د رښتیا په لټه کې

لیکوال: محمد آصف خواتي

کال ۱۴۰۳

د ربښتيا په لټه کې

ليکوال : محمدآصف خواتي

د چاپ حق د ليکوال سره خوندي دی.

سرليکونه مخ

١. سريزه ..... و
٢. ولې مې سياست ته مخه کړه؟ ..... ي
٣. د افغانستان د سياسي غورځنګ غم لړلی برخليک ١
٤. د يحيی کورنۍ ٨
٥. د دموکراسۍ سره پردۍ سلطنتي کورنۍ ١٤
٦. د دموکراسۍ لسيزه ١٧
٧. نوی اساسي قانون ٢١
٨. د دموکراسۍ د لسيزې سياسي ګوندونه ٢٢
٩. د انديښنې وړتوپير ٣٠
١٠. د عقرب د دريمې پيښه ٣١
١١. د دموکراسۍ د لسيزې رسنۍ ٣٥
١٢. د دموکراسۍ د لسيزې پارلمان ٣٧
١٣. سلطنتي کورنۍ او نوی سياسي بهير ٤٣
١٤. د پل خشتي په جومات کې انقلابي ملايان ٤٤
١٥. په پوهنيزو بنسټونو او پارلمان کې نښتي ٤٩
١٦. پټ جوړجاړی ٥٣
١٧. د دموکراسۍ لسيزې ته کتنه ٥٩
١٨. د جمهوريت ټينګښت ٦٤
١٩. مصيبت جوړوونکی بری ٦٦
٢٠. تر ارګه يارانه ٦٨
٢١. پوځي بنسټونو ته د ګوندونو ننوتل ٧١
٢٢. خلکو ته د خطاب وينا ٧٤
٢٣. ويل کړل نه دي ٧٦
٢٤. کشمکشونه او مخالفتونه ٧٩
٢٥. ځان وژنه که له منځه وړنه ؟ ٨٣
٢٦. معکوسې پايلې ٨٨
٢٧. اختيار که اجبار ؟ ٩٠
٢٨. د ستر لارښود د تجريد او انزوا پړاو ٩٣
٢٩. د سردارمحمد داود ژوند ته کتنه ٩٧
٣٠. دويم ځپرکی ١٠١
٣١. د افغانستان د خلک دموکراتيکې ټولنې (ګوند) بنسټ اېښودونکي کنګره ١٠٤
٣٢. په ګوند کې دوې تلوالي او انشعابونه ١٠٩
٣٣. د همکارۍ او نه همکارۍ ستراتېژي ١١٦
٣٤. د افغانستان خلک دموکراتيک ګوند او شوروي اتحاد ١١٩

٣٥. د پښتونستان مسأله ١٢٣
٣٦. ګوند څه غوښتل ؟..... ١٣١
٣٧. ګوند د مبارزې په ډګر کې ١٣٣
٣٨. په ګوند کې د انشعاب لاملونه..... ١٣٧
٣٩. د يوه نامه لاندې دوه ګوندونه ١٤٧
٤٠. په ګوند کې پټ تشکيلات ١٤٨
٤١. ګوند او جمهوريت ١٥٠
٤٢. د خلق او پرچم يووالی ١٥٣
٤٣. تاريخي امانت..... ١٥٩
٤٤. هغه ترور چې د هيواد د تاريخ پاڼه يې واړوله..... ١٦٢
٤٥. **د خيبر په ترور کې د اسلامي بنسټپالو لاس**..... ١٦٧
٤٦. **د خيبر په ترورکې د حفيظ الله امين لاس**..... ١٦٨
٤٧. د ګوند وتلې ځيرې..... ١٦٩
٤٨. نورمحمد تره کی ١٧٢
٤٩. ببرک کارمل ١٧٧
٥٠. ميراکبر خيبر ١٨٢
٥١. ډاکترعبدالکريم زرغون ١٨٣
٥٢. ډاکترنجيب الله..... ١٨٥
٥٣. شاه محمود حصين ١٨٦
٥٤. دريم ځپرکی..... ١٨٨
٥٥. د ثور انقلاب بری(خلقي واکمني)..... ١٨٨
٥٦. هغو مراسمو چې کابل ولړزاوه ١٩٠
٥٧. برخليک ټاکونکي ورځ ١٩٣
٥٨. د محمدداود د کورنۍ د وژنې ربښتيا..... ٢٠٠
٥٩. مسکو او د ثور د اوومې پوځي پاڅون..... ٢٠٥
٦٠. د انقلاب خبره..... ٢٠٨
٦١. د دولتي نظام د جوړښت جنجالي بهير ٢١٢
٦٢. د انقلاب په وړاندې غبرګونونه..... ٢١٦
٦٣. د واک درې مرکزه ٢٢٠
٦٤. بې تاجه ټولواک ٢٢٣
٦٥. د دولت او ټولنې لاربښوونکی ځواک..... ٢٢٧
٦٦. تور که واقعيت ؟..... ٢٢٩
٦٧. سمونونه اوغبرګونونه..... ٢٣٦
٦٨. د جهاد واقعيتونه..... ٢٤١
٦٩. اړې دوړې او بغاوتونه..... ٢٤٩

۷۰. د امريکي د سفير وژنه ۲۵۹
۷۱. د افغانستان او شوروي اتحاد ترمنځ د دوستۍ اوهمکارۍ تړون ۲۶۳
۷۲. د مسکو بنار د ۱۹۷۸ کال د دسمبر ۵ نيټه ۲۶۶
۷۳. د ګټو او موخو ټکر ۲۶۸
۷۴. د صداقت او منافقت ملګرتيا ۲۷۳
۷۵. د نورمحمد تره کي او حفيظ الله امين د اختلافونو بربنډېدل ۲۷۶
۷۶. ولي حفيظ الله امين کيوبا ته له تللو ډډه وکړه ؟ ۲۸۳
۷۷. د شاګرد بريالی بغاوت ۲۸۶
۷۸. تورپلنوم ۲۹۴
۷۹. د نورمحمد تره کي وژنه ۲۹۹
۸۰. د حفيظ الله امين لنډه واکمني ۳۰۴
۸۱. د حفيظ الله امين ترور او د خلقي واکمنۍ پای ۳۰۸
۸۲. حفيظ الله امين د شوروي دوست يا دښمن !؟ ۳۱۳
۸۳. د افغانستان د اشغال لاملونه ۳۱۶
۸۴. ځلورم ځپرکی ۳۱۹
۸۵. افغانستان د شوروي اشغال پرمهال ۳۱۹
۸۶. کارمل ته د خلقي مشرانو بيعت ۳۲۳
۸۷. څه ډول وګړي يې واک ته ورسول ؟ ۳۲۷
۸۸. خپلواکي يا بلواکي ؟ ۳۳۰
۸۹. د پاک زړو خلقيانو فرصت غوښتونکي مشران ۳۳۲
۹۰. د نظام کاتبان او ساتونکي ۳۳۶
۹۱. د شوروي – پرچمي واکمنۍ تګلاره ۳۳۹
۹۲. د اشغال په وړاندي غبرګونونه ۳۴۴
۹۳. کرملن ته ترخه پيغامونه ۳۴۸
۹۴. په افغانستان کي د شوروي لښکر جګړه ۳۵۰
۹۵. ګوندي ناندرۍ ، شخړې او وژنې ۳۵۲
۹۶. بې سره لښکر ۳۵۶
۹۷. د وسله والو مخالفينو ښکار ۳۶۰
۹۸. مسکو د وتلو په لټه کي ۳۶۴
۹۹. ګوندي کنفرانسونه او نظرپوښتنې ۳۶۵
۱۰۰. په دولت کي دولت ۳۶۸
۱۰۱. پرچميان يې هم د بې اتفاقۍ په ويروس ککړ کړل ۳۷۰
۱۰۲. د نجيب الله د واکمنېدلو ربښتيا ۳۷۲
۱۰۳. ملي روغه جوړه ۳۷۷
۱۰۴. طرحه که عريضه !؟ ۳۷۸

۱۰۵. نجيب الله او ورسره زياتيدونکي مخالفتونه ۳۸۲
۱۰۶. د ژنيو لوزنامي ۳۸۵
۱۰۷. د شوروي ځواکونو د وتلو بهير ۳۸۹
۱۰۸. خپلواکه دفاع ۳۹۲
۱۰۹. د پوځ د دري وړې کولو نقشه ۳۹۵
۱۱۰. د کب د شپارلسمې درامه ۴۰۱
۱۱۱. د مخامختيا پر ځای ملګرتيا ۴۱۶
۱۱۲. خاينانه لوبې ۴۱۸
۱۱۳. نجيب الله پلوي خلقيان څوک وو ؟ ۴۲۰
۱۱۴. د ګوند دوهمه کنګره ۴۲۳
۱۱۵. د ببرک کارمل نوی ماموريت ۴۲۵
۱۱۶. د دسترخوان ياران په غليمانو واوښتل ۴۲۷
۱۱۷. نه وطن نه کفن ۴۳۳
۱۱۸. د نجيب الله ناکامه تيښته ۴۳۷
۱۱۹. د شوروي - پرچمي واکمنۍ پای ۴۴۲
۱۲۰. د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند واکمنۍ ته کتنه ۴۴۵
۱۲۱. پنځم څپرکی ۴۴۹
۱۲۲. د اسلامي انقلاب بری ۴۴۹
۱۲۳. ولې تنظيمي جګړې پيل شولې ؟ ۴۵۰
۱۲۴. د افغانستان خلق د موکراتيک ګوند(وطن ګوند) د نسکورېدو وروسته ۴۵۵
۱۲۵. ولسمشران يا ممثلان ۴۶۰
۱۲۶. قرآن وهلې لوزنامه ۴۶۲
۱۲۷. د افغانستان د اسلامي امارت لومړۍ واکمني ۴۶۷
۱۲۸. شپږم څپرکی ۴۷۳
۱۲۹. د ترهګرۍ ضد که ډيرمخيزه نه ختميدونکي جګړه ؟ ۴۷۳
۱۳۰. پر افغانستان له پخوا پلان شوی يرغل ۴۷۷
۱۳۱. حمله که توطيه ؟ ۴۸۰
۱۳۲. د ناين اېلېون وروسته بله نړۍ ۴۸۳
۱۳۳. د بن ناولی کنفرانس ۴۹۰
۱۳۴. د انګلوساکسوني اشغال زېرنده واکمنۍ تګلاری ۴۹۴
۱۳۵. د امريکايي اشغال پرمهال پخواني خلقيان او پرچميان ۵۰۲
۱۳۶. ناکامي هڅې ۵۰۷
۱۳۷. خلقي خوني ۵۰۸
۱۳۸. له جګړې ترمصالحې ۵۱۲
۱۳۹. د شوروي او امريکايي اشغالونو پرتله ۵۲۴

١٤٠. اخځونه ٥٢٩

سريزه

څه کم نيمه پېړۍ افغانستان د سياسي ټيکاو څخه بې برخې دی. د اسلامي امارت د بيا واکمنېدو پورې په افغانستان کې د جګړو اورونه بل وو او د پردیو د لاسوهنو، تېریو او اشغالونو هدف ګرزېدلی وو.د افغانستان د دې اوږد مهال ناورين د لاملونو په هکله ارزوني وېشلې دي. يوه ډله د ناورين لامل د۱۳۵۲ کال د چنګاښ د شپږويشتمې پوځي کودتا ، بله ډله د۱۳۵۷ کال د ثور د اوومې نيټې سياسي بدلون او نور د شوروي اتحاد اشغال ګڼي. تردې چې ځينې د دموکراسۍ لسيزه د کړکيچ په منځته راتګ کې بې اغيزې نه ګڼي. دا بيا ښيي چې د ټولنيزو پديدو څېړل خورا پيچلی بهيردی. دا څېړنه هغه مهال واقعيت ته نږدې پايلې لرلی شي چې د پيښو ګڼ شمېر لاملونه او تسلسل له پامه و نه غورزول شي يعنې دا چې د پيښو ديناميکه څېړنه کولی شي د واقعيتونو د درک شونتيا برابره کړي نه ستاتيکه څېړنه . سربېره پردې پدې څېړنه کې د هيواد سياسي تاريخ ، فرهنګ ، موقعيت، طبيعي جوړښت او د افغانستان په اړوند د زبرځواکونو سياستونه هم په پام کې و نيول شي. د افغانستان د روان ناورين په اړه د صباح الدين کشککي دا ارزونه چې« د دې غميزې اوغم لړلې کيسې پېره د پاچا او سلطنتي کورنۍ نه نيولې تر ټولو پورې چې کولای يې شول د هيواد د ژغورنې لپاره څه وکړي خو يا يې بې کفايتي وښودله ، يا لاس تر زنې کيناستل يا د غليمانو د لاس وسيله شول» واقعبينانه بريښي . د پورتنۍ ارزونې او د افغانستان د تاريخ د دې خونړي پېراو د پيښو څخه دا پايله راوزي چې د روان ناتار تخمونه د محمدظاهر د واکمنۍ پرمهال چمتو، په جمهوري نظام کې وکرل شول او نورو په خپل وار تر دې تاوده تناره را ورسول. د هېواد د روانې غميزې نه داسې بريښي چې د دموکراسۍ په لسيزه کې ولس ته دا امکانات ورکړل شول چې له اوږده استبداد وروسته سياسي او ټولنيز سازمانونه جوړ کړي. خو د پاچا د ارادې له مخې واکمنۍ د دې سازمانو د جوړولو او د فعاليت څرنګوالی د قانون په چوکاټ کې تنظيم نکړاو د قانون پرته د سياسي فعاليتونو پايله انارشي او د حکومتونو پرله پسې ړنګيدل شي او د۱۳۵۲ کال د چنګاښ پوځي کودتا په هيواد کې سياسي ټيکاو زيانمن، کودتاوو او کودتايي هڅو،بغاوتونو ، ترهګريزو فعاليتونو ، جګړو، د پردیو لاسوهنو او اشغالونو ته لار هواره کړله . پردې بنسټ دا ارزونه چې د افغانستان « د دغې اوږدې بې ثباتۍ سرچينه د محمد داود په سرولۍ د سرطان کودتا ده» ۱/ ۵۷ د منلو وړ ښکاري. زموږ د هيواد د تاريخ دا خونړی پېراو د څېړونکو ، ليکوالو ، خبريالانو او حتی د فلمونو د ډايرکټرانو لپاره د څېړنې ، تبليغاتو او شتمن کيدو يوه وسيله ګرزېدلې ده. خو په دې اړه تريخ واقعيت دا دی چې په افغانانو ددې ټپل شوي ناورين عاملان (زبرځواکونه)، واکمنۍ او زياتره خبريالان او څېړونکي د پټونې او ډيروني د اصل له مخې عمل کوي پدې معنی چې په جګړه کې د ښکيلو اړخونو د يوه اړخ منفي کړنې پټوي او د مقابل لوري په هکله مبالغه کوي. د دا ډول چلند موخه دا ده چې د افغانستان د ناورين د لاملونو، د جګړې د ډګر خونړۍ پيښې او واقعيتونه او د افغان ولس کړاوونه داسې انځور شي چې د دوی موخې او بشري ضد جنايتونه بربنډ نشي او ډير واقعيتونه پټ په تيارو کې پاتې شي. لکه څرنګه چې هره جګړه په دوو برخو، د جګړې په ډګر او عامه اذهانو کې پرمخ ځي. لدې کبله د افغانستان د جګړې اصلي لوبغاړو که له يوې خوا پر افغانانو جګړه ټپلې ده له بله پلوه هغوی د خپل ستر تبليغاتي ماشين پواسطه د افغانانو او نړيوالو د تيرايستلو په موخه په اذهانو کې هم جګړه پرمخ وړي او ټولې هڅې يې پردې راټولې کړې دي چې خپلې موخې او د افغانستان د جګړې او بې ثباتۍ پيچلي لاملونه بربنډ نشي ، د افغانستان د روان ناورين د رښتيني انځور د کښلو مخه ونيسي او غولوونکي اطلاعات خپاره کړي. که چيرې د افغانستان د جګړې د سمبالوونکو تبليغاتي جګړې ته چې څرګنده رواني جګړه ده ځير شو هغه د افغانانو لپاره د تودې جګړې نه ګواښمنه ده ځکه چې هغه د افغان ولس د تاريخ، فرهنګ او هويت په وړاندې ترسره کيږي او موخه يې د افغان ولس د معنوي

بحران سره مخامخول، په خپل ځان بې باوره کول او پخپلو کې اچول دي .دا تشه د دې لامل ګرزيدلي ده چې د افغانستان د ناتار په اړه هغه څه خپاره شي چې نړيوال ستر استکباري ځواکونه يې غواړي . البته د دې تبليغاتو اصلي هدف افغان ولس دی چې هغه د خپل هيواد د دې ناورين په لاملونو، د زبرځواکونو په موخو او شيطاني لوبو پوه نشي .

د بېلګې په توګه څه کم دوې لسيزې ناټويي اشغالګر د القاعده شبکې سره د مبارزې په نامه په افغانستان کې وجنګېدل. په داسې حال کې چې د امريکې د دفاع وزير په۲۰۱۰ کال کې په افغانستان کې د القاعده غړي (۲۵ – ۳۰) تنه ګڼلي وو خو بيا هم ناټويي ځواکونه چې په پرمختللي پوځي تخنيک سمبال وو د ديرشو تنو له منځه وړلو جوګه نه شول. پدې هکله دا پوښتنه راپورته کيږي چې دا د ګوتو په شمير جنګياليو چې نه يې الوتکې لرلې او نه اوږد واټن توغندي ځرنګه د ناټويي او افغاني ځواکونو په وړاندې جنګيدل. دا پوښتنه د شل کلني جګړې ماهيت بربنډوي چې هغه د القاعده شبکې سره د مبارزې په نامه د افغان ولس سره پرمخ تلله. دا شل کاله هغوافغانانو چې د ناټويي پوځيانو شتون د افغانانو لپاره يو مصيبت او د جګړې د دوام اصلي لامل ګڼلو دا خبره نه کوله چې القاعده چا او د څه لپاره را وپنځوله او په افغانستان کې يې وجنګوله خو د دې پوښتنې حق يې درلود چې آيا دا شل کاله د القاعده ګواښ د منځنۍ آسيا د ځمکې لاندې پريمانه طبيعي زيرمو د خپلولو او نورو موخو ته د رسيدو لپاره يوه پلمه نه وه ؟ ددې سره سره وليدل شول چې ګڼ شمير افغان سياستوالو په افغانستان کې د ناټويي پوځيانوجګړې ته د ترهګرۍ ضد نړيواله جګړه ويله. د امريکې د متحده ايالتونو په مشرۍ لويديځ د شوروي اشغالګرو په وړاندې د افغانانو د سراو مال زيانونو او بيا د تنظيمونو خپلنځي او د طالبانو او شمال تلوالې تر منځ جګړو ته په کتو سره داسې انګيرله چې افغانان نور د دوی په وړاندې د دريدلو وس نلري، د هغوی د مرئيتوب کړۍ به په غاړو کې واچوي او پدې توګه به وکولای شي په آسانی سره د منځنۍ آسيا د ځمکې لاندې په پريمانه طبيعي زيرمو خپله واچوي او خپل سيالان (چين او روسيه) او سيمه کنترول کړي. هماغه وو چې د۲۰۰۱ کال د سپتمبر د يوولسمې مرموزې پېښې وروسته د اکتوبر په اوومه د القاعده شبکې سره د مبارزې په نامه پر افغانستان تيری وکړ.خو افغانانو د دوی ټول خوبونه او خيالونه د اوبو په ځګ واړول او اړشول له طالبانو سره د سولې ټرون لاسليک او د ۲۰۲۱ کال د اګست په يودېرشمه د کابل له هوايي ډګرڅخه پداسې حال کې ووزي چې د هوايي ډګر تجهيزات اوملکي او پوځي الوتکې او چورلکې ويجاړ کړي. د دې لپاره چې نيواکګر په افغانستان کې خپلې لاسوهنې پټې، ولسونه تير باسي د لکونو افغانانو د قربانۍ پړه يوازې د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند (ا.خ.د. ګ) او پخواني شوروي اتحاد واچوي. دا ډول تبليغاتو ښودل چې د کړکيچ په واکمنيدو او ژوريدو کې ډير لږ لويديځ او جهادي ډلو ته ګوته نيول کېدله اوهڅه کېده چې يوازې د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند او شوروي اتحاد پر او ملامت وګڼل شي. د ا، خ، د،ګ د مخالفانو د تبليغاتو منځپانګه دا پاتې شوې چې د دې ګوند واکمنۍ مشروعيت نه درلود ځکه چې واک يې د پوځي کودتا له لارې غصب کړی، نور يې په واک کې شريک نکړل، د مخالفينو سره يې له زورزياتي کار واخيست او...

پورتنۍ ځرګندونې د لويديځ له معيارونو سره بشپړ سرخوري. خو په افغانستان کې هيڅکله هم د لويديځ له معيارونو سره سم واکمنۍ ندي ټينګې شوې.سربيره پردې د دې هيواد تاريخي واقعيتونه د واک پر سر د خپلمنځي شخړو او جګړو يوه ټوليزه ده او غوڅ اکثريت واکمنان د جګړو، توطئو ، بغاوتونو، کودتاګانو، د بهرنيو د مستقيم يا غيرمستقيم ملاتړ پرمټ واک ته رسيدلي دي او د دې ګوند د واکمنۍ له نسکوريدو وروسته هم په همدې سناريو سياسي اوښتونو ادامه موندلې ده. پردې بنسټ د ډيرو مشروعيت چې د خلکو اراده تمثيل کړي د پوښتنې لاندې راځي. له بلې خوا د دې هيواد سياسي تاريخ د استبداد ، زورزياتۍ او د واک د انحصار غم لړلی تاريخ دی. د پېړيو پېړيو واکمن استبداد پايله

په ټولنه کې د خشونت پالونکي فرهنګ واکمنيدل دي. د ټولنې د قبيلوي جوړښت سربيره په ټولنه کې د دوديزو او مذهبي بنسټونو او روحانيونو ژوراغيز، اقتصادي فقر، بيسوادي او د سياسي فرهنګ ټيټه کچه ، د مرکزي واکمنيو کمزوري او د مودرن دولت او مدني ټولنې د پياوړو بنسټونو نشتون هغه منفي پديدې وې چې د ا ،خ، د، ګ واکمنۍ ته په ميراث پاتې وې. له بله پلوه دا ګوند له آسمان څخه نه وو رالويدلی بلکه د همدې ټولنې له ګيډې راوتلی دی.

په افغانستان کې کورنۍ ننګونې او د مرکز څخه د تيښتې واکمن تفکر ټولې واکمنۍ اړ ايستلې دي چې خپل ظرفيتونه د واک د ساتلو او غزولو په موخه ولګوي او د هر مخالف غږ د خاموشولو په فکر کې وي. واکمنيو ته د شته ننګونو د لاملونو ريښې د هيواد د طبيعي جوړښت، جيوپولتيک او جيوستراتژيک ارزښت سره هم تړاو لري. د هيواد جغرافيايي موقعيت د دې سبب شوی چې افغانستان د وخت د زبرځواکونو د تيريو هدف او د هغوی د سيالیو په ډګر واوړي او هيواد پراخه سيمې له لاسه ورکړي. کله چې واقعيت داسې وي او يوازې د ا، خ، د، ګ واکمنې تر نيوکو لاندې نيول کيږي او ددې ګوند د فعاليت او د هغه د واکمنۍ په اړه واقعيتونه تحريفيږي دا د تاريخ ړندول او يا د تاريخ د يوه اړخ بيانول دي. پدې اړه تريخ واقعيت دا هم دی چې نه يوازې ددې ګوند مخالفانو د دې ګوند په هکله واقعيتونه تحريف کړي بلکې ددې ګوند ځپنومشرانو او کدرونو د دې پرځای چې د دې ګوند رښتيني تاريخ ته که ښه دی يا بد، انتقادي نظر واچوي د ليکلو موخه يې د دې ګوند په وړتيا او سلامتيا راتاويږي او په خپل ګوند کې هرڅه سپين او ښه ګڼي. د ګوند مخالفين پدې ګوند او د هغه په واکمنۍ کې يوازې تيروتنې ، ناروا‌وي ،تور ټکي او ناولې ځيرې وينې او هلته ښه نيت، وړ سړی او مثبت ګام نه وينې . که چيرې د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند او د هغه د واکمنۍ په اړه ليکنو ته وکتل شي زياتره يې ستاينليکونو، ښکنځلنامو او يا تبليغاتي بروشورونو ته ورته دي . د دې ګوند ځينو مشرانو او کدرونو د خپل ګوند په پته ستاينليکونه چمتوکړي ،سيالانو او مخالفانو يې بيا ښکنځلنامې پرې ليکلي دي. د ساري په توګه د دې ګوند يو مشر په ۱۹۷۷ کې د خلقيانو او پرچميانو د يووالي په اړوند د ښکلو جملو په کتارولو سره داسې ليکي:« ...دا ستره پريکړه په انتقادي توګه د ګډې ملګرتيا په درک سره په يوه دموکراتيک چاپيريال کې ونيول شوه» ۲/ ۱۸۲خو واقعيت دا دی چې د يووالي په اړه پريکړه په يوه دموکراتيک چاپيريال کې نه ده نيول شوې بلکې هغو کدرونو چې د ګوند د يووالي سند يې لاسليک کړ د حکومت له وېرې يا د ګوند د مشرتابه د نه ليوالتيا له امله ونشوای کړای تر يوه چتر لاندې کښيني او د ګوند د يووالي پر اړتيا او ځرنګوالي بحث وکړي. يا دا چې ددې ګوند يو مخالف چې د دې ګوند سره د هيواد د رونې اندو مخالفت او د ګوند متقابل غبرګون نندارې ته کيږدي د هغه مهال د کابل پوهنتون وضعيت داسې انځوروي : «په ۱۹۷۷ کې د کابل پوهنتون د محصلينو شمير ۱۴۰۰۰ تنه او د نوموړې تحصيلي مؤسسې د استادانو شمېر ۱۰۰۰ تنه و.اووه سوه تنه استادان يا بنديان شول او يا له هيواده وتښتيدل.» ۳/ ۲۷۹ د اته ديرشو کلو په تيريدو سره« په کال ۲۰۱۳ کې د کابل په پوهنتون کې ۲۱۰۰۰ تنه محصلين په زده کړو بوخت وو چې د ۷۷۷ تنو استادانو لخوا ور ته تدريس کيده. » ۴ يا دا چې يو تاريخپوه د يوه مبلغ په رول کې راڅرګندېږي او ليکي:« تره کې چې لومړی فرمان صادر کړ باسواده او بېسواده يې برابر اعلان کړل» ۵/ ۱۰۸ ټولو ته څرګنده ده چې نور محمد تره کې د تحصيل په اړه کوم فرمان نه دی صادر کړی او لومړی فرمان يې د ثور د اوومې نېټې د سياسي بدلون وروسته د لوړ دولتي ارګان د جوړښت په اړه وو.

دې واقعيتونو ته په کتنې سره مې وغوښتل د دې ګوند د فعاليت په اړه خپلې اخيستنې پدې کتاب کې راونغاړم .د دې پريکړې د نيولو پرمهال مې دا پوښتنه په سرکې ګرزيدله چې اوس مهال پدې اړه خبرې چا ته په زړه پورې دي. له بله پلوه د دې ګوند مخالفان ددې ګوند کړنې د کرغيړنو کړنو يوه ټولیزه ګڼي. هغوی د نوموړي ګوند د سيالو دلو(خلق او پرچم) تر منځ او د دې ګوند د مشرانو او د څه

د پاسه يونيم لکو غړو ترمنځ هيڅ توپير نه ويني. د ا، خ، د،گ د پرچم د ډلې د دوو مشرانو(ببرک کارمل او سليمان لايق) لاندې ځرګندوني کولی شي په نوموړې ډله کې د ځيرو توپير وښيي.

کارمل د ۱۳۵۹ کال د نوي کال په مناسبت په خپله وينا کې وايي : « د شوروي محدود قطعات چې د افغانستان د جمهوري دولت د قانوني غوښتنې پربنسټ د بهرني تيري د دفعې، د افغانستان د خپلواکۍ، واکمنۍ او ځمکنۍ بشپړتيا د ساتنې لپاره افغانستان ته راغلي دي ترهغه وخته پورې به دلته پاتې کيږي چې د لاسوهنو کوچنۍ نښې له منځه ولاړې نشي.» ۶ پداسې حال کې چې لايق په همدې کال کې د کارمل شوروي پوځي سلاکار ته ويلې وو:«هيڅوک بريالي شوي نه دي چې افغانستان لاندې کړي. نه مقدوني سکندر، نه چنګيزخان او نه هم انګريزان. او تاسې دا کار نشوای کولی . افغانستان يوازې پير(اخيستلی) شئ. خو تاسې خوار ياست. تاسې له اسلامي نړۍ ، له نفتي شيخانو او هم له امريکي سره سيالي نه شوای کولی. ځئ له افغانستانه لاړ شئ ، په سمه ووځئ ، په حيا سره» ۷/ ۳۲۵ ــ ۳۲۶ په افغانستان کې د شوروي لښکر په هکله د دوو پرچمي مشرانو دريځونو ته په کتو سره به يوازې د سليم عقل څخه بې برخې کسان د نوموړو تر منځ توپير و نه وينې.

لدې کبله د سياسي پديدو څېړونکو او تاريخ پوهانو ته ښايي راتلونکو نسلونو ته روښ او ښکاره تاريخ په ميراث پرېږدي او ملي فکر ولېږدوي.همدا لامل دی چې ليکوال د دې ګوند د فعاليت په اړه د ربښتيا موندلې په لټه کې دی او په ليکنه کې هڅه شوې ده چې تر ممکنې کچې د ا، خ، د،گ په اړه ربښتيا وړاندې شي. دا ادعا به سمه نه وي چې په ليکنه کې د دې ګوند د جوړيدو، واکمنيدو، راپرزيدو، کورنيو کشمکشونو، د واک پر سر سيالیو ، د شوروي اتحاد سره د اړيکو د څرنګوالي او همداراز د هغه د مخالفينو او د هغوی د نړيوالو ملاتړو د نقشو او کړنو واقعيتونه او ټول اړخونه تر سترګو کيږي. د محمد انور نومیالي دا وينا چې« د دې تاريخي بهير خارجي ماهيت تر هغو پورې څوک په واقعي ډول نشي پيژندلای څو چې د شوروي د کې جې بې اصلي اسناد يې د امريکا د سي آی ای له اصلي اسنادو سره يو ځای د کمپيوټر پلټنې په رنا کې تر کتنې نه وي ايستلي . د دې معنا دا وي چې زموږ د بدمرغيو خارجي عوامل به د قيامت تر ورځې پورې يو مخ پټ پاته سي .» ۸ د نومیالي وينا د دې واقعيت ښکارندوی ده چې د افغانستان د غميزې په راتګ او ژوريدو کې چې ټاکونکی رول پکې د وخت زبرځواکونو درلود بشپړه پوهيدنه ناشوني ده. دا ځکه چې هغوی هغه اسناد چې د دوی موخې ،ستراتيژۍ او لاسوهنې بربندې کړي نه خپروي او هغه څه يې چې خپاره کړي دي بيله شکه پکې د جعل تله ډېره درنه ده.

پورتنيو ځرګندونو ته په کتنې سره پدې کتاب کې نيمګړتياوې لږ نه دي او د دې ګوند په اړه د بشپړو معلوماتو د وړاندې کولو جوګه هم نه دی . البته دا کتاب نه د ټولو واقعيتونو هنداره ده او نه هم ټول واقعيتونه همدا دي او نه هم يو کتاب د ټولو پېښو او واقعيتونو د ځايونې ځای لري. سره لدې ښايي په هغه کې د افغانستان د روان ناورين او په ځانګړې توګه د ا،خ، د، ګ د مبارزې او فعاليت يو لږ واقعيتونه د نويو کتنو او څېړنو مينه وال راوهڅوي.

په کتاب کې د لوستونکو پام دريو ټکو ته راګرزول کيږي .يو دا چې د شخصيتونو نومونه بېله دې چې د هغوی علمي او ټولنيز لقبونه ياد شي راوړل شوي ، خو د هغوی کړه وړه تر انتقادي کتنې لاندې نيول شوي دي. دوهم دا چې سياسي پېښې او سياسي بدلونونه په هغو نومونو راغلي دي چې هغسې يادېدل لکه سرطان انقلاب، ثور انقلاب او اسلامي انقلاب . وروستۍ دا چې په ليکنه کې زيار ايستل شوی د ا، خ، د، ګ او د هغه په واکمنۍ کې د يو لږ مهمو پېښو د پېښيدو په اړه دې پوښتنې ته ځواب وموندل شي چې ولې دا پېښې منځته راغللې نه دا چې چا وکړل ؟

ولې مې سياست ته مخه کړه؟

په ژوند کې کله داسې هم پېښيږي چې يوانسان په خپله خوښه داسې پرېکړه وکړي چې د زندان او مرګ ګواښ پکې ليدل کيږي. د يوه انسان د دا ډول پرېکړې د نيولو لامل د نوموړي په طبيعي او ذاتي ځانګړتياوو کې نه بلکې په هغه ټولنيز چاپېريال کې بايد ولټول شي چې پکې ژوند کوي او يا دا چې د دې پريکړې علت پيدا شي. يو انسان ښه يا بد دې نړۍ ته نه راځي بلکه په هغه چاپېريال کې چې دی ژوند کوي، روزل کيږي ،ښو او بدو يا ګټورو او ناوړه فعاليتونو ته مخه کوي او پدې ډول يې شخصيت بشپړيږي .بيځايه يې ندي ويلي «که د انسان کړه وړه د چاپېريال زېرنده دي بايد چاپېريال انساني شي.» پورتنيو څرګندونو ته په کتو سره غواړم دې پوښتنې ته ځواب ووايم چې ولې مې سياست ته مخه کړه؟ د خپلو لومړنيو زده کړو وروسته په حربي ښوونځي کې شامل شوم. هغه مهال دې مؤسسې ته د شاملېدو طرزالعمل داسې وو چې د دفاع وزارت او حربي ښوونځي نه پلاوي ولايتونو ته استول کيدل چې د لومړنيو ښوونځيو ممتاز فارغان دې مؤسسې ته غوره کړي. د کابل ولايت ليوال د کانکور د آزموينې تابع کيدل. ما په آزموينه کې ګډون وکړ.پلار مې د يوه جنرال څخه ددې مؤسسې د قوماندان په نامه يو سفارشي ليک هم اخيستی وو. قوماندان د ليک او د آزموينې د نتيجې له مخې په دې مؤسسه کې د شاملېدو امر ورکړی وو. په کانکور کې زموږ د ټولګي اول نمره هم ګډون کړی وو خو هغه ناکام شو. ښايې د ناکامۍ علت يې دا وي چې د هغه پلار د کوم جګپوړي سره پيژندګلوي نلرله او د بډو ورکولو وس يې هم نه درلود. پدې مؤسسه کې مې په خورا مينه زده کړې پيل کړې خو هلته د کړاوونو ډک ژوند سربېره د زده کوونکو سره د قوماندانانو او ځينو استادانو چلند د جنايي بنديانو سره توپير نه درلود. د مقرراتو څخه سرغړونې او حتی د درسي موضوعاتو د نه پوهيدو له امله ډول ډول سزاګاني ور کول کېدې. سره لدې د زده کوونکو ترمنځ قومي ، ژبنې او مذهبي تړاوونو ته په نه کتو سره د ملګرتيا او دوستۍ مزې ټينګېدل. پدې مؤسسه کې د درسي کتابونه پرته د نورو کتابونو، مجلو او اخبارونو د لوستلو اجازه نه وه خو ليدل کيدل چې ځينو زده کوونکو او په هغو کې زموږ په ټولګي کې دريو تنو دا کتابونه لوستل. دا کتابونه هغه زده کوونکو لوستل چې ځيرک او د وخت د سياسي ډلو سره يې ليوالتيا يا سازماني تړاو درلود. ما د هغوی سره ملګرتوب درلود، له هغوی نه مې دا کتابونه ترلاسه کول او د هغه مهال د اړونده سازمانونو په اړه مې اړين معلومات تر لاسه کول. د حربي ښوونځي له پای ته رسولو وروسته مې په حربي پوهنتون کې خپلو زده کړو ته دوام ورکړ او دا مهال د محمد داود په مشرۍ پوځي کودتا وشوه او جمهوريت اعلان شو. د هماغه کال په مني کې شوروي اتحاد ته د پيلوتۍ په برخه کې د زده کړو لپاره واستول شوم. د دوبي د رخصتۍ پر مهال يوه محصل چې د ا. خ . د .ګ د خلقي اړخ د مرکزي کميټې د غړي عبدالحکيم شرعي جوزجاني سره خپلوي لرله هغه ته يوه تحفه راکړه . د شرعي سره د خبرو په ترڅ کې هغه خلقي ګوند ته دعوت کړم. ما د نوموړي نه د يو لړ پوښتنو سربېره د پرچميانو د انشعاب او د خلقيانو په مشرتابه کې د حفيظ الله امين په پته د ځينو منفي څرګندونو په اړه وضاحت وغوښت خو د نوموړي څرګندونې د قناعت وړ نه وې. د هغه د وړانديز له مخې د ګوند دفتر ته ولاړم چې کوم ګوندي مشر پدې اړه قناعت راکړي. لومړی ځل مې د صالح محمد زېري سره وکتل ، هغه قانع نکړم خو د نوموړي له توند غبرګون څخه ښکارېدل چې د ګوند د مشرتابه په اړوند شک ښودل جواز نلري. هغه هم را څخه وغوښتل چې سبا ته بيا راشم ترڅو بل ملګری را سره وګوري او دا ځل غلام دستګير پنجشېري قناعت راکړ چې خلقي شم. د دې لپاره چې زما ګوندي اړيکي په شوروي اتحاد کې تنظيم شي زه يې په بهر کې د محصلينو مسئول شاه ولي ته واستولم او د نوموړي سره مې د هغه د کار په دفتر ثانوي تخنيک کې وکتل. په شوروي اتحاد کې افغاني پيلوټان د منځنۍ آسيا د جمهوريتو(قزاقستان او قرغزستان) په مختلفو ښارونو کې روزل کيدل او زما د زده کړو ځای لا څرګند نه وو هغه خپله پوستي پته راکړه چې

د زده کړو د ځای له څرګندیدو وروسته ده ته لیک واستوم ما هم ورسره ومنل او له دفتر څخه یې ووتلم. وروسته اندیښنه را ته پیدا شوه که زه نوموړي ته د پوستې له لارې لیک واستوم خطر لري .هغه را ته د پټې سیاسي مبارزې څخه بې خبر سړی معلوم شو. د شاه ولي دا ډول نه ځیرکتیا او د زېرې عجیب چلند د دې لامل شول چې د دې ګوند له غړیتوب څخه لاس پرسر شم. په شوروي اتحاد کې په هرو شپږو میاشتو کې د محصلینو صحي کنټرول ترسره کیده. د صحي کنترول په پایله کې بستري شوم او د صحی کمیسیون پریکړه دا شوه چې د پرواز اجازه نلرم او په نورو برخو کې د زده کړو واک د افغان حکومت سره دی. له روغتون نه ووتم او د حکومت د پریکړې انتظار مې یوست. د دوو میاشتو انتظار وروسته راته وویل شول چې باید افغانستان ته ولاړ شم. ما د پوځي آتشې مرستیال ته پدې هکله ټلیفون وکړ هغه راته وویل: « دا چې لاس تړلی دې هیواد ته نه استوم خوښ اوسه !» نوموړي دا ونه ویل چې لیکوال کوم جرم کړی دی چې له زده کړو محرومېږي. ښایي افغانستان ته د لیکوال د استولو لامل دا وي چې د روسی ژبې د آمادګۍ په کورس کې یې موږ شپېته تنه محصلین د ځمکې لاندې یوه دیپو کې چې شپه او ورځ له بربښنا ګټه اخېستل کېدله ځای پرځای کړو او را ته وویل شول چې څو ورځې به دلته ژوند وکړئ خو دا موده ډېره اوږده شوه او موږ د ډوډۍ نه خوړلو اعتصاب وکړ. د دې ستونزې د حل لپاره د مسکو نه د پوځي آتشې مرستیال راغی. پوځي آتشې ټول محصلین په یوه صالون کې را غونډ کړو تر څو زموږ د ډوډۍ د نه خوړلو په لامل او نورو ستونزو ځان پوه کړي. څو تنو چې په هغو کې لیکوال هم وو د ډوډۍ نه خوړلو د علت او خپلې ستونزې له هغه سره شریکې کړلې. ددې وروسته پوځي آتشه یوې کوټې ته لاړ او یو یو محصل یې وروغوښت چې جلا جلا ورسره وګوري . دا د لیکوال له یاده وتلې دي چې ټول محصلین یې وروغوښتل یا څو تنه . کله چې زه لیکوال هغې کوټې ته ورننوتلم سمدلاسه یې را ته ویې ویل په صالون کې دې ډېرې غټې غټې خبرې وکړې اوس څه وایې . ما هغه څه چې په صالون کې ویلې وو تکرار او لږشانتې نور توضیحات ورکړل . فکر کوم چې د لیکوال خبرې ددې لامل ګرزېدلې وې پوځي آتشه فکر وکړي چې د اعتصاب د هڅوونکو څخه به وم او یا د کوم سیاسی سازمان سره تړاو لرم . پدې توګه د بې مفهومه څوارلسو میاشتو زده کړو وروسته هیواد ته را ستون شوم او په حربي پوهنتون کې مې له سره زده کړې پیل کړې. هیواد ته بیرته راستنیدل او هغه هم پدې ډول د دې سبب شو چې د نظام خلاف سیاسی مبارزه وکړم یا سیاست ته مخه کړم.

که چیرې په شوروي اتحاد کې له زده کړو نه وای محروم شوی ښایي سیاسي فعالیت ته مې مخه نه وای کړی.دا بیا ښیي چې ځانګړي شرایط او پېښې د دې لامل ګرزي چې د یوه انسان د ژوند پاڼه په بل مخ واړوي. کارل مارکس او خان عبدالغفار خان یې ښې بېلګې دي. وایي مارکس د پوهنتون څخه غوره ډپلوم ترلاسه کړغوښتل یې په پوهنتون کې په تدریس لګیا شي خو د سیاسي افکارو له امله هغه ته اجازه ورنکړل شوه. ځیني مارکس پیژندونکي په پوهنتون کې د استادۍ څخه د هغه محرومول د هغه د انقلابي کیدو لامل ګڼي او پدې اند دي که په پوهنتون کې د مارکس د تدریس مخه نه وای نیول شوې ښایي هغه انقلابي مبارزې ته مخه نه وای کړې او د یوه نظریه ورکوونکي په توګه پاتې شوی وای . غفارخا ن ورته برخلیک لري د هغه په اړه ویل کیږي:« هوډ یې وکړ چې په پوځ کې برتي شي.خو د مخه تر دې چې په پوځ کې شامل شي هغه د یوه ملګري لیدو ته ،چې پوځي افسر و، لاړ او هلته د نوموړي د ملګري سره د یوه انګریز افسر له خوا د ده په وړاندې ډیر سپک سلوک و شو. دغې پېښې په غفارخان دومره ناوړه اغیز وکړ چې نه یوازې یې په پوځ کې د برتي کولو څخه ډډه وکړه بلکې د انګلیسانو پر ضد د ده د مبارزې د پیل ټکی هم شو. » ۹/ ۱۷ زما په وړاندې د حکومت دا ډول ظالمانه چلند د دې سبب شو چې د (ا، خ ،د ،ګ) د خلقي له اړخ سره سازماني اړیکې ټینګې کړم. هماغه دي چې یوه خلقي دوست ته مې پدې ګوند کې د غړیتوب وړاندیز وکړ او هغه را څخه وغوښتل چې په لیکلي ډول دا وړاندیز ولیکم. څو ورځې وروسته یې وویل چې حفیظ الله امین تا ګوند ته نه مني او وایي چې د

ګوند ضد دی. ما ور ته وویل دا خو په هېڅ منطق سره د ملو وړ نه دي چې غواړم ګوندي شم او د ګوند ضد اوسم. هغه وویل دا موضوع به له ملګرو سره شریکه کړم او څو ورځې وروسته یې راته وویل چې د ګوند په ملکي برخه کې به تنظیم شي. د امین مخالفت ښیي چې هغه له یوې خوا نه یوازې په ګوند کې تنظیم پوځیان پیژندل بلکه هغه پوځیان یې هم پیژندل چې د سیاست سره یې لیوالتیا لرله.د امین د دې ځانګړتیا په اړه د هغه یو ملګری لیکي: « دی (امین) د ډیر قوي فکر خاوند و او که یو سړی به یې یو ځل ولید نو وروسته له کلونو به یې د هغه نوم او خصوصیات په یاد وو. د ګوند د اکثرو غړو او په خاص ډول په اردو کې چې هغه ورسره اړیکې درلودل نژدې ټول د ګوند غړي په نوم پیژندل.» ۱۰/ ۴۳ د (ا، خ،د، ګ) خلقي اړخ سره د سازماني اړیکو د ټینګېدو لاملونه دا وو :

الف – غوڅ اکثریت خلقیان خوار او بېوزلي وو او د دې ګوند د کړنلارې مرکزي ټکی طبقاتي مبارزه او د ؟تولنیز انقلاب بری وو. لدې امله خلقیان د خپل دا ډول طبقاتي جوړښت او ټولنیز دریځ له مخې د زېښونکو طبقو په وړاندې مبارزه کې هوډمن او رښتیني وو او د انقلاب په بري کې یې هېڅ له لاسه نه ورکول.

ب - د دې سازمان په مشرتابه کې د هیواد د ورونو قومونو د استازو متناسب شتون دا تصور راکړی وو چې دا سازمان د قام ، ژبې او سیمې په کوچني چوکاټ کې ایسار نه دی .

ج - د چنګاښ انقلاب وروسته په پوځ کې د دې ډلې ګړندۍ ودې ښودل چې دا سازمان په یوه ځواکمن سیاسي ځواک اوړي.

د ثور انقلاب د بري څه د پاسه دوې میاشتي مخکې مې د افسر په توګه د کندهار په قوا کې دنده پیل کړې وه او سازماني اړیکې مې لا نه وې ټینګې شوې چې ګوند واک ته ورسېدلو . د انقلاب وروسته د خپلو ګوندي اړیکو د ټینګېدو په موخه کابل ته ولاړم ترڅو خپل پخوانی ارتباطي غړی ووینم .هغه د ګوند د سیاسی بیرو غړي او د کرهنې وزیر زیري او هغه بیا د اطلاعاتو او کلتور وزارت نشراتي معیین عبدالرشید آرین ته ولیږلم . آرین د کندهار د ګوندي کمیټې منشي سره ټلیفوني اړیکه ونیوله تر څو زما سازماني اړیکي ټینګې کړي خو اړیکې ټینګې نشوې. بیا مې خپل ارتباطي غړي ته د ټلیفون له لارې د اړیکو د نه ټینګیدو خبر ورکړ. څو ورځې وروسته په قول اردو کې اوازه شوه ، حفیظ الله امین ټلفون کړی چې لیکوال د ګوند غړی دی او وروسته لدې د قطعي په ګوندي سازمان کې تنظیم شوم. کله مې چې له خپل ارتباطي غړي وپوښتل چې تا زما د اړیکو خبره د امین سره شریکه کړې وه هغه وویل چې دا موضوع یې د صالح محمد پیروز سره شریکه کړه . زما د اړیکو د ټینګیدو څرنګوالی ښیي چې د ګوند د واکمنۍ په هماغه لومړیو کې د سیاسي بیرو د غړي او وزیر خبره نه اوړېدل کېده خو د صالح محمد پیروز د ټیلیفون له امله چې نه د مرکزي کمیټې غړی وو او نه وزیر، خو د امین له پلویانو څخه شمیرل کیده زما سازماني اړیکي ټینګې شوې. دې ډول عجیب حالت ښودل چې د ثور انقلاب وروسته د واک اصلي مرکز امین دی او د هغه پلویان د بشپړ واک څخه برخمن دي . دې حالت هغه ګوندیان چې په هیواد کې د قانونیت او ټولنیزعدالت د ټینګیدو په هیله د دې ګوند په لیکو کې مبارزې ته مخه کړې وه او پدې لار کې یې زندان او مرګ منلی وو نهیلي کړل. ښایي د ثور انقلاب مخکې د پنځوسوو تنو څخه زیات ګوندیان نه وي بندیان شوي . خو د ګوند د واکمنۍ پر مهال د زرګونو غیر ګوندي هېوادوالو سربېره زرګونه ګوندیان د زندانونو مېلمانه او یو شمېر چانواري شول . د ګوند د واکمنۍ پرمهال هغه ګوندیان د واکمن وضعیت څخه ناراضه او تر فشار لاندې وو، بندیان کېدل او وژل کیدل چې د ګوندي اصولو او قانون څخه سرغړونې ور ته د منلو وړ نه وې.

لومړۍ څپرکی

د افغانستان د سياسي غورځنګ غم لړلی برخليک

له بده مرغه د افغانستان سياسي تاريخ د استبداد او زورزياتۍ يو غم لړلی داستان دی. واکمنانو، واکمنيو او همدا رنګه د واک مدعيانو خپل مخالفان او سيالان په پوره بيرحمۍ سره ځپلي دي. له بله پلوه افغانستان د خپل جيوپوليتيک او جيوستراتژيک موقعيت له امله د وخت د زبرځواکونو د تيريو هدف ګرزيدلی دی. دې تيريو واکمنۍ اړايستلې دي چې سياسي مخالفان او شکمن کسان وځپي او شته ظرفيتونه د هېواد د دفاع په موخه وکاروي او ولس د خپلې خاورې د ساتلو او د خپلواکۍ د ګټلو لپاره وجنګيږي. په نولسمه پيړۍ کې چې اروپايي ولسونو د صنعتي انقلاب له برکته د پرمختګ په لور ګړندي ګامونه اوچتول افغانستان د لويي بريتانيا او تزاري روسيې د تيريو هدف ګرزيدلی وو او هر لوري هڅه کوله پدې« ستراتژيک معبر» واکمن شي.ترڅو هغوی د افغانستان په اړه يوه جوړجاړي ته چې افغانستان د دوی ترمنځ د يوه حايل په توګه ومنل شو ورسېدل او روسانو دې ته غاړه کيښودله چې افغانستان د انګريزانو د نفوذ د ساحې په توګه ومني . د شاه امان الله د لس کلنې واکمنۍ پرته د جمهوري نظام تر ټينګيدو پورې د واکمنيو تګلارې تر ډيره بريده د انګرېزانو د پاليسيو څخه اغيزمنې وې چې هغه د ملي-دموکراتيکو خوځښتونو په ځپلو او په تياره کې د ولس په ساتلو څرخيدلې.د دې ادعا د اثبات لپاره به دوې بيلګې راوړو.«د انګليس سفارت د جګړې (دوهمه نړيواله جګړه) پرمهال د هاشم خان موافقه ترلاسه کړې وه چې د جګړې تر پايه د ټول افغانستان د کنترول لپاره د انګريزانو د جاسوسۍ دستګاه په کابل کې د انګليس د سفارت تر څارنې لاندې جوړه شي.» ۱۱/ ۲۰۴ د دوهمې نړيوالې جګړې پرمهال په کال ۱۹۴۳ کې په افغانستان کې وچکالي راغله او خلک له لوږې سره مخامخ وو خو حکومت د دې پرځای چې خلکو ته لومړني توکي برابرکړي د لرګيو په سوداګرۍ او د هيواد څخه په صادراتي توکو حکومتي انحصار ټينګ کړ او جبراً يې د خلکو څخه غنم او نور محصولات د جګړې مخکې کلونو په بيه اخيستل .د لرګيو په سوداګرۍ حکومتي انحصار چې د هيواد د جنوبي او مشرقي ولسونو دودېزه بوختيا ګټل کيده د دې سيمو د خلکو د مخالفت سره مخامخ شو او د زمرک خان ځدران په مشرۍ ځدرانو پاڅون وکړ. وروسته منګل ، تنې ، ساپي او سليمانخيل ورسره ودريدل او د پولې د هغې خوا وزيرو هم ورسره همغږي وښودله. هاشم خان د افغانستان د سويل د پښتنو د پاڅون والو سره د وزيرستان د قبايلو د يوځای کيدو د مخنيوي په موخه د برتانوي هند حکومت ته مراجعه وکړه ترڅو وزير اړ باسي چې د زمرک خان سره مرسته ونکړي. په کابل کې د انګليس سفارت د خپل حکومت په استازيتوب د هاشم خان سره ژمنه وکړه چې آزاد قبايل به له ځدرانو سره مرسته نه کوي. لويه بريتانيا په خپله ژمنه ودرېدله. ځکه چې غوښتل يې د انګريزانو طرفدار د هاشم خان حکومت په واک کې پاتې شي. د۱۹۴۴ کال د جون په مياشت کې د انګليس سفير اسکوايز په خپله يوه ليدنه کې په کابل کې د شوروي سفير باکولين سره د افغانستان او هند په پولو کې د زمرک خان د پاڅون له امله د وضعيت داسې انځور کاږي:« اوس په قبايلو کې دوې ځيرې ليدل کيږي ، زمرک خان په افغانستان کې او ايپي په هند کې. ايپي د انګريزانو د حکومت په وړاندې جنګيږي او زمرک د افغانستان د حکومت خلاف مبارزه کوي. فقير او زمرک کولی شي د افغانستان د حکومت خلاف سره يو شي دا مهال به قبايل له دولتي سپاهيانو نه ځواکمن شي. د قبايلو زور ټولو ته ځرګند دی. نادرشاه په همدې زور د سقاو زوی را نسکور کړ. دا چې امان الله ونشوای کړی په تخت پاتې شي ،يوازينی دليل يې دا وو چې قبايلو د هغه په وړاندې ښورښ کړی وو...، د هند د شمال لويديځ، سرحدي ايالت مشر د هاشم خان د انګريزي پلوي حکومت د ژغورنې لپاره د وزيرستان د قبايلو مشران د بنو ښار ته راوبلل چې په تهديد او تطميع سره يې اړ کړي د افغانستان په پيښو کې د خپلې نه لاسوهنې تضمين ورکړي، خو بيا هم وزيرو د ځدرانو کورنيو ته پناه ور کړه...، د

افغانستان د حکومت په غوښتنه ، د بريتانيا هوايي ځواکونو هغه کلي چې ځدرانو پکې د پټيدو امکان درلود په وزيرستان کې بمباري کړل...، د انګليس قوماندانۍ د افغانستان د وسله والو ځواکونو د مشرتابه سره د بم غورځوونکو الوتکو د ګوزارونو د اغيزمنتوب په موخه عمليات همغږي کړل.» ۱۲ پورتنۍ بيلګې د سيدقاسم رښتيا د دې وينا «افغانستان چې کلونه انګرېزان د ګوابښ په وخت کې د خپل ځان ملاتړي ګڼل کله يې چې د هند نيمه وچه پرېښودله ستره سياسي تشه لدې ناحيې احساس کړله. »۱۳/ ۹۶ د صحت مهر لګوي . دا بيا ښيي چې د يحيى کورنۍ د انګريزانو د پاليسيو او تګلارو تر اغيزلاندې وه او دواړو اړخونو د متحدينو په ځير د دواړو خواوو افغانانو په ځپلو کې همغږي او همغږي وو.

سربيره پردې په افغانستان کې د پيړيو استبداد منطقي پايله په ټولنه کې د خشونت پالونکي فرهنګ واکمنيدل شوي دي. دا متل «چې ډب نه وي ادب نه وي » په افغاني ټولنه کې د خشونت د واکمن فرهنګ څرګند ساری دی. مورِ د يوويشتمې پيړۍ په دوهمه لسيزه کې هم وليدل چې څه ډول زمورِ د خلکو ژبې، غورِونه، پزې، ګوتې او سرونه پرې کيدل او په کورنۍ او ټولنه کې انسان او د هغه انساني کرامت د دود او دستور له مخې تر پښو لاندې کېدلو. د ناټويي اشغال وروسته و ليدل شول چې د نسکور شوي واکمنۍ مخورو چې غوښ اکثريت يې د شمال تلوالي اړونده کسان دي د دوهم مقاومت په نامه د هېواد بهر د جګړې نغارې ډنګوي .دا ټول د خشونت او زورزياتۍ د فرهنګ څرګندې نښې دي. د نولسمې پيړۍ په پيل کې په اروپا کې سياسي خوځښتونو د کارګرو او نورو صنفي ډلو د حقونو د ترلاسه کولو لارښوونه کوله ، د زبيښاک ، استبداد او بيعدالتۍ خلاف يې واکمنيو ته چلنجونه ورکول او د ورورګلوۍ ، برابرۍ ، دموکراسۍ او د قانون د واکمنۍ غوښتنې يې وړاندې کولې. خو افغانان يوه پيړۍ وروسته د اميرحبيب الله خان د واکمنۍ پر مهال د لنډې مودې لپاره د سراج الاخبار افغانستان(جنوري ۱۹۰۶) د خپرونو شاهدان وو خو دا اخبار د واکمن استبدادي فرهنګ له کبله و نه زغمل شو او د خپلواکۍ او مشروطيت د لاري لارويان په بيرحمۍ سره وځپل شول . دې غورځنګ د هيواد په تاريخ کې د لومړي مشروطيت نوم خپل کړ. څه موده وروسته په ۱۹۱۱ کې د محمود طرزي په نوښت د سراج الاخبار افغانيه په نامه اخبار چې منځپانګه يې د ويښتيايي - روښانتيايي او د ملي خپلواکۍ د لاسته راوړلو پر محورځرخيدله په خپرونو پيل وکړ. پدې ويښتيايي – روښانتيايي کار کې د لومړي مشروطيت هغو مبارزو مخکښانو رول درلود چې د استبداد له خنجر نه ژوندي پاتې وو. دې غورځنګ ته دوهم مشروطيت وويل شول. دې دواړو غورځنګونو د هيواد د تېرو سياسي غورځنګونو په ځير کوم سازماني تشکيلات نه لرل او يوازې يې د خپرونو له لارې خپل افکار خپرول. د دوهم مشروطيت د راڅرګندېدو وروسته زماني پېراو کې د نړۍ په حالاتو کې زيات بدلون راغی او نړيوال پانګوال سيستم د ژور کړکيچ سره مخامخ شو. د دې کړکيچ پايله د لومړۍ نړيوالې جګړې پېښېدل دي چې د هغې له امله د سترو پانګوالو هيوادونو اقتصاد سخت ګوزار وليد او کمزوري شول. په تزاري روسيه کې د اکتوبر سوسيالستي انقلاب (۱۹۱۷) بري ته ورسيد او د پانګوالۍ په وړاندې نوی سوسيالستي نظام د يوه غوړيدونکي سيال ځواک په بڼه ډګر ته راووت او د لوېې بريتانيا امپراطورۍ د ګوابښونو او ړنګېدو سره مخامخ شوله. د دې ړنګېدو د نوښت ويار د افغان ولس په برخه شو او دې سترې امپراطورۍ ته يې مرګونی ګوزار ورکړچې هغه د ۱۹۱۹ کال د اګست په اتمه انګرېزانو د افغانستان خپلواکي و منله او پدې ډول د شاه امان الله تر زعامت لاندې افغانستان بشپړه سياسي خپلواکي ترلاسه کړله. د خپلواکۍ تر ګټلو وروسته شاه امان الله د يوه پرمختللي افغانستان د جوړولو په موخه ګړندي سمونونه پيل کړل. په هيواد کې يو نوی چاپېريال چې د مختلفو سياسي بهيرونو را څرګندېدل او د بيان د ازادۍ راتګ دی منځته راغی او د واکمنۍ په د ننه کې لاندې سياسي بهيرونو سر را پورته کړ :

۱-درباري سمونپالان – دوی د شاه امان الله د واکمنۍ پر مهال د حکومت سیاسي او اقتصادي پالیسۍ او طرحې جوړولې چې محمود طرزي ، محمدنادر، غلام نبي خان څرخي ، والي علي احمد، یاورمحمود، سردارعبدالقدوس خان او محمدولي دروازي یې مرکزي څیرې دي.

۲- جوانان افغان(افغان ځلمیان) – د دې ډلې غړي عبدالرحمن لودین،غلام محی الدین آرتي، تاج محمد بلوڅ او میرغلام محمدغباردي. دوی د شاه امان الله له لوري په جوړو شوو دوو لویو جرګو او نورو دولتي غونډو کې د حکومت په کړنو، په اداره کې پر شته نیمګړتیاوو نیوکې کولې او د دولتي دستګاه د اصلاح او سمون لپاره یې خپلې طرحې وړاندې کولې. لدې امله دا ډله د ټولنې مختلفو قشرونو د خپل لیدلوري له مخې د کینې لاسو، بنسټپالو ، ترورپلوه او دې ته ورته نورو نومونه په نامه یادوله .

۳-اعتدالیون (منځلاري) – پدې ډله کې د لغماني میرمحمدقاسم او عبدالهادي داوي په ګډون د شپارلسو تنو نومونه یادیږي چې د دموکراسۍ او د هیواد د اقتصادي، ټولنیزې او فرهنګي ودې او پرمختګ پلویان وو.

۴-حزب نقابدار(نقاب لرونکی ګوند)- د میرغلام محمدغبار له قوله دغه ډله د اماني دولت په وروستي کال کې د هیواد په ختیځ کې د جمهوري نظام د جوړولو په موخه تبلیغات پیل کړي دي. د دې ډلې د مشرتابه، کړنلارې او تشکیلاتي اصولو په اړه لاسوندونه شتون نلري .

اماني نظام چې د ترقي ضد کړیو، بریتانوي هند او د هغو د تالې څټو لپاره د سترګو اغزی وو د دې شیطاني مثلث له لوري رانسکور شو او په هیواد کې د حبیب الله کلکاني د وحشت واکمني ټینګه شوه. د دې لنډ مهاله وحشت په وړاندې بیا هم ملي خوځښتونو سر راپورته کړ چې په هغو کې لاندې دوه خوځښتونه یادیدی شي :

الف – د آزادۍ غوښتونکو ګوند - د کلکاني د واکمنۍ د را پرزولو په موخه د دغه ګوند بنسټ په پټه د اماني لېسې ښوونکي حبیب الله کښود . ګوند اووه کسیزه مرکزي کمیټه لرله چې مشر یې ښوونکی حبیب الله وو. د آزادۍ غوښتونکو ګوند د هلوځلو له امله د سازمان د غړو شمیر سلو ته رسیدلی وو چې د کلکاني ځارګرو د دې پټې شبکې د مشرتابه پټه ومونډله او هغه یې چانواري کړله. لکه څرنګه چې دا شبکه ډیره پټه وه د مشرتابه پرته واکمنۍ ونه توانیدله ټوله شبکه کشف کړي.

ب- د جمهوریت ټولنه – دا ټولنه د کلکاني د واکمنۍ پرمهال محمد ګل مومند ، سید غلام حیدرپاچا او د هغه د اکا زوی فرقه مشر سید حسن شیون د جلال آباد د بابریانو په کلي کې جوړه کړې ده.

د حبیب الله کلکاني غلواکۍ ته د نادرخان له لوري د پای ټکی کیښودل شو او هغه یې د څو تنو ملګرو سره غرغره کړ.له بده مرغه د کلکاني د وحشت په ځای په هیواد کې د یحیی د کورنۍ د اختناق پیر پیل شو. د نادرخان واکمنۍ د ستر استبداد نوم خپل کړ.د یحیي د کورنۍ د مستبد صدراعظم محمدهاشم د حکومت پرمهال د مشروطه غوښتونکو، د شاه امان الله د پلویانو، د افغان ځلمیانو او منځلارو ډلو مخکښان له ډګره وایستل شول. د څرخي د کورنۍ اتلس تنه غړي له تیغه تیر کړل شول. عبدالرحمن لودین،تاج محمد پغماني ، فیض محمدباروت او یو شمیر نور ووژل شول.غلام محی الدین آرتي ترور شو. میرغلام محمد غبار، میر سید قاسم لغماني د مشروطیت او د غازي امان الله پلویان او زیات شمیر رونې اندي په مختلفو پلمو بندیان او تبعید شول. « لنډه دا چې د محمدهاشم خان د حکومت ټول پراو د په خپلسر بندی کولو،ډول ډول فزیکي شکنجو، پولیسي څارنو، تبعیدونو او وژنو مشهور وو. » ۲/ ۹۵ – ۹۶ د یحیی کورنۍ د پرمختلونکو افکارو خاوندان او همدا راز ملي او د بریتانیایي ښکیلاک ضد څیرې وځپلې چې د خلکو د نارضایتۍ اسباب یې برابر کړل. له بله پلوه د دوهمې نړیوالې جګړې وروسته په

نړۍ کې حالات د سولې ،ټولنيز پرمختګ او دموکراسۍ په ګټه بدلون وموند. هماغه دي چې د مستبد سردار محمدهاشم پرځای سپه سالار سردارشاه محمودخان د صدراعظم په توګه ګومارل کېږي. که څه هم شاه محمودخان د نرم مزاج خاوند وو خو ورور يې دومره ريبلي وو چې ده ته نور د ريبلو څه ور پاتې نه وو. دا مهال د محمدهاشم د استبداد وېره لږ شوه ، د هيواد د سياسي غورځنګ په رګونو کې وينه وبهيدله او د مخکښو رونې اندو، ملي او دموکراتيکو ډلو سربېره واکمنۍ او په واکمنۍ پورې تړلو کړيو د لاندې سياسي سازمانو بنسټونه کيښودل .

ويښ ځلميان - د ويښ ځلميانوغورځنګ زمور د هيواد په تاريخ کې لومړی ملي – دموکراتيک غورځنګ دی چې څرګندې سياسي – ټولنيزې موخې يې لرلې. د داسې يوه غورځنګ د جوړيدو اړتيا چې په هغو کې د ملي دموکراتيکو موخو لرونکي منورين تنظيم شي د« ويښ ځلميانو» په نامه رساله کې انعکاس وموند.دا رساله د کابل په مجله کې چې مسؤل مدير يې عبدالرؤف بينوا وو خپره شوې ده. په هيواد کې د ښووني او روزنې عمومي کول ، د افکارو روښانتيا ، د بډو، اختلاص او بيروکراسۍ پرضد مبارزه ، د منځنيو پيړيو د زړو تصوراتو، زاړه او نوي ښکيلاک او استبداد پر ضد مبارزه، د مظلومو ولسونو د حقونو نه دفاع او د ملي يووالي ټينګښت د دې غورځنګ سياسي موخې ګڼل کيدې . د دې خوځښت د فعاليت اصلي مرکزونه کابل ،کندهار او ننګرهار وو او د هيواد د مختلفو قومونو استازو پکې ګډون درلود خو د پښتنو ونډه پکې درنه وه. د غورځنګ د جوړيدو په اړه محمدولي ځلمی د ويښ ځلميانو يو فعال پخپل (د استبداد او مطلقيت په مقابل کې د ځينوافغانانو مبارزې) نومې کتاب په ۲۶۹ مخ کې ليکي:« د هيواد يو شميرځلميانو چې د ويښ ځلميانو د تدارک د کميسيون د لارښوونې له مخې د کندهار، ننګرهار او کابل يو شمير ادبي او عرفاني ملګرو لکه عبدالرؤف بينوا، فيض محمد انګار، نورمحمدتره کي، قيام الدين خادم، صديق الله رښتين،ګل پاچا الفت، نيک محمدپکتياني، محمد ارسلان سليمي، عبدالقدوس پرهيز، ابوالحسن هزاره، پاينده محمد روهيلي، عطامحمد شيرزوی، محمدظاهر تائب او ځينو نورو ليکوالانو چې شمير يې دوه ويشت تنو ته رسيدی، د دارالامان په افشارو کې د عبدالمجيد زابلي د نوې پروژې په يوه سالون کې د ماپښين په دووبجو د ويښ ځلميانود جوړولو (تاسيس) او د بيلابيلو ولايتونو د نمايندګانو د را ټولولو طرحه وړاندې کړه. دغې غونډې ته لمړی دری طرحې وړاندې سوې، چې يوه يې د عبدالرؤف بينوا او نورمحمدتره کي، بله يې د قيام الدين خادم او دريمه د صديق الله رښتين په حمايه وه. لومړۍ يې مترقي او عصري، دوهمه ملي او وطني ، دريمې يې مذهبي او کلتوري رنګ درلود.» محمدعلم بڅرکی پدې هکله ليکي: « هغه کسان چې دا ډله (د ويښ ځلميانو ډله) يې جوړه کړه په کابل کې عبدالرؤف بينوا، ارسلان سليمي ، قيام الدين خادم ، نورمحمدتره کي، فيض محمد انګار ، غلام حسن صافي، رښتين ، الفت په کورونو کې سره ليدل وروسته يې د ولاياتو سره ارتباط پيدا کړ ...، د ويښ ځلميانو تئوريسنان په کابل کې ناست وو.» ۱۴ / ۳۰ دې سازمان مشر نه درلود او د مديره هيات لخوا چې هغه د کنګرې له لوري غوره کيده رهبري کيده. د کنګرې فعالان نورمحمدتره کی، عبدالرؤف بينوا او قيام الدين خادم وو. د خوځښت لومړی مديره هيات نورمحمدتره کی ، عبدالروف بينوا، قيام الدين خادم او محمد ارسلان سليمي دي. د ويښ ځلميانو د کنګرې ګډونوال «نورمحمدتره کی، عبدالرؤف بينوا، قيام الدين خادم،ګل پاچا الفت، صديق الله رښتين،فيض محمد انګار، محمد ارسلان سليمي، نيک محمد پکتيانی،ګل شاه صافی،پاينده محمد روهيلي، عبدالقدوس پرهيز، محمدظاهر، نورمحمد پونده، لعل محمد احدي ، عبدالکريم نزيهي ازبک، عبدالصمد پتک، غلام رحمن جرار، ولي زلمی، عبدالهادي خورمن، شاه مرد، ابوالحسن» ۱۵ / ۵۱ دي. د دې غورځنګ يوغړی پدې هکله ليکي : «ويښ ځلميانو په ۱۹۴۶ز کال چې له ۱۳۲۵ه ـ ش سره برابر دی په خپل پيوستون او سياسي کار پيل وکړ .په دې وخت کښې ځلميان چې شا ته ګوري ډير تاريکه او بيرېدونکي مناظر وينې خو آينده ډېره روښانه ښکاره کيږي .مګر حال ورته د خوف او رجأ ترمنځ دی.» ۱۴/ ۲۷ د دې غورځنګ دوهمه غونده د

ميرمحمدصديق فرهنګ په کور کې جوړه شوې چې په هغه غونډه کې غلام محمدغباراو محمدصديق فرهنګ هم د ويښ ځلميانوغړيتوب ترلاسه کړ خو هغوی په دريمه غونډه کې ګډون ونکړ ، د غورځنګ سره يې خپلې اړيکې وشلولې او د وطن د جريدې په خپرولو يې لاس پورې کړ. د ويښ ځلميانو د يوه مشر عبدالهادي توخي په وينا « د ويښ ځلميانو ګوند مخکې لدې چې سياسي ګوند وي د اخلاقي بنسټونو يو ګوند و.» د ويښ ځلميانو له ترکيب څخه ښکاري چې هغه د سياستوالو پرځای د رونې اندو، پوهانو، ليکوالو او شاعرانو يو ټولنيز جوړښت وو چې د ولس د ويښولو او روښانولو ستر رسالت ته يې ملا تړلې وه. له همدې کبله هغوی د هيواد په مختلفو سيمو کې د جريدو (انګار، ولس ، وروړغږ) په خپرولولاس پورې کړ چې هره يوه يې د واکمنۍ له لوري توقيف شوه . دا غورځنګ هغه وخت جوړ شو چې په افغاني ټولنه کې د څرګندو طبقاتي پولو څرګ نه لګيده او يا رونې اندو او سياستوالو د هغه د درک او پوهېدو وړتيا نه لرله. د هغه مهال رونې اندو په ټولنه کې د واکمن استبداد، فساد او د بيعدالتيو سرچينه د طبقاتي ستم له کړکۍ څخه نه ، بلکې د افرادو د اخلاقو او کړووړو پايله ګڼله. د ويښ ځلميانو سازمان په لنډه موده کې په يوه پياوړي غورځنګ واوښت. د غورځنګ د پياوړتيا بهير حکومت په وېره کې واچاوه او د هغه د کمزورولو او پاشلو هڅې يې پيل کړې او بالاخره يې پرې مرګونی ګوزار وکړ. د غورځنګ د مشرانو او فعالانو په زنداني کولو، د دولتي کارونو څخه ګوښه کولو، د ښارونو څخه يې د فعالانو د بدلولو او يا په بهر کې په دندو ګومارلو سره يې هغه درې وړې کړ.

وطن جريده - دې جريدې په ۱۹۵۱ کې په خپرونو پيل وکړ. د جريدې د امتيازخاوند ميرغلام محمدغبار او مسؤل مدير يې محمدعلي خروش وو. څه موده وروسته غبار د وطن د جمعيت(د وطن ټولنې) بنسټ کيښود او نومورې جريده د هغه په نشراتي ارګان واوښته. د دستګيرپنجشيري په وينا ميرغلام محمدغبار، محمد سرورجويا، کاکا فتح محمد فرقه مشر،براتعلي تاج ، ډاکټر ابوبکر، ميرمحمد صديق فرهنګ، علي احمد نعيمي، عبدالحی عزيز، ميرعبدالعليم هاتفي، قيوم رسول، سلطانجان ، ډاکټرغلام فاروق اعتمادي او علي محمد خروش د وطن د ټولنې مشهورې څيرې وې. د يو شمير څيړونکو په آند د وطن د ټولنې او ويښ ځلميانو دريځ يو بل ته ورته وو خو د جمعيت د غورځنګ سياسي ، ټولنيزاو اقتصادي شعارونه څرګند او هراړخيز وو.« د دې غورځنګ موخه د مشروطه حکومت د واکمنۍ پرمهال د ټولنيز ژوند په ټولو برخو کې د ولسواکۍ د اساساتو ترويجول ، د بورژوازي (مدني) آزاديو تبليغ ، د سياسي ګوندونو او بهيرونو جوړښت ، د شغل ، دندې او د هستوګنې د ځای آزادانه انتخاب، د فردي آزاديو تامين ،د ملي اومذهبي حقوقو برابري ،د سترو خصوصي شرکتونو د اقتصادي برترۍ محدودول او نور... » وو. ۱۵/ ۶۵

د خلکو ګوند – د دې ګوند بنسټ په پټه عبدالرحمن محمودي د خپلو همفکرانو امان محمودي، ډاکټرحسن بهروز ، استاد محسن صحرايي، ډاکټرمصلح، داکټررحيم محمودي، ډاکټرهادي محمودي او موسی نهمت کيښود. مخکې لدې چې عبدالرحمن محمودي د دې ګوند بنسټ کيږدي هغه د ندای خلق په نامه يوه جريده چلوله چې د امتياز خاوند يې دی پخپله او مسؤل مدير يې انجينرولي محمد عطايي وو. « د دموکراسۍ او ټولنيزعدالت د تامين لپاره د آزادو، مستقيمو او پټو ټاکنو له لارې د پارلمان جوړول ،د دولت په اداره کې سمون، د بډو اخيستلو، اختلاص ، اجباري کار او بوروکراسۍ محکومول ، د ښوونې او روزنې او د سواد عموميت هغه مسآلې وې چې ندای خلق په جرآت سره توضيح کولې. » ۱۵/ ۶۸ د ندای خلق د جريدې خپرونې او دريځ د ويښ ځلميانو په پرتله روښانه او څرګند کيږ لوری درلود . دا ګوند لږترلږه په لسو ډلو وويشل شو. د يادولو وړ ده چې پورته يادشوي غورځنګونه (ويښ ځلميان، د وطن جمعيت او د خلکو ګوند» چې په هېواد کې د سمونونو د راوستلو او د ولسونو د ويښتيا په موخه د شاه محمود خان د صدارت پرمهال را څرګند شول د جلاجلا خوځښتونو په شان چې په کړنلارو کې يې د ګډو موخو

تر څنګ اختلاف هم درلود د يو بل سره يې دوستانه اړيکې ساتلې او د يو بل خلاف يې تبليغات نه کول. تردې چې د ندای خلق او د وطن جريدې د انګار د جريدې په چاپخانه کې چې په ويښ ځلميانو پورې يې تړاو درلود چاپيدلې .

ملي کلوپ – ملي کلوپ د سياسي سازمان په توګه د سردار شاه محمودخان د صدارت پرمهال د سلطنتي کورنۍ په نوښت جوړ شو چې موخه يې د سلطنتي کورنۍ د واک او اقتدار ساتل وو. د شمس الدين مجروح د ليکنې له مخې « د دې بدلونو پر مهال يو بل خوځښت چې د واکمنۍ د مهمو اراکينو له خوا يې ملاتړ کېده د ملي کلوب(ملي کلوپ) په نامه جوړشو ، موخه يې د زياتو ګوندونو د جوړېدو مخنيوی وو چې ورو ورو شورا ته خپل استازي واستوي او يوه ورځ وکولای شي يو ستر حکومتي ګوند جوړ کړي ، ددې خوځښت بنسټ اېښودونکي او ملاتړي د دفاع وزير سردارمحمد داود او د بهرنيو چارو وزير سردارمحمد نعيم ، د اقتصاد وزير عبدالمجيد زابلي او څو تنه نور وو او د دې خوځښت د دارالنشاء او سکرتريت مشري يې زما په غاړه کېښودله. » ۱۶/ ۹۵- ۹۶ سربيره پردې مجروح دا هم نه پټوي چې صدراعظم شاه محمود، عبدالمجيدزابلي او سردار محمد نعيم او ټولو لوړپوړو چارواکو د دې کلوپ جوړښت د دموکراسۍ د بهير د ودې او د تحصيل کړي ځوان نسل د سياسي روزنې لپاره ګټور باله. هغه ډله ځيړونکي او د سياسي چارو کارپوهان چې محمدداود د ملي کلوپ بنسټ اېښودونکي ګڼي لامخکې ځي او وايي چې محمدداود د پاچا د کتبي اجازې له مخې د ۱۹۵۰ کال په لومړيو کې د دموکرات ملي په نامه ګوند جوړ کړ. همدا رنګه محمدابراهيم عطايي دا سياسي جوړښت د هغه مهال د واکمنۍ د کليدي چارواکو يو جوړښت ګڼي او ليکي :«د سترو دولتي اراکينو، سردارانو او اشرافو يوه ډله وه چې د دموکراسۍ په نامه يې سر راپور ته کړ. سردارمحمد داودخان د دفاع او د کورنيو چارو د وزارتونو سرګروپ يې لارښود وو. همدارنګه عبدالمجيد زابلي د اقتصادي او مالي چارو سرګروپ ، سردار فيض محمدخان د فرهنګي او معارف د چارو سرګروپ او د وزارتخانو آمران پدې ډله کې شامل وو.» ۱۷ / ۳۲۶ د شاه محمودخان د صدارت پرمهال د حکومت د چارو د بڼې سمبالتيا په موخه هغه وزارتونه چې دندې يې سره نږدې وې د يوه سرګروپ له لارې په مرکزي ډول رهبري کيدل. خو دې ډول مېکانيزم ډيره موده دوام ونکړ. د ملي کلوپ د جوړولو څخه د سلطنت موخه دا هم وه چې د غوړيدونکي ملي دموکراتيک بهير سره مقابله وکړي يا په بله وينا د مشروطه غوښتونکي غورځنګ په وړاندې ودريږي. داودخان چې د واک او زعامت ليوال وو غوښتل يې د دې کلوپ له لارې له يوې خوا د شاه محمودخان سره سيالي وکړي او له بلې خوا په رونړ اندو او د محصلينو په غورځنګ ولکه ټينګه کړي. « د دولت په دستګاه کې د سپه سالار او سردار تر منځ اختلاف او سؤ تفاهم پيدا شو سپه سالار خپل وراره د قدرت د نيولو استازی ګانه د کلوپ غړي يې د هغې د انحلال او له منځه وړلو په موخه وهڅول او د هغه د کمزورولو لپاره هڅې وکړي تر څو په بشپړ ډول له منځه ولاړ.» ۱۶/ ۱۱۴ د نوي افغانستان د تاريخ د ليکوالانو له انده محمد داود په لومړيو کې هڅه کوله د هغه مهال د وطنپالو يونونو وتلې استازي خپل کړي خو کله چې پدې لاره کې بريالی نشو د وطنپالو په ليکو کې د اختلافونو په رامنځته کولو او د هغو په ځپلو لګيا شو. کله چې ملي کلوپ خپلو موخو ته ونه رسيد نو د پښتونستان د آزادۍ اتحاديه چې وروسته د پښتونخواه په نامه يادې شوله جوړه کړه . د دې اتحاديې مشر غلام حيدرخان عدالت د دفاع وزارت د نقلياتو مرستيال او منشي يې ببرک کارمل وو. خو د پردې تر شا محمد داود اداره کوله. د شواهدو څخه داسې بريښي چې ددې اتحاديې اصلي موخه د ويښ ځلميانو کمزورول وو چې غوڅ اکثريت يې پښتانه وو. هغه مهال کندهار د ويښ ځلميانو يو پياوړی مرکز ګڼل کيده لدې امله« کارمل او غلام حيدرعدالت کندهار ته لاړل تر څو د تورنجنرال عبدالغني خان ګردیزي قلعه بيګي د کندهار د تنظيميه رئيس او د کارمل د پلار په شتون کې چې د فرقې قوماندان وو د کندهار د ويښ ځلميانو د مشرانو سره خبرې وکړي او هغوی خپل کړي. کله چې پدې کار کې پاتې راغلل په همغه مجلس کې د ويښ

ځلميانو د مشرانو د نيولو امر ور کړل شو اوهغوی اوږده کلونه د دهمزنګ په زندان کې پاتې شول. »۱۸/ ۲۹۱ دلته ليدل کيږي چې محمد داود د پښتونستان له نامه څخه د خلکو د غولولو سربيره د ويښ ځلميانو د غورځنګ د کمزورولو په موخه ګټه پورته کوله .

د محصلانواتحاديه – دا اتحاديه په کال ۱۹۵۰ کې جوړه شوه. د عبدالحميد مبارز په وينا « د اتحاديې د اساسنامې طرحه د حقوقو د پوهنځي د استاد محمد اکبر پامير په مرسته او د کابل پوهنتون د حقوقو د پوهنځي د بنسټ ايښودونکي او پخواني استاد او د بهرنيوچارو وزارت سلاکار مني منجي اوغلو په سلا تدوين شوې ده .» داسې ښکاري چې د محصلينو اتحاديه هم د حکومت په نوښت جوړه شوې ده ځکه چې«په لومړيو کې هغو محصلينو چې د محصلينو د اتحاديې په اړه بحث کاوه د صدراعظم شاه محمودخان سره يې خپلوي او نږدې اړيکې لرلې . د ساري په توګه : د غلام فاروق عثمان زامن محمداسحق او توريالی عثمان او خوريې عزت الله مجددي ، کبيرالله او احمد کبير د محمد کبيرسراج زامن ، د څيره ليکونکي زوی حفيظ الله (مشهور په سردارحفيظ) او عبدالبصير حکيمي د محصلينو لومړۍ هسته چې د محمد انس د کابل پوهنتون د رئيس تر لارښوونې لاندې فعاليت درلود. » ۱۹/ ۵۲ دا اتحاديه ډير ژر د محصلينو د لانجو په يوه مرکز واوښته او واکمني هغه غيرقانوني اعلان کړه. ميرغلام محمد غبار د دې اتحاديې د اجراييه کميټې غړي داسې راپيژني: « نيرعلی محمدخان شامل، محمديونس خان سرخابي، محمدنعيم خان قندهاري،اسعد احسان غبار، محمد عارف خان غوثي، ببرک خان (ببرک کارمل) ،هغه وروسته له فاکولټي طرد او ملي شورا ته د مظاهرو په ترڅ کې د ۱۳۳۱- ۱۳۳۵ بندي شو (ببرک خان کارمل او محمدحسن خان شرق د محمد داوودخان له ډلې ټپلي وو)، محمديحيی خان ابوي ، حبيب خان، عبدالواحدخان وزيري، محمداسحاق خان عثمان، هدايت خان ، محمدابراهيم خان او نور څو تنه. خو ډير ژر د محصلينو د اتحاديې کميټه په دوو کيڼو او ښيو ډلو وويشل شوه.» ۱۱/ ۲۶۱ « د استاد شاکر له قوله د عبدالهادي داوي پر وينا د محصلينو د اتحاديې د اساسنامې په جوړولو کې حيدر ژوبل، فاضل، ميرعلي احمد، اسحق عثمان، ببرک کارمل ، حفيظ الله امين ،غلام جيلاني باختري ،حسن شرق ، عبدالواحد، احمدعيسی ، يونس سرخابي اوعظيم صابر برخه لرله. » ۱۵ /۶۹

جمعيت خراسان (د خراسان ټولنه) - د دې ټولنې بنسټ په کال ۱۹۵۲ کې د شمالي ولايتونو ځينو سياسي فعالانو او مخورو د کابل د بابر په باغ کې کيښود. وکيل ګلدي ، طاهربدخشي ،عبدالحکيم مجاهد مزاري ،غلام رسول سينايي ،سلام تاشقرغاني ،ډاکټربرنا آصفي د دغه سازمان وتلي غړي وو. ويل کيږي چې د دې ټولنې هڅوونکي د هېواد د شمالي ولايتونو ځينې مخور او په هغو کې ابوالخير خيري، نظرمحمد نوا او خال محمدخسته وو. د دې ټولنې د موخو او پروګرام په اړه لاسوندونه نشته .

که چيرې د پورتنيو سياسي غورځنګونو برخليک ته وکتل شي هغو خوځښتونو چې ملي دموکراتيکې موخې لرلې او په هيواد کې د ولسونو په ګټه د سمونو د راوستلو په خاطر رښتيني هلې ځلې کولې د سلطنت د دښمنۍ سره مخ شول او غم لړلی برخليک لري. زمونږ د هېواد د دې زماني پړاو واکمنۍ چې د بريتانيا له پاليسيو څخه اغيزمنې وې د هغو سياسي خوځښتونو د راڅرګندېدو او ځواکمن کيدو مخه نيوله چې ملي آجنداوې لرلې، د ديورند د تپل شوې کرښې د دواړو خواوو افغانانو د يووالي پلويان وو او د يوه ځواکمن افغانستان د جوړولو لپاره يې هلې ځلې کولې. د شوروي او انګلوساکسوني اشغالګرو هڅې هم د ملي دموکراتيکو ډلو په کمزورولو او د سکتاريستي او پښتني ضد دريځ لرونکو ډلو په پياوړتيا څرګندلې.

د يحيى کورنۍ

وروسته له هغې چې افغانستان د انګريزانو او روسانو د جوړجاړي له امله د دوی ترمنځ د يوه حايل هېواد او د انګريزانو د ګټو د ساحې په توګه ومنل شو. د انګرېزانو پرته يې د نورې نړۍ سره سياسي او دېلوماتيکي اړيکي نه لرلې چې پدې دول زمونږ هېواد د نړۍ له پرمختګونو څخه اغيزمن نشو. له بلې خوا د انګريزانو او انګريز پلوه واکمنيو هڅې پردې متمرکزې وې چې په هېواد کې د علم او پوهې د خپريدو ګړندۍ مخه و نيسي او پدې دول ولس په تياره او خرافاتو کې وساتي. د دې سياست پايله دا شوه چې افغانان د خپل تاريخ ، د افغاني ټولنې د واقعيتونو او نړيوالو حالاتو څخه بيخبره پاتې شي . همدا لامل دی چې زمونږ تاريخ د نه پوهيدلو او يا غلط پوهيدلو تاريخ ګرزيدلی دی. د يحيى د کورنۍ د واکمنۍ پرمهال په ښوونځيو کې د تاريخ د مضمون منځپانګه دا وه چې امیرانواو واکمنو څه کړي دي اويا څه پېښ شول؟ دې دا معنی لرله چې د تاريخ په مضمون کې دې پوښتنې ته ځواب ونه ويل شي چې ولې يې وکړل يا ولې پېښ شول ؟ دې مسئلې ته په کتنې سره اړينه بريښي د يحيى د کورنۍ په هکله لنډ بحث وشي چې هغه څه دول انګرېزانو واک ته ورسوله.

« سردار يحيى خان د سردار سلطان محمدخان زوی ، د سردار محمد يعقوب خان خسر چې انګريزان پرې بدګومانه شول نوموړی يې په کال ۱۸۷۹کې برتانوي هند ته تبعيد کړ. کله چې امير عبدالرحمن خان سلطنت ته ورسيد انګريزانو ته يې وړانديز وکړ چې د سرداريحيى کورنۍ هم له کابل نه لېرې او په هند کې ځای پرځای کړي. دې کورنۍ ۲۳ کاله په هند کې ژوند وکړ، ډېرى زامن يې هلته وزېرېدل، ښوونځي ته لاړل او د برتانوي هند له فرهنګ سره آشنا شول. » ۲۰/ ۲۴۶ د سردار يحيى پلار چې په سلطان محمدخان طلايي مشهور دی په دې تورن وو چې د انګريزي ضد پاڅون د را پرځولو په کار کې له انګريزانو سره پټې اړيکې لرلې او انګريزانو ده ته د دې چوپړ په مقابل کې د سرو زرو ژمنه کړې وه خو کله يې چې د انګريزانو په ګټه ستر خيانت تر سره کړ انګريزانو په ور کړل شوې کڅوړه کې د سرو زرو پر ځای کودړي ور ته ايښي وو. دا کورنۍ لومړی په امرتسر کې ميشت شوه او انګريزانو وروسته په « ديره دون » کې د ژوند کولو شونتياوي ورته برابرې کړې او هلته يې د دې کورنۍ غړي تر روزنې لاندې ونيول. د سردار يحيى خان زامنو آصف خان او يوسف خان او د يوسف خان زامنو محمدعزيزخان ، نادرخان، شاه ولي خان او شاه محمود خان په لودهيانه کې پوځي زده کړې وکړې . د يحيى اولاده او د سردار زکريا د يحيى خان د ورور کورنۍ د امیرعبدالرحمن خان د واکمنۍ په وروستيو کې د انګريزانو د پلان له مخې په ۱۹۰۱ کې کابل ته راولېږدول شولې. سره لدې چې امیرعبدالرحمن خان په انګريزانو پورې تړلی هم وو خو يو شمير پدې اند دي چې انګريزان د امير په دوو زامنو حبيب الله او نصرالله بې باوره وو اوغوښتل يې چې په راتلونکې کې قدرت د يحيى کورنۍ ته ولېږدوي. عجيبه دا ده چې دا کورنۍ کابل ته په راستنيدو سره امير ډيره ونازوله او د کابل د علی آباد په باغې سيمه کې ځای پر ځای کړله پداسې حال کې چې د خپلې واکمنۍ په لومړيو کې يې پدې کورنۍ د نه باورله کېله له انګريزانو غوښتې ووهغه هند ته واستوي. دا بيا ښيي چې د نوموړې کورنۍ نازول د انګريزانو د ارادې له مخې ترسره کيدل. د امیرعبدالرحمن خان له مړينې وروسته د ده د زوی امیرحبيب الله خان د واکمنۍ پر مهال د دې کورنۍ پاڼه په غوړيدو شوه سردار يوسف او سردارآصف د امير په مصاحبانو واوښتل. په تيره کله چې امير د محمد نادر د خور سلطان نورالحرم سره چې وروسته يې د عليا جناب لقب تر لاسه کړ واده وکړ دې کورنۍ ته نورهم غوره موقعيتونه پلاس ورکړل. دغه کورنۍ له دې وروسته د واکمن کيدو خوبونو ته ور واووښته. ځيني دا هم وايي چې محمد نادر د اميرحبيب الله په وژلو کې لاس درلود. په هغه شپه چې امير د کله ګوش په ښکار ځای کې ووژل شو د محمد نادرخېمه د ده تر څنګ وه.د امير له وژل کيدو وروسته محمد نادر او وروڼه يې د څو ورځو لپاره بنديان شول. د امير حبيب الله له وژنې وروسته سردار محمد هاشم په هرات کې ونيول شو او په يابو سپور د هزاره جاتو له لارې کابل ته راوستل شو چې پدې دول يې د شاه امان الله په وړاندې کرکه پيدا شوه.شاه امان الله د نادر د کورنۍ د را خپلولو لپاره خپلې دوې خويندې شاه ولي خان او شاه محمود خان ته ورنکاح

کړې خو کله چې هاشم خان د شاه له دريمې خور سره د واده وړاندیز وکړ شاه ورسره ونه منل او سردار هاشم خان هم د ژوند تر پایه واده و نکړ.

په هند کې جلاوطنۍ دې کورنۍ ته یو لړ ځانګړتیاوې ور په برخه کړې چې سره متحده وي ، په خپلو کې ودونه وکړي ، لوړې زده کړې وکړې او د خپلې کورنۍ ګټې د هرڅه نه لوړې وګڼي. د سرداریوسف او سردارآصف د مړیني وروسته محمد نادر د خپل استعداد له مخې په کورنۍ کې د بیساره درناوي څخه برخمن شو. محمدنادر په ۱۸۸۳ کې په دیره دون کې وزیږیده ، هلته یې زده کړې وکړې او څه موده په پوځي چارو لګیا وو. په انګریزي او اردو ژبو یې بشپړ تسلط درلود په دري ژبه هم پوهیده خو په پښتو ژبه ېې خبرې نشوای کولای. البته چې د یحیی د کورنۍ ټول غړي په پښتو نشوای غږیدلای.پدې اړه چې ددې کورنۍ غړي په پښتو نه پوهېدل د یوې بېلګې راوړل په زړه پورې دي . کله چې سردار داود د مشرقي نایب الحکومه او د فرقې قوماندان وو مشرقي ته د پولې د هغې خوا راغلو پښتنو ته په دري ژبه وینا کوله چې ژباړه یې دري ژبې جنرال میراحمد مولایي کوله . محمدنادرهیواد ته په راستنیدو سره په پوځ کې شامل شو او په پنځه ویشت کلنۍ کې جنرالۍ ته ورسید. د امیرحبیب الله د سلطنت پرمهال نادرخان د منګلو د بغورښ د ځپلو له امله د نایب سالارۍ رتبه ترلاسه کړه. یو لړ لاسوندونه ښیي چې انګریزان د هغه په واکمنولو کې ښکیل وو.په ۲۰۰۱ کې په پیښورکې د نادرخان او د هغه د کورنۍ په نامه په دري ژبه یوه رساله چاپ شوه چې لیکوال یې افغان مهاجر معرفي شوی دی.رساله داسې پیل شوې : « اقتباس از شماره اول جمهوراسلام ، اول سپتمبر ۱۹۵۱ ، طبع پشاور، صفحه ۱۰ تا ۱۸.» دا وخت په پیښور کې د عبدالحی حبیبي له لوري د افغانستان د موقتي جمهوریت د اعلان سره سرخوري . هغه مهال حبیبي د واکمنۍ سره د مخالفت له امله په پاکستان کې اوسېدلو. لدې نه ځرګندیږي چې د رسالې لیکوال عبدالحی حبیبي دی. د رسالې په ۱۷ مخ کې د جنرال تاج محمدخان بلوڅ د سندونو پر اساس چې محمدنادر د امیرحبیب الله په وژنه کې لاس درلود راغلي دي :« د امیرحبیب الله خان د کله ګوش واقعه د۱۳۳۷ ق کار د جمادی الاول د اتلسمې په شپه پیښه شوه چې پدې مسئله کې د سپه سالار لاس ښیي، سندونه شته دي چې د پېښې حاضرینو او ناظرینو لیکلي دي ، د هغې د ډلې څخه (د افغانستان په هکله اسرار) د محمدنادرخان د خانداني خپلوانو څخه د سردار شیراحمد خان لیکنه ده چې ددې غمیزې د پیښیدو مهم لامل نادرخان ګڼي ، ځکه چې هغه د کابل د تخت تمه لرله او د هغه لپاره په ډهلي او کابل کې پلانونه جوړشوي وو. لاندې لیک چې جنرال تاج محمدخان لیدلی وو دا پټه طرحه روښانوي :« عالیجاه عزت و شجاعت همراه برادر بجان برابرم صالح محمد خان نائب سالار صاحب را واضح باد اینکه: ازین طرف خیریت است، شمایان خاطر خود را جمع دارید کوایف جلال آباد را آرندهٔ این خط بشمایان خاطر نشان خواهد کرد. کارها بر وفق مرام است، آنچه با شمایان گفته شده بود، بهمان قسم شد. بعد از تدفین میت برادرش را امیر ساختیم و مایان تجویز کردیم که معامله بهمین قسم باقی نمی ماند. ارجمندم رکاب باشی (شاه ولی خان- لیکوال) متوجه احوال است و عالیجاه عزت مآب مستوفی المالک صاحب(د خلیل الله خلیلی پلار) درین معامله شریک مایان است و انشاءالله تعالی درین روز از راه تگاب بالای دارالسلطنة با قوم خود می آید. عساکر دارالسلطنة را به آن برادر بجان برابر بسپاریده ایم. باید متوجه احوال باشید که معامله از دست عساکر و شمایان بیرون نشود. انشاء الله و تعالی سمت جنوبی از خود مایان است. از آن جهت خاطر جمع داشته باشید. در جلال آباد و کابل هر کس که مدعی سلطنت شود، برای چند روز است. آخر کار بدست مایان و شمایان است. به نفری خود از طرف ما خاطر جمعی بدهید. باقی در حفظ الهی باشید. فقط مورخه ۱۹ جمادی الا ول ۱۳۳۷ ق – امضا محمدنادر» همدارنګه د رسالې په ۱۹ مخ کې راغلي دي چې لیک د امیرحبیب الله د مرګ په دوهمه ورځ نایب سالارصالح محمدخان ته استول شوی دی.د امیرحبیب الله د مرګ نه وروسته لنډه موده محمدنادر او ورونه یې له پامه ولویدل خو بیر ته امان الله خان په دولتی چارو وګومارل او نادرخان یې د جنوبي جبهې د قوماندان په توګه مقرر کړ.

لکه څرنګه چې د افغان – انګرېز په دریمه جګړه کې د نادرخان په مشرۍ جبهه د دوو نورو جبهو په پرتله ښه وځلیده شاه امان الله نوموړي ته د سپه سالارۍ رتبه ورکړه او د ده په نامه یې په کابل کې یو یادګاري منارهم جوړ کړ. د نادرخان تر قوماندانۍ لاندې د تل او وانې د نیولو په اړه ځینې دا هم وایي

چې انګريزانو په لوی لاس هلته شا تګ وکړ ترڅو نادرخان د خپلو راتلونکو پلانونو د پلي کولو لپاره په مطرح ځیره واړوي. البته چې دا ډول ادعا منطقي نه بریښي. خو د یوه څرګند واقعیت نه سترګې نشي پټیدی چې د افغان – انګریز په دریمه جګړه او په تیره جنوبي جبهه کې د دیورند د پولې د دواړو خواوو خلکو سرشندنو او په انګریزي چونیو بریدونو ټاکونکی رول درلود. پدې اړه جنرال یارمحمدخان وزیري په خپل کتاب (د افغانستان د خپلواکۍ او نجات تاریخ) په ۷۶ – ۷۷ مخونو کې مفصل معلومات وړاندې کړي چې ځینې برخې یې دلته راوړل کیږي: «په ننګرهار کې افغاني پوځ د انګریزانو په مقابل کې ماتې وخوړه . دغې ماتې محمدنادرخان او د وزیرستان د جبهې مشران اندیښمن کړل . د لمریز ۱۲۹۸ د ثور(۱۹۱۹) د میاشتې اخري ورځې وې چې ملاهمزالله آخوند د وزیرستان او شا وخوا سیمو مشرانو ته د وزیرو او مسیدو په لاس د جهاد د پیل امر وکړ. احمدزو وزیرو لومړی برید د ۱۲۹۸ د ثور په ۲۴ (۱۵ می ۱۹۱۹) د سروکې په چونې وکړ. دوی په وانه کې هم د انګریزانو په غټ پوځي مرکز برید پیل کړ او د جوزا په دویمه یې ونیو، او ورپسې یې د کچیري ، نیلي ، سپینکی کځ ، تنایي او د توی چونې ووهلې . هممهال په خپله سیمه کې د رزمک ، سیفلي توی ، ساړه راغه ، ډیري اونجي چونې ونیولې . د دې سره جوخت ، مداخیل وزیرو د میرامشاه او تته خیلو په چونې بریدونه پیل کړل . ټل د انګریزانو غټ پوځي مرکز و چې د پکتیا لپاره یې غټ خطر لاره . غازیانو دغه ډیرمهم عسکري مرکز د ۱۲۹۸ لمریز د جوزا په ۳ (می ۱۹۱۹) له انګریزانو ونیو. بیا په زړه سپیځلوغازیانو محمد نادرخان ته بلنه ورکړه چې د فرنګیانو د ټل ستر نظامي مرکز په تشریفاتي توګه فتح کړي او د ټل د سوبې مراسم پرځای کړي. محمد نادرخان چې تر همغه ګینټو یې د ټوپک نه یوه ګولۍ هم د فرنګیانو په لور ویشتلې نه وه ، د ټل پوځي مرکز یې د توپونو د ګولیو په اور سره فتح کړاو بیا یې په ډیره بې انصافۍ او بې عدالتۍ سره د ټل فتح په خپل نوم سره ونومولە .» د خپلواکۍ په جګړه کې د جنوبي جبهې بری د دې سبب شو چې نادرخان د۱۹۲۱ – ۱۹۲۲ کلونو کې د حربیې وزیر شي . وروسته کله چې محمدنادر د منګلو د ښورښ ځپلو څخه ډډه وکړه د امان الله خان له لوري په قطغن او بدخشان کې د تنظیمیه رئیس مقرر او څه موده وروسته په فرانسه کې وزیر مختار مقررږي. محمدنادر د لنډې مودې وروسته دا ماموریت پریښود او محمدهاشم هم چې په مسکو کې سفیر وو فرانسې ته ولاړ او شاه ولي خان هم ورسره یو ځای شو. په افغانستان کې د اغتشاش پر مهال غازي امان الله او کلکاني دواړو له نادرخان څخه وغوښتل چې هېواد ته راستون شي او د دوی سره همکاري وکړي خو هېواد ته رانغی اودری واړه وروڼه د۱۹۲۹ کال په فبروري کې هند او په مارچ کې خوست ته راستانه شول او هلته یې خپل فعالیتونه پیل کړل. د بمبیې نه تر خوسته به نادرخان هیواد ته د بیا راستنیدو په اړه مطبوعاتو ته ویل: « زه افغانستان ته په راستنیدو کې شخصي مقصد نلرم ، زه تاج او تخت نه غواړم ، زه دریم خیر غوښتونکی یم ، د اعلیحضرت د اوسني حال څخه اندیښمن یم د هغه د شخصي خیر او د ټولنې د ګټې په موخه به کار وکړم، زما مرام د امن پاځون او په افغانستان کې سوله ده ، هر څوک چې ملت په پاچاهۍ ومني زه به هغه ته بیعت وکړم، زه به د شاه امان الله خلاف عمل ونکړم. » ۲۱ / ۳۴۹ - ۳۵۱ خوست ته په را رسیدو سره محمد نادراو وروڼو یې د اووه میاشتنۍ مبارزې او د حبیب الله کلکاني د ځواکونو سره د جګړو وروسته هغه له واکه ګوښه او ځان یې د۱۹۲۹ کال د اکتوبر په شپاړلسمه د پاچا په توګه اعلان کړ. «کله چې نادرخان خپله پاچاهي اعلان کړه ، پدې خبره موږ حیران شوو، ولې یې داسې کار و کړ چې زموږ په خوب او خیال کې نه و، ځکه هغه خو د پاچاخان عبدالغفارخان سره په پیښور کې وعده کړې وه چې په خپله به دی نه پاچا کیږي. » ۲۲/ ۳۴۰

هېره دې نه وي چې نادرخان او وروڼه یې خوست ته په رسیدو سره د۱۲۴۸ هجري قمري کال د ربیع الثاني په ۲۱ د پکتیا د ځاځیو په علیخیلو کې د سیمې د قومونو د مشرانو چې امین جان د غازي امان الله ورور هم پکې ګډون درلود جرګه راوبلله چې د کلکاني په وړاندې څه ډول مبارزه وکړي. پدې اړه جنرال یارمحمد وزیري د خپل کتاب په ۲۵۸ – ۲۶۱ مخونو کې د جرګې په هکله معلومات ورکړي دي چې په جرګه کې ۱۵ ماده یې پریکړه شوې ده. د پریکړې په ۵ ، ۶ او۱۴ مادو کې راغلي دي :« د وطن د نجات نه وروسته دې اعلیحضرت غازي امان الله خان سلطنت کولو ته راوغوښتل شي. او یا د ده د خپلخانې څخه و بل اهل ته سلطنت وسپارل شي. د اعلیحضرت غازي امان الله تر راتګ پورې به

سپاه سالار صاحب د سلطنت وکيل وي. همدا ګينټه دې د حبيب الله ټولو پلويانو ته عفوه او بخښنه اعلان شي. خو د جرګې د پريکړې خلاف خپل ځان پاچا اعلان کړ.» سره لدې چې يوه ډله ځپړونکي پدې باور دي چې انګريزان د محمد نادر په واکمنولو کې ښکېل وو خو محمد نادر پدې بهير کې د انګريزانو ښکېلتيا په کله ردوي او انګريزان بيا د افغانستان په قضيه کې ځان بې طرفه ګڼي. پدې اړه ريه تالي ستوارت ليکي :« سرهاجسن په روسيه کې انګليسي سفير چې په رخصتيو پاريس ته تللی وو د۱۹۲۶ کال د جنوري په پنځلسمه د محمد نادر خان او د هغه ورور محمدهاشم خان سره وکتل . د نظرياتو د تبادلې په بهير کې نادرخان او ورور يې نومورې سفير ته ډاډ ورکړ چې هغوی به د بريتانيې سره دوست او هم پيمان وي او د روسيې خلاف به فعاليت وکړي او اضافه يې کړل چې هغوی به د پولې په اړه دوستانه سياست پرمخ بوزي...، دا لومړی ځل نه وو چې نادرخان د انګريز د استازي سره مذاکره کوله ، بلکې د۱۹۲۵ کال د مې په ديارلسمه يې د کلونل ارنګ سره په پاريس کې ليدلي وو او يوه مياشت وروسته نومورې په پاريس کې د بريتانيې د سفير لاردګريو سره د بريتانيې په لګښت د اوسپنې د خط د جوړيدو او همدارنګه په کابل کې د ناآرامیو په هکله خبرې وکړلې. د بريتانيې استازي وويل : زمونږ په ملاتړ دواړو وروڼو غوښتل افغانستان ته د خدای له خوا ورکړې زياته خاوره مونږ ته راوښيي او هاشم خان وړاندوييڼه وکړه چې ډير ژر په افغانستان کې انقلاب پيليږي او زه شخصآ د امان الله په وړاندې د ښورښ او پاڅون څخه دفاع کوم.» ۲۳/ ۴۹ – ۵۰ همدارنګه د۱۹۲۸ کال د دسمبر په اوومه بل ځل هاشم خان د نيس په ښار کې د بريتانيې د قونسل ج،و کيوغ سره اړيکه ونيوه او د بريتانيې د بهرنيو چارو د وزارت سره يې د نادرخان د ليدو وړاندیز وکړ. د بريتانيې د بهرنيو چارو د وزارت په پټ ياددانښت کې راغلي دي چې : « وروڼه غواړي افغانستان ته ستانه شي ترڅو د ښورښيانو سره مرسته وکړي.» ۲۳/ ۸۰

انګريزانو خپل لومړی ګام د۱۹۲۹ کال د فبروی په شپاړلسمه واخيست چې هغه نادرخان او د هغه دوو وروڼو ته يې ديپلوماتيکي ويزې ورکړې او هغوی د فبروري په دوه ويشتمه د هند بمبيي ته ورسيدل. پدې هکله د کلکتې په يوه جريده کې راغلي دي : « انګريزان د سياست په ډګر کې ماهر شطرنج بازان دي چې د سيال په ګټه څو چالونه لوبوي ترڅو په وروستي چال کې خپل مقصد ته ورسيږي. د افغانستان د سياست په ډګر کې کلکاني حبيب الله د وسيلې پرته بل څه نه وو چې په کابل کې انګليسي سفير همفري ډګر ته وړاندې کړاو دا دي د بل سيال(نادرخان) په ګټه يې له منځه يووړ(يعني نادرخان يې د کابل په تخت کيناوه) » ۲۴ وروڼه افغانستان ته په رسيدو سره له انګريزانو څخه وسلې، ګولۍ او نقدی مرستې تر لاسه کړلې چې د کلکاني د راپرزولو شونتياوې ولري .نادرخان د انګريزانو د مرستو د ترلاسه کولو څخه انکار کاوه خو کله چې په ټولنه کې د انګريزانو د مرستو ګونګوسې زياتې شوې هغه اړشو د۱۳۱۰ کال د چنګاښ په ۱۴ ملي شورا ته و وايي: «ما واک د قبايلو نه تر لاسه کړی دی. او انګريزانو وروسته له هغه چې زه د پاچا په توګه وټاکل شوم مرسته کړې ده. »۲۵/ ۱۸۰ جواهرلعل نهرو د نادرخان واک ته د رسېدو په هکله ليکي :« نادرخان پدې ماجرا کې په خپله ګټه عمل وکړ. کله چې بريالی شو شخصآ د نادرشاه په نامه د سلطنت واګې په لاس کې ونيولې . بيا هم په هيواد کې ښورښونه منځته راغلل خو چې نادرخان د انګريزانو دوست وو او له دوی نه يې مرسته تر لاسه کوله حکومت يې دوام وکړ. د بريتانيا حکومت بيله سوده ورته قرضه ورکړه ، وسلې او مهمات يې ورته برابر کړل. » ۲۶/ ۱۶۶۶ « برتانويان چې تل په خپلو پولو د بی نظميو انديښمن ول ،د روان کورني جنګ د کنترولولو په خاطر د نادر خان سره د مرستې ګام اوچت کړ،کټ مټ لکه د پولادي امير سره چې بې د مالي او پوځي کومک په تهيه کولو سره کړي و.په دې مرستو کې لس زره ټوپکونه،پنځه ميليونه کارتوس او يوسل او اويا زره نغد پونډونه شامل ول. » ۳/ ۱۵۶ همدارنګه کله چې نادرخان واک ته ورسېد انګريزانو د هند په بندرونو کې د شاه امان الله د زماني کنګل شوې وسلې ور وليږلې .د محمدنادر له لوري د شاه امان الله سره مخالفت او د هغه له نسکوريدو سره ليوالتيا لدې نه څرګنديږي کله چې نومورې د غازي امان الله د واکمنۍ پرمهال د دفاع وزير وو چمتو نشو د پکتيا (منګلو) ښورښ چې د حضرتانو او وروسته د ده د دربار د يوشمير نورو نږدې کسانو په پټو او ښکاره لمسونو را پيل شو وځپي. لدې امله غازي امان الله محمد ولي خان دروازي د ښورښ ځپلو ته وګومارلو . دروازي بلوا

ماته کړه او هغه يې د نادرخان پرځای په کال ۱۹۲۴ کې د دفاع وزير مقرر کړ. د پکتيا په بغاوت کې د سر دار محمد يعقوب خان د مشکوک زوی(عبدالکريم) چې ځينې هغه د يعقوب خان د مينځې زوی ګڼي را مخ ته کول په ښورښ کې د انګريزانو څرګند لاس ښيي. لدې وروسته ښورښيان د عبدالکريم خلاف ودريدل او ا نګريزان پوه شول چې د يحيی د کورنۍ په لاس د غازي را پرځول اړيني حساب شوی پايلې نه لري.په کار وو چې داسې يو څوک رامخته کړي چې حالات دومره ترخه او کړکيچن شي چې ولسونه له مرګه په تبه راضي شي له ځان او جهان څخه بيخبره کلکاني يې را مخته کړ او د نوموړي پرمټ يې شاه امان الله له واکه ګوښه کړ. محمدنادر مخکې له دې چې کابل ته را ننوزي په چهلستون کې تم شو او د کابل لويان يې ليدو ته ورغلل. نوموړي په دې کتنه کې د راتلونکي مشرتابه په هکله پوښتنه وکړه او ډيرو ورغلو کسانو دی د سلطنت لپاره وړ وباله . په دې ډله کې محمد ولي خان دروازي د اماني دولت د سلطنت وکيل ، د شورا رئيس شير احمد خان د نادرخان د خورميړه او د شاه امان الله د مالیی وزير مير هاشم خان وړاندیز وکړ چې سپهسالار د اوس لپاره د سلطنت د کفيل په توګه چارې مخته يوسي او د پادشاهۍ خبره لويي جرګې ته پرېږدي.کله چې د چهلستون څخه محمدنادر ارګ ته راغی د سلامخاني د مانۍ په غونډه کې د وطن د ژغورنې له څرګندونو وروسته وويل دا کار يې د خدای او وطن ته د خدمت په خاطر کړی او د سلطنت خيال نه لري. خو ځينو قبايلي مشرانو او درباريانو له هغه ډلې څخه سردار فيض محمد خان زکريا ،علی محمد خان بدخشي، غلام محمد خان وردګ او نورو ټينګار وکړ چې ته بايد د سلطنت واګې په لاس کې ونيسي. ويل کيږي چې دې ناستې ته د پارس(ايران) ، شوروي او د ترکيې سفيران رابلل شوي وو او د ترکيې سفير هم هغه ته د سلطنت د منلو په وړاندیز ټينګار وکړ. نادرخان له همدې ځايه واګې را خپلې او د لويي جرګې خبره يې شاته ووهله او د قدرت له همغو لومړيو شيبو څخه يې د مشروطه غوښتونکو او خپلو نورو مخالفينو وژنو ته مټې را بډ وهلې. هغو درو تنو چې نادرخان ته وړاندیزکړی وو چې د پاچا د ټاکنې په موخه لويه جرګه راوبلل شي پايله يې دا شوه چې ميرهاشم د نادر خان د پادشاهي په همغه لومړي سهار په مرموزه تو ګه ووژل شي ، محمد ولي خان دروازي له کلکاني سره د همکارۍ په تور لومړی په اته کاله بند محکوم او وروسته په پټه اعدام شي او سردارشير احمد خان د ژوند تر پايه د کوم مقام څښتن نشو. همدارنګه محمد نادر د خپل واک په دوهمه مياشت لاندې کسان د محکمې پرته ووژل: ميرزا محمد اکبر خان، امرالدين خان ، عبدالطيف کوهاتي ، محمد نعيم خان کوهاتي، عيسی خان قلعه سفيدي،تازه ګل خان لوګري، سلطانمحمد خان مرادخاني، محمد حکيم چهاردهي وال، احمد شاه خان ، دوست محمد خان، غند مشر پغماني، سيد محمد خان، غند مشر قندهاري او نور. د نادرخان د وژنو د دوهمې لړۍ لومړي قربانيان غلام محی الدين خان ارتي ، فيض محمد خان باروت ساز، تاج محمد خان بلوچ پغماني، عبدالرحمن خان لودين او نور ملي مبارزين وو.لومړۍ ډله او هم دوهمه ډله قربانيان د شاه امان الله له پلويانو اود مشروطيت غوښتونکو استعمار ضد مبارزينو څخه وو. د نادرخان واک ته د رسيدو وروسته د غبار په وينا يو شمير مشروطه غوښتونکوغونډه و کړه چې نوي حالات وڅيړي ، زياترو خپلې انديښنې څرګندې کړې ،په همدې ناسته کې فيض محمد خان باروت ساز وويل:« د نوي واکمن د ماهيت د پيژندلو لپاره بس ده چې د کابل د نيولو په ورځ د جنوبي د حمله کوونکو په مخکې د دوو هندوستاني انګليسي جاسوسانو (الله نواز او شاه جي) ځيرې وګورو چې اوږه په اوږه له سردار شاه ولی خان او سردار شاه محمود خان سره روان وو. بايد پوه شو چې لدې وروسته به د افغانستان واکمني د هندوستانيانو په لاس کې وي.»

غبار کله چې د نادر خان واکمنۍ لوړو پوړيو ته ګوته نيسي له يحيی کورنۍ او محمد زايي سردارانو وروسته دريم ځای هندوستانيانو او څلورم ځای لويو ځمکه والو او روحانيونو ته ورکوي. هندوستانۍ الله نواز لومړی د نادرخان په دربار کې د ژبارونکي دنده لرله ، بيا د پاچا ياور شو او وروسته د ټولګټو وزير وټاکل شو او تردي وروسته په برلين کې د افغاني وزير مختار دنده تر لاسه کړه. همدارنګه يو هندوستاني جاسوس چې د شاه جي سيد عبدالله خان همداني په نوم يادیده د يواځينۍ پوځي فابريکې رئيس شو، لدې سره سم د هيواد د وسله تون او همدا شان د بوټو جوړولو د فابريکې رئيس هم وو. د شاه جي اصلي نوم قربان حسين وو چې په ګاډيوان مشهور وو.دغه هندوستاني ګاډيوان وروسته د دومره غټ باور خاوند شو چې د پکتيا د تنظيمه رئيس دنده پې تر لاسه کړه .ويل کيږي چې يوه ورځ فرقه مشر سيد

حسن خان کنړي چې د ننګرهار په بغاوت کې ښې د نادر خان په ګټه غوره رول هم لوبولی وو په يوه غونډه کې په ريښخند سره د شاجي اصلي نوم (قربان حسين ګاډيوان) په ژبه راوړ،نادر خان په همدې ګناه هغه د دهمزنګ جيل ته وليږه او هملته ښې وواژه. غبار د نورو هندوستانيانو د ډاکټر نور محمد، ډاکټرقريشي ،مولوي جلال الدين نومونه يادوي چې په اړونده دولتي بنسټونو کې يې اعتبار او واک د نوموړو بنسټونو له مشرانو نه زيات وو.د نادرخان د پاچاهۍ پرمهال داسې اداره نه ليدل کيده چې هلته دې د طبيب ، مستشار او په نورو نومونو هندوستانيان شتون ونلري . محمد آصف آهنګ په يوه مرکه کې وايي ، د محمد نادر په واکمن کيدو سره د کابل ښار په يوه سياسي بنديخانه واوښت.عبدالحميد مبارز ليکي چې د نادر خان په واکمنۍ او د هاشم خان په صدارت کې يوه ډيره ويره وونکې جاسوسي اداره ضبط احوالات را منځته شوه.

داسې ښکاري چې د نادرخان او وروسته د سردارمحمد هاشم خان په لاسونو د آزادي غوښتونکو او استعمار ضد روښانفکرانو ځپل، د يوه ړانده فرهنګ خپرول او په تيارو کې د خلکو ساتل ښې له شکه د همدغو هندوستانيانو چې د انګريزانو جاسوسان وو تر نظرلاندې پلې کيدل. د نادر خان د دورې د ټولو زده کونکو شمير ۴۵۱۹ تنه وو، په داسې حال کې چې د غازي امان الله د واکمنۍ په وروستي کال کې ۸۳۰۰۰ هلکان او نجونې په زده کړو لګيا وو. ويل کيږي چې د سيد کمال په نوم محصل چې په برلين کې ښې د محمد داود پلار محمدعزيز وواژه د خپل عمل دليل ښې دا راوړ چې انګريزان د نادر په واکمنۍ کې پر افغانستان واکمن دي نو ځکه مې دغه لوی سردار له پښو را وغورځاوه.دغه شان محمد عظيم منشي زاده د نجات د ليسې ښوونکي وروسته له دې چې د انګليس په سفارت ورننووت او هلته ښې يو انګليس، يو هندوستانی او يو افغان ساتونکی وواژه په محکمه کې ښې اعتراف وکړ چې پر افغانستان مې د انګريز واکمني ليدله غوښتل مې سفير ته ښې ځان ور ورسوم او هغه ووژنم خو تر هغه و نه رسيدم. د۱۳۳۲ کال د عقرب په اوولسمه په ارګ کې د عبدالخالق په واسطه د نادر خان وژنه هم ښيي چې دې کورنۍ د خپلې استبدادي تګلارې له امله د ولس د دښمنۍ سره مخامخ شوه. د دې کورنۍ د لويانو د وژنې څخه واکمنه کورنۍ پوهيدله چې د دې وژنو شا ته د استعمار ضد کړيو لاس دی نو ځکه ښې د نادرخان له وژنې وروسته يو شميررون اندي او مشروطه غوښتونکي بنديخانو ته وليږل. د يحيی د کورنۍ واکمني ښيي چې دې کورنۍ د خپل اقتدار د ساتلو په موخه د محمدزيو او په ځانګړې ډول د يحيی د کورنۍ پرته د ملي شخصيتونو د را ځرګندېدو مخه نيوله ، ملي دموکراتيک خوځښتونه يې ټکول، خلک يې وړي او په تيارو کې ساتل او هېواد يې د ويده فيل په څېر جوړولو چې د زمانې هيڅ غږ هغه را ويښ نکړي . همدارنګه دې کورنۍ د خپل اقتدار او واک د ساتلو په موخه د انګرېزانو پاليسي چې ښې اتفاقي واچوه او حکومت وکړه سربېره د زر، زور او زاريو تګلاره د ولسي پاڅونو د ټکولو او ځپلو لپاره کارولې. د يحيی د کورنۍ د نيمې پيړۍ واکمنۍ نه په ځرګنده توګه ښکاري چې د خپلې کورنۍ ګټو او اقتدار ته يې لومړيتوب ورکاوه. پدې هکله به د دې کورنۍ د دريو مشرانو(محمدنادر، محمدظاهر، محمد داود) د کړنو يوه يوه بيلګه راوړل شي.

۱– لکه څرنګه چې د کلکاني د راپرزولو وروسته د پاچا د ټاکنې په اړه دريو تنو(محمدولي خان ، ميرهاشم خان او سردار شيراحمدخان) نادرخان ته وړاندېز وکړ چې فعلا به دی د سلطنت د وکيل په توګه پاتې شي او د پاچا ټاکنه دې لويې جرګې ته پرېږدي. د نوموړو دريو تنو څخه دوه لومړي ووژل شول او سردارشيراحمدخان د دې کورنۍ غړی ژوندی پاتې شو. ددې معنی دا شي چې د يحيی د کورنۍ پرته د مخالف نظر خاوند د ژوند کولو حق نه درلود.

۲-محمدظاهرد خپل د تره زوی پوځي کودتا تائيد کړه ، د مبارکۍ د تلګرام په استولو سره يې د کودتا مشر ته خپل بيعت هم اعلان کړ. پداسې حال کې چې د قانون له مخې پاچا د اساسي قانون د ساتنې مکلفيت درلود خو د کودتا د مشر سره د کورنې تړاو له امله د کودتايی نظام څخه ملاتړ وکړ. د پاچا ځينې پلويان دا دليل راوړي چې د ده د کورنۍ يو شميرغړي د محمدداود سره بنديان وو لدې امله اړ شو چې د کودتايی نظام څخه ملاتړ وکړي ترڅو هغوی ته کوم زيان ونه رسيږي چې دا دليل بيا هم د خپلې کورنۍ ګټو ته د لومړيتوب معنی ورکوي. پداسې حال کې چې پاچا د ثور د کودتا خلاف دريځ ونيو.

۳ – سردارمحمدداود د يحيی په کورنۍ کې د افغانستان سره د ديورند د کربنې د هغې خوا د جلا شوو

سيمو د بيا نښلولو سخت طرفدار ګڼل کيږي. خو کله چې د نوموړي او د هغه د کورنۍ د اقتدار خبره منځته راځي د پښتونستان مسئلې ته يې شا ګرزولې ده . پدې اړه بيلګې زياتې دي خو دلته به يې يوې ته ګوته ونيول شي. « کله چې په ۱۹۴۲ کې آلماني سپاهيانو په ستالينګراد(ولګاګراد) او قفقاز بريدونه پيل کړل، د افغانستان په حکومت کې د داودخان په مشرۍ د «ځوانانو» ډله قوي شوه. شوروي سفير ميخايلوف ، په يوه رپوټ کې مسکو ته وليکل : « انګريزان له داود څخه کرکه لري .ځکه هغه د افغانستان د خاوري د پراختيا ليوال دی او په لومړي ګام کې د سرحدي پټانو(پښتنو) قبيلو.» خپلې موخې ته د رسيدو په خاطر دا« ځوانان» چمتو وو د انګريزانو په مقابل کې افغانستان په جګړه کې ښکيل کړي ، داودخان او پلويان يې پوهيدل چې انګريزان د افغانستان د پوځ په پرتله د پښتنو سرحدي قبيلو له سرتاسري پاڅونو نه ډارېږي د هند او افغانستان په پوله کې يې وسلوالو پاڅونو ته لمن ووهله ...، د سردار داود استازي وړانديز وکړ د آلمان او ايتاليې له سفارتونو سره په اړيکو کې وي او کله چې آلمانيانو قفقاز ونيو او ايران ته ننوتل او د افغانستان پولو ته راورسيدل دا مهال دولتي کودتا شوې ده . وړانديز کېده چې هاشم خان او د انګريزانو طرفداري نورې کړۍ ليرې او نوې حکومت جوړ شي چې د هند په لور د آلمانيانو او ايتالويانو سره مرسته وکړي. داودخان پدې شرط موافقه کړې وه چې په افغانستان د حاکمې کورنۍ واکمني تضمين شي. آلمان او ايتاليا سردار داود ته په واک کې د يحيی خيلو د کورنۍ د پاتې کيدو د تضمين ورکولو څخه ډډه وکړه .هغوی غوښتل امان الله خان د کابل په تخت کينوي ځکه د نوموړي په مرسته(څرنګه چې برلين او روم فکرکاوه) د هند او افغانستان په پوله کې د بريتانيا خلاف د پښتنو قبيلو د ښورښونو سازماندهي آسانه وه. »۲۷/ ۴۴۸، ۴۴۹ ،۴۵۲

پورتنۍ څرګندوني ښيي چې د يحيی کورنۍ د خپلې کورنۍ د واک او اقتدار د ساتلو په موخه هر کار او حتی د پردیو سره معاملو ته چمتو وه. وروستۍ بېلګه يې ظاهرشاه دی چې د ناټويي اشغال پر مهال د څه کم دېرش کلنې جلا وطنۍ وروسته هېواد ته راستون شو پدې تمه چې بيا د افغانستان پاچا شي چې اشغالګرو يې مخه و نيوله .

د دموکراسۍ سره پردۍ سلطنتي کورنۍ

د دويمې نړيوالې جګړې وروسته نړيوالو شرايطو د سولې او دموکراسۍ په ګټه بدلون وموند شوروي اتحاد او د امريکې متحده ايالتونو د وخت د زبرځواکونو (آلمان، فرانسې ، انګلستان) ځای ونيو. سلطنتي کورنۍ هم خپله پاليسي د نويو نړيوالو شرايطو سره برابره کړله. په کورنۍ سياست کې يې بدلون د صدراعظم په توګه د محمد هاشم پرځای د شاه محمودخان ګومارل دي چې هغه نسبي ملايم سياست غوره کړاو د سياسي ګوندونو جوړولو او د خپلواکو رسنيو خپرونو ته يې د فعاليت اجازه ورکړه . بولړ سمونونه لکه ښاروالۍ او ملي شورا ته آزاده ټاکنې يې بېلګې دي . د کابل ښاروالۍ ته غلام محمدفرهاد او د کندهار ښاروالۍ ته بابا عبدالعزيز الکوزی چې ديارلس کاله يې په زندان کې تير کړي وو وټاکل شول او شورا ته هم يو شمير سمونپالو او د مترقي انديزو خاوندانو لار وموندله. په بهرنۍ سياست کې د مسکو او واشنګټن سره د اړيکو پراختيا ده. افغانستان په ۱۹۵۰ کې د شوروي اتحاد سره د توکو د راکړې ورکړې او په ۱۹۵۱ کې د امريکې د متحده ايالاتوسره د اقتصادي – تخنيکي همکاريو لوزنامې لاسليک کړلې. د هيواد رون اندو ، سمونپالو او په سلطنتي کورنۍ پورې تړلیو کړيو د دې نوي حالت څخه په ګټې اخيستنې سره د آزادو جريدو لکه انګار، ندای خلق، وطن ، نيلاب ، ولس ، پامير او آيينه په خپرولو او د سياسي سازمانو په جوړولو لاس پورې کړ. خو د دموکراسۍ سره پردۍ سلطنتي کورنۍ دا آزادۍ ونشوای زغملای ، د آزادو رسنيو د بندولو او د سياسي خوځښتونو د ځپلو تګلاره يې غوره کړله. واکمني کورنۍ پردې هم بسيينه ونکړه او د شاه محمود پرځای د دې کورنۍ مستبد غړی محمدداود د حکومت د مشرپه توګه و ګوماړه. د داودخان ټاکنه به د ډګرجنرال عبدالرزاق څخه ولولو: « زه به کله ناکله د صدراعظم شاه محمودخان ځای ته تللم او بيليارد به مو کاوه.پدې شپه هم هلته د بيليارد په موخه تللی وم.پداسې حال کې مو چې بيليارد کاوه د کابل راډيو څخه خبر خپورشو چې شاه محمود

خان د دماغ د تشې له امله د صدارت څخه استعفی کړې ده چې ما او په خپله شاه محمودخان حیران شوو شاه محمودخان زمونږ خوا ته وکتل او و یې ویل دا سؤتفاهم دی. ما نه استعفی کړې او نه زما صحت خراب دی. حتماً سؤتفاهم دی.زه ځم د خپل دفتر څخه خبرې کوم. هغه خپل دفتر ته ولاړ او مونږ د کور په لورې ولاړو.» ۲۸/ ۶۷-۶۶ له همدې کبله شاه محمود خان د صدارت څخه د ده ګوښه کول د پاچا او داود له لورې کودتا بلله او یو وخت یې به یوه مجلس کې ویلي وو:« ما د خپل مرګ پېښبیني کولای سو،خو زما پرضد مې د داود او ظاهر له خوا دغه کودتا نه سوای پېښبیني کولای.»۳/ ۱۷۰ د داودخان د صدارت پرمهال آزاد مطبوعات تعطیل شول ، د ګوندونو مشران بندي یا تر ځارنې لاندې ونیول شول چې پردې بنسټ عملا د آزادو رسنیو او سیاسي خوځښتونو ټغر ټول شو. د ولسي جرګې اتمې دورې ته ټاکنې د حکومت د خوښې پربنسټ ترسره شوې او په ټاکنو کې د رونې اندو او سمونپالو د ګډون مخه ونیول شوه. داودخان د هیواد د اقتصادي ویجاړ حالت د سمبالولو په موخه د دوو پنځه کلنو اقتصادي پلانونو په پلې کولوسره د هیواد په ټپه ولاړ اقتصادي حالت ته ساه ورکړه . پدې پلانونو کې زیاته پاملرنه د کرنې پرمختیا ته چې د اوبو او برېښنا د بندونو او لویو لارو جوړول وو راګرزیدلې وه. د کابل – کندهار ، کندهار- سپین بولدک ، کندهار- هرات ، هرات – قره تپه ، کابل - مزارشریف او کابل- تورخم لارې بشپړې شوې. د نغلو، ماهیپر، درونټې د بندونو او د مزارشریف د سرې او برېښنا د تولید د کارخانو چارې چې په ترتیب سره د۶۵۰۰۰، ۱۰۰۰۰ ،۱۱۰۰۰ او۱۰۰۰۰ کیلوواټ برېښنا د تولید ظرفیتونه یې لرل جوړ شول او همدا ډول یو شمیر تولیدي او پوهنیز بنسټونه ګټې اخیستنې ته چمتو شول. د دې پیر دا اقتصادي پرمختیایي بنسټونه اکثراً د شوروي اتحاد د اقتصادي مرستو پر مټ جوړ شول خو امریکې متحده ایالاتو افغانستان ته مرستې لدې امله ورنکړې چې افغانستان د سینټو په ټرون کې د شاملیدو څخه ډډه وکړه . د امریکې لخوا افغان لورې ته یوازینۍ ستره اقتصادي پروژه د هلمند د وادۍ پروژه ده چې د هغو د جوړولو کار رسوایۍ ته ورسید او د شورا په اوومه دوره کې ځپنو وکیلانو هغه یوه توطئه ګڼله.

که چیرې د محمد داود لس کلن(۱۹۵۳ - ۱۹۶۳) حکومت ته وکتل شي له اقتصادي پلوه یوه پرمختلونکې او د سیاسي – ټولنیز اړخه د اختناق دوره ګڼل کیږي. د دې اختناقي دورې په اړه غبار لیکي :« پدې دوره کې نور د دموکراسۍ خبره نه وه ، سلطنتي رژیم ، پخوانی پوځي حکومت ټینګ کړ چې چا د آزاد نفس کښلو وس نه درلود.» ۱۱/ ۲۷۱ داسې هم انګیرل کیږي چې د شاه محمود د واکمنۍ پرمهال د مطبوعاتو د آزادۍ او د سیاسي خوځښتونو د راڅرګندیدو څخه موخه دا وه چې واکمني د هغوځخه د خپل واک د ساتلو لپاره ګټه پورته کړي او یو پیاوړی حکومتي ګوند جوړ کړي . د سردارداود په مشرۍ د ملي دموکرات ګوند، ملي کلوپ او د پښتونستان اتحادیه یې ځرګند ساري دي چې یوه یې هم په رونې اندو کې ریښې ونشوای زغلولی. د واکمنۍ د ټمې خلاف نورو لدې فرصت نه ګټه پورته کړه. لدې امله واکمنۍ په ورکړل شوو آزادیو بندیزونه ولګول او د محمدداود پواسطه یې په بشپړ ډول د هغوی ټغر ورټول کړ. که څه هم د داودخان د پوځي ډوله سیاست له امله په هیواد کې د سیاسي خوځښتونو کمپله ټوله شوه خو بیا هم سیاسي کړیو په پټه د یوه سالم سیاسي چاپیریال د بیا را ژوندي کولو په موخه خپلو هلوځلو ته دوام ورکړ. له بل لورې په سلطنتي کورنۍ کې د واک د مدعیانو ترمنځ د اختلافونو د شتون پایله دا شوه چې پاچا دکتورمحمد یوسف د محمد داود د کابینې غړی مؤظف کړي چې نوی حکومت او نوی اساسي قانون جوړ کړي. دا لومړی ځل وو چې د سلطنتي کورنۍ بهر سیاستوال د حکومت مشري ترلاسه کوي. د داودخان د ځای ناستي د حکومت په جوړیدو سره د هیواد د تاریخ بل پیر چې هغه ته د دموکراسۍ او یا اساسي قانون لسیزه ویل کیږي پیلیږي. دا دوره یوه بې ثباته، د حکومتونو د ړنګیدو، د مختلفو سیاسي خوځښتونو د جوړیدو، مظاهرو او اعتراضونو دوره ده سره لدې دې دورې ته د آزادۍ او آرامۍ دوره ویلی شو. محمدیوسف د (۱۳۴۲ کال د کب ۲۴) پنځلس ورځې وروسته خپله تګلاره اعلان کړه چې په هغې کې د نوي اساسي قانون په جوړولو ټینګار شوی وو. نوی اساسي قانون د لویې جرګې له لورې چې ۴۵۴ استازو پکې ګډون درلود د۱۳۴۳ کال د وږي پر۲۹ تائید او د تلې په نهمه پاچا توشیح کړ. د نوي اساسي قانون منځته راتګ د دموکراسۍ پر لور یو ګام وو. هغه خورو ورو سیاسي کړیو او سیاستوالو چې د داسې یوه فرصت انتظار ایست د نوي اساسي قانون د۲۲ مادې په رنا کې د سیاسي ګوندونو په جوړولو پیل وکړ چې پدې لار کې د افغانستان د خلکو دموکراتیکې

ټولنې(ګوند) بنسټ ایښودونکي د نورو په پرتله مخکې شول او د ۱۹۶۵ میلادي کال د جنورۍ په لومړۍ نیټه (د۱۳۴۳ کال د مرغومي یوولسمه) یې د افغانستان د خلک دموکراتیکې ټولنې په نامه د یوه سیاسي خوځښت بنسټ کیښود. لدې وروسته نور سازمانونه هم یو په بل پسې را څرګند شول چې شمیر یې اتو ته ورسید.

که چیرې د (ا ، خ، د ، ګ) تربنسټ ایښودلو پورې د سیاسي خوځښتونو موخو ته وکتل شي لومړي مشروطیت غوښتونکو غوښتل چې د دربار په لوړو پوړونو کې نفوذ وکړي او له پورته (دربار) څخه سمونونه پیل کړي. د هغوی موخه د سیاسي خپلواکۍ او د ولسونو د روا حقوقو ترلاسه کول او د قانون له لارې د واکمن استبداد مهارول وو. خو واکمنۍ دا غورځنګ په بیرحمۍ سره وځپلو. دوهم مشروطیت هم د پخوا په څیر ببله دې چې د لومړي مشروطیت ترخې تجربې ته پام راوګرزوي او د هغې څخه زده کړه وکړي د هغوی لار تعقیب کړه. هېره دې نه وي اماني دولت چې د ملا تیر یې مشروطه غوښتونکو جوړولو په یوه اړخیزه بیړنیو سمونونو چې د پاچا سلیقوي چلند پکې ټاکونکی رول درلود لاس پورې کړ او دې ته یې پام راونه ګرزاوه چې خلک پدې سمونونو کې ونډه واخلي او له بله پلوه یې د ګوندونو او مطبوعاتو د پراختیا په لور اړین ګامونه اوچت نکړل. سربیره پر دې په دربار کې د محافظه کارانو، اشرافیت ، په فیوډالانو پورې تړلي روحانیت په ګټه د قواوو تناسب او فرهنګي وروسته پاتې والی د دې سبب شول چې پیل شوي سمونونه په دربار، دولت او یا پلازمېینه کې ایسارپاتې شي، پرګنې تړې اغیزمنې نشي او پایله یې د دې غورځنګ نسکوریدل او د حبیب الله کلکاني په مشرۍ د ارتجاع واکمنیدل شي. د کلکاني وروسته هم د یحیی کورنۍ ملي خوځښتونه او د مترقي افکارو خاوندان وټکول او په هیواد کې استبداد خپل اوج ته ورسېد. د دې واکمن استبداد په وړاندې غبرګون خشونت او زورزیاتی وو. په جرمني کې د سردار محمدعزیز ، په کابل کې د انګلیس په سفارت کې د ستینجر په نامه د یوه انګریزمامور او د نادرخان وژنې یې ښې بیلګې دي . دې دول حالت سلطنتي کورنۍ اړ ایستله چې پخپلو پالیسیو کې بدلون راوړي، د واکمن استبداد کچه راټیټه او خلکو ته آزادۍ ورکړي. لدې امله د دې نوي پیر د پایښت موده لنډه او د واکمنۍ له لورې خلکو ته د ډالۍ شوي دموکراسۍ حوصله خورا محدوده وه. په لومړي ګام کې د دموکراسۍ د پلار شاه محمود له لورې ورکړل شوې آزادۍ محدودې شوې، ملي – مترقي خوځښتونه ترفشار لاندې ونیول شول او په دوهم ګام کې محمدداود د دیکتاتورۍ پلار دا خوځښتونه ورېبل.

د دوهمې نړیوالې جګړې وروسته د دوه قطبي نړۍ په نوي نړیوال چاپېریال کې سیاسي خوځښتونو پداسې یوه حالت کې ځانونه ولیدل چې د وخت په زبرځواکونو او د هغوی په ایدیالوژیو او ټګلارو پورې وټړل شي. کین اړخې د مسکو یا پکن او اسلامپال ظاهراً د مصر د اخوان المسلمین خو د پردې شاته د امریکې- انګلیس او لویدیځ تر نفوذ لاندې راغلل. په اسلامي نړۍ کې چې ولسونه یې د هرډول سیاسي او مدني حقوقو نه بې برخې وو او ټولنو یې قبیلوي جوړښت درلود په ډیره آسانۍ سره د مترقي افکارو تراغیز لاندې راتلل. لویدیځ دا افکار د خپلو ګټو په وړاندې یو ګواښ ګانه. لویدیځ د اسلامي نړۍ واقعیتونو ته په کتو سره چې په اسلامي ټولنو کې د مترقي افکارو د خپریدو او پدې ټولنو کې د شوروي او چین د نفوذ مخنیوی د دموکراسۍ او بشري حقونو ترنامه لاندې نشي نیولی ځکه چې د دې ټولنو سیاسي پوهه ټیټه او مذهبي ټولني دي. لدې امله باید مذهب د مترقي افکارو پر وړاندې د یوې اغیزمنې وسلې او وسیلې په توګه استعمال کړي. دلته لیدل کیږي چې لویدیځ د ماکیاولي هغه خبره چې « د مذهب په واسطه په آسانۍ سره اردو او انضباط منځته راوړلی شي خو د اردو پواسطه نشي کیدی مذهب جوړ شي» ګټه پورته کړي. له همدې کبله دي چې زمونږ په هیواد کې هر وخت چې د ټولنیز عدالت د ټینګېدو او سمونونو خبره شوې او مترقي غورځنګ سر راپور ته کړی دی پرهغو یې د ببدینه او کمونست ټاپې وهلې دي پداسې حال کې چې په لویدیځ کې چې مذهب او مذهبي مؤسسې کمزورې دي مترقي خوځښتونه د آزاد اقتصاد او لیبرالي افکارو په وړاندې خنډ ګڼي. د سړې جګړې پرمهال دا دول شرایط د دې سبب شول چې په افغانستان کې هم دوه سیاسي بهیره (کین لاسي او اسلامپال) ښه وځلېږي او ملي قوتونه د ځواکمن کیدو امکان تر لاسه نکړي. همدا لامل وو چې په اکثرو مواردو کې ملي ګرایۍ، ملي ژمنتیا، ملي فکرونو،ملي مبارزې او ملي ګټو ته شا وګرزول شوه . ملي ګرایۍ او ملي ګټو ته نوي تعریفونه

ورکړل شول چې په بهرنيو پورې خپل سياسي او فکري تړاو او تړلتوب ته تئوريکي توجيه ورکړي. له بده مرغه پداسې يوه چاپيريال کې هغو ژمنو ملي – مترقي خوځښتونو او هغو سياسي ځيرو ته چې ملي ګټو ته يې لومړيتوب هم ورکاوه په ټولنه کې په پردیو پورې تړلي وګڼل شول او پدې توګه په رونړ اندو او ټولنه کې د پراخ نفوذ څخه بې برخې شول. پدې دول سلطنتي کورنۍ هم د سړې جګړې د واکمنو شرايطو څخه په ګټې اخيستنې سره د خپل واک د ساتلو په موخه د خپل سياسي ، فرهنګي او ديني استبداد له کبله ملي ګرايي د تاريخ تيارو دهليزونو ته ورټيل وهله او پخپله يې هم ونشوای کړی د يوه منځلاري ځواکمن سياسي خوځښت د جوړولو جوګه شي دا ځکه چې دا کورنۍ او په هغې پورې تړلي نخبه ګان له دموکراسۍ سره پردي وو او د مشروطه غوښتونکو او ملي- دموکراتيکو نهضتونو د ځپلو له امله يې په رونړ اندو کې خپله اتوريته او اعتبار له لاسه ورکړی وو.که څه هم سلطنتي کورنۍ د شاه محمود د صدارت پرمهال د ملي کلوپ، دموکرات ګوند او پښتونستان د اتحاديې او وروسته د دموکراسۍ په لسيزه کې د خليل الله خليلي پر مټ د زرنګار په نامه سياسي ګوندونه جوړ کړل خو يوه يې هم په ټولنه څه چې په رونړ ا ندو کې د پښو ايښودلو ځای ونه موند . د دموکراسۍ سره د سلطنتي کورنۍ د پردیتوب ځرګنده بيلګه په خپله د دموکراسۍ لسيزه ده چې د اساسي قانون له مخې د هېواد سياسي نظام مشروطه پاچاهي يا قانوني پاچاهي وو خو د پاچا واکونه او اختيارات د يوه ټولواک وو. سربيره پردې د پاچا له لورې د ګوندونو، ولايتي شوراګانو او غونډو د جوړولو د قانون نه توشيح د دې شاهدي ورکوي چې سلطنت د دموکراسۍ سره په بشپړډول پردی وو. پربله خوا بيا د دې کورنۍ ځښو غړو همدې ځواني له عيبونو ډکې خو هيله بښونکي دموکراسۍ ته ستونزې جوړولې ، محمد داود د پوځي کودتا له لارې د هغې جنازه پورته کړله او د جمهوريت په نامه يې بيا خپله استبدادي واکمني ټينګه کړه.

د دموکراسۍ لسيزه
(۱۹۶۳ -۱۹۷۳)

په افغانستان کې د دموکراسۍ لسيزه هغې زماني ته ويل کيږی چې د افغانستان په دولتي سيستم کې د سلطنتي کورنۍ په نوښت مطلقه پاچاهي په مشروطه پاچاهۍ واوښته. د دې بدلون له امله د سلطنتي کورنۍ د غړو واکونه محدود شول او حق يې نه درلود چې د حکومت د مشرۍ سربيره د کابينې ، سترې محکمې او ملي شورا غړيتوب ولري او سياسي فعاليت وکړي. دا دوره د صدارت څخه د محمدداود د استعفی (مارچ ۱۹۶۳) څخه پيل او د محمدداود له لورې د پوځي کودتا (جولای ۱۹۷۳) پورې دوام مومي.دې دورې ته دوهمه دموکراسي هم ويل کيږي ځکه چې د شاه محمودخان د صدارت پر مهال هم ولس ته يو لړآزادۍ ورکړل شوې وې. د دموکراسۍ لسيزه د تاجداره دموکراسۍ په نامه هم يادیده خو محمدداود هغه قلابي دموکراسي وبلله او ځينې هغه تش په نامه دموکراسي هم ګڼي. هېره دې نه وي چې په نړۍ کې لږ پيښ شوي چې مطلق العنانه واکمنۍ په خپله خوښه نورو ته د دولت په اداره کې برخه ورکړي . خو په کال ۱۹۶۳کې محمد ظاهرشاه دا ګام اوچت کړ. د ظاهرشاه د دې بيساره اقدام په اړه دوې د غوراوي(اختيار) او تېرېدنې (اجبار) نظريې شتون لري.

د غوراوي نظريه – يو شمير پدې اند دي چې پاچا ملي او نړيوالو شرايطو ته په کتو سره په خپله خوښه د يوه دموکراتيک افغانستان په خاطر د سلطنتي کورنۍ د بشپړ واک څخه تېر شو او خلک يې د هيواد او دولت په اداره کې شريک کړل. پدې هکله د کرسچين ساينس مانيتر ورځپاڼه پخپله يوه سرمقاله کې راوړي: «هغه پاچاهان چې د مطلقه واک خاوندان وي او وغواړي خلک يې د پرمختګ او د عملي ولسواکۍ لارښود رول تر لاسه کړي په رښتيا سره لږ دي. خو محمد ظاهرشاه د افغانستان پاچا دا ځانګړتيا لري. د۱۹۶۳راهيسې هغه د دې لرغوني ټاټوبي دروازې د سياسي آزادیو د نسيم په وړاندې پرانېستې دي.» ۲۹ د پاچا يو شمير پلويان لا پرمخ ځي او وايي چې پاچا« د خپل واک په زمانه کې

څوک د تاج او تخت د ساتلو لپاره ونه روزل او چمتو نکړل او داسې حرکت يې کاوه چې دی وروستۍ پاچا وي.»

د تېرېدنې نظريه – د دې نظريې خاوندان د پاچا دا حرکت د هغه د خپلې خوښې پريکړه نه بلکې يو مجبوريت ګڼي او پدې باوردي چې پاچا بله چاره نه ليدله بيله دې چې دموکراسۍ ته مخه کړي او د دموکراسۍ نه د يوې وسيلې په توګه د خپلې واکمنۍ د دوام لپاره ګټه پورته کړي. هغوی د دموکراسۍ په درشل کې په سلطنتي کورنۍ کې د نه حلېدونکو اختلافونو او بې اتفاقيو يادونه کوي . په سلطنتي کورنۍ کې د هغه مهال د کړکيچن وضعيت او د پاچا د دريځ په هکله د افغانستان د ديموکراسۍ او جمهوريت په کلونو کې د کتاب ليکوال د کتاب په ۸۱- ۸۳ مخونو کې د نوراحمد اعتمادي د وينا يوه برخه او خپل اندونه راوړي او ليکي :« د سلطنتي کورنۍ د زورورو اشخاصو لخوا په دغه کورنۍ کې بې اتفاقي راغلې وه. پاچا غوښتل په کراره ، ځان د اکاګانو او د اکا د زامنو د تاثير څخه وباسي ، او په اصطلاح تشخص وکړي. د کورنۍ بل غړي ، سردارعبدالولي هم غوښتل چې څه کارونه ده ته وسپارل سي. محمد داودخان غوښتل چې حزب جوړ کړي او د حزب له لارې بيرته قدرت ته ورسيږي. پاچا غوښتل چې محمد داود په خپله استعفا وکړي او په دغه طريقه ځان د ده د شره خلاص کړي...، د افغانستان د صدارت په چوکۍ د پاچا اکاګان او د اکا زامن په نوبت مقرريدل، چې د محمدداود خان وروسته د شاه ولي خان د زوی، سردارعبدالولي نوبت وو او محمدداودخان نه غوښتل چې سردار عبدالولي د افغانستان صدراعظم سي ، نو ده پاچا ته پيشنهاد وکړ چې د۱۹۳۱کال په اساسي قانون تجديد نظر وسي، په هېواد کې دموکراسي راسي او خلکو ته د حزب جوړولو اجازه ورکړه سي.» دا هم ويل کيږي چې پاچا غوښتل ټول واک په خپلو لاسونو کې متمرکز کړي لدې امله يې مشروطه پاچاهي اعلان کړه. پردې بنسټ پاچا او په سلطنتي کورنۍ کې د هغه پلويان پدې سلا شول چې په کورنۍ کې د مخالف اړخ په زيان د دولت په اداره کې خلکو ته برخه ورکړي. لدې امله يې د داسې اساسي قانون جوړولو ته لار هواره کړه چې په سلطنتي کورنۍ کې د واک مدعيان قانوناً په لوړو دولتي څوکيو د کار کولو حق و نلري.په نوي اساسي قانون کې دې بدلون د سلطنتي کورنۍ هغه غړي چې د زعامت خوبونه يې ليدل د دې واقعيت سره مخامخ کړل واک او زعامت ته د رسيدو لپاره له هلوځلو څخه لاس واخلي چې پدې توګه به په سلطنتي کورنۍ کې بې اتفاقيو ته د پای ټکی کيښودل شي. پاچا پدې کارهغه مهال لاس پورې کړ چې صدراعظم محمدداود پاچا ته د ۱۳۴۱ کال کې د چنګاښ په نهمه يو ليک واستولو چې په هېواد کې د سياسي بدلونو غوښتنه شوې وه. په ليک کې يې د سلطنتي کورنۍ له وضعيت څخه سر ټکولی وو. له بله پلوه يې د دې بدلونو د نه راوستلو له امله د هېواد د تېرتاريخ د هغو ترخو پېښو يادونه هم کړې وه چې د واک د مدعيانو د سيالیو له امله پېښې شوې وې او دا يې هم پرې اضافه کړي وو« خدای دې ونکړي چې هغه ترخې پېښې پدې زمانه او ستاسو اعليحضرت په سلطنت کې تکرار شي.» دا په واقعيت کې د ګوابښ يو زنګ وو چې هغه ته بايد پاچا پام را اړولی وای. پاچا د محمدداود ليک ته داسې ځواب ور کړ:« د ده د وړانديزونو سره په اصولو کې همغږی دی خو پلې کول يې مناسب وخت او هغه کسان چې وکولای شي د هغو د پلي کولو مسؤليت واخلي » لري. صدراعظم د پاچا د ليک له ځوابه خوښيږي او پخپل دوهم ليک کې د عملي ګامونو د اخېستو وړانديز کوي خو پاچا غبرګون نه ښيي ترڅو صدراعظم د دريم ليک په استولو سره خپله استعفي وړاندې کوي ، پاچا هغه مني او محمديوسف د انتقالي دورې لپاره د کابينې په جوړولو توظيفوي او د نوي اساسي قانون د جوړولو دنده ورسپاري چې د هېواد سياسي سيستم په مشروطه پاچاهۍ واوړي هغه څه چې محمدداود يې ليوال وو. پاچا په خپله کورنۍ کې د واک د مدعيانو ترمنځ د سيالیو د مخنيوی يوازينۍ چاره دا ليدله چې سلطنت او حکومت سره جلا کړي او

قانوناً د سلطنتي کورنۍ غړي د سياسي فعاليت او لوړو دولتي څوکيو او مقامونو ته د رسيدو څخه بې برخې کړي. خو د دموکراسۍ په لسيزه کې د پاچا له کړنو څخه داسې ښکاري چې په هېواد کې د دې نوي سياسي بهير(مشروطه پاچاهۍ) څخه يې موخه په سلطنتي کورنۍ کې د خپل ځان ، شاه ولي خان او عبدالولي د دريځ د پياوړتيا او د محمدداود او محمدنعيم کمزوري کول وو. که داسې نه واى نو څرنګه د مرکزي قول اردو د درستيزوال سردار عبدالولي دفتر د ملي شورا د وکيلانو، قومي مخورو او مذهبي مشرانو په مرکز اوښتى وو. د دموکراسۍ د لسيزې بهير دا وښودل چې ټولواک غوښتل په هيواد کې د نوي سياسي چاپيريال په راوستو سره په سلطنتي کورنۍ کې اختلافونو ته د پاى ټکې کيږدي ،سياله ډله کمزورې او يا له سياسي ډګره وباسي محاسبه يې دقيقه نه وه ،په سلطنتي کورنۍ کې مخالفتونو دوام وموند ، پدې کورنۍ کې د واک مدعيانو حکومتونو ته ستونزې جوړولې او پايله يې د واک څخه د پاچا راپرزول او د هغه د سيال محمدداود واکمنيدل شول. د سلطنتي کورنۍ د غړو دې ډول دريځونو د هيواد په سياسي بهيرونو او د افغانستان د دموکراسۍ په ناکامۍ منفي اغيز پريښود او سربيره پردې يې په ټولنه کې د سلطنتي کورني اعتبار ته زيان ورساوه. پردې بنسټ کله چې د دموکراسۍ د ناکامۍ خبره کيږي نشي کيداى چې د سلطنتى کورنۍ له منفي اغيز څخه د ټاکونکي لامل په توګه سترګې پټې شي. دا بيا ښيي چې د پاچا له لوري دموکراسۍ ته مخه د دوهمې نظريې، تېرېدنې (اجبار يا اجتناب) صحت ښيي.

اوس به وګورو چې محمدظاهر او محمد داود چې د مشروطه پاچاهۍ راتګ د دوى له نومونو سره ټرلى دى او په تېره محمد داود چې ظاهراً د مشروطه پاچاهۍ غوښتونکى وو څه غوښتل؟ کله چې محمدداود ته د يوه سياستوال په توګه کتل کيږى هغه د هيواد د پرمختګ او آبادۍ سره مينه لرله خو د دموکراسۍ سره پردى وو او غوښتل يې چې د يوه قوماندان په څېر د هيواد لاربښوونه وکړي. صدراعظم محمدداود د هيواد وروسته پاتې توب ، په دولتي ادارو کې فساد، په سلطنتى کورنۍ کې ناوړه حالت او خپلو نقشو اوهيلو ته په کتو سره پاچا ته په دولت کې د سياسي سمونونو د راوړلو په موخه لاندې وړاندیزونه وړاندې کړل چې هغه يې د کودتا وروسته ۱۹۷۴د کال د مارچ په شلمه افشاء کړل : « ۱- د يوه واحد ګوند په جوړولو سره په ګوندي واکمنۍ باندې د شخصى واکمنۍ اړول او ټول واکونه هغه ته سپارل. ۲-
په سياسي او حکومتي کارونو کې د پاچا د کورنۍ د غړو له ګډون مخنيوى چې پخپله د هغې غړى ونه شميرل شي.»۳۰ د محمدحسن کاکړ په اند« محمد داود غوښتل چې پاچا فقط د دولت د رئيس په توګه تشريفاتي رول ولري.»۳۱

که چيرې د محمدداود وړاندیزونو ته ځير شو ليدل کيږي چې هغه د مشروطه پاچاهۍ ليوال وو، غوښتل يې چې د سلطنتي کورنۍ غړي د سياسي فعاليت او په لوړو دولتي څوکيو د کار کولو حق ونلري خو دى د سلطنتي کورنۍ د غړي په توګه ونه منل شي. عجيبه دا ده چې داودخان تر څلور پنځوس کلنۍ پورې د سلطنتي کورنۍ د غړي او د يوه ځواکمن سردار په توګه د سترو امتيازاتو څخه برخمن وو خو کله يې چې دا امتيازات له لاسه ورکول ده ځان د سلطنتي کورنۍ غړى نه شميرلو. د نوموړي د دا ډول دريځ نه داسې بريښي چې « هغه د غوښې سره پخلا او د ښوروا سره مرور وو.» نوموړي ته په دوه ويشت کلنۍ کې د دوه کلن پوځي کورس وروسته د جنرالۍ رتبه ورکړل شوه او د فرقې د قوماندانۍ سربيره د مشرقي نايب الحکومه هم وګومارل شو چې د ننني څلورو ولايتونو (ننګرهار، کنړ، لغمان او نورستان) مطلق العنان واکدار وو. پداسې حال کې چې د ده ټولګيوالو ته د بريدمنۍ رتبې ورکړل شوې .

له پورتنيو څرګندونو څخه دا پايله راوزي چې په سلطنتي کورنۍ کې اختلافونه د دې سبب شول چې پاچا او شي د دولت په سياسي جوړښت کې بنسټيزبدلون راوړي چې حکومتونه د خلکو د استازو لخوا جوړشي ،د سلطنتي کورنۍ غړي او په هغو کې د نوموړي اکاګان او اولادونه يې د سياسي فعاليت او د درې ګونو قواوو له غړيتوب څخه بې برخې شي. د نوي اساسي قانون له تصويب څخه داودخان ته دا ګومان پيدا شو چې د ده سره خيانت شوی دی. لامل يې دا وو چې د نوي اساسي قانون په ۲۴ ماده کې چې هغه په سياسي کړيو کې د داودخان د مادې په نامه شهرت پيدا کړهغه يې د سياسي فعاليتونو څخه محروم کړ او د نوموړي هغه خيالونه چې د يوه ګوند د مشر په توګه واک ترلاسه کړي د اوبو په ځګ واوښتل. ۲۴ ماده د اساسي قانون د کميسيون له لورى په پنځو فقرو کې لويې جرګې ته وړاندې شوې وه. خو لويې جرګې شپږمه فقره هم پرې اضافه کړه چې هغه د سلطنتی کورنۍ غړو ته ځانګړې شوې وه چې د پاچا د اکا زامن هم د سلطنتي کورنۍ د غړو په توګه ومنل شول. همدا رنګه په هغې کې راغلي وو چې د سلطنتی کورنۍ غړي نشي کولای په سياسی ګوندونو کې غړيتوب ولري او د سلطنتی کورنۍ غړي ټول عمر د دې کورنۍ غړي پاتې کيږي. لدې امله محمداود د سلطنتي کورنۍ سره خپل تړاو د لعنت طوق ګانې. د څليرويشتمې مادې په اړه به د اساسي قانون د مسودې د جوړولو د کمېټې رييس سيد شمس الدين مجروح څرګندونې ولولو:« مخکې لدې چې د اساسي قانون مسوده خپره شي يوه نسخه يې پاچا ته وړاندې شوې وه پاچا د هغې د ليدلو وروسته ور وغوښتلم يوازې يې د دوو مسالو په اړه خپل نظر څرګند کړ لومړی د څلېرويشتمې مادې چې د سلطنتي کورنۍ تعريف او له صدارت ، وکالت او قضا څخه د هغوی د ممنوعيت په اړه اندېښنه وښودله او ويې ويل که دا کار وکړو ما ته کورنۍ ستونزې جوړوي ښه دا ده چې هغه له پامه و غورځوو، ما خپل دلايل ورته وويل او په هغو مې ټينګار وکړ تر څو مې هغه قانع کړ. دوهم د پاچا ځای ناستي وو چې په تفصيل سره تشريح شوی وو. هغه پدې عقيده وو چې دا ماده له منځه يوړل شي او د سلطنت ځای ناستی د افغانستان د خلکو واک دی چې په خپله خلک هرڅه چې مناسب ګڼي ترسره کړي ، پدې هکله مې هم خپل دليلونه وويل او هغه ته مې قناعت ورکړ.» ۱۶/ ۱۴۵ - ۱۴۶ د لومړۍ مسآلې په اړه د پاچا اندېښنه پر ځای وه او وليدل شول چې کورنۍ يې او په تېره محمد داود حکومتونو ته ستونزې جوړولې . د نوي اساسي قانون د تصويب وروسته محمد داود د نظام سره د دښمنۍ لار غوره کړه. پدې اړه صباح الدين کشککي ليکي: « پدې وخت کې هغو کسانو چې په نوي نظام کې يې ګټو ته ګوابښ وو د هغه (محمدداود) په شاوخوا راغونډ شول او محمدداود د سلطنتی کورنۍ د غړي تر چترلاندې وکولی شول د شورا ، غير حکومتي مطبوعاتو، د معارف د زده کوونکو او حتی حکومتي کدرونو له لارې د حکومت خلاف د زياتو تخريبي فعاليتونو لارښوونه وکړي. يو شميرکسان چې وروسته د کمونست پرچم د اړخ غړي شول مخکې د محمد داود د صدارت پرمهال نږدې اړيکې درلودې او نورو چې په کال ۱۹۷۸ کې پخپله محمدداود له منځه يووړ د هغه نږدې متحدين شول او د سلطنت په رانسکورولو کې يې د ده سره مرسته وکړه. داسې شواهد نشته ثابته کړي چې نور کيڼ اړخي لکه خلقيان(د نورمحمد تره کي تر مشرى لاندې چې د ۱۹۶۰ لسيزې په منځ کې د کارمل سره اړيکې شلولې وې)، پيکنګ پلوه کمونستان(شعله جاويد)هم د محمدداود سره اړيکې ټينګې کړې وې .» ۳۲ / ۱۸همدارنګه محمد داود« په پوهنتون او عالی ښوونځيو کې د خپلو نفرو په واسطه د طلابو په لمسولو او بېلارې کولو لاس پورې کاوه او حکومت يې اندېښمن کاوه .» ۱۶ /۱۳۹ البته چې د سلطنتی کورنۍ نوروغړو مارشال شاه ولي او زوی يې عبدالولي هم لاس تر زنې پاتې نشول او د خپل نفوذ د زياتولو په موخه يې له هڅو څخه ډډه ونکړه. د دموکراسۍ په لسيزه کې د سلطنتي کورنۍ د غړو له لورې دا ډول کړنې دموکراسۍ ته سخت ګوزار وو او له بل لورې د محمد داود لخوا د پوځي کودتا له

لارې پر ځوانه دموکراسۍ بريد نه ښونکی اقدام دی چې هيواد يې د بې ثباتۍ په لور وخوزاوه. د مشروطه پاچاهۍ نظام ته تګ کې د محمدظاهر او محمدداود موخې په لاندې توګه رانغاړلی شو:
۱ - د پاچا لخوا د مشروطه پاچاهۍ غوره کول يو مجبوريت او تحميلي ګام وو چې لامل يې په سلطنتي کورنۍ کې اختلافونه او موخه يې په هيواد کې د دموکراسۍ ټينګښت نه بلکې د خپل واک پياوړتيا او د محمدداود له شره خلاصون وو.
۲ – د محمدداود له لوري پاچا ته وړانديزونه هم په هيواد کې د دموکراتيک نظام ټينګښت نه بلکې د يوه ګوند د مشرپه توګه بيا واک ته د ده رسيدل وو.
۳ – په هيواد کې د پارلماني نظام له ټينګښت نه د محمد داود موخه دا وه چې د سلطنتي کورنۍ د غړو واکونه محدود شي خو دی د دې کورنۍ غړی ونه ګڼل شي او د سياسي فعاليت شونتياوې او په هغو کې د ګوند د جوړولو امکان تر لاسه کړي چې بيا واک ته ورسيږي. لدې څخه ښکاري چې مشروطه پاچاهۍ ته تګ د لعنتي واک پر سر د يحيی د کورنۍ سيالي وه چې يوه اړخ يې غوښتل په واک کې پاتې شي او بل يې غوښتل واک ته ورسيږي.

نوی اساسي قانون

د انتقالي دورې د حکومت مشر محمديوسف بېله ځنډه د اساسی قانون د مسودې د جوړولو لاندې اووه کسيزه کميټه جوړه او د پاچا د فرمان له مخې يې خپل فعاليت پيل کړ:

۱- سيدشمس الدين مجروح د عدليې وزير، رئيس
۲- سيدقاسم ربښتيا د مطبوعاتو وزير، مرستيال
۳- ميرنجم الدين انصاري، غړی
۴- دکتورعبدالصمد حامد د کابل پوهنتون رئيس، غړی
۵- پوهنوال حميدالله آدينه د کابل پوهنتون د حقوقو او سياسي علومو د پوهنځي رئيس، غړی
۶- ميرمحمد صديق فرهنګ د پلان وزارت معيين، غړی
۷- محمدموسی شفيق د عدليې وزارت د تقنين رئيس، غړی.

له پورتني نوملړ څخه ښکاري چې څلورغړي يې سيدان او دوه تنه (ربښتيا او فرهنګ) ورونه دي. لدې څخه معلوميږي چې زمور د هيواد د سياسي او دولتي سترو پريکړو په نيولو کې سيدانو ، پيرانو او ځانګړو کورنيو چې د دربارسره يې اړيکي لرلې تر کومې کچې اغيز درلود. سربيره پر دې په هيواد کې د قحط الرجالو ستونزه هم ښيي چې د يوه ارزښتمن معتبر دولتي سند د چمتوکولو لپاره دوه ورونه ټاکل شوي وو. دې ورونو داسې آثارهم ليکلي چې په هغو کې د ځينو حقايقو د تحريف تر څنګ د سلطنتي کورنۍ نه سر ټکولی ګواکې چې د هيواد لږکيو ته په حکومت کې ونډه نه ورکول کيده. که دې کميټې ته وکتل شي له اوو تنو څخه يې څلور تنه په لږکيو (سيدانو) پورې تړاو لري. دې کميټې د۱۹۶۴ کال د مې په څوارلسمه د اساسی قانون مسوده چمتو او هغه يې د اساسي قانون ديرش کسيز مشورتي کميسيون ته چې مشر يې عبدالظاهر وو وسپارله. همدا راز فرانسوي او هندي کارپوهان هم د سلا مشورو لپاره رابلل شوي وو. دې کميسيون ته د محمد داود وړانديزونه هم ورکړل شوي دي. همدا رنګه د نوي اساسي قانون مسوده هم هغه ته استول شوې وه او د هغې په هکله يې د نوموړي نظرغوښتی وو. محمد داود په مسوده کې« د پاچا واکونه خورا زيات ګڼلي وو او وړانديز يې دا وو چې لويه جرګه د پخوا په څير په دوديزه توګه راوبلل شي . »۱۳/ ۱۸۶ هغه مهال د پاچا او محمد داود اړيکې ښې نه بريښيدې او دا انديښنې هم وې چې ښايي محمد داود د لويې جرګې دايريدو ته ستونزې

جوړې کړي له همدې امله د لويې جرګې د جوړيدو په درشل کې پاچا د محمدداود سره د سردار محمد عمر خان زکريا د پاچا د خور د ميړه په کور کې ليدلي او پاچا د دې کتنې د پايلې په هکله ويلي وو:«آغا لاله (سردار محمد داودخان) وويل زما نظريات تاسو ته څرګند دي خو زه ستاسو د کارونو سره غرض نلرم او هيڅکله به په کوم سپک حرکت او لوچکې لاس پورې نکړم ...، خو که هيواد په خطرکې ووينم هيڅوک او هيڅ شی زما خندې نشي ګرزيدلی .» ۳۲ / ۲۰۰ مشورتي کميسيون د اساسي قانون مسوده د څيړنو وروسته د تصويب لپاره لويې جرګې ته چې د۱۹۶۴کال په سپتمبر کې رابلل شوې وه وړاندې کړه. پاچا جرګه پخپله وينا د سپتمبر په دوه ويشتمه پرانيستله. پاچا د خپلې وينا په ترڅ کې وويل: « له هغه راهيسې چې د ده پلار محمد نادرشاه په ۱۹۲۹ کې واک تر لاسه کړ ده او د ده کورنۍ وکړای شول چې خلکو ته د واک د لېږد شرايط برابر کړي . اوس په هيواد کې مترقي بهيرونو او پرمختګونو ته په کتو سره هغه وخت را رسيدلی دی چې په افغانستان کې مشروطه پاچاهي چې پلار يې بنسټ ايښی دی زيات پرمختګ وکړي او د دولت چارې د سلطنتي کورنۍ څخه جلا شي ترڅو د دموکراسۍ يو اصل په هېواد کې عملي بڼه ونيسي .» ۳۳ د دې نوي بهير په پيليدو سره مختلف فکري ، ايديالوژيکی او سياسي خوځښتونه او آزادې رسنۍ را څرګند شول چې مخکې لدې يې پدې پراخه کچه څرک نه لګېده. د هغه مهال دا فکري بهيرونه په درو کټګوريو ويشلی شو :

الف – سوسيالستي ايديولوژي

ب- سياسي اسلامګرايي

ج- پارلماني دموکراسي

په هيواد کې د مختلفوعقايدو، ايديولوژيو، سازمانونو او آزادو رسنيو راڅرګندېدل ، غوندو او مظاهرو ته اجازه ورکول، د واکمنې کورنۍ د واکونو د سترګو وړمحدوديت د هيواد په سياسي سيستم کې د سياسي انقلاب د پيل څرګنده نښه وه.خو ژوند وښودل پاچا ليوال نه وو او يا دا چې د خپلې کورنۍ د فشارونو له امله دې سياسي انقلاب ته وده وکړي او محمد داود د کودتا له لارې هغه زندۍ کړي او پايله يې د هيواد د ټيکاو له منځه تلل، د حالاتو کړکيچن او توپاني کېدل شي او هغه له کنټرول څخه ووزي.

د دموکراسۍ د لسيزې سياسي ګوندونه

د انتقالي حکومت په تګلاره کې د سياسي ګوندونو جوړولو او د آزادو رسنيو فعاليت ته اجازه ورکړل شوې وه . پر دې اساس د مختلفو سياسي اندونو د خاوندانو له لوري د سياسي سازمانو او ټولنو د جوړولو او د خپلو افکارو د خپرولو هڅې پيل شوې. هغه مهال لاندې سازمانونه جوړ او سياسي فعاليت يې پيل کړ :

۱ – د افغانستان د خلکو دموکراتيکه ټولنه (ګوند)

د دې سازمان بنسټ د۱۹۶۵ کال د جنورۍ په لومړۍ نېټه (۱۳۴۳ کال د مرغومي يوولسمه) د کابل ښار په څلورمه کارته کې د نورمحمد تره کي په کور کې کيښودل شو. په کنګره کې تره کی د ټولنې (ګوند) د مشر په توګه وټاکل شو. لکه څرنګه چې لا د ګوندونو قانون نه وو نافذ شوی ، دې نوي سياسي

بنسټ د افغانستان د خلک دموکراتيکي ټولنې په نامه خپل شتون اعلان کړ. نومورې ټولنې په کال ۱۹۶۶ کال کې خپل مرام د خلق د جريدې له لارې خپور کړ. ټولنه دری کلنه شوې نه وه چې په هغې کې انشعاب راغی. يوه ډله د نورمحمدتره کي او بله د ببرک کارمل تر مشرۍ لاندې په يوه نامه (د افغانستان د خلکو دموکراتيکه ټولنه) جلا جلا سياسي فعاليت ته دوام ورکړ. په لومړيو کې د تره کي په مشرۍ ډله د تره کيانو او د ببرک کارمل تر لارښوونې لاندې ډله د کارمليانو په نامه يادېدې. کله چې کارمل ته حکومت د پرچم په نامه د جرېدې د خپرولو جواز ورکړ د تره کي ډله د خلقيانو او د کارمل ډله د پرچميانو په نامه مشهورې شوې. البته چې د دې ګوند له ګډېدې څخه د انتظار محفل، جمعيت انقلابي زحمتکشان افغانستان او د کار ګروه په نامه ډلې هم وزېرېدلې . د۱۳۵۲ کال د سرطان د ۲۶ پوځي کودتا وروسته پرچم په جمهوري دولت کې د حکومت د يوې برخې په توګه راڅرګند شو. پرچميانو د خپل دې دريځ څخه په ګټې اخيستنې سره هڅې پيل کړې چې خپل سياسي سيالان او په هغو کې خلقيان کمزوري کړي او په وروستي ګام کې هغوی د هيواد له سياسي ډګره وباسي. خو لکه څرنګه چې جمهوري نظام د بنسټپالو اسلامي، ماېويستي او سکتاريستي ډلو د مخالفتونو سره مخ شو محمدداود اړشو چې د لويديځ ارادې ته په ګونډو شي او خپل حکومت د بڼې اړخو په ګټه د سمونپالو او پرچميانو څخه پاک کړي او د کيڼ لاسو او په تيره د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند په ځپلو لاس پورې کړي. د محمدداود د دا ډول تګلارې له امله د خلق او پرچم سازمانونه د ۱۹۷۷د جولای په څلورمه يووالی ته اړ شول. د دې يووالي يو کال نه و تيرشوی چې د ۱۹۷۸ کال د اپريل په اووه ويشتمه خلقي پوځيانو په وسلوال پاڅون لاس پورې کړ او پدې ډول د محمدداود څه کمې پنځه کلنې او د يحيی د کورنۍ د څه کمې نيمې پېړۍ واکمنۍ ته يې د پای ټکی کيښود او سياسي واک يې تر لاسه کړ.

۲ - د ځوانانو مترقي سازمان (حزب دموکرات نوين)

دا سازمان چې د شعله جاويد په نامه يادېده په کال ۱۹۶۵ کې جوړ شو. اکرم ياري د دې سازمان بنسټ اېښودونکی او تئوريسن شميرل کيږي. د دې ګوند مشهورې څيرې ډاکترعبدالرحمن محمودي، عبدالرحيم محمودي،عبدالهادي محمودي، انجينرمحمدعثمان او صادق ياري دي.د دوهمې کچې کدرونه يې حيدرعلي لهيب، شاکر،داکټرفيض احمد،عبدالله رستاخيز ، قيوم رهبر او عبدالمجيد کلکانی ګڼل کيدل. د دې سازمان نشراتی ارګان (شعله جاويد) د۱۹۶۸ کال د اپريل څخه د جون تر مياشتې پورې په يوولسو جريدو کې خپرونې وکړې. د دې اونيزې د امتياز خاوند او مسئول مدير ډاکټر محمودي وو. د شعله جاويد سازمان د مائوتسه دونګ له نظرياتو اغيزمن وو ، د چين د ولسي جمهوريت له تګلارو يې طرفداري کوله او په وسلواله مبارزه يې ټينګار درلود. پارلماني مبارزه،سوله ئيز بدلون او د مختلفو سياسي – اقتصادی سيستمونو او دولتونو ترمنځ د اړيکو د ساتلو مفکوره يې د مارکسيسم – لېنينزم له اصولو څخه سرغړونه ګڼله. د همدې تفکر پر بنسټ دې ګوند هم نړيوال مشهور شخصيتونه « لکه جمال عبدالناصر د مصر مشر، د هند مشر جواهرلال نهرو او د برما مشر نی وين د بيروکراتيکو رهبرانو په نامه يادول چې د سوسياليسم په نامه يې فعاليت درلود.» ۶۱۶-۶۱۷/۳۴ لکه څرنګه چې په نړيواله کچه د چين مشرانو د شوروي اتحاد پر کمونست ګوند د رويزيونيست ټاپه لګوله شعله يانوهم ورته دريځ درلود او د ا، خ ، د، ګ دواړه اړخونه خلق او پرچم يې په پارلماني مبارزو کې د ګډون له امله رويزيونيستان بلل. شعله يانو د دې اصل پربنسټ چې سياست د ټوپک له شپيلۍ راوزي ټينګار درلود او واک ته د رسيدو يوازينی لار يې وسله واله مبارزه او د کليو له لوري د بښارونو محاصره شميرله.هغوی د افغانستان په خپر وروسته پاتې هيواد کې د کارګري انقلاب پرځای د بزګرانو په انقلاب

ټينګار کاوه. د دې سازمان غوښ اکثريت غړي غيرپښتانه او زياتره هزاره ګان او شيعيه مذهبي وو. د دې سازمان د فعاليتونو مرکزونه لکه د نورو سياسي خوځښتونو په شان د کابل پوهنتون او نورې پوهنيزې مؤسسې وې او د دموکراسۍ په لسيزه کې يې په لاريونو او مظاهرو کې پرله پسې ګډون درلود. شعله يانو د خورا توندو او چپو شعارونو په ورکولو سره په لومړيو کې په رونړ اندو کې زيات نفوذ وکړ او د کابل پوهنتون د محصلينو په اتحاديه کې يې د نورو سياسي ډلو په پرتله زيات استازي لرل چې وروسته دا مقام اسلامي غورځنګ ترلاسه کړ. خو د شعله يانو د چټکې ودې بهير لنډ وو. ځينو يې د مائو له اندونو څخه لاس واخيست او د البانيا مشر انورخواجه يې تائيداوه. ځينو يې د افغانستان شرايط د چين د شرايطو په څير نه د بزګري انقلاب لپاره مساعد ګڼل او نه د روسيې په څير د سوسيالستي انقلاب لپاره او د ارنستوچګوارا په پارتيزاني مبارزه يې ټينګار درلود. دې متضادو نظرياتو دا سازمان د يو لړ انشعابونو سره مخامخ کړ. د داکټر فيض احمد په مشرۍ د افغانستان د ژغورنې سازمان او د عبدالمجيد کلکاني په مشرۍ د سازمان آزادی بخش مردم افغانستان(ساما) ډلې يې مشهورې انشعابي ډلې دي. د جمهوريت په راتلو سره يو شمير شعله يانو د مبارزې څخه لاس واخيست. هغه شعله يان چې خپلو ايديالونو ته وفادار پاتې شول د پاکستان د پيپلزپارټۍ سره اړيکي ټينګې کړې او د هغې څخه د مرستې د تر لاسه کولو پرمټ د جمهوري نظام خلاف وسلواله مبارزه پيل کړه. ګلبدين حکمتيار چې د پاکستان له لورې د محمدداود مخالفانو ته د مرستې ترلاسه کوونکو څخه يو دی پدې هکله ليکي:« د شعله جاويد هيئت د جمعيت الله جلال تر مشرۍ لاندې پاکستان ته ولاړ، د بوټو حکومت، جنرال محمدموسی چې په خټه هزاره وو، لدوی سره د تفاهم او تماس لپاره توظيف کړ، د ده په لاس دې هيئت ته د مالي مرستو تر څنګ څو ميله وسله او څه منفجره مواد ورکړل سول او د مؤثر کار په صورت کې د کافي مالي او نظامي مرستو وعده ورکړې شوې وه.» ۳۵/ ۹۹ شعله يانو د ا، خ ، د، ګ د واکمنۍ خلاف د جهاد په نامه وسله والې مبارزې ته مخه کړه او د مذهبي او سيمه ئيزو تړاونو له امله په اسلامي تنظيمونو او خاصتآ شيعيه ډلو کې ورننوتل. لدې امله د هغوی ځينې مشران لکه اکرم ياري، مجيدکلکاني ، داکټر فيض احمد او عبدالله رستاخيز د ا، خ، ډ ،ګ په واکمنۍ کې بنديان او يا ووژل شول. د دې سازمان تشکيلات پټ ساتل شوي دي. ددې ډلې پاتې شوني د انګلوساکسوني اشغال زېړنده واکمنۍ په ملاتړ کې ودرېدل .

۳ - اسلامي غورځنګ

د مشروطه پاچاهۍ د اعلان سره سم د سوسيالستي ايديالوژۍ څخه اغېزمنو کسانو ګټه پورته کړله او سياسي خوځښتونه يې جوړ کړل . هماغه دي چې مذهبي او محافظه کارو وګړو د منظمو سازماني تشکيلاتو په جوړولو سره د کين لاسو په وړاندې ودريدل . که څه هم په ۱۹۴۲کې په هرات کې د سيداسمعيل بلخي په مشرۍ د هرات د اسلامي ټولنې(مجتمع اسلامی هرات) په نامه د يوه خوځښت بنسټ کيښودل شو او وروسته په ۱۹۴۴ يا ۱۹۴۵ کې نومورې په کابل کې د کابل د اسلامي ټولنې د مرکزي کميټې په نامه جوړښت ډېره کيښودله چې وروسته يې د حزب ارشاد نوم پرې کيښود. ويل کيږي چې د دې ګوند مشرتابه په ۱۹۵۰ کې غوښتل صدراعظم شاه محمودخان د کابل سخي کارتې ته د نوروز مراسمو ته د تګ په مهال په لار کې د بمب په ايښودلو سره ووژني چې دا دسيسه کشف ، بلخي او د هغه يو شمير ملګري ونيول شول. همدارنګه د شاه محمود د صدارت پرمهال د اسلامي غورځنګ د جوړيدوهڅې وشوې خو هغه په کوم محسوس خواک وانه وښت. ښايي لامل يې دا وو چې هغه مهال کين اړخه سياسي بهير چې د پاڼګوالۍ ضد کړنلاره ولري شتون نه درلود. لدې امله پاڼګوالي نړۍ په افغانستان کې د اسلامي خوځښتونو د جوړېدو اړتيا نه ليدله چې د سوسيالستۍ ايديولوژۍ خلاف هغه

استعمال کړي. خو کله د دموکراسۍ په لسيزه کې په افغانستان کې کين لاسي سازمانونه را څرګند شول لويدېځوال يې وهڅول چې د اسلامي غورځنګ په جوړولو او پياوړتيا لاس پورې کړ. د پانګوالې نړۍ د ستراتېژيستانو له انده په اسلامي نړۍ کې د سوسيالستي او مترقي افکارو مخه د دموکراسۍ تر نامه لاندې نشي نيولی لدې امله هلته بايد د دين او مذهب څخه د سوسيالستي او مترقي افکارو پر ضد ګټه پورته کړي . همدا لامل وو چې په افغانستان کې پيرانو او يو شمېر روحانيونو انګرېز پلوه اميران چې د ظلم او استبداد، فساد او فحشاء سمبولونه وو هغوی ته د ضياء الملته والدين، سراج الملته والدين ، خادم دين رسول الله او دې ته ورته لقبونه ورکړي دي. په ډيرو مواردو کې د ملا ، روحاني ،شيخ او پير دې منفي رول ته په کتو سره وو چې د نولسمې پېړۍ را هېسې انګريزي ښکيلاکګرو خپل جاسوسان د پيرانو ، حضرتانو او ملايانو په جامه کې افغانستان ته راولېږل او په وروستيو کې يې د اسلامي غورځنګونو د مشرانو او فعالانو په نامه نور وپېرل ترڅو د دين او مذهب څخه په ګټې اخيستنې سره خپلې ستراتيژۍ پلې کړي. دې انګريزي استازو په رښا ورځ د جوماتونو د منبرونو څخه د شريعت د احکامو د پلې کولو او د اسلامي اخوت وعظونه کول خو د شپې په تيارو کې د غازي امان الله په شان مشرانو او په هيواد مينو رونې اندو په وړاندې توطئې جوړولي. البته د دې څخه سترګې نشي پټېدی چې د تاريخ په اوږدو کې د اسلام فاکټور او روحانيونو د کورنۍ استبداد او ښکيلاک په وړاندې ټاکونکی رول هم لوبولی دی. لدې امله دا منطقي نه ده چې د ظلم او استبداد او بهرني ښکيلاک خلاف د خپل ولس پاڅونونه ، سرشندنې او سپېڅلی جهاد په پردیو پورې تړلیو سازمانونو او ارتجاعي روحانيت د کړنو او موخو سره يو وګڼل شي.

پورنيو څرګندونوته په کتو سره ويلی شو چې د دموکراسۍ په لسيزه کې د اسلامي غورځنګ را څرګندېدل د يوه سياسي خوځښت په توګه د دې واقعيت ښکارندوی دی چې محافظه کارو ډلوغوښتل د نوي پيل شوي سياسي بهير په وړاندې او د هغې څخه په استفادې سره د مدرنيته او د پرمختلونکو کړيو په وړاندې د خپلو منظمو تشکيلاتو په لرلو سره ودرېږي. دا لومړی ځل وو چې د دموکراسۍ په لسيزه کې د افغانستان په دوديزه اسلامي ټولنه کې منظم اسلامي غورځنګ منځته راځي چې ځانګړي سازماني تشکيلات او کړنلاره لري چې د مسلمانو ځوانانو په نامه خپل شتون اعلانوي. ډېرى « د دې اسلامي خوځښت اصلي څېرې چې په رياست کې يې استاد نيازى (غلام محمد) وو لاندې کسان ګڼي. انجينرحبيب الرحمن، مولوي عبدالرحمن، انجينرسيف الدين، نصرت يار، استادغلام رباني عطيش، انجينر حکمتيار، استادګل محمد،استادغلام حبيب، عبدالقادر توانا، سيدعبدالرحمن ، ډاکټرمحمد عمر، خواجه منصور.» خو ګلبدين حکمتيار په خپل اسلامي نهضت نومي کتاب کې د دې غورځنګ مؤسسين لاندې اته تنه ګڼي چې لومړۍ غونډه يې د کابل پوهنتون د ښوونې او روزنې په پوهنځي کې کړې ده :« عبدالرحيم نيازي، مولوي حبيب الرحمن، سيف الدين نصرت يار، عبدالقادر توانا، غلام رباني عطيش، سيدعبدالرحمن، استادګل محمد، حکمتيار. » د حکمتيارپه خبره «په دې غونډه کې مو له اوږدو خبرو اترو نه وروسته فيصله وکړه چې منظم کار روانوو،ځوانان اسلام ته رابلو، ولس راويښوو، د کمونستانو مقابله کوو...، فيصله وشوه چې دا کار د يوې داسې شب نامې په ذريعه پيلوو... ، هماغه شپه دا شب نامه تياره او تصويب شوه د شب نامې په پای کې وليکلې شو: جوانان مسلمان ، شب نامه د يوه ورور په مرسته چې د ملل متحد په کوم دفترکې يې ماموريت درلود، ټيپ او تکثير شوه.» ۳۵/ ۱۳۴د حکمتيار لدې خبرې څخه چې شپې پاڼه د م، م په کوم دفتر کې ټيپ او تکثيرشوه ښيي چې د دې غورځنګ سره پردیو اړينه ليوالتيا لرله. د ځوانو مسلمانو د سازمان له موخو معلومېږي چې هغوی د هېواد د اقتصادي ودې په اړه کومه نقشه نلرله لدې امله هغه سياسي سازمان نه بلکې يوه سياسي مذهبي ډله وه . ډېرى د دې غورځنګ د جوړيدو وخت د ۱۹۶۹ کال د اپريل ۲۴ګڼي. د افغانستان د مسلمانو ځوانانو د فعاليت اصلي مرکزونه

لکه د کين اړخو ډلو په شان د کابل پوهنتون او نورې پوهنيزې خاصتآ مذهبي مؤسسې وې. هغوی د دموکراسۍ په لسيزه کې د لاريونونو ،مظاهرو او اعلاميو له لارې ولس ته خپلې موخې او کړنلارې بيانولې او خپلې ليکې يې پياوړې کولې. دې غورځنګ په لوړو تعليمي مؤسسو کې د شعله يانو په شان د نورو په پرتله ځواکمن دريځ تر لاسه کړ. اکثرآ د اسلامي غورځنګ لاريونونه او مټېنګونه د نورو سياسي ډلو سره په اخ او ډب اوښتل . د اسلامي غورځنګ د غړو له خوا د کين لاسو په وړاندې د زورزياتۍ څخه کاراخيستل خورا زيات وو. ښايي لامل يې دا وي چې کين اړخي يې کمونستان ګڼل او د هغوی وژل يې اسلامي مسوليت او وجيبه ګڼله. د مسلمانو ځوانانو او پلويانو له لوري په کابل پوهنتون کې د شعله يې سيدال سخندان ،په لغمان کې د پرچمي عبدالرحمن، په پکتيا کې د خلقي پاچازيدين او خلقي داکټرنيازمحمد وژنې يې ځرګندې بيلګې دي. د ګهيځ جريده چې د۱۹۶۸ کال په اکتوبر کې د منهاج الدين ګهيځ په مشرۍ خپرونې پيل کړې د دې غورځنګ نشراتي ارګان شميرل کيږي خو پدې اړه کوم دقيق لاسوند نشته. منهاج الدين ګهيځ د۱۹۷۲ کال په ژمي کې د نامعلومه کسانو له لوري و وژل شو. اسلامپالو د هغه ترور د شورويانو کار باله. د افغانستان اسلامي غورځنګ چې په ټولنه کې د اخوانيانو په نامه يادېږي« د مولاناابوالعلي مودودي، حسن البنا او سيدقطب د فکرونو له مخې د دغسې اسلامي دولت په پښو درول و چې ټولنه اسلامي کړي ، يانې هغه اړخونه يې پاک کړي چې د دوی په فکرغير اسلامي شوي وو. نو د دوی غټه ځانګړتيا د چپې ګوندونو په شان د ثابتو اصلونو يا ايديولوجۍ له مخې حکومت کول و، بيله دې چې له نورو سره جوړه وکړي.» ۱/ ۸۲

په کال ۱۹۷۲ کې د دې سازمان د مشرتابه په غونډه کې برهان الدين رباني د سازمان د مشر، عبدالرب رسول سياف د مرستيال او انجينرحبيب الرحمن د منشي په توګه ټاکل کيږي. دا مهال حکمتيار په زندان کې وو. د دې سازمان له لوري د ۱۹۷۵ کې د چنګاښ انقلاب د جشن د نمانځنې په ورځو کې په ځېنو سيمو(پنجشير، لغمان ، ننګرها ر،لوګر، بدخشان...) کې د ناکامه اړو دوړو وروسته په غورځنګ کې اختلافونه منځته راغلل او غورځنګ د ګلبدين حکمتيار او برهان الدين رباني تر مشرۍ لاندې په دوو سيالو دښمنو ډلو وويشل شو. د دموکراسۍ په لسيزه کې حکومتونو د کين اړخو په پرتله د اسلامي غورځنګ په وړاندې سخت دريځ درلود او لامل يې دا وو چې سلطنتي کورنۍ او واکمنۍ پدې اند وو چې د افغانستان په دوديزه وروسته پاتې اسلامي ټولنه کې اکثرآ د مذهب څخه د مودرنيتې په وړاندې ناوړه ګته پورته شوې ده. د دې سره سره يو شمېر چارواکو د نوموړي غورځنګ د غښتلتيا لپاره هم د خپلو دولتي واکونو څخه په ګټې اخيستنې سره هلې ځلې کولې. د اسلامي غورځنګ فعالانو د جمهوريت او د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند د واکمنۍ خلاف مبارزه يا جهاد کاوه. د ځوانو مسلمانانو د اندونو خاوندو ډلو د جمعيت(رباني) اتحاد(سياف) او شيعيه ډلو د انګلوساکسوني اشغالګرو د پلي ځواکونو په توګه د اسلامي امارت په ړنګولو او د هېواد په اشغال کې ټاکونکي ونډه لرله او د اشغال زېړنده بلواک حکومت د ملاتير يې جوړاوه. د مجددي او ګيلاني ډلو هم د بلواک دولت سره همکاري وکړه. د حکمتيار د اسلامي ګوند يوه برخه د اشغال لاندې حکومت سره همکاري وکړله او حکمتيار د اشغال خلاف خپل جهاد ورکړ خو د لس کاله جهاد وروسته د اشغال لاندې حکومت سره د يوه ټرون له مخې له مخالفت څخه لاس واخېست او په کابل کې استوګنه غوره کړه چې حکومت ورته د ژوند ټولې آسانتياوې برابرې کړې وې. يوازې مولوي محمد يونس خالص د ناټويي اشغال ملګرتيا ونکړله .

۴- ټولنپال ولسواک ګوند(سوسيال دموکرات ګوند)

ددې ګوند مؤسسه کنګره د۱۹۶۶کال د کب اوولسمه په کابل کې د غلام محمدفرهاد په وينا سره دايره شوه او د هيواد خپلواکي ، ځمکنۍ بشپړتيا، ملت پالنه، ملي يووالی ، اسلام ، پرمختګ او ټولنيز عدالت يی د ګوند د کړنلاري عمده ټکي اعلان کړل اوغلام محمدفرهاد يې د مشر په توګه وټاکه. په دې غونډه کې ۶۲ تنو ګډون کړی وو. د مؤسسې کنګرې يوه مياشت وروسته د ۱۹۶۹ د کال د وري په ۱۶ نيټه يې خپل نشراتی ارګان (افغان ملت) خپور کړ. ددې جريدې د امتياز خاوند غلام محمدفرهاد او مسؤل مديراحمد علی ملتيار وو. د سازمان مشرد ۱۹۶۹ کال په ټاکنو کې ولسي جرګې ته لاره ومومندله خو څه موده وروسته يې د ولسي جرګې څخه پدې نامه استعفي ور کړه چې ګڼې ولسي جرګې د ولس په ګټه کارندی کړی. فرهاد د دموکراسۍ د لسيزې يوازينۍ سياستوال دی چې د شاه امان الله سره يې په اروپا کې ليدلي دي. همدارنګه هغه د خلکو له لوري د کابل بنار لومړی منتخب بناروال وو او په ټولنه کې د پاپا په نامه شهرت درلود. فرهاد په ملي شورا کې د يوې وينا له امله چې ګواکې د ګوند له تګلارې څخه يې سرغړونه کړې ده د خپل ګوند د ځينوغړو له نيوکو او مخالفت سره مخامخ شو.يوه ډله د فدامحمدفدايي په مشرۍ له ګوند څخه جلا او د سوسيال دموکرات ګوند په نامه يې نوی ګوند جوړ کړ او د۱۹۷۱ کال په سپتمبرکې يې د ملت په نامه د يوې جريدې په خپرولو پيل وکړ. فدايی په خپله جريده کې د يوې مقالې د خپرولو له امله زنداني شو. همدا راز يو شمير نورغړي يې له ګوند څخه ووتل او د سياسي فعاليت نه هم لاس پرسر شول او د محمدحسن ولسمل په مشرۍ يې آزاده جريده خپروله. افغان سوسيال دموکرات ګوند پخپلو خپرونو کې پدې ټينګار درلود چې شوروي اتحاد، پاکستان او ايران هغه سيمې چې له افغانستان څخه نيولې دي بايد بير ته افغانستان ته ورکړي. نوموړي ګوند د جمهوري نظام په ملاتړ کې ودريد. د ثور د بدلون وروسته دې ګوند د نوي نظام څخه ملاتړ اعلان کړاو ويل کيږي حتی د ګوند د مشرتابه په پته يې د مبارکی پيغام هم استولې وو خو په واکمنۍ کې د ځواکمن امين د ارادې له مخې واکمنۍ کوم مثبت غبرګون ونښود. همدا لامل وو چې کله په کال ۱۹۷۹ کال په اکتوبر کې يو شمير خلقيانو د امين ضد د پاڅون هوډ درلود اوهغه وځپل شو، دا پاڅون د افغان ملتيانو له لوري د کودتا ناکامه هڅه اعلان شوله. د شوروي د اشغال وروسته ددې ګوند مرکز پاکستان ته ولیږدول شو او د شوروي اشغال په وړاندې يې مبارزه پيل کړه. خو د اشغال په وړاندې د يوه غښتلي ځواک په توګه لدې امله وانه وښت چې پاکستاني چارواکو نه غوښتل د اشغال په وړاندې افغان ناسيونالست ، سکولار او کين اړخي خوځښتونه ځواکمن شي.دې ګوند د ناټويي اشغال لاندې حکومت د قانوني حکومت په توګه پېژندلی وو.

۵ – د انتظار محفل

دا سازمان د ۱۹۶۸ کال د زمري په پنځلسمه په کابل کې د يوويشت تنو په ګډون د محمدطاهر بدخشي په کور کې جوړ شو.په دې غونډه کې محمدطاهربدخشی د منشي او مولوي بحرالدين باعث د مرستيال په توګه وټاکل شول. د غونډې زياتره ګډونوال د بدخشي په مشرۍ د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند د خلق له اړخ څخه جلا شوي کدرونه وو. د دې سازمان پېژندل شوي کدرونه ظهورالله ظهوري، قيام، صديق ، رنجبر، محبوب الله کوشاني، بشير بغلاني، اسحاق کاوه، غلام سخی غيرت او خليل رستاقي ګڼل کيدل. هغوی «په پښتنو دا تورونه لګول چې په نورو نژادي ډلو په ځانګړې توګه په ازبکانو او ترکمنانو او ځينو تاجکانو د اختناق له لارې واکمن شوي دي او خپلې واکمنۍ ته دوام ورکوي. » ۱۸۲/۳۲ د دې ډول تفکر له امله هغوی په تولنه کې د ستمیانو او يا د ملي ستم د ګوند په نامه و پېژندل شول. د انتظار د محفل د فعاليتونو سيمې د شمال ولايتونه وو. د هغوی د فعاليت اصلي تمرکز په کليو او بزګرو کې کار او په وسلواله مبارزه ټينګار وو. د دموکراسۍ په لسيزه کې هغوی کوم نشراتي ارګان

نه درلود او د لاريونو او مظاهرو د تنظيمولو جوګه نشول. د دې ډلې مشرتابه خپل غړي هڅول چې د لوړو زده کړو پرځای په کليو کې سياسي فعاليت وکړي. د انتظار د محفل سياسي فعاليتونه د شعله يانو په شان وو. دا سازمان د جمهوري نظام په وړاندې ودريد. دې خوځښت په کال ۱۹۷۵ کې د بحرالدين باعث په مشرۍ د افغانستان متحده ملي جبهه جوړه کړه او د بدخشان د درواز په ولسوالۍ کې د حکومت خلاف بغاوت وکړ خو حکومت وځپل. د دې ناکامې هڅې وروسته د هغوی په ليکو کې اختلاف راغی او د هماغه کال د وړې په پنځلسمه په دوو ډلو ،د بدخشي په مشرۍ سازمان انقلابي زحمتکشان افغانستان« سازا» او د باعث په مشرۍ د سازمان فدائيان زحمتکشان افغانستان «سفزا» وويشل شو. د ثور د سياسي بدلون وروسته د سازا مشر محمدطاهر بدخشي د تاليف او ترجمې د رئيس په توګه مقرر شو.په پام کې وو چې بدخشي د ملي مسئلې د حل په چارو کې د دولت د مشر د سلاکار په توګه وګومارل شي خو څرنګه چې د سفزا ډله د ثور د بدلون وروسته د دولت خلاف په بدخشان کې وسله واله مبارزه پيل کړې وه چې زيات شمير کدرونه يې نيول شوي وو د بدخشي په شمول د سازا يو شمېر غړي هم ونيول شي. ډېرى پدې اند دي چې د بدخشي زنداني کول د امين په دستور ترسره شول. بدخشي او د هغه زوى بايقرا چې هغه او د هغه مور له بدخشي جلا ژوند هم کاوه او د پولتخنيک د لومړي کال محصل وو د امين د واکمنۍ پر مهال ووژل شول. د شوروي د اشغال وروسته دواړو ډلو(سازا او سفزا) د کارمل تر مشرۍ لاندې حکومت سره همکاري کوله .د کارمل په حکومت کې يې دری وزيران اسحاق کاوه ، محبوب الله کوشاني او بشير بغلاني لرل . همدا رنګه د دوو جريدو(ميهن او آزادۍ) د خپرولو امتياز يې هم ترلاسه کړ او د جريدو لګښتونه يې حکومت ورکول. د دې ډلو پلويانو د ناټويي اشغال لاندې واکمنۍ څخه بشپړ ملاتړ کاوه.

۶- مترقي دموکرات ټولنه (مترقي دموکرات ګوند)

د دې ګوند بنسټ د۱۹۶۶ کال د اګست په مياشت کې د صدراعظم محمدهاشم ميوندوال له لوري کيښودل شو. د ګوند کړنلاره د کابل راديو څخه خپره شوه او د پارلماني دموکراسۍ له لارې سوسياليسم ته تګ د نوموړی ګوند تکلاره شميرل کيده. مساوات د ګوند نشراتي ارګان وو چې د۱۹۶۶ کال د جون د مياشتې څخه يې خپرونې لرلې. د دې ګوند زياتره غړي د حکومت لوړپوړي وو. کله چې ميوندوال د صدارت له مقام څخه استعفی وکړه ډيرو ملګرو يې ګوند پريښود. ميوندوال د صدارت وروسته د سلطنت او حکومت په منتقد واوښت. هغه په ۱۹۶۹ کال کې ځان ولسي جرګې ته کانديد کړ خو هغې ته يې لار ونه موندله او لامل يې په ټاکنو کې د حکومت لاسوهنه ګڼله. عبدالروف بينوا د دې ګوند غړی ولسي جرګې ته د وکيل په توګه بريالی شو. « بينوا ويل څرنګه چې د سياسي ګوندونو قانون رسمآ ندی نافذ شوی هغه نه غواړي ځان د مترقي دموکرات ګوند غړی وبولي. » ۳۷ د دموکراسۍ په لسيزه کې مترقي دموکرات ګوند په کابل کې مظاهرې او لاريونونه تنظيمول او د خلق دموکراتيک ګوند د دواړو ډلو او اسلامي غورځنګ او شعله يانو په شان د نوموړي ګوند مظاهرې د کميت او کيفيت له مخې د پام وړوې. په ۱۹۷۲ کې د بينوا په ګډون د دموکرات ګوند يو شميرغړي د ناخرګند لامل له امله له ګوند څخه ووتل. د جمهوري نظام په راتلو سره ميوندوال د کودتا په تور زنداني او په مرموز ډول ووژل شو . د ميوندوال له مرګ وروسته د دې ګوند د فعاليت په اړه څه ندي ويل شوي او داسې بريښي چې د خپل مشر د مرګ وروسته يې سازماني ملګرو د جمهوري حکومت د استبدادي تګلارې له امله خرګند سياسي فعاليت نه درلود. د ثور د وسلوال پاڅون وروسته د دې سازمان مشرتابه حکومت ته د مبارکۍ پيغام واستاوه او د

همکارۍ ژمنه يې کړې وه خو حکومت د هغوی له همکارۍ څخه ګټه پورته نکړله او د سياسي فعاليت اجازه يې هم ور نکړله.

۷- دعواموټولنه (جمعيت عوام)

دې تولنې د عبدالکريم فرزان له لوري په ۱۹۶۸ کې په هرات کې د صدای عوام په نامه د يوې جريدې په خپرولو سره خپل شتون اعلان کړ. ددې ډلې موخه د کارګرو او بزګرو له ګټو څخه دفاع وه. دې ګوند ته د يوه سوسيالست سمون پال ګوند په ځيرکتلی شو. د کميت له پلوه دا يوه کوچنۍ ډله وه خو لکه څرنګه چې پخپله فرزان او معصومه عصمتي وردګ د دې ګوند سره سازماني تړاو درلود او په ولسي جرګه کې د خلکو استازي وو او همدارنګه د معصومې ورور ذبيح الله د کابل پوهنتون د محصلانو د اتحاديې رئيس وو دې ګوند شهرت وموند. دا ډله يوازې په هرات کې ددې جوګه شوله چې مظاهرې او لاريونونه تنظيم کړي. دې ګوند کومه ځانګړې تګلاره او پروګرام نه درلود خو د اقتصادي پلوه د سوسيالستي سمونو طرفدار وو او خپلو موخو ته رسيدل يې د خلکو د پاڅونونو له لارې شوني ګڼل. د دموکراسۍ د لسيزې وروسته د دې سازمان د فعاليت څرک نه لګيږي .

۸- د ملي يووالي ګوند(زرنګار)

دا ګوند د استاد خليل الله خليلي د پاچا د سلاکار له لوري جوړ شو.د جوړيدو وخت يې د نوي اساسي قانون وروسته چې د ولسي جرګې ټاکنو ته د چمتووالي پراو اټکل کيږي. سيدقاسم رښتيا د صدراعظم محمديوسف له قوله ليکي : « د يوې کتنې په ترڅ کې سردار عبدالولي ور ته ويلي وو چې د دې ګوند مشري ومني او ډاکتر يوسف د دلايلو په وړاندې کولو سره رد کړې وه » ۳۲/ ۲۵۶ ښيي چې نوموړی ګوند د سلطنتی کورنۍ په اراده جوړ شوی دی .پدې هکله رښتيا د خپل کتاب په ۲۶۱ مخ کې راوړي:« د کورنيو چارو د وزارت په همکارۍ يې د نومونو د ثبتولو کتابونه ټولو ولايتونو ته وليږل او د واليانو پواسطه يې خلک دې ګوند ته دعوتول چې پدې ډول يې هغه ته دولتي او رسمي صبغه ور کوله.د فراه ولايت والي عبدالعزيزخان دا کتاب دکتور محمديوسف ته استولی وو.» ويل کيږي چې په يوه وخت کې نوموړی ګوند د عبدالحميد مبارز له لوري رهبري کيده. د ګوند نشراتي ارګان ملي يووالی وو او د مشرتابه غړي يې لوړپوړي دولتي ماموران وو. د دموکراسۍ په لسيزه کې د زرنګار ګوند غړي او پلويان هيڅکله هم د زرنګار په پارک کې چې د ګوندونو د غونډو مرکز وو را څرګند نشول. د ګوندونو په اړه له پورتنيو څرګندونو څخه ښکاري چې د دموکراسۍ په لسيزه کې ګوندونو فعاليت کاوه او د خپلو نشراتي ارګانونو او اعلاميو او په پوهنيزو مؤسسو،کارخانو او واټونو کې د غونډو ، مظاهرو او لاريونو په تنظيمولو سره خپلې کړنلارې ولس ته وړاندې کولې. د زرنګار ګوند پرته نورو د واکمنۍ سياستونه غندل. پداسې حال کې چې په هيواد کې د سياسي ګوندونو اوغونډو د جوړولو قوانينو شتون نه درلود.د دموکراسۍ په لسيزه کې د قانون پرته د سياسي ګوندونو فعاليت د افغانستان دعجايبو د ټاټوبي رښتينی انځور کاږي.دا ځکه د عجايبو ټاټوبی دی چې هلته داسې څه تيرشوي چې په نورو هيوادونو کې يې ساری نشته. د بيلګې په توګه د دموکراسۍ په لسيزه کې د اساسي قانون له مخې د هيواد سياسي سيستم مشروطه پاچاهي (پارلماني) يا قانوني پاچاهي وو خو پارلمان ته د ګوندونو د سيالۍ پر اساس استازو لار نه موندله. په پارلماني سيستم کې پارلمان ته استازي د ګوندونو د سيالي له لارې ټاکل کيږي خو د افغانستان پارلمان ته استازو په انفرادي توګه لار موندله چې دا په څرګنده د تئورۍ او عمل ترمنځ د تضاد ښکارندوی وو. د دموکراسۍ په لسيزه کې د قانون پرته د ګوندونو فعاليت په واقعيت کې

د قانون خلاف عمل وو او دا ګوندونه ناقانونه ګوندونه وو. همدې ناقانونه ګوندونو په واټونو، کارخانو او پوهنيزو بنستونو کې غونډې رابللې او د خپلو سرو ، شنو او سپينو بيرغونو سره په واټونو کې راڅرګندیدل، مشران يې ټولو ته ځرګند او ځينو يې ګوندي دفترونه هم لرل،خو حکومت د دې ناقانونه ګوندونو د فعاليت مخه نه نيوله. ببله شکه چې دې ګوندونو د پاڅا يا د حکومت د همغږۍ پرته خپلو فعاليتونو ته دوام نشواى ورکولى . معلومږي چې د هغه مهال د ګوندونو مشران د پاڅا يا حکومت سره ځانګړو هوکړو ته رسيدلي وو چې د څه اجازه لري او د څه نه. پدې هکله محمد حسن شرق د عبدالغفارفراهي د ولسي جرګې د غړي له قوله د پرچم د ډلې په اړه ليکي :«ما د ښاغلي منصوري د کورنيو چارو د وزير څخه پوښتنه وکړه، آيا د هادي کريم خبرې واقعيت لري ، وزير وويل مونږ د ګوندونو سره پروتوکول درلود چې د حکومت تر تعقيب لاندې کسانو ته به پناه نه ورکوي او د دا ډول کسانو په نيولو کې به که د ګوند غړي يې هم وي همکاري کوي. لدې کبله ښاغلي کارمل شخصآ ماته ټلفون وکړاو د کريم هادي د نيولو امر مې ورکړ. » ۳۸/ ۱۰۵ – ۱۰۶ عبدالهادي کريم د شورا ديارلسمې دورې ته ځان کانديد کړى وو او د ټاکنيز کمپاين پر مهال حکومت غوښتل هغه ونيسي. هغه چې د حکومت لدې هوډ خبر شوى خپل مشر کارمل ته ورغلى دى .پوليسو هادى کريم او دستګير پنجشيرى له همغه ځايه نيولي وو. هادى کريم وروسته ويل چې کارمل د بلې کوټې څخه د ټلفون پواسطه مقامات خبر کړل ،پوليس راغلل او دوى يې بنديان کړل. دا بيا ښيي چې د دموکراسۍ په لسيزه کې ګوندونو د واکمنۍ د اجازې له مخې سياسي فعاليتونه کول او له حکومت سره يې ځانګړي پروتوکولونه لاسليک کړي وو.

د انديښنې وړتوپير

د دموکراسۍ د لسيزې د سياسي ګوندونو د فعاليتونو څرنګوالي، د يو بل سره اړيکو او د تبليغانو بڼې د يوې لسيزې مخکې سازمانو څخه د انديښنې وړتوپير درلود. منطقآ چې د دموکراسۍ د لسيزې سياسي ګوندونو د تېرې دورې په پرتله بايد د لوړسياسي شعور څخه برخمن واى او تبليغات يې د ملي - دموکراتيکو او مترقي ځواکونو د يووالي لورى درلودلاى او فعاليت يې د يوبل سره د سياليو سربېره د همکارۍ پر محور څرخيدلاى. خو هرڅه سرچپه را وخټل . د شاه محمودخان د صدارت مهال سازمانونه د لوړ سياسي شعور لرونکي وو. د هغه مهال سياسي ګوندونو د يو بل په پته منفي تبليغات نه کول او د دوى تر منځ خواخوږۍ او همغږۍ شتون درلود. د بيلګې په توګه هغه مهال ويښ ځلميانو د چاپ ماشين درلود چې د نورو سياسي ډلو جريدې او اخبارونه يې هم ور چاپول. د دوى دا ډول دريځ د لوړ کلتور د لرلو سربېره دا هم ښودل چې هغوى د خپلو خلکو د ذهنونو د روښانولو او ويښتيايي کار د پر مخ وړلو په وړاندې د ګډ مسؤليت احساس درلود.د دموکراسۍ د لسيزې غوڅ اکثريت سياسي ګوندونو د يو بل خلاف دښمنانه تبليغات پرمخ وړل، يو بل ته يې سپکې سپورې ويلې، د سيالو ډلو د فعالانو له وهلو ټکولو او وژلو څخه يې هم ډډه نده کړې او د مقابل لوري شتون ور ته د زغم وړ نه وو. د دموکراسۍ د لسيزې سياسي ډلو او حتى هغو سازمانونو چې ګډې موخې او ګډ سياسي او ايديالوژيکي ليدلورى هم درلود ، نه دا چې د مبارزې ګډ ټکي پيدا نکړل بلکې په لاريونونو او خپرونو کې د يو بل خلاف تبليغات کول ، يوبل يې د پردیو جاسوسان بلل او خبره وهلو ټکولو ،اخ اوډب او وژنو ته هم رسيدله. د ساري په توګه د ا، خ، د،ګ دواړو سيالو ډلو(خلق او پرچم) چې ګډې فکري ، ايديالوژيکي اوسياسي موخې او واحده فکري سرچينه لرله د دوو دښمنو سازمانو په شان د يو بل په پته تبليغات کول

تردې چې د پرچم فرکسيون د نورمحمدتره کي لپاره بيوګرافي جوړه کړه ، د رنګارنګ تورونو سربېره يې هغه د سي ای اې جاسوس معرفي کړی وو. دا بيوګرافي يا شپې پاڼه نه يوازې د تره کي د شخصيت ترور بلکې د ټولو خلقيانوسپکاوي ته ځانګړې شوې وه. .يا دا چې د ۱۹۷۲ کال د لړم مياشتې په يوه مظاهره کې د ځوانو مسلمانانو له لوري په يوه پلاکات کې چې د مساوات د ډلې مشر، ميوندوال يې سپک کړی وي داسې ليکل شوي وو :« جاسوس پريروز، صدراعظم ديروز، مبارز امروز، شرمنده فردا، ميوندوال بی خدا ! » او کين لاسو په يوه لوی پلاکات کې دا بيت ليکلی وو:

ترسم نرسي به کعبه ای اخواني اين راه تومیروی به انګلستان است

البته د دموکراسۍ په لسيزه کې يو ځل د ځوانو مسلمانانو، نوی دموکراتيک ګوند، د انتظار محفل او د زرنګار ګوند پرته نورو سياسي ګوندونو او سياسي فعالانو کله چې د صدراعظم محمدموسی شفيق حکومت غوښتل د ايران سره د هلمند د اوبو د تړون په هکله خبرې پيل کړې او وروسته يې ورسره تړون لاسليک هم کړ ګډه ژبه وموندله او په باغ بالا کې د روزګار د جريدې د مسئول مديرمحمد يوسف فرند په کور کې د افغان ملت ، پرچم ، خلق، مساوات او صدای عوام استازي سره جرګه شول چې د نوموړي تړون په وړاندې ګډه تګلاره غوره کړي. هماغه وو چې د تړون خلاف يې ګډه مظاهره تنظيم کړله. د دموکراسۍ په لسيزه کې د پورتنيو ډلو له لوري د يوې ملي مسئلې په اړه د ګډ دريځ نيول لومړۍ او وروستۍ پېښه وه. هغه مهال د وخت غوښتنه وه چې سياسي ډلو د دموکراتيکې جبهې په جوړولو سره ځواني دموکراسۍ ته وده ور کړې وای او د يوه قوي سياسي اپوزيسيون په شکل په حکومتونو فشار راوړی وای چې د دموکراسۍ د ودې او د هيواد د اقتصادي- ټولنيز پرمختګ لپاره اړين ګامونه اوچت کړي وای او پدې ډول يې د هيواد د بې ثباتۍ او د دموکراسۍ د ناکامۍ مخه نيولې وای. د دموکراسۍ د لسيزې د سياسي ډلو دا ډول چلند دا ګومان په واقعيت اړوي چې هغوی د خپلو بهرنيو ملاتړو او فکري سرچينو د ارادې له مخې عمل کاوه . البته دا به بې انصافي وي چې له يوه سره ټول دا سياسي خوځښتونه او يا يې ټول مشران او په تېره کدرونه او غړي د پرديو د نقشو پلې کوونکي وبلل شي.

د عقرب د دريمې پېښې

کله چې د دموکراسۍ د لسيزې څخه خبره کيږي نشي کيدای چې د ۱۳۴۴ کال د لړم (عقرب) د دريمې خونړۍ پېښې يادونه و نشي. که څه هم د دې پېښې څخه د نيمې پيړۍ زيات وخت تير شوی دی خو لا تر اوسه د هغې د پېښيدو د څرنګوالي په هکله د نظر يووالی نشته او حتي د دې پېښې د قربانيانو کره شمېر څرګند نه دی. د هر څه د مخه به ددې پېښې په هکله دې پوښتنې ته د ځواب د لټولو هڅه وشي چې ولې دا خونړۍ واقعه پېښه شوه ؟ ويل کيږي چې د کابل پوهنتون د حقوقو د پوهنځي رئيس حميدالله آدينه د دربار د وزيرعلي محمدخان زوی د ولسي جرګې د مشر محمدعمر وردګ د موافقې پراساس د دې پوهنځي د څلورم ټولګي د ډيپلوماسۍ د څانګې محصلين چمتو کړي وو چې د لړم په دوهمه د ولسي جرګې په غونډه کې ګډون وکړي چې آجندا يې محمديوسف او د هغه کابينې ته د باور د رايې ورکول وو. حميدالله د صدراعظم له ملګرو څخه شميرل کيده او د ۱۹۶۴ کال د اساسي قانون د مسودې د اووه کسيزه کميټې غړی هم وو. په غونډه کې د دې محصلينو د ګډون خبره چې نورو محصلينو او د سياست مينه والو ته رسيږي هغوی هم د لړم په دوهمه د ولسي جرګې تالار ته ننوزي. هغه مهال د حقوقو پوهنځی د اريستوکراتو، اشرافو او شتمنو پوهنځی ګڼل کيده لکه څرنګه چې د ادبياتو او ساينس

پوهنځي بيا د اطرافي بيوزلو کليوالو پوهنځي شميرل کيدل. د سياست مينه والو ته دا په زړه پورې وه چې د ولسي جرګې غونډې او هغه هم کابينې ته د رايې ورکولو بهير وويني. د نوي اساسي قانون د اووه پنځوسمې مادې له مخې د ولسي جرګې غونډې علني وې چې د قانون له مخې په غونډو کې ګډون قانوني ممانعت نه درلود.لدې امله زيات شمير کسان د لړم په دوهمه د ولسي جرګې تالار ته ننوتي وو ، د وکيلانو او د کابينې لپاره ځانګړې شوې څوکۍ نا بلل شوو نندارە چيانو نيولې وې. کله چې صدراعظم او کابينه يې د ولسي جرګې تالار ته ننوزي د کيناستو ځای نشته او پريکړه کيږي چې غونډه وځنډيږي. دا مهال د شورا ځينې غړي او په هغو کې کارمل په غونډه کې د ميلمنو ګډون د هغوی قانوني حق ګڼي. د فرهنګ په وينا«د محصلينو له لوري د ملي شورا د تالار نيول د ببرک کارمل د پرچم د اړخ د مشر چې د استازو د مجلس غړيتوب يې درلود وستايل شو او هغه يې د ولسواکۍ په نظام کې د ځوانانو مسلم حق وګڼه. کارمل ځوانان وهڅول چې د ارتجاع په وړاندې ودريږي او د خپل دريځ نه په شا نه شي. » ۳۰ /۷۴۱ د ستونزې حل پدې کې وليدل شو چې د لړم په دريمه به د تالار بهر لودسپيکر شتون ولري او د رايو ورکولې بهير به مستقيماً خپورشي. د دې پريکړې وروسته نابلل شوي ميلمانه او محصلين له تالار څخه ووتل پدې تمه چې سبا به د تالار بهر د لودسپيکر له لارې کابينې ته د اعتماد د رايې ورکولو بهير واوري. کله چې د لړم په دريمه سلګونه محصلين ، زده کوونکي او نور د ولسي جرګې مقر ته راغلل امنيتي ځواکونو تالار ته د ننوتو اجازه ورنکړه او د لودسپيکر څرک هم نه لګيده. دا مهال د کاکا حکيم پنجشيري په نامه يو څوک د ولسي جرګې د احاطې ديوال ته خيژي او د صدارت د مرستيال او مالېې وزير سيدقاسم ربښتيا د فساد په هکله وينا کوي چې ګواکې هغه بيا په نوې کابينه کې نيول شوی دی. پوليسو د نوموړي د وينا مخه ونيوله او ويل کيدل چې توقيف کړی يې وو. لدې وروسته راټول شوي ځوانان د(زنده باد او مرده باد) د شعارونو په ورکولو سره د ښار د مرکز په لور خوځيږي او په لار کې د پوليسو سره لاس او ګريوان کيږي. څو تنه مظاهره چيان او پوليس ټپي کيږي او پوليس يو شمير مظاهره کوونکي نيسي.پدې هکله کابل ټايمز انګرېزي ژبې حکومتي رسنۍ د لړم د څلورمې نيټې په ۱۷۶ ګڼه کې راوړي:« د دوشنبې په ورځ مظاهره کوونکو غوښتل تالار ته ننوزي او د پوليسو په لوري يې ډبرې ويشتلې.د ولسي جرګې تالار ته د نه ننوتو وروسته مظاهره چيان د دارالامان په لور ولاړل موټر او ودانۍ يې په ډبرو ويشتلې.پدې جمله کې د سوداګرۍ وزارت او حبيبيه ليسه زيانمنې شولې. څابنت مظاهره چيان د ښار مختلفو سيمو ته لاړل ، امنيتي ځواکونو هغه وخت مداخله وکړه چې هغوی پوليس په ډبرو ويشتل. دولتي سرچينو د قربانيانو په اړه څه ونه ويل.» په پورتني خبر کې د خبريال يا رسنۍ بې خبرې لدې ښکاري چې دارالامان د ښار د مرکز په لور کې نه دی . هېره دې نه وي چې ځينې ځيرونکي او ليکوالان د دې پېښې په هکله په خپلو ليکنو کې دا هم وايي چې مظاهره چيان د دريمې کارتې د پوليسو حوزې ته ننوتلي وو له هغه ځايه يې وسلې ترلاسه کړې او په امنيتي ځواکونو يې ډزې کړې چې امنيتي ځواکونه اړ شول متقابلې ډزې وکړي او مرګ او ژوبله منځته راشي. پداسې حال کې چې په کابل ټايمز کې د مظاهره چيانو له لوري د وسلې د ترلاسه کولو په اړه څه نه دي ويل شوي. پوهنتون ته د مظاهره چيانو د ټپي کيدو او بندي کيدو د خبر رسېدل د دې لامل شو چې د پوهنتون په دهليزونو کې حکومتي ضد شعارونه پورته شي او د پوهنتون زيات شمير محصلين د ابن سينا، دارالمعلمين ، غازي ليسې ، ثانوي تخنيک ، حبيبيې ليسې په لور وخوځيدل او د نوموړو مؤسسو يو شمير زده کوونکي هم ورسره يوځای او د شورا په لور روان شول خو پوليسو شورا ته د هغوی د ننوتلو مخه ونيوله. دوی بيرته د پوهنتون په لور وخوځيدل او د سيدجمال الدين افغان د مزار ترڅنګ يې ميټينګ جوړ کړ چې د انجينرمحمد عثمان مشهور په لنډي احساساتي وينا محصلين وهڅول چې د خپل اعتراض غږ

پورته کړي. انجينر عثمان هغه مهال د کوم سازمان غړيتوب نه درلود او وروسته د مترقي ځوانانو د سازمان (حزب دموکرات نوين) غړيتوب ترلاسه کړ. پدې ميټينګ کې پريکړه وشوه چې مظاهره به په پوهنتون کې پرمخ وړي. مظاهره چيان د اديتوريم مخې ته راغونډ او دولتي ضد ويناوې يې واورولې چې په ويناوو کې فريد شايان د ډاکټر محمودي د همفکرانو څخه يو شعر وويلو چې پرمحصلينو يې اغيز پريښود. محمد اعظم سيستاني د خپل مقدمه يې بر کودتای هفت ثور و فجايع هشت ثور نومي کتاب په ۵۹ مخ کې د شعر لومړی بيت راوړي:

ز کلک آهنين بر کاخ استبداد آتش زن به نوک خامه بر بنياد هر بيداد آتش زن

پوهنتونيکه درسش فکر نو ايجاد نتواند به مضمون و کتاب و کله استاد آتش زن

شعر پدې بيت پای ته رسيږي :

در اين عصريکه دنيا شد دگرگون ز نوربرق تو هم دشتی چراغ تيليی اجداد آتش زن

په پوهنتون کې د ميټيګ برخه والو پريکړه وکړه چې د ښار په مرکز کې خپله مظاهره پرمخ بوزي خو پوليسو په بريکوټ (دهمزنګ) کې د ښار زړه ته د محصلينو د تلو مخنيوی وکړ او هغوی د سخي د ګردنې له لارې ځانونه پل باغ عمومي ته ورسول او په مختلفو ځايونو کې حکومتي ضد ويناوې واورول شوې. په مظاهره کې د محمدطاهربدخشي او سلطانعلي کشتمند(د افغانستان د خلک دموکراتيکې ټولنې)، هادي محمودي (سازمان جوانان مترقي)، شاهپورروئين يار، نوروزکبير او نورو غيرسازماني کسانو ويناوې کړې دي. د ماپښين وروسته د مظاهره چيانو يوه ډله د دريمې کارتې د پوليسو آمريت ته ورځې ترڅو نيول شوي کسان آزاد کړي. دلته دي چې امنيتي ځواکونه په هغوی ډزې کوي چې مرګ او ژوبله يې له ځانه سره لرله. د دې ډزو وروسته مظاهره چيان خواره واره شول او پدې توګه مظاهره هم ختميږي. وژل شوي کسان دری تنه او ټپيان لسګونه تنه يادېږي. ټپيان د علي آباد او ابن سينا(ګندنا) روغتونو ته د درملنې لپاره وړل کيږي. کله چې په ښار کې مظاهرې روانې وې ولسي جرګې حکومت ته د اعتماد رايه ورکوله. په مظاهره کوونکو باندې د ډزو پيره اکثراً په سردارعبدالولي د مرکزي قول اردو په درستيزوال اچول کيږي حتی ويل کيدل هغه زرهپوش چې په مظاهره چيانو يې ډزې وکړې سردار پکې ناست وو. ځيني بيا صدراعظم محمديوسف ته ګوته نيسي. په مظاهره کوونکو باندې د صدراعظم لخوا د ډزو د امر ور کولو ادعا ځکه ناسمه ده چې هغه او کابينې ته يې د مظاهرو پر مهال په ولسي جرګه کې د اعتماد رايه ورکول کېدله . پوليسو د مظاهرې پر مهال او وروسته د پوهنتون او ليسو يو شمير استادان او زده کوونکي او د مظاهرې نور فعال برخه وال ونيول چې په هغو کې د ا ، خ ، د ،ګ مشرتابه دوه غړي بدخشي او کشتمند هم شامل وو. د مظاهره چيانو د تيت پرک کېدو وروسته د کابل پوهنتون محصلينو د پوهنتون د اداري د مانۍ مخې ته غونډه وکړه او لاندې پريکړه ليک يې د پوهنتون رياست ته وسپاره :

الف- د لږم د دريمې نيټې د پيښې څيړنه او د هغې د عاملينو مجازات .

ب- د نيول شوو کسانو آزادول .

ج- د سياسي بحثونو په موخه د محصلينو د اتحاديې جوړول .

د دې پيښې څلور ورځې وروسته محمديوسف د ناروغۍ په نامه استعفي ته اړکړل شو او پاچا محمدهاشم ميوندوال د صدراعظم په توګه ولسي جرګې ته ور وپيژاند. د محمديوسف استعفی معنی ورکوله چې په مظاهره کوونکو د ډزو مسؤليت ده ته متوجه شي او پدې توګه د پوهنيزو مؤسسو د محصلينو او زده کوونکو د نارضايتي کچه راټيټه شي. ميوندوال د شورا نه د اعتماد رايه ترلاسه کړه او بيله ځنډه د محصلينو سره د غمشريکۍ د ښودلو په موخه توره دريشي اغوندي پوهنتون ته ځي او هغوی ته وعده ورکوي چې په مظاهره چيانو باندې د ډزو مسؤلين به ومومندل شي، د مظاهرې بنديان به خوشي او د سياسي بحثونو په موخه به د محصلينواتحاديه جوړه شي. دا هغه غوښتنې وې چې محصلينو له حکومت څخه لرلې. « ميوندوال بيله کوم قانوني دليله د عقرب د دريمې نيټې د پيښې د څيړنې دنده ولسي جرګې ته وسپارله او جرګې هم بيله کوم فکر د موضوع د څيړنې لپاره يو پلاوی وټاکه ، خو دا پلاوی چې په يوه هيجاني چاپيريال کې ټاکل شوی وو، اصلاً هيڅ غونډه ونکړه او هيڅ کومې پايلې ته ونه رسيد.» ۳۰/ ۵۰۷ ډېرې پدې اند وو چې په مظاهره چيانو سردار عبدالولي د ډزو امر ور کړی وو او دا ناشونې وه چې کوم مقام هغه دوسيه چې په هغې کې ځواکمن سردار ښکيل دی وځيړي. د محمدحسن شرق د ليکنې پر بنسټ حکومت پدې اړه پلټنې وکړې او د پلټنو پر مهال دا ډول پوښتنې طرحه شوې وې . د حميدالله نه پوښتنه شوې وه چې ولې يې محصلينو ته اجازه ورکړه چې د ولسی جرګې تالار ته ننوزي . هغه په ځواب کې ويلي وو چې د صدراعظم د امر له مخې . د ساتونکو او پيره دارانو نه پوښتنې شوې وې چې ولې مو د تالار دروازې خلاصې کړې وې . د هغوی ځواب دا وو چې له صدارت څخه امر شوی وو. د پلټنې د هيآت نتيجه ګيري دا وه چې که محصلين په بسونو کې ولسي جرګې ته وړل شوي وای د لړم د دريمې نيټې د پيښې مخنيوی کيده. د۱۳۴۴ کال د لړم د دريمې خونړۍ پيښې وروسته هر کال د وخت سازمانونو دا ورځ د ځوانانو د ورځې په نامه نمانځله او په لومړيو کلونو کې د لړم د دريمې نيټې د پيښې د څيړنې او د ډزو د عاملينو د محاکمې سربيره يو لړ سياسي او صنفي غوښتنې مطرح کولې. خو ورو ورو په مظاهره باندې د ډزو د امر ور کوونکي ارګان د موندلو او د هغه د محاکمې يادونه نه کېدله ، د يوه دود او سمبوليک حرکت په شان دا ورځ نمانځل کيده او په هغو کې به احساساتی او جذباتي ويناوې کيدلې او ګوندونو به خپلې تګلارې پکې بيانولې. دې نمانځنو د جمهوريت تر ټينګښت پورې ادامه لرله او جمهوري دولت چې په غونډو او لاريونونو بنديز ولګاوه او پوځي حالت يې اعلان کړ ددې ورځې نمانځلې ته يې اجازه ورنکړله.کله چې د افغانستان د خلق دموکراتيک ګوند واک ترلاسه کړ د بريکوټ- دارالامان سړک يې دعقرب د دريمې او دا ورځ يې د ځوانانو په نامه ونومولە خو د کومو نمانځنو پټه نه لګيده. د ا، خ، د، ک د واکمنۍ پر مهال د ځوانانو په نامه د دې ورځې نومول ددې سبب شول خلک ګومان وکړي چې د لړم د دريمې نيټې د مظاهرې سمبالوونکی همدا ګوند وو. همدارنګه د دې ګوند ځينو فعالانو پدې اړه د مبالغې ډکې ليکنې کړې دي تر څو وښيي چې د دوی ګوند د جوړيدو وروسته ډير ژر وکولای شول په ځوانانو کې نفوذ وکړي. خپل ګوند يو سلطنتي ضد ګوند او فعال سياسي خوځښت معرفي کړي هر هغه حرکت چې د نوموړي ګوند پرستيژ لوړولی شي د خپل ګوند د نوښت پايله وګڼي او د دې مظاهرې ټول ويار خپل ګوند ته ور وبښي. پر بله خوا د دې ګوند يو مشر چې د مظاهرې فعال برخه وال او ويناوال وو د حکومت له لوري د دوی توقيفول تر پوښتنې لاندې نيسي . دلته به د دواړو کتګوريو څرګندونو ته ګوته ونيول شي. دستګير پنجشېری ليکي: « غورځنګ خود جوشه پيل شو. خو ژر د هغه لاربښوونه د افغانستان د خلق دموکراتيکې ټولنې د مرکزي کميټې دوو غړو او فعالينو اروابناد طاهر بدخشي او سلطانعلي کشتمند په غاړه واخيستله، پدې اړه اروابناد طاهربدخشي او کشتمند او د دموکراتيک خلق د ټولنې نورو فعالينو د پردې شاته ټولې توطئې پدې مظاهره کې افشاه کړې. » ۲

/ ۱۸۵، ۱۸۶خو پخپله کشتمند ليکي: « دا چې موږ دوه تنه يې ونيولو څرګند نه شول (موخه په خپله کشتمند او بدخشی دي) ، ځکه موږ نه محصلين وو او نه د مظاهرو فعال ګډون کوونکي. خو ښايي پدې دليل چې د نوي جوړ شوي د خلق دموکراتيک ګوند د مرکزي کميټې غړي وو.» ۳۹/ ۱۱۳- ۱۱۷ د ځوانانو مترقي سازمان (حزب دموکراتيک نوين) هم د مظاهرې د سمبالولو وياړ خپل ګڼي. البته په سياست کې د دا ډول دريځ نيول معمولي کار بريښي. هغه مهال د ځوانانو مترقي سازمان په هيڅ صورت دا وړتيا نه درلودله چې يوه ستره مظاهره تنظيم کړي ځکه چې دا سازمان د لږ د دريمې نيټې د پيښې يوه مياشت مخکې جوړشوی وو.د افغانستان د خلک دموکراتيکه ټولنه د خپلې لس مياشتنۍ شتون په ترڅ کې هم دومره نه وه ځواکمنه شوې چې زرګونه تنه کوڅو ته راوباسي. پدې اړه د صباح الدين کشککی لدې ارزوني سره چې « دا مظاهره يوازې د کمونستانو له لوري نه وه سمبال شوې . کمونستان د يوه مهم او منسجم ځواک په توګه نه وو راڅرګند شوي چې دا مظاهره په بشپړ ډول رهبري کړي» همغږي وښودل شي. د کين لاسو سيالان او مخالفان دا خوښت پدې محکوموي چې هغوی د دې مظاهرې د تنظيموونکو سربيره د محصلينو او زده کوونکو سوله ئيزه مظاهره په زورزياتۍ واړوله. د شيراحمد نصری حقشناس په شان ځينې ځيرې حتي په مظاهره کې د شوروي د سفارت د کارکوونکو ګډون ته هم ګوته نيسي. که چيرې د دې واقعې پيښېدو ته وکتل شي انګيزه يې د ولسي جرګې په غونډه کې د حقوقو د پوهنځي د څلورم ټولګي د محصلينو ګډون وو خو اصلي لامل يې د ځوانانو او د سياست د مينه والو ليوالتيا وه چې د ولسي جرګې په غونډه کې برخه واخلي خو د حکومت له لوري د دوی دې ليوالتيا ته نه پاملرنې او خپلو ژمنو ته شا ګرزوني دې ته لار هواره کړه چې محصلين زورزياتۍ ته مخه کړي. پر دې اساس ويلی شو چې د حکومت بيغورۍ او د خلکو د مخکښې برخې ليوالتيا ددې سبب شوه چې قهريدلي ځوانان په مظاهره لاس پورې کړي او د دې ځوانانو او امنيتي ځواکونو ترمنځ چې ځوانانو د سوله ئيزو لاريونو او امنيتي ځواکونو د مظاهرو د کنټرول تجربه نلرله او ځينو چارواکو مظاهرو ته د بغاوت په سترګه کتل خبره دې ته ورسيږي چې په بې وسلې ځوانانو د ماشينګنو او ټوپکو ډزې وشي او لسګونه تنه قرباني ولري. د دې مظاهرې نوښتګر کوم ځانګړی مرکز يا سازمان نه وو. دې خونړۍ پيښې وښودل چې چارواکو د ځوانانو د سوله ئيزو لاريونو د زغملو حوصله نلرله او په بې وسلو وګړو يې برید وکړ چې دا په واقعيت کې په ځوانه دموکراسۍ برید وو او پايله يې دا شوه چې د څلورو ورځو وروسته د ولسي جرګې له لوري تائيد شوې واکمني ړنګه شي.

د دموکراسۍ د لسيزې رسنۍ

که چيرې د رسنيو رول ته وکتل شي هغه په واقعيت کې نه ليدونکي حکومتونه دي چې اکثراً د واکمنيو ټيکاو او پايښت په هغو پورې تړلی دی.رسنۍ د اطلاعاتو د لېږد د سيستم په توګه داسې وسيلې دي چې د هغو پرمټ واکمنه طبقه او ځانګړې ډله د کوم فزيکي ځواک څخه د ګټې اخيستنې پرته په خلکو حکومت کوي. د رسنيو او تبليغاتو پرمټ دي چې د وګړو فکري اصول تغيير مومي او ذهنونه يې کنټرولېږي. رسنۍ د واکمنو طبقو او مخکښو کړيو په لاس کې داسې افزار دي چې نه يوازې وګړي کنټرولوي بلکې د هغوی اندونو، نظرياتو او غوښتنو ته بڼه او لوری هم ورکوي او وګړي هغه پخپله خوښه مني. د تبليغاتو يا رسنيو حيرانوونکی اغېز په ولسي وګړو څه چې د سياستوالو په اندونو لاندې بيلګه ښيي. په ۲۰۱۱ کال کې مې د يوه خلقي وزيرسره چې د خلقيانو د واکمنۍ د نسکورېدو وروسته لس کاله د زندان خوند هم څکلی وو په هيواد کې د ناټويي پوځيانو د شتون په هکله بحث درلود. نوموړي

د غربي رسنيو له دريځه دې مسئلې ته کتل ګواکې چې دا لښکر د ترهګرۍ سره د مبارزې او د ولسواکۍ د ټينګښت په موخه ماموريت لري. نوموړي د خبرو اترو په ترڅ کې د ليکوال څخه پوښتنه وکړه چې ته ويب پاڼې، نړيواله ميډيا او په هغو کې مشهورې راډيوګانې لکه بي بي سي ، امريکا غږ او ازادۍ راديو نه ګورې او نه اورې چې هغوی څه وايي ؟ دې پوښتنې ښودل چې همدې معتبرو نړيوالو رسنيو د هغه فکر او ليدلوري ته تغييږ ورکړی او تر کنترول لاندې راوړی دی ځکه همدا وزير د هغه ګوند له مشرانو څخه وو چې يو وخت يې امپرياليسم د زيارکښ انسان دښمن او د جګړو سرچينه بللو او اوس يې د افغانستان د خکو ناجي بولي. ددې پوښتنې په اوږدو سره مې د غني خان دا بيت را ياد شو چې وايي :

يا زه جوړ يم دا کل خلک ليوني دي يا دوی جوړ دي يو زه يم ليونی

زړه هسې بخښم خو ايمان په ټيپرنه خرڅوم ځکه ليونی يم خلکه ځکه ليونی

ليکوال هغه ته وويل : فکر نه کوم چې لويديځوال دومره ساده وي چې خپلو رسنيو ته اجازه ور کړي چې د خدايي خدمتګارو تبليغاتي مرکزونو په څېر نړيوالو او افغانانو ته په افغانستان کې د خپلو پوځيانو د شتون موخې ورسوي. دا راديوګاني د خپلو هېوادونو د ملي ګټو پربنسټ تبليغات کوي اوهغه څه خپروي چې د هغوی ملي ګټې يې حکم کوي. امريکايي پوه هارولدلاسويل چې په امريکايي ټولنه کې د اړيکو د تئوريسن او د تبليغاتو او پروپاګند کارپوه ګڼل کيږي د تبليغاتو د رول په اړه ليکي: « د دموکراسۍ سيستم ، يعنی هغه حکومت چې د خلکو له خوا اداره شي ثابت او پايدار نه پاتې کيږي ترڅو د ځانګړو کارپوهانو له لوري داسې تبليغات او پروپاګند چې د خلکو عقيدو ته لوری ورکړي او کنترول يې کړي ترسره نشي.» څرګندساری يې د ناټويي اشغال پر مهال د افغانستان رسنۍ وې چې يوه برخه يې د بهرنيو له لوري تمويلېدله ، د يوې برخې مسؤلان يې د اشغالګرو د فکري اسارت لاندې وو ، دريمه ډله يې په افغان جګړه مارانو پورې تړلې وې او پاتې نورې يې ناپېيلې او خپلواکه خو په اقتصادي لحاظ کمزورې وې د دې جوګه نه وې له نورو سره سيالي وکړي او ليدونکي او لوستونکي ځانله رامات کړي. دې رسنيو ولسمشريزو ټولټاکنو ته پدې روحيه تبليغات کول چې ګواکې ټاکنې دي چې د افغان ولس برخليک ټاکي او د ولس د رايو پر مټ ټاکل شوی ولسمشر به هيواد ته سوله راوړي. همدې رسنيو او په هغو کې ټلويزيونو په پرله پسې توګه د ټاکنو په اړه ګردي ميزونه رابلل حتي په دغو ميزونو کې د اشغال د سيوري لاندې د ټاکنو مخالفينو هم جرئت نه کاوه دا خبره وکړي چې د اشغال تر سيوري لاندې رنې ټاکنو ته اشغالګر اجازه نه ورکوي او هغه څوک به ارګ ته لار مومي چې اشغالګر يې غواړي. دا ځکه چې ټولو رسنيو په يوه خوله د ټاکنو خبره کوله او د ولس ذهنونه يې ترخپل کنټرول لاندې راوړي وو او دا خبرې زمزمه کېدلې چې ټاکنې د ولسواکۍ مرکزي اصل دی ، په اوسنيو حالاتو کې يوازينۍ مناسب ګام چې بايد واخيستل شي هغه ټولټاکنې دي. پداسې حال کې چې د ځلورو ځلو ټاکنو وروسته حکومتونو هيواد ته نه سوله را وړه او نه مثبت بدلون . د دموکراسۍ د لسيزې مخکې حکومتونه په بشپړډول په رسنيو او تبليغاتي بنسټونو واکمن وو او افزار يې د کابل يوازينۍ راډيو، حکومتي ورځپاڼې، جريدې، مجلې او حتی د جوماتونو منبرونه او سينماګاني وې. دا ټول د واکمنۍ په ګټه څرخيدل. د دموکراسۍ په لسيزه کې آزادې رسنۍ د مطبوعاتو د قانون(جولای ۱۹۶۵) د نافذيدو وروسته راڅرګندې شوې. د دموکراسۍ د لسيزې غيرحکومتي آزادې رسنۍ د خپلو نيمګړتياوو سره سره په خپرونو پيل وکړ او په همدې دوره کې ټولټال يودېرش غيرحکومتي او پټې حکومتي رسنۍ خپرې شوې. البته چې دا رسنۍ په يوه مهال نه خپريدلې بلکه په مختلفو وختونو کې يې په خپرونو پيل کړی دی او بيا

يې خپرونې درولې يا د واکمنۍ له لورې توقيف شوې دي. د چنګاښ د پوځي کودتا په درشل کې په هيواد کې لس غيرحکومتي جريدې خپريدې.د دموکراسۍ په لسيزه کې د۳۱ رسنيو له جملې څخه د (خلق ، شعله جاويد، پرچم، افغان ملت ، مساوات، صدای عوام، اتحادملي) د وخت د سياسي ګوندونو نشراتي ارګانونه وو او نورې خپلواکه شخصي، ناپيلې او يا پټې حکومتي رسنۍ وې. په افغانستان کې د مطبوعاتو د قانون پر بنسټ بايد د يوې رسنۍ چلوونکي د حکومت څخه د ورځپاڼې ، جريدې يا مجلې د خپرولو جواز تر لاسه کړی وای. هغه مهال د دولتي چاپخانې پرته نورو چاپخانو شتون نه درلود. لدې امله ټولې غيرحکومتي جريدې په دولتي مطبعه کې چاپيدلې. دې ډول حالت حکومت ته دا امکان ورکاوه چې د جريدې د خپريدو مخکې هغه موارد سانسور کړي چې د حکومت نه خوښيدل. حکومت نيغ په نيغه د سانسور خبره نه کوله بلکې د دولتي مطبعي کارکوونکو د رسنيو مسؤلين پدې نامه وپرول که دا موضوع خپره شي ښايي دا ګڼه او يا د تل لپاره مو اخبار مصادره شي. د مطبوعاتو د قانون له مخې حکومت اجازه نلرله چې په رسنيو کې خپريدونکي مواد سانسور کړي. خو څرنګه چې جريدې په دولتي چاپخانه کې چاپيدلې او د جريدو د هرې ګڼې له منځپانګې نه مخکې له مخکې اړونده مسؤلين خبريدل ، واکمنۍ به کله چې جريده له چاپخاني ووتله په لار کې به يې ضبط کړله بيله دې چې بازار ته وړاندې شي. د دموکراسۍ په لسيزه کې لومړۍ جريده چې حکومت د تل لپاره مصادره کړله د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند نشراتي ارګان د خلق جريده او دوهمه د پيام روز آزاده جريده وه. همدا ډول حکومت د مساوات جريده هم توقيف کړه خو بيرته يې د خپرولو اجازه ورکړه. د خلق د جريدې د خپرولو او بيا بندولو په اړه دا خبره د يادولو وړ ده چې د خلق د جريدې د لومړۍ جريدې د خپريدو په ورځ د می په يوولسمه د مردم په نامه يوه جريده هم بازار ته راووتله چې پکې خپرې شوې ليکنې د خلق د جريدې خلاف وې. همدارنګه د مردم جريدې د خلق د جريدې د توقيف نه يوه ورځ مخکې د جون په شپاړلسمه خپلې خپرونې ودرولې. د نوموړې جريدې د امتياز خاوند سيدمقدس نګاه او مسئول مدير غلام محی الدين وو. د مردم جريده د کوم سازمان نشراتي ارګان نه وو بلکې د محمدزيو د مخورې کورنۍ فيض محمد زکريا له لورې خپرېده او د خپرونو د دريدو لامل يې هم څرګند نشو. بيله کومه شکه چې هغه حکومت د خلق جريدې په وړاندې خپروله. د حکومت له لورې په خپلواکه جريدو او په تيره هغو جريدو چې پخپل قوت سره يې روښانتيايي او ويښتيايي هدفمن کار ته ملاترلې وه فشارونه ددې سبب شول چې « د۱۹۷۲ کال د سپتمبر په مياشت کې ۹ غير حکومتي جريدو(خيبر ، مساوات، افغان، پکتيا، اتحادملي، پيام وجدان، روزګار، افغان ملت او کاروان) د احتجاج په ډول د غيرحکومتي رسنيو په وړاندې د صدراعظم ډاکټرعبدالظاهر د اختناق څخه ډک سياست له امله د يوې ورځې لپاره د خپلو جريدو د خپرولو نه ډډه وکړه.» ۱۹۲/۳۲ بيله شکه دا بيا ښيي چې د دموکراسۍ د دورې حکومتونو هم نه غوښتل آزادې رسنۍ خپرونې ولري. تردې چې د حکومت مشر هم ليوال نه وو چې په مطبوعاتو کې را څرګند شي او د حکومت د تګلارو او فعاليتونو په اړه ولس ته معلومات ورکړي. ټولو ته څرګنده ده چې پاچا به د نوي لمريز کال، اخترونو او د خپلواکې د ورځې په مناسبت د کابل راډيو له لارې په دري ژبه لنډ د مبارکۍ پيغامونه وړاندې کول .

د دموکراسۍ د لسيزې پارلمان

د۱۹۶۴ کال د اساسي قانون له مخې د هيواد پارلمان له دوو مجلسونو، ولسي جرګې او مشرانو جرګې جوړشوی وو. ولسي جرګې ته استازي د ولس د آزادو، عمومي ،پټو او مستقيمو رايو له لارې

د ځلورو کلونو لپاره ټاکل کيدل. ولسي جرګې ته د استازيتوب شرطونه دا وو چې استازی لږترلږه د افغانستان لس کلن تابعيت ولري، ليکل او لوستل يې زده وي، ۲۵ کاله عمر ولري او د نوي اساسي قانون له نافذيدو وروسته محکمې له سياسي حقونو څخه نه وي محروم کړی. ولسي جرګې ته د ټول افغانستان څخه ۲۱۶ تنو استازو لار موندله. مشرانو جرګې ۸۴ غړي لرل چې يوه دريمه يې د پاچا له لوري د پنځو کلو لپاره انتصابيدل، بله دريمه يې د ولايتي جرګو له لارې د درېو کلو او پاتې دريمه برخه د خلکو له لوري د آزادو، عمومي ، پټو او مستقيمو رايو پواسطه د څلورو کلو لپاره ټاکل کيدل. د مشرانوجرګې استازو د ولسي جرګې د غړو په شان شرايط لرل يوازې استازی بايد ديرش کلن وای. لکه څرنګه چې پاچا د ګوندونو د قانون په څېر د ولايتي جرګو قانون توشيح نکړ.لدې امله د ولايتي جرګې استازو په مشرانو جرګه کې شتون نه درلود. پردې بنسټ د مشرانو جرګه نيمګړې وه او پرېکړې يې غيرقانوني وې. د دموکراسۍ په لسيزه کې پارلمان ته دوه ځله ۱۹۶۵ او ۱۹۶۹ کال کې ټاکنې ترسره شوې.ټاکنې د يوه حکومتي کميسيون پواسطه چې غړي يې د سيمې قاضي،ماموران او ښوونکي وو تر سره کيدلې.ولسي جرګې لاندې دندې لرلې:

۱ـ د قوانينو تصويبول.
۲ـ د اجرائيه قوې پر فعاليتونو څار او د حکومت استيضاح.
۳ـ حکومت ته د باور او نه باور د رايې ورکول.

حکومت ته د اعتماد د رايې د نه ورکونې او يا د رايې د ښېر ته اخيستنې له امله حکومت ړنګيده او پاچا بايد نوی صدراعظم ولسي جرګې ته د اعتماد د رايې د ترلاسه کولو په موخه ورپېژندلی وای. د اساسي قانون په لسيزه کې لومړی پارلمان د۱۹۶۵ کال د اکتوبر په څوارلسمه چې د پاچا د زيږېدنې له ورځې سره سر خوړ پرانيستل شو. لومړي پارلمان ته ټاکنې د تېرو ټاکنو په پرتله رڼې وې او د دموکراسۍ په لسيزه کې لومړۍ ټاکنې د دوهمې په پرتله رڼې وې يعنې دا چې د حکومت لاسوهنې پکې لږ وې. لومړي پارلمان (دوولسمې دورې) ته ځلورو ميرمنو، دوو له کابل او يوې يوې له کندهاراو هرات څخه لار و موندله. البته د دموکراسۍ په لسيزه کې د محمدهاشم ميوندوال د صدارت پر مهال د لومړي ځل لپاره يوې ميرمنې کابينې ته لار موندلې وه.هېره دې نه وي چې د دموکراسۍ تر لسيزې پورې ملي شورا شتون درلود خو ددې شورا غړي اکثراً د حکومت له لورې د ټاکنو په نامه شورا ته رسول کيدل.

د حکومتونو دا ډول دريځ ددې سبب شوی وو چې خلک په ټاکنو باور ونکړي او ګډون کوونکي يې لږ وي. څرګنده بيلګه يې د ۱۹۶۵ کال په پارلماني ټاکنو کې په کابل کی چې د نورو ښارونو په پرتله د سواد کچه پکې لوړه وه د څلويښتو زرو څخه زياتو کسانو نوم ليکلی وو خو په ټاکنو کې يوازې پنځلس زرو تنو ګډون وکړ. که څه هم د تيرو ټاکنو په پرتله د دموکراسۍ په لسيزه کې ټاکنې رڼې وې خو بيا هم د پخوا په شان سلطنت او حکومت د خپلې مزمنې ناروغۍ يا عادت له امله په ټاکنو کې د لاسوهنو څخه ډډه ونکړه او هڅه يې کوله چې ولسي جرګې ته د حکومت سياسي مخالفان لار ونه مومي. د محمديوسف د انتقالي دورې د کابينې غړی اود ټاکنو سمبالوونکی سيدقاسم رښتيا پدې هکله ليکي:« يوه ورځ ډاکټر عبدالقيوم د کورنيو چارو وزير ما ته وويل د استازو لست مې چې د ولاياتو غوښتی وو را رسيدلی دی. صدراعظم وويل چې زه او ته ، مجروح او خليلي به سره کښينو او بحث به پرې وکړو...، مطلوب او نامطلوب کسان به سره جلا کړو... ،عجيبه دا چې هغه کسان چې زما د کور په مجلس کې مطلوب کسان پېژندل شوي وو. استاد(خليلي د پاچا سلاکار) هغه د نامطلوبو په کتار کې شامل کړي وو،

د کورنيو چارو د وزارت له لارې په همدې نامه واليانو ته معرفي شوي وو. اوهغه کسان چې د کومو ملاحظاتو له امله نامطلوب ګڼل شوي وو لکه د ناوړه سابقې ، قاچاقبرۍ او يا داسې نور. حکومت ته مطلوب معرفي شوي وو. » ۱۳/ ۲۳۶ ربښتيا په ټاکنو کې د واکمنۍ او په ټپره د صدراعظم او د خصوصي کابينې لاسوهنې نه مني . آيا دا د حکومت له لوري په ټاکنو کې لاسوهنه نه ده چې واليانو ته د مطلوبو او نامطلوبو استازو لست استول کيږي . ددې معنی دا ده چې د مطلوبو کسانوسره مرسته وشي چې شورا ته لار ومومي او د نامطلوبو استازو مخنيوی وشي. ربښتيا دوولسمې دورې د ټاکنو مسؤل بل ځای اعتراف کوي:« دا چې واليانو، ولسوالانو او د ځارنې پلاوو د هيواد په مختلفو سيمو او اطرافو کې د مختلفو ملاحظاتو او د اشخاصو او مقاماتو د توصيې له کبله لاسوهنه کړې ده سترګې نشي پټېدی.» ۱۳/ ۳۲۱

په ټاکنو کې به د واکمنۍ له لوري د لاسوهنو په اړه د دوو تنو نوماندانو نورمحمدتره کې او محمدهاشم ميوندوال يادونه وشي چې ولسي جرګې ته لار ونه مومي. تره کې د دموکراسۍ په لسيزه کې لومړۍ (دوولسمې) او ميوندوال بيا دوهمې (ديارلسمې) دورې ته د غزني د ناوې او مقر له ولسواليو څخه ځانونه کانديد کړي وو. تره کی د ويښ ځلميانو له بنسټ ايښودونکو او د يوه ګوند مشر وو. هغه د هيواد د ننه او بهر د ماموريت تجربه لرله ، د وخت په مطبوعاتو کې د پيژندل شوې سمونپالې ځيرې په توګه پيژندل کيده . ولسي جرګې ته د هغه سيال هاشم د خپلې ترور د ملکيار د مشهورې کورنۍ د يوې معتبرې ښځې شخصي موټروان وو چې شورا ته يې لار ومونډله . د ملکيار د کورنۍ دوه غړي عبدالله ملکيار او نصرالله ملکيار په ځلورو حکومتونو کې د کابينې غړي پاتې شوي او عبدالجبار ملکيار او عبدالسلام ملکيار بيا جنرالان وو. ددې کورنۍ دا ډول دريځ د دې لامل ګرزيده چې موټروان يې ملي شورا ته لار ومومي. پدې اړه د تره کي ورور، جان محمد تره کی چې د ټاکنو پر مهال په ولسوالۍ کې د خپل ورور د رايو د صندوق د ځارنې په موخه شپه تيره کړې وه وايي: « ماته خوب نه راتی د شپې مې غوښتل د باندې ووزم خو ګورم دروازه د باندې له خوا راپسې بنده ده . هرځه ناري چې مې وکړې هيڅا دروازه نه راخلاصوله ...، سهار يې دروازه پرانستې وه کوټې ته ورغلم ګورم مهر لرې سوی او په احتياط پر سرينې سوی دی خو زما نښاني بيځايه سوې وه ...، پدې توګه شورا ته د نورمحمد تره کي لاره ونيول شوه.» ۴۰/ ۱۴۷ محمدهاشم ميوندوال په ۱۹۶۹ کې د مقر له ولسوالۍ څخه د خپل سيال سيمه ئيز خان په وړاندې ماتي خوري . ميوندوال خپله ماتې د حکومت د لاسوهنې له امله ګڼله او خپل ليکلی شکايت يې د خپل استازي له لارې وليد حقوقي د سترې محکمې اداري رئيس ته چې کشککي د اطلاعاتو او کلتور وزير هغه مهال د وليد حقوقي په دفتر کې ناست وو وړاندې کړی وو.کشککي د خپلو سترګو ليدلی حال داسې بيانوي: « ميوندوال په خپل ليک کې د هغې حوزې د ټاکنو پايلې غيرقانوني ګڼلې وې چې ده ځان کانديد کړی وو. حقوقي چې د سلطنتي کورنۍ سره قومي اړيکې لرلې او د نومورې کورنۍ د اعتماد نه برخمن وو ، ليک يې ټوټې ټوټې کړاو باطله دانۍ ته يې واچاوه او دا کار يې پدې موخه وکړ وښيي چې واکمن نظام تر کومې کچې له ميوندوال څخه کرکه لري. » ۳۲ /۵۹ کله چې په ټاکنو کې د حکومت د لاسوهنو په هکله د ميوندوال چې په همدې د دموکراسۍ په لسيزه کې يې د صدارت لوړ مقام درلود، شکايت نه اوريدل کيږي که له يوې خوا قانون ته د حکومت له لوري نه درناوی ښيي له بله پلوه د قضائيه سيستم تړلتوب هم ننداري ته ايږدي. دا چې ولې ميوندوال چې د مشروطه نظام سخت طرفدارهم وو د سلطنتي کورنۍ دښمني ګټلې وه لامل يې دا کيدای شي چې هغه د يوه سياسي ګوند مشري لرله چې په هيواد کې د سمونو د پلي کولو په موخه سياسي مبارزه کوله او د هيواد په

کچه يوه پيژندل شوې څيره وه. که چيرې ميوندوال ولسي جرګې ته لار موندلې واى بيله شکه پدې معتبر دولتي ارګان کې يې د پام وړ اعتبار او اغيزدرلود اوهلته يې د سمونپالې ډلې تله غښتلې کوله او په پايله کې هغه په يوه اغيزمن سياسي او ملي شخصيت اوښت. د يو شمېر څېړونکو او سياستوالو له انده سلطنتي کورنۍ ليواله نه وه چې د محمدزيو پرته بل څوک په ملي شخصيت واوړي همدا لامل وو چې د ميوندوال مخه يې نيولې ده چې شورا ته لار ونه مومي. هغه مهال نه يوازې د سياسي سازمانو د استازو او سياسي مخالفانو مخه نيول کېده بلکې د سياسي ګوندونو احتمالي بريالي نوماندان يې د قانون څخه د سرغړونو او يا پاچا او حکومت ته د سپکاوي په پلمه زندانونو ته اچول. څرګنده بيلګه د ۱۹۶۹ کال په ټاکنو کې د افغانستان د خلق دموکراتيک ګوند اړونده کسانو صالح محمدزيرى او فدامحمد خواريکښ د کندهار ښار، غلام دستګير پنجشيرى ،عبدالهادي کريم، حاجى قادربهياراو محمداکرم کارګر د پنجشير ولسوالى، عبدالکريم زرغون او عبدالخالق د خوست له لويې ولسوالۍ څخه وو چې توقيف او زنداني شول. د سياسي فعالانو او د سياسي ګوندونو اړونده څېړو د زنداني کولو څخه موخه دا هم وه په ټولنه کې ويره خپره کړي چې د سياسي ګوندونو څخه واټن ونيسي. په زندان کې يې د سياسي ګوندونو مشران او فعالان هڅول او اړايستل چې د ژمن پانو په ليکلو سره چې د سياسي فعاليتونو نه لاس واخلي له زندان څخه به آزاد شي. ښه بيلګه يې عبدالهادى کريم وو. هادي کريم د پنجشيرله ولسوالۍ څخه ځان کانديد کړى وو او دستګير پنجشيري د هغه په ګټه تبليغاتي کار پرمخ ووړ. هغوى د حکومت له لوري د حکومتي ضد تبليغاتو له امله زنداني شول. زيرى پخپل کتاب کې د تره کي له قوله ليکي:« هادى کريم ته احوال راغلى دى چې د مقاماتو په نامه يوه عريضه وليکي چې دى ناروغه دى او زندان نشى تيرولى او نوره سياسي مبارزه هم نه کوي، ډاکټران به هم دده ناروغي تصديق کړي او ښايي په دې توګه ايله شي...، بله ورځ تره کي راته وويل چې د دولت نمايندګان وايي ډاکټردې هم د هادي کريم غوندې د پاچا په نامه يوه عريضه وليکي او له خپلو کړو دې عفوه وغواړي او نور دې سياسي فعاليت نه کوي. » ۴۰ / ۲۵۴ ، ۲۵۹ ،۲۶۹ له زندان څخه د هادى کريم د آزادىدو مسئله ښيي چې د افغانستان په زندانونو کې يې سياسي بنديانو داسې ربړول چې د هغوى روحيه ورماته کړي او اړ شي د خپلوسياسي فعاليتونو له امله چې هغه يې مدني حق دى ښښنه وغواړي او تعهد ور کړي چې نور به سياسى فعاليت نه کوي که نه د زندان د کړاوونو ډک ژوند به تيروي. د دموکراسۍ په لسيزه کې سلطنت او حکومت ولسي جرګې ته نه يوازې د سياسي مخالفينو مخه نيوله بلکې دا شکونه هم کيدل چې د هغوى د فزيکي له منځه وړلو څخه هم ډډه نه ده کړې چې يو د هغو څخه امان الله حيدري د ترافيکو پخوانى مدير چې د داودخان له پلويانو نه شميرل کيده. هغه «څه موده مخکې له ټاکنو د خپل پلرني کلي تر څنګ د کابل- کندهار پرسړک په يوه مرموزه ترافيکي پيښه کې و وژل شو او يو شمير خلک پدې پيښه کې د واکمن رژيم د لاس لرلو تور لګوي. » ۳۲ / ۱۱۸

د دموکراسۍ د لسيزې د ولسي جرګې دواړه دورې د دوو ځانګړتياوو(د سترګو وړ واکونه او د غړو د ترکيب بيساري تنوع) په لرلو سره د تيرو ولسى جرګو څخه توپير درلود. نوي اساسي قانون جرګې ته پراخ واکونه او په هغو کې د اجرائيه قوې په کړنو د کنټرول واک ورکړى وو. د دموکراسۍ په لسيزه کې د حکومتونو استيضاح او د هغوى څخه د اعتماد د رايې بير ته اخيستل د ولسي جرګې د واک څرګندوى دى. په دواړو دورو کې د هېواد د ټولو قومونو، توکمونو، مذهبونو او مختلفو سياسي او ايديولوژيکى افکارو خاوندانو شتون د غړو د تنوع څرګندې بيلګې دي. هغه مساعد چاپېريال چې د نوي اساسي قانون د ښيګڼو په رڼا کې منځته راغلى وو استازو ته دا حق

ورکاوه چې خپل اندونه بيله وېرې په شورا کې بيان کړي ، ويناوې يې د راډيو څخه مستقيماً خپريدې چې د خلکو د ذهنونو په روښانولو کې اغيزمن رول ولوباوه . د پورتنيو ښيګنو سره سره هغه څه چې د ولسي جرګې د فعاليت په پايلو منفي اغيز درلود او د حکومتونو څخه يې د نوښت شونتياوې اخيستې وې هغه دا وو چې ولسي جرګه د بحثونو او مشاجرو په يوه مرکز اوښتې وه. لامل يې دا وو چې ولسي جرګې ته استازي د سياسي ګوندونو د تکټ پر بنسټ نه ټاکل کيدل بلکې په خپلواک ډول شورا ته لار موندله. دا کار د دې سبب کيده چې هر وکيل په غونډه کې د خپل زړه خبرې وکړي او يا دا چې هغه وکيلان چې د وخت د سياسي ګوندونو سره يې تړاو درلود د خپلو ګوندونو کړنلارې وړاندې کړي او نورو چې د سلطنتي کورنۍ د سيالو غړو(سردار داود او سردار ولي) سره اړيکې درلودلې د هغوی د ديکټې اوارادې سره سم په ولسي جرګه کې کړکيچونه را وزيږوي. داچې ولسي جرګه د بحثونو او مشاجرو يو بنسټ وو لاندې نقل قول يې ښه بيلګه ده .« په کال ۱۹۶۹ کې مخکې لدې چې استازي دوهم حکومت ته رايه ورکړي ۲۰۴ تنو په څوارلسو غونډو کې په پرله پسې توګه ويناوې وکړي. په ۱۹۷۱ کال کې د اوولسو ورځو په ترڅ کې ۲۰۴ تنو وکيلانو د ډاکټر عبدالظاهر حکومت ته د اعتماد د رايې د ورکولو په مهال خبرې وکړې . » ۳۲/ ۱۱۷ که شورا ته د ګوندونو پراساس ټاکنې ترسره شوې واى د ګوندونو استازو به د خپل پارلماني ګروپ د مشرتابه او يا د ګوندونو د ائتلاف د رئيس له لارې خپل نظريات او وړانديزونه وړاندې کول نه دا چې ټول استازي ويناوې وکړي . په شورا کې د ګوندونو د پارلماني ډلو او د ګوندونو د ائتلاف د نشتون له امله نه يوازې شورا د مباحثو او مشاجرو په مرکز اوښتې وه بلکې په حکومتونو د ناروا فشار يوه وسيله هم ګرزيدلې وه.سربيره پردې په پارلمان کې د ګوندونو د پارلماني ډلو نشتون چې ويناوې او وړانديزونه يې د يوه سياسي سازمان نظر څرګندوي د چارو او د حکومت د تګلارو د ښه سمون لپاره د يوې اغيزمنې نقشې حيثيت هم لري. په تيره که چيرې پارلمان ته په پردیو پورې تړلو څيرو لار موندلې وې داسې دريځ غوره کوي چې د پردیو ګټې تمثيل کړي او پايله يې دا کيږي چې په پارلمان کې مباحثې د پردیو او زبرځواکونو د تګلارو په تائيد يا تخريب وځرخيږي.د دموکراسۍ د لسيزې په شورا کې هم کله ناکله داسې بحثونه کيدل. د ۱۹۶۶ د اپريل په ۲۵ نيټه د ولسي جرګې په غونډه کې د نغلو د برېښنا د بند د جوړولو د چارو د څېړنو لپاره د يوه کميسيون د ټاکلو پرېکړه وشوه او پدې هکله کارمل ويلي وو:« د هلمند د وادۍ پروژه پرتله پرکړئ چې څومره توپير لري؟ د نغلو په پرتله د هلمند د وادۍ په پروژه کې لس برابره لګول شويدي. لدې امله که موږ پريکړه کړې ده چې يو انجمن جوړ کړو چې د نغلو چارې وڅيړي زه وړانديز لرم چې موږ داسې يوه کميټه وټاکو چې په سړه سينه ، بې پريتوب او وطندوستۍ غور وکړي . يوه استازي کارمل ته وويل. موږ چې اوس د نغلو د رئيس د خيانتونو او د موټروانانو د تيلو د نه مجرايۍ په هکله بحث کوو. ببرک کارمل غواړي دا مسئله د نورو مسئلو تر اغيزلاندې راوړي او د دې موضوع په اړه د بحث مخنيوی وکړي. د ببرک کارمل له خبرو داسې پايله اخيستل کيږي څرنګه چې د هيرمند په وادۍ کې خيانت شوی نو په ټولو پروژو کې هم خيانت وشي .»۳۲ /۱۲۵ د نغلو بند د شورويانو او د هيرمند د وادۍ پروژه د امريکايانو له لوري جوړه شوې ده . په ادارو کې د شته فساد له امله په دواړو پروژو کې د فساد خبرې کيدلې. د اساسي قانون له مخې د حکومت مشر د پاچا له لوري ملي شورا ته ورپيژندل کيده او د هغې نه يې د اعتماد رايه ترلاسه کوله. څرنګه چې ملي شورا ته ټاکنې د ګوندي تړاوونو پربنسټ نه تر سره کيدې لدې امله هر وکيل خپل خيالات مجلس ته وړاندې کول. صدراعظمانو نشواى کولاى د۲۱۶ تنو وکيلانو سره ګډه ژبه پيدا کړي لدې امله صدراعظم چاره پدې کې ليدله چې

په پاچا ډډه ولګوي، د هغه باور ترلاسه کړي او د هغه د غوښتنو او ارادې سره سم ځان عيار کړي چې پدې توګه د حکومت څخه د نوښت او خپلواک عمل امکان سلبيده. پردې اساس حکومت د ولسي جرګې په مخالفت کې درپډه نو هغه وو چې ولسي جرګې حکومت استيضاح کاوه او د سلب اعتماد رايه يې ورکوله او پدې ډول حکومتونه ړنګيدل. که چيرې په ملی شورا کې قانوني ګوندونو شتون درلودلای او حکومت په ملي شورا کې د ستر ګوند يا د ګوندونو د ګډ ائتلاف له لارې جوړ شوی وای حکومتونه به پرله پسې ډول نه ړنګيدل. بله مسئله چې ولسي جرګې ونشوای کولای پخپل وخت مناسبې پريکړې وکړي او اړين قوانين تصويب کړي هغه په غونډو کې د نصاب نه بشپړېدل وو. د نصاب نه تکميل دوه لاملونه لرل. يو دا چې سلطنت او حکومت ولسي جرګه ځانته مخالف دولتي بنسټ شميره نو هغه ډله استازي چې د حاکمه هيئت پلويان وو هڅول يې ترڅو د ولسي جرګې په غونډو کې ګډون ونکړي چې د نصاب د نه بشپړتيا له امله پرهغو مسئلو پريکړې و نه نيول شي کومې چې سلطنت او حکومت نه غوښتلي. پدې اړه د ولسي جرګې د ديارلسمې دورې يو استازی ليکي: « د ولسي جرګې د نصاب په برخه کې تر وکيلانو د حکومت ملامتي ډيره وه. پدې چې په اکثرو حالاتو کې حکومت نه غوښتل چې ولسي جرګه نصاب ولري، د حکومت ډير وزيران په دې عقيده وو چې د نصاب په صورت کې ولسي جرګه د تصميم قدرت پيدا کوي او حکومت ته مشکلات جوړوي... ، هر وخت چې پاچا يا حکومت اراده کړې وي چې د ولسي جرګې مجلس بايد نصاب ولري، نو په هغه وخت کې تر نصاب ډير وکيلان ولسي جرګې ته حاضرشوي دي. د مثال په توګه: کله چې دولت اراده وکړه چې د ژبو مساله دې په ولسي جرګه کې تصويب سی نو دري ژبې وکيلان چې د شپږو مياشتو لپاره د اعتصاب په حالت کې وو د ولسي جرګې تالار ته حاضرسول. »۴۱ / ۲۱۵- ۲۱۷ دري ژبو وکيلانو شپږ مياشتې د ولسي جرګې په غونډو کې وروسته له هغې ګډون ونکړ چې « په کال ۱۹۷۱ کې د دولت د ملکي مامورينو قانون د تقنين په کميسيون کې تصويب او ولسي جرګې ته وړاندې شو. په غونډه کې ځينو وکيلانو د مامورينو د استخدام په شرايطو کې دا وړانديز وکړ چې دولتي مامور بايد په پښتو او دري ژبو وپوهيږي . پردې موضوع د استازو ترمنځ اختلاف را پيدا شو چې راتلونکې ورځ دري ژبې وکيلان د شورا د غونډو تالار ته رانغلل او د شپږو مياشتو لپاره د دوی اعتصاب دوام وکړ او دې خبرې مطبوعاتو ته هم لار ومونډله او پردې حساسه مسئله ډول ډول تبصرې کيدلې. د نوموړي پيشنهاد مخالفانو به د «افکارنو» په جريده کې چې د امتياز خاوند يې نورالله نورزاد او مسؤل مدير يې ضيا حيدري وو يو لړ پاروونکي مطالب خپرول. هغه مهال يو شمېر پښتنو استازو (د وکيلانو د قانوني موقف) تر سرليک لاندې يوه ليکنه د« افغان» په جريده کې خپره کړه او حکومت دا ګڼه په دولتي مطبعه کې قيد کړه. دا موضوع د دې لامل وګرزيده چې ډاکټر عبدالظاهر استعفی ته اړ شي او موسي شفيق د حکومت د مشر په توګه ولسي جرګې ته معرفي شي. شفيق چې د ايران سره يې د هلمند د اوبو ټرون لاسليک کړ بايد چې دا ټرون د ولسي جرګې له لوري هم تصويب شوی وای. د هيواد واکمنو دري ژبې وکيلان وهڅول چې د ولسي جرګې په عمومي غونډه کې ګډون وکړي چې په هغې کې به د هلمند د اوبو د ټرون سربيره د دولت د مامورينو قانون چې د پښتو ژبې نوم يې ځانله غوره کړی وو هم حل شي. پاچا او صدراعظم دواړو د ژبو د پيشنهاد مخالفو وکيلانو ته سپارښتنه وکړه چې د ولسي جرګې عمومي غونډې ته حاضر سي . که پور ته لارښودنه شپږ مياشتې پخوا د پيشنهاد مخالفو وکيلانو ته د پاچا او صدراعظم له خوا سوې وای او دوی د عمومي غونډې څخه نه وای وتلي نو دغه ملي نفاق به په هيواد کې نه وای پيدا سوی. داسې ښکاري چې د ژبو د پيشنهاد د مخالفو وکيلانو رهبري د افغانستان د دولت په لاس کې

وه چې (دولت په خپله کرل او هم په خپله ریبل) اما په افغاني ټولنه کې ولسي جرګه په دغه کار غندل کیده.» ۲۱۰/۴۱ د دولت د مامورینو په قانون کې د پښتو او دري ژبې د پوهیدو معیار د دوولسم ټولګي شهادتنامه ومنل شوه نه په دواړو ژبو پوهېدل.
په پارلماني سیستمونو کې پارلمان ته د ګوندونو د سیالۍ له امله ټاکنې ترسره کیږي او هلته د ګوندونو استازي خپل رئیس ټاکي او نوموړی رئیس دی چې په پارلماني بحثونو او پریکړو کې برخه اخلي او پارلمان خپلې دندې په نورمال ډول بیله ځنډه پرمخ وړي. په ولسي جرګه کې د ګوندونو او د ګوندونو د تلوالو نشتون ځینې وکیلان اړ کړل چې د قومي یا اداري واحدونو پر بنسټ مختلفې ډلې لکه د مشرقي (ننګرهار، لغمان ، کنړ) د وکیلانو ډله ، د پکتیا (پکتیا، خوست ، پکتیکا) د وکیلانو ډله ، د هزاره ګانو ډله او دې ته ورته نورې ډلې جوړې کړي چې د پورتنیو یادو شوو ډلو جوړول د ملت جوړونې بهیر ته سخت زیان ورساوه.

سلطنتي کورنۍ او نوی سیاسي بهیر

معمولاً واکمنۍ او واکمن ګوندونه د زیاتو واکونو د ترلاسه کولو، په واک کې د پاتې کېدو او یا د واک د انحصار په موخه مبارزه کوي او بېله استثنی د ټولو سیاسي (مذهبي او غیر مذهبي) ډلو او سیاستوالو د مبارزې موخه واک ته رسېدل او یا په واک کې پاتې کېدل دي. په ۱۹۶۳ کال کې د پاچا له لورې د نوې ټاکلارې د غوره کولو اصلي موخه دا وه چې خپل واک او اقتدار وساتي. د دموکراسۍ په لسیزه کې پاچا هڅې کولې د واک اصلي مرکز پاتې شي او محمدداود د واک په مرکز واوړي. د دموکراسۍ په لسیزه کې د دې کورنۍ د دواړو سیالو اړخونو هڅې پدې راتاوېدې چې د نوي سیاسي بهیر ځخه په خپله ګټه استفاده وکړي. پاچا د دولتي زعیم په توګه د دې پرځای چې ولس ته د ده له لورې د ډالۍ شوې دموکراسۍ د ودې لپاره له خپلو قانوني واکونو ځخه استفاده و کړي د خپل سیال د کمزورولو او د خپل دریځ د پیاوړي کولو په موخه ګټه پورته کوله او سیال یې بیا نوي بهیر ته ستونزې جوړولې. د سلطنتي کورنۍ دا ډول دریځ هیواد یوه کړکیچ ته ورننه ایست.د دې کورنۍ سیالو اړخونو خپلو موخو ته د رسیدو لپاره د مختلفو لارو چارو او وسایلو ځخه په استفادې سره سیاسي ډلو، قومي او مذهبي مشرانو او ولسي جرګې ته پام را ګرزولی وو. دواړو خواوو دوی ته د وفادارو سازمانونو د جوړولو سربیره هڅې کولې په شته ګوندونو کې هم نفوذ وکړي. د دې نفوذ موخه د هغوی ضعیفول، ټوټې ټوټې کول او یا پخپله ګټه استعمالول وو. د سلطنتي کورنۍ واکمن اړخ چې د واکمن حالت د پایښت لیوال وو د محافظه کارو، بنسي لاسو، قومي او مذهبي مخورو د لا ځواکمنولو او د هغوی پواسطه د کین لاسو او سمونپالو ضعیفولو ټګلاره غوره کړې وه. د دې کورنۍ د واک مدعي کین لاسو او سمونپالو ډلو ته چې په هېواد کې یې سمون او بدلون غوښت ور ودانګل. په سیاست کې د تلوالو او جبهو جوړول ، لنډمهاله او اوږدمهاله ملګرتیا منل شوي اصلونه دي چې په هغو کې توطئو او دسیسو، د هیواد د نافذه قوانینو ځخه سرغړونې ،حکومتونو ته ستونزې جوړونې ، د ملي ګټو پر ځای شخصي ګټو ته لومړیتوب ، د هیواد د میشتو قومونو او قبیلو ترمنځ دښمنیو ته لمن وهل ځای نلري. له بده مرغه سلطنتي کورنۍ خپلو موخو ته د رسیدو لپاره پداسي کړنو لاس پورې کړ چې هم یې د حکومتونو د نوښت مخه نیوله هم یې ستونزې ورته جوړولې ،هم یې د قومونو او قبیلو ترمنځ دښمنۍ راپارولې او هم یې قوانین تر پښولاندې کول. د دموکراسۍ په لسیزه کې د سلطنتي کورنۍ د غړو دا ډول دریځ د هېواد د پرمختګ مخه نیوله. د یحیی د کورنۍ په دا ډول کړنو د یوه امریکایي استاد دا وینا د صحت مهر لګوي چې « د

افغانستان واکمنو د سوداګرۍ سره دښمني لرله. داسې بريښي چې هغوی خوار افغانستان ته چې په ټوله معنی پرې مسلط وي ترهغه افغانستانه چې د بهرنۍ سوداګرۍ له املې په نعمتونو کې ډوب وي او د دوی اقتدار کم کړي لومړيتوب ورکاوه. » ۴۲ /۱۲- ۱۳ که څه هم پورتنۍ څرګندونې د امير عبدالرحمن خان او د هغه د زوی امير حبيب الله د اقتصادي تګلارو په اړه دي خو د يحيي د کورنۍ د تګلارو سره هم سر خوري ځکه چې د يحيی کورنۍ هم د انګرېز د سياستونو څخه اغېزمنه وه. د يحيی د کورنۍ څه کمې نيمې پيړۍ واکمنې ښيي چې هغې د هيواد د پرمختګ او د ولس د سوکالۍ په پرتله خپل اقتدار ته لومړيتوب ورکاوه. پدې اړه بېلګې ډېرې دي او څرګنده بېلګه يې د هاشم خان د فيل مرغانو کيسه ده. همدا رنګه د محمد حسن کاکړ په وينا د هغه وخت (د دموکراسۍ د لسيزې) د دغو نا آرامیو لوی يا شايد اصلي عامل محمدداود چې د ملي مصئونيت له سردار جنرال رسول نه ئې په خپل کور کې وغوښتل: « مبلغ پنج مليون افغانی نقد حاضر است باختيارت ميگذارم ، توسط آن اشخاص مانند مجيد کلکانی ، ببرک کارمل ، سيد ظاهر و بعضی از وکلای چپ گرا را تشويق نمائي که در داخل مملکت و در مجالس ولسي جرګه بی نظمي و هرج و مرج را بوجود آرند.» ۱ /۱۵ د کاکړ په وينا که څه هم سردار رسول پيسې نه دي اخېستې خو د محمدداود له لوري د سلطنت د راپرزولو وروسته چې جنرال رسول پخپله پخوانۍ دنده پاتې شو ، ښيي ښايي چې د ملي مصؤنيت مشر د داودخان سره همغږی وو او د محمدداود د نقشو سره سم يې د خپلو دولتي او وظيفوي امکاناتو څخه ګټه پورته کړې وي. همدې خبرې ته د ولسي جرګې د ديارلسمې دورې غړی داسې ګوته نيسي : « محمد داود خان او د ده ملګرو د ولسي جرګې وکيلانو ته هدايت ورکاوه چې په شورا کې بې نظمي راوړي. » ۱۶۷/۴۱ د دموکراسۍ د لسيزې په لومړۍ نيمايي کې د کيڼ لاسو او په تيره د ا، خ، د، ګ ګړندۍ ودې سلطنتي ګورنۍ او واکمنۍ انديښمن کړي وو او د دوی په ليدنو کتنو کې د دې غورځنګ د ځپلو په لارو چارو سوچ کيده. سيدقاسم رښتيا د وخت د کابينې غړی د خپل کتاب په ۲۳۴ – ۲۳۶ مخونو کې پدې اړه د پاچا او شاه ولي خان سره غږېدلی او دا يې هم پاچا ته ويلي وو چې کيڼ غورځنګ د چرګې په هګۍ کې چرګوړي ته ورته يو موجود دی چې له منځه وړل يې آسانه کار دی او که له هګۍ راووزي له منځه وړل يې ستري ستونزې او هنګامې جوړوي. سيد قاسم رښتيا پدې اړه چې د کيڼ غورځنګ ټغرټول شي د شاه ولي خان غبرګون داسې بيانوي :« ضمناً مارشال د اعليحضرت څخه شکايت درلود چې اجازه نه ورکوي که نه دا کار د حکومت د مداخلې پرته د قبايلي خلکو له لوري په آسانۍ سره کيدی شي. » ۱۳ /۲۳۶ د محمد آصف آهنګ په وينا « په ملي شورا کې يوشمېر وکيلان د مارشال شاه ولي خان په لمسون و ډبول شول.» دا بيا ددې ښکارندوی دي چې سلطنتي کورنۍ نوي سياسي بهير ته ستونزې جوړولې او پدې ډول يې په خپله خپلې ريښې له بېخه اېستلې او د خپلو دې کړنو د ناوړه پايلو د درک وړتيا يې نلرله.

د پل خشتي په جومات کې انقلابي ملايان

د دموکراسۍ په لسيزه کې په خپلواکو رسنيو کې نوي اصطلاحات او مفاهيم ترسترګو شول. محافظه کارانو او ارتجاعي روحانيت دا اصطلاحات د کفري نړۍ پديده ګڼله او د هغو په اړه يې خپل ځانګړي تعبيرونه او تفسيرونه لرل. کيڼ اړخی او سمونپال غورځنګ يې کمونستي بهير ګڼلو. د کمونست په اړه يې يو مسخره تفسير درلود او ويل يې چې کمونست د کمو يعنې خدای او نيست (نشته) ترکيب دی يعنې دا چې کمونستان د خدای تعالی شتون نه مني. پداسې حال کې چې کمونيسم د بشري ټولنې د ودې هغه پړاو ته ويل کيږي چې هلته د توليد پر وسايلو ټولنيز مالکيت ټينګ او د ټولنې د وګړو ترمنځ

يې طبقاتي ويش له منځه ولاړ شي او کمونستان هغه کسان دي چې انقلاب او د پرولتاريا ديکتاتورۍ ته د يوه دولتي نظام په توګه ګوري .له دا ډول تبليغاتو چې د اپلټو پرته بل څه نه دي بريښي چې هغوی د کين لاسو او مدرنيتي په وړاندې د اسلام او زمور د مسلمان ملت له سپېځلو دينې باورونو څخه ناوړه ګټه پورته کړې او پورته کوي. سربيره پردې د افغانستان په وروسته پاتې ټرلې ټولنه کې چې د دموکراسۍ کوچنۍ تجربه يې نلرله سياسي ډلو د دې وړتيا نه درلودله چې د دې نوي بهير څخه معقوله استفاده وکړي ترڅو ارتجاعي ځواکونه را ونه پاروي شي. له بله پلوه واکمنۍ هم د دموکراسۍ د سالمې ودې لپاره اړين تدبيرونه ونه نيول او حتی د اساسي قانون متمم قوانين يې جوړ نکړل. دې ټولو لاس سره يو کړ او په ځينو مواردو کې يې انارشۍ ، د دموکراسۍ بدنامۍ او ناکامۍ ته لار هواره کړله.يو شمير د ناپوهۍ او بې تجربګۍ له امله او ځينو په شعوري ډول په سنګر کې د ناستو مغرضو سياستوالو او يا په پردیو پورې ټرلیو کړيو د دموکراسۍ د بدنامولو په موخه فعاليت کاوه. دې کړيو حتی د وينا د آزادۍ په نامه قومي او ژبنيو دښمنيو ته لمن وهله او د ملي ارزښتونو او اسلامي مقدساتو له سپکاوۍ نه هم ډډه نه کوله. په تيره زمور په دوديزه اسلامي ټولنه کې د ټولنې د وګړو د اسلامي او مذهبي عقايدو په وړاندې بې تفاوتي ،هغو ته پام نه راګرزول او د اسلامي او مذهبي عقايدو په وړاندې دريدل په واقعيت کې د ولس سره د جګړې اعلان وو. وايي مهاتما ګاندي د يوه سفر وروسته خپل هيواد ته راستون شو، لومړی د بنار يوه لوی معبد ته ولاړ او هلته ډبرين **بُت** ته پرسجده شو. وروسته لدې پېښې له ده نه يې يوه ملګري وپوښتل ، تاسو خو په بتانو عقيده نلرئ نو ولې مو ور ته سجده وکړه ؟ ده په ځواب کې ورته وويل ، ماهيڅکله بت ته سجده نده کړې او نه به يې وکړم، ما د ميليونونو انسانانو (بت پرستانو) عقيدې ته د احترام سرټيټ کړ او بس. د دموکراسۍ په لسيزه کې د ځينوسياسي کړيو، سياستوالو او د رسنيو د چلوونکو له کړنو نه داسې بريښي چې هغوی په خپلو ويناوو او ليکنو کې افغان ولس ته د چوپړ ناري سورې وهلې خو خپل ولس يې نه وو پېژندلی ، د خپلو خلکو رواني ځانګړتياوې يې نه وې درک کړې او پدې نه پوهيدل چې اسلام د افغان ولس د تاريخ، فرهنګ او حتی ژوند برخه جوړوي. هماغه دي چې ځينو سياستوالو او سياسي فعالانو د مختلفو لاملونو(بې تجربګۍ، سياسي او ايديالوژيکي باورونو، د خپلو حاميانو د خوشالولو ، په ټولنه کې د فتنې د اچولو په موخه) د خپلو خلکو د مقدساتو سپکاوي ته مټې بډ وهلې او په واقعيت کې يې د خپلو خلکو سره جګړه پيل کړله. پدې اړه به يوازې د رسنيو په اړه دريو بيلګو ته ګوته ونيول شي.

۱- په سينماګانو کې د حضرت يوسف (ع) په نامه د يوه فلم ننداري ته اينښودل چې ځينې برخې يې د اسلام سره په ټکر کې وې.
۲- په ۱۹۶۸ کې د اصلاح په دولتي ورځپاڼه کې د(مرد ۹ زنه) په نامه د يوه کاريکاتو خپرول چې د ځينو خلکو په باور اشاره حضرت محمد(ص) ته وه. دا کاريکاتور د لويديځ آلمان له کومې رسنۍ څخه اخيستل شوی وو او ويل کيدل هغه لومړی د اسرائيلو په مطبوعاتو کې خپورشوی وو.
۳- د۱۹۶۸ د اپريل په مياشت کې د ولاديميرايليچ لينن د سلمې کالیزې په مناسبت د پرچم په فوق العاده ګڼه کې د لينن د انځور او د بارق شفيعي د شعر خپرول چې پرلينن درود ويل شوی وو.

پورتني او دې ته ورته نور موارد او خاصتآ د پرچم په نشراتي ارګان کې پر لينين درود ويل د هيواد روحاني او مذهبي اړخ ولمساوه ، يوه ستره هنګامه يې جوړه کړه او د پلازميينې د ستر جومات (پل خشتي) له منبرڅخه يې د خپل اعتراض غږ پورته کړ. د پل خشتي په جومات کې د ملايانو د احتجاجيه

غونډو په اړه چې ۴۲ ورځې رواني وې د دوو ليکنو ځيني برخې راوړل کيږي ترڅو د دې غونډو په اړه لوستونکی اړين معلومات ترلاسه کړي او بيا پدې هکله قضاوت وکړي چې ترکومې کچې دولت او د پرچم مشرتابه د ملايانو د دې احتجاجيه غونډو د جوړولو لپاره پلمه ورکړه ، ځوک ددې غونډو هڅوونکي او لمسوونکي وو ، چا غوښتل د دې غونډو نه سياسي ګټه پورته کړي او بالاخره کوم درسونه تري واخيستل شي. پدې هکله د پرچم د جريدې د امتياز خاوند او مسئول مدير سليمان لايق ليکي: « د اخبار (پرچم) د خپريدو په لومړۍ ورځ د ښار د خلکو يوه اووه سوه کسيزه ډله چې زياتره يې د ديني مدرسو طالبان، د جوماتونو ملايان او د شوربازار د حضرتانو مخلصان وو، د صبغت الله مجددي او د هغه د پلار مياجان مجددي تر مشرتابه لاندې د کابل د باغ عمومي له لوري د اطلاعاتو او کلتور وزارت ته راورسيدل او د هغه مخامخ يې د پرچم په اخبار کې د "درود" د خپريدو په هکله احتجاجيه ميټنګ پيل کړ. د مظاهرې ګډون کوونکو د پرچم فوري مصادره او د هغه د خپروونکو خصوصاً د بارق شفيعي محاکمه غوښته. هغوی د لينن، شوروي اتحاد او کمونيستانو پر ضد شعارونه ورکول او دولت يې د پرچميانو د ملاتړ په تور محکوماوه. د دې ورځې په سبا له ولايتو څخه د ديني عالمانو راتګ شروع شو. له هراته تر ننګرهاره پورې د ملايانو ډلګي کابل ته راورسيدل او د پل خشتي په جومات کې يې خپل منبر او مرکز جوړ کړ. ملايان په نوبت منبر ته ختل، «پرچم» او بارق يې تکفيرول او له دولت نه يې د "درود" د خپرولو په مناسبت د عاملانو سزا او محکمه غوښتله. اخوانيانو پدې اور کې خپلې پټيرې پخولې. هغوی ملايانو ته نيږدې شول او د هغوی لارښونه يې پخپل لاس کې واخيسته. هغوی د لومړي ځل لپاره پياوړي شول او د دين د خدمتګارانو بڼه يې پيدا کړه. پخوا تر دې به د اخوانيانو د مظاهرې په وخت يو څو کوچني سپين بيرغونه پورته کړي وو او ورپسې يې اووه يا اته کسه له پوهنتون نه را ايستل. خو اوس د هغوی شمير زرګونو ته رسيدلی وو. دوی ملايانو ته د پرچم پر ضد سازمان ورکاوه او د ملايانو د روان شوي نهضت سره يې د امريکې د متحده ايالاتو او پاکستان د جاسوسي شبکو روابط ساتل. د لومړي ځل لپاره د ملايانو او د ښي لاس مرتجعو روشنفکرانو روابط منځ ته راغلل او ديني ټولنه له دولت سره د مقابلې لپاره د مخامخ سياست ډګر ته را ووته...، دولت په لومړي سر کې د ملايانو له مظاهرو او خصوصاً د پل خشتي له مظاهره کوونکو سره همدردي وښودله. سلطنت چې د پرچميانو له پارلماني ګروپ نه په تنګ وو غوښتل يې چې د ملايانو له روان تحريک نه په استفادې د پرچم او پرچميانو له مصيبت څخه ځان خلاص کړي او د حادثې د ټولو عواقبو ملامتيا پرهغوی ور واچوي. ظاهر شاه او صدراعظم په ګډه د دربار مراجعينو ته دا بيان ورکاوه چې پرچميانو له دموکراسۍ نه په ناوړه ګټه اخيستنه دغه مصيبت (د پل خشتی د ملايانو تجمع) رامينځ ته کړ.ملايان د اسلام دفاع ته راغلي دي او موږ هغوی ته څه نشو ويلای. سردارشاه ولي خان او د ده زوی سردار عبدالولي د پادشاه، ظاهر شاه زوم او د دوی شاوخوا کسان لګيا وو او لګيدلي اور ته يې لمن وهله. هغوی د قبايلي سيمو ګروپ ګروپ ملايان ورغوښتل او ډاډه کول يې چې ستاسې جهاد برحق دی، زړونه قوي کړئ، خامخا بري ته رسيږئ.د امريکا د متحده ايالاتو او پاکستان جاسوسان لګيا وو د سوداګرو او د ښار د ديندارو خلکو په بڼه کې يې د پل خشتي د جومات متحصنو ملايانو ته د افغانيو بنډلونه او پخې ډوډۍ ګاني راچلولې. دې بهير ورو ورو د کابل تاجرانو او شتمنو خلکو ته هم سرايت وکړ. هغوی هم روپۍ او خوراکه را چلوله او د پل خشتي حوصله يې د مبارزې د دوام لپاره پياوړي کوله.د ورځو په تېرېدو ملايانو د پرچميانو د تکفير په اړخ کې دولت او د هغه په سر کې پادشاه هم تکفير کړل. ملايانو ويل، د پرچم جريده په دولتي مطبعه کې چاپيږي او هغوی دغه جريده د کمونيستانو د پياوړتيا لپاره پخپله مطبعه کې چاپوي. ټول بدعتونه لکه د ښځو آزادي، د زنانه مکتبونو رواج او نور له همدې دولت نه سر چينه

اخلي. نو د ټولو ناوړو په سر کې دا دولت او دا ظاهرشاه پخپله ولاړ دي. دی د افغانستان د سلطنت لیاقت نلري، باید خلع شي او دولت اتقیاوو، شرعی پیشوایانو او ملایانو ته وسپارل شي.دغه تبلیغ د دې موجب شو چې د دولت ټبره چاړه په پل خشتي کې د راټولو شویو ملایانو خیټې ته ور برابره شي. پادشاه امر وکړ چې پولیس دې د پل خشتي حریم ته، هلته چې ملایان متحصن شوي وو، ورننوزي او دوی دې د فهرست او اصلي ټاټوبي پر اساس خپلو ولایاتو ته ولیږدوي او د محل حاکمان دې له هغوی نه لیکلي تعهدونه او ضمانتونه واخلي چې بیا به نه راټولیږي او ضدِ دولتي تبلیغات به نه کوي.» ۴۳ د پل خشتي په جومات کې د ملایانو د احتجاجیه غبرګون په هکله یوه بل لیکوال مفصله لیکنه کړې چې دلته یې ځینې برخې راوړل کیږي: «سلطنتي کورني د کینې لاسو ځواکمن کېدو ته په کتو سره ښه فرصت وموند چې د هغوی پرضد یو تبلیغاتي کمپاین سمبال کړي.هماغه وو چې سردار عبدالولي روحاني شخصیت عطاءالله فیضاني هڅوي چې د خپل نفوذ له امله یو شمیر ملایان د پاچاهي نظام نه د ملاتړ او د کینې لاسو په مخالفت کې د پل خشتي په جامع کې را غونډ کړي او د دې جامع له منبر نه د پورتنۍ موخې لپاره ګټه پورته کړي. فیضاني د دې کار د ښه سمبالولو لپاره یوه لاربښوونکې کمیټه جوړه کړه چې په هغې کې د صبغت الله مجددي او د لوګر د چرخ مولوي سنګین په شمول یو شمېر ديني عالمانو شتون درلود. هغوی د پل خشتي له جومات نه په اصطلاح د کمونستانو پر ضد تبلیغات چې مظاهرو ته ورته شعارونه پکې ورکول کیدل پیل کړل. د فیضاني ملګرو او همدا راز اسلامي بنسټپالو فعالانو د پرچم د جریدې دا ګڼه خپلو ارادتمندانو او د کین اړخو مخالفانو ته وربښودله چې په پل خشتی کې د دوی په مظاهرو کې د کینې لاسو او د دوی په خبره د کمونستانو خلاف مبارزه کې برخه واخلي . هماغه وو چې د هیواد د ګوټ ګوټ او په تیره جنوبي ، شرقي او د کابل شاوخوا ځخه ملایان او طلبه کرام کابل ته راځي او د پل خشتي له منبر نه مرګ او نفرت پر لینن، مرګ په کمونستانو، مرګ په شوروياتو شعارونو د ورکولو او ديني وعظونو لړی قوت مومي. معمولاً به مظاهره کوونکي ملایان د مابنام د لمانځه او خوړو وروسته چې د پانګه والو لخوا راوړل کیدل د خپلو دوستانو او خپلوانو کورونو ته تلل. پدې مظاهرو کې د دربار او حکومت سره د نه ټړلیوعالمانو شتون ددې لامل شو چې په لینن او کمونستانو باندې د مرګ په ځای پاچا او حکومت د خپلو وعظونوهدف وګرزوي او د خلکو د بدمرغیو اصلي لامل واکمن نظام په ګوته کړي. د بیلګې په توګه مولوي عبدالوهاب بولغیني (کوهدامني) د منبرڅخه داسې وینا کوي: ای علمای کرام ولې په لینن نښتی یئ لینن دلته نشته . لینن ددې مملکت د واکمنۍ مسؤل نه وو او نه دی. پدې ټاټوبي کې هغه کسان مسؤل دي چې ځلوېښت کاله یې د پاچا او اعلیحضرت په نامه حکومتونه کړي او د ملت شتمنۍ یې غلا کړې دي . ما ټبره شپه په خوب کې ولیدل د الله سلګونه زره ملایکې د کابل په آسمان کې را ټولې شوې وې ددې هېواد په چارواکو او اعلیحضرت محمد ظاهر شاه یې لعنت ویلو، ای علمای کرام تاسو هم د آسماني ملایکو په څېر په پاچا او کورنۍ یې لعنت ووایئ ...» دې حالت ته په کتو سره سردار عبدالولي فیضاني ورغواړي او پوښتنه تري کوي چې ولې داسې پیښ شول. فیضاني د دې کار پړه پر اخوانیانو اچوي. سردارعبدالولي فیضاني ته وایي چې نور حکومت د دې ویناوو زغم نلري او نن شپه دې مظاهرو ته د پای ټکی ایږدي او هغه ته دنده سپاري ملایانو ته ووایي چې نن شپه ټول د پل خشتي په جومات کې پاتې شي. فیضاني د سردار ولي سره د کتنې وروسته د پل خشتي جومات ته راستنیږي د مازدیګر له لمانځه نه مخکې منبر ته خیږي او حاضرینو ته وایي. ستاسو ديني علماوو بیساري غونډې د کمونستانو، د اسلام د دښمنانو او ځینو چارواکو غوسه راپارولې او موږ ته اطلاع را رسیدلې ده چې دولت د دې ستر خوښت د بدنامولو لپاره غواړي یو شمېر عالمان ونیسي او په جیبونو کې یې بهرنۍ روپۍ خاصتآ پاکستاني کلدارې او امریکایي ډالر واچوي.د احتیاط لپاره او د اسلام د دښمنانو ددې کرغیړن

پلان د شنډولو په موخه د مظاهرو د رهبرۍ هيئت پريکړه کړې ده چې علمای کرام نن شپه ترسهاره پورې همدلته پاتې شي او له جوماته ونه وزي، ترڅو د اسلام د دښمنانو دا کرغيړنه نقشه پلې نشي . د دنيا او سياست نه بيخبره عالمانو د فيضاني په خبرو باور وکړ او د نورو شپو خلاف په جومات کې پاتې شول . فيضاني او د مظاهرو لارښوونکی هيئت د شپې تر لسو بجو پورې په جومات کې د نورو ملايانو سره وو خو بيا يو يو له جومات نه ووتل. د دوولسو بجو وروسته پوليسو د پل خشتي جومات محاصره کړ ټول ملايان يې لومړی د عيدگاه جومات ته بوتلل او له هغه ځايه يې په موټرو کې خپلو ولايتونو ته وليږدول. سبا ورځ (د جوزا څلورمه) د پل خشتي په جومات کې د سلګونو انقلابي ملايانو څرک نه لګيده خو د لومړي ځل لپاره د پل خشتي په جامع کې د سهار لمونځ ادا نشو ځکه چې پوليس د جومات د انګړ او شاوخوا په پاکولو لګيا وو. د ملايانو سره د پوليسو دا ډول چلند ددې سبب شو چې ملايان د مظاهرو د رهبرۍ په هيئت او خاصتآ په فيضاني بې باوره شي چې هغوی ور سره خيانت کړی دی. اونۍ تيره نه وه چې پوليسو عطا ءالله فيضاني بندي کړ. د فيضاني بې خبره ارادتمندانو او مخلصانو بيا د هغه په زنداني توب اوښکې تويولې چې دا ستر عالم پوليسو نيولی دی. خو کله چې د ملايانو د مظاهرو خبرې سړې شوې فيضاني هم راخوشی شو او د پل خشتي ترڅنګ پخپل کتاب پلورنځي کې کار پيل کړ.» ۴۴ د ملايانو د غوندو پرمهال يوه شپه د امريکې د سفير نيومن له خوا ميلمستيا شوې وه چې عبدالستار شاليزی د ميوندوال د کابينې د کورنيوچارو وزيرهم وربلل شوی وو.«د خبرو په ترڅ کې د امريکا سفيرعبدالستار شاليزي ته ويلي و ږيره دې پرې ايښې لکه چې د ملايانو نه بېرېدلی يې ! عبدالستارشاليزی چې ظريف او حاضرجوابه سړی دی، ده ته په جواب کې ويلي و، زه د ملايانو څخه نه يم بېرېدلی ، بلکې په کابل کې خلک وايي چې هرهغه څوک چې ږيره ولري تاسې هغه ته پيسې ورکوئ . د امريکې سفير په جواب کې ويلي و مونږ پيسې نلرو. عبدالستارشاليزي ده ته ويلي و که ستاسو وروستۍ خبره چې تاسې پيسې نلرئ ، ربښتيا وي نو ما خپله خبره بېر ته واخيسته ...، هغه مهال دا ويل کيدل چې د ديني علماوو په صفوفو کې خارجي عناصرو نفوذ کړی دی ، چې د هغو په لمسون دوی غواړي چې په افغانستان کې د ټولو نهضتونو مخه ونيسي ، او بېرته توره ارتجاع په هيواد کې مسلطه کړي ، چې د امريکا په شمول د څوهيوادونو نومونه به ياديدل چې دوی د دغو اعتصابونو شا ته ولاړ دي. » ۱۲۲/۴۱

لکه څرنګه چې شوروي اتحاد او چين د افغانستان د کيڼ لاسو سره خواخوږي لرله بيله شکه يې د نوموړو ډلو د ځينو مشرانو سره ځانګړې اړيکې لرلې . امريکايانو بيا د هيواد د محافظ کارو او ارتجاعي کړيو اوهمدا راز اسلامي ډلو سره ورته خواخوږي او اړيکې لرلې چې د ملايانو د مظاهرو ترشا د امريکا د متحده ايالتو او د هغو د متحدينو په لاس لرلو کې شک نشته . که چيرې د ديني علماوو مظاهرې او د هغوی ويناوو ته وکتل شي هغه د پرچم په فوق العاده جريده کې په لينن د درود ويلو په وړاندې غبرګون وو . دلته دا پوښتنه را پيدا کيږي چې ولې يوه رسنۍ او په تيره يو سياسي سازمان په خپل نشراتي ارګان کې داسې څه خپاره کړي چې د ولسونو مذهبي احساسات جريحه دارکړي؟ ډيرې پدې باور دي چې د پرچم په جريده کې په لينن د درود ويلو او د شوروي اتحاد د کمونست ګوند د ستاينې نه موخه دا وه چې پرچمي مشران د مسکو هڅمونيستو مشرانو ته د خپلې وفادارۍ د ښودلو سربيره ځانونه په رون اندو کې ربښتيني مبارزان معرفي کړي . خو په ټولنه کې يې د ربښتينو مبارزانو پرځای د شوروي د لاسپوڅې او د اسلام دښمنه ډلې نوم وګاټه. د دموکراسۍ د لسيزې د پای ته رسيدو وروسته بهير وښودل چې پخواني شوروي اتحاد د افغانستان د هر سازمان او سياسي مشر په پرتله د پرچم په سازمان او د هغه په مشر کارمل بشپړ باور درلود. دې اعتماد او باور د پرچم د مشرتابه له لوري د

شوروي اتحاد د تګلارو څخه په بشپړملاتړ او د شوروي اتحاد په ګټه د تبليغاتو سره ټراو درلود. د پرچم په فوق العاده ګټه کې پر لينن درود ويل د پرچم د مشرتابه له لوري د ټوپک هغه ډز وو چې پخپل ځان او مترقي غورځنګ يې وکړ. دې ډز چې په هيواد کې يې لويه غوغا خپره کړه ددې لامل شو چې د افغانستان اسلامي بنسټپال اودوديزه اسلامي روحانيت ګډه ژبه پيدا کړي او د يوه منبر څخه د واکمنۍ او کين غورځنګ په وړاندې تبليغات وکړي . د دې شعر د خپريدو پايله او بيا د حکومت له لوري د ملايانو سپکاوی د بنسټپالو اسلامپالو په پياوړتيا کې خپل ځانګړی رول ولوباوه.مظاهرو يې رونق وموند او هغوی په کابل پوهنتون او پولتخنيک مسلط شول.

په پوهنيزو بنسټونو او پارلمان کې نښتې

د دموکراسۍ په لسيزه کې کله ناکله د سياسي ډلو او سياستوالو ترمنځ اخ اوډب او نښتې هم پيښيدلې. د سياسي ډلو د نښتو په اړه ګلبدين حکمتيار د خپل اسلامي نهضت نومي کتاب « کمونستانو د نښتو لاره غوره کړه» ترسرليک لاندې رڼا اچولې ده . نوموړی دريو نښتو ته ګوته نيسي او هڅه يې کړې ددې نښتو پړه په نورو واچوي. البته پدې هکله د حکمتيار دا ډول دريځ چې دی يې يو لوبغاړی وو د تعجب وړ خبره نه ده. خو د ده له څرګندونو ، د ښکيلو اړخونو د مرګ او ژوبلې د کچې او د حکومت له لوري غبرګونونه کولی شي د نښتو په اړه لوستونکي ته د هغه مهال د سياسي ډلو د سياسي شعور د ټيټوالي سربيره د دې قضاوت امکان ورکړي چې کومو ډلوغوښتل د کابل د پوهنتون او د پوليتخنيک د انستيتوت فضا خړه پړه کړي.

لومړۍ نښته – د حکمتيار په وينا لومړۍ نښته د خلقيانو سره وه چې دی پکې ټپي شوی دی او د نښتې په هکله ليکي :« خلقيانو د پوهنتون په صحن کې غونډه درلوده، د ځوانو مسلمانو څو کسانو لدوی نه غوښتي وو چې اجازه ورکړي د دوی له ستيج نه څو خبرې وکړي، هغوی اجازه نه ورکوله. په همدې حالت کې زه هغه ځای ته نږدې راورسيدم، ځينې ورونه راغلل او ماته يې جريان ووايو، زه هلته ورغلم ، وضعيت مې داسې وليد چې نږدې دي نښته وشي، ورونو ته مې وويل چې صحنه تخليه کړي او د خلقيانو له ستيج نه په خبرو ټينګار پريږدي، ماهمدا خبره اعلانوله چې خلقيانو په شهيد انجينرمحمدشاه حمله وکړه،زه خلاصون ته ورغلم چې ناڅاپي له څلورو خواوو يې په ما برید وکړ، د غوږ اړخ ته ټپي شوم ، په ځمکه ولويدم ،له ورونو نه يوه کس په ما ځان وغورځاوه چې په ما د برید مخه ونيسي ، خلقيان خواره شول او زه يې په شا د علي آباد روغتون ته ورسولم چې له معمولي تداوۍ نه وروسته ليليې ته ولاړم. » ۳۵/ ۲۰۳ که چيرې د نښتې لامل ته وکتل شي هغه د خلقيانو د ستيژ څخه د ځوانو مسلمانو غوښتنې ته منفي ځواب دی . دا د خلقيانو حق وو چې له خپل ستيژ څخه چاته د وينا اجازه ورکړي يا ورنکړي. خو داسې ښکاري چې ځوانو مسلمانو ټينګار درلود چې هرومرو وينا وکړي. منطقآ پداسې يوه حالت کې د جګړې يا نښتې ملامتي په مسلمانو ځوانانو لوبړي.

دوهمه نښته- د حکمتيار په وينا دا نښته په پوليتخيک کې د اسلامي غورځنګ او ټولو چپيانو او غيرديني ډلو ترمنځ شوې ده. « نښته داسې پيل شوه چې د مسلمانو ځوانانو يو کس د هغه چا مخې ته ودريد چې ډوډۍ يې له ځان سره خپل اطاق ته وړه، د روژې په مياشت کې دا کار د روژې خوړلو نښه ګڼل کيده مور اعلان کړی و چې هيڅوک په څرګنده توګه روژه نشي خوړلی ، لدې کس نه پوښتنه وشوه چې ولې

دا کارکوي ؟ هغه پټنوس يوې خوا ته کيښود او پده يې برید وکړ...، مرکزي ليليې ته د نښتې اطلاع راورسيده ، پدې وخت کې زه ، مولوي حبيب الرحمن او استادګل محمد د ده بوري په يوه کرايي کور کې په ګډه اوسيدو. دا اطلاع يې راکړه ، نه پوهيږم ولې په ډير شوراو شوق د مرکزي ليليې په لور وخوځيدم. ګورم چې د ليليې په جومات کې ګڼه ګوڼه ده ... ، ورونه زما وينا ته منتظر وو، زما نظردا دی چې حتماً بايد له خپلو مظلومو ورونو نه دفاع وکړو، خپلو اطاقونو ته لاړشئ ، تياري ونيسئ ، همدا اوس د پوليټخنيک په لوري خوځيږو. په همدې سره ټول په منډه له جومات څخه ووتل ، څو شيبې وروسته د اوياوو په شا اوخوا کې با ايمانه زلميان د پوليټخنيک په لوري روان شوو ...، د پوليټخنيک د جومات په مخکې مې ټول ودرول او ورته ومې ويل. څوک چې د سر قربانۍ ته تيار وي او په هيڅ بيه په شا نه راځي له موږ سره دې وخوځيږي...، ما ورونه په دوو ډلو وويشل،يو شمير مې له داکټرمحمدعمرشهيد سره په يوه استقامت وليږل او زه له نورو سره مخامخ په هغه استقامت وخوځيدم چې کمونستان راغوند شوي وو...،موږ همداسې سريع او تند مخکې روان وو ، د تيږو ځواب مو ورکاوو، مقابل طرف ورو ورو شا ته تلو، خو هغه وخت په تيښته شول چې د زلميانو هغه ډله هم له موږ سره يوځای شوه چې په بل استقامت ليږل شوې وه...، د تيښتې په دوران کې ډير کسان تر پښو لاندې شول ، مخصوصاً هلته چې د دوی ګڼ شمير کسانو ځلورم بلاک ته د ننوتلو هڅه کوله ...، د دوی ۴۶ کسان ټپيان شول او زموږ دری کسان. په دې نښته کې ټول چپې عناصر اوغير ديني ډلې يوې خوا ته او موږ بلې خوا ته وو. د دوی د ماتې طبيعي نتيجه دا وه چې لدې نه وروسته نه په ګډه زموږ د مقابلې جرآت وکړي نه يوازې يوازې . دا په پوليټخنيک او په ټول پوهنتون زموږ د تسلط په لوري يو موثر ګام وو. پوليټخنيک د پوليسو لخوا په کلکه محاصره شوی وو، موږ ته يې د لودسپيکر په ذريعه ګوابنونه کول چې خواره شئ ، ورونو ته مې وويل چې له خوريدو نه ډډه وکړي ...، زه د پوليټخنيک جګړه د اسلامي نهضت د بدر جګړه ګڼم. » ۳۵/ ۲۰۴- ۲۰۸

دريمه نښته – « دا نښته يوازې د شعله يانو سره وه . دوی د يوې نښتې شوق کړی و. په مخکنيو نښتو کې يې د خپلې ماتې په هکله به يې خپلوغړو ته ويل: زموږ صفوف مختلط وو، پرچميان او خلقيان د ماتې باعث شول، دوی پخپلې تيښتې سره په نورو کې ويره پيدا کړه، دا ځل د اخوانيانو سره يوازې مقابله کوو او سم ځواب به ورکوو. په همدې ترڅ کې يې د تعليم او تربيې يوه محصل ته چې نوی له نهضت سره يوځای شوی وو لاس واچاوه...، موږ د ده بوري په هغه کور کې غوندې وکړه ، ترڅو دا پيښه،لاملونه اوعواقب يې وڅيږو او د مناسب عکس العمل فيصله وکړو...، سبا له لسو دوولسو ورونو سره د تعليم او تربيې پوهنځي ته ورغلم، استاد نهضت فراهي درس ورکاوو، له هغه نه مې احترامانه وغوښتل چې اجازه راکړي د دې ټولګي له محصلينو سره څو خبرې وکړم...،په څو لنډو خبرو مې خپله وينا پای ته ورسوله او له تولګي نه ووتم. له پوهنځي نه بهر ځينې ورونه په ډيره عجله راغلل او ويې ويل: هلته په ځنګله کې شعله يان د راغونډيدو په حالت کې دي ...، ورونو ته مې وويل : اوس نبايد ميدان پرېږدو، لدې نه دوی غلطه استفاده کوي. د مرکزي ليليې، دارالمعلمين ، ابن سينا، رحمن بابا، دارالمعلمين او نورو نږدې مرکزو ورونو ته اطلاع ورکړئ ځانونه راورسوي، خپل تياري ونيسي. دوه کسان مو شعله يانو ته ور وليږل ترڅو پوښتنه وکړي چې د څه لپاره راغونډ شوي ...، شاکراو لهيب د خبرو لپاره راغلل...، دوی ويل : په يوه وخت دواړه غوندې ختموو. ما ويل : نه لومړی به تاسو لدې ځايه ځئ بيا موږ. پدې وخت کې زموږ د ورونو شمير هم زيات شوی وو، دوی وضعيت داسې وليد چې مجبور د نښتې فکر له سره وباسي او زما خبره ومني او وايي : دا دي موږ څو اوخپله غونډه ختموو، زموږ د تلو وروسته تاسو هم غونډه ختمه کړئ. دوی خپلو ملګرو ته ورغلل او پس له څو شيبو له هغه ځايه د کفتريا او ساينس

پوهنځي په لوري وخوځيدل. د دوی پخوانی ځای خالی شو، زمور ورونه په همدې ځای کې راغونډ شول. زه د پوستې د غرفې په بام وختلم چې د غونډې پای اعلان کړم. ما لا خبرې نه وې پيل کړې چې د شعله يانو لخوا زمور لوري ته څو تيرې راګوزارې شوې، پدې سره زمور د ډلې نه محمدطيب فرقانيار د کندهار اوسيدونکی پداسې حال کې له غونډې ووت او د شعله يانو په لوري په زغاسته ولاړ چې هيڅوک د ده په را ګرځولو موفق نشو. هلته پده برید وشو. ټپی شو او په ځمکه پريووت. په همدې سره نښته پيل شوه، نښته توده روانه وه. ما له نښتې نه د مخه يوه ډله د هغه ځنګله مخې ته ليږلې وه چې په لومړي سر کې شعله يان هلته راغونډ شوي وو، د دې لپاره چې مبادا له شا نه په مور برید ونشي. ناڅاپي هغه ډله هم بېرته را وګرزېده، د دوی تکبيرونو او ناڅاپي د نورو سره يو ځای کېدو،شعله يان ورخطا کړل او په تښته شول. په لوی چمن کې هرې خوا ته تښتېدل او د چمن غوارې کورونو ته يې پناه وړه، زخميان يې په ميدان دلته هلته پراته. د دوی لومړی ټپي سيدال سخندان وو، دی د نښتې په پيل کې د پاخه سړک په سرټپي شو او همالته په ځمکه پريووت، په سر لګيدلی وو،همالته يې ساه وختله. د دوی شل کسان کم اوزيات ټپيان شول...، پوليس او د غونډ ضربه مجهز ډلګي ، پلي او سواره د نښتې ځای ته راورسيدل ، پوهنتون او ليليه يې محاصره کړه. مور له شا نه د آشپزخانې له لارې ليليې ته داخل شوو او پدې سره هغه لويه نښته پای ته ورسيده...، پوهنتون هماسې محاصره وو، سبا ته ټولو غير اسلامي ډلو د پوهنتون په انګړ کې غونډه درلوده، هاشم ميوندوال هم پدې غونډه کې برخه واخيسته ، نطاقانو حادثه غندله ، مور يې ملامتولو، له دولت نه يې غوښتل چې زمور په خلاف جدي اقدامات وکړي ، د شعله يانو په نسبت يې خواخوږي ښودله. مور په ليليه کې محاصره وو. يوځل مو د پوهنتون په لوري د تلو اعلان وکړ خو په آسو سورو پوليسانو زمور مخه ونيوله ...، پوليسانو ته ويل شوي وو چې ما حتمآ ونيسي . په ليليه يې د حملې جرآت نشو کولی. له ليليې نه تدريسي ته په تلو راتلو کې به له ما سره ګډ شمير ورونه ملګري وو. د پوهنځي رئيس ته يې ويلي وو چې اجازه ورکړي زما د نيولو لپاره پوهنځي ته داخل شي . هغه نه يوازې موافقه ونکړه بلکې ماته يې اطلاع راکړه...، زما پلار يې له امام صاحب نه کابل ته راغوښتی وو، هغه يې ليليې ته راوليږو، له مانه يې وغوښتل چې پوليس ته تسليم شم. د ده په وينا مې له ورونو رخصت واخيست، له ليليې را کوز شوم او د پوليسانو له راغلې ډلګي سره په جيپانو کې د ولايت په لور وخوځيدو. د امنيې د قوماندان سره له ليدو وروسته يې د اطفايې يوه اطاق ته بوتلم ، زما نور ملګري يې يو په بل پسې همالته راوستل.» ۳۵/ ۲۰۹ – ۲۱۴ د کاروان د جريدې په قول پوليسو دری تنه چې يو يې حکمتيار وو بندي کړل. حکمتيار په دری کاله بند محکوم شو خو په کال ۱۹۷۳ کې د موسی شفيق د صدارت پر مهال له زندانه خلاص شو. دا هغه لوېې نښتې وې چې په کابل پوهنتون او د پلتخنيک انستيتوت کې د سياسي ډلو ترمنځ شوې دي. لکه څرنګه چې د دوهمې نښتې په اړه حکمتيار وايی چې وروسته له دې نښتې ځوان مسلمانان په پولتخنيک او پوهنتون مسلط شول چې همداسې هم وه .د هغه مهال د پوهنتون يو محصل وايی :« زه تسبيح په لاس د پوهنتون په صحن کې ګرځېدم چې يوه اخواني تسبيح را څخه واخېستله او را ته ويې ويل تاسې حق نلرئ چې تسبيح وګرځوئ. ما هم کوم غبرګون ونښود ځکه هغه له خدای څخه دا غوښتل چې جګړه وکړي. هغه دا هم وايي چې کله به اخوانيانو د جګړو او نښتو شوق درلود د قلعه جواد د حضرتانو مريدان او د کوټې سنګي څخه به يې شيخ محمديان چې کوتک به ورسره وو راوستل .»

د سياسي ډلو ترمنځ د هيواد په نورو پوهنيزو بنسټونو، ادارو اوعامه ځايونو کې ور ته نښتې شوي دي چې مرګ او ژوبله يې هم لرله چې د اسلامپالو له خوا په لغمان کې د پرچم د فرکسيون د غړي عبدالرحمن او په هرات کې د شعله يانو له لوري د خلقي عبدالقادر وژنې يې بيلګې دي. اړينه بريښي د

پرچمي عبدالرحمن او خلقي عبدالقادر د وژنو په اړه رڼا واچول شي. د۱۹۷۱ کال د اکتبر په میاشت کې د لغمان ولایت په مرکز مهترلام کې د پرچم فرکسیون د لړم دریمه نمانځله چې د ویناوو په ترڅ کې د پاکستان څخه د بنګله دیش جلاکیدل د بنګله دیش د خلکو د مسلم حق په توګه تائید شوي وو. اسلامپالو چې« اسلام پولې نه پیژني » تر شعار لاندې مبارزه کوله د بنګله دیش آزادي یې د اسلام ضد خوځښت ګانله او په پرچمیانو یې برید وکړ او عبدالرحمن ملکي مامور یې وواژه. « د مهترلام د پیښې په غبرګون کې د پرچم پلویانو په کابل کې غونډه کړې وه .پدې غونډه کې د پاکستان د پښتنو زاړه مشر خان عبدالغفار خان هم ګډون کړی وو... ،کارمل پدې غونډه کې ادعا وکړه چې د عقرب په دریمه په مهترلام کې کله چې پرچمیانو د امریکا او انګلیس د امپریالیزم په دسیسه وپوهیدل خپله غونډه یې پای ته ورسوله. خو د وینو تږي سپین پوښي د پرچمیانو په لټه کې شول او عبدالرحمن یې وموند، وروسته له هغې یې نوموړی د یوې ودانۍ له دریم پوړ نه راخطا کړ ، بدن یې سوری سوری کړ...، د روزګار جریدې د ۱۹۷۱ کال د نومبر په دریمه ګڼه کې د مهترلام پیښه د ملا امیرزاده لمسون ګڼي چې د جریدې په قول نوموړی د دیوبند د مدرسې فارغ التحصیل وو. » ۱۵۹/۳۲ پدې اړه داسې هم ویل کیږي «معراج الدین ، عبدالرحمن له بامه را ګوزار کړاو مړ یې کړ. لاس او پښې یې مات ، سترګې یې وایستلې ، پزه یې پرې کړه ، هغه یې په آس کش کړ.» دا چې ترکومې کچې پورتنۍ ادعاوې سمې دي پرهغو قضاوت ستونزمن دی خو په هغو کې یو ټکی شریک دی چې اسلامپالو عبدالرحمن له بام یا دریم پوړ څخه را غورزولی او بیا یې وژلی دی. ښایې پداسې وحشیانه ډول د نوموړي وژنه واقعیت ولري ځکه چې د مجاهدینو د واکمنۍ پرمهال جهادي ډلو دا ډول وحشیانه کړنې لکه د مړو نڅا، د خلکو په سرونو کې د میخونو ټکول ،په کانټرونو کې د خلکو سوځول او د ښځو څخه د تیو پرې کول تر سره کړې دي. د اشرف غني د واکمنۍ پر مهال (سپتمبر ۲۰۱۵) په کندهار او فاریاب کې د دولتي ځواکونو او اربکیانو له لورې تر سره شوې دوې پیښې یې څرګندې بېلګې دي.« د مجاهدینو د شهادت وروسته د جنرال رازق ټوپکیانو په سپین بولدک کې د شهیدانو په جسدونو باندې تیزاب وشیندل او دوه تنه یې په اور وسوځول او بیا یې نیمه بربنډ د لارې سره نږدې وغورځول او خلک یې دې ته مجبورول چې ورشي او د دوی جسدونه وګوري. د ارګ د واکمن لومړي مرستیال جنرال رشید دوستم د جوزجان ولایت په خمآب ولسوالۍ کې د یوه شهید جسد له موټر سره وتاړه او د بې عزتۍ په موخه یې په بازار کې وګرځاوه.» ۴۵ د خلقي عبدالقادر د وژنې پیښه داسې وه چې هراتي خلقیانو غوښتل د۱۹۷۲ کال د لړم دریمه ونمانځي. هغوی د جامي د لیسې او دارالمعلمین په انګړ کې راټول شول. دوی پلان درلود چې په نوموړو پوهنیزو بنسټونو کې راغونډ شوي کسان د سینما سره یو ځای شي ، د نوي ښار د چوک په لور به لاریون کوي او په چوک کې به میټینګ جوړوي. کله چې دا دوي ډلې د سینما سره یوځای شولې او د چوک په لور وخوځیدلې ګوري چې شعله یان دوی تعقیبوي. خلقیانو فکر کاوه چې شعله یان غواړي د دوی نه مخکې ځانونه چوک ته ورسوي . هغوی شعله یانو ته د سړک یوه برخه پرېښودله . خو شعله یانو په خلقیانو برید وکړ څو تنه یې ټپیان کړل او د دارالمعلمین محصل عبدالقادر چې د خلقیانو بیرغ یې لیږداوه وواژه. نوموړی د سلطان ذیچک په نامه د یوه شعله یی له لورې د چارې په واسطه وژل شوی دی. که چیرې د حکمتیار څرګندونې او په لغمان او هرات کې د دوو تنو وژنو ته وکتل شي هغه د ځوانو مسلمانانو او شعله یانو له لورې ترسره شوې دي چې د هغوی د زورزیاتۍ له تګلارو سره ټراو لري. هغه مهال دا ډول نښتې نه یوازې د ځوانانو ترمنځ پیښیدې بلکې په ولسي جرګه کې د پاخه عمر او د خلکو د استازو تر منځ هم لفظي مشاجرې او د وهلو ټکولو پیښې شوې دي چې د شورا په دوولسمه دوره کې لفظي مشاجره د ا، خ، د،ګ د مشرتابه د دوو غړو ببرک کارمل او نوراحمدنور په وهلو ډبولو واوښته چې دواړه پکې سخت

ټپيان شول. د ولسي جرګې د يوه غړي په وينا « د ولسي جرګې په عمومي غونډو کې به ببرک کارمل او د ده ملګرو د آجندا پر ټولو مسايلو باندې اوږد مسلکي بحث کاوه چې د غونډو ډير وخت به يې نيوی،او د ډيرو وکيلانو به د دوی د دغو خبرو څخه ښه نه راتله او هميشه به د دوی او نورو وکيلانو ترمنځ لفظي مشاجرې کيدلې. يوه ورځ ببرک کارمل د ولسي جرګې په تالار کې د سيدکرم وکيل سدوخان اصيل ته د پاکستاني خطاب کړی و، چې د دغه اتهام په واردولو سره دی او د ده ملګري د سردار عبدالرشيد د ډلې لخوا ووهل سول. » ۱۵۳/۴۱ – ۱۵۵

پټ جوړجاړی

پاچا د محمد داود بې کچې ځانغوښتنې ده په کتو سره د هغه د استعفې د منلو وروسته له هغه وغوښتل چې په فرانسه کې سفير شي . خو« محمد داود خان د صدارت څخه استعفی ورکړه په فرانسه کې يې د افغانستان سفارت ونه مانه او په کابل کې راتلونکو تحولاتو ته منتظر پاتې شو.»۴۶ /۵۵۶ دا بيا ښيي چې محمدداود پريکړه کړې وه چې له سياست څخه لاس نه اخلي. لويې جرګې داسې اساسي قانون تصويب کړ چې محمدداود قانوناً د سياسي فعاليت نه محروم شو. د محمدداود د پلويانو په اند دې کار د محمدداود نه « تېپې پرانګ» جوړ کړ او د نوي سياسي بهير په وړاندې ودريد. هغه پدې هڅه کې شو ترڅو داسې ځيرې او خوځښتونه خپل کړي چې د پاچاهي رژيم ضد روحيه ولري چې هغه يې د کينو افکارو لرونکي سياسي ځيرې ګڼلې. هغه لا مخکې د شاه محمود خان د صدارت پر مهال يو شميرد سياست مينه وال چې کارمل د هغو څخه يو دی خپل کړي وو. د صدارت څخه د محمد داود د استعفی وروسته چې په هيواد کې سياسي فعاليتونو ته زمينه برابره شوه مختلف سياسي ګوندونه يو په بل پسې د هيواد په سياسي ډګر کې راڅرګند شول. محمد داود د واکمنۍ ضد ډلو ټپلو، سياستوالو او په تيره پوځيانو سره اړيکې ټينګې کړلې . د نورو ډلو په پرتله د پرچميانو سره يې اړيکې خورا تودې وې. « څو مياشتې مخکې لدې چې محمدداود د جمهوري رياست مقام ته ورسيږي يوه استاد د يوې جنازې پرمهال هغه ته ويلي وو: « د پرچميانو سره مو نږدېوالی ستاسې شهرت ته زيان رسوي، محمدداود په ځواب کې ورته وايي: په موږ کې عادت ګرزيدلی چې د هر وطنپال په لکۍ سره لته وټړي.» ۱۹/۳۲ همدا رنګه د چنګاښ د کودتا وروسته په حکومت کې د پرچميانو شتون ته په کتو سره په بلوچستان کې د هېواد د اونيزې مسؤل مدير سلطان صابر د داودخان سره په يوه کتنه کې پوښتلې وو چې ولې مو په حکومت کې پرچميان شته خوخلقيان نشته په ځواب کې ويلي وو:« پرچميان ښه ملتپال دي.» د محمد داود له ځوابونو بريښي چې هغه په پرچميانو بشپړ باور درلود او هغوی يې رښتيني وطنپالان شمېرل هغه وطنپالان چې د شوروي اشغالګرو چوپړيان او اردليان راوختل. پر بله خوا خلقي مشرتابه هم د محمد داود هلې ځلې او په هغو کې پوځي کودتا ته د چمتووالي بهير څاره او خپل پوځي پلويان يې وهڅول چې پدې کودتايي بهير کې ورګډ شي. د خلقي اړخ د يوه پوځي له قوله چې د سرطان په کودتا کې يې برخه لرله له خپل ګوندي ارتباطي مسؤل څخه پوښتلې وو چې آيا د ګوند مشر په کودتا کې د خلقيانو د ګډون ملاتړ کوي يا نه په ځواب کې ويلي وو:« تره کی صاحب لدې امله په کودتا کې د خلقيانو د ګډون ملاتړ کوي چې کودتا کيدونکې ده او بری يې هم حتمي دی. د دې لپاره چې موږ په راتلونکي کې د محمدداود له ګوابنونو څخه خپل ګوند وژغورو ښه ده چې زمور ملګري په کودتا کې برخه واخلي.» د دموکراسۍ په لسيزه کې کارمل د افغانستان په سياسي چاپيريال کې په يوه مطرح ځيره اوښتی وو. نوموړی د يوه سازمان د مشر سربيره د ملي شورا غړی هم وو. هغه په شورا کې حکومتي ضد ويناوې کولې لدې امله يې اړين

شهرت ترلاسه کړی وو. محمدداود کولی شول د کارمل له داسې دریځ څخه ګټه پورته کړي. پربله خوا کارمل د افغانستان په کین غورځنګ کې د مسکو باوري سړی شمیرل کیده ښایي مسکو داوړو (داود او کارمل) یا یوه اړخ ته لارښوونه کړې وي چې په ګډه کودتا وکړي. پدې اړه سلیک اس هاریسون امریکایي لیکوال لیکي :« پرچمیانو د مسکو په دستورد داود سره ائتلافي دولت جوړ کړ او په څرګند ډول یې هلې ځلې وکړې چې په پوځ او ادارو کې خپل اغیز زیات کړي.» ۴۷/ ۱۴همدارنګه پدې اړه ډګرجنرال عبدالرزاق ورته لیدلوری لري او لیکي :« پدې وخت کې د افغانستان خونخواره دښمن یعني روسان بیا د شاهي کورنۍ د اختلافونو څخه د ګټې اخیستنې په فکر کې شول. هغوی د کی جی بی پواسطه کشف کړي وو که وغواړي د افغانستان څخه استفاده وکړي د دې کار لپاره محمدداود مطلوب شخص دی...، لدې امله محمدداود ته د ک .ګ . ب له خوا او په قوي احتمال د حسن شرق او ببرک کارمل له لوري بلنه ورکړل شوه چې په کودتا لاس پوري کړي. » ۲۸/ ۱۰۳ « مرحوم سرداردداود په پاریس کې د خپل سفارت پرمهال د شوروي سفیر سره ډیرلیدل او دا موضوع په جریدو کې خپره شوې وه. هغه وخت مرحوم حبیبي(محمود) په پاریس کې محصل وو، د اوریدو سره سم هغه د سردار په ملاقاتونو کې حاضر وو. خو دې ملاقاتونو دا معنی نلرله چې سردار داود کمونست یا د روسانو د لاس آله شوی وي بلکې خپل هدف ته د رسېدو په خاطر چې واک ته ورسیږي کار کاوه، له همدې امله خلکو هغه د واک او زعامت تږی ګانه.»۴۸ د دواړو اړخونو(داود او کارمل) سره د مسکو اړیکې د دې لامل ګرزیدلي چې شورویان دواړه ګډ فعالیت یا په بله خبره کودتا ته وهڅوي. محمدحسن شرق د چنګابښ کودتا مرکزي او کلیدي لوبغاړی د پرچمیانو له مشرتابه سره د کودتا لپاره د چمتووالي په پراو کې د خپل کتاب (کرباس پوشان برهنه پاه) په اته دېرشم مخ کې د میراکبر خیبر سره په هره اونۍ کې د لیدو خبره کوي چې د لیدنو پایلې کودتا ته د نویوغړو د جلبیدو لپاره ډیرې ګټورې بولي او دا هم وایي چې کله ناکله مې کارمل هم لیدلو او محمد داود مې پدې اړه مرتبآ خبراوه . هره اونۍ د میراکبر خیبر سره د شرق منظمې لیدنې کتنې د پرچم د فرکسیون د غړو هغه سازماني اړیکې ښیي چې د حوزو په نامه یادیدې چې په اونۍ کې یو ځل دایریدې . پردې بنسټ د خیبر او شرق دا منظمې لیدنې کتنې د سازمانی اړیکو پرته بل څه نشي تعبیرېدی. هغه مهال خیبر د پرچم د سازمان د پوځي برخې مسول وو چې په پوځي برخه کې یې ذبیح الله زیارمل او د پولیسو په برخه کې یې عبدالصمد اظهر ارتباطي غړي وو . دا هم له یاده ونه باسو چې د ا، خ ، د ،ګ د جوړېدو وړاندې هغو پوځیانو په پوځ کې سیاسي فعالیت پیل کړی وو چې وروسته پرچمیان شول. دا هم ویل کیږي چې دا ډله پوځیان د شوروي اتحاد د پوځي استخباراتي شبکې (جي آر یو) سره اړیکې لرلې . د دې پوځیانو د لومړۍ غونډې له فعالانو څخه یو عبدالصمد اظهر دی چې د هغه په وینا دا غونډه د دارالامان مانۍ په بن کې شوې وه. د چنګابښ د کودتا وروسته د جمهوري دولت په لوړ ارګان مرکزي کمېټه ، کابینه او سیمه ئیزو دولتي ارګانونو کې د پرچمیانو د سترګو وړ شتون د داود- کارمل ترمنځ د پټ جوړجاړي پرته بل څه نه دي. د پاچاهي نظام د نسکورولو په موخه د محمدداود او پرچمیانو ترمنځ جوړجاړی د سلطانعلي کشتمند د هغو څرګندونو نه معلومیږي چې د خپل کتاب په ۲۵۰ مخ کې راوړي: « د چنګابښ په شپږویشتمه سهار زه هم خبر شوم چې د سهار په پنځو بجو د میراکبر خیبر په کور کې د ګوند د مرکزي کمېټې د اجرایېه هیآت په غونډه کې ګډون وکړم ...، خیبر رپوټ ورکړ چې د محمدداود په مشرۍ د نیمې شپې راهیسې د پوځي کودتا فعالیتونه سرته رسېدلي دي . ده وویل چې یوه ملګري دکتور محمدحسن شرق په زرهپوښ سپور لیدلی چې یو ساعت مخکې له موضوع خبر شوی دی. هغه سمدلاسه کارمل خبر کړی دی...، کارمل د یوې پوښتنې په ځواب کې وویل چې د ګوند د مشرتابه څخه یو هم مخکې لدې خبر نه وو.» د کشتمند لدې داستانګي څخه ښکاري

چې هغه هڅه کړې ده د کودتا څخه د پرچميانو نا خبرې وښيي. ځکه چې د هغه په خبره کوم ملګري يو ساعت مخکې کارمل ته خبر ور کړی چې شرق يې په زرهپوش سپور ليدلی دی کارمل يا خيبر پوهېږي چې داودخان کودتا پيل کړېده او دی د پرچم نورمشران خبروي چې د خيبر په کور کې ببړنۍ غونډه راوبولي او ټول لکه د اطفايې د نوکريوالانو په څېر د خيبر له لوري د آلارم په اوربدلو سره د ده کور ته ځانونه رسوي . پدې اړه عجيبه دا ده چې ولې کارمل د پرچم د مشر په توګه د پرچم مشران خپل کورته نه دي رابللي چې غونډه يې د خيبر په کور کې راوبلله؟ علت يې څرګند دی چې خيبر د پرچم د پوځي برخې مسوليت درلود او د ده کور پرچمي پوځيانو ته معلوم وو چې هغوی هلته را غونډ شوي ، اړين دستورونه ترلاسه کړي ، په کودتا لاس پورې کړی او د کودتا د بري وروسته پدې اړه ده ته رپوټ ورکړي . البته ثريا بها د نجيب الله د ورور مېرمن او پرچمۍ هم د خپل کتاب رها در دريا په ۲۱۰ مخ کې د چنګاښ په ۲۶ د بارق شفيعي کور ته چې د دوی په بلاک کې وو د پرچميانو د مشرانو ، کدرونو او پوځيانو د تګ او راتګ او حتی د يوه ټانګ د راتګ په اړه ليکي چې د وکيل خور ثريا د يوه ټوپک سره ور جګه شوله او ورسره ولاړله . د دې لپاره چې کشتمند لوستونکي قانع کړي چې پرچمي مشران له کودتا خبر نه وو د کارمل خبره راوړي چې ګواکې مونږ له کودتا خبر نه وو. وايي غل په غره کې نه ځاييږي همدا لامل دی چې کشتمند د کارمل او پرچمي مشرانو د بې خبرۍ خبره کوي. که د کشتمند خبره ومنل شي دا پوښتنه را پيدا کيږي چې پرچميانو څه مسؤليت درلود سهار وختي چې ملايان هم ويده دي په پنځو بجو د خيبر په کور کې را غونډ شي ؟ دوی نه د کوم واکمن ګوند مشران وو ، نه د کابينې غړي او نه د کابل ګارنيزيون د امنيت مسؤلين چې د کودتا په اړه غبرګون وښيي . که پورتنۍ خبرې ته چې يوه پرچمي شرق په زرهپوښ کې ليدلی دا د دې معنی نلري چې هغه کودتاچي دی.آيا دا شوني ده چې د شپې په تياره کې د زرهپوش د ننه څوک وپېژندل شي چی دې پرچمي شرق پېژندلی دی . واقعيت دا دی چې محمدداود او د پرچم فرکسيون په ګډه د۱۳۵۲ کال د چنګاښ د مياشتې د شپږويشتمې د شپې په يوه نيمه بجې په کودتا لاس پورې کړ .لدې امله د پرچميانو مرکزي کميټه په مکروريون کې د پرچم د پوځي برخې د مسول خيبر په کور کې جرګه شوې وه ترڅو د کودتا د بهير څارنه وکړي او محمد داود بيا د خپل کور څخه د کودتا چارې رهبري کولې. کشتمند چې په کودتا کې د پرچميانو برخه اخېستنه پټه کړي د سهار په پنځو بجو د پرچم د مشرتابه د غونډې د رابللو داستان جوړوي. د محمدداود او پرچميانو ترمنځ پټ جوړجاړی يا ائتلاف لدې څخه جوتيږي چې په کودتا کې د برخه اخيستونکو پوځيانو ستره برخه د ا، خ، د،ګ د دواړو اړخونو(خلق او پرچم) سره تړاو درلود او يا يې ليوال وو. هېره دې نه وي چې په کودتا کې د غلام حيدر رسولي، حسن شرق ، پاچا ګل وفادار، حبيب الله زرمتي ، قدير نورستاني ، عبدالحميد محتاط ، غوث الدين فايق، فيض محمد، مجيد ضيآ ،محمداسلم وطنجار، اسدالله سروري او سيد محمد ګلابزوی رول د نورو په پرتله زيات وو خو د کودتا وروسته په جمهوري دولت کې د خلق د اړخ يو غړی او طرفدار په لوړدولتي ارګان(مرکزي کميټه)، حکومت او د دولتي قدرت په سيمه ئيزو ارګانونو په مشرتابه کې راڅرګند نشو خو د جمهوريت مرکزي کمېټه کابو ټوله او د حکومت نيمايي برخه پرچميانو جوړوله. د جمهوريت د لوړ دولتي ارګان مرکزي کميټې لاندې ترکيب د محمد داود او پرچم ترمنځ د پټ جوړجاړي ښکارندوی دی.

۱- محمد داود د مرکزي کميټې رئيس
۲- محمدحسن شرق د مرکزي کميټې منشي
۳- د پښتني تجارتي بانک د بارچالانۍ د مديريت مرستيال سيدعبدالاله غړی
۴- جګتورن غوث الدين فايق غړی

۵- متقاعد ډګروال سردارغلام حیدر رسولي غړی
۶- د ترافیکوتورن عبدالقدیرنورستاني غړی
۷- تورن محمدسرور نورستاني غړی
۸- تورن فیض محمد غړی
۹- جګتورن محمدیوسف غړی
۱۰- لومړی بریدمن عبدالحمیدمحتاط غړی
۱۱- لومړی بریدمن احمدضیآ مجید غړ
۱۲- لومړی بریدمن مولاداد غړی
۱۳- لومړی بریدمن عبدالخلیل غړی.

د پورتنیو دیارلسو تنو څخه د حسن شرق په شمول نور شپږ تنه (فیض محمد، محمدیوسف، عبدالحمید محتاط، احمدضیآمجید،مولاداد او عبدالخلیل د پرچم د فرکسیون څرګند یا پټ) غړي وو. که شرق او محتاط د پرچم پټ غړي نه وای نو څرنګه شرق د نجیب الله د واکمنۍ پر مهال صدارت او محتاط د ولسمشر مرستیالۍ ته رسېدل . محتاط د نجیب د واکمنۍ پرمهال راسآ د ګوند د مرکزي کمېټي غړیتوب ترلاسه کړ پداسي حال کي چې د دې ګوند د غړیتوب شرط دا وو چې د ګوند لیوال به لومړی آزمایشي ببیا اصلي غړی کېږي او وروسته به مرکزي کمیټي ته لار مومي خو محتاط راسآ د ګوند مشرتابه ته راپورته کړل شو. په لوړدولتي ارګان کي د یوه سازمان د دا ډول لوړې کچې شتون د دې ښکارندوی دی چې نوموړي واکمني یوه ائتلافي واکمني وه چې د پرچم سازمان یې یو اړخ وو. د کودتا خورا فعال او مرکزي لوبغاړی پاچا ګل وفادار چې خلقیانو ته یې علاقمندي لرله حتي په مرکزي کمېټه کې را څرګند نشو لامل یې دا کېدای شي چې پرچمیانو خلقیان خپل دښمنان ګڼل او خلقیانو ته لیوال کس یې هم د جمهوریت په لوړ دولتي ارګان کې نشوای زغملای. د فرهنګ په وینا « نوی دولت په خپله د محمدداود او د پرچم د ډلې ائتلاف دی ، تقریباً هر یوه ته د مساوي وندې پربنسټ » ۳۰/ ۱۲ « د نعمت الله پژواک په مشرۍ د پوهنې له وزارت نه د هارون په وینا اتیا کسه پرچمي ښوونکي، د فرهنګ په وینا ۱۶۰ تنه او د عظیمي په وینا تر پنځوسو لوړپوړي پرچمي ښوونکي د کورنیو چارو وزارت ته معرفي شول او د ذبیح الله زیارمل په وړاندیز سمد لاسه ولسوالان وټاکل شول. » ۱/ ۷۲ همدارنګه که چیرې جمهوري دولت ائتلافي دولت نه وای نوڅه ډول « لږترلږه اته وزیران او د صدارت مرستیال ، د هیواد د ولایتونو۱۷والیان ، له ۱۱۷ نه زیات ولسوالان او لوی ولسوالان (حاکمان او لوی حکمرانان) او ۱۲۰ تنه دپلوماتان ټول له پرچمیانو څخه غوره شوي وو.» ۱۸/ ۲۹ د داود- کارمل پټ جوړجاړی به له شوروي جنرال ولولو: « پرچمیانو په دغه پراو کي د واک په موخه مبارزه کوله. هغوی د محمد داود د پلویانو سره اتحاد وکړ... ، جنرال محمد داود د پرچم د لارښوونکي هیآت په مرسته عملاً سپینه کودتا ترسره کړه.» ۴۹ / ۲۲- ۲۳ کله چې شوروي جنرال د پرچم د لارښوونکي هیات په مرسته د سپیني کودتا خبره کوي معنی یې دا کیږي چې د پرچم مشرتابه کودتا ته د چمتووالي په پراو کې ټاکونکی رول لوبولی دی. د دې لپاره چې د محمدداود او پرچم ترمنځ ائتلاف همغسي پټ په تیارو کې پاتې شي د پرچم د فرکسیون مشرتابه په حکومت کې ترسترګو نشو خو دوهمه کټګوري پرچمیان او همدارنګه پټ پرچمیان په لوړو دولتي څوکیو وګومارل شول. پربله خوا د پرچمیانو د پیژندل شوو څیرو خپلوان هم په سترو دولتي مقامونو مقرر شول چې کیدای شي د پکتیا د قول اردو د بولندوی په توګه د کارمل د متقاعد پلار تورن جنرال محمد حسین ، د پروان د والي په توګه د صمداظهرد پلار عبدالکریم عمرخیل او په پاکستان کې د وکیل تجار په توګه د نجیب الله د پلار اخترمحمد د مقرریدو یادونه وشي. د پرچم مشرتابه د جمهوري نظام د کړنلارو په جوړولو کې ښکېل وو. « کارمل د جون (چنګاښ) په پای کې د شوروي اتحاد کمونست ګوند مرکزي کمیټه خبره کړه چې محمدداود له ده څخه غوښتي دي چې د حکومت په کړنلاره کې د کورني او بهرني سیاست په هکله تزسونه جوړکړي. ببرک کارمل ته د سیاسي مسئلو په هکله د شوروي اتحاد د کمونست ګوند مرکزي کمیټي د ۱۹۷۳ ، ۱۸۲ -۹۲۷۱۶ مصوبې توصیې ورسول شي.د افغانستان د کورني سیاست په هکله د اړینو تدبیرونو په اړه تزسونه وړاندې کیږي.» ۵۰/

۱۵۵ پورتنی اقتباس د هغه تلګرام یوه برخه ده چې مسکو په کابل کې خپل سفارت ته استولی وو. دا که له یوې خوا د پرچم او محمدداود تر منځ د دوو ائتلافي ملګرو اړیکې ښیي له بله پلوه دا هم ښیي چې د پرچم مشرتابه د مسکو سره په همغږۍ کې د جمهوري دولت د کړنلارې په جوړولو کې ښکیل وو. د داود- کارمل ترمنځ د ائتلاف په اړه نه یوازې کورنیو او بهرنیو ځیرونکو ځرګندوني کړې بلکې پخپله د ببرک کارمل ځینې ویناوې ښیي چې د داود- کارمل ترمنځ د پاچاهي نظام د راپرزولو په موخه جوړجاړی شوی وو . کارمل د۱۹۸۳ کال د نوامبرپه میاشت کې پخپله یوه وینا کې وایي :«زه اعتراف کوم په یوه پراو کې مو د محمدداود سره همکاري وکړه چې شاهي نظام له منځه یوسو ترڅو په بل پراو کې انقلاب ته لار هواره کړو. » ۱۷۴/۳۲

د پورتنیو ځرګندونو په رڼا کې او د کودتا وروسته په جمهوري دولت کې د پرچمیانو ستره ونډه پردې دلالت کوي چې د محمدداود او پرچم د فرکسیون ترمنځ پټ جوړجاړی شوی وو.خو د کودتا وروسته بهیراو پیښې ښیي چې یا داوړه خواوې یو بل ته ربښتینې نه وې او خپل ځانګړي پلانونه یې لرل یا دا چې حالات داسې راغلل چې مجبورآ د یوبل په وړاندې ودریږي. په لومړي حالت کې د دې جوړجاړي څخه د محمداود موخه دا وه چې د پرچم څخه د یوې وسیلې په توګه کار واخلي. د هغوی پرمټ واک ترلاسه او د خپل دریځ د پیاوړي کولو وروسته پرچمیان خپل سازمان منحل او د نوموړي ترمشرۍ لاندې فعالیت وکړي او که دا ورسره ونه مني له واکمنۍ یې وشړي . د محمد داود دا هوډ هغه مهال بربنډ شو چې کله هغه په کال ۱۹۷۷ کې سعودي ته سفر درلود ده « سعودیانو ته وویل چې دی به پر کمونستانو وار د مخه کړي ، داسې چې دی به هغوی د غرمې ډوډۍ لپاره وغواړي ، مخکې له دې چې هغوی یې د ماښتن ډوډۍ ته حلال کړي. » ۳ / ۱۹۶ پربله خوا پرچم غوښتل په ټولنه کې د محمدداود له اعتبار څخه ګټه پورته کړي د نوموړي سره په کودتا او واکمنۍ کې د ګډون له امله ځان پیاوړی کړي د محمداود په واسطه خپل سیالان وځپي او د هیواد د سیاست د ډګر یکه تاز پاتې شي او په اړین وخت کې محمدداود له ډګره وباسي .« یوه پرچمی د دې پوښتنې په ځواب کې چې محمدداود واقعآ یو مطلوب شخصیت دی ؟ وویل: فرق نه کوي. هغه خپلو موخو ته د مخکښ په توګه استعمالوو، هر وخت چې لازم شي له منځه یې وړو» ۲۰/۳۲ همدارنګه پدې اړه فضل احمدعبدیاني چې د شوروي اشغال پر مهال د کندهار والي پاتې شوی دی د خلقیانو د واکمنۍ پرمهال د جنرال عبدالخلیل سره بندي وو د خلیل څخه د داودخان سره په کودتا کې د پرچمیانو د ګډون په اړه پوښتنه کړې او هغه په ځواب کې ورته ویلي وو:« د ببرک کارمل په مشرۍ موږ یو شمېر پرچمیان د پلچرخي دښتې ته راتلو او د یوې ونې د سیورې لاندې مو پدې دښته کې پټې غونډې کولې ...، پدې غونډو کې پرېکړه وشوله واک ته د رسېدو او د رژیم او سلطنتي کورنۍ د له منځه وړلو لپاره د دې کورنۍ د ننه استفاده وکړو. لدې امله داودخان غوره کس دی چې دې موخې ته د هغه په واسطه رسېدلی شو.داودخان په خپله هم غوښتل واک ته ورسېږي ...، لکه څرنګه چې هغه وطندوست او ترقي غوښتونکی وو او تل یې د رژیم د له منځه وړلو لپاره فعالیت کاوه موږ هم په زیرکتیا او بشپړ احتیاط ورسره یوځای شوو او د کودتا پلان مو د داودخان سره طرحه کړ او بریالي شوو. موږغوښتل د جمال عبدالناصر پلان په راتلونکي کې په افغانستان کې پلی کړو.»۵۱ په مصرکې جمال عبدالناصر هم د جنرال نجیب سره ګډه کودتا وکړه د کودتا وروسته یې خپل ملګري په حساسو مقامونو وګومارل او بیا یې جنرال نجیب له ډګره وایست. د جمهوریت پنځه کلني واکمنۍ وښودل چې دواړه اړخونه (داود او کارمل) یو بل ته ربښتیني نه وو. سید شمس الدین مجروح هم پدې اند دی او لیکي:« هغه (داود) غوښتل چې دا وګړي د شوروي حکومت د غولولو په موخه په خپله ګټه استعمال کړي او کله چې په حالاتو مسلط شو هغوی له منځه یوسي (چې وروسته یې پدې کار لاس پورې هم کړ) خو هغوی غوښتل دی د یوه پله په ځېر خپلو موخو یعني د کمونست ګوند واک ته په رسولو سره استعمال کړي. مجروح د دواړو اړخونو د دې لوبې په اړه لاندې بیت راوړي:

من از کار دزد و تویی دزد مزد
کجا خیر ماند میان دو دزد

ژباړه:

زه د کار غل يم او ته د اجوړ غل يې
د دوو غلو تر منځ کله خير پاتې کېدای شي

د پرچم په نامه سازمان د نيمې پيړۍ شتون ښيي چې د طالبانو د واکمنۍ پرته د ټولو واکمنيو برخه وو او د هغو په وړاندې درېدلی هم دی. دا بيا ښيي چې پرچم د هرچا سره وو، خو د هيڅا سره نه وو، هغه خپلې آجنداوې او نقشې لرلې چې مسکو ورته جوړولې .
د داود- کارمل د ائتلاف په هکله اړينه بريښي لاندې دوو پوښتنو ته ځواب ولټول شي:
۱- څه ډول انټرناسيونالست کارمل د ناسيونالست داود سره اړيکې ټينګې کړې او خبره دې ته و رسيږي چې په نا قانونه کار (پوځي کودتا) لاس پورې کړي؟
۲- کومو ګډو ټکيو دې ته لار هواروله چې ظاهراً دا دوه متضاد شخصيتونه ګډ دريځ غوره کړي ؟

د داود- کارمل د اړيکو د ټينګولو په اړه د ميرمحمدصديق فرهنګ او محمدحسن شرق ځخه يادونه کيږي او شرق بيا فرهنګ د سلطنتی کورنۍ سره د کارمل د ټينګيدو وسيله ګڼي. ښايي د فرهنګ له لوري د کارمل اړيکې له سلطنتي کورنۍ سره ټينګې شوې وي ځکه چې د فرهنګ کورنۍ د سلطنتی کورنۍ له خورا ډاډمنې کورنۍ ځخه شمېرل کېده . ځرګنده بېلګه يې د پاچا له لوري د اساسي قانون د جوړولو په اووه کسيزه کميټه کې د فرهنګ او د هغه د ورور سيدقاسم رښتيا شاملول وو. بل دا چې د فرهنګ زوی ميرمحمد امين فرهنګ د پاچا باجه هم دی. سربيره پردې نورو دوو لاملونو هم رول درلود چې کارمل د سلطنتي کورنۍ سره اړيکې پيدا کړي. يو يې د ده کورنۍ ټراو دی. د هغه پلار جنرال محمدحسين د پاچاهي دوړې يو مقتدر جنرال او واکمنې کورنۍ ته نږدې سړی ګڼل کيده. هغه مهال د پوځ هغه غيرمحمد زې افسران جنرالۍ ته رسيدل چې سلطنتي کورنۍ ته يې خپله وفاداري ثابته کړې وې.همدې مقتدرو جنرالانو او د کورنۍ غړو يې د دربارسره اړيکې لرلې چې کارمل د سلطنتي کورنۍ د غړو او په هغو کې د محمدداود سره د دوستۍ او ملګرتوب مزې ټينګ کړې دي. له همدې کبله د وخت سياسي ډلو پرچم درباري يا سلطنتي کمونست ګوند باله. غوث الدين فايق د محمدداود له قوله ليکي :« د معلوماتو له مخې ببرک کارمل او اناهيتا د پاچا سره اړيکې ټينګې کړې دي » ۵۲/ ۲۱ همدارنګه د وخت يو ژورنالست زمان ستانزی چې د محمدداود له ډاډمنو کسانو ځخه دی اود محمدداود سره يې د هغه د واکمنۍ په وروستی مياشت کې ليدلې او هغه ورته ويلې وو :« ببرک کارمل ته ما وده ورکړه، فاکولټي ته مې ورساوه، د زندان ځخه مې آزاد کړ خو دا خاين زما سره خيانت کوي .» ۶/۵۳ سربيره پردې د داود - کارمل د ائتلاف لامل د دواړو د سياسي افکارو نږديوالی هم دی . د محمدداود کودتايي ملګری محتاط ليکي:«کله چې سردار داود د شوروي خلکو د وطنپالنې په هکله ويل ،د احساساتولاندې راتللو او د خپلو ځرګندونو د پياوړتيا لپاره يې عادت درلود ووايي خدای شاهد دی چې دا خلک ځومره د خپل هيواد سره مينه لري. دا جمله د سردار داود تکيه کلام ګرزيدلې وه...، لومړی دا چې د غربي دموکراسۍ نه کرکه لري او هغه د ټولنې لپاره د منلو وړ نه ګڼي. دوهم دا چې په افغاني ډوله شرقي دموکراسۍ باور لري. ټولنيز مالکيت او افغاني فرهنګ. » ۵۴/ ۴۹ ، ۵۱
له پورتنيو ځرګندونو ځخه معلوميږي چې محمدداود هم د کارمل په ځير شوروي سوسيالستي نظام تائيداوه. د کارمل او محمدداود د اړيکو په ټينګولو کې بهرنی لامل شوروي اتحاد دی. شوروي اتحاد د افغانستان سره دوستانه اړيکې لرلې او زيات شمير متخصصين يې چې بيله شکه په هغو کې د نوموړي هېواد د ځارګړي اداري غړو شتون درلود په افغانستان کې فعاليت درلود.دا ډول اړيکو شوروي اتحاد ته د يوه زبرځواک په توګه دا امکانات ورکړي وو چې يو شمير افغانان وپيږي. حتي هغوی په سلطنتي کورنۍ ، کابينه او هغو ته نږدې کسانو کې ژوری ريښې وځغلولې. يو د دغو افرادو ځخه کارمل وو . پربله خوا مسکو د پښتونستان د مسألې په اړه د افغان حکومتونو له دريځه ملاتړ کاوه چې په سلطنتي کورنۍ کې محمدداود د پښتونستان له مسالې سره زياته ليواتيا لرله.له همدې امله يې کارمل هڅولی دی چې د محمد داود د پاليسيو او په هغو کې د پښتونستان د مسألې سره علاقه وښيي او د پښتونستان د اتحاديې غړيتوب ترلاسه کړي . د محمدداود او کارمل ترمنځ دا ډول نږدې اړيکې د دې ښکارندوی دي چې

دواړو شوروي اتحاد ته ځانګړی ارادت درلود ،لدې کبله يې د پوځي کودتا له لارې د پاچاهي نظام د نسکورولو په موخه پټ جوړجاړي ته هڅولي وو او د ۱۹۷۳ کال د جولای په اوولسمه يې خپل پلان پلی کړ. البته شورويانو هغه مهال داود- کارمل وهڅول په کودتا لاس پورې کړي چې صدراعظم موسی شفيق لويديځ ته د نړدې کېدو په لور ګامونه اوچت کړل.

د دموکراسۍ لسيزې ته کتنه

د دموکراسۍ د لسيزې د پايښت موده لس کاله ځلور مياشتې او اته ورځې وه چې پيلوونکي او ختموونکي يې د سلطنتي کورنۍ غړي وو. د دې معنی دا شي چې دې کورنۍ هم کرل او هم يې رېبل. د دموکراسۍ د لسيزې له بهيراو په تيره د پاچا له کړنو څخه بريښي چې د هغه له انده د مشروطه پاچاهۍ اعلانول او محمدداود د سلطنتي کورنۍ د غړي په توګه د سياسي فعاليت نه محرومول پر محمدداود به داسې بريښنايي شوک شي چې هغه د بيا خوځښت او درېدو جوګه نشي او پدې توګه د هغه له شره ځان خلاص کړي. خو دې بريښنايي شوک محمد داود په خوځښت راووست کودتا يې وکړه او دا کودتا داسې قوي بريښنايي شوک شو چې د يوې زلزلې په شان يې ټکانونه تردې دمه نه دي دريدلي. که په رښتيا سره د پاچا موخه په هيواد کې د ولسواکۍ ټينګښت وو نو بايد چې د دموکراسۍ د ودې لپاره يې هغه ګامونه پورته کړي واى چې په نورو ولسواکه ټولنو کې تجربه شوي وو. خو د سياسي ډګر څخه د محمدداود د ايستلو پرته د مشروطه پاچاهۍ د ټينګښت په موخه کوټلي ګامونه اوچت نشول. پاچا تمه لرله په هيواد کې د مشروطه پاچاهۍ په ټينګولو سره د سلطنتي کورنۍ د غړو ترمنځ تربګنيو ته د پای ټکی کيږدي او محمدداود غلی کړي. د پاچا له لوري محمدداود ته بريښنايي شوک کومه ګټه ونکړه ، هغه ګوابن چې تري ببرېده بالاخره داسې حالت غوره کړ چې دی بيواکه کړي.که چيرې په کال ۱۹۶۳ کې د مشروطه پاچاهۍ د اعلان څخه موخه په هيواد کې د ولسواک نظام ټينګښت وو نه دا چې محمدداود له سياسي ډګره وايستل شي ټولواک ته پکار وو چې د نوي اساسي قانون د پلې کولو لپاره يې له ټولو امکاناتو ګټه پورته کړي واى . د دې نوي تګلارې د بريالۍ ودې لپاره چې د وخت غوښتنه او د هيواد د اقتصادي ـ ټولنيزو ستونزو د حل يوازينۍ چاره وه ټولو (پاچا ،سلطنتي کورنۍ ، حکومتونو، پارلمان ،مشروطه غوښتونکو، سياسي ګوندونو او سياستوالو) ته پکار وو چې د دې بهير د ودې لپاره يې متې بډ وهلې واى چې له بده مرغه داسې څه ونشول. ټولو د دې پرځای چې د دې نوي پيل شوي سياسي بهير د ودې لپاره هڅې وکړي خپلو سياسي موخو ته د رسيدو په خاطر يې د هغې څخه د يوې وسيلې په توګه کار واخيست. دلته دي چې شخصي او ګروپي ګټو ته د ملي او وطني ګټو په پرتله لومړيتوب ورکول کيږي.

اوس به د دموکراسۍ په لسيزه کې د ولسواک نظام د ودې، ټينګښت او پايښت په اړه د پورته يادو شوو بنسټونو، سياستوالو او پاچا دريځ ته ځغلنده نظر واچوو:

۱- ټولواک محمدظاهرشاه : پاچا د قانوني پاچاهۍ د نوښتګر په توګه د دموکراسۍ په وده کې د هرچا په پرتله ټاکونکی رول درلود ځکه چې په نوي اساسي قانون کې ۹۰ مادې پاچا ته لاندې واکونه ورکړي وو:

۱ – د وسلوال پوځ اعلی سرقوماندان

۲- د جګړې او متارکې اعلان.

۳- د لويې جرګې دايرول او پرانيستل.

۴- د شورا د عادي غونډو پرانيستل.

۵- د شورا د فوق العاده غونډې دايرول او پرانيستل.

۶- د شورا انحلا ل او د نويو ټاکنو د فرمان صادرول.

۷- د قوانينو توشيح او د هغو د انفاذ اعلان.

۸- د تقنيني قوانينو صدور.

۹- د دولتونو تر منځ د تړونو د تړلو د اعتبارنامې ورکول.

۱۰- د دولتونو تر منځ د لوزنامو توشيح.

۱۱ - د صدراعظم ګومارل او د هغه د استعفی منل.

۱۲- د مشرانو جرګې د انتصابي غړو او د نوموړې جرګې د رئيس ټاکل.

۱۳- د قاضي القضات او د سترې محکمې د غړو ټاکنه.

۱۴- د قاضيانو ټاکنه او تقاعد.

۱۵- په بهرنيو هېوادونو کې د افغانستان د سياسي نمايندګيو د مشرانو ټاکنه.

۱۶- په نړيوالو مؤسسو کې د افغانستان د دايمي استازو ټاکنه او د بهرنيو سياسي استازو د اعتمادنامې منل.

۱۷- د مجازاتو تخفيف او بښنه .

پاچا ته پکار وو چې د دې واکونو څخه يې د ولسواکۍ په وده کې ګټه پورته کړې واى او حکومتونه يې هڅولي واى چې د اساسي قانون متمم قوانين او لوايح جوړ، پارلمان هغه تصويب او دى يې توشيح کړي. په نوي اساسي قانون کې د سياسي ګوندونو اوغونډو او ولايتي جرګو جوړولو ته اجازه ورکړل شوې وه خو پاچا د پارلمان له لوري تصويب شوي دا قوانين د خپل کار د ميز په جعبه کې بندي کړل. په نړۍ کې داسې هېواد نشته چې د دموکراسۍ نظام يا پارلماني سيستم ولري او هلته سياسي ګوندونه د قانونى فعاليت حق ونلري. همدا راز د هر هيواد د ملي امنيت د ټينګښت، د انارشۍ د مخنيوي او د دموکراسۍ د سالمې ودې لپاره د غونډو د جوړولو اړونده قانون او مقرراتو شتون يوه حياتي اړتيا ده. د دموکراسۍ په لسيزه کې د ګوندونو اوغونډو د جوړولو د قانون په نشتون کې ګوندونو غونډې رابللې، حکومتي ضد مظاهري يې سمبالولې او لاريونونه يې تر سره کول خو چا نه ترې پوښتل چې تاسو د کوم قانون پربنسټ را غونډ شوي ياست ؟ دې ناقانونه ګوندونو په پوهنيزو بنسټونو کې د تدريس بهير اخلالاوه ، شخړې او جګړې يې سره کولې چې مرګ او ژوبله يې هم لرله خو بيا هم داسې بنسټ نه تر سترګو کيده چې د دې خپلسرو سازمانونو د بنسټ ايښودونکو او د لاريونو او مظاهرو سمبالوونکي د قانون

منګولو ته وسپاري. خبره دې ته رسيدلې وه چې« په ۱۹۷۰ کال کې ببرک کارمل د ولسي جرګې په عمومي غونډه کې وويل چې ، تردې وروسته به د خلق ديموکراتيک جريان ته د خلق دموکراتيک حزب ويل کيږي ده دغه مطلب په دري او ماتي ګودې انګريزي ژبو ووايه چې د ده وينا د ولسي جرګې په جريده کې ثبت شوې ده . ځرنګه چې ده د قانون ترانفاذ د مخه خپله ډله د حزب په نامه اعلان کړه ، ډيرو وکيلانو داسې فکر کاوه چې دی به د دغه مشهود جرم په وجه تر عدلي او قانوني تعقيب لاندې راسي خو حکومت دغې موضوع ته توجه ونکړه. » ۴۱/ ۱۴۳ د ولايتي جرګو د قانون نشتون د دې لامل ګرزېدلی وو چې ولايتي جرګې جوړې نشي. ځرنګه چې د مشرانو جرګې دريمه برخه د ولايتي جرګو له استازو جوړېدله نو لدې امله مشرانو جرګه نيمګړې وه او نصاب يې نه پوره کيده پردې بنسټ د دموکراسۍ د لسيزې د مشرانو جرګې ټولې پريکړې او مصوبې غير قانوني وې. سربېره پر دې پاچا د حکومت په چارو کې مداخله کوله او د حکومت د مشرانو واکونه يې محدود کړي وو. د پاچا لخوا د حکومت په چارو کې لاسوهنه د محمد يوسف او عبدالظاهر لاندې ځرګندوني ثابتوي :« کله چې زه د افغانستان صدراعظم سوم ماهيله درلوده چې پاچا به د حکومت په کارونو کې مداخله ونه کړي خو پاچا د سلطنت مقام دومره کښته کړ چې د حکومت په ټولو کارونو کې يې مداخله کوله .» ۵۵/ ۲۱- ۲۲ «ده د خپلې کابينې د هيڅ يوه غړي څخه خبر نه درلود، يوازې يې د وزيرانو ورکړل شوی لست اعلاناوه.» ۵۶/ ۶۹ پردې اساس ويلی شو چې د دموکراسۍ په لسيزه کې د انارشۍ ، د کابل پوهنتون او پولتخنيک د تدريس د بهيراخلال پېره د هرچا نه زياته پر پاچا پرته ده. د پاچا دې ډول دريځ ځوانه دموکراسۍ سخته زيانمنه کړه او د دموکراسۍ د نه ودې، د حکومتونو د پرله پسې ړنګيدو او د پراختيايي پروژو د نه پلي کيدو او د ټولنيزو ستونزو د نه حل کيدو له لاملونو څخه يو لامل وګرزيد.د پاچا نرم مزاج ته په کتو سره فکر کيږي چې د دموکراسۍ ودې ته د هغه نه ليوالتيا د خپلې کورنۍ د غړو د فشار له امله وي.

۲- سلطنتي کورنۍ: د پاچا سربېره د سلطنتي کورنۍ نورو غړو د دولت د دری ګونو قواوو په چارو کې لاسوهنه کوله. د پارلمان په چارو کې د دې کورنۍ د غړو لاسوهنه د محمدآصف آهنګ لاندې مرکه جوتوي :« د دې خلکو يو شميربيسواده خلک وو ټول فکر يې پدې څرخېده چې سهار له کوره ووزم د دارالامان مانۍ ته لاړشم او له سردارولي نه هدايت واخلم او نور يې هغه کسان وو چې د سرداراودخان پلويان وو او هغوی کارهرج او مرج ته ورساوه ، حتی په شورا کې د شاه ولي خان په لمسون يو شمير وکيلان و ډبول شول. هغه مهال له يوې خوا خارجي لاسونه داخل شوي وو او له بلې خوا د سردارولي خان او سرداراودخان بازار تود وو. سرداراود او سردارولي اصلاً په دموکراسۍ عقيده نلرله او قانون يې نه غوښت ...، ځکه دوی افغانستان هرج او مرج ته يوړ .»۵۷ هغه وخت سردار محمدداود د سردار عبدالولي په پرتله دموکراسۍ ته ژمن برېښېده خو د دموکراسۍ په لسيزه کې د نوموړي د کړنو په هکله ډګرجنرال عبدالرزاق ليکي : «محمدداودخان د مشروطه پاچاهي نظام مخالف وو خو ځرګند فعاليت يې نه کاوه بلکې په پټه او د ځمکې لاندې فعاليت يې درلود. په پارلمان کې يې په ګوندونو کې لاس درلود او په هېواد کې يې نا آرامیو ته لمن وهله دا د څو حکومتونو د نسکورېدو سبب شول. »۵۸

۳- حکومت : لکه ځرنګه چې ليدل کيږي د دموکراسۍ په کلونو کې اووه حکومتونه او پنځه صدراعظمان (محمديوسف، محمدهاشم ميوندوال، نوراحمد اعتمادي، عبدالظاهر، محمد موسی شفيق) يو په بل پسې راغلل. دا بيا ښيي چې د دموکراسۍ د لسيزې حکومتونه پخپله د کړکېچ سره مخامخ وو. د دې کړکېچ کچه دومره ژوره وه چې د انتقالي دورې وروسته د محمد يوسف حکومت څلور ورځې هم دوام ونکړ . پردې اساس د دې حکومتونو څخه د ولسواکۍ د ودې او د ټولنيزو- اقتصادي ستونزو د حل تمه يو

خوب او خيال وو. د دې کړکېچ اصلي لامل دا وو چې حکومتونه په پارلمان کې د غټ ګوند يا د ګوندونو د تلوالې پر اساس نه جوړيدل . صدراعظم چې د پاچا له لوري د کابينې په جوړولو موظفېده اړ کېده چې پاچا خپل ملاتړی وګڼي چې د خپل نفوذ له امله د صدراعظم ملا ور وتړي.

۴- پارلمان : ولسي جرګې ته استازو په انفرادي ډول ځانونه کانديدول .« ځينو وکيلانو به په ټوکه ويل چې په ولسي جرګه کې ۲۱۶ حزبونه غړيتوب لري . » ۴۱/ ۱۴۴دې ۲۱۶ تنو استازو هر يوه ځانله خپل ليدلوری درلود.له بله پلوه د هغوی غټه برخه د سلطنتي کورنۍ د ځواکمنوغړو تر اغېز لاندې وه. يوشمير به يا خپل نظريات او يا د خپلو اړونده سازمانونو تګلارې په ولسي جرګه کې مطرح کولې او ځينو به د خپلو سلطنتي يا حکومتي حاميانو د ارادې پربنسټ په پارلمان کې دريځ نيو چې هغه معمولآ پدې راتاويده چې پارلمان داسې قوانين او لوايح تصويب نکړي چې د حکومت اقتدار ته ګواښمن تمام شي. لدې امله د ولسي جرګې عمومي غونډې په جر او بحث تيريدې يا به نصاب نه پوره کيده. په ولسي جرګه کې پرله پسې بحثونه ، د استازو له لوري د خپلو اړونده سازمانونو معرفي کول او د نصاب نه پوره کيدل د دې سبب ګرزيدل چې ولسي جرګه خپلې دندې چې د اړينو قوانينو تصويب او د حکومت د چارو څارنه ده ترسره نکړي چې دا پخپله د ځواني دموکراسۍ د ودې او د قانون د حکومت د جوړولو په چاره کې ستر خنډ وو. د پارلمان او حکومت ترمنځ دا ډول بې باوري او مخامتيا په دموکراسۍ خپل منفي اغيز درلود.

۵- مشروطه غوښتونکي: مشروطه غوښتونکو او سمونپالو له نوي سياسي بهير سره ليوالتيا ونه ښودله . هغوی دموکراسۍ ته د پاچا په ژمنتوب او ربښتينولۍ باور نه درلود.له بله پلوه د دموکراسۍ پلي کوونکي هغه کسان وو چې د مشروطه پاچاهۍ مخکې يې د استبداد او اختناق مخينه لرله. نو دا به معجزه وي چې د دموکراسۍ دښمن په دموکرات واوړي. د دموکراسۍ د اعلان سره سم سياسي بنديان چې غوڅ اکثريت يې مشروطه غوښتونکي وو، د بې خوخبته موجوداتو په شان له زندانونو څخه راووتل چې دموکراسۍ ته د مرستې او چوپړ جوګه نه وو او هغوی چې په فزيکي او رواني لحاظ غښتلي وو ليوال نه وو چې پدې لار کې همکاري وکړي. ځکه چې د سلطنتي کورنۍ مخينې ته په کتو سره دموکراسۍ ته د دې کورنۍ په ژمنتوب باور نه درلود. پدې هکله سيدقاسم ربښتيا چې د اساسي قانون د مشورتي کميټې غړی وو کله چې ميرغلام محمدغبار د اساسي قانون په مشورتي کميټه کې د ګډون څخه ډډه وکړه مراجعه وکړه چې هغه پدې کميټه کې ګډون ته وهڅوي په ځواب کې ويلي وو:« حقيقت دا دی چې زه د دغه بهير په ربښتينولۍ او د هغو کسانو په صداقت اطمئنان او باور نلرم چې دغه بهير يې منځته راوړی دی. زما په فکر دا هم لکه د سپهسالار د وخت يوه عوام غولوونکې لوبه ده زه نشم کولی او نه غواړم د دغسې نندارې لوبغاړی وم. » ۱۳ / ۱۸۳ همدا رنګه سردار محمد نعيم چې د هرچا نه يې زيات خپل د تره زوی پاچا او د نوموړي سلاکاران ښه پيژندل د پاچا له لوري ولس ته د آزادیو د ورکولو په اړه داسې ويلې وو: « زه د دې مسئلو په هکله کوم ځانګړی نظر نلرم. خو دومره وايم چې هيواد ته دموکراسي او آزادي پدې ډول نه راوړل کيږی . که په ربښتيا سره غواړي خلکو ته آزادي ورکړي بايد د زړه له کومي او واقعي وي.» ۱۳/ ۱۸۴ نوي نسل بيا د دموکراسۍ د اصولو هغه پوهه او تجربه نه لرله چې د دموکراسۍ ودې ته اغيزمن تمام شي. د تاجداره دموکراسۍ په هکله د مجروح د دې خبرې سره چې « د سياسي ګوندونو پرته دموکراسي هغه ګاډی دی چې تيل نلري » سليم عقل پوهاوي ته رسيږي. په هيواد کې د قانوني ګوندونو د نشتون له امله د پارلماني سيستم شتون په واقعيت کې هغه ناکامه هڅه وه چې د تيلو پرته ګاډی په خوځښت راولي چې هغه په خوځښت را نغی ځکه چې موټر ښله تيلو په خوځښت نه راځي.

۶ـ سياسي ګوندونه: کله چې په يوه هيواد کې د سياسي ګوندونو قانون نه وي يقيناً هلته قانوني ګوند نشته. پردې بنسټ د دموکراسۍ په ودې او ټينګښت کې د ناقانونه ګوندونو د اغېز خبره معما او يا ټوکې ته ورته يوه خبره ده. سره لدې هغه مهال ګوندونو شتون درلود او فعاليت يې کاوه خو هغوی هم د لاسته راغلي فرصت څخه په اغيزمن ډول ګټه پورته نکړه بلکې هڅې يې پدې را تاويدې چې يوازې د حکومتونو په تګلارو نيوکې وکړي او د حکومتونو سره خپل مخالفت وښيي . د ګوندونو دا ډول دريځ ځلور لاملونه درلودل.

لومړی ـ يو ناقانونه ګوند به څه ډول داسې دريځ ونيسي چې حکومت هغه ځانته ګواښ وګڼي ځکه ترې پوښتل کېږي چې تاسې د کوم قانون له مخې خپل ګوند جوړ کړی دی.

دوهم- ځينو ګوندونو د پردیو د ارادې او ديکتې له امله په لوی لاس حکومتونو ته ستونزې جوړولې.

دريم- ګوندونه د اړيني سياسي تجربې د نشتون له کبله د دې جوګه نشول چې ددې طلايي فرصت څخه د حکومتونو او نورو ټولنيزو بنسټونو سره د همکارۍ له لارې دموکراسۍ ته وده ورکړي او د دولت د اقتصادي- ټولنيزو کړنلارو د پلي کولو لپاره مرستندوی شي يا دا چې د متحدې دموکراتيکې جبهې د جوړولو له لارې د يوه ځواکمن سياسي اپوزيسيون په توګه په حکومتونو فشار راوړي چې د ټولنيزو- اقتصادي ستونزو د ليرې کولو په موخه کوټلي ګامونه اوچت کړي.

ځلورم ـ اسلامپالو د خپلو سياسي او عقيدتي باورونو له کبله د دموکراسۍ مخالف وو او هغه يې غربي پديده ګڼله . هغوی په لوی لاس نوی دموکراتيک بهير اخلالاوه.

په کال ۱۹۶۹کې د کابل پوهنتون او پوليتخنيک د شپږ مياشتنې تعطيل په اړه د وخت د سياسي ګوندونو چوپتيا او د اعتراض غږ نه پورته کول د هېواد د ټولنيز پرمختګ په وړاندې بې تفاوتي بربنډوي. هغه مهال هيڅ يوه ګوند پدې اړه د اعتراض غږ پورته نکړاو کله چې ددې عالي تعليمي مؤسسو د تړلو ګواښ ليدل کيده خپل پلويان يې ونه هڅول چې له مظاهرو لاس واخلي. حکومت پلوه ګوندونو نه يوازې اعتراض ونکړ بلکې هيڅکله يې هم د حکومت د کړنلارو او سياستونو په دفاع کې خپل پلويان واټونو او کوڅو ته راونه بلل او د پاچا له لوري يې خلکو ته د دې آزادیو د ورکولو په ملاتړ کوم حرکت ونکړ. د دموکراسۍ په لسيزه کې د زرنګار پارک چې د ګوندونو قرارګاه ګڼل کيده د پاچا د سلاکارخليل الله خليلی ترمشرۍ لاندې د زرنګار ګوند هيڅکله هم پدې پارک کې را ځرګند نشو. لامل يې دا وو چې دا ګوند سلطنت يا حکومت پلوی ونه ګڼل شي او يا دا چې هغه د سلګونو کسانو د راټولولو وس نه درلود يا په بله وينا وګړنيز ملاتړ يې نه درلود. پداسې يوه حالت کې د سلطنت او حکومت هغه مخالف ګوندونه او سياستوال چې ملي او وطني ګټو ته ژمن هم وو په ځينو مواردو کې له دې وړې د حکومت د مثبتو ټګلارو په ملاتړ غږ نه را پورته کاوه چې د سيالو ډلو او حتی هغو سازمانونو څخه چې د سلطنت او واکمنۍ سره ځرګند اوپټ تعلقات لرل د هغوی له لوري د دولت پلوه سياسي ګوندونو ټاپې ونه وهل شي. همدې رنګارنګ ګوندونو له يوې خوا پارلمان د خپلو ګوندونو د معرفي کولو لپاره ښه وسيله ګڼله له بله پلوه يې ځان په ټولنه کې د خلکو د خدمتګار په توګه د ثابتولو په موخه د حکومت او سلطنت مخالفت کاوه او په تبليغاتو کې يې حکومتي او سلطنتي ضد دريځ غوره کړی وو. غيرګوندي وکيلانو هم همدا ډول دريځ درلود.په پارلمان او پوهنيزو بنسټونو کې کله ناکله د سيالو سازمانونو د غړو او پلويانو ترمنځ شخړې ، نښتې او جګړې هم پېښيدلې ککړۍ پکې ماتېدلې او انسانان پکې وژل کيدل خو المتوکل علی الله محمدظاهرشاه په کاريزمير کې د خپلو ګلانو او د زراعتي فارم نندارە کوله او په هېواد

کې يې د زورزياتۍ او د ناقانونه ګوندونو ناقانونه کړنو او مظاهرو مخنيوی نه کاوه او په بله خوا يې د هغوی روا غوښتنو ته هم مثبت ځواب نه ورکاوه. د دموکراسۍ د لسيزې يوه عجيبه ځانګړتيا دا وه چې مخکې به ښاروالیو ته ټاکنې ترسره کيدلې خو په دموکراسۍ کې به ښاروالان د کورنيو چارو د وزير په امر مقرريدل. د انتخابي ښاروالانو څخه د سلطنت او حکومتونو وړه لدې څخه وه چې ملي ګرايان، سمونيالان او کيڼ اړخي ښاروالان نشي. سيدقاسم رښتيا د خپل کتاب په ۳۰۶ مخ کې پدې اړه په ځانګړې توګه د غلام محمد فرهاد څخه اندېښنه څرګندوي چې بيا د کابل ښاروال نشي. دلته ليدل کيږي چې حکومتونه د هغه چا او هغه ډلو څخه وړه لرله چې د ستر افغانستان او په هېواد کې د بنسټيزو سمونونو او بدلونونو په موخه مبارزه کوله.

که چيرې د دموکراسۍ د لسيزې بهير ته وکتل شي لاندې پايلې تر ې راوزي:

- مشروطه پاچاهۍ ته تګ په هېواد کې د يوه سياسي انقلاب پيل وو که لدې سياسي تحول څخه ټولو ملاتړ کړی وای د يوه پرمختللی او آباد افغانستان جوړېدل شوني وو .

– د پارلماني نظامونو لرونکو هيوادونو خلاف د افغانستان د۱۹۶۴ کال اساسي قانون دا تشه درلودله چې پاچا د زياتو واکونو څخه برخمن او صدراعظم د هغو څخه بې برخې وو.پاچا د ملي حاکميت د ممثل او د دولت د مشر په توګه مکلف نه وو چې د صدراعظم مشورو ته پام را وګرزوي.

– د پاچا له لوري د دموکراسۍ د نهادينه کولو په موخه د نيمګړو ګامونو اوچتول ، په ځينو مواردو کې بيغوري ، د دموکراسۍ د ودې او پرمختګ مخنيوی، د پاچا او سلطنتی کورنۍ د غړو لخوا د پارلمان او حکومتونو په چارو کې لاسوهنې او حتی د خنډونو جوړول.

– د حکومتونو د پرله پسې ړنګيدلو پايله دا کېدله چې د هېواد زياتېدونکې ټولنيزې – اقتصادي ستونزې حل نشي.

- د اجراييه او تقنينه قواوو ترمنځ د همغږۍ او پوهاوي نشتون.

– د خلکو د زياتوغوښتنو او د حکومتونو د کمزورې وړتيا ترمنځ ستر واټن.

- د سياسي کړيو ترمنځ د همغږۍ او ګډې همکارۍ نشتون.

پورتنيو څرګندونو ته په کتوسره د تاجداره دموکراسۍ ناکامي په دريو ټکو(د سياسي ګوندونو پرته پارلمان ، بې واکه صدراعظمان او ټکنې ټولواک) کې خلاصه کېدای شي.

د جمهوريت ټينګښت

د ۱۹۷۳ کال د جولای په اوولسمه(۱۳۵۲ کال د چنګاښ شپږويشتمه) د سهار په اوو بجو او شلو دقيقو د کابل راډيو وياند وويل:« اوس به تاسو د سردارمحمد داود وينا واورئ . »محمدداود ولس ته د سلطنت د نسکوريدو او د جمهوريت د ټينګښت زيرۍ ورکړ او دې سياسي بدلون ته يې د چنګاښ (سرطان) انقلاب ووايه . دا بدلون د محمد داود په مشرۍ د سپينې پوځي کودتا په پايله کې را منځته شو. کودتا داسي مهال ترسره شوه چې پاچا ځلور ورځې مخکې د چنګاښ په دوه ويشتمه د درملنې په نامه

انګلستان ته تللی وو او د کودتا پر مهال هغه د ایټالیا په یوه جزیره کې استراحت کاوه. د پاچا پلویان وایي چې د پاچا سترګه د والیبال د لوبې پرمهال خوږ شوې وه .پربله خوا بیا د پاچا د یوه موټروان له قوله«ملکي د کومې موضوع په سر په هغه باندې د بیاتي په وارکولو سره د هغه سترګه زیانمنه کړې وه .» ۱/ ۳۱ د دې کودتا ځانګړتیا پدې کې ده چې ټاکونکی رول یکې په ارګ کې د پرتې شاهي فرقې د ټانک ټولې او د سلطنتي کورنۍ غړي محمدداود ولوباوه.دا د دې معنی لري چې کودتا د سلطنتي کورنۍ د غړي له لورې او له ارګ نه پیل شوله. کودتا بیله کوم مقاومته د شپږو- اوو تنو انساني تلفاتو په لرلو سره چې یوازې دوه تنه په ډزو کې او نور په ترافیکي پېښو کې ووژل شول د محمدظاهر څلویښت کلنې پاچاهۍ ته د پای ټکی کیښود.په وژل شوو پوځیانو کې د کودتا مرکزي لوبغاړی لومړی بریدمن حبیب الله زرمتي د ارګ د ټانک د ټولې کفیل هم شامل وو. هغه د کودتا د بري د اعلان وروسته د کابل سیند ته د نوموړي ټانک د لوېدو له امله ووژل شو. کودتا داسې پلان شوې وه چې د چنګاښ د ۲۶ د شپې په یوه نیمه بجه به د تورن فیض محمد (د بالاحصار د کوماندو د قطعې د حرکاتو آمر) په مشرۍ کوماندویان د ارګ جنوبي دروازې ته ځانونه رسوي او دروازه به عبدالرشید ځدران چې په همدې دروازه کې دنده لرله او د تورن پاچاګل وفادار له لوري کودتا ته جذب شوی وو پرانیزي ، کوماندویان به ارګ ته ننوزي او دا مهال به د ټانک ټولی د حبیب الله زرمتي په قومانده په خوځښت راځي چې څلورچین (عرادې) ټانکونه به د محمداسلم وطنجار په مشرۍ په ارګ کې د شاهي فرقې د خوځښت مخنیوی کوي او شپږ ټانکونه به د کوماندو د یوه یوه بلوک سره ګډ د لومړۍ او دویمې منتظره قطعې چې وضع الجیش یې د ارګ ختیځ ته د پخواني زاړه ګمرک په ودانۍ او د دهمزنګ د محبس تر څنګ قرار درلود د خوځښت د مخنیوي په موخه استعمالیږي. د کوماندو نور پرسونل به د ښاري انضباط د ټولې په مرسته چې قوماندان یې لومړی بریدمن احمدضیا مجید د اردو د استخباراتو د رئیس زوی د نورو کودتایي افسرانواو وړوضابطانو سره ګډ چې د ښار په مختلو ځایونو کې ځای پرځای شوي وو جګپوړي پوځي او ملکي چارواکي نیسي او موقتي توقیف ځای په کارته پروان کې د کابل د میوندوالټ د ترافیکو د افسر عبدالقدیر نورستاني کور ته لیږدوي. همداراز د خواجه رواش او بګرام په هوایي ډګرونو کې د قوماندانانو د نیولو لپاره د هوایي اوهوایي مدافعې کودتایي افسران او واړه ضابطان ګومارل شوي وو. د په نښه شویو لوړ پوړو ملکي او پوځي مشرانو او قوماندانانو د نیولو وروسته به د څلورمې او پنځلسمې زغروه والو قواوو ټانکونه او زغره وال ګاډي د ښار په څلورلارو او مهمو سیمو کې ځای پرځای کیږي او جنګي الوتکې به د کابل ښار او د هغه شاوخوا نمایشي پروازونه ترسره کړي. سربیره پردې یوه ډله د مرکزي اتومات ټیلیفون د فعالیت د شنډولو په موخه ګومارل شوې وه.کودتاچیانو د سهار تر پنځو بجو پورې خپلې ورسپارل شوې دندې ترسره کړې. یوازې د سردارعبدالولي په استوګنځي د حبیب الله زرمتي ټانک یو ډز وکړ چې د دې ډز وروسته سردار توپانچه په لاس د پاچاګل وفادار له لورې ونیول شو. همدا راز د ټانک یو ډز په ارګ کې په شمالي برج شوی چې د برج یوه برخه یې ونړوله . په کودتا کې د ګډون کوونکو ستره برخه د هوایي او مدافعې هوایي او د ټانک د قواوو اړونده پوځیان وو.ګڼ شمیر یې د شوروي اتحاد د پوځي اکادمیو فارغان وو. کودتاچیان د مختلفو اندونو خاوندان وو خو ډیرې یې د ا، خ، د، ګ د خلق او پرچم له ډلو سره اړیکي لرلې یا یې مینه وال وو. د رادیو له لارې د سلطنت د نسکوریدو د اعلان وروسته په هیڅ یوه پوځي بنسټ کې د ولایاتو په شمول د پاچا په ملاتړ څوک ونه درېدل. د کابل ښاریانو د خوښیو په ښودلو سره د کودتاچیانو هرکلی وکړ چې د خپلو ټانکونو او زرهپوښونو سره د ښار په ګوټ ګوټ کې ځای پرځای شوي وو. لومړۍ جنګي الوتکه چې هوا ته والوتله پیلوټ یې په ګاګارین مشهور خلقي جګړن میرغوث الدین خوستی وو. همدا راز لومړۍ چورلکه چې د

کودتا په شپه د کابل د هوايي ډګرځخه د بګرام هوايي پوځي ډګر ته والوتله ترڅو د نوموړي ګارنيزيون نيول شوي مشران راوړي پيلوټ يې خلقي اسدالله سروري وو. هغه مهال د پاچا په وړاندې نارضايتي لوړې کچې ته و رسيدله چې د هيواد په لويديځ کې د وچکالۍ له امله ګڼ شمېر خلک مړه او د کابل په شمول د هېواد نورو ښارونو ته کډه شول. د وچکالۍ ځپلو خلکو ربړوونکی حالت لدې نه جوتيږي چې هغوی اړ شوي وو خپل اولادونه د توکو په شان وپلوري. هغه مهال « د افغانستان په لويديځ کې ملايانو د لمانځه وروسته د پاچا د نسکوريدو لپاره دعاوې کولې.» ۱۳/۳۲ لدې کبله ولس لدې سياسي اوښتون څخه هرکلی وکړ اوهيله يې لرله چې نوې واکمنۍ به په دولت کې شته ناخوالو(فساد، رشوت ، بې عدالتۍ او بې قانونۍ) او په ټولنه کې وزګارتيا او فقر ته د پای ټکې کيږدي يا لږترلږه پدې لار کې د ګامونو د اوچتولو شاهدان وي. جمهوريت غوښتونکو او مترقي کړيو د نوي انقلابي دولت له مشر څخه دا تمه لرله چې هغه به په عمل کې د نوموړي په خبره د «قلابي دموکراسۍ» پرځای «واقعي دموکراسۍ» ته د تللو زمينه برابره کړي د هيواد د رکود، سکون او جمود واکمن حالت په خوځښت راولي او جمهوريت به ټينګ کړي.

مصيبت جوړوونکی بری

د اماني دولت له نسکوريدو وروسته افغانان د حبيب الله کلکاني د وحشت او د يحيی د کورنۍ د استبداد شاهدان پاتې شوي وو . له همدې امله کله چې شاه محمودخان خلکو ته د آزادۍ ساه کښلو ،د خپلو روا غوښتنو د څرګندولواو د سازمانو او ټولنو د جوړولو امکان ورکړ هغه ته يې د دموکراسۍ د پلار لقب ورکړ. خو وليدل شول چې د دې نوي وضعيت د پايښت موده لنډه وه او د صدراعظم په توګه د محمد داود د راتلوسره سم بيا هماغه پخوانی استبداد د دوی د خاورينو کورونو نابللی ميلمه شو ، خولې يې ور وتړلې او د دموکراسۍ او د مشروطيت د لارې د مبارزانو څخه نمجن زندانونه بيا ډک شول. د محمد داود د ګوښه کېدو او د مشروطه پاچاهۍ په راتلو سره بيا ولس د دې اوښتون څخه خوښې څرګنده کړه او هغې ته يې تاجداره دموکراسي وويله. دا بيا ښيي چې افغان ولس د خپلو واکمنو څخه يوازې دا هيله لرله چې دوی ته لږ ترلږه د آزادۍ ساه کښلو او د خپلوهيلو او غوښتنو د بيانولو حق ورکړي. د دې هيواد واکمنو افغانان پداسي توره تياره کې ساتلي وو چې ددې واقعيت د درک وړتيا يې نلرله چې حکومتونه يې مسوليت لري دوی ته د کار او زده کړو زمينه برابره کړي او د کار د نه لرلو له کبله دومره څه ورکړي چې له لوړې مړه نشي. د دموکراسۍ په لسيزه کې د سياسي ګوندونو د فعاليت، د بيان آزادۍ او د آزادو رسنيو د خپرونو مثبته لاسته راوړنه دا شوه چې د ولس لوستې برخه پدې وپوهيږي چې حکومتونه يې دا مسئوليت هم لري چې د نړۍ د نورو پرمختللو ټولنو په شان ورته د ژوند او کار شرايط چمتوکړي. د سرطان انقلاب څخه يې هرکلی او د جمهوريت څخه يې ملاتړ په همدې ټکې کې نغښتی وو. ځکه چې د سلطنت له نسکوريدو او د انقلاب د بري په مناسبت د محمدداود وينا په دوو برخو ويشل شوې وه : لومړۍ برخه يې د دموکراسۍ د لسيزې انځور کښلو ته ځانګړې شوې وه او دوهمه يې د نوي انقلابي دولت د موخو بيانول وو. د انقلاب لارښود « د دموکراسۍ لسيزه قلابي دموکراسي ، د سلطنت سياست يې عوامفريبانه ،غيرعادلانه او ملي ضد » وګڼه او د انقلابي دولت موخې يې « د جمهوريت ، رښتينې او معقولې دموکراسۍ ټينګښت ، د خلکو د حقوقو خوندیتوب او د افغانستان اکثريت خلکو ته خدمت » اعلان کړ .

د جمهوري نظام په راتلو سره خلک نه دا چې د جمهوريت ، رښتيني او معقولې دموکراسۍ د ټينګښت شاهدان نه وو بلکې د پاچا د واکمنۍ پرمهال جوړشوی پارلمان منحل، آزادې رسنۍ تعطيل، د بيان آزادي او سياسي فعاليتونه منع او د سياسي مخالفينو د ځپلو تګلاره غوره شوه. په بهرني سياست کې د دوديز ناپېيلي سياست پرځای يوه اړخ (سوسيالستي سيستم) ته د ښوئيدو او بل اړخ(پانګوال سيستم) په مخالفت کې دريدلو ته لومړيتوب ورکړل شو. دا ډول کړنلاره د دې لامل شوه چې د نوي نظام مخالفې ډلې او د هغو نړيوال حاميان منفي غبرګون وښيي او پايله يې په هيواد کې د امن او ټيکاو له منځه تلل،د کودتا ګانو او کودتايي هڅو پېلېدل، د ښوربښونو او بلواوو پېښېدل، د ترور او اختناق واکمنېدل، د هيواد په کورنيو چارو کې د پردیو لاسوهنې او افغانستان د زبرځواکونو د سيالیو او کشمکشونو په ډګر واوري. د داسې يوه حالت واکمنيدل ګڼ شمير لاملونه لري خو په هغو کې پخپله د نوي نظام د مشرځانګړتياوو او د هغه د مؤتلف (پرچم) نقشو ټاکونکی رول درلود. د جمهوري دولت د کابينې غړی غوث الدين فايق د نوي انقلابي رژيم مشر داسې را پېژني : «د هيواد نومیالی دولتي شخصيت، د هيواد د تاريخ نابغه، پوه ، نوښتګر، د وطن رښتينی او سرشندونکی بچی، د عدالت ، دموکراسۍ او د ترقۍ او پرمختګ الهام ورکوونکی، د پاکۍ او تقوا بيلګه، د وطن خادم » او دا هم پرې اضافه کوي :« د سپين انقلاب په بري سره محمد داود خان ته د اجل پيک راورسيد چې سترګې يې د حقايقو د ليدو ځخه ړندې او غوږونه يې د حقيقت له اوريدو ځخه کانه شوي وو او د دوست او دښمن ، صادق او خاين د درک او پېژندلو نه عاجز پاتې وو، ده ته د وړتيا او لياقت معيارغوړه مالي او ستاينه وه، د همدې خوشباوريو او د ظواهرو ليدل وو چې زمور هيواد د روسي لښکر او د انګريزانو د نوکرانو او غلامانو د بريدونو موخه وګرزيد... ، خودکامه، ديکتاتور مشرب او مستبدالرآی محمد داود د دې پرځای چې خپلوخانداني دوستانو او د پوهې او نظر خاوندانو ته مراجعه وکړي د خپل قبرکيندونکو ځخه يې کابينه ترميم کړه...، د غوراوي کمزورۍ او خوشباوری داودخان ځان د مرګ پولې او هيواد تباهۍ ته يوړ.» ۵۲/ ۸۴ ، ۱۳۷ ظاهرشاه د خپل د تره زوی په هکله وايي :« خلک شته چې دوست لټوي او خدمتګار لټوي او خلک هم شته چې غلام لټوي. داودخان د هغو کسانو ځخه ووچې غلام يې لټولو. داودخان ځانغوښتونکی وو هيڅکله خپل وطن ته د خيانت په فکر کې نه وو.»۵۹ د داودخان د بې کچې ځانغوښتنې ځخه فرصت غوښتونکو ، غوړه مالانو او په پردیو پورې ترلو وګړو ګټه پورته کړه .په جمهوري دولت کې د غلام حيدر رسولي او عبدالقدير نورستاني په ځيرکسان د دوو کليدي وزارتونو مشرتابه ته ورسيدل چې يو يې صوفي مشربه چرسي او بل په فحشاء او بډو اخستلو روږدی وو. پورتنيو ځرګندونو او د کودتا وروسته د هيواد ترينګلو حالاتو او د استبدادي واکمنۍ ټينګېدو ته په کتنې سره ويلی شو چې د چنګاښ د شپږويشتمې انقلاب بری هيواد ته يو مصيبت جوړوونکی بری شو. د محمدداود په وطنپالنه، تقوا او پاکۍ کې شک نشته. د نوموړي د ويناوو ،مرکو او ځينو ګامونو د اوچتولو ځخه برېښي چې هغه د افغانستان د آبادۍ او ښيرازۍ ، د ولس د سوکالۍ او نيکمرغۍ لپاره ښه نيت درلود . خو تاريخ د سياستوالو او واکمنانو د پلانونو، نقشو او نيتونو پرځای د هغوی په عملي کړنو او د هغوی د کړنو په پايلو قضاوت کوي. د۱۹۷۳ کال د کودتا وروسته بهيرونو او پېښو وښودل چې د واکمنۍ تګلارې ناسمې او پايلې يې هيواد او ولس ته بدمرغۍ راوړې. دا ځکه چې له کودتا وروسته په هيواد کې په سياسي او مدني آزادیو بنديز ولګيد ،پوځ سياسي شو، د هيواد سياسي ټيکاو زيانمن شو، د هيواد په کورنيو چارو کې د پردیو لاسوهنې پيل شوې ، د کودتاګانو ،کودتايي هڅو او اړودوړو لړۍ پيل شوه، د سياسي مخالفينو د ځپلو لارغوره شوه او ترور اواختناق واکمن شو. په يوه هيواد کې د دا ډول حالت واکمنيدل د يوه ملت لپاره د مصيبت پرته بل ځه نشي کيدای. که چيرې د چنګاښ انقلاب بری او د دې سياسي اوښتون پايلې په يوه کرښه کې را ونغاړو

ويلی شو چې هغه د افغانستان لپاره يو مصيبت جوړوونکی بری شو دا ځکه چې هيواد د سړې جګړې په تاوده ډګر واوښت ، د نا امنيو، جګړو او کډوالۍ لړی پيل شوله ، ميليونونه افغانان شهيد او معلول شول ، د سړې جګړې د اصلي لوبغاړو پوځونه يو په بل پسې دې خاورې ته راننوتل او هيواد اشغال شو.

تر ارګه يارانه

محمدداود پخپله لومړۍ وينا کې« د سلطنتي رژيم سياست غيرعادلانه او ملي ضد» اعلان کړ او د خپلې کودتا د موخې په اړه يې وويل چې« د هيواد د راتلونکې نيکمرغۍ لپاره ، د جمهوريت او رښتينې او معقولې دموکراسۍ جنډه پورته کړله چې د افغانستان اکثريت خلکو ته د خدمت پربښتې ولاړه وي.» عجيبه دا ده داودخان د سلطنتي رژيم سياست ملي ضد ګڼي چې دی د سلطنت له لوړپورو (د قول اردو قوماندان ، وزير او صدراعظم) وو. آيا دی د سلطنت د ملي ضد سياست پلې کوونکی نه وو؟ ده په خپلې دې ادعا سره ځان ملي ضد معرفي کړی دی چې د ملي ضد سياستوال سزا زندان او مرګ ده نه دا چې بيا هم دا ملي ضد سياستوال پر هيواد واکمن شي . په هرصورت که چيرې د کودتا په درشل کې د افغان ولس ژوند او د هيواد حالاتو ته ځيرشو خلک د بيساره اقتصادي ستونزو او کړاوونو سره لاس او ګريوان وو او په هيواد کې يې بدلون او سمون غوښت.هغو پوځيانو چې د هيواد د نېکمرغه راتلونکې په خاطر د شاهي رژيم د نسکورولو په موخه د سر او ځان څخه تېرېدو ته چمتو شوي وو د هغوی دا احساس او مېړانه د ستاينې وړ دي. هغوی د خپل سراو ځان او کورنيو ژوند ته د ګواښونو په منلو سره د شپې په تياره کې د يوې روښانه راتلونکې په هيله په کودتا لاس پورې کړ. هغوی د١٩٧٣ کال د جولای د اوولسمې نيټې پاځون ته ګواښمنه لار وهلې وه او د پاځون په شپه يې خپله دنده په ښه توګه تر سره کړله . پاځون ته د چمتووالي پړاو د دوی د ټينګې ژمنتيا ، رښتينې ملګرتيا او کلکې يارانې او د کودتا په شپه اتلولي د سرشندنې غوره بيلګه وه. که څه هم پوځي لوړې او اساسي قانون ته شا ګرزونه يې د منلو وړ نه ده. خو کله چې د کودتا لارښوونکي ارګ او واک ته ورسيدل ملګرتيا او يارانه يې ختمه شوه ، خپلو ژمنو ته يې شا کړه او د يو بل په وړاندې ودريدل. د کودتا د دوو اصلي لوبغاړو داود او کارمل تر منځ د يارانې مزې هغه مهال سست شول او« د داودخان د جمهوريت په دولتي دستګاه کې درز هغه وخت پيدا شو چې د کرنې وزير جيلاني باختري په څرګند ډول پخپل وزارت کې د جمهوريت په تاسيس کې د کارمل د مشرۍ رول لوړ وګاڼه .» ١٧/ ٣٨۶ د باختري دې افشاګرۍ د دوو ائتلافي ملګرو اړيکې بې خونده کړې دا ځکه چې محمدداود نه غوښتل خلک د پرچم سره د ده د پټ جوړجاړي او ملګرتيا څخه خبر شي. د جمهوريت لوبغاړو نه دا چې د جمهوريت ، رښتينې او معقولې دموکراسۍ جنډه پورته نکړله بلکې « قلابي دموکراسي » يې هم نشوای زغملی. د جمهوريت د لوبغاړو د دا ډول دريځ نه ښکاري چې هغوی پوپولېست او عوام غولوونکي سياستوال وو د جمهوريت او ولسواکۍ سره په بشپړه توګه پردي وو او له بلې خوا د هغوی ملګرتيا او يارانه يوازې تر ارګه پورې وه . که چيرې د لسګونو پوځيانو سپيځلو احساساتو او نيتونو ته وکتل شي هغوی سترو انساني موخو ته د رسېدو په هيله ځانونه وقف کړي وو خو مشرتابه يې نور پلانونه لرل او د پوځيانو د احساساتو او ژوند سره يې لوبې کولې. د سرطان انقلاب د مشرتابه ، يا د هغه د يوې برخې او يا ځانګړې ډلې په پټو موخو او نيتونو پوهيدل ستونزمن دي. خو په زغرده ويلی شو چې د سرطان د انقلاب لوبغاړي يو موټی ټيم نه وو او د يوې ګډې روښانه کړنلارې څخه بې برخې وو. دا ټيم يو نامتجانس ترکيب وو چې په هيڅ صورت

ترپايه د ګډ فعاليت جوګه نه وو. د انقلاب لارښود(محمد داود) هم په خپلو يارانو باور نه درلود او د هيواد راتلونکي ور ته تياره بربښېده. د نوموړي ددې خبرې نه چې د کودتا وروسته يې جنرال نذيرکبيرسراج ته کړې وه:« مور دا کار وکړ. دا چې څه کيږي ؟ نه پوهيږم.» معلوميږي چې د انقلاب لارښود ته د هيواد راتلونکې ناڅرګنده بريښيده. نوموړی د کودتا د بري وروسته چې د هيواد مطلق العنان مشر وو پدې نه پوهيده چې په هېواد کې به څه پيښ شي دا د دې معنی لرله چې هغه ته هم پوځي کودتا او هم د کودتا وروسته بهير د قيمار يوه ناڅرګنده لوبه بريښيده او نه پوهېده چې دا لوبه به وګټي يا و بايلي. پدې کې شک نشته چې د پوځي کودتاګانو برخليک د قيمار د لوبې په شان ناڅرګند وي. خو کله چې کودتا د کوچني مقاومت او مخالفت پرته بريالۍ شي بيا هم د کودتا مشر ټکنی بريښي ، انديښمن وي او پدې نه پوهيږي چې څه به کيږي دا د خواشينۍ وړ يو تريخ واقعيت دی. د محمد داود دا انديښنه د هرڅه نه مخکې د هغه د کودتايي ملګرو د سياسي او عقيدتي اختلافونو او د کودتايي ټيم د نه وړتيا سره تړاو درلود. دې ټيم په يوه مسئله کې د نظر يووالی درلود چې هغه د نظام رانسکورول او واک ته رسيدل وو. خو د نسکور شوي نظام د بديل د څرنګوالي، د دولت د لارښوونې، د هېواد د اقتصادي- ټولنيزو ستونزو د حل او د ټولنې د پرمختګ لپاره او د نورو سياسي ډلو سره د تعامل کوم ګډ پلاتفورم او پروګرام نه درلود. دا بيا ښيي چې کودتا چيان په ورانولو پوهېدل خو په جوړولو نه پوهېدل.لدې امله ويلی شو چې د جمهوريت چارواکي ورانوونکي وو نه جوړوونکي. د کودتاچيانو بې برنامګي او د يوې ګډې تګلارې نشتون لدې نه ښه جوتيږي چې د کودتا د بري وروسته محمدداود د پرچم له مشرتابه څخه غواړي چې ور ته د دولت کړنلاره جوړه کړي. تګلاره هم مسکو ورته جوړه کړله. له همدې کبله واک ته په رسېدو سره دا د مختلفو او مخالفو اندونو کودتايي ټيم د ملګرتيا پرېو ختم او د مخامختيا او د يوبل د بې اغېزه کولو او حذفولو پرېو پيل شو. دا دواړه پرېوونه په واقعيت کې د هيواد د بې ثباتۍ او د رواني غميزې پيلامه شوه. لومړی پرېو لدې امله د رواني غميزې پيلامه ده چې پدې زماني پرېو کې د هغې ځوانې دموکراسۍ د له منځه وړلو په موخه چمتووالی نيول کيده او ورته ستونزې جوړولې چې هېواد يې د يوه ولسواک نظام په لور خوځاوه . البته چې دې دموکراسۍ د عيبونو او نيمګړتياوو سره سره شرايط يوې مدني ټولنې ته هوارول ځکه چې د هېواد سياسي کړيو او سياستوالو واک ته د رسېدو په موخه سوله ئيزه سياسي مبارزه پرمخ وړله او د سياسي مبارزې فرهنګ نهادينه کېده. انقلابيونو ته پکار وو چې د دموکراسۍ د لسيزې د منفي اړخونو سره مبارزه کړې وای او مثبتو اړخونو ته يې وده ورکړې وای. که چيرې نويو چارواکو د هېواد د آبادۍ او د ولسونو د سوکالۍ او د دموکراسۍ د ودې او ټينګښت په موخه عملي ګامونه اوچت کړي وای ښايي تاريخ د دوی کودتايي ناقانونه اقدام نه وای محکوم کړی. خو کله چې دوی واک ته ورسيدل هغو ژمنو ته يې شا وګرزوله چې د کودتا د بري په لومړۍ ورځ يې خلکو ته ورکړه. د خواشينۍ وړخبره لا دا ده چې دوی د پخوانيو واکمنو په څير د نظام د سمون ، د قانون د واکمنۍ ،خلکو ته د خدمتونو په رسولو او د هيواد د آبادۍ په چاره کې ډير لږڅه وکړل او د سياسي مخالفينو د ځپلو تګلاره يې غوره کړله . لدې امله دوهم پرېو د لومړي پرېو منطقی ادامه ګڼل کيږي چې د ټيکاو له منځه تللو، د ترور او اختناق واکمنيدو او د هېواد په کورنيو چارو کې يې د پردیو لاسوهنو ته لار هواره کړله .دا شوني نده چې د افغانستان په شان يوه وروسته پاتې ټولنه کې داسې واکمن ټيم د ګټور او اغيزمن فعاليت جوګه شي چې په هغه کې کين لاسي او ښی لاسي، ملتپالان او انټرناسيو نالستان او حتي د سياست او حکومتولۍ د الفبا څخه بې خبره څيرې شتون ولري. ژوند هم وښودل چې د واک په هما غه لومړيو ورځو کې د انقلابي واکمنو ترمنځ د دوستۍ او ګډ کار مزي وشليدل او د مخامختيا پرېو پيل شو او د دې مخامختيا پيلامه د دفاع وزارت د بنسټ د مشرتابه په

هکله وه. د کودتا مشر د انقلاب په دوهمه ورځ جنرال خان محمد مرستيال د دفاع وزارت د سرپرست په توګه وګومارلو. عجيبه داده چې مرستيال د کودتايي جګتورن غوث الدين فايق له لوري د دفاع وزارت د قرارګاه جنرالانو او لوړرتبه افسرانو ته ور وپيژندل شو. مرستيال په کار پيل وکړ او په هماغه ورځ د انقلاب لارښود نوموړی وروغوښت او ور ته و يې ويل:« فعلآ تاسو کور ته ولاړشئ زه تاسو بيا راغواړم.» د محمدداود پلويان پدې اړه وايي چې مرستيال په خپل سر د دفاع وزارت ته تللی وو او ځان يې د دې بنسټ مشر نومولی وو. د محمدداود ديکټاتورانه اومستبدانه کرکټر ته په کتو سره مرستيال دا جرآت نه کاوه چې په خپل سر د وزارت ځوکی غضب کړي. خو د داودخان د پلويانو د دې ادعا ناسموالی د کودتا برخوال ناسم بولي ځکه هغه په خپل کتاب کې راوړي چې محمدداود ده ته دنده وسپارله چې مرستيال د دفاع وزارت د سرپرست په توګه د دفاع وزارت د قرارګاه منسوبانو ته ور وپيژني او هغه دا کار ترسره کړ. د دفاع وزارت د سرپرست په توګه د مرستيال ګومارل او په هممغه ورځ يې بيرته ګوښه کول د ماشومانو لوبي ته ورته يوه لوبه وه او له بله پلوه ښيي چې د محمد داود د مؤتلف او يا کوم بل مرکز چې د مرستيال ټاکنه ورته د منلو وړنه وه محمدداود اړايستلی چې خپله پريکړه نه دا چې ببرته واخلي بلکې وروسته هغه دې ته هم اړباسي او يا داسي اسناد ورته برابرکړي چې مرستيال د محمدهاشم ميوندوال د کودتا په تور زنداني او له منځه يوسي. ويل کيږي چې د ميوندوال د کودتا په تور نيول شوي کسان د محمد داود پخواني دوستان وو. دا بيا د دې واقعيت څرګندوی دی چې د محمد داود مؤتلف هڅې پردې را څرخيدلې چې د دولت مشر تجريد کړي.دا چې محمد داود جنرال نذير کبير سراج ته دا خبره کړې وه چې نه پوهيږي څه به کيږي د خپل کودتايي نامتجانس ټيم د سيالي برخې د څرګندو فشارونو او مخالفتونو او دده د ډلې د نه وړتيا له امله وو او راتلونکي ورته ناڅرګنده برښېده ،خپله ببوسي يې ليدله چې کوم پياوړی کاري ټيم او منظم سياسي سازمان نلري ترڅو د دولت د چارو لارښوونه وکړي. داسي معلومېږي چې هغه د کودتا وروسته د پښنو او بهيرونو سره سم خپلې کړنې عياروله او د هغو په وړاندې يې غبرګون ښود چې دا ډول چلند د ناوړه پايلو پرته بل څه هېواد ته نه راوړل. د داودخان په کودتايي ټيم کې داسي وګړو شتون درلود چې کړه وړه يې د دولتي ارګان د چلولو او اداره کولو په چارو کې ستونزې او خنډونه رازيږول او د دولت او نظام اعتبار ته نه منونکی زيان رساوه. څرګنده بيلګه يې سردار غلام حيدر رسولي د دفاع وزير دی. د رسولي په اړه يې يو کودتايي ملګری ليکي: « د هغه اصلي نيمګړتياوې د هغه په هغو بيځايه هلوځلو کې وې چې د هغه د کړو وړو نه را پيدا کيدې ، ځکه چې هغه له هرډول وګړو لکه پير، شېخ ، غله ، داړه مار، فال ليدونکي او قاچاقبرانو سره نامناسبه اړيکې لرل او غوښتل يې په کودتا کې د دې ډول خلکو يو ځواک جوړ کړي. » ۵۴/ ۱۲۷ دا بيا ښيي چې د کودتا دا اصلي کړۍ او بيا د دفاع وزير بايد پرځه ډول څيرو پانګه اچولي وي چې هغوی د واکمن نظام نسکورولو ته چمتو کړي او وروسته يې بيا د دفاع وزارت او پوځي قطعاتو د لارښوونې په موخه ګومارل. بيله کومه شکه په دولتي ارګانو او په تيره د امنيتي بنسټونو په مشرتابه کې د دا ډول کسانو شتون دولت له سختو ننګونو سره مخامخوي . محمدداود د انقلاب څخه دوه کاله وروسته د۱۳۵۴ کال د چنګاښ په يودبرشمه د جمهوريت د مرکزي کميټې په يوه غونډه کې ويلي وو: «ملګرو! ما د خپلو ماموړيتو په دوره کې دومره رنځونه او روحي فشار ندی ليدلی چې پدې لنډ وخت کې وليدل. نه پوهيږم چې ددې ډله بنديو او اختلافونو لامل څه دی؟ نن مې پريکړه کړې ده چې د ملامتو کسانو په هکله پريکړه وکړم. لدې امله تاسو ته د الهي کلام او د ناموس او شرف په مقدساتو قسم درکوم چې د اختلافاتو لاملونه او حقايق هرڅه چې وي او په هر چا پورې چې تړاو لري د نارينه وو په شان ووايي. » ۵۲/ ۱۲۰ د محمدداود د پورتنۍ څرګندونو په هکله بايد وويل شي چې د انقلابي ائتلافي دولت د اختلافونو د ګڼ

شمیرلاملونو سربیره د هغه د یوه متشکل اړخ سنجول شوو ګامونو اوچتول وو چې مقابل سیال اړخ کوم چې جمهور رئیس یې په مشرۍ کې ولاړ وو یوموټی نه وو له بله پلوه د هغه په ترکیب کې خورا کمزوري ، د مختلفو اندونو خاوندان او غوړه مالان ترسترګو کیدل چې د خپل ابتلافي سیال په وړاندې د سیالۍ او دریدنې جوګه نه وو. کله چې جمهور رئیس پریکړه وکړه چې د یوه سیاسي سازمان بنسټ کیږدي د هغو معماران یې بیا هم همدا کمزوري لوبغاړي چې یوازې ده ته د وفادارۍ سینه ډبوله وګومارل چې د همدې نامتجانس ټیم یوې برخې د ولسمشر لدې غوراوي سره مخالفت وکړ او بیا د دې ګوند د جوړولو بهیر هم په ټپه و درېد.

محمد داود ته د یوه باتجربه سیاستوال په توګه پکار وو چې په یوه ناقانونه کار (کودتا) یې لاس نه وای پورې کړی او کله یې چې دې کار ته ملا وتړله نو بیا یې پداسې یوه پیاوړي ټیم ډډه لګولې وای چې ګډ سیاسي او فکري اعتقادات یې درلودلی او په هغه کې د ژمنو او پوهو کسانو کمی نه وای. د دې ډول ټیم پرته په یوه ستر سیاسي اقدام لاس پورې کول چې د هېواد او ولس برخلیک ورسره ټرلی دی یوه ستره او نه بښونکې تیروتنه وه. داسې ښکاري چې د۱۹۷۳ کال د پوځي کودتا لارښود د دې پرځای چې د ګډو فکري او عقیدتي باورونو یو پیاوړی ټیم جوړ کړي. د پاچا ځخه د غچ اخیستلو او واک ته د رسېدو په موخه په یوه کمزوري ټیم ډډه و لګوله. سربیره پردې محمد داود بیله دې چې د خپلو کودتایي ملګرو پوهه ، تجربه او وړتیاوې په پام کې ونیسي له ځان او جهان بیخبره حبیب الله کلکاني او یا تنکي ځوان المتوکل علی الله محمدظاهر شاه په شان د« توکل په الله» په ویلو سره د واکمن نظام د نسکورولو په موخه په پوځي کودتا لاس پورې کړ او پایله یې په هیواد کې د سیاسي ټیکاو له منځه تلل او افغانستان د پردیو د لاسوهنو، کشمکشونواو سیالیو په ډګر واوړي.

پوځي بنسټونو ته د ګوندونو ننوتل

د۱۹۷۳ کال د چنګاښ د انقلاب د بري وروسته په کودتا کې ګډون کوونکو پوځیانو ته د لوړو دولتي څوکیو سربیره دوې دوې فوق العاده ترفیعګاني هم ورکړې او ځینو نورو ته چې د کودتاچیانو سره یې راشه درشه لرله یوه یوه ترفیع ورکړه. پدې ډول په پوځ کې ټینګ پوړي په جګپوړو او جګ پوړي په ټینګ پوړو یا په بله خبره مادونان په آمرانو او آمران په مادونانو واوښتل. د کودتا پرمهال لیکوال په حربي پوهنتون کې زده کړې کولې چې زموږ د سپورت ښوونکی بریدمن پردل پنجشیري ته هم یوه ترفیع ور کړل شوه . د هغه د ترفیع په اړه ویل کیدل چې هغه د کودتا په ورځ د عملې له موټر پاتې وو او اړ وو چې په بسونو کې حربي پوهنتون ته لاړ شي . کله چې د پښتونستان په څلور لارۍ کې د ولاړ ټانک چارچاپیر خلک لیدلي او پوهېدلی دی چې کودتا شوې ده په احساساتو راغلی، ټانک ته ختلی او دا وینا یې کړېده: « ای مردم ! چی بود که نبود، چي کرد که نکرد، پیروز باد انقلاب ، زنده باد رهبرانقلاب !» د انقلاب په ملاتړ د پردل خان دا انقلابي وینا ددې سبب شوله چې هغه هم په یوه ترفیع ونازول شي. دا چې هغه په کودتا کې څه رول لوبولی او وینا یې کړې ده یا نه ، جلا خبره ده خو محصلینو ته د انقلابي دولت لخوا د ترفیعاتو ورکول یو مسخره بهیر بربښېده . کودتا نه یوازې پوځیان اغیزمن کړل بلکې د سیاسي ګوندونو او سیاستوالو په لیدلوري کې یې بنسټیز بدلون راوړ چې پوځي کودتا یې واک ته د رسېدو لنډه، آسانه او بې لګښته لار ومونډله.

هماغه دي چې سياسي ډلې پوځي بنسټونو ته ننوزي او د پوځيانو سره سياسي او سازماني کار پيلوي. د کودتا وروسته « د ا، خ، د ،گ (د خلق اړخ) مرکزي کميټې پريکړه وکړه چې په ګوند کې د وسلوال پوځ څانګه جوړه شي تر څو د وسلوال پوځ منسوبين په ګوند کې تنظيم کړي. » ۶۰/ ۳۳ ځکه چې « د داودخان تر کودتا پورې خلقيانو په وسلوال پوځ کې سياسي تشکيلاتي فعاليت نه درلود» ۱۰/ ۲۳ البته چې د دموکراسۍ په لسيزه او حتی مخکې له هغې هم ځينو کړيو او سياستوالو په امنيتي ارګانو کې په سياسي کار لاس پورې کړی وو . ښايي محمد داود د لومړيو کسانو څخه وي چې په پوځ کې يې سياسي فعاليت پيل کړی وي. څرګنده بېلګه يې غلام حيدر عدالت د دفاع وزارت د نقلياتو د رياست مرستيال دی چې هغه يې د پښتونستان د اتحاديې مشر ګومارلی وو. لکه څرنګه چې د پوځ دنده د هېواد د خپلواکۍ ، ځمکنۍ بشپړتيا او ملي واکمنۍ ساتنه ده. خو کله چې په پوځ کې سياسي سازمانونه چې موخه يې واک ترلاسه کول دي فعاليت پيلوي دا د دې معنی لري چې پوځ د خپلو اصلي دندو او مسئوليتونو د ترسره کولو خلاف د سياسي کړيو د لاس په وسيلې اوړي . دا بيا د دولت ، واکمنۍ او هېواد لپاره څرګند ګواښ دی. ځکه چې دا ډول چلند کودتايي هڅواو کودتاګانو ته لار هواروي. ژوند هم وښودل چې د چنګاښ کودتا وروسته په هېواد کې د کودتايي هڅو او کودتاوو لړۍ پيل شوه چې له يوې خوا يې په خپله کودتايي واکمنۍ د ننګونو سره مخامخ کړه او له بله پلوه په هيواد کې سياسي ټيکاو له منځه ولاړ. کودتا د افسري کډرونو ترمنځ د کودتايي اوغير کودتايي (انقلابي او انقلابي ضد) سره کړنه وکښله . په پوځيانو کې دا د انقلابي او انقلابي ضد ويش ددې سبب شو چې انقلابيون د انقلابي ضد په پلمه د امنيتي ارګانو څخه د خپلو سيالانو او مخالفينو د ټغر د ټولولو په هڅه کې شي او په پوځ کې پراخه څنډنه پيل شي. د چنګاښ انقلاب په پيل کې د دفاع وزارت له قرارګاه او د سترو جزوتامونو مشرتابه پاچا ته د وفادارو او ضعيف النفسه دوستانو په نامه يو شمېر لوړپوړي افسران له دندو ګوښه کړل شول. د انقلاب په لومړي جشن کې ۲۱ تنه جنرالانو ته تقاعد ورکړل شو. همداراز د کودتا وو په تور لسګونه جنرالان او لوړپوړي افسران زندانونو ته واچول شول او له دندو ګوښه کړل شول. د زنداني کولو او جبري تقاعد بهير د پوځ په لارښوونکي هيئت کې ستره تشه منځته راوړه چې انقلابي نظام ترنسکوريدو پورې هغه ډکه نشوای کړای. د جمهوريت په لومړۍ نيمايي کې په پوځ او پوليسو کې سلطنت پلوي، اسلامپال ،مائويستان او سکتاريستان وځپل شول. د دوهمې نيمايي په لومړيو کې د پرچميانو پرته نورکين اړخي او سمونپالان تر فشار لاندې ونيول شول او په وروستيو کې د جمهوريت د مؤتلفينو تر منځ د همغږۍ او همکارۍ کچه را ولوېدله. ددې ډول حالت پايله دا شوه چې د خلق او پرچم ډلې ځواکمنې شي. د يادولو وړ بريښي چې تر کودتا پورې په شوروي پلوه سياسي کړيو کې د خلق او پرچم ډلې د نورو په پرتله ځواکمنې وې. خو د سرطان انقلاب وروسته د ا، خ ، د،گ د پرچم د فرکسيون په پرتله خلقيان زيات پياوړي شول. لامل يې دا وو چې نوي نظام د دې جوګه نشو خپلې ژمنې په عمل کې پلې کړي او د خوارو طبقو او په هغو کې د پوځ د ټيټ پوړو او سرتيرو ستونزو ته د حل لار وموندي ، د پوځيانو د بنسوونې او روزنې بهير ته وده ورکړي او د پوځ په ليکو کې عدالت پلی کړي. په ډيرو مواردو کې د پاچا د واکمنۍ په پرتله د چارو وضعيت لا ناوړه حالت غوره کړ. پردې بنسټ خلقيانو د هغه پېړه د انقلاب په لارښود(رهبر کبير) او د هغه په مؤتلفو پرچميانو اچوله چې هم لارښود او هم پرچميان د خپل طبقاتي او ټولنيز دريځ له امله چمتو ندي د پراخه پرګنو او د ټيټ رتبه پوځيانو او سرتيرو په ګټه اړين اصلاحي ګامونه پورته کړي. د نوې واکمنۍ مخالفين يې هم پدې تورنول چې د پردې په اراده خپل حکومت ته ستونزې جوړوي. په پوځ کې د پرله پسې څنډنو پايله دا کېدله چې د پوځ مشري د پرچميانو، فرصت غوښتونکو اوغوړه مالانو په لاس کې ولويږي چې پدې توګه د پوځ او سترو جزوتامونو مشرتابه د

مسلکي مجربو او ژمنو جنرالانو او افسرانو له شتون څخه بې برخې شي او منطقي پايله يې په جمهوريت د پوځيانو د باوراو د پوځ د جګړه ئيزچمتووالي د کچې راټيټيدل وو. سربيره پردې د قرارګاوو او سترو جزوتامونو په مشرتابه کې د ټيټ رتبه کودتايي افسرانو ګومارل د لوړ رتبه افسرانو د نارضايتۍ سبب شول ، د دې بهيرانګيزه دا کېده چې هغوی هم د واک د مدعيانو او سياستوالو ښکار شي ،يا د کودتاګانو په هڅه کې شي او ناراضي افسران رژيم تخريب کړي. دې ټولو لاس سره يوکړ او پايله يې په پوځ کې سراسري نارضايتي شي او د ښوونې روزنې بهير په ټپه ودريږي. ليکوال د۱۹۷۸ کال د مرغومي په وروستيو کې له حربي پوهنتون څخه فارغ او د کندهار د قول اردو د قرارګاه د توپچي په قطعه کې په دنده وګومارل شو. دې قطعې د دوو نورو قطعو سره ګډ په يوه ګارنيزيون کې داسې موقعيت درلود چې د ښوونې او روزنې ډګرونه يې په يوه سيمه کې وو. سرتيرو به د خپلو دلګی مشرانو تر لارښوونې لاندې درسونه پرمخ وړل. پداسې حال کې چې د ښوونې چارې بايد اړونده قوماندانانو پرمخ وړې وای. د ټولیو (بطريو)او بلوکونو قوماندانان به ډلې ډلې په کټونو يا څوکيو ناست وو، بنډارونه او مجلسونه به يې کول. دا وضعيت نه يوازې پدې ګارنيزيون کې بلکې د کندهار د قول اردو په نورو جزوتامونو کې واکمن وو. د هوايي او مدافعې هوايي ځواکونو کې چيرې چې د سرتېرو په پرتله د افسرانو او وړوضابطانو شمير زيات دی وضعيت لا د انديښنې وړ وو څرنګه چې « د پوځي ډګرونو ډېر کارکوونکي په بې ځايه او بې ارزښته کارونو لګيا وو، کرمبول، شطرنج (سطرنج) او قمار وهل د ډيرو افسرانو او وړوضابطانو ورځنۍ مشغولتيا ګڼل کېده.» ۱۱۸ /۵۴ که څه هم پورتنۍ وينا د پاچا د زماني حالت بيانوي چې په جمهوريت کې ورته حالت واکمن وو. هغه څه چې په پوځ کې يې د نظام په وړاندې نارضايتي زياته کړه هغه شاوخوا شپږو زرو وړو ضابطانو ته د دريم بريدمنۍ رتبې ورکول وو پرته لدې چې د هغوی د مسلکي پوهې، وړتيا ،د خدمت مودې او د تنخوا کچې ته وکتل شي. انقلابي حکومت دې ته متوجه نه وو چې دې دريم بريدمنانو ته د هغوی د رتبې سره سم دندې ورکړي ځکه چې د پوځ په تشکيل کې دومره د بريدمنۍ بستونو شتون نه درلود. د دې دريم بريدمنانو د تنخوا مسئله بله ستونزه وه ځکه چې پرکمشرانو او قدمدار پرکمشرانو (درې يا څلورپلټه وړو ضابطانو) د بريدمنانو څخه زياته تنخوا لرله. يوه ګډوډي او رسوايي راپورته شوه بالاخره تصميم دا شو چې دريم بريدمنۍ ته رسيدلي واړه ضابطان به پخپلو پخوانيو دندو او امتيازاتو سره خپلو دندو ته ادامه ورکړي او وروسته دې دريم بريدمنانو ته ترفيع ورنکړل شوه. په پوځ کې دې ډول ناسمو پريکړو ناوړه اغيز پريښود تردې چې د حربي پوهنتون محصلينواعتراضيه مظاهره وکړه او هغوی هم امتيازات غوښتل او حکومت اړشو چې دا مؤسسه يوه مياشت تعطيل کړي. ښايي د دې مؤسسې په تاريخ کې دا لومړۍ مظاهره وي. دې غيرمعقوله پريکړو چې په پوځ کې يې نارضايتی را وپنځوله جمهوری حکومت اړ شو ټولو افسرانو ته يو کال قدم ورکړی. هغه څه چې د پوځ د افسري کډرونو د زياتې نارضايتۍ لامل وګرزېده د ميوندوال د کودتا په تور د مجربو جنرالانو او لوړرتبه افسرانو زنداني کول ،له دندو ګوښه کول او چانواري وه. په پوځ کې ددې ډول وضعيت پايله دا شوه چې نه يوازې پوځ ددې جوګه نشي د احتمالي بهرني يرغل مخه ونيسي بلکې د مخالف کورني خوځښت په وړاندې د درېدو ليوالتيا او وس هم ونلري . د۱۹۷۸ کال د غويي د اوومې نيټې د ا، خ، د، ګ د خلقي اړخ د پوځيانو بريالی پاڅون يې څرګند ساری دی. پداسې حال کې چې هغه مهال په مرکزي قواوو کې فوق العاده حالت(لومړی درجه پوځي احضارات) هم اعلان شوي وو خلقيانو د مرکزي قواوو قوماندې په خپل لاس کې ونيوله او جمهوري ګارد ونه توانېد په رنا ورځ د خلقي پوځيانو د پاڅون په وړاندې ودريږي بلکه د شلو ګړيو کمزوري مقاومت وروسته پاڅون کوونکو ته تسليم شي.

خلکو ته د خطاب وينا

د ظاهرشاه ځلويښت کلنه پاچاهي د سکون او رکود يوه زمانه ده او غوځ اکثريت خلک د کړاوونو ډک ژوند درلود.د جمهوريت په ټينګښت سره ډيرو فکر کاوه چې افغاني ټولنه به په خوځښت راشي او د خلکو په ژوند کې به مثبت بدلون راشي. له همدې کبله د ټولنې مخکښانو د نوي نظام ټينګښت د هېواد د ترقۍ او پرمختګ لپاره مناسب فرصت او د وخت اړتيا وګڼله. البته چې د انقلاب په وړاندې د افغاني ټولنې د بيلا بيلو طبقو او قشرونو او سياسي کړيو غبرګونونه يو شان نه وو. سمونپالو د جمهوريت ټينګښت ته هرکلی ووايه. د سکتاريستي اندونو پرته د ا، خ ، د ،ګ له ګډې څخه راوتلو سياسي کړيو د سلطنت راپرزيدل يو پرمختلونکی خوځښت و ګڼلو. چيني پلوه سياسي ډلې ټپلې د نوي نظام په وړاندې ودريدلې. فيوډالي اشرافو،په سلطنت پورې تړلي مقتدر روحانيت او اسلامپالو د جمهوريت ټينګښت د ملي ګټو خلاف يو حرکت ګاڼه. د ا، خ، د، ګ خلقي اړخ د نوي نظام څخه د ملاتړ په ښودلوسره د پراخې ملي دموکراتيکې جبهې د جوړيدو وړانديز وکړ« دا وړانديز د داود څخه مخکې د کارمل د ډلې د ماهرانه غبرګون سره مخامخ شو. پداسې ډول چې دوی په بيړه د داود څخه د جمال عبدالناصر په څير شخصيت جوړ کړاو نوموړی يې علمي سوسياليسم ته ژمن تبليغ کړ او د داود د رهبرۍ نه بهر يې د کين لاسومبارزې مردودې اعلان کړې دوی هم خپله مبارزه تعطيل کړه.» ۱۸/ ۴۲ د پرچميانو د دې غبرګون موخه دا وه چې محمد داود ته د خپلې وفادارۍ په ښودلو سره هغه وهڅوي چې د خلقيانو په شمول کين لاسو ډلو ته د سياسي فعاليت اجازه ورنکړي .

د نوي نظام د ټينګيدو څه د پاسه يوه مياشت وروسته د انقلاب لارښود د وړې په لومړۍ نيټه د راډيو څخه د افغانستان خلکو ته خطاب وينا واورولە. خلکو ته د خطاب وينا چې په واقعيت کې د جمهوري نظام تګلاره وه د هغې په وړاندې د وخت د سياسي مطرح ډلوغبرګون په لاندې څو کرښو کې د پوهېدو وړدی: « د ا، خ، د ،ګ د پرچم ډلې په يوه اعلاميه کې خلکو ته د خطاب څخه هرکلی وکړ. د خلق اړخ له وينا څخه واټن ونيو. اخوان المسلمين او شعله جاويد(نوی دموکراتيک غورځنګ) د جمهوريت په مخالفت کې ودريدل. »۶۱ /۱۳۶ البته پاچا د کودتا له بري درۍ اونۍ وروسته د اګست په درويشتمه د سلطنت څخه خپله استعفي د يوه تلګرام پواسطه د نوي نظام لارښود ته استولې وه ، په هغې کې دا يادونه شوې وه چې هغه د افغانستان تر بيرغ لاندې ځان د يوه افغان په توګه شمېري. دې دا معنې لرله چې هغه د هېواد نوي مشر ته بيعت کړی دی. د پاچا له لوري د استعفي ليک استول په واقعيت کې د کودتايي واکمنۍ څخه ملاتړ وو کوم چې اساسي قانون يې ترپښو لاندې کړ. د پاچا پلويانوهم د ده دا کار يوه تيروتنه ګڼله چې ګواکې هغه د اساسي قانون څخه چې د ساتلو مکلفيت يې درلود دفاع ونکړه. يو شميرسياستوال او څيړونکي د پاچا دا ډول دريځ کورنۍ تړاو ګڼي چې د هغې په وړاندې ونه درېد او که د کودتا په مشرۍ کې د سلطنتي کورنۍ بهرېل څوک ولاړ واى ده به د هغه په وړاندې مخالفت ښودلی واى لکه څرنګه چې هغه د ا، خ، د،ګ د واکمنيدو په وړاندې مخالفت وښود. ځيني بيا کودتا د پاچا او داودخان د مخکيني جوړجاړي پر بنسټ ګڼي ترڅو دا کورنۍ د جمهوري نظام ترچټر لاندې خپلې واکمنۍ ته دوام ورکړي. پدې اړه د عبدالفتاح نجم د پاچا د کورني ډاکټر يوه مرکه چې له پاچا سره په وروستي سفر کې هم مل وو دا ګومان په واقعيت اړوي چې ښايي د کودتا په اړه د پاچا او محمداود ترمنځ جوړجاړی شوی وي. د نجم په وينا کله چې پاچا د لندن په يوه هوټل کې مېشت وو نابېره سردار محمد نعيم لندن ته راغی او د پاچا سره يې دوه په دوه وکتل. نجم د ايټاليا د« اسکيا » په جزيره کې د کودتا مخکې او وروسته د پاچا د داسې عجيب سلوک يادونه کوي چې په تيرو۳۸ سفرونو کې له پاچا څخه نه وو ليدلی چې ځيني برخې يې راوړل کيږي : «... ژباړونکي نعيم جان ويل ته بيځايه نا آرامه يې د دوی ترمنځ جوړجاړی شوی ... ، ځلويښت کاله په خپله پاچا سلطنت وکړ اوس يې د تره زوی سلطنت کوي ... ، خو ځيني نور شيان هم وشول چې په نوموړي جزيره کې وو. ما د اعليحضرت نه هيڅکله هم نه وو ليدلي. هغه يو کميس خپل ياور ته ورکړ چې دا ستا سره يادګار وي، يوشی يې ماته راکړ او يو شی...، ما هيڅکله د اعليحضرت نه داسې شيان نه وولېدلي.»۶۲ پدې اړه په کابل کې د شوروي سفارت هغه

رپوټ چې سلطنتي کورنۍ ته د يوه نږدې کس د معلوماتو پر بنسټ چمتو شوی ښيي چې کودتا د پاچا د همغږۍ په پايله کې ترسره شوې ده . د رپوټ په يوه برخه کې راغلي دي:« ... ځينو شوروي استخباراتي مامورانو چې د افغانستان د مسئلو په هکله يې مسلکي هر اړخيزه پوهه لرله ، پدې باور وو چې د وروستيو پيښو ماهيت دا ډول نه دی چې رسمي تبليغات د هغو يادونه کوي. پاچاهي کورنۍ ته نږدې د کابل د خارجي کشف دفتر ته په پټه اطلاع ورکوله چې په خپله پاچا د کودتا په کړلو کې لاس درلود. د افغانستان هوښيار او ليرې ليدونکي دا په ښه توګه درک کول چې نور نشي کولی د افغانستان بدلېدونکي ، د غيرپيشبينی وړ او انفجاري وضعيت سره لاس او پنجې نرمې کړي ...، په همدې ډول وضعيت کې ظاهرشاه د ژرندې د دوو ډبرو ترمنځ قراردرلود. د افغانستان پاچا ځلويښت کاله د افغانستان په شاهي تخت ناست وو، هغه پدې موده کې زياته تجربه ترلاسه کړې وه، تودې او سړې شيبې او ورځې يې ليدلې وې . خو اوس يوه داخلي احساس نومورې ته سپارښتنه کوله چې د واک څخه ګوښه شي ، يوې آرامې ژوند ته کډه شي او واک يوه قاطع تر ته وسپاري چې پدې توګه د هېواد وضع تر کنترول لاندې ونيول شي...، داسې يوه کس په هېواد کې شتون درلود اوهغه د اعليحضرت نږدې او خپل پخوانی صدراعظم سردارمحمد داود وو.په خپله پاچا د کودتا په درشل کې ايتاليا ته ولاړ .د پاچا ټول خپلوان، په پاچا پورې تړلي او نږدې کسان د کودتا په ترڅ کې او وروسته له کوم فشار، ستونزو...، سره مخامخ نشول. پدې اړه اطلاعات چې پاچا د جمهوريت د کودتا سره همغږی دی مسکو ته خبر ورکول کېده. »۶۳/ ۵۴ دا پوښتنه چې ولې محمدداود څه د پاسه لسو کلو انتظار وروسته چې نور بودا شوی هم وو په کودتا لاس پورې کړ هم د شوروي د سفارت په رپوټ د تاييد مهرلګوي. که هغه لس کاله د کودتا په پلان کار کاوه د منلو وړاو منطقي نه ښکاري. په رښتيا هم چې هوښيار او زيرک پاچا په هېواد کې د غيرمترقبه پيښو چې د هېواد د ملي امنيت او په تيره د ده د کورنۍ واکمنۍ ته ګواښ پيښاوه د هغو په اړه د تدبيرونو د نيولو په هکله لاړې چارې سنجولي. کله چې د۱۹۶۴ کال د اساسي قانون مسوده جوړه شوه او مخکې لدې چې پدې اړه لويه جرګه راوبلل شي پاچا د اساسي قانون د مسودې د جوړولو د کميټې ر ييس(مجروح) ، مرستيال (رښتيا) او صدراعظم محمد يوسف سره پدې مسئله خبرې کړې وې چې د اساسي قانون د ببړنې حالت په څېرکې کې دا بدلون راوړې چې پاچا د نوي صدراعظم د موظفولو واک ولرې چې نومورو دريو تنو نه وو ورسره منلي. د رښتيا په ګومان د پاچا موخه داودخان وو. ښايي پاچا د کودتا په درشل کې د هېواد کړکيچنو حالاتو ته په کتو سره دا غوره ګڼلې وې چې له واکه ګوښه شي او د تره زوی يې د هېواد د چارو واګې په لاس کې ونيسي او د نومورې له لورې د کودتا سره همغږی شوی وي. د کودتا په درشل کې د هېواد حالات زيات کړکيچن وو ، د پوځي کودتا د ګنګوسو د خپريدو سربيره « د دوبي په پيل کې آوازې خپرې شوې چې ظاهرشاه غواړي پارلمان ړنګ او د ناڅرګند وخت لپاره نوې ټاکنې وځنډوي. داسې بريښيدل چې يو بنسټيز بدلون پيښيدونکی دی. »۶۱/ ۱۲۸ هغه مهال احتمالي کودتا کوونکې پوځي قواوې هم څرګندې وې . له همدې امله پاچا هوډ درلود چې د بګرام له هوايي ګارنيزيون او د زرهدارو قواوو څخه ليدنه وکړي . د بګرام د هوايي ډګر د منسوبينو سره د پاچا کتنه د چنګاښ د شلمې وروسته ټاکل شوې وه او د دې کتنې لپاره ، امپليفايراو لودسپيکرونه هم پيرل شوي وو چې عبدالحميدمحتاط د رادارو د قوماندان تورنجنرال عبدالعزيز سره ګډ ه پيرلي وو. دا چې پاچا په ناڅاپي ډول بهر ته د درملنې په نامه ځي د تامل وړ خبره ده. ښايي په وروستي تحليل کې پاچا غوره ګڼلې وي چې د تره زوی يې کودتا وکړي او دی د درملنې په نامه بهر ته لاړ شي. خو هغه په بريتانيا يا ايتاليا کې بستري هم نشو. دا بيا ښيي چې هغه ناروغ نه وو. دا چې کودتا د پاچا او محمدداود د همغږۍ له امله وشوه پدې اړه قطعي حکم کول ستونزمن دي خو کودتا د خلکو له ملاتړ څخه برخمنه شوه . خلکو ته د خطاب په وينا کې لاندې څو ټکي د سياسي اوښتون په وړاندې د سياسي ډلو د مثبت يا منفي غبرګون، مخالفت او ملاتړ لامل کيدل.

لومړی- د دموکراسۍ مسئله . محمدداود د دموکراسۍ لسيزه «قلابي دموکراسي» وبلله او په هيواد کې يې د«واقعي دموکراسۍ» د ټينګښت ژمنه وکړه.

دوهم- د پاکستان او افغانستان ترمنځ اړيکې. محمدداود د پاکستان سره اړيکې ستونزمنې وګڼلې او د پخوا په څېر يې د پښتنو او بلوڅو او د ديورند د تپل شوې کربنې د ستونزې دعادلانه حل يادونه وکړله.

دريم - د خانداني او طبقاتي ګټو څخه تيريدل.
پورتنيو دريو ټکو د نوي نظام څخه د کين لاسو، ملتپالو او جمهوريت غوښتونکو بشپړ ملاتړ ته لار هواروله او په محمد داود يې هغو شکونو ته د پای ټکی کيښود چې ګواکې هغه کودتا د خپلې کورنۍ د واکمنۍ د دوام په موخه ترسره کړې ده .
څلورم- د هيواد په اقتصادي – ټولنيز او سياسي ژوند کې د بنسټيزو بدلونونو او سمونونو په راوستلو ټينګار. دې مسئلې د هيواد د غوڅ اکثريت خوارو وګړو او د ملي – دموکراتيکو خواکونو هيلو او غوښتنو او همداراز د ولس ځورونکي حالت ته د پای د تکې اينښودولو ته مثبت ځواب وو او له بله پلوه يې په هېواد کې د يوه ټولنيز انقلاب زيږی هم ورکاوه تردې چې خلکو ته د خطاب په وينا کې د چنګاښ پوځي کودتا ته د ملي پاڅون (رستاخيزملي) اصطلاح هم کارول شوې وه.
که چيرې د افغانستان خلکو ته د خطاب د وينا منځپانګې ته وکتل شي هغې د افغانستان د پرمختګ زېږی ورکولو چې بيله شکه ملي او مترقي قوتونو او د غوڅ اکثريت وګړو له ملاتړ څخه برخمنه کېدله. خلکو ته د خطاب وينا د فرضي کربنې د هغې لورې ملتپالو پښتنو او بلوڅو له تاوده هرکلي څخه هم برخمنه شوه .پربله خوا په افغانستان کې دا سياسي بدلون د نړيوال پانګوال سيستم ، چين او د هغوی د سيمه ئيزو متحدينو په تيره پاکستان او ايران د انديښنې سبب شو. دا انديښنې د محمدداود د صدارت د مهال تګلارو ، د ديورند د تپل شوې کربنې د ستونزې په عادلانه حل ټينګار او په دولت کې د پرچميانو شتون سره تړاو درلود. د محمد داود د صدارت پرمهال له پاکستان سره اړيکې زياتې خړې پړې شوې تردې چې د يونيم کال لپاره د کابل- اسلام آباد ډيپلوماتيکي اړيکي وشليدلې او د تورخم- کراچۍ ترانزيتي لار وتړل شوه. هغه مهال حالات دومره کړکيچن شول چې افغان حکومت د پاکستان په وړاندې سفر بري اعلان کړه او لسګونه زره افغانان جګړې ته چمتو شول چې د امريکې او ايران په منځګړيتوب حالاتو عادي بڼه ونيوله. له بده مرغه د جمهوريت پنځه کلنې دورې وښودل هغه څه چې خلکوته د خطاب په وينا کې پرې ټينګار شوی وو هغو ته پام را ونه ګرزول شو او کوچنۍ برخه يې هم عملي نشوله.

ويل کړل نه دي

محمد داود د کودتا وروسته په خپلو ويناوو کې په ټولنه کې د هراړخيزو سمونونو په راوستلو ټينګاردرلود. د واکمنيو پراتيک ښيي هغه واکمنۍ په ټولنه کې د بنسټيزو سمونونو او بدلونونو د راوستلو جوګه کېدای شي چې د هرڅه د مخه ژمنه تخصصي اداره ولري او د هغې سربيره ښه حکومتولي ، د قانون واکمني ، سياسي مشارکت او د وينا آزادۍ ته لومړيتوب ورکړي. په يوه هيواد کې په دا ډول شرايطو کې شونې ده چې د پراخو پرګنو په ګټه سمونونه او بدلونونه پلي شي. د انقلابي دولت مشر په خپلو څرګندونو کې ځان او واکمني پورتنيو ژمنو ته ژمن ګڼل او د دولتي رسنيو له لارې هم ورته څرګندوني کيد لې. دا چې وايي ويل ،کړل نه دي د انقلابي دولت کړنې د ښکلو شعارونو اوغوړو ژمنو خلاف بل څه وې او په ډيرو برخو کې برعکس وې. که چيرې په يوه ځانګړي هېواد کې د ټاکنو له لارې کوم ګوند يا سياستوال واک ته ورسيږي د دموکراسۍ د اصولو سره سم بريالی ګوند يا مخکښ سياستوال خپل حکومت جوړوي او د واکمنۍ په لوړو پوړونو يا په بله خبره سياسي پوستونو کې د نورو سياسي ډلو ګډون د دموکراسۍ د اصولو له مخې ونډه نه ورکول کېږي او د پراخ بنسټه حکومت خبره خپل ارزښت له لاسه ورکوي.خو کله چې د کودتا له لارې چې يو ناقانونه عمل دی څوک واک ته رسيږي هغه ته ښايي چې نور سياسي ځواکونه چې د نوي حکومت له تګلارو ملاتړ کوي په واک کې شريک ، سياسي ډلو ته د فعاليت اجازه ورکړي او د ټاکنو لپاره چمتووالی وښيي. پدې توګه نوې واکمني مشروعيت او د نورو ملاتړ ترلاسه کوي .
د۱۹۷۳ کال د پوځي کودتا وروسته داسې يوه واکمني جوړه شوه چې يوازې په کودتاچيانو پورې يې تړاو درلود.د کودتا په بري سره داودخان د پخواني رژيم غوڅ اکثريت لوړپوړي ملکي او پوځي کدرونه پاچا او سلطنت ته د وفادارو ،نامطلوبه او«ضعيف النفسه دوستانو»په نامه توقيف، ګوښه او يا

بې صلاحيته کړل. له بله پلوه په نوي نظام کې لوړدولتي ارګان (مرکزي کميټه) د ټيټ رتبه پوځيانو څخه جوړشوی وو چې په هيڅ صورت يې د دولتي چارو د لارښوونې وړتيا نه لرله. مرکزي کميټه په واقعيت کې يوه پوځي کميټه وه چې د محمد داود او حسن شرق پرته نور غړي يې د حکومتولۍ څه چې د ستروجزوتامونو د لارښوونې مخينه او تجربه هم نه لرله . دا چې د هيواد او دولت د اداري دروند پيټی د مقصود منزل ته ورسوي په هيڅ صورت يې دا وړتيا نه لرله. سربيره پردې هغوی د مختلفو سياسي اندونو خاوندان وو. له بله پلوه د دې لوړ دولتي ارګان غړي د هيواد د اته ويشتو اداري واحدونو څخه په پنځو اداري واحدونو(کابل ، فراه، پروان ، پکتيا او کنړ) پورې تړاو درلود. د جمهوريت مرکزي کميټه نه دا چې يو پراخ بنسټه جوړښت نه وو،بلکې يونامتجانس او کمزوری پوځي ټولګی وو چې طبيعتآ کړنې يې هم د پوځي ارګان په توګه په امراو نهی ولاړې وې چې د دموکراسۍ سره يې هيڅ سرنه خوړ. همدا لامل وو چې د۱۹۷۷ کال د لويې جرګې تردايريدو پورې په هيواد کې پوځي حالت واکمن وو. په لويه جرګه کې بيا داسې اساسي قانون تصويب شو کوم چې د حکومتي ګوند پرته چې هغه هم فزيکي شتون نه درلود نورو سياسي ګوندونو د فعاليت اجازه نه لرله چې پدې توګه په هيواد کې د سياسي پلورااليسم او سياسي اپوزيسيون د راڅرګندېدو کوچنی احتمال له منځه ولاړ.د لويې جرګې له لوري په تصويب شوي اساسي قانون کې د قواوو تفکيک نه تر سترګو کېده ، په هغه کې د سترې محکمې تشکيلات نه وو او همداراز د قضا خپلواکي هم له منځه تلله.«د جمهوريت اساسي قانون يو متضاد ترکيب وو چې د احکامو يوه برخه په ځانګړې توګه د شخصي مصؤنيتونو احکام يې د۱۳۴۳ (۱۹۶۴) کال د اساسي قانون څخه اخيستل شوي وو ظاهرآ يې د دموکراسۍ منل شوي اصول تائيدول اما په عمل کې يې د اړينو باصلاحيته مؤسسو لکه د مقننه او قضائيه قواوو د منځته راتلو مخنيوی کاوه.ډيرصلاحيتونه د جمهوري رياست مقام ته ورکړل شوي وو چې د پاچا څخه يې زيات واکونه لرل (۷۸ ماده). مقننه قوه له دوو(ملي او لويې) جرګو څخه جوړېده خو حکومت د مجلس څخه د اعتماد د رايې اخيستلو مکلفيت نه درلود او نه مجلس کولی شول هغه سلب اعتماد کړي . د وزيرانو ټاکل او ګوښه کول د جمهور رئيس له اختصاصي واکونو څخه شميرل کيدل . د دموکراسۍ څخه بربنډه سرغړونه د قانون په څلورمه ماده کې وه چې په هېواد کې ګوندي نظام په يوازيني حکومتي ګوند« د ملي انقلابي غورځنګ» پورې محدود شوی وو.همدارنګه د ۴۹ مادې پراساس د ملي جرګې غړي لومړی د نومورې ګوند له لوري ټاکل کيدل او بيا په تشريفاتي توګه د خلکو څخه رايه ترلاسه کوله. »۳۰ / ۱۱ د جمهور رئيس د واکونو په اړه د دې خبرې يادول اړين بريښي چې کله په کال ۱۹۶۴ کې د نوي اساسي قانون مسوده جوړه شوه هغه يې محمد داود ته استولې وه تر څو د هغه نظر واخلي . سردار د پاچا واکونه زيات ګڼل .خو د جمهوري نظام په اساسي قانون کې د جمهور رئيس واکونه د پاچا څخه هم زيات وو. دا وه د محمدداود د معقولې دموکراسۍ يوه بيلګه.

کله چې په يوه هيواد کې سياسي ګوندونه چې د واکمنۍ کړنې انتقاد کړي او واکمنۍ ته د ټولنيزو-سياسي ستونزو د حل او د ټولنې د هراړخيز پرمختګ په موخه بديل وړانديزونه وړاندې کړي نه وي هلته د ښې حکومتولۍ تمه يوخوب او خيال دی. سربيره پردې لکه څرنګه چې مخکې يادونه شوې وه چې په جمهوري دولت کې واک د يوه نامتجانس پوځي ټيم سره چې غوڅ اکثريت يې ټيټ رتبه پوځيان وو چې د سياست ، اداري او د حکومتولۍ له الفبا سره يې پيژندګلوي نلرله هغوی په هيڅ صورت د دې جوګه نه وو، ښه حکومتولي رامنځته کړي چې پايله يې په اداري چارو کې خندۍ، د قانون څخه سرغړونې،اداري فساد، زورزياتۍ ،د انکشافي پروژو نه پلې کيدل او د ټولنيزو ستونزو زياتيدل دي .په يوه هيواد کې د دا ډول اساسي قانون تصويب چې هلته سياسي سازمانونه د فعاليت قانوني جواز ونلري،د وينا آزادي نه وي، د قواوو تفکيک شتون ونلري منطقي پايله يې دا کيدله چې په ټولنه کې استبداد واکمن شي. په جمهوريت کې د واکمن استبداد څرګنده بيلګه د عدليې په وزارت کې د هلمند د نوزاد ولسوالۍ يوه اوسيدونکي له لوري ځان ته اور اچول دي. البته چې د شاه محمودخان د صدارت پرمهال هم يوه تن د کورنيوچارو په وزارت کې ځان وژلی وو اوهمداراز د محمدداود د صدارت پرمهال چې نومورې د کورنيو چارو د وزارت چارې هم سمبالولې يوه تن په نومورې وزارت کې ځان ته اوراچولی وو خو له مرګ څخه وژغورل شو. د جمهوري دولت دوره پخپله د اختناق او استبداد يوه دوره وه چې

په لومړيو څلورو کلونو کې پوځي حالت واکمن وو او وروستۍ يو کال يې د ترور او اختناق يوغملړلی کال وو. محمدداود جمهوريت اعلان کړ پخپله لومړۍ وينا کې يې د رښتيني دموکراسۍ ژمنه وکړه ، د ځمکو په اصلاحاتو يې ټينګار درلود او خلکو ته د دوی د حقوقو د خوندیتوب غوړې وعدې او ژمنې ورکولې. دا ټول په خبرو او ويناوو، په ښکلو جملو کې ادا کيدل او په زړونو ښه لګيدل. جمهوريت يعنې ټاکنې، پارلمان ، سياسي ګوندونه ، خپلواکه رسنۍ او د وينا آزادي .د ټاکنو او پارلمان په هکله خبره هم نه کيدله او د ګوندونو، ټولنو او آزادو رسنيو د جوړيدو څرک نه لګيده او په نوي اساسي قانون کې د هغو د جوړيدو اجازه نه وه. کودتاچيانو خپل پوځي عمل (کودتا) ته ټولنيز انقلاب ويلو انقلاب پدې کې وو چې د افغانستان د شاهي دولت ، د افغانستان د شاهي پوځ، د افغانستان د شاهي ګارد نومونه او نشانونه په جمهوري واوړي . د محمدداود ارادتمندان وايي چې د کودتا په لومړۍ ورځ په کابل راديو کې کله چې ويانډ وويل چې اوس سردارمحمدداود وينا اوروي ويانډ ته يې وويل چې ده ته نور سردار و نه وايي خو ټوله ورځ د راديو له لارې داودخان د سردار په نامه يادیده او وروسته که په رسنيو او رسمي مکتوبونو کې د سردار کلمه نه استعماليده خو عملاً محمد داود د سردار په شان د بشپړ واک خاوند وو . کله يې چې لويه جرګه راوبلله بيله دې چې جمهوري رياست ته بل نوماند شتون ولري ځان د شپڅو کلونو لپاره د جمهور رئيس په توګه ونوماوه او د رايو په اتفاق ولسمشر شو. داسې ولسمشران يوازې د هغه زمانې په سوسيالستي هيوادونو کې د رايو په اتفاق ټاکل کيدل چيرې چې د پرولتاريا د ديکتاتورۍ ترنامه لاندې د مخالفو ګوندونو څرک نه لګيده او د يوازيني واکمن ګوند مشر د رايو په اتفاق ټاکل کيده. هغه مهال د دريمې نړۍ په هيوادونو کې هغه مشرانو چې د ديکتاتورانو نومونه ګټلي دي لکه صدام حسين، حافظ الاسد او معمرالقذافي دا هوښياري لرله او اجازه يې نه ورکوله چې د ټاکنو داسې پايلې اعلان شي چې ګواکې هغوی د رايو په اتفاق ټاکل شوي دي. د لويې جرګې وروسته سردارمحمد داود د دولت ،حکومت او يوازيني واکمن ګوند چې هغه شتون نه درلود مشر وو د ګوند نايب يې سردار وحيد عبدالله او د دفاع وزيرسردارغلام حيدر رسولي وو او ورور يې سردار محمد نعيم د هيواد د بهرني سياست لارښوونه کوله خو پدې توپيرچې هغوی سرداران نه يادیدل. که څه هم خلکو ته د خطاب د وينا منځپانګه د افغاني ټولنې او وخت غوښتنه وه او دولت ته پکار وو چې د ټولنې د غوڅ اکثريت وګړو (بزګرو ، کوچيانو، ځوانانو) په ګټه د ځمکو، اوبو او د ځړځايو د ستونزې عادلانه حل وو ګامونه پورته کړي او ځوانانو ته د زده کړو او خلکو ته د کار شرايط چمتو کړي هغه څه چې خلکو ته د خطاب په وينا کې پرې ټينګار شوی وو. انقلابي دولت وروسته له دوو کلو(۱۹۷۵) د ځمکو د اصلاحاتو قانون جوړ او د هغه نافذيدل يې په کال ۱۹۷۶ کې اعلان کړل .خو د ځمکو د اصلاحاتو پرځای يې د مترقي مالياتو قانون پلي کړ.د مترقي مالياتو د قانون له مخې لويو ځمکه والو ته د شلوهکتارو لومړۍ درجې او د هغې معادل ځمکې د لرلو حق ورکول کيده او له هغه څخه د زياتې ځمکې خاوند بايد ماليه ورکړي وای او يا يې اضافي ځمکه دولت ته پلورلې وی. دولت د پنځه ويشتو کلونو په ترڅ کې ځمکه والو ته د ځمکې د محصولاتو۵/ ۲فيصده ګټه ورکوله او چا چې له دولت نه ځمکه تر لاسه کوله حکومت ته دری فيصده ګټه ورکوله. د مترقي مالياتو پربنسټ ستر ملاکان مکلف وو چې ملاماتوونکې ماليه ورکړي ،ښه يې دا ګڼله چې اضافي ځمکه پريږدي يا دا چې هغه د خپلو اولادونو ترمنځ ترکه کړي تر څو نه ځمکه له لاسه ورکړي او نه ملاماتوونکې ماليه پرې راشي .لکه څرنګه چې د پاچا او محمد داود په واکمنۍ کې« عدالت د رشوت په تله تلل کيده چا چې په تله کې د ډيرو پيسو د اچولو توان درلود هغه وړ او مقابل لوری يې پرې وو او د قوي سفارش څښتن بريالی ګڼل کيده.» ۶۴/ ۲۵ نو لويو ځمکه والو د بډو په ورکولو او د خپل نفوذ څخه په ګټې اخيستنې سره خپلو خپلوانو ته د اولادونو په نامه د ځمکې د ملکيت جعلي سندونه جوړ کړل چې هم د ماليې له ورکولو نه معافېدل او هم يې ځمکه له لاسه نه ورکوله . خو په خپله محمدداود په پغمان او پروان کې خپل جايداودنه خپلو بزګرو ته ورکړل ، هغه جايدادونه چې د خلکو ملکيت ګڼل کېده او سلطنتي کورنۍ خپل کړي وو . پردې بنسټ د ځمکو د اصلاحاتو قانون د يوه سند په توګه بيله دې چې عملي شي پاتې شو پداسې حال کې چې د هيواد سلګونه زره بې ځمکې بزګر چې د بيشميره ستونزو او کړاونو سره لاس او ګريوان وو ،د سود خورو په پورونو کې ډوب وو، ځمکې يې له لاسه ورکولې ، کوچيانو د ځړځايو پرسر د سيمې له خلکوسره ستونزې او شخړې لرلې ، بايد دا ټولنيزې ستونزې حل

شوې واى چې پدې لار کې کوم عملي ګام اوچت نشو. جمهوري دولت د اتمو ټولګيو لپاره د کانکور د آزموينې طرحه پلي کړه چې لسګونه زره تنکي ځوانان د زده کړو نه محرومېدل او په کوڅه ډبو وګړو اوښتل .

د پورتنيوځرګندونو سره سره په جمهوري نظام کې د اقتصادي او انکشافي پروژو د سروې او تطبيق لپاره د سترګو وړ کارونه ترسره شول. د لوګرد عينکو د مسو د معدن د را ايستلو په موخه د هلوځلو پيل ،د سلما او کمال خان د بندونو د جوړولو د کار پيل ،په پکتيا کې د نفت او ګازو پلټنې ،په هرات کې د مسلخ ، په کندهار او هرات کې د سيلوګانو او يو شمير سړکونو جوړول ،د شوروي اتحاد سره په شمال کې د نفتو د تصفيې د کارخانې او د جاپان سره د ټلويزيون د دستګاه د جوړولو د ټرونو د لاسليک يادونه وشي. د جمهوريت په پنځه کلنه موده کې داسې ستره توليدي پروژه چې د هېواد د اقتصاد په وده او وزګاره لښکر يوې کوچنۍ برخې ته د کار شرايط برابر کړي ګڼې اخيستنې ته چمتو نشوله که څه هم د زيات شمير عام المنفعه کوچنيو مؤسسو او ټولنيزو خدمتونو د بنسټونو جوړول چې د پاچا د ځلويښت کلنې واکمنۍ په پرتله د ليدو وړ وو د جمهوري نظام له برياوو څخه شمېرل کيږي چې په هغو کې ښوونځي، پلونه ، سړکونه او روغتيايي بنسټونه شامل وو.

کشمکشونه او مخالفتونه

خلکو ته د خطاب د وينا په يوه برخه کې راغلي وو چې په هېواد کې د انقلابي واکمنۍ په ټينګيدو سره « د افغانستان خلکو او په تيره خوارو او محرومو طبقو او د ځوان نسل د مادي او معنوي پرمختګ له پاره مساعد شرايط برابرشوي او تعصب او ارتجاع ته به د راڅرګندېدو اجازه ورنکړل شي.» ۶۵ پورتنۍ وينا د نوي نظام ماهيت ښيي چې د افغاني ټولنې ټولو طبقو، قشرونو اوسياسي ډلو ته يې څرګند پيغام درلود چې يقيناً د هېواد سياسي کړيو د نوې واکمنۍ د ټګلارې او همدارنګه د واکمنۍ ترکيب ته په کتو سره خپل غبرګون ښود. ملي اوشوروي پلوه مترقي ځواکونو د هغه نه ملاتړ وښود ، چيني پلوه کينې لاسو ،ارتجاعي او محافظه کارو ډلو ورسره مخالفت او دښمني وښودله .پدې هکله ګلبدين حکمتيارليکي : «موږ ته د ده د دې پيغام معنى څرګنده وه .موږ پدې وينا کې د اسلامي نهضت لپاره د بربنډ ګواښ نښې له وړايه ليدلې .» ۳۵/ ۲۴۸ په پرمختللو ټولنو کې خلک د سياسي ډلو او حکومتونو کړنلارو ته ګوري او د هغو پر بنسټ د هغوى په وړاندې غبرګون ښيي. خو په وروسته پاتې ټولنو کې د وګړو د سياسي شعور د ټيټوالي ، د وګړو ترمنځ يې د سياسي پولو نشتون اوهلته د سترو هيوادونو اغيزاو نفوذ د دې لامل ګرزي چې سياسي ډلې او سياستوال د حکومتونو او سياسي ډلو ټګلارو ته نه بلکې څېرو ته وګوري. افغانستان د يوه وروسته پاتې هيواد په توګه چې د وګړو د سياسي شعورکچه يې ډېره ټيټه وه ، سياسي سازمانونه يې هم ځوان او بې تجربې وو او يو شمير يې بيا د پرديو تر اغيزلاندې وو د جمهوري دولت په اړوند يې قضاوت د هرڅه د مخه د دولت د مشر او د واکمنۍ د ترکيب پر بنسټ وو. د جمهوري دولت مشر چې لويديځوالو هغه سور شهزاده ياداوه او په دولت کې د پرچميانو شتون چې د مسکو ټينګ پلويان شمېرل کېدل د هېواد د سياسي کړيو قضاوت د جمهوري دولت په هکله د هغه په مترقي کړنلارو کې نه بلکې په دې کې وو چې هغه د شوروي ملاتړى يا لاسپوڅى وګڼي. جمهوري دولت خپله کړنلاره د«خوارو اومحرومو طبقو او د ځوان نسل د مادي اومعنوي پرمختګ او د ارتجاع د نه راڅرګندېدو» په خاطراعلان کړه چې منطقاً بايد د ټولو کينې لاسو اوسمونيالو کړيو له ملاتړ نه برخمنه شوې واى خو په عمل کې داسې نه وو.د ساري په ډول چين پلوي نوي دموکراتيک ګوند(شعله جاويد) د نوي نظام له ټګلارو څخه چې مترقي لورى يې درلود نه دا چې ملاتړ ونکړ بلکې په مخالفت کې يې ودريد اوعلت يې دا وو چې داؤدخان او د هغه متحد پرچم يې مسکو پلوي ګڼل نو له دې امله يې د پکن د بهرنۍ ټګلارې تر اغېز لاندې د جمهوريت خلاف د دښمنۍ دريځ غوره کړ.دا بيا د دې ترخه واقعيت څرګندوى دى چې زموږ د هېواد اکثريت سياستوالو او سياسي کړيو د پرديو د ايديالوژيو او سياستونو په خاطرمبارزه کوله او جنګيدلي دي. ښايي ځينو سياسي کړيو له دې کبله له نوي نظام څخه بشپړملاتړ

نه وي اعلان کړی ، ووينې چې نوی نظام پخپلو ژمنو ولاړدی که نه ؟ ځکه چې يوازې د مترقي کړنلارو اعلانول نشي کولای د يوې واکمنۍ اصلي ماهيت او جوهر جوت کړي.هغه دری ټکي چې په نوې واکمنۍ يې د وخت د ځېنو سياسي خوځښتونو او سياسي کړيو نه باور ته لار هوارولە او مخالف دريځ يې غوره کاوه د دولت د مشرمخيني ، د واکمنۍ غيرمتجانس ترکيب او په واکمنۍ کې د يوې ځانګړې سياسي ډلې(پرچم) ستره ونډه وه.

د سرطان انقلاب وروسته لويديځوالو په افغانستان کې حالات او د نوي رژيم عملي ګامونه په غور سره څارل. لدې کبله وو چې په کابل کې د امريکې سفارت د سپتمبر په اوولسمه واشنګټن ته ۶۷۵۵ لمبر رپوټ واستاوه چې په يوه برخه کې يې راغلي دي: « د پوځي کودتايي مشرتابه ترمنځ د تشنج او کړکيچ نښې نښانې ليدل کيږي خو له بهر نه هرڅه آرام بريښي. د دې روانو شخړو تر شا لاندې مسئلې پرتې دي :

الف – د مارکسيستي بدلونو د ګړندي والي درجه.

ب- د هغو اشخاصو چې د تش په نامه لس کلنې دموکراسۍ سره ټراو درلود د ګړندۍ څنډنې کچه.

ج - شمال يعنې شوروي اتحاد ته د لويديځ پلوي رژيم د تغيير درجه.»

https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76ve08/d8

شوروي اتحاد ته د داودخان د نږدې کيدو لامل د سوسيالستي نظام سره په خپله د محمد داود ليوالتيا هم وه چې دا ډول نظام په افغانستان کې هم ووينې. ښه بيلګه يې د عبدالحميد محتاط لاندې څرګندونې دي چې د محمدداود له قوله راوړي :« په نړۍ کې دوه ډوله دموکراسۍ شتون لري غربي دموکراسي او شرقي دموکراسي.بايد چې د دواړو دموکراسيو پلې کيدل د نړۍ په مختلفو هيوادونو کې مطالعه او د هغو څخه نتيجه ګيري وکړو. د مطالعې په پايله کې به وپوهيږو چې په هند کې غربي دموکراسۍ څه تضادونه زيږولي دي او دا هيواد د خپل لويوالي او زيات نفوس سره بيا هم نشي کولی په خپلو پښو ودريږي ...، شوروي اتحاد د۱۹۴۵ کال په پسرلي کې د فاشيستي آلمان ځواکونو ته ماتې ورکړه . د هغه وخته تراوسه ديرش کاله تيرشوي دي . اوس ليدل کيږي چې پدې لنډه موده کې هيواد په ټولو برخو کې سترې لاسته راوړنې لري...، د دې فورمول پلي کول په ټولو ټولنو کې د هغوی د تاريخي، عنعنوي او کلتوري ځانګړتياوو په پام کې نيولو سره ممکن دی ...، زمونږ په هيواد کې په سلوکې ۹۰ شرقي دموکراسي د پلي کيدو ده .لاکن لس فيصده نور به زمونږ د ټولنې ځانګړتياوې تعيين کړي. » ۵۴/ ۴۸، ۴۹، ۵۰

د نوي رژيم په سياستونو کې بدلون او په تيره شوروي اتحاد ته زيات نږدې کېدل د واشنګټن ،پکن او د هغو د متحدينو د منفي غبرګون سبب شو او هغوی په دې لټه کې شول ترڅو جمهوري دولت ته د خپلو افغان چوپړيانو او د نظام د مخالفينو پرمټ ستونزې جوړې کړي.له همدې امله« د امريکې د بهرنيو چارو وزير هنری کيسنجر دوه ځله د افغانستان د رهبرانو سره د خبرو اترو له پاره کابل ته راغی چې د هغه سره جوخت د امريکې استخباراتي کړۍ د ښې لاسو بنسټپاله اپوزيسيوني ډلو او همدارنګه د بنسټپاله کيڼ اړخو ډلو چې په هغو کې د مائويسم پلويان هم وو اړيکې ټينګې کړې.» ۶۶ / ۳۵ د واشنګټن دا ډول چلند چې له شوروي سره يې مبارزه د دموکراسۍ په خاطر مبارزه ګڼله د اسلامي او مائويستي دوو مخالفو بنسټپالو دښمنو ډلو سره د اړيکو د ټينګولو نه موخه دا وه ترڅو د افغانستان نوي نظام ته ستونزې جوړې ،امنيت کړکيچن او د هغو څخه خپلو هژمونيستي موخو ته د رسيدو په خاطرګټه پورته کړي.مسکو هم په افغانستان کې د خپل نفوذ د لا زياتولو په موخه داسې لارې چارې لټولې چې د افغانستان مشرتابه د لويديځ سره د نږدې کيدو په هڅه کې نشي ترڅو افغان دولت لاس ټرلی د مسکو د ارادې پلې کوونکې وسيله وي. د مسکو دا نيت شوروي اتحاد ته داود خان د دوهم سفر(۱۹۷۷) کې جوت شو چې

برژنف د افغانستان په شمال کې د غربي کارپوهانواومتخصصينو د شتون په هکله خپله اندیښنه څرګنده کړې وه. پدې اړه د دواړو مشرانو ترمنځ د خبرو د تبادلې په اړه د نظر اختلاف دی خو د دواړو هیوادونو په اړیکو يې منفي اغیز پرېښود. مسکو خپلو موخو ته د رسیدو لپاره هم په افغان دولت کې اوهم له هغه بهر د خپلو چوپړیانو نه استفاده کوله چې هغه مهال د پرچم ډلې او کینې لاسو سکتاریستي کړیو ته ګوته نیول کیده . د دولت په د ننه کې پرچمیانو بیا خپلې موخې لرلې چې په امنیتي ارګانونو او دولتي ادارو کې د خپل نفوذ د زیاتولو سربېره د خپلو سیالانو او سیاسي مخالفانو کمزوري کول وو. پرچمیان چې د مسکو له بشپړملاتړ څخه برخمن وو د مسکو د ارادې له مخې خپل فعالیتونه پرمخ وړل او مسکو د پرچمیانو له لارې کولای شول خپله اراده په محمد داود تحمیل کړي او هغه يې د شوروي اتحاد د نفوذ د مخالفو سیاستوالو په ځپلو کې لیدل .د غوث الدین فایق په وینا پرچمیانو « د خپلو بادارانو سیالان لکه میوندوال او خان محمد مرستیال له ډګره وایستل.» ۵۲/ ۹۴ پدې اړه یو بل افغان لیکوال ورته نظرلري چې« د بیګناه کسانو بندي کول او چانواري د محمد داؤد د پرچمي همکارانو له لوري یو پیل وو ترڅوهغه کسان چې د دوی د کړنلارې په وړاندې خندګرزي او خطرناک يې ګڼل له منځه یوسي.» ۶۷/ ۲۱-۲۲ دا چې محمد داود د انقلاب په دوهمه ورځ د دفاع وزارت د سرپرست په توګه د جنرال خان محمد مرستیال په اړه خپله پریکړه بیرته اخلي په نوې واکمنۍ کې د هماغه پیل څخه کشمکشونه، اختلافونه او مخامختیا ښیي.د محمدداؤد د واکمنۍ په مهال د یو شمیر ځواکمنو سیاستوالو په زنداني کولو او بیا وژلو کې پرچمیانو ته لدې امله ګوته نیول کیږي چې د دولت په امنیتي او قضایي سیستم يې بشپړ کنټرول درلود چې د وخت د کورنیو چارو د وزارت د تحقیق او د پوځي محکمې هیأت يې څرګندې بیلګې دي :

الف – د کورنیو چارو د وزارت د تحقیق هیأت

«۱-غلام فاروق یعقوبي رئیس، ۲–عبدالصمد ازهر غړی ،۳- نصرالله عمرخیل غړی، ۴ - غلام رسول عمرخیل غړی، ۵- باقی (مشهورپه پټک) غړی،۶ -مهرالدین قطره غړی، ۷ – سیدکاظم پرواني غړی.د دغو اوو تنو څخه د سیدکاظم پرواني سازماني اړیکې څرګندې نه وې نور ټول د پرچم د اړخ غړي وو.» ۳۶/۱۸

ب – د پوځي محکمې هیأت

۱ – ډګرجنرال غلام فاروق رییس

۲ – محمد سرور نورستاني غړی

۳ – نبي عظیمي غړی

۴ – محمد آصف الم غړی

۵ -عبداستار سیدخیلي غړی

۶ – محمد یوسف غړی

۷ – مولاداد غړی. د

پوځي محکمې هیات غړي د رییس پرته نور ټول پرچمیان وو.

د سرطان انقلاب وروسته په افغانستان کې د زبرځواکونو د دا ډول دریځ له امله چې یوه اړخ یو شمیر افغان سیاستوال او سیاسي کړۍ د نوي رژیم پرضد کودتاګانو او ترهګریزو فعالیتونو ته هڅول او مرسته يې ورکوله او بل په دولت کې خپل چوپړیان د نورو سیاسي ډلو ، ناپیلو او ملتپالو سیاستوالو ځپلو ته هڅول پایله يې په هیواد کې د ټیکاو له منځه تلل کیدل. د دولتي ضد ډلو ټپلو په هڅولو او لمسولو کې د (واشنګټن ، اسلام آباد ، تهران) مثلث په ګډه عمل کاوه.«تهران داود تر فشار لاندې نیولی وو چې شکمن کمونستان لرې کړي.هغه مهال ساواک د رژیم مخالفینو ته د امریکایي وسلو، د ارتباط د وسیلو او تجهیزاتو او غیرپوځي مرستو وسیله وو، دا مرستې مستقیماً د ایران له خوا د افغانستان په غربي سیمو کې ناراضه قبیلوي مشرانو ته چې د ایران د پولې سره يې فعالیت درلود او نورې يې پټې د پاکستان له لارې بنسټپالو ډلو ته ورکول کیدې. د پاکستان څخه د داؤد ناخوښي د پنجشیر په دره کې په پوځي اډو باندې د بریدونو له امله چې د پاکستان لخوا سمبالیدل لوړې کچې ته رسیدلې وه. همدا راز ساواک ، سیا او د پاکستان اطلاعاتي آژانسونو د داؤد د رژیم خلاف د۱۹۷۳ کال د سپتمبر او ډسمبر او د۱۹۷۴ کال د جولای په ناکامه کودتایي هڅو کې ښکیل وو.» ۴۷ / ۱۵-۱۶د ایران له لارې پاکستان ته د وسلو لیږد

د پاکستان د وخت د صدراعظم ذوالفقار علي بوتو او د امريکي د جمهور رئيس ريچارد نکسن د هغو خبرو څخه جوتيږي چې د۱۹۷۳ کال د سپتمبر په اتلسمه او نولسمه يعني د چنګابۍ کودتا دوې مياشتې وروسته په واشنګټن کې درلودلې چې په هغوکې د دواړو دولتونو د بهرنيو چارو وزيرانو(عزيزاحمدخان او کسينجر)هم ګډون کړی وو. دلته به ددې خبرو هغه برخه راوړل شي چې د ايران څخه پاکستان ته د وسلو د لېږد په اړه دي:

کسنجر- سفيرصاحب هلمز(مخکې د سی آی اې رئيس او هغه مهال په ايران کې سفير) د نوامبر په مياشت کې پاکستان ته درځي . هغه به ستاسو سره (د ايران څخه پاکستان ته) د يو شمير وسلو د ترانسپورت په هکله خبرې وکړي.

نکسن – څرنګه چې نوموړی د سي آی اې پخوانی رئيس دی په دا ډول مسئلو کې ډير وارد دی. د جزئياتو په هکله به سبا خبرې و کړو. تاسي کولی شئ په پاکستان کې زموږ د نوي سفير بښاغلی بويرد سره آزادانه خبرې وکړئ. هغه غښتلی او سرسخت سړی دی. هغه د هندوستان طرفدارهم نه دی. هغه د منځني ختيځ څخه معلومات لري. تاسو ته يو سفير مقرر شوی دی چې زموږ د پاليسۍ نه خبر دی.

عزيزاحمدخان- آيا موږ کولی شو د بښاغلی هلمز د عملياتي دندې په اړه خبرې وکړو؟

کسنجر- هو، زه به د يادو شوو معلوماتو په هکله اطلاع ورکړم.

نکسن - هغه يو پوځي صاحب منصب دی او رتبه يې د جنرال ده.

عزيزاحمدخان – هو! هغه مخکې په افغانستان کې وو، پدې دنده د هغه مقررول ښه غوراوی دی.

https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76ve08/d148

د وسله والومخالفينو دولتي ضد فعاليتونو چې ترشا يې لويديځ او چين ولاړ وو او د مسکو او د هغه د متحد (پرچم) چلند محمد داؤد دې ته اړ کړ چې په خپلو تګلارو نوی نظر واچوي يعني دا چې د ايران او پاکستان سره خپل اختلافونه حل کړي ،د لويديځ او لويديځ پلوه عربي هيوادونو سره اړيکې پراخه کړي ، له شوروي اتحاد څخه واټن ونيسي، دولت له کين لاسو او سمونپالو پاک کړي او مترقي ځواکونه وځپي. محمدداود عملاً پدې لار کې ګامونه اوچت کړل. د ايران سره يې د هلمند د اوبو د ټرون اسناد مبادله کړل ، پاکستان ته يې سفر وکړ، د پاکستان پلاوی کابل ته راغی او په عربي هيوادونو وګرزيد ، د دولت نه يې د کين لاسو پر ايستلو پيل وکړ او د ا، خ، د،ګ د ځپلو په موخه د نوموړي سازمان د کدرونو او غړو په زنداني کولو لاس پورې کړ چې د۱۹۷۶ کال په پای کې يوازې د خلقيانو د سلو تنو څخه زيات کدرونه بنديان وو. پداسي حال کې چې د۱۹۷۳ کال د پوځي کودتا په درشل کې د ټولو سمونپالو او کين لاسو لاندې پنځلس تنه سياسي بنديان وو چې د محمد داود د فرمان له مخې له زندان څخه خوشي شول:

۱ – انجينرعثمان ، مضطرب ،باختري ، داکترعبدالهادي محمودي ، سيدکاظم دادګر (دموکراتيک نوين)

۲ –بحرالدين باعث، ظهورالله ظهوری ،قيام ، محمدصديق ،رنجبر (سازا)

۳ – دستګيرپنجشيري ، صالح محمدزيری ، فدامحمد خواريکښ (خلق)

۴ – فدامحمد فدايي (د ملت جريدي مدير)

د امريکا سره د داودخان د نږدې کېدو هڅې لدې ښکاري چې هغه پلان درلود چې د۱۹۷۸ کال په جولای کې واشنګټن ته سفر وکړي .د جمهوري دولت په تګلاره کې د دا ډول بنسټيز بدلون پايله دا شوه چې کينې لاسي او سمونپالان هم د نظام په وړاندې ودرېږي. د انقلاب د مشر په تګلاره کې د دا ډول حيرانوونکي بدلون پايلې دومره ژوري وې چې د خلق دموکراتيک ګوند دواړه سيال دښمن اړخونه(خلق او پرچم) له لسو کلونو انشعاب وروسته سازماني يووالي ته غاړه کېږدي. د جمهوري دولت په تګلاره کې دې ډول بدلون نه يوازې په هيواد کې د ټيکاو او جمهوري دولت د ستنو د ټينګښت لپاره مرسته ونکړه بلکې حالات يې لا نورهم کړکيچن او توپاني کړل.

ځان وژنه که له منځه وړنه ؟

د۱۳۵۲ کال د وړې په ۲۹ د کابل راديو د مابنام په خبري سرويس کې د جمهوري حکومت دوې ابلاغيې خپرې شوې چې په لومړۍ کې يې د افغانستان په کورنيو چارو کې د پاکستان د حکومت لاسوهنې غندل شوې وې او په دوهمه کې يې داسې راغلي وو:« د څه مودې راهيسې يوې ډلې مرتجعينو د جمهوري نظام ضد او د امنيت د ګډوډولو او د هيواد د انقلابي غورځنګ د له منځه وړلو لپاره غونډې کولې. له نيکه مرغه او په بري سره هغوی د ټولو اسنادو او شواهدو سره ونيول شول. دا خاينان د انقلاب دوستانو په بردباری او حوصلې سره ځارل ...، دوی عبارت دي : محمدهاشم ميوندوال، د ننګرهار پخوانی والي خان محمد ، متقاعد ډګرجنرال عبدالرزاق او يو شمېر نور تيره پنجشنبه د حکومت په امر ونيول شول.» ۶۸ د دې اعلاميو د خپرېدو لس ورځې وروسته حکومتي رسنيو دا خبر خپور کړ چې ميوندوال ځان وژلی دی. په دې اړه په حکومتي رسنيو کې راغلي وو چې ميوندوال د کودتا نيت درلود، کودتا افشاء شوه، کودتاچيان ونيول شول او بيله شکنجې يې په کودتا اعتراف وکړ. د ميوند وال پلويان او ځينې ځيرونکي د کودتا تور يوه دسيسه ګڼي او پدې اند دي چې ميوندوال د تحقيقاتو پر مهال د وهلو ټکولو له امله ووژل شو او په ځانګړي توګه پرچمي عبدالصمد ازهر د تحقيق مشر ته ګوته نيسي. د محمد داود پلويان وايي چې کله ميوندوال ته د خان محمد مرستيال او وکيل سيف الدين شينواري اعترافونه واورول شول او محمداکرم پيلوټ د ميوندوال په شتون کې له کودتا نه پرده پورته کړه په هماغه شېبه ميوندوال ځان غرغره کړ. د محمد داود ځانپالنې ته په کتو سره چې نه يې مخالف نظر او نه يې داسې ځواکمنه سياسي ځيره زغملی شوای چې دده نه زيات وطن او خلکو ته د چوپړ ويارړ تر لاسه کړي ښايي ميوندوال د ده د ارادې له مخې له منځه وړل شوی وي. د ميوندوال سربيره يې بيلګې انجينرغلام محمدفرهاد د افغا ن ملت بنسټ ايښودونکی او عبدالملک عبدالرحيم زی دي. فرهاد لومړنی د کابل منتخب ښاروال وو چې په ښاروالی کې د ښه مديريت له امله « سره لدې چې د کابل ښاريانو غوښتل چې انجينرفرهاد دوهم ځل وټاکل شي سردارمحمد داود يې مخنيوی وکړ.» ۶۹/ ۲۹۰ – ۲۹۱ عبدالرحيم زی د مالياې او اقتصاد وزير چې په خپله محمد داود همدې مقامونو ته رسولی وو او د هيواد د لومړني پنځه کلن اقتصادي پلان جوړوونکی دی.کله چې نومورې په ۱۹۵۶ کې امريکې ته رسمي سفر وکړ او د امريکا نه يې د زياتو مرستو ژمنې تر لاسه کړې هيواد ته په راستنيدو سره يې د ژوند پاڼه واوښته او د څه مودې وروسته (د۱۳۳۶ کال د چنګاښ په څوارلسمه) د بې کفايتی له امله له دندې ګوښه او نظر بند شو. له دندې ځخه د نومورې د ګوښه کيدو مکتوب ګواکې د پاچا د فرمان له مخې د محمد داود په لاسليک صادر شوی وو خو په مکتوب کې د فرمان لمبراو نيټې شتون نه درلود. پدې هکله ع۰ شيرعلومي د پاچا د ګارد د تشريفاتو رئيس ليکي :« د مالياې د وزير په توګه د مرحوم عبدالملک

عبدالرحيم زي نصب د وخت د صدراعظم په نوښت او شخصي پيژندنه صورت نيولی وو. همدارنګه مرحوم يې د سلطنت د مقام د اشارې او هدايت پرته ګوښه کړ.»۷۰ / ۷۲ عبدالرحيم زی د ګوښه کيدو څه موده وروسته زنداني شو. د نوموړي د زنداني کيدو په هکله صدراعظم محمد داود چې د دفاع د وزارت د چارو لارښوونه هم کوله په وزارت کې د غرمې د ډوډۍ د خوړلو پرمهال ويلي وو: « عبدالملک د يوه پردي هيواد په همکارۍ غوښتل په هيواد کې يوه هنګامه جوړه کړي چې مخه يې ونيول شوه. له نيکه مرغه صاحب منصبان او د اردو افراد ورسره همغږي شوي نه وو. تاسو به ډير ژر د تحقيقاتو پايلې د شته سندونو پربنسټ واورئ چې څه ډول توطئه ترسره کيدله تر څو مملکت تباه کړي. کلونه تيرشول ، عبدالملک خان ۲۱ کاله په زندان کې پاتې شو، نه تحقيقات ترسره شول ، نه محکمه دايره شوه او نه اسناد ميدان ته راووتل چې د عبدالملک خيانت ثابت کړي. » ۶۷/ ۴۶ د چنګاښ د کودتا وروسته د بند څخه د عبدالرحيم زي د خوشي کيدو فرمان ورکړل شو خو هغه له زندان څخه پدې نامه ونه ووت چې هغه بېګناه وو. نوموړی د۱۹۷۸کال د ثور انقلاب وروسته د عقرب په پنځلسمه له زندان څخه آزاد شو.

دا ناشوني ده چې د ميوندوال د پوځي کودتا واقعيت او يا تور ثابت شي. خو کېدای شي د ميوندوال له لوري د کودتا هوډ يا په هغه تور ، د نوموړي د ځانوژنې يا له منځه وړنې په هکله د مختلفو سرچينو او لاسوندونو پر مټ، د هغه مهال حالاتو، د محمد داود تګلارو او د نوموړي د ائتلافي ملګرو نقشو ته په کتنې سره قضاوت وشي. ميوندوال د دموکراسۍ د لسيزې له هغو صدراعظمانو څخه دی چې د متوسطې طبقې څخه يې سر را پورته کړ. د ملکيار د معتبرې کورنۍ سره د نوموړي خپلوي د دې لامل شوه چې ميوندوال د سلطنت پام ځانته را واړوي ،لوړو مقامونو او حتی صدارت ته يې ورسوي. داسې ويل کيږي چې د پاچا له لوري د صدراعظم په توګه د ميوندوال د غوراوي موخه دا هم وه چې د داودخان سره خپلې ترينګلې اړيکې جوړې کړي ځکه چې « ميوندوال د محمد داود روزلی نفر وو د محمد داود په لومړي حکومت (۱۹۵۳ – ۱۹۶۳) د بهرنيو چارو په وزارت کې د محمدنعيم د حمايې لاندې شخصيت ګڼل کيده.هغه د شوروي اتحاد ، بلغاريا، انګلستان، چکوسلواکيا، پولند اوعراق د سفر وروسته د محمد داود او محمد نعيم سره اوږده مجلسونه لرل. »۱۰/۷۱ کله چې ميوندوال په رونې اندو او په تېره محصلينوکې اعتبار ترلاسه کړ د سلطنتي کورنۍ دښمني يې وګټله او ده هم د صدارت وروسته په پاچا او سلطنت نيوکې پيل کړلې. ښايي علت يې دا وي چې نوموړي د خپل صدارت پر مهال وليدل چې پاچا او سلطنتي کورنۍ د حکومت په چارو کې لاسوهنه کوله او ده ته يې ستونزې او خنډونه جوړول. ميوندوال د صدارت څخه د استعفي وروسته کشککی ته ويلي وو:« حتی د سلطنتي کورنۍ د هغو غړو نومونه چې لا په ورونې کې هم دي په خبرونو کې د صدراعظم د نامه څخه مخکې چې ستر مسئوليتونه او کارونه ترسره کوي خای ورکول کېږي. » ۳۲ / ۲۲ د ميوندوال سره د سلطنتي کورنۍ ځواکمن غړي محمد داود چې د هيواد د زعامت نيولو ته يې تابيا نيوله د پوځي کودتا د چمتووالي پر مهال د پاچا ګل وفادار په وينا دا آوازې خپرولې چې ميوندوال کودتا کوي. خو د هماغه مهال واکمن حالت او وروستيو پېښو نه داسې بريښي چې محمد داود غوښتل د خلکو پام ميوندوال ته راوګرزوي او په ولس کې دا ذهنيت واکمن کړي چې ميوندوال د واک ليوال دی او د خپلې واکمنۍ پر مهال دا ځواکمن سياستوال د کودتا په تور له سياسي ډګره وباسي . ميوندوال، ډګرجنرال عبدالرزاق او جنرال خان محمد مرستيال د۱۳۵۲ کال د سنبلې په ۲۹زنداني شول او وروسته نور جنرالان ، افسران ، د ولسي جرګې پخواني وکيلان او ملي سوداګرهم ونيول شول او د تلې په اتمه يې اعلان کړل چې ميوندوال په زندان کې د نکتايي

، روجايي ، کوټ بند او کمربند په واسطه ځان وژلی دی. د میوندوال له لوري کودتا د لاندې دلیلونو له امله واقعیت نلري .

الف – د میوندوال ځانګړتیاوې

میوندوال ولسواکۍ ته ژمن سیاستوال وو او هغه د پوځي کودتا پایله « ترور، استبداد او اختناق ګڼل. » ښه بیلګه یې د جنرال عبدالقادر ځرګندونې دي. د جنرال د خاطراتو په کتاب کې راغلي هغه غوښتل داسې یو سیاسي شخصیت چې ملي او نړیوال شهرت ولري پیدا کړي چې د هغه تر لارښوونې لاندې پوځي کودتا وکړي. هغه د میوندوال سره د خپلې لیدنې په اړه د کتاب په ۱۳۳ مخ کې وایي: « ضیاءالدین مې له تولګي والو نه وو ، هغه هم پیلوټ شوی وو، په امریکا کې یې زده کړې کړې وې ، د میوندوال د کلي وو او د میوندوال سره یې اړیکي لرلې. د ضیاءالدین سره میوندوال ته ورغلو، کیناستو او له هغه مو واوریدل. یوازې مې تري وپوښتل : تاسو چې په هیواد کې مهمې دندې لرلې او ستر کارونه مو تر سره کړي دي د ټولنې د اوسني بن بست څخه د وتلو لپاره مو کوم کارونه په پام کې نیولي دي ؟ میوندوال نرم او آرام وو. داسې یې ښودل چې په افغانستان کې دموکراسۍ رواج ومومي. نوی نسل باید په دموکراسۍ باور پیدا کړي ، سیاسي خوځښتونه سره نږدې شي او سیاسي ځواک جوړ کړي. لومړي ځل مې د میوندوال نه د ښایسته سالارۍ اصطلاح واوریده. ویل یې څوک چې د کار وړتیا ولري باید میدان ته راووزي ،په خپلو دندو کې رښتیني وي ، او د خلکو او وطن په ګټه کار وکړي تر څو افغانستان لدې بن بست څخه ووزي. د میوندوال خبرې مو خوښې نشولې. و مو ویل وروره هغه څه چې مورږ په هیواد کې لرو د هغو سره نه جوړیږي.» همدارنګه میوندوال په ۱۳۵۰ کال کې په یوه مجلس کې د کودتا په اړه ویلي وو : « ځرنګه چې کودتا یو پوځي ،توطئه آمیز او پټ کار دی ، لدې کبله هغه نشي کولی ولسشموله او وګړنیزه وي. پردې بنسټ هغه د ولس د اکثریت قشر او عامه خبرتیا پرته صورت نیسي ، څه ډول چې د ملت سره اړیکې نلري او خلک د هغې په طرحه او عملي کولو کې ونډه نلري، لدې امله کودتایي رژیم د خلکو نه لرې پاتې کیږي د خلکو ملاتړ نشي ترلاسه کولی ...، که داسې رژیم ښه نیت هم ولري او په یو لړ سطحي او نمایشي کارونو لاس هم پورې کړي د خلکو ملاتړ نشي تر لاسه کولی ځکه چې ملي اتکا نلري ، همیشه متزلزل پاتې کیږي ، دا تزلزل رژیم اړ باسي د خپل پایښت لپاره استبداد ته مخه کړي او هرمخالف نظر د زور او ځواک په واسطه له منځه یوسي. بنآ ویلی شو چې د کودتا پایله ترور، استبداد او اختناق دی . »۷۲

ب- د چنګاښ د کودتا په وړاندې د میوندوال غبرګون

د کودتا پرمهال میوندوال په فرانسه کې وو. د کودتا څخه په خبرېدو سره محمد داود ته د مبارکۍ تلګرام استوي. د دې تلګرام وروسته هیواد ته د تلو په نیت خوځیږي او په عراق کې د افغانستان د سفیرخلیل الله خلیلي کور ته د هغه لیدو ته ورځي. پدې هکله به د خلیلي له مېرمنې واورو: « د چنګاښ په اته ویشتمه پخوانی صدراعظم محمدهاشم میوندوال د استاد خلیلي د احوال اخیستلو په موخه زمورږ کور بغداد ته راغلی وو خو دا وخت استاد خلیلي په کابل کې وو. ما د میوندوال نه پوښتنه وکړه آیا تاسې په بغداد کې پاتې کیږئ یا بل کوم هیواد ته ځئ ؟ میوندوال په ځواب کې وویل چې سردار صاحب جمهوریت اعلان کړی دی او دا به مناسب نه وي چې پدې وخت کې د هغه تر څنګ و نه دریږو، دا پر مورږ واجب دي چې د خپلو سپین سرو تر څنګ ودریږو او باید ده ته د خدمت کولو آمادګي اعلان کړو.» ۷۳ « میوندوال د خارج څخه هیواد ته په را ستنیدو سره د کابل په هوایي ډګر کې د محمد داود د جمهوري رژیم څخه

په ملاتړ احساساتي وينا ورکړه .د محمدداود او ميوندوال ترمنځ نږدې اړيکې د کين لاسو چې د محمدداود په رژيم تسلط درلود د انديښنو سرچينه ګڼل کيده .» ۳۲/ ۶۰ داسې بريښي کله چې ميوندوال هيواد ته راستون شو حالات د خپلې تمې خلاف ويني تر دې چې ځان خوندي هم نه ګڼي. وخت پيدا کوي چې د خپل پخواني دوست او د نوي رژيم د مشر محمد داود سره ووينې او د کتنې په پای کې سردار ته وايي چې غواړي بهر ته ولاړ شي خو سردار ورته وايي « مناسب نه وينم چې تاسو د هيواد نه بهرته سفر وکړئ» د دولت مشرميوندوال ته بهر ته د تللو مشوره ورنکړه ترڅو د وړې په نه ويشتمه پدې نامه چې سردار غوښتی دی د محمدنبي عظيمي له لوري لومړی ارګ ته وړل کيږي او بيا زنداني کيږي .

ج- د کودتا په تور د بنديانو څخه تحقيقا ت

په ولسواکه ټولنو کې چيرې چې قانون واکمن وي ترڅو چې د تحقيقاتو په پايله کې په يوه تورن تور ثابت نشي هغه د خائن ، مرتجع ، وطن پلورونکی او جنايتکار په نامه د رسنيو له لوري نه اعلانيږي او ضمناً مستنطق ته د تور اسناد وړاندې کيږي چې د هغه پربنسټ له تورن څخه تحقيقات ترسره شي. مخکې لدې چې له ميوندوال څخه تحقيقات وشي د هغه د بندي کولو په خبرکې هغه د خاين او مرتجع په نامه اعلانيږي .دا په خپله ښيي چې خاين ميوندوال د ژوند حق نلري . د تحقيق په اړه د ميوندوال د تحقيق د هيئت مشر عبدالصمد اظهر ليکي: «کله مو چې اسناد وغوښتل، عمومي قوماندان قديرخان وويل تاسو تحقيق پيل کړئ اسناد به مو په اختيار کې کيښودل شي، د هغه مهال په ډاروونکي او وحشتناکه فضا کې چې د اسنادو پرته څه ډول تحقيق وشي ټينګار بې معنی وو.»۷۴ په هغه ورځ چې د ميوندوال د زنداني کېدو خبر خپور شو. سيف الرحمن شينواری او حاجی فقير د شورا پخواني وکيلان په همدې ورځ د ننګرهار والي عزيزالله واصفي خپل د فتر ته غوښتي وو چې د مابنام په اتو بجو کابل راډيو دوې اعلاميې خپرې کړې چې مخکې يې يادونه وشوه. دلته ځکه د پورتنيو دوو وکيلانو نومونه راوړل شول چې ګواکې د کودتا سند چې د پاکستان سره د کودتا چيانو تړاو ښيي د سيف الرحمن شينواري د کور د بخارۍ د دود کش څخه يوه ورځ وروسته ومونډل شو چې په هغه کې نومورې ته د پاکستان له لوري هدايت ورکړل شوی وو چې خپلو حکومتي ضد کړنو ته دوام ورکړي. والي دواړه وکيلان د مرکز په هدايت راغوښتي وو چې کابل ته يې د ميوندوال سره د اړيکو لرلو له امله واستوي. د رادیو څخه د دې ابلاغيو په اوريدو سره والي هغوی ته وايی: «ورونو هغه دليل چې تاسو مې رابللي يئ دا دی چې تاسو يې کابل ته غوښتي ياست، تاسو انديښنه مه کوئ ،ښايي د ميوندوال د همدې مسئلې په اړه ستاسو څخه معلومات واخلي او ډير ژر خپلو کورونو ته راستانه شئ ، دواړه جګ شول او د موټر په واسطه يې کابل ته حرکت وکړ.» ۷۲ که دې وکيلانو د کودتاچيانو سره اړيکې لرلی تښتېدلی به وای نه دا چې په خپله کابل ته لاړ شي . که چيرې ومنل شي چې د کودتا په هکله اصلي سند دا ليک دی داسې يو خطرناک سند د سليم عقل خاوند له لوستلو وروسته له منځه وړي نه دا چې هغه په خپل کور کې وساتي او بل دا چې ددې ليک د ساتلو اړتيا څه وه؟ بيله شکه دا ليک د کوم چارواکي په دستور د نومورې د کور د بخارۍ په دودکش کې ايښودل شوی دی .د سيف الرحمن په کور کې د ليک د ايښودلو په اړه داود ملکيار د وخت د سرحدونو د وزير پاچا ګل وفادار له قوله په يوه ليکنه کې يادونه کړې ده چې دوو تنو ځوانانو دا ليک د کورنيو چارو د وزير فيض محمد په دستور ايښی وو. خو وفادار د دې کسانو په هکله نور معلومات نه ورکوي. محمود سوما د خلقي واکمنۍ د لوړوزده کړو وزير د ليک ايښودونکی ببرک شينواری معرفي کوي . هغه وايي:« کله چې د خلقيانو مشر تره کی د ببرک لدې سپک کار څخه خبر شو د ګوند څخه د هغه د شړلو دستور ورکړ او هغه له ګوند څخه وشړل شو. د ثورانقلاب له بري لنډه موده وروسته امين

هغه د خلقي ځوانانو د سازمان د مشر په توګه مقرر کړ او د ګوند د غړي په توګه هم معرفي شو.» د امين له لوري نه يوازې له ګوند څخه شړل شوی ببرک شينواری د ګوندي په توګه ومنل شو او په لوړ مقام مقرر شو بلکې عارف عالميار هم چې د ګوند څخه شړل شوی وو نه يوازې د ګوندي په توګه معرفي شو بلکې د کابل ښار د نهمې ګوندي ناحيې د منشي او د ترانسپورت په وزارت کې د رييس په توګه مقرر شو . يو خلقي کدر ليکوال ته وويل کله چې ما د امين له لوري ګوند ته د شينواري د منلو اړوند مسآله د زيري سره طرحه کړله او د امين دا کار مې انتقاد کړ هغه را ته وويل چې شينواری هم انقلابي دی او ته هم انقلابي يې انقلابيونو ته ښايي چې د انقلاب څخه دفاع وکړي . د ميوندوال څخه شوي تحقيقات رسنيو خپاره کړل په يوه ځواب کې يې راغلي وو چې جمهور رئيس ده ته هدايت ورکړی وو چې انتظار وباسي او ده ته دنده ورکول کيږي. ميوندوال دا هم وايي د دې پرځای چې د رژيم د راپرزولو په لټه کې وي د جمهور رئيس د اوامرو انتظار ايست ترڅو د محمدداود له رژيم سره همکاري وکړي. د خان محمدمرستيال د اعترافونو په يوه برخه کې داسې راغلي دي: « د ميوندوال سره مې د هغه په کور دريمه کارته کې وليدل او د خپل پلان په هکله مې ورته وويل. » پدې هکله مستنطقې دې ته متوجه نه دی يا خبر نه درلود چې د۱۹۷۱ کال نه وروسته ميوندوال په دريمه کارته کې نه بلکې په نوي ښار کې ژوند کاوه . دا بيا د دې ښکارندوی دی چې مرستيال د چنګاښ کودتا وروسته د ميوندوال کور ته ندی ورغلی.دا ځکه چې مرستيال د ميوندوال د دوو کلونو مخکې کور پته مستنطق ته ويلې ده چې د کودتا په اړه نه بلکې د نورو مسآلو په اړه څه ويلي دي او لدې کتنې وروسته يې ميوندوال نه دی ليدلی . که د کودتا په اړه مرستيال اعتراف کړی وي هغه هم د شکنجو له امله دی . د شکنجو پرمټ د اعتراف په هکله ډګرجنرال عبدالرزاق ليکي :« د کورنيو چارو وزير(فيض محمد) وويل: ولې ځواب نه ليکې ؟ ومې ويل ، زه څه ووايم چې کودتا مې کوله ؟ پداسې حال کې چې نه مې کودتا کوله او نه هم د کودتا خبره وه. دا يوه دسيسه ده چې ماته جوړه شوې ده.ويې ويل : که په خپله رضا يې ووايې ښه ده که نه په زور به ستا څخه اعتراف واخلو...، هغه د شکنجو وروسته اړکيږي اعتراف وکړي او ليکي : نه غواړم بې آبه شم ، مرګ د دې ژوند څخه ښه دی .پدې ډول څه شی مو چې نه وو کړي ، پرهغو مې اعتراف وکړ...» ۷۵

د پورتنيو څرګندونو پربنسټ دې پايلې ته رسيږو چې په ميوندوال او د هغه سره په نيول شوو کسانو د کودتا تور يوه دسيسه وه . په هرصورت د ميوندوال په شمول ټولټال ۴۲ تنه جنرالان ، افسران، د شورا پخواني وکيلان او ملي سوداګر زنداني شول چې شپږ تنه يې اعدام او نور د حبس په مختلفو کلونو محکوم شول او چانواري شوي کسان ټول پښتانه وو . ميوندوال د اسلام په اړه بشپړه پوهه درلودله او دی معتقد مسلمان وو او پوهېده چې ځانوژنه په اسلام کې جواز نلري. سربېره پردې د غوث الدين فايق له قوله چې يوه ورځ مخکې يې ميوندوال د دهمزنګ په زندان کې ليدلی ليکي چې هغه په ملي جاموکې وو. همداراز ډګرجنرال عبدالرزاق خان ته په زندان کې يوه صاحب منصب ويلي چې ميوندوال د تحقيق پر مهال ووژل شو او ملي جامې يې اغوستې وې. دا هم په زندان کې معمول دي چې له بندي څخه اضافي شيان اخستل کيږي نو څرنګه د ميوندوال سره دريشي، کمربند او حتی کوټ بند شتون درلود ، ځکه د هغه د ځانوژنې په اړه ويل شوي وو چې هغه په کمربند، نکټايې، روجايې او کوټ بند ځان را ځړولی وو. که دا ومنل شي چې له ميوندوال سره دريشي او کوټ بند وو دا نو زندان نه بلکې مېلمستون وو.

معکوسې پايلې

د سلطنت په نسکوريدو سره د دموکراسۍ د لسيزې مطرح سياسي سازمانونو(پرچم، خلق، شعله جاويد، ځوان مسلمانان ، مساوات) د نويو حالاتو سره خپلې تګلارې او سياسي فعاليتونه عيار کړل. د پورتنيو شپږو ډلو څخه يوازې پرچم د جمهوري دولت برخه وه . په نظام کې د نوموړي سازمان امکانات د دولت له مشر څخه هم غوره وو. ځکه پرچميانو د څه کم اتو کلونو سياسي مبارزې تجربه لرله . محمد داود نه سياسي ګوند درلود او نه يې غښتلی کاري ټيم او په خپله هم د زيات عمر له کبله اړيني فزيکي او ذهني وړتياوې نه لرلې. په جمهوري دولت کې د پرچم دې برلاسۍ دې ته لار هواروله چې محمد داود تجريد او د خپلو سياسي سيالانو د کمزورولو په موخه پوره ګټه پورته کړي.پرچميانوخپلې هڅې پدې راګرزولې وې چې د هرڅه د مخه داودخان د خپلو پخوانيو دوستانو او همدارنګه سياسي مطرح ځيرو ځخه چې له نوي رژيم سره د همکارۍ ليوال وو تجريد اوهغوی له ډګره وباسي. د دې کارڅخه يې موخه دا وه چې محمد داود په پرچم ډډه ولګوي.کشککي د دموکراسۍ د لسيزې د وروستي حکومت د کابينې غړی ليکي: «هغوی(پرچميانو) هيڅکله ما ته موقع رانکړه ترڅو محمدداود ووينم.سره لدې چې په ۱۹۷۷کې د هغه د ياورانو څخه يوه راته څو ځلې ټلفون وکړ چې انتظار وباسم او ماته به احوال راکړي چې هغه ووينم. » ۱۰۷/۳۲ پدې هکله چې نورمحمدتره کی هم بريالی نشو محمد داود ووينی هغه به د صالح محمدزيري څخه ولولو چې د مرکزي کميټې د يوې غوندې په اړه د تره کي له قوله راوړي : « په هرځای کي مو پرچميان مخه نيسي. زه عبدالحليم ارګ ته بوتلم او هلته يې له چا سره خبرې وکړې او زه يې په ښه توګه ارګ ته د ننه کړم . يو عسکرهم را سره ولاړ او زه يې کومې شعبې ته بوتلم ، هلته د علومي په نامه يوه صاحب منصب ته وروستلم ، هغه عسکر ولاړ ما علومي ته وويل چې زه غواړم د جمهوريت له مشر سره وګورم ، نوم مې نورمحمدتره کی دی. هغه وويل زه تا پيژنم ، ته کښينه زه به احوال ورکړم. علومي بيرته راغی ويل يې د جواب انتظار وباسم. ما ورته وويل سمه ده ، په څو ساعتو مې انتظار ويستی.په پای کې همدغه علومي راغی ويل ، ملي رهبر ستا سره نه ګوري او ستا څخه نفرت لري. ما هم هيڅ ونه ويل او راووتم . ملګري ډير خوابدي سول چې داودخان څرنګه غوښتل له تره کي صاحب سره وګوري او بيا يې داسې کار وکړ. يوه ملګري وويل ښايي چې داودخان به غوښتل خو پرچميانو يې لار بنده کړې ده. بل ويل، ښايي پخپله پرچميانو زمونږ د تحقيرولو لپاره دغه ټوله نقشه جوړه کړې وي. خو تره کي ويل چې دواړه امکانه موجود دي ځکه چې د علومي چلند هم دوستانه نه، بلکې تحقيرآميزه و. » ۳۳۸ / ۴۰ (علومي د چنګاښ د انقلاب وروسته په ګارد کې د اپراسيون يا د حرکاتو مدير وو) . همدارنګه ډګرجنرال عبدالرزاق د داود خان له دوستانو څخه چې د کودتا وروسته جمهور رييس هغه ته دنده سپارلې وه چې د هېواد د هوايي او مدافعه هوايي قواوو د نيمګړتياوو او سمونونو په اړه رپوټ جوړ کړي اوغوښتل يې محمد داود ووينې خو د ليدنې فرصت يې نه وو ورکړی ليکي :« وپوهېدم چې محمد داودخان يې داسې محاصره کړی دی هغه کسان چې غواړي هغه ووينې نه يې شي ليدلای. لدې نېټې وروسته معلوم شول چې داودخان د دې خلکو تر کنترول لاندې دی.» ۷۵ د کودتا وروسته شعله يان، سکتاريستان او اسلامپال د نوي نظام په وړاندې ودرېدل، د دولت دښمنې يې وګټله او اړشول د ځمکې لاندې پټو فعاليتونو ته مخه کړي. خو د جمهوري نظام چلوونکو د محمدهاشم ميوندوال په مشرۍ د مساوات ډله او اسلامي غورځنګ د نورو په پرتله نوي نظام ته ګواښمن ګڼل. لدې کبله يې د هغوی د ځپلو هڅې پيل کړې. واکمنانو داسې انګيرل چې ميوندوال په نړيواله کچه يو پيژندل شوی سياسي شخصيت دی او ملګري يې هم اکثراً پخواني لوړ رتبه ماموران وو او کولی شي د سياسي

اپوزيسيون د يوه غښتلي لښکر په دريځ کې سر را اوچت کړي. همدارنګه اسلامي غورځنګ ورته ځانګړتياوي لرلي او سربيره پردي د اسلام تر سيوري لاندې کولی شي دوديزه مسلمان هېوادوال د واکمنۍ په وړاندې راوپاروي. له بله پلوه د انګرېزانو څخه د خپلواکۍ د ترلاسه کولو وروسته د مدرنيتي په وړاندې د دين او مذهب څخه ناوړه ګټه پورته شوې ده او د جمهوري دولت مؤتلفينو (داود- پرچم) پردې اساس اسلامي غورځنګ او روحانيون نوي نظام ته ګوابښمن ګڼل. په ميوندوال دا تور هم وو چې هغه د سي آی ای سره اړيکې لري او د نړيوال اسلامي نهضت ترشا هم لويديځ او په سرکې متحده ايالتونه ولاړ وو. خلقيانو د جمهوريت ټينګښت يو مثبت بدلون ګڼلو او د محمدداود افکارو ته په کتو سره چې د هيواد د پرمختګ ليوال او د بڼې لاسو او په تيره د ارتجاعي روحانيت دښمن دی د جمهوري نظام د ملاتړ سربېره د مخالفينو د توطئو په خنثی کولو کې مرسته ورسره کوله چې د اسلم وطنجار له خوا د توپچی د قوماندان جنرال ميراحمدشاه د توطئې په اړه حکومت په جريان کې اچول يې څرګنده بيلګه ده. د جمهوريت په وړاندې د خلقيانو دا ډول دريځ هغوی د نوې واکمنۍ له فشار او ګوزار څخه وساتل او په سړه سينه يې د خپلو ليکو د پياوړتيا لپاره هلې ځلې کولې. له بله پلوه د خلقيانو غوڅ اکثريت د متوسطې او ټيټې طبقو استازي وو چې واکمنۍ د دوی دا رنګه ټولنيز دريځ او شونتياوې دولت ته خطرناک نه ګڼل. لکه څرنګه چې سلطانعلي کشتمند پدې اړه ليکي :« د خلقيانو اړخ د پراخو سياسي فعاليتونو د پرمخ وړلو لپاره نه تصميم درلود او نه شونتياوې ...» ۱۸۰/۳۹ البته د کشتمند ددې ادعا په هکله چې خلقيانو د سياسي فعاليتونو د پرمخ وړلو لپاره تصميم نه درلود دا پوښتنه پيدا کېږي نو خلقيانو د څه لپاره سياسي فعاليت درلود خو د شونتياوو خبره يې د پرچم په پرتله سمه ده .بل لامل چې داودخان له خلقيانو څخه نه ډارېده د دې ډلې سياسي او ايديولوژيکي باورونه وو چې د شوروي اتحاد له تګلارو څخه په ملاتړ څرخېدل. محمد داود هم د شوروي اتحاد سره خورا نږدې اړيکې لرلې. لدې امله جمهورريس د خلقيانو څخه کوم ګوابښ نه احساساوه او د خلقيانو د ځپلو هوډ يې نه در لود.

د پورتنيو څرګندونو په پام کې نيولوسره او د جمهوري دولت د لومړۍ نيمايي بهيرونو او پېښو هم وښودل چې دولت د ميوندوال ډله او اسلامي غورځنګ وځپل. البته د ميوندوال پلويانو د خپل مشر د وژلو وروسته د سياسي فعاليت څخه لاس واخېست. خلقيان چې د واکمنۍ له فشار خوندي وو د خپلو ليکو د پياوړتيا لپاره اړينه ګټه پورته کړه. د کودتا وروسته چې د هيواد سياسي او امنيتي وضعيت کړکيچن وو او انقلابي دولت د خپلو ژمنو کوچنۍ برخه هم ترسره نکړه .خلقيانو د اعلاميو په خپرولو سره د واکمنۍ په تګلارو نيوکې کولې او خپل وړانديزونه يې واکمنۍ ته وړاندې کول. د سياسي او امنيتي وضعيت په خړپړتيا کې يې محمدداود، پرچميان او مخالفين ملامتول او خپل دريځ يې چې نه په دولت کې دی او نه يې د دولت خلاف دريځ نيولی دی يوازيني معقول دريځ او د افغانستان د لوړو ګټو سره برابر ګانه . د خلقيانو دا ډول دريځ په رون اندو کې د هغه اعتبار او نفوذ ته ګټور تمام شو او په کمې لحاظ يې ليکې خورا پياوړې شوې. پرچم چې په جمهوريت کې د واک په ګډې ډډه لګولې وه د محمد داود پر مټ د خلقيانو پرته خپل نور سيالان بښه وځپل .بې ويلو بښکاره ده چې د هرې واکمنۍ لومړني او کليدي مسؤليتونه په هېواد کې د ټيکاو او امنيت ټينګښت او ولس ته د خدمتونو وړاندې کول دي. جمهوري دولت په همدې چاره او همدا رنګه په خپلو ژمنو کې پاتې راغی .د سمونونو او اصلاحاتو په اړه دومره ويل پکار دي چې دا سمونونه او اصلاحات يوازې په ويناوو کې خلاصه کيدل او په عمل کې يې څرک نه لګيده. په ادارو کې فساد د پاچا د زمانې په شان ادامه وموندله.دې حالت په لوستي قشر کې هم د محمد داود او هم د هغه مؤتلف (پرچم) اعتبار ته زيان ورساوه. د محمد داود سره د پرچم د ائتلاف موخه دا وه چې پدې پراو کې ځان غښتلی، خپل سيالان او په هغو کې خلقيان کمزوری کړي او د يوه پياوړي

سازمان په توګه د افغانستان د سياسي ډګر په يوازيني لوبغاړي واوړي معکوسي پايلې لرلې چې هغه د پرچم د فرکسيون کمزوري او خلقيانو غښتلتيا وه . همداراز د محمد داود د واکمنۍ د دويمې نيمايي تګلاره چې د کينې اړخو او په تيره د افغانستان د خلق دموکراتيک ګوند له ډګره ايستل ، لويديځ ته ځان نږدې کول او پدې توګه په واک کې پاتې کيدل وو هم معکوسي پايلې لرلې ځکه هغه د۱۹۷۸ کال د اپريل په پنځمه د ګوند ځيني مشران توقيف او غوښتل يې چې هغوی اعدام کړي او پدې ډول يوازښنی قوي سازمان چې د واکمنۍ بديل وو هم له لوبې وباسي خو د ګوند د خلقي اړخ د پوځي پاڅون له امله جمهوري نظام نسکور او د ا، خ ، د، ګ واک ترلاسه کړ.

اختيار که اجبار ؟

د ظاهرشاه په پاچاهۍ کې د دولتي چارو د لارښوونې څرنګوالي ته په کتو سره هغه په دوو پراوونو ويشلی شو. لومړی پراو چې پاچا د ممثل او سمبول حيثيت درلود واک د صدراعظمانو (هاشم خان ، شاه محمود خان او داود خان) سره وو او دوهم پراو د دموکراسۍ لسيزه ده چې پاچا عملاً واک په خپلو منګولو کې ونيو او د ربښتيني ټولواک له دريځ څخه برخمن شو. البته چې څلويښت کاله د هيواد بهرنۍ پاليسي په بشپړ ډول د سلطنتي کورنۍ او د حکومت امنيتي بنسټونه د واکمنې کورنۍ او محمدزيو له لوري يرغمل شوي وو. په بهرينو هيوادونو او په ځانګړې توګه په ځواکمنو هيوادونو لکه متحده ايالتونو، انګلستان، فرانسه ، آلمان او شوروي اتحاد کې سفيران او زياتره ډيپلوماتان د دې کورنۍ غړي وو. خود دې کورنۍ د ټنبلۍ له امله پدې څلويښتو کلونو کې افغانستان د يوه زراعتي هيواد په توګه حتی د دې جوګه نشو د کورنيو کرنيزو توليداتو له مخې پخپل ځان متکي شي بلکې د خوراکي توکو زياته برخه له بهر نه هيواد ته راوړل کيدله. بېوزلي ، بېسوادي او بېکاري د ټولنې د ځانګړتيا وه او خلک د بيساره ستونزو او کړاوونو سره لاس او ګريوان وو. دې ډول حالت په ټولنه کې داسې ذهنيت واکمن کړی وو چې ګواکې سلطنت د هيواد د پرمختګ د خنډ لامل دی او که شاهي نظام په جمهوريت واوړي هېواد به ګل ګلزار شي . همدا دليل وو چې رونې اندو د جمهوري نظام څخه هرکلی وکړ. د کودتا په پايله کې د رازيږيدلي جمهوريت په مشرۍ کې بيا هم د سلطنتي کورنۍ غړی ولاړ وو. داود پلوی جنرال زکريا ابوي هغه«سرټمبه ، کينه کښ، ځانغوښتونکی سردار چې د تيريدنې او جوړجاړي نه بې خبره وو » معرفي کوي. د يوه دولتي زعيم د دا ډول ځانګړتياوو منطقي پايله د استبدادي نظام ټينګيدل دي. د محمد داود د ځانغوښتنې ، استبداد او سرټمبه ګي ښه بيلګه د ډګرجنرال غلام فاروق، د دموکراسۍ په لسيزه کې د پوځ لوی درستيز د مشر زوی صديق فاروق لاندې څرګندونې دي چې د محکمې د رئيس په توګه د خپل پلار د مقرريدو په اړه د خپلې مور له قوله وايي : « يو مابنام ډګرجنرال غلام فاروق خان چې د شهيد داودخان ليدو ته ورغلی وو د معمول خلاف ډير پريشان او ډير ژر کور ته راغی، ډګر جنرال غلام فاروق د معمول خلاف د کورنۍ غړو ته وويل چې ده د شهيد داودخان امر نه دی منلی او په قهر د ده نه راوتلی دی. پلار يې مور ته ويلي وو چې کالي او درمل يې چمتو کړي ځکه د داودخان له قهر اوغرور څخه چې خبر دی او هغه رويه چې ده نن کړې ، د نوموړي له امر نه يې سرغړونه کړې ده ،په قهراو بيله خدای په امانۍ د داودخان نه راوتلی دی حتمآ نن شپه بندي کيږي. مور يې د فاروق خان نه پوښتلي دي چې د داودخان کوم امر يې ندی منلی په ځواب کې يې ويلي وو چې ده ته امر شوی وو چې د پوځي محکمې رئيس شي چې د ميوندوال او يو شمير نورو تورنو جنرالانو او صاحب منصبانو د پوځي محکمې رياست په غاړه واخلي. ده شهيد داودخان ته ويلي چې اکثرآ دا جنرالان د ده نږدې

دوستان دي چې کلونه يې ورسره ملګرتيا لرله او دا کار ورته ناممکنه دی چې هغوی محاکمه کړي...، هماغه شپه د لسو بجو وروسته بيا ټلفون راغی او پيغام ورکړ شو چې رهبر امر کړی دی چې ډګرجنرال همدا اوس عاجل ملاقات ته ورشي . ډګرجنرال د کورنۍ سره مخه ښه وکړه او په بيړه د داودخان ليدو ته ورغی. هغه د عسکري کالیو او خولۍ سره خو د نکتايي پرته د داودخان ليدو ته ورغی. د داودخان ياور ضياء مجيد خپله نکتايي ورکړې وه ترڅو په منظمه عسکري دريشۍ کې د داودخان دفتر ته ورننوزي. د دې ليدنې وروسته غلام فاروق خان د پوځي محکمې رياست منلی وو.» ۷۶ دلته ليدل کيږي چې پخوانی لوی درستيز د زندان له ويرې اړ کيږي داسې مقام ومني چې نه يې مسلک وو، نه يې د هغې تجربه لرله او مهمه دا چې نه يې غوښتل دا دنده ومني . د فاروق خان په خبرو کې د پام وړخبره داده چا چې د محمد داود امر او حتی وړاندیز نه دی منلی ځای يې زندان دی. لدې امله د محمد داود ځينې پلويان هغه باکفايته ډيکتاتور ګڼي. ښه ساری يې په ډګرجنرال فاروق خان د پوځي محکمې د رياست منل دي چې د خپلو پخوانيو ملګرو او دوستانو د غرغرې فرمانونه لاسليک کړي. فايق د خپل کتاب په ۱۵۷ مخ کې د دواد خان په اړه ليکي چې «د سردار محمد داود خان له هيبته د وزيرانو په مجلس کې چا ټوخی نشو کولی.» د داودخان د دې ځانګړتياوو پايله دا شوې وه چې د جمهوريت په نامه د هغه فردي استبدادي واکمنۍ ټينګه شي چې مناسب نوم يې د افغانستان جمهوري شاهي دولت دی. « داود خپل شاهي ضمايم نه سول پريښودلای ، او سره لدې چې ځان د افغانستان د جمهوريت ولسمشر او صدراعظم ، اعلان کړ خو عمل يې د يو پاچا غوندې وو او ډير ژر يې د شاهي ولسمشر لقب وګټی.» ۳ / ۱۹۳ – ۱۹۴ هغه سياستوال بريالی دی چې همکاران او سياسي مخالفان يې د ستونزو او سياسي مسئلو په هکله ورسره دوستانه خبرې اترې او مشاجرې وکړی شي او د تيريدنې او جوړجاړي هنر يې زده وي . پربله خوا په سياست څه چې په عادي مناسباتو کې سرټمبه ګي ، کينه او ځانغوښتنه ځای نلري . د جمهوريت مؤسس د مخالف نظر د نه زغملو له امله د سياسي مخالفينو د ځپلو تګلاره غوره کړه. ځرنګه چې هر عمل عکس العمل لري همدا لامل وو چې د نوي نظام په وړاندې د کودتاګانو او مخالفتونو لړۍ پيل شوه چې منطقي پايله يې د امنيت خړپړکيدل، د سياسي ټيکاو له منځه تلل او د ترور او اختناق واکمنيدل وو. په بهرني سياست کې د ناپيلتوب له دوديزه سياست څخه ډډه ، د شوروي اتحاد په غېږ کې غورزيدل او د ګاونډيانو خلاف دريځ نيول لويديځ ، چين ، پاکستان او ايران انديښمن او و يې هڅول چې د نظام په وړاندې بنسټپالې کينې لاسې او مذهبي ډلې ولمسوي او نوي نظام ته ستونزې جوړې کړي. د نظام مخالفان چې اسلامي غورځنګ ، چين پلوه کينې اړخي او سکتاريستي ډلې وي پاکستان ته په پناه وړلو سره هلته ورته پوځي ټريننګ ورکړل شو او افغانستان ته يې د ورانکاريو لپاره راولېږلې. البته هغه مهال د ايران شاهنشاهي رژيم هم د نظام د مخالفينو سره همغږي ښودله او هغوی ته يې وسلې برابرولې. د ايران د شاهنشاه انديښنه او ويره لدې څخه وه که جمهوري نظام خپلې ژمنې چې د هيواد آبادي او د ولس سوکالي پکې ليدل کيده پلي کړي او افغانستان پرمختګ وکړي د ايران خلک به هم د شاهنشاه په وړاندې ودريږي. د افغانستان د حکومتونو په وړاندې ډير لږ د ايران د لاسوهنو په اړه ويل شوي او ويل کيږي پداسې حال کې چې ايران د پاکستان په شان تل د افغانستان په وړاندې دښمنانه رول لوبولی دی. هغه مهال افغانستان ته د ستونزو په جوړولو کې د ايران رول ځکه زيات وو چې د ايران شاهنشاهی دولت په سيمه کې د امريکي د ژاندارم حيثيت درلود. حتی واشنګټن د تهران له لارې اسلام آباد ته پيسې او وسلې ورکولې چې د افغانستان په وړاندې د جمهوريت مخالفان ټريننګ کړي . جمهوري دولت هغه مهال اړ شو په خپلو تګلارو بيا کتنه وکړي چې د۱۹۷۵ کال د جولای په ۲۸ د انقلاب د دوهمې کليزې په دريمه په کابل کې بريښنا پرې شوه او د هيواد په ځينو سيمو لغمان، لوګر، ننګرهار،

بدخشان او پنجشير کې د اړودوړو هڅې وشوې. وروسته لدې پيښو محمد داود چاره پدې کې وليدله چې د لويديځ ارادې ته په ګونډو شي او د هغه د غوښتنو سره سم خپل سياستونه عيار کړي. د لويديځ عمده غوښتنې دا وې :

- د کينې لاسو او په ځانګړې توګه د افغانستان د خلق دموکراتيک ګوند ځپل.

– د پاکستان او ايران سره د اختلاف وړ ستونزو حل او د پښتونستان له داعيې څخه تيريدل.

– د شوروي اتحاد او لويديځ سره په مناسباتو بيا کتنه.

محمد داود بيله دې چې په خپلو تګلارو کې د دا ډول بنسټيزبدلون پايلو ته پام را وګرزوي عملی ګامونه اوچت کړل. دا مهال دې چې سردار يو ځل بيا په يوه ناڅرګنده لار روان شو. لومړی ځل يې د کودتا ناڅرګنده او د شوروي اتحاد په غېړ کې د لويدو لار ونيوله پايله يې دا شوه چې د لويديځ ارادې ته په ګونډو شي او دا ځل يې د لويديځ غوښتنو ته لبيک ووايه چې پايلې يې ناتار زيړونکې شوې. د محمدداود دا ډول سياستونه بيا هم د نوموړي د شخصيت سره تړاو لري چې هغه د واک تږی او د زعامت ليوال وو. د کودتا له لارې يې غوښتل واک ته ورسيږي او په خپل کورنې او بهرنې سياست کې يې د بدلون له امله هيله لرله چې د لويديځ ملاتړ او مرستې به تر لاسه کړي او ضمناً به لويديځ د جمهوري نظام مخالفين چې رژيم ته ستونزې جوړولې وهڅوي له مخالفته لاس واخلي او پدې توګه په واک کې پاتې شي. خو د لويديځ اصلي موخه د محمد داود ورکه او د هيواد د مترقي غورځنګ بشپړه له منځه وړل وو. لويديځ پوهيده چې ناسيونالست محمد داود د سترافغانستان خوبونه وينې چې لويديځ ته دا ډول افغان سياستوال د منلو وړ نه وو. خو محمد داود د لويديځ دا لوبه درک نکړه چې غواړي هم دی او هم د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند چې د ده بديل وو له منځه يوسي او د خپلو نوکرانو واک ته رسولو لپاره شرايط چمتو کړي. لکه څرنګه چې داودخان د خلقيانو د وسلوال پاڅون په پايله کې له واکه ګوښه کړل شو واکمن ذهنيت دا وو چې دا د مسکو نقشه وه چې خلقيان يې وهڅول او مرسته يې ور سره وکړله د داودخان خلاف کودتا وکړي . دا ډول ذهنيت بشپړ ناسم دی ځکه چې د افغانستان د هغه مهال له حالاتو او سياسي بهيرونو څخه باخبره څېړونکي مسکو ته نه بلکې واشنګټن ته ګوته نيسي چې د داودخان قبر يې ورته وکېندلو . يو له دغو کسانو څخه امريکايي افغانستان پېژندونکی سليک اس هاريسون دی چې د۱۹۷۹ کال د می مياشتې په ۳۱ د واشنګټن پوست په ورځپاڼه کې يوه مقاله خپره کړې او په دې اند دی چې دا د ايران شاه وو، نه برېژنف چې د افغانستان د پيښو ځنځير يې د محمد داود ترنسکوربدو پورې کش کړ. د هغه په وينا د محمد داود سفر ايران ته او د ايران سره د استخباراتي همکاريو هوکړه ،د کينې لاسو اخراج له دولت څخه، د شوروي څخه لېرې والی، هغه څه وو چې د محمد داود نسکورولو ته يې لار هواره کړله. د چنګاښ د کودتا متفکر مغز حسن شرق هم ورته ليدلوری لري. لويديځ پلوه اسلامي دولتونو محمد داود ته د پريمانه مرستو ژمنې وکړې خو د مرستو څرک يې نه لګيده . د بېلګې په توګه يوازې ايران افغانستان ته د دوو ميلياردو ډالرو د ورکولو ټټر وډبولو. د ايران د مرستوپه هکله « جعفرنادم د ايران د بهرنيوچارو په وزارت کې دريم مقام د فشار خبره کوي چې ساواک د داود د رژيم په اړه په کاراچولو .هغه وويل چې د کابل رژيم ته خپلې مرستې پدې شرط کوي چې خلق او پرچم وځپي او د هغې سربيره د افغانستان له مقاماتو نه يې ژمنه اخيستې وه چې د پاکستان سره به د سولې لوزنامه لاسليکوي او پدې لار کې به د پاکستان د پښتنو او بلوڅو ښورښيانو څخه هر ډول ملاتړ ختموي. » ۴۷/ ۲۰ دلته ليدل کيږي چې په سيمه کې د امريکې د ژاندارم ، ايران موخه په هيواد کې د کړکيچ ايجادول

وو ترڅو ددې کړکيچ څخه ناوړه ګټه پورته کړي. البته «د ايرانيانو اساسي وړانديز چې د هلمند د اوبو د قرارداد په مقابل کې به د اورګادې پټلۍ جوړوي هم عملي نسو...،ايران د ۱۹۷۴کال په اکتوبر کې د اورګادې د پروژې او څو نورو پروژو لپاره افغانستان ته د لس ميليونه ډالرو وعده ورکړه ، سعودي عربستان هم د ښپلې سوده ۵۵ ميليونو ډالرو پور وړانديز وکړ، عراق د لس ميليونو ډالرو پور او ۲ ميليونو ډالرو بسپنې تخصيص ورکړ، کويټ او د خليج نورو دولتونو هم د کټ مټ مرستو اشارې وکړې خو ايران د هلمند د اوبو د ټرون تر تصويبېدو وروسته اعلان وکړ، چې خپلې بهرنۍ مرستې کموي او د دوی سره افغاني لوري د جامعو خبرو اترو سره سره ايران په ۱۹۷۷ کې پخپله ژمنه کې پاتې راغی. » ۳/ ۲۰۴- ۲۰۵ لدې څخه ښکاري د ايران شاهي دولت چې د نورو په پرتله د زياتو مرستو ژمنه کړې وه خپلو ژمنو ته شا کړه. له پورتنيو څرګندونو څخه دا پايله راوزي چې د محمدداود په تګلاره کې دا ډول بنسټيز اوښتون ، اختياري نه بلکې اجباري وو. هغه فکر کاوه چې پدې کار سره به وتوانيږي خپلې واکمنۍ ته دوام ورکړي خو پايلې يې د ده د تمې خلاف معکوسې راوختلې.

د ستر لارښود د تجريد او انزوا پراو

ډېرى داودخان د هيواد د پرمختګ ليوال، پرهېزګار ، ځانغوښتونکى، ديکتاتور او د واک تږى ګڼي. د نوموړي دې ځانګړتياوو ته په کتوسره د هغه پلويان «محمد داود خيرغوښتونکي مستبد، زړه سواندى او باکفايته ډيکتاتور» بولي . د محمد داود د ارادتمندانو له لوري د هغه دا ډول انځور اېستل چې يو متضاد ترکيب دى په يوه ځانګړي شخصيت کې منطقي نه ښکاري. کله چې د محمدداود د حکومت پرمهال هغه مخکښ رون اندي او سياستوال چې د ولسواکۍ ، د قانون د واکمنۍ او ټولنيز عدالت د ټينګښت او د هيواد د آبادۍ په موخه مبارزه کوله بندي او شکنجه کول او وژل په کوم منطق سره داسې يوه واکمن ته خيرغوښتونکى او زړه سواندى ديکتاتور وويل شي. زړه سواندي او ځورونه ، خيرغوښتنه او وژنه متضادې پدېدې دي. البته د نوموړي د ځانګړتياوو سره د باکفايته ديکتاتور لقب بشپړ سر خوري ځکه چې ټول ديکتاتوران باکفايته دي. ديکتاتوران د خپلو نقشو د پلي کولو په خاطر له هرډول روا اوناروا لاروچارو څخه که د سلګونو او زرګونو انسانانو ککړې پکې ماتيږي ، د زندانونو د تورو تمبو شا ته کلونه تيرکړي ، جلاوطنۍ ته اړشي او بيساره لګښتونه پکې وشي استفاده کوي چې منطقآ پدې کار کې بريالى راوزي او پدې لار کې يعني د خلکو په ځورولو او وژلو کې خپل کفايت او وړتيا ثابتوي. د هر ديکتاتور د يوې نامعقولې پريکړې په وړاندې که زيات لګښتونه او انساني تلفات هم ولري څوک دا جرئت نه کوي چې اعتراض وکړي لدې امله دا پريکړه په هره بيه چې وي عملي کيږي. پر دې بنسټ محمد داود ته د خيرغوښتونکي او زړه سواندي لقب ورکول د هغه له شخصيت سره سر نه خوري له بله پلوه د ولسواکۍ او د ټولنيز عدالت د لارې مبارزانو ته چې خيرغوښتونکي او زړه سواندي ديکتاتور ځورولي او له منځه وړي دي څرګند سپکاوى هم دى. د محمدداود د صدارت او جمهوريت پرمهال سياسي بنديان لکه عبدالملک عبدارحيم زى او موسى شفيق کوم غوليدلي جنګيالي او ترهګر نه وو چې وسله په لاس د خپل حکومت او خلکو په وړاندې د ترهګريزو کړنو د مخنيوى په موخه زندان ته اچول شوي وي. دا زندانيان د د موکراسۍ ، د قانون د واکمنۍ او ټولنيز عدالت د ټينګښت او نورو سياسي ملحوظاتو له امله زندان ته اچول شوي وو . مستبد ، مستبد دى او ديکتاتور، ديکتاتور هغه ښه نلري. داودخان که ځيرک سياستوال واى د خپل پلار محمد عزيز او تره نادرخان له ترور څخه د عبرت درس اخېستى واى او د استبدادي چلند سره يې مخه ښه کړې واى .

د قانون د واکمنۍ او د ټولنيز عدالت د ټينګښت د لارې مبارزان د مستبدانو او ديکتاتورانو کړنو ته په هيڅ دليل برآت نه ورکوي او هغه محکوموي. د محمد داود همدا منفي ځانګړتياوې وې چې د۱۹۷۳ کال د چنګاښ د کودتا وروسته د ده د واکمنۍ په وړاندې مخالفتونو زور واخيست او په هيواد کې حالات کړکيچن شول. سمونپالو او ملي- دموکراتيکو کړيو ځکه د محمد داود د پوځي کودتا ملاتړ وکړ او په لومړيو کې د نوموړي د هغو اقداماتو چې د دموکراسۍ د لسيزې په لاسته راوړنو (آزادو رسنيو، د غونډو اوټولنو د جوړولو) پې بنديز ولګولو اعتراض ونکړ چې هغه يې موقتي اړتيا ګڼله چې ډير ژر به دا بنديزونه لېرې او خلکو ته به بشپړې آزادۍ چې هغې ته يې معقوله او رښتيني دموکراسي ويله ورکړي او پدې توګه به جمهوريت ټينګ شي. خو کله چې د۱۹۷۷ کال(جنوري ۳۱- فبروري۱۳) کې يې لويه جرګه راوبلله او د اساسي قانون د تصويب سربيره يې جمهور رئيس هم وټاکه. پدې جرګه کې د نوي اساسي قانون تصويب او د جمهور رئيس د ټاکنې مسخره نندارې د جمهوريت د ټينګيدو ټولې هيلې په نهيلۍ واړولې او دا جرګه په واقعيت کې د محمد داود بشپړې انزوا ته لارهواره کړله. البته د هغه مهال د دفاع وزارت د تشکيلاتو د رييس جنرال زکريا ابوي په وينا د کودتا وروسته « لومړۍ بدمرغي چې د داود خان په وړاندې پيدا شوله او د پوځ منسوبين يې پر هغه بې اعتماده او بدبينه کړل هغه کودتا وه چې جنرال خان محمدخان مرستيال او خداى بخښلي ميوندوال ته نسبت ورکول کېدله.» ۴/ ۷۷ لويې جرګې ته د چمتووالي او په خپله د جرګې بهير د پام وړ دی. جرګې ته د۲۲۰ ټاکنيزو مرکزونو(د ولايت مرکز او ولسوالۍ) څخه ښاروالانو او ولسوالانو شپږشپږ تنه د ولايت مقام ته معرفي کول. والي به بيا د هغوی څخه دری تنه د لويې جرګې مرکزي حکومتي کميسيون ته ورپيژندل او دې کميسيون به د هغو څخه يو تن لويې جرګې ته ور پيژاند چې پدې توګه به له هره پلوه چانې شوي استازي لويې جرګې ته لار موندله. سربيره پردې ۱۳۰ تنه لوړپوړي ملکي او پوځي چارواکي اود کارګرو، بزګرو او رونې اندو د استازو په نامه جرګې ته غوره شول. د لويې جرګې د دايريدو څخه دری ورځې مخکې کابينه او د جمهوريت مرکزي کميټه ړنګه ، پوځي مقررات لغوه او د اساسي قانون مسوده په دولتي رسنيو کې خپره شوه ترڅو ولس د هغې په اړه خپل نظر وړاندې کړي. په رسنيو کې د لويې جرګې دری ورځې مخکې د اساسي قانون د مسودې خپرول په خپله د عوامفريبۍ يوه بېلګه وه چې څرنګه به د هېواد د ګوټ ګوټ نه خلکو خپل نظريات مرکز ته استولي واى . د اساسي قانون په مسوده کې د يوه ګوندي سيستم طرحه وړاندې شوې وه ، د قواوو تفکيک پکې نه ترسترګوکيده ، د مطبوعاتو د آزادۍ مسئله پکې ګونګه وه او د سياسي سازمانو پر فعاليت بنديز لګيدلى وو. د دولت نوم د افغانستان جمهوري دولت او د جمهور رئيس د کار موده شپږ کاله په پام کې نيول شوې وه . لويې جرګې دا مسوده د رايو په اتفاق تصويب کړه.د نوي اساسي قانون له مخې د هيواد سياسي نظام رياستي(پريزيدانسيل) ومنل شو. د اساسي قانون له مخې راتلونکی پارلمان د ملي جرګې په نامه نومول شوى وو چې په ۴۹ ماده کې پدې اړه داسې راغلي وو: « ملي جرګه د افغانستان د خلکو د ارادې ښکارندوی ده او د ټول ملت نمايندګي کوي او د هغې غړي به په سلو کې پنځوس د کارګرو او بزګرو څخه تشکيل ، د ګوند له لوري پيشنهاد او د آزادو، پټو او مستقيمو ټاکنو له لارې به د څلورو کلونو لپاره د خلکو له لارې ټاکل کيږي. » دا ډول ټاکنې د شوروي اتحاد لوړدولتي ارګان(عالي شورا) ته ورته وې چې هلته به هم واکمن ګوند عالي شورا ته استازي پيشنهادول او خلکو به همدې پيشنهاد شوو استازو ته رايې ورکولې. عجيبه دا ده چې دا ملي جرګه (پارلمان) هم جوړ نشو. د اساسي قانون د تصويب پرته جرګې دا دنده هم لرله چې جمهور رئيس وټاکي . د جمهور رئيس ټاکنه پخپله د اساسي قانون څخه سرغړونه وه هغه قانون چې همدې استازو څو شيبې مخکې تصويب کړی وو. د اساسي قانون په ۷۶ ماده کې راغلي وو:« جمهور رئيس د ګوند له لوري د کانديدو

وروسته د لويې جرګې له خوا د دوو ثلثو د اکثريت رايو پر بنسټ د شپږو کلونو لپاره ټاکل کيږي. » هغه مهال دې ګوند شتون نه درلود. پردې اساس جمهور رئيس د اساسي قانون د تصويبيدو په هماغه ورځ د قانون خلاف ټاکل شوی دی .

د ملي انقلاب ګوند جوړښت بله کيسه لري چې هغه جوړنشو. کيسه داسې وه چې د ۱۹۷۶کال د جولای په مياشت کې يعنی د لويې جرګې نه څلور مياشتې مخکې د دولت رئيس د دفاع وزيرسردار غلام حيدر رسولي، د دولت وزير عبدالمجيد، د صدارت مرستيال سيدعبداله اله او د معارف وزير عبدالقيوم وردګ د ګوند د جوړولو لپاره وګومارل خو د کابينې ځينوغړو د دې ترکيب په وړاندې مخالف وښود. دا مخالفت د دې سبب شو چې د ګوند د جوړيدو بهير ودرول شي. سربيره پردې د جمهور رئيس ټاکنه په خورا مضحکه توګه پداسې حال کې ترسره شوه چې سيال نوماند شتون نه درلود. کله چې د ولسمشر د ټاکنو مسئله د لويې جرګې د رئيس لخوا طرحه شوه« د مخکنې پټې پلان له مخې په دې غونډه کې يوې ميرمنې وويل :ملي رهبر محمد داود دې خپل ځان دې دندې ته کانديد کړي.عزيزالله واصفي د لويې جرګې رئيس غږ کړ : خورې ! بناغلی محمد داود ځان نه کانديدوي ، هغه دا حق ملت ته ورکړی دی. ډيرې خبرې وشوې او محمد داود هم وويل نه غواړي ځان کانديد کړي. پدې وخت کې د خوست وکيل وريښمين په لوړغږ وويل : که د دولت رئيس نه کوي ، بايد رسولي صاحب کانديد شي. داسې غږ د حصارک د وکيل حاجي عبدالوهاب له لوري هم اوچت شو چې د حاضرينو د خندا سبب شو. دا مهال محمد داود وويل : په يوه شرط يې منم که د دې ستر مسئوليت له عهدې و نه وتم استعفی کوم.» ۱۷/ ۳۸۹ د دې خبرې په اوريدو سره د جرګې رئيس وويل څوک چې غواړي محمد داود د هيواد د جمهور رئيس په توګه وټاکل شي خپل لاسونه دې جګ کړي. ټولو خپل لاسونه پورته کړل او پدې ډول د رايو په اتفاق محمد داود د شپږو کلونو لپاره د افغانستان د جمهوري دولت د رئيس په توګه وټاکل شو. عجيبه خو لا دا وه مخکې لدې چې د جمهور رييس د ټاکنې په اړه راى ګيري وشي د جرګې رئيس وويل د تالار د ننه او بهر هر څوک کولی شي ولسمشرۍ ته ځان کانديد کړي. د تالار څخه چا ځان کانديد نکړ او د تالار نه بهر به څه ډول چا ځان کانديد کړی واى چې راى ګيري په همدې شيبو کې ترسره کيدله. نبي مصداق ته جنرال عارف چې د محمدداود تربور او يو وخت د دفاع وزير وو د ولسمشر په توګه د ټاکل کيدو وروسته په هماغه مابنام روغتون ته د پوښتنې لپاره ورغلی وو ويلې دي: « که د دې مقام لپاره کوم سيال موجود واى نو ما به نه وو قبول کړی » ۳/ ۲۰۶ په اساسي قانون کې پر مدني آزادیو او سياسي فعاليتونو بنديز رونې اندي او سمونپال نهيلي کړل او په تيره کله چې د جزا قانون نافذ شو په هيواد کې د استبداد او اختناق واکمنيدل يقيني شول. همدا دليل وو چې د لويې جرګې وروسته په هيواد کې امنيتي حالت خرابيږي او په جمهوريت او د هغه په مشرهغه مهال د رونې اندو باور ټيټې کچې ته راپريووت کله چې د کابل بنار د زمان خان کلا کې د يوه قبرځخه او په بله خبره له کوم غارځخه « په څو روايتونو اوه او په يوه روايت پنځه سوه جسدونه کشف شول ...، دغه مړي له کفن او اسلامي سنتونو پرته خښ شوي وو د چارواکو د کوښښونو سره سره چې دغه پيښه خپره نشي هغه خپره شوه .» ۱ / ۱۴۱ ويل کيدل چې دا مړي عقلی ناروغان وو. د جمهوريت په دوهمه نيمايي کې حالات کړکېچن کيږي. په ۱۹۷۶ – ۱۹۷۷ کلونو کې د عبدالمجيد کلکاني ډلې د پروان شاوخوا سيمې ناآرامه کړې وې. د۱۹۷۷ کال په اګست کې په مکروريون کې د آريانا افغان هوايي شرکت پيلوټ انعام الحق ترور شو او د کارمل پلويانو ويل چې د ترور موخه کارمل وو.ځکه چې د نومورې څېره کارمل ته ورته وه او ترهګرو په غلطۍ نومورې وواژه . د همدې کال په نوامبر کې د پلان وزير علي احمد خرم د مرجان په نامه يوه بنوونکي د پلان وزارت مخکې په رنا ورځ وواژه. مرجان د وزير دفتر ته د توپانچې سره هغه مهال

ننووت چې د وزير سره جاپانی پلاوی ناست وو. وزير يې اړايست چې ور سره بهر ووزي او نوموړی ارګ ته بوزي. کله چې وزير بهر راووت ارګ ته د تلو نه ډډه وکړه او مرجان پرې ډزې وکړې او هلته يې ساه ورکړه. مرجان وتښتيده خو وروسته ونيول شو. مرجان په زندان کې يوه زنداني ته د خپل دې کار په هکله ويلي وو: « زه کندز ته تبديل شوم. له خپلې ميرمنې سره هلته لاړم د اقتصادي ستونزو له کبله مې د موټرو په يوه سرای کې يوه کوټه په کرايه ونيوله. کله به چې سهار ښوونځي ته تلم له بهر نه به مې په خپله ميرمن پسې دروازه قلف کړه. په کوټه کې کوم بدرفت نه وو. دا ډول ژوند راته د زغم وړنه وو او هغه مې د يحيی د کورنۍ د واکمنۍ څخه ګڼل او پريکړه مې وکړه چې کابل ته لاړشم او محمد داود و وژنم. هماغه دي چې توپانچه مې پيدا کړه او د پلان وزيردفتر ته ننوتم او د توپانچې پواسطه مې وزير اړکړ راسره ووزي او ما ارګ ته ورسوي خو نوموي د وزارت باندې د تلو نه ډډه وکړه او په هغه مې ډزې وکړې. له سيمې وتښتيدم خو وروسته ونيول شوم .» همدارنګه د محمدداود د ملي کلوپ ملګری شيرآقا د سمنټو د کارخانې رئيس هم په خپل کور کې ووژل شو. د هيواد د وضعيت د خرابيدو په لاملونو کې د محمد داود کرکتر، بدليدونکو سياستونو او کمزوري ټيم مرکزي رول درلود. د نوموړي ځانغوښتنه او د شخصيت کيش د ده له لوري د جوړيدونکي ملي غورځنګ ګوند له شعار(خدای ، وطن، لارښود، جمهوريت) څخه ښه څرګندېږي چې د نورو څخه يې دا تمه لرله اوغوښتل چې څرنګه خدای خپل خالق ګڼي ، د وطن سره مينه لري او جمهوريت د هيواد د آبادۍ او پرمختګ ايديآل نظام ګڼي لارښود(ده) ته هم پوره درناوی وکړي. د ستر رهبر د دا ډول کرکتر پايله دا شوه چې نه يوازې جمهوريت غوښتونکي او سمونپال د جمهوري دولت په مخالفت کې ودرېږي بلکې خبره دې ته ورسيدله چې د نوموړي ملګري ، وزيران او خپلوان هم د ده څخه واټن ونيسي، په دولت کې د کار کولو څخه ډډه وکړي ، د هيواد څخه د وتلو او حتي د محمد داود د فزيکي له منځه وړلو په هڅه کې شي. څوک چې ورسره پاتې وو او د نوموړي د باور څخه برخمن وو غوړه مالان ، فرصت غوښتونکي او په پردیو پورې تړلي وګړي وو.

اوس به د پورتنيو څرګندونو په اړه څو بيلګې راوړل شي. د جمهوريت په دويمه نيمايي کې په کابينه کې د جمهور رييس څخه نارضايتي دې کچې ته رسيدلې وه چې اوو تنو وزيرانو او د دولت د مشر د دفتر رئيس له خپلو دندو نه د ګوښه کيدلو نيت درلود. هغوی د محمد داود له هيبته هغه ته خپلې اندېښنې او وړاندېږونه نشوای ويلی. هغوی لومړی د سردار محمدنعيم سره ليدلي وو ترڅو نوموړی د دوی وړاندیز محمد داود ته ورسوي او د ملاقات وخت تري واخلي .محمدنعيم د دوی دا غوښتنه جمهور رييس ته رسولې وه ، دوی له جمهوررئيس سره وکتل او هغه ورته ويلي وو:« اوس ځان مکلف ګڼم چې لويه جرګه را وغواړم او په خپله استعفی وکړم او د افغانستان خلک دې د خپل حکومت په هکله په خپله تصميم ونيسي. د معترضو وزيرانو سره د کتنې وروسته څو ورځې جمهور رئيس وظيفې ته نه تلو، لويه جرګه يې هم را ونه بلله او د مرګ د وخت تر رسيدو پورې يې کار ته دوام ور کړ.» ۵۲/ ۱۴۱ « په ۱۹۷۷ز کې د ملکي هوايي رياست نه سلطان محمود غازي استعفی وکړه او حتی ويل کيدل محمدنعيم خان د هغه ورور د وطن نه د تلوقصد درلود.» ۴۶/ ۵۸۳ محمد حسن کاکړ هم دې مسئلې ته ګوته نيولې او ليکي چې محمد داود د خپلې واکمنۍ په وروستيو کې د « خپل ورور محمد نعيم او مشر زوی محمد عمر مشورو ته هم غوږ نه نيوه اوهغوی يې هم ناراضي کړل.» ۱/ ۱۵۴ محمد نعيم له خپل ورور نه تردې کچې خوابدی شوی وو چې د هغه نسکوريدل يې غوښتل اوغوث الدين فايق ته يې ويلي وو: «څرنګه چې تاسو د رژيم په بدلون کې ميرانه او سرتېرېدنه وښودله بيا هم ستاسو د آزمايښت وخت رسيدلی دی راځئ مخکې له دې چې کمونستان نظام نسکور کړي واک پخپل لاس کې ونيسو او په

احتياط سره کار پيل کړو.» ۵۲/ ۱۴۲ محمدنعيم پخپله دې پريکړه کې چې داؤدخان له ډګره وباسي تردې کچې جدي وو چې د کابينې بل غړي پاچا ګل وفادار ته د خپل ورور د وژنې وړاندیز کوي او هغه د محمد نعيم د وړاندیز په وړاندې وايي:« که داودخان د يوه لوړ غره پر سر ويده وي او زما په لاس کې ګل وي نوموړي ته به ګل ورنه وړم چې د خوبه يې راپاڅوي تاسو خو لا د ترور خبرې کوئ.» ۶۰/ ۵۲همدارنګه مصداق ته وفادار ويلي دي: « د داود ورور محمد نعيم او د داود مشر زوی (عمر) راڅخه وغوښته چې داود و وژنم خو ما پدې دليل ونه منله چې زه داود د(پلار) په حيث ګڼم ، دواړو استدلال راسره وکړ، چې يوه راته وويل : هغه زما يوازينی ورور دی ، هغه بل راته وويل هغه زما پلاردی او يو څوک يې صرف په دې خاطر بايد ووژنې چې هغه موږ ټول بربادوي. » ۳/ ۱۹۹

که چيرې د جمهوري نظام دوري او پدې ترڅ کې د هيواد د حالاتو څرنګوالي ته ځغلنده کتنه وشي ليدل کيږي چې د۱۹۷۳ کال د جولای د اوولسمې سياسي اوښتون (انقلاب) د تحول غوښتونکو کړيو له ملاتړ څخه برخمن شو او محمد داود د خلکو په زړونو کې ځای درلود خو د وخت په تيريدو هغه نه يوازې د رونړ اندو ملاتړ له لاسه ورکړ بلکې د خپلو خپلوانو ، کودتايي ملګرو او د کابينې د ځپنو غړو له ملاتړ نه هم بې برخې شو او په وروستيو کې د انقلاب لارښود« د داسې انزوا په حالت کې قرار درلود چې ديکتاتوران يې لري. » ۴۷/ ۲۴ رښتيا هم چې محمد داود د ثور اوومې نېټې وسلوال پاڅون په درشل کې پداسې يوه کمزوري دريځ کې قرار درلود چې په ډيره آسانۍ سره د هغه د راپرزولو شونتياوو شتون درلود. د۱۹۷۸ کال د اپريل داووه ويشتمې پوځي پاڅون په وړاندې دا رګ د ساتونکو کمزوري مقاومت او پاڅونوالو ته تسليميدل يې څرګنده بيلګه ده.

د سردارمحمد داود ژوند ته کتنه

د محمدداود له نامه سره په هيواد کې د ښځو مخ لوڅې، پنځه کلن اقتصادي پلانونه او پوځي کودتا تړلې دي. محمدداود د افغانستان له هغو سياستوالو څخه دی چې د هغه د شخصيت په اړه اندونه وېشلي دي . يوه ډله هغه سوسيال دموکرات ګڼي. خو که چيرې د محمد داود مخبنې ته وکتل شي د سوسيال دموکراتانو د کړنو سره قطعآ سرنه خوري او هغه يو تيپيک شرقي مستبد سياستوال وو. بله ډله نوموړی د شوروي اتحاد او چين د هيوادونو په شان د يوه سوسيالستي نظام غوښتونکی معرفي کوي او هغه يو ځان غوښتونکی ، ديکتاتور او د دموکراسۍ سره پردی سياستوال ګڼي چې دا د محمد داود رښتينی انځور کاږي. لدې نه څرګنديږي چې د نوموړي په اړه قضاوتونه د تناقضاتو څخه ډک دي. يوه ډله هغه د هيواد د آبادۍ الګو شميري او نورهغه د افغانستان د تباهۍ او د روانې غميزې عامل ګڼي .لدې کبله اړينه بريښي چې د هغه شخصيت او ژوند ته ځغلنده نظر واچول شي.

محمد داود د سردارمحمديوسف د مشر زوی محمدعزيز زوی د محمد نادرخان وراره او زوم په ۱۹۰۹ کې په کابل کې زيږيدلی دی.نوموړي په ديارلس کلنۍ کې د حبيبی ليسې څخه په کال ۱۹۲۲ کې د غازي امان الله د واکمنۍ پر مهال فرانسې ته د زده کړو لپاره واستول شو او د فرانسې د «جيسن دوسيلې» په ليسه کې ترلسم ټولګي پورې زده کړې ترسره کړلې. په کال ۱۹۳۰ کې د نادرشاه د پاچاهۍ پرمهال هيواد ته راستون شو او د دوو کلو پوځي زده کړو د بشپړولو وروسته د فرقه مشرۍ (جنرالۍ) رتبه ورکړل شوه چې د هغه د سياسي ژوند پيلامه ګڼل کيږي. هغه د مشرقي قواوو د عمومي قوماندان او تنظيميه رئيس ، د قندهار نايب الحکومه او عسکري قوا د قوماندان ، د کابل د مرکزي قواوو قوماندان، د حربيې وزير، د کورنيوچارو وزير، په پاريس، برن او بروکسل کې مختار وزير (سفير) ، د سرې مياشتې رئيس او د صدارت د مرستيال په توګه دندې ترسره کړې دي.د۱۹۵۳ کال د سپتمبر د شپږمې څخه د ۱۹۶۳ د مارچ تر لسمې پورې د حکومت مشر هم پاتې شوی دی. نوموړي د صدارت د مقام څخه پدې نامه استعفی وکړه چې پاچا د ده وړاندیزونو ته چې د هيواد سياسي نظا م په مشروطه پاچاهۍ

واوړي همغږي ونه ښودله. خو د محمد داود نړدې ملګری ډګرجنرال عبدالرزاق ليکي چې هغه د مشروطه پاچاهۍ مخالف او جمهوريت غوښتونکی وو. د پاچا له لوري د محمد داود د وړاندیز د نه منلو وروسته هغه له صدارت څخه استعفی وکړه او پاچا د هغه د استعفی وروسته سلطنت او حکومت سره جلا کړل. د نوي اساسي قانون له مخې محمدداود هم د سلطنتي کورنۍ غړی وشميرل شو .دا هم منطقي بريښيده چې نوموړی د سلطنتي کورنۍ غړی وګڼل شي. ځکه چې داودخان په خپل ژوند کې د داسې امتيازونوڅخه برخمن وو چې شهزاده ګانو لرل. د بيلګې په توګه هغه ته د پوځي کورس د بشپړولو وروسته لکه شهزاده محمدظاهرته د جنرالۍ رتبه ورکړل شوله . هغه مهال سردار ته دا پوښتنه پيدا نشوه چې د ده په اړه دا ډول پيرزوينه او لوړپينه واقعبينانه او عادلانه ده ؟ خو کله چې پاچا وغوښتل او که دقيقآ وويل شي محمدداود اړکړ د خپلې کورنۍ واکونه تر يوې کچې محدود کړي او محمد داود هم د سلطنتي کورنۍ غړی وګڼل شي ځان يې د سلطنتي کورنۍ غړی نه باله ، دا يې د ده په هکله د پاچا له لوري خيانت ګڼلو او د نوي سياسي بهير په وړاندې ودريد، په ناقانونه کار (پوځي کودتا) يې لاس پورې کړاو د جمهوريت په نامه يې خپله فردي ديکتاتوري ټينګه کړله. محمد داود د۱۹۷۸ کال د اپريل په اته ويشتمه د خلقيانو د پوځي پاڅون په پايله کې د خپلې کورنۍ د اوولسو تنو سره ووژل شو.

د محمد داود په اړه محمدابراهيم عطايي ليکي:« ويل کيږي چې ملي رهبر داودخان د شخصيت په دريو ناروغيو اخته وو:لومړی د نارسيس ناروغي چې ځان يې ډيرستر ګانې، دوهمه د ايګوسانتريک ناروغي چې ځان يې د پوهانو مرکز شميره، دريمه د سکزويد ناروغي چې لس کلنې انزوا په نوموړي کې عقدې پيداکړې وې. » ۱۷/ ۳۷۶ که چيرې د محمد داود مخينې او په تيره کله چې د۱۹۶۴ کال د اساسي قانون له مخې چې هغه يې د سلطنتي کورنۍ د غړي په توګه د سياسي فعاليتونو ځخه محروم کړ د نظام په وړاندې ودرېد او په پوځي کودتا لاس يې پورې کړ دا د هغه ځانغوښتنه ښيي. د سلطنتي کورنۍ دوه غړي (محمد ظاهراو محمدهاشم) د محمد داود د لوړې کچې ځانغوښتنې په اړه انديښمن وو او باور يې درلود که چيرې محمدداود د هېواد مشرۍ ته ورسېږي هيواد به له ستونزو سره مخامخ کړي. محمدهاشم (د محمدظاهر او محمدداود کاکا) د خپلې مړينې دوې مياشتې مخکې په ۱۹۵۳ کې ظاهرشاه د خپلې ناروغۍ بستر ته را وغوښت او ورته ويې ويل :« زويه ، سره لدې چې ما د کاکا په ځير محمد داود او محمد نعيم ستر کړي دي (سردارمحمدعزيز د محمدداود پلار په ۱۹۳۳ په برلين کې ووژل شو) خو پوهيږم که د چارو مشري د دوی په لاس کې ولويږي امکان لري هيواد تباه کړي. همدا راز پخپله پاچا يو شمېرخلکو ته ويلي وو د دولت په مشرتابه کې د محمد داود راتلل به هيواد ته خطرناک وي.» ۳۲/ ۳۰ د شاه محمودخان د صدارت پرمهال سلطنتي کورنۍ د ملي کلوپ په نامه يو سازمان جوړ کړ چې مرکزي رول پکې محمدداود او د هغه ورور محمد نعيم درلود. د دې کلوپ موخه دا وه چې په راتلونکې کې د يوه سياسي ګوند په توګه په پارلمان کې د غټ ګوند په توګه را څرګند شي. خو شاه محمودخان او يا ښايي سلطنتي کورنۍ ليدل چې محمد داود د خپل ځان په ګټه د ملي کلوپ ځخه ګټه پورته کوي هماغه دي چې د کلوپ د فعاليت مخه نيسي او پدې ډول کلوپ په کوم ځواک وانه وښت . دلته دي چې د داود خان او شاه محمود خان ترمنځ اختلافات رامنځته کيږي.« محمد داود په همدې نيت د شاه محمودخان د حکومت پرمهال د دموکراسۍ په نسبي مساعد چاپيريال کې د شاه محمودخان خلاف په نيمه پټو کړنو لاس پورې کړ او د ويښ ځلميانو په ګوند او د پښتونستان د آزادۍ غوښتونکو ګوند کې يې يو شميرمعين کسان په خوځښت راوستل ترڅو په شاه محمودخان فشار راوړي او واک ته د ژر رسيدو لپاره شرايط برابر کړي » ۵ / ۳۹همدا راز ابراهيم عطايي ورته نظر لري:« سربيره پردې سردارمحمد داودخان د ديکتاتورۍ پلار د سپهسالار په وړاندې ستونزې جوړولې او د نوموړي زيات کارونه يې سبوتاژول. » ۱۷/ ۳۲۹ د محمد داود دا ډول دريځ ددې سبب شو چې د هيواد اقتصادي - ټولنيزې ستونزې زياتې شي.پدې هکله سيدشمس الدين مجروح د خپل کتاب سرګذشت من په ۱۱۴- ۱۱۹ مخونو کې مفصل توضيحات ورکړي چې لنډيز يې دلته وړاندې کيږي.« پاچا د کابينې څو غړو ته چې دی يو له هغو ځخه وو دنده و سپارله چې د هيواد د ښې ودې په موخه خپل وړاندیزونه ده ته وړاندې کړي. هغوی پردې موضوع د بحث وروسته دې پايلې ته ورسيدل چې سلطنت او حکومت سره جلا شي. د ليدنو کتنو په ترڅ کې چې څوک د حکومت مشر شي، مجروح د علي محمد د دربار وزير ځخه غواړي

چې هغه دا مسؤليت ومني خو هغه دا وړاندیز رد کړ. بله ورځ د دربار وزیر د ګیلې په توګه ورته وویل چې ولې دې بیځایه وړاندیز وکړاو دا هم ور ته وایي ترڅو دا خطرناک ښامارانِ یعنی داود او نعیم وي څوک دې خزانې ته نږدې کیدای نشي. د مجروح په خبره بیا هغه مجلس جوړ نشو او څه موده وروسته پاچا د شاه محمودخان پر ځای محمدداود د صدراعظم په توګه د کابینې په جوړولو موظف کړ. مجروح دې ته هم ګوته نیولې چې کله محمد داود صدراعظم شو په لومړۍ کتنه کې د ملي کلوپ د موخو په هکله چې هغه لا پر ځای پاتې دي یا نه پوښتنه کوي. داودخان د هیواد د اقتصادي او د دولت د بهرني کړکیچن وضعیت خبره ورته کوي چې هغه به په یوه یا دوو کلونو کې سمبال کړي او وروسته به نومورې سیاسي تحول ته پام راګرزوي. خو لس کاله تیر شول او صدراعظم هغه ته پام راونه ګرزاوه.» ویل کیږي چې د محمد داود د استعفی وروسته پاچا د کبیر لودین او ډاکټر محمدظاهر څخه غوښتي وو چې د صدارت دنده ومني خو دواړو نه وه ورسره منلې .

مخکې ویل شوي وو چې صدارت په نوبت سره د پاچا اکاګانو او د ترو زامنو ته رسیده چې د داودخان وروسته نوبت د سردارولي وو خو داودخان نه غوښتل چې سردار ولي صدراعظم شي نو هماغه دي چې پاچا ته د دولتي سیستم د بدلولو وړاندیز کوي پدې شرط چې دی د سلطنتي کورنۍ د غړي په توګه ونه پیژندل شي تر څو د سیاسي ګوند د جوړولو پر مټ بیا واک ته ورسیږي. دلته د داود د ځانغوښتنې او کینې هغه ځانګړتیاوې جوتیږي چې هغه بیا واک ته د رسیدو او د سردار ولي د صدراعظم کېدو د مخنیوي په موخه د نظام د بدلون وړاندیز کوي. د داود خان د ځانغوښتنې بله بېلګه پوځي کودتا ده . پوځي کودتا د قیمار لوبې ته ورته ده چې پایله یې ناڅرګنده وي. د هرې پوځي کودتا پایله یا تخت دی یا تابوت. داودخان یوازې تخت لیده او د تابوت فکر یې لدې امله نه کاوه ځکه ډاډمن وو چې که کودتا افشاه یا ناکامه هم شي د پاچا شخصیت ته په کتو سره هغه نه وژني. هغه د کودتا د پیل نه مخکې شیبو کې پاچا ګل وفادار ته ویلي وو که کودتا ناکامه شوه ما به وژني :« زه پوهیږم چې پاچا ما نه اعداموي او ما ببنې خو زه دا ډول ژوند نه غواړم »۵۶/ ۷۱ خو محمدداود د خپلې ځانغوښتنې له امله ځوان پوځیان په خپله ګټه د مرګ په لور رهبري کول. بله بېلګه د جمهوریت د دوهمې نیمایي پر مهال د لویدیځ غوښتنو ته د ده سر ټیټول دي چې د ا، خ، د،ګ د ځپلو سربېره د پښتونستان له داعیې څخه هم تېرشي تر څو په واک کې پاتې شي. د ځانپالو او د پوهې د مرکز د مدعیانو له ځانګړتیاوو څخه یوه دا ده چې یوازې خپله مني، د بل چا او حتی نږدې دوستانو ، همکارانو او خپلوانو مشورو او وړاندیزونو ته ارزښت نه ورکوي. ویل کیږي چې د۱۹۷۸ کال د اپریل د اته ویشتمې په لومړیو ګړیو کې کله چې په جمهوري ګارد کې ګډوډي رامنځته شوه او خلقي پاڅون کوونکو ته د تسلیمیدو لړۍ پیل شوله د نومورې د کورنۍ ځینې غړي د محمد داود د دستور پر بنسټ دده د زوی میرویس لخوا ووژل شول چې ژوندي د پاڅونوالو په لاس کې ونه لوېږي . دا بیا د هغه د ځانغوښتنې سربېره د لېونتوب نښه هم ده .

د محمدداود سکزوید ناروغي څرګنده بېلګه د نومورې د کودتا د اعلان په ورځ له لومړۍ وینا څخه معلومیږي چې د ضعیف النفسه دوستانو یادونه یې وکړه. هغه ونشوای کولی خپل هغه پخواني دوستان چې د ده له استعفې وروسته یې لیدو ته نه ورتلل ، د هغوی په هکله خپله کرکه پټه کړي . محمدداود د افغانستان په مشرانو کې یوازېنی مشر دی چې په ټولنه او سلطنتي کورنۍ کې د لېوني لقب ګټلی دی. جنرال یحیي نوروز د خپل پلار محمدنوروز له قوله چې د نادرشاه سرمنشي وو جنرال زکریا ابوي ته ویلي دي. کله چې محمدداود د مشرقي نایب الحکومه وو توند لیک نادرشاه ته رالیږلی وو او پاچا هم ورته ځوابیه لیک لیکلی دی او نادرخان محمد نوروز ته ویلي وو:« زه د دې لېوني هلک څخه ترپوزې رسېدلی یم لدې پرته څه ولیکم.» ۷۷ / ۲ جنرال زکریا ابوي کله چې داودخان د مرکزي قول اردو قوماندان وو د یوې پېښې داسې یادونه کوي :« یوه ورځ یې په آس سپور یو عسکر د نامنظمې قیافې سره ولید، و یې درولو...، هغه یوه پلمه وکړه ، سردار په غوسه شو او په څپېړه یې ووهلو، سپاهی غږ وکړ: دا چې تا ته لېونی وایي صاف او پاک لېونی یې . دا وو په ټولنه کې د هغه شهرت.» ۷۷/ ۳ د ابوي د لیکنې له مخې کله چې داودخان د مرکزي قول اردو د بولندوی په توګه و ګومارل شو ده ته د مرکزي

قول اردو قوماندانې کوچنۍ برېښېده هماغه دي چې د پوځ ټول پوهنيز بنسټونه يې په قول اردو پورې و تړل او پدې ډول يې د دفاع وزارت تر څنګ بل وزارت جوړ کړ. د هېواد د آبادۍ او پرمختګ په چارو کې د محمد داود اخېستل شوي ګامونه د ستاينې وړ دي خو د هغه له کچې لوړې ځانغوښتنې هيواد او خلکو ته ستر زيانونه راوړل. دا له يادە ونه باسو که يو سياستوال ښه صفتونه لکه وطندوستي او تقوا ولري چې محمدداود هغه لرل خو که د هغو سره ځانغوښتنه مل وي داسې يوسياستوال خورا بد سياستوال دی. د سياستوالو ځانغوښتنې او مقام پالنې هيواد او ولس ته ستړې بدمرغۍ راوړي. د سردار داود د ځانغوښتنې او مقام پالنې دې ځانګړتيا چې نوموړی په هيواد کې لومړی کس او د ده پريکړه وروستۍ وي خبره دې ته ورسوله چې په يوه غيرقانوني کار(پوځي کودتا) لاس پورې کړي. نوموړي اساسي قانون چې ملي ميثاق ګڼل کيږي تر پښو لاندې کړ او د سياست څخه بې خبره ځوان پوځيان د اساسي قانون څخه د سرغړونې سربيره عسکري لوړې ته شا ګرزونې ته وهڅول په ځواني هيله ببنونکي دموکراسۍ يې مرګونی ګوزار وکړ او پايله يې د کودتاګانو، کودتايي هڅو او اړو دوړو د لړۍ پيليدل شول. وايي اتل هغه څوک دی چې پيل يې کړي پردې بنسټ محمد داود د افغانستان د پوځ د سياسي کولو او د پوځي کودتا وو د اتلولۍ وياړلري ، چې د پوځ د سياسي کولو او کودتاوو پايلې په يوه هېواد کې د ترور، استبداد او اختناق د واکمنيدو پرته بل څه نشي کيدای. عبدالملک عبدالرحيم زی چې ببله کوم جرم څخه محمد داود د خپل صدارت پرمهال زنداني کړ د داودخان د شخصيت په اړه ليکي :« هغه يوازينی شی چې د خپلې کورنۍ له غېرې زده کړي وو هغه دا وو چې ونيسه ، و ترې او په بېرحمۍ سره شکنجه کړه او بس.» ۷۸/ ۵۹ د محمد داود کارنامو ته په کتو سره دا چې خلکو د هغه په اړه ويل: « داودخان په آبادۍ پوهيږي لاکن د آزادۍ سره هيڅ بلد نه دی » ۶۴/ ۵۷ بشپړ سم وو . که چېرې د سردار محمد داود جمهوريت ته وکتل شي ښايي د نړۍ په تاريخ کې استثنايی جمهوريت وي چې په هغه کې ټاکنې نه دي تر سره شوې .

دويم څپرکی

د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند د جوړيدو څخه تر واکمنيدو پورې ګوند ټولنيزه - تاريخي پديده

مخکې لدې چې د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند د جوړيدو په هکله بحث وشي اړينه بريښي چې د سياسي ګوند په اړه لنډې خبرې وشي. د ګوند اصطلاح لومړی ځل په اتلسمه پيړۍ کې په اروپايي ادبياتو کې استعمال شوه. لدې نه معلومپږي چې سياسي ګوند د يوې ټولنيزې- تاريخي پديدې په توګه د بشري ټولنې د ودې په ځانګړي پړاو(پانګوالۍ) کې را څرګند شوی دی. له همدې امله په وروسته پاتې ټولنو کې چې پانګوالۍ وده نده کړې ګوندونه پخپله له ستونزو سره مخامخ وي او په ټولنه کې مخکښ رول نشي لوبولی.په وروسته پاتې ټولنو کې د ګوندونو د نه وړتيا په اړه سيدجمال الدين افغان وايي: «سياسي ګوندونه ډير ښه درملونه دي خو په ختيځ کې په ډيرو حالاتو کې په بد درد او ناروغۍ اوړي. » له همدې کبله د وروسته پاتې ټولنو په ګوندونو کې د اختلافونو حل د احساساتو، دسيسو، توطيو او زورزياتۍ په ښودلو سره صورت مومي چې پدې ډول په ګوندونو کې د شته ستونزو اود اختلافونو حل نورې ستونزې او اختلافونه را پنځوي پداسې حال کې چې په پر مختللو ټولنو کې په سياسي خوځښتونو کې اختلافونه تردپره بريده په عقل ، پوهې ، منطق او پوهاوي حل کيږي. ژوند هم ښيي چې په وروسته پاتې ټولنو کې سياسي ګوندونه د مودرنيته او دودونو، عقل اوعادت د مخامختيا او ټکرونو له امله د ستونزو او کورنيو کشمکشونو سره لاس او ګريوان دي.

سياسي ګوند يعني څه ؟

د سياسي ګوندونو په اړه منل شوی تعريف شتون نلری . ليکوال د ګوندونو د تعريفونو څخه دا تعريف غوره کړی دی . ګوند د هغو وګړو سياسي بنسټ دی چې د خپلې ټولنې د ودې او پرمختګ لپاره په يو لړ اصولو، فکري چوکاټونو اوعملي کړنلارو توافق ولري او د يوه سياسي چوکاټ په د ننه کې د خپلې کړنلارې د پلي کولولپاره مبارزه کوي. سياسي سازمانونه د ټولنيزو قشرونو او طبقو د ګټو د سمبالولو او هغو ته د لوړې ورکولو په موخه هلې ځلې کوي چې موخه يې د سياسي واک ترلاسه کول دي. ګوندونه په هغو ټولنو کې جوړوونکی رول لوبولی شي چې د ټولنې د قشرونو ترمنځ يې د سياسي او طبقاتي بيلوالي نښې نښانې څرګندې وي. يا په بل عبارت په ټرلو او د ساده ابتدايي ټولنيزه اړيکو درلودونکو ټولنو کې چيرې چې د وګړو ترمنځ يې اړيکې د دوديزه مشروعيتونو، نرخونو، رواجونو اوعادتونو پربنسټ تنظيم او عيارپږي ګوندونه جوړوونکی رول نشي لوبولی او د ستونزو سره مخامخ وي. ګوندونه واک ته د رسيدو او په ټولنيزو فعاليتونو کې خپلې ښکيلتيا ته له مختلفو کړکيو ګوري چې د هغو د ارزونې پربنسټ د ګوندونو جوړښتونه ، تګلارې او سياستونه درک کيدای شي چې هغه په لاندې څو کربنو کې رانغاړو:

۱ – د سياسي واک مساله، پروګرام او ايديولوژي ،
۲- د خلکو او پرګنو د تنظيمولو په چارو کې د برخې اخيستنې څرنګوالی،
۳- د سياسي نظام د پايښت، سمون(اصلاح) او يا بدلون په موخه د خلکو د ملاتړ ترلاسه کول. پردې بنسټ ګوندونه په محافظه کارو، اصلاح غوښتونکو او انقلابي ګوندونو ويشل کيږي.
۴- ګوندونو ته د ټولنې د مخکښانو جذب او د حرفوي سياسي کدرونو روزنه.

معمولاًسياسي ګوندونه د هغو اصولو د پلي کولو لپاره مبارزه کوي چې په ټولنه کې عدالت او قانونيت ټينګ شي او خلک سياست او ټولنيز فعاليت ته مخه کړي. د ګوندونو د فعاليت موخه واک ته رسيدل دي او که دا وړتيا نلري د ټاکلې کړنلارې او پروګرام په درلودلو سره په سياسي اپوزيسيون کې پاتې کيږي. د سياسي ګوندونو پراتيک ښيي هغه سازمانونه چې د معينو کړنلارو او ارمانو لرونکي وي د هغو ګوندونو په پرتله د پايښت او سياسي پايداری وړتيا لري چې کاريزماتيک مشرتابه لري.
د پورتنيو لنډو څرګندونو له مخې ګوندونه په لاندې ډلو ويشل کيږي :

۱– لیبرال دموکرات ګوندونه

د لیبرال مفهوم د لومړي ځل لپاره په ۱۸۱۵ کال کې انګریزي ادبیاتو ته لار موندلې چې معنی یې آزادي غوښتنه ده . د فرانسې د سترانقلاب وروسته هغه سیاسي خوځښتونه د لیبرالانو په نامه یاد شول چې ځانونه یې د انقلابي میراثونو پلویان او ساتندویان او د برابرۍ ، وروړګلوی او آزادۍ اصولو ته ژمن ګڼل. په کال ۱۸۱۲په اسپانیا کې د لیبرالانو یو جوړښت چې د قانون او د قانون د دولت څخه یې ساتنه اعلان کړه سر را پورته کړ. په اروپا کې د دا ډول خوځښتونو د راڅرګندېدو په وړاندې محافظه کار بهیر خپل شتون اعلان کړ. پدې ډول په نولسمه پیړۍ کې اروپا په دوو مخالفو (لیبرال دموکرات ،سوسیالست او محافظه کارو) غورځنګونو وویشل شوه. لومړی خوځښت یې د واکمنو نظامونو د ودې او بدلون او دوهم یې د هغو د ساتلو او پایښت په موخه مبارزه پر مخ وړله. د لیبرال ایدیولوژۍ اصلي جوهر په عقل او د انسان په ښو ځانګړتیاوو او باورونو ډډه لګوله. لیبرالان که له یوې خوا فردي آزادي د ټولو آزادیو په سرکې ګڼي له بله پلوه برابري لومړی شرط بولي. که د مطلقه واکمنیو په زمانه کې برابري انقلابي او رادیکال اندونه ګڼل کیدل خو نن هغسې نه دي. زمور په زمانه کې د لیبرالانو باورونه او په تیره په اقتصادي برخه کې د هغوی دا انګیرنه چې د آزاد بازار اقتصاد د معاصر دوران غوښتنوته ځواب ورکوي هغه یې د ټولنیز عدالت د ټینګولو د مخالف بهیر په توګه هم اړولي دي. په افغانستان کې د ګوندونو مخینې ته په کتو سره ستونزمن دي کوم لیبرال غورځنګ یا سازمان ته ګوته ونیول شي.

۲- محافظه کار ګوندونه

دا د لیبرالانو په وړاندې مخالف غبرګوني غورځنګونه دي . دې غورځنګ په هغو هیوادونو کې سر را پورته کړ چې لیبرالانو، دموکراتانو او سوسیالستي خوځښتونو واکمن نظامونه ګوابښل. دا بهیر په حقیقت کې د دې موخې لپاره منځته راغی چې واکمنو نظامونو ته د را پیدا شوو ګوابښونواو تهدیدونو سره مقابله وکړي او یا دا چې د واکمن او یا شړیدلي نظام د پایښت او بیا په پښو درولو جوګه شي. محافظه کاران په ټولنه کې د شته ارزښتونو د ساتنې هڅې کوي. د هغوی له نظره هر بدلون کولی شي ورانې او بلوا راوړي. هغوی د غربي دموکراسۍ او د قانون د دولت اصولو ته ژمن دي. د محافظه کارانو له آنده ټولنه یو واحد ارګان دی او دا واحد د خصوصي ملکیت او کورنۍ د ساتلو له برکته آزادۍ او نیکمرغۍ ته رسیږي. د صنعتي انقلاب په راتګ ، بنارې ژوند ته لیوالتیا، د سترو کورنیو د پاشل کیدو او د امنیت د خړپړکیدو له امله محافظه کارانو د صنعت د ودې سره مخالفت درلود خو کله چې د چاپیریال ساتنې غورځنګونه را پیدا شول ، محافظه کاران هم د علمي پرمختګونو په پلویانو واوښتل. په افغانستان کې هغه وخت د محافظه کار ګوند د جوړولو هڅې پیل شوې چې سلطنت د مشروطه غوښتونکو او د موکراتیکو کړیو د ګوابښ سره مخامخ شو .هماغه دي چې د۱۹۵۰ کال په لومړیو کې د ملي دموکرات ګوند او همدا راز د ملي کلوپ په نامه د سیاسي جوړښتونو بنسټ کیښودل شو چې بنسټ ایښودونکي یې سلطنتي کورنۍ وه. د دې سیاسي بنسټونو موخه په نویو شرایطو کې واکمن سیاسي – ټولنیز نظام ته ژمنتیا وه. د افغانستان خلک دموکراتیک ګوند د واکمنۍ پرمهال د سید احمد ګېلاني ، صبغت الله مجددي او محمد نبي محمدي تر مشرۍ لاندې دریو مذهبي تنظیمونو دمحافظه کارو ګوندونو په نامه یادېدل. خو هغوی ته ځکه ګوندونه نشو ویلی چې هغه دودیزه ډلې او مذهبي کړۍ وې چې نه یې منظم تشکیلات لرل او نه کړنلارې. د هغه وخت د واکمنو حالاتو له امله یې ځانونه ګوندونه اعلان کړل تر څو د دې نامه لاندې د بهرنیو مرستو او وسلو د ترلاسه کولو او معاملو یوه پته او قرارګاه ولري.

۳– سوسیالست او سوسیال دموکرات ګوندونه

دا ګوندونه په نولسمه پیړۍ کې د کارګرو د عادلانه مبارزو په بهیر کې منځته راغلل. د لومړي سوسیال دموکرات ګوند بنسټ په ۱۸۷۵ کې د کارل مارکس او فردیناند د پلویانو لخوا په آلمان کې کیښودل شو. دا ګوندونه د سیاسي آزادیو او ټولنیز عدالت ترمنځ متقابلې اړیکې په ګوته کوي. د هغوی له نظره د ټولنیز عدالت ټینګښت یوازې په دموکراسۍ ، آزادۍ او د خلکو د پراخه ګډون په هغې تمثیلي دموکراسۍ کې چې ګام په ګام او نیغ په نیغه ولسواکۍ ته ورسیږي شونی دی. د سوسیال دموکراتانو له

نظره د انسان اساسي حقونه د شهروندۍ حقونه ، ټولنيز حقونه او نړۍ شموله حقونه دي چې بلا استثنی ټول وګړي تري برخمن شي. سوسيال دموکرات لومړني ګوندونه وو چې د دموکراسۍ د پلي کيدو په موخه يې د ټولنې ټولو وګړو ته بيله دې چې د ملکيت ، مالياتي او جنسيت شرط مطرح وي د رايې ورکولو امکان ورکړل شي. هغه مهال په اروپا کې يوازې هغو نارينه وو د رايې ورکولو حق درلود چې ملکيت يې درلود او دولت ته يې مالياته ورکوله. البته بښځو د رايو ورکولو حق نه درلود. سوسيال دموکراسي يو جمهوري غوښتونکی غورځنګ دی او سوسيال دموکراتان د دين او دولت د بيلوالي پلويان دي. په افغانستان کې داسې غورځنګ چې د سوسيال دموکراسۍ کړنلاره او تشکيلات ولري نه ترسترګو کيږي. خو د محمدهاشم ميوندوال (حزب مترقي دموکرات) د نورو ډلو(د ميرغلام محمدغبار د وطن ګوند، د غلام محمدفرهاد افغانستان سوسيال دموکرات ګوند) په پرتله سوسيال دموکرات ګوندونو ته نږدې وو.

۴– بښي لاسي افراطي او فاشيست ګوندونه

بښي لاسې افراطي او فاشيست ګوندونه د لومړۍ نړيوالې جګړې د بدلونو په پايله کې منځته راغلل. دا ګوندونه د نړيوال انقلابي غورځنګ د پياوړتيا او د شلمې پيړۍ د دويمې لسيزې د اقتصادي او ټولنيزبحران له کبله وده ومومندله. په ځينوهيوادونو لکه آلمان او ايتاليا کې هغوی واکمن هم شول. د فاشيستي او بښي لاسو افراطي ګوندونو ايديولوژۍ سره توپيرلري. د آلماني فاشيستانو ايديولوژي نژادي رنګ لري چې د آريايي او جرمن نژاد په برترۍ ځرخيږي او بيا د ايتاليا د روم په عظمت او د هغه په افسانوي مدنيت راتاويږي. لدې ځخه بښکاری چې په دواړو کې د يوه نژاد، يوه فرهنګ او يوه قوم برتري ليدل کيږي. د فاشيستانو له آنده واکمني هغه پراخه واکمني ده چې هلته د فردي واکمنۍ پرځای فرهنګي واکمني ټينګيږي ، فرديت او استقلال يې له منځه ځي. بښي لاسي افراطي ګوندونه تل د يوه ځرګند او ناڅرګند دښمن سره ځان مخامخ ويني ترڅو دا ټولنيزنژادي او مذهبي موجود له منځه يوسي. بښي لاسي افراطي ګوندونه د دښمن سره د مقابلې لپاره په يووالي ټينګار کوي او بل ډول ليدلوری ردوي او رټي يې .په ټولو بښي اړخو افراطي کړيو او سازمانونو کې د لاربښود، امام او امير ځخه اطاعت د دې سازمانو ايديولوژيک اصل جوړوي. په وروسته پاتې ټولنو کې په ډيره آسانۍ سره په بښي لاسو افراطي ډلو، قدرت غوښتونکو ځواکونو او سياستوالو د فاشيستانو ټاپې لګول کيږي. دا ډول فکر د فاشيسم او بښۍ افراطي ډلې بيلول ستونزمن کوي. د ګوندونو او سياستوالو په اړه په قضاوتونو کې په کار دي چې د دموکراسۍ ضد، محافظه کارو او فاشيستي ډلو او افرادو ترمنځ توپير له پامه ونه غورزول شي. په افغانستان کې د ګوندونو په راڅرګندېدو سره موږ د شوونيستي، قومي ، تنګ ناسيونالستي، سکتاريستي ،مذهبي، توتاليتار او بنسټپال سازمانونو او ليدلورو شاهدان پاتې شوي يو. د شوونيستي او قومي ليدلورو لرونکو ډلو او کړيو ته د فاشيستانو ويل سم او منطقي نه بريښي. موږ وينو چې ځښې راڼده قومي متعصبين نادرخان ، حفيظ الله امين او اشرف غني ته فاشيستان وايي . دا هغه وګړي دي چې د فاشيسم د اصطلاح د معنی او مفهوم د درک وړتيا نلري.

۵- کمونست او کارګري ګوندونه

د نولسمې پيړۍ په پای او د شلمې پيړۍ په پيل کې د سوسيال دموکراسۍ غورځنګ په دوو برخو وويشل شو. هغه ډله ګوندونه چې د قهري انقلاب ځخه ډډه ، سمونو او دموکراسۍ ته وفادار پاتې شول د سوسيال دموکراتانو او هغوی چې انقلاب او د پرولتاريا ديکتاتورۍ ته د يوه دولتي نظام په توګه لومړيتوب ورکړ د کمونستانو په نامه ياد شول. کمونست ګوندونه د ولاديمير ايليچ لينن آندونو او د ۱۹۱۷ کال د اکتوبر سوسيالستي انقلاب ته وفاداري بښيي. د ايروکمونست (اروپايي کمونست) ګوندونو پرته نور کمونستي ګوندونه ايديولوژيک ګوندونه دي. کمونست ګوندونه د لينن « د دولت او انقلاب »، « امپرياليسم د پانګوالۍ د لوړ پړاو په توګه » ،« د کارګري طبقې مخکښ ګوند » ته د داسې تئوريو په سترګه ګوري چې د نړۍ او ټولنې د بدلون لپاره اړين دي. دا ډول ګوندونه په ټولنيز مالکيت باندې د خصوصي مالکيت اړول حتمي ګڼي چې د ګوند تر لاربښوونې لاندې د دولت او يا د کوپراتيفونو په واک

کې راشي. د دموکراتيک مرکزيت اصل د دې ګوندونو تشکيلاتي اصل جوړوي. د دې ګوندونو ايديولوژي مارکسيسم - لېنېنسم او په يوه ډله ګوندونو کې د مارکسيسم - لېنېنسم تر څنګ د مائوتسې دونګ نظريې(ليدلوری) دي. لکه څرنګه چې په وروسته پاتې ټولنو کې د پانګوالۍ څرګندې نښې نښانې نه تر سترګو کېدلې په ۱۹۶۰ کال په بخارست کې د کمونستي او کارګري ګوندونو په کنفرانس او د مائوتسې دونګ د نوي دموکراتيک انقلاب نوې تئورۍ او په هغو کې د ملي دموکراتيک انقلاب تئوري وړاندې شوه. دا په واقعيت کې د تاريخ د لارې د لنډولو يوه هڅه وه. پدې ډول د دريمې نړۍ کېنې اړخو غورځنګونو چې د کمونستي غورځنګ سره ټينګې اړيکې لرلې د خپلو هيوادونو د پرمختګ لپاره يې د پانګوالۍ پرته د ودې او انکشاف لار غوره کړله. په افغانستان کې د افغانستان خلک دموکراتيک ګوند او حزب دموکراتيک نوين د هغو ګوندونو څخه وو چې د هيواد هراړخيز پرمختګ يې د پانګوالۍ پرته د ودې او انکشاف لار ګڼله کومه چې د آسيا، لاتيني امريکې او افريقا پرمختلونکو سياسي غورځنګونو هم غوره کړې وه.

د افغانستان د خلک دموکراتيکې ټولنې (ګوند) بنسټ اېښودونکي کنګره

د ۱۹۶۴ کال د مارچ په څلورمه (۱۳۴۲ کال کب ۲۴) پاچا محمديوسف د کابينې په جوړولو موظف کړ. نوموړي د شپږو مياشتو وروسته د اساسي قانون مسوده جوړه، د لويې جرګې له لوري تائيد او پاچا دا قانون د اکتوبر په لومړۍ نېټه (د تلې نهمه) توشيح کړ. مخکې لدې چې محمديوسف د صدراعظم په توګه وګومارل شي په سلطنتي کورنۍ کې د اختلافونو او په نظام کې د بدلونو د راتګ اوازې هم اوريدل کېدلې چې بيله شکه يې د سياستوالو په دريځ اغيز درلود يعنی دا چې د هغوی ليدنو کتنو قوت واخيست . البته د نورو ډلو په پرتله د هغو کسانو ليدنې کتنې چې د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند(ا ، خ، د ،ګ) بنسټ کېښود د پاملرنې وړ وې. د صباح الدين کشککي په وينا د شلمې پېړۍ په پنځوسمو کلونو کې د هغو څېرو او ډلو کومو چې د ا، خ ، د ،ګ بنسټ يې کېښود ليدنو کتنو او مجلسونو دوام درلود چې يو« د دغو مجلسونو څخه د سيدهاشم صاعد په کور کې جوړ شو چې په هغه کې نورمحمدتره کې ، ببرک کارمل ، ميراکبر خيبر او محمدآصف آهنګ هم ګډون درلود. د دې ناستې ګډون کوونکو د افغانستان د کمونست ګوند د جوړښت او په ټېره د دې موضوع په اړه بحث درلود چې د ګوند د جوړيدو وروسته خپل غړي د معارف د زده کوونکو او دولتي مامورانو څخه وروزي يا دا چې د خلکو په منځ کې کار وکړي. د دې مجلس يو ګډون کوونکی چې وروسته يې پريکړه وکړه چې د کمونست ګوند سره يوځای نشي وايي چې تره کي د دويمې لارې پلوي کوله. يعنې ويل يې چې په پرګنو کې بايد نفوذ وشي خو کارمل د هيواد په زده کوونکو او رونې اندو کې د اغيز اچولو پلوي کوله.» ۳۲ /۱۶۶(يادونه : د ا، خ ، د ، ګ هيڅکله هم د کمونست ګوند ادعا نده کړې خو د دې ګوند مخالفان هغه کمونست ګوند بولي. په کتاب کې راوړل شوي اقتباسونه په هغو کې امانت داري ده .) د ا ، خ ، د،ګ د جوړېدو په درشل کې د سياست د مينه والو د منظمو ليدنو کتنو په اړه عبدالمحمد درمانګرچې د همدې ګوند د بنسټ اېښودونکي کنګرې برخوال دی وايي. « هغه مهال د سياست مينه والو په مختلفو کړيو کې غونډې لرلې چې دی هم د هغې کړۍ غړی وو چې پوهاند علي محمدزهما، ډاکتر شاه ولي ، ډاکتر محمدظاهرځدران او حشمت غبار يې برخه وال وو. دوی د هېواد د حالاتو او د رونې اندو د تشکل په اړه بحثونه کول او زهما د دې غونډو مشري کوله. زهما د لنډې مودې (درۍ مياشتنۍ) زده کړو لپاره دنمارک ته ولاړ او د هغه پرځای ببرک کارمل ددې کړۍ د غونډو مشرۍ ته راتللو. کارمل د نورو

مسآلو سربېره زهما انتقادولو چې هغه د دې پرځای چې پدې حساسو شرایطو کې زموږ سره ګډ د ګوند د جوړولو په موخه کار وکړي، شخصي ګټو او امتیازاتو ته لومړیتوب ورکړ او د زده کړو لپاره بهر ته ولاړ. » زهما د زده کړو وروسته چې ګوند جوړشوی وو د ګوند سره کومه لیوالتیا ونښودله او یا دا چې کارمل د هغه خلاف داسې چاپېریال راپنځولی وو چې زهما پدې ګوند کې ځان ونه ویني. همدارنګه درمانګر د ګوند د جوړېدو په درشل کې د تره کي په کور کې د یوې غونډې خبره کوي چې په هغې کې د څو تنو سربېره میرغلام محمدغبار، ببرک کارمل ، میراکبر خیبراو د غبار زوی حشمت هم برخه لرله. دا غونډه پدې په موخه رابلل شوې وه ترڅوغبار د کارمل هغو تورونو ته ځواب ووایي چې ویل یې غبار ته حکومت له زندان څخه د خلاصېدو وروسته امتیازات ورکړي دي. پدې اړه کارمل ویل چې حکومت غبار ته د هغه ضبط شوی کور پدې شرط ببرته سپارلی دی چې د حکومت خلاف څه ونه وایي. غبار پدې اړه ټول سندونه او قواله حاضرینو ته وښودل چې د قانون او قانوني پروسیجر له مخې صدراعظم محمد یوسف د ده ضبط شوي ځمکه چې حکومت پرې پوسته خانه جوړه کړې وه ببرته ده ته سپارلې ده. کله چې غبار دا سندونه برخه والو ته وښودل کارمل د غبار د شخصیت په اړه اوږده وینا واورولە خو غبار د کارمل وینا ته کوم پام را ونه ګرزاوه تردې چې د نوموړي د خبرو پرمهال به یې خپل زوی سره خبرې کولې ګڼې چې هغه ته کوم هدایتونه ورکوي. په غونډه کې میر اکبرخیبر هم خبرې وکړې او د غونډې په پای کې غبار وویل تر څو ببرک او خیبر پدې بهیر کې برخه ولري دی به ور سره ګډ کار ونکړي. د دې غونډې څو ورځې وروسته تره کی او درمانګر د غبارکور ته ورغلل .غبار او تره کي دوه په دوه سره ولیدل خو تره کی بریالی نشو غبار قانع کړي چې د ګوند په جوړولو کې ور سره مخ ته ولاړشي. پدې ډول د هېواد پېژندل شوی سیاسي شخصیت د ا، خ، د ، ګ د جوړوونکو له کاروان سره مخه ښه وکړه. دستګیر پنجشیري هم د خپل کتاب په ۱۴۹ - ۱۵۰ مخونو کې ورته څرګندونې لري چې دی هم د شهرآرا او د پروان د کارتې د کړۍ له غړو سره د غبار او کارمل د اختلافونو په پوهېدو د غبار کورته ورغلي دي او غبار هم دوی ته د خپلې ځمکې قباله او نور اسناد ښودلي دي. د درمانګر او پنجشیري له څرګندونو څخه دوې پایلې راوزي . یوه دا چې د ا، خ، د ،ګ د جوړولو په درشل کې د سیاست مینه والو په مختلفو کړیو کې منظمې لیدنې کتنې لرلې او د وخت په تېرېدو سره دا کړۍ له یوبل سره اړیکې ټینګوي او هغو کسانو چې ورته او یا یو بل ته نږدې نظریات لرل د دې ګوند بنسټ اېږدي. دوهمه دا چې کارمل له هماغه پیل څخه د هغو کسانو د بدنامولو په موخه هلې ځلې کولې چې هغوی یې خپل سیالان ګڼل تر څو د نوي جوړېدونکي سیاسي خوځښت مشري ده ته ورسپري. د پنجشیري په وینا د یوه سیاسي خوځښت د جوړولو په موخه ګوند د شاه محمودخان د دورې د سیاسي خوځښتونو(ویښ ځلمیانو، وطن ګوند، د محصلینو اتحادیې ،ملي کلوپ، خراسان ټولنې) فعالانو نورمحمدتره کي ، میرغلام محمدغبار، ببرک کارمل ، محمدطاهر بدخشي او ځینو نورو د۱۳۴۲ کال د وږي په اتلسمه د ګوند د تدارک کمیټه د سرپرستي کمیټې په نامه جوړه کړې وه چې غړي یې «میرغلام محمدغبار د وطن د ټولنې مشر، نورمحمدتره کی د ویښ ځلمیانو د رهبرۍ وتلی مشر، پوهاندعلي محمدزهما د ادبیاتو د فاکولټي استاد ، ببرک کارمل د شاه محمودخان د حکومت د دوران د محصلینو د اتحادیې فعال ګډونوال، میراکبرخیبر، محمدطاهربدخشي او محمدصدیق روهي وو.» ۲/ ۱۴۸- ۱۴۹ سلطانعلي کشتمند د محمدصدیق فرهنګ او عبدالهادي محمودي څخه هم یادونه کوي چې د تدارک د کمیټې په لومړیو غونډو کې یې ګډون درلود. عبدالحکیم شرعي جوزجاني هم د تدارک په کمیټه کې د محمودي یادونه کوي. ویل کیږي چې د سرپرستي کمیټې لومړۍ غونډه د کارمل په کور(جمال مینه) کې جوړه شوه. د سرپرستي کمیټې د جوړېدو له څرنګوالي او د فعالیت په اړه کره معلومات ندي خپاره شوي. اصولاً دې

کميټي چې له نامه يې ښکاري دنده يې د نوي خوځښت د بنسټ ايښودونکي غوندې جوړېدو ته چمتووالی دی. معمولاً د يوه سياسي سازمان د جوړېدو لپاره د يوې کمېټې جوړېدل اړين برېښي ترڅو د ګوند بنسټ ايښودونکي غوندې ته د استازو د ټاکنې د څرنګوالي سربيره د جوړيدونکي سياسي خوځښت فکري کرښې ، اساسنامه او کړنلاره چمتو کړي. د ګوند مؤسسه کنګره جوړه شوه ، او د ګوند مشرتابه يې وټاکه خو اساسنامه او کړنلاره يې تصويب نکړه. د ګوند کړنلاره څه د پاسه يو کال وروسته د ۱۹۶۶ کال د اپريل په يوولسمه د خلق د جريدې په لومړۍ او دوهمه ګڼه کې خپره شوه. اساسنامه د۱۹۶۷ کال د مارچ په مياشت کې د مرکزي کميټې له لوري تصويب شوه. داسې برېښي چې د سرپرستي کميټې ترمنځ د نظر يووالي شتون نه درلود او غوندې يې پر بحثونو تېرېدلې يا دا چې د اړينې تجربې د نه لرلو له امله دې مسآلو ته يې پام ندی شوی. د نظرونو د اختلاف او مشاجرو په اړه ترډې مهاله د نوموړي ګوند مشرتابه او کدرونو يوازې د غبار او کارمل ترمنځ د اختلافونو او د کارمل له لوري د غبار په پټه د تورونو يادونې کړي دي. پدې هکله پنجشيری د غبارله قوله ليکي:«زموږ د اختلاف ټکي سياسي ماهيت لري. په اوسني وخت کې نه ښايي د اساسي قانون او د مشروطه پاچاهۍ له بريده مخکې ګام اوچت شي. » ۲/ ۱۵۰ همدارنګه صالح محمد زيری د تره کي له قوله وايي چې غبار د مشروطه پاچاهۍ نه مخکې نه تللو او جوزجاني هم وايی چی غبار تره کي ته ويلي وو چې ستاسو رنګ سور دی او زه له تاسو سره نشم تللی. د سرپرستي کميټې (د ګوند د جوړيدو د تدارک د کميټې) د غړو ترمنځ اختلافونه د دې سبب شول چې غبار او د هغه همفکران چې زوی يې هم پکې راځي په کنګره کې ګډون ونکړي. زهما او روهي هم د زده کړو وروسته د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند سره سازماني اړيکې ټينګې نکړلې خو د تره کي سره يې دوستانه مناسبات ساتل. د ميراکبرخيبر پرته د سرپرستي کميټې پاتې دريو غړو د نوي اساسي قانون د ۲۲ مادې څخه په ګټې اخيستنې سره د ۱۹۶۵ کال د جنوری په لومړۍ نېټه د کابل په ځلورمه کارته کې د تره کي په کور کې د افغانستان د خلک دموکراتيکي ټولنې (ګوند) بنسټ ايښودونکي کنګره جوړه کړه. هېره دې نه وي چې په کنګره کې د نوي سياسي بنسټ نوم د افغانستان د خلکو دموکراتيکه ټولنه غوره کړل شو چې وروسته د افغانستان د خلک دموکراتيک بهير(جريان) او بيا يې د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند(ا ، خ ، د ، ګ) نوم خپل کړ. څرنګه چې هغه مهال د ګوندونو قانون شتون نه درلود د ګوند پرځای يې دا نوی سياسي خوځښت د افغانستان د خلکو دموکراتيکې ټولنې په نامه ونومولو. کنګره د ۱۹۶۵ کال د جنورۍ د لومړۍ نېټې(۱۳۴۳ کال د مرغومي يوولسمه) د ماپښين په دوو بجو جوړه او د شپې تردوو بجو پورې يې دوام وکړ.د مؤسسې کنګرې د ګډونوال پنجشيري د وينا له مخې هغه مهال په کابل کې د دې سياسي خوځښت غړي ۷۲ تنه وو چې په ۱۰- ۱۲ حوزو کې سره راټولېدل. په کنګره کې لاندې ۲۸ تنو برخه اخېستې وه : نورمحمد تره کي ، ډاکترصالح محمدزيري، غلام مجدد(سليمان لايق)، نوراحمدنور، ډاکتر محمد ظاهر طوطاخيل ، محمد ظاهرافق، عبدالحکيم هلالي، عبدالوهاب صافي ، عطامحمد شيرزي، آدم خان ځاځي ، وکيل عبدالله ځاځي، غلام محی الدين زرملوال ، ببرک کارمل ،محمد طاهر بدخشي، غلام دستګير پنجشيري ، ډاکتر شاه ولي ، محمد حسن بارق شفيعي، سيدنورالله کلالي، عبدالقيوم قيوم، عبدالهادي کريم، اکرم کارګر، سلطانعلي کشتمند،عبدالکريم ميثاق، ملاعيسی کارګر، شهرالله شهپر، سيدعبدالحکيم شرعي جوزجاني ، انجينرخاليار او ډاکتر عبدالمحمد درمانګر. کنګرې ته ټاکل شوو دريو تنو استازو (اناهيتا راتبزاد، محمداسمعيل دانش ، عبدالقدوس غوربندي) په دې تاريخي ناسته کې ګډون ونکړ. عبدالقدوس غوربندی اومحمد اسمعيل دانش د دولت د مامورينو په توګه اطرافو ته خدمتي تللي وو. اناهيتا راتبزاد د واکمنو دودونو له امله په کنګره کې برخه نه لرله. ويل کيږی چې ډاکترکاظم دادګرهم کنګرې ته د

استازي په توګه ټاکل شوی وو خو نوموړي بيله کومه دليله په کنګره کې ګډون ونکړ. سربيره پردې ميراکبر خيبر د ګوند د بنسټ ايښودونکو فعال غړی چې برحاله افسر وو او پوځيانو د قانون له مخې د سياسي فعاليت حق نه درلود کنګرې ته نه دی تاکل شوی. د کنګرې د دايرېدو پر مهال څو تنو ځوانانو د تره کي د کورشاوخوا په بايسکلونو ګرزيدل چې د پوليسود چاپې پرمهال د غونډې ګډونوال خبر کړي. په کنګره کې د هيواد د شپاړلسو ولايتونو اړونده شپږويشتو تنو رونې اندو او دوو کارګرو ګډون درلود.د قومي تړاو له مخې په کنګره کې ۱۳ تنو پښتنو ، ۹ تنو تاجکو ، ۳ تنو هزاره ګانو او ۳ تنو ازبکو ګډون کړی وو. هغه وخت قومي او ژبني توپيرونه دومره د پام وړ نه وو چې د سياسي خوځښتونو په د ننه کې ځانګړي دريځونه را مخته کړي له همدې کبله د قومونو يا ژبې استازيتوب کوم ارزښت نه درلود بلکې د استبداد او نابرابريو پر خلاف د ټولنيز عدالت غوښتنې د استازيتوب لوری ټاکه .

د کنګرې رپوټ د تره کي لخوا ورکړل شو. د هغه له لوري د رپوټ ورکول او د هغه په کور کې د کنګرې دايريدل ښيي چې هغه د کنګرې په ګډونوالو کې د لوړ اعتبار ځخه برخمن وو. دا خبره هم د يادولو وړ ده چې د کنګرې وروسته د هغې د ګډون کوونکو نيمايي د ټولنې (ګوند) سره اړيکې وشلولې. دا بيا ښيي چې د کنګرې برخه والو د استبداد پر خلاف ګډ دريځ درلود خو د ګډ فکر او د مبارزې په بهير کې د واحد ليدلوري ، اړيني پوهې او د يوشان تجربو ځخه بې برخې وو. ښايي همدې تشې دې ته زمينه برابره کړې وې چې د نوموړي خوځښت مشران د پېښو او بهيرونو د اټکل وس ونلري يا دا چې وخت ورنکړل شو چې راتلونکې په ژوره توګه اټکل او د دردوونکو پېښو، اوښتنو او بيلارې کيدو د مخنيوي وړتيا ولري. دغه خوځښت کين اړخه ښکاريده خو د هغو کسانو شمير هم پکې لږ نه وو چې يا د کين اړختوب په مفهوم نه پوهيدل او يا يې هغه د هيواد له حالاتو سره په ټکر کې ليده. ميرغلام محمد غبار د دې خوځښت په برخه والو کې د سلطنت په لاس له روزل شوو استازو ځخه هم خبرداری ورکاوه . ويل کېږي چې هادي محمودي او انجينر عثمان تره کي ته ويلي وو که کارمل پدې جوړېدونکي خوځښت کې نه وي دوی چمتو دي چې پدې لار کې د تره کي سره ولاړ شي . وروسته دواړو خپل سازمان جوړ کړ چې د شعله يانو په نامه يې شهرت وموند. د غبار او محمودي په ځېر ځېرو دا ډول ځرګندونې د کنګرې پر ځينو غړو بې اغيزې نه وې. همدا لامل وو چې د کنګرې يو شمير غړي د راتلونکې په هکله زړه نازړه بريښيدل. ددې سازمان پورتنۍ تشه هغه وخت جوته شوه چې کله د خلق دموکراتيکې ټولنې کړنلاره خپره شوه چې پکې د يو ډول مارکسېستي – لېنينستي فکري تمايلاتو ځرک ولګېد چ ځينو خپله لاره په پټه خوله تري جلا کړه . په کنګره کې د نوي سياسي خوځښت د جوړېدو او د هغه د رهبرۍ د ټاکنو پرته چې هغه په پټه او نيغ په نيغه وټاکل شوه بل کوم سند ندی تصويب شوی. د کنګرې برخه والو هوکړه کړې وه چې د ټولنې د مشرتابه لپاره به يوولس تنه وټاکل شي او هغې ته به مرکزي کمېټه وايي چې اووه تنه به يې اصلي او ځلور تنه به علی البدل غړي وي . د معمول خلاف د دې ګوند د مشرۍ لپاره چا ځان نه دی نومولی بلکې داسې پرېکړه شوې چې هر برخه وال به په يوه ورقه کاغذ کې د يوولس تنو نومونه ليکي او پدې پاڼو کې چې د چا نوم زيات ليکل شوی وي هغه به د ټولنې مشر وي .

کله چې د ورقو له مخې نومونه وشمېرل شول لاندې کسانو ډېرې رايې ترلاسه کړې وې چې د ټولنې(ګوند) د مرکزي کمېټې د اصلي او علی البدل غړو په نامه د ګوند مشري په غاړه واخېستله:

۱. نورمحمد تره کی ۲۸ رايې
۲. ببرک کارمل ۲۷ رايې

۳. محمدطاهربدخشی	۲۶ رایې
۴. غلام دستګیرپنجشیری	۲۵ رایې
۵. شهرالله شهپر	۱۹ رایې
۶. سلطانعلي کشتمند	۱۷ رایې
۷. صالح محمدزیری	۱۵ رایې

د ټولنې علی البدل غړي شاه ولي ، عبدالکریم میثاق، محمدظاهر اوعبدالوهاب صافي وو. د کنګرې د برخه والو د شمېر په اړه اړینه بربېنیي وویل شي هغو لیکوالو چې پدې اړه لیکنې کړې دي برخه وال يي اووه ویشت تنه ګڼې پداسي حال کې چې په کنګره کې اته ویشتو تنو برخه لرله. ښایي دا تشه لدې امله وي چې لومړی دستګیر پنجشیری پدې اړه په خپل کتاب کې د کنګرې برخه وال اووه ویشت تنه ګڼلي دي او نورو ببله دې چې په خپله څېړنې وکړي د پنجشیري پر کتاب ډډه لګولې ده. « وروسته له هغې چې د کنګرې غړو د پټو رایو له مخې مرکزي کمیټه وتاکله ، د کنګرې د غړو مخکې مرکزي کمیټې غونډه وکړه او نورمحمدتره کی د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند د مرکزي کمیټې د لومړي منشی (وروسته عمومي منشي) او ببرک کارمل د دوهم منشي په توګه » ۷۹ / ۴۱ او محمد طاهر بدخشي يې د تشکیلاتو د مسؤل په حیث وټاکل. د شرعي جوزجاني د لیکنې پر بنسټ عطامحمد شپرزي کارمل د منشي د مرستیال په توګه پیشنهاد کړچې دا پیشنهاد ومنل شو. په کنګره کې د غبار د نه ګډون په اړه د کنګرې استازو(زیري، پنجشیري ، غوربندي) د غباراو کارمل ترمنځ د اختلافونو یادونه کړې ده.دا بیا ښیي چې غبارله یوې خوا د کارمل سره شخصي او سلیقوي ستونزې لرلې او د نورو سره يې د نوي خوځښت د تګلارې په اړه سیاسي اختلاف درلود. غبار چې په سرپرسته کمیټه کې د عمر له پلوه تر ټولو مشر، د سیاسي مبارزې زیاته تجربه يې لرله د ګوند د مشرتابه امکانات يې ډیر وو. د راتلونکي جوړیدونکي ټولنې د مشرتابه د لیوال لخوا اړ ایستل شو چې د ګوند په بنسټ ایښودونکي کنګره کې د ګډون څخه ډډه وکړي. د غوربندي دا خبره چې «...خدای ښلي غبار د کارمل د لمسون له امله د سرپرستي کمیټې څخه وایستل شو...، او هغه د تره کي په وړاندې هم پلانونه لرل» ۸۰/ ۱۲ د دې واقعیت څرګندوی دی چې کارمل لیوال وو د نوي خوځښت مشر شي چې غبار او تره کي يې خپل سیالان ګڼل ، غبار يې له لارې لېرې کړ او فکر يې کاوه چې په کنګره کې به دی د ګوند د مشرپه توګه راڅرګند شي چې دې موخې ته هم ونه رسید. د شرعي د لیکنې له مخې « ببرک کارمل لدې امله چې تره کی د مرکزي کمیټې د عمومي منشي په توګه وټاکل شو په غوسه وو او د بدخشي له لوري د تره کي د معرفي کولو پرمهال له هغو جملو د استعمالولو له کبله خوښ نه وو...، دا ټاکنه باید د مرکزي کمیټې له خوا ترسره شوی وای او هغه يې په بربنډ ډول په غونډه کې و نه ویل ، بلکې د کنګرې ځینو غړو ته يې په غوږو کې ویلي وو.» ۸۱ همدا لامل وو چې ناراضه کارمل څه موده وروسته خپل یو شمیر پلویان د ټولنې څخه جلا او د ا، خ، د ، ت په نامه يې خپل مستقل سازمان جوړ کړ. د ګوند دا ډول جوړیدل هغه نوي زیږیدلي ماشوم ته ورته وو چې معیوب وزېږېدلو. د دې معیوب ګوند زیږیدل لاندې لاملونه لرلی شي :

لومړی: د ګوند د بنسټ ایښودونکو بېړه - په هیواد کې د نوي اساسي قانون پر بنسټ د مساعدو شرایطو او لاسته راغلي فرصت څخه ګټه اخیستنه چې د استبداد ضد او دموکراسۍ پلوه رون اندو لپاره د نفس ایستلو او د ولسونو د رواغوښتنو د بیانولو لپاره ټولنې او ګوندونه جوړ کړي.دوی غوښتل چې د دې فرصت نه په بېړه ګټه پورته کړي. ببله دې چې د همفکرو ملګرو یو خوځښت چې د انحراف پرته د نوي جوړشوي سازمان د ځواکمنیدو جوګه شي د ګوند په جوړولو لاس پورې کړ.

دوهم: بې تجربګي- د ګوند بنسټ ایښودونکو فکرکاوه ، مهمه دا ده چې د ګوند بنسټ کیږدي او وروسته به وکولی شي په ګوند کې شته اختلافونه له منځه یوسي.

دريم: داسې فکر هم کيږي چې له هماغه پيل څخه سلطنت او يا پرديو خپل افراد بنسټ ايښودونکې کنګرې ته رالږلي وو. سلطنت غوښتل چې دا ګوند د ننه څخه د جنجالونو ، کشمکشونو او انشعابونو سره لاس او ګريوان کړي او په يوه ځواکمن سياسي سازمان وانه وړي. پردیو چې ګوته شوروي اتحاد ته نيول کيږي غوښتل دوی ته د وفاداري ځيرې او يا ځيرو پرمټ ګوند د دوی د لاس په وسيله واوړي. ښايي پورته يادو شوو ټولو دريو لاملونو او يا يې يوه د دې معيوب سازمان په منځته راتګ کې خپل رول لوبولی وي. د ګوند د جوړيدو لومړنيو کلونو وښودل چې دا ګوند له هماغه پيل څخه د ناپايه کشمکشونو يو سياسي جوړښت وو او د بې باورۍ په چاپيريال کې خپل فعاليت ته ادامه ورکړه او د پرله پسې انشعابونو سره لاس او ګريوان شو. وروستيو پيښو او په تيره کله چې ګوند واک ته ورسيد ، د واک په هماغه لومړيو کې د مشرتابه ترمنځ يې پخواني اختلافونه د عمق نه سطحې ته راووتل تره کې د ګوند د مشر په توګه درک کړل چې بايد د ګوند بنسټ ايښودونکو دې حياتي مسالې ته له هماغه پيل نه پام راګرزولی وای. هغه په سياسي بېړو کې ويلي وو: «مورږ په پام کې لرو چې يوموټی واحد ګوند منځته راوړو. د مصنوعي اتحادونو او يووالي څخه څه نه جوړيږي. مورږ غواړو چې ګوند په يوه نوي قالب کې واچوو او د فولادو په څير يو ګوند جوړ کړو. مورږ وليدل ولېنګ کاري ګټه نلري. وسپنه چيرې چې ولېنګ شوې وي هلته بيا ماتيږي. زمورږ ګوندي يووالی همداسې وو.» ۳۹/ ۱۱۹ ژوند هم وښودل چې دې تشې په خپله ګوند او ټولنې ته زياتې بدمرغۍ راوړلې. البته دا ګوند يوازينې ګوند نه وو چې دا تشه يې لرله بلکې د نړۍ په کچه خاصتآ د مخ په ودې هيوادونو سياسي ګوندونه د ورته ستونزو سره مخامخ شوي دي. د دموکراسۍ په لسيزه کې نورو ګوندونو هم ورته حالت درلود او له کورنيو کشمکشونو، بې اتفاقيو او انشعابونو سره مخامخ شول. يو تريخ واقعيت چې يادول يې اړين بريښي هغه دا دی چې د ا ،خ ،د، ګ بنسټ ايښودونکو او مشرتابه د ګوند د فعاليت او هم د واک د ترلاسه کولو او د ا، خ، د ،ګ د واکمنۍ د نسکورېدو وروسته د ګوند د کورنيو ستونزو او واکمن حالت په اړه نه دا چې په بشپړه توګه واقعيتونو ته ګوته نده نيولې بلکې ځينو يې په لوی لاس حقايق تحريف کړي او په ګوند کې د واکمن حالت څخه ناسم انځورکښلی دی او هڅې يې پدې راتاويږي چې په ګوند کې د بېلاري توب، نيمګړتياوو، ناکاميواو د ګوند اساسنامې او کړنلارې ته د شا ګرزوني، نه بښونکو تيروتنو ملامتي په ګوند کې په ځانګړو مشرانو او يا شورويانو واچوي او پدې توګه خپل ځانونه غير مسؤل، سلامت او سپين ثابت کړي. عجيبه خو لا دا ده چې د دې ګوند د دواړو اړخونو په مشرتابه کې داسې مشران هم وو چې د خلق او پرچم په نامه د واحد ګوند د وېشلو وروسته چې د تره کي يا کارمل تر مشرۍ لاندې پاتې شوي وو د ګوند د واکمنۍ له نسکورېدو وروسته د ګوند د انشعاب پړه د خپلو ډلو په مشرانو تره کي يا کارمل اچوي. د ساري په توګه د خلقيانو مشران ميڼاق او پنجشيري د کارمل په پرتله د انشعاب زياته ملامتي په تره کي اچوي ، لايق او غوربندي بيا خپل مشر کارمل د انشعاب مسؤل ګڼي. دلته دا پوښتنه را پيدا کيږي چې دوی ولې د انشعاب د مسؤل تر رهبرۍ لاندې مبارزې ته دوام ورکړ.

د دې ټولو خبرو سره سره د ا، خ، د ګ جوړښت چې موخه يې د استبداد او ټولنيزو بيعدالتيو پر خلاف مبارزه او د يوه پرمختللي افغانستان جوړول وو د وخت غوښتنه او د ستايلو وړ ګام وو. دې ګوند د خپل شتون او فعاليت پرمهال او د سياسي مبارزې په ډګر کې د سترو تيروتنو سره سره د پرګنو او په تيره د رونړ اندو د ذهنونو په روښانولو کې د سترګو وړ ونډه اخيستې او واک ته په رسيدو سره د ټولنيزو سمونونو په پلي کولو سره چې د ږښتيني ټولنيز انقلاب پيلامه ګڼل کيده ګړندي ګامونه اوچت کړل او افغاني ټولنه يې د فيل له خوبه راويښه کړله.

په ګوند کې دوې تلوالې او انشعابونه

په سياسي ګوندونو کې همفکران او د ګډ باور خاوندان پخپله خوښه د يوې اساسنامې په لرلوسره هغو موخو ته د رسيدو لپاره راټوليږي چې په کړنلاره کې يې تثبيت شوېدي . ګوندونه د سياسي جوړښت له امله پخپلو کړنلارو، شعارونو او فعاليتونو کې د ټولنې د مختلفو طبقو او قشرونو اړتياوې، غوښتنې

او ګټې منعکسوي او د واکمنۍ، مدني ټولنې او پرګنو تر منځ د تعاملي عناصرو رول لوبوي. هر ګوند په واکمنيو باندې د اغېز اچولو او سياسي واک ته د رسيدو په لټه کې دی . دې موخو ته د رسيدو لپاره له ټاکنيزو بهيرونو او کمپاينونو، رسنيو، سياسي اعتراضونو او پوهنيزو څېړنو څخه ګټه پورته کوي. لکه څرنګه چې ګوند يوه ټولنيزه او تاريخي پديده ده د هغه معنی او مفهوم هم د وخت او ځای تابع دی. دا د دې معنی لرې چې په يوه وروسته پاتې هيواد کې د يوه ګوند تشکيلاتي جوړښت ، ستراتيژي او سازماني موخې د يوه پر مختللي هېواد سره چې په همدې نامه فعاليت کوي توپيرلري. له همدې کبله دي چې په دموکراتيکو ټولنو کې چيرې چې دموکراسي د هغې په اصلي مفهوم سره تر يوې کچې نهادينه شوې ده ګوندونه هم د سياسي ګوندونو په اصلي مفهوم او ماهيت سره راڅرګندېږي. خو په ټرلو وروسته پاتې ټولنو کې ګوندونه د هغو په اصلي مفهوم سره نشي را څرګندېدلی او پدې ټولنو کې د ګوندونو پرځای د ځمکې لاندې پټې ډلې، پارتيزاني سازمانونه او يا انقلابي خوځښتونه منځته راځي. پدې اړه د آلماني مارکسيست کارل کائوتسکي خبره چې« يو پټ ګوند نشي کولی دموکراتيک وي» د افغانستان د سياسي ګوندونو او په هغو کې د ا، خ، د، ګ په اړه سرخوري دا ځکه چې هغه په پټه جوړ، په غيرقانوني ډول فعاليت درلود او د واکمنيو د دوامداره ځارنې، فشار او تهديد لاندې خپل فعاليت ته دوام ورکاوه.لدې امله د داسې يوه ګوند څخه د يوه دموکراتيک ګوند هيله او تمه واقعبينانه نه بريښي .

اوس و به ګورو چې د ا ،خ، د، ګ بنسټ ايښودونکي د ګډ فکر او ګډ باور خاوندان وو يا نه.که چيرې د ګوند د جوړيدو په درشل کې د هغه د بنسټ ايښودونکو هڅو ته وکتل شي معلومېږي چې هغوی د ګوند د جوړيدو د تدارک کميټه جوړه کړه چې سرپرسته کميټه نومېدله. د دې کميټې څخه د ګوند ځينو بنسټ ايښودونکو اوهغه هم وروسته چې دا ګوند له واکه ګوښه کړل شو پخپلو ليکنو کې يادونه کړې ده. مخکې لدې پدې اړه څه ندي ويل شوي. د هغه مهال د واکمنو شرايطو له مخې چې واکمنۍ د خپل عادت له مخې پر استبداد او زورزياتۍ ډډه لګوله رونې اندو او د مترقي اندونو خاوندانو ليدنې کتنې درلودلې ترڅو د يوه سياسي خوځښت بنسټ کيږدي. د هغوی د ليدنو کتنو په ترڅ کې هغو کسانو چې ګډ فکري اندونه لرل يو بل پيدا او پدې وتوانيدل چې د ګوند بنسټ کيږدي. د ګوند په بنسټ ايښودلو کې د تره کي ، کارمل او بدخشي اعتبار د هغو رايو څخه جوتيږي چې د کنګرې ګډون کوونکو دوی ته ورکړې دي چې په ترتيب ۲۸، ۲۷ ، ۲۶ رايې کيږي. له بله پلوه د کنګرې پرمخ وړونکي بدخشي « د نور محمد تره کي او ببرک کارمل د ژوند، کار او مبارزې په اړوند رڼا واچوله او د کنګرې نورو ګډون کوونکو هم د خپل ژوند، کار او مبارزې په هکله بشپړ معلومات ورکړل.» ۲/ ۱۵۷ ښيي چې دې دريو تنو د ګوند په جوړولو کې ځانګړی رول درلود.د هغوی رول ته په کتو سره په واقعيت کې دوی د ګوند د زړې (هستې) حيثيت درلود. اوس به ګورو چې آيا هغوی ګډ سياسي او ايديالوژيکي اندونه لرل يا نه.

بحث به لدې پيل کړو چې ګوند د هېواد د وروسته پاتې والي لامل په څه کې ليدلو او د حل لاره يې څرنګه لټوله. ګوند د کارګرې طبقې د ايديالوژۍ د بنسټيزاصل په بنسټ د افغاني ټولنې وروسته پاتې والی اصلي لامل طبقاتي ستم ګانه چې بايد واکمن توليدي (نيمه فيوډالي) مناسبات مات شي چې هغه يې د توليد پر وسايلو د ټولنيزملکيت له لارې شوني ګڼل. هيواد د پانګوالۍ پرته د ودې لار چې د سوسيالستي ټولنې جوړول دي غوره کړي. سره لدې د ګوند د بنسټ ايښودونکو څخه بدخشي اصولاً دا تګلاره منله خو زيات ټينګار يې د ملي مسألې پرحل درلود . هغه پدې اند وو« پښتانه په افغانستان کې واکمن او ظالم مليت او نور محکوم او د ستم لاندې مليتونه دي. لومړی بايد ملي ستم له منځه يوړل شي او بيا طبقاتی ستم. يوازېنی څوک چې د طاهر بدخشي د دې طرحې په وړاندې درپېده هغه تره کی وو او هغه په يوه شي ډډه لګوله چې هغه طبقاتي مبارزه او طبقاتی تحليل وو. » ۷۹/ ۶۳، ۷۵ سره لدې چې د ګوند تګلاره د مرکزي کمېټې له لوري تصويب شوې وه او دې دا معنی لرله چې د ګوند مشرتابه ګډ فکري باورونه لرل خو کشتمند چې په مؤسسه کنګره کې د مرکزي کمېټې د غړي په توګه ټاکل شوی د ګوند د واکمنۍ وروسته د خپل کتاب(يادداشت های سياسی و رويدادهای تاريخی) په ۱۷۰ مخ کې د تره کي او کارمل ترمنځ د« سياسي او ايديولوژيکي اختلافونو» د شتون خبره کوي. که چېرې دې اختلافونو شتون درلود دا پوښتنه را پيدا کېږي چې کارمل ولې له تره کي سره ګوند جوړ کړ. دا بيا ښيي چې کارمل له تره کي سره سياسي او ايديولوژيکي اختلافونه نلرل او د کشتمند ادعا ناسمه ده. د ګوند له جوړېدو وروسته

بهيرونو وښودل چې د کنګرې د جوړېدو په درشل کې کارمل تمه لرله چې دی به د ګوند مشر شي چې داسې څه پېښ نشول او تره کی د ګوند مشر شو. لدې امله يې د تره کي خلاف دريځ غوره کړ او د ګوند د ننه يې فرکسيوني فعاليتونه پيل کړل. دې دا معنی لرله چې په يوه ګوند کې دوو سيالو مشرانو او يا دوو تلوالو شتون درلود ځکه هر يوه يې پلويان لرل. کشتمند د خپل کتاب په ۱۴۳ مخ کې راوړي، بدخشي« له سياسي پلوه د کارمل له نظرياتو سره سر ښوراوه خو په رسمياتو کې يې د تره کي دريځ تائيداوه .» کله چې کارمل جلا سازمان جوړ کړاو همفکران يې ورسره ولاړل خو بدخشي له کارمل سره نه ولاړ د بدخشي په اړه د کشتمند د ادعا ناسموالی هم ښيي. ميثاق هم پدې اند دی چې بدخشي د تره کي له دريځ څخه ملاتړ کاوه. دا د دې ښکارندوی دي چې د ګوند په مشرتابه کي سياسي او ايډيولوژيکي اختلافونو شتون نه درلود او اختلاف د ګوند د مشرۍ پر سر وو چې کارمل تره کی د ګوند د مشرپه توګه نشوای زغملای. د کارمل ځانپالنه او د ګوند د مشر په توګه د تره کي د اتوريتي ټيټول لدې څخه ځرګندېږي چې کله د ګوند په مرکزي کمېټه کې د حکومت څخه د يوې جريدې د جواز اخېستنې موضوع را پورته شوله کارمل غوښتل چې د جريدې د امتياز خاوند دی وي او مرکزي کميټې پرېکړه وکړه چې دا امتياز د ګوند مشر تره کی ولري. د زيري په وينا « په مرکزي کميټه کې د لمړي او دويم منشي ترمنځ بحثونه مرکزي کميټې ته ورسيدل. زياتره وخت ببرک کارمل عصبي کيده او نورمحمد تره کی به تل موسکی و. حتی پخپله دغې خبرې هم کارمل عصبي کاوه چې تره کی ولې نه عصبي کيږي. يوه ورځ کارمل ويل چې دی ترهرې جلسې د مخه (ويليم پنځه) ګولۍ خوري.» ۱۶۷/۴۰ د تره کي او کارمل ترمنځ بې باوري او کشمکشونه په کال ۱۹۶۶ کې کله چې د ولسي جرګې دوولسمې دورې ته د ګوند له لوري د استازو د نومولو مسأله را پورته شوه بربنډ شول. تره کی او کارمل دواړه ليوال وو چې د کابل ځخه چيرې چې د ګوند فعاليت محسوس وو د استازو په توګه ونومول شي. که چيرې کارمل د ګوند د اعتبار لوړولو ته ژمن وای معقوله دا وه چې هغه د ګوند د مشر لپاره په کابل کې چې د خلکو د سياسي پوهې کچه لوړه او د ګوند فعاليت محسوس وو زمينه برابره کړې وای چې ولسي جرګې ته لار ومومي . خو وليدل شول چې هم کارمل اوهم يو شمېر نور پدې لټه کې وو چې کارمل ولسي جرګې ته د استازي په توګه ونومول شي نه د ګوند مشر.په مرکزي کميټه کې پدې اړه له بحثونو وروسته تره کی اړشو چې ځان د غزني د ناوې ولسوالۍ څخه کانديد کړي. پدې اړه غوربندي ليکي: « که څه هم دا مساله د تره کي د آزرده ګۍ سبب شوه ، خو تره کي چې د ګوند د عمومي منشي په توګه د ګوند د يووالي د ساتلو لومړی درجه مسؤليت درلود هڅه وکړه چې دا آزرده ګي د کدرونو او صفوفو تر منځ درز او بېلوالی را نه وړي. خو کنترول او مرکزيت پياوړی او ګوندي دسپلين ټينګ شي او پارلماني فرکسيون په بشپړ ډول د دې مرکزيت تر لارښوونې لاندې فعاليت وکړي او د هرډول بيځايه را څرګندېدو ډډه وشي. د ګوند استازي خپلې ويناوې او وړانديزونه مخکې له مخکې د مرکزي کميټې د پريکړې څخه تېر کړي. کارمل پدې دليل سره چې په ورځنيو بحثونو کې بايد سمدلاسه دريځ غوره شي خو بيا به پدې هکله رپوټ ورکوي. دا قيودات ونه منل او لدې ځايه اختلافونه پيل شول. له همدې امله کله چې ببرک کارمل او نوراحمدنور په پارلمان کې د ځينو استازو تر برېد لاندې راغلل، نورمحمد تره کي هغه د بيځايه را څرګندېدو او افراطي شهرت غوښتنې پايله وګڼله. »۱۶/۸۰ . کله چې ولسي جرګې ته نوماندانو کمپاينونه پيل کړل کارمل محمود بريالی ،عبدالبصير رنجبر او خليل زمر ناوې ولسوالۍ ته د تره کي د ټاکنيز کمپاينې لپاره استولي وو. « کله چې محمود بريالی او ورسره مل کسان د غزني ولايت د ناوې ولسوالۍ سره کلي ته رسېدلي وو ، لدې امله چې په خام سړک يې سفر کړی او د سفرپر مهال يې جامې او سر او صورت په خاورو لړل شوي وو او مخکې لدې چې له تره کي سره وګوري ، د کلی ترڅنګ چېرې چې چينه وه او په وياله کې اوبه روانې وې ، ځانونه يې لوڅ کړي وو (البته نېکرونه يې لرل) صابون يې له بکسونو څخه را ايستلي دی او ځانونه يې مينځلي دي . د کلي مېرمنو د خپلو منګيو سره چې اوبه راوړي او يا هلته ګرځېدلې ، لدې وضعيت څخه يې بد راغلي او هغوی يې د کافرانو او بې شرمه او بې حيا ښکنځلې کړې دي . د کليو خلکو هغوی په مرګ ګواښلي دي،وروسته لدې هغوی په تېښته بېرته راغلي دي. دې ډول چلند د دې پرځای چې تره کي ته ګټه ورسوي د هغه په زيان تمام شو او خلک يې د هغه

خلاف ودرول.» ۷۹/ ۵۳ – ۵۴ همدا لامل او د حکومت لاسوهنې وې چې تره کې پارلمان ته لار ونه موندله. هغه مهال کارمل، نوراحمدنور او اناهيتا راتبزاد ولسي جرګې ته وټاکل شول.

محمودسوما چې د خلق او پرچم د بيا يووالي مخکې د مرکزي کمېټې علی البدل غړی وو د تره کې او کارمل ترمنځ د اختلافونو تشديد ، په کارمل باندې د تره کې نه باور چې د دربار او حکومت سره اړيکې لرې د« زندګي نوين » نومې کتاب خپرول ګڼي چې تره کې په مستعار (نظرزاده) نوم خپور کړ. هغه وايي چې « تره کی د محمدهاشم ميوندوال د صدارت پرمهال شوروي اتحاد ته د درملنې لپاره ولاړ اوهلته يې دا کتاب چاپ کړ. هيواد ته په راستنيدو سره يې يوازې کارمل ته د کتاب د چاپ په اړه ويلي وو. څو ورځې وروسته ميوندوال د کتاب د خپرولو په اړه د تره کې سره خبرې کوې او دا هم ورته وايي چې پاچا هم د کتاب له خپريدو څخه خبردی. پاچا هم تره کی ورغواړي او د کتاب د خپرولو پوښتنه تر ې کوي . وروسته لدې تره کې په کارمل په بشپړډول بې باوره شو چې د کتاب د چاپ په اړه يې پاچا او صدراعظم ته رپوټ ورکړی دی .» پدې هکله ميثاق ورته څرګندونې کړې دي او هغه وايي مخکې لدې چې کتاب چاپ شي هغه يې د کتنې لپاره د ګوند مشترتابه ته ورکړ او محمد اسمعيل دانش پرې کار وکړ. همدا رنګه کارمل ببله دې چې د ګوند مشرتابه په جريان کې واچوي د سردارعبدالولي سره کتلي وو. کله چې په مرکزي کمېټه کې ورځخه د دې کتنې پوښتنه شوې وه په ځواب کې يې ويلي چې د شورا کانديد حق لرې د مؤکلينو سره وګوري. تره کې ويلي وو ما چې د پاچا سره د کتلو تصميم و نيولومرکزي کمېټه مې خبره کړه او د ليدنې رپوټ مې هم وړاندې کړ تاسې هم بايد مرکزي کمېټه په جريان کې اچولې وای. دې مسالې هم په کارمل د مرکزي کمېټې ځېنې غړي بې باوره کړل .

د تره کې له لورې په کارمل بې باوري لدې نه څرګندېږي چې د ګوند د جوړيدو لنډه موده وروسته تره کې د لومړي ځل لپاره د۱۹۶۷کال د فبروری په يوويشتمه د چين د سفارت مخې ته يوه مظاهره تنظيم کړه چې کارمل او د هغه پلويان يې پرې خبر نکړل. پدې کوچنۍ مظاهره کې دوولسو شاوخوا ګوندیانو ګډون کړی وو. د مظاهرې خبر د مسکو راديو او ځينو نورو راډيوګانو هم خپور کړ. ددې مظاهرې برخوال زېرې ليکي: « د مرکزي کمېټې په غونډه کې د کارمل په شمول يو شميرکسانو د مظاهرې په اړه پوښتنې کولې. مور پوه شوو چې هغوی نه وه په خبر او نورمحمد تره کې ور ته وويل ښايي زمور ملګرو کړې وي. خو زياترو اعتراض وکړ چې مرکزي کمېټه نه ده په خبره او مظاهرې کېږي. لومړي منشي دغه خبره تيره کړه او نورې خبرې پيل شوې.» ۴۰/ ۱۳۴ پورتنۍ څرګندونې ښيي چې د ګوند د جوړېدو د لومړيو څخه د تره کې او کارمل په مشرۍ دوو تلوالو په ګوند کې شتون درلود او د ګوند د چارو او فعاليت د تنظيم لپاره متحدانه عمل نه کېدلو. د ګوند په رهبرۍ کې دوه ګوني توب ، د کارمل د فرکسيون شتون هغه وخت بربنډ شو چې مرکزي کمېټې د ګوند د جوړيدو دويمه کليزه د تره کې په کور کې نمانځله. د دې نمانځنې پر مهال بارق شفيعي يو شعر لوستی دی چې په هغه کې يې کارمل او راتبزاد ستايلي وو. د شعر د لوستلو پر مهال بدخشي ، بارق ته ويلي وو« کښينه مداح» چې غونډه کړکيچنه شوې او په غونډه کې بدخشي، ميثاق ، نور، شفيعي، کشتمند، شهپر اوعبدالوهاب ساپی توندې څرګندونې کړې وې. البته دوو لومړيو ، بدخشي او ميثاق د بارق خلاف دريځ نيولی او نورو د بارق په ملاتړ جبهه نيولې وه. په لومړيو کې چې کارمل تره کی تجريد او بې اغېزې کړې « ټينګار کاوه چې تره کی بايد عمومي رهبري وکړي او ورځنې کارونه ځوانانو ته پرېږدي او تره کې او بدخشي به ويل چې ګوند د ورځنيو پېښو رهبرۍ ته اړتيا لري .» ۴۰/ ۱۷۱ کله چې کارمل پدې کار کې پاتې راغی د ګوند د جوړيدو دوو کلو او درو مياشتو وروسته د ۱۹۶۷ کال په اپريل (ثور) کې کارمل د خپلو همفکرانو سره د تره کې نه جلا شو او د (ا ،خ ،د، ټ) په نامه يې جلا سياسي فعاليت پيل کړ.

د ګوند د بنسټ ايښودونکې کنګرې پر مهال حفيظ الله امين چې وروسته په ګوند کې په يوې پياوړې خو جنجالي ځيرې واوښت په امريکې کې زده کړې کولې، هيواد ته په راستنيدو سره د ګوند غړيتوب ترلاسه کړ. د کارمل د ډلې له جلاکيدو وروسته د بدخشي او امين ترمنځ ظاهراً د قومي او ژبنيو مسالو په اړه اختلافونه او جنجالونه پيدا شول. لدې امله دواړو ته د ګوند د مرکزي کمېټې له لورې سزا ورکړل شوه. بدخشی د ګوند د مرکزي کمېټې د اصلي غړيتوب څخه د ګوند اصلي غړيتوب ته او امين د ګوند د مرکزي کمېټې د علی البدل غړي نه آزمايشي غړي ته راټيټ کړل شول. امين دا سزا ومنله خو بدخشي

د خپلو همفکرانو سره چې د شمال په غير پښتنو پورې تړاو درلود له ګوند څخه ووت او د انتظار د محفل په نامه يې خپل سازمان جوړ کړ. امين ته د سزا ورکولو له امله عبدالمحمد درمانګر چې د ګوند د مرکزي کمېټې على البدل غړی وو له ګوند سره اړيکي وشلولي. پدې دول ګوند په دريو ډلو د تره کي تر لارښوونې لاندې ډله د خلقيانو، د کارمل ډله د پرچميانو او د بدخشي ډله د ستميانو په نامه يادېدلې وويشل شو. دا دری سازمانونه هم ونه توانيدل د يوموټي خوځښتونو په څېر خپل شتون ته ادامه ورکړي بلکه د کورنيو اختلافونو نه ځوريدل او د انشعابونو سره مخامخ شول. البته دا اختلافونه د جمهوريت تر ټيګښت پورې په پرچميانو کې د خلقيانو په پرتله چې دواړو د(ا ، خ، د ،ګ) په نامه فعاليت درلود لږ او محسوس نه وو. لامل يې ښايي دا وي چې کارمل د خپلو همفکرانو سره خپل سازمان جوړکړ او د تره کي تر لارښوونې لاندې اړخ کې د مختلفو افکارو او سليقو خاوندان پاتې وو. څه موده وروسته د خلقيانو يو شمير کدرونو محمدظاهر افق ، امان الله استوار،تازه خان ويال، عبدالباري جهاني ، نعمت الله ، خالق ، داکترکبير، هاشم پيکار، فضل احمد طغيان، محمدعظيم ګوهري او نورو د ګوند د کړنلارې او اساسنامې د ځينو برخو د بدلون او د کنګرې د رابللو په اړه وړانديزونه لرل چې مرکزي کميټې ورسره ونه منل او هغوی د ګوند څخه د خپلو يو شمير همفکرانو سره ووتل .هغوی هم ونه توانيدل ګډ سياسي فعاليت وکړي او په دوو ډلو وويشل شول. د محمدظاهرافق په مشرۍ يې د «جمعيت انقلابي زحمتکشان افغانستان» او د اما ن الله استوار په مشرۍ يې د«کار د ګروه» په نامه ډلې جوړې کړې. د کار ګروه د بدخشي د ډلې په څېر نظريات لرل.

همدارنګه په ۱۹۶۸ کې د پرچم څخه يوه ډله چې مشران يې دستګيرپنجشيري ، شهرالله شهپر او شرعي جوزجاني وو جلا شول او د خلق کارګر په نامه يې جلا سازمان جوړ کړ. دې سازمان څه کم يو کال مستقلانه فعاليت وکړ او په مشرتابه کې يې اختلاف راغی . پنجشيري او شرعي د خپلو همفکرانو سره د خلقيانو سره بيرته يوځای شول او شهپر د سازماني مبارزې نه لاس په سر شو او پلويانو يې د امان الله استوار له ډلې سره ګډه مبارزه پيل کړه. عجيبه خبره دا ده سره لدې چې پنجشيري او جوزجاني د ګوند د واکمنۍ وروسته په ټولنيزو شبکو کې فعال وو ، د ګوند د فعاليتونو په اړه ليکنې هم کړې دي خو د تره کي او کارمل سره د دوی د اختلاف او انشعاب په اړه څه ندي ويلي . د ګوند د واکمنۍ وړاندې دستګير پنجشيري اوعبدالهادي کريم له کارمل څخه د جلاکيدو لامل دا ګڼلو چې کارمل دوی حکومت ته په لاس ورکړي وو چې بنديان يې کړي. البته چې د ګوند د لومړي انشعاب په اړه د پنجشيري اخښتنې په برالا نه خو په غيرمستقيم ډول تره کي ته متوجه دي. که چيرې د پنجشيري ادعا ومنل شي چې په انشعاب کې تره کي منفي رول درلود نو بيا ولې پنجشيری بېرته د ګوند د انشعاب اصلي عامل ، تره کي ته راوګرزيد او د نوموړي ترمشرۍ لاندې يې دوهم ځل مبارزې ته دوام ورکړ؟ د افغانستان خلک دموکراتيک ګوند په خلقي اړخ کې د پنجشيري دريځ ته په کتنې سره معلوميږي چې نوموړي په خلقيانو کې د کړکيچونو په راوستلو او کمزورولو کې ښکېل پاتې شوی دی . پدې هکله بيلګې لږ نه دي خو دوو ته به يې ګوته ونيول شي. د۱۹۷۹کال د دسمبر په ۲۷ د امين او د ګوند د سياسي بيرو د غړو د مسمومولو په پېښه کې د پنجشيري نه مسمومېدل ښيي چې نوموړي ته د شورويانو له لوري ويل شوي وو چې د خوړلو ډډه وکړي. بله مسئله چې د خلقيانوتر منځ د اختلافونو په لمن وهلو کې د پنجشيري منفي رول ښيي د نوموړي خپله وينا ده چې د شوروي د يرغل په لومړيو کې څو تنو د بدخشي د پخوانيو پلويانو اړونده کسانو ته کړې وه او په يوه برخه کې وايي:« وروسته له هغې مې چې د ګوند پوځيان د بيګ شوونيستانو(موخه تره کی او امين دي) ضد متحد کړل اوهغوی مې د يو بل خلاف راوپارول، د تره کي له نسکوريدو وروسته د حفيظ الله امين د حکومت په لومړۍ ورځ د هيواد نه ووتلم ، د انقلاب څخه د ډاډمني دفاع او په ګوند کې د انحراف د مخنيوي په خاطر مې د شوروي دوستانو د قانع کولو په موخه چې خپل محدود قطعات افغانستان ته را واستوي د امين د حکومت په وروستۍ ورځ کابل ته راستون شوم.» ۸۲ کله چې پنجشېري په ويار سره وايي چې ما پوځيان د ګوند د مشرانو خلاف متحد کړل او يا مې شورويانو ته قناعت ورکړ چې په ګوند کې د انحراف د مخنيوي په خاطر خپل لښکر افغانستان ته راولېږي معنی يې دا ده چې ده د خلقيانو کمزوري او د تره کي او امين دواړو ورکه غوښتله او خپل منفي رول يې د شورويانو سره په همغږۍ کې لوبولی دی . د انتظارمحفل هم د بدخشي او بحرالين

باعث ترمشرۍ لاندې په دوو جلاجلا ډلو(سازمان انقلابي زحمتکشان افغانستان- سازا او سازمان فدائيان زحمتکشان افغانستان- سفزا) وويشل شول. هېره دې نه وي چې د تره کي او کارمل ترمشرۍ لاندې د (ا ،خ، د، ګ) تر نامه لاندې دوو جلا سياسي سازمانونو فعاليت درلود پدې توپيرچې خلقيانو د (ا،خ، د،ګ) سره د کارګري طبقې مخکښ او پرچميانو د زيارايستونکو مخکښ ټرل (ليکل). دا د دې معنی لرله چې دا تر يوه نامه لاندې دوه موازي ګوندونه وو.

د خلقيانو نه د څو ډلو له جلا کيدو سربيره په خلقيانو کې کورني جنجالونه او کشمکشونه ونه درېدل. بل جنجال په کړنلاره کې د ملي دموکراسۍ او خلقي دموکراسۍ په هکله ناسم پوهاوی او د نظراختلاف وو چې عبدالکريم زرغون د ګوند د کړنلارې خلاف په خلقي دموکراسۍ ټينګار درلود. سربيره پر دې هغه مهال د امين او زغون تر منځ هم اختلافونو شتون درلود او دواړو يو بل په فرکسيونبازۍ تورنول . سربيره پر دې امين زرغون د ماېويستانو سره په اړيکو لرلو هم تورناوه . همدا رنګه زرغون ببله دې چې ګوند خبر وي د مستربل په نامه يو کتاب په پاکستان کې خپور کړی وو چې د ګوند کورنۍ مبارزې ته ځانګړی شوی وو او هلته پرچميان پکې ټکول شوي وو. دا ټول ددې سبب شول زرغون چې د مرکزي کمېټې على البدل غړی وو له ګوند څخه وايستل شي . زرغون له ګونده اخراج شو خو څوک يې له ځان سره يونه وړل او خپلو ارتباطي غړو او پلويانو ته يې سلا ورکړه چې په ګوند کې پاتې شي. ده پخپله او پلويانو يې هېڅکله هم د خلقيانو ضد دريځ غوره نکړ. د ګوند څخه د زرغون د ايستلو وروسته امين هڅې وکړلې چې د زرغون سره ارتباطي خلقيان له ګوند څخه وشړل شي خو مرکزي کميټې ورسره و نه منل . ميثاق وايي چې تره کي په ګوند کې د هرچا څخه زيات په زرغون باور درلود او د خپل کتاب په ۸۷ مخ کې راوړي چې په ځېنو خاصو شرايطو کې چې د ګوند مشرتابه په خپلو کورونو کې نه وي او پټ شي تره کی به له زرغون سره تللو او يوازې زرغون د هغه د پټنځای څخه خبر وو. دا هم ويل کېږي چې د چنګاښ د شپږويشتمي د کودتا په شپه هم تره کی زرغون دارالامان ته نږدې يوه کور ته بوولی وو چې پدې شپه څوک زيان ور ونه رسوي پداسي حال کې چې زرغون له ګوند څخه اخراج شوی هم وو. بنايي همدا لامل وو چې کله امين بشپړ واک ته ورسېدلو په خلقي مشرانو کې يې د تره کي او زرغون ژوند ته د پای ټکی کېښود. د خلقيانو له اړخ څخه د بدخشي ، افق او استوار د واټن نيولو په چاره کې امين ته هم ګوته نيول کيده چې د هغوی سره يې اختلافونه لرل. سربيره پردې په امين دا تورهم لګيده چې فرکسيوني فعاليت کوي.کله چې د ۱۹۷۷ په جون کې خلق او پرچم يووالی وکړ د ګوند څخه د امين د اخراج مسآله د ګوند په سياسي بېرو کې د ورځې په آجندا واوښته . پدې اړه د سياسي بېرو دوو غړو پنجشيري او ميثاق څرګندونې کړې دي چې له يو بل سره سر نه خوري. پنجشيري ادعا کوي چې ګواکې امين د وخت د اطلاعاتو او کلتور وزير علي احمد خرم په ترور کې لاس درلود . ميثاق بيا وايي چې د خلق او پرچم د يووالي وروسته کارمل او امين دواړو د يووالي ضد فعاليتونه کول خو د امين د يووالي ضد فعاليت زياد وو او اړين سندونه ترلاسه شول او ده د ګوند څخه د امين د ايستلو مصوبه وليکله. په سياسي بېرو کې د لسو تنو څخه شپږو تنو د امين اخراج ته مثبته او څلورو تنو (تره کي ، کارمل ، شاه ولي او کشتمند) مخالفه رايه ورکړله. د امين له لوري د فرکسيوني مبارزې په اړوند د هغه پلويان وايي. کله چې د ګوند څخه د هغه د ايستلو هڅې پيل شولې هغه اړشو خپل جلا « د افغانستان ملي دموکراتيک ګوند» جوړ کړي چې مشران يې « محمود سوما، محمدمنصور هاشمي، عبدالرشيد جليلي ، صديق عالميار ، رازمحمد پکتين ، صاحب جان صحرايي و.» ۵۸ /۶۰ البته چې پر امين د فرکسيوني فعاليتونو تور لا د مخه هم لګول شوی وو. رازمحمدپکتين دا نه مني چې هغه د دې پټ سازمان د مشرانو څخه وو. د ثور د پوځي پاڅون وروسته د پکتين دريځ ته په کتوسره هغه امين ته ځانګړی ارادت درلود. محمدالله صافی خلقي کدر وايي:« تره کي د پاچا د واکمنۍ پرمهال په پټه څو تنه (دی ،شازار ليوال او ميرصاحب کاروال) د مرکزي کميټې د غړو د همغږۍ پرته په پټه تنظيم کړي وو،چې ځانونه هېڅکله خلقيان معرفي نکړي ترڅو ضبط احوالات د وخت استخبارات هغوی د خلقيانو په نامه ونه پېژني ځکه که چېرې حکومت په ګوند برېد کوي ،مشران او کدرونه يې نيول کېږي او يا له منځه وړل کېږي هغه مهال به دوی د ګوند بيرغ اوچت ساتي . د داودخان په واکمنېدوسره محمد الله صافی شوروي اتحاد ته د زده کړو لپاره واستول شو او د دې ډلې مشري فدامحمد

فدا ته وسپارل شوه. د چنګاښ له کودتا وروسته دا ډله په اصطلاح پټ خلقيان تره کي زېري ته وسپارل . د ثورانقلاب وروسته چې ګوند واکمن شو او علني فعاليت يې درلود، صافی او ليوال په شوروي اتحاد کې په زده کړو لګيا وو. د صافي په خبره هغوی پکټين ته چې په مسکو کې سفير ټاکل شوی وو ورځې او دا جريان ورته وايي ترڅوهغوی په ګوندي سازمانونو کې تنظيم کړي . پکټين ورته ويلي وو:« هغه تاسي وئ چې امين صاحب مو تخريباوه.» څه موده وروسته يې دواړه د آزمايشي غړو په توګه تنظيم کړي وو. زېري هم په خپل کتاب کې همدې مسألې ته ګوته نيولې ده چې د چنګاښ له کودتا وروسته دا مخفي ډله تره کي ده ته سپارلې وه چې د هغوی سره اړيکي ولري . د انقلاب له بري وروسته زيري د ده سره پټ تنظيم شوي خلقيان د کابل د ګوندي ښاري کمېټې منشي ، نجيب الله ته ورپېژندلي وو چې هغوی په ګوندي سازمانونوکې تنظيم کړي .

په ۱۹۷۶(۱۳۵۵) کال کې په ځينوخلقيانو کې دا اوازې خپرېدې چې د تره کي او امين ترمنځ اختلاف شتون لري. ددې اختلاف لامل دا وو چې امين د خلقي اړخ د پوځي برخې مسؤل په ۱۹۷۶ کې مرکزي کميټې ته وړاندیز کړی چې خلقي پوځيان دا وړتيا لري محمد داود نسکور او واک ترلاسه کړي خو تره کي دا کار د ګوند د سوله ييز سياست خلاف هڅه ګڼلې وه . د هغه مهال د مرکزي کمېټې غړی شرعي جوزجاني په يوه ليکنه کې د مرکزي کمېټې د هغې غونډې په اړه راوړي چې امين وويل:« تشکيلات مو په اردو کې پياوړي دي ،همدا اوس په رښا ورځ کولی شو دولتي واک ترلاسه کړو او ملګری تره کی د جمهور رييس په توګه اعلان کړو. څو ځله يې بيا هم تکرار کړل . تره کي په موسکا وويل ، او د کافر زو(دا يې تکيه کلام وو) اړينه نه ده د مرکزي کمېټې په غونډه کې د ګوند د سوله ييز سياست خلاف ماجراجويانه خبرې وشي. د مرکزي کمېټې غړو د هغه څرګندوني جدي ګڼلې او هغه يې په ماجراجويې تورناوه او ميثاق ويل ملګری تره کی ، همدا امين موږ او تاسي يوه ورځ مرګ ته ورکوي .» ۸۳ ښايي د مرکزي کمېټې لدې غونډې وروسته د امين پلويانو دا تبليغات پيل کړي وي چې ګواکې تره کی زوړ شوی دی او بايد د ګوند له مشرۍ نه لاس واخلي.

د عبدالقدوس غوربندی په وينا « د پرچم په فرکسيون کې د نظراختلاف د نوموړي فرکسيون د ملي او انټرناسيونالستي دريځونو په هکله وو چې کوم يوه ته لومړيتوب ورکړل شي. کارمل پدې ټينګار درلود چې د شوروي اتحاد له سياستونو نه بايد په بشپړډول ملاتړ وشي او ګوندیان په انټرناسيونالستي او سوويتستي روحيه وروزل شي .کارمل پدې اند وو چې زبرځواکونه د نړۍ د ملتونو برخليک ټاکي. دا اختلاف هغه وخت ژور شو چې په کال ۱۹۶۷کې شوروي لښکر په چکوسلواکيا يرغل وکړ او د خپلې خوښې رهبران يې پرهغه هيواد وټپل او د شوروي دا بربنډ يرغل د پرچم په فوق العاده ګنه کې د انټرناسيونالستي مرستې په توګه تائيد او تري ملاتړ وشو.» دې اختلاف ته د ګوند د واکمنۍ وروسته هغو پرچميانو ګوته نيولې ده چې ځانونه د خيبر پلويان او د کارمل مخالفان ګڼي خو مخکې لدې پدې اړه هيڅ نه ويل کيدل او د کارمل او خيبر د اختلافونو خبره هم نه کېدله. البته د پرچم اړخ هغه وخت د ژور کړکيچ سره مخامخ شو چې د محمد داود د پوځي کودتا دوه کاله وروسته د کارمل – داود تر منځ اختلاف راغی. غوربندي دا اختلاف د محمدداود په ملي غورځنګ کې د پرچم د سازمان د انحلال د مفکورې له امله ګڼي چې داودخان د کيڼ لاسو د ځپلو سياست غوره کړ او کارمل د تسليمۍ لاره غوره کړله. نوموړی د خپل کتاب نګاهي مختصر به تاريخ ح، د، خ، ا په ۴۲ مخ کې د پرچم په فرکسيون کې دې کړکيچ ته د حل لار د مرکزي کمېټې په پراخولو کې وينی هغه څه چې واقعيت نلري. واقعيت دا وو چې د جمهوري نظام په ټينګښت سره چې پرچم په نوي نظام کې د سترګو وړ برخه لرله خپله مبارزه چې واک ته رسيدل وو بشپړه ګڼله. د جمهوريت په دويمه نيمايي کې چې د محمد داود او شوروي اتحاد اړيکې سړي شوې او له لويديځ سره يې د دوستانه اړيکو د ټينګولو هڅې پيل کړې. دا مهال مسکو کارمل و هڅولو چې د داود خلاف دريځ ونيسي چې د پرچم د مشرتابه تر منځ اختلاف پيدا شو. د کارمل ترمشرۍ لاندې سترې برخې د داودخان خلاف د درېدلو او حتي د هغه د راپرزولو هوډ درلود. نوراحمد نور چې دا مهال د مير اکبرخيبر پر ځای د نوموړي سازمان پوځي مسؤل وو د پوځي عمل وړاندیز کړی چې ګواکې يوازې په ګارد کې ديرش تنه پرچمي افسران کولی شي دا کار وکړي خو خيبر د محمد داود

سره د همکارۍ او حتی په جوړيدونکي د ملي انقلاب حکومتي ګوند کې د پرچم ادغام غوښت. دې مخالفتونو ته هغه وخت د پای ټکی کيښودل شو چې د ۱۹۷۶ کال په ژمي کې د پرچم د فرکسيون کنفرانس جوړشو. کنفرانس مرکزي کميټه پراخه کړه چې سروريورش، عبدالقدوس غوربندي، عبدالمجيد سربلند، عبدالوکيل، نجيب الله او محمود بريالی مرکزي کميټي ته راپورته کړل. د خليل الله زمر په وينا « په کال ۱۹۷۶ کې د محمد داود د دولت په وړاندې مبارزه د ميراکبر خيبر د نظرخلاف د پرچم د اړخ په کنفرانس کې تصويب شوه او پدې مبارزه باندې په تاکيد سره د خلق د اړخ سره بيا يووالي تائيد شو.» ۸۴ لکه څرنګه چې جمهوري نظام د هماغه پيل څخه د کورنيو کشمکشونو او ننګونو سره مخامخ شو او داودخان اړ شو د نظام د مخالفينو ارادې ته سرټيټ کړي او د کين اړخو په ځپلو او د پرچميانو څخه د دولت د پاکولو او په بهرني سياست کې لويديځوالو ته نږدې شي . د محمدداود دا ډول چلند ددې سبب شو چې خلق او پرچم سره يوشي. خو دا يووالی هم رښتينی نه وو او په واحد ګوند کې د دوو څرګندو سيالو خو دښمنو تلوالو خپل شتون ته دوام ورکړ. غوره بېلګه يې دا وه چې د دواړو ډلو د ادغام په پروسه کې امين خپل يو شمېر پو ځي ملګري او کارمل خپل يو شميرملکي کدرونه پټ ساتلي وو . د (ا ،خ، د، ګ) له لوري واک د ترلاسه کولو وروسته بهير د دې دوو سيالو خو دښمنو تلوالو کارنامې چې د يو بل په وژلو، زنداني کولو، بريالیو او ناکامو کودتايي هڅو او دښمنانه تبليغاتو څرخيدلې ښيي چې دا ګوند يو واحد ګوند نه بلکې د يوه نامه لاندې دوې دښمني تلوالې يا دوه ګوندونه وو. د۱۹۷۸ کال د اپريل له اووه ويشتمې څخه د۱۹۹۲ کال د اپريل تر اته ويشتمې پورې ظاهرآ د ا، خ ، د،ګ په نامه ګوند د واک په ګډې ډډه لګولي وه. خو پدې څوارلس کلنه موده کې په توليزه توګه واحد ګوند نه بلکې په لومړي پړاو کې چې شل ميا شتي کيږي د تره کي او امين په مشرۍ خلقي ګوند او د شوروي د يرغل وروسته د کارمل او نجيب الله تر زعامتونو لاندې پرچمي فرکسيون واک چلولو. لدې امله دا واحد ګوند نه بلکې د واحد ګوند په نامه دوې نه پخلا کيدونکي تلوالي يا جلا جلا ګوندونه يا دموکراتيک اتحاد وو. له همدې امله پدې کتاب کې د (ا، خ، د ،ګ) په خلقي ګوند او پرچمي ګوند او واکمني يې هم په خلقي او شوروي - پرچمي واکمنۍ ويشل شوي دي. ښايي دا ډول ويش نه يوازې د نوموړي ګوند ډيرې غړو بلکې د هغه مخالفينو ته هم د منلو وړنه وي. خو دا يو څرګند واقعيت وو چې د هغه څخه سترګې نشي پټېدای.

د همکارۍ او نه همکارۍ ستراتېژي

د ګوند د جوړيدو سره سم د نورمحمد تره کي اوببرک کارمل ترمنځ تکتيکي او سليقوي اختلافونه پيدا شول چې يو د هغو څخه د مبارزې د بڼې (شکل) يا د مبارزې د څرنګوالې مسئله وه. کارمل د ګوند په څرګندې (علني) او تره کي په پټې (مخفي) مبارزې ټينګار درلود. هغه مهال ولسی جرګې د ګوندونو اوغونډو د جوړولو قانون نه وو تصويب کړی او له تصويب وروسته هغه پاچا توشيح نکړاو ګوند هم د سياسي ګوند په نامه نه بلکې د ټولنې په نامه خپل شتون اعلان کړی وو. که د ګوندونو اوغونډو قانون موجود وای منطقي وه چې ګوند په څرګند ډول سياسي فعاليت وکړي. خو د ګوندونو د قانون د نه شتون په صورت کې د ګوند څرګند فعاليت واکمنۍ ته لاسوند ورکاوه چې پر سازمان برېد وکړي مشران او فعالين يې پدې تور زنداني کړي چې د قانون پرته يې ګوند جوړ کړی او د تره کي په وينا دا «کوچنۍ ماشوم » په ډيره آسانۍ سره له ډګره وباسي. پردې اساس د ګوند د پټې مبارزې منطق سم وو ترڅو ګوند د واکمنۍ له برېد څخه خوندي پاتې شي. له بله پلوه د کارمل له دريځه داسې بريښي هغه ډاډمن وو چې ده او د ده پلويانو ته د ګوند د څرګند فعاليت له امله ګواښ شتون نلري ځکه چې د واکمنۍ سره يې پټې اړيکې لرلې. د حکومت سره د کارمل پټې اړيکې د هغه د زوم له وينا معلومېږي چې د صدراعظم محمد يوسف سره د ولسي جرګې د دوولسمې دورې ټاکنو کې ائتلاف کړی وو او هغه ليکي : « د ټاکنو په بهير کې د هغه (محمد يوسف) کړۍ او د ا،خ ،د ، ګ د پرچم د اړخ ترمنځ يو ډول ائتلاف منځته راغلی وو چې د دې اړخ د بشپړ ملاتړ له کبله د هغه د کړۍ يو شمير منسوبين لکه

ميرمحمد صديق فرهنګ او د هغه خور رقيه ابوبکر د کابل د بنار ځخه ولسي جرګې ته لاره وموندله. » ۶۱/ ۱۲۲ که څه هم د محمد يوسف د حکومت پر مهال کارمل له ګوند ځخه لاره نه وه جلا کړې خو په پټه يې د حکومت سره اړيکي لرلې او ايتلاف يې ورسره کړی وو. لکه څرنګه چې ويل شوي وو کارمل د پښتونستان د آزادۍ د اتحاديې (پښتونخواه) منشي وو چې دا سازمان د سلطنتي کورنۍ په اراده جوړ شوی وو. لدې کبله کارمل د سلطنتي کورنۍ له ملاتړ برخمن وو . همدا لامل وو چې په ۱۳۵۱ کال کې کارمل په شورا کې خپله دله د ګوند په نامه اعلان کړه خو حکومت کوم غبرګون ونښود. د پښتونستان د اتحاديې په اړه د کارمل سلاکار فرهنګ ليکي: «دا مهال د يوې نيمه پټې او نيمه څرګندې ټولنې د پښتونستان د اتحاديې بنسټ کيښودل شو چې رهبري يې ظاهرآ غلام حيدر خان عدالت لرله خو اصلي بنسټ ايښودونکی يې محمد داودخان وو. پدې ټولنه کې د حقوقو د پوهنځي يوه محصل ببرک (ببرک کارمل) هم فعاليت درلود دا اتحاديه ظاهرآ د پښتونستان افراطي ناسيونالستي داعيې ته د مرستې په نامه تشکيل شوې وه خو په واقعيت کې يې د محمدداود واک ته د رسيدو لپاره کار کاوه.» ۳۰/ ۶۶۴ په لومړي څپرکي کې راغلي وو چې غلام حيدر عدالت او کارمل د ويښ ځلميانو د کندهارد څانګې د خپلولو په کار کې د ناکامۍ له امله د نوموړي سازمان مشران زندانی کړل. دا بيا ښيي چې کارمل په يوه پيژندل شوي سياسي شخصيت د اوښتلو په موخه هر کار او حتي د حکومت په خوښه د هيواد د سياسي غورځنګونو د ځپلو او د سياسي فعالانو زنداني کولو ته چمتو وو. البته په سياست کې د سياستوالو ، ګوندونو او واکمنيو تر منځ همکاري ، جوړجاړي، ائتلافونه او اتحادونه يوه طبيعي خبره ده. خو پدې کار کې بايد يو لړ اصول او قواعد په پام کې ونيول شي او دا همکارۍ او ائتلافونه د ملي ګټو پر محور ، د بيرنيو حالاتواو ګوابنونو په وړاندې ګډه مبارزه، د ملي او مترقي ځواکونو د پياوړتيا موخې ولري نه دا چې د مترقي غورځنګونو د ځپلو په موخه صورت وموميي او پدې هکله مهمه خبره دا ده چې پدې همکاريو او ائتلافونو کې ربښتينولي له پامه و نه غوررزول شي يعني دا چې په هغو کې دوکه ، توطئه او دسيسه نه وي او د شا څخه پرخپل ايتلافي ملګري ګوزار و نشي يا دا چې دا همکارۍ ،اتحادونه او ائتلافونه د پردیو د ديکتې له مخې ترسره نشي. ائتلافونو ته شا ګرزول نه يوازې د خپل ائتلافي ملګري سره خيانت دی بلکې هيواد او خلکو ته ستونزې راوړي او کله ناکله د ناورينونو سبب هم ګرزي. په ائتلافونو او همکاريو کې مهمه او پرنسيبي خبره دا ده چې هغه د چا سره ، د څه لپاره او د کومو موخو په خاطر کيږي. د کارمل له لوري د نورو سره د همکارۍ د ستراتيژۍ تګلاره په توطيه او دسيسه ولاړه وه او موخه يې يوازې د خپل ځان او خپلې دلې غښتلتيا وه . پدې هکله صباح الدين کشککي ليکي:«دا موضوع چې کارمل له يوې خوا حکومت ته د همکارۍ لاس ورکوي او هممهاله د نظام د تخريب لپاره هڅو ته دوام ورکوي ، د پرچم د ستراتيژۍ سره سرخوړ.مثلآ کارمل د۱۹۷۲ کال په ژمي کې کله چې ما ليکوال د اطلاعاتو او کلتور د وزير په توګه کار کاوه حکومت ته د همکارۍ وړانديز وکړ. په هماغه کتنه کې هغه وړانديز وکړ چې ډاکتر عبدالغياث صافی (چې وروسته په کمونست رژيمونو کې د سرسخت کمونست په توګه راڅرګند شو) په وزارت کې د سلاکار په توګه مقررشي. د کارمل سره د کتنې څو ورځې وروسته صدراعظم شفيق راته وويل چې پرچميانو د مکرويان په يوه اپارتمان کې غونډه کړې چې د حکومت خلاف د يوې مظاهرې پلان جوړ کړي. ما کارمل پدې موضوع باندې د بحث لپاره را وغوښت او ورته ومې ويل ، عجيبه ده چې له حکومت سره د همکارۍ د وړانديز په رڼا کې بې ګوند داسې غونډه کړې ده. کارمل د دې غونډې د جوړيدو له امله چې حکومت پرې خبر دی تعجب وکړ خو د غونډې څخه کاملآ منکر شو.» ۳۲/ ۱۷۳

کارمل د پاچا او سلطنتي کورنۍ سره په همکارۍ کې د پاچا دومره باور ترلاسه کړی وو چې صدراعظمان هم ترې ځوريدل . د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند او د شوروي يرغل نومي کتاب ليکوا ل عطامحمد شيرزی د خپل کتاب په ۶۴- ۶۵مخونو کې په قرغه کې د موسي شفيق په کور کې پدې اړه د خپلو سترګو ليدلی حال داسې بيانوي : « حکيم کتوازي چې پدې وخت کې د امنيه قوماندان وو راغی د سالون په يوه څنډه کې يې د صدراعظم سره خبرې وکړې چې بيا صدراعظم ډير ناکراره او په غوسه شو د حاضرينو په وړاندې يې په جګ آواز وويل چې پاچا ته تر بل هر چا نه ببرک کارمل مخکښی او ګران دی . دغه وخت داسې ورځې وې چې د پرچم ګروپ د يوه ملګري د مړينې په خاطر په بنار

کې مظاهرې په لاره کړې وې.» کارمل نه يوازې د دموکراسۍ په لسيزه کې د سلطنت او حکومتونو سره د همکارۍ په نامه خپلې لوبې پرمخ وړلې بلکې د خپل کودتايي ائتلافي ملګري داودخان سره يې هم هغو ته دوام ور کړ چې پايله يې پر پرچم د جمهور رييس بې باورې شوله. د داودخان د واکمنۍ پر مهال يوه پرچمي ولسوال يوه چا ته چې رشوت يې تري اخيستی وو ويلي وو:« پرچميان د يوه بل انقلاب په ګټه سياسي رشوت خوړل روا بولي . دغه ډول رشوت دوه ډوله ګټې لري يوه يې دا ده چې انقلابيون په مالي لحاظ تقويه کيږي او بله يې دا ده چې لدې لارې دا تش په نامه جمهوريت په خپل نس کې په خپله ښه تخريب کيدلی شي.» ۸۵/ ۷۳

د۱۳۵۷ کال د ثور د وسلوال پاڅون وروسته واکمنۍ کې چې نيمايي يې پرچميان وو هغوی د خلقي حکومت د بدنامولو په موخه د چارو په سبوتاژ، وژنو او ورانکاريو لاس پورې کړ چې د موسی شفيق وژنه يې يوه بېلګه ده. د شفيق وژنه جنرال پادشاه مير د حامد کرزي د واکمنۍ پر مهال افشا کړله چې هغه په ۱۳۵۷ کال کې د پلځرخي په پوليګون کې دنده لرله او د کورنيو چارو وزير نوراحمد نور يې د شفيق د وژلو پر مهال په پوليګون کې ليدلی دی. نوموړي جنرال د کرزي د واکمنۍ پر مهال د داودخان د کورنۍ د غړو د خښولو د ځای په موندلو کې هم مرسته کړې ده. لکه څرنګه چې د موسی شفيق د وژنې خبره راغلله د هغه د وژنې په اړه به د تره کي غبرګون وويني. پدې اړه د بي بي سي په پښتو ويبپاڼه کې د ۲۰۲۳ کال د اګست په اتمه « د افغانستان کمساری لومړی وزير» تر سرليک لاندې ليکنه خبره شوې په هغې کې راغلي دي :« موسی شفيق له نورمحمد تره کي سره پېژندګلوي درلوده او وخت نا وخت به يې له هغه سره کتل او ان د استاد خطاب يې ورته کاوه.کله چې تره کی واک ته ورسېد او په ۱۹۷۸ کې يې د انقلابي شورا مشري تر لاسه کړه غوښتنه يې وکړه چې موسی شفيق ارګ ته را وبولي چې دی ورسره وګوري.خو حفيظ الله امين اطلاع ورکړه چې ښاغلی شفيق د کودتا لومړۍ اونۍ کې وژل شوی دی. دې موضوع تره کی خواشينی کړ او ويې ويل دا کار بايد نه وای شوی.» پدې هکله شيرجان مزدوريار او سيد محمد ګلابزوی ځينو کسانو ته ويلي وو: « کله چې امين تره کي ته د شفيق د وژلو خبره وکړله د تره کي د لاسه د چای پياله ولوېدله او ور ته ويې ويل . زه يو عادي سړی وم يوه ورځ زما د کور دروازه و ټکېده دروازې ته ورغلم ګورم صدراعظم شفيق دی ورته و مې ويل خيرت وو چې راغلي ياست. شفيق وويل دې خوا ته راغلی وم و مې غوښتل چې تره کي صاحب ووينم . صدراعظم ډېر پاتې نشو او په ولاړو مو څې شيبې خبرې وکړې او هغه ولاړ.تاسو هغه زما په واکمنۍ کې وژلی دی.»

که چيرې د پرچم د ډلې مخينې ته کتنه وشي د پاچا څخه نيولې د انګلوساکسوني اشغال زېږنده واکمنيو کې د طالبانو پرته په ټولو واکمنيو کې برخه درلودله . دلته دا پوښتنه را پيدا کيږي پرچمي مشرانو چې ځانونه سلطنتي ضد ،جهادي ضد او امپرياليستي ضد شميرل څه ډول او د کومو اصولو له مخې د پاچا، سلطنتي کورنۍ ، جهادي تنظيمونو او د امپرياليستي بلکپلاکګرو پرمټ کينول شوي واکمنۍ سره همکارۍ ته غاړه ايښودلې ده. دا د پوهيدو وړنه ده چې څه ډول کارمليانو په ۱۹۹۲ کې د شمال تلوالې سره کوم چې هغو ته يې بې فرهنګه اشرار ويل ګډه ژبه وموندله ، د ملګرو ملتو د سولې پروګرام يې شنډ کړ او خپلې پرچمي واکمنۍ ته يې پخپله د پای ټکی کيښود .

په بله خوا د تره کي په مشرۍ خلقي ګوند د يحيی کورنۍ تګلارو ته په کتو سره اوهمدا راز د خپلو سياسي او ايديولوژيکي باورونو پراساس چمتو نه وو چې دې کورنۍ ته د همکارۍ لاس ورکړي دا ځکه چې د نورو سره د همکارۍ د ستراتيژۍ معيار يې ګډ عقيدتي باورونه ، ګډ او يا ور ته ټولنيز، سياسي او اقتصادي پروګرام وو. البته د چنګاښ د انقلاب وروسته يې د جمهوري دولت سره چې په هېواد کې يې د هراړخيزو سمونونو د راوړلو تګلاره اعلان کړله د جبهې د جوړولو وړاندیز وکړ چې هغه ته دولت هرکلی و نه ويلو. په نړۍ کې د ګوندونو او سياستوالو تر منځ اتحادونه او ائتلافونه د يادو معيارونو پربنسټ صورت مومي . په پرمختللې نړۍ کې نه دي ليدل شوي چې محافظه کار ګوندونه د کين لاسو سره ګډ حکومت جوړ کړي. ځکه چې سياسي، اقتصادي او ټولنيزې موخې يې سره سرنه خوري. خو کين لاسي انقلابي کارمل د سلطنتی کورنۍ سربيره د بنسټپالو مذهبي ډلو سره همکارۍ او ائتلافونو ته غاړه ايښې ده .

د افغانستان خلک دموکراتيک ګوند او شوروي اتحاد

د افغانستان خلک دموکراتيک ګوند ځان د نړيوال کارګري غورځنګ ايديالونو ته ژمن ګاڼه او د داسې ټولنې د جوړولو هوډ يې درلود چې په هغې کې د زيښناک او ستم هيڅ ډول نښې نښانې ونه ليدل شي. د افغانستان کيڼ غورځنګ لکه د نړۍ د نورو کيڼ لاسو غورځنګونو په شان دوې فکري (د شوروي اتحاد او د چين کمونست ګوندونو) سرچينې لرلې.پردې بنسټ دې ګوند خپل فکري باورونه نه پټول او په نړيوالو مسئلو کې يې د شوروي اتحاد له سياستونو څخه ملاتړ کاوه. پدې کې هم شک نشته چې د افغانستان خلک دموکراتيک ګوند د شورويانو سره اړيکي لرلې. البته دا ډول اړيکي د پرنسيب له مخې د دې معنی نه لري چې ګواکې ګوند د شوروي اتحاد د لاس آله وه لکه څرنګه چې ددې ګوند مخالفينو دا ډول تبليغات کول. که پردې منطق چې نوموړي ګوند د شوروي اتحاد د کمونست ګوند سره اړيکي لرلې او د شوروي اتحاد د لاس وسيله وبلل شي نو د نړۍ مخ په ودې دولتونه او ګوندونه يې چې د سترو دولتونو سره سياسي ، اقتصادي او کلتوري اړيکي لري د سترو ځواکمنو دولتونو لاسپوڅي دي. البته شوروي اتحاد د يوه زبرځواک په توګه هلې ځلې کولې چې زموږ په هيواد او همداراز په دې ګوند کې سست عنصره ځيرې وپېرې او د هغوی نه د خپلو ستراتيژيو د پلي کولو په موخه ګټه پورته کړي. ډېرو ته ځرګنده ده چې مسکو د يحيی د کورنۍ د واکمنۍ پر مهال په نظام کې دوی ته وفادار کسان لرل چې د کې جې بې سره يې پټ مزي ټينګ کړي وو. پردې بنسټ که حکم وشي چې محمد ظاهراو محمد داود د مسکو د موخو پلې کوونکي وو منطقي نه برېښي. لکه څرنګه چې مخکې يادونه شوې وه په دوه قطبي نړۍ کې وروسته پاتې هيوادونه او د هغو سياسي خوځښتونه اړ شول چې د يوه زبرځواک سره دوستانه اړيکې وساتي . د ا، خ، د، ګ له لوري د دا ډول تګلارې غوره کول د وخت د واکمنو شرايطو تر سيوري لاندې غوراوی وو. هغه مهال يوې خوا ته لويديځ پانګوال سيستم د دموکراسۍ تر شعار لاندې او بل لوري ته ختيځ د خپل سوسيالستي غوړيدونکي نظام سره د سيالۍ ډګر ته راوتلي وو. البته کله چې چين په يوه ځواک واوښت په ختيځ قطب کې انشعاب راغی او د دې انشعاب ظاهري لامل د لويديځ سره په اړيکو او د دريمې نړۍ په هيوادونو کې د انقلاب په مسئله کې تبليغېده خو اصلي لامل يې د مسکو او پکن هژمونيستي دريځ وو چې د نړۍ په کيڼ غورځنګ ولکه ټينګه کړي. شوروي اتحاد له لويديځ سره په سوله ئيز ژوند او په وروسته پاتې هيوادونو کې شوروي پلوه ګوندونو په پارلماني مبارزه ټينګاردرلود . پکن د مسکو دا ډول تګلاره د نيکيتا خروسچف رويزيونيستي او انقلابي ضد تګلاره ګڼله. اصلي خبره دا ده چې يو ګوند د خپلې فکري سرچينې سره په اړيکو کې څه ډول تعامل لري. آيا پدې اړيکو کې خپلې ملي ګټې د خپلې فکري سرچينې د ګټو قرباني کوي يا دا چې خپلو ملي ګټو ته لومړيتوب ورکوي. ژوند ښيي چې د زبرځواکونو او ځواکمنو دولتونو له لوري د دموکراسۍ ، بشري حقونو، ګلوبالېزم، انټرناسيونالېزم، د ستم لاندې ولسونو ملاتړ، اسلامي اخوت او داسې نور شعارونه د سياسي ښکلو شعارونو پرته بل څه ندي. پداسې يوه حالت کې ګوندونو، حکومتونو اوسياستوالو ته پکاردي چې د خپلو فکري سرچينو او نورو دولتونو سره په اړيکو کې د خپلو هيوادونو د سياسي خپلواکۍ ، پرمختګ او ولسونو د سوکالۍ په موخه ګټه پورته کړي نه دا چې د هغوی د لاس وسيله شي.

اوس به د شوروي کمونست ګوند او شوروي دولت سره د دې ګوند د دواړو اړخونو (خلق او پرچم) د اړيکو په څرنګوالي بحث و شي. د پشت پرده افغانستان نومي کتاب يو ليکوال د (ا، خ ، د ، ګ) د دواړو ډلو د ځانګړتياوو په اړه ليکي: « د ايديولوژيکي اړخه د خلق او پرچم اړخونه د چين او شوروي د سيالیو په اړوند د شوروي سرسخت پلويان وو. خو د ختيځو مطالعاتو په مؤسسه کې د افغانستان د کارپوه يوري ګانکفسکي په قول ک ۰ ګ ۰ ب ،کارمل او پرچميان د هغه د سيال څخه معقول او خبرې اوريدونکي ومونډل. د هغه په وينا د دې آژانس له نظره خلقيان ډير افراطي ، په ځان متکي او د وړاندوېيني وړ نه وو.خلق د افغانستان د مسالو په هکله د پرچم په پرتله خالص مارکسيستي- لېنينستي نظريات لرل. » ۴۷/ ۱۷د پرچميانو په هکله يو شوروي ليکوال ليکي : « موږ پرچميان روزلي وو. هغه

هم د لېنني کمونستي اصل پر بنسټ نه، بلکې د جوړجارۍ په روحيه . د شوروي ملګرو د دستورونو په منلو او د خپلو مشرانو څخه په فرمان برداري کې چې د شوروي ټولنې د هغه مهال ځانګړتيا وه.» ۵۰/ ۷۷ پورتنۍ دوه اقتباسونه ښيي چې شوروي اتحاد د نړۍ د مترقي او کارګري ګوندونو د فکري سرچينې په توګه د خپل دا ډول دريځ څخه د مارکسيسم – لېنينسم او پرولتري انترناسيوناليسم څخه د وسايلو په توګه د خپلو هڅومونيستي موخو لپاره ګټه پورته کوله. که چيرې د شوروي کمونست ګوند په ربښتيا هم د مارکسيستي- لېنينستي اصولو پربنسټ د نړۍ د مترقي او کارګري ګوندونو سره اړيکي ټينګولې او د هغوی سره يې مرستي کولې منطقي دا وه چې په افغانستان کې يې په هغه ډله د خپل ستراتژيک ملګري په توګه ډډه لګولې واى او ملاتړ يې کړى واى کومې چې خالص مارکسيستي- لېنينستي نظريات لرل. خو شوروي مشرانو هغه اړخ خپل ستراتيژيک ملګرى ګڼلې چې ښه غوړنيوونکى وو. پدې اړه د نجيب الله د ورور پرچمي مېرمن ثريا بها ليکي :« متاسفانه چې د پرچم د ګوند د اکثرو مشرانو د وجود ټولې ټوټې روسي شوې وې،هغوی انساني اوملي ارزښتونه د شوروي ګټو او سوويتيزم پربنسټ سنجول. سلطانعلي کشتمند د خپل سوويتيزم له مخې د خپل فرهنګي او توکميزهويت په نفي کولو کې چې په متن کې يې سپکاوى ليدل کيده ويارل.کله به چې کوم ملګري د شوروي په شوونيزم کوچنې نيوکه وکړه هغه به په غوسې سره د ملګري انقلابي ايمان تر پوښتنې لاندې ونيو او په هيجاني توګه به يې ويل زما لپاره د آمو د سيند د هغه لورې ټولې غوماشي جبټ الوتکې دي. » ۱۰۸/۸۶- ۱۰۹ پرچمي مشرانو د مسکو له سياستونو نه پدې خاطر ملاتړ کاوه چې د هغه نه يې واک ته د رسيدو تمه لرله او پدې توګه د پرچم د ګوند په کورنيو چارو کې د لاسوهنې واک ورکړى وو. کارمل د۱۹۸۹ کال د دسمبر په مياشت کې د پراودا د شوروى اتحاد د کمونست ګوند د نشراتي ارګان د خبريال د دې پوښتنې په ځواب کې چې د اپريل د کودتا مخکې د شوروي اتحاد د کمونست ګوند او (ا،خ، د ،ګ) اړيکي څنګه وې ؟ آيا د مسکو له خوا تاسي ته امر او نهى راتله، وويل:« مسکو ژر مور ته پام را و نه ګرزاوه، ځکه مور کمونست ګوند نه وو. البته مور ستاسو د سفارت په دعوتونو کې د شوروي ملګرو سره کتنې درلودلې. خبريال : يوازې په دعوتونو کې؟ کارمل ورو کيږي، په ځرګنده توګه خپله حافظه ترسنجش لاندې نيسي ووايي يا و نه وايي ! بالاخره د خپل غږ تون ټيټوي او ميرانه کوي. که بربنډ وويل شي ، تاسي د دې ګوند تر تله پورې شتون درلود. که د هغو په هکله کيسه وشي ستره حيرانتيا به راشي ډيره ستره! نفي کول او درواغ ويل آسانه دي خو مشکل د وجدان د غږ په لور خوځښت دى. » ۸۷/ ۷۱- ۶۲ د کارمل په پورتنيو ځرګندونو کې لاندې ټکي د غور وړ دي :« مسکو ژر مور ته پام را و نه ګرزاوه ، ځکه چې مور کمونست ګوند نه وو .» خو کارمل پدې اړه نه وايي چې څه وخت دا ګوند په کمونست ګوند واوښت، مسکوهغه ته پام راوګرزاوه او خبره دې ته ورسيدله چې شورويان د نومورې ګوند ترتله ځان ورسوي. دا واقعيت دى چې مسکو ترهغه مهاله دې ګوند ته پام نه راګرزاوه چې کارمل پکې دوهمه ځيره وه. وروسته له هغې چې کارمل د تره کي څخه جلا شو او د خپلې ډلې(پرچم) بنسټ يې کيښود دا ګوند په کمونست ګوند واوښت ، د مسکو پام يې ځانله راوګرزاوه ، نومورې فرکسيون ته يې لار ومونډله ، د هغه تر تله پورې يې ځان ورساوه، امراو نهى يې ورکولې او عملاً يې د هغه لارښوونه کوله. کله چې کارمل وايي چې د سفارت په دعوتونو کې يې ګډون درلود هغه ټولو ته ځرګند دي. يو افغان ژورنالست د محمد داود د واکمنۍ پرمهال په کابل کې د شوروي په سفارت کې د يوه دعوت داسي انځور کاږي :« په سفارت کې د سفارت غړو او پخپله سفير پوزانوف د ميلمنو هرکلى کاوه. صالون ته ننوتم، ومې ليدل چې د پرچم وتلې غړي د ببرک کارمل، اناهيتا، بارق شفيعي او نورو په شمول چې شمير يې شلو تنو ته رسيده لکه د سفارت د غړو په څير د ميلمنو هرکلى کاوه. خو د خلقيانو له اړخه هيڅوک هلته نه وو. شورويانو هيڅکله هم د خلق اړخ نه دعوتاوه. مور هم د ډير وخت راهيسې د خلقيانو هيڅ يوغړى په دعوتونو کې ندى ليدلى. او شورويانو هم خلقيانو ته کومه ليوالتيا نه لرله. » ۵۳/ ۷ د کشککي په خبره« تره کي حتى د شوروي سفارت په محفلونو کې حاضر نه وو. انسان دې پايلې ته رسيږي چې شورويانو د خلقيانو په پرتله د پرچميانو سره نږدې اړيکې لرلې. » ۳۲/ ۱۷۲ د شوروي دولت عملي چلند هم وښودل چې مسکو د (ا، خ ، د ،ګ) په نامه ګوند خلقي اړخ هيڅکله هم باور نه درلود او د پرچميانو واک ته رسولو او د هغوی د واک د ټينګښت او غزولو په موخه يې پداسي يوه احمقانه کارلاس پورې کړاو پداسي يوه جګړه

کې راښکيل شو چې دا جګړه« له هغو وروستيو ځان وژونکو ماينونو څخه يوه راوختله چې يو لوی دولت پرې والوت او درې وړې شو.» ۷ / ۲۹۶

پربله خوا د شوروي دولت له لوري د پرچميانو سيال خلقيانو ته نه ليوالتيا او پرهغوی نه باور لدې نه څرګندیږي چې کله خلقيانو د ۱۹۷۸ کال د اپريل په اووه ويشتمه واک ترلاسه کړ مسکو پدې ټينګار درلود چې په نوي حکومت کې پرچميانو ته نيمايي ونډه ورکړل شي.کله چې شورويانو پدې اړه ډاډ پيدا کړ چې پرچميانو ته به په حکومت کې اړينه برخه ورکړل شي د ثور د پاڅون دری ورځې وروسته يې د نورمحمد تره کي په مشری حکومت په رسميت و پيژندلو. پداسې حال کې چې د داودخان حکومت يې د کودتا په ورځ په رسميت پېژندلی وو. د مسکو له لوري د خلقي واکمنۍ د په رسميت پيژندلو وروسته بهيرونو وښودل چې خلقي مشران د مسکو امر او نهی ته غاړه نه ايږدي نو د خپل پوځي يرغل پواسطه يې د خلقيانو واکمنۍ ته د پای ټکی کيښود او د پرچم ډله يې د واک په ګډۍ کينوله.

که چيرې د خلک دموکراتيک ګوند د مخالفانو دا ادعا چې پرچميان او خلقيان دواړه د مسکو لاسپوڅي وو نو پر افغانستان يې خونړی پوځي يرغل ، د خلقي دولت نسکورول او د پرچميانو واک ته رسول د څه لپاره وو؟ د شوروي اتحاد له لوري د افغانستان د اشغال او پرچميانو ته د واک لېږد ښيي چې دې ډلې ته د واک لېږد د مسکو لخوا ددې ډلې پر مشر کارمل د يوه لاسپوڅي په توګه بشپړ باور وو. د افغانستان نيواک ښيي چې شوروي دولت هغو انټرناسيونالستي اصولو ته شا ګرزولې ده چې بايد د کمونستي او کارګري خوځښتونو ترمنځ شتون ولري چې هغه يوازې او يوازې په سياسي او معنوي ملاتړ څرخيږي. کله چې د شوروي د پوځي يرغل وروسته جنرال مايوروف د شوروي د لوی پوځي سلاکار په توګه افغانستان ته استول کيږي د کی جی بی مشر اندروپوف نوموړي ته داسې دستور ورکوي : « پوهيږو چې کارمل يوه کرغيړنه څيره ده ، خو زمونږ لارښوونو ته کلک غوږ نيسي د هغه ملاتړ وکړه، پدې توګه نو هرڅه په خپل لاس کې ونيسئ او عمل وکړئ. » ۷/ ۵ حسن شرق د ګوند په دوو سيالو ډلو د مسکو د باور په اړه ليکي : « د پرچم په لارښوونې سره د سره پوځ پواسطه د افغانستان د اشغال وروسته که شوروي سلاکارانو لږ اداري واکونه د خلق دموکراتيک ګوند ته ورکول د پرچم اړخ ته وو ، نه خلقيانو ته. » ۳۸ / ۴۰۴ که چيرې شوروي کمونست ګوند د(ا، خ ، د ،ګ) او د هغې د واکمنۍ سره د لينني اصولو پر بنسټ چې هغه سياسي او معنوي ملاتړ او د نورو په کورنيو چارو کې نه لاسوهنه وه او د(ا، خ ، د ،ګ) هغه ته ژمن وو اوهمدې اصولو ته د ژمنتيا له مخې د شوروي کمونست ګوند او نورو کارګري ګوندونو سره اړيکې ساتلې په کار وه چې د دوو برابرو حقوقو لرونکو ګوندونو او دولتونو په شان د سياسي، تخنيکي او مالي ملاتړ اومرستو په ورکولو سره خپل مناسبات ساتلي وای. خو وليدل شول چې مسکو د دا ډول اړيکو ليوال نه وو بلکې غوښتل يې چې د(ا، خ ، د ،ګ) د دوی امر او نهی ته د يوه بې خولې او بې ژبې موجود په شان غاړه کيږدي. شوروي مشرانو دا ډول ځانګړتياوې د ګوند د خلقي ګوند په مشرتابه(تره کي او امين) کې نه ليدلې. پردې بنسټ د محمداعظم سيستاني دا خبره « مسکو قطعآ نه غوښتل د تره کي او امين ترمنځ يو غوره کړي. » ۵/ ۱۴۴په بشپړډول سمه راخيږي دا ځکه چې د عبدالحميد مبارزپه وينا « خلقيانو پخپله سوق او اداره په لاس کې ونيوله ، د خلقيانو په اداره کې روسانو نشوای کولای د سلاکار د رول څخه تيری وکړي يعني څه ډول چې د پاچاهۍ او د محمدداود د جمهوريت پرمهال تخنيکي استفاده کيدله له دوی نه کار اخيستل کيده خو افغانستان ته د سره پوځ په راتګ سره د شوروي متخصصينو څخه د مشورتي او تخصصي همکاريو بڼې تغيير وکړ او د افغانستان د چارو په اداري يې د شوروي د تسلط بڼه ونيوله.» ۸۸/ ۷۰

د افغانستان خلک دموکراتيک ګوند په نامه څوارلس کلنې واکمنۍ وښودل چې د شوروي اتحاد کمونست ګوند او شوروي دولت د (ا، خ، د، ګ) او د هغه د واکمنۍ سره په اړيکو کې که له يوې خوا د خپل بهرني سياست لينني اصول تر پښولاندې کړي دي له بله پلوه يې ټولې هڅې پدې را ګرزولې وې چې د دې ګوند خلقي اړخ کمزوری کړي او د پرچمي اړخ ملا ور وټړي ، واک ته يې ورسوي او د خپلو ځوانانو د سر په بيه هغه په واک کې وساتي. د شوروي اتحاد سره د(ا، خ، د، ګ) د خلق او پرچم د مشرانو د اړيکو په څرنګوالي به د شورويانو ولولو. الکساندر مازوروف چې د۱۹۷۵ څخه تر ۱۹۷۹ پورې په افغانستان کې د کی جی بی د مسئول مرستيال وو د تره کي سره د دې آژانس د غړو د اړيکو

په اړه وايي: « د دوی سره د تره کي اړيکې وې خو داسې نه وې لکه څرنګه چې وای. که خبره د جاسوسۍ په اړه وي په هغه برخه کې تره کي زمونږ سره اړيکي نلرلي.» ۸۹ محمدحسن کاکړ د همدې مازوروف له قوله ليکي :«نږدې ټولو هغو پرچميانو د شوروي پټو اجنسي ګانو ته اطلاعات ورکول کوم چې د محمد داود په جمهوريت کې په مرکزي کميټه کې شامل وو.» ۹۰/ ۱۶۱ همدارنګه د کی جی بی بل افسر ولاديمير کوزيکچين د کارمل په اړه په يوه ليکنه کې راوړي : « کارمل د جمهور رئيس په څېر د نصبولو مخکې د ډيرې مودې لپاره د کی جی بي جاسوس وو.» ۹۱ د نجيب روشن په نامه يو پرچمي کدر چې د کرزي د بلواکي واکمنۍ پر مهال د افغانستان د ملي تلويزيون رييس پاتې شوی دی د ۲۰۲۴ کال د فبروري په اوومه په خپله فېسبوک پاڼه کې راوړي: « يوه پرچمي محمود بريالي ته ويلي وو اورېدلي مې دي چې ځينې د ګوند مشران د ک . ګ. ب د استخباراتو غړي دي او بريالي په ځواب کې ورته ويلي وو ښه ده پوښتنه وکړئ کوم يو نه وو .» يعنې چې پرچمي مشران ټول د ک. ګ. ب اجنټان وو. زياتره د ا، خ، د ،ګ مخالفان او حتی د دې ګوند ځينې پخواني کدرونه چې د ګوندي ګټو په پرتله هغوی ته فرکسيوني تړاوونو لومړيتوب درلود د شوروي د ک. ګ. ب په لاسوندونو او يا د دې سازمان د کارکوونکو په ليکنو او په تېره د ک. ګ. ب د څارګر واسيلی مېټروخين چې بريتانيا ته پناه يووړله پر کتاب ډډه لګوي . پدې کتاب کې د دې ګوند د مشرانو او يو شمېر مطرح کدرونو مستعار نومونه هم ترسترګو کېږي او پدې اړه خپل حکمونه صادروي چې ګواکې هغه د ک ، ګ، ب اجنټان او جاسوسان تېر شوي دي. د دې ډله وګړو پام بايد دې خبرې ته را وګرزول شي چې د هر هېواد او په تېره د سترو دولتونو بهرني څارګر بنسټونه په يوه هېواد کې د هغه هېواد د چارواکو، مطرح سياستوالو، مخورو ،جاسوسانو او اجنټانو اصلي نومونه نه يادوي بلکې مستعار نومونه ورته غوره کوي او خپل مرکز ته د هغوی په اړه په رپوټونو کې دا مستعار يا شفري نومونه استعمالوي. پر دې بنسټ د مېټروخين په کتاب کې ددې نومونو شتون دا معنی نلري چې هغوی ټول د ک، ګ، ب جاسوسان يا اجنټان وو.

دا برخه به د مسکو له خوا د پرچم ډلې ته د مالي مرستو په ورکولو سره پای ته ورسول شي چې دا مرستې خلقيانو ته نه ورکول کېدې .پدې هکله به دوې بېلګې راوړل شی.

الف ـ عبدالکريم ميثاق د خپل «خاطره ها ګپ های ازګذشته» نومې کتاب په ۱۴۹مخ کې د خلق او پرچم د يووالي وروسته ددې لپاره چې د دواړو ډلو د سازمانونو د ادغام چارې تنظيم شي داسې راوړي : « سياسي بېرو پرېکړه وکړه چې د ګوند مالي لګښتونه په مساوي توګه د دواړو خواوو لخوا ورکړل شي. کله چې تنخواوې وسنجول شوې ، خلقي اړخ اړينې پيسې نلرلې ، خو پرچميانو ټينګار درلود چې بايد پيدا شي ...، کله چې مونږ وويل چې خلقيان دومره سپما نلري ، نوراحمد نور وويل : څرنګه يې نلرئ ، آيا نړيوالې چينې تاسو ته مرسته نه کوي؟ کله مو چې دا پوښتنه واورېدله ما او زېرې يو بل ته وکتل . ما وويل نه . څرګنده شوه چې هغوی له نړيوالو سرچينو مالي مرستې تر لاسه کولې او مونږ دا سرچينې نلرلې او نور وروسته لدې دې بحث ته دوام ورنکړ.» بېله شکه نړيواله سرچينه مسکو وو.

ب- ثريا بها د خپل کتاب په ۱۶۸ مخ کې د دموکراسۍ په لسيزه کې شوروي اتحاد ته د درملنې لپاره تللې وه پدې اړه ليکي چې هوټل ته دوريانکوف د هغې د پوښتنې لپاره ورغلی چې حيدر مسعود د نجيب الله د واکمنۍ پرمهال د ګوند منشي هم موجود وو. دوريانکوف له ثريا پوښتلې چې د سفر لګښتونه يې چا ورکړي دي په ځواب کې ويلې چې ورور مې را کړي دي. دوريانکوف پوښتلې وو:« ولې ګوند مرسته ونکړه؟ ومې ويل ګوند له کومه ځايه کړي وای؟ وويل ګوند کولای شول د ارتباطي شبکو له لارې مرسته کړي وای. په خواشينۍ سره يې حيدر مسعود ته وويل ، مونږ ستاسې ټول مشرتابه ته هره مياشت پيسې استوو. ملګری کارمل د مياشتې پنځه دېرش زره روسي روبلو سره څه کوي ؟ ولې ګوند دې جېنکۍ ته د ټکټ په اخېستلو کې مرسته ونکړله؟ ...، مونږ د څه لپاره پيسې درلېږو؟» عجيبه خولا دا ده چې د نجيب د واکمنۍ پرمهال دا جوړه(صديق او ثريا) د خپلو دوو بچيانو سره پنجشير ته ولاړل ، د احمدشاه مسعود ميلمانه شول او څه موده وروسته مسعود هغوی امريکا ته واستول. په امريکا کې صديق د نجيب الله را بشناسيد په نامه يوکتاب وليکه . د ثريا په وينا لګښت يې امريکايانو ورکړ چې د نجيب الله شخصيت

يې تر سترې پوښتنې لاندې راوړی دی. د ثريا بها له لوري دا څرګندونې چې د کتاب لګښت امريکايانو ورکړی دی . ښپله کومه شکه په کتاب کې د امريکايانو غوښتنې او وړاندیزونه له پامه ندي غورزول شوې چې له نجيب څخه د بد اخلاقه، جلاد او د شوروي اتحاد د نوکر انځور وکاږي. له بله پلوه صديق وايي چې کتاب ده نه بلکې ثريا ليکلی دی . دا ارزښت نلري کتاب چا ليکلی دی . اصلي خبره دا ده چې دا کتاب د امريکايي مقاماتو د ارادې له مخې او د امريکايانو په لګښت ليکل شوی دی چې هم د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند او هم نجيب الله پکې سپک شي.

د پښتونستان مسآله

د محمد هاشم د صدارت وروسته د پښتونستان مسآله د ځښو افغان واکمنيو او سياستوالو لپاره يوه ملي ستونزه او د نورو لپاره بيا د يوې سياسي او تبليغاتي وسيلې په توګه پاتې شوې ده. دا مسئله د افغانستان او پاکستان ترمنځ په يوه کړکيچ ، د لويديځوالو سره د سړو اړيکو او افغانستان ته د ستونزو د جوړولو لامل ګرزيدلې ده . د ا ، خ ، د ، ګ د دې مسالې ارزښت ته په کتو سره په خپله کړنلاره کې د هغې په عادلانه حل ټينګار کړی وو. دا ستونزه د انګريزي ښکيلاک او تزاري روسيې د هڅمونښتي او پراختيا غوښتنې له تګلارو سره تړاو لري خو کورنيو لاملونو او په تېره د واک پر سر د واک د مدعيانو اختلافونه ، بې اتفاقۍ ، شخړې او جګړې وې چې د هغه څخه انګريزانو ، روسانو او پارسيانو(ايرانيانو) ګټه پورته کړه او مور د خپلې خاورې زياتې برخې له لاسه ورکړلې چې پايله يې ننني په وچه کې پروت افغانستان دی. که چيرې د واک مدعيانو د خپلو شخصي، فاميلي او قبيلوي ګټو پرځای ملي ګټو ته لومړيتوب ورکړی وای ښايي چې د وخت د زبرځواکونو د لاسوهنو او تيريو پايلې دومره ژورې نه وای. د پورتنۍ ادعا ښه ساری په تهران کې د بريتانيا د سفير کپتان مکولم څرګندوني دي :« زما په ګومان د افغانستان پاچا شاه زمان د هند په نيمه وچه کې د انګلستان تر ټولو ستردښمن دی... ، د شاه زمان د نړۍ نيولو د هيلو سره يوازې او يوازې د هغو د خپلو خلکو په منځ کې د بې اتفاقۍ د اچولو له مخې مبارزه کولې شو. » ۴۲/ ۱۸۱ د انګريزانو د دې زيرکانه پاليسۍ له امله وو چې د افغانستان د وخت په مخورو او د واک په مدعيانو کې يې د بې اتفاقۍ تخمونه وکرل او حاصل يې د انګريزانو سربيره روسانو او پارسيانو هم ترلاسه کړ چې په شمال کې افغانستان مروه او پنجدې ، په لويديځ کې سيستان او په ختيځ او سويل کې د ديورند د فرضي کرښې د هغې لوري پراخې سيمې له لاسه ورکړې. د ډيورند د ټرون لاسليک د افغانانو لپاره داسې ناسور ټپ دی چې لا تراوسه وينې تري بهيږي. د هغه مهال د واک د مدعيانو ترمنځ د دښمنيو پايله دا شوه چې د کمزوري افغانستان برخليک تزاري روسيه او لويه بريتانيا وټاکي. په ۱۹۰۷ کې روسيې او بريتانيا پردې هوکه وکړه «چې د ننني افغانستان خاوره به د دوی ترمنځ د يوه بيليدونکي هيواد په توګه مني چې بهرنی سياست به يې د بريتانيا په لاس کې وي. روسيې ومنله چې افغانستان به د خپل نفوذ د ساحې نه د باندې ګڼي او د افغانستان پولو ته په درناوی کوي.بريتانيا به د افغانستان نوره خاوره نه نيسي او د افغانستان د خاورې څخه به روسيې ته کوم ګواښ نه وي. »

د افغانستان په اړه د بريتانيا او روسيې د جوړجاړي پايلې افغانانو ته دوې ستونزې پرېښودلې . يوه دا چې د انګريزانو څخه بشپړه سياسي خپلواکي و ګټې او بله د لاسه وتلې خاورې بېر ته ترلاسه کړي. په ۱۹۱۹ د غازي امان الله خان د واکمنۍ پر مهال « د افغان – انګريز دريمه جګړه پدې موخه پيل شوه چې افغانستان غوښتل د کمزوري شوي هند څخه خپلواکي او ځمکني امتيازونه تر لاسه کړي ... ، د بريتانيا په وړاندې جګړه بايد په يوه وخت کې په دريو جبهو کې پيل شوې وای. د لوی قوماندان صالح محمدخان په مشرۍ په دکه ، د نادرخان په مشرۍ په خوست او په کندهار کې د عبدالقدوس خان په مشرۍ افغان ځواکونه بايد د قبايلي لښکرو له لوري تقويه شي. د افغانستان د بريد سره سم په پيښور کې پاڅون وشي. خو دا فعاليتونه په ښه ډول سمبال نشول. د خيبر په جبهه کې مخکې له وخته اقدام، چې

نادرخان د مې په دوه ويشتمه د سپينوام په لور وخوځيږي او د مې په اته ويشتمه په تل برید وکړي د بريتانيا له لورې د دکې د نيولو سبب شو. د کندهارپه جبهه کې د مې تر۲۷ او۲۸ پورې چې د بريتانيې ځواکونو د سپين بولدک په کلا برید وکړاو د افغانانو د ميړني مقاومت وروسته يې هغه ونيوله د پام وړکوم حرکت نه و شوی. د نادرخان د جبهې برې د جلال آباد په لوري د بريتانيا د حرکت خنډ شو او د بريتانويانو په مواصلاتي کرښو د قبايلي بريدونو سبب شول. په جلال آباد باندې بمباريو پدې ښار کې وارخطايي راوړه او د دې سيمو شا اوخوا افغانانو وسلې او نور شيان چور کړل. په کابل کې شاهي قصر د مې په څلورمه بمبارد شو.» ۹۲/ ۱۶۳- ۱۶۴ که چيرې د افغان- انګريزدريمې جګړې ته وکتل شي ليدل کيږي چې د جګړې دواړه اړخونه د يو لړ ستونزو او ګواښونو سره مخامخ وو. دواړو اړخونو د يو بل ځمکې ونيولې او په جګړه کې کوم پرېکړونکي عمليات ترسره نشول. دواړو خواوو د جګړې په ډګر کې ماتې ونه خوړه او نه يې د سترګو وړ پرمختګ درلود. بريتانيا لدې نه ويره درلوده که جګړه دوام وکړي په اسلامي نړۍ کې به بريتانيا نوره هم تجريد شي او د فرانسې سره به د سولې په خبرو منفي اغيز واچوي. له بله پلوه د انګرېزانو تلپاتې وېره د افغان ولس څخه وه. په لندن کې چارواکو ته جوته شوې وه او پدې يې اعتراف کاوه چې« موږ د افغانانو د منظم لښکر څخه نه ډاريږو بلکې د نامنظمو قبيلو څخه چې په پرله پسې توګه په منفردو کمپونو او مواصلاتي کرښو بريدونه کوي وېره لرو.» ۹۲/ ۱۵۴ همدا لامل وو چې د خوست په جبهه کې د بري له امله د وزيرستان جنګياليو د اسماعيل خان په ديره کې پرمخ تلل او د اباسين غاړې ته رسيدلي وو چې د متارکې له امله هغوی ته د شا تګ او بيرته ستنيدو قومانده ورکړل شوه. پدې جګړه کې لومړی ځل وو چې انګريزانو پر افغانستان هوايي بمبارۍ وکړې چې د جنګياليو او ولس په روحيه يې منفي اغيز پريښود. د انګريزانو وېره له قومونو څخه پرځای هم وه ځکه د انګزيزانو سره په جګړو کې د منظم افغاني لښکر په پرتله د ولس وندې ټاکونکي وه. د ساري په توګه د نادرخان تر قوماندې لاندې دريو زرو منظمو عسکرو جګړه کوله په داسې حال کې چې يوازې د خوست څخه لسو زرو تنو ولسي خلکو په جګړه کې برخه لرله. دواړو اړخونو خپلو دې ستونزو او مجبوريتونو ته په کتو سره غوره وګڼله چې متارکه وکړي. د۱۹۱۹ کال د جون په دريمه اوربند اعلان او د جولای په پنځه ويشتمه په راولپنډۍ کې د افغان- انګريز مرکچيانو علي احمد خان او هيميليتون ګرانټ په مشرۍ د سولې خبرې پيل شولې او د همدې کال د اګست په اتمه د سولې لاندې ټرون لاسليک شو:

«سريزه: د لويې بريتانيې او د افغانستان د مستقل دولت تر منځ د۱۹۱۹ کال د اګست د اتمې د۱۳۳۷ د ذيقعدې د يولسمې د راولپندي معاهده د لويې برتانيې او د افغانستان د دولت تر منځ د سولې د منل کيدو لپاره ده.

لومړۍ ماده: د دغې معاهدې له لاسليک سره د لويې بريتانيې او د افغانستان د دولت تر منځ به سوله وي.

دويمه ماده: هغه حالت ته په کتو چې د برتانيې او افغانستان تر منځ د جګړې سبب شو د برتانيې دولت د خواشيني په څرګندولو د هند له لارې افغانستان ته د تيرو دولتونو په شان د وسلې او جګړه ييزو توکو ليږدول دروي.

دريمه ماده:برسيره پردې د تېر امير د سوغاتونو پاتې برخه کنګل او نوي امير ته به دغه څه نه ورکول کيږي .

څلورمه ماده: د برتانيې دولت په همدې وخت کې دې ته ليوال دی چې پخوانۍ دوستي چې اوږده موده روانه وه په دې شرط بيا نوې کړي چې د افغانستان دولت دغه کار ته خپله ليوالتيا وښيي .شرط به دا وي چې د افغانستان دولت دغه کار ته په خپلو کړو وړو سره له ځانه ليوالتيا ښکاره کړي.هغه وخت به د برتانيې دولت دې ته چمتو شي چې له شپږو مياشتو وروسته د برتانيې او افغانستان د ګډو ګټو او د پخوانۍ دوستۍ د نوي کيدو د خبرو او پريکړو لپاره نوی سفير وليږي .

پنځمه ماده: د افغانستان دولت د هند او افغانستان تر منځ هغه سرحد چې تېر امير منلی وو، مني او هم ژمنه کوي چې د خيبر لويديځ لوري ته د نه په نښه شوې پولې هغه برخه چې په دې وخت کې د افغانستان له لوري تيرې وشو ډير ژر د انګليس د دولت د کميشن له خوا وټاکل شي ، او هغه برخه چې د برتانيې

د دولت کميشن پې ټاکي ومني.د برتانيې د دولت عسکر به تر هغه وخته په خپلو ځايونو کې پاتې کيږي چې د پولې ټاکنه تر سره شي. »

له ټرون څخه بريښي چې انګريزانو د افغانستان بشپړه خپلواکي په رسميت پيژندلې ، د افغانستان او بريتانيا ترمنځ پخواني ټرونونه منل شوي او د افغانستان د لاسته تللو سيمو بيا ترلاسه کولو ته هېڅ پا ملرنه نده شوې. دا ښيي چې « د علي احمدخان په مشرۍ د افغانستان د سولې پلاوي ، هغه کسان وو چې اکثريت يې مخکې لدې په هندوستان کې وو ، او په بشپړ ډول هغوی ته د (بريتانيې پلويان) وويل شي. » ۹۲/ ۱۶۹- ۱۷۰ ښايي همدا دليل وي چې پيژندل شوي مشروطه غوښتونکي عبدالهادي داوي په پلاوي کې له خپل ګډون څخه ځان ګوښه کړ. ويل کيږي چې کله غازي امان الله ټرون ولوست سردار علي احمدخان يې توقيف کړاو د خپلواکۍ ورځ يې لس ورځې وروسته د اګست ۱۹ و نومولە. که چيرې د پلاوي په ترکيب کې د سردارانو او د اشرافيت د مشکوکو څېرو پرځای مشروطه پالو برخه لرلې ښايي چې داسې ټرون يې لاسليک کړی وای چې افغانستان د ګټو پر محور څرخېدلی نه د برتانوي هند په ګټه. د افغان – انګريز له دريمې جګړې وروسته د راولپنډۍ د ټرون په لاسليک سره ليدل کيږي چې د افغانانو په وړاندې پرته لومړۍ ستونزه چې د بشپړې سياسي خپلواکۍ ترلاسه کول دي حل خو دوهمه ستونزه چې د لاسه تللو سيمو بيا ترلاسه کول دي حل نشوه .

بريتانوي ښکيلاکګرو چې خپل نفوذ او اغيز په هند کې ساتلی وي د افغانستان په څېر يې هلته هم هغه د ښکيلاکګرو مشهور فورمول «ېبل يې کړه ، اېل يې کړه» پلی کړ . انګريزانوهلته دا د بې اتفاقۍ سياست د مذهب پربنسټ د هندوانو او مسلمانانو ترمنځ عملي کړ. انګريزانو په ۱۹۰۹ کال کې د مارلي منټو سمونونو په راوړلو سره « د هندوانو او مسلمانانو په منځ کې د بې اتفاقۍ اچولو په موخه دا اصل وړاندې کړ چې د ځايي او ښاروالۍ په ټاکنو کې به هندو،هندو ته او مسلمان به مسلمان ته ووټ (رايه) ورکوي او موخه يې دا وه چې د هندوستان اوسيدونکي د مذهبي عقيدې په اساس ځانته ېبلې ېبلې ډلې جوړې کړي. نوځکه يې د هند د ملي کانګرس په ضد د جناح په لارښوونه د مسلم ليګ ګوند په جوړولو اوغښتلي کولو کې مرسته کوله ...، انګريزانو په ۱۹۱۹ کې مونټيګو چيمسفورد سمونونه هندوستان ته ورکړل چې په هغو کې د ټاکنو پورتنۍ اصل ساتل شوی وو ترڅو هندوان او مسلمانان د دوی په وړاندې يو موټی نشي. خو انګريزانو دغه سمونونه د سرحد صوبې ته ورنکړل . د ولي خان په وينا دا مهال امان الله خان د افغانستان آزادي ګټلې وه او دوی وپرېدل چې دا سمونونه به د سرحد په صوبه کې د امان الله خان نفوذ لا زيات کړي. » ۹۳/ ۴۳- ۴۴ هېره دې نه وي چې د لومړۍ نړيوالې جګړې پرمهال په اسلامي نړۍ او هندوستان کې د اسلامي خلافت خوځښت لويې بريتانيا ته يو ګواښ وو نو له همدې امله يې د هند د مسلمانانو هغه ډلې چې د دوی سره اړيکې لرلې تقويه کولې او له بلې خوا يې د هند په مسلمانانو کې انحرافي او خرافاتي افکار خپرول. انګريزانو وهابيانو ته چې په هند کې د سلفيانو په نامه يادېدل او قاديانو ته چې غلام محمد قادياني يې د پيغمبرپه نامه منلو ځانګړې پاملرنه درلوده او د ديوبند مدرسه يې هم ترڅارنې لاندې راوړې وه. سربېره پر دې هغه مهال په افغانستان کې د مجددي او ګيلاني کورنۍ لکه خرمېړي را پيدا شولې چې افغانستان ته ددې کورنيو په راتګ کې د انګريزانو ښکيلتيا له امکان څخه لرې نه ده. « د هند په ملي آرشيف کې د انګليس د استخباراتي سرويس داسې اسناد شتون لري چې د انګليس د پټو خدمتونو سره د مجددي د کورنۍ د مختلفو پوړو اړيکې ښيي...، د سيد احمد ګيلاني پلار په فعالانه ډول د انګريزانو د استخباراتو سره همکاري کوله...، د نومورې مور(مارته ريختر) د جرمني لوړپوړي پوليس لور وه.» ۴۹/ ۱۱۲- ۱۱۳ له بده مرغه زمورې تاريخپوهانو او څېړونکو ددې نا بللوميلمنو په اړه څېړنې نه دي کړي چې دوی څوک دي او د څه لپاره افغانستان ته راغلي دي ؟ که چيرې د شاه امان الله د راپرزولو، د حبيب الله کلکاني او نادرخان د واکمنولو پېښو ته وکتل شي د مجددي د کورنۍ رول پکې له ورايه څرګندېږي.

شلمه پېړۍ چې د زاړه استعمار د نړېدو زمانه ګڼل کيږي د دې پېړۍ په لومړۍ نيمايي کې په هندوستان کې د انګريزانو په وړاندې آزادي بخښونکی غورځنګ هم قوت مومي چې په هغه کې د کانګرس ګوند او خدايي خدمتګارې ډلې اغيز د نورو په پرتله زيات وو چې مشري يې مهاتما ګاندي او عبدالغفارخان لرله او دواړو په ډيرو مواردو کې ګډ دريځ درلود. په دويمه نړيواله جګړه کې که څه هم

انګريزان او د هغو متحدين بريالي راوختل خو په نړيواله کچه د ځواکونو په اندول کې بدلون راغی. د امريکې متحده ايالتونه او شوروي اتحاد په زبرځواکونو واوښتل. هغه مهال شوروي اتحاد د خپل سوسيالستي جوړښت له امله پانګوال نړيوال سيستم ته يو ګواښ وو. امريکا او بريتانيا دې نتيجې ته ورسيدل چې د هند په نيمه وچه کې د خپل سيال د نفوذ د مخنيوي په موخه د دين او مذهب څخه ګټه پورته کړي اوهندوستان د مذهب پر بنسټ په دوو برخو هند او پاکستان وويشي. د پاکستان د اسلامي دولت په جوړولو سره له يوې خوا شوروي اتحاد د اسلامي دولتونو د کمربند پواسطه احاطه کړي اوله بله پلوه دا مصنوعي دولت د خپل ستلايت په توګه په سيمه کې د کړکيچونو د را پنځولو لپاره وکاروي. د هندوستان د ويش لپاره لويې بريتانيا د کابينې يو پلاوی د سرسټيفورد په مشری هندوستان ته واستاوه. کله چې پلاوي پدې اړه د هندي مشرانوسره د هند د نيمې وچې د برخليک په اړه په خبرو بوخت وو له بده مرغه افغان دولت د خپلې خاورې د بېرته لاسته راوړلو سره کومه ليوالتيا ونه ښودله . « په هغو ورځو کې د هند د ويش او د لارډ مونټ بيټن د ملکي اليزابت تره او په هند کې د انګليس وروستي وايسرای په هکله ډيرې خبرې کيدې . لاردمونټ بيټن د۱۹۴۷ کال د پريکړې په رڼا کې د کانګرس د ګوند او د مسلم ليګ له مشرانو سره د هند د آزادۍ لپاره په کار او خبرو لګيا و. د دې پريکړې له مخې د بلوچستان د ايالت او د هند د شمال لويديځ سرحدونو ته دا حق ورکړ شوی و چې د ټولپوښتنې (ريفرندم) په اساس خپل سرنوشت وتاکي چې آيا غواړي د هند سره يوځای شي ، يا د پاکستان پلو ته لاړشي او يا دا چې خپلواک پاتې کيږي. د افغانستان لاس ته طلايي موقع ورغلې وه چې په سيمه کې د خپل حق نه ساتنه وکړي. خو افسوس چې د کابل ساتنپال حکومت په درانه خوب بيده و او باور يې نه درلود چې انګلستان هند پريږدي او حتي مرحوم شاه محمودغازي د افغانستان راتلونکي صدراعظم په هند کې د ښاغلي سرسټيفورد کريپس سره ، چې خبرواترو ته حاضر و تماس و نه نيو.» ۹۲/ ۲۹ د محمد ابراهيم عطايي په وينا خان عبدالغفارخان د يوه پلاوي په مشری ډهلي ته د هند د وروستي وايسرای ادميرال مونټ بيټن ته ورغی او د پښتونستان د خپلواکۍ په اړه يې د پښتنو غوښتنه وړاندې کړه. خو وايسرای هغه ونه منله.

که څه هم کله چې د هندوستان د ويش په هکله خبرې رواني وې او انګريزي پلاوي(لاردمونټ بيټن) او مسلم ليګ د سرحد په صوبه کې پر ټولپوښتنې ټينګار کاوه د۱۹۴۷ کال د جون په ۲۱ نيټه پښتنو د بنو تاريخي جرګه را وبلله او جرګې پريکړه وکړه چې د پښتونستان په نامه دې د پښتنو خپلواک دولت جوړشي. د بنو جرګې د پريکړې د متن سرليک دا وو چې « پښتنود خپل آزاد حکومت فيصله اوکړه ، پښتانه نه هندوستان غواړي نه پاکستان » خو د پښتنو دا غوښتنه ونه منل شوه او پاکستان جوړ شو. انګريزانو په ټولپوښتنه کې د پښتونستان په نامه د دولت جوړيدو مسئله شامله نه کړه. د خدايي خدمتګارې ډلې د ټولپوښتنې سره بايکات وکړ. انګريزانو په ټولپوښتنه کې د هندوانو او مسلمانانو د مذهبي احساساتو څخه د ناوړې ګټې اخيستنې په موخه دوه صندوقونه ايښودلي وو چې په يوه يې قرآن او پربل يې د هندوانو مذهبي کتاب (ګنګ) ايښي وو. د ولي خان په خبره « د هغه وخت مشران د مسلم ليګ د مشرانو په سړيتوب ، انسانيت او اسلامي جذبه ، مروت او ورورواليۍ تيروتل.» ۹۳ / ۴۹۱ دا ښيي چې هغه مهال پښتنو د اسلامي اخوت له مخې د مسلم ليګ اړخ نيولی دی او ځينو بيا د پاچاخان ترمشری لاندې د خدايي خدمتګارانو ګوند لدې امله غندلو چې د هند د ملي کنګرس سره چې غيرمسلمان دی ملګرتيا کوي. دلته ليدل کيږی چې د عقيدوي او مذهبي باورونو له کړکۍ سياسي پيښو او ټولنيزو پديدو ته کتل څومره ناوړه پايلې لري او کله ناکله د سترو غميزو او ناورينو سبب هم کيږي. پدې توګه د۱۹۴۷ کال د اګست په ۱۴ د هند نيمه وچه په هندوستان او پاکستان وويشل شوه او محمدعلي جناح د مسلم ليګ مشر د انګريزانو له لوري د نوي جوړ شوي دولت (پاکستان) مشر وټاکل شو او د افغانستان څخه د ديورند د کربنې پواسطه جلا شوي خاوره د پاکستان برخه شوله. پاچاخان د۱۹۴۸ کال د فبروري په مياشت کې د پاکستان د مرکزي اسامبلې په غونډه کې د وفاداری لوړه وکړه او د وينا په مهال يې د هيواد د ويش په اړوند خپل اختلاف ته ګوته ونيوله او ويې ويل: « دا يو سياسي اختلاف وو. په سياست کې هره مسئله د دوو رای کيدای شي. مور پخپل ذهن او سياسي پوهه تقسيم هم د مسلمانانو د پاره سودمند نه ګڼلو. خو کله چې د مسلمانانو اکثريت دا مطالبه تسليم کړله چې هغوی د ملک تقسيم غواړي او پاکستان جوړوي نو بيا مور

د دغه اکثريت دغې فيصلې ته غاړه کيښوده او اوس چې پاکستان جوړ شو ما د دې سره د وفاداری سوګند پورته کړو. اوس دا زموږ شريک ملک دی ، سياسي اختلاف ختم دی...، په هماغه اسامبله کې د خان نه پوښتنه وشوه چې ستا د پښتونستان نه مطلب څه دی؟ باچاخان ويل چې زموږ د صوبې نوم نشته ، د پښتونستان نوم د ورته کيښودل شي. » ۹۳/ ۸۱ - ۱۱۴ – ۱۱۵ د پاچاخان دا هيله په نيمګړې ډول په کال ۲۰۱۱ کې ترسره شوه چې د سرحد صوبې ته د پښتونستان پرځای د خيبرپښتونخواه نوم ورکړل شو. البته د پاکستان له جوړيدو وروسته غفارخان او ملګرو يې د پاکستان په د ننه کې خپل حقوق غوښتل نه خپلواکي او نه د افغانستان سره يوځای کېدل. دا هغه څه وو چې د ديورند د تپل شوې کربنې هغه خوا تيرشوي دي. البته کله چې په ملګرو ملتو کې د پاکستان د دولت په جوړېدو بحث وشو يوازې د افغانستان استازي منفي رايه کارولې وه . دلته د افغان پلاوي نه وړتيا له ورايه څرګندېږي چې نه وو توانېدلی اړينه لابې ګري وکړي او لږترلږه څو دولتونو ته قناعت ورکړي چې د افغانستان له دريځ څخه ملاتړ وکړي.

اوس به د ديورند د کربنې پواسطه د افغانستان له پيکر څخه جلاشوې خاورې د لاسته راوړلو او يا د هغې د برخليک په اړه د افغان واکمنو په سياستونو تم شو. د پاکستان تر جوړيدو پورې د امان الله خان پرته افغان واکمنې د برتانوي هند تر اغېز لاندې وې هېڅکله يې هم د خپلې خاورې د لاسته راوړلو په موخه غږ نه دی اوچت کړی. د پاکستان د جوړيدو وروسته هم افغان حکومتونو پدې اړه غلي وو خو کله چې ملتپالو افغان کړيو او په هغو کې د ولسې جرګې د اوومې دورې ځينو وکيلانو د حکومت لخوا دې ملي مسئلې ته د نه پاملرنې له امله د اعتراض غږونه جګ کړل. وروسته لدې شاه محمودخان د۱۹۴۹ کال د جون په ديارلسمه په کابل کې د انګليس سفارت ته يو ليک واستاوه او په هغه کې غوښتنه شوې وه چې د ديورند د هغې خوا پښتنو ته د خپل حقوق ورکړل شي. دا مهال پاکستان د پکتيا په مغولګي هوايي او د چهارسدې په لويه جرګه هم بريد وکړ. د يادولو وړ بريښي چې د۱۹۴۹ کال د سپتمبرپه اتلسمه چې د۱۳۲۸ کال د وړې له نهمې نيټې سره سرخوري د کربنې د هغې خوا د قبايلو يو شمير مشران او مخور په کابل کې جرګه شول او پريکړه يې وکړه چې د پښتونستان د خپلواکۍ لپاره به مبارزې ته دوام ورکوي او دا نيټه به د پښتونستان د ورځې په نامه نمانځل کيږي. همدا راز« د۱۹۴۹ کال د جولای په ۲۶ نيټه د صدراعظم شاه محمودخان په بلنه په کابل کې لويه جرګه جوړه شوه . جرګې د پښتونستان سره خپل ملاتړاعلان کړ، د ديورند توافق ليک ، د۱۹۰۵ کال د افغان – انګليس تړون ، د۱۹۱۹ کال د راولپنډۍ تړون او د۱۹۲۱ کال د افغان – انګليس تړون غير قانوني او لغوه شوي اعلان کړل. دا يې هم ځرګنده کړه چې هرهغه تړون چې د پښتنو په اړه شوی وي ، باطل دی.» ۹/ ۸۸ په همدې کال د ولسې جرګې اوومې دورې پورتنې تړونونه رد کړل. وروسته لدې د افغانستان حکومتونه د وړې نهمه « د پښتونستان د ورځې » په نامه نمانځي او په رسنيو او دولتي مشرانو په ويناوو کې د پښتنو او بلوڅو د خود ارادیت د حق خبره کړېده او د پښتنو او بلوڅو ځينې مشران يې چې د پاکستان له حکومت سره مخالفت درلود د ميلمنو په شان په افغانستان کې ساتل. خو د داسې دپلوماتيکو ژوندیو هڅو څرک نه لګيږي چې د پښتونستان مسئله د م، م د سازمان عمومي غونډې يا د دې مؤسسې د امنيت شورا او يا نړيوالې محکمې ته وړاندې کړې وي . سلطنتي کورنۍ قطعآ د پښتونستان د ستونزې د حل په اړه اراده نلرله يوازې يې په ويناوو او د پاکستان د حکومت څخه ناراضو پښتنو او بلوڅو ته په افغانستان کې په پناه ورکولو قناعت کړی وو. د پاکستان د جوړيدو وروسته کلونه ښيي چې د سلطنتي کورنۍ د دې ملي ستونزې د حل په موخه په خورا مساعدو فرصتونو کې هم څه ندي کړي. پدې اړه محمدعزيزنعيم د دې کورنۍ يوغړی ليکي: «د افغانستان دولت او حکومت د هغو مساعدو شرايطو نه هيڅکله ګټه پورته نه کړه چې د هند او پاکستان ترمنځ د جګړو په مهال زموږ په ګټه منځ ته راغلي وو. »۹۴ د دې جګړو پر مهال د افغانستان حکومت ته ښه فرصت وو چې د هغې نه ګټه پورته کړي. د سيدقاسم ربښتيا په خبره « د افغانستان لپاره زياته اندېښنه وه چې له يوې خوا بنسټپال عناصراو د پښتونستان هواخواهان دا حالت د لوی افغانستان د پلان د جوړيدو لپاره يو تاريخي چانس وګڼي او له بل لوري سليم عقل او د نړيوال سياست غوښتنې او په ټبره اسلامي او افغاني انګيزې حکم کاوه چې افغانستان د دې نښتې او د پاکستان د اختناق څخه سياسي ګټه پورته نکړي او په اصطلاح په سيال د شا نه خنجرحواله نکړي. » ۱۳/ ۲۴۳ دا دی د يوه هيواد د حکومت د غړي منطق چې د حکومت منفي دريځ او د خپلې خاورې د برخليک

اړوند له بې تفاوتۍ څخه دفاع کوي او د سياسي خياط رول لوبوي چې د يوې ملي- تاريخي ستونزې د حل په اړه يې په يوه طلايي فرصت کې ګټه پورته نکړه. پدې منطق کې يو تريخ واقعيت هم پروت دی چې يو سياستوال د عوامو خبره کوي چې په سيال له شا نه برید ونشي. دا سياست نه بلکې د ولس پر اسلامي اوملي احساساتو لوبې دي. سياست ته د فرصتونو څخه ګټه اخېستنې ته هم وايي . خان عبدالولي خان هم پدې باوردی چې« د ۱۹۶۵ کال جنګ د هندوستان سره د کشمير په مسئلې وشو...، د پاکستان ټول پوځ هندوستان ته تللی و... ، مګر داسې معلومېده چې پاکستان د ايران د شاهنشاه په ذريعه د پاچا ظاهرشاه نه دا خپله تسله کړې وه چې هغه به حمله نه کوي بلکې دا ضمانت يې ور کړی و. »۹۳/ ۸۱ ولي خان د بنګاليانو لخوا د خپلواکۍ د جګړې (کال ۱۹۷۱) په هکله وايي: « که د افغانستان پاچا په ربښتيا پدې خاوره دعوی لرله ... ، نو د دي نه ښه موقع به کوم ځای وه ؟ » ۹۵/ ۱۲۰

په هندوستان کې د هغه مهال د افغان سفير عبدالحکيم طبيبي له قوله « هندوستان ډير کوښښ او هاند وکړ(او شايد همدا کار روسيې هم کړی وي چې زه د مرکز نه د لېرې والي له امله د هغه نه پوره مالومات نلرم) چې افغانستان د بنګله ديش د جګړې په وخت کې کولی شي د سرحد په صوبه او بلوچستان کې په ننوتلو سره د دې موقع نه ګټه پورته کړي. دا موضوع اندراګاندي ماته په شفاهي توګه وکړه او زياته يې کړه چې دا غوښتنه پخپله پادشاه ته ورسوم. ما هم دا موضوع په ليکلې توګه د پادشاه د ليکنې دفتر ته همغه مهال وليکله ځکه چې د هند ټينګار پدې و چې دا موضوع دې يوازې پخپله پادشاه ته وويله شي نه حکومت ته. بشپړ باورلرم چې دا مسئله پاچا حکومت ته وړاندې کړې ده خو د دې څخه چې پدې اړه څه کړنه شوې ده هيڅ مالومات نه لرم. » ۹۲/ ۱۳۳ د سلطنتي کورنۍ له لوري د خپلې خاورې د بيا لاسته راوړلو په موخه د منفعل سياست پرمخ بيول هندوانو او په تيره د کانګرس ګوند ته چې د پاکستان سره يې ورته ستونزې لرلې د منلو وړ نه وو اوسخت ناراضه وو ځرنګه چې پدې اړه سيدقاسم ربښتيا چې هند ته په سفرکې يې د مهاتما ګاندي د زوی (ديويداس ګاندي) سره چې پلارېي د انګريزانو په زندان کې شپې او ورځې تيرولې ليدلي وو ليکي:« د خبرو نه يې د پوهيدو وړ وو چې د افغانستان له رژيم او حکومت څخه هم پخپله او ټول کانګريسيان ناراضه وو.» ۱۳/ ۴۶ کله چې ددې ملي ستونزې او د افغان حکومتونو کړنو ته په هغو فرصتونو کې چې د دې ستونزې د حل موقع لاسته راغلې وه وکتل شي داسې نتيجه اخيستل کېږی چې د يحيی کورنۍ يوازې د خلکو د تيرايستنې په موخه د راديو له لارې « دا پښتونستان زمور» تراني غږولې.

داسې ښکاري چې د پاکستان له جوړيدو وروسته د پښتونستان مسئله د يحيی د کورنۍ لپاره يوازې د يوې تبليغاتي وسيلې پرته بل څه نه وه. حتی هڅه شوې ده چې د پښتنو او بلوڅو د آزادۍ ښونکي غورځنګ په وړاندې خنډونه رامنځته کړي او دا ډول چلند د دې لامل شي چې د پولې د هغې خوا د هغو پښتنو او بلوڅو مشرانو کومو چې په ربښتيني توګه د خپلو ولسونو د حقوقو د لاسته راوړلو په موخه هلې ځلې کولې په افغان حکومتونو باور له لاسه ورکړي او اړيکې يې ورسره سړې شي. ښه ساری يې د روان فرهادي او خان عبدالولي خان مرکه ده چې يوه برخه يې کټ مټ راوړل کېږي : «د خبرو په پيل کې روان فرهادي د ولي خان څخه ګيله کوي چې ګواکې ده د پښتنواو د پښتونستان سياست پرېښود او د ټول پاکستان سياست ته يې مخه کړه. ولي خان د روان فرهادي څخه پوښتنه کوي چې دا تاسو پښتونستان څه شي ته واياست؟ ولي خان دا پوښتنه د افغانستان له پاچا څخه هم کړې وه خو پاچا ورته ويلي و چې د صدراعظم محمدهاشم ميوندوال سره وګوره هغه به ځواب در کړي. ميوندوال هم د خپلې کتنې په ترڅ کې ځواب نه و ور کړی. روان فرهادي ولي خان ته ويلي و چې دا کليمه د کوزې خوا څخه راغلې ده نو دا ځواب بايد تاسو ووايياست. ولي خان ځواب ورکوي چې لومړی ځل د پښتونستان موضوع په هغې ټولپوښتنې کې چې د سرحد صوبه دې د هندوستان يا د پاکستان سره يوځای شي د بنو تاريخي جرګې راپورته کړه . دې جرګې وړاندیز وکړ چې په ټولپوښتنه کې دې د سرحد د صوبې خلکو ته د خپل سرنوشت د ټاکلو حق يانې د پښتونستان خپلواک دولت د جوړيدو موضوع هم شامله کړای شي. دوهم ځل کله چې د پاچاخان نه د پاکستان په پارلمان کې پوښتنه وشوه چې د پښتونستان څخه مو موخه څه ده نو هغه وويل چې د سرحد صوبه دې د پښتونستان په نامه يادې شي. ولي خان روان فرهادي ته وايي چې دا تاسو جشنونه نيسئ او په راديو کې د پښتونستان پروپا ګند کوئ نو د تاسو مقصد د پښتونستان څخه

څه شی دی ؟ تاسو څه غواړئ ولې مو د پاکستان سره اړیکې خړې پړې کړې دي او په نړیواله توګه مو پدې مسئله هندوستان او شوروي اتحاد ملګري کړي دي ؟ خو چې تاسو ځواب نه وایاست نو زه به یې در ته ووایم.

د پښتنو کورنیو او بهرنیو دښمنانو د مغلو، سیکانو...، نه ترانګریزه پورې د پښتنو د کور د ورانولو لپاره د پښتنو دنیاوي او دیني مشران لکه خان ، ملک ، ملا او پیر استعمال کړي دي او د پښتون کور یې ټوټې کړ. نولنډه دا چې دا ټوټې شوی قوم بیا یوځای نه شي او د افغان کور بیا راټول نه شي ترهغه به پښتون قوم خپل پخوانی برم او مقام ته ونه رسي. دغه موهدف دی دغه مو مرام. زه ځان ته قطعآ پښتونستانی نه وایم ځکه دغو خو همغه د پیرنګي خبرې تسلیمول دي چې افغان جدا او پښتون جدا. روان فرهادي بیا پوښتنه وکړه چې څنګه به حلیږي. ما ورته ووې. نن پښتون په درې برخو ویشل شوی دی افغانستان، قبایلي علاقې او د تاسو په اصطلاح بل محکوم پښتونستان. د حل لارې یې دری دي.

لومړی: افغانستان دې را پاڅي ځکه الوتکې ، ټانکونه ، توپې او نور قوت لري او پاکستان ته دې ووایي چې دا سیمې خو زما نه پیرنګي په زور نیولې وې اوس چې هغه نشته نو زه دا خپلې سیمې لومړی په سوله غواړم او که نه نور وسایل هم کارولی شم. روان فرهادي وایي چې د ملي او نړیوالې وضعې له مخې دا امکان نلري.

دوهم : د چتراله تر وزیرستانه پورې د قبایلي علاقې پښتنو سره دې په پټه د افغانستان مرسته وکړي اوهلته به مورږ پورته شو پدې هکله څه وایې ؟ دا هم امکان نه لري.

دریم : بیا چې زه قبایلي ورونو ته مخه کړم چې ګوره مورږ او تاسې د آزادۍ د نعمت نه محروم یو راځئ چې سره یو لاس شو او خپل وطن کې خپل حق لاسته راوړو. نو قبایلو فیصله کړې وې یا نه خو بیا هم فرهادي صاحب د خیبر نه سر راپورته کړي چې ولي خانه دا امکان نه لري. یعنې مطلب دا چې نه را سره مرسته کوي ، نه قبایل پریږدي او بیا چې د کور د ننه ملګري پیدا کوم په هغه هم ناراضي یې یاني معلومیږي چې ته هم زما په غلامۍ خوشحاله یې. نو دا به سړي ته ډیره د منافقت خبره ښکاریږه چې په راډیو کې به یې د بابړې د شهیدانو په روح مشاعري کولې او دې خوا به یې د بابړي د قاتل قیوم خان سره مرسته کوله . » ۹۶/ ۶۱۴ – ۶۲۲ پورتنۍ مرکه د دې ترخه واقعیت څرګندوی ده چې افغان دولتونوعملا د دې ملي - تاریخي ستونزې د حل لپاره قطعآ لیوالتیا نلرله . د دې مسالې څخه یې د یوې تبلیغاتي وسیلې او د ولس او په تیره د پښتنو د تیرایستنې لپاره ګټه پورته کړې او په افغانستان کې یې د پاکستان په میشتو مخالفو پښتنو او بلوڅو مشرانو یو ډول پولیسي کنټرول ساتلو او پاچاخان ته یې هم اجازه نه ورکوله چې د افغانانو سره وګوري او ور سره اړیکې ټینګې کړي. د پاچاخان لاندې څرګندونې چې د عبدالله بختاني د دې غوښتنې په اړوند چې افغانان د پاچاخان د لیدو لیوال دي ښه بیلګه ده. « ما دغه مدیر صاحب نه پریږدي (د قبایلومدیرته اشاره وکړه او مراد یې د افغانستان حکومت و) زه په کلیو کې ډیرخوشحاله یم چې خپل قام عزیزسره کښینم ، خو څه وکړم ؟ دې مدیر صاحب په کوټنۍ کې کښینولی یم او خلکو ته مې نه پریږدي. که نه زه خو همدې ته راغلی یم چې تاسو عزیزانو سره کښینم ، تاسو وګورم او تاسې سره وغږیږم. » ۹۱/۹۷ – ۹۲ لکه څرنګه چې سلطنتي کورنۍ د پښتونستان د ستونزې د حل لپاره لیوالتیا نلرله منطقآ د افغانستان حکومتونو پدې اړه کومه کړنلاره نشوای جوړولی . دا ځکه چې د یحیی د کورنۍ د واکمنۍ پرمهال د پښتونستان ستونزه کله د پښتنو د حق خود ارادیت ، کله د پښتونستان د خپلواکۍ او کله هم د پښتنو او بلوڅو د سیاسي برخلیک په نامه یاده شوې ده. پر بله خوا «دا پښتونستان زمونږ» ترانې زمونږ د هیواد ځینو متعصبو غیرپښتنو سیاستوالو ته پلمه ورکړې چې په خټه پښتون پاچا پښتون پلوی وګڼي . هغوی دا ادعا لري چې ولي حکومتونو د پنجدې، مروې او سیستان د لاسته تللي خاورې خبره نه کوله چې اوسیدونکي یې غیرپښتانه دي. له بده مرغه دې ترانو د پښتنو په وړاندې پښتون دښمنه غیرپښتنو سیاستوالو ته ښه د تبلیغ مواد ورکول چې پښتني ضد کمپاین وکړي او پدې توګه د افغانستان د ورونو قومونو ترمنځ د بې باورۍ او دښمنۍ تخمونه وکړي.

د یحیی د کورنۍ په واکمنو کې محمد داود ترهغه پورې چې د هیواد مشرۍ ته نه وو رسېدلی په کلکه د پښتونستان د مسالې د حل غوښتنه کوله .نوموړی چې د پښتونستان د اتحادیې د جوړولو نوښتګر

ګڼل کيږي يو وخت يې پخپله يوه وينا کې ويلي و:« د افغانستان او پښتون ملت اړيکې او خواخوږي نه ننني ځواک پرې کولی شي او نه د سبا ځواک .» ۹۸/ ۲۷۲ محمدداود د جمهوريت
په لومړيو کې هم د پښتونستان د ستونزې پرعادلانه حل ټينګار کاوه. خو د ده ترمشری لاندې نظام ته د متحده ايالتونو او د هغه سيمه ييزو سپوژمکيو له لوري د ستونزو د جوړولو له امله اړ شو د هغوی ارادې ته سرټيټ کړي او په خپلو سياستونو کې يې داسې حيرانوونکی بدلون راووست چې ګومان يې هم نه کيده چې په هغو کې يې د پښتونستان مسئلې ته هم شا وګرزوله . « هغه د۱۹۷۵ کال د نوامبر وروسته ...، د پاکستان د ښکاره فشارونو په ځواب کې ژمنه وکړه چې نور به افغانستان هغو پښتنو او بلوڅو ښورښيانو ته پناه ګاه نه وي چې د ذوالفقارعلي بوتو د رژيم په وړاندې جنګيږي...،کله چې د پاکستان له سفر څخه راستون شو د پښتنو او بلوڅو د مشرانو غونډه يې په کابل کې جوړه کړله او په هغو کې يې په افغانستان کې له پناه راوړونکو پاکستاني فعالو جنګياليو و غوښتل چې د اپريل تر دېرشمې هېواد پرېږدي. » ۴۷/ ۱۶،۲۶ دا بيا ښيي چې داودخان هم لکه ظاهرشاه د پښتونستان د مسالې څخه سياسي ګټه پورته کوله.

انګريزانو چې د امان الله خان د مدبرانه زعامت له امله په افغان- انګريز دريمه جګړه کې د افغانانو ارادې ته سر ټيټ کړ او د افغانستان خپلواکي يې ومنله خو د غازي امان الله او افغانانو په وړاندې يې کرکه او دښمني لا نوره هم زياته شوه. له همدې امله وو چې انګريزانو د اماني دولت په وړاندې بغاوتونو ته لمن ووهله او د سياست او پوهې څخه بيخبر وګړي يې د يوې وسيلې په توګه وکارول تر څو امان الله خان اړ کړي چې واک او بيا هيواد پرېږدي. د فيض محمدکاتب په خبره د امان الله خان ځای ناستي « سقويان ګواکي د کابل د چور او تالان لپاره راغلي وو او پدې لار کې يې د هيڅ کار نه ډډه نه کوله .» د لوټمارحبيب الله کلکاني واکمنول پدې موخه شوي وو چې هغه د خلکو لپاره د منلو وړندی او هغه څوک چې دا لوټمار نسکور کړي د خلکو له ملاتړ نه برخمن کيږی. لدې کبله د محمد نادر ملاتړ کوي تر څو پر کابل واکمن شي. خان ولي خان د هند د وزير پيل د ليکنې څخه نقل قول کوي چې « نادرشاه مور مايوسه نه کړو او مور چې څه غوښتل تر کال ۱۹۳۰ پورې هغه هرڅه وشوو. روس وروسته شو ، کابل کې قلاري شوه او په سرحدونو امن قايم شو.» ۹۳/ ۹۲

د يحيی کورنۍ د راپرزولو وروسته د(ا ،خ، د ،ګ) واکمنۍ ټګلاره د پښتنو او بلوڅو د خپل حق خودارادیت پرمحور څرخيده او د دې ګوند مشر تره کې د پاکستان جمهور رئيس ضياءالحق سره چې په غيررسمي سفر افغانستان ته راغلی وو په پغمان کې د کتنې په ترڅ کې پاکستاني مشر ته ويلي وو: « د ديورند کرښه يوه استعماري او تپل شوې پوله ده چې په کال ۱۹۴۷ کې د هند د وېشلو او د پاکستان د جوړيدو پر مهال پښتنواو بلوڅو خلکو ته د خپل برخليک د ټاکلو حق ورنکړل شو. د ثور انقلاب نه مخکې واکمنيو د ديورند د استعماري پولې هغه لوري پښتنو او بلوڅو د خپل حق خود ارادیت څخه په پرله پسې او فعاله توګه دفاع نده کړې. دا کرښه د يوه خنجر په څير ده چې د نولسمې پيړۍ په پای کې د افغانستان په پيکر ننوتې ده او دې استعماري کرښې د دواړو خواوو پښتانه او بلوڅ خلک په غير طبيعي او غيرعادلانه ډول له يو بل څخه جلاکړي دي.» ۲/ ۲۰۸ – ۲۰۹ تره کې پدې هکله د پښتنو دا متل هم ضيآءالحق ته ويلی وو چې اوبه په ډانګ نه بيليږي. د۱۹۷۹ کال د سپتمبر په مياشت کې په هاوانا کې د ناپيلوهيوادونو د کنفرانس پر مهال تره کې او ضياءالحق د دواړو هيوادونو د اختلافونو د حل په اړه خبرې کړې وې او دې هوکړې ته رسيدلي وو چې پدې اړه دې دواړه خواوې خبرواترو ته دوام ورکړي او د پاکستان د بهرنيوچارو وزير په نړدې راتلونکې کې افغانستان ته سفر وکړي. دا خبره ښيي چې تره کی هوډ من وو چې د دواړو هيوادونو ترمنځ دې دوه ديرش کلنې ستونزې ته د متقابل پوهاوي پربنسټ د پای ټکې کيږدي. خو د شوروي له لوري د افغانستان نيواک هر څه له بنسټه واړول او افغانستان د وخت د زبرځواکونو د سيالیو او کشمکشونو په تاوده ډګر واوښت. د شوروي او انګلوساکسوني اشغال پر مهال د کرښې د هغې خوا د پښتنو او بلوڅو د کشالې د حل په هکله خبرې پخپل ځان ملنډو وهلو ته ورته وې. د شوروي د اشغال پر مهال د افغانانو په وړاندې بيا د۱۹۱۹ کال مخکې لومړۍ ستونزه (د افغانستان خپلواکي) پرته وه کومه چې امان الله خان حل کړې وه. د(ا، خ، د، ګ) د پرچم واکمنۍ د نسکوريدو وروسته د پردیو د ارادې له مخې جوړ شوو او واک ته رسول شوو

جهادي ډلو د پښتونستان د مسئلې د حل لپاره څه چې د هیواد د اداري او لاربښوونې لپاره کومه نقشه نلرله. د امریکې- انګرېز د مستقیم پوځي تیري وروسته د اشغال زیرنده واکمنۍ منطقآ چې د پښتونستان د کشالې د حل د راپورته کولوغږ نشوای جګولی ځکه چې د دیورند تپل شوې کربنه او د پاکستان دولت د انګریزي ښکېلاک میراث دی او انګلوساکسوني ښکېلاکګرو دا کربنه د نړیوالې کربنې په توګه په رسمیت پیژندله. د اشرف غني د واکمنۍ پر مهال په پوله د اغزن سیم تېرول او د تورخم د دروازې د رسمي پرانېستلو په مراسمو کې د ننګرهار والي شاه محمود میاخېل ګډون ښیي چې غني دا کربنه د یوې پټې خاینانه معاملې په ترڅ کې منلې وه. د دې معاملې په اړه محمدفاروق وردګ د کرزي او غني د کابینې غړي په یوه ټلویزیوني مرکه کې وایي چې دریو تنو په دوبۍ کې اویا میلیونه ډالر ترلاسه کړل. ددې لپاره چې اشرف غني د محمد فاروق وردګ خوله ور وتړي هغه یې سمدلاسه په پارلماني چارو کې د وزیر په توګه مقرر کړ. د جمهوریت له نسکورېدو وروسته اسلامي امارت چې هېڅ کوم هېواد په رسمیت نه دی پېژندلی ، له ظالمانه بندېزونو او له ګڼ شمېر ستونزو سره لاس ګرېوان دی منطقآ چې د دیورند د معضلې د حل کولو جوګه نه دی.

ګوند څه غوښتل ؟

د ا، خ ، د، ګ بنسټ ایښودونکو د هیواد د وروسته پاتې والي اصلي لامل طبقاتي ستم یا په ټولنه کې واکمن غیرعادلانه تولیدي مناسبات ګڼل. ګوند په دې آند وو چې د تولید پر وسایلو د ټولنیز مالکیت په ټینګښت او د پراخه پرګنو په ګټه د سمونونو په پلي کولو سره ولس او په ځانګړې توګه بزګران، کارګران، کوچیان، کسبګر او رونړ اندي د هر ډول ستم او زېښناک او ټولنیزو ناخوالو څخه خلاصیدلی شي او سربیره پردې هیواد د پرمختګ په لور د تللو جوګه کیدای شي. د هېواد په اداره کې ولس ته د برخې اخېستلو یوازینۍ لار د ملي دموکراسۍ د حکومت ټینګښت ګڼلو. د دې لپاره چې د ګوند مشرتابه د خپل ګوند د جوړېدو موخه پرګنو ته ورسوي د ګوند د بنسټ ایښودونکي کنګرې څه کم درې میاشتې وروسته د ګوند د کړنلارې لاندې اساسي کربنې د سیاست لیوالو او ولس ته وړاندې کړلې:

۱. د افغانستان د ځمکنۍ بشپړتیا، سیاسي او اقتصادي خپلواکۍ او ملي واکمنۍ څخه ساتنه.
۲. د ملي دموکراسۍ د واکمنۍ د ټینګښت له لارې خلکو ته د دولتي واک سپارل.
۳. د خلکو د دموکراتیکو حقونو او آزادیو تامینول، د بزګرو او کارګرو ژوند ته پاملرنه او د دموکراتیکو او مساویانه اصولو پر بنسټ د هیواد د ولسونو د یووالي لا پیاوړتیا.
۴. د دولتي پلان شوي اقتصاد له لارې د ملي اقتصاد وده، د دولتي سکتور پیاوړتیا ، د ملي صنایعو پنځونه او په بهرنۍ سوداګرۍ د دولتي انحصار ټینګښت ،د ځمکو د اصلاحاتو سرته رسول او د هیواد د طبیعي زیرمو، سترو اقتصادي تولیدي مؤسسو او صنایعو ملي کول.
۵. د یوې ملي او د زاړه او نوي استعماري مسئلې په توګه د دیورند د تپل شوې کربنې (۱۸۹۳) په رسمیت نه پېژندل، د پښتنو او بلوڅو د خپل ارادیت د حق څخه دفاع او د پښتونستان او د افغانستان د خلکو د ارادې پر بنسټ د دې مسئلې حل.
۶. د خپلواکه بهرني سیاست پر مخ وړل او په نړیوالو مسئلو کې د مثبتې ناپېیلې تګلارې، آزاد قضاوت او د ګډ سوله ییز ژوند تعقیب ، د امپریالیزم ، نوي او زاړه استعمار خلاف مبارزه ، په تیري کوونکو پوځي ، سیاسي او اقتصادي بلاکونو کې نه ګډون او د استعمار او ملي ستم په وړاندې د ملي آزادي ښونکو غورځنګونو ملاتړ.

دا د افغانستان د خلق دموکراتیک ګوند موخې وې چې په خپلو تبلیغاتو کې یې پر هغو ټینګار در لود. د دې اساسي کربنو پر بنسټ یې څه موده وروسته د ګوند کړنلاره د خلق په جریده کې خپره

کړه. پورتنيو موخو ته د رسيدو په خاطر د دې ګوند بنسټ کيښودل شو ، مبارزه يې وکړه، د سياسي مبارزې تودې او سړې يې وګاللې ، واک ته ورسيد، د خپلې تګلارې په پلي کولو يې بيله ځنډه پيل وکړ، د پنځه ځلويښت زرو شا وخواه غړي يې د ګوند د واکمنۍ د ساتلو، د وسلوالو مخالفانو سره د جګړې په تاوده ډګر او همدا راز ترهګريزو بريدونو کې له لاسه ور کړل او بالاخره د يوه نړيوال افغاني ضد سازښت او دسيسې له امله واک له لاسه ورکړاو ګوند هم ورسره ټوټې ټوټې شو. پدې کتاب کې به پدې مسئلې هم بحث وشي چې د ا ،خ، د، ګ په نامه د دې سياسي غورځنګ دوې سيالې ډلې د خپلې واکمنۍ پر مهال تر کومې کچې خپلې کړنلارې ته ژمنې پاتې شولې او هغه يې تر کومه بريده پلي کړه. همدا راز به پدې هم تم شو چې د ګوند د واکمنۍ په نسکورېدو کې د وسلوالو مخالفانو، کورنيو او بهرنيو لاملونو تر څنګ تر کومه بريده د نوموړي ګوند تيروتنو او بېلارې توب او په ګوند کې د وسلوالو مخالفينو سره د ګوند کومې ډلې او مشرانو پټو او څرګندو معاملو منفي اغيز در لود. په دې اړه د دې خبرې يادول اړين بريښي چې د يوه ځانګړي سياسي غورځنګ او واکمنۍ سياستونه ، بريالۍ او ناکامۍ هغه مهال په واقعبينانه ډول ارزول کيدای شي چې زماني او مکاني او په تيره نړيوال شرايط ، د هيواد اقتصادي حالت ، د واکمنۍ په وړاندې د سياسي مخالفانو دريځ او د بهرنيو فاکټورونو اغيز له پامه ونه غورځول شي. پدې کتاب کې به د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند د واکمنۍ تګلارې، کړنې او پايلې د پورتنيو مواردو په پام کې نيولو سره تر انتقادي ارزونې لاندې ونيول شي.

د ا،خ، د، ګ د واکمنۍ په مهال نړۍ د علمي – تخنيکي پرمختګونو له کبله کوچنۍ شوې وه . لدې امله د ۱۳۵۷ کال د ثور د اوومې د سياسي اوښتون او په تېره د واکمنۍ له لورې د ټولنيزو سمونونو پيلول د نړيوالو، ګاونډيانو او شوروي اتحاد غبرګون له ځانه سره در لود. بيله شکه دې غبرګونو د خلقي دولت په کړنو، بريالو او ناکاميو اغيز درلود. پدې معنی چې د نورو مثبت غبرګون او ملاتړ واکمنۍ ته مرستندوی او ګټور تمامېږي او پر بله خوا منفي غبرګون بيا ستونزمن او حتی ناتار جوړوونکی ګرزي. له ياده و نه باسو هغه ګوند او حکومت به په واک کې د اوږدې مودې لپاره د پاتې کېدوچانس ولري ،خپل پلانونه به پلي کړي، بريالۍ به ولري او خپلو موخو ته به ورسېږي چې هم د کور د ننه او هم بهر زيات دوستان او متحدين او لږ مخالفين او دښمنان ولري. دا بيا د ګوند او واکمنۍ په مشرتابه پورې اړه لري چې څه ډول تګلاره غوره کوي چې هغه د نورو سره په تعامل څرخېږي يا تقابل. د ثور د اوومې سياسي بدلون وروسته بهيرونو و ښودل چې د ګوند مشرتابه د خپلو سياسي مخالفانو او پانګوالې نړۍ او د هغو متحدينو او سپوڑمکيو سره د تعامل پرځای د تقابل تګلاره غوره کړله . له بله پلوه ګوند واک ته به رسېدو سره چې د واک اصلي ځواک خلقي اړخ وو د مشرتابه يوې برخې يې دا وړتيا ونه موندله وپوهېږي چې شوروي اتحاد ورسره رښتينی نه دی او پدې غدار دوست او متحد يې زيات باور وکړ. البته هغه مهال افغانستان په بهرنيو او خاصتاً د شووي اتحاد په تخنيکي ، مالي او پوځی مرستو پورې تړلی وو چې د خلقي دولت خپلواک دريځ د کرملن ناستو مغرورو هڅمونېستو مشرانو په مزاج برابر نه وو چې دې حالت واکمنۍ ته ټاکلې ستونزې زېږولې وې ، پايله يې دا شوله چې شوروي اتحاد په خپل غلچکي خاينانه پوځي يرغل سره خلقي واکمني نسکوره ، افغانستان اشغال او پرچم ظاهراً واک ته ورسوي . د افغانستان اشغال دواړو اړخونو د افغانستان دموکراتيک جمهوريت او شوروي سوسيالستي جماهيرو اتحاد ته په خورا لوړه بيه تمام شو تر دې چې دواړه دولتونه د تاريخ برخه وګرزي او د شوروي امپراطوري ونړېږي . د شوروي اشغال وروسته په هيواد کې جګړو زور واخيست او پايله يې دا شوله چې شورويان په سرکوزۍ له افغانستان څخه ووزي . د شوروي اشغالګرو د اردليانو(پرچميانو) د مسکو د ارادې له مخې د ملګرو ملتو د سولې پروګرام شنډ او د ا، خ، د،ګ د واکمنۍ په نامه خپلې واکمنۍ ته نه يوازې د پای ټکی کېښود او ګوند ټوټې ټوټې شو بلکې په هيواد کې وحشت او بربريت واکمن شو . ددې ګوندي ضد او ملي ضد سازښت له کبله د هيواد د تمدن ټولې نښې نښانې له منځه ولاړې او د هيواد اداري ، اقتصادي او فرهنګي بنسټونه وران ، د وسلوال پوځ وسلې او تجهيزات تالان او کابل په کنډواله واوښت. د ګوند د واکمنۍ د نسکورېدو وروسته د دې ګوند د دواړو

اړخونو د ځپنو مشرانواو کدرونو د هلو ځلو سره سره هغوی و نه توانېدل بېرته خپل سازمانونه په پښو ودروي او پدې ډول دا ګوند د تاریخ برخه وګرځي.

ګوند د مبارزې په ډګر کې

ګوند د بنسټ ایښودونکي کنګرې وروسته عملاً د مبارزې سیاسي ډګر ته را ودانګل. پدې ډګر کې د ګوند په وړاندې په ولایاتو کې د ګوندي سازمانونو او کمیټو جوړول او د ګوندي لیکو د پیاوړتیا سربیره ولس ته د خپلو سیاسي ، اقتصادي، ټولنیزو او فرهنګي موخو د رسولو درنې دندې پرتې وې تر څو د یوه سیاسي خوځښت په توګه خپل شتون په ټولنه کې تثبیت او پدې ډول په ټولنه کې ریښې وځغلوي. بیله استثنی په دموکراتیکو ټولنو کې سیاسي خوځښتونه عملاً په دریو برخو(د مطبوعاتو او تبلیغاتو، ټاکنیزو مبارزو ، غونډو او لاریونونو) کې د مبارزې په سیاسي ډګر کې را څرګندیږي. د ا ، خ ، د، ګ د ۱۹۶۵ کال د نوي اساسي قانون د ښیګڼو په رڼا کې په یادو ډګرونو کې په فعالیت لاس پورې کړ چې په لنډ ډول به پرې مکث وشي.

الف – د مطبوعاتو او تبلیغاتو ډګر

د مؤسسې کنګرې د جوړېدو دری میاشتې وروسته مرکزي کمیتې د ګوند د کړنلارې اساسي کربنې چې د ګوند فکري بنسټ یې جوړاوه تصویب کړې. اړینه بربښېده چې د ګوند کړنلاره هم جوړه شي . « لکه څرنګه چې ګوند قانوناً نه وو ثبت شوی او په رسمیت نه وو پېژندل شوی ، کړنلاره یې د ګوند په نامه نشوای خپرولای . لدې امله د قانوني ملحوظاتو له مخې پرېکړه وشوه چې د خلک دموکراتیک کړنلارې تر سرلیک لاندې خپره شي. د کړنلارې مسوده د نورمحمد تره کي لخوا چمتو شوې وه . خو د هغې د کتنې او بشپړولو لپاره یو کمیسیون وټاکل شو. د کمیسیون غړي کارمل ، بدخشي، پنجشېري او ډاکتر شا ه ولي وو چې د تره کي تر مشرۍ لاندې یې کار کاوه.» ۷۹/ ۵۶- ۵۷

ګوند دا مهم سند د۱۹۶۶ کال د اپریل په یوولسمه (۱۳۴۵ کال حمل ۲۲) د خپل نشراتي ارګان (خلق) په لومړۍ او دویمه ګڼه کې په شلو زرو نسخو کې په پښتو او دري ژبو خپور او هغه یې د هیواد په سترو ښارونو کې توزیع کړ. په دومره لوړه کچه د خلق د جریدې سره د رون اندو لیوالتیا د دې واقعیت څرګندوی وه چې د ګوند په کړنلاره کې د افغانستان د ټولنیز- اقتصادي وضعیت ریښتینی انځور یا ځمکني واقعیتونه کاږل شوي وو او سربیره پردې په هغو کې نوي اصطلاحات او مفاهیم رون اندو ته په زړه پورې وو. د دې واقعیت څخه د ګوند مخالفین هم سترګې نه پټوي او پدې اړه یو د هغو څخه لیکي: « په داسې یوه هیواد کې چې څه نا څه ۹۰ فیصده وګړي یې بېسواده ول او په کابل کې چې هلته څه د باندې څلویښت ورځپاڼې ، اوونیزې او میاشتنۍ خپرونې د۱۹۶۴ راهیسې راوتلې وې ، نومورۍ شمیر خورا غټ وو. (خلق) سپینې خبرې کولې او په څرګنده یې د طبقاتي مبارزې او د (افغانستان د مظلوم ولس د ځوریدنو) په هکله لیکنې کولې. علاوتآ خلق څرګندوله چې د معاصرې زمانې اصلي مسئله او په نړیواله کچه د طبقاتي مبارزې هسته ، چې د اکتوبر ستر سوسیالستي انقلاب سره را پیلیږي د نړیوال سوسیالیسم او نړیوالې پانګوالۍ تر منځ مبارزه ده. » ۳ /۲۳۰ د خلق جریدې خپرونو سلطنت او واکمني را وپاروال او د ګوند مشر تره کی صدراعظم میوندوال ور وغوښت او ورته ویلي یې وو چې په خپل اخبار کې مو ابلاغیه خپره کړئ چې د جریدې لیکنې ملي ضد دي لدې امله دا جریده خپلې خپرونې دروي. دا موضوع په مرکزی کمیټه کې طرحه شوه او پرېکړه وشوه چې دا ډول ابلاغیه نه خپروو او حکومت دې د قانون له مخې عمل وکړي.

امریکایي افغانستان پېژندونکی لویي دوپري چې هغه مهال په کابل کې ژوند کاوه وایي: « واکمنۍ د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند د نشراتي ارګان (خلق) خپرونې اسلامي ضد، اساسي قانون ضد او سلطنت ضد » وګڼلې او شپږمه ګڼه یې له چاپ وروسته بیله دې چې توزیع شی توقیف کړله او وروسته یې جریدې ته د خپرونو اجازه ور نکړه. د خلق د جریدې د درولو وړاندیز په مشرانو

جرګه کې سناتور محمد هاشم مجددي کړی وو. پدې ډول د مجددي د ځواکمنې کورنۍ د ارادې له مخې چې د هېواد د پاچاهانو د لېرې کولو او کېنولو او د جهاد د فتواوو ورکولو واک يې ترلاسه کړی وو د خلق جريده هم تعطيل شوله. په شپږمه، وروستۍ ګڼه کې د سعدي يو شعر چې په لاندې بيت پای ته رسېدلی وو خپور شوی وو چې ښايي د دې جريدې په توقيف او تعطيل کې همدې شعر هم رول لوبولی وي ځکه د سپين پوښو خو په عمل کې د تور طينتو روحانيونو ، پيرانو او حضرتانو اصلي ځپره يې بربنډوله .

عبادت بجز خدمت خلق نيست به تسبيح و سجاده و دلق نيست

د حکومت له لوري د خلق د جريدې او د خپرونو د منځپانګې د ارزښت د ټيټولو په وړاندې بل تدبير دا وو چې هممهاله د مردم په نامه يوې جريدې خپرونې پيل کړي چې ليکنې يې د خلق جريدې د خپرونو خلاف وې. د خلق د جريدې د تعطيل وروسته د ګوند د مشر سربېره خلقي مشرتابه خپل کدرونه (زېړی ، ميثاق ، محمد ظاهرافق او ظريف) د اطلاعاتو او کلتور وزارت ته واستول چې د خلق او يا په بل نامه د واکمنۍ څخه د جريدې اجازه ترلاسه کړي خو د تره کي تر مشرۍ لاندې سياسي خوځښت ته هيڅکله د جرېدې د خپرولو جواز ورنکړل شو. تردې چې د جرېدې د جواز د ترلاسه کولو له امله د خلقيانو د مرکزي کمېټې غړی زيری د اطلاعاتو او کلتور په وزارت کې د کوم رييس له لوري ډبول شوی هم وو. د جريدې د جواز د ترلاسه کولو په اړه ميثاق ليکي: « يو ځل زه عبدالکريم ميثاق مؤظف شوم چې د يوې جريدې غوښتنه وکړم ، هغه مهال سردار انس د اطلاعاتو او کلتور وزير وو. را ته و يې ويل شپږ سوه ځله در څخه آزموينه اخلم خو د اخبار اجازه نه درکوم. ما ته خندا راغله او په ځواب کې مې ورته وويل. پداسې حال کې چې د اخبار اجازه نه راکوئ نو آزموينې ته څه اړتيا ده؟ هغه وويل تاسې ته مو يو اخبار درکړی دی چې نوم يې پرچم دی، لاړشئ د هغه شاوخوا را ټول شئ. » ۷۹ / ۷۶ د وزير له خبرې څخه معلومېږي چې هغه غوښتل خلقيان د کارمل ترمشرۍ لاندې مبارزه وکړي.

هغه مهال خلقي اړخ خپلې اعلاميې د نورو رسنيو لکه پيام وجدان ، افغان ملت، ترجمان او روزګار له لارې خپرولې. خو کله چې کارمل او پلويان يې له ګوند څخه ووتل او خپل سازمان يې جوړ کړ په کال ۱۹۶۸ کې حکومت هغوی ته د پرچم په نامه د يوې جريدې د خپرولو جواز ورکړ. حقشناس د پرچم د جرېدې په اړه ليکي :« د۱۳۴۶ کال په کب کې صدراعظم نوراحمد اعتمادي د محمد داود د توصيې پر بنسټ او د پاچا په موافقه د پرچم په نامه ببرک ته د اخبار اجازه ورکړه.» ځينې لا دا هم وايي چې د پرچم د جريدې لګښت هم محمد داود ورکاوه. پرچم د دوو کلونو په ترڅ کې ۹۹ ګڼې خپرې کړې. کله چې د پرچم په فوق العاده ګڼه کې د شوروي روسيې بنسټ ايښودونکي لينن د سلمې کليزې په مناسبت په دري ژبه د (لينن د خاورې) او د (ژوند بښونکي انقلاب) د ويارنې اړوند يو شعر چې په لاندې بيتونو پای ته رسېدلی وو خپور شو د هېواد د ملايانو، طالبانو او د ملي شورا د استازو د سخت غبرګون سره مخامخ شو.

برای این دست آورد های بیمانند
ما به آن حزب پیشقدم درود میفرستیم
و به مردم قهرمان
ما به آن پیشوای بزرگ درود میفرستیم
به لینن بزرگ.

ژباړه:

د دغو بيساره لاسته راوړنو لپاره
موږ هغه مخکښ ګوند ته درود استوو
او اتلو خلکو ته
موږ هغه ستر لارښود ته درود استوو

ستر لينين ته .

د پرچم په جريده کې د پورتني شعر د خپريدو په وړځ د اطلاعاتو او کلتور وزارت مخې ته ملايانو او طالبانو اعتراضيه غونډه وکړه او وروسته تر دې د هيواد له ګوټ ګوټ نه کابل ته د ملايانو د راتلو لړۍ پيل شوه. ملايانو د پل خشتي په جومات کې سنګر ونيو، شپې او ورځې يې په جومات کې تيرولې او د جومات له منبر نه د کينې لاسو او شوروي اتحاد پر ضد ويناوې کولې. سليمان لايق چې هغه مهال د پرچم د جريدې د امتياز خاوند او مسسؤل مدير وو ليکي: « نوموړی شعر د ده پرته د پرچم د جريدې د تحرير د هيآت ټولو غړو(کارمل، خيبر، کشتمند، نور احمد نور، دکتورس اناهيتا او بارق شفيعي) د هوکړې له مخې خپور شو او اضافه کوي چې ملايان د قرآن کريم د دې آيت « ان الله و ملايکه يصلون على النبى يا ايهاالذين آمنو صلوا عليه و سلموا تسليما» چې معنى يې«خداى او ملايکې يې پر نبي باندې "درود" وايي. اى مومنانو تاسو هم پرهغه باندې "درود" وواياست ډډه لګوي. ملايانو "درود" ويل صرف د اسلام پر پيغمبر پورې محدودوي او پرغير مسلمان باندې د "درود" ويل حرام او له اسلام نه لرې بولي .» ۴۳ /۱۲۸ لايق د جريدې د مسؤل مدير په توګه له هرچا څخه زيات مسؤليت درلود د دې راپاروونکي شعر د نه خپرولو مخه ونيسي. پدې کار کې د پاتې راتلو له امله د داسې يوه ګوند څخه بايد وتلى واى چې د خپلو خلکو عقيدتي باورونو ته سپکاوى کوي او سربيره پردې د هيواد د مترقي غورځنګ د بدنامۍ سبب هم کيږي . د دې شعر د خپرولو پايله دا شوله چې د هيواد دوديزه روحانيون او بنسټپال اسلامپال ګډه ژبه سره وموميي او د يوه منبر څخه د هيواد د مترقي غورځنګ ، پرچميانو او شوروي اتحاد ضد کمپاين وکړي.د پرچم په جريده کې د دا ډول راپاروونکي شعر خپرولو د پرچم اړخ اعتبار ته سخت زيان ورساوه . پرهغوى يې د شوروي د عمالو تور يقيني کړ. د ملايانو د دې اعتراضونو پايله دا هم شوه چې حکومت اړ شي د پرچم خپرونې و دروي.

سره لدې د ګوند د دواړو نشراتي ارګانونو(خلق او پرچم) خپرونو او اعلاميو د باسواده قشر په ويښتيا کې رغنده رول لوبولى دى او خپرونې يې د افغانستان د وروسته پاتې والي په لاملونو، د حکومتونو په نه وړتيا ، د خلکو د ستونزو بربنډول ، د مخ په ودې هيوادونو په وړاندې د امپرياليستي بلاک د سياستونو په افشا او د شوروي اتحاد د تګلارو او سياستونو په ملاتړ څرخيدلې. د ساري په ډول په ويتنام کې يې د امريکايي اشغالګرو جنايتونه غندل او د فلسطينيانو د داعيې څخه ملاتړ کړى دى .خو کله چې په ۱۹۶۸ کې شوروي لښکر په چکوسلواکيا تيرى وکړ د پرچم جريدې دا تېرى تائيد او هغه يې د شوروي اتحاد له لوري انټرناسيونالستي دنده وګڼله. د شوروي له لوري پر چکوسلواکيا د يرغل په اړه خلقي اړخ کوم غبرګون ونښود. د خلق او پرچم په جريدو کې د لومړي ځل لپاره نوي ادبيات او سياسي اصطلاحات او د واکمنۍ څخه جوړوونکې غوښتنې ، وړانديزونه ، نيوکې او اعتراضونه تر سترګو کيدل او د بيان د آزادۍ په لور يو پرمختلونکى خوځښت وو. ګوند نه يوازې د خپلو نشراتي ارګانونو له لارې د خپلو غړو او ولس د ذهنونو د روښانولو او د هغوى د سياسي شعور او پوهې د لوړولو لپاره اړين ګامونه اوچت کړل بلکې د تبليغي پانو او اعلاميو د خپرولو سربيره يې يو لړ علمي ، سياسي او ادبي آثار وليکل او يا وژباړل. پدې ارزښتمن کار کې د پرچم په پرتله د خلقيانو او د دې ګوند د نورو کدرونو په پرتله د تره کي ونډه د پام وړ ده.

ب- د پارلماني مبارزې په ډګر کې

د ا، خ، د، ګ په تګلاره کې په سياسي مبارزه او په هغو کې په پارلماني ټاکنو کې په برخه اخېستنې ټينګار شوى وو.په پارلماني ټاکنو کې يې د ګډون موخه دا وه چې ګوندیان د پارلماني مبارزو سره آشنا شي او سربيره پردې په ټاکنيز کمپاين کې د خپل ګوند نړدې او لېرې اهداف ، د واکمنيو ناخوالې او د هيواد د وروسته پاتې والي لاملونه تولنې ته ورسوي. په ټاکنو کې د برې له امله د هيواد په لوړتقنيني ارګان کې د داسې قوانينو په تصويب ټينګار وکړي چې د قانون واکمني،اقتصادي پرمختيا او د دموکراسۍ ودې ته ګټور تمام شي. له همدې کبله وو چې ګوند د خپل جوړښت په لومړي کال (۱۹۶۵) کې څوارلس تنه د ولسي جرګې دوولسمې دورې ټاکنيزو سيالیو ته د مختلفو ولايتونو څخه د

نوماندانو په توګه ور وپيژندل چې دريو تنو ببرک کارمل، نوراحمدنوراو اناهيتا راتبزاد ولسي جرګې ته لار پيدا کړه. په ديارلسمې دوره کې يوازې دوو تنو کارمل او امين وکولای شول په پارلمان کې د ګوند د استازو په توګه د خپلو اړونده سازمانونو د استازيتوب جوګه شي. ګوند دواړو دورو ته په ټاکنيزو کمپاينونو او همداراز په ولسي جرګه کې د خپلو استازو له لارې د خلکو د ويښتيا او د ګوند د سياسي هدفونو د تبليغ لپاره ګټه پورته کړله. ولسي جرګې ته په ټاکنو کې ګوندي کانديدانو لسګونه ميټينګونه جوړکړل او په هغو کې يې خپلې نګلارې پرګنو ته ورسولې او خلک يې سياسي مبارزې ته وهڅول. د دستګير پنجشيري په وينا د ملي شورا دوولسمې دورې په تاکنيز کمپاين کې« د واحد ګوند په نوښت يوازې د کابل په ښار کې څلويښت ميټينګه جوړ شول او د پنځوسو زرو شا اوخوا کسانو پکې ګډون وکړ.» ۲/ ۱۶۶ هغه مهال ګوند د هېواد په يو شميراداري واحدونو کې په ټاکنو کې په حکومتي چارواکو د درغليو تورونه ولګول چې حکومت د ګوندي کانديدانو د بري مخه ونيوله. سربيره پردې ديارلسمې دورې ته څو تنه ګوندي کانديدان او د هغوی د ټاکنيزکمپاين ملګري لکه (صالح محمد زيری، دستګيرپنجشيری، عبدالکريم زرغون ، عبدالخالق ،عبدالهادي کريم، فدامحمد خواريکښ، قادربهيار او اکرم کارګر) توقيف او زنداني شول.

په ولسي جرګه کې د ګوند استازو په دولتي دستګاه کې د اداري او مالي فساد په وړاندې په مبارزې، په هيواد کې د قانون د واکمنۍ د ټينګښت ، د مطبوعاتو د آزادۍ ، د اساسي قانون د دموکراتيکو ارزښتونو او د پرګنو د حقوقو په دفاع کې و دريدل . د کارګرو، بزګرو، کسبګرو، کوچيانو، زده کوونکو او محصلينو او د ټولنې د نورو زيارکښو قشرونو د اقتصادي او صنفي غوښتنو څخه ملاتړ وښود .د پښتنو او بلوڅو د حق خود ارادیت په موضع کې ولاړ وو او په نړيواله کچه يې د امپرياليسم او ښکيلاک خلاف د نړۍ د ملي آزادي ښونکو غورځنګونو او په ځانګړې توګه د صهيونيزم په وړاندې د عربو او فلسطينيانو او د امريکې خلاف د ويتنام د خلکو د عادلانه مبارزو څخه ملاتړ کړی دی. په ډيرو مواردو کې په ولسي جرګه کې د ګوند د استازو دريځ په ټولنه کې د هغه د اعتبار د لوړو لپاره ګټورې پايلې لرلې. خو د کارمل ځينې ويناوې چې معمولاً د شوروي اتحاد له سياستونو څخه په بشپړ ملاتړ څرخيدلې د ګوند او په تېره د پرچم ملي دريځ ته زيان ورساوه . د ببلګې په توګه په ولسي جرګه کې يوه استازي د کارمل د وينا په اړه ويلي وو:« هيله کوم چې ببرک کارمل شوروي اتحاد ته د بې کچې ښه نيت په ښودلو سره د افغانستان شورا او د افغانستان بهرني سياست ته درناوی وکړي. » ۳۲/ ۱۲۶ په ولسي جرګه کې د کارمل دې ډول ويناوو ځينو استازو ته پلمه ورکړه چې په شورا کې د ګوند پر استازو برید وکړي د کارمل پښتنۍ ورماتې او نور احمدنور په ککرۍ کې ژوره ضربه وويني.

ج – په واټونو کې را ځرګندېدل

په دموکراتيکو ټولنو کې سياسي او ټولنيز سازمانونه او حتي حقوقي شخصيتونه د غونډو په جوړولو، د تبليغاتي پلاکاتونو په پورته کولو او لاريونو او ويناوو کولو سره خپلې او د ټولنې د ځانګړې طبقې سياسي او صنفي غوښتنې مطرح کړي او يا د واکمنۍ د نګلارو او پريکړو سره خپل مخالفت او يا موافقت څرګند کړي.د ا، خ ، د ، ګ د دموکراسۍ په لسيزه کې په پلازمېنه او په ځينو ولايتونو کې د کارګرو،بزګرو، محصلانو، زده کوونکو او نورو صنفي قشرونو او همداراز د پښتنو او بلوڅو د حقوقو نه د دفاع په موخه سلګونه مظاهرې او لاريونونه تنظيم کړل. د دې غونډو او لاريونونو په ترڅ کې يې خپل سياسي ، اقتصادي ، ټولنيز او فرهنګي اهداف بيانول. هغه مهال د پرله پسې لاريونونو څپې د۱۳۴۴ کال د لړم(عقرب) د دريمې څخه پيل شوې. د دموکراسۍ په لسيزه کې د ګوند دواړو اړخونو معمولاً هر کال د لړم دريمه ، د می لومړۍ نيټه (د کارګرانو د پيوستون نړيواله ورځ) او د وړې

نهمه (د پښتونستان ورځ) نمانځله . يو په زړه پورې لاريون د کارګرو د نړيوالې ورځې په مناسبت خلقيانو د ۱۳۴۸ کال د ثور په مياشت کې تنظيم کړی وو چې د ډول(دهل) او اتڼ سره د ميرويس ميدان (کوټه سنګي) څخه پيل او د زرنګار تر پارک پورې ترسره شو . کله چې خلقيان د زرنګار پارک ته چې د مظاهرو په مرکز اوښتی وو را ورسېدل ، ټول سياسي سازمانونه تر اغېزلاندې راغلل دا مهال د خلقيانو يو کدر ستړۍ ته وخوت او په مکروفون کې يې وويل :« دلته راشئ چې تاسو ته سياسي خبرې وکړو. هلته څه کوئ. تره کيان ډول وهي او ببرکيان ګډيږي. »۷۹/ ۸۴ پورتنۍ خبره د خلقيانو او پرچميانو دښمني هم ښيي . همدا رنګه يې په کارخانو کې د کارګرو د صنفي غوښتنو او د کار د شرايطو ښه والي په موخه مظاهرې سمبالولې. د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند له لوړې د لاريونونو او مظاهرو تنظيمول او يا د هيواد د ښارونو په واټونو او کارخانو کې راڅرګندېدل ، ګوند او ولس ته د هرسياسي عمل په شان هم مثبتې او هم منفي پايلې لرلې. مثبتې پايلې يې ګوند ته دا وې چې په ټولنه کې خپل شتون تثبيت، خپل سياستونه اوهدفونه، د هيواد د وروسته پاتې توب لاملونه وګړو ته ورسوي اوهغوی فعالې سياسي مبارزې ته وهڅوي او يا يې خپلو ليکو ته ورجذب کړي. په کارخانو کې د کارګرو په ګټه يو لړ سمونونه رامنځته کړي. په واټونو او کارخانو کې د نوموړي ګوند او نورو سازمانونو را څرګندېدل د خلکو د ذهنونو په روښانولو او ويښولو کې د سترګو وړ اغيز پرېښود. منفي پايلې يې دا شوې چې په پوهنيزو بنسټونو خاصتآ کابل پوهنتون او پوليتخنيک کې د پرله پسې مظاهرو او لاريونونو دوام د ښوونې بهير ته زيان ورسوي. د دې مظاهرو اوغونډو بل منفي اړخ دا وو چې اکثرآ په هغو کې د دې پرځای چې د حکومت ټګلارې او کړه وړه انتقاد شي ، ناکامۍ يې په ګوته او په ادارو کې د فساد د بربنډولو لپاره ګټه پورته شي ،خلک د سياسي سوله ئيزو مبارزو په فرهنګ سمبال کړي بلکې د وخت د سياسي سازمانو او په هغو کې د خلقيانو او پرچميانو ترمنځ په ناندريو او د يوبل په پته د تورونو او تومتونو په لګولو تيريدلي . سليمان لايق « زما د خاطراتو» په پنځه ويشتم ټوک کې د خلقيانو او پرچميانو له لوړي يو بل په پته د دښمنانه تبليغاتو او تورونو په اړه راوړي: « په نورمحمد تره کي پسې ويل کېدل چې دی د سي آی ای جاسوس دی ، دی پښتون فيودال دی ، دی د مجيد زابلي نوکر و، ده په انحصاراتو کې د شکرې او پترولو غلا کړې ده ، دی سياسي سواد نه لري، دی د قبيلې پديده ده او داسې نورتورونه . متقابلآ په کارمل او د ده په ملګرو پسې ويل کېدل : دی د دربار جاسوس دی ، دوی اشراف زاده ګان دي ، جنرال زاده ګان دي ، زېښونکي دي ، دوی د شتمنيو خاوندان او عياشان ، فحاشان او د حکومتو سره په سازش او جاسوسۍ کې دي او نور.» خو کله چې په خپله د افغانستان خلک دموکراتيک ګوند واک ترلاسه کړ د مظاهرو ،لاريونو او خپلواکو رسنيو فعاليت ته اجازه ورنکړه لکه څرنګه چې داودخان هم اجازه نه وه ورکړې .

په ګوند کې د انشعاب لاملونه

په سياسي ګوندونو کې د اختلافونو شتون يوه معمولي خبره ده خو دا اختلافونه تل ګوندونه له انشعابونو سره نه مخامخ کوي .معمولآ په سياسي ګوندونو او تلوالو کې هغه وخت انشعابونه راځي چې په نوموړو سياسي خوځښتونو کې په ستراتژيکي ، ايدئولوژيکي او سياسي ټګلارو کې اختلافونه پيدا شي. يا دا چې د زماني په يوه ځانګړي پراو کې په ملي او نړيواله کچه بنسټيز بدلونونه راشي چې نوموړي سياسي بنسټونه اړ شي په خپلو ټګلارو او د مبارزې د مخفي اوعلني بڼو په مخته وړلو کې د

نويو حالاتو سره د بدلون اړتيا وليدل شي او پدې هکله په سياسي او ټولنيزو بنسټونو کې د نظر يووالی رانشي. يا دا چې په ټاکنو او يا وسلواله مبارزه کې د ماتې له امله ګوندونه او تلوالې له کورنۍ کړکيچ سره مخامخ شي . تردې دمه پدې اړه د ا، خ ، د ، ګ د مشرانو، کدرونو او څيړونکو په ليکنو کې په ګوند کې د ستراتېژيکي او ايديالوژيکي اختلافونو په اړه څه ندي ويل شوي. البته د ګوند ځېنو مشرانو او کدرونو پدې هکله وروسته پاتې توب، ځانغوښتنې ، ډله بندیو، فرکسيونبازيو، د رونړ اندو خرده بورژوازي ځانګړتياوو،د تجربې نشتون ، سليقوي توپيرونو، سيمه ييزو،قومي ، سکتاريستي او شوونيستي تمايلاتو او د تئوريک کمزورتيا وو ته ګوتې نيولې دي. پدې کې شک نشته چې نومورو مواردو په ګوند کې کورنيو ستونزو، اختلافونو او ښايي د انشعاب په رامنځته راتګ کې رول لوبولی وي خو پدې اړه مشخص بحث نه دی شوی . د بېلګې په توګه کله چې ويل کېږي سيمه ييزو، قومي او سکتاريستي تمايلاتو انشعاب ته لمن ووهله وويل شي چې چا يا کومې ډلې دا تمايلات لرل او يا يې څه غوښتل . په خلقيانو کې د کارمل د ډلې د تګ وروسته د امين او بدخشي د قومي تمايلاتو له کبله دواړو ته ګوندي سزا ورکړل شوه . خو کارمل او همفکرانو يې چې له ګوند څخه ولاړل د خپل تګ يا انشعاب د لاملونو په اړه څه ندي ويلي . د انشعاب په اړه د دې ګوند مشرانو د پخوا په شان د ځان يا خپلو همفکرانو د سلامت ښودلو په موخه يا د يوې قطبي نړۍ ننني مسلط ذهنيت ته په کتو سره واقعيتونه تحريفوي يا نيمګړي او ناسم معلوماتونه وړاندې کوي.ښه بېلګه يې د کشتمند څرګندوني دي چې د افغانستان د خلق دموکراتيک واحد ګوند او د پرچم د فرکسيون د پروني دريځ سره په څرګند ټکرکې دي. هغه د خپل (يادداشتهای سياسي و رويدادهای تاريخی) نومې کتاب په ۱۷۰ مخ کې ليکي: « د ګوند د جوړيدو له پيله د نورمحمدتره کي او ببرک کارمل ترمشرۍ لاندې د (ا ، خ ، د ، ګ) د دواړو اړخونو ترمنځ جدي سياسي او ايدئولوژيکي اختلافونو شتون درلود. د تره کي اړخ د يوه سره مارکسيستي-لېنينستي ګوند طرفدار وو چې د نړۍ د ورونو کمونستي او کارګري ګوندونو په کتار کې په رسميت وپېژندل شي. خو د کارمل اړخ د يوه مترقي دموکراتيک ګوند چې د يوې پراخې دموکراتيکې جبهې په جوړولو سره د ملي دموکراسۍ د حکومت له لارې سوسياليسم د غايې او لېړې هدف ته د رسيدو لپاره مبارزه وکړي طرفداري کوله.که څه هم د کارمل طرحه د ځينوچپو اصطلاحاتو په منلو سره ومنل شوه خو اساسي اختلافونه په خپل حال پاتې شول. » که د کشتمند له څرګندونو سره همغږي شو ګڼ شمېر پوښتنې پيدا کيږي لکه ولې کارمل د مارکسيست- لېنينست تره کي سره ګډ ګوند جوړ کړ؟ ولې هغه څلور کسيزه کميسيون(کارمل ، کشتمند،پنجشيری ، شاه ولي) چې د تره کي له لوري د چمتو شوې کړنلارې په مسودې کار کاوه هغه ومنله چې دريو تنو کارمل ، کشتمند او پنجشيري چې واحد ليدلوری يې هم درلود داسې کړنلاره چې ورسره همغږي نه وو جوړه او د مرکزي کميتې په غونډه کې د رايو په اتفاق تصويب کړله ؟ کله چې کړنلاره په مرکزي کميته کې منل شوې وه نو بيا د کومو اساسي اختلافونو يادونه کيږي؟ وروستی دا چې ولې کارمل او د هغه پلويانو د انشعاب وروسته د ګوند په کړنلاره کې بدلونونه رانه وړل ؟ ټولو ته څرګنده ده چې د ګوند دواړو اړخونو د ګوند تر دوهمې کنګرې پورې د واحد ګوند د مرکزي کميتې له لوري د تصويب شوې کړنلارې د پلي کولو لپاره مبارزه کوله . د کارمل د واکمنۍ پرمهال چې کشتمند پکې دوهمه څيره وه د هغه مهال په دولتي رسنيو کې پدې اړه داسې راغلي دي: « د ايدئولوژيکي اړخه عملاً د دواړو خواوو ترمنځ اختلاف شتون نه درلود. د سياسي مبارزې په پام کې نه نيولو سره د ګوند دواړو برخو د هغو موخو لپاره مبارزه کوله چې د ا، خ، د، ګ کنګرې او د ګوند مرامي پروګرام ټاکلې وې.» ۹۹/ ۳۹ بل دا چې د لس کلن انشعاب وروسته ولې کارمل او د هغه فرکسيون د تره کي تر مشرۍ لاندې د خلقي اړخ سره بيا يووالي ته غاړه کيښودله چې

د هغه سره يې سياسي او ايديالوژيکي اختلافونه لرل.دا بيا ښيي چې د انشعاب او بيا يووالي لاملونه بل څه وو چې کشتمند نه غواړي هغه په ډاګه کړي. په هغه صورت کې د ګوند د جوړيدو، انشعاب او بيا يووالي په اړه د کارمل پټې نقشې او موخې بربنډيږي .

همدارنګه د ګوند بل بنسټ ايښودونکی پنجشيري د کشتمند په څيرنه غواړي چې د انشعاب په اړه حقايق وړاندې کړي. هغه د١٩٦٧ کال د اپريل په مياشت کې د انشعاب پرمهال د کارمل مشرۍ ته غاړه کيښودله خو لږ موده وروسته د کارمل نه جلا ، لومړی يې مستقل سازمان(خلق کارګر) جوړ کړاو د ٩مياشتني فعاليت وروسته بيړ ته له خلقيانو سره يوځای شو. هغه هم پخپل کتاب کې لاندې پوښتنو ته چې هغه ولې د ګوند په لومړي انشعاب کې د کارمل سره ولاړ ، ولې له کارمل نه جلا او بيا بيرته له خلقيانو سره يوځای شو حتی اشاره هم نده کړې. ده ته پکار وو چې لږترلږه يې د خپل دې لالهانده مندو ترړو او د کوڅو او لارو د بدلولو په اړه رڼا اچولې وای. البته نور کدرونه لکه محمدطاهربدخشي ، محمدظاهر افق او امان الله استوار چې له خلقي اړخ نه جلا شول د ګوند په کړنلاره کې په ځينو تکتيکي او سياسي مسئلو کې اختلافونه لرل خو د کارمل اړخ د (ا، خ ،د ، ګ) په نامه او د انشعاب نه مخکې د واحد ګوند د مرکزي کميټې له لوري د تصويب شوې اساسنامې او کړنلارې د منلو او د هغو د پلي کولو په موخه خپل جلا سازمان جوړ او مبارزې ته ادامه ورکوله. د ګوند د اساسنامې او کړنلارې په اړه که هغه د افغانستان د ځمکنيو واقعيتونو سره برابرې وې يا نه مرکزي کميټې د رايو په اتفاق تصويب کړې وې او د هغو د پلي کولو لپاره دواړو اړخونو ګډ او يا جلا جلا فعاليت درلود. عجيبه دا ده ميثاق چې د ګوند د انشعاب وروسته د تره کي سره پاتې شو داسې يو کتاب ليکلی دی چې د هغه د مرګ وروسته خپور شو. هغه په انشعاب کې نېغ په نېغه تره کی نه ملامتوي خو د سياست د الفبا سره آشنا لوستونکي پوهيږي چې پکې د انشعاب اصلي عامل تره کی ښودل شوی دی نه کارمل. پدې اړه بيا دا پوښتنه پيدا کيږي چې که په انشعاب کې د کارمل په پرتله تره کي منفي رول درلود نو ولې ميثاق د تره کي سره پاتې شو، پرچمی نشو خو له مرګه وروسته پرچمی شو. د شته لاسوندونو او روايتونو پر بنسټ د (ا ، خ ، د ، ګ) د انشعاب لاملونه دا دي.

الف – تکتيکي او سليقوي اختلافونه

د ګوند د بنسټ ايښودونکو مرکزي څېرو تره کي ،کارمل او بدخشي ګډ فکري اندونه لرل. خو تره کي او کارمل په ځينو تکتيکي مسألو لکه د پښتونستان د مسئلې، د ګوند د مبارزې د بڼې، ګوند ته د غړو د منلو او د هغوی ټولنيز دريځ ، د ګوندي فعاليت د څرنګوالي او د ګوند د نامه او بيرغ په هکله اختلاف درلود. په کنګره کې کارمل د ګوند له نامه او د بيرغ د رنګ په اړه د تره کي د نظرسره بشپړه همغږي وښودله. د پښتونستان مساله د تره کي له لوري داسې طرحه شوې وه چې هغه بايد د ګوند په کړنلاره کې د افغانستان او پاکستان ترمنځ د اختلاف وړ يوې تاريخي - ملي ستونزې په توګه مطرح شي او د حل لار يې د پښتنو او بلوڅو د ارادې پر بنسټ ليدله. د کارمل او همدارنګه د غلام محی الدين زرملوال له انده د دې مسالې حل د حکومت دنده ده او اړينه نه بريښي چې هغه د ګوند په کړنلاره کې راوړل شي. خو وروسته وليدل شول چې د پښتونستان د ستونزې حل د ګوند په اساسي کربنو کې ځانګړی ځای درلود او دې هم دا معنی لرله چې کارمل د تره کي له ليدلوري سره همغږي ښودلې ده. د ګوند د نامه په اړه تره کي د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند باندې ټينګاردرلود او کارمل بيا د نوي جوړيدونکي ګوند نوم د افغانستان د خلکو ګوند (حزب مردم افغانستان) غوښت. دا چې کارمل د حزب مردم افغانستان په نامه د ګوند د نامه غوښتونکی وو پدې دليل د منلو وړ بربښي چې د پرچميانوهغې

برخې چې ځانونه د کارمل د ليکې رښتينې پلويان شميري په کال ۲۰۱۲ کې د حزب مردم افغانستان په نامه سازمان جوړکړ. تره کي د ګوند په پټې او کارمل پرعلني مبارزې ټينګار درلود. تره کي د ګوند د غړو طبقاتي دريځ ته ارزښت قايل وو چې د خواړې او منځنۍ طبقې استازي ګوند ته و منل شي او کارمل د غړو طبقاتي او ټولنيز دريځ مهم نه ګڼلو .

ب- د ګوند د مشرۍ پرسر اختلاف

د کنګرې د جوړېدو په درشل کې د تره کي او کارمل رول او اعتبار ته په کتو سره دواړو د ګوند د مشرتابه شونتياوې لرلې . په کنګره کې تره کی د ګوند د مشرپه توګه غوره شو. خو څه موده وروسته د کارمل د پلويانو له لوري تبليغات کېدل چې تره کي کارمل ته رايه نه وه ورکړې ترڅو د کارمل په پرتله خپل محبوبيت او اعتبار ثابت کړي. پدې اړه کشتمند ليکي: « د کنګرې د پرانيستلو پر مهال د کنګرې غړو ته د کنګرې د لومړنيو سازمان ور کوونکو په توګه ور وپيژندل شول چې دوی دواړو د ګوند د مشرۍ لپاره مساوي او يو شان رول درلود...، کارمل په داوطلبانه توګه دا موقف نورمحمدتره کي ته پرېښود.» ۳۹/ ۱۴۲ دا نو بيا د کشتمند خپل ذهني خيالات دي . پدې اړه مخکې ويل شوي وو هر چا چې زياتې رايې وړې وي هغه به د ګوند مشر وي. دا دموکراتيک او مناسب غوراوی هم وو. کله چې کشتمند د کارمل له لوري په داوطلبانه توګه تره کي ته د ګوند د مشرتابه د پرېښودلو ادعا کوي دا ښيي چې په ګوند کې د انشعاب يو لامل خو اصلي لامل د ګوند د رهبرۍ پر سر وو. د کارمل د پلويانو د ادعا خلاف ځينې غلام محی الدين زرملوال او نور ميثاق يادوي چې کارمل ته ووټ نه وو اچولی .دا چې زرملوال يا ميثاق او د پرچميانو په ادعا تره کي کارمل ته رايه نه وه ورکړې د مسالې يو اړخ دی خو تره کی د ګوند د مشر په توګه و منل شو. که کارمل ته د هغه غوراوی د منلو وړ نه وو خپل اعتراض به يې کړی وو چې پدې غوراوي کې درغلي شوې ده . يو شوروي ژورنالست چې د کارمل او د (ا، خ، د،ګ) له ځينو مشرانو او همدا رنګه له شوروي ملکي او پوځي جګپوړو سره د ګوند او د افغانستان د سياسي او ټولنيزو بهيرونو په اړه مرکې کړي دي او د هغو پر بنسټ يې کتاب ليکلی دی د ګوند د جوړيدو په مهال د کارمل د خيالونو دا ډول انځورکاږي : « ببرک کارمل د زړه له تله هيله لرله چې د ګوند د ليډر په توګه وټاکل شي. خوهغه ښه پوهيده چې د تره کي په وړاندې چې د بډايې بيوګرافۍ څخه برخمن دی او د ميلادي (څلويښتمو) کلونو څخه د ويښ ځلميانو په خوځښت کې شامل وو چانس يې کمرنګه دی.» ۶۳/ ۳۱ بارق شفيعي د انشعاب مسئلې ته داسې ګوته نيسي: « د پرچم جريده د خلق د جريدې ادامه ورکوونکي وه. پرچم د خلق سره هيڅ تضاد نه درلود او اصلاً د خلق او پرچم اختلاف يو ايدئولوژيک اختلاف نه وو، سياسي اختلاف نه وو او د هغوی اختلاف د رهبرۍ پرسر وو. د ګوند په کورني ژوند کې اختلاف چې تره کی يا کارمل؟ کوم يو د ګوند مشري ولري. » ۱۰۰ پدې هکله عبدالعلي ارغنداوي ورته نظر لري او ليکي : « اساسي اختلاف په ظاهره توګه په رهبرۍ وو، او په اصولو کې کوم اختلاف نه وو موجود. » ۱۰۱/ ۱۴۸ پدې هکله يو افغان ليکوال ليکي : « د ګوندي ماشين په د ننه کې کارمل هڅه کوله چې تره کي د ګوند د عمومي منشي له دريځه پسې واخلي خو کله چې پاته راغی نو استعفی يې وکړه. کارمليانو وروسته خپل ملاتړي ورسره واخيستل او خپل ځاني ګوند يې جوړ کړ.» ۳/ ۲۲۹ سليمان لايق د خپلو خاطراتو په پنځه ويشتم ټوک کې د آيا کارمل واقعا تروريست دی؟ سرليک لاندې برخه کې ليکي :« د انتخاباتو په نتيجه کې نورمحمد تره کی د عمومي منشي د مقام لپاره ۲۷ رايې او ببرک کارمل ۲۶ رايې وګټلې او په دې توګه نورمحمدتره کی د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوندعمومي منشي شو .ببرک کارمل له هماغه شيبې ، يعنې ۱۳۴۳ کال د جدې له يوولسمې نېټې نه

چې د ګوند لومړنۍ کانګرې ګډون کونکو یو له بل د افغانستان له خلکو سره د وفادرۍ لوظ او لوړه کړې وه ، ببرک کارمل د تره کي پرضد او د ده د شخصیت د تخریب لپاره ملا وتړله ...، کارمل د مبارزې او شخړې په دوام کله چې پوه شو چې نورمحمد تره کی په آسانتیا له میدان څخه نشي ایستلای د خپلو روشنفکرانه هوسونو په څپو کې دې ته راغی چې نورمحمدتره کی په فزیکي لحاظ له میدان څخه وباسي،ځکه خو نوراحمدنور ، وکیل او محمود بریالي د مرکزي کمیټې له ملګرو سره په دې احتیاط او په غیر رسمي توګه کار پیل کړ...، نور احمدنور تر اوږدې مقدمې وروسته وویل مثلاً زمونږ په ګوند کې د انشعاب د لرې کولو او د پرچمي – خلقي د وحدت د تامین لپاره ضروري ده نورمحمد تره کی له منځه لرې کړو.» د لایق دا خبره ښیي چې کارمل او ترهګرو ملګرو یې د تره کي د ترور هوډ هم درلود تر څو کارمل د ګوند مشرۍ ته ورسیږي.

د پورتنیوڅرګندونو څخه دا پایله راوزي چې د ګوند د انشعاب اصلي لامل د رهبرۍ پر سر وو. تره کي د ګوند رهبرۍ ته رسیدلی وو خو کارمل د هغې څخه بې برخې وو نو هماغه دي چې کارمل هغې ته د رسیدو په موخه مبارزه پیلوي. په لومړیو کې د کارمل مبارزه پر دې راڅرخېده چې تره کی تجرید او بې اغېزې کړي او حتی له منځه یوسي خو کله چې پدې کار کې پاتې راغی د خپلو پلویانو سره د ګوند څخه ووت او د (ا، خ ، د ،ګ) په نامه یې خپل سازمان جوړکړ چې په تولنه کې د پرچم په نامه وپیژندل شو.

ج- د ګوندیانو د تولنیز دریځ توپیر

د شوروي اتحاد او د هغه سره جوخت د وارسا د تړون له ړنګېدو وروسته چې نور د طبقاتي مبارزې او د پرولتري انترناسیونالیسم شعارونو بازار نه درلود. لویدیځ د خپل پیاوړي تبلیغاتي ماشین او نورو شونتیاوو پر مټ په وروسته پاتې هیوادونو کې قومي ،ژبنیو او مذهبي مخامختیا او ټکرونو ته لمن وهل پیل کړل. افغانستان د چنګاښ د ۲۶ انقلاب وروسته د زبرځواکونو او ګاونډیانو د سیالیو او کشمکشونو په ډګر اوښتی وو. پدې زماني پراو کې ستر ځواکونه او ګاونډیان په دې بریالي شوي دي چې په یو شمیر سیاستوالو او د نظراو قلم په خاوندانو پانګه واچوي . همدا ډله وګړي دي چې د روباتونو په څیر څه ډول یې چې کوک او چمتو کړي همغسي په خبرو او خوځښت راځي او د هیواد پیښو او قضایاوو، شته ستونزو او ناخوالو ته د قوم ، ژبې ،سیمې او مذهب له کړکۍ ګوري. پردې بنسټ دي چې دا ډله وګړي د (ا، خ ، د ، ګ) انشعاب ته قومي بڼه ورکړي. هغوی خپل دا ناسم حکمونه صادروي چې ګواکې د تره کي تر څنګ پښتانه او د کارمل سره غیر پښتانه ودریدل. پداسې حال کې چې هغه مهال د نوموړي ګوند په یوه اړخ کې هیچا په بربنډه توګه د قومي او ژبنیو تړاوونو خبره نه را پورته کوله . هغه مهال په ګوند کې واکمن ذهنیت دا وو چې د افغانستان د وروسته پاتې والي اصلي لامل طبقاتي ستم او د حل نسخه یې د تولید پر وسایلو د ډله ئیزحاکمیت ټینګښت ګانډه. ښه بیلګه یې دا وه کله چې په خلقي اړخ کې محمد طاهربدخشي د ملي مسئلې د حل خبره ډېره زمزمه کوله او بیا یې خپله لار جلا او د(انتظار د محفل) په نامه یې خپل سازمان جوړ کړ سمدلاسه همدې د (ا ، خ ، د ،ګ) نوموړی سازمان د ستمیانو په نامه تبلیغ کړ او په همدې نامه په ټولنه کې وپیژندل شو . هغه ډله ځیړونکي چې د ګوند انشعاب قومي تړاوونه ګڼي د انشعاب پرمهال د دې ګوند د دواړو ډلو د مشرتابه لاندې قومي تړاو د هغوی د ادعا ناسموالی ښیي.

الف- د تره کي ترمشرۍ لاندې د خلقي اړخ د مشرتابه قومي تړاو.

۱-نورمحمدتره کی د مرکزي کمیټې اصلي غړی پښتون

۲-محمدطاهربدخشي	د مرکزي کميټې اصلي غړی	تاجک
۳-دکتورصالح محمدزيری	د مرکزي کميټې اصلي غړی	پښتون
۴-دکتور شاه ولي	د مرکزي کميټې اصلي غړی	تاجک
۵-عبدالکريم ميثاق	د م،ک على البدل غړی	هزاره
۶-دکتورمحمدظاهرځدران	د م،ک على البدل غړی	پښتون
۷-محمداسمعيل دانش	د م،ک على البدل غړی	قزلباش
۸-حفيظ الله امين	د م، ک على البدل غړی	پښتون
۹-محمدظاهرافق	د م،ک على البدل غړی	پښتون
۱۰-دکتورعبدالمحمد درمانګر	د م،ک على البدل غړی	پښتون

ب- د ببرک کارمل ترمشرۍ لاندې د پرچمي اړخ د مشرتابه قومي تړاو.

۱-ببرک کارمل	د مرکزي کميټې اصلي غړی	تاجک
۲-غلام دستګيرپنجشيري	د مرکزي کميټې اصلي غړی	تاجک
۳-شهرالله شهپر	د مرکزي کميټې اصلي غړی	ازبک
۴-سلطانعلي کشتمند	د مرکزي کميټې اصلي غړی	هزاره
۵- نوراحمدنور	د مرکزي کميټې اصلي غړی	پښتون
۶ -عبدالوهاب صافي	د م، ک على البدل غړی	پښتون
۷-عبدالحکيم شرعي جوزجاني	د م،ک على البدل غړی	ازبک
۸- محمدحسن بارق شفيعي	د م،ک على البدل غړی	تاجک
۹- غلام مجدد(سليمان لايق)	د م،ک على البدل غړی	پښتون

پورتنی ترکيب ښيي چې په دواړو اړخونو کې د هيواد د سترو قومونو استازي ليدل کيږي . البته بله ډله ځيږونکي چې په ګوند کې د انشعاب لامل قومي تړاو ګڼي د قضاوت معيار يې په ګوند کې ځينې پيښې او پدې پيښو کې د نوموړي ګوند د ځينو مشرانو دريځونه دي. د ساري په توګه محمداکرام انديشمند د اسلامي جمعيت کدر پدې هکله داسې ليکي :« د افغانستان په خلق دموکراتيک ګوند کې د هغه د واکمنۍ په زمانه کې کودتا ګاني او حتی د مجاهدينو له تنظيمونو سره د ګوند د واکمنۍ د نسکورېدو په درشل کې جوړجاړی د قومي او قبيلوي تفکر ريښې لرلې. د۱۳۶۹ کال په کب کې د خلق له لوري د شهنوازتنې او ګلبدين حکمتيار کودتا ، بيا د ۱۳۷۱ کال په ثور کې د حکمتيار سره د اسلم وطنجار او رازمحمدپکتين ترمشرۍ لاندې د همدې اړخ ملتيا ، په همدې وخت کې د احمدشاه مسعود سره د پرچم د اړخ ملتيا او ګډون...، ريښه يې په دموکراتيک خلق کې قومي تمايلات دي. » ۸۷/ ۹۳- ۹۴ که چيرې د دې ادعا سره همغږي شو چې تنې او حکمتيار په ګډه د نجيب الله خلاف کودتا کوله دوی دری واړه پښتانه او د پښتنو د غلزيو په څانګه پورې تړاو لري. دلته بيا قومي تړاو څه چې د قبيلوي تړاو خبره هم سمه نه ده. پر بله خوا پاکستان ته د تنې سره په تښتېدلو جنرالانو کې تاجک توکمه کسان او حتی يو بدخشۍ جمعيتی د کابل پوهنتون استاد هم وو. همدارنګه د پرچميانو او مسعود ترمنځ جوړجاړي کې د ناپښتنو پرچميانو سربيره پښتنو هم شتون درلود او په مخالفت کې يې غيرپښتانه پرچميان هم ودريدل. ځرګند ساری يې غيرپښتون غلام فاروق يعقوبي د امنيت وزير دی چې د خپل ژوند تر پايه د پښتون نجيب الله تر څنګ ولاړ وو او د نجيب الله سره د هغه درېدل د دې سبب شول چې د نجيب الله ِ مخالفين او په غالب ګومان پرچمی يارمحمد د مزدک ورور هغه ووژني . د مسعود سره جوړجاړی د ټولو ناپښتنو پرچميانو جوړجاړی نه بلکه د ړندو قومي متعصبوکارمليانو او مسعوديانو ترمنځ جوړجاړی وو. هغه پرچميانو

چې د مسعود سره جوړجاړی کړی وو ټول يې غير پښتانه نه بلکې پښتانه هم پکې وو چې جنرال نورالحق علومي او جنرال عظيم زرمتي يې څرګند ساري دي. که چيرې د مسعود سره د غيرپښتني پرچميانو يووالی ومنل شي دا بيا ښيي چې اسلامي جمعيت هم تاجکي تنظيم وو. پردې بنسټ ويلی شو چې د ګوند انشعاب د قومي او قبيلوي تړاو پر اساس نه بلکې د مشرتابه اوغړو د طبقاتي تړاوونو او ټولنيز دريځ پربنسټ صورت وموند. که چيرې د ا، خ ، د ،ګ د دوو سيالو اړخونو د مشرتابه او کدرونو طبقاتي تړاوونو ته وکتل شي د خلقي اړخ غوڅ اکثريت غړي د ټيټې طبقې او کليوالي چاپيريال څخه سر راپورته کړی او د پرچم اړخ ډيری د ټولنې په شتمنو او ښاري چاپيريال پورې تړاو درلود. «پرچميان ، د خپلو شعارونو سره سره د کارګري طبقې څخه نه ول، حال دا چې د خلقيانو له منځه ډير د کروند ګرو کورنيو څخه ول ،... پرچميان د خپلې ښاري سابقې پر اساس ډير لويديځ ډوله ول، او ويل کيږي چې زياتره وخت به يې ګوندي غونډې په ډيسکو ډانس سره پای ته رسولې. » ۳/ ۲۲۳ ، ۲۲۷ پداسې حال کې چې هغه مهال کليوالي خوارو خلقيانو يوازې د ډيسکو او ډانس نوم اوريدلی وو او د هغوی يوازې ملي اتڼ زده وو. د خلق او پرچم طبقاتي او ټولنيز توپير ته بهرنيو هم ګوته نيولې ده . « د هغوی ترمنځ د ټينګو شخړو علت اصلاً په مفکوره کې دومره نه وو، ځومره چې په عنعنوي منابعو کې نغښتی وو. يعني توکميز توپيرونه، ټولنيزتوپيرونه او د کابل او ولايتونو ترمنځ دوه اړخيزه تحميلي اهانت او سپکاوی.» ۱۰۲ /۱۴۱ دوه شوروي جنرالان (ګوريلوف او مايوروف) چې لومړی يې د خلقيانو په واکمنۍ کې د دفاع وزير سلاکار او دوهم يې د کارمل پوځي سلاکار دی ورته ليدلوری لري لومړی يې ليکي:«خلقيان عمدتآ د ټولنې له ټيټ قشر څخه راوتلي وو او پرچميان بالعموم د متوسطې او لوړې بورژوازۍ او فيوډالي کړيو، يعنې اساسي اختلاف طبقاتي توپيرونه دي .» دوهم يې پدې اند دی چې« پرچم د شتمنو افغانانو لکه منځنيو اوغټو ځمکوالو ، د رونې اندو د سر سر کسانو او د لوړو ملکي او پوځي مامورينو استازي وو. په خلق کې نور ګرده پاتې کسان راټول شوي وو. » پدې هکله امريکايي څيړونکی سليک اس هاريسون ليکي :« د دواړو اړخونو ترمنځ ايدئولوژيک اختلاف د ټولنيزو توپيرونو تر پوښ لاندې پټېده . زياتره پرچميانو د ښاري پورتنۍ طبقې څخه سر را پورته کړی وو او په فارسي ژبه يې خبرې کولې. ډيرو يې د واکمنو نخبه ګانو سره کورنۍ اړيکې لرلې ، خلقيانو په هغوی د (سلطنتي کمونست ګوند) ټاپه وهله. حتی د پرچميانو پښتنو هم په دري ژبه خبرې کولې او د فرهنګي نظره يې د پښتنو د قبيلوي ژوند سره واټن نيولی وو. په مقابل کې خلقيان د پښتنو د مخ په ودې تحصيل کړې متوسطې طبقې د ټيټ قشر استازيتوب کاوه. » ۴۷/ ۱۸

د امريکايي څيړونکي په څرګندونو کې د خلقيانو او پرچميانو د طبقاتي دريځ او ټولنيز ترکيب څرګند توپير ترسترګو کيږي خو د هغه په ارزونه کې لکه د ډيرو نورو په شان دا تشه شتون لري چې د دواړو اړخونو ترکيب ته يې قومي بڼه هم ورکړې ده . د طبقاتي تړاو پرته بنايي د پاچا او سلطنتي کورنۍ سره د پرچم د مشرتابه اړيکو د ګوند په انشعاب کې هم خپل رول لوبولی وي. لکه څرنګه چې د حزب دموکراتيک نوين (شعله يانو) لومړی انشعاب هم د دربار سره د نوموړي سازمان د مشر اکرم ياري اړيکو رول درلود. د نوموړي سازمان د مشرتابه څخه انجينرعثمان د پس منظر په نامه يوه ليکنه کې « اکرم ياري پدې دليل د انقلابي مبارزې صلاحيت نه لرونکی او ناوړه اعلان کړ چې هغه څه موده د ظاهرشاه په کورکې اوسيدلی وو.» ۱۰۳ د سلطنتي کورنۍ او يا دربار سره د کارمل د اړيکو په اړه ډيری سياسي ډلو او سياستوالو څرګندونې کړې دي. پدې هکله صباح الدين کشککي ليکي :« په ربښتيا سره کارمل هميشه پاچا ليده او دربار ته يې تګ او راتګ درلود. (پاچا دا موضوع دې ليکوال ته ويلې وه) همدارنګه ببرک کارمل په سلطنتي کورنۍ پورې تړلیو د واکمنې دستګاه د ځينو

غړو سره نږدې اړيکې لرل.» ۳۲/ ۱۷۱ همدارنګه د پرچم د فرکسيون د رهبرۍ وتلې څيرې اناهيتا راتبزاد په سلطنتي کورنۍ کې لويه شوې وه ځکه چې د هغې مور د صدراعظم شاه محمودخان په کور کې کار کاوه. کله چې يو سياسي ګوند د خپل هيواد وروسته پاتې والی په طبقاتي ستم کې ويني ببله شکه په دې ګوند کې د ټيټې او محکومې طبقې د استازو سره دا پوښتنه پيدا کيږي چې څه ډول يو فيوډال ، پانګوال ، د سوکاله ژوند خاوند د خپلې طبقې په وړاندې دريږي. پداسې يوه ګوند کې دا طبقاتي او ټولنيز توپير د دې لامل کيږي چې د دښمنو طبقو استازي په يوه سياسي خوځښت کې ګډ فعاليت ونشي کړای. افرآسياب خټک د پولې د هغې خوا سياستوال د کارمل د کليوالي ضد او پښتني ضد روحيې په هکله وايي: « دري ويونکي کابليان لکه کارمل اکثرآ پښتو ژبو ته پښې ګردي يا کليوال پښې لوڅې ويل. » ۴۷ / ۲۰۱ په طبقاتي ټولنو کې دا ناشونې بريښي چې شتمن او بيوزلي ، بډای ښاري او خوار کليوال دې په يوه دسترخوان سره کښيني او په يوه سياسي غورځنګ کې چې دا سياسي خوځښت د طبقاتي مبارزې پر محور څرخيږي ګډ ه مبارزه او فعاليت وکړي. د (ا ، خ ، د ،ګ) د غړو د طبقاتي او ټولنيزو دريځونو توپير چې د هغوی په ورځنيو کړووړو او راشه درشه کې ليدل کيده د دې سبب شو چې هغوی د خپل طبقاتي او ټولنيز دريځ، کليوالي او ښاري تړاوونو له مخې سره جلا شي او په دوو ډلو چې شتمن او ښاريان په يوه ،خواران او کليوال په بل سازمان کې سره راغونډ شي . که چيرې ګوند د طبقاتي مبارزې پر بنسټ خپله تګلاره نه وای غوره کړې ښايي په ګوند کې شته طبقاتي او ټولنيزو توپيرونو خپل منفي رول نه وای لوبولی. که څه هم هر سياسي سازمان نه مذهبي سازمان د ټولنې د ځانګړو طبقو او قشرونو د ګټو مخکښ او مدافع ګڼل کيږي. د (ا، خ ، د، ګ) په نامه سازمان خو په واقعيت کې د دوو مختلفو ټولنيزو دريځونو او مخالفو دښمنو طبقو استازو د څه پاسه دوو کلونو وروسته د۱۹۶۷ کال د مې په څلورمه خپلې لارې سره جلا کړې او په خپلو جلا جلا سازمانو کې يې خپلې مبارزې ته دوام ورکړ او د خلکو خبره « کبوتر با کبوتر و زاغ با زاغ يکجا کنند پرواز» له مخې هر څوک د خپل جنس له مخې په دوو ډلو وويشل شول او په افغانستان کې د بې طبقاتو ارماني ټولنې د جوړولو په لور والوتل.

د ـ په انشعاب کې د مسکولاس

ټول دولتونه د نورو دولتونو سره د خپلو ملي ګټو پر بنسټ اړيکې پالي او ډېر لږ ليدل شوي دي چې ځواکمن دولتونه پدې اړيکو کې ربښتيني وي او د نورو په کورنيو چاروکې له لاسوهنو ډډه وکړي. شوروي اتحاد لدې څخه نشي مستثنی کېدای. شوروي اتحاد چې د ۱۹۱۹ کال راهيسې د افغانستان سره سياسي، اقتصادي او کلتوري اړيکې لرلې او د وخت په تېرېدو سره يې لمن پراخېده او ګڼ شمېر متخصصينو يې د هيواد په دولتي بنسټونو کې موجود وو. د دواړو دولتونو ترمنځ دې ډول اړيکو شوروي اتحاد ته د يوه زبرځواک په توګه دا امکانات ورکول چې يو شمير افغان دولتي چارواکي او سياستوال وپېژي. په افغانستان کې د مسکو د سترګو وړ اغيز له کبله د امکان څخه لېرې نه ده چې د (ا، خ ، د ،ګ) په بنسټ ايښودونکو کې مسکو داسې افراد لرل چې د شورويانو د لارښوونو پربنسټ يې ګامونه اوچتول. د ګوند د بنسټ ايښودو پرمهال کرملن ناستو دا خيال درلود چې دوی ته وفاداره او په دوی پورې تړلې څيره د ګوند مشري ترلاسه کړي چې د هغه په واسطه خپلې نقشې د دې ګوند له لارې پلې کړي. د دې ګوند د جوړيدو وروسته بهير او د مسکو دريځ وښودل چې د ګوند په مشرۍ کې د تره کي په راڅرګندېدو سره کرملن نهيلی شو چې د دوی د پام وړ کس د ګوند په مشرتابه کې راڅرګند نشو نو پدې هڅه کې شو چې د خپلې دې باوري څيرې پواسطه پر ګوند انشعاب تحميل کړي . پدې اړه د

خلک دموکراتیک ګوند ځینې کدرونه او په هغو کې میثاق د ګوند انشعاب ته هم لدې کړکۍ ګوري او لیکی:«کارمل لکه چې په خپله ارزونه او یا ښایي د نړیوالې سرچینې څخه په الهام سره دې پایلې ته رسېدلی وي ښه فرصت دی چې له تره کي جلا شي .» ۷۹/ ۶۹ په نړۍ کې د شوروي پلوه ګوندونو په اړه د مسکو د سیاست په هکله امریکایي شوروي پیژندونکی هنری برادشر لیکي :« د کی جی بی استازو نه یوازې په کمونست ګوندونو کې انشعابونه تشویق کړي بلکې د هغو الهام ورکوونکي هم وو ترڅو پدې ډول د هرې ډلې څخه د مسکو د موخو لپاره ګټه پورته کړي.» ۱۰۴ / ۵۲ که چېرې شوروي اتحاد پر افغانستان یرغل نه وای کړی یو شمېر څېړونکو او همدا رنګه خلقیانو به د برادشر پورتنۍ څرګندونې بابیزه ګڼلې وای چې څرنګه به مسکو د (ا، خ،د، ګ) چې د شوروي اتحاد دوست ګوند وو هغه ټوټې کړي. شورویانو د خپل څه کم لس کلن اشغال پر مهال بیا هم هڅه ونکړه چې د خلقیانو او پرچمیانو ترمنځ ارګانیک یووالی ټینګ شي بلکې د دواړو اړخونو څخه یې ګټه پورته کوله خو هڅې یې د پرچم د ډلې په پیاوړتیا او د خلقیانو په کمزورتیا څرخېدلې. لامل یې دا وو چې خلقیان یې د ناسیونالستانو او پرچمیان یې د انټرناسیونالستانو په نامه پیژندل. لیکوال ته یوه خلقي پوځي چې د محمدداود د واکمنۍ پرمهال په نوي دهلي کې زده کړې کولې ویلې دي. یوه ورځ په یوه کافي کې چې هلته به د ایران د تودې ګوند غړي راټولېدل مجلس درلود او ما هم د خپل خلقي توب خبره ورته وکړله . توده یانو وویل چې خلقیان ناسیونالستان دي او هغوی انقلابیون نه دي بلکې پرچمیان په افغانستان کې اصلي انقلابیون دي. پدې اړه محمدالله صافی خلقي کدر وایي: « په پولېټخنیک کې د زده کړو پر مهال مې د خپل شوروي استاد څخه د یوه روسي کتاب غوښتنه وکړه. هغه راڅخه پوښتنه وکړه چې ته د کومې سیاسي ډلې سره تړاو لرې او مشر یې څوک دی. ما ورته وویل چې خلقي یم او مشر مو نورمحمد تره کی دی. څو ورځې وروسته استاد را ته وویل چې تاسو انقلابیون نه بلکې ناسیونالستان یئ. څرنګه چې زه کمونست نه یم دا کتاب نشم پیدا کولی.کله چې زه د لوړو زده کړو لپاره شوروي اتحاد ته ولاړم همدا استاد زما رهنما وو او سربېره پردې د انستېتوت د ګوندي کمېټې منشي هم وو. ما ترې وپوښتل تاسې په افغانستان کې ویل چې کمونست نه یې خو اوس وینم چې د ګوندي کمېټې منشي یې. استاد وویل چې په افغانستان کې د کی جی بی د غړو پرته نورو شورویانو اجازه نلرله چې د افغانانو سره اړیکې ټینګې کړي.» همدا لامل وو چې مسکو نه غوښتل چې د ناسیونالست تره کي ترمشرۍ لاندې ګوند پیاوړی شي او د کارمل پواسطه یې پرې انشعاب تحمیل کړ.

د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند چې هغه مهال د افغانستان د خلکو د دموکراتیکې ټولنې په نامه یادیده د۱۹۶۷ کال د می په میاشت کې په دوو ډلو پرته لدې چې د ټولنې د رهبرۍ (مرکزی کمیټې) په غونډه کې پرې بحث وشي او یا کومه اعلامیه یا ابلاغیه خپره شي د نورمحمدتره کي او ببرک کارمل ترمشرۍ لاندې په دوو برخو وویشل شو او د افغانستان د دموکراتیکې ټولنې په نامه یې جلا سازماني او سیاسي مبارزې ته ادامه ورکړه. دا چې دا ټولنه په دوو برخو وویشل شوه هغه وخت عملي جامه واغوستله چې د مرکزي کمیټې نوبتي غونډې ته چې د مې په پنځمه(غویي څوارلسمه) د پنجشنبې په ورځ د زیري په کور کې دایرېده کارمل او د نوموړي پلویان غونډې ته رانغلل معنی یې دا وه چې ټولنه « ګوند» په دوو برخو وویشل شوه. البته چې د دې غونډې نه مخکې د انشعاب نښې نښانې څرګندې شوې وې او تره کي ته د کارمل پلویان معلوم وو.خو د کلیوالي پنجشیري دریځ ورته څرګند نه وو. تره کي د هغه د دریځ د معلومولو په موخه زیری او بدخشي هغه ته استولي وو. نوموړو پنجشیري ته ویلي وو که چیرې « کارمل وغواړي له ګونده څخه بیل شي دی ورسره ځي که څنګه ؟ هغه ویلي و تاسو بیغمه اوسئ زه له ګوند څخه نه بیلیږم. » ۴۰/ ۱۷۲ خو پنجشیری د خپلې ژمنې خلاف د کارمل

سره ولاړ. د ګوند څخه د کارمل او ملګرو د تګ په اړه تره کي ګلدادخان د هغه مهال د ننګرهار د ګوندي کمېټي مسؤل ته ويلي وو :« کله چې زه د ببرک کارمل له خوا څخه د ببلې او جلا ډلې جوړولو په هڅو کولو باندې خبر شوم ، نو د مرکزي کمېټي په پراخې غونډې (د مرکزي کمېټي د علی البدل غړو په ګډون) کې مې هغه ته وويل چې دغه کارونه پرېږده ! دا ډول چارې چې تا پيل کړې دي ، نه تا ته ګټه رسوي او نه ګوند ته کومه ګټه لري. دا چارې زمونږ ګوند او ډله کمزورې کوي. کارمل زما دا انتقاد پر ځان باندې بد ومنلو او هغه عصبي شولو او غبرګون يې وښود. د مرکزي کمېټي په بلې ور پسې غونډې کې مونږ ډېر انتظار وايستلو، خو کارمل او د مرکزي کمېټي څو تنه نور غړي غونډې ته را نغلل. د مرکزي کمېټي په هېڅ کومې غونډې کې ، داسې خبرې چې ګڼې دوی (کارمل او ملو يې) ځانله ببله ډله جوړوي ، نه وې شوې. دوی مونږ(د مرکزي کمېټي نورو غړو) ته د مرکزي کمېټي غونډې ته د نه راتګ څخه خبر هم نه وه راکړی. هغوی د مرورو کسانو په څېر، په پټو خولو يو ځايي او ګډ ګوندي فعاليت را پرېښود.» ۱۰۵/ ۱۷۷ ـ ۱۷۸ د انشعاب په هکله شوروي ليکوال لياخوفسکي (د افغان غميزه اوميرانه) نومي کتاب د ۱۸- ۱۹ مخونو کې ليکي: «د ا، خ ، د، ګ د جوړيدو وروسته ډير ژر د هغه په مشرتابه کې د رهبرۍ پرسر د نورمحمدتره کې او ببرک کارمل ترمنځ مبارزه پيل شوه. وروستی چې په پارلمان کې د استازي په توګه ټاکل شوی وو لدې څخه ځورېده چې په ګوند کې دوهم رول لري. همدا رنګه د ځينو تکتيکي مسئلو په اړه اختلاف شتون درلود. د بيلګې په توګه ببرک کارمل او د ا، خ ، د ، ګ په مرکزي کميټه کې د هغه پلويانو په ګوند کې د علني مبارزې په پياوړتيا ټينګار درلود... ، نورمحمدتره کې پټو فعاليتونو ته لومړيتوب ورکاوه...، ګوند ته د جذبولو په اړه د ببرک کارمل وړانديز دا وو چې د نوماندانو طبقاتي دريځ (منشآ) ته پام را ونه ګرزول شي، يوازې د هغوی نظر او په ګوند کې د کار ليوالتيا ته وکتل شي. د ببرک کارمل دا دريځ د اريستوکراسۍ د استازو او د سلطنتي کورنۍ د ځينو غړو سره د نږديوالي له امله وو ځکه چې هغه يو وخت د پښتونستان د اتحاديې فعال غړی وو چې شهزاده محمدداود جوړه کړې وه، هغه د (ا، خ ، د ، ګ) ته شاه محمد دوست د صدراعظم د قلم مخصوص مدير او نورو لوړو دولتي چارواکو د جذبولو وړانديز کړی وو. نورمحمدتره کې پدې هکله مخالفت وښود پدې دليل چې د (ا، خ ، د، ګ) ته د شتمنو او د سلطنتي کورنۍ د غړو منل طبقاتي پرنسيب ماتوي او په پايله کې په خلکو کې د هغه اتوريته له منځه وړي...، په غبرګون کې ببرک کارمل د۱۹۶۶ کال په پسرلي کې د خپلو پلويانو سره د مرکزي کميټې څخه ووت او د پرچم په نامه يې نوی فرکسيون « پرچم » جوړ کړ چې رسمآ يې ځان د ا، خ ، د ، ګ (د ټولو زيارايستونکو مخکښ) ګانه. » ۴۹/ ۱۸- ۱۹ پورتنۍ څرګندونې ښيي چې د ګوند د انشعاب لاملونه د ګوند په مشرتابه کې که له يوې خوا طبقاتي توپيرونه دي له بله پلوه د رهبرۍ پرسرسيالي هم ده. البته د پورتنيو دوو لاملونوسربيره مسکو هم په انشعاب کې لاس درلود. د (ا، خ ، د ، ګ) انشعاب چې هم يې ګوند او هم افغانستان ته ډېرې بدمرغۍ راوړې ددې انشعاب عامل به د پرچمي عبدالقدوس غوربندي پدې وينا کې ولولو: « ببرک کارمل د لومړي انشعاب نه مخکې خپل ګوندي پلويان د دريو غونډو په ترڅ کې د ۱۳۴۵ کال په ژمي کې يوځل په شهرآرا کې د هادي کريم په کور او دوه ځله په مرادخاني کې د سلام خان په کور کې را غونډ کړل...،دا غونډې معمولآ د کارمل د شپاړلسو پلويانو په ګډون جوړېدې. هغه غونډې چې د نورمحمد تره کي د ګوند د عمومي منشي د نه خبرتيا پرته د کارمل په مستقيم دستور او لارښوونه په بشپړول پټې جوړيدې. دا په حقيقت کې د ۱۳۴۶ کال د غويی د۱۴ د انشعاب پيل وو چې په هغو کې د ګوند د يوې سترې برخې پرضد کدرونو او فعالينو ته تبليغاتي او سازماني فورمولونه ورکول کيدل. لدې امله په زغرده ويلی شو چې په غورځنګ کې د لومړي

انشعاب او د لسو کلونو د جلاوالي او بې اتفاقۍ د سترو مصيبتو پړه د ببرک کارمل په غاړه ده. » ۸۰/ ۱۹ـ ۲۰

د يوه نامه لاندې دوه ګوندونه

د۱۹۶۷ کال د مې په څلورمه (۱۳۴۶ کال غويي څوارلسمه) د ا، خ، د، ټ (ګوند) د مرکزي کميټې په نوبتي غونډه کې د کارمل او د هغه د پلويانو نه ګډون معنی دا وه چې دوی دا ګوند پربښود خوهغوی د سياسي مبارزې لاس پر سر نشول بلکې د ا، خ، د، ټ (ګوند) په نامه يې فعاليت ته دوام ورکړ، پدې توګه په هيواد کې تر يوه نامه لاندې دوه ګوندونه را څرګند شول پدې توپير چې د تره کي اړخ ځان د کارګري طبقې او د کارمل ډلې د ټولو زيارايستونکو مخکښ ګڼه. هرې ډلې مقابل لوری انشعابګر، ځان اکثريت او مقابل لوری اقليت باله او پدې اړه يې د شوروي اتحاد د کمونست ګوند په شان د بلشويکانو او منشويکانو اصطلاحات کارول. د کارمل اړخ استدلال کاوه چې تره کی د اقليت مشر دی ځکه د ګوند د مرکزي کميټې د اصلي غړو زيات شمير چې د رايې ورکولو صلاحيت لري د ده تر رهبرۍ لاندې مبارزه کوي. پر بله خوا د تره کي پلويانو ويل چې مورږ اکثريت يو او د ګوند د مرکزي کميټې لس تنه (څلوراصلي او شپږ علی البدل) غړي زمورږ سره پاتې دي او کارمليان په اقليت کې دي چې ټولټال ۹ تنه د مرکزي کمېټې اصلي اوعلی البدل غړي ورسره تللي دي . د انشعاب پر مهال د ګوند د مرکزي کميټې غړي نولس تنه وو چې ۹ تنه يې اصلي او لس تنه يې علی البدل غړي وو. د کارمل د ډلې له لوري د خلقيانو په پته د منشويکانو تبليغاتو ترهغه دوام وموند چې د هغه نه په کال ۱۹۶۹ کې دری تنه دستګيرپنجشيري ، شهرالله شهپراو شرعي جوزجاني چې لومړي دوه يې د انشعاب نه مخکې د مرکزي کميټې اصلي او دريم يې علی البدل غړی وو ببل شول او د خلق کارګر په نامه يې جلا سازمان جوړ کړ. لدې پېښې وروسته د پرچم په خپرونو، اعلاميو او تبليغاتو کې د خلقيانو په پته نور د منشويکانو اصطلاح نه استعمالېده . کله چې د شهپر پرته پنجشېری او شرعي او پلويان يې له خلقيانو سره يو ځای شول ، د خلقيانو د تبليغاتو تله درنه شوله چې پرچميان په مطلق اقليت کې دي . البته شهپر د مبارزې څخه لاس واخېست.خلقي اړخ ته د خلق کارګر د ډلې راتګ د خلقيانو تبليغاتو ته نوې بڼه ورکړه چې د ګوند څخه جلا شوې کړې به هرومرو ببر ته په خپل محور(تره کي) را ټولې شي . د پرچميانو سره ددې ډلې پريکون او له خلقيانو سره يې يووالی د پرچميانو په لاريونو منفي اغېز پربښود او د خلقيانو لاريونونو رونق وموندلو. د انشعاب وروسته دواړو ډلو د خپلو ليکو د پياوړتيا او د خپلو هدفونو د بيانولو لپاره هلو ځلو ته دوام ورکړ. خو د دواړو اړخونو هڅې د دې پر ځای چې په دولتي ادارو کې فساد بربنډ، د هيواد د وروسته پاتې توب لاملونه، د ارتجاعي روحانيت ټګي او برګي افشا ، د پرګنو د پوهاوي، د مترقي غورځنګ د غښتلتيا، د ملي دموکراتيکو ځواکونو د يووالي لپاره راوګرزوي د يوبل په تخريب لګيا وو. پرچميانو د خلقيانو مشران د امريکې جاسوسان ګڼل او دليل يې دا وو چې يوشمېر مشرانو يې په امريکې کې زده کړې کړې او تره کی په امريکا کې د افغانستان په سفارت کې مطبوعاتي آتشه وو. خلقيانو د پرچم ګوند سلطنتي ګوند بللو. د خلقيانو دليل دا وو چې د انشعاب سره سم خلقي اړخ د واکمنۍ د فشار سره مخ شو يو شمير مشران او کدرونه يې د پلازمېينې نه اطرافو ته تبديل کړل شول چې په هغو کې د مرکزي کميټې دوه غړي زيری او شاه ولي هم شامل وو. بل دا چې د انشعاب وروسته حکومت کارمل ته د پرچم د جريدې د خپرولو امتياز ور کړ خو خلقيانو ته دا امتياز نه ورکول کېږي. پدې اړه د مطبوعاتو وزير ډاکترانس د تره کي په عريضه ليکلي

وو: «آغای نورمحمدتره کي ! به شما قبلاً امتیاز جریده خلق داده شده بود، ولي جریده از طرف مشرانو جرګه متوقف ګردید. لهذا بشما نه بنام خلق و نه به کدام نام دیګر امتیاز جریده داده نمیشود. » ۴۰/ ۱۹۹ د خلقیانو مشرتابه د وزیر دا امرعکاسي یا فوتوکاپی کړی وو او په ګوندي حوزو کې یې غړو ته وربښودلو چې جنرال زاده کارمل ته د دربار د نماینده په توګه دا امتیاز ورکړ شوی دی او موږ ته نه راکول کیږي. پرچمیانو چې د پرچم د جریدې د خپرولو امتیاز درلود او د تبلیغاتو بڼه وسیله یې لرله او سربېره پردې د ملي شورا په دوولسمه دوره کې یې دری تنه وکیلان هم لرل چې د شورا له ستړې ځخه په خپله ګټه استفاده وکړي خو خلقیانو دا شونتیاوې نلرلې. خلقیانو به کله نا کله د نورو آزادو جریدو له لارې خپرونې کولې . په ۱۹۶۸ کال کې د افغان ملت په پنځوسمه ګڼه کې د خلقیانو یوه اعلامیه چې « پرچم د ا، خ ، د، ګ سره هیڅ سازماني تړاو نلري » خپره کړه . دا اعلامیه هغه وخت ورکړل شوه چې پرچم هڅه وکړله په پارلمان کې ځان د (ا، خ ، د ،ټ) استازی معرفي کړي . همدا راز «تره کي په ۱۹۷۱ کي د (روزګار) په جریده کي اعلان وکړ چې پرچم حق نلري د خلک دموکراتیک ګوند نوم پر خپل ځان کیږدي او د خلک دموکراتیک سره د افغانستان کلمه زیاته کړي.ځکه چې پرچم فرکسیون دی چې د ګوند له پیکر ځخه جلاشوی دی. » ۱۰۶/ ۵۴-۵۳ دا اعلامیه وروسته له هغې خپره شوه چې کارمل په ولسي جرګه کې خپله ډله د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند په نامه اعلان کړله. د دموکراسۍ په لسیزه کې پرله پسې مظاهرو حکومت ته سرخوږی پیدا کړی وو حکومت له رسنیو ځخه غوښتي وو چې د مظاهرو خبرونه به نه خپروي .د پرچم جریدې دا خبرونه خپرول خو واکمنۍ غبرګون نه بنود تردې چې « د سبا ورځپاڼې ته عجیبه وبریښیده پداسې حال کې چې د پرچم جریده د مظاهراتو لسګونه خبرونه خپروي بیا هم ترعدلي ځارنې لاندې نه راځي خو ځلور نورې جریدې تر پوښتنو لاندې دي. » ۳۲/ ۱۵۳ د دموکراتیک نوین ګوند (شعله جاوید) « د افغانستان د خلق دموکراتیک ګوند او په تېره د پرچم اړخ د حکومت تر سرپرستۍ لاندې ګوند ګانې او ویل یې چې د پرچم جریده د حکومت له لوري تمویلیږي. » ۱۰۷ د سبا ورځپاڼې او د شعله یانو له لوري د پرچم د جریدې په اړه ځرګندونې د خلقیانو د ادعا سموالی بنیي چې پرچم یې سلطنتي ګوند بللو.

په ګوند کې پټ تشکیلات

هغه ټولنې چې د سیاسي ټیکاو ځخه بې برخې وي هلته د هر ډول بېړني حالت واکمنېدل لکه انارشۍ، بلواوو، جګړو، ترور، استبداد او اختناق واکمنیدل شوني بریښي. پدې ټولنو کې سیاسي ډلې د بیرنیو حالاتو لپاره مخکې له مخکې چمتووالی نیسي تر څو وکولی شي د نویو حالاتو سره سم خپلو سیاسي فعالیتونو ته دوام ورکړي او یا دا چې د حکومتونو له لوري پردې ګوندونو د برید له کبله د نویو شرایطو سره سم خپله سیاسي مبارزه تنظیم کړي . د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند خلقي اړخ د حکومت د برید او د ګوند د بشپړ له منځه تلو له وېرې په پوره احتیاط ګامونه اوچتول. لدې کبله یې په پوځ او مېرمنو کې د فعال سازماني کار ځخه ډډه کوله. په پوځ کې یې لدې امله سازماني فعالیت نه کاوه چې واکمني و نه پاروي او په بنځو کې یې د اسلامي او ولسي دودونو او رواجونو د حساسیت له کبله فعال سیاسي فعالیت نه درلود . د خلقیانو مشر پدې موخه چې حکومت د انقلابیونو نسل له منځه نه وي وړی ببله دې چې د مرکزي کمیټې سره سلا او مشوره کړي وي دری تنه (محمدالله صافی، شازارلیوال او میرصاحب کاروال) تنظیم کړي وو او په پټه یې د هغوی سره حوزې دایرولې . دې دریو تنو ته ویل

شوي وو چې هغوی به د خلقیانو په شمول له نورو ډلو سره له سیاسي بحثونو ډډه کوي او هڅکله به نه دوی او نه د دوی له لوري تنظیم شوي کسان ځانونه خلقیان معرفي کوي . دوی ته دا هم ویل شوي وو که د ګوند مشرتابه زنداني او یا له منځه وړل کیږي دوی به د ګوند د تګلارې د پلي کولو په موخه مبارزې ته دوام ورکوي . محمدالله صافي چې د دې ډلې مشري کوله وایي چې دوی به په میاشت کې یو ځل ماخوستن نا وخته د دوو ګړیو لپاره د تره کي کور ته ورتلل. پدې کتنو کې به تره کي د هېواد او نړۍ د حالاتو او د مخفي مبارزې د پرمخ وړلو په اړه معلومات ورکول. په ۱۹۷۳ کال کې صافی د لوړو زده کړو لپاره شوروي اتحاد ته واستول شو او د دې ډلې مشري فدامحمد فدا ته وسپارل شوه . کله چې د جمهوري دولت په تګلاره کې د استبداد نښې نښانې ځرګندې شولې او د دې پټې شبکې د پراخیدو له امله تره کي له ده سره ارتباطي کسان زیري ته ورپیژندلي وو چې د هغوی سره پټې سازماني اړیکي وساتي. کله چې ګوند واک ترلاسه کړ زیري د دې پټې شبکې غړي نجیب الله د کابل ښار د ګوندي کمیټې منشي ته معرفي کړل چې هغوی په ګوندي کمیټو او سازمانونو کې تنظیم کړي. د (ا ، خ ، د ، ګ) د ټوټې ټوټې کېدو وروسته د حفیظ الله امین پلویانو دا تبلیغات پیل کړل چې ګواکې امین او تره کي په خلقي اړخ کې د یوه فرکسیون مشران وو . ددې تبلیغاتو موخه دا وه چې ګواکې که امین فرکسیوني فعالیتونه کول تره کی ورسره همغږی وو.د امین د پلویانو دا ادعا پدې ساده دلیل بې بنسټه ده که چېرې تره کی او امین د یوه فرکسیون مشران وای نو تره کي ولې دا پټه شبکه امین ته نه سپارله چې زېرې ته یې وسپارله. د ثور د وسلوال پاڅون وروسته په ګوندي سازمانونو کې د دې پټې شبکې د غړو بربنډېدل په ځینو خلقیانو کې هم یو لړ پوښتنې را پیدا کړلې او د امین پلویانو هغوی زرغونیان تبلیغول او لا تر اوسه دا تبلیغات پر مخ وړي . د ۱۹۸۹ کال د کب د شپږلسمې پېښه چې نجیب الله هغه د شهنوازتنې د کودتا په نامه اعلان کړه او د خلق د اړخ زیات شمیرمشران او په هغو کې زیری هم زندانی شو نجیب الله د امین د پلویانو په څېرپخپله یوه وینا کې زیری د زرغوني په نامه معرفي کړ چې زیري ده ته د ثور انقلاب وروسته د خپلو پټو تنظیم کړیو ګوندیانو او د نجیب الله په وینا د زرغونیانو لست ورکړی وو چې په ګوند کې یې تنظیم کړي. د شوروي اشغال پرمهال د زرغونیانو په نامه اعلامیې خپریدې او یوه رساله د(سره زرغوني خلقي لاره) په نامه د یوه ناڅرګند مرکز له خوا خپره شوه . ویل کېدل ددې اعلامیو خپروونکی د الله ګل په نامه یو پخوانی افسر دی چې سیدمحمدګلابزوی د وخت د کورنیوچارو د وزیر په دستور د نوموړي وزارت د عسکري جلب او احضار ګروپ ونیولو او د سرتیري په توګه یې د بدخشان ولایت کومې لېرې پرتې سیمې ته واستولو چې پدې ډول یې د خلقیانو خلاف د نوموړي تبلیغاتو ته د پای ټکی کېښود.

د پرچم فرکسیون هم پټ تشکیلات لرل. دا تشکیلات د خلقی اړخ د پټو تشکیلاتو خلاف نورې موخې لرلې او په هغو کې دوه کتګورۍ پټ پرچمیان تنظیم شوي وو. یوه ډله لوړپوړي دولتي مامورین وو. دوهمه ډله یو شمیرلنډغر او بدماشان چې د پرچم د فرکسیون له کورنیو سره یې د خپلوۍ او ملګرتیا اړیکې لرل ترڅو په خاصو شرایطو کې د پرچم سیالې ډلې او مخالفان تهدید کړي. د دې دواړو ډلو په اړوند غوربندي د خپل کتاب په اته ویشتمه او نه ویشتمه پاڼه کې راوړي: « یوه ورځ د پرچم په دفتر کې چې د کابل ښاروالۍ مخکې د نوراحمدنور سره کاري غونډه لرله د یوې اوږدې مقدمې وروسته یې وړاندیز وکړ چې یو شمېر بیروکراتان او لوړپوړي اداري مامورین چې مور ته سمپاتي او لیوالتیا لري غواړي چې د ګوند د غړیتوب ویاړ تر لاسه کړي.خو د ځانګړو شرایطو له امله لکه نور ګوندیان نشي کولی په حوزو کې حاضر شي ، په مظاهرو کې ګډون وکړي او ځانونه په بشپړ ډول د ګوندي انضباط تابع کړي...، زما وړاندیز دا دی چې هغوی د سیاسي بیرو د غړو سره شخصي اړیکې ولري.

هغوی چې په دولتي ادارو کې نفوذ لري د دې سربيره چې د کدرونو په نصبولو او اداري دندو کې تري کار اخلو د پردې تر شا بهيرونو لومړی لاس اطلاعات هم ترلاسه کوو او په معنی داره موسکا سره يې اضافه کړل کله مو چې واک ترلاسه کړ دا کسان چې اداري تجربه او مسلکي مهارت لري زمور په درد خوري. بايد دلته اضافه کړو چې داسې کسان لکه حسن شرق،شاه محمد دوست، غلام جيلاني باختري،نجيب الله مسير او آدينه سنګين د دې ډول کسانو څخه وو...،څرنګه چې تاسو پوهيږئ چې د اخوان المسلمين او د شعله يانو او همداراز د ګوند د انشعابي اړخونو سره مبارزه او سيالۍ د ورځې په تيريدو سره زياتيږي او کله ناکله د جدي ستونزو او حتی فزيکي ټکرونو سبب کيږي. موخه دا ده چې مور يو شمير قوي ، پهلوان، زړور اوعيار مشرب کسان ولرو چې د ګوندي غړو د خپلوانو او يا ليوالو څخه وي او د ګوند د بادې ګاردانو په شان وي. دوی هم د خپلو خصلتونو او رواني ځانګړتياوو له کبله نشي کولی د اساسنامې نورمونو ته ژمن وي. هغوی بايد د ځوانمردۍ په ډول او شخصي دوستۍ او د ګوندیانو په نامه د ګوند د موخو په چوپړ کې ودروو.»

دا بيا ښيي چې د پرچم اړخ يو شميرپټ غړي لرل چې په هغو کې لوړپوړي دولتي چارواکي او لومړنان تر سترګو کېدل. هغه چارواکي چې هم له حکومتي امتيازاتو برخمن وو اوهم يې د راتلونکو امتيازاتو او مقامونو په اړه فکرکاوه چې بيله شکه دا ډول فرصت غوښتونکي د پرديو د څارګرو ادارو سره هم اړيکي ولري او د پنځم ستون رول و لوبوي. پورتنيو دوه يا څو کارت لرونکو کسانو د شوروي د اشغال لاندې واکمنۍ کې د غيرګوندیانو يا آزادخياله نا پېيلو افرادو په نامه لوړو مقامونو او دريځونو ته ورسول شول. پدې ډول له يوې خوا پرچم د خلکو په سترګو کې خاوري اچولې چې غيرګوندیان يې هم په لوړو څوکيو ګومارلي دي او له بلې خوا خاد د دې غيرګوندیانو پر مټ کولای شول د اشغال ضد کسانو څخه اړين معلومات تر لاسه او همدا د اشغال ضد کسان خاد ته وروپېژني . دا ډول بې پرې او ناپېيلي کسان د هرچا سره وو او د هيڅا سره نه وو ، هغوی د ورځې په نرخ خوړل او د موسم د بدلون سره خپلې جامې بدلولې . د پرچم په اړخ کې د لومړنانو شتون ددې سبب شو کله چې په کال ۱۹۶۹ کې د متحده ايالتونو د ولسمشر مرستيال سپيرواګنيو کابل ته رسمي سفر درلود د پرچم اړخ د هغه له سفر سره په مخالفت کې مظاهره تنظيم کړه . مظاهره کوونکو د حبيبيې ليسې مخې ته د هغه ګاډی (موټر) د چرګې په هګيو وويشت. د مظاهره کوونکو د دې سپک کار له امله پوليسو يو شمير پرچمي مظاهره کوونکي کدرونه چې په هغو کې نجيب الله هم شامل وو بنديان کړل. د پرچم مشرتابه د خپلو غړو له لوري دا ډول مظاهره او سپک کار « په رون اندو کې د ګوند د دريځ پياوړتيا او د ګوندي افرادو د روحيې لوړتيا ګڼله. » ۸۰/ ۲۶ د پرچميانوله لوري د دا رنګه سپک کار څخه موخه دا وه ، مسکو ته وښيي چې دوی د شوروي اتحاد د سيال د سپکولو او د کابل- واشنګټن د اړيکو د کمزورولو لپاره په هر کار لاس پورې کوي. د شوروي اشغال پرمهال د هېواد په لويو ښارونو او په کابل کې ځېنې ترورونه ترسره کېدل چې خلکو حکومت ته ګوته نيوله ښايي دا ترورونه د دې لومړنانو او د پرچميانو په وينا د همدې عيارانو لخوا تر سره کېدل .

ګوند او جمهوريت

د چنګاښ د انقلاب له بري وروسته يوازينی سياسي سازمان چې د محمدداود له ګوزارونو څخه خوندي پاتې شو هغه د (ا، خ، د،ګ) وو. لامل يې دا وو چې د ګوند دواړو اړخونو د جمهوري نظام څخه ملاتړ وښود. پدې توپير چې پرچم د جمهوري دولت برخه وه او خلقيان د سياسي اپوزيسيون په

څېر سياسي فعاليت ته دوام ورکړ. پرچم د واکمن ګوند په توګه په دولتي چارو بوخت شو او د سياسي او سازماني فعاليتونو لپاره يې نه وخت درلود ، نه ليواتيا او عملاً يې له سياسي فعاليت لاس واخېست. خلقيانو د دې نوي فرصت څخه د خپلو ليکو د پياوړتيا په موخه پوره ګټه پورته کړله او په پوځ کې يې سازماني فعاليت هم پيل کړ او ددې کار لپاره يې امين مؤظف کړ. البته د انقلاب وړاندې يې د پوځيانو سره توضيحي کار کاوه نه سازماني . د خلقيانولومړی کدر چې په پوځيانو کې يې سياسي فعاليت درلود هغه عبدالکريم زرغون وو. د دې نوي فرصت پايله دا شوه چې په لنډه موده کې خلقي فرکسيون په کمي لحاظ پياوړی شي چې د حق العضويتونو د ترلاسه کولو له امله يې مالي حالت هم په غوړيدو شو. پداسې يوه غوره وضعيت کې اړتيا ليدل کيده چې د تره کي د کور سربيره يو ګوندي مرکز هم پرانيزي او له هغه ځايه د ګوند سياسي او سازماني چارې رهبري کړي. که څه هم مخکې لدې څه موده د تره کي د نور په نامه د دارالترجمې دفتر څخه د ګوندي کارونو د تنظيم لپاره ګټه پورته کېدله. په جمهوريت کې خلقيانو لومړی په ميوند واټ او وروسته د سپين زر هوټل مخامخ د ابيض رستوران په پورتني پوړ کې خپل دفتر پرانيست. هغه مهال زيری ، پنجشيری او ميثاق د ګوند د حرفوي کارکوونکو په څېر په نوبت او يا ګډ په نومورې دفتر کې د ګوندياتو سره ليدنې کتنې لرلې او ګوندي چارې يې تنظيمولې. همدارنګه د ګوندي حوزو د دايريدو په موخه د کابل ښار په مختلفو سيمو کې کوټې په کرايه ونيول شوې . البته پرچميانو د کابل ښاروالي مخې ته د دموکراسۍ د لسيزې را هيسې ګوندي دفتر درلود. په پوځ کې د خلقيانو د پياوړي کيدو په اړه جورج آني امريکايي ليکوال ليکي: « که څه هم پرچميان لومړی اړخ وو چې په وسلوال پوځ کې يې په جلب او جذب لاس پورې کړی وو خو د ۱۹۷۷ په نيمايي کې د خلقيانو نفوذ پکې ډير شو.» ۱۰۸/ ۷۴ په پوځ کې د خلقي ګوندي سازمانونو پراختيا د دې لامل شوله چې مرکزي کميټې پريکړه وکړي د امين سربيره زيری او ميثاق هم په پوځ کې دې کار ته مؤظف کړي چې مشري يې امين لرله. البته د خلقيانو د سياسي فعاليت په اړه حکومت او د هغه سيال پرچم هم بې تفاوته نه وو او ستونزې يې ورته جوړولې. ښه بيلګه يې د کودتا د بري وروسته په بند کې د زيري ساتل دي. د جمهوريت د ټينګښت سره سم ټول سياسي بنديان د دولت د رئيس د فرمان له مخې له بنده خلاص شول. خو زيری څلور مياشتې نورهم په بند کې پاتې شو. د ګوند مشر د زيري د خلاصون په موخه د کورنيو چارو وزير فيض محمد د پرچم د فرکسيون غړي ته عريضه وليکله خو ګټه يې ونکړه. ترڅو تره کي د حسن شرق سره تماس نيولی او ورته ويلي يې وو:« خپل ملګري مو وزيران او ولسوالان کړل. زمونږ يو بندي هم نه راخلاصيږي. » ۳۲۰/ ۴۰ د دې اړيکي وروسته زيری له بند څخه خلاص شو. نبي مصداق او حقبين هم د پرچميانو له لوري په خلقيانو د فشار خبره کوي او حقبين ليکي: « خلق په بېرحمۍ ترتعقيب لاندې وو ، لدې کارسره د دوی د ګډې مبارزې ملګرو، پرچميانو مرسته کوله او بيا يې خلقيان د حکومت په لاس ورکول.» همدا رنګه حکومت د ابيض رستوران په ودانۍ کې د ملي مصؤنيت له لوري د ګوند د فتر د څنګ کوټې د سليم سرمست د موسيقي کورس څخه يو سيم را ننه باسلي وو چې خبرې ثبت کړي. همدارنګه د تره کي د کور لويديځ ګاونډي په کور کې د ملي مصؤنيت اداري يوه کوټه جوړه کړې وه چې د تره کي په کور کې خبرې ثبت کړي. پدې اړه به د نورمحمدتره کي له ورور څخه واورو: « تر انقلاب وروسته چې تره کي صاحب خپل رسمي ځای ته ولاړ، يوه ورځ زمونږ د کور د قبلې د خوا ګاونډی د خپلې کورنۍ سره راغی، د انقلاب مبارکي يې را کړه او وروسته يې په ژړغونې څيره وويل زما کورنۍ له يوه لويه خطره سره مخامخ ده ، مونږ او تاسو خو په کلونو سره ګاونډيان و ، ستا څخه يوه مرسته غواړم . ما ورته وويل څرنګه ، خيريت دی؟ ويل يې زمونږ کور ته تر انقلاب پخوا يوه ورځ د ملي مصئونيت څو کسه راغلل ويل مونږ ستا د کور په شرقي برخه کې يوه وړه کوټه جوړوو،

ته به اجازه راکوې او چا ته به هم نه وايي. زه مجبوره وم څه مې نشوای ويلای، د مصؤنيت کسان راغلل او ډير ژر يې يوه وړه کوټه جوړه کړه ، دروازه يې قلف او لاک او مهر کړه. په هفته کې يو ځل راتلل ، کوټه به يې پرانيستله ، څه مهال وروسته به يې هغه بيرته لاک او مهر کړه او ولاړل به. اوس چا مقاماتو ته اطلاع ورکړې ده چې زموږ له کور څخه د مرکزي کميټې د غونډو څارنه کيده. نو ته به کوې خدای به کوي او موږ به له دې مصيبت څخه خلاصوې، ما دوی ته اطمنان ورکړ. هغوی ولاړه ، ما سمدستي تره کې صاحب ته وويل چې له دغه بيچاره ګانو سره مرسته وکړي ، هغه هم چا ته ټيلفون وکړ او کيسه خلاصه شوه.» ۴۰/ ۳۴۴ همدا رنګه حکومت د خپل مؤتلف (پرچم) د اناهيتا راتبزاد د مکرويانو په کرايي اپارتمان کې هم د غږ د ثبت آلې ايښې وې چې په يوه کست کې يې د کارمل او اناهيتا راتبزاد د مينې او محبت خبرې هم ثبت کړې وې چې کست د داودخان د کورنيو چارو د وزېر په دفتر کې ساتل کېده او د ثور انقلاب وروسته د امين لاس ته لوېدلی وو. په ۱۹۷۶ کال کې د اردو پوځي سازمان دومره ځواکمن شو چې امين د مرکزي کميټې په غونډه کې د پوځ لخوا د واک د ترلاسه کولو وړاندیز کړی خو تره کې دا وړاندیز نه دی منلی . لدې وروسته د دې لپاره چې تره کی د پوځ له لوري کودتا کولو ته راضي شي امين د پوځ يوه فعال خلقي غلام مصطفی چې مرغومي د شپږمې وروسته څه کم اته کاله بندي او نجيب د واکمنۍ پر مهال جنرال شو دنده سپارلې وه تره کې ته ور شي او د پوځيانو غوښتنه چې وسلوال پاڅون وکړي هغه ته ورسوي. د غلام مصطفی په وينا تره کې ور ته ويلي وو : « پدې اړه زموږ تګلاره دا ده چې موږ د زور له لارې د واک د نيولو هوډ نلرو.انقلاب ته شرايط برابر نه دي خو موږ د داود خان يوازينی بديل يو . پدې معنی که څوک د داود خان د چپه کولو خيال ولري موږ د حکومت په ملاتړ کې درېږو. که داود په خپل مرګ مړ شي موږ به واک نيسو او که حکومت پرموږ برید وکړ موږ به له ځانه دفاع کوو . دا موضوع بايد خلقي پوځيانو ته ورسول شي.» د (ا، خ، د، ګ) لپاره د دې طلايي فرصت موده اوږده نه وه بلکې د۱۹۷۶ کال په پيل کې چې محمد داود پخپلو تګلارو کې بنسټيزبدلون راوړ د واکمنۍ څخه يې د سمون پالو د شړلو سره جوخت د خلقي کدرونو بنديانولو ته مخه کړه .په تيره کله چې لويې جرګې داسې اساسي قانون تصويب کړچې د دولتي ګوند پرته نورو ګوندونو د سياسي فعاليت اجازه نلرله او د واکمنۍ له لوري په ګوند د برید شونتياوې حتمي برېښېدلې. خلقي فرکسيون د هرڅه د مخه ګوندي دفتر او د ګوندي حوزو لپاره په کرايه نيول شوې کوټې وټرل ، مرکزي کميټې د پټ ګوندي کار پريکړه وکړه او ګوندي غړو ته دستور ورکړل شو تبليغ وکړي چې « په اساسي قانون کې د يوه ګوندي سيستم تصويب ، موږ ته د حزبي مبارزې اجازه نه راکوي ، نو د وضعې تر معلومېدو ګوندي کميټې نه دايريږي او څوک دې ځان د ګوند غړی نه بولي ، خو د مرکزي کميټې ټولو غړو د خپلو حوزو غړي په ځنځيري توګه تنظيم کړل. » ۴۰/ ۳۴۳ د وخت په تيريدو سره په خلقيانو فشارونه زياتېدل او کدرونه يې زندانو ته اچول کيدل چې د خلقيانو د بنديانو شمير ترسلو تنو هم اوښتې وو. د ګوند مشرتابه د خپلو بنديانو د ستونزو د حل کميټه جوړه کړه چې رييس يې ميثاق د ګوند د مالي چارو مسؤل وو. همدارنګه داود خان په پرچميانو پدې موخه فشار راوړلو چې د دولت سره خپلې همکارۍ ته دوام ورکړي . پدې هکله کشتمند ليکي : « يو واړې د محمد داود د ارتباطی شبکو له لارې د پرچم مشرتابه ته شفاهي رسمي ظاهرآ د ګيلې ډک خو په واقعيت کې تهديدوونکی پيغام را ولېږلو او په پيغام کې ويل شوي وو چې پرچميان له دوستانه دريځه ګرزېدلي دي او د جمهوري نظام سره يې د دښمنۍ لار نيولې ده هغوی اوس په غارونو کې پټېږي (پټ فعاليتونه کوي) او که دا وضعيت دوام ومومي نور دولت هغه نشي زغملی.» ۳۹/ ۲۶۵ دا پيغام د محمد اکرم عثمان پېژندل شوي ليکوال په واسطه د پرچم مشرتابه ته رسول شوی وو. دا پيغام د داود- پرچم د ايتلاف ښکارندوی دی

چې ګواکې پرچم ابتلاف مات کړی دی او داودخان غواړي چې پرچم بېرته د دولت سره همکارۍ ته دوام ورکړي. د هغه مهال له حالاتو څخه داسې ښکاري چې پرچميان او وو د مسکو د دستور له مخې له داودخان سره د همکارۍ ډډه او له خلقيانو سره يووالی وکړي ترڅو د جمهوريت په وړاندې قوي سياسي اپوزيسيون را منځته شي.

د خلق او پرچم يووالی

د افغانستان د خلک د موکراتيک ګوند د انشعاب وروسته په دواړو اړخونو کې داسې کسان لږ نه وو دا پوښتنه و نکړي چې ولې دا دواړه ډلې د يوې واحدې اساسنامې او مرامنامې په لرلو سره جلا جلا فعاليت کوي او نه سره يو کيږي. د دې فشارونو له امله په ۱۳۴۷ کال کې له دواړو خواوو دوه دوه تنه د پلاوو په توګه وګومارل شول تر څو د يووالي په اړه بحث وکړي او د تره کي په کور کې يې غونډې کولې . خو د دواړو اړخونو تر منځ واټن زيات وو. وروسته دې هوکړې ته سره ورسېدل تر هغې چې سازماني يووالي ته رسېږي د يووالي د عمل د پرنسيب له مخې ګامونه اوچت شي او په ګډه د کارګر نړيواله ورځ ونمانځي. کله چې د کارمل استازو دا پرېکړه خپل مشر ته رسولې هغه نه وه منلې. سره لدې بيا هم د دواړو خواوو ګوندیانو د خپلو مشرانو او يا ګوندي ارتباطي غړو څخه پدې اړه وضاحت غوښت چې ولې يووالی نه کيږي. پرچمي مشرانو به خپلو ملګرو ته ويل چې خلقي مشران د سي آی ای اجنټان دي او سي آی ای اجازه نه ورکوي چې يووالی و کړي . د خلقيانو مشرتابه ببرک کارمل د دربار استازی ګڼلو چې د سلطنت په دستور يووالي ته غاړه نه ايږدي . تره کي د غير ګوندیانو سره بيا کارمل د روسانو ګوډاګی بللو ځرنګه چې د ۱۳۵۷ کال د وري په مياشت کې کله چې د جمهوري پلوشي په نامه مجلې مسؤل مدير تره کي ته د ګوند د يووالي مبارکي ويلې وه په ځواب کې ويلي وو:« مننه کوم زمونږ اتحاد وسو خدای دې وکړي چې دوام وکړي . دا څو ځلې دي چې اتحاد کيږي خو شمر ببرک دا د روسانو ګوداګی دغه اتحاد له منځه وړي. » ۱۱/۵۳ د دواړو اړخونو مشرتابه خپل سازمان د نړيوال مترقي غورځنګ برخه ګڼله او دا يې هم ويل چې نړيوال کارګري او مترقي غورځنګ يې تائيدوي. د ګوند د جوړيدو وروسته د نړيوال مترقي غورځنګ د ملاتړ تر لاسه کولو ته زيات پام راګرزول کيده او ګوندیان د نړيوال مترقي غورځنګ سره د پيوستون په روحيه روزل کيدل. لدې امله زياتره ګوندیانو ته دا موضوع مهمه بريښيده چې ګوند يې د نړيوال مترقي غورځنګ له خوا تائيد شي. که څه هم د کمينترن د له منځه تللو وروسته په پرنسيب کې دې مسئلې خپل ارزښت له لاسه ورکړی وو خو دواړو اړخونو دې موضوع ته ارزښت ورکاوه. کله چې محمد داود په خپلو کورنيو او بهرنيو تګلارو کې بدلون راووړ او هغه پدې راتاويده چې په خپل حکومت کې د بنې اړخو او محافظه کارو په ګټه څنډنه پيل کړي پرچميان ، پرچميانو او خلقيانو ته متمايل چارواکي لکه محمدحسن شرق، نعمت الله پژواک ، فيض محمد ، عبدالحميد محتاط او پاچاګل وفادار ګوښه او يا په ډيلوماتيکو دندو وګوماري او د دې سربېره يې د خلق د فعالانو په زنداني کولو هم لاس پورې کړ.کله چې محمد داود په ۱۹۷۵ کې له خپلې کابينې څخه پرچميان وشړل پرچميانو د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند تر نامه لاندې يوه اعلاميه خبره کړه چې منځپانګه يې د مترقي سازمانونو سره يووالی وو. ددې اعلاميې په غبرګون کې خلقيانو اعلاميه خپره کړه چې په هېواد کې د نورمحمدتره کي په نامه د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند فعاليت کوي او پدې نامه بل کوم ګوند شتون نلري. د خلقيانو ددې اعلاميې وروسته پرچميانو د « تذکار تاريخی ۲۰ سنبله » په نامه بله اعلاميه خپره کړه چې د مترقي ځواکونو سره يووالي ته ځانګړې شوې وه . لدې

وروسته د دواړو اړخونو څخه پلاوي وټاکل شول چې د يووالي په اړه خبرې وکړي . د پرچميانو وړاندیز دا وو چې په لومړي ګام کې به واحد ګوند دوه مشران لري او وروسته به د يوه مشر تر لارښوونې لاندې فعاليت کوي خو خلقيانو ورسره موافقه ونکړله او د يووالي خبرې ودرېدلې. د جمهوريت د لويې جرګې د دايرېدو وروسته چې قانوناً ګوندونو د سياسي فعاليت اجازه نلرله او د حکومت دا ډول دريځ او د مسکو مستقيم او غيرمستقيم فشار د افغانستان خلک دموکراتيک ګوند د دواړو ډلو مشرتابه اړ کړ چې يووالي ته غاړه کېږدي. مسکو د دواړو اړخونو د فکري سرچينې په توګه د يووالي سره زياته ليوالتيا لرله ځکه چې د چنګاښ د پوځي کودتا وروسته په واکمنۍ کې د پرچميانو د شتون له امله کولی شول په افغان حکومت اغيز ولري او د واکمنۍ له سياستونو او ستراتيژيو او هغه څه چې د واک د مانيو په دهليزونو کې تيريږي ځان خبر کړي . له واکمنۍ څخه د پرچميانو او پرچميانو ته د متمايله ځيرو شړل او د واشنګټن پلوه اسلامي دولتونو سره د جمهوري دولت د دوستانه اړيکو ټينګښت د کرملن چارواکي د دې ترخه واقعيت سره مخامخ کړل چې افغانستان لويديځ ته نږدې کېږي او د مسکو نفوذ په افغانستان کې له منځه ځي . د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند د يووالي په نتيجه کې به هغه د يوه پياوړي سياسي اپوزيسيون په اوښتو سره واکمنۍ له ننګونو سره مخامخ کړي او په نړيوالو تعاملاتو کې به موازنه په پام کې ونيسي ، خپل دوديز د ناپېيلتوب او بيطرفۍ سياست ته به د پخوا په شان دوام ورکړي او پدې توګه به په بشپړ ډول په لويديځ پورې ونه تړل شي. مخکې لدې له شوروي استازو سره په کتنو کې د يووالي په هکله د تره کي دريځ دا وو چې « پرچميان بايد په خپلو تيروتنو اعتراف وکړي ، پښيماني وښيي، له سکتاريستي او رويزيونيستي کارونو لاس واخلي او بيرته ګوند ته راشي ، کارمل موافقت نه کاوه ځکه چې ټول مسئوليت د ده په غاړه لويده.» ۶۳ / ۳۳ د مسکو د ارادې پربنسټ په دواړو اړخونو او خاصتاً پر تره کي فشار لدې نه معلومېږي چې د سيمې شوروي پلوه ګوندونو(د ايران تودې ګوند، د هند او عراق کمونست ګوندونو) پخپلو خپرونو کې د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند په يووالي ټينګار درلود . ددې خپرونو له منځپانګې بريښيدل چې ګواکې خلقيان د پرچميانو سره يووالي ته ليوالتيا نه ښيي. د بېلګې په توګه د عراق د کمونست ګوند نشراتي ارګان د ۱۹۷۶ کال د جون په ۲۳ ګڼه کې راغلي وو:« ...کارمل د ګوند مؤسس دی او تره کی د عمر له امله لومړی لارښود دی .» همدارنګه پدې هکله زيری ليکي : « يوه ورځ تره کي د مرکزي کميټې غونډې ته د الطريق الشعب په نامه د عراق د کمونست ګوند اخبار راوړې په هغه کې ليکل شوي وه که د خلق دموکراتيک ګوند دواړې جناحې سره يو نشي ، د دوی ګوند به پرچمي اړخ په رسميت وپيژني. » ۴۰ /۳۵۰ دې ډول بيان تره کي ته د خطرزنګ وو که يووالي ته غاړه کېښږدي هغه به د افغانستان د مترقي غورځنګ په پاشلو محکوم کړي. همدا لامل وو چې تره کی له خپل پخواني دريځ څخه پر شا شو او د کارمل د غوښتنو پر بنسټ يې يووالي ته غاړه کېښودله. دا چې يووالي ته خلقيان ليوال نه وو د کشتمند له لاندې وينا څخه ښه څرګنديږي:« د ګوند د عمل د يووالي د تامينولو په موخه د پرچميانو د اصولي ليوالتيا له امله د خلقيانو د مشرانو دريځ سخت او انعطاف ناپذيره وو. د زياتو سياسي امتيازاتو او په رهبرۍ کې د ښه دريځ د لاسته راوړلو غوښتونکي وو.» ۳۹/ ۲۷۳ د شته لاسوندونو او روايتونو څخه ښکاري چې د ګوند د يووالي هڅوونکی مسکو، نوښتګر يې پرچم او پلې کوونکي يې د ګوند د انشعابي دواړو ډلو مشران وو. د ګوند د يووالي نوښت ځکه د پرچم د اړخ سره و چې مشرتابه يې په ۱۹۷۵ کال کې د يووالي اعلاميه خپره کړه او همدا رنګه د شاه محمددوست د هڅو او منځګړيتوب له امله په کال ۱۹۷۷ کې د تره کي او کارمل تر منځ ناسته وشي. ښايي د شاه محمد دوست نه مخکې هم ځينو کسانو د تره کي او کارمل د دريځونو د نږدې کولو په اړه هلې ځلې کړې وي. سليمان لايق په خپله يوه ثبت شوې وينا کې د تره کي له قوله وايي:« د ګوند

د بيا يووالي په موخه کارمل ور ته مراجعه کړې ده او تره کي ورته ويلي وو چې په ګوند کې به دوهم رهبر نه وې خو کارمل بيا هم د دوهم رهبر اکټونه کول.» په هر صورت د لسو کلونو بيلوالي وروسته د۱۹۷۷ کال د جولای په دريمه د ګوند د يووالي سند د۹۰ تنو مشرانو او کدرونو له لوري لاسليک شو او د ګوند دواړه سيالي ډلې (خلق او پرچم) د تره کي ترمشرۍ لاندې پداسې يوه طرزالعمل سره متحدې شولې چې د واحد ګوند په مشرتابه او ګوندي کميټو کې رهبري د فيفټي فيفټي فورمول له مخې په پام کې نيول شوې وه. د دې يووالي په نتيجه کې يوه ديرش کسيزه واحده مرکزي کميټه چې اته ويشت تنه اصلي او دوه تنه علی البدل غړي يې لرل جوړه شوه. په مرکزي کميټه کې د خلقيانو د ډلې مشران نورمحمدتره کی ، حفيظ الله امين ، صالح محمدزيری، غلام دستګيرپنجشيري، شاه ولي ، عبدالکريم ميثاق، عبدالحکيم شرعي جوزجاني، محمداسمعيل دانش، عبدالرشيدآرين، محمودسوما، منصور هاشمي، محمدياسين بنيادي، محمدحسن پيمان او عبدالاحد ولسي او د پرچم له اړخه ببرک کارمل، ميراکبرخيبر، سلطانعلي کشتمند، نوراحمدنور، سليمان لايق، محمدحسن بارق شفيعي ،اناهيتاراتب زاد، محمود بريالی ، نظام الدين تهذيب، عبدالوکيل، عبدالمجيد سربلند، نجيب الله ، محمدسرور يورش او عبدالقدوس غوربندي وو. د خلق له لوري د سياسي بيروغړي تره کی ، زيری، پنجشيری، ميثاق او شاه ولي او د پرچم له اړخه کارمل، کشتمند، نور، لايق او شفيعي نمايندګي کوله. په خلقي اړخ کې د يووالي په اړه کومه غونډه چې پيژندل شوي کدرونه پکې برخه واخلي را ونه بلل شوه بلکې پريکړه تره کي کړې وه . خلقي مشرتابه د پرچميانو سره د بيا يووالي په اړه نه يوازې د ګوندياتو سره خبره شريکه نکړله بلکې د خلقيانو په مرکزي کميټه کې هم پدې اړوند بحث نه دی شوی . د مرکزي کميټې غړو ته د يووالي خبره د شاه ولي له خوا شوې وه چې تره کی مؤظف کړی وو دا موضوع د مرکزي کمېټې غړو ته ورسوي . ميثاق وايي امين چې د پرچميانو سره د يووالی سخت مخالف وو او مخکې لدې به کله چې د پرچم سره د يووالي خبره را پورته شوله ويل به يې « د پرچميانو سره په يووالي سره ګوند مه مرداروئ.» خو د يووالي په درشل کې هغه د يووالي په کلکو پلويانو اوښتی وو. البته د پرچم اړخ پدې اړه يو کنفرانس راوبللو او پردې مسئله يې بحث وکړ او د ګوند د يووالي په لور يې پريکړه وکړله . د خلّقي مشرتابه د خپلو ليکو سره د يووالي موضوع لدې امله نه شريکوله چې مشرتابه يې پوهيده غوڅ اکثريت خلقيان چمتو نه دي د پرچميانو سره يووالي ته غاړه کيږدي دا ځکه چې په جمهوريت کې پرچميانو خپله اتوريته له لاسه ورکړې وه او د کميت له مخې هم کمزوري وو. کله چې د دواړو خواوو د سازمانو په يوځای کولو باندې کار پيل شو چې د ولايتونو په مشرتابه کې هم د دواړو خواوو څخه مساوي معيار پلی شي د ميثاق په وينا « په ځينو ولايتونو کې پرچميانو دومره غړي لرل چې يوازې په رهبري کې راشي او په ځينو ولايتونو غور ، بادغيس ، بدخشان ، کنر ، خوست ، هېرمند ، ارګون ، کټواز، ارزګان، فراه ، زابل ، سمنګان کې يې يوغړی هم نه درلود.» د پرچم کمزوري د کابل په پوهنتون کې د دواړو ډلو له غړو معلوميږي. « د۱۳۵۶ کال د يووالي پرمهال د ادبياتو په پوهنځي کې ۳۸ تنه ، د اقتصاد په پوهنځي کې ۲۳ تنه ، د حقوقو په پوهنځي کې ۱۴ تنه ، د ښوونې او روزنې په پوهنځي کې ۹ تنه او د شرعياتو په پوهنځي کې ۲ تنه خلقيان وو. د يووالي پرمهال د ادبياتو په پوهنځي کې ۹ تنه ، د اقتصاد په پوهنځي کې ۴ تنه ، د حقوقو په پوهنځي کې ۸ تنه پرچميان وو.د ښوونې او روزنې او شرعياتو په پوهنځيو کې پرچميان نه وو. » ۱۰۹/ ۱۱۲ – ۱۱۳

د ګوند د بيا يووالي پروسيجر پداسې عجيب ډول پلی شو چې د مرکزي کميټې اصلي او علی البدل غړي او نور انتصاب شوي کدرونه به د دوو څخه تر پنځو تنو پورې د تره کي کور ته چې کارمل ورسره ناست وو ورتلل او دواړو مشرانو يا به يوه د ګوند د يووالي په اړه لنډې خبرې کولې او د دغو

کدرونو څخه به يوه د نورو په استازيتوب يووالي ته خپله ژمنتيا ښودله او خپل لاسليکونه به يې د ګوند د يووالي په سند ببله دې چې هغه ولولي ايښودل. پدې عجيب بهير يې د ګوند د يووالي د کنفرانس نوم کيښود. منطقي دا وه چې همدې ګوندیانو ته چې د يووالي سند يې لاسليک کړ فرصت ورکړل شوی واى پدې اړه بحث وکړي تر څو د انشعاب عاملين او لاملونه په ګوته شي. د دې بحث څخه راوتلې پايلې د يوه جامع لارښوونکي سند په توګه چمتو او د ګوندیانو په واک کې ايښودل شوې واى. د غوربندي د ليکنې پر بنسټ د پرچميانو هغه کدرونه چې د تره کي په کور کې يې د يووالي سند لاسليک کړی وو د کارمل د مخکنې دستور له مخې څو تنو ته دنده سپارلې وه چې پرچمي کدرونه د تره کي له کور څخه په وتلو سره په جمال مينه کې په يوه کور کې را غونډ شي. دا راغونډېدنه د ځېنو يووالي ته ژمنو پرچميانو له منفي غبرګون سره مخامخ شوی وه. پدې اړه پوښتنه دا ده چې ددې را غونډېدو اړتيا څه وه ؟ ددې پوښتنې ځواب به له ميثاق واورو. د ميثاق په ويناغوربندي « د ګوند د کنترول کميسيون ته رپوټ ورکړی وو چې ببرک کارمل د مېرمن اناهيتا په کور کې يو شمېر پرچميان را غونډ کړي وو او ورته ويلي يې وو چې مور او تاسو بايد خپل جلا سازمان وساتو او پدې يووالي ډېر ډاډمن نه اوسو او هڅه وکړو چې د پرچميانو سازمان ونه شړپړي او د يووالي په نامه په ګوند کې منحل نشي. ملګري بايد په جلا ډول خپلې اړيکې تنظيم کړي. د پرچم پېژندل شوو کسانو چې هلته شتون درلود داکتر نجيب ، مجيد سربلند، سروريورش ، مېرمن اناهيتا او څو تنه نور وو.»۷۹ / ۱۵۵ همدا رنګه بارق شفيعي وايي چې د يووالي مخکې نوراحمدنور را ته ويلي وو چې تره کی نه غواړي چې ميراکبر خيبر د سياسي بېرو غړی شي . دا موضوع ما خيبر ته وويله او هغه وويل : « دا چالونه د ده په درد لګېږي. دا تره کی ندی چې ما نه غواړي دا کارمل دی چې ګوندي وحدت نه غواړي او ما پلمه ګرځوي.» بارق دا هم وايي چې د يووالي وروسته کارمل چې خيبر او کشتمند هم هلته وو را ته وويل: « ملګری بارق ! لدې وروسته به بيا هم مور خپل سازمان يعنې پرچميان له خپلو تشکيلاتو سره وساتو ځکه چې د خلقيانو پر وحدت باندې چندان اعتبار نشته .» ، ويل کيږي چې د يووالي سند په نهو مخونو کې چمتو شوی وو خو هغه د ګوندیانو په واک کې کينښودل شو. لامل يې دا وو چې د يووالي وروسته د پخوا په شان په تش نامه واحد ګوند کې دوې څرګندې تلوالې او دوو مشرانو شتون درلود او واحد ګوند يوازې په کاغذ باندې د ګوند د يووالي په سند کې ليکل شوی وو. د ګوند د دا ډول ميکانيکي يووالي په اړه چې کارمل يو ځل بيا تره کی د ګوند د مشرپه توګه ومنلو دا پوښتنه راپورته کيږي څه شی د دې سبب شول چې کارمل خپلې مخکينۍ څرګندونې چې: «په سياسي غورځنګ کې ساده بدوي عناصرد نورمحمدتره کي شاوخوا راغونډ شوي چې په قبيلوي نورمونو او ضوابطو سره د چارو اداره او د ګوند لارښوونه وکړي. » له يادې ووتلې او خپلې څرګندونې يې بيرته واخيستلې يا دی هم د ساده بدوي عناصرو څخه يو وو. لدې څخه څرګنديږي چې هغه مهال کارمل رښتيا نه ويل او په تره کي يې تورونه لګول او يا دا چې د مسکو په دستور يې تره کي ته د ګوند د مشر په توګه بيعت وکړ لکه څرنګه چې د ۱۹۷۳ کال په پوځي کودتا کې له محمدداود سره د مسکو په دستور ائتلاف کړی وو. سره لدې يووالی وشو خو کارمل او امين او ارادتمندان يې يووالي ته ژمن نه وو او د يووالي ضد فعاليتونه يې کول . د ميثاق د ليکنې پر بنسټ د کارمل په پرتله د امين د يووالي ضد کړنې زياتې محسوسې وې. د ببلګې په توګه به امين خپلو پلويانو ته ويل چې په مشرتابه کې د فيفټي فيفټي پر بنسټ د يووالی پرنسيب سم نه دی پداسې حال کې چې د خلقيانو په مرکزي کميټه کې د امين په شمول يوازې تره کی او شاه ولي د يووالي او د دې پرنسيب کلک پلويان وو، خو امين خپلو پلويانو ته بل څه ويل. د ميثاق په ويناء بالاخره کره معلومات ترلاسه شول چې امين ، منصور هاشمي ، محمود سوما،صحرايي ، فقير، جليلي، صديق عالميار ،مسعودي ، ظريف او نورو دا رنګه د يووالي ضد

فرکسيوني فعاليتونه کول...» ۷۹/ ۱۴۴ همدارنګه کله چې د دواړو اړخونو د پوځيانو د تشکيلاتو د يو ځای کولو کار پيل شو وليدل شول چې امين د تشکيلاتو کميسيون ته ټول پوځي خلقيان نه وو ور پېژندلي بلکې يو شمېر يې پټ ساتلي دي. د امين دې کار د تشکيلاتو کميسيون(زېړی، ميثاق ، نور ، بارق) دې ته وهڅول چې سياسي ببرو ته وړاندیز وکړي چې امين له ګوند څخه وايستل شي.(د ۱۳۵۶ کال منی) دا وړاندیز د تره کي، شاه ولي، کارمل او کشتمند له خوا رد او نورو شپڅو تنو تاييد کړ. البته مسکو- کارمل د ګوند د يووالي څخه خپل ګډ پلان درلود. د خلقيانو سره د يووالي په اړه د کارمل د لاندې وينا څخه چې سرور يورش او نجيب الله ته يې کړې وه د هغه موخې د پوهيدو وړ دي :« مخکې لدې چې د خلقيانو سره سازمان يو کړو هغه بايد د پرچميزم په قالب کې سمنټ کړو او بيا وروسته د خلقيانو په لور لاړ شو. زه يقين لرم که جدي کار وشي پرچميزم او مکتب به يې بريالی شي . مور بلشويکان يو د منشويکانو سره به د ژوند تر پايه مبارزه وکړو. لدې امله اوسنی يووالی ، يووالی نه دی بلکې د واقعي يووالي لپاره د يوې جګړې پيل دی چې زمور د مکتب مهر او نشان ولري.» ۱۱۰ د لايق په ياددښتونو کې د نجيب الله له قوله دا هم راغلي دي:« نن ملګري کارمل زه ، سرور يورش او مجيد سربلند د دکتورس اناهيتا کور ته يوړو هلته يې له مقدمې پرته د کاغذ پرمخ دا طرحه جوړه کړه چې ښودل يې خلقيان په دوو فاشيستي او سکتاريستي فرکسيونو ويشل شوي دي او ويل يې چې لومړی فرکسيون تره کی او حفيظ الله امين او دوهم فرکسيون پنجشيری ، ميثاق او زيری رهبري کوي. څرنګه چې د فاشيستانو فرکسيون اګرسيف دی او د سکتاريستانو فرکسيون پاسيف ، بايد په لومړي ګام کې د سکتاريستانو سره يو ځای شو او فاشيستان له پښو وغورځوو او په دوهم ګام کې د سکتاريستانو حساب ته ورسيږو.» د ګوند د بيا يووالي وروسته بهير هم وښودل چې په ربښتيا هم کارمل د مسکو له لوري د ورکړل شوي نقشې د پلې کولو لپاره عملي ګامونه اوچت کړل. د يووالي وروسته ډير ژر د ګوند څخه د امين د ايستلو هڅې پيل شولې که څه هم بايد د ګوند څخه د کارمل د ايستلو هڅه هم شوې وای ځکه هغه هم د امين په څېر د يووالي ضد دريځ نيولی وو. پنجشېری د ګوند څخه د امين د ايستلو په اړه وايي چې ګواکې امين د پلان د وزير علي احمد خرم په وژنه کې لاس درلود. لکه څرنګه چې ترهګر مرجان ونيول شو او بېله شکه د هغه څخه بشپړ تحقيقات شوي دي خو د هغه پرته بل څوک و نه نيول شول دا بيا ښيي چې د مرجان ملګري کوم چې په ترور کې ور سره شريک وو له هېواده وتلي وو او امين خو په هېواد کې ژوند کاوه. مرجان چې د ترور په ورځ په نورمحمدشاه مېنه کې د پوليسو له خوا ونيول شو د هغه څخه د تحقيقاتو وروسته څرګنده شوله هغه توپانچه چې خرم پرې وژل شوی وو له هغه سره نه وه. لدې څخه ښکاري چې توپانچه د هغه ملګرو ترې اخېستې ده . لدې امله پر امين د خرم په ترور کې لاس لرل د يوې دسيسې پرته بل څه نه وو چې پنجشېری پکې ښکېل وو هغه پنجشيری چې د کارمل په وينا د خلقيانو د فرکسيون د پاسيفو مشرانوڅخه يو وو. که چېرې امين له ګوند څخه ايستل شوی وای په هغه صورت کې تره کی په کمزوري حالت کې پاتې کيده ، د کارمل تله درنه کېدله او د دې امکان وو چې کارمل د ګوند مشر شي. له ياده ونه باسو چې تره کي دا ګواښ درک کړی وو او د ګوند څخه د امين د ايستلو مخه يې نيوله . د ګوند د واکمنۍ پر مهال په ګوند او دولت کې پېښو هم وښودل چې په لومړي ګام کې کارمل او شوروي اړخ په ګډه د کارمل په خبره د فاشيستانو (تره کي او امين) حساب ته ورسيدل او د سکتاريستانو د ځپلو دنده نجيب الله پيل کړه خو حالات داسې راغلل چې نجيب الله په خپله لوبه کې پداسې يوه لومه کې را ايسار شو چې دې پکې ووژل شو او د کارمل په وينا سکتاريستان له مرګه وژغورل شول.

که چيرې د تره کي او امين د وژلو څرنګوالي ته وکتل شي هغه د مسکو د ارادې له مخې پلې شول او همداراز د دوهمې ډلې اړونده کسان هم د مسکو د ارادې له امله د شهنوازتنې د کودتا په تور زندان ته واچول شول چې پخپل وخت به پدې اړه بحث وشي. لدې نه څرګندیږي چې د ګوند د بیا یووالي د هڅوونکي (مسکو) او نوښتګر(کارمل) نقشه یوه وه چې هغه د خلقیانو په نامه د سیاسي سازمان له منځه وړل او په پرچم کې یې د غړو ادغامول وو. د لایق یادداښتونه دا واقعیت بربنډوي چې د پرچم مشرتابه ټولو پدې اتفاق درلود چې د یووالي په نامه د خلقیانو خلاف مبارزه وکړي او هغوی له سیاسي ډګره وباسي. دا چې لایق خپل یادداښتونه وروسته له دریو لسیزو رسنیز کړل دا د دې معنی نلري چې د ګوند د یووالي په اړه نوموړی د کارمل له دریځ سره همغږی نه وو . که لایق او یا د پرچم بل کوم مشر د یووالي په اړه د کارمل له لیدلوري سره همغږي نه وو غوره دا وه چې اعتراض یې کړی وای یا دا چې له کارمل څخه یې خپله لار جلا کړې وای. لکه څرنګه چې خلیل الله زمر د پرچم د فرکسیون د مرکزي کمیټې غړي د ګوند د یووالي سره د مخالفت له امله د پرچم د فرکسیون له غړیتوب څخه استعفی وکړه. د ګوند یووالي د ګوند او خاصتآ د خلقیانو لپاره د ګوندي دستور په نامه په ګوندي حوزو کې اعلان شو. دا یووالی د خلقي مشرتابه او که دقیقآ وویل شي د تره کي د ارادې له مخې په خلقیانو تحمیل شو. د پرچمیانو سره یووالی د تره کي داسې ستره تیروتنه ده چې پایله یې نه یوازې د ده وحشیانه وژنه شوله بلکې خلقیانو او د افغانستان خلکو ته ستري بدمرغۍ راوړلې. د یووالي وروسته په ګوند کې بې اعتمادۍ خپل سیوری غوړولی وو او د بیا انشعابونو امکانات خورا زیات وو. امین هرو مرو یا له ګوند څخه شړل کېده یا د خپلې ډلې سره له ګوند څخه ووت . د پرچمیانو یوه برخه د محمد داود سره یوځای کېدله. که محمد داود په ګوند برید نه وای کړی ګوند هرو مرو په څو برخو ویشل کېده ، د داود خان دریځ پیاوړی کېده او په واک کې د پاتې کېدو چانس یې زیات وو.

په هرصورت د ګوند یووالي ظاهرآ واحد ګوند ته پیاوړې بڼه ورکړله او د یووالي څه کم دوې میاشتې وروسته د وړې په نهمه د پښتونستان د ورځې د نمانځلو له امله په پلازمیینه کې میشتو ګوندیانو ته دستور ورکړل شو چې په هغې کې په ګډون سره د ګوند ځواک ننداري ته کیږدي. د پښتونستان وتړ د څلورلارې په شمالي برخه د افغانستان بانک ترڅنګ د افغانستان خلق دموکراتیک ګوند د مشرتابه را څرګندیدل او په مقابل لوري کې د خیبر رستوران مخې ته د جمهور رئیس او د حکومت د غړو شتون د حکومت په وړاندې غښتلي سیاسي ځواک ننداري ته کیښود. په تېره کله چې مراسم پای ته ورسیدل او ګوندي مشران د خپلو ګوندي ملګرو په بدرګه چې یوه اوږده کوڅه یې ورته جوړه کړې وه او ګوندي مشرانو د لاسونو په خوځولو سره د ښوونې او روزنې وزارت تر ودانۍ په پوره نظم سره لاریون وکړ حکومت ته دا څرګند پیغام درلود چې دا ګوند له پامه ونه غورزول شي او په بله خوا یې واکمنۍ ته کومه چې د سیاسي اپوزیسیون شتون ورته د زغملو نه وو او په تیره د هغې محافظه کار او ښی لاسی اړخ ولمساوه ترڅو په ګوند فشار زیات کړي اود هغه د ځپلو لارې چارې ولټوي. که د لیکنې دا برخه په څو کرښو کې را ونغاړو ویلی شو چې د ګوند یووالی د مسکو فشار سربېره په دواړو خواوو د حکومت د فشار، د جمهوري دولت له کابینې نه د پرچمیانو د شړلو، د پرچمیانو د کورنې اختلاف او د خلقیانو د پیاوړتیا له امله ترسره شوی دی او د مسکو- پرچم موخه په محمدداود د فشار راوړلو سربېره د خلقیانو د مشرانو بې اغېزې کول او پدې ډول د واحد ګوند مشرۍ ته د ببرک کارمل رسول وو.

تاريخي امانت

د افغانستان په چارواکو او سياستوالو کې به داسې څوک و نه موندل شي چې د خپل حکومت ،خپل سازمان او په تېره خپلې تېروتنې ومني او ډېرى يې تېروتنو ته په تېروتنو ځواب ورکوي. يو شمېر يې د سياسي او ټولنيزو پېښو په نامه پند پند کتابونه چې منځپانګه يې د ځان او خپلې ډلې ستاينه او د خپلو سيالانو او مخالفانو ملامتول دي خپروي چې پدې ډول تاريخ تحريف او راتلونکو نسلونو ته درواغ وړاندې کوي او نور يې بيا پټ رازونه ګور ته وړي. ظاهرشاه ، کارمل ، نجيب الله ، رباني او مجددي هغه دولتي مشران وو چې ډېر پټ رازونه يې ګورته يووړل پداسې حال کې چې کافي وخت يې درلود چې د خپلې سياسي مبارزې او حکومتولۍ تجربې او خاطرې يې راتلونکو نسلونو ته په ميراث پرې اېښې واى . له نېکه مرغه سليمان لايق د (ا ، خ ، د ، ګ) د بنسټ اېښودونکو څخه د خپلې مړيني مخکې د سياسي يادداښتونو په نامه خپلې خاطرې ليکلې دي او يوه اووه دېرش دقيقه اي ويډيو هم ثبت کړې ده چې د (ا ، خ ، د، ګ) د انشعاب اصلي عامل او د دې ګوند د يوه مشر ميراکبر خيبر د ترور څخه پرده پورته کړې ده او دا ويډيو د هغه د زوى له خوا داسې وخت په ټولنيزو شبکو کې خپره شوه چې لايق لدې فاني نړۍ تللى او ځان يې حق ته سپارلى دى. داسې ښکاري چې لايق د څه د پاسه څلور لسيزې دا رازونه له ځان سره ساتلي وو او د وجدان د عذاب څخه د خلاصون په موخه يې مخکې له خپلې مړيني هغه ثبت کړي او خپله دا مرکه خو په واقعيت کې وينا تاريخي امانت ګڼي. د لايق له ثبت شوې وينا څخه د ګوند د يووالي ساتلو اړوند د تره کي او کارمل په دريځونو پوهېدلاى شو چې تره کى د ګوند يووالي ته ژمن وو خو کارمل د يووالي ضد ګامونه اوچتول. د لايق ثبت شوې وينا د ګوند د سياسي بېرو د هغې غونډې په اړه ده چې په هغې کې عمومي منشي تره کي د سياسي بيرو غړيتوب ته د حفيظ الله امين او ميراکبر خيبر د را پورته کولو مسآله وړاندې کړې ده چې د سياسي بېرو ټول غړي لدې وړاندیز څخه ملاتړ کوي او د تاييد لاسونه پورته کوي . لايق د سياسي بېرو دا غونډه د خيبر له قتل سره تړلې ګڼي او د ګوند له پخوانيو غړو غواړي چې دا مسآله وخېړي تر څو د خيبر قاتلين وموندل شي خو لايق د دې ترور عاملان کارمل او نوراحمد نور ګڼي.

هېره دې نه وي چې د دې غونډې څلور يا پنځه ورځې وروسته خيبر وژل کېږي. لايق او خيبر د پرچم د فرکسيون د مشرانو سربېره خپلوي هم لرله چې د لايق خور د خيبر مېرمن وه. ببله شکه هغه د خپلو يتيمو خورېيانو او کونډې خور په ليدو سره د خيبر د قاتلانو څخه کرکه کوله . ښايي د ګوند د واکمنۍ پر مهال واکمنو شرايطو او د لايق اروايي ځانګړتياوو هغه اړ ايستلى وي چوپه خوله پاتې شي او د ګوند له مشرتابه ونه غواړي چې د خيبر د ترور دوسيه تعقيب شي . په ټولنيزو شبکو کې د لايق د مرکې خپرول دا هم ښيي چې هغه خپل زوى ته سپارښتنه کړې ده چې د ده ثبت شوې وينا د هغه له مړيني وروسته خپره کړي نه دا چې دى هم د خيبر په څېر ترور شي. که څه هم لايق د دې واقعيت په اړه خپله چوپتيا مصلحت ګڼي چې دا په خپله د هغه اروايي ځانګړتيا يا کرکتر ښيي چې تل يې مصلحت ته لومړيتوب ورکړى دى او د خپل مشر کارمل د ځپنو ګوندي ضد او ملي ضد کړنو په وړاندې نه دا چې درېدلى نه دى بلکې همغږي هم ښودلې ده. د دې ويډيو د منځپانګې لنډيز په امانت دارۍ سره راوړل کېږي: « د ۱۳۵۷ کال د حمل په ۲۳ يا ۲۴ د ګوند د عمومي منشي تره کي په کور کې د سياسي بېرو نوبتي غونډه وه چې د سياسي بېرو لسو غړو پکې برخه لرله. د آجندا د نورو مسآلو سربېره تره کي دا مسآله هم طرحه کړه چې حفيظ الله امين په پرله پسې توګه له ده غوښتي دي چې هغه سياسي بېرو ته را

پورته کړي . تره کي د امين د ځانګړتياوو په اړه دا هم وويل چې هغه په خپلسر هم پرېکړه کوي .لکه څرنګه چې د خلقي اړخ پوځي سازمان له امين سره دی که هغه سياسی ببرو ته را پورته نکړو، مايوسه او عقده من به شي نه دا چې پداسې يوه کار لاس پورې کړي چې موږ د يوه تر سره شوي عمل سره مخامخ کړي. لدې امله که هغه سياسي ببرو ته را پورته کړو ښه به وي. د واحد ګوند د يووالي او په سياسي ببرو کې د پرونيو خلقيانو او پرچميانو د موازېنې د ساتلو په موخه به ميراکبرخيبر چې اغېزمن او د غوره ځانګړتياوو څخه برخمن دی هم سياسي ببرو ته را پورته کړو. ټولو بېله کومې تبصرې دې وړاندیز ته مثبته رايه ورکړله . تره کي وروسته لدې کارمل ته و ويل خيبر ستا دوست او ملګری دی که تاسې د سياسي ببرو پرېکړه هغه ته ورسوئ او سربېره پردې که هغه زما کور ته راشي ترڅو ورسره خبرې وکړم او وپوهېږم چې آيا هغه دا پرېکړه ګټوره بولي او غواړي سياسي ببرو ته راشي يا نه. کارمل ورسره ومنله او پدې ډول غونډه پای ته ورسېدله او موږ ټول د تره کي له کور څخه ووتلو او د خپلو کورونو پر لور روان شوو. په لار کې کارمل موږ پرونيو پرچميانو ته وويل . خاين مو د خاينانه طرحو سره ولېدلو، بيا يې د کومې توطيې فکر کړی ، هره ورځ د توطيې په فکر کې دی. ما ورته وويل ولې دي په غونډه کې څه و نه ويل او هر څه دي ومنل او اوس هغه تخريبوي.مونږ څوک يو ، په خپل قول ، ژمنه او لاسليک ولاړ يو... خبره مو تر شخړو ورسېده او سره رخصت شولو. د شپې په ۹ بجو د خيبر ټلفون راغی او راته و يې ويل، ضرورت پېښ شوی دی ته راځې که زه در شم. ما ورته وويل چې زه درځم او د هغه کور ته ورغلم. هغه د سترې مشي وروسته را ته وويل چې بارق شفيعي راغلی وو او د کارمل پيغام يې راوړی وو. ويل يې دا يوه توطېه ده چې تا سياسي ببرو ته را پورته کوي د نر په څېر تره کي ته منفي ځواب ورکړه. ما بارق ته وويل کارمل ته ووايه تره کی د ګوند د رهبرۍ مقام دی ، هغه د ګوند لېډر دی، د سياسي ببرو د لارښوونې واک له هغه سره دی، ستا هدايتونه د ګوندي اصولو او اساسنامې خلاف دي هغه نه منم او بارق ولاړ. لايق وايي ما ورته وويل استاده ! لکه چې ډارشوی يې . هغه وويل، نه د افغانستان په څېر وروسته پاتې هېواد کې سياسي لوبې خورا ناوړه پايلې لرلی شي ، ضرورت دی چې يو شريف شاهد شتون ولري. زه خپل کور ته راغلم او سبا شپه د ۹ بجو وروسته بيا د خيبر ټلفون راغی او ويې ويل پرونۍ موضوع انکشاف وکړ ، ته زما کره راتلی شې يا زه درشم او زه د هغه کور ته ورغلم. هغه وويل :« نن نوراحمدنور راغلی وو د بارق خبرې يې تکرار کړې او دا يې هم وويل چې خاين تره کي ، قبيلوي پديدې ته منفي ځواب ورکړه، دا توطېه ده. ما ترې وپوښتل کومه توطېه؟ ويې ويل توطېه ده. خيبر وايي ما ورته وويل زه ورځم، خپله پرېکړه په خپله کوم، زه د کارمل دستورونو ته غوږ نه اېږدم. نور وويل ستا دا کارونه تا ته خطر لري.ما ورته وويل څه خطرلري ؟ نور وويل دا مسآله ساده نه ده سر به دې له لاسه ورکړي او و به وژل شي . ما ورته وويل څوک به مې و وژني؟ هغه وويل دا زه ، دا زه. خيبر خپله د پرونۍ شپې خبره تکرار کړه چې په منځ کې يو شريف شاهد بايد وي ، دا مسآله انکشاف کوي او يوه نامطلوب لوري ته ځي. د هغه له کوره راووتلم او خپل کورته را غلم . د نوراحمدنور خبرې را ته احساساتي معلومې شوې او جدي مې و نه ګڼلې . فکر کوم دوه ورځې وروسته مابنام ټلفون راغی او ځان يې پوليس معرفي کړ او و يې ويل د مطبعې شا ته خيبر وژل شوی دی ،څرنګه چې هغه ستاسې له خپلوانو څخه دی که راشئ چې د هغه په پېژندنه کې مرسته وکړئ . لايق خپل زوی ور استوي او زوی يې د پوليس د تلفون له لارې خبر ورکوي چې خيبر کاکا يې وژلی دی. زه هېڅ شک نلرم چې دا وژنه د ګوندیانو لخوا وشوه ، خو ما په خپلو سترګو نه دي ليدلي چې کارمل ، نور يا بل چا پرې ډزې کړې وي . خو پدې پېښه کې دا کسان ښکېل دي که داسې نه وای نو ولې يې خيبر ته دا خبرې کولې چې دا ستا د وژنې او مرګ سبب کېږي . لايق وايي فکر کوم چې زموږ په ګوند

کې کوچنيو کوچنيو ګوندونو او کوچنيو فرکسيونو شتون درلود. زمونږ د ګوند په تشکيلاتو کې پټ پنځه يا شپږ کسيز تروريستي سازمان شتون درلود چې ځينو مشرانو جوړ کړی وو ترڅو د دې او يا هغه د وژلو له لارې خپلې ستونزې حل کړي. لايق د کارمل په اړه دا هم وايي چې هغه تقوا نلرله ، درواغجن، ډوزمار، توطېه ګر، په ځان مين او فرکسيونباز وو. لايق د خيبر څخه هم ګيله من دی چې ولې يې تل د کارمل ملاتړ کاوه.» لايق بايد خپل ځان ملامت کړی وای چې د ده په خبره ولې يې د مرداريو ډک « بې تقوا، درواغجن ، ډوزمار، توطېه ګر، په ځان مين او فرکسيونباز» ګوډي، کارمل تر مشرۍ لاندې سياسي فعاليت کاوه او له داسي يوه انسان څخه يې لار جلا نکړله. ده هم بايد د يوه حقوقي شخصيت او سياستوال په توګه خپلواک ګامونه اوچت کړي وای نه دا چې د خيبر دريځ ته په کتو سره د هغه څخه متابعت وکړي او له څلورو لسيزو وروسته له خيبرڅخه ګيله وکړي. لايق د ګوند د بيا يووالي په اړه وايي چې« د پرچم مشرانو کارمل ته ويلي وو څرنګه چې تاسې انشعاب کړی دی شخصا تا او تره کي انشعاب کړی په خپله له تره کي سره د يووالي په اړه مذاکره وکړئ. هغه وايي د يووالي په هکله د تره کي شرط دا وو چې دوهم رهبر نه منم. هغه کارمل ته وويل تا مراجعه کړې ده. تره کي دا هم وويل چې په واحد ګوند کې کارمل په خپل حق قناعت نه درلود او انشعاب يې وکړ، کارمل يوازې په سياسي بېرو کې زغملی شم ، نه د دوهم رهبر په توګه. لايق دا هم وايي چې د ثور د وسلوال پاڅون وروسته بدمرغي دا وه چې کارمل غوښتل موازي رهبر وي.» لايق په ويډيو کې د افغانستان خلک دموکراتيک ګوند د تاريخ داسي ترخه واقعيتونه بيانوي چې د دې ګوند بدنامي او د هغې د واکمنۍ ناکامي ورسره تړلې ده چې هغه د ګوند په انشعاب کې د کارمل رول د۱۳۵۷ کال د ثور د اوومې نېټې د وسلوال پاڅون وروسته منفي دريځ دی . د لايق دا خبره چې په ګوند کې پټ تروريستی سازمان شتون درلود دا نو بيا د سياستوال کار نه بلکې د باند او مافيايي کړۍ د مشر کار دی. مخکې مو د « په ګوند کې پټ تشکيلات » په برخه کې د پرچم په فرکسيون کې د «پهلوانانو، زړورو او عيار مشربه» کسانو په پټه تنظيمولو ته ګوته نيولې وه چې په بېرنيو حالاتو کې د سياسي مخالفانو په وړاندې ددې وګړو څخه ګټه پورته کړي يعنې دا چې هغوی وګوابښي، ددې مافيايي تروربستي ډلې ارادې ته سرټيټ کړي چې لايق هغه پټ پنځه يا شپږ کسيز تروريستي سازمان ګڼي. لايق پدې پنځه يا شپږ کسېزه تروريستي فرکسيون کې په دوو تنو کارمل او نور شک کوي. دا چې د دې ترهګر سازمان يا شبکې نورغړي به کوم پرچمي کدرونه وي څېړنو ته اړتيا لري . بېله شکه دا بايد هغه پرچميان وي چې د کارمل نږدې کسان او د هغه د ګوندي ضد دستورونو پلي کوونکي وو. غوربندي د خپل کتاب په ۱۰۴- ۱۰۵ پاڼو کې د شوروي اشغال په لومړيو کې د مزارشريف د ولايتي کمېټې د منشي عبدالاحد رهنورد په اړه ليکي چې نوموړي د ولايتي کمېټې يو غړی سيد عظيم ګوهري په ولايتي کمېټه کې وژلی، ټوټې ټوټې کړی ، د وجود غړي يې په بوجۍ کې اچولي او د ولايتي کمېټې په انګړ کې يې خښ کړي دي.(ګوهري پخوانی خلقي او بيا د کار د ګروه کدر وو) دا پېښه افشاء او د شوروي سلاکارانو د فشار له امله رهنورد بندي شو. غوربندي دا هم وايي چې رهنورد په زندان کې شاهانه ژوند درلود او د دې لپاره چې حقايق او دا راز پټ پاتې شي د هغه د اعدام حکم صادرېږي. « کله يې چې د شپې په پټو سترګو وژنځای ته لېږداوه ، په لوړغږ يې چيغې وهلې او ويل يې : نامردانو ! زما په وژنو ستاسو ګناوې نه پټېږي . هغه نوراحمدنور ياداوه او چيغې يې وهلې چې ولې هغه د ده د ژغورنې لپاره نه راځي .» ۸۰/ ۱۰۵ د پرچم په فرکسيون کې ددې تروربستي شبکې د مشرانو په پېژندنې کې د لايق لاندې څرګندونې مرسته کولی شي . لايق په خپلو يادداښتونو کې دا راوړي چې د ګوند د واکمنۍ پر مهال تره کي د ماښام ډوډۍ خوړلو ته وربللی او د خبرو په ترڅ کې يې ورته ويلي وو: « نه پوهيږم ببرک جان بيا کوم پلان لري محمود بريالی او نجيب الله را ليږي ، بريالی

زما صفتونه کوي او نجيب بيا داسي چلند کوي چې ما عصبي کړي .» لکه څرنګه چې د ګوند د مشرۍ پر سر اختلاف په برخه کې راغلي وو چې کارمل غوښتل تره کی له منځه يوسي دا مساله يې د نوراحمد نور ، عبدالوکيل او محمود بريالي سره شريکه کړې وه ښيي چې دا دری تنه د پرچم د تروريستي فرکسيون غړي دي . همدارنګه د ګوند د واکمنۍ په لومړيو کې بريالی ، نجيب او وکيل د ګوندي ضد فعاليتونو له کبله د ۱۹۷۸د کال د جون د شپاړلسمي نېټې د سياسی بيرو په غونډه کې د لاسوندونو له مخې د ګوندي ضد فعاليتونو له امله د سفيرانو په توګه ګومارل کيږي. دا د دې ښکارندوی دی چې دا دری تنه (بريالی، نجيب ، وکيل) د کارمل ارادتمندان وو چې د هغه د دستور له مخې يې پټ ګوندي ضد فعاليتونه پر مخ وړل . پورتنيو بېلګو ته په کتو سره ويلی شو چې د پرچم په ګوند کې د لايق په خبره د پنځه کسيز تروريستي فرکسيون غړي کارمل،نور، نجيب ، وکيل او بريالی وو دا ځکه چې هغوی د کارمل د پټو دستورونو پلې کوونکي وو . همدارنګه ځېنې امتيازحسن هم پدې ډله کې شمېرې چې پدې صورت کې د پرچم په ډله کې شپڼکسيز تروريستي ګروپ بشپړکېږي. امتياز حسن په پرچميانو کې د عيار په نامه پېژندل کېدلو چې په جيب کې به يې بوکس پنجه او چاړه وه. البته د خيبر د قاتلينو په اړه حکم کول ستونزمن کار دی خو د غوربندي او لايق له ليکنو څخه داسي ښکاري چې د پرچم په فرکسيون کې پټې تروريستي کړۍ شتون درلود چې د پرچم د سيالانو او مخالفانو او په خپله د پرچم د ننه د کارمل د مخالفانو سره په خپل وخت محاسبه وکړي. دا چې د پرچم د واکمنۍ پرمهال کارمل او نجيب الله دواړو د خيبر د ترور دوسيه تعقيب نکړه او د نومورې يادونه يې هم ونکړه ښيي چې د خيبر سره دواړو دښمني لرله او د هغه په ترور کې يې لاس درلود. سياسي بيرو ته د امين او خيبر د راپورته کولو په اړه ددې خبرې يادول اړين برېښي چې تره کي د خيبر سره پدې موضوع خبرې کړې وې چې هغه به د خيبر له قوله د ذبيح الله زيارمل د نجيب الله د واکمنۍ پر مهال د دفاع وزارت د سياسی رييس څخه واورو. زيارمل وايي: « تصادفا په ښار کې تره کی او خيبر سره مخامخ شوي او تره کي خيبر ته ويلي وو. مورږ د وحدت د را منځته کولو لپاره په يوه فورمول توافق کړی دی او د همدغه فورمول پر بنسټ به ګوندي وحدت عملي کړو خو اوس ګورو چې يو شمېر اغېزمنې او مستحقې څېرې له سياسي بيروڅخه د باندې پاتې شوې دي . مورږ پرېکړه کړې چې د دواړو ډلو د توازن د نه خرابېدو لپاره د خلقيانو له پلوه حفيظ الله امين مستحق او اغېزمن ملګری دی او د پرچميانو له پلوه تاسو ته په سياسي بيرو کې دغړيتوب ارتقا درکړو. لدې کبله اړتيا ده چې له نږدې خبرې وکړو. ميراکبر خيبر ورته وويل : هر وخت چې تاسو لازم بولئ تاسو ته به درشم. تره کي وويل : پرېږده چې زه په خپله د هغوی په وسيلې تاسو ته زمورږ د ليدو کتو وخت ووايم.»

هغه ترور چې د هيواد د تاريخ پاڼه يې واړوله

د چنګاښ انقلاب وروسته د وخت په تېرېدو سره امنيتي حالات کړکېچن کېدل. واکمنۍ هم د شکمنوکسانو په نيولو او د سياسي مخالفينو په ځپلو لاس پورې کړ. د جمهوري نظام پنځه کلن اقتداراو د پيښو بهير ته په کتنې سره هغه په دوو پراونو ويشلی شو. په کورنۍ برخه کې لومړی پراو د کودتا ګانو ،کودتايی هڅو او بلواوو او دوهم يې د مرموزو قتلونو ،تروروونو او اختناق پراو دی. په بهرني سياست کې د لومړي پراو ځانګړتيا د لويديځ او لويديځ پلوه ګاونډيانوخلاف دريځ او د شوروي اتحاد سره دوستانه اړيکې او په دوهم پراو کې د لويديځوالواو د هغو د سيمه ييزو متحدينو سره د نږدې کيدو او له شوروي اتحاد څخه د لرې کېدو پراو دی. جمهور رئيس د نظام په وړاندې د مخالفينو دولتي ضد فعاليتونو ته په

کتو سره اړشو چې پخپلو تګلارو کې بنسټيز بدلون راوړي چې هغه د محافظه کارو په ګټه د حکومت ځخه د سمونپالو او کين اړخو شړنه او پرهغوی فشار او د لويديځ په ګټه په نړيوالو اړيکو کې بدلون وو. محمدداود فکر کاوه چې پخپلو تګلارو کې به د داسې بدلون په راوستلو سره وکولی شي د جمهوريت مخالفين او د هغو بهرني ملاتړي راضي کړي .خو وليدل شول چې حالات د پخوا په ځيرکړکيچن پاتې شول اود واکمنۍ ځرګندو او ناڅرګندو مخالفينو پخپل تکتيک کې بدلون راووړ او د لوړپوړو چارواکو ،ولسمشر ته وفادارو ځيرو او سياستوالو په تروراو وژنه يې لاس پورې کړ. په لومړي پړاو کې د امنيت د خړپړ کيدو ملامتي په بنسټپاله اسلامي کړيو، چيني پلوه او سکتاريستي ډلو او د هغوی په بهرنيوملاتړو اچول کيده خو په دوهم پړاو کې پرچم او شوروي اتحاد ته هم ګوته نيول کيږي. په دوهم پړاو کې د پلان د وزيرعلي احمدخرم سربيره د يو شمير نورو د وژنې ځخه يادونه شوې وه چې يوازې حکومت وکولای شول د خرم قاتل ونيسي اوهغه د اسلامي ګوند غړی اعلان کړي.د خرم د ترور پنځه مياشتې وروسته د اپريل په اوولسمه مابنام د دولتي مطبعې مخې او ارګ ته څېرمه ميراکبرخيبرد افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند د مرکزي کميټې غړی چې د محمد داود له ارادتمندانو ځخه شميرل کيدلو ترور شو خو ترهګر په تيښته بريالي شول. د خيبرد وژنې يوه ګړۍ مخکې د (ا، خ، د، ګ) سياسي بيرو پريکړه کړې وه چې د می لومړۍ د کارګرانو نړيواله ورځ به د يوې مظاهرې په ترڅ کې نمانځي او پدې توګه به خپل ځه کم پنځه کلن سکوت ماتوي. د خيبر له ترور وروسته نيمه شپه د تره کي په کور کې د مرکزي کميټې پلنوم را وبلل شو . په پلنوم کې «تره کي وړاندیز وکړ چې د شهيد مير اکبر خيبرجنازه په ځانګړي پرتمين ډول د ماجراجويۍ او فتنې پرته بدرګه شي. د خيبر په ترور کې مختلفو مرکزونو او ځيرو(شوروي اتحاد، کارمل ،اسلامي غورځنګ ، حکومت ، امين) ته ګوته نيول کيږي.د نوموړي په ترورکې د مختلفو مرکزونو بڼکېلتيا ته په کتو سره د ترور موخه او د ترور په سمبالوونکي مرکز پوهيدل ستونزمن کيږي. عجيبه دا ده چې د (ا، خ، د، ګ) د واکمنۍ پرمهال نه يوازې د نوموړي د ترور دوسيه تعقيب نشوه بلکې د هغه د شخصيت او مبارزې په اړه مازې يادونه هم ونشوله. نجيب الله چې ځينې هغه د خيبر د ډلې ځخه هم شميري په خپله واکمنۍ کې هم د خيبر د شخصيت او کارنامو په هکله هم يادونه ونکړله. خو ګوند د نوموړي د جنازې د تدفين مراسم پداسې پرتمينه توګه ترسره کړل چې د افغانستان په تاريخ کې يې ساری ندی ليدل شوی. د خيبر جنازه له مکرويان ځخه تر شهدای صالحين پورې د دوولس زروځخه تر پنځلس زرو کسانو په ګډون د امريکې د سفارت او ارګ له مخې تيره شوه چې برخه والو مرګ په ارتجاع ، مرګ په امپرياليسم، مرګ په سی آی اې شعارونه هم ورکول. « د تدفين د مراسمو وروسته نورمحمدتره کي د لومړي ځل لپاره د ګوندیانو او د کابل د خلکو په وړاندې وينا واورولە او د خيبر ترور يې د اداري دستګاه د کمزورۍ او مستقيم فساد پايله وګڼله چې د کورنۍ ارتجاع او امپرياليستي محافلو د خاينانه توطئې پربنسټ ترسره شو.» ۲/ ۶۵- ۶۸ همدا راز د خيبر د قبر پر سر کارمل او بارق وينادي وکړې ،سليمان لايق او دستګيرپنجشيري د هغه د مرګ په هکله په پښتو او دري ژبو خپل شعرونه ولوستل. کارمل په خپله وينا کې د خيبرقاتلين داسې معرفي کوي: « زمونږ د ګران ملګري د هيواد د خلکو د دې اصيل بچي قاتلين د توري افراطي ارتجاع په مشرۍ کورني ارتجاعي ځواکونه ، واکمن ښي لاسي محافل ، د سيمې ارتجاع او امپرياليسم د هغه په سر کې د امريکې، پاکستان ، ايران او نورې نورې جاسوسي شبکې دي.» ۲/ ۷۲ د خيبرفاتحه د شاه دوشمشيره په جومات کې واخيستل شوه او فاتحه ورکوونکي تردې کچې زيات وو چې د پل لرزانه ځخه تر جامع پورې په کتارونو کې انتظار يوست. که څه هم د ګوند مشرانو د خيبر ترور د کورنيو ارتجاعي کړيو،لويديځوالو او د هغه د سيمه ئيزو متحدينو د څارګرو شبکو کار ګڼه خو هم په ګوند کې ا وهم له هغه بهر په

تروركې د واکمنۍ سربېره د ګوند ځينې مطرح ځيرې او شوروي اتحاد هم ښکيل ګڼي. ځينې د خيبر ترور د خلق او پرچم د يووالي سره تړي. د پنجشيري په وينا د دې يووالي څخه محمد داود، کارمل او امين خوښ نه وو. ځينې بيا خيبرهم د يووالي څخه ناخوښ ګڼي .پردې بنسټ هغه مرکزونه او افراد چې د دې يووالي مخالف وو او يا د يووالي له پايلو وېره لرله د هغوی لاس بايد په ترور کې ولټول شي.

خيبر د هغه له ترور مخکې د هيواد په سياسي غورځنګ کې د تره کي ، کارمل او امين پرته لکه د ګوند د نورو مشرانو په شان له شهرت نه برخمن نه وو خو د هغه د جنازې مراسمو هغه په يوه مشهوره ځيره واړاوه. د ګوند د واکمنۍ وروسته د هغه يو شمېر پرچمي ملګري د ده د لوړ شخصيت په اړه ډيرڅه وايي . د پرچم په فرکسيون کې د کارمل مخالفان هغه يو ملي ګرا او ژمن مبارز،د پرچم د اړخ تئوريسين او د خلق او پرچم د يووالي طرفدارګڼي. د خيبر يو شمير پلويان بيا د شوروي اتحاد له ړنګيدو وروسته نويو نړيوالو شرايطو ته په کتو سره هغه د ګوند د بيا يووالي مخالف او د محمد داود د ملي غورځنګ سره د پرچم د فرکسيون د همکارۍ، ائتلاف او ځيني د محمد داود په ملي غورځنګ کې د پرچم د فرکسيون د انحلال طرفدار بولي. يو شمېر کسان لکه غوث الدين فايق هغه د محمد داود له کلکو ارادتمندانو څخه شمېري چې د هغه په وينا خيبر د محمد داود د يوه انځور لاندې ليکلي وو : « يوه ورځ به دا با تدبيره ، د فکراو ارمان ډک سړی د دې ملت د دردونو او زمور د خلکو د ناسورو ټپونو درملنه و کړي. » ۵۲/ ۲۲ سربيره پردې په ګوند او د ګوند بهر ځيني په هغه تور لګوي چې نوموړی د شاهي دولت د څارګړي اداري (ضبط احوالات) او د جمهوريت د ملي مصؤنيت سره کاري اړيکې درلودلې. د خيبر په اړوند قضاوت له دې امله مشکل دی چې « انسان خپل جوهر هغه وخت جوتوي چې د واک په ګډۍ ناست وي» او خيبر دې دريځ ته و نه رسيد لکه څرنګه چې د هغه سازماني ملګري واک ته ورسيدل او اوس د هغوی په اړه قضاوت کيدای شي چې هغوی څوک وو ؟ د ګوند په څوارلس کلنه واکمنۍ کې د خيبرد ترور په اړه د پلټنو نه ترسره کول دا ګومان په واقعيت اړوي چې «د خيبر د ترور پيښه هم د هغو توطئو او دسيسو د ځنځير يوه کړۍ ده چې د روسانو د جاسوسي دستګاه(کی جی بی) له خوا د افغانستان د خلک دموکراتيک متحد ګوند د مشرتابه څخه د ببرک کارمل د مخالفانو او سيالانو د ايستلو او له منځه وړلو په خاطرطرح شوې او تر اجرا لاندې نيول شوې وه .» ۱۱۱ پورتنۍ څرګندونې تر يوې کچې د منلو وړ ځکه دي چې د شوروي دولت او د کارمل متقابله اړيکو ته په کتنې سره ويلی شو هغه مهال چې کابل له مسکو سره واټن نيولو مسکو- کارمل په ګوند کې د محمد داود د پلويانو د تجريد، کمزورۍ او له منځه وړلو نقشه پلي کوله ځکه خيبر د محمد داود له پلويانو څخه وو.

اوس به وګورو که چيرې ک ګ ب - کارمل د خيبر په ترور کې لاس درلود موخې يې څه وې او څه يې ترلاسه کول ؟ شوروي د افغانستان په دولتي دستګاه کې ژور نفوذ درلود او د چنګاښ د انقلاب په بري سره يې نفوذ لا نورهم زيات شو. کله چې محمدداود« د۱۹۷۵ کال د دسمبر په لومړيو کې د خپلې کابينې په جوړولو لاس پورې کړاو د هغې نه يې پاتې چپيان وايستل بيله ځنډه د شوروي اتحاد جمهور رئيس نيکلای پودګورني له کابل نه ليدنه وکړه او خپله انديښنه يې څرګنده کړه .» ۴۷/ ۱۷ ښايي دې سفر اړيني پايلې نه لرلې نو مسکو په دې هڅه کې شو چې د افغانستان مشرتابه واوړي چې يوازينۍ لار يې د کودتا له لارې د رژيم نسکورول وو . د رژيم خلاف کودتا له پاره د شوروي په سفارت کې تياري نيول کيده چې باوري ځواک يې د پرچم فرکسيون وو. د کارمل لاندې څرګندونې يې ښه بيلګه ده چې د شوروي په سفارت کې افغان ژورنالست شاه زمان وريځ ستانزي ته پداسې حال کې کړې وې چې نېشه وو:« هغه وخت رارسيدلی دی چې د غدار نادر د کرغيړنې کورنۍ زوړ نظام رانسکور شي. د هغه

مخاطب چې شاه زمان دی پوښتنه کوي چې ملګری کارمل څه وخت ؟ هغه وايي ، صبر وکړه پدې میاشت کې یا وروسته.» ۸/۵۳ پورتنی څرګندونې ښيي چې کارمل د نظام د نسکورولو په فکر کې دی ، د پرچم په مشرتابه کې خیبر د نظام د چپه کولو مخالف وو او ښايي پردې او یا نورو مسالو د کارمل او خیبر ترمنځ اړیکې ترینګلې شوې وي.پدې هکله د سلیمان لایق په یادداشتونو کې راغلي دي : « د میراکبرخیبر او کارمل ترمنځ د یووالي مخکې آزردګۍ پیداشوې وې. د دوی د آزردګیو یو لامل دا وو چې ملګری نور او ملګری وکیل او ځینې نور پدې عقیده وو چې د داود حکومت د کودتا له لارې نسکور شي او د نور د ریوټ له مخې هغه مهال تقریباً دیرش تنه ګوندي افسران چې زمور ملګري وو د محمد داود په ګارد کې دنده لرله. ملګري نور او د هغه ملګروعقیده لرله چې مور کولی شو د همدې افسرانو پرمټ د داود رژیم له منځه یوسو اوخپل رژیم اعلان کړو. خیبرد دې نظر سره همغږی نه وو.» ۱۱۲ له همدې امله او یا نورو لاملونو له کبله د کارمل او خیبر ترمنځ اختلاف د دښمنۍ تربریده رسیدلی وو چې یو وخت کارمل خیبر په مرګ ګواښلی هم وو او خیبرد دې ګواښ په هکله د کارمل نږدې ملګري نوراحمدنور ته ویلي وو: «ستاسې کارمل زه په مرګ ګواښلی یم زما له خوا ورته ووایئ چې زه له مرګه نه وېرېږم. کارمل مستقیماً او په څرګنده توګه ماته خبرداری راکړی او په مرګ یې ګواښلی یم ،هغه د دې پرځای چې د یوه زړه سواندي لارښود په څېرد غوره فضایلو ځانګړتیاوې ولري او وده ورکړي مینه لري چې د مافیا د دریمې درجې باند د مشر په رول کې ځان وآزمایي.» ۸۰/ ۵۴ د پرچمیانو له لوري د پوځي کودتا له لارې واک ته رسیدل د اولیانفسکی د شوروي اتحاد د کمونست ګوند د نړیوالو اړیکو د ځانګې د مرستیال له څرګندونوڅخه معلومیږي چې د افغانستان د دفاع وزارت د سیاسي چارو د ریاست لومړي سلاکار جنرال زاپلاتین ته مخکې لدې چې افغانستان ته لاړشي ویلي وو: «په ربښتیا سره زمور وړاندوبینه داسې وه چې انقلاب باید پرچمیان وکړي .مور پدې عقیده وو چې پرچمیان زیات جدي او متشکل دي خو خطا وتي وو، ټول شیان سرچپه شول، اوس به تاسې ډیر د خلقیانو سره سراو کارلرئ.» ۶۳/ ۶۶ د اولیانفسکی دا خبره چې ټول شیان سرچپه شول دا معنی لري چې خلقیانو په خپل پوځي پاڅون سره د مسکو- کارمل نقشه شنده کړله . هغه مهال نه یوازې پرچمیان په ارګ کې یو قوت وو بلکې د پوځ په نورو جزوتامونو کې هم په کلیدي څوکیو ګومارل شوي وو. د مهتاب کلا د توپچي لوا قوماندان عبدالخلیل او د زرهدارو د پنځلسمې قوا درستیزوال محمدرفیع دواړو د پرچم د فرکسیون غړیتوب درلود . کله چې لیکوال د ثور د اوومې نېټې په درشل کې له حربي پوهنتون څخه فارغ شو او د کندهارد قول اردو د قرارګاه د توپچي په قطعه کې په دنده وګومارل شو د دې قطعې قوماندان ډګروال حمیدالله او درستیزوال جګړن محمد ایوب ابوي دواړه پرچمیان وو او د قول اردو د بولندوی یاور جګتورن محمد اکرم هم پرچمی و. محمد ایوب ابوي او محمد اکرم د شوروي د اشغال پرمهال جنرالې ته ورسیدل. په پوځ کې د پرچمیانو دا ډول دریځ هغوی ته دا شونتیاوې ورکولې چې په آسانۍ سره واک ترلاسه کړي. غوربندي د خپل کتا ب په ۵۷ مخ کې راوړي . د ثور د پاڅون وروسته نورمحمدتره کې هره شپه د کابینې د یوه غړي سره کتل. ما په یوه کتنه کې د خیبر د قاتلینو د نه موندلې په اړه د نه پاملرنې له امله خپل نه رضایت وښود او ور ته و مي ویل که کوم ځای او یا مؤسسه د هغه په نامه ونوموو، تره کې وویل چې « د خیبر د ترور په شپه کارمل ورته ویلي وو څوک چې ډبله لوبه وکړي سزا یې همدا ده.» او په ضمني ډول یې وپوهولم چې « د خیبر ترور د کارمل په همکارۍ د کې جی بی کار دی .» د ګوند د یووالي وروسته« د بارق شفیعي او سلیمان لایق په خبره په هغو ورځو کې د نوراحمد نور پواسطه کارمل خیبر ته تهدیدوونکی پیغام رسولی وو ترڅو د انحلال غوښتونکې تګلارې نه ډډه وکړي.» ۲/ ۵۹ له دې کبله چې د داؤدخان د ملی انقلاب د غورځنګ سره د خیبر او د نوموړی د پرچمي پلویانو

د يوځای کېدو مخنيوی شوی وي او يا دا چې خيبر د پرچميانو له لوری د کودتا سره همغږی نه وو ښايي د کی جی بی او کارمل د ارادې له مخې خيبر ترور شوی وي. د محمد حسن کاکړپه وينا « د۱۳۵۷ د وري د مياشتې په ۲۸ مه (اپريل ۱۷ ، ۱۹۷۸) د کابل ښار د دولتي مطبعې مخامخ سړک کې د مازيګرماښام ترمنځ له يوه روان روسي جيپ نه پرې ډزې وشوې .دغه ترور د پرچم ګوند کې د ننه په اصل کې د خيبر او کارمل ترمنځ د اختلاف نتيجه وه چې په غالب احتمال د کارمل د نږدې ملګرو نوراحمدنور او امتيازحسن لخوا عملي شو.» ۱/ ۱۴۳ حسن شرق د خيبرد مرګ په هکله ليکي : « د ميراکبر خيبرمرګ ښايي د کې جې بې د کوماندوګانو نه د يوه تن له خوا چې د شوروي اتحاد په سفارت کې مؤظف وو د عبدالقدوس غوربندي په همکاری چې ميراکبر خيبر يې له خپل کور نه د قدم وهلو لپاره راوستی وو ترسره شوی وي. » ۳۸/ ۱۶۱ د شرق ادعا لدې امله ناسمه برېښي که غوربندي د کی جی بی سره ټراو درلود نو ولې يې د شوروي د اشغال پرمهال اته کاله زنداني کړ او هغه يې ونه وژلو تر څو دا قتل افشا نشي. عبدالوکيل د کارمل د ترور زوی د خيبر د ترور او د هغه د قاتلينو په اړه ليکي :« قاتلانو قصدا انتظار يوست چې څه وخت عبدالقدوس غوربندي له مير اکبر خيبر څخه جلا کېږي تر څو سهوآ دواړه ترور نشي او يوازې خيبر ترور شي .» ۱۱۳/ ۲۴۴ د وکيل ددې وينا په هکله داپوښتنه پيدا کېږي چې وکيل څرنګه حکم کوي چې قاتلانو انتظاريوست چې غوربندي له خيبرڅخه جلا شي او بيا پرې ډزې وکړي. د وکيل لدې ګومان څخه چې قاتلانو انتظار يوست چې غوربندي له خيبر څخه جلا شي او بيا په هغه ډزې وکړي غواړي وښيي چې غوربندي پدې ترور کې لاس درلود لکه څرنګه چې د لايق په وينا کارمل هم غوربندي پدې ترور کې ښکېل ګڼي. پدې اړه د پرچم د فرکسيون غړی جنرال عبدالغني چې د عمرزي په مستعار نوم (شب های کابل) کتاب ليکلی دی، د کتاب په دريم مخ کې ليکي :« ځينو کړيو ويل چې د هغه مرتکب (د خيبرد قتل) ببرک کارمل دی ، ځکه چې د پرچم په اړخ کې خيبر يو مهم ، با اعتباره او پوه غړی وو او د کارمل ځای ناستی شميرل کيده.»

د پورتنيوڅرګندونو له مخې کيدای شي د عبدالقدوس غوربندي د دې وينا سره چې « پوره دلايل شتون لري، وجداناً حکم وکړو چې خيبر د کی جی بی له لوري د ببرک کارمل د غلطومعلوماتو پراساس چې نوموړی په انقلابي غورځنګ کې لري ترورشو.» ۵۶/۸۰ همغږي وښودل شي .

د خيبرپه ترور کې د حکومت لاس

يو شمېر کسان چې زياتره يې د ا. خ. د . ګ غړي دي د خيبر په ترور کې حکومت او يا په حکومت کې ځينې کړی ښکېلې ګڼي. دا ډله د خيبر ترور د ګوند د يووالی سره ټړي چې حکومتي محافظه کار اړخ يې د ګوند ځپلو ته وهڅاوه .په حکومت کی هغو کړيو چې غوښتل ګوند وځپي دليل يې دا وو« که چيرې هغوی (خلقيان او پرچميان) نيول کيږي يا اعدامېږي د هغوی د نيولو لپاره بايد لاسوند ولرو اوس د راپورونو پرته نور کوم سند نه لرو.» ۳۸/۵۳ د خيبر له ترور وروسته د چارواکو لپاره لاسوند د ګوند غبرګون وو. دا خبره چې« امين د نورو اوو تنو کمونست رهبرانو خلاف د جنازې په مراسمو کې وينا نه وه کړې و نه نيول شو. لدې امله هغه د نورو په ګناه وو تورن نه وو ...، خو کله چې پوليسو د هغه د کورشا وخوا شکمن حرکات وليدل...، امين زنداني شو.» ۲۷/۴۷ هغه مهال ګوند پټ فعاليت درلود او حکومت ته يې پلمه نه ورکوله چې پر هغه د کوم دولتي ضد فعاليت پېره واچوي. خو په دولت کې داسې کړی وې چې ګوند دولتي ضد اعتراضونو ته ولمسوي او دا اعتراض لاسوند وشمېري او په ګوند برېد وکړي. د داؤدخان د کورنيو چارو د وزير دا خبرې چې« ډير ژر به ټول تار او مار کړو او زه يقين لرم که دا د سرطان داني لرې نشي يوه ورځ به افغانستان بدمرغه او تباه کړي ،چاره دا ده چې

په افغانستان کې د کمونيزم ريښې وايستل شي او د دې مسلک پيروان له منځه يوړل شي. » ۵۳/ ۷ دا ګومان پياوړی کوي« چې قتل په مستقيمه يا غيرمستقيمه تو ګه د کورنيو چارو وزير نورستاني له خوا سازمان ورکړل شوی وو، هغه مخکې خپلو دوستانو ته ويلي وو اوس هغه وخت دی چې د کمونستانو کار مخکې له دې چې قوي شي پای ته ورسوو. هغه (نورستاني) وظيفه پيژندونکی (بريا) وو هغه فکر کاوه چې د داؤد په سلا ښه پوهيږي او لازم يې نه ګڼل ټول شيان هغه ته ووايي .» ۴۷/ ۲۵ (ببريه لاورښتين پاولوويچ د ستالين په واکمنۍ کې د شوروي اتحاد د ځارګرې اداري مشر وو.)

همدارنګه ځينې په ترورکې د وخت د دفاع وزيرغلام حيدر رسولي ښکېل ګڼي او دليل يې دا راوړي چې خيبرهڅې کولې پرچميان د محمد داود په ملي غورځنګ کې منحل يا ادغام شي چې پدې صورت کې په جوړېدونکي حکومتي ګوند کې د ده اغيز او نفوذ پيکه کيده لدې کبله يې د خيبر ژوند ته د پای ټکې کيښود. دستګير پنجشيري د جنرال عبدالقادر له قوله راوړي چې « د هوايي او مدافعه هوايي د قوماندانۍ د استخباراتو رئيس ورته وويل. سردارغلام حيدر رسولي د خيبر د ترور پلان جوړ کړ او د يوه ښې لاسي بنسټپال سازمان په واسطه يې عملي کړی وو.د قاسم په خبره د (ا، خ، د،ګ) ټول رهبران د خيبر په ځير ترورېدل. » ۶۰/۲ د محمد داود ځانګړتياوو ته په کتو سره هغه دا نشوای زغملی چې د ده د واکمنۍ پرمهال ځوک پداسې يوه کار لاس پوری کړي چې د حکومت کمزوري وښيي. که د دولت لوړپوړي چارواکي په ترور کې ښکېل وو هغوی په خپل سر پدې ناوړه کار لاس پوری کړی دی. د خيبر له مرګ ځخه د جمهوري حکومت د غړو خوښي دا ګومان پياوړی کوي چې ښايي د حکومت کوم چارواکي په دې ترورکې لاس درلود. د جمهوريت د مخابراتو وزير پدې اړه ليکي:« د۱۳۵۷ کال د وري په ۲۹ د وزيرانو د مجلس نه مخکې د جمهور رئيس د دفتر په کوټه کې د کابينې د ځو غړو سره ناست وو چې د فوايدعامې وزيرفايق راغی. هغه ښپله ځنډه وويل خبر ياست چې د دې لعنتيانو نه يو مردار شوی دی او کيسه يې وکړه چې د ميراکبر خيبرمړی مطبعې ته نږدې د سړک د غاړې ويالې کې موندل شوی دی.» ۱۱۴

د خيبر په ترور کې د اسلامي بنسټپالو لاس

يو شميرځيړونکي او په تيره د (ا،خ، د، ګ) مخالفان د محمدداود د واکمنۍ پرمهال د اسلامي غورځنګ او نورو سياستوالو وژل او زنداني کول د پرچميانو کار ګڼي چې خپل مخالفان د محمد داود د واکمنۍ پر مهال له منځه يوسي. لدې امله اسلامي غورځنګ پرچم د حکومت متحد شميره چې د هغه سره دښمني د حکومت سره دښمني وه. هغوی د خيبر په ترور سره خپل دښمن له منځه وړلو، ګوند يې کمزوری کولو او له بلې خوا يې کولای شول د دولت او د (ا،خ،د،ګ) ترمنځ اختلافونو او مخامختيا ته لمن ووهي. اسلامپالو د خپلو عقيدتي باورونو له مخې د خيبر په شان د هر« کمونست » وژل خپل جهادي رسالت شميره په تيره چې دا « کمونست» د هغه دولت متحد وي چې هغوی د هغه خلاف جهاد کوي. ځينې د خيبر ترور د حکمتيار له خوا سازماندهي شوی کار ګڼي او يو د هغو ځخه وحيد مژده چې د حکمتيار له ګوند سره يې يو وخت سازماني تړاو درلود ليکي : « په اردو کې مسلمان افسران پدې باور وو که چيرې کمونستان په کودتا لاس پوری کړي ځوک يې مخنيوی نشي کولای ځکه چې حساسې پوځي ځوکۍ يې په لاس کې دي لدې امله يوازينۍ لار دا ده چې د دې ګوند مشران ووژل شي چې لږترلږه کودتا شا ته واچول شي.» ۱۱۵ مژده په خپله ليکنه کې د ترور د عاملانو نومونه هم راوړي دي. هغه مهال اسلامپاله ډلو(اسلامي حزب او اسلامي جمعيت) دواړو د شپې پانو په خپرولو سره د خيبر د وژنې

مسؤليت واخيست او د دې کار څخه يې موخه دا وه و ښيي چې په اصطلاح ربښتيني مسلمان مبارزين دي او له بله پلوه پاکستان ته ثابته کړي چې دوی ته د آی اس آی له لوري ورکړل شوې مرستې بېځايه نه دي لګېدلې . البته هغه مهال دولت هم د خيبر د وژنې پېره په اسلامي ګوند واچوله .

د خيبر په تروريکې د حفيظ الله امين لاس

د ۱۹۷۸ کال د اپريل پوځي پاڅون د حفيظ الله امين د دستور له مخې سر ته ورسيد. د دې پاڅون له امله د محمد داود واکمني نسکوره ، د (ا، خ ، د ، ګ) واک ترلاسه کړ او امين د يوې ځواکمنې ځيرې په توګه چې د کارمل دښمن هم ګڼل کيده را څرګند شو چې هم د محمد داؤد د پلويانو او هم د پرچم د مشرتابه له دښمنۍ سره مخامخ شو. د پرچم دښمني لدې امله وه چې د هغوی پلان چې د کودتا له لارې دواد را نسکور کړي هغه يې شنډ کړ له همدې کبله هغوی د خيبر وژنه د امين له لوري ګڼي. د جمهوري رژيم د پلويانو له خوا د خيبر د ترور په تړاو متضادې څرګندوني د منلو ځکه ندي چې د ثور د پاڅون نه مخکې د جمهوري دولت رسمي دريځ دا وو چې خيبراسلامپالو وژلی دی خو وروسته له پاڅونه عبدالصمدغوث د جمهور رئيس د اسنادو مسئول هڅه کوي پېره د امين په غاړه واچوي. د هغه په خبره « په کابل کې عقيده پردې وه چې امين د خيبر د قتل او د ببرک کارمل نابريالي قتل ته سازمان ورکړی وو.» ۴۷/ ۲۵

که چيرې ومنل شي چې د خيبر په ترور کې امين ښکېل وو، دې پوښتنې ته به ځواب ولټوو چې امين د دې وژنې نه څه ترلاسه کول ؟ ټولو ته څرګنده وه چې کارمل په پرچميانو کې د لوړ اعتبار څخه برخمن وو . که امين په راتلونکې کې د رهبرۍ خوبونه ليدل او يا د کودتا فکر يې درلود او پرچم د امين د کودتا مخالف وو « هغه غوره ګڼله چې د کارمل له شره ځان خلاص کړي نه د بې آزاره خيبر نه.» ۱۰۶/ ۷۰ که چيرې امين غوښتل کارمل د خپل ځواکمن سيال په توګه کمزوری کړي منطقي دا برېښېده چې د هغه نږدې ياران سلطانعلي کشتمند يا نوراحمدنور چې « شهراله شهپر کشتمند د کارمل لايتر او نور يې ساتونکی » باله له ډګره وباسي او په پرچميانو کې د هغه د يوازينې سيال سره چې خيبر وو نږدې شي او په ګډه د هغه خلاف مبارزه وکړي نه دا چې د خپل سيال ، سيال و وژني. له بله پلوه خيبر هغه مهال د پرچم په فرکسيون کې له کمزوري دريځ نه برخمن وو . د خيبر کمزوري هغه وخت بربنډه شوه چې د۱۹۷۵ کال د پرچم د فرکسيون په کنفرانس کې د کارمل نظر چې د محمد داود خلاف مبارزه او د خلقيانو سره يووالی وشي تائيد شو او يوازې خليل الله زمر مخالفت ښودلی وو. يو شمير شنونکي چې د پرچم د فرکسيون له کورنۍ وضعيت څخه معلومات نلري پدې نظر دي چې امين د داؤدخان خلاف د پوځي کودتا په فکر کې وو او هغه د پرچم د پوځي کړۍ له مخالفت نه وېره لرله چې د هغې مسؤليت خيبر درلود او لدې امله يې خيبرله ډګره وايستلو. په داسې حال کې چې د يووالي مخکې دا مسؤليت له خيبر څخه نوراحمدنور ته ليږدول شوی وو. لدې امله د امين له لوري د خيبر له منځه وړل د منلو وړ نه دي چې هغه به د امين د کودتا مخنيوی وکړي او يا به پرچميان په کودتا کې له ګډون څخه وارويې پداسې حال کې چې امين د کودتا قومانده يوازې خلقي پوځيانو ته ورکړې ده او پرچميان يې نه وو خبر کړي. دا د ميراکبرخيبرد ترور په هکله ګومانونه وو چې کيدای شي تر يوې کچې د دې سياسي قتل په هکله هغه د قضاوت په تله کې واچول شي چې په دې قتل کې څوک يا کوم مرکز ښکېل وو. د پورتنيو ګومانونواو فرضيو سره سره د خيبر ترور يو سياسي ترور وو چې د لاندې دوو مرکزونو څخه يوه ترسره کړ:

۱ - هغه مرکز چې غوښتل يې د محمدداود واکمني نسکوره شي،
۲- هغه مرکز چې غوښتل يې محمد داؤد او د (ا،خ،د ،ګ) سره واچوي ، داود پرې برید وکړي او ګوند له سياسي ډګره وباسي.

په هر صورت ميراکبرخيبر ووژل شو دا چې قاتلين څوک وو، د کوم مرکز په اشاره يې پردې کرغيړن کار لاس پورې کړ او موخې يې څه وې ټولې په ګومانو او فرضيو ولاړې دي او که په راتلونکې کې پدې اړه څيړنې ترسره کيږي هغه به هم په ګومانونو او فرضيو ولاړې وي. خو دا واقعيت چې د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند له لورې د نوموړې د جنازې پرتمينه نمانځنه او په بله خبره د ځواک ښودنه محمدداود او د هغه نږدې کسانو ته د زغم وړ نه وه لدې امله يې د ګوند مشران زنداني کړل او د حکومتي رسنيو له ژبې او د (ا، خ، د، ګ) د مشرانو د بندي کولو د اعلان وروسته په پوځ کې د ګوندي مشرانو د نيونې له امله د پرتمينوغونډو جوړول او په هغو کې د خوښۍ ډکو سندرو، اټنونو او ويناوو نه بريښيدل چې واکمنۍ ټينګ هوډ درلود چې د نوموړې ګوند مشران چانواري او دا ګوند له ډګره وباسي. خو د محمد داود محاسبه ناسمه وه او پايلې يې سرچپه راوختلې. د دې پرځای چې د (ا،خ ، د،ګ) له ډګره وباسي نوموړی په خپله له ډګره وايستل شو، و وژل شو، واکمني يې نسکوره او پدې ډول د يحيى د کورنۍ د څه کم نيمې پيړۍ (۴۸ کاله ،شپږمياشتې او يوولس ورځې) واکمنۍ ته د پای ټکي کيښودل شو. پردې بنسټ د خيبرترور د افغانستان په راتلونکې داسې اغيز واچاوه چې د پخوا په پرتله د هېواد حالات توپاني شول ، د يوې کورنۍ واکمنۍ نسکوره او پرځای يې د خوارو او محکومو طبقو څخه د راوتلې آرمانګرا خلقي ګوند واکمنيدل شول چې د زيارکښ انسان په ګټه او د پرمختللي افغانستان د جوړولو په خاطر يې د چوپړ جنډه پورته کړې وه او خپلو موخو ته د رسيدو په خاطر يې بيله ځنډه داسې ګړندي ګامونه اوچت کړل او پداسې بيړنيو سمونو لاس پورې کړ چې نه يې د پلې کولو وړتياوې او شونتياوې لرلې، نه يې بهرنۍ ربښتينې ملاتړ درلود او نه د دې ګوند ځېنو سمونونو ته افغاني وروسته پاتې دوديزه اسلامي ټولنه چمتو وه. .

د ګوند وتلې څيرې

د افغانستان خلک دموکراتيک ګوند کې د هرسياسي سازمان په څېر داسې اغېزمنو څېرو شتون درلود چې د دې ګوند په جوړولو او ځواکمنتيا، د تشکيلاتي او سازماني چارو په تنظيمولو ، د ګوند د ننه کشمکشونو په راپنځولواو کابو کولو، ګوند ته د ستونزو په جوړولو او يا په بله خبره د ګوند په بریاوو او ناکاميو کې يې ځانګړی رول لوبولی دی. دې ګوند ګڼ شمېر پوهان ، استادان ، شاعران، ليکوالان او غوره پوځيان لرل. پدې توپير چې د دې ګوند د خلقيانو په پرتله پرچمي اړخ يې د هېواد په کچه پېژندل شوي پوهان او ليکوالان نلرل او په مشرانو کې يې د خيبر پرته نورو په بهرنيو ژبو تسلط نه درلود. د بېلګې په توګه د ا ، خ ، د ، ګ په لومړۍ کابينه کې د خلقيانو پنځو وزيرانو پوهاند محمود سوما ، پوهنوال محمد منصور هاشمي ،پوهنوال عبدالرشيد جليلي ، محمد اسمعيل دانش او حفيظ الله امين د هېواد په لوړو پوهنيزو بنسټونو (کابل پوهنتون، پولتخنيک انستيتوت او د کابل په عالي دارالمعلمين) کې استادان ټېرشوي دي. د ګوند خلقي مشرانو تره کي او زرغون دواړو په پښتو ، دري ، انګريزي او اردو ، امين او سوما په پښتو ، دري او انګرېزي بشپړ تسلط درلود. جليلي د هېواد د دوو رسمی ژبو سربېره په انګرېزي او روسي هم پوهېده. د خلقيانو اکثرو مشرانو په بهر کې زده کړې او ژوند کړی وو. پداسې حال کې چې کارمل او نجيب يوه هم په بهرنيو ژبو ليکل نشوای کولای او بهر ته هم نه وو تللي. کارمل

خو په پښتو ژبه ليکل او حتی خبرې هم نشوای کولای. امريکايی ژورنالستې روسانه کلاس چې په ۱۹۶۵ کال کې کله چې کارمل ځان ولسي جرګې ته کانديد کړی وو او له هغه سره يې مرکه کړې وه وايي: « په څو پوښتنو کې مې دا معلومه کړه ، چې کارمل د بلشويکي انقلاب پرته د فرانسې يا کوم بل انقلاب په هکله هيڅ هم نه وو اوريدلي.» (افغانستان ،ستره لوبه بيا را پيل شوې ،مخ ۴۰۹) په پوځي برخه کې هم خلقيانو غوره کدرونه لرل چې جنرال محمد آصف شور يې څرګنده بېلګه وه. هغه د ثور انقلاب مخکې په امريکې کې د پوځي اکادمۍ د لسګونو هېوادونو په محصلينو کې د ممتاز محصل په توګه د سرو زرو مدال تر لاسه کړی وو.

پر بله خوا دې ګوند د سيمې په کچه پېژندل شوي تيوريسنان نلرل . البته هغه مهال د افغانستان د نورو سياسي ډلو مشرانو هيڅا هم کوم علمي اثر نه درلود . سره لدې د دې ګوند يو شمېر مشرانو او کدرونو يو لړ علمي، سياسي ، ادبي او تاريخي آثار وليکل او يا له نورو ژبو وژباړل چې د افغانستان د نورو سياسي ډلو په پرتله د دې ګوند د خلقي برخې وندې د پام وړ ده چې د تره کي ، ميثاق ، زېرې ، حصين ، زرغون او پنجشيري وندې د نورو په پرتله درنه ده . د دوی تخليقي آثارو د ګوندیانو او ځوانانو د نړۍ ليد ، سياسي شعور او پوهې په لوړولو او ادبي تندې په ماتولو کې ځانګړی ځای درلود. پر بله خوا د دې ګوند په مشرتابه کې د تره کي پرته داسې مشر پيدا نشو چې د مسکو د خاينانه لوبو د درک وړتيا ولري. شورويان بريالي نشول تره کی داسې دريځ غوره کړي چې خلقيان سره ووېشي خو امين دا کار وکړ. همدا رنګه نجيب الله هم دا وړتيا نه لرله د شورويانو په لوبو وپوهېږي چې موخه يې په دوودښمنو ډلو د پرچميانو وېشل او د خلقيانو او پرچميانو تر منځ د پخوانيو دښمنيو تازه کول دي او کارمل هم دا وړتيا نه لرله و پوهېږي چې د شورويانو له لوري د نجيب الله خلاف د هغه د لمسولو موخه د کارمل بيا واکمنول نه بلکې موخه يې واک ته د اسلامي جمعيت رسول دي. د تره کي له لوري د خپلې ټولنې پېژندنه چې د شوروي اتحاد او د لينن له نامه سره خلک حساسيت لري په خپلو ويناوو کې د شوروي اتحاد او په تېره د لينن نوم نه يادولو خو کارمل ، نجيب او امين تل د شوروي اتحاد او لينن نومونه يادول په تېره د شوروي اتحاد نوم د کارمل تکيه کلام ګرزېدلی وو. د دې ګوند په مشرانو کې داسې مشر راڅرګند نشو چې د ګوند د واکمنۍ پر مهال د ځانغوښتونکو(کارمل او امين) د دسيسو، بېلاريتوب او ناسمو پرېکړو په وړاندې ودرېږي او يا په بېړنيو حالاتو کې د ګوندي او دولتي چارو د بنې سمبالتيا لپاره په خپل وخت اړين ګامونه اوچت کړي . پر بله خوا د ګوند په کورنيو جنجالونو، کشمکشونو او فرکسيوني فعاليتونو کې هم يو شمېر مشرانو او کدرونو منفی رول لوبولی دی چې د نورو په پرتله د کارمل او امين نومونه ډېر يادېږي . بېله کومه شکه د کارمل او امين دا ډول دريځ ګوند او د ګوند واکمنۍ ته ستونزې جوړې کړې دي، ګوندي يووالي او د ګوند اتوريتي او اعتبار ته يې زيانونه رسولي او پايله يې د شوروي اشغال او د ګوند د واکمنۍ نسکورېدل او د ګوند دړې وړې کېدل شول. البته ګوند داسې پياوړي کدرونه هم لرل چې د حالاتو بنه ارزونه يې کولای شوای او د بې لارې توب په وړاندې درېدلې دي خو هغه مرکزيت چې په ګوند کې واکمن وو د دې کدرونو د غوړېدو مخه نيول کېدله او غوښتنو او وړاندېزونو ته يې مشرتابه نه دا چې ارزښت ندی ورکړی بلکې بې اغېزې کړي ، بنديان کړي او حتی وژلي هم دي . ددې ګوند په بنسټ اېښودونکو کې داسې کسانو هم شتون درلود چې د يوه قوم او توکم ، د يوه مذهب او ولسوالۍ په کوچني چوکاټ کې اېسار وو خو په ويناوو کې يې د خلکو د دوستۍ او ورورګلوۍ او انټرناسيونااليسم نغارې ډنګولې. د ګوند د واکمنۍ له نسکورېدو وروسته د هغوی اصلي جوهر څرګند شو چې د افغانستان په ګڼ شمېر قومونو ټاټوبي کې يې يوازې خپل قوم او توکم ليدلو. دستګير پنجشيري د احمدشاه مسعود او شرعي جوزجاني د عبدالرشيد دوستم صفتونه پيل کړل

او له هغوی څخه يې اتلان جوړول. شرعي په ازبک او ترک پالنه کې تر دې کچې ډوب وو چې د ازبکستان د جمهور رييس اسلام کريموف په ستاينه کې هم له هلو ځلو ډډه ونکړله. سلطانعلي کشتمند خو اعلان کړل چې زه هزاره او شيعيه وم او يم . د کارمل د کاسې پرچمي لوړپوړو د پښتون ولسمشر د راپرزولو په موخه د لږکيو د حقونو د لاسته راوړلو په موخه د غيرپښتنو جهادي او غير جهادي ځواکونو سره ګډ د شمال تلوالې بنسټ کېښود او خپلې پرچمي واکمنۍ ته يې د پای ټکی کيښود . ميثاق په خپل کتاب کې د افغان په ځای ځان افغانستانی بللی دی. لدې څخه ښکاري چې د ګوند دی مشرانو د موسم د بدلېدو سره خپلې جامې بدلولې او يا يې هغه اېديولوژي نه وه هضم کړې چې هغه يې د خپل ګوند د فعاليت رهنما ګڼله. البته تنظيمي مشران هم هغه څوک نه وو چې ادعا يې کوله. هغوی د شريعت د پلې کولو او د کفارو خلاف د جهاد نغاړې ډنګولې خو په عمل کې دوی د کفارو مزدوران راوختل. تردې چې د خپل ټاټوبي په نيولو کې د صليبي اشغالګرو په چوپړ کې ودرېدل او د ناټويي اشغالګرو د اردليانو رول يې ولوبولو.

د افغانستان خلک دموکراتيک ګوند له جوړيدو څخه تر دې وړې کيدو پورې په ګوند او د هغه نه بهر په ګوند کې د نورو مشرانو او کدرونو په پرتله د تره کي ، کارمل ، امين ، زرغون او حصين نومونه ډير يادېدل او کله چې ګوند له واکه ګوښه او ټوټې ټوټې شو د نجيب الله او خيبر په اړه هم ډېر څه ويل کېږي. په ټوليزه توګه د (ا ، خ ، د ، ګ) او د دې ګوند په دواړو اړخونو کې برياوې او ناکامۍ ، د ګوند پياوړتيا او کمزورتيا اکثراً د دې څيرو د رول او کړنو سره تړاو لري. البته د نوموړي ګوند ځينې ځانګړې کړۍ او څيرې بيا يادو کسانو ته د خپلو ګروپي تړاوونو ، شخصي علاقمنديو او د ننني واکمنو حالاتو له مخې ګوري ، مجازي او جعلي شخصيتونه ورکوي ، د خپلو خيالي اتلانو د شخصيت د تبليغ لپاره د مبالغې او اغراق او بيا پر بله خوا د نورو د شخصيت د معنوي ترور نه هم ډډه نه کوي. پدې اړه ډېرې بېلګې شتون لري خو مشت نمونه خروار د خيبرد اوسنيو پلويانو د انګيرنو په تړاو چې په هغو کې څرګند تناقض ليدل کېږي ګوته ونيول شي. کله چې څوک غواړي د خيبر د ربښتيني شخصيت په اړه معلومات ترلاسه کړي، لار تري ورکيږي چې د خيبر د کوم خواخوږي ليدلوری سم دی. د بېلګې په ډول کله چې د داودخان په مشرۍ کودتا وشوه او جمهوريت اعلان شو په جمهوري دولت کې د پرچميانو شتون پرچمي مشران وهڅول چې خپل سازمان منحل کړي او عملاً يې د سياسي فعاليت سره مخه ښه وکړه. پدې اړه د خيبر د پلويانو څرګندونې نه دا چې سره نږدې ندي بلکه په څرګند ټکر او تقابل کې هم دي. يوه ډله يې خيبر د پرچم د فرکسيون د انحلال مخالف ګڼي او بله يې بيا خيبر په جمهوري دولت کې د پرچم د ادغام پلوی ګڼي .هغه ډله چې لا تر اوسه هر څه ته د ايديولوژۍ او طبقاتي مبارزې له کړکۍ ګوري په جمهوريت کې د پرچم د فرکسيون ادغام خيانت ګڼي پېره يې پر کارمل اچوي او خيبرد دې ادغام مخالف ګڼي. بل اړخ يې د ننني شرايطو تر اغېز لاندې چې د طبقاتي مبارزې شعارونه بازار نلري ، د سياسي پلورالېزم نغاړې ډنګول کېږي او د جبهو او ائتلافونو جوړل په زړونو ښه لګېږي د محمد داود سره اېتلاف د خيبر له لوري د هغه بصيرت ګڼي. که چيرې د دې ګوند اته ويشت کلن فعاليت ته او د دې ګوند د ځينو مشرانو دريځونو او کړنو ته وکتل شي همفکرانو ، د يوه ارمان لرونکو مبارزانو او ژمنو سياستوالو ته ورته نه دي بلکې هلې ځلې يې د ناروا او نامشروع لارې واک ته در سېدو، د سياسي مخالفينو په ځپلو او د يو بل په معنوي او فزيکي ترور را تاوېدلي. د بېلګې په توګه امين د دوو خلقي مشرانو(تره کي او زرغون) او د دې ګوند د يوه بنسټ اېښودونکي محمد طاهر بدخشي ژوند ته د پای ټکی کېښود. د نجيب په هکله هم ويل کېږي چې غوښتل يې کارمل ووژني خو شورويانو اجازه نه وه ورکړې . کارمل پر تره کي د ناکامې کودتا تور له ځانه سره لري او د خپلو پلويانو پرمټ

يې په نجيب کودتا وکړه . نجيب الله د کارمليانو له لوري د مرګ له ويرې غوښتل له هېواد څخه و تښتي. البته د خيبر په ترور کې اکثراً کارمل او پرچميان بيا امين ته ګوته نيسي . امين په خپل ځان سؤقصد د تره کي ناکامه هڅه ګڼي خو کله چې امين تره کی له واکه ګوښه او ډېر ژر يې بېله محاکمې ووژلو دا بيا د امين دا ادعا بې بنسټه او ترغټې پوښتنې لاندې راوړي چې ولې يې په دې اړه څېړنې ونکړي . د يادو مطرح څېړو دا ډول مخينې په ټولنه کې د (ا ، خ ، د ،ګ) اعتبار ته زيان ورسولو او د شوروي اشغال او د ګوند د واکمنۍ نسکورولو ته يې لار هواره کړله . اوس به په لنډ ډول د ګوند د وتلو څېړو بيوګرافۍ ته ځغلنده کتنه وکړو.

نورمحمد تره کی

۱۹۱۷ ـ ۱۹۷۹

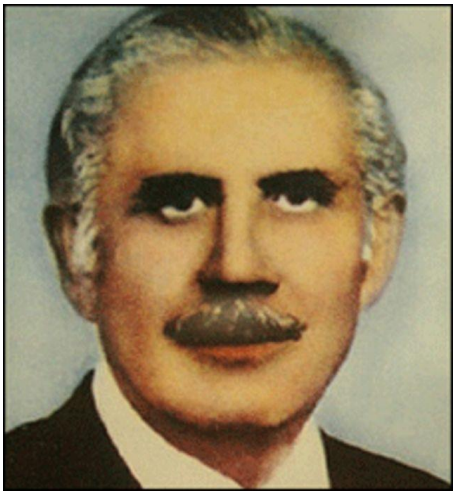

د نورمحمد تره کي له نامه سره د ويښ ځلميانو او د ا ، خ ، د ، ګ بنسټ اېښودل ټرلي دي او سربېره پردې هغه د يحيى د سلطنتي کورنۍ بهر او هغه هم د افغانستان د محکومې او خوارې طبقې له ګډې را وتلی لومړی دولتي مشر دی. بېله کومه شکه د تره کي دې ځانګړتياوو ته په کتو سره هغه د سياستوالو، څېړونکو، څارګرو او خبريالانو پام ځانته را ګرزولی دی. پر بله خوا د ده دا ډول ځانګړتياوې او دريځ د هغه په وړاندې د واک څخه د نسکورشوو کړيو ، شتمنو طبقو ، محافظه کارو او په شا تلونکو ځواکونو د دښمنۍ سبب هم ګرزي . نورمحمد د نظرمحمد زوی د۱۲۹۶ کال د چنګاښ په درويشتمه (جولای پنځلسمه کال ۱۹۱۷) د غزني ولايت د ناوې ولسوالۍ په سره کلي کې په يوه بيوزله کوچۍ کروندګره کورنۍ کې زيږيدلی دی. د نورمحمد پلار د خوارۍ او بېوزلۍ له املې اړ شوی خپل پنځه کلن زوی د يوې کوندې ښځې سره مزدور کړي. تره کي د لومړني ښوونځي د پای ته رسولو وروسته د خپل پلار او ورونو سره ګډ لومړی کندهاراو بيا کويټې ته د زده کړو او کار لپاره وخوځيد او د پښتون په سوداګريز شرکت کې په کار لګيا شو. څه موده وروسته هغه د هندوستان په بمبيي کې د دې شرکت د استازي په توګه وګومارل شو. دا مهال يې خپل پلارچې هغه په کوټه کې چې د پښتون په شرکت کې د کارګر په توګه کار کاوه د۱۹۳۵ کال په زلزله له لاسه ورکړ. تره کي په هندوستان کې د شپې ليسه پای ته ورسوله ،انګريزي او اردو ژبې يې هم زده کړلې . د جورج آني امريکايي ليکوال په وينا هغه د رسمي وخت وروسته د حقوقو او سياسي علومو کورس هم تعقيب کړ.هغه په هندوستان کې د کانګرس ګوند او نورو کينې لاسو سره اړيکې پيدا کړې . د هندوستان د سياست د خاوندانو سره اړيکو ، د بريتانيايي ښکېلاک خلاف د هندیانو آزادۍ ښونکي مبارزې او هندي ټولنې د هغه په آندونو ژور اغيز پريښود . سربيره پردې دريو نورو مسئلو هم د تره کي په اندونو او سياست ته په مخه کولو کې اغيز درلود. لومړی د نومورې د کورنۍ اقتصادي ستونزمن ژوند او بيوزلۍ . دويم د افغانستان د مترقي پاچا امان الله خان بيواکه کيدل او په هيواد کې د بشپړې انارشۍ واکمنيدل . دريم – په برتانوي هند کې د پاچاخان سره ليدنې چې د لينن او بلشويک ګوند له اندونو څخه

اغېزمن شوی وو. تره کې په ۱۹۳۷ کې خپل هیواد ته په راستنیدو سره پدې سوچ کې شو چې ځرنګه په تیارو کې ساتل شوي ولس ته د چوپړ جوګه شي. لدې امله یې په لیکنو او د پوهې او نظر د خاوندانو سره لیدنې کتنې پیل کړې چې موخه یې د خلکو د ذهنونو روښانول او د یوه سیاسي خوځښت جوړول وو.تره کې پخپلو لیکنو او آثارو کې د افغانستان په وروسته پاتې ټولنه کې واکمن غیرعادلانه اقتصادي مناسبات ،د غوڅ اکثریت افغانانو بې وزلي ،په ټولنه کې د سودخورو او ملاکانو ناروا‌وې، په دولتي ادارو کې فساد او د ارتجاعي روحانیت ټګي او برګي په ګوته کړي دي. د تره کي له لیکنو معلومېږي چې هغه د ټولنیز سیاسي او اقتصادي نظام د ناخوالو په وړاندې په مبارزه ټینګار کوي .تره کي د ویښ ځلمیانو(۱۹۴۷) د بنسټ ایښودونکو څخه یو دی او ویل کیږي چې د ویښ ځلمیانو د کابل د برخې د غورځنګ د جوړیدو بنسټ ایښودونکي غونډه هم د ده په پرانیستونکي وینا سره جوړه شوه. د عبدالحمید مبارز په وینا «د۱۹۴۷ کال په پیل کې ویښ ځلمیانو د حکومت څخه د فیض محمد انګار په مدیریت د انګار د جریدې امتیاز ترلاسه کړ خو د پردې شا ته د جریدې د اداري ټول مسئولیت د نورمحمد تره کي په لاس کې وو. د مطبوعاتو په ریاست کې د رسمي کار وروسته مازدیګري مستقیماً د انګارادارې ته تللو او د جریدې د خپرونې لارښوونه یې کوله .» د انګار په لومړۍ ګڼه کې د « چې میخواهیم » ترسرلیک لاندې مقاله د تره کي وه او بیا په پښتو ژبه د غلام حسن ساپي ویښ ځلمیان څه غواړي لیکنه خپره شوه چې دې دواړو مقالو د ویښ ځلمیانو کړنلاره انځوروله. د حکومت له لوري د انګار جریدې له مصادرې وروسته ، تره کی کندهار ته ولاړ او د کندهار د مطبوعاتو له مدیریت څخه یې د جریدې د خپرولو اجازه وغوښتله خو حکومت د خپرولو اجازه ور نکړله. محمدولي ځلمی لیکي: « پدې وخت کې چې دولت د ویښ ځلمیانو بنسټ ایښودونکي او مهم غړي په بهرنیو هیوادو کې په دندو وګومارل چې د سیاسي فعالیتونو څخه لېرې شي عبدالرؤف بینوا په دهلي کې مطبوعاتي آتشه او نورمحمدتره کی په واشنګټن کې مطبوعاتي آتشه مقرر کړل. ځرنګه چې تره کي د سیاسي فعالیتونو څخه لاس نه اخیستلو د واشنګټن پوست په ورځپاڼه کې یوه شدیدالحنه مرکه چې موخه یې د دولت او رژیم مطلق العنانه افشآ وه ترسره کړه.په همدې دلیل د شپږو میاشتو مامؤریت څخه سمدلاسه ګوښه او ژر هیواد ته راستون شو.» ۱۱۷/ ۱۶۷- ۱۶۸ هغه مهال حکومت غلام حسن ساپی د ویښ ځلمیانو بل غړی په پېښور کې قونسل مقرر کړی دی. سیدشمس الدین مجروح په خپل (سرګذشت من) نومي کتاب کې له امریکا څخه هېواد ته د تره کي د را ستنېدو په اړه لیکي: « لکه ځرنګه چې د تره کي د ځېرې رنګ سور، سترګې شنې او ویښته ژېړ وو ځېنو دوستانو په ټوکو هغه ته فرنګی ویل. هېواد ته د راتګ پر مهال د کراچۍ له لارې پاکستان ته راغی . خبریالان د ده له مرکې خبر وو او له هغه یې پوښتنې کړې وې چې ولې یې په بهر کې پناه ونه غوښتله. هغه په ځواب کې دا ویلي وو چې د ده له ځرګندونو ناسمه اخېستنه شوې ده. د هغه ځوابونو د ده په وړاندې د حکومت په غبرګون کې مثبت بدلون راوړ.» مجروح لیکي :« د خپل کار په دفترکې ناست وم د تلفون زنګ راغی ګوشي مې واخېستله و مې لیدل آشنا غږ سلام راکړ او ویې ویل زه دې وپېژندلم په پښتو یې وویل زه پېرنګی یم وپوهېدم ښاغلی تره کی دی ...، ومې ویل چېرته یې او له کومه ځایه خبرې کوې ویې ویل زه په کابل کې یم او د (کابل سینما) له دفتر نه مې ستاسي سره تماس نیولی دی ، غواړم وپوهېږم زما تکلیف څه دی او کوم زندان ته لاړ شم ، ما وویل دا په ما پورې تړاو نلري چې ستا زندان معلوم کړم ویې ویل چې په هرچا پورې تړاو لري د مرستې په ډول له هغه څخه پوښتنه وکړه ترڅو په خپل تکلیف پوه شم،ما وویل زه چمتو یم موضوع واکدار ته ورسوم او وروسته به خبر درکړم. محمداود ته ورغلم ...، نورمحمد تره کی کابل ته راغلی دی او زما څخه یې وغوښتل وپوهېږي چې حکومت څه ورسره کوي ...، سردار محمد داود له لږ فکر وروسته وویل ورته ووایئ په خپل کور

کې دې وي ...، ما وويل سردار صاحب هغه خو د دولت او د مطبوعاتو د وزارت مامور دی څرنګه ژوند وکړي په خندا يې وويل ته غواړې چې د ترفيع ليک يې هم را څخه واخلې پدې اړه به فکر وکړو...، ما د صدارت څخه سينما ته تلفون وکړ تاسي په کور کې اوسئ...، هغه نور دولتي ماموريت ونکړ او د وېښ ځلميانو سره يې هم اړيکې پرې کړلې...، ما هغه د ده د رياست په وخت کې ونه ليدلو او کله چې د امين نيوني پيل شولې او ما هم د هغوی د ځوړونو انتظار يوست ، صحت مې ښه نه وو...،وروسته مې واورېدل څه وخت چې په مجلس کې زما په اړه هم يادونه شوې وه چې څه وکړي هغه ويلې وو خبر يم چې ناروغ او مړ کېږي هغه پرېږدئ... » ۱۶/ ۱۶۹– ۱۷۲ تره کې د ادبي او سياسي فعاليتونو سربېره په دولتي ادارو کې د سوداګرۍ په وزارت کې د اقتصاد د مجلې محرر، د کانونو د رياست سرکاتب، د اقتصاد د مجلې سرمحرر، د مطبوعاتو د مستقل رياست غړی، د راديو افغانستان د پښتو خپرونو مرستيال ، د باختر آژانس غړی، د فوايدعامې وزارت د قلم مخصوص مدير ، د نوموړي وزارت د بهرنيوچارو مدير، د پطرولو د چارو عمومي مدير، قطغن او بدخشان ولايت کې مامور او د باخترآژانس عمومي مدير دندې ترسره کړې دي. کله چې سردار داود د کورنيوچارو وزير وو د زابل د حکمران شريف تره کې له خوا تره کی د شينکۍ په ولسوالی کې د جزا د کاتب په توګه پيشنهاد شو سردار لدې امله د هغه د ګومارلو سره مخالفت وکړ چې تره کې په هند کې زده کړې کړې دي چې هغه مهال انګريزانو پر هندوستان حکومت کولو. تره کی د امريکې نه په راستنيدو سره په کابل کې د هالند د هوايي شرکت په نمايندګۍ کې د ژباړونکي دنده ترلاسه کړه.وروسته په کابل کې د ملګروملتو په دفتر او د امريکې د اقتصادي همکاريو په ادارو کې د ژباړې چارې پرمخ وړې دي او د نور دارالترجمه يې پرانيستله. تره کې د پښتو ټولنې د لغاتو په څانګه کې د پښتو – انګرېزي قاموس په جوړولو کې د پام وړ برخه لرله.که چيرې د تره کې دندو ته چې اکثراً په مطبوعاتواو د ژباړې په ډګرکې دي وليدل شي هغه په پرله پسې ډول د يوه ځای نه بل ځای ته تبديل شوی دی ښيي چې هغه د سياسي فعاليتونو له کبله د واکمنۍ تر فشارلاندې لالهانده ژوند درلود ترڅو له سياسي فعاليتونو څخه واوړي. د دې سياسي فعاليتونو پايله دا شوه چې هغه د ۱۹۶۵ کال د جنوري په لومړۍ پخپل کور کې د افغانستان د خلک دموکراتيکې ټولنې (ګوند) بنسټ ايښودونکې کنګره جوړه کړي چې په هغې کې ددې ټولنې د مشر يا د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند د عمومي منشي په توګه وټاکل شو. د اپريل د۲۷ نيټې د پوځي پاڅون وروسته هغه د افغانستان د دموکراتيک جمهوريت د انقلابي شورا د رئيس او صدراعظم په توګه وټاکل شو. تره کی د۱۹۷۹ کال سپتمبر په څوارلسمه د امين له خوا له واکه ګوښه، توقيف او د اکتوبر په اتمه په خپل استوګنځي کې و وژل شو. درمحمد وفاکيش چې د خلقي واکمنۍ پر مهال د انيس ورځپاڼې مسؤل مدير وو د خپل « لسانسيه باسواد » نومي کتاب کې د نورمحمدتره کې په اړه ليکي: « د افغانستان د دولتونو په مشرانو کې استثنايي مشر وو چې هڅه يې کوله د مطبوعاتو سره مستقيمې او بلا واسطه اړيکې ولري.» همدا راز تره کې په افغان دولتي مشرانو کې لومړنی ليکوال او ژورنالست مشر دی چې د لسګونو مقالو، کيسو او نکلونو سربيره يې په پښتو اودري ژبو د شلو څخه زيات آثار لکه د بنګ مسافري ، څړه ، سپين، سنګسار ،موچي ، بې تربيته زوی، د ځلميانو لارښود او په ځان باور ناولونه ، زنده گی نوين فلسفي او د کارګرې طبقې ګوند تحقيقي اثرونه په ميراث پرې ايښي دي. د بې تربيته زوی په نوم ناول د افغانستان د پښتو ادب په تاريخ کې د راحت زاخيلي وروسته دوهم ناول شميرل کيږی. همدا راز هغه د بهرنيو ژبو څخه ژباړنې کړې دي چې عروسی من در خيبر، خاطرات جنګ چرچل و نطق ويشنسکي در يونو څخه نوم اخيستلای شو. د تره کي د داستانو څخه د بنګ مسافري، څړه ،سپين او سنګسار په روسي ژبه ژباړل شوي دي. د بې تربيته زوی او د ځلميانو لارښود د هيواد د وخت مطبوعاتو

جايزې هم تر لاسه کړې . همدارنګه د بنګ مسافري ناول د شوروي اتحاد د ختيځ پيژندنې د پښتوځانګې له لورې ادبي جايزه ترلاسه کړه. د دې جايزې په اړه د تره کي مخالفانو دا تبليغات کول چې ګواکې نوموړی د شوروي ځارګرې اداري سره تړاو درلود چې دا جايزه يې دده کتاب ته ورکړې ده . که خبره د جايزو وي نورو پيژندل شوو افغان ليکوالو او په هغو کې عبدالرؤف بينوا، صديق الله ربښتين ، سيدقاسم ربښتيا او دکتورامين ضيايي هم د شوروي سوسيالستي دولت له لورې ادبي جايزې ترلاسه کړې دي. زياتره د ادب خاوندان تره کی د ريالستيک هنر د نوې لارې پرانيستونکی او د خپل وخت او افغاني ټولنې يو وتلی انځورګر ګڼي . عبدالروف بينوا په اوسني ليکوال کې د تره کي د ليکنو په اړه ليکي:« دی په خپلو ليکنو کې تل زيار باسي چې د ولس د حقيقي اوعوامي ژوند تصوير وباسي او د يوې جامعې په اجتماعي ژوند کې د افراط او تفريط عيبونه او نقايص وښيي.» هنري برادشر امريکايي ليکوال د تره کي د لنډو کيسو او داستانونو په هکله ليکي: « تره کی د ټولنيز عدالت په هکله ربښتيانی فکر درلود ،چې هغه د ده د لنډو کيسو او داستانونو څخه په زغرده څرګندېږي » ۱۱۸/ ۳۷ خو پر بله خوا بې بې سي دا د دريمې نړۍ د ولسونو د تخدير او تحميق په تورو منګولو کې د يرغمل کولو تبليغاتي مرکز په فارسي وېب پاڼه کې په يوه ليکنه کې چې سرليک يې زندګی نامه تره کی ، از کارمند اخراجی تا رهبر حزب نومېږي د تره کي د پښتو ناولونو په اړه راغلي دي:« د ځېنو کارپوهانو په اند دا آثار زيات داستاني ارزښت نلری . او د زندګي نوين په نامه فلسفي اثر په هکله لولو ... هغه د ده اثر نه دی او ښايي چې هغه شوروي فارسي ژبو يا د ايران توده يانو ليکلی وي .»۱۱۹ د تره کي د کيسو او داستانونو ارزښت لدې معلومېږي چې څه موده وړاندې په خيبرپښتونخواه کې « د نورمحمد تره کي داستاني کليات» چاپ شول. د سوسيالستي اندونو او د ارتجاع ، نوي او زاړه استعمار ضد ليدلوري لرونکي اندونو خاوند تره کی او ارتجاعي کړيو هغه د کمونست په نامه ياد کړی دی. له همدې کبله تره کی مخکې لدې چې د (ا، خ ، د،ګ) بنسټ کېږدي نه يوازې په هيواد کې بلکې د هيواد نه بهر د کمونست ټاپې وهل کيدلي. کله چې تره کی د باخترآژانس عمومي مدير وو او د يوه مطبوعاتي پلاوي په مشرۍ د ۱۳۴۰ کال د لېندۍ په مياشت کې ايران ته تللی د هغه مېلمه پال ژورنالست ته ايراني چارواکو ويلي وو « تره کی کمونست دی ، د سياست او وضعې په اړه ور سره بحث ونشي او اطلاعات ورنکړل شي. » ۱۲۰ د تره کي ميلمه پال د « کمونست نماز ګزار » نومې مقاله کې راوړې . « د ايران هوا وريځ وه او ده له تره کي سره په يوه پارک کې وعده کړې وه چې سره و به وينو. کله چې دې پارک ته ورغلی تره کي تړې پوښتلي وو هوا وريځ ده او قبله نه معلومېږي قبله کومې خوا ته ده چې غواړي لمونځ وکړي. ميلمه پال حيرانېږي دا څه ډول کمونست دی چې لمونځ کوي .»

که چېرې د تره کي سياسي، ادبي او ژورنالستيکي فعاليتونو او په تيره د هيواد د دوو سياسي غورځنګونو (ويښ ځلميانو او د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند) په بنسټ ايښودولو کې د هغه مرکزي رول ته وکتل شي له يوې خوا يې د بهرنيو خبريالانو، څېړونکو، د پلوماتانو او ځارګرو پام ځانته راګرزولې چې د هغه سره ليدنې کتنې او مرکې ولري تر څو د نوموړي له اندونو او پلانونو په اړه معلومات ترلاسه کړي. له بله پلوه پخپله سياستوال هم هڅه کوي چې خپلې ټولنې او بهرنی نړۍ ته د خپل ځان او خپل اړونده سازمان د ورپېژندلو د رسولو په موخه له مختلفولارو او په هغو کې د خبريالانو او ډيلوماتانو سره وګوري. کله چې دا ليدنې کتنې د سيالو ډلو غوږونو ته رسيږي نو بيا هغو ته پټې استخباراتي اړيکې وايي او دا سياستوال د دې يا هغه هيواد جاسوس معرفي کوي. له بلې خوا د تره کي سياسي، ادبي او ژورنالستيک فعاليتونه او مترقي او سمونپال افکار د واکمنيو، محافظه کارو او ترقي ضد ډلو ټپلو او د هغود بهرنيو ملاتړو دښمني هم ګټلې ده. دا ټول د دې سبب شوي چې د هغه په اړه منفي

تبليغات وشي او په هغه مختلفې ټاپې ووهي. له همدې کبيله په تره کي د وخت د زبرځواکونو شوروي اتحاد او امريکې د متحده ايالتونو د څارګرو ادارو سره په اړيکو در لودلو تورونه لګيدلي دي. سلطنت ، ارتجاعي ځواکونو او سيالانو هغه د شوروي او پرچميانو هغه د امريکا جاسوس تبليغولو او امريکايي افغانستان پيژندونکی لويی دوپري د تره کي ملي دريځ ته په کتو سره پدې باور وو چې « نورمحمدتره کی د امريکا په سفارت کي د افغانستان د حکومت د مخبر په توګه کار کاوه .» ۱۰۴ / ۴۱ د ا. خ . د . ګ کې د تره کي اتوريته لدې څخه معلوميږي چې هغه د خلک دموکراتيک ګوند له جوړېدو څخه د ګوند له مشرۍ څخه د هغه تر جبري ګوښه کولو پورې د ګوند د مشرپه توګه پاتې شوی دی او د ګوند د مشرۍ ليوالو دا جرئت نه دی کړی چې د هغه په وړاندې په څرګند ډول ودرېږي. که څه هم يوځل کارمل هڅه وکړه چې تره کی بې اغېزې کړي ، پدې کار کې د پاتې راتلو له کبله د (ا ، خ ، د، ګ) څخه ووت او خپل جلا سازمان يې جوړکړ خو د لسو کلونو بيلوالي وروسته بيرته د تره کي ترمشرۍ او لارښوونې لاندې سياسي فعاليت ته غاړه کيښودله . تره کي وکولای شول د ده ترمشرۍ لاندې سياسي خوځښت (خلق ګوند) د واکمنيو او سيالو ډلو د دښمنانه هڅو سره سره يوموټی وساتي او د افغانستان په سياسي غورځنګ کې د نورو ډلو په پرتله پياوړی شي. د ساري په توګه د ثور د وسله وال پاڅون وروسته چې ګوند په واکمن ګوند واوښت او ګوند په علني توګه فعاليت پيل کړ د هغه مهال د افغانستان د دفاع وزارت د سياسي رييس شوروي سلاکار د ليکنې له مخې « د پوځ په ليکو کې ټول ۱۹۷۳ ګوندي غړي وو چې د هغوی څخه شپږ په سلو کې پرچميان او څلور نوي په سلو کې خلقيان وو.» ۱۲۱ پدې اړه د ثور د پاڅون وروسته د خلقي ګوند د مرکزي کميټې د دارالانشا مشر ليکي: « د ګوند عمومي منشي نورمحمدتره کي ځانګړې ډله نه لرله. خو د سنجول شوي سياسي تکتيک او د دموکراسۍ د تمثيل په خاطر يې په ګوندي فعاليتونو کې د ډلګړيو د سرکردګانو او د هغوی د ملاتړو آزاد جر او بحث ته لاره اواره کړې وه ...، پدې ترتيب نورمحمدتره کي مدبرانه مشرتابه وکړای شول چې د ثور د وسله وال پاڅون پورې نه يوازې خپله خلکي ډله له رنګارنګ ډلګړيو په هميشني شتون کې يو موټې وساتي ، بلکې د خلکيانو سره په يوځای کيدو باندې د پرچم ډلې ته هم ويار ور وبخښي.» ۱۳۰/۱۲۲- ۱۳۱ د افغانستان د دولتي مشر په توګه د تره کي د استثنايي شخصيت ځانګړتيا پدې کې ده چې ارګ ته په ننوتو سره پښتوهم ارګ ته ور ننوتله. ارګ ته د پښتو ننوتل دې ته لار هوارولە چې پښتو ژبه کومه چې د هيواد د نيمايي څخه زيات اوسيدونکي يې پرې ګړيږي عملاً د هيواد رسمي- ملي ژبې ته د رسيدو په لور لومړنی ګام اوچت کړي. دا ځکه چې « د افغانستان هيڅ حکومت هم په ۱۷۴۷ کې د هغه د تاسيس راهيسې پښتو د رسمياتو ژبه نه ده ګرځولې يا دا چې پښتانه دې پرې مسلط شوي وي. »۱۲۳ سربيره پردې تره کي د نورو افغان مشرانو خلاف خپل خپلوان او د کورنی غړي په لوړو دولتي څوکيو و نه ګومارل، واکونه اوامتيازات يې ورنکړل يعنې دا چې د هيواد واکمنۍ ته يې فاميلي او قبيلوي بڼه او هويت ورنکړ خو د ده وروسته د ګوند مشرانو(امين او کارمل) دا کار وکړ. کله چې د تره کي بيوګرافي ته وکتل شي هغه خپل هدفمن ژوند په هېواد کې د يوه سياسي غورځنګ جوړولو او لارښوونې ، ويښتيايي – روښانتيايي کار او د خپل هېواد د آبادۍ په موخه وقف کړی دی. کله چې امين هغه له واکه ګوښه او په ارګ کې بندي کړی وو د خپل ژوند په اړه نه بلکې د انقلاب او نظام د برخليک په هکله فکر کاوه. د هغه د خانه سامان سليم په وينا هغه مهال تره کي ويل: « دا ډېر ځوانان دي اشتباه ونکړي . دا انقلاب او نظام را ونه پرزوي . دوی ډېر بې تجربې دي .» تره کي خپل فعاليتونه په دوو جبهو د خلکو په ويښولو او د يوه ولسپال ګوند د جوړولو او لارښوونې ته راګرزولي وو. پدې دواړو جبهو کې يې د سترګو وړ برياوې لرلې . د هغه له لوري د ګوند بريالۍ رهبري لدې

څخه جوتيږي چې ګوند په لنډه موده کې د دې جوګه شي چې واک ته ورسيږي . خو ګوند واک ته په رسېدو سره چې افغانستان د زبرځواکونو د سيالیو په ډګر واوښت تره کی پدې کې پاتې راغی چې حالات کابو کړي او پدې هم ونه توانېده خپل سازماني ملګري يو موتی وساتي بلکې ډېريو ده ته شا کړه او ځېنو په څرګنده او نورو په پټه ورسره مخالفتونه پيل کړل او پدې ډول امين د واک په اصلي مرکز واوښت. امين چې د زعامت ليوال وو تره کی يې محاصره او له ګوندیانو او سياستوالو تجريد کړ او پدې ډول تره کی بې اغېزې شو. دا چې تره کی د امين د ارادې له محاصره شوی وو آقاګل بايس چې د هرات د ولايتي ګوندي کمېټې د مشرۍ څخه ګوښه او د سوداګرۍ په وزارت کې دنده ترسره کوله خپلوځو تنو ګوندي شاګردانو ته ويلي وو زه بريالی نشوم تره کی ووينم ځکه هغه يې محاصره کړی وو او هر چا نشوای کولی ورسره وګوري . د ثور د وسلوال پاڅون وروسته پداسې يوه حالت کې د ګوند او حکومت د مشر په توګه د تره کي پاتې کېدل چې د واک د ليوال له لوري محاصره او له ګوندیانو او خپلو پخوانيو دوستانو تجريد او هېواد د حالاتو څخه بې خبره وې غوره دا وه چې هغه په خپله خوښه د دولت له مشرتابه څخه استعفی کړې وای ترڅو د خلقي واکمنۍ پر مهال د هغو ناخوالو او په تېره بې محاکمې وژنو د مسؤليت او ملامتي پېره پر ده نه وای اچول شوې . که د ثور د وسلوال پاڅون وروسته تره کی له واکه ګوښه شوی وای ښايي هغه په افغاني ټولنه کې د روسي مشهور ريالست ليکوال ليو تولستوی په څېر دريخ څخه برخمن وای .

ببرک کارمل

۱۹۲۹ ـ ۱۹۹۶

مخکې لدې چې د ببرک کارمل د بيوګرافي په اړه بحث وشي د ببرک له لوري د کارمل د تخلص د غوره کولو په اړه معلومات وړاندې شي. ببرک په ځوانۍ کې په سياسي محفلونو کې د ببرک جان په نامه يادېده تر۱۳۴۶ کال پورې يې تخلص نه درلود. عبدالمحمد درمانګرچې د (ا، خ، د،ګ) د مرکزي کمېټې علی البدل غړی تېر شوی دی وايي:« د خپل لومړي زوی د زېږېدو وروسته د تره کي کور ته ورغلی وم چې د څو تنو نورو سربېره ببرک هم هلته وو. تره کي زما د مېرمني د روغتيا پوښتنه وکړه او ما ورته وويل چې شکر هرڅه په خير تېر شول او خدای يو زوی راکړ. تره کي د هغه د نامه پوښتنه وکړه او ما ورته وويل چې تراوسه مو نوم نه دی پرې اېښی. هغه وويل کارمل ښه نوم دی دا نوم پرې کېږده. وروسته ببرک راته وويل چې په خپل زوی د کارمل نوم مه اېږده دا نوم زما خوښ شو غواړم چې زه د کارمل تخلص غوره کړم. ما هم ورسره ومنل او په خپل زوی مې د يما نوم کېښود.» د کارمل مخينې ته په کتو سره هغه عجيبه مخينه لري اصلي نوم يې سلطان حسين وو پر ځان يې ببرک نوم کېښود ،تخلص يې پدې ډول او سياسي واک يې هم د پردي لښکر پر مټ او د هېواد د خپلواکۍ د بايللو په بيه ترلاسه کړ. د تره کي تر مشرۍ لاندې ګوند څخه ووت ، خپل جلا سازمان يې جوړ کړ او د خپل ګوند نوم يې د تره کي تر مشرۍ لاندې ګوند په نامه اعلان کړ.

ببرک د ډګرجنرال محمدحسین زوی د۱۹۲۹ کال د جنوري په څلورمه د کابل په کمریو کې زیږیدلی دی. د کارمل د قومي ټراو په اړه د نظریووالی نشته د تاجک ، پشتون ، پنجابي او کشمیري په نامه یادشوی دی. کارمل ځان پښتون معرفي کاوه خو بریالي د هغه سکه ورور ځان تاجک بللو. هغه څېړونکي چې د کارمل اصل او نسب پنجابی یا کشمیری ګڼي هغه داسې راپیژني .د کارمل نیکه پهلوان طاهر پنجابي د انګریزي پوځ د پاتې شونو څخه دی. طاهر لومړی په انګریزي چونې د بی بی مهرو په غونډې کې خدمت او ژوند کاوه او وروسته په ښار کې میشت شو، کورنۍ یې جوړه کړه او د هاشم په نامه یې زوی پیدا شو چې د میرزا هاشم په نامه مشهور شو. هاشم د انګریزانو په سفارت کې کار کاوه او په کمریو کې یې ښځه وکړه او هملته یې ژوند اختیار کړ. میرزا هاشم د محمدحسین او ګل حسین په نامه دوه زامن لرل. محمدحسین د سلطان حسین ،سلطان محمود او سلطان مسعود په نومونو زامن لرل . خو دریو واړو ورونو خپل نومونه په ببرک ، محمود او توریالي واړول. ګل حسین مړ شو او ښځه یې ورور محمدحسین ځانته نکاح کړه. کارمل د دري ژبې تکړه ویاند وو په پښتو ، جرمني او انګریزي یې ګوډې ګوډې خبرې کولې.کارمل د اماني په لیسه کې زده کړې پای ته ورسولې او په کال ۱۹۴۷ کې د کابل پوهنتون د حقوقو او سیاسي علومو په پوهنځي کې زده کړې پیل کړې او د کابل پوهنتون د محصلینو د اتحادیې فعال غړی وو. همدا راز هغه د پښتونستان د اتحادیې غړیتوب درلود چې بنسټ ایښودونکی یې سردار محمدداود دی. کارمل په پوهنتون کې د تحصیل پرمهال په یوه مظاهره کې د خپلې لاسي توپانچې د هوایي ډزو له امله په کال ۱۹۵۰ کې زندان ته واچول شو او ویل کیږي چې په ۱۹۵۴ کې د وخت صدراعظم محمد داود له لورې عفوه او له بنده خلاص شو. په زندان کې یې د میراکبرخیبر سره ګډه ژبه ومونډله . د دوو پرچمیانو غوربندي او محمد نبي عظیمي په وینا کارمل او خیبر دواړو په زندان کې مارکسیزم- لیننیزم ته عقیده پیدا کړه. غوربندي د کارمل له قوله لیکي چې ده او خیبر یو استاد درلود. د دوی دا استاد د دیورند د کرښې د هغې خوا د مصطفي په نامه یوه مجهول الهویه او مرموز بندي دی چې څه موده یې په چین کې هم ژوند کړی وو. مصطفی د ناڅرګند جرم له امله زنداني شوی او له زندان وروسته په دارالتحریرشاهي کې د ژباړونکي په توګه مقرر شو. کارمل له بنده د خلاصیدو وروسته د پلان په وزارت کې د مامور په توګه مقرر شو. کارمل د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند د بنسټ ایښودونکي کنګرې د فعالو ګډونوالو څخه دی او په کنګره کې د مرکزي کمېټې د غړي په توګه وټاکل شو هغه د دوو دورو(۱۹۶۵ او ۱۹۶۹) لپاره د کابل ښار څخه ولسي جرګې ته د وکیل په توګه لار ومونډله. د دموکراسۍ په لسیزه کې کارمل د ولسي جرګې له ستېژ څخه احساساتي او په حکومتونو انتقادي ویناوې کولې او په یوه مشهوره څیره واوښت او له بلې خوا یې د ځینو وکیلانو منفي غبرګون را وپاراوه پر ده او د ده په ملګري نوراحمد نور چې هغه مهال یې پنجوایي تخلص درلود اوهغه هم د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند سره سازماني ټراو درلود برید وکړاو دواړه یې سخت وډبول. ویل کیږي: « که اناهیتا راتب زاد ځان پرهغه نه وای اچولی او افغاني دودونه نه وای چې ښځه په عام ځای کې نه وهي او نه هم تماس ور سره پیدا کوي. نو کارمل به د دغو قهرجنو پارلماني استازو لخوا وژل سوی وای.»۳ / ۲۲۶ کارمل په وینا ورکولو کې ځانګړی مهارت درلود او اورېدونکی یې تر اغیزلاندې راوړ. البته د پرچم زیاترو مشرانو په ویناوو کې ځانګړی مهارت درلود او ویل کېدل چې هغوی به خپلې ویناوې ثبتولې او بیا اورېدلې او پدې ډول یې تمرین کاوه چې ښه ویاندویان شي. د ا. خ . د . ګ د جوړیدو وروسته کارمل د تره کي ترمشری لاندې سازمان نه جلا شو او د (ا، خ ، د ،ګ) په نامه خپل سازمان جوړکړ خو د لسو کلونو جلاوالي وروسته په کال ۱۹۷۷ کې بیر ته د تره کي ترمشرۍ لاندې یووالي ته غاړه کیښودله او د واحد ګوند د سیاسي ببرو د غړي او منشي په توګه ومنل شو. د ۱۹۷۸ کال

د ثور د پوځي پاڅون وروسته د (ا ، خ ، د، ګ) په حکومت کې دوهم دريځ چې د انقلابي شورا او صدراعظم مرستيال وو ترلاسه کړ. د ګوند په واکمنۍ سره ډير ژر د خلق او پرچم پخوانۍ دښمنۍ جوتې شوې. ددې دښمنيو پايله دا شوه چې کارمل او د هغه پنځه تنه نور باوري ملګرو(جون ۱۹۷۸) ته په بهرکې ډيپلوماتيکي دندې وسپارل شې.په هيواد کې د هغوی پاتې مشران د واکمنۍ خلاف د پوځي کودتا په تور زندانی شول. په بهرکې په دندو ګومارل شوي پرچمي مشرانو او په هغوکې کارمل ته هيواد ته د را ستنيدو هدايت ورکړل شو خو هيواد ته د راستنيدو نه ډډه وکړه او د ختيځې اروپا په سوسيالستي هيوادونوکې پټ شول. ويل کېدل چې دوی د سفارت پانګې هم له ځانه سره وړې وې . واکمنۍ هغوی له ګونده اخراج او ملي خاينين اعلان کړل. کارمل او د هغه نور ملګري د شوروي اتحاد د تيري سره جوخت(۱۹۷۹ کال دسمبراووه ويشتمه) په کابل کې را ځرګند شول. کارمل د ګوند او دولت د مشر په توګه د ګوند، دولت او خلکو په برخليک واکمن کړل شو. کله چې په ۱۹۸۵ کې په شوروي اتحاد کې ميخائيل ګورباچف واکمن شو د هغه د ارادې له مخې کارمل هم د۱۹۸۶ کال د می مياشتې په څلورمه د ګوند د مشرتابه او څه موده وروسته د نوامبر په يوويشتمه د انقلابی شورا د رياست نه ګوښه او په شوروي اتحاد کې ژوند کولو ته اړ کړل شو. کارمل چې کله د سياسي مبارزې په ډګر کې راڅرګند شوی دی تل د شوروي اتحاد د سياستونو په تائيد او دفاع کې درېدلی دی حتي د افغان – شوروي دوستۍ ته وفاداري يې د هرافغان د وطنپالنې معيار ګانه. خو کله چې هغه د واک څخه د جبري ګوښه کولو وروسته په مسکو کې ساتل کيده د شوروي اتحاد په سياستونو يې نيوکې پيل کړلې. ښايي دا نيوکې هم د مسکو د واکمنۍ او يا د شوروي دولت د ځينو چارواکو په اراده کېدلې ترڅو هغه په افغان ولس کې له لاسه ورکړی شخصيت چې د مسکو ګوډاګی شمېرل کېده بيرته ترلاسه کړي او د راتلونکو لوبو لپاره يې چمتو کړي. د ميرصاحب کاروال په وينا نجيب الله هم د افغا نستان څخه د شوروي لښکر د وتلو وروسته د شورويانو په مشوره د شورويانو په تګلارو نيوکې پيل کړلې. کارمل د۱۹۹۱ کال د جون په مياشت کې افغانستان ته را واستول شو او دا ځل يې د تېر ځل خلاف د لږکيو د حقونو د ګټلو په نامه مبارزه پيل کړه پداسې حال کې چې مخکې يې د انترناسيوناليسم شعارونه زمزمه کول. هغه هيواد ته په راستنيدو سره د نجيب ضد فعاليتونو رهبري کوله او د نومورې په راپرزولو او د مجاهدينو واک ته په رسولو کې ټاکونکی رول ولوباوه . په افغانستان کې د جهادي واکمنۍ پرمهال چې حالات کړکېچن او د شمال تلوالې د کنترول څخه ووتل کارمل اړشو چې لومړی بغلان ته د سيدکيهان د کورنۍ او څه موده وروسته په حيرتان کې د جنرال مؤمن ترچتر لاندې ژوند وکړي او بالاخره روسيې ته د تللو ويزه ترلاسه کړي. هغه د۱۹۹۶ کال د دسمبر په دريمه په مسکو کې مړشو او جسد يې په حيرتان کې خاورو ته وسپارل شو. د هغه د جنازې په مراسمو کې د شمال تلوالې قوماندانانو هم ګډون کړی وو. ويل کېږي کله چې طالبانو حيرتان ونيو د هغه هډوکي يې د مقبرې راوايستل او د آموسيند ته واچول. کارمل واک ته په رسيدو سره خپل خپلوان لوړو ګوندي او دولتي څوکيو ته راپورته کړل او د يوه پاچا په څير يې خپله کورنۍ او خپلوان د هيواد په مقدراتو واکمن کړل. کارمل د شوروي د ځارګرې اداري سره د اړيکو لرلو تور له ځانه سره وړي او د خپلې واکمنۍ پرمهال خلکو دوهم شاه شجاع او يا روسي شاه شجاع بللو. کارمل داسې يو سياستوال وو چې د هغه سياسي مخالفانو، لويديځوالو، د شوروي ليکوالو سربېره ځينو پرچمي لوړپوړو« بې تقوا، درواغجن ، چلباز،توطيه ګر، تش مغزی ، ټنبل ، شرابي ، بد اخلاق، فرکسيونباز او ډوزمار» بللی دی . د کی جی بی په سندونو کې راغلي دي چې « د ببرک نفساني اخلاق هم ډېر ټيټ ول هغه د سياسي ببرو له غړې مېرمن اناهيتا راتب زاد سره ناوړه جنسي اړيکې درلودلې .» ۱۲۴/ ۳۰۴ همدا لامل وو چې د کارمل د پوځي سلاکار د دفتر غړو اناهيتا راتبزاد « نادېړدا» بلله.

نادېڅدا د لينن مېرمن وه. په کارمل اناهيتا دومره ګرانه وه چې د خپلې لور نوم يې هم اناهيتا اېښی وو . د کارمل پوځي سلاکار هغه داسې معرفي کوي: « په ژوند کې مې احمقان ، لټان او شرابيان نه خوښېدل او دلته دا ټول صفتونه په يوه کس کې راټول شوي وو او دا سړی بيا ګوندي لارښود او د دولت مشر وو.» ۷/ ۱۲۴- ۱۲۵

حفيظ الله امين

۱۹۲۹ -۱۹۷۹

حفيظ الله امين د حبيب الله زوی د۱۹۲۹ کال د اګست په لومړۍ نېټه د پغمان د قاضي خېلو په کلي کې په يوه متوسط الحاله پښتنه کورنۍ کې زيږدلی دی. هغه په پښتو، دري او انګريزي ژبو مسلط وو.پلار يې د دولت يوټيټ رتبه مامور وو. هغه خپلې لومړنۍ زده کړې په پغمان ، متوسطه زده کړې په ابن سينا ليسه او لوړې زده کړې د کابل په دارالمعلمين او د کابل پوهنتون د ساينس په پوهنځي کې د رياضي په برخه کې ترسره کړې. د زده کړو د پای ته رسولو وروسته د کابل په مختلفو پوهنيزو بنسټونو (رحمن بابا، خوشحالخان ، ابن سينا او د کابل دارالمعلمين) کې د استاد په توګه دنده ترسره کړې ده . امين د ابن سينا او دارالمعلمين د مشر په توګه هم پاتې شوی دی. هغه په کال ۱۹۵۷ کې د متحده ايالتونو د نيويارک د کولمبيا پوهنتون ته د بنوونکو د روزنې په برخه کې د لوړو زده کړو لپاره وليږل شو. هغه بيا په کال ۱۹۶۲ کې نوموړي پوهنتون ته د دکتورا د لاسته راوړلو په موخه تحصيلي بورس ترلاسه کړ.په ياد پوهنتون کې « د افغانستان د محصلينو د اتحاديې يو فعال غړی وو او په ۱۹۶۳کې يې رئيس سو. ده د دې اتحاديې او نورو مسلمانو محصلينو د اتحاديو د خبرپانو لپاره منظمې ليکنې کولې، ده پر سلطنت او په تيره بيا د صدراعظم محمدداود په مستبدانه رويه باندې سخت انتقادونه کول. د همدې فعاليتونو په نتيجه کې د ده سکالرشيپ نيمګړی پاته سو او هيواد ته راوغوښتل سو.» ۳/ ۲۴۰ محمد نبي مصداق د خپل کتاب په ۲۴۰ مخ کې د وخت د بنووني او روزني وزير ډاکټر محمدانس د ليک خبره کوي چې امين په لندن کې ورښودلی چې پکې ليکل شوي وو :« لطفآ بيله ځنډه افغانستان ته راستون سه ، ځکه موږ تا ته اړتيا لرو.» نوموړي ته امين دا هم ويلې دي چې د امريکې پوليسو(اېف بی آی) څو ځله په نيويارک کې وغوښتم را ته ويل يې چې افغانستان ته ستون سه که نه نو موږ به دې په زوره په طياره کې کښينوو.»

امين هيواد ته په راستنيدو سره د (ا ، خ ، د ،ګ)غړيتوب ترلاسه کړ. هغه د ولسی جرګې ديارلسمې دورې ته د استازي په توګه لار ومونډله . امين ګوند ته په شاملېدو سره په پوره انرژۍ سياسي فعاليت ته ادامه ورکړه او په کال ۱۹۶۶ کې د (ا، خ ، د ،ګ) د مرکزي کميټې علی البدل غړی شو. په افغانستان کې د جمهوري نظام په ټينګښت سره د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند خلقي اړخ هم په وسله وال پوځ کې سازماني کار پيل کړ. د پوځيانو سره سازماني کار امين ته وسپارل شو چې پدې کار کې يې زياتې بريالۍ لرلې. امين په ۱۹۷۶ کال کې د خلقيانو مرکزي کمېټې ته رپوټ ورکړچې خلقي

پوځيان کولی شي چې سياسي واک ترلاسه کړي خو تره کي دا وړاندیز نه وو منلی. امین په ګوند کې یوه جنجالي څیره پاتې شوی دی . کارمل د خپلې واکمنۍ پرمهال په خپلو مرکو او ویناوو کې هغه د سی آی ای د اجنټ په نامه یاداوه خو پدې اړه یې کوم سند وړاندې نکړ. یو روسي خبریال چې پدې اړه یې د کارمل سره مرکه کړې داسې لیکي: « ما د کارمل سره چې اوس په مسکو کې اوسیږي د۱۹۸۹ په اپریل کې مرکه وکړه : او ور څخه وپوښتل چې آیا تاسو په ربښتیا باوري یاست چې امین د سي آی ای اجنټ وو؟ نو کارمل ځواب راکړ چې زه صرف پرهغه د خپلو اعمالو پراساس دا قضاوت کوم. که امریکا آن سل بیلیونه ډالر هم د افغانستان د بې ثباتۍ لپاره لګولي وای ، نو هغوی به دومره زیان نه وای ور اړولی څومره چې امین ورساوه. نو ما ورته وویل چې که تاسې دا منطق څارئ ، نو بریژنف چې په واقعیت کې یې دا چټلي د شوروي اتحاد څخه بهر پیښه کړه باید څو ځلي د هر لویدیځ استخباراتي سازمان اجنټ وي ؟ » ۱۲۵/ ۶-۵ د میر اکبر خیبر د ترور څو ورځې وروسته د اپریل په ۲۵ نیټه د کارمل په شمول د ګوند ځینې مشران توقیف او نور په خپلو کورونو کې تر څارنې لاندې ونیول شول. امین د تره کي د توقیف څخه په خبریدو سره په پوځ کې خپلو ارتباطي غړو ته دستور ورکړ چې د اپریل په اووه ویشتمه د واکمنۍ په وړاندې پاڅون وکړي. د نوموړي د دستور له مخې د اپریل په اووه ویشتمه د پوځ خلقي غړو پاڅون ترسره کړ او دولتي واک یې ترلاسه کړ. لدې کبله امین د ثور انقلاب د قوماندان په نامه یادېده ، د صدراعظم د مرستیال او د بهرنیو چارو د وزیر په توګه وټاکل شو او د بشپړ واک څخه برخمن شو. د ۱۹۷۹ د اپریل (وري) په میاشت کې د حکومت مشر شو. په همدې کال د سپتمبر په څوارلسمه یې تره کی د ګوندي او دولتي دندو نه ګوښه او د هغه پرځای د ګوند او دولت د مشر په توګه د چارو واګې پخپل لاس کې ونیولې . امین وروسته له ۱۰۳ ورځو د۱۹۷۹ کال د دسمبر په اووه ویشتمه د شوروي پوځیانو له لوري ووژل شو او د هغه پرځای یې د هغه سیال کارمل د هیواد د مشر په توګه نصب کړ. امین د کارمل په څیرخپل خپلوان په لوړو ګوندي او دولتي څوکیو وګومارل او د سترګو وړ واکونه یې هم ورکړل. ګلداد چې د امین د واکمنۍ پرمهال د مرکزي کمیټې غړیتوب ترلاسه کړ د ثور د وسلوال پاڅون وروسته په خلقي واکمنۍ کې د امین داسې انځور کاږي:« امین د ثور میاشتې له پاڅون وروسته وختونه دا هڅې پیل کړې چې خپله دلګکۍ پر ګوند او دولت مسلطه کړي او ټول ګوندي او دولتي واک په خپل لاس کې ونیسي ، د هغه ستري او نه ښونکي کړنې وې...، امین د خپلې دلګکۍ د یو شمېر کسانو په واسطې باندې د ګوند د ننه او د ولس منځ کې ډول ډول ځوروڼې ، ظلمونه ، شړل ، بندیانول او وژنې وکړلې.» ۱۰۵/ ۱۲۸ د کیوبا د انقلاب او د دولت د مشرفیدل کاسترو په اند« امین داسې سړی وو چې په کړنو کې د پولپوت سره ډېر زیات ورته وو.»

ميراکبر خيبر
۱۹۳۲ - ۱۹۷۸

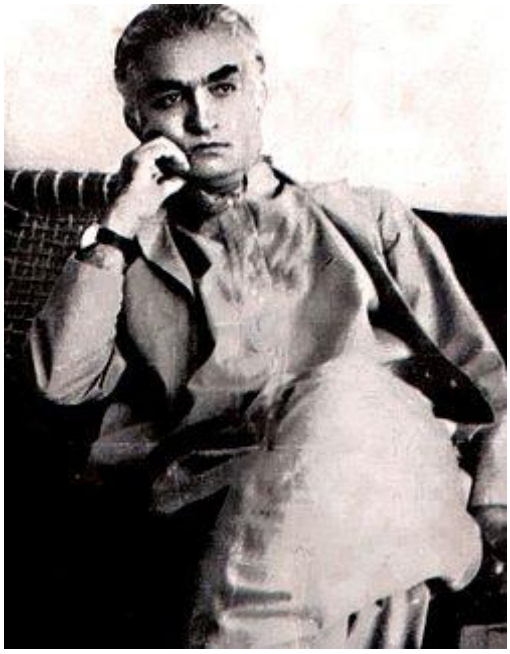

ميراکبرخيبر د ميرافضل زوی په ۱۹۳۲ کې د لوګر ولايت د مرکز پل علم په يوه بيوزله پښتنه کروند ګره کورنۍ کې زيږيدلی دی. خيبر په خپله پلرنۍ سيمه کې د لومړنيو زده کړو وروسته په حربي ښوونځي کې چې هغه مهال د رشديه عسکري ليسه نومیده شامل شو او د هغې څخه په فارغيدو سره په حربي پوهنتون کې په زده کړو پيل وکړ. خيبرد حربي پوهنتون څخه د فارغيدو په ورځ (کال۱۹۵۱) د دې پر ځای چې د پلوم ترلاسه کړي د بنديخانې فرمان تر لاسه کړ . خيبر په ۱۹۵۷کې له زندانه خلاص شو خو د خپلې کورنۍ غړي يې ونه موندل. د غوربندي له قوله د خيبر مور، مېرمن او اولادونه د هغه له بندی کيدو وروسته د واکمنۍ لخوا له منځه يووړل شول . خو ځيني بيا صبغت الله مجددي ته چې له خيبر سره يې خپلوي او دښمني لرله ګوته نيسي.د مجددي او خيبر ترمنځ دښمني لدې نه جوتيږي چې « په ۱۹۶۰ کې د شوروي يو لوړپوړی پلاوی کابل ته راغلی وو د مجددي صاحب(صبغت الله مجددي) خلاف يې داسې يوه دسيسه جوړه کړه چې ګواکې هغه ... ، تصميم نيولی وو چې د شوروي ميلمنو په لاره کې بم کيږدي. د دې توطئې خبرد مجددي ورور رحمت الله مجددي پرچمي سليمان لايق ته او د هغه له لارې د ميراکبر خيبراو ببرک کارمل په مرسته سردار محمدداود ته ورسيد...، سردار محمدداود د مجددي د نيولو امر ورکړ...، د دې توطئې مهمې پايلې دا شوې چې پرچمي مشران د محمدداود او روسانو د اعتبار وړ وګرزي. » ۱۲۶ رحمت الله مجددي هغه مهال د خيبر په کور کې اوسېده او ويل کېږي هغه څه موده وروسته په شوروي اتحاد کې د لمبېدو پر مهال په اوبو کې ډوب او مړ شو. کله چې خيبرله زندان څخه خلاص شو صدراعظم محمدداود هغه ته د دوهم بريدمنۍ رتبه ورکړه او د پوليسو په اکادمۍ کې يې د استاد په توګه مقررکړ پداسې حال کې چې هغه له پوځی خدمت څخه طرد شوی وو. ډيری خيبر د محمد داود د پلويانو څخه شميري او مخالفين يې وايي چې خيبر«د داؤد خان د صدارت په مهال د ضبط احوالاتو غړيتوب ترلاسه کړ.» ۴۶/ ۵۸۲ د کار د ګروه د يوه کدر په وينا « پنجشيري اوهادي کريم او وروسته شرعي جوزجاني او شهپر،ببرک کارمل ، اناهيتا راتبزاد او ميراکبرخيبر د دولت کسان ګڼل. » ۱۲۷/ ۱۳ د صدارت څخه د محمد داود له استعفي وروسته خيبر په ۱۹۶۴ کې په خوست کې د امنيې قومانداني ته تبديل شو. مخکې ويل شوي وو چې خيبر په زندان کې له کارمل سره آشنا او ملګری شو او د هغه سره يې ګډ د يوه سياسي خوځښت د جوړولو په چاره کې هڅو ته دوام ورکړ. لکه څرنګه چې هغه برحاله پوځي وو او په اساسي قانون کې پوځيانو ته د سياسي فعاليت اجازه نه وه هغه نه د (ا، خ، د، ګ) په بنسټ ايښودونکي کنګره کې ګډون وکړ او نه د ګوند مشرتابه ته و ټاکل شو. کله چې په کال ۱۹۶۷ کې د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند په دوو برخو وويشل شو هغه د پوځي خدمت نه استعفی وکړه او د پرچميانو مرکزي کميټې ته راپورته او د پرچم په فرکسيون کې د پوځي برخې مسؤليت ورکړل شو. د۱۹۷۳ کال د پوځي کودتا څه موده وروسته د پرچم

په فرکسیون کې د نوموړي څخه د پوځي برخې مسؤلیت اخیستل کیږي . ویل کیږي چې له خیبر څخه د پوځیانو د مسؤلیت اخیستنې لامل د محمد داود په وړاندې د پرچم د فرکسیون دریځ وو چې خیبر غوښتل د پرچم فرکسیون د محمد داود د ملي انقلاب په غورځنګ کې منحل شي. کله چې د ګوند دواړه اړخونه په کال ۱۹۷۷ کې سره یوشول خیبر د واحد ګوند د مرکزي کمیټې د غړي په توګه ومنل شو. خیبر د۱۹۷۸ کال د اپریل په اوولسمه د دولتي مطبعې ترڅنګ ترور شو. د خیبر ترور داسې یوه پېښه شوه چې د افغا نستان د تاریخ پاڼه په بل مخ واوړي . خیبر ته د پرچم د فرکسیون تئوریسن ویل کیږي خو له هغه نه کوم علمي او څېړنیز اثر یا رساله په میراث ندي پاتې شوي . خیبر د پرچم په مشرتابه کې یوازینی ښوزله او د کلیوالي چاپیریال څخه سر را پورته کړی وو . د (ا، خ ، د،ګ) د یو شمېر مشرانو له لیکنو او څرګندونو څخه ښکاري چې خیبر د کارمل له مخالفانو ، د کارمل له منفي ځانګړتیاوو او حتی اخلاقي کمزورتیاوو څخه سرټکاوه خو سره لدې یې د کارمل د رهبرۍ لاندې فعالیت در لود، ټینګ ملګری یې وو او لار یې تري جلا نکړله. خیبر په پښتو، دري ، اردو او انګریزي ژبو پوهېده. د امریکایي لیکوال هنري برادشر له انده خیبر « د کارمل لپاره هغسې رول و لوباوه لکه امین چې د تره کي لپاره لوبولی دی.»

ډاکترعبدالکریم زرغون
۱۹۴۳ ـ ۱۹۷۹

عبدالکریم زرغون د ګلریز زوی په ۱۹۴۳ کال کې د خوست په اسمعیل خیلو کې په یوه ښوزله کروندګره کورنۍ کې زیږېدلی دی. زرغون د خوست د څېرمنو په لومړني ښوونځي کې د زده کړو وروسته د ابن سینا په لیسه کې خپلو زده کړو دوام ورکړ. د لیسې څخه په وتلو سره د کابل په دارالمعلیمن کې شامل شو. د دارالمعلمین څخه د دپلوم د ترلاسه کولو وروسته د کانکور په آزموینه کې ګډون وکړ او د کابل پوهنتون د طب پوهنځي ته بریالی شو.هغه په کال ۱۹۷۲ کې خپلې زده کړې پای ته ورسولې اود ډاکټر په توګه یې د کابل ښار په طبي ښستونو کې په کار پیل وکړ. هغه د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند د جوړیدو په لومړیو کې د دې ګوند غړیتوب ترلاسه کړ او د کابل پوهنتون ګوندي مسؤلیت ورکړل شو. زرغون د ولسي جرګې دیارلسمې دورې ته د خوست څخه ځان کاندید خو واکمنۍ هغه زندان ته واچاوه. د یادولو وړده چې په هماغه کال د خوست په لویه ولسوالۍ کې ښوونکي عبدالخالق هم ولسي جرګې ته ځان کاندید کړ چې عبدالخالق هم حکومت ښندي کړ. د دې دواړو د بندي کیدو لامل په خوست کې د خلقي فرکسیون غښتلتیا وه او د دواړو د بري شونتیا لوړه وه. په خوست کې د خلقیانو دا ډول نفوذ اکثرآ د زرغون د هلوځلو او سیاسي – سازماني اغېزمن فعالیت پایله ده ځکه « چې عبدالکریم زرغون د خوست په لویه ولسوالۍ کې ممتاز او د زیات باور خاوند و.» ۹۷/ ۱۲۲ زرغون په ګوند کې د ښه او بریالي سازمان ورکوونکي په توګه پېژندل

کېږي. هغه د خلقيانو په اړخ کې لومړی خلقي کدر دی چې په پوځ کې يې سياسي فعاليت پيل کړی او ډېر پوځيان يې سياسي مبارزې ته هڅولي او روزلي دي. زرغون د اويايمو کلونو په لومړيو کې په ګوند کې د خلقي او ملي د موکراسۍ په اړه بحثونه راپورته کړل او ملي دموکراسي يې چې ګوند په کړنلاره کې تاييد شوې وه د کارګري طبقې په ګوند کې« د طبقاتی مبارزی د انقلابی اصولو له تطبيق څخه سرغړونه » ګڼله . البته هغه مهال زرغون په ۱۹۷۲ کې د خلقي اړخ د مرکزي کميټې له خبرتيا پرته د مستربل په نامه يو کتاب په پاکستان کې خپور کړی وو . د زرغون له لوري د خلقي او ملي دموکراسۍ د مسالي راپورته کول او په خپلسر د مستربل کتاب چاپول او د امين له لوري پر هغه د فرکسيونبازۍ د تورونو لګول د دې لامل شول چې زرغون د مرکزي کميټې علی البدل غړی له ګونده اخراج شي(۱۳۵۳ کال د اسد شلمه). خو هغه څوک له ځانه سره يونه وړل، خپل ارتباطي کسان يې هڅولي وو چې په ګوند کې پاتې شي. د مستر بل د کتاب منځپانګه د ګوندونو په سياسی مبارزې څرخېده ، په هغه کې د (ا، خ، د، ګ) مبارزې څرنګوالي ته هم ګوته نيول شوې وه او په بربنډ ډول يې کارمل د افغانستان خلک دموکراتيک ګوند او د هېواد مترقي غورځنګ ته يو ګواښ ګڼلی وو او په کتاب کې د کارمل په اړه د خلقي کدرعلي ګل پيوند يو شعرهم راوړي چې د دې شعر لومړي او وروستي بيتونه دا دي .

ای د لوی جنرال بچيه زه د پېژنم چې غل يې

ته د خلکو لوی دښمن يې راوتلای په بل چل يې

په الفاظو دې ډېر خلک خطا کړيدي چل بازه

طبقه دې ده اوچته د ولس منځ کې غمازه

د خلکي بيرغ لاندې حکومتي اجنټان ورک کړې

مترقي ايديولوژي کې راوتلي لېوان سپک کړې

ای د لوی قصر خاونده پس لدې نه په زلزل يې

ای د لوی جنرال بچيه زه دې پېژنم چې غل يې

زرغون د مستربل سربيره لاندې آثار ليکلی يا ژباړلی دي :« په پښتو ژبه د سياسی او اجتماعی اصطلاحاتو ژباړه ، د مبارزی الفباء ، ملی ديموکراتيک دولت د خلقی ديموکراتيک دولت په څېر نه دی او له فيوډاليزم څخه تلل سوسياليزم ته.» کله چې ګوند واک ته ورسېد زرغون بېرته د ګوندغړيتوب ترلاسه کړ خوهغه د۱۳۵۸ کال د چنګاښ په يوويشتمه بندي شو او د هماغه کال د تلې په اووه ويشتمه د امين د واکمنۍ پرمهال بيله محاکمې ووژل شو. کله چې امين د۱۹۷۹کال د سپتمبر په څوارلسمه تره کي ګوښه او بيا يې وواژه د تلې په دوه ويشتمه يو شميرخلقي ګوندي افسرانو د ځينو ملکي کدرونو سره په همغږۍ کې د امين خلاف د پوځي عمل هڅه وکړه چې دا هڅه مخکې له مخکې افشا او شکمن کسان په هوايي قواوواو زرهدارو جزوتامونو کې ونيول شول.د ريشخوروپه اوومه قوا کې پاڅون پيل شو خوهغه وځپل شو.دا پاڅون په رسنيو کې د افغان ملت د ګوند د بنسټ ايښودونکي غلام محمدفرهاد د پلويانو د بغاوت په نامه تبليغ شو خو په خلقيانو کې حکومت دا تبليغېول چې پاڅون کوونکي د زرغون او پرچم

پلويان دي او زيات شمير خلقيان پدې تور بنديان او څو تنه چې زياتره يې ملکي کدرونه وو بېله محکمې چانواري شول . همدا راز کله چې په ۱۹۸۹ کې د کب د مياشتې په شپاړلسمه نيټه د دولتي امنيت ځواکونو او د دوستم مليشو د دفاع وزارت په قرارگاه برید وکړ او حکومت هغه د شهنوازتنې او ګلبدين حکمتيار ګډه کودتا اعلان کړه د نجيب له لوري هغه په ګوند کې د زرغونيانو کار ګڼل کيده. د ګوند د واکمنۍ پرمهال اکثراً د ګوند په د ننه کې کله چې مخالفتونه له عمق نه سطحي ته راوتلي دي اود واکمنۍ په کړنو خلقيانو نيوکې کړې دي په عاملينو يې د زرغونيانو ټاپې وهل شوې دي هغوی بنديان ، له دولتي څوکيو ګوښه او يا وژل شوي دي چې دا بيا په ګوند کې د زرغون د اعتبار او اغېز ښکارندوی دی. زرغون د يوه ځيرک سياستوال په توګه دا وړتيا لرله چې د راتلونکې وړاندوېنه وکړي . د يوه خلقي کدر په وينا « يوه ورځ زرغون د کابل پوهنتون په انګړ کې د خبرو په ترڅ کې وويل امين به په ملي کچه او کارمل به په نړيواله کچه د ګوند او غورځنګ په وړاندې خيانت وکړي.» زرغون په پښتو ، دري ، انګرېزي او اردو ژبو پوهېده.

ډاکترنجيب الله

۱۹۴۷ ـ ۱۹۹۶

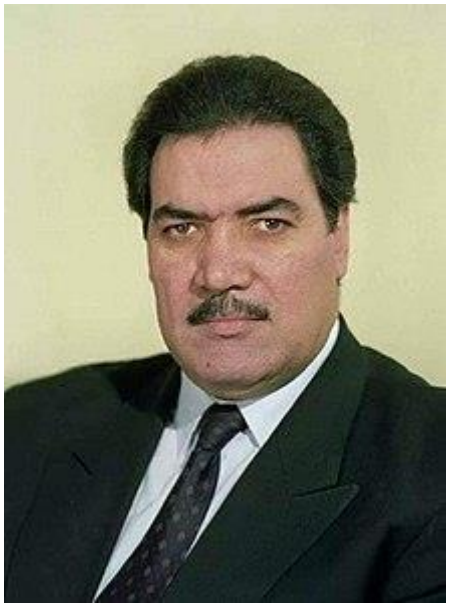

نجيب الله د اخترمحمد زوی په يوه متوسط الحاله کورنۍ کې د۱۹۴۷ کال د اګست په شپږمه د کابل په مرادخانۍ کې وزيږيد.هغه په خټه پښتون او د ګردېز د احمدزيو څخه دی. پلار يې د محمد داود سره نږدې اړيکې لرلې او د هغه د صدارت پرمهال په ۱۹۵۶ کال کې په پيښور کې د افغانستان د سوداګرۍ قونسول وو. نجيب الله خپلې لومړنۍ زده کړې د ده افغانان په لومړني ښوونځي او متوسطه زده کړې يې د حبيبيې په ليسه کې ترسره کړېدي. هغه په کال ۱۹۶۳ کې له ليسې فارغ شو په کال ۱۹۶۵ کې د کابل پوهنتون د طب په پوهنځي کې زده کړې پيل او په کال ۱۹۷۵ کې چې اته ويشت کلن وو په پوهنتون کې د لسو کلونو زده کړو وروسته د ډاکتر په صفت ډيپلوم ترلاسه کړ خو په کومو روغتيايي بنستونو کې يې دنده نه ده ترسره کړې . هغه په کال ۱۹۶۶ کې د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند غړی شو او د انشعاب وروسته د کارمل تر مشرۍ لاندې خپلې سياسي مبارزې ته دوام ورکړ. نجيب دوه ځله په کال ۱۹۶۹ او ۱۹۷۰ کې د سياسي فعاليتونو له امله څلور او نهه مياشتې زنداني شوی دی. هغه د پرچم د فرکسيون د مخکښو ويانديانو څخه شميرل کيده. نجيب الله په کال ۱۹۷۷ کې د پرچم د فرکسيون د مرکزي کميټې غړيتوب ته راپورته کړل شو. ځينې هغه د پرچم په اړخ کې کارمل پلوی او د هغه ساتونکی ګڼې او نور بيا هغه د خيبر د پلويانو څخه شميري. د ثور د اوومې سياسي بدلون وروسته هغه د کابل ښار د ګوندي کميټې د منشي مسؤليت ترلاسه کړ. د۱۹۷۸ کال د جون په مياشت کې د ګوندي ضد فعاليتونو په تور په تهران کې د سفير په توګه مقرر شو. هغه د کارمل په شان د سفارت نه له ګوښه کېدو وروسته هيواد ته راستون نشو او د وارسا تړون اړونده کوم سوسيالستي هيواد يا ښايي

شوروي اتحاد ته تللی وي او کله چې شوروي لښکر په افغانستان يرغل وکړ نجيب الله هيواد ته راستون شو او د هيواد د ځارګري اداري ،خدمات اطلاعات دولتي (خاد) د رييس په توګه مقرر شو او شپږ کاله د دې اداري مشر پاتي شو. کله چې په شوروي اتحاد کې ګورباچف واک تر لاسه کړ د هغه د ارادې له مخې د ګوند په اتلسم پلنوم کې د کارمل پرځای د ګوند د عمومي منشي په توګه وټاکل شو او څه موده وروسته د انقلابي شورا رئيس شو. د ګوند د مشرۍ دا ډول بدلون ته د کارمل پلويانو د مسکو- نجيب کودتا ويله .هغه د ګرباچف د « ګلاسنوست اوپېرې سترويکې » بياجوړونې اوعلنيت د تګلارې په رڼا کې د ملي روغې جوړې تګلاره غوره کړه او په کال ۱۹۸۹ کې يې د لويې جرګې په رابللو سره نوی اساسي قانون تصويب کړ چې په هيواد کې يې د سياسي ګوندونو د فعاليت او د آزادو رسنيو خپرونو ته اجازه ورکړه. د ده د واکمنۍ پرمهال د ګوند دوهمه کنګره را وبلل شوه . د ګوند نوم يې د وطن په ګوند واړاوه . خو نجيب الله ونه توانيد د ګوند د خلقي او پرچمي اړخ او همداراز نورو کينې لاسو چې د ګوند ترمشرۍ لاندې حکومت کې شريک وو ملاتړ ترلاسه کړي ، بلکې د ګوند ستره برخه او نور کينې لاسي د ده خلاف ودرېدل ترڅو د کارمل د پلويانو د کودتا له امله اړ شو چې د۱۹۹۲ کال د اپريل په شپږلسمه د هيواد څخه د تيښتې هڅه وکړي چې د کابل په هوايي ډګر کې د دولتی امنيت اړونده قطعې لخوا چې دی يې جوړونکی وو مخه ونيول شوه او د ملګروملتو دفترته پناه يووړله. هغه د ملګروملتو په دفتر کې څلورکاله او پنځه مياشتې پاتې شو. کله چې د ۱۹۹۶ کال د سپتمبر په پنځه ويشتمه طالبانو کابل ونيو، د کابل د نيولو په لومړيو ګړيو کې يې نجيب الله او د هغه ورور شاه پور احمدزی ووژل او جسدونه يې د آريانا په څلورلاري کې وځړول. د نجيب الله دا ډول بېله محکمې وژنه او مړي ته سپکاوی او همداراز د ملي روغې جوړې د تګلارې غوره کول او د جهادي تنظيمونو د واکمنيدو په اړه د نوموړي وړاندوييه چې د کابل په ښار کې به د وينو سيندونه وبهيږي چې هماغسې هم وشول د نجيب الله په اړه خواخوږي راوزيږوله اوهغه ته يې د شهيد لقب ورکړاو د ده انځورونه د شل کلن ناټويي اشغال پر مهال لکه د ځينو جهادي مشرانو په څير په هيواد کې تر سترګو کېدل. نجيب الله په پښتواو دري ژبو بشپړ تسلط درلود.

شاه محمود حصين

۱۹۴۸ -۲۰۱۷

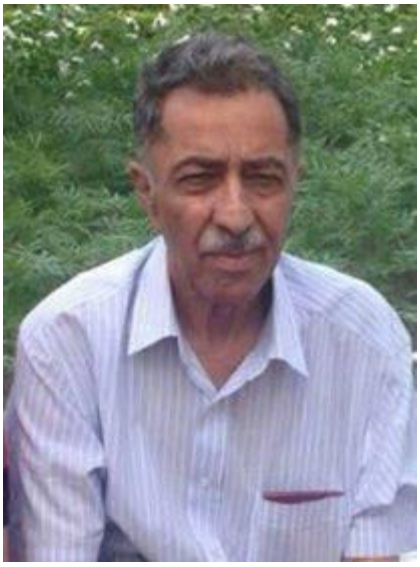

شاه محمود حصين د محمد شريف زوی په ۱۹۴۸ کال کې د ميدان وردګو د مرکز اړوند د نايب خېلو په کلي په يوه روڼ انده کورنۍ کې سترګې وغړولې. لومړنۍ او منځنۍ زده کړې يې د ميدان ښار د ټولنې په لېسه کې تر سره کړې. ورپسې د کابل ښار د ښوونکو د روزنې په اکاډمۍ کې شامل شو او د دغې دورې له بشپړولو وروسته د کابل پوهنتون د ادبياتو اوبشري علومو په پوهنځي کې خپلو زده کړو ته دوام ورکړ. په ۱۹۷۲ کې له پوهنتون څخه فارغ او د ښوونکي په دنده وګومارل شو. هغه د کابل پوهنتون د تاريخ او فلسفې له پوهنځي څخه د ماسترۍ سند تر لاسه کړی دی.حصين د ميدان ښار، ميربچه خان، حبيبيې لېسو او د کابل عالي تخنيکم کې د تاريخ او دري ادبياتو ښوونه کوله. د (ا، خ، د ، ګ) د جوړېدو په لومړيو کې د ګوند غړی شو.د ګوند د انشعاب پر مهال د کارمل سره لاړ.

کله چې پنجشیری او شرعي له پرچم څخه لاره جلا کړه حصین هم د دوی سره ګډ ببرته د تره کي تر مشرۍ لاندې سیاسي مبارزې ته دوام ورکړ. حصین په پښتو او دري ژبو سلګونه لیکنې کړې دي. هغه څه موده د ثور انقلاب د حقیقت ورځپاڼې (د ګوند نشراتي ارګان) د تحریر هیات غړی وو. هغه د ګوند د واکمنۍ د نسکورېدو وروسته بهر ته کډوالۍ کې یې د آزادو جریدو د خپرولو او د استقلال ویب پاڼې متصدي وو.حصین د افغانستان د لیکوالو د ټولنې د مرکزي شورا او د ژورنالستانو د اتحادیې فعال غړی وو او لاندې آثار یې لیکلي دي:

- جنګ ، صلح و سرنوشت جهان
- درس های مقدماتی آموزش سیاسی
- مختصری از تاریخ زندگی اجتماعی زنان افغانستان
- وزارت داخله در گستره تاریخ
- روابط روسیه و افغانستان
- تاریخ ویښ ځلمیان
- مثلث بی عیب
- نگاهی به کنزالمهملات و الاکاذیب
- د هیلو غوټۍ(د شعرونو ټولګه)
- زخمي څانګې (د شعرونو ټولګه)
- ضحاک
- تاریخ پوهنه
- تاریخي لوښدنه

حصین د ثور انقلاب وروسته یوه موده د سواد د زده کړې د رییس او وروسته د پوهنې وزارت د تالیف او ترجمې لوی ریاست مرستیال وو. حصین ژمن سیاستوال او د لوړې پوهې کدر وو. په ګوند کې د انحرافاتو په وړاندې درېدلی دی او همدا لامل وو چې هغه د انقلاب په دواړو پړاووونو کې زندانونو ته اچول شوی دی. د تنظیمونو د واکمنۍ په لومړیو کې هم لنډه موده زنداني شو. د شوروي اشغال په لومړیو کې د هغه د ترور ناکامه هڅه وشوله . د هغه د ترور ناکامه هڅه د نومورې د هغې انتقادي وینا پایله وه چې په یوه ستره ګوندي غونډه کې چې د ګوند یو شمېر مشرانو هم برخه لرله. پدې غونډه کې محمود بریالي د ثور انقلاب د لومړي پړاو او د خلقیانو په پته د واقعیتونو خلاف سپکه وینا کړې وه . په غونډه کې حصین د بریالي خبرې رد کړې وې او سربېره پر دې یې صالح محمد زېري د خلقیانو مشر ته ویلي وو هغه څه چې ما وویل باید تاسې ویلي وای. د دې غونډې وروسته هغه خپل کور ته چې په مکرویانو کې دی راځي . دا مهال د هغه کوچنۍ لور له بهر څخه کورته را ننوزي چې د لوبو سامان ورسره وو هغه خپل پلار ته ورکوي او هغه یې په لاس کې چوي د حصین لاس ټپي کېږي خو لور یې په ځمکه لویږي ، ړنده کیږي او وروسته ساه ورکوي . په ګوند کې د حصین د اعتبار او لوړه پوهه لدې ښکاري چې کله د ګوند واکمني نسکوره شوله او ورسره ګوند ټوټې ټوټې شو خلقي مشرانو د ګوند د بیا په پښو درولو په موخه هلې ځلې پیل کړلې . د زېري په وینا هغه له حصین څخه غوښتې وو چې په نویو شرایطو کې جوړېدونکي ګوند ته کړنلاره جوړه کړي چې هغه کړنلاره جوړه کړله. د تنظیمي جګړو له امله هغه هم له هېواد څخه ووت او په آلمان کې یې د کډوالۍ له غربته ډک ژوند اختیار کړ .حصین د ناټویي اشغال خلاف دریځ غوره کړ. هغه د ۲۰۱۷ کال د اکتوبر په دوولسمه د آلمان د کولن په ښار کې لدې فاني دنیا څخه سترګې پټې کړلې.

دريم څپرکی

د ثور انقلاب بری(خلقي واکمني)

ډېری په افغانستان کې د (۷ /۲/ ۱۹۷۸ تر ۸ /۲/ ۱۹۹۲) پورې واکمني د افغانستان د خلق دموکراتیک ګوند واکمني ګڼي. پداسې حال کې چې پدې څوارلسو کلو کې دوو مختلفو واکمنیو واک چلولو. په لومړیو شلو میاشتو کې د خلقي ګوند په مشرۍ خپلواکې واکمنۍ د خپل هیواد او دولت د لاربښوونې چارې پرمخ وړلې. وروسته له شلو میاشتو شوروي لښکر د منل شوو نړیوالو قوانینو او کنوانسیونو خلاف پدې هیواد یرغل وکړ، خلقي حکومت یې نسکور او د خپلې خوښې حکومت ته یې واک ولیږداوه چې د واک اصلي مرکز ارګ نه بلکې د شوروي سفارت وو. پردې اساس د شوروي د اشغال پر مهال شورویان په افغانستان واکمن وو . لدې امله دې زماني پړاو ته د افغانستان خلک دموکراتیک ګوند د واکمنۍ ویل منطقي نه بریښي او د افغانستان د هغه مهال ځمکنې واقعیتونه هم بل څه وو. لدې امله په کتاب کې د دې ګوند واکمني په دوو (خلقي او شوروي – پرچمي) واکمنیو وېشل شوې ده. پورتنیو څو کرښو ته په کتو سره د۱۹۷۸ کال د اپریل د اووه ویشتمې څخه د ۱۹۷۹ کال د دسمبر تر اووه ویشتمې پورې د نورمحمدتره کې او حفیظ الله امین ترمشرۍ لاندې واکمنۍ کې خلقیان واکمن وو او پرچمیانو د خلقیانو د ارادې له مخې عمل کاوه. د۱۹۷۹ کال د دسمبر د اووه ویشتمې څخه د۱۹۹۲ کال د اپریل تر اته ویشتمې د ثور انقلاب د نوي تکاملي پړاو په نامه زماني پړاو کې عملاً په افغانستان شورویان واکمن وو چې په ګوندي او دولتي بنسټونو او ادارو کې هم خلقیان ،هم پرچمیان او هم غیرګوندیان اړ وو د شورویانو د ارادې سره سم ځانونه او خپلې کړنې عیار کړي ، پدې توپیر چې شورویانو تر یوې کچې د پرچمیانو منله ، لږشانتې واک یې وکړی وو خو وروستۍ خبره بیا هم شوروي استازو او سلاکارانو کوله . د دې لپاره چې لوستونکی د دې ظاهراً واحد ګوند د واکمنۍ په اړه اړین معلومات تر لاسه کړي پرهغو به مکث وشي. د موضوع د بڼې روښانتیا لپاره به مسئله داسې طرحه شي چې څه ډول د ثورانقلاب دوه پړاوونه پیل شول او په هر پړاو کې د دولتي چارو لاربښوونه چا کوله یا په بله خبره واک د چا سره وو؟

لومړی پړاو د محمدداود په وړاندې د خلقي پوځیانو د بریالي پاڅون څخه پیل او د شوروي اتحاد تر اشغال پورې دوام و موند چې پدې موده کې خلقیانو پر افغانستان حکومت کاوه . دوهم پړاو د ۱۹۷۹ کال د دسمبر په اووه ویشتمه د شوروي لښکر د خونړي یرغل په پایله کې چې خلقي واکمني یې نسکوره کړه پیل شو. د شوروي یرغلګر لښکر سره د کارمل په شمول پرچمي مشران او تښتیدلي دری خلقیان مل وو. د هغوی په اړه ویل کیږي چې عبدالوکیل د کارمل د ترور زوی د امین د واکمنۍ پر مهال د۱۹۷۹ کال په نوامبر کې کابل او نور د دسمبر په نیمایي کې په پټه د شورویانو له لوري بګرام ته رالیږدول شوي وو. وکیل په یوه روایت د شوروي په سفارت او په بل روایت د شوروي د سفارت د کی جی بی د مشر ډګروال اوسادجي په کور کې او نور د بګرام په هوایي ډګر کې پټ ساتل کیدل. پدې دواړو پړاوونو کې د سیاسي واک په اړه به یوازې له دوو تنو(انتوني آرنولد او جنرال نبي عظیمي) څخه ولولو. محمدحسن کاکړ انتوني آرنولد له قوله د (ا، خ، د، ګ) د واکمنۍ په اړه لیکي: « د۱۹۷۹ کال په ختمیدو سره په افغانستان کې د افغانستان د خلک دموکراتیک

ګوند حاکميت نه کاوه د شوروي اتحاد کمونست ګوند حاکميت کاوه.» ۹۰/ ۱۶۷ عظيمی چې د شوروي د نيواک پر مهال د مختلفو قواوو قوماندان پاتې شوی دی د خپل شوروي سلاکار د واک په اړه ليکي : « هغه څه چې د فرقې سرمشاور ويل د افغانستان د دفاع وزير حکم ګڼل کيده او هغه قانون وو.»۱۲۹/ ۲۴ پدې دواړو پراوونو کې د واک مسئله په لاندې دوو ډلګو کې د پوهيدو وړ ده . کله چې په کال ۱۹۷۸ کې د خلقي پوځيانو د پاڅون په پايله کې خلقيانو واک ترلاسه کړاو د شورويانو د فشار له کبله يې واک د پرچميانوسره وويشلو ليکوال د کندهار په قول اردوکې دنده لرله. نوې واکمنۍ برید جنرال ميرطهماس رؤف د کندهار د قول اردو د قوماندان او جګتورن محمداکبر وردګ د سياسي آمر (د قوماندان سياسي مرستيال) په توګه وګومارل . قوماندان د پرچم د فرکسيون او سياسي آمر د خلق له ډلې سره سازمانی تړاو درلود. هغه مهال سياسي آمر يو کميسون جوړکړ چې د قول اردو د هرې قطعې څخه يو خلقی يې غړی وو ترڅو د قول اردو اړونده فرقې ، لوا او مستقلو جزوتامونو قوماندانان وټاکي. دې کميسيون د سياسي آمر په مشرۍ غونډې وکړې ا و د قطعاتو ټول قوماندانان يې وټاکل. څه موده وروسته د دې کميسيون له لورې د نومول شوو قوماندانانو منظوري راغله او په دندو وګومارل شول. دا بيا ښيي چې واک عملاً د خلقيانو په لاس کې وو او پرچميان اړ وو چې د خلقيانو د ارادې له مخې ګامونه اوچت کړي. کله چې د کميسيون ټول غړي خلقيان او د قول اردو پرچمي قوماندان د خپل مرستيال له لورې تعيينات لاسليکوي معنی يې دا ده چې پرچمي قوماندان بيواکه دی ، د تمثيل لپاره کينول شوی او خلقي مرستيال يې د بشپړ واک څخه برخمن دی. پورتنۍ بيلګه په لومړي پړاو کې د خلقيانو بشپړ واک ښيي. جنرال طهماس رؤف د سردارمحمدداود د واکمنۍ يوازينۍ جنرال وو چې د جهادي تنظيمونو تر واکمنېدو پورې يې په پوځ کې دنده لرله. هغه د يوه بوډا جنرال په توګه په خپله هم په پوځ کې پخپل شتون ملنډې وهلې چې دلته به د خپلو سترګو ليدلې حال راوړم. د نجيب د واکمنۍ پر مهال ليکوال د دفاع وزارت د ملکي مدافعې د رياست په سياسي څانګه کې دنده درلودله. د دې رياست د تعليمي پروګرام له مخې د ملکي مدافعې د مسؤلينو، واليانو او د کارخانو د رييسانو په کابل کې سيمينار را بلل شوی وو چې د اردو د موزيم کتنه هم په پروګرام کې نيول شوې وه چې رئيس يې جنرال ميرطهماس رؤف وو. کله چې جنرال ميلمنو ته د موزيم په دروازه کې ښه راغلاست وويل ميلمنو ته يې په ټوکه وويل تاسو د موزيم يوازينۍ لرغونی اثر چې زه يم وليد فکر کوم نوره اړتيا نه وي چې موزيم وګورئ. په دوهم پړاو کې چې د واک اصلي مرکزچيرې وو هغه به د صالح محمد زيري څخه ولولو. د زيري د ليکنې پربنسټ د شوروي اشغال په لومړيو کې د سياسي بيرو پخوانی غړی او د مالیې وزير ميثاق له بنده خلاص شو او د اشغال وروسته د ګوند د لومړي پلنوم غونډې ته رابلل شوی وو.خو کله چې شورويان خبر شوي دي چې ميثاق مرکزي کميټې ته راپورته کوي کارمل ته يې ويلي چې ميثاق کور ته واستوي. پدې اړه کارمل زيري ته ويلي وو:« ما ليست مسکو ته ورکړی وو. همدا اوس زما ډير نږدې ملګري مشاور را ته وويل چې اوس ميثاق کور ته واستوئ ...، په دغه وخت کې د کارمل هغه نږدې مشاور، د لمړيو ورځو مشاور چې لږ،لږ په پارسي هم پوهيدی راغی ، کارمل او مشاور سره وکتل، مشاور ما ته وويل مسکو ډير په قهرشوی دی ، وايي تاسو ولې د خلکوعامه ذهنيت په پام کې نه نيسئ ميثاق مو خوشی او اوس يې مرکزي کميټې ته هم راپورته کوئ ، لطفآ هغه ته ووايئ چې کورته ولاړشي. »۴۰/ ۴۷۶- ۴۷۷ پدې ډول يې ميثاق کور ته ليږلی وو او د ګوند نوي مشرتابه ته يې لار ونه موندله. په تاريخ کې کله ناکله پېښې تکرارېږي چې د ميثاق بيرته کور ته استول د محمد داود د جمهوريت په دوهمه ورځ د جنرال خان محمدمرستيال کور ته استولو سره

ورته دي. د ميثاق د بيرته استولو پريکړه مسکو کړې وه خو د دفاع وزارت د سرپرست په توګه د مرستيال سره د مخالفت مرکز ځرګند نشو که څه هم هغه مهال ويل کيدل چې په جمهوريت کې د پرچميانو له لوري د مسکو د مخالفينو مخه نيول کيده. پورتنۍ ځرګندونې او دوې بيلګې ښيي چې په اصطلاح د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند څوارلس کلنه واکمني واحده واکمني نه بلکې دوې متفاوتې (خپلواکه او بلواکه) واکمنۍ وې.

هغو مراسمو چې کابل ولړزاوه

د افغانستان خلک دموکراتيک ګوند د ميراکبر خيبر د جنازې مراسم په شانداره توګه تر سره کړل. د هغه په جنازه او فاتحه کې د زرګونو تنو ګډون، د جنازې د ليږد پرمهال د ښار په زړه کې منظم لاريون او په هغه کې د رنګارنګ شعارونو ورکول او د جنازې د خښولو وروسته د ګوند د مشرانو احتجاجيه ويناوې د زلزلې په شان کابل ولړزاوه او د دې زلزلې ټکانونه د قدرت په ماڼيو کې خورا زورور وو. کابليان د پنځو کلونو ځنډ وروسته يو ځل بيا په ښار کې د افغانستان خلک دموکراتيک ګوند د پرتمين لاريون شاهدان وو. واکمنۍ دا ډول لاريون د جزا د قانون خلاف و ګڼلو. البته د۱۹۷۷کال د پښتونستان د ورځې د نمانځنې په مراسمو کې د ګوند له لوري د خپل ځواک ښودنې حکومت ناکراره کړی وو او د ګوند د ځپلو په لارو چارو يې فکرکاوه.خو د خيبر د جنازې مظاهره ډوله مراسمو چې د مذهبي مراسمو په پرتله يې سياسي بڼه غښتلې وه د واکمنو په ټپونو د مالګې دوړول وو چې ښې لاسي چارواکي او په تيره سردار داود يې ډېر په غوسه کړ. د خيبر د جنازې د مراسمو په اړه د امريکې سفارت د اپرېل په څلېرويشتمه(۰۳۱۴۲۷۰۴۶) لمبر ټلګرام واشنګټن ته استولی چې پکې راغلي وو:« دغې پېښې وښودله چې د خلق کمونستي ګوند ددې هېواد په جوړښت کې تر ټولو لوی او تر نورو ټولو ښه سمبال شوی منظم ګوند دی.» د جمهوري دولت د مخابراتو د وزير کريم عطايي د ليکنې له مخې د خيبر د جنازې يوه ورځ وروسته « د جمهور رئيس د مرستيال مرحوم سيدعبدالا اله تر رياست لاندې په صدارت عظمی کې مجلس دايرشو د آجندا سربيره د خيبر د خښولو په رپوټ هم خبرې وشوې. په مجلس کې ټول پدې نظر وو، د مظاهرې په وړاندې چې د قانون خلاف ترسره شوه قانوني اجرآت وشي. د جمهور رئيس مرستيال او د مالیې وزير، سيدعبدالا اله او د کورنيو چارو وزير عبدالقدير وروسته دا موضوع له جمهوررئيس سره مطرح کړله . د۱۳۵۷ کال د وري په ۲۹ د وزيرانو په مجلس کې پرې هراړخيز بحث وشو او پريکړه وشوه چې د دولت دستګاه له خلقي او پرچمي عناصرو څخه پاکه شي او د مظاهرې د پرمخ وړلو په وړاندې د قانون سره سم اجرآت وشي. د۱۳۵۷ کال د غويي د پنځمې د وزيرانو په مجلس کې د عدليې وزيراو لوی څارنوال مرحوم وفي الله سميعي د کمونستانو د مظاهرو او د ميراکبر خيبر د تدفين په ورځ په دولت باندې د هغوی د بيشرمانه تېريو په هکله د جزا د قانون له مخې توضيحات ورکړل. د ماښين وروسته غونډه کې د پرچمي او خلقي سرګله ګانو (د رمې د مشرانو) د نيولو په هکله خبرې اترې وشوې او د کورنيو چارو وزير خپل هدايتونه ترلاسه کړل. څرنګه چې د مجلس آجندا ختمه شوې نه وه د ورځې په پای کې پردې سلا شوو چې راتلونکی مجلس د غويي په اوومه دايرشي. کله چې د مجلس څخه کور ته ورسيدم د صدارت نه ټلفون راغی راشئ چې مجلس دی. په صدارت کې د مالیې وزير را ته وويل ښه ده چې دلته پاتې شو چې د نيولو موضوع پټه پاتې شي. د شپې تر ناوخته په صدارت کې پاتې شوو. د کورنيو چارو وزير په پرله

پسې ډول د پوليسو د اجرآتو په اړه مجلس ته اطلاع ورکوله. ترهغه ځايه مې چې په ياد دي د حفيظ الله امين پرته چې نيول يې ځرګند نه وو نورې نيونې پای ته رسيدلې وې. » ۱۱۴/ ۲۱ د عطايي په ځرګندونو کې دوه ټکي د پام وړ دي . يو دا چې په يوه دين او آئين کې انسان او د هغه انسانی کرامت ته سپکاوی نه کېږي. خو د جمهوري دولت يو وزير د يوه سياسي ګوند غړو ته رمه وايي داسې ګوند چې په ليکو کې يې پروفيسرانو ، ښوونکو، انجينرانو، ډاکترانو، ليکوالو، شاعرانو ، افسرانو او د لوړو زده کړو خاوندانو شتون درلود. هغه مهال يوازې د کابل په پوهنتون کې د دې ګوند اتلس تنه (شپاړلس خلقي او دوه پرچمي) استادان په تدريس لګيا وو. کله چې د طالبانو مشر ملااختر منصور د پاکستان د بلوچستان په صوبه کې د بې پيلوټه امريکايي الوتکې په واسطه ووژل شو، د امريکې ولسمشراوباما په ويتنام کې د ملااختر منصور د وژنې خبره وکړه خو هغه يې ښاغلي اختر منصور وباله . د جمهوري دولت د مخابراتو د وزير په کتاب کې د ګوند د مشرانو او غړو په پته سپکې سپورې د محمدابراهيم عطايي دا ارزونه چې « د داودخان شاوخوا يا د کی جی بی غړي او يا مغروره بې عقلان راټول شوي وو .» ۱۷/ ۳۹۴بشپړ واقعيت لري. بل دا چې د خيبرد جنازې د مراسمو وروسته حکومت د (ا، خ، د،ګ) د برخليک په اړه دوامداره بحثونه درلودل چې يقيناً بحثونه پردې کېدل چې څه ډول د دې ګوند سره حساب تصفيه کړي. د جنازې وروسته د ګوند د مشرانو او مطرح کدرونو آدرسونه تثبيت او هغوی تر څارنې لاندې نيول شوي وو او د مرکز په قطعاتو کې بيړنی حالت اعلان شو. د ګوند د مشرانو د نيولو د پريکړې په اړه محمدابراهيم عطايی ليکي : « د ده (داودخان) بې عقله او خاينو همکارانو چې د هغه شاوخوا يې نيولې وه هغه يې ولمساوه چې د خلق او پرچم رهبران ونيسي. »۱۷/ ۳۹۴ د کريم عطايي په وينا د کابينې په غړو کې يوازې صديق محبي د لوړو زده کړو وزير د خپل اړونده وزارت څخه د خلقيانو او پرچميانو د تصفيې په چاره کې د تدبيراو مدارا وړاندیز کړی دی. هغه مهال د (ا، خ، د،ګ) د غړو شمېر د ديارلسو زرو شا وخوا اټکل کيدل چې غوڅ اکثريت يې د ټولنې باسواده قشر (ماموران ، ښوونکي او افسران) وو. د دولتي ادارو په تېره له پوهنيزو بنسټيزو څخه د دې ګڼ شمير ګوندیانو څنډنه په دولتي چارو او په تيره تدريسي بهير ناوړه اغيز پريښودلو. هېره دې نه وي چې د جنازې په مراسمو کې شوې ويناوې ، شعارونه او شعرونه پوليسو او د ملي مصؤنيت مسؤلينو ثبت کړي وو. « د لوی څارنوالۍ په دفترکې د راديو کست د فيټې څخه په واضح ډول د ويناوو د اوريدلو وروسته حکومت پريکړه وکړه چې د ا، خ، د،ګ مشران د محکمې لپاره حاضرکړي. څرنګه چې امين پدې مراسمو کې وينا نه وه کړې نو هغه ونه نيول شو خو وروسته چې پوليسو د هغه د کورشاوخوا د شک وړ حرکات وليدل نو بيا حکومت د هغه د نيولوامر هم ورکړ او د ورځې يوولسو بجو مخکې ونيول شو.» ۱۳۰/ ۲۵۷ ګوندي مشرتابه ګوند ته د واکمنۍ لخوا شته ګواښونه احساسول او په پوره احتياط سره يې ګامونه اوچتول. د وړې په اته ويشتمه(اپريل اتلسمه) د خيبر د ترور وړاندې د ګوند د سياسي بيرو په غونډه کې پريکړه شوې وه چې د مې لومړۍ د کارګرانو نړيواله ورځ به د پنځو کلو چوپتيا وروسته نمانځي او راتلونکې غونډه به د غويي په پنځمه د سليمان لايق په کور کې کېږي چې د کارګرانو نړيواله ورځ څه ډول ولمانځل شي. په غونډه کې پرېکړه شوې چې د کارګرورځ و نه نمانځل شي ځکه د جنازې وروسته بله مظاهره ماجراجويي ښکاري او ښايي حکومت سخت غبرګون وښيي. په همدې ماخوستن ناوخته پوليسو د تره کي او کارمل په شمول اووه تنه ګوندي مشران بنديان کړل او د نورو ګوندي مشرانو کورونه ترڅارنې لاندې و نيول شول.د غويي په شپږمه چې امين خپل کور د پوليسو تر څارنې لاندې ويني خپل مشر زوی د ګوند د مشر کور ته استوي چې احوال يې

واخلي خو زوی يې د تره کي د زنداني کيدو خبر ورته راوړي چې د شپې پوليسو وړی دی. امين لدې وروسته په کابل کې د پرتو قواوو او قطعاتو او همداراز د هيواد د پوځي هوايي ډګرونو لپاره خلقي افسران د قوماندانانو په توګه ټاکي ،ترڅو د اپريل اووه ويشتمه (د غويي اوومه) پاڅون وکړي. د محمداقبال وزيري خلقي کدر په وينا تصادفآ دا وخت د امين يو دوست سرمعلم عبدالغفور د خپلې ميرمني سره د امين کور ته راځي او امين د نومورې څخه غواړي چې د کابل ښاروالۍ ته لاړ شي او د ښاروالي مامور فقيرمحمدفقير د هغه کور ته راولي .هغه ښاروالی ته ځي او فقير ورسره راولي. امين فقير ته د انقلاب قوماندہ ورکوي چې ملګرو ته يې ورسوي خو هغه د امين څخه ليکلې قوماندہ غواړي. امين هر ارتباطي غړي ته په کوچنيو ورقو کې د پاڅون قوماندہ ليکي او هغه ته يې ورکوي.د پاڅون ورځ د غويي اوومه ۹ بجې ټاکي چې د څلورمې زغره والې قوا څخه پيل شي. فقير ته پوليس د وتلواجازه نه ورکوي ترڅو د امين د مشر ورور د زاريو وروسته فقير ته اجازه ورکوي چې له کورڅخه ووزي او پدې ډول پوليسو ستره تيروتنه وکړه او هغه چا ته يې د امين له کور څخه د وتلو اجازه ورکړه چې په جيب کې يې د وسلوال پاڅون(انقلاب) ليکلې قوماندہ وه. همدا رنګه امين خپل زوی عبدالرحمن د پوليټخنيک انستيتوت ته استوي چې استاد خيرمحمدمامونډ د امين کور ته راولي هغوی ګډ ټکسي نيسي. مامونډ ليکي : « د سيلو مخامخ د خوشحال مينې کورونو سره د تکسي څخه ښکته شوو . دغه مهال عبدالرحمن وويل : استاده کيدای شي ما او تا دواړه يو ځای پوليسان زمونږ کور ته پرې نه ږدي، زه به ورشم چې د امين صاحب نه هدايت واخلم . عبدالرحمن چې کور ته ننووت مور ئې ورته وويل چې دی (امين) همدا اوس پوليسانو بوت او استاد ته ئې دا پيغام پريښی دی چې ستا سره په ارتباط کې پوځي ملګرو ته ووايه چې سبا په نهو بجو پر خپلو وظيفو حاضر وي ، او تاسو ته ټاکل شوي ملګری به د انقلاب قوماندہ درکړي او د هغه د قوماندې سره سم به عمل کوئ .عبد الرحمن وويل : امين صاحب زما مور ته دا هم ويلي دي چې ملګري بايد پوه وي چې دولت ما (امين) او تره کی دواړه وژني او کارمل يوائې هغه ته د اعتبار ورکولو په خاطر زمونږ سره بندي کوي . کارمل نه وژني. » ۱۳۱/ ۲۳۶ پوليسو چې د امين د کورشاوخوا د شک وړ حرکات وينې په همدې ورځ د يوولسو بجو مخکې يې له ځانه سره وړی دی.د ګوند پوځي مسؤلينو ته د انقلاب د قوماندې په رسيدو سره په همدې ورځ د غويي په شپږمه نيټه خلقي پوځيان په خوځښت راغلل او هرڅوک خپلو ارتباطي غړو ته د وسلوال پاڅون (انقلاب) قوماندہ رسوي ، د پاڅون پرمهال د ګډې همکارۍ پلان جوړوي او پريکړه کوي چې د غويي په اوومه سهار وختي به د زوبن تر څنګ د استقلال د څلي سره وينې. البته چې د ګوندي رهبرانو د نيولو خبر د غويي په شپږمه د مابنام د اتو بجو د پښتو د خبري سرويس څخه د دولت د اعلاميې په ښه خپور شو. په اعلاميه کې د ګوند د مشرانو د بندي کيدو سربيره هغوی د دولت د تخريب او په هغوی د پردیو د عمالو او خاينانو تورونه لګول شوي وو. د راډيو له لارې د ګوندي رهبرانو د نيولو اعلان ټولو ګوندياتو ته د حکومت له لوري د ګوابښ او خطر سګنال وو چې هغوی بايد هوښياري له لاسه ورنکړي او ځانونه ګوابښمنو او ببړنيو حالاتو ته چمتو کړي. دا د دولت داسې تيروتنه وه چې په خپله يې د (ا، خ، د،ګ) غړي او په تيره پوځيان خبر کړل چې د مرګ او ژوند سوال يې طرحه دی. دې اعلان خلقيان د دوی ګډ کور ته د راغلي اجل په وړاندې مقابلې ته و هڅول چې له يوبل سره اړيکې ټينګې او حالاتو ته په کتو سره مناسب غبرګون وښيي.

برخليک ټاکونکې ورځ

د۱۳۵۷ کال د غويی په شپږمه د مابنام د اتو بجو د کابل راډيو په پښتو او بيا په اته نيمو بجو دري خبري سرويسونو کې د دولت اعلاميه خپره شوه او په هغې کې راغلي وو:« په لاندې شهرت وطن ته خاين عناصر نورمحمد مشهور په تره کي ، ببرک مشهور په کارمل ، ډاکترشاه ولي ،حفيظ الله امين، غلام دستګير پنجشيري او... ونيول شول.» په نيول شوو کسانو کې يوازې کارمل د پرچم له ډلې څخه وو او نور ټول خلقيان وو. هغوی د غويي په پنځمه د ماخوستن وروسته پوليسو له خپلو کورونو څخه وړي وو. حفيظ الله امين يې د غويي په شپږمه د غرمې مخکې نيولی دی. ويل کيږي چې لايق او بارق په خپله خوښه د غويي په اوومه د غرمې مخکې ځانونه پوليسو ته تسليم کړي دي . پوليسو ته په خپله خوښه د بارق او لايق تسليميدل داسې وو چې د غويي په پنځمه مابنام نوراحمد نور، سليمان لايق ، بارق شفيعي ، عبدالکريم ميثاق او عبدالقدوس غوربندي په کلوله پشته کې د يوه ګوندي په کور کې د خيبرد جنازې د مراسمو کست تنظيمولو. نوراحمدنور د کوم کار لپاره خپل کور ته تللی دی ويني چې پوليس د ده د کور شاواوخو ولاړ دي او هرڅوک چې هلته ځي تري پوښتنې کوي او دی ببرته کلوله پشته ته راځي او دا جريان نورو ته وايي . ټول هملته پاتې کيږي . سبا مابنام چې له راديو څخه د ګوندي مشرانو د بندي کېدو خبر اوري پدې بحث کوي چې څه وکړي دری تنه بارق ، لايق او غوربندي وايي چې دوی پوليسو ته ځان تسليموي، ميثاق او نور غواړی پټ شي او هغوی په ششدرک کې د داود رزميار په کور کې پټيږي او کشتمند او نجيب هم هلته ورځي. د ګوندي رهبرانو د زنداني کيدو وروسته دفاع وزارت په پلازمېينه او ولايتونو کې ټولو قواوو ته دستور ورکړ چې د غويي په اوومه په لسو بجو د ګوند د مشرانو د نيولو په مناسبت غوندې جوړې کړي. د غويي په اوومه د سهار په اوو بجو د امين له لوري ځينې ټاکل شوي قوماندانان د خپلواکۍ د ځلي (د کابل زوبن) سره راغونډيږي ترڅو د پاڅون عمليات سره کوردينه کړي. خلقي پوځيان خپلو جزوتامونو ته په رسيدوسره د پاڅون لپاره چمتووالی نيسي او د جزوتامونو مشرتابه د ميټينګونو د تنظيم په چارولګيا کيږي.همدارنګه په همدې ورځ په يوولسو بجو کابينې د ګوند د مشرانو د برخليک په اړه په ارګ کې د جمهور رئيس تر رياست لاندې غونډه لرله. د ابراهيم عطايي په وينا« داودخان پدې وخت کې د کابينې غړي راباللې وو ترڅو د نيول شوو په هکله پريکړه وکړي. البته د هغوی په اړه اعدام په پام کې نيول شوی وو.» ۱۷/ ۳۹۴- ۳۹۵ د کابينې په غونډه کې د دفاع د وزير پرته په پلازمينه کې ټولو موجودو وزيرانو ګډون کړی وو. ښايي د دفاع وزير د ميټينګونو د ښه تنظيم او يا د بيرنيو پيښو د مخنيوي په موخه د کابينې په غونډه کې برخه نه وي اخيستې. د غويي په اوومه په دولت کې د واکمن وضعيت او د خلقيانو د پوځي برخې له کړنو څخه داسې بريښي چې دا ورځ دواړو خواوو ته برخليک ټاکونکې ورځ وه. دولت غوښتل چې په دې ورځ د دې ګوند د برخليک په اړه پربکړه وکړي او خلقيانو د خپل پايښت په موخه په يوه خورا خطرناک کار وسلوال پاڅون لاس پورې کړ. لکه څرنګه چې يادونه وشوه د پرچم د پوځي سازمان مشر نوراحمدنور د څو تنو ګوندي مشرانوسره د غويي په شپږمه او اوومه پټ وو. د غوربندي په وينا له هغه پوښتنه شوې وه څه بايد وکړو هغه ورته ويلي وو ، زه د غلام جيلاني باختري د کرنې د وزير احوال ته منتظر يم او ميثاق وايي چې باختري د پرچميانو او شورويانو د ارتباطي کړۍ رول درلود او شورويانو ورته ويلي وو چې ګوندیان بايد پټ شي. دا بيا د دې ښکارندوی دی چې پټ پرچمي باختري د جمهور رييس نبض ، د کابينې پربکړې او شورويانو دستور ته په کتو سره نور احمدنور ته معلومات

ورکول. کله چې په عسکري ګارنیزیونونو کې غونډو او مېټېنګونو ته تیاري نیول کیده د ځلورمې او پنځلسمې زغره والو قواوو خلقیانو د همدې فرصت څخه ګټه پورته کړله ټانکونه، زرهپوښونه او د شلکا دستګاوې یې خوځښت او جګړې ته چمتوکولي. ویل کېږي کله چې دا وسایط خوځښت ته چمتوشول جګړن محمداسلم وطنجارد خلقي پاڅونوالو د ځمکنیو قواوو قوماندان د ځلورمې زغره والي قوا د ټانک د کنډک قوماندان د قوا کفیل جګړن محمدرفیع ته چې د پرچم د فرکسیون سره سازماني تړاو درلود د خلقیانو د پاڅون پریکړه اعلان کړه نومورې ورسره همغږی شوی دی. همدامهال د پنځلسمې زغره والي قوا اړونده خلقیانو د خپل هوډ په اړه د قوا قوماندان مولاداد ته ور ته خبره کړې وه چې هغه مخالفت ښودلی وو او سمدلاسه پاڅون کوونکو هغه وواژه او د قوا واک یې په لاس کې ونیو. پردې اساس د یوولسو بجو شا و خوا پوځي وسایط د ښار په لور وخوځیدل. د کابینې د غونډې په هکله د مخابراتو وزیر لیکي : « د مجلس څخه لا ډیر وخت نه وو تیرشوی چې د جمهوري ریاست د یاورانو څخه یو کوټې ته راننووت او مستقیماً جمهور رئیس ته ورغی او یو کاغذ یې ور کړ. مرحوم یاور ته څه وویل او د سر په اشاره یې رخصت کړ. څو شیبې نه وې تیرې شوې ، د جمهوري ګارد قوماندان صاحب جان د یوه بل کس سره تالار ته راغی بیا یې هم یو کاغذ ورکړ، جمهوررئیس د کاغذ د لوستلو وروسته سملاسي خپل ځای پریښود او په ګړندیو ګامونو سره د خپل کار دفتر ته ولاړ. څو دقیقې وروسته د توپ یوه ډاروونکي ډز مانې ولړزوله. » ۱۱۴/ ۲۲ویل کیږي چې په لومړي کاغذ کې د پلچرخي څخه د ښار په لور د وسایطو د خوځښت رپوټ ورکړل شوی وو ، جمهوررئیس خپل یاور ته ویلي وو چې د دفاع وزیرڅخه پدې هکله معلومات واخلي. دفاع وزیر ته ویل شوي وو چې قوا د کلني تعلیمي پلان له مخې پوروا (مشق او تمرین) لري. په دوهم کاغذ کې لیکل شوي وو چې زغره وال وسایط ښار ته ننوتي دي ، دې خبر ولسمشر ورخطا کړ بیله دې چې کابینې ته څه ووایي خپل دفترته ځي . پاڅون کوونکي د دفاع وزارت قرارګاه ته په رسیدو سره په دوولسو بجو چې د ځابنت د توپ د ډز د وخت سره سمون خوري په مانې ډز وکړ. هغه مهال د دفاع وزارت قرارګاه د ارګ مخامخ وه. د ډز پر مهال دفاع وزیر ، لوی درستیز ډګرجنرال عبدالعزیز او جنرال روکی د وزیر په دفتر کې ناست وو د لوی درستیز پرته دوه نور محمدزي دي. د دفاع وزارت او ارګ مخې ته راغلي ټانکونه د جمهوري ګارد د ډزو هدف ګرزي. هغه مهال د ارګ د دفاع لپاره ۱۰۰۰ تنه پوځیان او۲۴ ځنځیر ټانکونه ګومارل شوي وو. د پاڅون کوونکو لومړی ټانک چې د اور په لمبو کې وسوځیده د خلقي محمد زي جګتورن محمد عمر ټانک وو. د پوځي عملیاتو پلان داسې جوړشوی وو چې په یوه وخت کې به ځمکني اوهوایي ځواکونه دولتي ضد عملیات پیلوي. ځمکنیوځواکونوعملیات پیل کړل خو د الوتکو څرک نه لګېده . دا د دې لامل وګرزید چې ځمکني پاڅون کوونکي په سختو شرایطو کې راګیر او ټکني شي او پدې تمه یې انتظارایست چې هوایي ځواکونه پر ارګ برید وکړي او دوی ته ارګ ته د ننوتلو شرایط برابرکړی. ارګ ته د یوې مستحکمې کلا په توګه ننوتل او د هغې نیول ستونزمن وو. دا چې هوایي ځواکونو ولې په خپل وخت عملیات پیل نکړل واقعیت یې دا وو قادرخان د هوایي او هوایي مدافعې مرستیال چې د امین له خوا د هوایي ځواکونو د قوماندان په توګه نومول شوی وو د دولت د پلویانو له لوري توقیف شوی وو. شیرجان مزدوریار چې په پاڅون کې یې فعال رول در لود وایي: « عبدالقادر د دولت د پلویانو له خوا ترڅارنې لاندې نیول شوی وو او د غرمې وروسته دری ټانکونه د هغه د خلاصون په موخه خواجه رواش ته ولیږل شول او هغه یې آزاد کړ، بګرام ته ولاړ او الوتکو ته یې د پروازامر ورکړ.» ۱۳۲/ ۶۶غوث الدین فایق د وخت د ټولګټو وزیر هم په همدې اند دی او لیکي

: « قادر او نور کمونستان مرتضی قل خان بندي کړل او په يوه کوټه کې يې اچولي وو، هغه ټانکونو آزاد، ملي خاين قادر د چورلکې پواسطه د بګرام هوايي ډګر ته ولاړ د هغه ځای کمونستان يې ولمسول ترڅو الوتکې پرواز ته چمتو کړي. » ۵۲/ ۱۷۷ مرتضی قل د هوايي قواوو سرانجينر وو. لکه څرنګه چې جنګي الوتکې د بګرام په هوايي ډګر کې وې هغه مهال د بګرام د هوايي ګارنيزيون د خلقيانو مسول محمد هاشم نوري وو. هغه وايي چې ده ته چا د پاڅون دستور نه دی ورکړی. هغه وايي چې د ده او امين تر منځ داسې شفر شتون درلود که څوک د امين انځور ده ته وښيي د هغه د دستور له مخې به د حکومت خلاف خپلو ارتباطي ملګرو ته قوماندە اويا دستور ورکوي . هغه مهال يعنې د غويي په اوومه چا ما ته د امين انخور نه دی ښودلی او چا کوم هدايت هم ندی راکړی لدې کبله ما خلقي پيلوټانو ته د الوتنې دستور ورنکړ.

کله چې ټانکونه او زرهپوښونه ښار ته ننوتلي دي د دفاع وزير يا ښايي د جمهور رييس لخوا هوايي قواوو ته هدايت ور کړل شوی وي چې جنګي الوتکې ښار ته ننوتي ټانکونه او زرهپوښونه له منځه يوسي. هماغه دي چې درې جنګي الوتکې چې پيلوټان يې جګتورن ميرغوث الدين مشهور په ګاګارين ، جګتورن وهاب لوګری مشهور په ماما وهاب او تورن تيمور فراهي د بګرام له هوايي ډګر څخه پروازکوي. وروستيو دوو تنو دوی ته په ورکړل شوو هدفونو توغندي وويشتل چې يو توغندی په خواجه رواش کې په يوه ټانک ولګيد څلورتنه پکې ووژل شول او سيدمحمد ګلاب زوی يې ټپي کړ خو خلقي ميرغوث الدين خپل توغندي په کوم غره ويشتلي وو. دې پيلوټانو د خلقي واکمنۍ پرمهال خپلو دندو ته دوام ورکړ ماما وهاب او ميرغوث الدين د (ا، خ، د،ګ) تر نسکوريدو پورې په پوځ کې دنده ترسره کوله او تيمور د وسلوال پاڅون څه موده وروسته د الوتکې د غورزېدو له امله ووژل شو. همدې دريو پيلوټانو د غويي په اوومه لکه نورو پيلوټانو د پاڅون کوونکو په ګټه پروازونه تر سره کړل . په ارګ او دفاع وزارت باندې د ټانکونو د برید وروسته د دفاع وزير او لوی درستيز د دې پرځای چې په مرکز کې ميشت قواوو چې دوې فرقې ، د توپچي لوا او د کوماندو، پاراشوت او انظباط قطعې د ياغيانو په وړاندې سوق او اداره کړي په يوه موټر کې کښيني او د قرغې اتمې فرقې ته ځي ترڅو دا فرقه د پاڅون کوونکو خلاف د جګړې لپاره چمتو کړي. دوی دومره وارخطا وو چې موټر يې ټکرکړی او د دفاع د وزيرلاس هم خوړ شوی وو. هغوی بريالي شوي چې د اتمې فرقې څخه يوځواک د ياغيانو په وړاندې د ارګ د دفاع لپاره چمتو کړي. کله چې ددې ځواکونو د کتار په سر کې چې د ټانک کنډک وو او قوماندان يې خلقي جګړن علاوالدين کوم چې د امين له لورې د اتمې فرقې د قوماندان په توګه نومول شوی وو پوليتخنيک ته ورسېد د خپل ټانک ميل د اتمې فرقې په لور را وګرزولو او د اتمې فرقې په لور يې يو ډز وکړ. دې ډز د دفاع وزير ته دا تريخ پيغام ورکړ چې د ټانک کنډک هم د پاڅون کوونکو سره دی . لدې وروسته د دفاع وزارت مشران اړشول چې د برچي دښتې له لارې د دارالامان په لور چيرې چې د لومړي لمبر قول اردو(قوايمرکز) قرارګاه ده لاړشي او له هغه ځای څخه دولت ته د وفادارو ځواکونو د قوماندې چارې پرمخ بوزي. دوی بريالي شول چې د ريشخورو فرقې څخه يو ځواک د ډګروال محمدهاشم کندهاري په مشرۍ د ارګ د دفاع لپاره چمتو کړي او د مابنام په رارسېدو سره د حبيبيې لېسې پورې راورسيږي خو د هوايي بمباريو له امله نوموړی ځواک وپاشل شو. همدارنګه د قوايمرکز درستيزوال عبدالعلي وردګ د ننګرهار يوولسمې فرقې سره اړيکه نيسي خو د دې فرقې قوماندە خلقيانو په لاس کې نيولې وه. د تلفون ګوشکي خلقي بهرام الدين وردګ پورته کړي ده او بهرام الدين ورته ويلي وو چې دی د فرقې مشري کوي عبدالعلي نور څه ندي ويلي او د ټلفون ګوشکي يې ايښې

ده. البته د ننګرهار د فرقې څخه د کوماندو يوه قطعه چې قوماندان يې پرچمي وو د کابل په لور خوځېدلې وه خو مخه يې د ځلورمې قوا نيولې او ببرته خپل سوق الجيش ته ستنه شوې ده .د غويي په اوومه نيټه د دری نيمو بجو وروسته د پاڅون کوونکو په ګټه هوايي بريدونه پيل شول ځکه چې د غرمې وروسته دريو ټانکونوعبدالقادر له توقيف څخه خلاص کړ بګرام ته د چورلکې پواسطه په تللوسره يې پيلوټانو ته د پرواز امر ور کړ او د مهتاب کلا په توپچي لوا او د ريشخورو نه ارګ ته د مرستې په موخه راوتليو قطعاتو بمبارۍ پيل کړې. د دې بمباريو د پيلېدو وروسته پاڅون کوونکي اکتيف عمليات پيلوي ،خپل مشران له توقيف څخه آزادوي او کابل راديو ته يې راليږدوي. که د غرمې وروسته لومړيو شيبو کې د ارګ مدافعينو او يا د کابل ګارنيزيون کوم جزوتام په پاڅون کوونکو برید کړی وای شوني وه چې پاڅون ځپل شوی وای. د بندي شوو مشرانو د خلاصون لپاره د ځلورمې زرهدارې قوا د شلکا دوه تنه افسران (سيدرحيم سرباز او محمد يوسف سهار) دنده اخلي . هغوی د کورنيو چارو د وزارت د پوليسو افسرغني سره چې د ګوندي رهبرانو د بندي کېدو ځای ورته معلوم وو ورغلي دي . غني د خپل کتاب (شب های کابل) په ۳۸ او ۳۹ مخونو کې د ګوندي مشرانو د آزادولو په اړه راوړي :« د تره کي د لاس ولچکونه مو خلاص کړل...، د انقلاب تبريکي مو ورکړه تره کي په تعجب وويل څه اورم؟ انقلاب کوم، انقلاب؟ او دا فيرونه د انقلاب دي؟ شايد کومه بله توطېه منځ کې وي؟...، د انقلاب په تبريکې ورکولو دواړو تره کي او کارمل باور نه کاوه . د انقلاب څخه د دوی دواړو بې خبري ما ته هم سوال پيدا کړ چې دا څنګه انقلاب دی چې د ګوند عمومي منشي او دوهم منشي ترې خبر ندي؟ ...، تره کي امين ته وويل چې تاسې له انقلاب نه خبر ياست؟ امين وويل بلې کله چې ستاسو له زنداني کېدو نه خبرشوم نو مې د انقلاب قوماندە ور کړه...، دستګير پنجشيري امين ته وويل بېشک بچه وطن که مرد ميدان هستي(بېشکه د وطن بچيه چې د ډګر نارينه يې.) د سليمان لايق له سترګو اوښکې تللې ومې پوښت ولې اوښکې ؟ ويې ويل د خوشالۍ اوښکې دي.» د انقلاب څخه د ګوندي مشرانو بې خبرې ښيي چې د امين پرته نور ګوندي مشران نه پوهېدل چې پاڅون يې ملګرو کړی دی. پاڅون کوونکو ته د کورنيو چارو د وزارت د منسوبينو د تسليميدو پېښه په زړه پورې ده چې دلته يې يادونه کېږي. کله چې پاڅون کوونکي د کورنيو چارو وزارت ته رسېږي د کورنيو چارو د وزارت د نيولو د جزوتام مشر جګتورن توفيق احمد نورستاني د لودسپيکر په واسطه د وزارت له منسوبينو غواړي چې ټول د وزارت انګړ ته راشي. کله چې هغوی ټول را وتلي دي هغوی ته يې امر کړی دی چې خپلې کورتۍ او کميسونه وباسي . هغوی کرتۍ او کميسونه اېستلي دي او په سپينو زيرپېرانيو کې يې د وزارت په انګړ کې کېنولي او پيره يې پرې درولې ده . دا مهال د هغوی څخه پوښتنه کېږي چې څوک د ګوند د مشرانو د توقيف ځای څخه خبر دي غني ځواب ورکړی چې زه خبر يم او هغه توقيف خاني ته بيايي. د هوايي بمباريو د پيليدو وروسته د دفاع وزير د لوی درستيز او د مرکزي قول اردو درستيزوال سره « د دلکشاه د مانۍ باغبانشي عبدالمجيد کور ته چې د خپلوانو نه يې دی ورغلي او غوښتل يې چې شپه به همدلته تيره کړي او سبا سهار وختي به يوې خوا ته وتښتي خو له بده مرغه د باغبانباشي زوی دغه خبره کودتاچي ځواکونو ته ورسوله ، هغوی راغلل او دری واړه يې ونيول.» ۱۳۳ د راډيو تالار ته د ګوندي رهبرانو د ليږد وروسته هغوی د راډيو څخه د اعلاميو په خپرولو پيل وکړ. لومړي اعلاميه چې د مابنام د اوو بجو شاوخوا خپره شوه انانسر يې حفيظ الله امين وو او هغه وويل :« توجه! توجه ! توجه ! د نظامی انقلابي شورا اعلاميه اسلم وطنجار د زرهدارو قوا جګړن او د هوايي قواوو ډګروال عبدالقادراوروي .» د وطنجار له وينا وروسته

عبدالقادرپه دري ژبه نومورې اعلاميه ولوستله چې منځپانګه يې د محمدداود د واکمنۍ په نسکوريدو ځرخيدله. سره لدې چې اعلاميه واورول شوه خو حالات کړکېچن او ناڅرګند وو او کارمل ويل چې زمور په ملاتړ يوازې ۶۲ ځنځيرتانک ولاړدي په داسې حال کې چې د دولت په ملاتړ د ريشخورو اوومه او د قرغې اتمه فرقه ، د ګارد لوا، د بالاحصار لوا، د مهتاب کلا د توپچي لوا ، د کوماندو ضربتي قطعه ، د پوليسو قوماندانې ، منتظره قطعې او نورې ولاړې دي او« وړاندېز يې وکړ چې د ګوند رهبري ، د ثور د پاڅون په هماغه لومړيو کې پټه شي او د پاڅون مستقيم مسئوليت په پوځي افسرانو واچوي. خو نورمحمدتره کي د رهبرۍ د پټيدو سره په کلکه مخالفت کاوه او په لوړه انقلابي روحيه او په ځرګند ډول ويل او دا خبرې يې تکرارولې يا به د پاڅون د پوځي مشرتابه د انقلابي پاڅون سره بريالي کيږو او يا به په يوه سنګر کې وژل کيږو.» ۲/ ۹۱ دا انديښنې هغه وخت زياتې شوې چې د اوومې فرقې ځواکونه حبيبيې ليسې ته راورسيدل او د مهتاب کلا د توپچي لوا په الوتکو ډزې وکړې او يوه جنګي الوتکه يې را نسکوره کړه. ددې الوتکې پيلوټ عبدالوهاب وردګ وايي چې کله مې کته پولت وکړ په يوه کور کې په يوه ونه کې بند شوم ، د دې کور پښتنې مېرمنې تر پوښتلې وو ته روسی يې ، هغه ور ته ويلې وو نه افغان يم ، وروسته ميرمنې شيدې ورکړې وې.د رادیو د نشراتو د پای ته رسيدو وروسته د ګوند مشران خواجه رواش « محل چنار » ته لاړل او د سهار تر شپږنيمو بجو پورې هلته وو او بيرته کابل رادیو ته راغلل. د شپې په راتلو سره حالات د پاڅون کوونکو په ګټه واوښتل. د کريم عطايي په وينا دا مهال وزيرانو داودخان ته وړاندېز وکړ چې کندهار ته لاړشي اود هغه ځايه د بغاوتچيانو په وړاندې د پوځ لارښوونه وکړي او د جنرال نذيرسراج د ليکنې په اساس « د ارګ نه د مرکزي قوا کومې قطعې ته ولاړشي او ټوله قوماندە په خپل لاس کې ونيسي. محمدداودخان دغه سلا ومنله يو تور والګا ه موټرد ارګ د ګلخانې مانۍ ته رانږدې شو ولسمشر له دروازې راووت او غوښتل يې چې په موټر کې کښيني ، زوی يې محمد عمر ورپسې ورغی په دغې شيبې کې د ګارد د قطعې لخوا د دوی په لوري ډزې وشوې ، عمرجان ټپي شو او ولسمشر ببر ته ګلخانې ته ننووت او ويې ويل : نه ! هرڅه پای ته رسيدلي دي د دغو ټولو بدمرغيو پازوالي زما په غاړه ده هرڅوک چې نه غواړي ووژل شي د مانۍ شا تالار ته دې ولاړشي، وروسته ويل کيدل چې په داودخان اوعمرجان د کلاشنکوف ډزې د داودخان د ډاډ ورکړ صاحب منصبانو له ډلې نه د يوه تن صاحب منصب له پلوه وشوې. » ۱۳۳ خو واقعيت دا وو چې محمد داود نه بلکې سردارمحمد نعيم او د هغه لور زرلښتې غوښتل له ارګ ځخه ووزي پرې ډزې وشولې چې دواړه ټپيان شول. دا خبره ګلالی ملکيار د محمد داود د مشر زوی محمدعمر مېرمنې څو کاله وروسته په امريکا کې داود ملکيار ته کړې ده . د« اپريل دوه ورځې» په نامه روسي مستند فلم جوړوونکي د دوو تنو جګتورن عبدالمجيد او بريدمن ببرک سره مرکه کړې ده او هغوی وايي چې دوی د پاڅون له رهبرۍ سره اړيکه لرله او دوی له ارګ ځخه د هغوی د وتلو مخه ونيوله او ډزې يې پرې وکړلې. ببرک وروسته د تره کي ساتونکی وو . د محمدداود د مخابراتو د وزير په وينا په ګارد کې د شپې د دوولسو بجو وروسته پيره داران نه ترسترګو کيدل ، دې دا معنی لرله چې نور ارګ د خلقيانو لاس ته لوېدونکی دی. د هغه په خبره دا مهال د ګارد قوماندان په ملکي دريشۍ کې راغی او ولسمشر ته يې وويل چې په ګارد کې خيانت پيل شوی او نور مې څه په وس کې نشته. داودخان هم وضعيت ته په کتو سره دې پايلې ته ورسيد چې د پاڅون کوونکو سره ووينې هماغه دي چې د ګارد قوماندان د ولسمشر د دستور له مخې د ګارد د مخابرې آمر تورن آغامحمد کندهاری پاڅون کوونکو ته ورليږي چې د هغه پيغام پاڅون کوونکو ته ورسوي. « هغه يې راووست . هغه وويل : جمهور رييس

وايي : قوماندانان يعنې قادرخان او وطنجار دې ماته راشي، زه چمتو يم هغوی ته تسليم شم. دا وړاندیز د مشرتابه لخوا و نه منل شو، خو وويل شول چې موږ مذاکرې ته چمتو يو او تره کي خيال محمد کټوازي ته دستور ورکړ چې يوه کوټه د داود سره ليدنې ته چمتو کړي . ځرنګه چې وخت تېر شو او معلومه نشوه، د ګوند عمومي منشي نورمحمدتره کي دا مهمه موضوع طرحه کړله اوهغه دا چې د داود خان په اړه څه پرېکړه وکړو؟ د رهبرۍ غړو مختلف نظرونه لرل، ځېنو ويل چې هغه محاکمه او سزا ورکړل شي ،ځېنو ويل هغه اعدام شي ، ببرک کارمل د هغه د ژوندي پاتې کېدو طرفدار وو...، سليمان لايق وويل : دا فرعون بايد ووژل شي.هغه د سودان پېښې ته اشاره وکړه وويل : ملګرو کله چې په سودان کې مترقي کسانو انقلاب وکړ، د زړه سوي له کبله يې جعفرالنميري ونه وژلو. لکه ځرنګه چې بيا نميري واک ته ورسېدلو دا ټول انقلابي کسان يې ووژل. ځرنګه چې ملګري کومې پايلې ته ونه رسېدل ، تره کي افسرانو ته وويل هڅه وکړئ هغه ژوندی راولئ. » ۱۳۴ پدې هکله دستګير پنجشيري د خپل کتاب د دوهم ټوک په ۹۴ مخ کي راوړي چې ده تره کي ته ويلي دي چې هغه (داود) به د لړم په شان خپل وروستي زهر او وروستۍ مرمۍ د پاڅون په قوماندانانو باندې تشې کړي لدې امله غوره دا ده چې دا دری تنه ور نشي او تره کي د ده خبره ومنله. پنجشيری د دوو تنو په ځای د دريو تنو يعنې قادر ، وطنجار او مزدوريار نومونه را وړي چې ګواکې داودخان هغه غوښتي وو. همدارنګه پنجشيري د داودخان سره د چلند په هکله د خپل کتاب په ۹۵، ۹۶ ، ۹۷ مخونو کې توضيحات ورکړي او په ځانګړې ډول وايي چې ببرک کارمل د داودخان سره د انساني چلند غوښتونکی وو ، ده هم د داودخان په هکله د هومانيزم او د ټولنيزې مبارزې اصولو ته د وفاداری خبره کړې ده او د سليمان لايق له قوله وايي چې دا فرعون ووژل شي. خو بالاخره تره کي وويل: « که چيرې سردارمحمد داود او پلويانو يې د انقلاب له فرمان څخه سرغړونه وکړه او د پاڅون کوونکو په وړاندې يې وسلې ته لاس کړ او د ګوند د دستور په وړاندې ښله څه ويلو تسليم نشي زموږ وسلوال ځواکونه حق لري د خپلې آزادۍ او شخصي امنيت او د انقلابي نظم څخه په ميړانې او قاطعيت دفاع وکړي او که چيرې د مقاومت نه لاس واخلي او وسله په مځکه کيږدي بايد يوه خوندي ځای ته وليږدول شي او د هغه سره د مملکتي قوانينو د درناوي وړ ، انساني او افغاني چلند وشي. » ۹۷ /۲ د غويي د اتمي په پيل سره ګارد دنده پرې ايښې وه هماغه دي چې د کوماندو د قطعي تورن امام الدين د مخابرې افسر ته دنده ورکول کېږي چې د وسلې پرته د پوځي شورا پيغام ولسمشر ته ورسوي. هماغه دي چې هغه د ګلخاني مانۍ ته ورځي. د اپرېل دوه ورځې نومي مستند فلم جوړونکی خبريال د ثور د پاڅون په لومړيو کې د تورن امام الدين سره په ځلورسوه بستريز روغتون کي چې ښی لاس يې په پلستر کي دی مرکه کړې ده او هغه د داودخان او د هغه د کورنۍ د غړو د وژنې په اړه وايي :« د اپرېل په اته ويشتمه په شپږو بجو د (ا ، خ ، د ، ګ) مرکزي کميټې دنده راکړه چې ولسمشر ته د مرکزي کمېټې پيغام ورسوم. پدې ورځ د پخواني ولسمشر ، د هغه د خپلوانو او ځېنو وزيرانو پرته زيات شمېر پلويان انقلابي واکمنۍ ته تسليم شوي وو...زه مانۍ ته ورننوتم هلته داود د هغه نږدې کسان او ځېنې وزيران مسلح وو او هلته يو ماشيندار هم وو. ما په ډېر احترام ورته وويل : محترم ښاغلی جمهور رييس ! د ا، خ، د ، ګ د مرکزي کمېټې د دستور له مخې تاسي زنداني ياست، وسله په ځمکه کېږدئ او تسليم شئ. ماته دنده سپارل شوې ده چې تاسي له مانۍ وباسم او د پاڅون کوونکو قرارګاه ته بوزم. هغه غوښتل د خپلې توپانچې پواسطه پرما ډزې وکړي ما پرې چيغه وکړه ډزې مه کوه لاسونه جګ کړه خو په لړزېدلي لاس يې ډزې وکړلې . دا مهال د داود زوی د ماشيندار پواسطه پرما ډزې وکړې او دوې ګولۍ زما په ښۍ اوږه ولګېدلې. زوی

او يوه بل په منډه بلې کوټې ته ولاړل او قدير د کورنيو چارو وزير ماشيندار ته لاس کړ خو ډزې يې ونشواى کړاى او ماشيندار تري ولوېد. دا مهال نعيم خان چې په پښه ټپي وو او په کوچ کې ناست وو د قدير څخه لوېدلى ماشيندار واخېست او په مورِ يې ډزې وکړې خو د ماشيندار ګولۍ يې خلاصې شولې. دا مهال د ځان د ساتنې په موخه مو پر هغوى متقابله ډزې وکړې . ددې ډزو پرمهال د ګاونډۍ کوټې څخه چې د داود کورنۍ هلته وه چيغې او ډزې واورېدل شوې، داود خپل اولادونه او لمسيان چې ده ته زارۍ کولې پاڅون کوونکو ته تسليم شي ووژل . پدې ډول زمورِ په ډزو کې د تمې خلاف داود او پلويان يې ووژل شول. پدې توګه ما ونشواى کړاى خپله دنده ترسره کړم البته ملامت زه نه يم...» د امام الدين له څرګندونو څخه معلوميږي چې د ګلخانې په مانۍ کې د ولسمشراو د هغه سره موجودو کسانو د ډزو وروسته کوماندويانو په مانۍ برېد کړى چې په پايله کې يې د کوماندويانو او په خپله د جمهور رييس د زوى له خوا د افغانستان لومړى جمهور رئيس د يحيى د کورنۍ وروستۍ واکمن او د هغه اوولس تنه د کورنۍ غړي او سيدعبداله اله د ولسمشرمرستيال هم ووژل شول او قدير نورستاني ټپي او وروسته په څلورسوه بستريز روغتون کې ساه ورکړه. د يحيى د کورنۍ د وروستي واکمن محمدداود په وژل کيدو سره د افغانستان د تاريخ نوى خو خونړى پړاو پيل شو. وروسته لدې د راديو نه د محمد داود د وژنې اعلان خپور شو چې د اعلان په خپريدو سره د نوې واکمنۍ په پته د هيواد له ګوټ ګوټ نه مرکز ته د مبارکۍ تلګرامونه راورسيدل او نوې واکمنۍ دا سياسي بدلون د ثور د ملي دموکراتيک انقلاب بري په نامه اعلان کړ. د جمهوريت د ګارد تسليم شوي منسوبان وروسته لدې چې بې وسلې شول ټول د خيبر رستوران ترڅنګ د آريانا په سينما کې تر څارنې لاندې ونيول شول.

د ارګ ساتونکو ټولټال ۳۰ تنه پاڅون کوونکي له پښووغورزول چې ۱۲ تنه سرتيري،۶ تنه واړه ضابطان، ۷ تنه بريدمنان ،۴تنه تورن او يو تن جګتورن وو چې د(پروان، جوزجان، ننګرهار، فارياب ، کابل ، پکتيا، هلمند، بغلان ، وردګ ،لغمان، بادغيس ، کندز اوغور) اوسيدونکي وو. همدارنګه يو تن د ريشخورو په اوومه فرقه ، دوه تنه د غزني په ۱۴ فرقه او څلور تنه د خواجه رواش په هوايي ډګر کې ووژل شول. همدا رنګه د امام الدين سره د محمد علي په نامه يو سرتېرى هم ووژل شو. که چيرې د خلقيانو د پاڅون انګيزې ته وکتل شي هغه د داودخان د جمهوري دولت له لوري د ا. خ. د. ګ د مشرانو د زنداني کولو په وړاندې وسلوال غبرګون وو. د راډيو څخه د خاينانو په نامه د ګوندي مشرانو د نيولو اعلان ، د پيژندل شوو ګوندي کدرونو د کورونو څارنه او د حکومت له لوري د ګوند د مشرانو د نيولو په مناسبت د خوښيو ډکو غونډو جوړولو او د ګوند د مشرانو د چانوارۍ د ګنګوسو او اوازو څخه معلوميدل چې دولت هوډ درلود دا ګوند دړې وړې کړي . پردې بنسټ د خلقيانو د غويي اوومې نيټې وسلوال پاڅون يا انقلاب او د دې ګوند د مخالفانو په خبره خونړۍ کودتا يا بغاوت د فرانسوي فيلسوف آلبرټ پدې ارزښتمنه خبره د صحت مهرلګوي چې «د بغاوت احساس په ظلم کې زيږيدلى دى .» پربله خوا بيا د واک د ساتلو په موخه د پاڅون کوونکو په وړاندې په وروستيو شيبو کې چې جمهوري ګارد تسليم شوى وو د داودخان بيځايه مقاومت د جارج اورول د۱۹۸۴ نومي مشهور ناول ليکوال د دې خبرې سموالى ښيي چې « هيڅا هم ځواک د پريښودلو په نيت نه دى غضب کړى، ځواک(قدرت) يوه وسيله نه ده ، دا يو پاى دى.» له همدې کبله محمد داود د کودتا له لارې د غضب شوي واک څخه تېرېدلو ته چمتو نه وو او تر پايه وجنګېده او دې ته هم چمتو نشو چې د کورنۍ زاړه او واړه غړي يې ژوندي انقلابيونو ته تسليم شي او هغوى يې د خپل زوى په واسطه ووژل او همدا زوى يې هم د خلقي پوځيانو په ډزو کې ووژل شو.

د محمدداود د کورنۍ د وژنې رښتيا

په دې وروستۍ نيمه پېړۍ کې د افغانستان ځينو چارواکو او سياستوالو داسې کارنامې د تاريخ حافظې ته سپارلې دي چې د ژمنو چارواکو او ځيرکو سياستوالو سره څه چې د عادي وګړو څخه يې تمه نه کېږي. پداسې کړنو يوازې رواني ناروغان او له اقتصادي ستونزو سره مخامخ وګړي لاس پورې کوي. زمونږ د هيواد دا ډله سياستوال نه رواني ناروغان وو او نه يې اقتصادي ستونزې لرلې بلکې د هغوی بې کچې ځانغوښتنې او مقام پالنې هڅولي دي چې په عجيبو نه منونکو کړنو لاس پورې کړي او د تراژيکو خونړيو پېښو عاملان او لوبغاړي پاتې شي چې شپږ تنه (محمد داود، حفيظ الله امين ، ببرک کارمل ، ګلبدين حکمتيار ،احمدشاه مسعود او محمد اشرف غني) لدې سياستوالو څخه دي. د پورتنيو سياستوالو د کارنامو يوې برخې ته به ګوته ونيول شي. خبرې به د عمرله پلوه له کشر نه پيل کړو.

احمدشاه مسعود د جمهوري نظام او بيا د (ا، خ ، د ،ګ) د واکمنۍ خلاف جهاد!؟ پيل کړ او پوره اووه ويشت کاله چې د عمرد نيمايي څخه زياته برخه يې جوړوي خپل جهاد ته ادامه ور کړله. د شوروي د اشغال پر مهال مسعود د يوه پياوړي جهادي قوماندان په توګه تبليغېده او د وطن د آزادۍ او جهاد په نامه به يې څومره خپل جهادي ورونه چې د ده ترقوماندې لاندې جنګيدل د شهادت ترکچې سرشندنو ته هڅولي وي او څومره نور افغانان به يې د اشغالګرو د پلويانو او د ده او د هغه د سنګر د ملګرو په وينا د کمونستانو په نامه ربړولي او وژلي وي. خو داسې وخت راغی چې د شوروي اشغالګرو د نازولو لکه محمود بريالي ، نجم الدين کاوياني ، فريداحمد مزدک ، عبدالوکيل ، محمد نبي عظيمي ، محمدآصف دلاور، عبدالرشيددوستم، جنرال مؤمن ، جنرال منصورنادري او د هغوی د دسترخوان له نورو يارانو سره د وروړۍ او دوستۍ مزي ټينګ کړل او په ګډه يې د نجيب الله حکومت نسکور او دولتي واک يې غضب کړ ، پدې ډول يې د ملګرو ملتو د سولې پروګرام شنډ او په هېواد کې يې د ځمکې پر سر محشر جوړ کړ. څرنګه يو سياستوال او په تيره مسلمان ځان ته اجازه ورکوي چې خپل اصول تر پښو لاندې کړي او د واک په خاطر د خپلو جهادي ورونو او وطنوالوهغه هيلې چې د م، م د سولې د پنځه فقره يې پروګرام په پلې کيدو کې ليدلې په خاورو واړوي. يوازې د پردیو د فکري اسارت لاندې وګړی او مزدور او يا ځانغوښتونکی سياستوال پداسې ملي ضد او اسلامي ضد کارلاس پورې کوي. دا چې نومورې د شوروي اشغالګرو سره پټې لوزنامې لاسليک کړې وې چې د اشغالګرو خلاف به نه جنګېږي او د هغوی سره به د خپلو جهادي ورونو په ځپلو کې مرسته کوي او د اشغال تر پايه دې لوزنامو ته ژمن پاتې شو هغه هم ددې وګړي د لېونۍ ځانپالنې سره تړاو لري. د مسعود د ځانپالنې په اړه يو وخت محمد قسيم فهيم مسعود ته د هغه ددې پوښتنې په اړه « چې کوم ډول سياسي جوړجاړی به يو باثباته افغانستان را منځته کړي ويلي وو: يوازينی لامل چې مورږ د افغانستان په مساله کې پرمختګ نه کوو، ستاسې له لوري د افغانستان د مشرۍ غوښتل دي...، تاسې دې خبرې ته تيار نه ياست او نه غواړئ چې دويم کس و اوسئ.»۲۴۳/ ۲۲۳ لکه څرنګه چې مسعود داسې سياستوال وو چې هغه بايد په هېواد کې لومړی کس وي د محمد داود په اړه هم ډېری څېړونکی ورته ليدلوری لري .

ګلبدين حکمتيار د مسعود د فکري ملګري په توګه چې د مسعود غوندې د داودخان د واکمنۍ د پيل څخه د آی اس آی نازولی وو ګډ د جمهوري نظام او بيا د (ا، خ، د، ګ) د واکمنۍ په وړاندې جهاد کاوه او د يوې توري معاملې په ترڅ کې د (ا، خ، د،ګ) د واکمنۍ نسکوريدل يې د اسلامي انقلاب بری او د مجاهدينو ستره لاسته راوړنه او ويار ګانه. پر بله خوا حکمتيار د همدې اسلامي انقلاب د بري په پايله چې د منځته راغلې واکمنۍ خلاف پدې پلمه چې ګواکې د کمونست دوستم مليشې او پرچمي

جنرالان ددې واکمنۍ سره همغږي او همغاړي دي خپل بل سپيڅلی جهاد!؟ پيل او په کابل يې د توغنديو باران جوړکړ چې له امله يې لسګونه زره کابليان شهيدان شول ، سلګونه زره تنه مهاجرت ته اړشول او کابل په کنډواله واوښت. خو وليدل شول چې ده د هماغه کمونست دوستم او همغو پرچمي جنرالانو سره د هما هنګي شورا جوړه کړه او د رباني - مسعود خلاف يې بل جهاد پيل کړ . حکمتيارته هيڅکله هم دا پوښتنه پيدا نشوله چې د څه لپاره يې د دوستم د مليشو د شتون په پلمه په کابليانو توغندي ويشتل او بيا يې د همدې دوستم سره ګډه ژبه وموندله . په سياست کې دايمي دوست او دايمي دښمن شتون نلري او همدارنګه په سياست کې د نورو سياسي ډلو سره د تلوالي جوړول يو منل شوی اصل ګڼل کيږي خو دا تعاملات ځانګړې اصول لري او سياستوال بايد د همدې اصولو پر بنياد عمل وکړي. وايي چې خپلو نظرياتو اوعقايدو ته تغيير ورکړئ خو خپل اصول وساتئ. حکمتيار او مسعود د دې منل شوي اصل برعکس خپلو نظرياتو او عقايدو ته تغيير ورنکړ خو اصول يې تر پښولاندې کړل چې دا د ژمنو سياستوالو او مؤمنو مسلمانانو سره نه ښايي.

حفيظ الله امين د (ا، خ، د، ګ) په مشرانو کې يوازښی مشر وو چې د ګوند د عمومي منشي نورمحمدتره کي لاسونه به يې ښکلول او د تره کي سره د مخامخيدو پرمهال به لکه په هندي فلمونو کې چې د روغبړ او مخې ښې پرمهال يو بل ته د درناوۍ په موخه سرونه ټيټوي هم سر ټيټاوه او هغه ته يې غوره لقبونه کتارول . د امين له داسې چلند نه داسې بريښيدل چې ګنې هغه تره کي ته د يوه استاد او يا پلار په شان درناوی لري. خو کله چې د هيواد د زعامت مسئله طرحه شوه د عزرائيل په شان يې د خپل استاد ژوند ته د پای ټکی کيښود. د امين د ځانغوښتنې کچه دومره لوړه وه چې هغه حتي په سمبوليک ډول د ګوند او دولت په سر کې د تره کي شتون نشوای زغملی .

ببرک کارمل په ځوانۍ او د خپلې واکمنۍ پر مهال ارتجاعي ځواکونه او امپرياليزم په سختو ټکو غندل او د خپلې واکمنۍ وسلوالو مخالفينو ته يې بې فرهنګه اشرار ويل. خو داسې وخت راغی چې خپلو پلويانو(بريالياليانو،مزدکيانو ، کاويانيانو.عظيميانو، علوميانو ، دلاورانو، دوستميانو) ته دستور ورکړ چې د بې فرهنګه اشرارو سره ګډه جبهه جوړه کړي او د خپل فکري ملګري ، شاګرد او بادیګارد نجيب الله ترمشرۍ لاندې د خپل ګوند واکمنۍ ته د پای ټکی کيږدي. د نجيب الله سره يې دښمنی د نوموړي له ځانغوښتنې سره تړلې وه چې ولې نجيب الله د کرملن ناستو د ارادې له مخې دده پرځای د ګوند او دولت مشري ومنله. د نجيب الله څخه د غچ اخيستنې په نامه يې په واقعيت کې د ټول افغان ولس څخه غچ واخيست او دا ولس يې د داسې کړاوونو سره لاس او ګريوان کړ چې د ده د بلواکې واکمنۍ کړاوونه او ناروايې يې هيرې شولې .

اشرف غني چې د اکادميک شخصيت اکټونه کول او انګلو ساکسوني اشغالګرو د سياست ډګر ته راوړاندې کړ او زعامت ته يې ورسولو د خپلې واکمنۍ پرمهال جهادي لوټماران او حرفوي قاتلان (عبدالرشيد دوستم ، محمد سرور دانش ، امرالله صالح)خپل مرستيالان غوره کړل دا ځکه چې دا لوټماران او قاتلان د اشغالګرو نازولي وو. د تش په نامه نورو جهادي لوټمارانو او حرفوي قاتلانو د خوشالولو په موخه يې د مزاري او مسعود پيژندنې وړاندېزونه کول. آيا د يوې اکادميکې ځېرې سره ښايي چې د مسعود او مزاري په ځېر جګړه مارانو ته چې د وژنو او ورانولو پرته نورې کارنامې نه لرلې د هغوی د پيژندنې وړاندیز وکړي. خو د ځانپاله غني لپاره د واک او ځواک مسالې لومړيتوب درلود. د خواشينی وړ واقعيت دا وو چې دې اکادميکې ځېرې کله چې امريکايي اشغالګرو د طالبانو سره د سولې خبرې پيل کړلې د سولې له خبرو سره مخالفت کاوه ، ستونزې او خنډونه يې ورته جوړول ترڅو دی په واک کې پاتې شي او په واک کې د پاتې کېدو په موخه د سولې يعنې د افغانوژنې او اشغال د پای په وړاندې و

درپېرې. هغه مهال ټولو غني ته ويل چې د ۲۰۱۹ کال ټاکنو څخه تېرشي او د سولې لپاره کار وکړي خو هغه د اشغال لاندې هېواد کې ټاکنو ته لومړيتوب ورکاوه هغه ټاکنې چې د نړۍ په يوه هېواد کې چا داسې مسخره ټاکنې نه وې ليدلې چې پايله يې دوو ولسمشرانو هممهاله د لوړې ترسره کول شي. د ځانغوښتونکی غني د دسترخوان يار داود عمرزي په وينا چې د هغه سره يې د هغه د فرار وروسته په دوبۍ کې ليدلي دي غني د نظام په نسکورېدو کې خپلې تېروتنې نه مني او نور ملامتوي .

محمدداود د يوه جنرال او پاخه سياستوال په توګه چې زعامت ته ورسيږي ټيټ رتبه پوځيان د پاچاهي نظام د ړنګولواو د جمهوريت د ټينګښت په نامه يوه ناقانونه کاراو عسکري لوړې ته شا ګرزوني ته وهڅول او د هغوی پرمټ يې خپله تنده ماته کړه. واک ته په رسيدو سره يې د دې پرځای چې جمهوريت راولي خپله فردي ديکتاتوري ټينګه کړه او د مخالف غږ د خاوند سيوری يې هم په توپک ويشتلو چې منطقآ پايله يې د نظام په وړاندې دريدل ، بلواوې ، وسلوال مخالفتونه او پاڅونونه شول چې وروستۍ وسلوال پاڅون يې د (ا، خ، د،ګ) د غويي د اوومې نيټې تحميلي پاڅون شو کوم چې دولتي ځواکونو و نشوای کولی د پاڅونوالو په وړاندې ودرېږي او د تسليمۍ پرته بله لار ونه ويني. هغه مهال سره لدې چې د ولسمشر امنيتي زر کسيزه ګارد خپلې وسلې په ځمکه کېښودلې خو ولسمشر چمتو نشو د پاڅونوالو سره خبرو ته کېني. هغه نه دا چې په خپله دا کار ونکړ بلکې پرېکړه يې کړې وه چې د ماشومانو په شمول د ده د کورنۍ يو غړی هم پاڅونوالو ته ژوندي تسليم نشي . همدا لامل وو کله چې د ۱۳۵۷ کال د غويي په اتمه پاڅون کوونکي پر ارګ واکمن شول او د ده هستوګنځي ته ورسېدل د ده د مخکني دستورله مخې يې زوی ميرويس چې په کورنۍ کې د ويس په نامه يادېده د خپلې کورنۍ ښځينه او ماشومان چې د ده مېرمن او بچيان هم پکې وو ووژل. دا د يوه ځانغوښتونکي شخصيت انځور ننداري ته ايږدي چې ټول بايد د ده ارادې ته غاړه کيږدي که نه نو د ژوند حق هم تري اخيستل کيږي.ببځايه هم نه وو چې خلکو هغه ته لېونی سردار ويل.

اوس به په اصلي موضوع د سردار داود د کورنۍ په وژنې تم شو. دېرى پدې اند دي چې د محمد داود په شمول د ده د کورنۍ اوولس تنه غړي خلقي پاڅون کوونکو وژلي دي. خو واقعيتونه تر قيامته پټ نه پاتې کيږي . همدا لامل دی چې پدې اړه د واقعبينو څېړونکو له څېړنو او د پېښې د شاهدانو له څرګندونو څخه روښانه شوله چې د محمد داود په دستور دده د کورنۍ ماشومان او مېرمني د غويي په اتمه سهاري وختي د ده د کشر زوی ميرويس له لوري ووژل شول . که څه هم مخکې مو د امام الدين څخه پدې اړه لوستي وو . پدې هکله به د ځېنو نورو ليکوالو ليدلوری او اخېستنې او د ده د کورنۍ د يوې غړې چې د دې غملړلې پېښې شاهده وه هم ولولو.

د ۲۰۱۵ کال د جون په يوويشتمه د افغان – جرمن آنلاين کې د داود ملکيار چې د سلطنتي کورنۍ له غړو سره يې د خپلوۍ اړيکې لرلې يوه ليکنه خپره کړه چې د يوې داسې زړه بوګنوونکې او هيښوونکې پېښې څخه پرده پورته کوي چې د محمدداود د کورنۍ د وژلو په اړه يې نه يوازې واکمن ذهنيت تر پوښتنې لاندې راووړ بلکې هغه ته يې تغييرهم ورکړ. داودملکيار د محمدهاشم ميوندوال سره چې د محمدداود د جمهوري رياست پرمهال د کودتا په تور زنداني او بيا په زندان کې په مرموز ډول و وژل شو هم کورنۍ اړيکې لري. هغه د څو کلونو په ترڅ کې د ميوندوال د کودتا او د هغه د وژنې په اړه ځېرنې ترسره کړې دي. د ځېرنو پايلې يې په رسنيو کې خپرې کړې او د ټولنيزو- سياسي پېښو ځېړونکو، تاريخپوهانو او سياستوالو سره يې هم شريکې کړې دي. د هغه څخه يوه پېژندل شوي ليکوال او ځېړونکي چې د داود خان له ارادتمنانو څخه دی پوښتنه کړې چې د ميوندوال د وژنې په اړه ځېرنې يې کوم ځای ته رسولی دي په خپله يوه ليکنه کې ګوته نيولې او ضمنآ يې د سياسي شوو ليکوالو او

ځيړونکو رښتينې انځور هم کارلی چې لنډيز يې دلته وړاندې کيږي: « ما دې څېړونکي ته وويل زه دې پايلې ته رسېدلی يم چې د ميوندوال شهادت د قدير نورستاني د ارادې پرته ناشونی وو. هغه را ته وويل که ته دې پايلې ته رسېدلی هم وې تاسي ته مشوره درکوم دا موضوع مه خپروئ ترڅو د دې دسيسې او قتل مسؤليت پر کمونستانو او روسانو ولويږي . همدا رنګه مې د داودخان د کورنۍ د يوه شاهد له خولې چې د محمد داود د کورنۍ بل غړي د خپلې کورنۍ څو تنه سهار وختي شهيدان کړل وويل بيا يې را ته وويل چې زما له خوا هغه محترم شاهد ته ووايئ چې دا موضوع د کورنۍ د يوه راز په توګه وساتي ځکه دا د کمونستانو په ګټه ده او پرېږده چې د محمد داود خان د ټولې کورنۍ د وژنې مسؤليت د کمونستانو په غاړه وي. دې بېلګو ته په کتو آيا په هغو ليکوالو او څېړونکو چې د ناپېلتوب ادعا هم کوي خو د افغانستان تاريخ تحريفوي څنګه باور وشي ؟» ۱۳۵ داودملکيار د محمدداود د کورنۍ د غړو په اړه د خپلو څېړنو پايلې د ګلالۍ د داود د مشر زوی د مېرمنې سره د مرکې پر بنسټ د افغانستان آريانا آنلاين په ويب پاڼه کې د ۲۰۲۳ کال د اګست په شپاړسمه (محمد دواد و خانواده چګونه کشته شد؟) ترسرليک لاندې په يوه اوږده ليکنه کې خپرې کړې چې لنډيز يې دلته راوړل کيږي:«، ... کله چې پر ارګ برید وشو د کورنۍ ټول غړي يې ارګ ته راوستل نارينه او د کابينې غړي په هال کې او ميرمنې او ماشومان په دوهم پوړ کې وو. ماخوستن وروسته د هوايي بمباريو له امله مېرمنې او ماشومان هم د هال تر څنګ يوې کوټې ته راغلو. لومړي پوړ ته د کښته کيدو پرمهال له بهر څخه چې ډزو دوام درلود د محمد داود مشر زوی عمر او د هغه مېرمن ګلالۍ ټپي شوي دي . ګلالۍ وايي ښايي بابه جان (محمد داود) ويلې وي چې څوک ژوندي د دښمن په لاس کې ونه لوېږي. د غويي په اتمه چې کودتا چيان مانۍ ته را ننوتل شول ميرويس د مېرمنو کوټې ته راننووت لومړۍ يې په خپله مېرمن او دوو ماشومانو ډزې وکړې او کله يې چې ماته ټوپک ونيو ما ورته وويل چې په مخ مې مه وله او هغه په خپټه کې وويشتم او لور مې يې هم په خپټه کې وويشتله . دا مهال ويس ولوېده چې له شا څخه کودتا چيانو وويشت او د دروازې په لخک کې پرځمکه ولوېد. څو تنه مېرمنې چې د دېوالې تر څنګ ولاړې وې ويس نه ليدلې او ژوندۍ پاتې شولې. وروسته خلقيانو غړو وکړ څوک ژوندي دي او ژوندیان او ټپيان يې په موټرو کې کېنول چې روغتون ته مو بوزي او زما لور په موټر کې مړه شوله. ګلالۍ دا هم وايي چې محمد داود په هال کې چې قره قلي يې له څنګ سره پرته وه پر ځمکه پروت وو او محمد نعيم په کوچ کې ناست مړ وو. »

محمدحسن کاکړ هم د يوه عيني شاهد چې له نوم ښودلو څخه ډډه کوي داسې ليکي :« ښځې او ماشومان په اصلي کوټه کې او نارينه د ناستې کوټه (هال) کې ول ،پرېکړه شوې وه چې هېڅوک به ژوندي نه تسليميږي ، د دې فيصلې له مخې ويس د محمد داود زوی د سهار پر مهال د ښځو کوټې ته ورننوت په کلاشنکوف سره يې اول په خپلې ښځې ، بيا په خپلوماشومانو، مور او نورو ډزې وکړې .» ۱۳۶ / ۷۴ بل ځای کاکړ د خپل کتاب په ۷۵ مخ کې د فايق له قوله دا موضوع په لږ توپير سره داسې راوړي: « دا کار د داود په خپلې کورنۍ او لمسيانو باندې بېجوړې غټ ظلم کړی دی ،هغه د دې حق نه لاره او هم دا يقيني نه وه چې کودتاچيان به دوی وژني او يا ورته سپکاوی وکړي ، ده په واقعيت کې په دغه بېرحمۍ سره د کودتاچيانو کار آسان کړ.» په همدې ورځ د داودخان سره د شته کسانو څخه شل تنه ووژل شول چې د ده په شمول اوولس تنه دده د کورنۍ غړي وو او د ده د کورنۍ اووه تنه ټپيان شول چې له درملنې وروسته رخصت کړل شول او هغه خلقيانو زنداني يا و نه وژل. همدا رنګه د داودخان لور، درخانۍ چې په ارګ کې نه وه ، خلقيانو زنداني نکړله او سويس ته ولاړله. « ويل کيږي چې داود په خپله پخپلو لورانو ډزې وکړې چې د کودتاچيانو په لاس کې ونه لوېږي. »۸۶ / ۲۶۳ رازمحمدپکتين

هم ورته څرګندونې لري او ليکي : « څومره چې شواهد څرګندوي حتی داودخان پخپله د خپل فاميل په هغو غړو باندې هم ډزې کړې دي چې عذر يې ورته کړی وو چې ځان تسليم کړي .» ۱۳۷ / ۷۴

د داودخان ځانغوښتنې، سرټمبه ګۍ او د خپلو خپلوانو مشورو ته نه پاملرنه د دې سبب شوې ده چې کورنۍ يې دې پايلې ته ورسېږي هغه داسې ګامونه اوچتوي چې کورنۍ يې تباه کوي. پدې اړه به د محمد داود د مشر زوی محمد عمر (عمرجان) څخه واورو چې د ۱۳۵۶ کال د ثور په مياشت کې يې حسن شرق ته ويلي وو:« زما د پلار ترځنګ د راسپوتين شتون به نن يا سبا د دې لامل شي چې زمونږ کورنۍ د رومانوف د کورنۍ په څېر ووژل شي.» دا چې د عمرجان موخه له راسپوتين څخه څوک وو خو د محمد داود خپلوان پوهېدل چې محمد داود په داسې يوه لار روان دی چې هم هېواد او هم خپله کورنۍ تباه کوي. راسپوتين په روسيه کې يو جرمن توکمه کډوال وو چې د روسيې د وروستي پاچا په دربار کې د اعتبار وړ سړی وو. که څه هم هغه د انقلابيونو د پاڅون پرمهال د پاچا د پلويانو له لوري ووژل شو خو هغه خپل کار کړی وو .

د پورتنيو شپږو ځانغوښتونکو افغان سياستوالو له کړووړو څخه ښکاري که هغوی د خانغوښتنې پر ځای ملي ګټو ته لومړيتوب ورکړی وای او د نورو سره د پوهاوي او تعامل لاره غوره کړې وای ښايي د هېواد حالات دومره نه وای بحراني شوي يا غميزه دومره نه وای ژوره شوې او يا يې د ژورېدو او پراخېدو مخه نيول شوې وای. پدې اړه به د (ا، خ، د ، ګ) د دوو ځانغوښتونکو(امين او کارمل) په هکله لږ شانتي په تفصيل سره بحث وشي .

امين د ثورانقلاب له بري وروسته د بې تاجه ټولواک له دريځ څخه برخمن وو که هغه د تېرو رژيمونو له مخورو ، د وخت سياسي ډلو، پرچميانو او په تېره د دولت د سمبوليک مشر تره کي او خپلو خلقي ملګرو سره جوړجاړي او ګډ کار ته لومړيتوب ور کړی وای، د ګوند د مشر او نورو خلقي کدرونو ګوښه کولو، بنديانولو او وژلو ته ملا نه وای تړلې دی به نه اړ کېده چې د واک د ساتلو په موخه د تاجبېک مانې شاوخوا د شوروي د مسلمانانو کنډک ځای پرځای کړي او د افغانانو په ځای شوروي آشپزان هغه ته خواړه پاخه کړي چې همدې آشپزانو او همدې مسلمان کنډک دده ژوند ته د پای ټکی کېښود. په شورويانو د دا ډول بې کچې باور لامل دا وو چې د تره کي ، زرغون او يو شمېر خلقي کدرونو د بندي کولو او وژنې له امله امين په خلقيانو کې ځان پردی احساس کړ او له خلقيانو ډارېده نه دا چې دده خلاف پاڅون وکړي او يا په خوړو کې ورته زهر وا چوي. هماغه دي چې د خپل استوګنځي د امنيت د ساتلو او د خوړو د پخولو لپاره شوروي پوځيان او آشپزان را وغواړي خو خبر نه وو چې دده باوري شوروي دوستان به دی ووژني . د امين په څېر د خلق دموکراتيک ګوند د بل مشر ببرک کارمل ځانغوښتنې پايله د شوروي اشغال شو چې دی تش په نامه ګوندي او دولتي مشر وو خو واک د شوروي سلاکارانو سره وو. لکه څرنګه چې دی انټرناسيونالستانو واک ته رسولی وو همدارنګه يې هغه په نجيب الله تعويض هم کړ. کارمل دا تعويض ځانته سپکاوی ګانه او د نجيب الله سره يې د دښمني دريځ غوره کړ او پدې کې شو چې له نجيب الله څخه غچ واخلي او د اسلامي جمعيت او وحدت ګوند سره ګډه ژبه ومومي او د خپلو پرچمي ملګرو پرمټ نجيب له واکه ګوښه او واک د ده په خبره بې فرهنګه اشرارو ته چې د ده ملګري به په نوي دولت کې برخه ولري وسپاري. البته دې ملي ضد کړنې ته يې شوروي بادارانو هڅولی وو خو د امين په څېرد دې ځانغوښتونکي هم پدې سر نه خلاصېده چې شورويان خپلې نقشې لري او دا دواړه لکه لانځکې او يا د مسکو له لورې جوړې شوې ډرامې د لوبغاړو په توګه لوبول کېږي . لکه څرنګه چې د شوروي اشغال ته ځانپاله امين او کارمل لار هواره کړله د نجيب الله خلاف د

کارمليانو کودتا د شوروي اشغال څخه هېواد ته لا ګوابښمنه تمامه شوله چې د هغې په پايله کې د افغانستان د مدنيت ټولې نښې نښانې له منځه ولاړې او افغانستان په کنډواله واوښت.

که چيرې امين او کارمل ته د سياستوالو په توګه وکتل شي هغوی د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند او د هېواد د کينې غورځنګ په تندي تور داغونه دي. دواړه د شوروي د سياست د سکې دوه مخونه دي. پدې توپير چې امين دا ساده لوحانه تمه لرله چې شوروي انترناسيونالستان به د ده واکمنۍ ساتي او دی به د افغانستان خپلواک مشر وي خو کارمل د شورويانو هژمونيستي سياستونه ښه درک کړي وو چې شورويان غواړي افغانستان د شوروي اتحاد په شپارلسم جمهوريت واوړي او دی (کارمل) لکه د شوروي اتحاد د نورو پنځلسو جمهوريتونو د مشرانو په څېر د افغانستان د شوروي سوسيالستي اتحاد د جماهيرو د جمهوريت جمهور رييس وي . د افغانستان رواني اوږدمهالې غميزې وښودل هغه ځانګوښتونکي سياستوال چې شخصي ګټو ته د ملي ګټو په پرتله لومړيتوب ورکړي واک ته د رسېدو يا په واک کې د پاتې کېدو په موخه پرديو ته مخه کړي کېدای شي چې همدا پردي دوی له واکه ګوښه کړي ، تبعيد او يا تېښتې ته يې اړ باسي، په خپله ګټه يې ولوبوي او حتی و يې وژني.

مسکو او د ثور د اوومې پوځي پاڅون

د افغانستان خلک دموکراتيک ګوند مخالفان د خلقيانو په پوځي پاڅون کې مسکو ښکېل ګڼي.ځينې يې مستقيماً په پاڅون کې د شوروي پيلوټانو او د شوروي د کی جی بی د ځانګړو ځواکونو د شتون خبرې هم کوي. دوی دا دليل راوړي چې افغان پيلوټانو دا وړتيا نه لرله چې د شپې بريالي جنګي پروازونه ترسره کړي ، هدفونه وولي ، افغان پوځيان د ارګ په څېر مستحکمې کلا ته ورننوزي او هلته په بري سره پوځي عمليات تر سره کړي. په پاڅون کې د شوروي پيلوټانو ښکېلتيا افغان پيلوټان نه مني او تخنيکر دولت زی معصومي چې د غويي په اوومه يې د بګرام په هوايي ډګر کې الوتکې پرواز ته چمتو کولې وايي چې دې پيلوټانو جنګي ښکاري الوتکې والوزولې: د ميګ ۲۱ (حکيم ، شيرمحمد، ګلبار ،رحيم) د سو ۷(ميرغوث الدين، سنت الله ، تيمور، اسحق، عبدالرؤف ، شرف الدين ، کافی خان ، مختارګل ځدران ، لطيف لکنوال ، علاوالدين ، ماما وهاب ،دوران او وهاب وردګ .) جنرال نذير سراج هم په خپل « رويدادهای نيمه اخير سده بيست در افغانستان » نومي کتاب کې د ولید په نامه د يوه افغان پيلوټ له قوله په کودتا کې د شوروي پيلوټانو ښکېلتيا په کلکه ردوي. د داودخان د حکومت د مخابراتو وزير د تورن امام الدين سره مل سرتېري شوروي نښه ويشتونکي ګڼي چې افغاني پوځي يونيفورم يې درلود او ليکي :« هغه کسان چې پدې برخه کې مطالعه لري او په تيره د پوځ صاحب منصبان ښه پوهيږي چې د اردو منسوبينو هيڅکله هم د داسې عملياتو(د جمهوري رياست په مانۍ برید، د جمهور رئيس د نيولو او يا وژلو) لپاره روزنه نه وه ليدلې او هيڅکله تدريس نه وو ور ته شوی. يعني د يوه تن يا څو تنو افرادو ګرندي نيول ، اوهغه هم په يوه کوټه او مخامخ ...،خو بياهم ليدل کيږي چې پنځه تنه د يوولسو(يا اوو لسو) له ځان څخه تېرو وسلوالو په وړاندې ، او بيا په يوه کوچنۍ ټرلې ساحه کې، په داسې حال کې چې د مدافعينو شمير له بريدکوونکو څخه زيات وو او د محيط سره يې آشنايي هم لرله ټول له منځه يوسي بيله دې چې دوی و وژل شي. البته يو تن امام الدين د کوماندو د قطعې افسر ظاهراً لږ زيان وويني او بس. د بحث او د پوښتنو د طرحه کولو څخه زما نتيجه ګيري دا ده چې د جمهور رئيس محمد داود قاتلان نه د افغانستان د اردو اړونده منسوبين وو او نه د هېواد د پوهنيزو مؤسسو

منسوبين وو، بلکې هغه ځلور تنه د پخواني شوروي د ځارګرۍ اداري (کی جی بی) وتلي روزل شوي افراد وو.» ۱۱۴ / ۲۹- ۳۰ پدې اړه بايد وويل شي د تورن امام الدين سره د مل ځلورو سرتېرو څخه يو د محمد علي په نامه ووژل شو اوبل يې نورمحمد کوهنورد د اشرف غنی د واکمنۍ پر مهال د غور والي وو.

د دې وزير څرګندوني احساساتي او د سياسي ملحوظاتو تله يې خورا درنه ده . عجيبه خبره دا ده چې دا وزير د داود خان د کورنۍ غړي چې زياتره يې ښځې ، ماشومان او بوډاګان وو له ځان څخه تېر وسلوال ګڼي د خندا وړ خبره ده. د دې وزير دا احساساتي ځرګندوني د هغه بې عقلي هم ښيي. پر بله خوا د هيواد د رواني غميزې او په ځانګړې ډول د ۱۹۷۸ کال د اپريل د اوومې ډراماتيکې پېښې په اړه زيات شمير بهرنيو ځيړونکو او په هغو کې شوروي او ځينو افغان ليکوالو واقعيت ته نږدې آثار ليکلي چې هغه د غويي د اوومې نيټې په پوځي پاڅون کې د مسکو نه ښکيلتيا ته مناسب ځواب ورکوي. سليک اس هاريسون د پشت پرده نومي کتاب په يوه برخه کې چې (افغاني کودتا په افغاني سبک) ياده کړې ليکي : «د کودتا شېبه په شېبه ارزونه ښيي چې کودتا په خپله افغانانو سازماندهي او ترسره کړه که چېرې د شوروي اطلاعاتي آژانسونو او پوځي سلاکارانو ملاتړ واقعيت ولري هغه،هغه وخت صورت ونيو چې هغوی د يوه ترسره شوي کار سره مخامخ شول. »۴۷ / ۲۷ که څه هم يو شمير امريکايي ليکوالان د ثور د اوومې نيټې په سياسي بدلون کې د مسکولاس ته او په ځانګړې توګه په بمباريو کې شوروي پيلوټانو ته ګوته نيسي خو د واشنګټن رسمي دريځ چې ريالستيک بريښي دا وو چې واشنګټن، مسکو پدې پېښه کې ښکيل نه ګڼي او د هغه وخت د امريکې د متحده ايالتو د بهرنيو چارو د وزير سايروس وينس د وينا له مخې« موږ داسې شواهد نلرو چې شوروي په کودتا کې ښکيل وي. »۴۷ / ۳۷ پدې اړه د قربانګاه مردم افغانستان نومي کتاب په ۱۱۵ مخ کې د هغه مهال د امريکې د ملي امنيت مشاور برېژنسکي له قوله راغلي دي « موږ څه کولی شو ، دا يوه کورنۍ پېښه ده او موږ د روسانو د مداخلې هيڅ سند نلرو . لدې امله د اعتراض ځای نه وو.» همدا رنګه د جاسوسانو ځالي اسنادو کتاب د ۲۹ ټوک په ۱۴۷ مخ کې په کابل کې د امريکي سفارت څخه واشنګټن ته په مخابره شوي رپوټ کې د ثور د اوومې پاڅون په اړه راغلي دي:« پداسې حال کې چې هېڅ مدرک نه دی موجود چې د ۲۷ اپرېل کودتا چې تره کي يې قدرت ته راووست ، تر شا يې شوروي اتحاد وي هغوی (شورويانو) دغه تغيير ته ښه راغلاست ووايه او په چټکۍ يې داسې کارونه په احتياط سر ته رسول چې کودتا په خپله ګټه را وڅرخوي.» همدارنګه د پخواني شوروي اتحاد يو شمېرملکي او پوځي چارواکي ، ځيړونکي او ژورنالستان هم په پاڅون کې د خپل دولت ښکيلتيا ردوي چې دلته به يې ځينو ته ګوته ونيول شي. يوري کوزنتس چې د ثورانقلاب وروسته زياته موده د (ا، خ، د،ګ) په مرکزي کميټه کې سلاکار وو وايي :« هرڅوک چې فکرکوي پدې پېښه (ثورکودتا) کې د مسکولاس دی سخته اشتباه کوي زما يو دوست چې هغه مهال په کابل کې کار کاوه ويل چې انقلاب موږ شورويانو ته داسې له انتظاره وتلی کار وو چې حتی سفير جرئت نه کاوه چې د انقلاب خبر مسکو ته ورکړي. » ۱۳۸ همدې موضوع ته يو شوروي ژورنالست چې هغه د ثور پاڅون لس کاله وروسته په کابل کې د وخت د شوروي سفير پوزانوف سره په شوروي اتحاد کې مرکه کړې ليکي :« پوزانوف د ځان سره فکر کاوه : ل ،برژنف او نور ملګري به زما د رپوټ سره د آشنا کيدو وروسته څه وکړي ؟ ولي زموږ دوستان چې موږ ته رښتيني دي کودتا ته د چمتووالي په هکله موږ ته څه ونه ويل؟ ولې يې مشوره ونکړه؟ راتلونکې به څه ډول وي فرض کړو چې داود کودتا چيان وځپي او بريالی شي بيا څه ؟ آيا پدې صورت کې موږ بايد کودتاچيان د ياغيانو په توګه محکوم کړو؟ خو که کودتاچيان بريالي شي بيا څه؟ آيا موږ لومړی هيواد وو چې په کابل کې نوی نظام په رسميت وپېژنو؟ دا ډول

پوښتنو د سفير سر په حرکت اچولی وو. » ۶۳ / ۱۶ هېره دې نه وي چې د پورتني کتاب ليکوال په څلورم مخ کې په کابل کې د شوروي د سفارت د يوه څارګر له قوله دا هم ليکی چې د محمود په نامه يوه افغان جاسوس د غويي په شپږمه مياښام ناوخته د سفارت د څارګړي اداري يوه مسئول ته د هغه په کور کې د ترسره کېدونکي پاڅون په هکله رپوټ ورکړی وو. نوموړي څارګرد خپلې ميرمنې پواسطه دا رپوټ سفارت ته ليږلی چې هغه مسکو ته مخابره کړي خو مسکو کوم غبرګون نه وو ښودلی. همدارنګه د هغه مهال د ک. ګ. ب د آرشيف مرستيال د خپل کتاب په ۶۲ مخ کې د ګلابزوی او رفيع يادونه کوي چې په کابل کې يې ميشته څارګره اداره « د راپېښيدونکي فوق العاده حالت په اړه خبره کړه. د اپريل په ۲۶ نيټه ميشتې څارګړي اداري د اکسپرس تلګرام له لارې مرکز ته خبر ورکړ، سفير پوزانوف سياسي بورو خبره او څرګنده يې کړه چې د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند د مرکزي کميټې په غړو کې د شته خپلسرۍ له امله د دې وړې اټکل کيږي چې ښايي يو شميرګوندي مشران له حده وتليو اقداماتو ته لاس واچوي . ښايي هغوی د اوسني دولت د خاصو جاسوسي ارګانونو د پاروونکو اجنټانو له پلوه پارول شوي وي . زمونږ په اند د هيواد اوسنی اکروکر د دغسې له حده وتليو اقداماتو پايلې ښايي د پرمختلونکې کارګري ډيموکراتيکي لړۍ راپرځيدنه وزيږوي. کی جی بی (مرکز) ته په هماغه ورځ ځواب ورکړ او په ځواب کې يې د نورو خبرو ترڅنګ وويل چې دغه شونيتوب له پامه نه شو غورځولای چې ښايي موساد د خلک ډيموکراتيک ګوند پوځي څانګه د دولت پر وړاندې پارولې وي ترڅو په هيواد کې يوه سياسي چاودنه رامنځته کړي. » د پورتني ټيلګرام او د هغه په وړاندې د مسکو د غبرګون په هکله د ک. ګ. ب د آرشيف مرستيال ليکي: « داسې ښکاري چې نه ميشتې څارګړي څانګې ، نه سفارت او نه د مسکو مشرتابه په هيواد کې د روان اکروکر په اړه بشپړمالومات درلودل. » ۱۲۴ / ۶۳ د افغان غميزه او ميرانه نومي کتاب د شوروي ليکوال په وينا د۱۹۷۸ کال د اپريل د اووه ويشتمې نيټې پېښه « په کابل کې د شوروي استازو او همدارنګه زمونږ د ځانګړو خدماتو لپاره لکه په شنه آسمان کې د تالندې په څېر شوه او هغوی يوازې په خوب کې وليدله. د (ا، خ، د،ګ) مشرانو د داود د رانسکورولو په اړه خپل پلانونه او سربيره پردې هغوی پدې اړوند مشوره هم نه کوله ، ځکه پدې پوهيدل چې په مسکو کې له هغه سره غبرګون منفي دی. »۴۹ /۳۱

د پاڅون په هکله د مسکو د چارواکو غبرګون لدې امله منفي وو چې کارمل د دې پاڅون څخه ناخوښ وو. پدې هکله د جنګ در افغانستان په نامه کتاب د شوروي ليکوالانو ډله داسې ليکي: « سر بيره پردې معلومات په لاس کې دي چې ببرک کارمل او يوري اندروپوف (د کی جی بی رئيس) د اپريل د انقلاب نه مخکې يو بل ته ليکونه استول. سره لدې يوري اندروپوف د ۱۹۷۸ کال د اپريل د۲۷ کودتا مخالف وو چې ناخوښ ببرک يې ده ته رپوټ ورکړی وو.»۱۰۶ / ۲۴۴ د خلق او پرچم په اړه چې د دواړو موخه په هيواد کې د زېښناک پرته ټولنې جوړول وو د محمدحسن کاکړ د لاندې څرګندونو څخه جوتيږي چې مسکوخلقيان نشوای زغملای او پرچميان يې خپل ستراتيژيک متحدين ګڼل اوغوښتل يې د هغوی ملاتړ وکړي : « خلقيان کمونست ناسيونالستان دي غوښتل يې د کمونستي اصولو پراساس افغانستان آباد کړي پداسې حال کې چې پرچميان انترناسيونالست کمونستان دي، غوښتل يې اوغواړي د افغانستان په بيه کمونيسم ته خدمت وکړي. لدې امله لومړيو علاقه نه لرله شورويان د خپل ملک واکداران ووينې پداسې حال کې چې په راتلونکي دولت (پرچم) کې واک د شوروي مشاورينو په لاس کې ولوېد. »۱۲۶ / ۱۲۴ له همدې امله مسکو نه يوازې په پاڅون کې ښکېل نه وو بلکې مخالف هم وو ځکه دا پاڅون خلقيانو ترسره کړ. د پاڅون سره مخالفت د کی جی بی د خارجي کشف د مشر ګريچکوف له څرګندونو څخه بريښي چې خپل مرستيال جنرال ميديانيک ته ويلي وو:« وينئ ملګری ميديانيک ، افغانانو زمونږ

خبرې وانه وريدې. موږ په ځرګنده او قاطعيت ورته ويلي وو چې د داود سره غرض ونلري ، بيړه ونکړي. اوس وګورئ ټولو دې بيګناه قربانيانو ته: جمهوررئيس، توله کورنۍ يې ، د کابينې وزيران، د جمهورى رياست د ګارد منسوبين، حکومت ته وفادارجنرالان..» ۶۳ / ۵۱ .

پورتنۍ لنډې ځرګندونې ښيي چې د اپريل د اووه ويشتمې په ډراماتيک پوځي پاڅون کې چې د ثورملي دموکراتيک انقلاب ويل کېږي مسکو ښکيل نه وو او د خلقيانو پاڅون شورويان د يوه ترسره شوي کار سره مخامخ کړل . له همدې امله تره کي په خپلو ويناوو کې ويل « د ثور انقلاب بري ته مسکو او واشنګټن ګوتې په غاښ ورته ونيولې، هک پک شول ، د ثور په انقلاب باندې نه يو کپيک او نه يو سنټ مصرف شوى دى.» په پاڅون کې د بهرنيانو د نه لاس لرلو په اړه حسن شرق وايي: « داسې سند نشته چې د امين پلويانو د دوو زبرځواکونو د يوه لوري د فرمان له مخې د جمهوري رياست په مانې بريد وکړي.» ۱۳۹

د انقلاب خبره

د دموکراسۍ د لسيزې وروستي دوه کلونه د ظاهرشاه د سلطنت کړکيچن پيړاو وو. لامل يې پرله پسې وچکالۍ وې چې کليوال او مالدار يې اړ ايستل د ښارونو په لور د کار د موندلو په موخه راوخوځيږي خو ښارونو هم د هغوى د جذب وړتيا نه لرله. کورنۍ صنعتي توليدات په نشت حساب وو او څه چې وو هغه د بهرنيو توکو په وړاندې د سيالۍ جوګه نه وو او په دولتي ادارو کې فساد او بيکارۍ خلک ځورول. ددې حالت پايله د دولت څخه د ولس نارضايتي وه . پداسې شرايطو کې د کيڼ لاسو او ښي لاسو بازار تود وو او ځواکمنېدل. دا سياسي خوځښتونه د سيمې او نړۍ د ځواکمنو دولتونو د پام وړ ګرزيدلي وو. د وضعيت څخه جوتيدله چې په هېواد کې سياسي بدلون رالتلونکى دى . محمد داود د خپلې کورنۍ د واکمنۍ د دوام سربېره د زعامت سره د لېونې مېنې له کبله په يو لړ تشبثاتو لاس پورې کړ چې هغه د تحول غوښتونکو او سمونپالو ډلو له هغې برخې سره پوهاوي ته ورسيږي چې ولسي ملاتړ يې نه درلود تر څو د هغوى څخه واک ته په رسېدو کې افزاري ګټه پورته کړي. د همدې تشبثاتو پايله دا شوله چې د پرچم د ډلې پرمټ سپينه کودتا تر سره کړي ، جمهوريت يې اعلان کړ او دې سياسي اوښتون ته يې د سرطان د۲۶ انقلاب ووايه. محمدداود د افغانستان خلکو ته د خطاب په وينا کې د يوه پرمختللي افغانستان زيرى ورکړ چې د تحول غوښتونکو او سمونپالو له ملاتړځخه برخمن شو. ځينې په جمهوري دولت کې د پرچم د فرکسيون شتون ته لدې کړکى ګوري چې ګواکې داودخان د کيڼ لاسو او مترقي خوځښتونو سره خواخوږي درلودله. خو واقعيت دا دى چې هغه نه يوازې د هغوى سره خواخوږي نه درلودله بلکې په ډېرو مواردو کې يې د هغوى د ودې اوغښتلتيا مخنيوى هم کاوه او ځينې يې ترشديد اختناق لاندې راوړل او و يې ځپل چې ځرګند ساری يې د ميوندوال ډله ده. د (ا، خ، د،ګ) خلقي اړخ د جمهوريت څخه ملاتړاعلان کړ او د محمد داود سره يې د پراخې ملي دموکراتيکې جبهې د جوړولو غږ پورته کړ او د پرچم فرکسيون عملاً د سياسي مبارزې څخه لاس واخيست او د جمهوري دولت د يوې برخې په توګه راڅرګند شو. چين پلوه خوځښتونه ، اسلامپالې ډلې او سکتاريستان د نوى نظام په وړاندې و درېدل. جمهوري دولت د شوروي اتحاد سره د لانږدې کيدو تګلاره غوره کړه چې پر نوي نظام باندې د لويديځ د شک سبب وګرزيد. پر بله خوا د شوروي د مشر بريژنف له لوري په مسکو کې داودخان ته د لويديځ د کارپوهانو څخه خلاصون هغه و هڅولو چې له شوروي اتحاد څخه واټن ونيسي . د کودتا د بري

وروسته په دولتي دستګاه کې د پرله پسې ځنډنو ځخه فرصت غوښتونکو ، غوړه مالانو او پرچميانو ګټه پورته کړله چې پردولتي دستګاه واکمن شي او د غلام حيدر رسولي اوعبدالقدير نورستاني په شان کمزورې غوړه مالي ځيرې د رژيم هرکاره او نور په هيڅ واوړي. جمهوري نظام خپلې ژمنې عملي نکړې د ځمکو اصلاحات په مترقي ماليه واوښتل ، فساد او اقتصادي بحران خپل اوج ته ورسيدل او د مسخره لويي جرګې په رابللو او په هغې کې د داسې اساسي قانون تصويب چې د جمهوري غوښتونکو ټولې هيلې يې په خاورو واړولې او پدې ډول رژيم د سمونپالو ملاتړ له لاسه ورکړ. داودخان لويديځ پلوه هېوادونو ته سفرونه وکړل او هغوی هم افغانستان ته د زياتو مرستو ژمنې وکړې چې دا کار د مسکو د اندېښنو لامل شو. د لويديځ او د هغه د سيمه ئيزو اسلامي متحدينو د مرستو ژمنې ډېرې وې خو مرستې يې محسوسې نه وې. داسې ښکارېدل چې واشنګټن د رژيم نسکوريدل غوښتل او مسکو پرې شکمن وو. البته هر يوه پدې اړه خپلې موخې او ځانګړې محاسبات لرل. داودخان د خپلو تيرو کړنو او تګلارو او همدارنګه د جمهوري نظام پرمهال د موسمي بدليدونکو تګلارو له امله د دواړو سيالو زبرځواکونو د شک لاندې وو. ولسمشر د پخوا ځخه د لويديځ تر پوښتنې لاندې راغلی وو اوهغه يې سور شهزاده بللو او ختيځ ته بيا د رژيم نوي تګلارې او مانورې د انديښنې او پوښتنې وړ ګرزيدلې وې. پداسې يوه وضعيت کې چې د جمهوري رژيم سقوط حتمي وو دا پوښتنه رازيږيدله چې د رژيم بديل به کين لاسي وي يا ښي لاسي ؟ ځکه منځلارو او ملي ځواکونو دا وس نه درلود چې واک ترلاسه کړي. خو د وضعيت ځخه داسې بريښيدل چې چانس د دموکراتيک خلق سره دی ځکه چې قوي شوی وو ،په دولتي دستګاه کې يې د سترګو وړ نفوذ درلود او په پوځ کې يې هم ژورې ريښې ځغلولې وې. د (ا، خ، د،ګ) ځينوغړو د سرطان په کودتا کې د ګډون له امله د واک د نيولو اړينه تجربه ترلاسه کړې وه او اسلامي غورځنګ ځپل شوی وو. پداسې يوه حالت کې چې رژيم سخته تبه لرله او پايښت يې له ګوابښ سره مخامخ وو نو پدې لټه کې شو چې احتمالی ځای ناستی له ډګره وباسي نوهماغه دي چې په خلک دموکراتيک ګوند باندې برید کوي او مشران يې نيسي. دا چې داودخان په خپله خوښه دا کار وکړ يا د خپلو ښي لاسو همکارانو په فشار او يا د بهرنيانو په اشاره، خو داسې بريښي چې د امريکا او د هغو د سيمه ييزو سپوڅمکيو فشار داودخان هڅولی دی چې د (ا ، خ ، د ، ګ) باندې برید وکړي . پدې هکله آسترليايي ژورنالست او ليکوال جان پلېچر ليکي : « په ۱۹۹۸ کې برېژنسکي ومنله چې واشنګټن په افغانستان کې د خپل نقش په اړه درواغ ويلي وو. د هغه له وينا سره سم ، د رسمي تاريخ له مخې مجاهدينو ته د سي آی ای مرسته په ۱۹۸۰ کې ، يعنې پر افغانستان د شوروي يرغل نه وروسته پيل شوه... خو واقعيت چې تر اوسه پټ ساتل کېده، په بشپړه توګه بل ځه وو. د ۱۹۷۵ کال د اګست په مياشت کې له کابل ځخه د امريکا سفارت خبر ورکړ چې د متحده ايالاتو لوړې ګټې به د خلق دموکراتيک ګوند په له پښو ِغورزولو کې وي.»

)The new rulers of the world, John Pilger, P 150 (

د ايران له سفر ځخه هېواد ته په راستنېدو سره په هرات کې د داود خان دا وينا چې د صادراتي ايديولوژيو په وړاندې به ګامونه اوچت کړي ښيي چې اېراني چارواکو هغه قانع کړی وو چې د خلک دموکراتيک ګوند کمپله ورټوله کړي. تردې چې د جمهوريت په وروستيو کې د ساواک(د اېران ځارګړې اداري) کارکوونکو د کورنيو چارو د وزارت د استخباراتو سره ګډ کار هم کاوه.دې مسالې ته مو په تېر ځپرکي چې ايران خپلې مرستې پدې شرط کولې چې د (ا، خ ، د ، ګ) وځپي ګوته نيولې وه. لدې ځخه ښکاري چې داودخان د امريکا ارادې ته سرتيټ کړ، په ګوند يې برید وکړ او خلقيانو د خپل پايښت په موخه وسلوال غبرګون وښود.

اوس به د ثور انقلاب په بري تم شو.پدې هکله کاکړ ليکي :« کله چې حکومت تره کی او ځينې نور رهبران بندي کړه نو د ګوند لپاره سياست د مرګ او ژوند سوال شوی وو. پدې ډول يا غوڅ عمل کول يا کور ته د راغلي اجل منل و.»۱۳۶ / ۳۱ خلقيانو د يحيی د کورنۍ او په هغو کې د داودخان له مخينې او د جمهوري دولت له پنځه کلنې واکمنۍ ځخه د عبرت درس اخيستی وو چې څوک دې کورنۍ جيلونو ته اچولي او يا يې ترشک لاندې راغلي دي ښه ورځ يې نه ده ليدلي ، ځپل شوي او يا وژل شوي دي او حتی د کورنيو د غړو ژوند يې هم د مرګ او زندان له ګوابنونو سره مخامخ وو. د رژيم له لوري د (ا، خ، د،ګ) د مشرانو د نيونې په اړه د دولتۍ رسنيو له ژبې او له دې امله د جشنونو جوړونه خلقيانو ته دا څرګند پيغام درلود چې نور يې د ژوند چانس نشته هماغه دي ، په پوځي پاڅون لاس پورې کوي چې البته مرګ او ژوبله يې له ځانه سره لرله. د نړۍ په ګوټ ګوټ کې هر انقلاب ، هر پاڅون که کارګرو کړی ، بزګرو يا پوځيانو د ځانه سره مرګ او ژوبله او ورانۍ لرلې. نړيوال انقلابونه او ولسي پاڅونونه ښيي ترڅو چې پوځيان نه دي ورسره يوځای شوي برخليک يې ناڅرګند او حتی له ناکامۍ سره مخامخ وو. د فرانسې په ستر انقلاب کې د پاڅونوالو سره تر هغه پورې چې د باستيل توپخانه مل شوې نه وه انقلابيونو کوم کار ونشوای کړای. د اکتوبر په سوسيالستی انقلاب کې هم که له لومړۍ نړيوالې جګړې ځخه راستانه شوي روسي پوځيان او د «اوروورا» بيړۍ د انقلابيونو سره مل نه وای برخليک يې څرګند نه وو. د انقلاب په اړه بايد وويل شي چې په شلمه پيړۍ کې د آسيا ، لاتينې امريکا او افريقا په هېوادونو کې چې سياستوالو د پوځي کودتاوو او پاڅونونو له لارې واک ترلاسه کړی دی بلا استثنی ټولو د انقلاب خبره کړې ده. په انقلاب کې اصلي خبره په پوځي عمل او يا د واک په ترلاسه کولو کې نه بلکې پدې کې ده چې دا عمل د څه لپاره او د کومو موخو په خاطر ترسره کيږي. که دا عمل د ولسونو د سوکالۍ ، د هيواد د پرمختګ او آبادۍ ، په ټولنه کې د بنسټيزو سمونو د راوړلو او د ټولنيز عدالت د ټينګښت په موخه شوی وي او پدې لاره کې عملي ګامونه اوچت شي د ستاينې او ملاتړ وړ يو عمل دی او دا د انقلاب معنی ورکوي. پاڅونونه که کارګرو کړي وي ، بزګرو يا پوځيانو د انقلاب بشپړه معنی نه ورکوي بلکې انقلاب هغه وخت عملي جامه اغوندي چې دا بدلون د وخت په تيريدو سره د خوارو او محکومو ولسونو په ګټه ، د هيواد د پرمختګ او د ټولنيز عدالت د ټينګښت په لور ګامونه اوچت کړي.

د۱۹۷۸ کال د اپريل پوځي پاڅون (انقلاب) داسې يوه پېښه وه چې د يحيی کورنۍ چې ټول حقونه، امتيازونه او هر دول آزادۍ يې لرلې او نورو يوازې مکلفيتونه اقتدار ته د پای ټکی کېښود او د ټيټو او خوارو طبقو استازي واک تر لاسه کړ دا پخپله په ټولنه کې يو بنسټيز اوښتون يا سياسي انقلاب وو. د پاڅون وروسته د خلقي واکمنۍ له لوري د بنسټيزو بدلونو پيل ښودل چې د ټولنې په ټولو ډګرونو کې انقلاب عملی جامه اغوندي. خو د دې ګوند په مشرتابه کې داسې کسانو هم شتون درلود چې د ګوند داعيې ته ژمن نه وو بلکې لکه د سلطنتي کورنۍ په څېر يې خپلې کورنۍ ته حقونه، امتيازونه او آزادۍ او نورو ته يوازې مکلفيتونه غوښتل . ښه ښلګه يې امين او لايق دي. دواړو د وسلوال پاڅون وروسته ښله ځنډه خپل زامن عبدالرحمن او غرزی چې د پولتخنيک د انستيتوټ د لومړي کال محصلين وو د کابل پوهنتون د حقوقو او سياسي علومو پوهنځي ته تبديل کړل چې په راتلونکې کې سياسي رهبران شي او يا کارمل او امين واک ته په رسېدو سره خپل خپلوان لکه د يحيی د کورنۍ په څېر په لوړو څوکيو وګومارل. پدې اړه د لايق د بلې کارنامې يادونه هم د پام وړ ده. لايق ته تره کي دنده وسپارله چې په کيوبا کې د ځوانانو نړيوال فېستيوال ته د ځوانانو د سازمان د ملکي برخې ځخه ځوانان غوره کړي. هغه د ګوند د مشرانو بچيان او خپلوان لکه عبدالرحمن امين ، ګلالۍ امين، ملالۍ تره کي، غرزی لايق ،

غرنی شفیعي، خوشحال د پنجشیري زوی، سلیم د شاولی زوی، عبدالرحیم میثاق او نور یعني د ګوندي مشرانو بچیان او خپلوان غوره کړل. دې ډول کړنو په ګوند باندې د خلکو باور ته سخت زیان ورسولو.

نوې واکمنۍ بیله ځنډه د خلکو په ګټه ، د هیواد د آبادۍ او پرمختګ په موخه یو لړ ګړندي سمونونه پیل کړل چې د یوه رښتیني انقلاب زیری یې ورکاوه . البته د ګوند د بې تجربګۍ او تیروتنو او په ګوند کې د واک د مدعیانو له لوري د دولتي چارو د سبوتاژ او وژنو سربیره د نوې واکمنۍ د مخالفانو او لویدیځوالو او د هغه د سیمه ییزو متحدینو لاسوهنې او د جګړو د اورونو د بلولو او خاصتآ د خلقي حکومت په وړاندې د شوروي اتحاد خاینانه دریځ او د شوروي اشغال پایله دا شوله چې انقلاب ماتې وخوري او پرهیواد بنسټپال مذهبي ځواکونه واکمن شي. د۱۹۷۳ کال د جولای د اوولسمې او د۱۹۷۸ کال د اپریل د اووه ویشتمې سیاسي اوښتونه د توپیرونو او تیروتنو سره سره یو بل ته ورته والی درلود چې هغه د یوه ټولنیز انقلاب په لوري خوځیدل وو. دې دواړو انقلابي خوځښتونو د اماني غورځنګ وروسته د یوه پرمختللي افغانستان زیری ورکاوه. له بده مرغه دا دری واړه مترقي غورځنګونه ګډ برخلیک هم لري چې هغه د هغوی ماتې ده او د دې ماتې عاملین هغه ځواکونه وو کوم چې د سپیڅلي جهاد او د شریعت د ټینګښت جنډې یې جګې کړې وې او د نړیوال پانګوال شیطاني مرکز او د هغه د سیمه ییزو چوکره ګانو ملاتړ یې درلود.همدې ځواکونو اماني غورځنګ را نسکور کړ، همدې ځواکونو د هیواد لومړی جمهوریت له انقلابي سمونونو را وګرځاوه او د هغه قبر یې وکښندلو او همدارنګه یې د ثور انقلاب هم زندۍ کړ.

د دولتي نظام د جوړښت جنجالي بهير

د ثور د پوځي پاڅون وروسته د ګوند د مشرتابه په وړاندې د نوي نظام د څرنګوالي او د واکمنۍ جوړښت مطرح وو. د اپریل په اووه ویشتمه کله چې ګوندي مشران له توقیف خانې څخه راډیو ته راولیږدول شول او ډګروال عبدالقادرپه پلازمینه کې دولت ته د وفادارو ځواکونو د ټکولو په موخه د جنګي الوتکو د سوق او اداري چارې پرمخ وړلې ، د پاڅون برخلیک څرګند نه وو او تر ډیره بریده د پاڅون برخلیک په هوایي قواوو پورې تړلی وو د عبدالقادر وړاندیز دا وو چې د پاڅون د بري وروسته « د ا، خ، د،ګ باید خپل لارښوونکی رول په پټه ترسره کړي او پوځي شورا ظاهراً انقلابي دندې پرمخ بوزي. »۲ / ۱۰۰ هغه مهال د پوځي شورا غړي امین ، قادر او وطنجار وو. البته چې د نوموړي د دې وړاندیز په وړاندې د تره کي غبرګون منفي وو. د پاڅون په لومړیو ورځو کې « عبدالقادر د ګوند د مشرتابه سره دا سې چلند کاوه لکه چې هغوی یې عسکر وي . هر وخت به چې راتللو د مجلس په سر کې کیناستلو او ډیرې خبرې یې کولې او داسې یې ښودل چې دی لارښود دی او په هرځه پوهیږي...، خو محمداسلم وطنجارد احترام ډک چلند کاوه ، ډیرې لږ خبرې یې کولې...، د بېلګې په توګه د انقلاب په دریمه ورځ د ۱۳۵۷ لمریز د غویی په نهمه کله چې ټول د غرمې د ډوډۍ لپاره راټول شول، عبدالقادر د مجلس په سر کې کېناست ، په مغرورانه ډول او په سپکه یې د مرکزي کمېټې په پته خبرې وکړې او له خبرو یې ښکارېدل چې ستاسو ناجیان مورږ(پوځیان) یو، مورږ یو چې اتلولي مو کړې ده او تاسو باید وپوهیږئ او ډیرې غوښتنې ونلرئ...»۷۹ / ۲۲۸ – ۲۲۹ ددې څخه ښکاري چې عبدالقادر غوښتل د دولت او ټولنې اداره د ده په مشرۍ پوځیان پرمخ بوزي. کله چې د اپریل په اته ویشتمه(غویي اتمه) داودخان و وژل شو او د ولایتونو اوعسکري جزوتامونو څخه پوځي شورا ته د ملاتړ او وفاداری تلګرامونه را ورسېدل د اپریل په نه ویشتمه (غویي نهمه) د دفاع په وزارت کې غونډه را وبلل شوه چې د ګوند د مرکزي کمیټې د اصلي او علی البدل غړو سربېره د پوځي پاڅون د ځمکنیو او هوایي ځواکونو قوماندانانو(وطنجار او عبدالقادر) هم پکې ګډون درلود. د غونډې د رابللو موخه د راتلونکي نظام د جوړښت د څرنګوالي مسآله وه چې عبدالقادر بیا خپله د لومړۍ ورځې خبره تکرار کړله. تره کي چې معمولاً په غونډو کې په پښتو ژبه خبرې کولې د عبدالقادر د وړاندیز په وړاندې په دري ژبه ویلي وو: « د ثور پاڅون د هیواد د خلکو د اوږدې مبارزې او په تیره د ا،خ، د،ګ د څوارلس کلن سیاسي ژوند د آګاهانه مبارزې پایله ده. همدا ګوند وو چې خلک او په هغو کې یې وطنپال افسران په سختو او مختنقو شرایطو کې متشکل او متحد کړل. همدا ګوند وو چې پوځي سازمانونه یې د سازماني او سیاسي پلوه د وسلوال پاڅون او د دولت د نسکورولو لپاره چمتو کړل. وسلوال پوځ او د ګوند پوځي سازمان یوازې خپله ساده انقلابي دنده ترسره کړې ده. وروسته لدې به هم دا ګوند د پوځ،غورځنګ، ټولنې او دولت د لارښوونې دنده په غاړه ولري. »۲ / ۱۰۱ د عبدالقادر له لوري د دوهم ځل وړاندیز په وړاندې په دري ژبه د تره کي غبرګون دا معنی لرله چې ګواکې هغه په پښتو نه پوهیږي او غواړي هغه په دري ژبه وپوهوي. « د هغه (تره کي) خبرې د مرکزي کمیټې د ټولو غړو لخوا تایید شوې او ټول منتظر وو چې د پوځیانو استازي څه وایي . محمداسلم وطنجار ببله ځنډه د نورمحمدتره کي له خبرو سره همغږي وښودله او عبدالقادر د څو شېبو سکوت وروسته وویل چې وطنجار همغږی دی زه هم مخالفت نلرم.» ۷۹/ ۲۲۹ وطنجار په خپلو خبرو کې دا هم ویلي وو:« مورږ د خپل ګوند سپاهیان وو او یو. یوازې ګوند او مشرتابه یې کولی شي چې غورځنګ، ټولنه ، انقلاب او دولت او په هغو کې پوځ رهبري کړي.» ۲/ ۱۰۲ د وطنجاردې خبرې د نوي نظام د جوړښت او د هغې د لارښوونې د څرنګوالي مسآلې ته د پای ټکی

کيښود چې ګوند به دولت او ټولنه رهبري کوي. وروسته لدې په غونډه کې د لوړ دولتي ارګان په توګه د انقلابي شورا د جوړيدو پريکړه وشوه چې د مرکزي کميټې اصلي او علی البدل غړي او اتلس تنه پوځيان به يې غړي وي کوم چې د امين په اند د ثور د اوومې نيټې په پاڅون کې ښه ځليدلي وو. همدا رنګه نوي نظام د افغانستان د دموکراتيک جمهوريت په نامه ومنل شو . د انقلابي شورا په غونډه کې تره کی د دې شورا د رئيس او کارمل يې د مرستيال په توګه وټاکل شول.د انقلابي شورا په جوړيدو سره واک د پوځي شورا څخه انقلابي شورا ته ولېږدېده. ويل کېدل چې کارمل عبدالقادر لمسولی وو چې واک ګوند ته ونه سپاري او په خپله کارمل بيا ويل چې ده عبدالقادر قانع کړ چې واک ګوند ته ولېږدوي.

هيره دې نه وي چې د انقلابي شورا پوځي غړي د ګوند د خلقي اړخ سره سازماني تړاو درلود دا ځکه چې د پاڅون برخه وال خلقيان وو او يوازې دوو پرچميانو پکې برخه اخيستې وه . د غويي په لسمه سياسي بورو د حکومت د جوړولو په موخه غونډه وکړه . دا غونډه په جنجالو واوښته . جنجال لدې پيل شو چې د کابيني ترکيب د امين له لوري د ګوند مشرتابه ته وړاندې شو او کارمل ويلي وو چې « امين صاحب کابينه جوړه کړې او غواړي پر موږ يې و مني. امين وخندل او په خندا يې وويل: امين نه ده جوړه کړي، هغو کسانو جوړه کړي ده چې رهبري يې له زندانه را واښستله، د داود رژيم يې نسکور کړی دی او پر ځای يې خلقي رژيم کېنولی دی. کارمل په غوسې سره وويل د داود رژيم ګوند نسکور کړ ، لدې کبله بايد کابينه هم ګوند جوړه کړي.» ۷۹/ ۲۳۷ کارمل د کابيني لست ته په کتو سره چې خلقيان پکې زيات وو اعتراض درلود او خپلو پرچمي ملګرو ته د مساوي برخې غوښتنه کوله. همدارنګه هغه غوښتل چې د بهرنيو او کورنيوچارو او مطبوعاتو وزارتونه پرچميانو ته ورکړل شي. د پنجشيري په وينا« د حاکمه قدرت د کليدي مقامونو د ترلاسه کولو لپاره هلې ځلې، سياسي مانورې او قدرت ښودنه پيل شوله حفيظ الله امين د ثور پاڅون او د واک تر لاسه کول د خلق د سازمان د پخواني اړخ د افسرانو د وسلوال پاڅون مستقيمه پايله ګڼله. لدې امله د قدرت په کليدي دولتي څوکيو د پرچميانو د وټلو ګونديانو ګومارلو سره مخالفت ښود.» ۲ / ۱۰۲ خلقي اړخ د هغه مهال نازکو شرايطو او يا ښايي د مسکو فشار ته په کتو سره د کارمل ارادې ته غاړه ايښې وي او پرچميانو ته يې په حکومت کې غوښينه برخه ورکړله اوپدې ډول د خلق او پرچم د ائتلافي حکومت بنسټ د بې باورۍ په چاپيريال کې کيښودل شو.د وزارتونو پدې ډول وېش سره د افغانستان د خلق دموکراتيک ګوند انقلابي مشرانو د خپل ګوند د کړنلارې چې ملي دموکراتيکې جبهه جوړه کړي له پامه وغورزوله او مشران يې پدې کې وو چې وزارت خانې په خپلو کې سره وويشي او په ويش هم نه جوړيدل. البته هغه مهال سمدلاسه د ملي دموکراتيکي جبهې جوړول ناشونې وو خو کولی يې شول نوې کابينه سرپرسته اعلان کړي او نورو سياسي ډلو ، ناپيلو سياستوالو او تکنوکراتانو ته يې بلنه ورکړې وای چې د نوي نظام سره همکاري وکړي او د سرپرستو وزيرانو پرځای د افغانستان د دموکراتيک جمهوري حکومت برخه وګرزي. د افغانستان د کارګرې طبقې او ټولو زيارکښو مخکښ ګوند مشرتابه د انقلاب له مقولو څخه يوازې دا مقوله چې په انقلاب کې اساسي مسئله د واک مسئله ده په پام کې نيولې وه او پدې کې وو چې واک انحصار کړي. د ګوند په ځينو مشرانو کې د واک ليوالتيا دومره پياوړې وه چې ځانته يې نوې وزارتخانې جوړې کړې ځکه د وزارتونو شوقيان ډيراو وزارتونه لږ وو. د بيلګې په توګه انقلابي شاعرانو« بارق شفيعي او سليمان لايق دواړو د اطلاعاتو او کلتور له وزارت سره علاقه درلوده ځکه له دغه وزارت سره يې سروکار درلود او دواړه شاعران او ليکوالان وو خو وزارت يو و، پردغه خبره د دوی ترمنځ څه خبره هم راپور ته شوه په پای کې ملګرو پريکړه وکړه چې دغه وزارت پر دوو برخو وويشل شي چې د اطلاعاتو وزارت د بارق او د رادیو تلويزيون وزارت مشري دې لايق ته وسپارل شي په دغه خبره ټول راضي شول. د ډاکتر اناهيتا

راتبزاد لپاره هم د يوه وزارت د پيدا کېدو مسئله طرحه وه ځکه هغه د سياسي بوروغړي نه وه خو په پرچمي اړخ کې د لوړ اعتبار لرونکي وه د دې لپاره يو بل وزارت جوړ کړل شو چې نوم يې د اجتماعي چارو وزارت يا وزارت اموراجتماعي کښيښودل شو.»۴۰ / ۳۶۷- ۳۶۸ يوه ورځ وروسته د غويي په لسمه د انقلابي شورا غونډه را وبلل شوله او د سياسي بورو له خوا تصويب شوی لاندې حکومت غونډې ته وړاندې شو او هغه يې تاييد کړ:

الف – د خلق اړخ

۱. نورمحمدتره کی صدراعظم
۲. حفيظ اله امين د بهرنيوچارو وزيراو د صدارت مرستيال
۳. محمد اسلم وطنجار د مخابراتو وزير او د صدارت مرستيال
۴. عبدالقادر د دفاع وزير
۵. غلام دستگيرپنجشيری د ښوني او روزنې وزير
۶. صالح محمدزيری د کرنې وزير
۷. شاه ولی د عامې روغتيا وزير
۸. عبدالکريم ميثاق د مالیې وزير
۹. سيدعبدالحکيم شرعی جوزجانی د عدليې وزيراو لوی څارنوال
۱۰. محمداسمعيل دانش د کانواو صنايعو وزير
۱۱. محمدمنصورهاشمی د اوبو او برېښنا وزير
۱۲. محمود سوما د لوړو زده کړو وزير

ب – د پرچم اړخ

۱. ببرک کارمل د صدراعظم مرستيال
۲. نوراحمدنور د کورنيوچارو وزير
۳. سلطانعلی کشتمند د پلان وزير
۴. سليمان لايق د راډيواو تلويزيون وزير
۵. بارق شفيعی د اطلاعاتواو کلتور وزير
۶. عبدالقدوس غوربندي د سوداګرۍ وزير
۷. اناهيتا راتبزاد د ټولنيزوچارو وزيره
۸. محمدرفيع د ټولګټو(فوايد عامې) وزير
۹. نظام الدين تهذيب د سرحداتو وزير

امين ته د صدراعظم د مرستيال په توګه د امنيتي چارو او کارمل ته د اقتصادي چارو د لارښوونې مسؤليتونه ورکړل شول. د حکومت د جوړېدو دا ډول جنجالي بهير ښيي چې د (ا، خ، د،ګ) دواړو اړخونو هڅه کوله چې مهم کليدي وزارتونه خپل کړي. د حکومت له جوړولو څو ورځې وروسته د ګوند سياسي بيرو د افغانستان د دموکراتيک جمهوريت د انقلابي دندو اساسي کرښې چې د دولت د کړنلارې حيثيت يې درلود تصويب کړلې او په انقلابي شورا کې پرېکړه وشوه چې هغه د انقلابي شورا د رئيس تره کي له لوري د راديو تلويزيون څخه ولوستل شي او دري متن يې د يوه تکړه ويانده له خوا قرائت شي.« په دې اړه بيا ببرک کارمل د ژورنالیزم د ټولو اساساتو خلاف د راډيو افغانستان څخه د انقلابي

دندو د اساسی کړښو د لوستلو د ویاندې داوطلب شو. که څه هم سیاسي بیرو د کارمل دا ادعا د ا، خ، د ، گ د مخکنیو فرکسیونو د یووالي خلاف وګڼله. خو ببرک کارمل د خپل دریځ څخه یو ملي متر شا تګ ونکړ. او بالاخره د انقلابي دندو د اساسی کړښو دری متن د۱۳۵۷ کار د غویي د نولسمې په شپه د پښتو د متن وروسته د ببرک کارمل له لوري قرائت شو. پدې ډول د ګوند غړي او کدرونه او د هیواد خلک د ا، خ، د، گ د دواړو مخکنیو اړخونو په یووالي نورهم بدګومانه شول. »۲ / ۱۰۷ د کارمل دې ډول دریځ ګوندي کدرونو ته پوښتنې پیدا کړې او په خصوصي ډول یې د ګوندي مشرانو څخه د مسئلې روښانول غوښتل لایق یوه ته ویلې وو:« ما له هغه (کارمل) نه هیله وکړه چې زما خبره واوري د هغې د دري متن لوستل د ده شخصیت ته زیان رسوي خپل ځان د یوه ویاند تر کچې مه ټیټوه لاکن و یې نه منل. »۸۰ / ۷۰ د ثور له پاڅون مخکې د ګوند په لارښوونکي ارګان (مرکزي کمیټه) کې پوځیان نه ترسترګو کیدل. د پاڅون وروسته د غبرګولي د میاشتې په څوارلسمه په سیاسي بیرو کې پدې مساله بحث وشو. که څه هم امین د سیاسی بیرو غړی نه وو خو د پاڅون وروسته هغه دا امکانات ترلاسه کړي وو چې په ټولو ګوندي پرېکړو کې وروستۍ خبره وکړي. د سیاسي بیرو په غونډه کې امین برخه لرله او د سیاسي دفتر غړیتوب ته را پورته کړل شو. خو کارمل پدې دلیل چې پوځیان اړینه سیاسي پوهه نلري مخالفت وښود. « نور محمد تره کي د مجلس له غړو وغوښتل چې په مرکزي کمیټه کې د پوځیانو دغړیتوب په هکله نظر ورکړي.لومړی یې د کارمل له ملګرو(پرچمیانو) پیل وکړ. لومړی محمدحسن بارق شفیعي د پوځیانو د اتلولۍ وویل ...، د هغه وروسته سلیمان لایق څو تاییدي خبرې وکړې...،د خلقیانو اړخ ټول د کارمل د څرګندونوخلاف مرکزي کمیټې ته د پوځیانو د راتګ ملاتړي وو...،کله چې کارمل په سیاسي بیرو کې دا وضعیت ولید، په نهیلۍ سره یې ټولو ته وکتل ...، په غوسه شواو خپل مخ یې بارق شفیعي او سلیمان لایق ته را وګرزاوه او بدې خبرې یې ورته وکړلې. پدې وخت کې تره کي خپل ښی لاس د هغه په اوږه کېښود و یې ویل : دا خبرې د څه لپاره ، موږ ملګري یو، اوس نه څوک پرچمی دی او نه بل څوک ، موږ ټول د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند غړي یو، پوځي ملګري هم د ګوند غړي دي ...،وروسته تره کي وویل اوس رای ګیري کوو او کارمل سمدلاسه وویل رای ګیرۍ ته اړتیا نشته خبرې او رایې معلومې شوې. یوه هیله مو له ستاسې څخه داده چې پوځي ملګرو ته وویل شي چې د رایو په اتفاق ومنل شول. بله هیله مې داده د پوځي ملګرو نه چې د مرکزي کمیټې غړي کېږي محمدرفیع هم و نیسئ چې هغه هم ومنل شو.» د شرعي جوزجانې د وینا له مخې« د پرچم د اړخ عبدالقدوس غوربندي، بارق شفیعي او سلیمان لایق په شمول د خلق د اړخ د مرکزي کمیټې ټولو غړو دا وړاندیز تایید کړ. خو ببرک کارمل، کشتمند ، نوراحمد نور او اناهیتا راتبزاد ددې وړاندیز په وړاندې ودرېدل، دا یې د ګوند د سازماني اصولواو د ګوند د طبیعي ودې خلاف ګڼل او ویل یې چې دا ملګري په افتخاري مدالونو، لقبونو او د رتبو په ترفیعاتو ونازول شي نه دا چې د ګوند رهبرۍ ته را پورته شي،ځکه د ګوند د کمزورۍ سبب کېږي.» ۱۳۴ د پنجشیري په وینا ددې غونډې وروسته « د۱۳۵۷ کال د جوزا په څوارلسمه د پرچم د فرکسیون پټ فعالیتونه پیل شول. »۲ / ۱۰۹

د کارمل له لوري د پوځیانو د سیاسي پوهې د کمزورۍ څخه موخه دا وه چې د پاڅون اتلان د ګوند د خلقي اړخ سره سازماني تړاو درلود، ده نه غوښتل چې په مرکزي کمیټه کې خلقیان په اکثریت واوړي لدې امله یې د پوځیانود سیاسي پوهې مسئله طرحه کړې ده. که په رښتیا سره کارمل د ګوند لارښوونکي ارګان (مرکزي کمیټې) ته د زړه سوي له کړکۍ کتل نو بیا یې ولې د شوروي د اشغال وروسته چې کارمل د ګوند او دولت د مشر په توګه نصب شو څو تنه پوځیان نه دا چې مرکزي کمیټې ته بلکې سیاسي بیرو ته هم راپور ته کړل. که چیرې د ثور د اوومې نیټې د پاڅون په لومړیو ورځو کې چې د ګوند د

پايښت او مرګ او د پاڅون کوونکو پوځيانو د ژوند سوال طرحه وو او د وسلوال پاڅون پرمهال او وروسته د کارمل دريځ يا په بله خبره مخالفتونو او جنجالونو ته ځير شو ليدل کيږي چې نوموړي نه يوازې د پخوا په شان په فرکسيوني ناروغيو اخته وو بلکې غوښتل يې چارې سبوتاژاو نوې واکمنۍ ته چې کابو نيمايي برخه يې د ده ډلې ته ورکړل شوې وه ستونزې جوړولې. لامل يې دا کيدای شي چې ببرک کارمل پکې دوهمه ځيره وه او دا يې نشوای زغملای چې د واکمنۍ په مشرتابه کې بل څوک ووينې. داسې بريښي چې دده د دا ډول دريځ څخه مسکو هم ملاتړ کاوه ځکه چې د پاڅون يوه ورځ وروسته تره کې « د ثور په اتمه صالح محمد پيروز سفارت ته استوې او د سفيرله خوا هدايت ورکول کيږي چې سبا ته ورشي. سبا د ليدنې په وخت کې سفيرد ببرک کارمل د صحت پوښتنه کوي. همدا راز تره کې ګل محمد نورزی هم ورليږي سفيرد دې پرځای چې د تره کې سره وګوري پرچميانو ته په دولت کې د نيمايي څوکيوغوښتنه کوي او په پای کې د اندروپوف مرستيال ګريچکوف کابل ته راغی او په تره کې يې ومنل چې په دولت کې نيمايي څوکۍ پرچميانو ته ورکړي. »۶۰ / ۹۶ پورتنۍ خبره امريکايي ليکوال سليک اس هاريسون هم تائيدوي او ليکي :« کريچکوف د خلق او پرچم د دواړو اړخونو په مساوي استازو ټينګار درلود.»۴۷ / ۳۲ کله چې مسکو ډاډ ترلاسه کړ چې په حکومت کې به پرچميانو ته اړينه برخه ورکول کيږي شوروي سفير پوزانوف د ثور په لسمه د تره کې سره ګوري او نوی رژيم په رسميت پيژني. د نوي نظام د جوړښت جنجالي بهير او د۱۳۵۷ کال د غويې او غبرګولي د مياشتو د ګوندي مشرانو ناندرۍ چې د پاڅون پرمهال تويې شوې وينې لا وچې شوې نه وې ښيي چې په ګوند او حکومت کې د خلق او پرچم په نامه دوو مخالفو دريځونو او دوو سيالو دښمنو ډلو شتون درلود.

د انقلاب په وړاندې غبرګونونه

دا ارزښتمنه خبره چې کله جګړه پيل شي لومړۍ قرباني يې ربښتيا ده د ثور د وسلوال پاڅون پر مهال د مرګ او ژوبلې په اړه په بشپړ ډول سرخوري. نوې واکمنۍ ټولټال تلفات ۷۰ تنه اعلان کړل او د ا، خ، د،ګ مخالفان تلفات زيات ګڼي او په هغو کې د ايران د شاهنشاهي دولت د اطلاعاتو ورځپاڼه تلفات ۲۰۰۰ تنه ښيي . لويس دوپري امريکايي ليکوال « معتقد دی چې د دريو زرو څخه زياتو کسانو په جګړه کې برخه نه لرله . »۴۷ / ۲۸ لکه څرنګه چې د جمهوري ګارد منسوبين زر تنه ، پاڅونوال دری سوه تنه وو او د ارګ د دفاع لپاره د اوومې فرقې راغلی ځواک چې يو غوند وو دا ټول شاوخوا دوه نيم زره تنه کيږي لدې امله د لويس دوپري ادعا سمه ده . دا بيا ښيي چې د۲۰۰۰ تنو تلفات د مبالغې پرته بل څه نه دي . سره لدې چې د نظام په اوښتون کې وينې تويې شوې ، د ولسمشرپه شمول د هغه د کورنۍ اوولس تنه غړي و وژل شول خو خلکو او په تېره د کابل اوسېدونکو د انقلاب څخه تود هرکلی وکړ او په ښار کې يې په ولاړو ټانکونو او زرهپوښونو د ګلانو ګېډۍ ايښودلې او هره ورځ خلک صدارت او وزيرانو ته د مبارکۍ ويلو لپاره ورتلل . دې وضعيت اداري چارو ته خندونه او ستونزې جوړولې لدې کبله واکمني پدې اړه يوه اعلاميه خپره کړله له خلکو يې د مننې په ښودلو سره غوښتې وو چې « وروسته لدې د حکومت غړو ته د مبارکۍ او نېکو احساساتو د څرګندولو ډډه وکړي او هغوی ته وخت ورکړي چې خلکو او هېواد ته خدمت ، رسمي کارونو او ورځنيو دولتی چارو ته ورسېږی. » ۷۹ / ۲۴۳ د نوې واکمنۍ څخه د ولس دې تاوده هرکلي دوه لاملونه لرل. يو دا چې له بده مرغه د افغانستان سياسي تاريخ د زورزياتی او خشونت يوه خونړۍ ټوليزه ده. د دې هيواد د تاريخ په اوږدو کې ډيرلږ ليدل شوي چې واکمنيو په سوله ئيز ډول بدلون موندلی وي او څوک په خپله خوښه له واک څخه

تيرشوي وي. لدې امله ولس ته د واکمنيو دا ډول خونړۍ اوښتني يو معمولي دود برېښيده او د نوې واکمنۍ څخه يې ملاتړ وکړ. بل دا چې داودخان د چنګاښ د انقلاب د بري وروسته په ورکړل شوو خپلو ژمنو کې په بشپړډول پاتې راغی، د خلکو د بيوزلۍ او وزګارۍ او په دولتي ادارو کې د فساد کچه را ونه لوېدله ، د ولس او په تيره رون اندو د غوښتنو او هيلو خلاف يې د جمهوريت په نامه خپله فردي واکمني ټينګه کړه. خلکو د يحيى کورنۍ د نيمې پيړۍ واکمنۍ ته په کتو سره چې پر استبداد او عوام غولونې څرخيده خوښ وو چې د دې کورنۍ د واکمنۍ ټغر ټول شو. پرهمدې بنسټ يې د خلقي نظام څخه چې زيارکښ انسان ته د چوپړ په نامه جنډه پورته کړې وه د زړه له کومې هرکلی ووايه. د داودخان د واکمنۍ څخه د خلکو د نارضايتۍ په هکله نيويارک ټايمز د۱۹۷۸ کال د مې په نهمه د پاڅون دوولس ورځې وروسته يوه مقاله خپره کړه چې په يوه برخه کې يې راغلي وو: « د ګنو بهرنيو څارونکو په اند په افغانستان کې د کودتا څخه د افغانانو اکثريت هرکلی وکړ ځکه چې د داود رژيم د خلکوغوښتنو ته په ځواب ويلو کې ناکام پاتې شوی وو.» د داودخان د رژيم د ناکامۍ په اړه مخکې هم بحث شوی وو خو دلته به خلکو ته د خطاب د وينا د غوړو ژمنو يادونه و شي چې هغه پلې نشولې.

- د ځمکو اصلاحات ، د دهقاني کوپراتيفونو او زراعتي تعاوني شرکتونو جوړول،
- بې کوره خلکو ته د کورونو توزيع،
- د کارګرانو د اړتياوو پربنسټ يې د تنخوا تنظيمول (د مساوي کار پربنسټ د مساوی مزد اصل) دا په واقعيت کې د سوسيالستي ټولنې يو اصل وو.
- د کار د مترقي او دموکراتيک قانون جوړول ،
- د کارګرانواو ټولو زيارايستونکو لپاره اجتماعي بيمه،
- د کورونو، مؤسسو اوهټيو د کرايي تثبيتول،
- د ماشومانو(نجونو اوهلکانو) لپاره عمومي ښوونه او روزنه ،
- د مطبوعاتو او دموکراتيکو خپرونو پراختيا ،
- د کوچيانو ميشت او بې ځمکو ته د دولتي ځمکو ويش.

د جمهوريت په پنځه کلنه موده کې د پورتنيو ژمنو څخه يوازې د کار قانون او هغه هم د ثور د وسلوال پاڅون څو ورځې وړاندې جوړ شو . البته د پورتنيو ژمنو پوره کول ستونزمن کار وو او لسيزې وخت يې غوښت او د داسې غوړو ژمنو ورکول د عوامفريبۍ او د خلکو په سترګو کې د خاورو د اچولو پرته بل څه نه وو ځکه چې هيواد اقتصادي سرچينې، شونتياوې ، تخنيکي او مسلکي کدرونه نلرل. خو اصلي خبره دا ده چې پدې اړه د عملي ګامونو د اوچتولو د هڅو کوچني نښې نښانې ترسترګو نشوې. خلکو د (ا،خ ، د،ګ) واکمنيدو ته د وخت اړتيا او د هيواد د سمسورتيا او آبادۍ لپاره د جمهوري نظام د ښه بديل په توګه کتل او د يحيى د کورنۍ د نسکورېدو له امله د نوې واکمنۍ په وړاندې د مخالفت غږ پور ته نکړ. واک ته په رسېدو سره د خلقي واکمنۍ لومړني ګامونه د بېسوادۍ د له منځه وړلو ، د ښوونې او روزنې د بهير د ښې سمبالتيا او پدې برخه کې د شته ستونزو او نيمګړتياوو د له منځه وړلو او په تيره د اتمو ټولګيو د زده کوونکو د کانکور لغوه او د مامورنيو او دولتي کارګرانو (اجيرانو) د حقوقو ترمنځ توپير له منځه وړل وو. د واکمنۍ له لومړيو ګامونو د اوچتولو او خاصتآ د ښوونې او روزنې په برخه کې د خلکو ملاتړ د ملي سوداګرو او شتمنو هيوادوالو له مرستو معلومېږي . يوازې د هيواد ستر پانګوال عبدالمجيد زابلي د هيواد د پولي او مالي بنسټونو بنسټ ايښودونکي څلويښت ميليونه افغانۍ (يو ميليون ډالر) انقلابي دولت ته مرسته ورکړه. نومورې د رحمن بابا او خوشحالخان ليسو

لګښتونه هم په زمه واخيستل. خلکو د حکومت له لوري په اشرونو(د خپلې خوښې کارونو) د ښوونځيو، سړکونو ، ټولګټو پروژو په جوړولو کې فعاله برخه اخيسته چې ځرګند ساری يې د دريو مياشتو په ترڅ کې په خيرخانه مينه کې د پنځه سوه فاميليو د پروژې جوړول دي. خو پربله خوا د ثور د وسلوال پاڅون وروسته بيله ځنډه هغو طبقو او کړيو چې د (ا، خ، د،ګ) د کړنلارې په پلې کولو کې ګټې له لاسه ورکولې د نوي نظام خلاف يې نه يوازې تبليغات پيل کړل بلکې عملا يې د خپلو بهرنيو ملاتړو د ارادې سره سم د نظم او امن په ګډوډولو لاس پورې کړ. د پاڅون شپږ ورځې وروسته د پکتيا د زيړوکي په علاقداری کې چې اوس مهال ولسوالي ده ناآرامیو ته لمن ووهل شوه د پوځ په ګاډو او ښوونځي وسلوال برید وشو. د ديورند تپل شوې کرښې ته ځيرمه دا ډول ورانکاری د اسلام آباد د لمسونې او مرستې پرته ناشونې وې او د هغو په اصطلاح جهادي ډلو کار وو چې د داود خان په واکمنۍ کې يې په پاکستان کې ځاله جوړه کړې وه. ځينې ځيرونکي د خلقي واکمنۍ په وړاندې مخالفتونه او مقاومتونه د دې حکومت د بيړنيو سمونونو، تيروتنو، د خلکو دودونو او اسلامي ارزښتونو ته په نه درناوي کې خلاصه کوي او هغه ولسي خودجوشه حرکتونه ګڼي. خو کله چې د سياسي اوښتون په لومړۍ اونۍ کې اوهغه هم د پاکستان سره په پوله کې اړو دوړو او ورانکاريو ته لمن وهل کيږي بيله شکه د نوې واکمنۍ د کړنلارو ، بيړنيو سمونونو او تيروتنو سره هيڅ تړاو نلري. دې مخالفتونو او مقاومتونو سياسي ريښې لرلې او پورتنۍ ځرګندونې يوازې پلمې او په واقعيتونو د پردې اچول او د خلکو تېرايستل دي. البته لدې ځخه سترګې نشي پټېدی چې وروسته په سمونونو کې د نوې انقلابي حکومت تېروتنو ،آرمانګرۍ او د واک د مدعيانو د ارادتمندانو لخوا د چارو سبوتاژ خپل منفي اغېز درلود .

د خلقي واکمنۍ او د هغې د پروګرامونو ځخه د ولس او په تيره د پلازمېينې د اوسيدونکو ملاتړ د۱۳۵۷ کال د تلې په اووه ويشتمه چې نوی دولتي بيرغ اوچتېده بربنډيږي. ولسونه سره بيرغونه په لاس د سهار د اتو بجو ځخه د مازديګر ترځلورو بجو پورې د ارګ مخکې ته چې هغه مهال ور ته د خلکو کور ويل کيده د ولولو او خوښيو په ځرګندولو سره د دولتي مشرانو ترمخ تېرېدل او ټول ښار سره ښه نيولې وه. « د مراسمو په پای کې د شمالي کوريا سفير نورمحمدتره کي ته يادونه کړې وه چې د ثور انقلاب ژوری خلقي ريښې لري خو دومره بايد زياته کړم چې ځومره مې د پوزانوف او يو شمير نورو شوروي ګډون کوونکو په ځېرو کې ناخوښي ليدله نو هغوی د تاسو انقلاب نشي زغملی او غواړم تاسو ته د شوروي له خوا خطر په ګوته کړم. »۶۰ / ۸۸ هغه مهال د شوروي اتحاد او شمالي کوريا تر منځ اړيکې خړې پړې وې. د شمالي کوريا او د افغانستان د دموکراتيک جمهوريت تر منځ د ډيلوماتيکو اړيکو له ټينګولو ځخه هم مسکو خوښ نه وو. د (ا،خ ، د، ګ) مخالفان اکثرآ د ملي بيرغ تغييرغندي چې ګواکې د دوديز بيرغ پرځای يې سور بيرغ چې د کمونيسم نښه ده غوره کړ چې پدې توګه يې د افغانستان تاريخ او ويارونو ته شا وګرزوله. د يادولو وړ بريښي چې د افغانستان تاريخ د شاه امان الله ځخه د داودخان تر جمهوريته پوری چې نيمه پيړۍ هم نه کيږي نه محدوديږی چيرې چې هيواد دری رنګه (تور، سور، زرغون) بيرغ د محراب منبرنشان په لرلوسره د ملي هويت د سمبول په توګه درلود. پداسي حال کې چې د تاريخ په اوږدو کې دې هيواد رنګارنګ بيرغونه او دولتي نشانونه لرل چې رنګونه يې اکثرآ تور، سره ، شنه، زرغون وو او په هغو کې د لمر، سپوږمۍ ،غره ، زمري ، پرانګ ، ښامار، لېوه ، طاووس ، توری ، ټوپک او نيزې نشانونه ترسترګو کيدل. دا چې ويل کيږي د خلقيانو سور کمونستي بيرغ غوره کړ بايد وويل شي چې د غزنويانو بيرغ هم سور رنګ درلود. آيا سلطان محمودغزنوي هم کمونست وو؟ ننني ترکيه ، تونس او مراکش هم سره بيرغونه لري.

په هرهيواد کې ملي بيرغ ، دولتي نشان او ملي سرود د ملي هويت ښکارندوی دي او وګړي يې هغو ته د زړه له کومې درناوی کوي. دا درناوی هغه مهال د تقدس کچې ته رسيږي چې نسلونو هغه يو بل ته په ميراث پرې ايښي وي. کله چې ولسونه د دې ملي نښو د نه بدلون شاهدان پاتې شوي وي ، هر رژيم ، هرې واکمنۍ او هر واکمن هغو ته درناوی کړی وي ، په ولس کې هم هغو ته د درناوۍ روحيه قوت مومي. خو که د واکمنيو په اوښتو سره دا سمبولونه او نښې بدليږي هغه خپل ارزښت ، درناوی او سپېڅلتيا له لاسه ورکوي او ولسونه ددې سمبولونو او نښو د بدلون په وړاندې بې تفاوته پاتې کيږي. له بده مرغه زمور په هيواد کې د واکمنيو په بدليدو سره دا نښې هم بدلې شوې دي. که چيرې يوازې د شلمې پيړۍ د پيل څخه تر دې دمه د هيواد بيرغونو او دولتي نشانونو ته وکتل شي په پرله پسې ډول هغو تغييرو موندلی دی. داسې بريښي چې د افغانستان هر واکمن ملي بيرغ او دولتي نشان ته د شخصي ملکيت په توګه کتلي او د خپلې خوښې پراساس يې هغه غوره کړي دي. پداسې حال کې چې د ملي بيرغ او دولتي نشان بدلون د ولسونو صلاحيت دی. ملي سرود چې د خپلې معنی او مفهوم له مخې د يوه ملت آرمانونه ،هيلې ، ځانګړتياوې ، دودونه او تاريخ نندارې ته ايږدي هغه ترجمهوريته پورې شتون نه درلود. له بده مرغه د (ا، خ، د،ګ) مشرتابه هم واک ته په رسيدو سره د تيرو واکمنيو په شان ملي بيرغ او دولتي نشان ته تغييرورکړ او همدارنګه يې د خپلې خوښې ملي سرود چې د خپلو سياسي او ايدئولوژيکي باورونو سره يې برابر ګانې غوره کړ. خو ولس چې د ملي بيرغونو او دولتي نشانونو د پرله پسې بدلېدو سره عادت موندلی وو په ۱۳۵۷ کال کې د نوي بيرغ او دولتي نشان بدليدل کومه ناوړه پېښه ونه ګڼله او د نوي ملي بيرغ د جګېدو په مراسمو کې يې په ولولو سره برخه واخيستله.

د شلمې پيړۍ د پيل څخه تردې دمه افغانستان لاندې بيرغونه اودولتي نشانونه لرل . ويل کيږي چې افغانستان په نړۍ کې هغه استثنايي هېواد دی چې ملي بيرغونو يې ډېر تبديل شوي دي.

۱۹۰۱ _ ۱۹۱۹

۱۹۱۹ _ ۱۹۲۸

۱۹۲۸ _ ۱۹۲۹

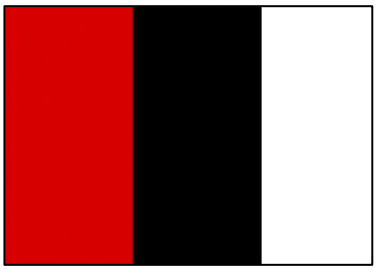

۱۹۲۹

۱۹۲۹ _ ۱۹۳۰

۱۹۳۰ _ ۱۹۷۳

۱۹۷۳ _ ۱۹۷۸

۱۹۷۸ _ ۱۹۸۰

۱۹۸۰ - ۱۹۸۶

۱۹۸۶ - ۱۹۹۲

۱۹۹۲ _ ۱۹۹۶

۱۹۹۶ _ ۲۰۰۱

۲۰۰۱ - ۲۰۲۱

۲۰۲۱

د واک دری مرکزه

د افغانستان د دموکراتیک جمهوري دولت په جوړیدو سره نورمحمدتره کی د ګوندي- دولتي زعیم په توګه وټاکل شو خو د واک دوو نورو مرکزونو چې د رسمي مرکز څخه ځواکمن وو هم شتون درلود چې هغه د حفیظ الله امین او ببرک کارمل تر مشرۍ لاندې مرکزونه وو. ځکه چې د امین سره وسلوال پوځ او د ده فرکسیون د کارمل سره مسکو او نیمایي کابینه وه . بېله شکه د واک د مختلفو مرکزونو شتون ددې لامل ګرزي چې د دې مرکزونو ترمنځ کشمکشونه پیدا شي او دولتي چارې له خنډونو سره مخ یا سبوتاژ شي.« دواړو(امین او کارمل) هڅه کوله چې له نورمحمد تره کي سره ځانونه نږدې کړي او د هغه ملاتړ ترلاسه کړي.هر یوه په خپله برخه کي غوښتل تره کی وپوهوي چې مشري ته یې د (هغه) لخوا ګوابښ دی ، یعنې امین غوښتل تره کی له کارمل نه و بېروي او کارمل غوښتل تره کی له امین وبېروي.خو ح ، امین نورمحمد تره کي ته ډېر نږدې وو او دې نږدېوالي څو کلن تاریخ

درلود چې د ا، خ، د ، ګ د جوړېدو نه مخکې پېل شوی وو.»۷۹ / ۲۶۳ البته امین د ګوند د جوړېدو وروسته تل د تره کي ترځنګ پاتې شوی وو ، خو کارمل د تره کي په وړاندې جبهه نیولې وه. د تره کی په وړاندې د واک د مدعیانو دا ډول دریځونو ته په کتو سره یقیناً چې تره کي پر امین ډډه لګوله او د کارمل خلاف یې دریځ غوره کاوه. د هغه مهال له دولتي تبلیغاتو نه ښکاریدل چې تره کي او امین ګډ دریځ لري او د تره کي په وینا دواړه د نوک او اوریِ په څیر نه بېلېدونکي دي خو واقعیت داسې نه وو.هغه مهال د تره کي او امین دوه اړخیزو اړیکو ته د صداقت او منافقت اړیکې ویلی شو. تره کي پر امین بشپړ باوردرلود اوهغه یې خپل ربښتینی عقیدتي ملګری ګانه ، د هغه هر وړاندیز یې په ورین تندي مانه او نوموړي ته یې پراخ واکونه ورکړي وو یا که دقیق وویل شي دا واکونه یې په وسلوال پوځ د بشپړ کنټرول او د پاڅون وروسته د خلقي اړخ د سیاسي بېرو له لوري د هغه څخه د ملاتړ له کبله ترلاسه کړي وو او واقعیت دا وو چې د پاڅون وروسته واک د امین سره وو. پرامین باندې د تره کي دا ډول باور د امین له لوري د تره کي د بې کچې درناوي سربیره د کارمل په وړاندې په څرګند ډول د تره کي له دریځ څخه د امین ملاتړخپل رول درلود چې د خلقیانو نورو مشرانو د دا ډول پرېکنده ملاتړ څرک نه لګېده . البته د امین زړورتیا، زیرکتیا ،څرګند دریځ او کاري وړتیاوو هم د تره کي له خوا پرامین د زیات باور په ترلاسه کولو کې خپل اغیزدرلود. د امین له لوري تره کي ته د درناوي په اړه یو خلقي کدر ویل : « د۱۳۵۷ کال مخکې کله ناکله د تره کي لیدو ته ورتلم او د هغه سره مې د یوه مشر په څېر نه بلکې د یوه ملګري په ډول چلند کاوه. یوه ورځ مې امین چې د ولسی جرګې وکیل وو د تره کي په کور کې ولید. کله چې تره کی له کوټې نه وتلو او بیرته راستون شو امین هغه ته د درناوي له امله جګ شو. د امین دې ډول حرکاتو هک پک کړم چې تره کی یو ستر شخصیت دی او وجداناً ناآرامه شوم چې ما هیڅکله هغه ته دا ډول درناوی نه دی کړی.» ښایي تره کي د امین دا ډول کړو وړو ته په کتوسره دا ګومان کاوه چې امین په ربښتیني توګه د یوه ګډ انساني او ملي ارمان لرونکو مبارزینو په توګه له ده سره راشه درشه او اړیکې پالي. دا ستونزمنه ده پدې هکله حکم و شي چې امین د صداقت له مخې تره کي ته درناوی کاوه یا یې نورې موخې لرلې . ښایي امین په لومړیو کې د زړه له کومې هغه ته درناوی کاوه خو کله یې چې په خلقیانو کې اعتبار زیات او د ګوند د مشریِ نېشه ورته پیدا شوه یا نورو وهڅاوه نو هماغه دي چې د تره کي د صداقت څخه ناوړه ګټه پورته کړي او بالاخره د تره کي په وړاندې و دریږي. د (ا،خ ، د،ګ) په واکمنیدو سره د واک او زعامت لیوالو هر یوه کارمل او امین د خپل دریځ د غښتلتیا او د تره کي د اغیز او اتوریتي د راټیټولو په موخه خپلې نقشې پلي کولې. تره کي د کارمل په موخو پوهېدلو او په خپله کارمل هم خپل مخالفت نه پټولو چې غواړي د پرچم د سازمان د مشر یا موازي رهبر په توګه دریځ ولري. دې دا ښودله چې هغه د واک یو مرکز دی خو په امین یې دا شک نه درلود چې د ده په اړه به د کارمل په شان نقشې ولري. لکه څرنګه چې مخکې یادونه شوې وه ،کارمل د لسو کلونو د انشعاب وروسته پدې موخه د تره کي تر مشریِ لاندې یووالي ته مخه کړله چې د خلقي اړخ هډونه ورمات کړي د خلقي اړخ ځواکمن مشران له ډګره وباسي او پدې ډول د خلقي لښکرمشر هم شي. کارمل حتی د خیبر د جنازې پرمهال چې د تره کي سره څنګ په څنګ او د جنازې په سر کې روان وو دا ډول فکرونه او سوچونه وهل :« دا د تظاهر پرته بل څه نه دي، ډیر شیان مخکې دي، نوې شخړې ، د یو بل نه منل ، حتي ټکرونه ، او هیڅ شی به تغییر ونکړي. »۶۳ / ۳۳ له همدې امله کارمل د ثور د پاڅون د هماغه لومړیو شیبو څخه په ډېرو مواردو کې د تره کي خلاف دریځ درلود. تره کي د کارمل دې دریځ ته په کتو سره غوښتل چې د کارمل له شره ځان خلاص کړي او د خلقي اړخ په مشرتابه کې امین د تره کي څخه څرګند ملاتړکاوه پر امین ډډه ولګوي . امین چې د زعامت لیوال وو په څرګند ډول

يې د کارمل او کارملیانو د ځپلو ترڅنګ په احتیاط د تره کي د تجرید او ګوښه کولو په پروژه هم کارکاوه. ځرنګه چې د ګوند د جوړیدو وروسته « کارمل ټینګار کاوه چې تره کی باید عمومي رهبري وکړي او ورځني کارونه ځوانانو ته پرېږدي او تره کي او بدخشي به ویل چې ګوند د ورځنیو پېښو رهبري کولو ته اړتیا لري.» ۴۰/ ۱۷۱ د انقلاب وروسته امین په ګوند کې د دوهم شخصیت په توګه ورته دریځ غوره کړ او هڅې یې پردې را ګرځولې وې چې تره کی د چارو د لارښوونې څخه بې برخې کړي او اړیکې یې د ګوندي کدرونو، قومي مشرانو ، ژورنالستانو ، سیاستوالو او شوروي سلاکارانو سره محدودې کړي. پدې هکله ځو ښلګې راوړل کېږي.

د حفیظ الله امین یو شخصي ملګری چې د ګوند غړی نه وو د۱۳۵۷ کال د چنګاښ په میاشت کې د امین سره د بهرنیوچارو په وزارت کې لیدلي وو او غوښتل یې چې تره کی هم وویني خو امین منع کړی وو هغه وایي :« له همغې شیبې نه مې احساس کړل چې حفیظ الله امین په دوو جبهو کې مبارزه پرمخ وړي یوه په احتیاط سره د تره کي او د هغه د یارانو په وړاندې او بله په ځرګند ډول د پرچمیانو په وړاندې.» ۱۴۰ / ۱۴۰ – ۱۴۳ محمد عزیز قیومي د لامعه شهید ورور چې د کوم سازمان سره سازماني اړیکې نلرلي وایي. په ۱۳۵۷ کال کې د خپل پلارد هدایت له مخې د اوبو او بریښنا د وزیر محمدمنصور هاشمي دفتر ته د یوه امر د اخیستو په موخه چې د مازدیګرشپږ بجې وې ورننوتم. دا مهال په ټلویزیون کې تره کي خبرې کولې. وزیر په عریضه باندې د احکامو د لیکلو پر مهال وویل: « او باز چې میګه؟» یعني دی بیا څه وایي؟ د وزیرلدې خبرې څخه پوه شوم چې هغه د تره کي مخالف دی. لامعه یوه ښوونکې وه چې د ثور د اوومې نېټې په ورځ د هغوی په کور جمال مېنه کې کوم بمب یا مرمی لګېدلې وه او هغه شهیده شوله . خلقي حکومت د هغې په نامه په مکرویانو کې یو ښوونځی ونومولو . د طالبانو د اسلامي امارت په لومړۍ دوره کې د ښوونځي اداري د لامعې له کورنۍ څخه د هغې داسې انځور غوښتی وو چې د اسلامي حجاب سره برابر وي چې د ښوونځي په اداره کې یې ولګوي. شوفیلډ شوروي لیکوال لیکي:« امین چې غوښتل یې په ټولو حکومتي جزئیاتو خبر وي. د راپورونو له مخې دا تدبیر ونیو چې سفرونچوک او پوزانوف د تره کي څخه لېرې وساتي. ځنګه چې هغوی هره ورځ له تره کي سره لیدل ، ځکه نو ده ډاډ ورکاوه چې همدا زه د شورویانو د تماس اصلي سړی یم. »۱۴۱ / ۱۰۴ همدارنګه د دفاع وزارت لوی پوځي سلاکار جنرال ګریلف د امین کلک ملاتړی په یوه مرکه کې وایي :«په هغه لومړیو کې تره کي ته زما رپوټونو د امین حسادت راپارولو. یو ځل یې ماته وویل چې په راتلونکې کې یوازې ماته رپوټ راکړئ حتمي نه ده تره کی ستا رپوټ واوري.» ۱۴۲ امریکایي لیکوال سلیک ، اس هاریسون د امین سره د خپلې کتنې په اړه لیکي :« په هغو لومړیو کې د بهرنیوچارو د وزیر په توګه چې د ملګرو ملتو سازمان ته تللی وو د ده سره مې په کابل کې وکتل او د ده نه مې وغوښتل که امکان ولري د جمهور رئیس تره کي سره وګورم. هغه په ځیر ځیر،وچ او عصبانیت سره ځواب راکړ تاسې کولی شی ما ووینئ. دا د قدرت پرسر د شخړې یوه نښه وه. » ۴۷ / ۳۳ د۱۳۵۷ کال په وروستیو کې د سیاسي لوبو او د سیاست له رازونو څخه خبر کسان پوهېدل چې د تره کي او امین تر منځ اړیکې دوستانه نه دي لکه ځرنګه چې شرعي جوزجاني لیکي: « د۱۹۷۹ کال د جنوري په لومړۍ د ګوند د تاسیس په کلیزه کې امین په خپله وینا کې د تره کي نوم یاد نکړ. دې د لومړي ځل لپاره د دوی دواړو ترمنځ چې د ګوند او دولت په سر کې ولاړ وو اختلاف او نه همغږي ښودله .» ۱۴۳ کله چې په یوه دولت کې د واک مختلف مرکزونه شتون ولري بېله کومه شکه پایله یې د واکمنۍ ناکامي کېږي.

بې تاجه ټولواک

د ا، خ، د ، گ په پټه جوړ شو او د يوه غيرقانوني ګوند په توګه يې فعاليت در لود. د مؤسسې کنګرې وروسته بله کنګره را ونه بلل شوه چې په هغې کې ګوندیان د خپل ګوند د سیاسي فعالیت د بریاوو او ناکامیو، د ګوند د فعالیت د مثبتو اومنفي اړخونو اودې ته ورته نورو مسألو په اړه بحث وکړي او د ګوند د نوې رهبرۍ د ټاکنې سربېره کلیدي کدرونه یو بل له نږدې وپېژني. هرځه په پټه پر مخ تلل او د ګوندي حوزې د مشر یا ارتباطي غړي هر دستور د ګوند او یا د ګوند د عمومي منشي دستور ګڼل کېده. د ګوندي مشرتابه پربېکړې د اعلامیو له لارې ګوندیانو ته د همدې حوزو د مشرانو او ګوندي ارتباطي غړو له لوري رسېدلې او هغه هم په کوچنیو ورقو کې چې همدې ګوندیانو په خپله لیکلې او ګوند کوم ځانګرې نشان یا مهر هم نه درلود چې پدې اعلامیو کې شتون ولري. همدا لامل وو چې ګوندیانو د خپلو ارتباطي غړو هر دستور د ګوند د ستور ګڼلو او د ارتباطي غړي د دستورونو له مخې يې خپل فعالیتونه تنظیمول. پدا ډول یوه غیر نارمل حالت کې ګوند فعالیت درلود . د ګوند اته ویشت کلن شتون وښودل چې د تره کي پرته ځېنو ګوندي مشرانو خپل دلګکي او کارمل او امین بیا خپل فرکسیونونه لرل . پدې هکله زېرۍ لیکي:« نورمحمدتره کي په مرکزي کمېټه کې د کوم ملګري مخالفت نه کاوه او نه يې د نورو په مقابل کې د کوم ملګري دفاع کوله .تل يې د يوه مشر په ځېر بې پرې دریځ درلود. »۴۰ / ۱۶۸ همدار راز یو خلقي کدر ورته نظر لري او لیکي: « دا خبره د ګوند ټولو غړو ته روښانه ده چې نورمحمد تره کي هېڅکله هم د ګوند په غړو او ګوندي کدرونو کې پخپله ګټه کار نه کاوه. د ګوند ټول غړي يې د ګوند د خیر په لار کې رهنمایي کول.» ۱۰۹ / ۱۴۸ د پرچم په مرکزي کمیټه کې د کارمل فرکسیون ځرګند وو چې هغه « نور احمد نور ، سلطانعلي کشتمند، اناهیتا راتبزاد، محمود بریالی ، عبدالوکیل او نجیب الله » وو. په خلقي اړخ کې د امین پلویان صاحب جان صحرایي ، محمد منصور هاشمي ، صدیق عالمیار، محمود سوما ،عبدالرشید جلیلي او ظریف وو. کله چې په ګوند کې فرکسیون شتون ولري منطقا د ګوند د دستور په نامه د فرکسیون مشرخپلو ارتباطي غړو ته خپل شخصي دستورونه هم ورکړي دي. که داسې نه وو نو ولې دې مشرانو فرکسیونونه جوړول؟ ټولو ته ځرګنده ده چې د سیاسي مبارزې او د سیاسي ګوندونو د جوړولو موخه واک ته رسېدل دي. کله چې په یوه ګوند کې یو مشر ځانګړی فرکسیون جوړوي بېله شکه ددې فرکسیون د مشر موخه د ګوند مشرتابه ته د ناقانونه او ناروا لارې رسېدل او د ده د مخالفانو له ډګره ایستل دي. پدې هکله یوه بېلګه راوړل کېږي. د ۱۳۵۶ کال په وروستیو کې په خلقي اړخ کې د امین د پلویانو له لوري یوه اعلامیه خپره شوه چې هغه د سیاسي بېرو د غړو(پنجشیري، زیري او میثاق) خلاف وه .البته دا مهال د امین پلویانو دا تبلیغات هم پر مخ وړل چې تره کی او امین د یوه فرکسیون مشران دي. تره کي دې ناسمو تبلیغاتو ته په کتو سره د ۱۳۵۷ کال د وري (حمل) په میاشت کې لنډه اعلامیه خپره کړه او ګوندي حوزو ته ابلاغ شوله منځپانګه يې دا وه چې تره کی په ګوند کې د هیڅ کوم فرکسیون سره تړاو نلري. لدې مخکې په سیاسي دفتر کې د ګوند ځخه د امین د اېستلو مساله مطرح شوې وه او امین د افغانستان ملي دموکراتیک ګوند په نامه د خپل ګوند په جوړولو لګیا وو ترڅو په ګوند کې د تره کي د اتوریټي او اعتبار ځخه په ګټې اخېستنې سره ډېر خلقیان خپل ګوند ته جذب کړي. هغه مهال په حربي پوهنتون کې ددې اعلامیې خپروونکي سلطان احمد بهین وو چې د خلقیانو په واکمنۍ کې د ځارګرې اداري (اګسا او کام) سیاسي آمر شو. د دې اعلامیې د خپرولو له کبله له ګوند ځخه د بهین د اېستلو مساله هم د حربي پوهنتون په حوزو کې طرحه شوله. دلته لیدل کېږي چې ځه ډول د ګوند د پټې مبارزې پر مهال فرکسونبازانو حتی د ګوند د اعلامیې په نامه اعلامیه خپروي او د ځانګړو دستورونو ورکول خو عادي خبره وه.

د ا. خ. د .ګ دواړو اړخونو پداسې يوه وضعيت کې فعاليت درلود او هر خلقي خپل ارتباطي غړي ته ځانګړی ارادت درلود. پداسې يوه حالت کې ګوند د وسلوال پاڅون په پايله کې واک ته ورسېد او د دې وسلوال پاڅون نوښت له امين سره وو. امين پدې کار سره نه يوازې ګوندي مشران او ټول خلقيان کور ته له راغلي اجل ځخه وژغورل بلکې واک ته هم ورسول. همدا لامل وو چې امين د غوڅ اکثريت خلقيانو چې د ګوند د ننه کشمکشونو او فرکسيوني فعاليتونو ځخه خبر نه وو له درناوي ځخه برخمن شو او د واک په اصلي مرکز هم واوښت. ځرګنده بېلګه يې د توقيف ځخه د پاڅون کوونکو افسرانو د خلاصون پرمهال د پنجشېری او لايق ځرګندوني دي چې مخکې ورته ګوته نيول شوې وه . يا دا چې کله چې د ګوند د مشرانو د نيونې وروسته ميثاق ، کشتمند، نور او نجيب الله په ششدرک کې پټ شوي وو د امين لخوا د رادیو ځخه د وسلوال پاڅون د بري د اعلان پرمهال د ميثاق په وينا« د افغانستان رادیو ځخه ددې خبر په اورېدو سره د خوښۍ فضا واکمنه شوله ، يوبل مو په غېږ کې ونيول او ښکلي کړل اوڅو ځله مو يوبل ته مبارکي وويله . ډاکتر نجيب الله ډېر خوښ او احساساتي شوی وو. اوښکې يې راغلې او سردار داود ته يې ښکنځلې کولې او ويل يې ښه شول چې د خپلې بې وفايۍ او نامردۍ سزا يې وليدله او غچ تري واخيستل شو. له موږ سره يې ډېره نا ځواني وکړه. »۷۹ / ۱۸۳ همدا رنګه د امين ددې نوښت له امله د زېرې په وينا« ملګري ډلې ډلې شول اوهر يوه ځان امين ته نږدې کاوه. زه په وجداني توګه د امين په اړه له بد نظر ځخه پښېمانه وم او له ځانه سره مې ويل په دې سړي کې دومره استعداد و چې د ګوند په غياب کې يې انقلاب تر سره کړاو موږ يې ټول له مرګه خلاص کړو...، خو حدس مې واهه چې ميثاق او پنجشيري هڅه کوي ، د امين په وړاندې تر انقلاب پخوا خپل مخالفت تلافي کړي ... »۴۰ /۳۶۳ البته امين د انقلاب مخکې د پوځ مسؤل وو او غوڅ اکثريت خلقي پوځيان ده او يا د ده له باوري کدرونو له لوري روزل شوي وو او ده ته پالياله وو. پر بله خوا د خلقي حکومت تر جوړېدو پورې (په لومړيو دريو ورځو کې) امين د پوځي شورا د مشر په توګه د وسلوالو ځواکونو د جزوتامونو قوماندانان وټاکل چې بېله شکه ده ته وفادار کدرونه پکې ډېر وو. د پاڅون اتلان (عبدالقادر، وطنجار، مزدور يار، ګلابزوی، سروري) او نور افسران يې په لوړو ځوکيو و ګومارل او کابينه هم د ده د وړاندېز له مخې جوړه شوه. دې دا معنی لرله چې دی بې تاجه ټولواک او د افغانستان د دموکراتيک جمهوريت د وسلوال پوځ اعلی سر قوماندان دی . محمدنبي عظيمي د خپل « من و آن مرد مؤقر» نومي کتاب په نهم مخ کې را وړي چې د ثور د وسلوال پاڅون وروسته د بهرنيو چارو وزير (امين) دی ، ډګرمن محمد آصف الم او جګتورن عبدالستار د بهرنيو چارو وزارت ته غوښتي وو او دی يې د ځوارلسمې فرقې د قوماندان او محمد آصف الم يې د وسلوال پوځ د محکمې د رييس په توګه مقرر کړل . آيا دا د خندا وړ خبره نه ده چې د بهرنيو چارو وزير د دفاع وزارت د قرارګاه رييسان او د جزوتامونو قوماندانان مقرروي يا ګوښه کوي. خو د عجايبو په هېواد کې د بهرنيو چارو وزير د امنيتي ځواکونو(پوځ ، پوليس او استخباراتو) قوماندانان او مشران ګومارل او ګوښه کول. د ميثاق په وينا « ډېر ژر ټول دولتي او ګوندي واک د حفيظ الله امين په لاس کې پرېووت، ن .تره کی او ځواکمن پوځيان لکه محمد اسلم وطنجار،عبدالقادر،اسدالله سروري ، شيرجان مزدوريار او نورو له حفيظ الله امين ځخه ملاتړ او دفاع کوله...، مرکزي کمېټه او سياسي بيرو د حفيظ الله امين د لاس په وسيله اوښتي وو. »

پدې کې شک نشته چې د زعامت ليوال پدې لټه کې وي چې يوازې ځانته وفادارکدرونه په کليدي ځوکيووګوماري. د زعامت ليوال د دې کدرونو وړتيا او ژمنتيا ته نه بلکې يوازې ده ته وفاداری ته ګوري .همدا لامل هم وو چې دې وګړو او د کارمل پلويانو د خپلو مشرانو(کارمل او امين) د ارادې له

مخې د خلقي واکمنۍ سمونونو او خلکو ته د خدمتونو وړاندې کولو بهير سبوتا ژاوه ، په شعوري ډول يې خپل مخالفين، قومي او مذهبي مخور بنديانول او وژل ترڅو تره کی بدنام کړي. همدا لامل وو کله چې د ۱۳۵۸ کال د وړې په پنځه ويشتمه امين تره کی ښواکه کړ د دوولسو زرو تنوشا وخوا لست يې د کورنيو چارو په وزارت کې ځوړند کړ چې ګواکې د تره کي د ارادې له مخې وژل شوي دي . امين دې ته متوجه نه وو چې د ۱۳۵۸ کال د پيل څخه دی صدراعظم وو او ده د حکومت د مشر په توګه مسؤليت درلود چې د بې محکمې وژنو مخنيوی وکړي. پدې اساس دی هم ملامت دی چې د دې وژنو مخنيوی يې نه دی کړی. خو د ټولنې د ټيټ سياسي شعور څخه يې د تره کي د ملامتولو په موخه هغه مهال ګټه پورته کړې ده تر دې چې ارادتمندان يې لا تر اوسه د هغه مهال تبليغات زمزمه کوي او وايي چې امين يوازې سل ورځې واکمن وو او کومې وژنې چې شوي دي دی پکې ښکېل نه وو.

د کارمليانو او امينيانو لخوا د حکومتی چارو د سبوتاژ ښلګې په ودونو کې د خلکو د دېګونو چپه کول، د سواد زده کړې کورسونو ته د مېرمنو او نجونو اړاپسټل، د ځمکو د اصلاحاتو پرمهال د دولت د تګلارو د بيانولو په نامه ملاکانو او خانانو ته سپکې سپورې ويل او دې ته ورته نورې ناوړه کړنې او په هغو کې ښله محکمې وژنې دي. د ښله محکمې د وژنو غوره ښلګه په ۱۳۵۸ کال کې د کونړ د کرهالې د کلي د اوسېدونکو ډله ييزه (شاوخوا ۴۵۰ تنه) وژنه ده چې ځای پرځای د ۴۴۴ د کوماندو د غونډ او د۶۹ پلي غونډ قوماندانانو صادق عالميار او عبدالحق فراهي ترسره کړلې چې دواړه د بې تاجه ټولواک پلويان وو. البته ولسونو ته دا معلومه نه وه چې دا کسان د چا پلويان دي او که ورته څرګند هم وو ارزښت يې نه ور کولو. هغوی دا کسان خلقيان او د پوځ قوماندانان يا د حکومت استازي ګڼل او پايله يې دا کېدله چې ولسونه د حکومت خلاف ودرېږي. ددې خپلسرو وژنو په اړه يو خلقي چې هغه مهال د کابل پوهنتون د انجينري پوهنځي محصل وو وايي : « د۱۳۵۷ کال د تعليمي کال د ختم وروسته خلقي محصلينو ته دستور ورکړل شو چې په ژمي کې به په خپلو سيمو کې د ګوند په ګټه تبليغات کوي. د ننګرهار ، کنر او لغمان خلقي محصلينو سره صاحب جان صحرايی د ننګرهار ولايت په مقام کې وکتل او د خبرو په ترڅ کې يې وويل: « د تبليغاتو پرمهال د اشرارو سره د جګړې امکانات هم شته دي . لدې امله تاسو ته وسله هم درکوو.خو که د جګړې له ډګره وتښتئ زه مو په خپله وژنم . صحرايي دا هم وويل چې د لغمان ولايت خلقي ولسوال محمديوسف ولسوالي پرې اېښې وه او ننګرهار ته راغی ما هغه ته وويل چې تا ولسوالي د اشرارو له ډاره پرې اېښې ده او ماته را غلی يې . که پر ما زور راشي زه به کابل ته تښتم. دا نشم زغملی چې څوک دښمن ته مورچل پرپږدي او په هغه مې د کلشنکوف جاغور تش کړ .» پدې ډول د صحرايي لخوا په خلقي ولسوال صحرايي محکمه پلې شوله .

د بې تاجه ټولواک لپاره ده ته د وفادارو کدرونو موندل يوه ستونزه وه . دا حالت د دې سبب کېدلو چې په څو کليدي څوکيو ده ته وفادار يو تن وګوماري.پدې هکله د وخت د ګوند د دارالنشاء د څانګې رييس ليکي: « مجبور شوم يوه ورځ مې حفيظ الله امين ته ووېل چې د مرکزي کمېټي د څانګو فعاليت د خنډونو سره مخ دی. ځکه د هرې څانګې رييس د خپلې دندې په څنګ کې ډېره درنه دولتي دنده هم لري.ښه به وي چې دغه ملګري د دغو دوو دندو له منځه يوه دنده د خپلې خوښې سره سمه د ځان لپاره غوره کړي. دوی په ځواب کې راته ووېل چې د دوهمې دندې لپاره د باور وړ کسان نه شو ميندلی.په زړه کې مې ووېل دا چې په دومره غټ ګوند کې دومره لږ باوري کسان لرو، نو بيا دې خدای پاک زمور پرتمين انقلاب ته خير پېښ کړي.» ۱۲۲ / ۱۸۴ که چېرې امين د ګوندي او حکومتي چارو د ښه تنظيم او خلکو ته د خدمتونو د وړاندې کولو ليوال وای او په ګوند کې يې باوري او وړ کسان نشوای موندلای غوره دا وه چې په ګوند کې يې د خپل باور وړ کسان په مهمو ګوندي څوکيو ګومارلي وای او غير

ګوندي تکنوکراتان د وزيرانو او واليانو په توګه مقررکړي واى. دې کار دوې ګټې لرلې . يو دا چې خلقي واکمنۍ د ګوند د کړنلارې له مخې دموکراتيکې جبهې جوړولو ته لار هوارولە او ملاتړ يې زياتېده او له بلې خوا د ده باوري کسانو د ګوند د مرکزي کمېټې څانګو د مشرانو په توګه داسې مصوبې جوړولې چې حکومت ته د غوره لارښوونکو سندونو په څېر د عمل لارښود شوي واى او ګوند د دولت او ټولنې په ربښتيني لارښود اوښتى واى. بېځايه به نه وي چې د امين بشپړ واک ته رسېدو په درشل کې د ګوند د مرکزي کمېټې د څانګو مشرتابه و پېژنو چې هغه ټول د بې تاجه ټولواک پلويان وو او د هغوى د نورو دولتي مقامونو سره هم آشنا شو.

۱- د دارالنشاء اداره(د اسنادو او اړيکو څانګه) . رييس محمدعلي هوما

۲- د تشکيلاتو څانګه. رييس د ښوونې او روزنې وزير عبدالرشيد جليلي.

۳ -د نړيوالو اړيکو څانګه . رييس ګلنواز

۴ – د اقتصاد څانګه. رييس د پلان وزير محمدصديق عالميار.

۵ – د تبليغ او ترويج او د زده کړو څانګه. رييس محمد صديق عالميار.

۶ ـ د ګوندي کنټرول او نظارت څانګه. رييس د اطلاعاتو اوکلتور وزير خيال محمدکټوازي .

۷ – مالي څانګه. رييس فقير محمد فقير.

۸ ـ د عدل او انصاف څانګه. رييس د وسلوال پوځ د سياسي رياست رييس محمد اقبال وزيري.

ښايي ډېر نور د امين د باور وړکسان هم وي چې څو لوړګوندي او دولتي مقامونه يې لرل چې يو د هغو څخه سيدعبدالحکيم شرعي جوزجاني وو چې څلور لوړ مقامونه (لوى څارنوال، د عدلې وزير، د سترې محکمې سرپرست او د کابل د ولايتي ګوندي کمېټې منشي) يې لرل . افغانانو شاه دوشمشيره اورېدلى وو خو صديق عالميار شاه سه شمشېره او شرعي شاه چهار شمشېره وو. ويل کېږي چې د امين وراره او زوم اسدالله امين نهه لوړې څوکۍ لرلې چې هغه نو شاه ۹ شمشېره وو.

دې عجيب او غريب حالت ته په کتنې سره دا پوښتنه را پيدا کېږي چې ولې امين په بې تاجه ټولواک اوښتى وو؟ که څه هم دې پوښتنې ته مخکې ځواب ويل شوى وو او شاه محمود حصين د خپل (مثلث بې عيب) نومې کتاب په ۱۲۸ – ۱۲۹ مخونو کې پدې اړه راوړي : « د نجيب الله د واکمنۍ پر مهال د دستګير پنجشيري په کورکې کريم ميثاق، شرعي جوزجاني او اسماعيل دانش د نورو خبرو سربېره د هغه پلنوم په اړه خبرې وکړې چې تره کى يې له واک څخه ګوښه کړ. څلورو واړو د تره کي د ګوښه کولو او د هغه پرځاى د امين د ټاکنو په اړه چې دوى مثبته رايه ورکړې وه پښېماني ښودله. پدې بهير کې پنجشيري له ما وپوښتل چې ووايه تره کى څه ډول سړى وو. ما ور ته وويل يقينا تاسو زما څخه پدې اړه زيات معلومات لرئ. زه فکر کوم او ستاسو له خبرو پوه شوم چې تره کى داسې شخصيت وو چې هغه مهال يې خندا ، خندا ته نه وه ورته او ژړا يې ژړا ته. هغه يوازې وو څوک يې نه ليدل چې د خپل زړه خبره ورته وکړي او چا د زړه له تله ملګرتيا نه ورسره کوله. پنجشيري دا ارزونه سمه ګڼي او دا هم وايي چې هغه مهال تره کي سيوري احساس کړي وو، هغه سيوري چې د ګوند او وطن سوکالي يې تهديدوله خو نيغ په نيغه يې د هغو طرحه کول مصلحت نه ګڼل. هغه دوه ځله بېله مخکنۍ آجندا د سياسي بورو غونډه را وبلله. هر ځل يې د اصلي مسآلو پر ځاى طنزونو ته ورته کيسې مور ته کولې چې په موخو يې نه پوهېدلو. مور د مسکو په شعارونو چې مترقي غورځنګونو ته ربښتيني مرستې کوي ډېر قوي باور درلود. هغه تبليغات چې سرچينه يې څرګنده نه وه کله ناکله يې مور په فکر کې اچولو چې ښايي تره کى د شخصيت کېش ولري د انټرناسيوناليسم خلاف يو ډول ملتپالنې ته تمايل موندلى وي ، د خپل پايښت په خاطر په هر شي او په هغو کې پر شوروي هم بې باوره شوى وي ...، خو پېښو وښودل

هغه ځپنې شيان لمس کړي وو مګرد هغو په وړاندې يې د مقابلې وس نه درلود غلی وو او په ځپل ځان کې سوځېده. هغه د سوسلف او باريس پاناماريف پرله پسې غوښتنې چې د سياسي بورو غونډه را وبولي او د پرچم سره د بيا يووالي او يو لړ پوځي مسالې طرحه کړي خو په عمل کې يې دا کار ونکړ او د وخت وژنه يې کوله. ښايي لامل يې دا وو چې په سياسي بورو يې هم باور نه درلود.» د پنجشيري د ځرګندونو په اړه بايد وويل شي يو د هغو مشرانو ځخه چې په يوه ليدنه کې پوناماريوف ته له تره کې ځخه شکايت کړی وو دی په خپله وو.(سوسلف د شوروي کمونست ګوند د سياسي بېرو غړی او د کمونست ګوند تيوريسن ګڼل کېده او پونوماريوف د کمونست ګوند د بهرنيو اړيکو د څانګې رييس وو.)

پورتنۍ ځرګندونې ښيي چې تره کی يوازې وو، د سياسي بورو په غړو يې هم باور له لاسه ورکړی وو ، پوځيان او د ثور د پوځي پاڅون اتلان سروري، وطنجار، ګلابزوی او مزدوريار هم د امين سره وو، د انقلاب بل اتل عبدالقادر لا د مخه مسکو د پرچميانو سره کودتا ته هڅولی او بندي وو . د سياسي بورو غړو چې خپل پلانونه لرل ، فرصت ته کتل او خپل دريځونه يې نه بربنډول خو عملاً د بې تاجه ټولواک سره ولاړ وو. د تره کې د بېوسۍ ځواب پدې واقعيت کې پروت وو چې د ثور انقلاب وروسته د دولت لوړپوړي ډده سره نه بلکې د امين سره ولاړ وو او تره کی اړ وو چې د بې تاجه ټولواک ارادې ته سرټيټ کړي او ښايي موخه يې دا وه، هغه ګوند چې ده يې په جوړولو کې د هرچا ځخه زياته ونډه لرله او ځوارلس کاله يې مشر وو ټوټې ټوټې نشي او د دې ګوند واکمنۍ ته زيان ونه رسيږي. د تره کې وړېږې ملالۍ يوه ورځ د ټلفون په کربنه د تره کې د يوې عجيبې اندېښنې په اړه داسې را ته وويل : « کله چې امين کاکا له واکه ګوښه او په توقيف کې وو او مونږ لا ور سره اوسېدلو ما ته وويل ډارپږم امين ځوان دی او داسې کوم کار ونکړي چې ګوند ته زيان ورسيږي.» تره کې پداسې حال کې چې بندي وو د خپل ځان او خپل برخليک په اړه اندېښنه نه لرله يوازېنۍ اندېښنه يې دا وه چې امين پداسې کار لاس پورې نکړي چې ګوند ته زيان ونه رسوي. دا چې د وسلوال پاڅون شپږو- اوو مياشتو وروسته د پاڅون اتلان چې د امين پلويانو او شورويانو د تره کې ځلورياران بلل د امين خلاف د تره کې ملاتړ ته ورو دانګل ګومانونه وېشلي دي. ځپنې پدې اند دي چې دا ځلور تنه چې د امنيتي بنسټونو مشران پاتې شوي او له پوځيانو سره يې اړيکې لرلې دوی په امنيتي بنسټونو کې د امين د لاسوهنو، نيولو، بندي کولو او وژنو شاهدان وو اړ شول چې د امين خلاف دريځ غوره کړي او نور بيا پدې اند دي چې شوروي سلاکارانو دوی هڅول چې د امين په وړاندې ودريږي. واقعيت دا دی چې دواړه ګومانونه سم دي. د امين د ارادتمندانو له خوا د توقيف شوو کسانو د محکمې پرته وژنو په اړه د ثور د پوځي پاڅون وروسته د کورنيو چارو د وزارت د ژاندارم او پوليسو د قوماندانۍ د استخباراتو مشر وايي چې کله به مو غوښتل له توقيف شوي کس ځخه تحقيق وکړو را ته وبه ويل شول چې هغه د ژاندارم او پوليسو عمومي قوماندان سيدداود تړون د دستور له مخې له توقيف ځخه اېستل شوی يعنې له منځه وړل شوی دی .

د دولت او ټولنې لاربښوونکی ځواک

د افغانستان خلق دموکراتيک ګوند واک ته په رسيدو سره د يوه ستر آزمايښت سره مخامخ شو چې هغه د دولت او ټولنې لاربښوونه او په هېواد کې د سمونونو پلي کول وو. دې سترو مسئوليتونو ته يې پداسې يوه حالت کې اوږه ورکړه چې ګوند لا ماشوم وو، يو موټي نه وو او د دولت او ټولنې د لاربښوونې او اداري تجربه يې هم نلرله . پردې اساس دې ماشوم د يوه وروسته پاتې هېواد چې د

جيوپوليتيک او جيوستراتيژيک ارزښت څخه هم برخمن وو د دولت اوتولنې د لارښوونکي ځواک په توګه راڅرګند شو.د دولتي چارو د لارښوونې سره د ګوند د نابلدۍ په اړه زيرى ليکي : « د بده مرغه مورِ د نوي ډول ګوند د کار د ډول، ګوندي غونډو ، د ګوند لخوا د دولت د رهبرۍ په مساله او نورو اصلاً خبر هم نه و. نو د ګوند او دولت رهبري د يو څو ملګرو لاس ته ولويده چې عمده يې امين و. »۴۰ / ۳۷۲ ميثاق ليکي :« ګوند په نامه واکمن ګوند وو او په عمل کې ګوند د دولت په چوپړ کې وو. ګوند د دولت لارښوونه نه کوله بلکې دولت ګوند په خپل چوپړ کې نيولى وو. » ۷۹ / ۳۰۵

هغه څه چې وضعيت يې لا کړکيچن کاوه هغه د زعامت د ليوالو(کارمل او امين) د ارادتمندانو ګوندي او حکومتي ضد کړنې وې. دواړوهلې ځلې کولې چې په کليدي پوستونو خپل پلويان وګوماري بيله دې چې د هغوى ژمنتيا او وړتيا ته پام را وګرزوي. د واک په لومړيو ورځو کې انقلابي واکمنانو خپل پام د دولتي قدرت د سيمه ئيزو بنسټونو، ګوندي کميټو او د امنيتي ارګانونو مشرتابه ګومارنې ته راګرزولى وو. د دولتي قدرت د سيمه ئيزو بنسټونو(والیانو او ولسوالانو) د مشرانو د ټاکلو واک د کورنيو چارو وزير نوراحمدنور درلود. د ګوندي کميټو منشيان او د امنيتي ارګانونو مشران امين ټاکل. د دولتي قدرت سيمه ييزو بنسټونو او امنيتي ځواکونو مشرتابه د هردولتي نظام د ملا د تير حيثيت لري. منطقآ چې دې بنسټونو ته اکثرآ امين او کارمل پلوه کدرونو لار موندله چې هغوى بيا خپلې نقشې پلې کولې. د په اصطلاح نوي ټيپ ګوندونو کې معمولآ ورځنۍ چاري د ګوند دارالنشاء رهبري کوي. د دارالنشاء دنده په لومړيو کې څلورو تنو تره کي ، کارمل ، امين او نوراحمدنور پرمخ وړله او هغوى هم زياتره پر امنيتي او کدري مسآلوغونډې لرلې. کله چې د۱۳۵۷ وسلوال پاڅون شاوخوا دوې مياشتې وروسته په واکمنۍ کې د پرچميانو رول پيکه شو« داسې يوه باصلاحيته قرارګاه چې اپراتيفي ، سياسي او پوځي چارې يې سمبالولې په غيررسمي توګه راڅرګندېږي چې تقريبآ ټولې سياسي ملي (سياسي ، پوځي او کادري) چارې حل او فصل کوي چې وروسته په فورمالیتي توګه د ګوندي او دولتي ارګانونو له خوا تائيد او تصويبېدې. د دې قرارګاه غړي نورمحمدتره کى، حفيظ الله امين ، اسدالله سروري، سيدمحمد ګلابزوى، شيرجان مزدوريار وو. د قرارګاه په کاري ډله کې اسدالله امين، فقير محمد فقير، ګلنواز، نواب ، يعقوب (لوى درستيز)، سيد داود ټرون ،جانداد(د ګارد قوماندان) او نور وو.» ۱۲۸ / ۸۳ ددې قرارګاه غړو او د هغې د کاري ډلې غړي له انقلاب مخکې د امين سره ګوندي اړيکي لرلې. پردې بنسټ ټول د امين پلويان وو. له همدې امله د پريکړو په نيولو کې د امين ارادې ټاکونکى رول درلود لکه څرنګه چې زيري هم دې مسالې ته ګوته نيولې ده. لدې نه معلوميږي چې ګوند خپل لارښوونکى رول له لاسه ورکړى وو . دې بيا دا معنى لرله چې څو تنو هم ګوند او هم دولت رهبري کولو او دا څو تنه د امين پلويان وو. دا هغه څه وو چې د هغه مهال د تبليغاتو خلاف چې ګواکې ګوند د دولت او ټولنې لارښوونکى ځواک دى په عمل کې پلې کېدل. د يوه دولتي بنسټ سروال د نوموړي بنسټ په ګوندى چارو کې لاسوهنې کولې او حتى خپل دستورونه او امرونه ورکول. په ۱۳۵۸ کال کې ليکوال د کندهارد قول اردو د قرارګاه د توپچي د غونډ سياسي مرستيال وو. يوه ورځ د قول اردو قوماندان نورمحمد سروضه وال ور وغوښت او د قطعې د چارو د څرنګوالي د پوښتنې وروسته يې خپله اصلي خبره وکړه چې د يوه ټولې قوماندان جګتورن معراج الدين د ګوند د غړي په توګه ومنل شي. ليکوال ورته وويل چې ستاسې وړانديز به په ګوندي سازمان کې طرحه کړي . مسئله په سازمان کې طرحه شوله خو د اکثريت نظر منفي وو. نوموړى د شوروي- پرچمي واکمنۍ پرمهال جنرالۍ ته هم ورسيد او کله چې په کال ۱۹۹۲ کې د کارمليانو له لورې د کودتا له لارې دولتي واک د تنظيمونو په نامه

د شمال ټلوالې ته ولیږدول شو جنرال معراج الدین د ننګرهار د سیمه ئیز ټلویزیون په پرده را څرګند شو او د خپلې وینا په ترڅ کې یې وویل چې دی د اسلامي حزب غړی دی.

تور که واقعیت ؟

د په اصطلاح د افغانستان خلک دموکراتیک واحد ګوند څوارلس کلنه واکمنې د واک او زعامت پرسر په ګوند کې د زعامت د مدعیانو د سیالیو ، توطیو او دسیسو، کودتایې هڅو او کودتاوو یوه ټولیزه ده . پدې اړه د واک هرمدعي او هر اړخ هڅه کړې چې مقابل لوری تور او ملامت خو ځان سپین او سلامت ثابت کړي. د دا ډول چلند منطقي پایله دا شوې ده چې ډیر واقعیتونه یا پټ په تیارو کې پاتې شي او یا حقایق تحریف شي. پدې لیکنه کې هڅه شوې چې په دې ګوند کې د هغو ټکرونواو پیښو کومو چې د سلګونو ګوندیانو سرونه یې واخیستل ، ګڼ شمېربندیان شول ، شکنجه شول او سلګونه نور د هیواد څخه تېښتې ته اړایستل شول یادونه و شي. د دې سیالیو، مخامختیاوو،شخړو او ټکرونو لامل د هرڅه د مخه باید د ګوند د ځینو مشرانو په ځانغوښتنه او شوروي پالنه کې ولټول شي نه په شورویانو. ځکه چې پدې هکله ځینې ګوته پخواني شوروي اتحاد ته نیسي چې ګواکې د ګوند کورنیو شخړو او مخامختیاوو ته یې لمن وهله. دا واقعیت لري چې د شورویانوهلې ځلې پردې متمرکزې وي چې اوبه خړې کړي اودوی پکې کبان ونیسي خو اصلي خبره دا ده چې ولې یو سیاستوال، چارواکی او ګوندي کدر د پردیو د لاس وسیله شي او یا د ماشوم په څېر ولوبول شي.

د ګوند د څوارلس کلنې واکمنۍ په ترڅ کې د ګوند د ننه دریو پیښو د نورو په پرتله په ګوند او دولت کې د سیالو دښمنو ډلو په راتلونکي دریځ ، برخلیک ، د هیواد په وضعیت او د ګوند د واکمنۍ په نسکورېدو اغیز پریښود. دا پیښې د وخت په دولتي رسنیو کې په لاندې نومونو یادېدلې:

الف- د ثورانقلاب په وړاندې د ببرک کارمل په مشرۍ د پرچمیانو پوځي کودتا

ب- د نورمحمدتره کې له لوري پرحفیظ الله امین سوء قصد

ج- د تنې- ګلبدین کودتا.

البته د دې پیښو مخالف اړخ چې لوبه یې بایللې وه دا ډول حکومتي تبلیغات او څرګندوني بې بنسټه تورونه ، د واقعیتونو د پټولو ، د عامه ذهنونو د انحراف او د ولس د تیرایستنې هڅې ګڼلې .د لیکنې پدې برخه کې به په لومړۍ پیښه چې خلقي اړخ د پرچمیانوله لوري د پوځي کودتا ناکامه هڅه تبلیغوله او پرچمیانوهغه پر دوی تور ګاڼه مکث وشي او په دوو نورو به په خپل وخت بحث وشي.

د۱۳۵۷ کال د وړې په دریمه دولت یوه اعلامیه خپره کړه چې یو شمیرخاینینوغوښتل په لوی اختر کې په پوځي کودتا لاس پورې کړي چې مخه یې ډب شوه اوعاملین یې ونیول شول. په نیول شوو کسانو کې د پلان وزیرسلطانعلي کشتمند، د دفاع وزیر ډګروال عبدالقادر، د ټولګټو وزیر جګړن محمد رفیع ، لوی درستیزجنرال شاه پوراحمدزی او نور یادیدل. څه موده وروسته د هغوی اعترافات چې د کودتا هوډ یې درلود په رسنیو کې خپاره شول. د اعلامیې وروسته د مشکوکو ملکي او پوځي پرچمیانو د نیولو او له دندو ګوښه کول پیل شول.اوس به وګورو چې آیا د پرچمیانو له لوري کودتا ته چمتووالي واقعیت درلود یا دا چې هغه په پرچمیانو یو تور وو او پدې به هم تم شو چې ولې خبره پوځي کودتا او یا پر پرچمیانو دې تور ته ورسیدله ؟

مخکې یادونه شوې وه چې د (ا، خ، د،ګ) د خلق او پرچم سیالو دښمنو ډلو د لس کلن انشعاب وروسته سره یو شول خو دا یووالی یو تحمیلي یووالی وو. د ګوند د یووالي وروسته ډیر ژر په ګوند کې

پخوانۍ ډله بندۍ بربنډې شوې او فرکسيوني فعاليتونه پيل شول. که چېرې داودخان حوصله کړې واى او پرګوند يې بريد نه واى کړى ښايي چې ګوند په څو ډلو ويشل شوى واى ، د پرچم ستريې برخې د جمهوريت د ملي غورځنګ ګوند ته مخه کړې واى او پدې ډول به د داود خان دريځ پياوړى او په واک کې پاتې شوى واى. پدې اړه څرګنده بېلګه په ګوند کې د جمهوريت د پلان د وزېر علي احمد خرم د ترور وروسته د دستګير پنجشيري په مشرۍ د يوه پلاوي ګومارل وو ترڅو پدې ترور کې د امين ښکېلتيا يا لاس لرل وڅېړي. پدې اړه دا پوښتنه پيدا کېږي چې آيا دا ګوند حاکم ګوند وو چې د يوه چارواکي د ترور پېښه څېړي ؟ بل دا چې نه خرم او نه ترهګر د دې ګوند غړي وو چې ګوند د دې ترور د څېړنو مسؤليت ولري. د ګوند له لوري د خرم د ترور د پېښې څېړنه د ماشومانو لوبو او يا ټوکې ته ورته يو بهير وو. د خرم د ترور څېړنې دا ګومان په واقعيت اړوي چې دا څېړنه د کارمل – مسکو ګډه پروژه وه چې امين له ګوند څخه وشړي ، د تره کي دريځ کمزورى کړي او پدې ډول کارمل په واحد ګوند کې د بشپړ اغېز او نفوذ څخه برخمن شي. مخکې ويل شوي وو چې د خلق او پرچم د يووالي څخه د کارمل موخه په لومړي ګام کې د هغه په وينا د خلقيانو د اګرسيف اړخ مشران(تره کي او امين) او بيا پاسيف اړخ(زېړي ، ميثاق او پنجشيري) له ډګره ايستل وو. دې پلاوي کندز ته سفر وکړ د پرچمي نظام الدين تهذيب پرمټ يې امين ضد سندونه جوړ کړل او د پنجشيري په وينا د ګوند څخه د امين د اېستلو مصوبه هم ميثاق وليکله خو تره کي د امين ملاتړ کاوه او امين ته يې ويلي وو:« زه پوهېږم چې سياست هم د نېشه يې عمل غوندې احساس لري . ته چې خارج شې خو آرام نه کښېنې او زمونږ ملګري به هم د ځان سره کښوې . زه نه غواړم چې ته جدا شې.» ۱۳۱ / ۲۳۱ خو ميثاق د ګوند څخه د امين د اېستلو لامل دا ګڼي چې د خلق او پرچم د يووالي وروسته کارمل او امين دواړو د يووالي ضد فعاليتونه پيل کړي وو. کارمل ته د تفتيش او کنترول په کميسيون کې توصيه وشوله او پر امين د کره لاسوندونو له امله د ګوند څخه د امين د اېستلو پرېکړه و شوه چې تره کي او کارمل مخالفت وښود. د تش په نامه واحد ګوند د هغه مهال کورني وضعيت ته په کتو سره که د ثور په اوومه وسلوال پاڅون نه واى شواى هرومرو امين د ګوند څخه اېستل کېده يا په خپله لکه کارمل د خپلو پلويانو سره له ګوند څخه ووت. پدې ډول ګوند په دوو برخو وېشل کېده ، کورنۍ ستونزې يې لا زياتېدلې او شوني وه چې ګوند په نورو څو ډلو وېشل شوى واى. که ګوند په څو ډلو نه واى وېشل شواى خو په ډاډ سره ويلى شو چې په ګوند کې د تره کي دريځ کمزورى او د کارمل دريځ قوي کېده او له څه مودې وروسته د کارمل د ګوند د مشرۍ ارمان هم پوره کېده .

. د داودخان له لوري پرګوند بريد د دې لامل شو چې د ګوند خلقي اړخ د خپل پايښت په موخه په متقابل بريد لاس پورې کړي، د داودخان واکمني نسکوره اوسياسي واک ترلاسه کړي. د داودخان دا ډول نسکورېدل کارمل او مسکو نه غوښتل . هماغه دي چې کارمل په څرګند ډول او مسکو په پټه د نوې واکمنۍ په وړاندې دريږي. ځکه چې کله د ثور په اوومه خلقي پوځيانو ګوندي مشران له توقيف څخه آزاد او کابل راډيو ته را ولېږدول « کارمل د يو ډول رواني بحران سره مخامخ وو، نومورې د کودتا برى او ماتې دواړه پخپله ګټه نه بلل او خپل ځان يې د دوو ډېرو ترمنځ احساساوه. د پاڅون په بري او ماتې په دواړو حالتونو کې يې خپل ځان قرباني ګانې او د دريم چانس پته نه لګيده ...، لدې امله اندېښمن او ناراحته وو. پرله پسې يې سګرټ څکول او په کوټه کې ګرزېده ، په څېره کې يې غوسه اوهيجان څرګند وو. هغه به کله وړاندېزکاوه چې رهبري بايد پټه شي او پاڅون يې يو فتنه جوړونکى عمل ګانې چې د ماتې سره مخ دى. خو کله چې د ځواکونو تناسب د پاڅون کوونکو په ګټه تغيير مونده ويل يې چې ګوند د پاڅون د مسئوليت له منلو ډډه وکړي. »۸۰ / ۸۶ هغه مهال عبدالقادر ويل چې ګوند دې په پټه د

دولت لارښوونه وکړي او دولتي چارې پوځي شورا يعني دی رهبري کړي کارمل هم همدا غوښتل. مسکو هم د کارمل په ځير د پاڅون ځخه ناخوښی وو. د مسکو ناخوښي د ګرباچف له دې وينا « دا اشتباه وه چې تره کی او امين واک ته ورسيدل. » معلومېږي. د کارمل نارضايتي او د تره کي په وړاندې دريدنه د هغه له هغو ځرګندونو ځخه بريښي چې د پاڅون دوه ورځې وروسته د ټورپه نهمه (اپريل ۲۹) چې تره کی ، کارمل او پوزانف لومړی ځل سره وليدل او تره کي د ګوند د يووالي خبره وکړه کارمل ويلي وو:« په اوسنۍ شيبه کې عملاً واحد ګوند شتون نلري پداسې حال کې چې ادعا کيږي ګوند واحد دی بيا ولې دوه ګونی چلند کيږي. »۳۹ / ۳۶۱ د پاڅون په دوهمه ورځ چې لا حکومت نه دی جوړ شوی د شوروي سفير په شتون کې د ګوند د مشر د ځرګندونوخلاف دريدل د ژمنو سياستوالوسره نه ښايي. سياستوالو ته په کاردي چې خپلې کورنۍ ستونزې په خپل منځ کې د خبرواترو او پوهاوي له لارې حل کړي نه دا چې د پردیو په شتون کې هغه طرحه کړي. خو د کارمل موخه دا وه چې سفير ته د يوه دوست هيواد د سياسي استازي په توګه پلمه او موکه ورکړي چې د ګوند او واکمنۍ په چارو کې لاسوهنه وکړي. د ګوند له لوري د واک د ترلاسه کولو په هکله د کارمل ناخوښي د محمداعظم سيستاني له ځرګندونو نه ښه جوتيږي : «حتی هغه وخت چې د دولت کړنلاره د کابل له راډيو ټلويزيون ځخه خپريده ، خلکو کولی شول د ببرک کارمل ناراحتي د هغې د دري متن د لوستلو پرمهال احساس او درک کړي.» ۵ / ۱۱۰ مخکې ويل شوي وو چې د غبرګولي په مياشت کې د سياسي بېرو په غونډه کې کله چې د پرچم مشرانو(لايق او بارق) هم مرکزي کمېټې ته د خلقي پوځيانو د راپورته کولو ځخه ملاتړ وکړاو کارمل متقين شو چې پرچم په سياسي بورو کې په اقليت واوښت « د۱۳۵۷ کال د جوزا په ځوارلسمه د پرچم د فرکسيون پټ فعاليتونه پيل شول. » د پټو فعاليتونو د پيلولو معنی د دولتي چارو سبوتاژ او اړو دوړو ته لمن وهل او په وروستي ګام کې د واکمنۍ نسکورول دي . د پنجشيري په وينا د سياسي بيرو د غونډې د پای ته رسيدو وروسته کارمل وړاندیز وکړ « چې اعلان کړئ په ګوند کې نور پرچم د مساوي حق د لرلو فرکسيون نه دی » په همدې نامه د افغانستان د خلق دموکراتيک ګوند د مرکزي کمېټې اعلاميه خپره شوه. غوربندي ليکي چې « د۱۳۵۷ کال د غبرګولي د۱۴ اعلاميې د خپريدو وروسته د تره کي ليدو ته ورغلم او د نوي وضعيت نه مې خپله نارضايتي وښودله. تره کي په ځواب کې وويل ډيره حوصله مې وکړه اوهڅه مې وکړه چې کار دې سرحد ته ونه رسيږي خو کارمل چې پدې مخامخ ځوکی کې ناست وو په نيمه تهديد ډوله لهجه راته وويل که د امين د ځانغوښتنې مخه ونه نيسئ و پوهيږئ چې يوه ورځ به ټانک له ټانک سره وجنګيږي. زه پوه شوم چې زمور د خلکو د حکمت ځخه ډک متل له مخې چې دوه پاچاهان په يوه اقليم کې نه ځايږي او يا دوه پوځه په يوه ځمکه کې نه ځايږي. لدې امله چې د ټانکونو د جنګيدو مخه نيول شوی وي يو کار بايد ترسره شي چې له ډير غور وروسته اړ شوم دا پريکړه وکړم. »۸۰ /۷۱ پدې هکله چې ولې د پرچميانو له لوري د خلقيانو خلاف دښمنانه دريځ غوره شي ميثاق ليکي:« امين د کورنيو چارو په وزارت کې چې وزير يې نوراحمدنور وو د هغه ترځنګ سيدداود تړون د ژاندارم او پوليسو د عمومي قوماندان په توګه مقرر کړی وو او تقريبا د هغه په واسطه يې نوراحمدنور بې واکه کړی وو. د امين لخوا د دفاع وزارت په کارونو کې لاسوهنې عبدالقادر ناراضي کړی وو. ببرک کارمل چې وضعيت ځارلو، غوښتل د عبدالقادر د ناراضي توب ځخه په خپله ګټه استفاده وکړي.مېرمن اناهيتا يې ورنږدې کړې وه او هڅه يې کوله د لوی درستيز شاه پوراحمدزي او نورو پرچمي صاحب منصبانو په همکارۍ د دفاع وزارت او کورنيو چارو وزارت کارونه کوردينه کړي ، ترڅو واک ته د رسېدو په موخه کارونه سر ته ورسوي. » ۷۹ / ۲۷۴ همدا رنګه پدې اړه د سليمان لايق زوی ، غرزی د سپرغی په ويب پاڼه کې د۲۰۱۴ کال د جون په شلمه د (نګاهي به نيم رخ ديګرواقعيت) تر سرليک

لاندې يوه ليکنه خپره کړېده چې دا ليکنه يې د خپل پلار د يادداښتونو ، څرګندونواو خپلو مشاهداتو پربنسټ چمتو کړې ده چې د کارمل د پلويانو د ګوندي ضد کړنو د يوې برخې څخه پرده پورته کوي او بالمقابل د خلقي اړخ غبرګون هم پکې راوړي. دلته به د نوموړي ليکنې لنډيز وړاندې شي :« د نوموړي فرمان د متن د پلې کولو په موخه په پرچميانو کې د پټ کار د سمبالولو لپاره په لومړي ګام کې نجيب الله ، محمود بريالی او عبدالوکيل غوره شول. ډير ژر د کابل په هوټل کې د ناراضې پرچميانو د ليدنو کتنو جلا او نوې قرارګاه جوړه شوه اوهغه د ملکي او پوځي پرچميانو په ګډه ګونډه واوښته. سربيره پردې د ځوانانو د دموکراتيک سازمان دفتر(برهان غياثي) او د سړي مياشتې د رياست مرکزي دفتر(دکتورس اناهيتا راتب زاد) هم د ناراضه پرچميانو د ليدنو کتنو په بې درد او سره ځايو واوښتل. له پلار څخه مې اوريدلي وو چې يو مابنام تره کې خپل هستوګنځي ته بللی وو او د خبرو اترو په ترڅ کې يې د ګيلې په شکل ورته ويلي وو: « لايق صاحب زه ببرک جان ته حيران يم، د ګوند باندې يې د پټ سازمان په جوړولو لاس پورې کړی دی . تاسې وګورئ چې بريالي ته دنده سپارې په منظم ډول زما ليدو ته راشې او زما صفتونه وکړي ، ما ته رهبراو لارښود ووايي او ماته ډاډ راکړي ، خو نجيب په پرله پسې توګه زما خلاف ولمسوي او په ليدنو کې پر ما راودانګي او خپله غوسه او کينه وښيي او ما د هغه په وړاندې يوه اقدام ته اړباسي. نه پوهيږم چې هغه بيا په کومه لوبه لګيا دی ؟ بالاخره د١٩٧٨ کال د جون د اوولسمې په غونډه کې نجيب ، وکيل او بريالی د ګوند د يووالي د کنفرانس د لوزنامې څخه په سرغړونه اود ګوند نه بهر د ګوندي هستې د جوړولو له امله د رايو په اکثريت پرېکړه وشوله چې هغوی سفيران شي. بارق او لايق هم د سفيرانو په توګه د نوموړو د ليږلو په اړوند موافقه رايه ورکړه چې پدې توګه د لومړي ځل لپاره د پرچمي مشرتابه ترمنځ درز پيدا شو. د همدې غونډې پريکړه په پرچميانو کې خپره شوه او اعلان يې کړل چې لايق او بارق د وزارت د څوکيو او د تسليمی د روحيې له امله د دښمن سره يوځای شول. د جون په اتلسمه يعني يوه ورځ وروسته کارمل د نورمحمدتره کې سره په غيرمعمولي کتنه کې له هغه نه غواړي چې دی هم خارج ته وليږي.» غرزی لايق په خپله ليکنه کې د انټرينت څخه د پوزانوف يو يادداښت چې د کارمل د څرګندونو يا په بله خبره پوزانوف ته د شکايتونو پربنسټ تهيه شوی له انګريزي نه ژباړلی او پکې راغلي دي: « په وروستيو کې ليدل کيږي چې په ګوند کې يووالی له منځه تللی ، زه نه غواړم ستونزې جوړې کړم. د سياسي بيرو د جون د اوولسمې نيټې د پريکړې له مخې يو شمير ملګري د سفيرانو په توګه ټاکل شوي دي زه او نوراحمدنور غوره ګڼو چې مونږ هم د سفيرانو په توګه يا د درملنې په نامه بهرته ولاړ شو...،له بده مرغه زه نه په ګوند او نه په پوځ کې امکانات لرم چې له خپلو تزسونو څخه دفاع وکړم.» غرزی د نوراحمد نور سربيره د اناهيتا نوم هم يادوي. ضمنا هغه دا هم ليکي چې نور په پراګ او کارمل په واشنګټن کې سفيران ګومارل شوي وو او هغوی خپل سفارتونه سره بدل کړل. غرزي لايق د خپل پلار د يوه يادداښت يوه برخه هم راوړې چې ليکي : « پدې ترڅ کې ځيني ګوندي رهبرانو هڅه وکړه چې سفيران خارج ته له دندو څخه منصرف کړي او هغوی وهڅوي بهر ته لاړ نشي. په يوه ناکامه هڅه کې ، د ځينو سفيرانو سره د يوې خصوصي کتنې په ترڅ کې وغوښتل شول خپل ګوندي ملګري يوازې پرې نه ږدي. نور احمد نور او عبدالوکيل دواړو ټينګار کاوه چې د دوی تګ حتمي دی ، مونږ خپله پريکړه کړې ده ، که لاړنشو امين مو وژني ، د ټولو دنده ده چې خپل سر وساتي. » غرزی په خپله ليکنه کې اعتراف کوي چې دی هم يوځل کابل هوټل ته نجيب الله ته ورغلی وو.

د پورتنيو څرګندونو څخه بريښي چې کارمليانو د هغه د دستور له مخې په ګوندي او دولتي ضد کړنو لاس پورې کړی وو چې د پوځي کودتا لپاره چمتووالی يې هم له پامه نه وغورزولی. د هغه مهال

د غزني د څوارلسمي فرقې د قوماندان محمدنبی عظيمي څرګندوني يې ښه بېلګه ده چې عبدالوکيل په کابل کې ورته ويلي وو: « ماغوښتل د اردو د وسلوال پاڅون په اړه ستا او د څوارلسمي فرقې د ملګرو چمتووالی ملګري ببرک کارمل ته ورسوم.څه فکرکوې ؟ آيا کولی شئ په هغه ځای کې د فرقې خپلواکي اعلان او زمونږ د غوښتنې په صورت کې د کابل په لور مارش وکړئ. » ۱۲۹ / ۱۵۸- ۱۵۹ عظيمي د خپل چمتووالی ډاډ ورکړی او په بل ځای کې ليکي چې د ۱۳۵۸ کال د مرغومي د شپږمې وروسته د چهلستون په مانۍ کې کارمل له ده څخه د ده د چمتووالي له امله خپله منندويي هم څرګنده کړې وه. د پرچميانو له لوري کودتا ته د چمتووالي په اړه جنرال لياخفسکي د افغان غميزه اوميرانه نومې خپل کتاب په ۵۶ مخ کې د پرچميانو د کنګرې په اړه راوړي چې د۱۹۷۸ کال د جون په مياشت کې په پغمان کې جوړه شوې وه چې په هغې کې د واک د نيولو پروګرام جوړ شو. همدا رنګه«د ثور د کودتا وروسته ببرک کارمل د خلق د اړخ خلاف د بلې کودتا په فکر کې شو، خو مخکې لدې چې اقدام وکړي حفيظ الله امين او همکارانو يې له ډګره وباسه . » ۳۰ / ۹۰ کله چې وکيل ، نجيب او بريالی د ګوندي ضد فعاليتونو له امله سفيران شول يوه ورځ وروسته کارمل د تره کي څخه غواړي چې دی ، نور او راتبزاد هم غواړي خارج ته د سفيرانو په توګه وليږل شي. تره کی چې د داسې يوه فرصت په تمه ناست وو کارمل په چکوسلواکيا، اناهيتا په يوګوسلاويا،نوراحمدنور په امريکا، عبدالوکيل په بريتانيا، نجيب الله په ايران، محمود بريالی په پاکستان کې د سفيرانو ،عبدالمجيد سربلند په بمبيي کې جنرال قونسل او فدامحمد دهنشين په کويت کې د قونسل په توګه مقرر کړل. البته يو شمېر پرچميانو چې په هېواد کې د تېکاو ليوال وو خلقي مشرتابه ته د خپلو پرچمي ملګرو د ګوندي ضد او حکومتي ضد کړنو په اړه رپوټونه ورکول چې ميثاق د خپل کتاب په ۳۰۰ مخ کې د نورمحمدتره کي او د حفيظ الله امين د رپوټ له مخې د بارق شفيعي اوغوربندي نومونه يادوي. عجيبه دا وه سره لدې چې کارمل پخپله خوښه سفارت منلی وو خو « د جون په يوويشتمه په غيرمترقبه ډول کارمل ، بريالی، سربلند، او اناهيتا د سفارت د دروازې د مخې سره را څرګندشول. خو د سفارت د ساتونکو سره د لنډو خبرو وروسته د موټرو کتار چې څلورعرادي وو د سفارت له مخې لېږې شول او په کوڅو کې تري تم شول . ميلمنو ته ويل شوي وو چې پوزانوف ښار ته تللی دی پداسې حال کې چې داسې نه وو ځکه سفيرسره لدې چې رخصتي وه په دفترکې وو. د موټرو کتار د څه واټن وهلو وروسته د تاس مانۍ ته چې هلته خبريال ژوند کاوه ودريدل. کارمل د تاس د آژانس له پخواني مسئول سره پيژندګلوي لرله چې اوس د کابل څخه تللی وو او د هغه په ځای د کی جی بی نوی مامور لئونيد بيريوکوف راغلی وو...، د مابنام په لسو بجو د ده د کور د دروازې سره د درېدلو پيژندل شوو پرچميانو په ليدو سره بيريکوف حيران شو.کله چې بيريکوف دروازه خلاصه کړه ببرک کارمل وويل : زه ببرک کارمل يم پداسې حال کې چې د ده سره راغلي کسان يې معرفي کول اضافه يې کړل دوی ټول زما ملګري او د مرکزي کميټې غړي دي. بيريکوف چې لږزيده وويل هو ملګری کارمل زه تاسې پيژنم ، ډيرخوښ يم مهرباني وکړئ ننوزئ . کارمل ښه به وي چې موټرهم سرای ته د ننه يوړل شي ...، هغه د ناڅاپی راتلو موخه داسې توضيح کړه لازم دي فوراً د ملګري پوزانوف سره ملاقات وشي ، خو زمونږ دا هيله ردوي ، خو دا کار خورا عاجل دی . بيريوکوف د وروستيو توضيحاتو نه پوه شو چې د ميلمنو له نظره شوروي ملګري د سياسي بيرو له پريکړې څخه يعنې د پرچميانو د افتخاري تبعيد څخه خبرندي او که د شوروي مشرتابه له واقعيت څخه خبر شي فوراً به مداخله وکړي او سپين سترګي خلقيان به په ځای کينوي. کله کله به ميلمنو د ټلفون څخه زنګ واهه او کوښښ يې کاوه په پښتوخبرې وکړي ځکه چې بيريوکوف پرې نه پوهيده...، هغوی په څرګنده توګه تره کي ته ښکنځل کول او په سپکه به يې امين ياداوه.» ۶۳ / ۸۹ – ۹۰ لکه څرنګه چې د امنيتي ملحوظاتو له امله د شپې ګرزيدو

بنديز لګيدلی وو، نابلل شوو پرچمي مشرانو د شپې نوم نه درلود شپه يې هملته تيره کړه او سبا سهار له دې کور څخه ووتل. لدې څخه ښکاري چې کارمل هيله لرله چې پوزانوف به له هغه سره مرسته وکړي خو سفير پوهېدلو چې تره کی يې خبره نه مني او يا دا چې سفير هم غوښتل چې پرچمي مشران له هېواد څخه لاړ شي. د کشتمند دا وينا چې تره کي ورته ويلي وو هم ښيي چې تره کي د شوروي د سفير وړاندیزاو د پرچميانو په اند فشار ته غاړه نه ده ايښې « هيڅوک حق نلري چې د بل چا استازيتوب وکړي. ستاسې رهبر کارمل شوروي سفير ته شکايت وکړ څه ګټه يې وکړه چې ته يې بيا تکراروې.» ۴۰۶ / ۳۹

د پرچم مشران بهر ته ولاړل خو څه موده وروسته د هغوی يو شمير ملګري د کودتا په تور زنداني شول او په تحقيقاتو کې يې ويلي وو هغوی د پوځي کودتا هوډ درلود او په بهر کې پرچمي سفيران په کودتا کې ښکيل دي نوهماغه دي چې د دې سفيرانو نه غوښتل کيږي چې هيواد ته راستانه شي خو هغوی هيواد ته نه راستنيږي او د خلقي حکومت د ادعا له مخې د سفارتونو شتمنۍ يې هم له ځانه سره وړي او د وارسا د تړون اړونده هېوادونو کې پټ ژوند غوره کوي. په پاکستان کې سفير محمود بريالی لومړی خپل ورور کارمل چکوسلواکيا ته ورځي او د هغه نه يو ليک د شوروي مشرانو په نامه اخلي او بيا مسکو ته ځي. نومورې د نيکراسوف په نامه د کی جی بی يوه مامور ته د ټيليفون له لارې وايي: « د بشريت په نامه ! مورږ وژغورئ ! د بشريت په نامه! مورږ وژغورئ! هغه دا خبره په ځوځو ځله تکرارکړه او په هرځل يې په سلګيو سلګيو ژړل. زه نه پوهيږم چې څه وکړم . زه هيڅ شی په لاس کې نلرم چې پخپله يې وکړم . زمورږ يواځينۍ او ټوله هيله شوروي ملګري دي . زه له ببرک کارمل څخه ليک لرم خو نه پوهيږم چې دغه ليک چاته ورکړم. » ۱۲۴ / ۸۱ د شب های کابل نومي کتاب پرچمي ليکوال په بهر کې د سفيرانو د خلقي ضد فعاليتونو په هکله د کتاب په ۷۱ مخ کې ليکي: « تره کی او امين پدې نظر وو چې د کارمل او د هغه د ډلې په تبعيدولو سره به د پرچم د اړخ د جنجالونو څخه بيغمه شي خو دا يوه تيروتنه وه. ځکه چې د هيواد څخه بهر د افغانستان د دموکراتيک جمهوريت د سفيرانو او سياسي استازو په توګه د پرچم د اړخ د مشرانو ګومارنه چې له هره اړخه خوندي وو د هيواد په د ننه کې د خپلو پټو سازمانو سره اړيکي لرلې او هغوی ته يې دستورونه ورکول. د ظهور رزمجو، فريد مزدک، نجم الدين کاوياني، محبوب سنګر، سيداکرام پيګير، خدايداد بشرمل او ... په څېر کدرونه او سلګونه نورې کوچنۍ او لويې کړۍ فعالې وې ،په پټه يې د ځمکې لاندې خپل اپوزيسيوني فعاليتونه پرمخ وړل او د رژيم خلاف يې د هيواد په ګوټ ګوټ کې ورانکاره فعاليتونو ته سازمان ورکاوه.» پرچمي مشران چې اړ شول د سفيرانو په توګه بهر ته لاړشي د نجم الدين کاوياني په وينا بهر ته د تللو مخکې « د کارمل يواځينۍ توصيه خپلو پلويانو ته د خدای په امانۍ په مهال دا وه چې ټولې هڅې د تره کي او امين د رژيم د بدناموlو او ناکامولو په موخه را ټولې کړئ او بس.» ۵ / ۱۱۱

کله ناکله په تاريخ کې واک ته د رسېدو په موخه د ځينو سياستوالو کړه وړه تکراريږي. دلته خبره د هغو سياستوالو څخه ده چې په ولس کې اعتبار نلري خو د واک مدعيان دي ، واک ته رسيدل د پرديو پرمټ غواړي او د هغوی د مرستې او ملاتړ د ترلاسه کولو لپاره په هرکار،حتي د خپل پلرني ټاټوبي په خرڅولو هم لاس پورې کوي. انټرناسيوناست محمود بريالی ، سترمجاهد او د ټاټويي اشغال پر مهال اعلان شوي ملي اتل!؟ احمدشاه مسعود د دغو سياستوالو څخه دي. په ۱۹۷۸ کال کې په مسکو کې شوروي څارګر نيکراسوف ته د بريالي د ژړا او زاريو په هکله مو ولوستل . د څه د پاسه شلو کلونو وروسته احمدشاه مسعود چې د هغه بهرني حاميان نومورې چګوارا ، ناپيليون ، پوځي نابغه او... شميري د امريکايي ليکوال ستيوکول په وينا« په دوشنبه کې پخپل کور کې مسعود تامسن ته ژړا وکړه چې د

افغانستان په ګوټ ګوټ کې د ده پاشلو متحدينو ډيرمحدود پرمختګ کاوه ، اکمالات يې محدود وو، کرزيان د کندهار په شااوخوا او پاکستان کې ترسخت فشارلاندې وو. تامسن ته يې وويل دوستم داسې فکرکاوه چې له راستنيدو سره سم به يې ټول ازبکان وسله پورته کړي او په پاڅون به لاس پورې کړي خو دا کار ونشو. زه پخپله پردې ګروهه نه يم چې د طالبانوماتيدل به ژر شوني وي.» ۱۴۴ / ۸۱۷ پردیو ته د انقلابي بريالي او مجاهد مسعود ژړا که له يوې خوا د هغوی د شخصيتونو کمزوري ښيي له بله پلوه په پردیو پورې د دوی ټرلتوب هم نندارې ته اړدي . روسان او امريکايان د همداسې لوبډلو سياستوالو په لټه کې وو. روسانو او امريکايانو هغوی او د هغوی همفکران پخپلو غيږو کې ونيول او ونازول او د افغانستان د نيولو په بيه يې ظاهرآ واک ته ورسول.

اصلي موضوع يعني د پرچميانوخلقي ضد او دولتي ضد کړنوته را ګرزو. د ثور انقلاب وروسته د اګسا کامرې او دوربينونه د پرچميانو لوري ته راګرزول شوي وو. په پرچميانو کې ملي ګټو ته ژمنو او همدارنګه اپورتونښستو غړو يې چې دوهمې ډلې يې دوه ګونی رول لوباوه هم اګسا ته د خپلوملګرو د نقشو او د پرچميانو په خبره د مخفي مبارزې په اړه رپوټونه ورکول . د کارمل د دستور پربنسټ د هغه پرچمي پلويان د حکومت د اداري چارو او سمونو د سبوتاژ ، په خلقي اړخ کې دې يا هغه مشر ته په غوړه مالۍ او ورانکاريو بوخت شول. لکه څرنګه چې پورته ويل شوي وو بريالی د تره کي د ستاينې او غوړه مالۍ او نجيب بيا د هغه د غوسې راپارولو لوبه پيل کړې وه او وکيل هم د امين سره د لا نږدې کېدو تمرين کاوه څرنګه چې پدې هکله يو کست د اګسا په لاس کې لويدلې وو چې « نوراحمدنور وکيل ته وايي چې لانورهم د امين سره ځان نږدې کړئ او وکيل د نوراحمدنور په ځواب کې وايي چې زه خو ډير کوښښ کوم خو امين پدر ۰۰۰ راباندې باور نه کوي. »۶۰ / ۸۲ د اګسا د کشفي اوڅارګري فعاليتونو پايله دا شوه چې د پرچميانو د ګوندي او دولتي ضد کړنو په اړه لاسوندونه برابر شي او د جون د اوولسمې نيټې د سياسي بيرو غونډې ته يې وړاندې کړي. په سياسي بيرو کې لايق او بارق د پرچم د فرکسيون مشران هم د خپلو ځوانو پرچمي ملګرو(نجيب الله ، بريالي او وکيل) ګوندي ضد کړنې وغندي او د سفيرانو په توګه مقرر شي . کله چې کارمل وليدل چې د ملګرو د پټو فعاليتونوڅخه يې پرده پورته شوه او پدې ډول په خپله پيل کړې لوبه کې پاتې راغی يوه ورځ وروسته« د جون په اتلسمه پداسې حال کې د تره کی دفترته ننووت چې د شوروي سفير پوزانوف او لوی ګوندي سلاکار خازاروف د تره کي سره وو،کارمل بيله دې چې لوی سفير ته پام وګرزوي د واکمن وضعيت نه شکايت وکړاو د تره کي ځخه يې وغوښتل چې نه منونکي وضعيت ته د پای ټکی کيږدي.» ۳۹ / ۳۷۸

د پورتنيو ځرګندونو نه او د هغه مهال له بهيرونو ځخه بريښي چې کله د جون په اتلسمه په خپله خوښه کارمل د ګوند مشر ته وړاندیز وکړ چې دی، نوراحمدنوراو اناهيتا راتبزاد هم بهرته ولېږل شي سياسي بيرو د جون په ۲۴ پريکړه وکړه چې هغوی هم سفيران شي اودوی ټول د خپلو نويو دندو په لورخوځيږي. کارمل چکوسلواکيا ته د تګ په لار څو ورځې د مسکو په اکراين نومي هوټل کې تم شو. کارمل په مسکو کې د (ا ، خ ، د ، ګ) د ګوندي کميټې غړو ته چې ده ته ورغلي وو د سفير په توګه دندې ته د غاړې ايښودلو په هکله ويلي وو : « په يوه زين باندې دوه کسه نه ځائيدلو، نه مې غوښتل چې د وينو سيلاب وبهيږي نو ځکه مې د آس زين نورمحمدتره کي ته پريښود او زه تري راووتلم. » ۱۲۲/ ۱۶۰ د کارمل دا وينا د تره کي د هغه خبرې سموالی ښيي چې غوربندي ته يې ويلي وو چې دوه پاڅايان په يوه اقليم کې نه ځايږي. يو بهرنی ځيرونکی د کارمل شونتياوو او واک ته د رسيدو د ليوالتيا په اړه ليکي :« ددې حقيقت سره سره چې ببرک کارمل د خلک دموکراتيک ګوند د خورا مشهورو لارښوونکو ځخه معرفي شوی خو دا يې نشو کولای چې د خلک دموکراتيک ګوند او يا د وسلوالو

ځواکونو اړين ملاتړ حاصل کړي ترڅو د تره کي يا امين پرضد يو بريمن چلنج پيښ کړي .» ۱۴۵ / ۱۳۰ کارمل سفارت ته د تلو مخکې خپلو پلويانو ته ددې سربېره چې د تره کي او امين د رژيم خلاف کړنو ته دوام ورکړي دا هم ويلي وو:« هغه به بيرته هيواد ته سور بيرغ په لاس کې راستنيږي. »۴۹ / ۵۴ چې بيله شکه دا ډاډ شوروي اړخ هغه ته ورکړی وو او د مسکو چارواکو خپلې ژمنې ته د۱۹۷۹ کال د دسمبرپه اووه ويشتمه عملي جامه وړاغوستله. کارمل نه يوازې سور بيرغ په لاس بلکې د شوروي د سره لښکر سره افغانستان ته راستون شو. کارمل او د هغه فرکسيوني ملګري (نوراحمدنور، اناهيتا راتبزاد، بريالی، نجيب ، وکيل) له هيواده ووتل خو خپلو ملګرو ته يې د کودتا دستور پريښود او د مختلفو شبکو له لارې چې د شوروي سفارت شبکه يې خورا فعاله وه د پرچميانو د پټې مبارزې په مخته وړلو کې مرسته کوله. په هالند کې مېشت پرچمي آرين اميني وايي چې بهر ته د کارمليانو د تګ وروسته چې تنکی ځوان وم د خپل مشر ورور د هدايت له مخې په بايسکل د شوروي سفارت مخې ته تللم او يوه شوروي به اعلاميې را کولې او هغه به مې خپل ورور ته ورکولې او يا به مې هغه په پټه وېشلې .د پرچميانو دا کړنې د اګسا نه پټې نه وې او پايله يې د زيات شمير پرچميانو زنداني کيدل او د شاه پور احمدزي په څېر د هغو پرچميانو وژل شول چې د کی جی بی سره يې اړيکې نه درلودلې او هغوی چې د کی جی بی تنخوا خواره وو لکه کشتمند، رفيع ، قادر او نور ژوندي پاتې شول . لدې څخه ښکاري چې د پرچميانو له لوري د خلقي واکمنۍ په وړاندې پوځي کودتا تور نه بلکې واقعيت وو. خلقي مشرانو بهر ته د پرچمي مشرانو شړنه بری ګنلو خو دا د غازی امان الله خان په شان د تره کي تيروتنه وه چې هغه هم نادرخان او ورونه د سفيرانو په توګه وګومارل ګڼې چې هغوی يې بې اغيزې کړل خو وليدل شول چې څه موده وروسته انګريزانو نادرخان او روسانو کارمل واک ته ورسول.

سمونونه اوغبرګونونه

د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند داسې مهال واک ترلاسه کړچې افغانستان د نړۍ د خورا وروسته پاتې هېوادونو څخه شمېرل کېده . غوڅ اکثريت خلک يې په کرنه او مالدارۍ بوخت وو. خو بيا هم دومره کرهنيز توکي نه توليدېدل چې د ټولنې لومړنۍ اړتياوې پوره کړي لدې امله د لومړنيو خوراکي توکو(غنم ، وريجې ، شکره ،غوړي) ستره برخه له بهرڅخه واردېدله.لامل يې د واکمنو غيرعادلانه توليدي مناسباتو سربيره کرنه د بابا آدم (ع) د زماني په شان پرمخ بيول کيده. زياتې کرهنيزې ځمکې د لويو ځمکه والو په واک کې وې او هغه يې بې ځمکې او لږځمکې بزګرو او زراعتي کارګرو ته په دهقانۍ يا اجاره ورکولې. کروندګر اړ وو چې ټول کال د خپلې کورنۍ سره ګډ د ملاکانو په ځمکه کار وکړي او د حاصلاتو د راټولولو پرمهال دومره څه ترلاسه کړي چې يوازې ژوندي پاتې شي. هرې کورنۍ ته د غم او خوښۍ پېښې راتلونکې دي .په افغاني ټولنه کې د واکمنو دودونو او رواجونو له امله د خپلوعزيزانو په ماتم کې ناست بزګر مکلف وو چې د تدفين او تکفين او يا د خپلو زامنو د واده ملاماتونکي مراسم ترسره کړي. دا کارهغه وخت شونی وو چې بزګر د سيمې د شتمنو څخه پيسې قرض يا په سود واخلي او يا خپله ځمکه ګرو کړي. شتمن چې د دې فرصت په تمه وو د بيوزلو ځمکې په ګروۍ اخيستې او يا به يې په لوړ سود پيسې ورکولې. سود په اسلام کې ناروا دی خو زمور په ټولنه کې روا کار شمېرل کېږي. بې وزلو چې د ملاماتوونکي سود د ورکولو وس نه درلود د وخت په تيريدو سره اړ کيدل خپلې ځمکې سودخورو ته وپلوري . کله به چې د سود د نه ورکولو له امله خبره محکمې ته ورسيده په قضايي ارګانونو کې د شته فساد له امله بزګران اړ وو چې بډې ورکړي او يا بنديان شي. هغو بزګرو

چې ځمکې له لاسه ورکولې د کارموندلو لپاره ښارونو ته مخه کوله خو په ښارونو کې هم هغوی کارنه موندلو ، ډیری یې او په تیره ځوانه برخه یې اړکیدل چې په ناقانونه ډول بهرنیو هیوادونو ته لاړ شي. د چنګاښ د کودتا وروسته د اتمو ټولګیو له فارغانو څخه د کانکور د آزموینې قانون د دې لامل شو چې هرکال زرګونه تنکي ځوانان د زده کړو نه محروم او په دې ډول په هېواد کې وزګاره میلیوني لښکر زیاتیده. شاوخوا دوو میلیونو کوچیانو د سیمې له خلکو سره ستونزې او کله ناکله شخړې لرلې. هغوی په بشپړ ډول له روغتیایي خدمتو نه محروم وو او د ماشومانو لپاره یې ښوونځیو شتون نه درلود. ډیری بزګرو د اقتصادي ستونزو له کبله دا وس نه درلود چې خپل زامن ښوونځیو ته واستوي او په غوڅ اکثریت کلیوالي سیمو کې د نجونو د ښوونځیو څرک نه لګیده. پدې توګه ببسوادي د افغاني ټولنې ځانګړتیا وه. په پرمختللو ټولنو کې په مورنۍ ژبه لومړنۍ زده کړې د هر ماشوم حق دی خو په افغانستان کې لږکیو دا شونتیاوې نلرلې. عجیبه خو لا دا وه چې په پلازمېینه ،کابل کې چې نیمایي اوسیدونکي یې پښتانه وو ، پښتانه ماشومان هم اړ وو په دري (پارسي) ژبه خپلې زده کړې تر سره کړي. د پلازمېینې په لوړو پوهنیزو بنسټونو کې زده کړې په دري ژبه پر مخ تللې چې اوس مهال هم همداسې ده.

په دولتي ادارو کې د مامورینو په استخدام کې بیعدالتي موجوده وه. د مامورینواو کارګرو(اجیرانو) په ماکولاتو کې توپیرشتون درلود. دولتي کارګرو روغتیایی بیمه نلرله. البته چې د مامورینو پرته ټول ولس هم د روغتیایی بیمې څخه بې برخې وو لکه څرنګه چې اوس هم وضعیت د هغه مهال په څېر دی. لدې څخه معلومېږي چې د ټولنې غوڅ اکثریت وګړو او په تېره کروندګرو او کوچیانو د ستونزو او کړاوونو ډک ژوند درلود، ببسوادي او بیکاري یوه ملي ستونزه وه. د افغانستان د هغه مهال وضعیت د آلمان شپیګل مجله داسې ارزوي:« افغانستان د نړۍ یو وروسته پاتې خوار هېواد شمېرل کېږي او د نړۍ ماجراجو هېواد پېژندل شوی دی. دا هېواد د وسپنې پټلۍ نلري او د سمندر څخه بې برخې دی. د غونډیو او درو نه یې د لوست او لیک څخه محروم کوچیان د اوښانو ، آسونو او پسونو سره ځي او راځي، د ځېنو ښارونو پرته تر اوسه د منځنیو پېړیو شرایط واکمن دي. د درو او غرونو تر منځ یې کوکنار کرل کېږي چې افغانستان یې د تریاکو په ستر تولیدوونکي اړولی دی. د ویني کسات شتون لري، ښځې په بشپړ ډول پټې دي،د ژوند متوسط عمر څلوېښتو کلو ته رسېږي...، دا چې څومره نفوس لري هېڅا ته معلوم ندي. کېدای شي ۱۳ میلیونه یا ۱۹ میلیونه وي . تر اوسه دا غرنی هېواد غیر اقتصادي دی خو د آسیا مهمه ستراتېژیکه نقطه ګڼل کېږي...» ۱۴۶ په مجله کې د یوې مسآلې پرته چې افغانستان ماجراجو هېواد ښیي نوره ارزونه یې بشپړه سمه ده او د هغه مهال د افغانستان ربښتینی انځورکاږي. له بده مرغه د څه د پاسه څلورو لسیزو په تېرېدو سره اوس هم موږ د هماغه افغانستان شاهدان یو. د بېلګې په توګه اوس هم معلوم نه دي چې افغانستان څومره نفوس لري ، پنځه دېرش میلیونه یا پنځه څلوېښت میلیونه. خلقي حکومت وو چې په ۱۳۵۸ کال کې یې سرشمېرنه تر سره کړه چې د هېواد د اوسیدونکو شمېر یې څوارلس نیم میلیون تنه اعلان کړ .

واکمنۍ د دې ګڼ شمېر ستونزو د حل چاره د پیاوړي وفاداره پوځ په جوړولو، د بیوزلو وګړو په ګټه د سمونونو په پلي کولو، د ځمکو په دموکراتیکو اصلاحاتو ، د بیسوادۍ د له منځه وړلو ، د ملي مسئلې په عادلانه حل او د ښځو د حقوقو په خوندي کولو کې لیدل او خپله دنده یې ګڼله چې دا حالت بدلون ومومي او د سمونونو او اصلاحاتو په پلي کولوسره دا ګڼ شمیرستونزې حل کړي. له همدې کبله انقلابي دولت د سمونونو د راوستلو په موخه یو لړفرمانونه صادر او اړین قوانین او لوایح جوړکړل چې د انقلابي شورا شپڼم، اووم او اتم لمبرفرمانونه یې د یادولو وړ ښکاري. دا فرمانونه د ګوند د مخالفینو له لوري اسلامي ضد، بېوخته او بېړه ناک وګڼل شول پداسې حال کې چې « د خلقیانو د ځمکو اصلاحات

د افغانستان د ټولنې او د فیوډالي نظام نابرابریو او ټولنیزو ستونزو ته یو مناسب او خیرغوښتونکی ځواب وو.» ۴۷ / ۳۵ پر بله خوا د همدې لیکوال له انده شورویانو د خلقیانو دا حرکتونه ډېر ځانغوښتونکي شمېرل. که څه هم د خلقي حکومت دا سمونونه د اسلامي ارزښتونو سره په ټکر کې نه وو ، ډېر بنستیز هم نه وو بلکې د وخت غوښتنه او اړین وو خو د وروسته پاتې افغاني ټولنې له واکمنو دودونو او واکمن ذهنیت سره په ځېنو برخو کې په ټکر کې وو . خلقي واکمني سره لدې چې د کورنیو پرشا تلونکو او محا فظه کارو کړیو او له بهرڅخه د پانګوالې نړۍ د پټو او څرګندو لاسوهنو هدف ګرزیدلې وه د ګوند د عمل د کړنلارې د پلې کولو په موخه د هیواد اقتصادي په ټپه ولاړ حالت ته د ساه ورکولو او د خلکو په ژوند کې د مثبت بدلون په موخه په ګړندیو هراړخیزه سمونونو لاس پورې کړ. حکومت د انقلاب دې اصل ته په کتو سره چې انقلاب هغه وخت ارزښت لري چې د ځانه دفاع وکړي د پوځ د جګړه ئیز چمتووالي لوړولو او پیاوړتیا ته مټې بد وهلې. پوځ ته یې د وفاداره افسري کډرونو د چمتو کولو په موخه د لنډې مودې پوځي کورسونه جوړ او په هغو کې یې د ګوند او د ځوانانو د سازمان د غړو روزنه پیل کړله . د دې کار پایله دا شوه چې د افغانستان پوځ په یوه ډاډمن او ځواکمن پوځ چې د هیواد کورنیو او بهرنیو دښمنانو ته د سترګو اغزی وو واوړي. په اداره کې د سمونونو د راوړلو په موخه لومړی ګام د مامورانو او کارګرو(اجیرانو) ترمنځ د تبعیض او توپیر له منځه وړل وو. حکومت د مامورینو او کارګرانو د کوپوني توکو او ماکولاتو ترمنځ شته توپیر له منځه یووړ.د نویو اصلاحاتوله امله هم دولتي مامورین اوهم کارګران د یو شان غلګې او ماکولاتوڅخه برخمن شول. همدارنګه کارګرانو ته د مامورانو په ځېر روغتیایي بیمه په پام کې ونیول شوه. د افغانستان د دموکراتیک جمهوري دولت له لوري پورتني سمونونه ښیي چې موخه یې د ټولنې د ټیټې او خوارې طبقې په ګټه د طبقاتي نابرابریو له منځه وړل وو چې دا د ربښتیني ټولنیز انقلاب د پیل په لور لومړني ګامونه وو. د ظاهرشاه او داودخان د واکمنۍ پر مهال د قانون له مخې هغه کسان په ادارو کې د مامورانو په توګه استخدامېدل چې د دوولسم ټولګي شهادتنامه ولري. خو په هیواد کې داسې پوهان لږ نه وو چې د لیسو مخ یې هم نه ولیدلی خو په خصوصي توګه یې زده کړې وې چې پوهه یې د لیسانس د دپلوم لرونکو نه هم لوړه وه چې عبدالحی حبیبي اوعبدالشکور رشاد یې څرګندې ببلګې دي چې دواړو حتی متوسطې زده کړې نه وې کړې . دواړو شپږکاله زده کړې ترسره کړې وې خو د خپل ذکاوت، وړتیا ، هلوځلو او شخصي ځیرنو له امله یې د دایره المعارف حیثیت درلود. د حبیبي څخه ۱۳۲ ځیرنیز- علمي آثار په میراث پاتې شول او له رشاد څخه ۵۹ چاپ شوي او ۸۰ ناچاپه آثارپاتې دي. رشاد د لومړني ښوونځي د پای ته رسولو وروسته چې دیارلس کلن تنکی ځوان وو د ښوونکي په توګه مقرر شو او نوموړي د کوچنی ښوونکي لقب تر لاسه کړ. د ظاهرشاه د زماني د مامورانو د استخدام قانون څرګنده طبقاتي بڼه لرله او د ټیټو طبقو خلاف جوړشوی وو. د ګوند د واکمنۍ پرمهال هغو کسانو چې اکثراً د لېرې پرتو کلیوالي سیمو څخه وو چیرې چې لیسو شتون نه درلود او یا هغو کسانو چې د اقتصادي ستونزو له کبله خصوصي زده کړې وې حق وموند چې د آزموینې په ورکولو سره په دولتي ادارو کې د مامورانو په توګه مقررشي. د ثورانقلاب مخکې د مامورینو ترفیعات د بست د لرلو په صورت کې ترسره کیدل او کوم مامورچې بست نه درلود کلونه کلونه به یې ترفیع نه کوله. هیره دې نه وي چې د یحیی د کورنۍ د واکمنۍ پرمهال بستونه د روابطو پر بنسټ ورکول کېدل نه د ضوابطو او وړتیا پراساس. البته یو شمېر د خوارو کورنیو اړونده کسان هم لوړو مقامونو ته رسېدل خو هغه هم د معتبرو کورنیو سره د پېژندګلوی او خپلوی له برکته . له همدې امله خوار ،بې وسیلې او بې واسطې مامور په لوړ بست نه مقرریده.نوې واکمنۍ داسې قانون پلی کړ چې مامور به د خدمت د ټاکلې مودې د تیرولو وروسته د مساعدسجل د لرلو په شرط ترفیع کوله. البته

د کارمل د واکمنۍ پر مهال بېرته د پاچا د زماني قانون پلی شو. واکمنۍ خپل اصلاحي پروګرامونه یوازې په دولتي بنسټونو کې محدود نکړل بلکه په ټولنه کې یې هم بنسټیزو بدلونو راوستلو ته مټې را بډ وهلې.

د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند د کړنلارې منځپانګه د زیارکښو طبقو په ګټه د بنسټیزو سمونونو په راوړلو څرخېده چې د ځمکو دموکراتیک اصلاحات، د بیسوادۍ له منځه وړل ، د ملي مسالې عادلانه حل او د ښځو او نارینه وو د حقوقوبرابري یې مرکزي ټکي وو. ګوند د واکمنیدو وروسته بیله ځنډه پدې برخه کې عملي ګامونه اوچت کړل.

لومړی ګام یې په هیواد کې د ښوونې اوروزنې د بهیر ښه سمبالتیا او شته ستونزو او په تیره د اتمو ټولګیو د زده کوونکو لپاره د کانکورلغوه کول وو چې د خلکو له پراخ ملاتړ نه برخمن شو. نوې واکمنۍ د ماشومانو لپاره په مورنۍ ژبه د زده کړو د پلي کولوهڅې پیل کړې چې د کابل په لومړنیو ښوونځیو کې د پښتنو ماشومانو لپاره ځانګړي ټولګي جوړ کړل. د بیسوادۍ د له منځه وړلو سره جهاد اعلان شو. د افغانستان د ورونو قومونو د ژبې او فرهنګ د ودې لپاره په ازبکي ، ترکمني او بلوڅي ژبو د ګوراڅ ، یولدوز او سوپ په نامه د جریدو خپرول هغه بیساره اقدام وو چې په سیمه کې یې ساری نه درلود. خلقي حکومت د هیواد په سیاسي ـ ټولنیزو چاروکې د خلکو د ګډون د تامینولو په موخه د مختلفو ټولنیزو او صنفي بنسټونو او جوړښتونو لکه د ځوانانو،ښځو، د کارګري اتحادیو، دهقاني کوپرایتفونو اوتعاوني صندوقونو د جوړولو هڅې پیل کړلې. په ۱۹۷۹ کال کې حکومت د سرشمیرنې په حیاتي او حساس کار لاس پورې کړ چې د هرهیواد او د حکومتونو د اقتصادي – ټولنیزو پلانونو د تطبیق لپاره اړین بریښي. په افغانستان کې د دې کار حساسیت پدې کې وو چې په کلیو کې څوک چمتو نه وو د ښځو په اړوند معلومات ورکړي .د دولت مخالفینو پدې اړه بې بنسټه تبلیغات پیل کړل ترڅو ولس د حکومت خلاف ولمسوي یو د دغو تبلیغاتو نه دا وو چې « دا سرشمیرنه پدې موخه ترسره کیږي چې ځوانا ن تثبیت او بیا یې سایبریا ته واستوي.» ۴۹ / ۳۸

ګوند پدې باور وو چې د ولس د باسواده کولو له امله د ارتجاعي روحانیت او د بهرنیو د تبلیغاتو اغیز کمیږي چې پدې ډول نشي کولای ولس د دولت د اصلاحي پروګرامونو خلاف راوپاروي. د ځمکو د اصلاحاتو په سرته رسولو سره د حکومت وګړنیز ملاتړ پیاوړی کیږي او بزګر د دولت د دفاع په سنګرکې دریږي. د دولت د مخالفینو اصلي وسله په دې لاره کې دین او مذهب وو چې پیل شوي سمونونه چې ټولنه یې د پرمختګ په لور ببوله هغه یې د اسلامي اصولو خلاف ګڼل بیله دې چې پدې اړه په روښانه توګه څه ووایي. په یاد ولرو چې په اسلامي ټولنو کې د اسلام او مدرنیزم ترمنځ ټکرونه تل د دې ټولنو د سیاسي بهیرونواصلي لاملونه وو. په دې ټولنو کې د مدرنیزم او سمونو په وړاندې دیني او مذهبي غبرګونونه په مختلفوکچو خپل اغیز پرې ایښی دی چې د ثورانقلاب وروسته د نوې واکمنۍ د سمونو په وړاندې یې ټاکونکی رول ولوباوه . په افغانستان کې چې غوڅ اکثریت خلک په کرنه او مالدارۍ لګیا وو د واکمنوغیرعادلانه فیوډالي او نیمه فیوډالي تولیدي مناسباتو له کبله د زېښناک لاندې وو . ددې ستونزې د حل یوائینۍ لاره د ځمکو اصلاحات وو ترڅو واکمن تولیدي مناسبات چې د ټولنې د ودې اوپرمختګ خنډ ګرزیدل بدلون ومومي .له همدې امله وو چې نوي رژیم د انقلابي شورا د شپږم او اتم لمبر فرمان په صادرولو سره د دې غیرعادلانه مناسباتو د ماتولو په لار کې عملي ګامونه اوچت کړل. واکمنۍ د بزګرو دې ستونزو ته چې ټولنیزه ستونزه ګڼل کیده په کتلو سره د سود سلم او ګروی د ستونزې د عادلانه حل په موخه د افغانستان د دموکراتیک جمهوریت (ا. د . ج) د انقلابي شورا شپږم لمبرفرمان صادرکړ. پدې فرمان کې داسې یومیکانیزم په پام کې نیول شوی وو چې د سود خورو او قرضدارو کسانو له خوا ورکړل شوې روپۍ محاسبه او د سود خوړونکو یا ګروي دار له خوا نور له پوروړي

څخه د سود اخيستل بند او ځمکه بيرته د هغې اصلي خاوند ته ورکول کيده.د دې فرمان پر بنسټ « يوولس ميليونه افغانان د سودخورو او ګروي لرونکو له ظلم نه وژغورل شول اوهغوی د يودیرش ميلياردو افغانيو له ورکولو څخه معاف شول. » ۱۴۷ / ۲۵۱ ددې فرمان د څلورمې مادې له مخې هغو کسانو چې د لسو جريبو لومړۍ درجې او د هغې معادل يا لږځمکه لرله او« هغه يې د۱۹۷۴ ز کال پخوا د سود، سلم او ګروۍ پراساس چې د چا پوروړي وو د پور او سود څخه معاف وو.هغه بزګران چې د لسو جريبو لمړۍ درجې يا د هغه معادل يا ترهغه د لږ ځمکې خاوندان وو ، که په کال ۱۹۷۴ کې يا تر هغه وروسته د سودسلم يا ګروی پراساس د چا پوروړي وو ، د پور اصلي پيسې يې له سود پرته وروسته تر يوه کاله ، پدې شرط چې قانوني سند موجود وي په لاندې ډول ور کولې :که د پور اړوند سند په کال ۱۹۷۴ اړه لرله تر يوه کال وروسته د ټول پور شل په سلو کې، که سند په کال ۱۹۷۵ کې وو څلويښت په سلوکې تريوه کال وروسته په دوو کلو کې، که سند د کال ۱۹۷۶ وو شپيته په سلو کې تريوه کال وروسته په دريو کلو کې، که سند د کال ۱۹۷۷ وو تر يوه کال وروسته اتيا په سلوکې په څلورو کالواو که سند د کال ۱۹۷۸ وو نو په سلو کې سل تر يوه کاله وروسته په پنځو کلونو کې ورکړل شي .» ۴۰ /۳۹۵ د ګوند د کړنلارې پربنسټ د واکمنو توليدي مناسباتو د ماتولو اصلي چاره د ځمکو د اصلاحاتو پلې کول وو له همدې کبله د ځمکو د دموکراتيکو اصلاحاتو قانون د ۱۹۷۸کال د ډسمبر په مياشت کې د انقلابي شورا د اتم لمبر فرمان په صادرولو سره نافذ شو. ددې فرمان پربنسټ هرې بزګرې کورنۍ پنځه جريبه لومړۍ درجه ځمکه يا د هغې معادل په وړيا ډول ترلاسه کوله. د ځمکې په اصلاحاتو کې د ورکړل شوو شمېرنو له مخې د۱۳۵۸ کال د ثور ترمياشتې پورې ۱۳۴۰۰۰۰جريبه ځمکه څه د پاسه ۱۳۲۰۰۰ بې ځمکې بزګرو ته په وړيا توګه ورکړل شوه. له دې سره سم د دهقاني کوپراتيفونو شمېره چې په تير نظام کې له ۱۳۵ کوپراتيفونو څخه پورته نه وه او غړي يې ټولټال ۱۲۸۳۸ تنه ښودل شوي وو، د کوپراتيفونو شمېره له ۸۲۰ څخه واووښته او څه ناڅه ۹۰۰۰۰ غړي يې پيدا کړل چې ټوله ونډه يې د ګډون د حق او د غړيتوب د حق له مخې ۳۶مليونو افغانيو ته رسيده. دغه شان د بزګرانو د مرستې صندقونه هم ۱۸۴۰ صندقو ته پورته شول چې د ورکړل شوو شميرنو له مخې يې ۷۲۰۰۰۰ غړي لرل. همدارنګه د دولتي فارمونو د جوړولو پلان هم ونيول شو .په دې برخه کې ۱۴۵۰۰۰جريبه ځمکه بيله شوه چې له دې جملې څخه ۱۷ زره جريبه دولتي فارمونو او پاتې کوپراتيفونو ته ورکړل شوه. د ځمکو اصلاحاتو وښودل چې خلکو د هغو هرکلی وکړ او په ډيرو سيمو کې لوی ځمکه وال پخپله خوښه چمتو وو چې خپلې ځمکې بزګرو ته ورکړي. د ساري په توګه د غزني د مقر په ولسوالۍ کې د حاجي فضل په نامه يوه خان چې دری سوه بزګر يې لرل خپله زرګونه جريبه ځمکه په خپله خوښه دولت ته ورکړله خو همدا خان د پرچمي ولسوال د دسيسې له امله ووژل شو . سره لدې د ځمکو د اصلاحاتو پر مهال له قانون نه سرغړونې و شوې چې لاندې دوه لاملونه يې لرل:

الف – د ځمکو د سروې اړيني شميرنې په لاس کې نه وې،د اصلاحاتو په پروسه کې پاڅه د تجربې او مسلکي پوهې درلودونکی پرسونل په هيڅ حساب وو.

ب- آرمان پالنه تر واقعيتونو لوړه او د خامو احساساتو بهير واکمن وو.

د دې ستر ټولنيز- سياسي پروګرام د پلې کولوپه موخه واکمنۍ ته په کار وه چې اړين چمتووالی يې نيولی وای ، په تجربوي توګه يې د ځمکو وېش په يوه يا دوو ولسواليو کې ترسره کړی وای او د دې تجربې له مخې يې بيا په ټول هيواد کې پلی کړی وای. د ځمکود ا صلاحاتو د پلي کولو څخه د واکمنۍ موخه د واکمنو توليدي مناسباتو له ماتولو پرته په هيواد کې د اړتيا وړ خوراکي توکو د توليد د کچې لوړول او د پرمختلونکي صنعت لپاره د اومو توکو برابرول هم وو. خو د شوروي له اشغال وروسته

عملاً دا بهير و درید او برهان الدین رباني د۱۹۹۳ کال د ډسمبر په اته ویشتمه یو فرمان صادر کړ چې د هغه له مخې د پخواني دولت ټول قوانین لغوه شول او په ځانګړې ډول چا چې د«کمونستانو» په واکمنۍ کې ځمکې ترلاسه کړې وې هغه یې باید د ځمکې پخوانیو خاوندانو ته ورکړي او که یې خاوندان نه وي هغه دولت ته وسپاري. البته چې د خلقي واکمنۍ په ریفورمونو او په ځانګړې توګه د ځمکو د وېش په ترڅ کې نه منونکي تیروتنې وشوې تر دې چې لوی ملاکان سپک هم شول.

که چیرې د خلقي واکمنۍ د سمونونو په وړاندې د مخالفینو تبلیغاتو ته ځیرشو هغوی هیڅکله د نوموړي واکمنۍ سمونونه او ټولنیز- اقتصادي پروګرامونه د قرآن کریم د احکامو او د اسلام د ستر پیغمبر(ص) د حدیثو په رڼا کې نشوای ردولی ځکه چې هغه د اسلامي احکامو او اصولوسره مخالف نه وو له دې امله یې د عامو شعارونو لکه اسلام په خطرکې دی، کمونستان واک ته رسیدلي او داسې نورو بې بنسټه شعارونو په ورکولو سره د خلکو له بیسوادۍ او د هغوی له سپېڅلو مذهبي احساساتو ځخه ناوړه ګټه پورته کړه ، خلک یې د واکمنۍ خلاف بغاوتونو ته وهڅول چې پایله یې کورنۍ جګړه او د پردیو پراخې لاس وهنې ، د شوروي یرغل او د افغانستان نیواک شو.

د جهاد واقعیتونه

که چیرې د جهاد په هکله د جهادي تنظیمونو او د هغوی د کورنیو او نړیوالو ملاتړو تبلیغاتو ته وکتل شي پردې ځرخیږي چې جهاد د۱۳۵۷ کال د ثور د اوومي پوځي کودتا وروسته پیل شو. د جهادي ډلو د جهاد په اړه قاضي حسین احمد د پاکستان د جماعت اسلامي امیر د هېرالد پاکستاني ورځپاڼې سره په مرکه کې وایي:« د افغان مجاهدینو جګړه د ښاغلي بوتو په زمانه کې پیل شوه. هغه (بوتو) د افغانستان اسلامي رهبرانو ته ټول امکانات ورکړل ترڅو شوروي ته متمایل د داود دولت په وړاندې جګړه پیل کړي. ګلبدین حکمتیار، رباني ، یونس خالص، ټول پاکستان ته د دولتي میلمنو په شان راغلل. د ښاغلي بوتو د بلنې پربنسټ هغوی ته پوځي ښوونې ورکړل شوې. بوتو زموږ د افغاني پالیسۍ مهندس وو. ضیآ یوازې دې پالیسۍ ته ادامه ورکړه.» ۱۴۸ پدې اړه د واشنګټن پست په یوه مقاله کې راغلي دي : « په افغانستان کې د پاکستان ستراتیژیکه لیوالتیا طبیعي او د پوهیدو وړ ده. د اشرارو ځخه د نوموړي هیواد ملاتړ ځلور کاله مخکې د شوروي د۱۹۷۹ کال د مداخلې نه پیل شو. یعنی هغه وخت چې پاکستاني اجنټانو، افغان مسلمان فعالان شوروي ته د کابل متمایل جمهور رئیس، محمد داود د نسکورولو په موخه روزل. »۱۴۹/ ۳۱ پدې اړه به د صبغت الله مجددي ځخه واورو چې خپلو جهادي ملګرو ته په یوه غونډه کې وایي: « ورونو ولې درواغ وایئ ، آیا ما ، رباني، حکمتیار او ځینې نورو مجاهدو ورونو د مرحوم محمدداود خان په وخت کې پاکستان ته نه ولاړو او جهاد مو پیل نکړ.» پورتنۍ ځرګندونې جوتوي چې جهاد نه د ثور د وسلوال پاڅون او نه د شوروي د تېري وروسته پیل شوی بلکې د محمد داود د جمهوري ریاست پرمهال پیل شو. او مهمه خبره دا چې د جهاد لارښوونکي افغانان نه بلکې پردي وو چې د سني مذهبه ډلو د جهاد د قوماندې واک د پاکستاني جنرالانو او د شیعه مذهبو د ایراني آخوندانو سره وو. د خواشینی وړ واقعیت بیا دا دی چې د جهاد لارښوونه او قومانده هغه هیوادونو لرله چې د افغانستان سره تاریخي ستونزې لري او کمزورۍ افغانستان یې د بهرنۍ ستراتیژۍ اصلي برخه جوړوي.پردې اساس هر هغه ځوک چې د افغانستان د دې تاریخي دښمنانو د سیاسي ، مالي او پوځي ملاتړ او مرستې پر بنسټ د افغانستان د خپلواکو واکمنیو په وړاندې جنګیدلي دي د دوی جګړه په هېڅ منطق او په هیڅ دلیل د توجیه وړنه ده .

پدې هکله اړينه بريښي د علامه عبدالحی حبيبي په وړاندې د اسلام آباد د چارواکو د افغاني ضد موخو او پخپله د حبيبي ځيرکانه او مسؤلانه دريځ په اړه لنډې خبرې وشي او پکار وه چې جهادي مشرانو د دې ځيرک سياستوال له کړو وړو د عبرت درس اخېستی وای. حبيبي د سلطنتي کورنۍ د کورنيو تګلارو سره د مخالفت له امله په ۱۳۳۰ لمريز کال کې پاکستان ته کډه شو او هلته يې د آزاد افغانستان په نامه اونيزې او د جمهوريت برغ په نامه مجلې په خپرولو لاس پورې کړ. هغه مهال چې حبيبي پدې کار لاس پورې کړ يو شمير درباري فرهنګيانو او حکومتي ليکوالو چې د ناټويي اشغال پر مهال يې د سياسي خياطانو نوم ګټلی دی ،واکمنې کورنۍ ته د خوش خدمتۍ له امله د حبيبي د شخصيت د ترور په موخه د ادب او کلام څخه بهر نظمونه او نثرونه ليکل چې د ټولو په پرتله درباري شاعر، د پاچا سلاکار خليل الله خليلي خورا فعال وو.حبيبي د خليلي د سپکو سپورو په ځواب کې د(خليلي نامه) په نوم رساله وليکله چې په يوه برخه کې يې داسې يو شعر تر سترګو کيږي :

خليلي ای خليلي جان من بين چراکردی بمن تحقير وتوهين
شنيدم اين که يک پيغام دادي وقاحت کردي و دشنام دادي
خوی راد مردانست دشنام بجزاشخاص بی وجدان بدنام

لکه څرنګه چې خبره د خليلي راغله د هغه او د هغه د کارنامو په هکله لنډه تبصره بې ګټې نده. خليلي د حبيب الله کلکاني د پاچاهۍ په لومړيو کې د هغه د دربارمنشي وو او بيا په مزارشريف کې د مستوفي په توګه مقررشو. د ظاهرشاه د پاچاهۍ په مهال بيا دربار ته لار پيدا کړه او د پاچا د سلاکار په توګه کارکاوه او په عربستان اوعراق کې سفيرهم پاتې شوی دی . د ثور انقلاب د بري وروسته له عراق څخه امريکا ته ولاړ خو څه موده وروسته پاکستان ته استول کيږي او برهان الدين رباني دا د آی اس آی خادم ته ځان رسوي. هغه نه يوازې د رباني په صفت کې خپل استعداد ته لا نوره وده ورکړه بلکې د حبيب الله کلکاني په ستاينه کې هم خپله وړتيا د آزمايښت لاندې ونيوله. هغه د (عياري ازخراسان) په نامه کتاب کې د کلکاني څخه چې افغان ولس هغه د لوټمار اوغله په نامه پيژني اتل جوړوي. د خليلي له لوري د کلکاني څخه د اتل جوړول تصادفي کار نه وو هغه د پاکستاني دولت دا د انګريزي ښکيلاک د مخلوق په دستور لدې امله د خپل کتاب اتل کلکاني غوره کړی چې د امان الله خان دا د انګريزي ښکيلاک ماتوونکي څخه او د خپل پلار محمدحسين د امير عبدالرحمن اود هغه د زوی اميرحبيب الله مشهور شکنجه ګر انتقام واخلي چې غازي هغه اعدام کړ. همدارنګه خليلي د پاکستان جمهور رئيس دا د جهادي تنظيمونو بادار ضياالحق هم له پامه نه غورزوي د ظاهرشاه په شان د هغه ثنا او صفت کوي چې لاندې بيت يې څرګنده بيلګه ده :

شو ضياالحق چراغ آرزوی مسلمين شوعلمدار مسلمان ، شوميهن سرباز دين په

پاکستان کې د حبيبي له لوري د افغان دولت خلاف تبليغات د پنجابي واکمنو په مزاج ښه ولګيدل او حبيبي يې ونازاوه خو وروسته پوه شول چې حبيبي هغه څوک نه دی چې دوی يې تمه لري. نو هماغه دي چې نومورې ته ستونزې جوړوي، بندي کوي يې او تر څارنې لاندې يې نيسي . حبيبي چاره پدې کې وليده چې په پاکستان کې د افغانستان سفارت ته پناه يوسي . دولت چې حبيبي يې د هغه د تبليغاتو له کبله له تابعيت نه محروم کړی وو د سفارت مطبوعاتي آتشه مقرر کړ. حبيبي په سفارت کې د مطبوعاتي آتشې په توګه د ګومارلو وروسته بيا هم پاکستانيانو ترکلکې څارنې لاندې نيولی وو. په کال ۱۳۴۰ کې د افغانستان او پاکستان ترمنځ سياسي اړيکې وشليدې او دواړو هيوادونو خپل دپلوماتان ور وغوښتل خو

اسلام آباد حبيبي ته افغانستان ته د تګ ويزه نه ورکوله. افغان دولت ورته دريځ غوره کړاو د مارشال ايوب خان ورور(محمداقبال) د پاکستان د سفارت غړی يې ترهغو په کابل کې وساته چې حبيبي هيواد ته راستون شي. د حبيبي سره د پاکستاني واکمنو د کړووړو او د خپل هيواد ملي ګټو ته د هغه د ژمنتيا په هکله اجمل ختک د حبيبي د قبر پرسر د خپلې وينا په يوه برخه کې وايي:« د افغانستان له حکمرانانو خپه راغلی و. پاکستاني حکمرانانو ورته د سرو او سپينو فرشونه جوړول. خو ده د خپلې خاورې ، د خپل قوم خلاف يوه خبره ونکړه...، پردې بندي سو، پدې ووهل سو، پردې ورټل سو خوهغه يې ونکړه. »۱۳۲/۱۵۰ – ۱۳۳ يو پوه سياست داسې تعريفوي : « سياست د ممکن هنر نه دی. سياست هغې پريکړې ته وايي چې د غميزې او کرغيړنتيا ترمنځ کيږي.» په رښتيا سره سياست يو حساس کار دی چې پراخ ليدلوری او ژمنتيا، بصيرت او ځيرکتيا، پوهه او هنر غواړي. د پورتنيو ځانګړتياوو څخه بې برخې لوبغاړي کله چې سياست ته مخه کړي د کرغيړنو معاملو او خيانتونو عاملان او د پردیو په چوپړيانو اوړي. حبيبي د خپلې پوهې او بصيرت له برکته درک کړل چې د پاکستاني مقاماتو سره په همغږۍ کې د سياست پرمخ وړل يې پلرني هيواد ته غميزې راوړي . هماغه دي چې په پاکستان کې افغان سفارت ته سره لدې چې د واکمنۍ د کورنۍ سياست سره شديداً مخالفت هم درلود ځان رسوي تر څو د پاکستان د خوسا ډنډ څخه ووزي. دې ته وايي وطندوستي او دا ډول شخصيتونه د رښتينو رونړ اندو او ژمنو سياستوالو انځور نندارې ته ايږدي. حبيبي پاچا ته د افغانستان په اړه د پاکستان او د امريکې د متحده ايالتونو د ګډو تګلارو په هکله مفصل ليک واستاوه چې په يوه برخه کې يې راغلي دي :« د هغه هيواد د يوولس کلنې مطالعې او د هغه د چارواکو سره د مفصلو مذاکراتو نه مې ومونډل چې زمونږ ملي ژوند ګواښ تهديدوي او حتی د پاکستان لومړي صدراعظم لياقت علي خان په څرګند او واضح ډول ماته وويل چې د سرحدي سره پوښو(موخه د پاچاخان ګوند دی) د ستونزې د حل وروسته افغانستان حتماً د پاکستان ضميمه کوو ...، حتی ډير امريکايان پدې عقيده دي چې افغانستان بايد د پاکستان ستلايت وي نه د خپلې امريکې ستلايت. » ۱۵۱ / ۱۳۳ لياقت علي د ببرک خان ځدران د زوی سيداکبر ځدران له خوا په ۱۹۵۱ کې هغه وخت وويشتل شو او ځای پرځای يې ساه ورکړه چې په يوه لويه غونډه کې يې د افغانستان په پته سپکې سپورې وويلې.

د هيواد د وروستۍ نيمې پيړۍ حالات هم ښيي چې د افغانستان په اړه د پاکستاني او امريکايي ګډو تګلارو څخه د حبيبي اخيستنې په بشپړ ډول سمې راوختلې. د هيواد روان ناتار چې ګڼ شمير کورنۍ او بهرني لاملونه لري خو په هغو کې د امريکا او پاکستان ونډه او رول پريکړونکی دی. د دوی دا رول پدې کې دی چې پاکستان د سپيڅلي جهاد په نامه د اسلامي نهضت لارويان چې د داودخان د جمهوري دولت سره يې سياسي اختلافونه لرل او نومړي هيواد ته پناه وړې وه پوځي ټريننګ ورکړ، په وسلو يې سمبال کړل او د جمهوري دولت خلاف يې اړودوړو ، بغاوتونو او ترهګريزو فعاليتونو ته وهڅول ترڅو داودخان د خپلو اصلاحي پروګرامونو نه پرشا شي او د لويديځ د ارادې سره سم خپلې تګلارې عياري کړي. کله چې لويديځ داودخان په ګوندو کړ نو دا د فشار توکي يعني د اسلامي غورځنګ مشران او فعالان چې د۱۳۵۴ کال د پيښو وروسته په دوو ډلو (اسلامي جمعيت او اسلامي حزب) ويشل شوي وو د خپلو راتلونکو لوبو د پرمخ وړلو په موخه په پاکستان کې وساتل. دې مسالې ته حسن شرق په خپل کتاب (کودتای پنجم «درسقوط دولت جمهوري» سرخ يا سياه؟) کې ګوته نيولې او راوړي :« خو کله چې په ۱۳۵۵ کې د افغانستان او پاکستان اړيکې ښې شوې او پاکستانيانو نور وسلوالو ښورښيانو ته او د دوی په خبره (افغان ورونو) ته اړتيا نلرله لدې امله يې بار او بستره ورټړي او د افغانستان د سرحد څخه لېرې سيمو ته تبعيدوي.» واقعيت دا وو چې هغوی يې لېرې سيمو ته تبعيد نکړل بلکې دستور يې

ورکړ چې غلي کښيني او نور د داود خان دولت ته ستونزې جوړې نه کړي يا په بله وينا هغوی يې په يخچالونو کې کنګل کړل. کله چې خلقي ګوند کوم چې د داودخان په پرتله زيات سمونپال ، انقلابي او هوډمن وو واک ته ورسيد. دا مهال پاکستان دا کنګل کړي توکي له يخچالونو را واښتل او افغانستان ته د ورانکارۍ لپاره را ولېږل. خو د لويديځ موخه دا وه چې د هغوی پر مټ خلقي حکومت نسکور کړي او پدې ډول د ملي دموکراتيکو انقلابونو د طرحې ناسموالی ثابت کړي او په دريمه نړۍ کې په اصطلاح د ملي دموکراتيکو انقلابونو د پيښيدو مخنيوی وکړي . د محمدانور نومیالی له انده د ثور انقلاب « د بشري تاريخ يوه داسې ستره واقعه ګڼل کيدای شي چې د وطني، منطقوي او جهاني ابعادو متحول ترکيب يې په نوعيت کې پوره څرګندېږي .» ۱۵۲ د ثور انقلاب دا اغېز وو چې بيله ځنډه د نوي نظام په وړاندې د لويديځ په ميډيا کې د افغانستان اړوند لمسوونکي تبليغات پيل شول. د فدرال آلمان د شپيګل مشهورې مجلې په ۱۹ ګڼه (۱۹۷۸ مې اتمه) يعني د ثور د پاڅون ديارلس ورځې وروسته يوه ليکنه خپره کړه او په هغې کې د ثور د پاڅون داسې انځور کاږي :« د وسلې په زور يوه کمونستي حکومت ځان واک ته ورساوه. لومړی سويلي آسيا کې پاکستان او ايران په خپلو پولو کې د يوې احتمالي کيوبا ګواښ احساسوي.» سربيره پردې داسې هڅې پيل شوې چې افغانان وهڅوي خپل هيواد پرېږدي او ورسره جوخت يې لوستي قشر ته لويديځ ته د تللوآسانتياوې برابرولې او د نوي نظام مخالفانو ته د پټو مالي او تسليحاتي مرستو بند او بست ونيول شو. د لويديځ ټولې هڅې په دې راتاويدې چې د نوي رژيم په وړاندې د مخالفت او مقاومت مختلفې ډلې جوړې کړي. دې ډلو ته چې په هيواد کې يې د فعاليت شونتياوې لږ وې د هيواد بهر، پاکستان او ايران کې د فعاليت اړينې آسانتياوې ورکول کيدې. هماغه دي چې په نومورو هيوادونو کې د جنګياليو د روزلو د کمپونو تر څنګ د سياسي سازمانونو د جوړولو د کارخانو بنسټ هم کېښودل شو. پدې هکله ستيوکول امريکايي ليکوال د امريکايي څارګر رابرټ ګيس د ليکنې پربنسټ ليکي :« د استخباراتو مدير، رابرټ ګيس وروسته وليکل چې عجيبه تماشاه وه چې قباه پوښلي ږيرور مجاهدين سياسي مشران له يوه دفتر څخه بل دفتر ته ، له يوې ودانۍ نه بلې ودانۍ ته تلل او د مرستې لپاره به يې پخپله خپلې دوسيې وړاندې کولې. هيڅوک هم بايد پدې خيال نه وای چې دا کسان دې له روسانو څخه د مخه او يا د هغو د ماتې وروسته ، له سياسي پلوه په يوه ګډ ميز سره کيناستلي وای. »۱۴۴/ ۱۸۷ – ۱۸۸ ويل کيږي چې د ثور انقلاب وروسته په پاکستان کې شاوخوا ۷۰ سازمانونه جوړشول خو « د آی اس آی شبکې اوه تنظيمونه په رسميت وپېژندل او له حده زياتې وسلې او پيسې او د جهاد لپاره ټولې آسانتياوې يې د دوی په لاس کې ورکړې او مجاهدين او مهاجرين يې مکلف کړل چې د دوی د ګوندونو او تنظيمونو غړيتوب واخلي ...، له دغو اوو ګوندونو او تنظيمونو نه غير نور ټول پخواني او د جهاد په دوره کې منځته راغلي ګوندونه او ګروپونه غير رسمي اعلان شول او ځينو ته د نامطلوبه عناصرو نومونه ورکړل شول. »۶۴ / ۶۹ پدې هکله د پېريانو جګړې د کتاب ليکوال ورته نظر لري او ليکي :« د۱۹۸۰ کلونو تر پايه آی اس آی پدې و توانيد چې په اغيزمنه توګه هغه چې ، نامذهبي او پاچا پلوه سياسي ګوندونه له ډګره وباسي چې له کمونستي حکومت څخه د افغان مهاجرينو د ورتيښتې په لومړيو کې يې جوړکړي وو...، سي آی ای چمتو نه وه چې جهاد يې د څو آزاد خيالو بېښبه هنرمندانو په لاس کې وي. »۱۴۴ / ۲۴۰- ۲۴۱ دا کومه د حيرانتيا خبره نه وه چې سي آی ای او آی اس آی ګڼ شمير سياسي ډلې نامطلوبې اعلان کړي ځکه چې دوی ته ښه غوږنيوونکي مطلوب نوکران په کار وو . امريکايانو او پاکستانيانو د زياتو څېړنو وروسته برهان الدين رباني ، ګلبدين حکمتيار، عبدالرب رسول سياف ، صبغت الله مجددی ، محمديونس خالص ، محمدنبي محمدي او سيداحمد ګيلاني مطلوب کسان ومونډل او د دوی تنظيمونه يې په رسميت وپېژندل. په ايران کې ورته سناريو پلې شوه اوهلته يې اته

ګونو ته د فعاليت زمينه برابره کړه. پدې ډول اسلام آباد اووه ګوني او تهران اته ګوني د جهاد په نامه خو په واقعيت کې د افغانستان د ورانولو لپاره غوره کړل ،هرڅه يې په واک کې ورکړل ترڅو يې د ۱۳۷۱ کال د ثور پر اتمه د کابل په پلاز کينول. لکه څرنګه چې د جهاد هڅوونکو او د جهاد د ستراتېژۍ جوړوونکو(لويديځ) موخه د شوروي اتحاد ځخه د ويتنام د ماتې غچ اخېستل او د ملي دموکراتيکو انقلابونو د نظريې د ناسموالي ثابتول وو او د جهاد د لارښوونکو(پاکستان او ايران) موخه د افغانستان ورانول وو نوهماغه دي چې د ثور د ملي دموکراتيک انقلاب د ناکامولو وروسته د جهاد هڅوونکو او ستراتژيستانو خپلو جهادي چوپړيانو ته شا وګرزوله ځکه چې نور د هغوی ماموريت پای ته رسيدلی وو. خو د جهاد د لارښوونکو موخې په بشپړډول نه وې پلې شوې نوهماغه دي چې د دوی پواسطه جوړشوي جهادي تنظيمونه يې په افغانستان او په تېره پلازمېينه کې لکه ښرمښان سره واچول او کابل يې چې په اصطلاح د جهاد په دوره کې نه وو وران کړی هغه يې هم پرې وران او افغانستان يې تباه کړ. د ثورد وسلوال پاڅون سيمه ئيز اغيز له دې ځخه هم ښه جوتيږي چې د امريکې په مشرۍ لويديځ اړشو د ايران شاهنشاهي دولت چې د سيمې د ژاندارم رول ورسپارل شوی وو په اسلامي جمهوريت تعويض کړي. لويديځ د دې نه وېره لرله نه دا چې په ايران کې د افغانستان په شان کېن لاسي واک ترلاسه کړي نو هماغه دي چې د دين او مذهب نسخه يې غوره وګڼله او د مذهب ترنامه لاندې يې په ايران کې د کېن لاسو او سمونپالو واک ته رسيدو مخه ونيوله. په کال ۲۰۰۵ کې امريکايانو د ايران د اسلامي انقلاب په هکله يو شمېر پټ سندونه له محرميت ځخه وايستل. پدې سندونو کې د ايران د اسلامي انقلاب د لارښود آيت الله خميني دوه ليکونه(۱۹-۱- ۱۹۷۹ ، ۲۷- ۱- ۱۹۷۹) چې د امريکې د وخت ولسمشر ته ليږلي دي هم ترسترګو کيږي. خميني دا ليکونه د فرانسې ځخه ايران ته د ستنيدو په درشل کې استولي دي او خميني واشنګټن ته ډاډ ورکوي چې د امريکې ګټو ته د زيان رسولوهوډ نلري. ددې ليکونو ځينې برخې دلته راوړل کيږي. « د ده لفظي بريدونه سؤ تعبير نشي ځکه چې دی په ايران کې د امريکې د ګټو ملاتړ کوي ...، اسلامي جمهوري به د نفتو نلونه د لويديځ په لور و نه تړي ، انقلاب به سيمې ته صادر نکړي ، د امريکې سره به دوستانه اړيکې ولري...، وړانديز کيږي چې پوځ ته سپارښتنه وکړئ چې د بختيار ځخه ملاتړ ونکړي او دا فعاليتونه ودروي. »۱۵۳ په وروستي ليک کې مهم ټکي ته ګوته نيول شوې ده چې امريکايان د ايران پوځ ته لارښوونه وکړي چې د صدراعظم شاه پور بختيارملاتړ ونکړي . هغه مهال امريکايانو د ايران په پوځ کې د سترګو وړنفوذ درلود. د ايران نه د رضاشاه له تګ وروسته د هغه مهال له پېښو ځخه داسې بريښي چې امريکايانو د خميني غوښتنو ته مثبت ځواب ورکړ او پوځ د بختيار ځخه مخ وګرزاوه او د خميني په ملاتړکې ودريد. بله خبره د خميني له لوري د امريکې خلاف تبليغات دي چې د ايراني ولس ټولنيز روان ښيي چې هغه مهال يې امريکايي ضد احساسات لرل دا ځکه چې واشنګټن د پهلوي رضا شاه يواځينۍ ډاډمن حامي ګڼل کيده. له همدې امله خميني د امريکې مشرانو ته ډاډ ورکوي چې امريکايي ضد تبليغات يوه اړتيا ده چې خلک پر ده راټول شي او دا تبليغات امريکې ضد تعبير نشي. په پاکستان کې د مېشتو جهادي ډلو د اوولس کلن(چنګاښ ۱۳۵۴- غويي ۱۳۷۱) جهاد واقعيت به د پاکستاني ډګروال يوسف په کتاب کې ولولو:« ما په آی اس آی کې د افغاني څانګې د رئيس په توګه نه يوازې د مجاهدينو د مسلح کولو او روزلو مسئوليت درلود، بلکې د هغوی عمليات مې د افغانستان د ننه هم تنظيمول...، زما موخه دا وه چې افغانستان سوکه سوکه وسوځول شي.» ۱۵۴ / ۳ پاکستانيانو نه يوازې د پوځي عملياتو پروګرامونه جوړول او تطبيق يې د جهادي تنظيمونو ځخه غوښت بلکې خپل پوځيان يې هم ورسره ليږل چې عملاً د جهادي تنظيمونو د جګړې او د افغانستان د سوځولو د بهير لارښوونه وکړي. د ډګروال يوسف لاندې څرګندوني يې څرګنده بيلګه ده :« يقيناً پوهيږم چې موږ

په آی اس آی کې د پاکستان پوځي پرسونل د۱۹۸۱- ۱۹۸۶ د افغانستان د ننه لیږل...، هغه کسان چې مونږ افغانستان ته استول جاسوسان نه ، بلکې د پاکستان د اردو پوځیان وو چې د آی اس آی د افغاني ځانګې سره یې نږدې همکاري لرله. د هغوی د ګومارلو موخه په ځینو ځانګړو عملیاتو کې د مجاهدینو سره ګډون وو. همدارنګه هغوی د سلاکارانو په څیر عمل کاوه او د قوماندانانو سره یې د هغوی د دندو د ترسره کولو پرمهال مرسته کوله.» ۱۵۴ / ۱۲۸ ډګروال یوسف خپلو افغان ورونو ته د څارویو په سترګه ګوري او لیکي : « یواځېني لار چې ما کولای شول تنظیمونه او قوماندانان ترخپلې اداري او اغېز لاندې راولم او وکولای شم دوی هغه لوري ته وهڅوم او سوق کړم چې مونږ غوښتل د هغوی د اکمالاتو او روزني لپاره د تخصیص ورکول یا نه ورکول وو، پدې توګه مې په یوه لاس کې پروړه نیولې وه او په بل لاس کې ډنډه چې هغوی ته مې وسله ورکوله.» ۱۵۴ / ۱۶۴ په ایران کې میشتو اته ګونو ورته حالت درلود او حتي په ځینو برخو کې د اووه ګونو په پرتله په آخوندانو پورې زیات تړلي وو او د خپلواک فعالیت واک یې نه درلود. اته ګوني تردې کچې د خپلواکۍ نه بې برخې وو چې د خپلو ایراني آمرانو د اجازې پرته یې د سني تنظیمونو د قوماندانانو او مخورو سره د اړیکو نیولو واک هم نه درلود. یو وخت احمدشاه مسعود خپل یو ملګری عبدالعلي مزاري د وحدت اسلامی حزب مشر ته استولی وو ترڅو هغه ته د مسعود دا پیغام ورسوي چې مسعود غواړي د ده سره وګوري، مزاري ور ته ویلي وو: « که زما کتنه او هغه هم په خصوصي توګه د هغه سره وشي موضوع ایرانیانو ته رسیږي او زه د ایرانیانو د استازي په مقابل کې بې اعتباره کیږم.» ۱۵۵ / ۲۴۹ ډیری کورنۍ او بهرني څېړونکي د افغان جهادي ډلو د جهاد بهیر ته په انتقادي کتنې سره دې پایلې ته رسیدلي دي چې « د اخوانیانو مشرتابه یو اسلامي انقلابي غورځنګ منځته را نه وړ څرنګه چې دوی یاداوه. د هغوی فعالان (اخوانیان) چې وروسته د مقاومت په ستره برخه مسلط شول، عملاً یې د افغانستان پر ضد جګړه پیل کړه.» ۱۸۵/۱۵۶ د تنظیمي مشرانو د بیواکۍ په اړه عبدالرسول امین لیکي:« پردیو د جهاد پلانونه جوړ کړل،مشران او قوماندانان یې پخپله خوښه ټاکل ...، د دوی خوښه وه چې څوک پورته کړي ، څوک را کښته کړي ، څوک له صحنې وباسي او چا ته واک ورکړي او څوک بیواکه کړي او څوک د خپل هېواد په مسایلو کې له برخې اخیستنې څخه محروم وساتي. »۶۴ / ۷۸ ۷۸

دا خبره له یاده ونه باسو چې د سیاسي ډلو او سیاستوالو ترمنځ سیاسي اختلافونه یوه طبیعي خبره ده. د سیاست او د سیاسي لوبو څخه آګاه سیاستوال چې د خپلو او یا د خپلو اړونده ګوندونو د اقتصادي- ټولنیزو پروګرامونو د پلي کولو په موخه سیاست ته مخه کوي مرکزي ټکی یې ملي ګټو ته لومړیتوب ورکول دي چې د سوله ئیزو لاروچارو څخه ګټه پورته کړي. هغوی ځان ته دا حق نه ورکوي چې د خپلو خپلواکو ملي حکومتونو سره د سیاسي اختلافونو له امله اړو دوړو ته لمن ووهي ، وسلې ته لاس واچوي ، او یا د پردیو د مالي او تسلیحاتي مرستو پرمټ واک ته د رسیدو هڅې وکړي. له بده مرغه په افغانستان کې د سلطنت د سقوط وروسته ولیدل شول چې ځینو کړیو د جمهوري نظام سره د مخالفت له امله پردیو ته پناه یووړله او د پردیو له خاورې یې د واکمن نظام په وړاندې د دوی په خبره جهاد خو په واقعیت کې د خپل هېواد او خلکو په وړاندې جګړه پیل کړه. پربله خوا ځینو د سیاست او پوهې خاوندانو او سیاسي کړیو سره له دې چې د جمهوري او بیا د خلقي نظام د تګلارو سره مخالفت هم درلود ځانته اجازه ورنکړه چې د خپلو نظامونو په وړاندې وسلواله مبارزه وکړي ، یا پردیو ته پناه ور وړي ، د هغوی د پوځي او مالي مرستو پرمټ نظام ته ستونزې جوړې کړې او پدې ډول هېواد ته غمیزې راوړي. دا کتګوري وګړي هغه کسان وو چې د سیاست په رمزونو او رازونو ، د ملي ګټو د خوندي ساتلو په څرنګوالي،په مورچل کې د ناستو ګاونډیانو او د زبرځواکونو د ستراتیژیو او موخو د درک وړتیا لرله

او سربيره پردې سياست ته يې يوازې په دې موخه مخه نه وه کړې چې سياسي واک ته ورسيږي بلکې سياست ته يې هېواد او خلکو ته خدمت د يوې وسيلې په توګه کتل. د حامدکرزي لاندې ځرګندوني د جهاد او د جهاد د واقعيتونو انځور کاږي: « ماپښين له فاکولټي څخه له راتګ وروسته مې خبرونه واوريدل روسانو افغانستان اشغال کړی وو هلته مې هوډ وکړ چې له درس څخه وروسته به ځم او جهاد به کوم ...، د حضرت صاحب په ګوند کې شامل شوم چون انګريزي مې زده وه نو د ترجمان په توګه مې کار کاوه. يوه بهرني دفتر ته به ډير وخت ورتلو، يوه ورځ دغه دفتر ته په لار خبره شوله چې شوروي وزي. مولوي شمس الدين د زابل وو، يوه ډيره پخه خبره يې وکړه او ويې ويل چې يواځې د شوروي په وتلو نه آزاديږو مور ويل څنګه؟ ويل يې ترڅو چې له دغه دفترڅخه خلاص نه شو...، ډير وختونه وروسته چې د پاکستان فقيد رئيس جمهور ضيآ الحق ومړ نو د پاکستان حکومت وويل چې افغان تنظيمونه دې راټول شي او د پاکستان د غير مذهبي ګوندونو سره دې کيني...، په پيښور کې دا وظيفه ماته وسپارل شوه چې له عوامي نشنل ګوند سره تماس ونيسم ...، د دوی د حزب له يوه معزز شخص سره مو مجلس وکړ په مجلس کې هغه مور ته وويل چې مور نشنل پارټی ستاسو د جهاد مخالف نه يو، مور د جهاد ملګري يو، مور ته افغانستان لوی مرام دی ، مور ته پياوړی او مستقل کابل لوی مرام دی خو زمور مخالفت ستاسو سره دا دی چې دا حالات چې تاسو په پاکستان کې په ځان راوستي دي د دغو مخالف يو. اصلي دښمن شوروي نه دی بلکې شوروي ظاهري دښمن دی. تاسې داسې چا ته پناه راوړې چې هغه مو ريښې درکاږي. په مور هلته وخت تيرشوی وو او پدې پوهيدو چې دا حقيقت دی خو چون زمور ريښې ژورې دي هر څومره چې يې راکاږي نه راخيږي نو نيت يې بالکل دا وو چې ريښې مو را وکاږي او برباد مو کړي.» ۱۵۷

د کرزي په ځرګندونو کې د تبصرې وړ ټکي ليدل کيږي چې په لنډه توګه به پرې تم شو.

الف - کرزی مني چې ده اوجهادي مشرانو هغه هېواد ته پناه وړې وه چې زمور ريښې يې راکاږلې او مور يې بربادولو. خو کرزی دا نه مني چې زمور ريښې يې راکښلې دي او مور يې برباد کړي يو. يا للعجب! کرزی د ديوه هېواد د پوځ بشپړ پوپناه کيدلو ، د هيواد د ټولو دولتي ادارو د تجهيزاتواو لرغونو آثارو چوراو تالان، د زيربنايي او پوهنيزو بنسټونو له منځه تللو ته د هېواد بربادي نه وايي. د ده په واکمنۍ کې به پاکستانيانو په سرحدي سيمو توغندي ويشتل او پوځ داسې توغندي او توپونه نلرل چې متقابله ځواب ورکړي. ده يو وخت ويلي وو په شمال کې ناځرګندې الوتکې اورپکې کوزوي خو افغان پوځ د رادارو تجهيزات نه درلودل چې د هيواد فضا ته ننوتونکې الوتکې کشف او د جنګي الوتکو په واسطه هغه کينولو ته اړباسي. کرزی د هېواد د ملي موزيم او په هېواد کې د نورو لرغونو آثارو تالان چې د ديوه هېواد د تاريخ او هويت ځرګندوي د ريښو کښل نه ګڼي.

ب- کرزی په پاکستان کې د ديوه بهرني دفتر يادونه کوي چې د مجاهدينو مخور به هلته ورتلل او مولوی شمس الدين ويل ترڅو د دغه دفترڅخه خلاص نشو که شوروي له هېواده ووزي مور نه آزاديږو. مولوي صاحب ليدل چې دې دفتر د دوی لاس ، پښې او فکرونه داسې ترلي دي چې د خلاصيدو وس يې نه ويني. بېله کومه شکه دا دفتر د پاکستان د استخباراتو دفتر وو چې هغه ته د سي آی ای پاکستاني ځانګه ويلی شو.

ج- کرزي کليدی مسلې ته ګوته نيولې چې د ضيآ الحق د مړينې وروسته د پاکستان حکومت وويل چې تنظيمونه دې د پاکستان د غيرمذهبي ګوندونو سره کيني. کرزی دا نه وايي چې دستور ورکړل شو

چې دا کار وکړي. دوی خواران اړ وو څه چې بادار ویل هغسې وکړي او ده ته هم دنده ورکړل شوه چې د عوامي نشنل پارټۍ سره د کیناستو بند اوبست وکړي. پدې کتنه کې د دې پارټۍ غړي ورته وایي« زمونږ مخالفت ستاسو سره دا دی چې دا حالات چې تاسو په پاکستان کې په ځان راوستي دي د دغو مخالف یو» د پاکستان میشت پښتون سیاستوال ته د زغم وړ نه وو چې د دوی افغان ورونه د خپل هېواد او خلکو د برخلیک د ټاکلو واک پنجابیانو ته ورکړی دی چې زمونږ سره ملي – تاریخي ستونزه لري. افسوس د کرزي په حال چې د هغه هېواد مشر چې زمونږ ریښې یې را کاږلې او تباه کولو یې هغه ته درناوی کوي او هغه ته فقید هم وایي .

- کرزی د شوروي د اشغال په وړاندې خپل غبرګون د خپل جهاد پیل ګڼي. دا به افغانان ورسره ومني چې ده د شوروي د اشغال په وړاندې ودرېدلو خو د ده مشر مجددي شپږ کاله مخکې د داودخان د خپلواک حکومت په وړاندې جهاد پیل کړی وو . دلته دا پوښتنه پیداکیږي که چیرې داودخان هېواد او خلکو ته خاین وو نو بیا ولې کرزي ځلورسوه بسترېز روغتون د داودخان په نامه ونوماوه ؟ او که چیرې داودخان یو رښتینی وطنپال افغان مشر وو نو ولې ده د داسې چا تر رهبرۍ لاندې جهاد پیل کړ چې هغه د داودخان په وړاندې د پنجابیانو په قومانده جهاد کولو.

دا پوښتنې نه یوازې کرزي ته متوجه دي بلکې د ده ځای ناستي اشرف غني او ټولو تنظیمي مشرانو او هغه ځیرونکو، لیکوالو او سیاستوالو ته هم متوجه دي چې تردې دمه د داودخان او د خلقیانو د خپلواکو حکومتونو په وړاندې جګړو ته سپیڅلي جهاد وایي. د افغانستان د جهاد واقعیتونه او د جهاد د ستراتیژۍ د جوړوونکو موخې به د ستیوکول څخه ولولو چې لیکي :« د افغانستان پرسر د الوتنې پرمهال به کله چې د امریکا د کانګرس یوه سیلاني غړي یو پل پر ځای ولاړ ولید. نو واشنګټن ته د بېرته ستنیدو په موکه به یې لوړ شکایتونه پیل کړل چې هغه باید والوزول شي .» ۱۹۳/ ۱۴۴ د جهاد ستراتژیستانو اولاربشوونکو خپلو موخوته د رسیدو لپاره چې د محمد داود او یا د (ا، خ، د،ګ) د واکمنۍ وروسته د افغانستان په پلاز داسې یوه واکمني ووینې چې د یوه متمرکزځواکمن دولت د جوړولو جوګه نه وي او پخپلو کې د ګور د چنجیانو په شان یو بل وخوري نوهماغه دي چې اووه ګوني او اته ګوني یې په رسمیت وپیژندل چې د یوبل سره د ګډې ژبې او ګډ کار د موندلو څخه عاجز وي او دوی د تنظیمونو د مشرانو د نه وړتیاوو او مخالفتونو څخه ګټه پورته کړي.

د جهادي لیډرانو په هکله عزیزالدین الفت د خپل (جهاد و دست های پشت پرده) نومې کتاب په ۹۳ مخ کې لیکي :« یوازې د جهاد نوم او کلمه ده چې دا لیډران یې په یوه کتار او څنګ ترڅنګ درولي دي او اوسني لیډرشپ ته اسلامي رنګ او بڼه ورکوي. دا لیډرشپ د اضدادو او د مخالفینو د مجموعې پرته بل څه نه دي چې د یوبل څخه زیات واټن لري .» نوموړی په خپل کتاب کې د جهادي تنظیمونو د جهاد د څرنګوالي په اړه په زرمت کې د یوه تنظیم د جهاد داسې انځورکاږي :« په زرمت کې یو شمیر خلک (بیدینه خلقیان) له منځه یوړل شول، ددې ګوند پلویانو د هغوی کورونو ته ځان ورساوه ، د هغوی ښځې او اولادونه یې برمټه کړل او(د کرم او تولګي) په سیمه کې یې وپلورل.» دا د جهادي ډلو د جهاد یوه بیلګه وه چې د خپل پلرني ټاټوبي ښځې او ماشومان د هېواد بهر د توکو یا څارویو په شان پلوري چې پدې ډول شتمن شي . په ۱۳۵۷ کال کې د غزني په ولایت کې مجاهدینو یو خلقي نیولی وو. نوموړی یې په یوه ونه کې آویزان کړ او د لاندې یې اور ور ته بل کړ. په یوه ټایپ کې یې یو کست چې د افغانستان د دموکراتیک جمهوریت ملي سرود پکې ثبت شوی وو چالان کړ ،دې خلقي ته یې وویل اوس ووایه « ګرم شه لاګرم شه » پدې ډول یې نوموړی کباب کړ. جهادي ډلو دې ډول کارونو ته چې خپلې افغاني

خويندې او بچيان په پردیو وپلوري او انسانان کباب کړي چې نه د اسلام سره سرخوري او نه د افغاني ټولنې له دودونو او رواجونو سره ډډه لګوي بلکه د انسانيت ، افغانيت او اسلاميت ضد کړنې او د وحشت او بربريت څرګندې بيلګې دي د سپيڅلي جهاد نوم ورکاوه.

دا برخه به د جنرال رحمت الله صافي د « مسعود پيژنې؟ » نومي کتاب پدې وينا د پای ټکی کيښودل شي :« حقيقت دا شو چې د جهاد قوماندە بشپړه د پاکستان په لاس کې وه د تنظيماتو مشران يوازې امرمنونکي وو نه امرکوونکي. په هرحال هرڅه چې وو هغه ترسره شول او نتيجه مو د سر په سترګو وليده.» چې هغه د افغانستان وراني او تباهي، ملي نفاق ، فساد او شرارت، د وسلوال پوځ نړيدل او د هېواد او خلکو په برخليک د پردیو واکمنيدل شول.

اړې دوړې او بغاوتونه

د ثور پوځي پاڅون د وخت واکمنو، د ګوند مخالفينو، شوروي اتحاد، پانګوالې نړۍ او د هغه سيمه ييزو سپوڑمکيو ته هيښوونکي پېښه وه. د افغانستان په تاريخ کې لومړی ځل وو چې يو سياسي ګوند کوم چې غوڅ اکثريت غړي يې د محکومو طبقو له لمنې را وتلي وو او په هېواد کې يې د خوارو او ستم لاندې طبقو په ګټه د بنسټيزو سمونو د راوړلو ژمنه کړې وه سياسي واک ترلاسه کړ. د دې سازمان کړنلارې ته په کتو سره نسکورشوو واکمنو کړيو، محافظه کارو ډلو او ارتجاعي روحانيت پدې ګوند د کمونست ګوند ټاپه لګولې وه. د انقلابي واکمنۍ اونۍ نه وه تېره شوې چې د پکتيا ولايت د زيږوکې په علاقدارۍ او ښوونځي وسلوال بريد وشو علاقدار، د هغه ماشوم ، ميرمن اودرى تنه ښوونکي ووژل شول. د پاکستان سره په پوله کې دا ډول پېښه ښيي چې هغه نه خپل پاڅی خلقي ضد خوځښت وو، نه د نوې حکومت د فرمانونو، بيړه ناکو سمونو او تيروتنو سره ټراو درلود لکه څرنګه چې مخالفينو تبليغول بلکې سياسي انګيزې او لاملونه يې لرل چې ريښې يې د فرضي کړښې هغې خوا په پاکستان کې وې. يو افغان ليکوال د ثور د سياسي اوښتون وروسته د نوې واکمنۍ د وضعيت داسې انځور کاږي: « په هيواد کې د ننه د رژيم پرضد وسلوال پاڅون، د هغه په مقابل کې د پرچميانو او ستميانو سرسخته مبارزه او له بهر څخه د نړيوالې توطئې ورځ په ورځ پياوړتيا، ټول هغه توکونه وو چې د نورمحمد تره کي د رژيم پېښې يې خورا کاواکه کړي وې. » ۲۱/۱۵۸ پدې هکله د اروپا د دريو سترو دولتونو(فرانسې ، لويديځ آلمان ،انګلستان) د خبريالانو پوښتنې چې د نورمحمد تره کي څخه يې د هغه په لومړۍ مطبوعاتي مرکه کې کړې دي ښيي ترڅو د افغان ولس مذهبي احساسات راوپاروي .

فرانسوي خبريال – ښاغلی رئيس! آيا ځان او خپل حکومت کمونست ، سوسياليست او يا ريفورميست بولئ ؟

ځواب – زموږ حکومت يو دموکراتيک حکومت دی چې د افغانستان د خلکو د زيارکښو طبقو يعنې د کارګرانو، بزګرانو او د وړې بورژوازۍ د منځنې پوړ ګټې خوندي کوي.

پوښتنه : له شوروي اتحاد سره به خاصې اړيکې ولرئ ؟

ځواب : زموږ اړيکې به له ټولوهيوادونو، شوروي اتحاد ، زموږ له ګاونډيانو او نورو هيوادونو سره زموږ له حکومت څخه د ملاتړ او په سياسي او اقتصادي برخو کې د هغوی د مرستو له مخې ټاکل کيږي.

د لويديځ آلمان د خبريال پوښتنه : آيا ستاسو حکومت به په سيمه کې دوه اړخيز او يا څو اړخيزامنيتي ترتيبات ونيسي او يا يې ردوي ؟

ځواب :لکه مخکې مې چې وویل موږ به د هیواد د ناپیلتوب سیاست پرمخ بوزو او په کوم نظامي پکت کې به هیڅکله هم برخه وانخلو. موږ دا کار نه کوو او له ټولوهېوادونو څخه غواړو چې پداسې پکتونو کې شامل نشي او زموږ هیله زموږ په هېواد او نړۍ کې سوله ده.

د مانچستر ګاردین د نماینده پوښتنه: ستاسې په هېواد کې به د اسلام د دین موقف څه ډول وي ، آیا دیني مناسک پرځای کوئ او آیا له کومو مذهبي مشرانو څخه د مخالفت انتظار لرئ؟

ځواب : ما لکه چې په خپله رادیویي اعلامیه کې تذکر ورکړی دی موږ د اسلام د مقدس دین اساساتو ته احترام لرو. موږ څوک د مذهبي مناسکو له اجراکولو څخه نه مني کوو. زموږ پر ضد ستر پروپاګند پیل شوی دی. زموږ ملت یو مسلمان ملت دی . موږ د دې ملت په خدمت کې یو او موږ په نظر کې نلرو چې په مذهبي چاروکې مداخله وکړو.

د بې بې سي د خبریال پوښتنه : آیا په داسې هېوادونو لکه افغانستان کې به د یوه ماټریالست او یا مارکسیست رژیم تاسیس له اسلامي قوانینو سره تصادم ونکړي؟ آیا ستاسې د ځمکواصلاحات او ټولنیز اقدامات د اسلام له اساساتو سره ټکر کوي که نه ؟

ځواب : د اسلام اساسات دا غواړي چې اصلاحات د خلکو په ګټه صورت ونیسي او د ځمکو اصلاحات د اسلام له اساساتو سره مخالفت نلري.

د بې بې سي نماینده : لیکن یو مارکسیست او یا ماټریالست رژیم له دې سره مخالفت لري.

ځواب : هغه څه چې موږ په نظرکې لرو او زموږ په پروګرام کې ۱۳ کاله مخکې طرح شوي او تراوسه یې لا تعقیبوو، مارکسیزم – لینینیزم مطرح نه دی لیکن بیا هم دا یو ډیرمترقي ، ملي او دیموکراتیک پروګرام دی.

د بې بې سي نماینده : ومو ویل چې پدې پروګرام کې مارکسیزم مطرح نه دی؟

ځواب : په دې پروګرام کې مو مارکسیزم – لنینیزم ته ځای نه دی ورکړی.

پوښتنه :آیا تاسې خپل ګوند مارکسیست او یا غیرمارکسیستي تلقي کوئ؟

ځواب: زموږ ګوند د کارګرانو، بزګرانو، روڼ اندو، کسبګرو او د وړې او منځنۍ بورژوازۍ ګوند دی او د هغه رسمي نوم د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند دی.

پوښتنه : آیا یو کمونست ګوند نه دی ؟

ځواب : نه خیر، موږ په افغانستان کې کمونست ګوند نلرو. زموږ د ګوند نوم د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند دی.

د بې بې سي نماینده : موږ دموکراتیک خلق د یوه مارکسیستي ګوند په توګه پیژنو.

ځواب : څه چې زه وایم دوستان دې یې واوري . زموږ ګوند د ا، خ، د ، ګ په نامه یادیږي.

پوښتنه : دوې ورځې مخکې ستاسې راډیو یوه توضیح خپره کړه چې ارتجاعي امپریالستي خپرونې یې انتقاد کړي دي . که موږ ستاسې حکومت مارکسیستي معرفي کړو نو ستاسې په نظر آیا موږ امپریالست او مرتجع یو؟

ځواب : نه خیر تاسې که موږ حتی د دموکراتیک خلق افغانستان په نامه هم یاد کړئ تاسې بیا هم امپریالستان یاست. امپریالیزم یوه علمي اصطلاح ده چې هیڅوک هم د هغه معنی نه شي بدلولای. دا چې تاسې ښه یاست یا بد یاست دا په دې پورې اړه نه لري چې موږ د مارکسیست او یا دموکراتیک خلق په نامه یاد کړئ . موږ له ټولو دوستانو او د نړۍ له خلکو څخه دا انتظار لرو چې موږ زموږ د پروګرام سره سم د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند په نامه یاد کړي، زموږ پروګرام په هرځای کې خپورشوی دی.

د پورتنيو پوښتنو څخه معلومېږي چې د دې دريو امپرياليستي دولتونو خبريالان پدې شخوند وهي چې د (ا، خ، د،گ) کمونست او مارکسيست ګوند وښيي دا ځکه چې په اسلامي ټولنو کې غربي ميډيا کمونيسم او مارکسيسم د کفراو الحاد په نامه تبليغ کړي دي او په راتلونکي کې به يې هم تبليغ کړي. لويديځ په تبليغاتي ډګر کې پوره تجربه لري پوهيږي چې که يو دروغ په پرله پسې توګه تکرارشي خبره دې ته رسيږي، اوريدونکي څه چې په خپله دروغجن هم په خپلو دروغو باور پيدا کړي چې دى ربښتيا وايي. له همدې امله دي چې د ناټو د سازمان د دريوسترو دولتونو خبريالان يوه پوښتنه په مختلفو بڼو تکراروي. همدا راز د فدرال آلمان د شپيګل مجلې د۱۹۷۸ کال د مى په اتمه يوه ليکنه چې سرليک يې (افغانستان: په زهرو لړل شوى دى) خپره کړه. د ليکنې سرليک پخپله د دې مجلې د تبليغاتو لورى او موخه بربنډوي. البته چې دې ډول تبليغاتو بيله شکه خپل منفي اغيز درلود چې ولس د نوې واکمنۍ خلاف راوپاروي. د اسلام په هکله د (ا، خ، د،گ) د تګلارې په اړه به بيا د تره کي څخه واورو چې هغه د بي بي سي د خبريال د پوښتنې په ځواب کې وايي :« څرنګه چې مو پخپله راډيويي اعلاميه کې ذکر کړه موږ حقيقتآ د اسلام اساساتو ته احترام لرو، موږ يو مسلمان ملت يو. موږ په ټولنيز ژوند کې د اسلام اساساتو ته احترام کوو، موږ د اسلام په اساساتو تکيه لرو او همدا خبره، زموږ د معرفي لپاره کافي ده.موږ د مسلمانانو بچيان يو زموږ ولس مسلمان دى ، د اسلام د سپيڅلي دين اساساتو ته په درنه سترګه ګورو. هيڅوک به دا ادعا ونشي کړاى چې موږ د اسلام دين سره مخالفت کوو. موږ که چيرې اصلاحات منځته راوړو، د اسلام مخالف نه دي ، لکه چې د اسلام په سپيڅلى آئين کې په ډاګه سره د وروړ ، برابرۍ او ټولنيزعدالت حکم شوى دى هغه څوک چې د اسلام مخالف دي د اصلاحاتو مخالف دي . د اسلام اساسات د دې غوښتنه کوي چې د خلکو د ګټو په جهت کې اصلاحات رامنځته شي، د ځمکو اصلاحات د اسلام د اساساتو مخالف نه دي .» ۱۵۹ خو د ګوند بې تجربګۍ ، آرمانګرۍ ، د واک د انحصار ، په ګوند کې ډله بنديو او د سياسي اپوزيسيون نه زغمل دې ته لار هوارواله چې خلک پر نوې واکمنۍ بې باوره شي، هم د ګوند د سياسي مخالفينو اوهم د پرديو د تبليغاتو بښکارشي او د نظام په وړاندې ودريږي. پدې هکله دا واقعيت له پامه ونه غورزول شي چې د ثور د پاڅون وروسته په ګوند او دولت کې ناوړه حالت واکمن شو او د ګوندي - دولتي زعامت د مدعيانو د ارادې له مخې د هېوادوالو د بېله محاکمې وژنې، د قوانينو او د ګوند د جمعي رهبرۍ اصول تر پښولاندې کول ، د ګوندي او دولتي چارو سبوتاژ ، د سواد د زده کړې ، د بښځو د فرمان او د ځمکې د اصلاحاتو په پلې کولو کې د زورزياتۍ څخه کار اخيستل د واکمنۍ وګړنيز ملاتړ د له لاسه ورکولو کې منفي رول درلود.لکه څرنګه چې پدې اړه محمدابراهيم عطايي ليکي :« د حفيظ الله امين په مشرۍ خلقي اړخ يکه تازي پيل او هڅه يې کوله چې ټول واک د خلقيانو په لاس کې ولويږي ...، او پرچميانو د خلقيانو د ناکامى په موخه کارونه سبوتاژول. »۱۷ / ۴۰۴د عطايي ارزونه ښيي چې د واک مدعيانو خپل نظام ته په خپله ستونزې جوړولې او د خپلو دې کړنو د ناوړو پايلو د درک وړتيا يې نلرله.

کله چې په يوه واکمنۍ کې يوه ډله په يکه تازۍ او بله د چارو په سبوتاژ لاس پورې کړي خلک له واکمنۍ واټن نيسي ، وګړنيز ملاتړ له لاسه ورکوي ، ولسونه د هغې په وړاندې دريږي او خبره بغاوتونو ته رسيږي. منطقآ دې ډول کړنو دې ته زمينه برابره کړه چې د هيواد په ګوټ ګوټ کې د واکمنۍ په وړاندې وسلوال مقاومتونه پيل شي او په ځينو پوځي جزوتامو لکه د هرات او ننګرهار په فرقو، د کابل د بالاحصار په ګارنيزيون کې د بغاوتونو او مخالفينو ته د اسمارد غوندې اوښتلو يادونه وشي . پر بله خوا هغه مهال بلا استثنى ټولو سياسي ډلو که ورته اسلامي وويل شي ، کين اړخي، ښي اړخي او منځلاري ، هر يوه دا ادعا کوله چې د خلقي واکمنۍ په وړاندې د پاڅون نوښتګر دي. د ساري په توګه د بالاحصار

او چنداول د پيښو نوښت او ويار هم چين پلوه سياسي کړۍ په غاړه اخلي ، هم اسلامي ځوځښتونه اوهم افغان ملت.حتي د کابل پوهنتون يو شميراستادان د بالاحصار د پيښې ويار خپل ګڼي. د ننګرهارد يوولسمې فرقې د اړو دوړو مسئوليت د اسلامي ډلو سربيره افغان ملتيان او د هرات بيا صبغت الله مجددي، برهان الدين رباني او چين پلوه سياسي ډلې مني. عجيبه لا دا چې پرچميان چې د واکمنۍ کابو نيمايي برخه يې هم جوړوله د شوروي د اشغال وروسته ځانونه د خلقي واکمنۍ په وړاندې د مخالفتونو او مقاومتونو نوښتګر ګڼل. د ببلګې په توګه محمد نبي عظيمي ليکي :« لومړني مخالفتونه او پاڅونونه د واکمن رژيم په وړاندې د پرچميانو له خوا وشول. » ۱۲۹ / ۶۴ د افغان ملت مشر نورالحق احدي په پاکستان کې د خپل ګوند په کنګره کې وايي چې د دوی ګوند د ثور د اوښتون د لومړيو څخه د دې واکمنۍ په وړاندې دريدلی دی او د ننګرهار په فرقه کې د پاڅون نوښتګر هم دوی وو. که چيرې د دې ډلو څرګندوني ومنل شي چې د ټولو څرګندوني د منلو وړنه دي او د مبالغې ، درواغو او د ځان من ګڼلو تله يې خورا درنه ده خو د څرګندونو نه يې داسې پايله راوزي چې ټولو د هماغه پيل څخه د خلقي واکمنۍ خلاف دريځ درلود، د نوې واکمنۍ سره د پوهاوي ،جوړجاړي او رښتينې همکارۍ ليوالتيا نلرله او د مخالفت او دښمنۍ تګلاره يې غوره کړې وه. پردې بنسټ د هېواد د حالاتو په کړکېچنتيا او د ناورين په را پېښولو کې د خلقيانو او پرچميانو سربېره نورې سياسي ډلې هم ملامتې دي . دا بيا ښيي چې د دې ګوند سربېره د وخت ټولې سياسي ډلې پدې مزمنې ناروغۍ چې د نورو سره له پوهاوي او جوړجاړي ته له رسېدلو ډډه کوله اخته وې. البته د خلقي واکمنۍ تيروتنې چې د نورو سياسي سازمانو اړونده رون اندو په وړاندې د زورزياتۍ څخه ډډه نده کړې د توجيه وړ ندي لکه څرنګه چې د خلقي واکمنۍ په وړاندې د نورو سياسي سازمانو دريځ او مخالفتونه هم د توجيه وړ نه دي . د خلقي حکومت په وړاندې په بغاوتونو او وسلوالو مقاومتونو کې د هرات ، چنداولو او مخالفينو ته د اسمار د غونډ د اوښتنې پيښې د سياسي ، امنيتي او تبليغاتي اړخه د واکمنۍ لپاره يو سترچلنج او د مخالفينو لپاره برى ګڼل کيده چې په هغو به مکث وشي. البته هڅه به وشي چې د دې پيښولاملونه او په هغو کې د بهرني عامل اغيز ته ځانګړې توجه وشي ځکه چې د افغانستان د روان ناورين ريښې بايد د هيواد نه بهر او هغه هم د زبرځواکونو په ستراتېژيو او سيالۍ کې ولټول شي نه دا چې د خلقي واکمنۍ په وړاندې مخالفتونه او پاڅونونه خودجوشه وګڼل شي هغه څه چې د افغانستان د هغه مهال د ځمکنيو واقعيتونو سره په څرګند ټکر کې دي.

الف – په هرات کې د۱۳۵۷ کال د کب (۱۸ تر ۲۹) دوولس ورځنۍ پيښې چې د (ا،خ ، د، ګ) مخالفانو ورته د هرات پاڅون او واکمنۍ ورته بشورښ ويل چې د کب د څلورويشتمې پيښې په نامه هم يادېږي. د واکمن ګوند مخالفين د هرات پيښې د ځايي چارواکو د ناکامه مديريت او ناوړه چلند په وړاندې د ولس خودجوشه غبرګون ګڼي او حکومت بيا په هغې کې د پردېولاس ته ګوته نيسي. اوس به وګورو چې د هرات د(پاڅون يا بشورښ) انګيزه څه وه ، بهرني عامل او د ځايي چارواکو کړنو تر کومې کچې پکې رول درلود.

وايي ويروس په کمزوري ارګانيزم کې د ننوتلو او ودې چانس لري. د هرات د پيښو په درشل کې نه يوازې د هرات د ولايت په ملکي مشرتابه کې د نظر اوعمل يووالی نه تر سترګو کېده بلکې د دې ولايت ملکي او پوځي بنسټونو د يو بل خلاف دريځ هم نيولی وو. په يوه دولتي ارګان کې د داسې حالت شتون د دولتي چارو د پر مخ وړلو او خلکو ته د خدماتو په وړاندې کولو کې خنډونه ايجادوي ، ګډوډي منځته راوړي او دښمن په ډېره آسانۍ سره کولی شي د يوه ګوابښمن ويروس په شان په دولتي بنسټونو او پرګنو کې نفوذ وکړي. دې دا معنی لرله چې د هرات ولايت ضعيف اداري سيستم ته د ويروس د ننوتلو او په

هغه کې د ودې مناسب شرايط برابر وو. د دې ادعا ښه بيلګه په خپله د والي او د ولايتي ګوندي کميټې د منشي نظيف الله نهضت لاندې څرګندونې دي : « د يادونې وړ ده چې دغو دواړو کدرونو آقا ګل او سيدمکرم ازبک د ګوندي رهبرۍ په د ننه ډلبندۍ کې د حفيظ الله امين ضد فرکسيون سره اړيکي درلودلې او په هرات کې له لومړۍ ورځې څخه تر پايه پورې نه يوازې دا چې همکاري يې ونکړه بلکې دوی بر عکس ستونزې يې را ته پيدا کړې.» ۱۶۰ /۳۴ پورتنۍ وينا ښيي چې آقا ګل بائس او سيدمکرم د امين ضد فرکسيون سره تړاو درلود چې د ولايت ګوندي - دولتي مسؤل ته چې د امين اړونده فرکسيون غړی دی ستونزې جوړولې . خو نهضت د هغوی د فرکسيوني تړاو په هکله څه نه وايي . ددې معنی دا شي چې هغوی د کوم ګوندي فرکسيون غړي نه وو او واقعيت دا دی چې په خلقيانو کې د امين ضد فرکسيون شتون نه درلود . البته چې د امين د فرکسيون پرته په خلقيانو کې بل فرکسيون قطعآ موجود نه وو . په يوه ګوند کې فرکسيونبازي ګوندي اصولو ته شا ګرزونه او د ګوند داعيې ته بربنډ خيانت دی . کله چې يو هيواد د پردیو د لاسوهنو هدف ګرزيدلی وي او د جګړې اورونه بل وي د يوه سرحدي ولايت مشران يوموټي نه وي، د همکارۍ روحيه پکې مړه شوې وي ، يو بل ته ستونزې جوړې کړي ، منطقآ چې د دې ولايت سياسي او امنيتي حالات کړکيچن کيږي او د خورا ناوړه پيښو پيښيدل شوني دي . مرکز هم د هرات د کب (۱۸- ۲۹) پيښو ته په کتنې سره دې پايلې ورسېدلو چې د هرات د اړوړ دوړو لامل د ولايت د مشرتابه نه وړتيا ده هماغه دي چې په هرات کې د حالاتو د کابو کولو يوه ورځ وروسته د۱۳۵۸ کال د وري په لومړۍ نيټه د هرات ملکي مسئول نظيف الله نهضت مرکز ته وروغوښت او د غزني د والي او ولايتي کميټې د منشي په توګه يې مقرر کړ. په هرات کې د وضعيت د کابو کولو يوه ورځ وروسته د نهضت بدلول ښيي چې د هغه د نه وړتيا له امله په هرات کې بلوا وشوله، وينې تويې شوې ، د فرقې وسلې چور شوې او زيات مالي زيانونه ورسېدل . نو مرکز بايد هغه محاکمه کړی وای . لکه څرنګه چې نهضت د بې تاجه ټولواک د فرکسيون اړونده غړی وو لدې امله د محاکمې پرځای د غزني په ولايت کې د والي او منشي په توګه مقرر شو. کله چې نهضت په غزني کې هم ښه ونه ځلېده هغه په کوبا کې سفير وټاکل شو. هغه مهال ځينو خلقيانو د هغه کارنامو ته په کتو سره په ټوکو ويل نه دا چې کوبا ته د نهضت په رسېدو سره هلته هم اشرار پيدا شي . کله چې په يوه دولت کې د مکافاتو او مجازاتو اصل په پام کې ونه نيول شي او د ضوابطو ځای روابطو نيولی وي پايله يې په دولتي ادارو کې بې نظمي او د دولتي پروګرامونو نه پلې کيدل کيږي او د افغانستان د هغه مهال وضعيت ته په کتو سره چې د هغه په وړاندې نااعلان شوې جګړې دوام درلود د سياسي او امنيتي وضعې کړکيچن کيدل او د هرات د پيښې په شان د ناوړو پيښو منځته راتګ منطقي بريښيده. د هرات د خونړيو پيښو په هکله دا ارزونه چې «د هرات والي او د اوولسمې فرقې قوماندان سيدمکرم خلک پاڅون ته اړايستل اوله بله پلوه ايران چې په کمين کې ناست وو د هرات پاڅون ته وسلې او وګړي استول. » ۱۷ / ۴۰۶د منلو وړ ده. دا ډول منصفانه ارزونه ښيي چې ښوربښ ته د هرات د خلکو هڅوونکي او سمبالونکي د هيواد څخه بهر وو او د ځايي چارواکو تر منځ د پوهاوي او ګډې همکارۍ نشتون او د ولايت د ر هبرۍ د مقام نه وړتيا دې ته شرايط برابرکړل چې پردي او په پردیو پورې تړلي سياستوال او سيمه ييز مخور د ولس د نارضايتۍ څخه ناوړه ګټه پورته کړي.

اوس به د کب د څلېرويشتمې په درشل کې د هرات ولايت په مربوطاتو کې د حالاتو جاج واخلو چې ولې هلته حالات کړکيچن شول او خبره په ښار کې اړودوړو او په فرقه کې بغاوت ته ورسيده . ويل کيږي چې د کب په نهمه د هرات ښار ته څيرمه د پښتون زرغون ولسوالۍ د سليمي کلي ته د سواد د زده کړې نارينه او ښځينه کارکوونکي تللي وو تر څو خلک وهڅوي د سواد د زده کړې په کورسونو کې

ځان ثبت کړي. په يوه روايت کليوالو دا مسئولين وهلي او په بل روايت چې محمدصديق فرهنګ او محمداعظم سيستاني هم پدې ډله کې راځي هغوی يې ووژل. حکومت تورن کسان ونيول. خلکو د خپلو بنديانو د خلاصون په موخه دولتي ضد تحريکات پيل کړل او يوه ناڅرګند لاس د ولايت په مربوطاتو کې يو من ربښتيا او سل منه درواغ تبليغات پيل کړل.دا تبليغات پدې ځرخيدل چې دولت غواړي بيسواده ښځې او نارينه جبراً د سواد د زده کړې په کورسونو کې شامل کړي او څوک چې په کورسونو کې نه شاملېږي هغه بنديانوي. د سليمي د کلي د پيښې ۹ ورځې وروسته (کب اتلسمه) د غوريانو په سرحدي ولسوالۍ برید وشو خو بريدګر پدې بريالي نشول چې ولسوالي ونيسي. بله ورځ د کب نولسمه همدا بلواګر د زنده جان ولسوالۍ په لور خوځيږي خو دا ولسوالۍ چې اړين استحکامات يې نلرل لا د مخه تخليه شوې وه او دا وسلواله ډله د ګذرې ولسوالۍ په لور خوځيږي چې د زنده جان د ولسوالۍ څخه هم يو شمير کسان ورسره ملګري کيږي. د ګذرې ولسوالۍ ساتونکي هم د بغاوتګرو سره جنګيږي او ښورښيان نشي کولای ولسوالي ونيسي او همدا بلواګر د انجيل ولسوالۍ په لور چې د ښار ترڅنګ پرته ده حرکت کوي او پرهغې برید کوي چې بيا هم د ولسوالي مدافعينو د ولسوالۍ څخه په کلکه ساتنه وکړه. البته چې د سرحدي ولسوالۍ غوريانو څخه تر انجيل ولسوالۍ پورې د دولتي ضد ښورښيانو شمير هم زياتيږي. ترڅو هغوی د کب په درويشتمه د ښار څنډو ته ورسيدل او« د مالان د پله له لوري هرات ته ننوتل . د کولاب کارته چې هلته اهل تشيع ميشت دي د فتنې د مرکز په توګه وکاراوه .» ۱۶۰ / ۳۴ غلام محمد زرملوال پخپل د (افغانستان تروروستي افغانه) نومي کتاب د دويم ټوک په ۲۲ مخ کې پدې اړه راوړي: « د هرات ښاريان د ښار کوڅو ته راووتل او په دولتي ادارو او موسساتو کې يې د شوروي سلاکارانو او خلقيانو په (ښکارکولو) او وژنه لاس پورې کړل، د وسلو او مهماتو زيرمو ته اور اچول او دولتي اداري د اور خوراک شوې. » ښورښيان د کب په ۲۴ او۲۵ بريالي شول چې د ښار په زياترو سيمو واکمن شي. هغوی په افغانستان بانک حمله وکړه د بانک دروازې يې ماتې کړي خو فلزي صندوقونه يې مات نشوای کړی او دولتي ذخيره خوندي پاتې شوه. د هرات په ښار کې ښورښيان بريالي نشول د ولايت مقام ، ګوندي کميټه او د ځارندوی(پوليسو) قوماندانې ونيسي. د کب په ۲۶ د هرات په فرقه کې يو شمير افسرانو چې مرکزي رول پکې جګتورن علاوالدين او تورن اسمعيل درلود بغاوت وکړ. په يوه روايت د هغوی پلويانو په خوړنځي برید وکړ اوهلته يې د شپيتو تنو شا اوخوا ګوندیان او دولت ته وفادار افسران ووژل او په بل روايت هغوی د فرقې په صالون کې چې غونډه روانه وه برید وکړ. همدارنګه د دافع هوا په توپ يې په قوماندانۍ ډزې وکړې. د فرقې مشران د شيندنډ هوايي ډګر ته وتښتيدل. په فرقه کې يو ناڅرګند وضعيت او يوه انارشي واکمنه شوه. بغاوت کوونکو افسرانو د وسلو د ديپوګانو ډرې خلاصې کړې او وسلې او مرمۍ يې په خپلو پلويانواو ملګرو وويشلې. دا مهال د شيندنډ د هوايي ډګر څخه جنګي الوتکو په ښار بمبارۍ کوي ،د کابل او کندهارڅخه يې مرستندوی ځواکونه راوغوښتل. د کابل څخه د شهنوازتنې په قوماندانۍ د کوماندو قطعه د شيندنډ په هوايي ډګر کې ديسانت شوه او د کندهار مرستندوی ځواکونه د کب په ۲۷ هرات ته راورسيدل. د کندهارڅخه کومکې ځواکونو او د کوماندو قطعې په ښار او فرقه باندې عمليات پيل کړل او ښورښې پوځيانو ددې وس ونه موند چې مقاومت وکړي اود فرقې څخه وتښتيدل او د هرات ولايت په ځينو ولسواليو(ادرسکن ، اوبې) بريدونه وکړل نوموړې ولسوالۍ يې ونيولې ولسوالان او نور مسئولين يې ووژل او ولسوالۍ يې چورکړلې او يوه ډله يې د بادغيس ولايت په لور ولاړل د نوموړی ولايت په مرکز واکمن شول والي او يو شمير چارواکي يې ووژل او د ولايت ملکي او پوځي تجهيزات يې چور کړل. د کابل څخه راغلې کوماندويانو ښورښيان تعقيب کړل او د بادغيس په ولايت کې يې ببرته دولتي نظم ټينګ او ښورښيان په شاوخوا کليو کې خواره واره شول .

د کندهار څخه د هرات ښار ته د مرستندوی ځواکونو ننوتل په زړه پوري دي. هغوی پخپلو وسایطو سپین او شنه بیرغونه پورته کړي وو. ساده ښوربښیانو چې دا مهال په وسلو ښه سمبال هم وو پدې فکر کې شول چې کندهار هم د دوی مجاهدو وروڼو نیولی او دا ځواکونه د دوی مرستې ته راغلي دي هماغه دي چې ښار ته هغوی د ننوتلو خنډ نشول. د کندهار څخه راغلي ځواکونو مورچلونه ونیول په ښوربښیانو یې برید وکړ او ښوربښیان یې تاراومارکړل ، ښوربښیان اړشول چې له ښاره پښې سپکې کړي او پدې توګه د شپڼو ورځو وروسته په هرات کې بېرته دولتي نظم ټینګ شو. په هرات کې د تلفاتو په اړه د ځمکې او آسمان ترمنځ توپیر لیدل کیږي. ځینې خو بیا نجومي شمیرې وړاندې کوي. حکومتي اړخ ټولټال تلفات ۳۲۰ تنه ، راجا انور د افغانستان تراژیدي کتاب په ۱۵۶ مخ کې د شوروي متخصصینو او سلاکارانو په شمول تلفات اته سوه تنه ، شوروي سرچینو زر تنه ، نبي عظیمي په خپل کتاب (اردو وسیاست درسه دهه اخیر) په ۱۹۱ مخ کې ۲۵۰۰ تنه ، اعظم سیستاني (مقدمه بر کودتای ۷ ثور و فجایع هشت ثور) په ۱۳۲مخ کې یوازې د مخالفینو تلفات څلېرویشت زره ، او ځینې هغه پنځوس زره تنه تبلیغوي. خو واقعیت دا دی چې د حکومت په شمول کوم ارګان پدې اړه څېړنې ونکړې. اوس به د هرات په ښوربښ کې د وخت د جهادی مشرانو رول او د پردې شا ته د پردیو ښکیلتیا ته نظر واچوو او بیا قضاوت وکړو چې دا یو خودجوشه خوځښت وو یا دا چې په افغانستان کې د پردیو د لاسوهنو او لوبو څخه یوه لوبه وه . محمداعظم سیستاني د خپل (مقدمه بر کودتای ۷ ثور و فجایع ۸ ثور) نومي کتاب په ۱۲۹ مخ کې لیکی :« په داسې یوه وضعیت کې د کب په اتلسمه د صبغت الله مجددي له لوري یو لیک د حاجي محمدایوب پواسطه هرات ته را ورسید چې خلک یې عمومي پاڅون ته رابلل. د دې لیک نقل په بیړه په ښار او د هرات نږدې کلیو کې خپور شو او مولوي بهاءالدین د هرات په جامع جومات کې خلک د رژیم پرضد جهاد ته راوبلل.» غلام محمدزرملوال د(افغانستان تروروستی افغانه) کتاب دویم ټوک په ۲۲ مخ کې راوړي چې برهان الدین رباني په پیښور کې د مارچ په لسمه اعلان وکړ:« د ایمان ځواکونو د ده پر لارښوونه د هرات پروالي نظیف الله نهضت برید کړی او ټپي کړی یې دی.» اوهمدارنګه د مارچ په دوولسمه صبغت الله مجددي د کابل د ملحد رژیم پرضد د جهاد فتوا ورکړله. کله چې د مجددي له لوري د جهاد فتواوو ته وکتل شي سړي ته دا فکر پیدا کیږي چې دې کورنۍ په افغانستان کې د جهاد د فتواوو د ورکولو او د پاچایانو د لېرې کولو او کینولو ماموریت درلود. د دې کورنۍ کارنامو ته په کتو سره د داود خان د دې خبرې سره چې یو وخت یې ویلي وو :« ترڅو چې دا قلعه جواد وي افغانستان به د پرمختګ مخ و نه ویني» همغږي وښودل شي. د مجددي او ګیلاني د کورنیو کارنامو ته په کتو سره ویلی شو چې هغوی انګرېزانو افغانستان ته د خپلو موخو د پلې کولو لپاره را لېږلي دي. همدا دلیل هم دی چې کله اشرف غني په ۲۰۱۴ کال کې د امریکې سره امنیتي یا د افغانستان د خرڅلاو تړون لاسلیک کړ د هغه د لاسلیک پرمهال د جهادي مشرانو څخه یوازې صبغت الله مجددي او سیداحمد ګیلاني موجود وو .

لاندې څو بېلګې د هرات په پېښو کې د اېراني آخوندیانو ښکېلتیا ښیي :

د مارچ په شپاړلسمه د آیت الله خميني د حکومت ځواکمن غړي آیت الله علي شریعتمداري د ټولې نړۍ په مسلمانانو ږغ وکړ چې « د افغانستان د مسلمانانو ترځنګ ودرېږي او د کابل رژېم نسکور کړي. »۱۵۸ / ۲۱ بیورلي میل (انقلابي افغانستان) نومي کتاب په ۱۶۲ مخ کې راوړي: « په هرات کې د ایران قونسل جنرال د هرات په پاڅون کې غټ رول ولوباوه. نوموړي په کابل کې له خپلو اجنټانو سره منظم ارتباط لاره او هغوی ته يې د هرات د ښار د وضعې په هکله کره معلومات ورکول. د دې لپاره دلایل شته دا فرضیه ومنو چې دا معلومات په کابل کې د امریکا سفارت ته ورکول کېدل او پخپل وار دې سفارت د تبلیغاتو جوړولو په فابریکه کې له ضرورو زیاتولو او کمولو وروسته د نړۍ په مطبوعاتو کې خپرول.» له همدې کبله وو چې حکومت په هرات کې د ایران قونسل د ناوړه شخص په توګه اخراج کړ. انورراجا ۱۹۸۸ په ۱۵ مخ کې لیکي : « دا په هرات کې راپاریدلي هغه پخواني کارګران ول ، چې ځینې يې په ایران کې د شاه د کرغېړن استخباراتي ځواک یعني ساواک له خوا روزل سوی هم ول ترڅو په افغانستان کې هم لکه د عمان غوندې حالات پیښېدل نوهغوی د یو مخنیویزه ځواک په توګه عمل کوي.» د قیام هرات په نامه کتاب لیکوال د هرات په پېښه کې د ایران د دولت له تګلارې څخه چې د اسلامي انقلاب صادرول دي داسې پرده پورته کوي: « یو ښوونکی چې نوی د ایران د اسلامي جمهوریت نه راغلی وو او د ځانه سره يې اعلامیې راوړې وې ...، رژېم پخپلو تبلیغاتو سره هڅه کوي چې د خلکو فکر له اسلامي انقلاب څخه وګرزوي او موږ هم د اعلامیو او اطلاعیو پواسطه د غلیم د تبلیغاتي جګړې مخه نیسو، موږ په ښارونو او کلیو کې د اطلاعیو په خپرولو سره خلکو ته پوهه ورکوو.» ۱۶۱ / ۶۸- ۶۹

پورتنیو څرګندونو ته په کتو سره ویلی شو چې د هرات اړې دوړې د دې ولایت د چارواکو تر منځ د نه پوهاوي او ناوړه مدیریت پایله وه چې د هراتیانو د نارضایتي او مخالفت سبب شول او د هراتیانو له نارضایتۍ څخه پردیو او په ځانګړې توګه ایراني آخوندانو ګټه پورته کړله او په ښار کې يې اړو دوړو ته لمن ووهله. د هرات ولایت د مشرتابه نه وړتیا او ناکامي لدې څخه ښکاري چې بلواګر ونه توانېدل ولسوالۍ ونیسي ځکه چې د ولسوالیو مسؤلان په خپلو چارو کې بریالي او د خلکو له ملاتړ برخمن وو خو په ښارکې بلواګر بریالي شول ځکه چې د ولایت مشرتابه بشپړ ناکام مشرتابه وو.

ب- د کابل د چنداول بلوا

د۱۹۷۹ کال د جون په درويشتمه د لسو بجو شا اوخوا د کابل د ميوندوات په لومړۍ برخه کې يو شمير خلک چې غوڅ اکثريت يې هزاره ګان او شيعيه مذهبي وو راغوند شول او دولتي ضد شعارونه يې ورکول. هغوی د پوليسو په ماموريت بريد وکړ ، ورننوتل ، د ماموريت ځخه يې وسلې ترلاسه کړې او ودانۍ ته يې اور واچاوه. دا مهال امنيتي ځواکونو ښورښيان محاصره کړل او د ښکيلو اړخونو ترمنځ نښتې وشوې چې په پايله کې ښورښيان د ميوندوات شاوخوا کوڅو له لارې تيت او پرک شول او پدې ډول بلوا ناکامه شوله . امنيتي ځواکونو زيات شمير کسان چې اهل تشيع وو ونيول. پدې اړه ويل کيږي چې « مختلفې اسلامي ډلې پردې سلا شوې وې چې په يوه وخت کې به په کابل کې سراسري پاڅون کوي او واک به ترلاسه کوي. د دې پروګرام مشرتابه د پاڅون په وخت کې بدلون راوړی وو خو د چنداولو مسئول نفر چنداوليان ددې بدلون ځخه نه وو خبرکړي او شيعه مذهبه چنداوليانو د پلان سره سم اقدام وکړ.» د سراسري پاڅون خبره په بشپړ ډول ناسمه ده او يو شمير شيعه مذهبي جهادي مخور هم هغه نه مني ، هغه د هرات د ښورښ په ځير خودجوش خوځښت ګڼي او يو د هغو ځخه ليکي: « د سراسري انقلاب ادعا غلطه ده او د چنداول پاڅون خودجوش وو.» ۱۶۲ واقعيت دا وو چې ايراني« آيت الله حاجی سيدحسن طباطبايي د جون په يوويشتمه نيټه په خپلو افغان ورونوغږ وکړچې مقاومت ته ادامه ورکړئ »۱۵۸/ ۲۹ د افغانستان د اهل تشيع مذهبي مشرانو د آيت الله طباطبايي پيغام ته لبيک ووايه او خپل پلويان يې د جون په درويشتمه وهڅول چې په چنداولو کې په ښورښ لاس پورې کړي. دا چې د چنداول په بلوا کې څومره کسانو ګډون کړی وو او څو تنو پکې خپل سرونه وبايلل د هرات د پيښې په شان د نظر يووالی نشته . واکمنۍ ښورښيان دوه سوه تنه اعلان کړل، انتوني هايمن غربي ليکوال په خپل کتاب افغانستان زيرسلطه شوروي په ۲۱۴ مخ او همدارنګه د افغانستان د جهاد د ثقافتی شورا دفترسل زره تنه او محمد اعظم سيستانی په ۱۳۷ مخ کې څو زره تنه ګڼي. بی بی سي د دولت او ښورښيانو تلفات يوولس تنه ، دهلي سټيټمين سل تنه ، د افغانستان د جهاد ثقافتي شورا د خپلو شيعه ورونو تلفات ۳۰۰ تنه ، عظيمي د۲۰۰۰ ځخه زيات او محمداعظم سيستاني د مخالفينو تلفات لس زره تنه ګڼي. د دې لپاره چې د اهل تشيع د جهادي ډلو شورا په ولس کې خپل نفوذ نندارې ته کيږدي د پاڅون کوونکو شمېرسل زره تنه ګڼي چې په تبليغاتوکې د دومره شمېرې يادونه عجيبه خبره نه ښکاري. د اهل تشيع شورا چې د مذهبي ټراو له امله يې معلومات کره دی دا هوښياري لري چې د خپلو قربانيانو په شمير کې احتياط وکړي خو سياسي شوي غيرجهادي ځيرونکي کوم چې د (ا، خ، د،ګ) په واکمنۍ کې لوړ مقامونه هم لرل دا هوښياري نلري او د ښورښيانو تلفات زرګونه تنه يادوي. پدې اړو دوړو کې د سلوزرو تنو برخه ځکه منطقي نه ښکاري چې هغه مهال په کابل ښار کې شاوخوا پنځه سوه زرو(نارينه ، ښځو او ماشومانو) تنو ژوند کاوه چې په بلوا کې د سلو زرو نارينه وو برخه اخيستل منطقي نه ښکاري . کله چې د افغانستان د روان ناتار په اړه د زياترو ليکوالو او په هغو کې د سياسي شوو ځيرونکو ارزونو ، شننو او قضاوتونو ته وکتل شي د ريالي ستيوارت امريکايي ليکوالې ددې خبرې سره چې « د افغانستان ربښتينی تاريخ يوازې د خلکو په سينو کې مونډلی شئ نه په پاڼو اوسندونو کې » همغږي وښودل شي. دا د خواشينی وړ تريخ واقعيت دی چې ولس د خپل هيواد د ربښتيني تاريخ په هکله نه پوهيږي. دا چې تېرو واکمنانو د خپلو استبدادي ځانګړتياوو له امله اجازه نه ورکوله چې ځوک حقايق ووايي ملامتي د واکمنانو وه خو اوس مهال هغه ډله د قلم او نظر خاوندان کوم چې په لويديځ کې ژوند هم کوي اوهغوی ته کوم ګوابښ متوجه نه دی بيا هم جعليات خپروي او د خپلو ذهني تمايلاتو او سياسي اوعقيدوي تړاوونو له امله د درواغو په خپرولو سره تاريخ مسخه کوي دا بيا د خواشينۍ وړ يو تريخ واقعيت دی.

ج – مخالفينو ته د اسمار د غونډ وراوښتل

د اسمارغونډ په مهمه ستراتژيکه او غرنۍ سيمه کې د کونړ د سيند پر غاړه پروت وو. دې غونډ د۱۳۵۸ کال د دوبي د پيل څخه د مخالفينو په محاصره کې شپې او ورځې تيرولې او يوازې د هوا له لارې ورته اکمالات کيدل. ښايي د محاصرې او يا نورو لاملونو له امله وو چې د غونډ غيرګوندي قوماندان ډګرمن عبدالروف نجرابي (ساپي) د مخالفينو سره همغږی شوی وي چې غونډ هغوی ته تسليم کړي. نوموړي دا کار هغه مهال وکړ چې د کونړ والي نظام الدين د غونډ ليدو ته ورغلی وو. قوماندان په لومړي ګام کې دولت ته وفادار ۱۵۰ تنه افسران، والي او د هغه سره راغلي کسان ووژل او بيا يې دا دوه زره کسيز مجهز سرحدي جزوتام مخالفينو ته تسليم کړ. مخالفينو قوماندان د همدغه ځواک د مشر په توګه ومنلو.څه موده وروسته د دولت مخالفينو چې د اسمار تسليم شوی غونډ هم ورسره وو په چغسرای (اسعدآباد) د کونړ په مرکز برید وکړ. « يوه لنډه نښته وشوه چې مجاهدينو خپلې درنې وسلې په ښارګوټي باندې سپرو لوړو سيمو ته خيژولې. وروسته برید د يو لړ ترخو خپلمنځي نښتو په ترڅ کې په ټپه ودريد. ډګرمن عبدالرؤف د ده په ځواکونو باندې د حکومتي بمباريو د وړې له کبله غوښتل پر شا ولاړ شي. د مقاومت ډلې پخپل منځ کې پدې شخړه بوختې وې چې څنګه ترخپل منځ د پنځمې لوا (د اسمارپنځم لمبرغونډ) وسلې وويشي. پدې موکه د چغسرای ګارنيزيون ته نوي هوسا پوځونه راورسيدل او پرهغه برید شنډ شو.» ۱۶۳ / ۳۶ « د ډګرمن عبدالروف د غونډ ګڼ شميرغړي د دې پېښې په نتيجه کې نهيلي شوي وو، پېښور ته لاړل او ورځخه شا ته د پاتې شوو وسلو او تجهيزاتو پر ويش د مجاهدينود قوماندانانو ترمنځ خونړۍ جګړې وشوې.» ۱۵۸ / ۳۴ د همدې پېښې په هکله د وحدت اسلامي ګوند د مشرتابه غړی مصباح زاده ورته څرګندونې لري: « له بده مرغه په پېښور کې ميشته ډلو د سيالۍ له امله چې د غونډ پر امکاناتو لاس پيدا کړي، د افسرانو ترمنځ اختلاف پيدا شو او پايله يې د افغانستان د سرحدي غونډ چور شو.» ۱۶۲ د دولتي ځواکونو څخه د ترلاسه شوو وسلو او پوځي تجهيزاتو پرسر هميشه د مجاهدينو ترمنځ شخړې او خونړۍ نښتې شوې دي . دا وسلې بيا قوماندانانو ويجاړ شوي او يا غيرفعال پوځي وسايط ټوټې ټوټې کول او د پاکستان په بازارونو کې د کباړ په ډول پلورل. ځينې وختونه به يې سلامت جنګي وسايط د ماينونو او چاودېدونکو توکو پواسطه الوزول او ټوټې به يې په بهراو په ځانګړې توګه په پاکستان کې پلورلې او دا کارهغه مهال د غنيمت په نامه يو دود او مشروع سوداګري ګڼل کيده. کله چې تنظيمونه واک ته ورسول شول د خپل عادت او کسب له مخې چې سوداګري يې دوام ومومي حتی د خاورو لاندې غزيدلي د بريښنا کيبلونه د ټانکونو پواسطه راايستل او خپلو بهرنيو مشتريانو ته يې رسول. ددې سوداګرۍ له امله په پاکستان کې دومره فولاد ذخيره شول چې په ۱۹۸۶ کې پاکستان د فولادو د صادروونکو هيوادونو غړيتوب ترلاسه کړ او د جاپان سره يې د فولادو د خرڅلاو ټرون وکړ. د افغان مجاهدينو له لورې د وسلو او مهماتو د سوداګرۍ په هکله مارک آربن ليکي : « د وسلو او ګوليو د پلورلو له لارې د دري په بازار کې ، کوم ځای چې د کلاشنکوف اوکارتوسو بيه زرو ډالرو ته رسيدله،خورا زياتې پيسې ترلاسه کيدې دې کار(د افغانستان) جګړه په خورا ګټوره سوداګرۍ بدله کړې وه.» ۱۶۳ / ۳۶

د امريکې د سفير وژنه

د ۱۳۵۷ لمريز (۱۹۷۸ز) کال د يخنيو په تېرېدو سره په افغانستان کې د داسې خونړيو پېښو لړۍ پيل شوله چې په هېواد کې يې د ناتار ترخه پيغامونه له ځانه سره لېږدول . د دغو پېښو څخه يوه په کابل کې د امريکې د سفير آدولف سپايک دابس اختطاف او بيا وژنه وه. دابس د مارچ په څوارلسمه سهار په خپل موټرکې سفارت ته د تلو پرمهال د کابل د نوي ښار د انصاري په څلورلارې کې يوه تن چې د پوليسو يونيفورم يې درلود د نوموړي موټر ته د دريدو اشاره ورکړه. موټر ودرېد او اختطاف کوونکی د موټر چلوونکي ترځنګ کيناست او دا مهال دوه تنه نورهم راغلل او په موټر کې د سفير ترځنګ کيناستل او ډريور ته يې وويل چې د کابل هوټل په لورحرکت وکړي. هوټل ته په رسيدو سره يرغمل نيوونکو سفير له ځانه سره هوټل ته يووړ او ډريور (ګل محمد) ته يې وويل چې سفارت ته خبر ور کړي چې سفير په کابل هوټل کې دی.سفارت د پېښې څخه په خبريدو سره د حکومت سره اړيکه ونيوله او وسلوال ځارندويان هوټل ته راورسيدل. د ځارندوی قوماندان جګړن سيد داود تړون هم هوټل ته راغی . د څه وخت په تيريدو سره د کورنيوچارو د وزارت د جنايي جرمونو سره د مبارزې شوروي سلاکار ډګروال الکساندر کليوشينکوف، د شوروي سفير امنيتي دستيارډګرمن سرګې بختورين ، د سفارت دوهم سکرتر کوټيپوف ، د امريکې د سفارت سياسي سلاکار بروس پلاتين او د امريکې د سفارت نور کارکوونکي او د سفير مېرمن هم هوټل ته راورسيدل. يرغمل نيوونکو سفير د هوټل دوهم پوړ ۱۱۷ لمبر کوټې ته چې د افغانستان بانک مخامخ ده وړی وو . د سفير د خلاصون په اړه د افغاني، شوروي او امريکايی اړخونو د ګډو مشورو، د يرغمل نيوونکو د غوښتنو او د عملياتو د څرنګوالي په اړه د «چګونه ما با ويروس آ هجوم بر افغانستان مواجه شديم» کتاب د۱۳۲ څخه تر۱۴۳ مخونو کې توضيحات ورکړل شوي دي چې دلته يې لنډيز راوړل کېږي. سيد داود تړون د لودسپيکر له لارې د يرغمل نيوونکو څخه د هغوی د غوښتنو په اړه وپوښتل هغوی د زندان څخه د مولانا بحرالدين باعث د آزادېدو، د بهرنيو ژورنالستانو سره د کتنې او د يوې الوتکې غوښتنه لرله چې بهر ته دوی او سفير ولېږدوي . د امريکايانو له لوري د دروازې د قلف له سوروي څخه د سفير سره په انګريزي خبرې وشوې او هغه د خپل صحت ډاډ ورکړ او دا يې هم وويل چې د ده سره ښه چلند کېږي. امريکايانو هڅه وکړه چې د خپلو سمندري پوځيانو په واسطه چې د سفارت د ساتنې دنده يې لرله سفير وژغوري خو پدې کار کې پاتې راغلل. هغوی يوه اوږده زينه د بهر له خوا د هوټل د هغې کوټې لاندې ځای پرځای کړه چې سفير پکې يرغمل نيول شوی وو. خوهغه ځوان چې بايد د کړکۍ نه کوټې ته ننوزي جرئت ونکړ چې جګ شي . همدارنګه ځارندويانو د اوروژنې په شان د ګازو بالون راووړ، چې کوټې ته په بالون کې د شته کيمياوي توکو چې ګواکې خفه کوونکی يا بيسده کوونکی اغيز درلود په پمپ کولو سره يرغمل نيوونکي او سفير بې سده کړي ، بيا کوټې ته ننوزي او پدې ډول سفير د يرغمل نيوونکو له منګولو څخه وژغوري. خو د بالون څخه څه راونه وتل او داسې ښکاري چې د بالون ګازو د زيات وخت د تيريدو له امله خپل خواص له لاسه ورکړی وو يا دا چې کوم بې کيفيته مواد وو. يرغملګرو وروستی ضرب العجل د ماپښين يوه بجه وټاکه. دا مهال امريکايانو ته وويل شول چې دابس د انګريزي پرته په بله کومه ژبه پوهيږي ترڅوهغه ته په هماغه ژبه وويل شي چې د معدې د تکليف له امله تشناب ته د تلو اجازه واخلي او دا مهال به په کوټه برېد وشي. هغوی وويل چې په روسي او جرمني پوهيږي. هماغه دي چې په جرمني ورته وويل شول چې دا کار وکړي خو يرغملګرو غبرګون وښود. د بيويرلی ميل د افغانستان انقلابي نومي کتاب انګريزي ليکوال په وينا د امريکې د سفارت سياسي سلاکارفلاتين د دې کارڅخه ډډه وکړه. ويل کېږي

چې دا مهال د۱۱۷ کوټې څخه یو ډز وشو او نور بیا وایي چې په هوټل کې ډزې پیل شوې او د ډزو په اوریدو سره د افغانستان بانک له مانې او هم له دهلیز نه په ۱۱۷ کوټه ډله ئیز ډزونه وشول او دې ډزو یوه دقیقه هم دوام ونکړ پولیسو دروازه ماته او کوټې ته ورننوتل. کله چې سیداود ټرون ورننوت سفیر په څوکۍ کې بیحاله او سر ځوړند ناست وو څلور تنه نورهم دې خوا او هغې خوا په وینو کې ښوریدل او دوه تنه یې چې ژوندي وو هغه ټرون وویشتل او پدې ډول یرغمل نیوونکي او سفیر ووژل شول. د کتاب روسي لیکوال پدې ټینګار کوي چې د کورنیوچارو د وزارت شوروي سلاکار د دا ډول عملیاتو مخالف وو خو ټرون د چا سره د ټیلیفوني خبرو وروسته ورته وویل چې مقابل لوری وایي چې شوروي سلاکار حق نلري په عملیاتو کې مداخله وکړي. په یوه روایت سفیر لا ژوندی وو او د امریکایانو په روغتون کې یې ساه ورکړه او په بل روایت د ډزو پرمهال وژل شوی وو. په همدې ورځ د شپې په خبري سرویس کې د پېښې په اړه خبرخپور شو او بله ورځ د فبروري په پنځلسمه په دولتي رسنیو کې د امریکې د سفیرد وژنې پېښه خپره او همدارنګه د وژل شوو یرغمل نیوونکو عکسونه خپاره شول او هغه څلور تنه ښودل شوي وو. د «مولانابحرالدین باعث مردې ازتبارآزادګان» نومې کتاب لیکوال(دکتور جمال سینا دلیري) د وژل شوو څخه دری تنه د باعث پلویان او څلورم د هوټل کارکوونکی ګڼي او هغوی داسې معرفي کوي:

۱. ځوان شاعر شریف نایل، د بدخشان د جرم
۲. قادر د بدخشان د شهر بزرګ
۳. عبدالله د بدخشان د شهربزرګ
۴. د کابل هوټل یو کارکوونکی چې هغه اورپکی نه وو.

جمال سینا دلېري وایي : « له بده مرغه رهبر یې د سلواغې په یوولسمه (۱۹۷۹ جنوری ۳۱) په شهادت رسیدلی وو او دولت بله لار نلرله ببله دې چې د امریکې د متحده ایالاتو د سفیر یرغمل نیوونکي وځپي.» که چیرې د باعث د دې خواخوږي له وینا سره همغږي وښودل شي چې مشر یې وژل شوی وو نو بیا یې ولې سفیر یرغمل ونیو؟ پدې صورت کې دا احتمال لري چې د دې پېښې سمبالوونکي مرکز غوښتل د افغان دولت او امریکې اړیکې خړې پرې کړي. که د دې دسیسې طراح مسکو وي موخه یې دا وه چې افغانستان لا نور هم په مسکو پورې وټرل شي. پر بله خوا که د دې پېښې طراح امریکایي اړخ وي موخه یې دا وه چې سفیر له منځه لاړشي ځکه هغه د خلقي حکومت سره د تعامل او ښو اړیکو غوښتونکی وو او سي آی ای د افغانستان سره دوستانه اړیکې نه غوښتلې . باعث د بدخشان اوسیدونکی او د انتظارد محفل مرستیال وو. کله چې دا سازمان په دوو ډلو (سازا او سفزا) وویشل شو ده د سفزا د ډلې مشري ترلاسه کړه چې دې ډلې د سلطنت ، جمهوریت او د خلقي واکمنۍ خلاف وسلواله مبارزه پرمخ وړله. نوموړی په ۱۹۶۶، ۱۹۶۸او۱۹۷۲ کلونو کې د حکومتي ضد کړنو له امله زنداني شوی وو. د جمهوریت د اعلان شل ورځې وروسته له زندانه راووت او په ۱۹۷۶ کال کې بیا په بدخشان کې د جمهوریت خلاف ښورښ له کبله بندي شو. هغه د۱۹۷۸ کال د اګست په پنځلسمه چې د علي آباد د روغتون په عقلي او عصبي سرویس کې تردرملنې لاندې وو د روغتون څخه وتښتید او د هغه معالج ډاکټر اسعد احسان غبار د هغه سره د همکارۍ په تور بندي شو. د باعث پلویان وایي چې حکومت د۱۹۷۹ کال د جنوري پر۲۹ نیټه د خیرخانې مینې په یوه کور کې ونیو او دوه ورځې وروسته یې وواژه. لیکوال ته په هالند کې د مرادي په نامه یوه بدخشي د خیرخانې مېنې څخه د پولیسو له لوري د باعث د نیولو پېښه تاییدوي چې دی هم هلته کله ناکله ورتللو. د(انقلابي افغانستان) کتاب د لیکوال په وینا کله چې پدې

ماجرا کې د امريکايي او افغاني اړخونو څرګندونو ته وکتل شي په هغو کې په څرګند ډول د پلمو او د حقايقو د پټولو هڅې ليدل کيږي. امريکايان يرغمل نيوونکي « شيعه کوچنۍ د چپو آرمانو خاوند سازمان» ګڼي. امين هغه « افراطي کين لاسي او تنګ نظره ناسيونالستان » معرفي کوي . دا هم عجيبه بريښي چې ځينې بيا د يرغمل نيوونکو غوښتنه له زندان څخه د دريو تنو« بحرالدين باعث، عطا الله فيضاني ، مجيدکلکاني » آزاديدل غوښتل چې نوموړي دری تنه د مختلفو عقايدو لرونکي وو. امين هم په خپله وينا کې د يرغمل نيوونکو شرط د دريو تنو بنديانو آزادول وويل خو يوازې يې د باعث نوم ياد کړ. د پيښې وروسته د فبروري په پنځلسمه په دولتي رسنيو کې د امريکي د سفير د وژنې خبرونه خپاره شول، منځپانګه يې پدې راتاويده چې آدولف دابز(دابس) د افغانستان د خلکو د دښمنانو له خوا ووژل شو. کابل ټايمز پخپله سرمقاله کې راوړي: « امريکايان پوهيږي چې داسې يو پاروونکی عمل به د دواړو هيوادونو ترمنځ د ملګرتيا اړيکې خرابې نکړي » خو د امريکايانو غبرګون ډير سخت وو هغوی کابل ته بل سفير راونه ليږه ، خپل کومکونه يې که څه هم لږ وو ودرول. د پنځو مياشتو وروسته يې د جولای په درويشتمه د افغانستان څخه د خپلو وګړو او ډيپلوماتانو ايستل پيل کړل او د اګست په ۱۴ يې په افغانستان اقتصادي بنديزونه ولګول چې لويديځې اروپا او متحدينو يې د امريکې په پله ګامونه پورته کړل. امريکايي اړخ د خپل سياسي استازي د وژنې پړه پر شورويانو واچوله. په واشنګټن کې يې د شوروي سفير احضار کړ همدارنګه په مسکو کې د امريکې سفير رسماً خپل احتجاج د شوروي د بهرنيو چارو وزير ته وړاندې کړ. پدې هکله د سفير ميرمن وايي :« د هوټل په دهليز کې د افغان حکومت امنيتي کارکوونکي ، د هغوی روسي سلاکاران او زموږ د سفارت افسرانو هڅې کولې چې د يرغمل نيوونکو سره د هغوی د غوښتنو په اړه خبرې وکړي. د څو ګړيو بې نتيجې خبرو وروسته ، روسانو چې ظاهراً يې حوصله له لاسه ورکړې وه افغانانو ته يې د اور امر ورکړ.»

)Wiliam Hardwoord.Time week . December 18 . 2001(

دستګيرپنجشيري د ګوند د سياسي بورو د هغې غونډې په اړه چې د امريکې د سفير د اختطاف او وژل کيدو مسئله يې څيړله او شوروي سفير هم پکې ګډون کړی وو ليکي:« پوزانوف د اورپکو له لوري د دبس يرغمل نيونې ، د امنيتي ځواکونو بيړه ناکو عملياتو او د دبس وژنې له امله سخت اندينمن او غوسه ناک بريښيده. هغه بيړه ناک او ماجراجويانه پوځي عمل د افغانستان او سيمې امنيت ته زيانمن ګڼه، په آمرانه ډول يې له تره کي وپوښتل: ملګری تره کي ! ولې مو دا خورا پيچلي سياسي مسئله د خبرو اترو، پوهاوي او زياتو احتياطي تدبيرونو د نيولو له لارې حل نکړه ؟ تره کي د شوروي سفير په وړاندې دا رنګه غبرګون وښود: ملګری پوزانوف ! تاسې زموږ په دربار کې سفير ياست نه زه ستاسو سفير. دا د افغانستان کورنۍ مسئله ده. شوروي سفير د دې ځواب په اوريدو سره بيله کوم غبرګونه د ګلخانې له مانې ووت. »۲ / ۱۱۹ د پوزانوف او تره کي له څرګندونو بريښي چې د عملياتو لارښوونه افغانانو کوله. پدې هکله او په تيره د افغان څارندويانو د فعاليت په اړه د امريکې د څارګړي اداري (سيا) د يوه غړي څرګندونې په زړه پورې دي چې د شوروي څارګر سره کړې دي. « زما څخه ته ښه پوهيږې چې سفير د افغانستان د پوليسو د منسوبينو له لورې ووژل شو، بدفعلو، احمقو، ظالمو او بيسوادو پوليسو يا ښايي برعکس؟ دا پوليس ډير هوښيار، ماهر او رونړ اندي وو چې ويې کړای شوای موږ او تاسو، امريکايي او روسي انټليجنټان تير باسي. »۶۳ / ۱۴۸ د پشت پرده افغانستان نومی کتاب کې راغلي دي : « د۱۹۷۸ په وروستيو او د۱۹۷۹ په لومړيو کې برژنسکي او دابس هر يوه پداسې هدفونو کار کاوه چې د يو بل مخالف وو. برژنسکي په پرله پسې ډول هڅه کوله ولسمشر وهڅوي چې د سيا د بهرني

سياست د ځارنې د کميټې واکونه چې سرپرستي يې د بهرنيو چارو وزير لري د ملي امنيت د شورا ځانګړې د هماهنګۍ کميټې ته وليږدوي چې مشري يې ده د ملي امنيت د مشاور په توګه لرله چې پدې ډول د وينس(د امريکې د بهرنيو چارو وزير) واکونه محدود کړي. پدې صورت کې برژنسکی کولی شول د شوروي ضد يو لړ پټ يرغليز اقدامات تر سره کړي ، بيله دې چې د بهرنيوچارو وزارت د هغو په اړه څه وپوهيږي.» ۴۷ / ۳۸ د ثور د پاڅون وروسته د افغان دولت په هکله د امريکې د متحده ايالاتو په دولت کې د بهرنيو چارو وزيرسايروس وينس او د کارتر د ملي امنيت مشاور زبينګوبرژنسکي ترمنځ اختلاف وو. وينس پدې عقيده وو چې « په نوې رهبرۍ کې د کمونيزم او ملي ګرايۍ ترکيب په پام کې ونيسو او د شوروي په لور د نوي رژيم د لا نږدې کيدو مخه ونيسو»۴۷ / ۳۷خو مقابل لوري بيا نوي رژيم ته د ستونزو په جوړولو ټينګار درلود لکه څرنګه چې «کله برژنسکي د امين خلاف وسلوال مقاومت هڅاوه دابس د هغه سره مذاکرې پرمخ وړلې.» ۴۷ / ۳۹ ښايي ددې اختلاف له امله د سي آی ای د پلان له مخې دابس له ډګره ايستل شوی وي . د يرغمل نيوونکو په وړاندې د امريکې د سفير د غبرګون په اړه په سياسي کړيو کې دا پوښتنه کيدله ، ولې سفير چې ديپلوماتيک مصئونيت يې هم درلود خپل موټر پوليس ته ودراوه ؟ امين هم په هماغه ورځ وروسته له هغې چې د کابل په هوايي ډګر کې يې د عراق د بهرنيو چارو وزير ته مخه ښه ويلې وه د سفيرانو او خبريالانو يوې غونډې ته داخبره کړې وه. د ويروس آ نومې کتاب ليکوالانو يوې حيرانوونکې مسئلې ته ګوته نيولې چې پرهغې باورنشي کيدای خو د تامل وړ هم بريښي هغوی ليکي چې کله په ۱۱۷ لمبر کوټې برید وشو د سفير په ديپلمات بکس کې د مخ دستمال ، د غاښو برس او داسې نور شيان چې په سفر کې ضرور بريښي موجود وو. « افغان چارواکو څو ميا شتي مخکې وړانديز کړی وو چې د ساتونکو يوه ډله (ګارد) پوليس د سفير د موټر لپاره وګومارل شي. حتی (ګل محمد) موټر چلوونکي يې ويل چې د سفير ترغوړو يې د موټر د تعقيب خبره رسولې وه. ددې سره سره امريکايانوامنيتي تدبيرونه ونه نيول. امريکايي چينو سره لدې چې د سفير موټرتعقيبيده خو د افغانستان د مقامونو له لوري د ساتونکو (ګارد) وړانديز رد کړ.»

. Kidnapping of US Ambassador Dubs, Summary of report investigation( ) Prepared by US state Department vikrant(Delhi) may 1980 pp44-53

د دابس د يرغمل نيونې د ماجرا په هکله شورويانو د افغانستان د اشغال پر مهال د خپلو پخوانيو ادعاوو خلاف ځرګندونې کولې . د بيلګې په توګه وايي چې د امين د کړنو په اړه پلټنو وښودل چې « اسلامپالو له ځان څخه تېرو شيعيه ګانو داسې پلان درلود چې د مرګ په تهديد سره سفير اړ باسي چې په کابل کې د امريکا د سفارت سره د امين د پټو اړيکو څخه پرده پورته کړي. کله چې دابس په کابل هوټل کې يرغمل وو امين د غير ضروري او بې لزومه برید امر وکړ ، سفير مرګونی ټپي شو، يو ترهګر ووژل شو، بل ټپي دوه نور زنداني او سبا ته د امين په امر ټرون له منځه يووړل او ټرون هم د۱۹۷۹ کال د سپتمبر په ۱۴ په مبهمو شرايطو کې ووژل شو.» که چيرې پورتنۍ ادعا ته وکتل شي دا پوښتنه پيدا کيږی چې شورويان له کومه ځايه د يرغمل نيوونکو له پلان خبر شول پداسې حال کې چې ځلور واړه ووژل شول؟ او که د دابس د يرغمل پلان پخپله شورويانو او يا د نوموړې هيواد ځارګرو تنظيم کړی وي نو دا بيا ښيي چې ددې ماجرا هڅوونکی او طراح مسکو وو. همدارنګه امريکايي اړخ ته ورته پوښتنه راجع کيږي چې امريکايان يرغمل نيوونکي شيعه اسلامپاله کوچنۍ ډله معرفي کوي چې امريکايانو د روسانو په شان له يرغمل نيوونکو څخه نه تحقيق کړی او نه حکومت د هغوی سره د کتنو شرايط برابرکړي وو. د دابس د مرګ په لومړی ورځ او تر دريو نورو ورځو پورې په امريکايي رسنيو

کې د يرغمل نيوونکو غوښتنه چې بحرالين باعث له بنده خلاص شي بيانوله. باعث ټولو ته څرګند دی چې اسلامپاله افکارنلرل بلکې د چپوسکتاريستي افکارو خاوند سازمان د مشرانو څخه وو. خو امريکايانو وروسته د خپلو د لومړيو ورځو خلاف د باعث نوم هيڅ نه راوړي او يرغمل نيوونکي اسلامپال شيعيه ګان ښودل. که چيرې د امريکې د سفير د يرغمل نيونې په اړه پورتنيو څرګندونو ته وکتل شي ناشونې ده چې د يرغمل اصلي مرکز بربنډ شي. خو پدې کې شک نشته چې د يرغمل نيونې هڅوونکي او لمسوونکي بايد په افغانستان کې نه بلکې په لوبيانکه (د کی جی بی مقر) او لانګلي (د سيا په مرکز) کې وليټول شي. ځکه چې لومړي مرکز غوښتل د امريکې او افغانستان اړيکې خړې پړې شي چې همداسې وشول. سيا او په سپينه مانې کې د بريژنسکي ډلې غوښتل د پاکستان سره په پوهاوي کې د تره کي رژيم نسکورکړي يا دا چې افغانستان « د روسانو په ويتنام واړوي » چې دوهمه سناريو يې پلې هم شوه او دابس بيا ددې ډول تګلارې مخالف وو. د امريکې د سفير د يرغمل نيونې او په کابل هوټل کې بيا د هغه د وژنې په اړه ددې ارزونې سره چې « د ستم ملي دې عمل، او ورسره د حکومت بېړه ناک اقدام او د واشنګټن ناسنجول شوي يا ممکن عمدآ غليمانه غبرګون د افغانستان او امريکې په اړيکو سخت ګوزار وکړ.» ۱۵۸ / ۲۰ او د افغانستان د دموکراتيک جمهوريت دريځ ته يې په نړيواله کچه ستر زيان ورساوه.

)Linguistic Mission to Afghanistan, March 2007(

د افغانستان او شوروي اتحاد ترمنځ د دوستۍ اوهمکارۍ تړون

تر۱۳۵۷ کال پورې د افغانستان او شوروي اتحاد تر منځ دوستانه اړيکو اوږد مزل وهلی وو . شوروي سوسيالستی روسيه لومړی هېواد وو چې د۱۹۱۹ کال د مارچ په اووه ويشتمه يې خپلواک افغانستان او همدارنګه افغانستان هم لومړی هيواد وو چې د شوراګانو دولت يې په رسميت وپيژاند. د دواړو هېوادونو تر منځ د ډيلوماتيکو اړيکو په ټينګېدو سره مسکو له افغانستان سره زياتې مرستې کړې دي . که څه هم افغانستان د نورو هېوادونو او په هغو کې د امريکا متحده ايالتونو څخه هم مالي او تخنيکي مرستې ترلاسه کړې دي خو د شوروي د مرستو کچه ډېره لوړه وه. يوازې د۱۹۷۰- ۱۹۷۷ کلونو کې شوروي اتحاد افغانستان ته ۵۶۹ مليونه امريکايي ډالر مرستې ورکړې دي چې په همدې موده کې د امريکې د متحده ايالتونو مرسته د۱۷۵،۲ ميليونو ډالرو څخه نه جګيږي. په پوځي برخه کې د شوروي اتحاد وندې ۳۳۰ ميليون او د امريکې ۶، ۱ميليون ډالره وه. افغانستان ته د بهرنيو مرستو په سلو کې ۶۵ د شوروي اتحاد له لورې ورکول کيدې. دا ډول اقتصادي تړلتيا د دې سبب شوې وه چې د افغانستان واکمنۍ هڅه وکړي چې د شوروي دولت سره دوستانه اړيکې وساتي. خلقي حکومت پداسې شرايطوکې واک ترلاسه کړ چې د هيواد اقتصادي- ټولنيزې ستونزې پريمانه ، افغانستان د اقتصادي او پوځي پلوه په مسکو پورې تړلی وو او له بلې خوا لويديځ او د هغه سيمه ئيزو متحدينو د دولت د مخالفينو پر مټ ورته ستونزې جوړولې . پداسې يوه وضعيت کې خلقي واکمنۍ بله لاره نلرله بيله دې چې د مسکو په مرستو ډډه ولګوي. مخکې يادونه شوې وه چې مسکو د خلقيانو د پاڅون له امله خوښ نه وو خو مسکو هم اړ وو چې د خلقي حکومت ملاتړ وکړي. مسکو نوي نظام ته په شا ګرزونې سره ليدل چې نظام رانسکورېږي او بديل يې شوروي ضد ځواکونه دي . مسکو د خلقي حکومت مجبوريتونو ته په کتو سره خپل شرطونه ايښودل چې يو يې پرچم ته په واکمنۍ کې د پام وړ برخې ورکول وو. خلقي مشرانو د مسکو دې شرط ته غاړه کيښودله خو د پرچم مشرتابه بيا د شورويانو سره په همغږۍ کې د

خپل دريځ د لا پياوړتيا او راتلونکو نقشو د پلي کولو په موخه ناوړه ګټه پورته کوله.پدې اړه محمد حسن شرق ليکي:« د ثور د اوومې کودتا وروسته هم شوروي سلاکارانو اوهم پرچميانو هڅې پيل کړې چې د پرچميانو د واک تشه ډکه کړي . د پرچم ليکو ته په پټه د اردو د صاحب منصبانو جذب د دې لامل شو چې خلقيان د ګوند د يووالي په اړه د پرچميانو په رښتينولۍ شکمن شي. »۱۹ / ۲۵۱ د پورتنۍ وينا په هکله اړينه بريښي وويل شي چې په پوځ کې د پرچميانو او شوروي سلاکارانو د پټو فعاليتونو موخه بېله کومه شکه د خلقي حکومت خلاف پوځي کودتا ته د تابيا نيولو معنی لرله چې لږ موده وروسته يې د کودتا په اړه هڅې کشف او مخه يې ونيول شوه. د خلقي واکمنۍ په وړاندې د مسکو موخې او دريځ د ن. تره کې له هغو ځرګندونو څخه معلوميږي چې د کيوبايي خبريال د دې پوښتنې چې تاسو د شوروي اتحاد سره په اقتصادی اړيکو کې داسې څه وينئ چې پر هغو مذاکره وکړئ په ځواب کې ويلي وو: « موږ همدا مهال د شوروي اتحاد سره اقتصادی اړيکې لرو...، موږ د شوروي اتحاد او نورو هيوادو څخه تمه لرو چې موږ ته بيله قيد او شرطه مرسته وکړي. موږ مرستې منو خو د شرطونو سره مرستې نه منو.» ۱۵۹ / ۷۰ پداسې يوه حالت کې د افغانستان د دموکراتيک جمهوريت او د شوروي اتحاد ترمنځ اړيکو شتون درلود. شوروي اړخ حکومت ته د مالي ، تخنيکي او پوځي مرستو سربيره د واکمنۍ د ټينګښت او سمونو د پرمخ وړلو په موخه سلګونه ملکي او پوځي سلاکاران راولېږل. خو ډير ژر معلوم شول چې زياترو يې تخصصي وړتياوې نلرلي . دا بيا ښيي چې هغوی د کارپوهانو په نامه ځارګر وو. واسيلي ميتروخين شوروي ځارګرد خپل کتاب په سلم مخ کې د شوروي سلاکارانو د نه وړتيا په اړه د افغاني اړخ د ناخوښۍ په اړه ليکي :« له هغې ورځې چې سلاکار برياسکين د افغان سرتيرو سرمشري کوي افغان پوځ د انقلاب ضد ډلو په ټکولو کې ځرګنده ناوړتيا ښودلې ده...، دا موږ ته د دې معنی راښندي چې ستاسو ټول سلاکاران ناوړ او بې کفايته دي موږ هغو تجربه کارانو جنرالانو ته اړتيا لرو چې موږ يې په شوروي اتحاد کې پيژنو...، پرته له هغې ، موږ ته به ډيره ګرانه وي چې ستاسو له جنرالانو سره په دې ډول چلند وکړو.» همدارنګه د کرنې او د ځمکو د اصلاحاتو وزير د خپلو دوو شوروي سلاکارانو په اړه ليکي : « دوی دواړو د ارضي اصلاحاتو په اړه تقريباً هيڅ معلومات نه درلودل او ما به په دريمه نړۍ کې د شوروي پلوه ګوندونو ارضي اصلاحات ورته توضيح کول او د افغانستان د زراعتي وضعې په اړه به مې معلومات ورکول. په عمل کې دوی ماته د مشورې راکولو صلاحيت نه درلود .» ۴۰ / ۳۸۸ د کرملن چارواکو د خلقي مشرانو څخه دا تمه لرله چې شوروي سلاکاران بايد د افغانستان د دولت د چارو لارښوونه وکړي . « د بيلګې په توګه سلاکار ن. ک. ګريچين وويل چې هغه دې د پټ وزير په توګه وټاکل شي چې د پلان وزير ترڅنګ کار وکړي او اقتصادي او مالي چارې ورسره په ګډه پرمخ بوزي او هم به هغه پلانونه چې دوی ته ورکول کيږي پلي کړي، په حقيقت کې دی د هر څه پازوالي (مسئوليت) په غاړه ولري نوموړي وړانديز وکړ چې ټولې اړوندې خواوې يعني وزارتونه دې د دوی له ټولو پريکړو سره همغږي وي. د مالیې وزير عبدالکريم ميثاق او د سياسي بيرو غړي پرځای نيوکه او ګوتځنډنه وکړه چې دا خو ملګري ملتونه نه دي ! ميثاق وويل هر وزير د خپل وزارت د ټولو چارو پازوالي لري او هيڅ کميسيون نه شي کولای د هغوی د دندو ځای ونيسي. » دواړو اړخونو(کابل – مسکو) د خپلو مجبوريتونو له کبله خپل مناسبات ساتل ترڅو د۱۹۷۸ کال په دسمبر(قوس) کې د ن . تره کی په مشرۍ يو جګپوړی پلاوی د شوروي اتحاد د ګوندي او دولتي مشر د رسمي بلنې له مخې شوروي اتحاد ته سفر وکړ. پدې سفر کې شوروي اړخ افغان لوري ته وړانديز وکړ چې افغانستان په کومیکان(د سوسیالستي هيوادو د اقتصادی تعاوني شورا) کې ور ګډ شي. افغان لوري لدې امله دا وړانديز و نه منلو چې د افغانستان د

ناپېيلتوب له دوديزې تګلارې سره سرنه خوري. سره لدې پدې سفر کې د دواړو هيوادونو ترمنځ د دوستۍ او همکارۍ لاندې تړون لاسليک شو:

لومړی ماده : دواړو عالي هوډ کوونکو خواوو(طرفيين عاليين متعاهدين) په رسمي توګه ټينګ نيت وکړ چې د دواړو هيوادونو ترمنځ خلل نه منونکي دوستۍ ته ټينګښت او ژورتيا او هراړخيزې همکارۍ ته پراختيا ورکړي او د دواړو هيوادونو د حقوقو د برابرۍ او د ملي حاکميت او ځمکنۍ بشپړتيا حق ته درناوی او د يوبل په کورنيو چارو کې د نه لاسوهنې اعلام کوي.

دوهمه ماده : دواړه عالي هوډ کوونکې خواوې به هڅه وکړي ترڅو په خپل منځ کې د متقابلو ګټورو اقتصادي، علمي او فني همکارۍ پياوړې او پراخه کړي. د دې لپاره دواړه خواوې د صنايعو، ترانسپورت ، مخابراتو ، کرهنې ، له طبيعي زيرمو ګټه اخيستنه ، د انرژۍ توليد او نورو اقتصادي برخو ته وده او پراختيا ، د ملی کدرونو په روزنه او د ملي اقتصاد د پلان جوړولو په برخه کې همکاري کوي. سوداګرۍ ته به دواړه اړخونه د برابرۍ او متقابلو ګټو پربنسټ پراختيا ورکوي.

دريمه ماده: دواړه عالي هوډ کوونکي خواوې به د علومو، فرهنګ، هنر، ادبياتو،ښوونې او روزنې، روغتيايي خدمتونو، مطبوعاتو، راډيو، ټلويزيون، سينما، توريزم، سپورت او نورو برخو کې پراختيا، همکاري او د تجربو تبادلې ته وده ورکړي. دواړه خواوې به د دولتي ارګانونو، وګړنيزو بنسټونو او علمي او کلتوري مؤسسو ترمنځ همکارۍ ته وده او پراختيا ورکړي چې دا به د دواړو هيوادونو د خلکو د ژوند، کار، تجربو او برياوو د لا ښې پيژندنې په لار کې مرسته وکړي.

څلورمه ماده: دواړه عالي هوډ کوونکي خواوې به د دوديزه دوستۍ او ښه ګاونډيتوب له روحيې او د ملګروملتو له منشورسره سم دواړه هيوادونه د امنيت د تامين، خپلواکۍ او د ځمکنۍ بشپړتيا لپاره يو له بل سره مشوره کوي اود دواړو خواوو په هوکړې سره مناسب تدبيرونه نيسي. د دواړوعالي هوډ کوونکو اړخونو د دفاعي ځواک د پياوړتيا په خاطر به په پوځي برخه کې د هغو لوزنامو په اساس چې لاسليک شوې دي همکاري پراختيا وومي.

پنځمه ماده: د شوروي سوسيالستی اشتراکيه جمهوريتونو اتحاد د افغانستان د دموکراتيک جمهوريت د ناپېيلتوب کړنلاره چې د سولې او نړيوال امنيت د ساتنې اصلي عامل دی ، درناوی کوي .د افغانستان دموکراتيک جمهوريت د شوروي اتحاد د سولې تګلاره چې موخه يې د نړۍ د ټولو ملکونو او خلکو سره د دوستۍ ټينګښت او همکاري ده، درناوی کوي.

شپږمه ماده: هريو د عالي هوډ کوونکي خواوې په رسمي توګه اعلانوي چې يو به هم په کوم پوځي تړون او يا نورو اتحاديو کې نه شاملېږي او د يو شمير هيوادونو په ډله او يا په هغوعملياتو کې به ګډون ونه کړي چې د بلې هوډکوونکې خوا پر ضد وي.

اوومه ماده: دواړه عالي هوډکوونکي خواوې به خپلې هڅې د نړيوالې سولې او د ولسونو د امنيت د نړيوال تشنج د کمولو د عمليې د ژورتيا او د آسيا په شمول د نړۍ ټولو سيمو ته د هغه پراخوالي او د دولتونو ترمنځ د ګټورو متقابله همکاريو د مشخصو طريقو د پلي کولو او په سوله ئيزه توګه د اختلاف وړ مسئلو د حل په لارو کې ونه سپموي . دواړه خواوې به په فعاله توګه د ذروي وسلو په شمول د بشپړې بې وسلې کولو بهير تر نړيوال اغيزمن کنټرول لاندې راوستلو ته زمينه برابره کړي.

اتمه ماده: دواړه عالي هود کوونکي خواوي به د آسيايي هيوادونو ترمنځ د همکاريو د پراختيا ، د دوستۍ ، ښه ګاونډيتوب ، متقابل اعتماد د اړيکو ساتلو او د دې لويې وچې د ټولو دولتونو د ګډوهځو له لارې د اغيزمن امنيتي سيستم په خاطر ،په آسيا کې د دې وچې د ټولو دولتونو په ګډون د يوه فعال امنيتي چاپېريال جوړولو ته اړينې آسانتياوې برابرې کړي.

نهمه ماده: دواړه عالي هوډ کوونکي اړخونه به د ښکيلاک او د نژادپالنې پرضد چې په هر شکل سره را وټوکيږي په پرله پسې توګه به مبارزې ته دوام ورکړي. دواړه اړخونه به له يوه او بل سره او له نورو سوله غوښتونکو هيوادونو سره د خپلواکۍ ، آزادۍ ،ملي واکمنۍ او ټولنيز پرمختګ په لاره کې د خلکو د عادلانه مبارزې په ملاتړ همکاري او مرسته وکړي.

لسمه ماده: دواړه عالي هوډ کوونکي خواوې به د ټولو مهمو نړيوالو مسئلو په اړه چې د دواړو هيوادونو له ګټو سره تړاو لري ، يوله بل سره مشورې کوي.

يوولسمه ماده: دواړه عالي هوډ کوونکي خواوې اعلاموي چې هغه نړيوال تړونونه چې لدې تړون سره په تناقض کې نه وي تائيدوي او دې ته ژمن دي ترڅوهغه لوزنامې لاسليک نکړي چې له دې تړون سره په تناقض کې وي.

دوولسمه ماده: هغه مسايل چې د دواړوعالي هوډ کوونکو له خوا د دې تړون د کومې مادې د تفسير او يا تطبيق په هکله منځته راځي دا به په دوه اړخيزه توګه او د دوستۍ، پوهاوۍ او متقابل احترام پربنسټ حل او فصل کيږي.

ديارلسمه ماده: دا تړون د هغه د نافذيدو د نيټې وروسته شل کاله اعتبار لري. او که يو له دواړو عالي هوډ کوونکو خواوو څخه د تړون د وخت له پای ته رسيدو څخه شپږ مياشتې د تړون د فسخه کولو خبر ورنکړي نو تړون د پنځو کالو لپاره نورهم د اعتبارور دی. او که يو له دواړوعالي خواوو د دې پنځو کلونو له تيريدو څخه مخکې د اعتبار د فسخې غوښتنه په ليکلي ډول ورکړي.

څوارلسمه ماده: که چيرې يو له دواړوعالي اړخونو څخه وغواړي چې د تړون اعتبار د شلو کلونو په جريان کې د ټاکلې مودې څخه مخکې پای ته ورسيږي ، بايد د فسخې له نيټې څخه شپږ مياشتې مخکې بلې خوا ته په ليکلي توګه اطلاع ورکړي او تړون له ټاکل شوې نيټې څخه ملغی وګڼل شي.

پنځلسمه ماده : دا تړون بايد اړونده ارګانونه تصويب کړي او د تصديق شويو اسنادو د تبادلې له ورځې څخه چې په کابل کې به صورت ونيسي اعتبار پيدا کوي. دا تړون په روسي او دري ژبو په دوو نسخو کې ترتيب شوی او دواړه سندونه مساوي ، مستند او معتبر دي .

د مسکو ښار د ۱۹۷۸ کال د دسمبر ۵ نيټه

که څه هم د افغانستان او شوروي اتحاد تر منځ تړون لاسليک شو خو په مسکو کې د افغانستان د سفير په وينا د دواړو هېوادونو د مشرانو لومړۍ رسمي غونډه دوستانه نه وه او د شوروي اتحاد مشر د ن . تره کي دې غوښتنې ته چې افغانستان ته اقتصادي مرستې ورکړي منفي ځواب ويلی دی او هغه راوړي :« په همغه ورځ د مسکو په وخت د مابنام په پنځو بجو د کريملين په مانۍ کې د دواړو هيوادونو د رهبرانو او ورسره هيئتونو ترمنځ رسمي غونډه يعنې خبرې اترې پيل شوې. په غونډه کې اول بريژنف افغاني پلاوي ته ښه راغلاست وويل او د بين المللي مسايلو په هکله يې خپل سياسي نظر څرګند کړ او د

ثور له انقلاب څخه يې خپل ملاتړ اعلان کړ. ورپسې نورمحمدتره کی د دوی له تاوده هرکلي او ښلمه پالنې څخه د زړه له کومي مننه وکړه ...، موږ اوس خلکی انقلاب کړی دی او خلک له موږ څخه زياتې غوښتنې لري. موږ غواړو چې نوې پروژې په کار واچوو. د دې لپاره ستاسې مرستو ته ضرورت لرو. بريژنف د تره کي د خبرو وروسته وويل چې موږ هم د هيواد په کچه اقتصادي ستونزې لرو. په اوسنيو شرايطو کي به د موجوده پروژو کار ته دوام ور کړو او دا پروژې چې تکميلي شوې نو بيا به د نويو پروژو په هکله تصميم ونيسو. غونډه د ډيپلوماتيکو نورمونو سره سم پای ته ورسيده. کله چې استوگنځي ته راغلو نو نورمحمدتره کي ملگرو ته وويل چې دوی يعني شورويان مرستې نه کوي دا وطن به موږ پخپله جوړوو.» ۱۳۷/ ۱۱۱ د دې غونډې په اړه شرعي جوزجاني د افغان پلاوي د دوو تنو شاه ولي او زېري له قوله ليکي :« شوروي اتحاد افغانستان ته د خپل هېواد د اقتصادي ستونزو له امله د نويو مرستو د ورکولو ډډه وکړه او وايي چې د داودخان د زمانې د پروژو د بشپړېدو وروسته به افغان دولت ته مرستې ورکړي . سربېره پردې بريژنف وايي: ستاسو په گوند کي يوازې د يوه قوم پرته نور مليتونه شتون نلري خو تره کي وويل : دا زموږ مخالفان د واقعيت خلاف زموږ پرضد تبليغوي. زموږ په گوند او دولت کي د ټولو قومونو او مليتونو استازي شتون لري، لکه د کانو او صنايعو وزير ملگری دانش د قزلباش له قوم څخه او د اوبو او برېښنا وزيرمنصور هاشمي د تاجکو د قوم څخه چې دلته شتون لري...، تره کی چې غونډه گټوره نه گڼي افغان پلاوي ته وايي. ملگرو ! څرنگه چې دوستان نشي کولای زموږ سره همکاري وکړي ، د مذاکرې د دوام څخه څه شی لاسته نه راځي .ښه دا ده چې غونډه ختمه کړو. پدې ډول لومړی کتنه ښله کومې لاسته راوړنې پای ته رسېږي. هماغه شپه سوسلوف امين ورغوښتی وو او ډاډ يې ورکړی وو چې هرڅومره مرستې غواړئ موږ چمتو يو در يې کړو.سبا ته چې کتنه وشوه او برېژنف هم پکې گډون کړی وو، وضعيت په بشپړ ډول بدلون موندلی وو.» ۱۶۴ د خلقي گوند په اړه د برېژنف څرگندوني د پښتني ضد ړندو قومي متعصبينو د څرگندونو کاپي شوې نسخه وه چې خلقي پلاوي ته يې وړاندې کړې ده . پداسې حال کې چې د انقلاب وروسته د کابينې د دوولسو تنو خلقيانو(تره کي ، امين، زېري ، سوما ، وطنجار، پنجشيري ،شاه ولی ، ميثاق، جوزجاني ، دانش، هاشمي، عبدالقادر) څخه پنځه تنه لومړي پښتانه او نور اووه تنه د هېواد د نورو ورونو قومونو څخه وو. د دواړو خواوو لومړی ناکامي غوندې ته په کتنې سره يو شمير خلقيانو په خپلو ليکنو کې هڅه کړې ده وښيي چې گواکې خلقيانو شوروي ضد دريځ درلود. د ښلگې په توگه ويل کېږي چې په لومړی رسمي غونډه کي امين د بريژنف د خبرو په وړاندې ځوابيه وينا وکړه چې په مسکو کي سفير پکتين او سوما د پلاوي يو غړی دا ادعا بې بنسټه گڼي او سوما وايي چې د تره کي پرته په غونډه کې بل چا وينا نده کړې . دغه کسان غواړي خپل رښتيا په درواغو ثابت کړي چې له بده مرغه ډيری افغانان پدې ناروغۍ اخته دي. دا کسان غواړي پدې ډول د شوروي اتحاد سره د تره کي او په تېره امين دښمني نندارې ته کيږدي. پداسې حال کي چې تره کي او امين هېڅکله هم د شوروي ضد ويناوې نه دي کړې او شوروي ضد دريځ يې نه دی نيولی. دا له يادە ونه باسو چې خلقي مشران د شورويانو دښمنان نه وو بلکې شوروي اتحاد يې د يوه دوست هېواد په توگه پېژندلو. د ثور انقلاب وروسته لويديځ د افغانستان په وړاندې نا اعلان شوې جگړه پر مخ وړله خلقي واکمنۍ شوروي اتحاد د مرستې يواځينۍ چينه گڼله پداسې يوه حالت کې له شوروي اتحاد سره دښمني ځانوژنه وه. دا څرگند حقيقت له پامه ونه غورځول شي چې د وروسته پاتې هېوادونو بدمرغي او په ډېرو مواردو کې د دې هېوادونو د مشرانو ناکامي د دې هېوادونو د مشرانو په نه وړتيا او بې کفايتۍ کې نه بلکې په مجبوريتونو کې ده چې شتمنو مرسته کوونکو هېوادونو خپل شرطونه ، پلانونه او موخې لرل چې خلقي مشران نشي تری مستثنی کېدای.

د ګټو او موخو ټکر

د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند خلقي مشرتابه واک ته په رسیدو سره په دې هیله په سمونونو لاس پورې کړ چې ولسونه یې په پرمختللي افغانستان کې د هرډول ستم او نابرابرۍ څخه خلاص سوکاله ژوند ولري. خلقي مشرانو فکر کاوه چې ښایي شوروي اتحاد به د (ا، خ، د ،ګ) له واکمنۍ سره چې د پانګوالۍ پرته د ودې او پرمتګ ټکلاره غوره کړې ده د انټرناسیونالیسم د اصولو له مخې چې پرهغو ټینګارکوي بیله قید او شرطه اړینې مرستې وکړي. خو د افغانستان د دموکراتیک جمهوریت سره د مسکو تعامل او چلند وښودل چې شوروي اتحاد د خپلو هڅمونیستي نقشو د پلي کولو ستراتیژي پرمخ وړي اود انټرناسیونالیسم څخه د یوې وسیلې په توګه کار اخلي.مسکو د دوهمې نړیوالې جګړې وروسته افغانستان د خپل نفوذ د ساحې په توګه ګانه او لویدیځ هم دا واقعیت منلی وو. مسکو زمونږ په هیواد کې د خپلې دې برلاسۍ له برکته په ځینو سیاستوالو پانګه اچولې وه کوم چې د مسکو ګټو ته د خپلو ملي ګټو په پرتله لومړیتوب ورکولو او ځینو خو د جاسوسانو په توګه د مسکو لپاره کار هم کاوه. په ګوند کې داسې کدرونه لږ نه وو چې د خپلو سیاسي او ایدیالوژیکي باورونو پر بنسټ یې شورویان خپل ډاډمن دوستان ګڼل او پر هغوی یې بشپړ باور درلود. خو په ټولیزه توګه د خلق ګوند د مشرتابه غوڅ اکثریت خپلو ملي ګټو ته لومړیتوب ورکولو او د مسکو هرې غوښتنې ته یې هرکلی نه دی ویلی. له همدې امله مسکو د۱۹۷۸ کال د اپریل د اووه ویشتم سیاسي اوښتون څخه ناخوښی وو دا ځکه چې ددې بدلون په پایله کې د واک په ګډۍ ناست سیاستوال د مسکو د موخو بې ارادې پلې کوونکي نه وو. د دا ډول وضعیت د واکمنیدو پایله دا شوه چې د کابل او مسکو د موخو او ګټو ترمنځ ټکر په یوه واقعیت واوړي. هغه مهال افغانستان د اقتصادي او پوځي پلوه په بشپړ ډول په شوروي اتحاد پورې تړلی وو. دې تړلتوب، د شوروي دولت هڅمونیستي ټکلاره او د خلقي نظام په وړاندې د لویدیځ دښمنانه دریځ او کورني مقاومت خلقي مشرتابه د سترو ننګونو سره مخامخ کړی وو. پداسې یوه وضعیت کې ګوندي مشرتابه په واقعیت کې د دوو ډبرو تر منځ قراردرلود.سربیره پردې په ګوند کې د ګوندي زعامت د مدعیانو هلوځلو وضعیت د مسکو په ګټه اړولو . مسکو د مطرح دریو سیاستوالو(تره کي، امین ، کارمل) څخه دریم ته ترجیح ورکوله چې د افغانستان د قدرت په ګډۍ یې ووینې خو د ثورد پاڅون وروسته کارمل له کمزوري دریځ څخه برخمن وو. هغه مهال د کارمل په اړه تره کي او امین ګډ دریځ درلود. دې دا معنی لرله چې تره کی- امین د لوبې په یوه اړخ او مسکو- کارمل په بل اړخ کې ولاړ وو. د واک پدې سیالۍ کې ظاهراً کارمل له لوبې و ایستل شو خو مسکو بیا هم داسې لارې چارې لټولې چې څه ډول کارمل د کابل په پلاز کښوي. ددې ادعا سموالی به د امریکایي لیکوال هنري برادشر څخه ولولو :« د۱۹۷۹ کال د مې په لومړیو کې د متحده ایالتونو حکومت ته څارګریز رپوټونه رسېدل چې شورویان غواړي د ا، د، ج اوسنی خلقي مشرتابه د پرچم په تبعیدي مشرتابه او احتمالاً د صدراعظم د پخواني مرستیال ببرک کارمل چې په اروپا کې په پټه ژوندکوي واړوي.» ۱۶۵ / ۸۷ که څه هم مسکو ظاهراً د خلقي واکمنۍ له دریځ ملاتړ کاوه خو د کارمل د واکمنولو ، د تره کي او امین ترمنځ د اختلافونو د زیږولو او د امین د ځواکمنولو په پروژه لګیا وو . د دې سربیره یې هڅې کولې تره کی قانع کړي چې یو شمیر شوروي پوځیان د خپل امنیت د ساتلو لپاره ومني چې تره کي د هغې سره مخالفت ښود. د شورویانو دا موخه هغه وخت څرګنده شوه چې مسکو ته نورمحمدتره کي رسمي سفر درلود او د شوروي له مشرسره یې دوه په دوه ولیدل چې ژباړه یې تورن انځرګل کوله. انځرګل وایي چې بریژنف تره کي ته وړاندیز وکړ چې په چېلي کې د سلوادورآلندې په څیر پیښې د مخنیوي په خاطر موږ چمتو یو د

شوروي پوځيانو يوه ډله ستاسې د امنيت لپاره ستاسو په واک کې کيږدو. تره کي په ځواب کې د مننې په څرګندولو سره ورته وويل :« زه په خپلو ګوندي ملګرو باور لرم. هغوی له زندان څخه آزاد کړم او د واک په ګډۍ يې کينولم. لدې کبله ستاسو د پوځيانو ضرورت نه وينم .» انځرګل وايي چې بريژنف په خپله خبره ټينګار وکړ خو تره کي ورسره ونه منل. د بريژنف موخه د تره کي د ژوند سره ليوالتيا نه وه بلکې غوښتل يې په افغانستان کې د خپلو پوځيانو د شتون له امله د افغانستان په مشرتابه د نفوذ او فشار وسيله ولري او د هغوی پرمټ خپلې راتلونکي نقشې چې د تره کي له ډګره ايستل او د کارمل واکمنول وو پلې کړي چې د تره کي له ډګره ايستل يې وروسته د امين پر مټ پلې کړل او بيا يې د خپلو پوځيانو په واسطه چې ګواکې د امين او د هغه د واکمنۍ ساتنه کوي امين ترور او کارمل يې واک ته ورسولو . په افغانستان کې مسکو خپلو موخو ته د رسيدو لپاره د مختلفو وسيلو، پلمو او امکاناتو په وړاندې کولو سره غوښتل يو شميرخپل پوځيان په کابل کې ځای پرځای کړي. د ساري په توګه هغوی د خپلو ډيپلوماتانو، پوځي او ملکي جګپوړو سلاکارانو د ساتونکو او موټروانانو په نامه خپل پوځيان لرل. په عسکري کلوپ کې يې يوه ډله پوځيان ځای پرځای کړل چې ګواکې د مسکو سره د مخابراتي اړيکو د ټينګولو دنده لري. ويل کيږي چې په هرات کې د ۱۳۵۷ کال د کب د مياشتې په خونړيو پيښو کې څو تنه شوروي ملکي او پوځي متخصصين هم ووژل شول چې شوروي اړخ يې هم اندېښمن کړی وو او د شوروي اتحاد د کمونست ګوند سياسي بيرو پدې هکله بيړنۍ غونډه راوبلله. د غونډې پرمهال او د هغې نه مخکې صدراعظم آلکسي کاسيګين ته دا پته لګيدلې وه چې يو شمير شوروي چارواکي د کې جې بې د ناسمو اطلاعاتو له مخې افغان مشران هڅوي چې شوروي پوځونه وغواړي. د سياسي بيرو په غونډه کې کاسيګين پدې هکله ويلي وو: « زه پدې عقيده يم موږ ته نه ښايي د افغانستان رهبري وهڅوو چې زموږ ځخه د ځواکونو غوښتنه وکړي. »۶۳ / ۱۶۸ دا بيا ښيي چې شوروي اړخ هڅه کوله چې افغان اړخ وهڅوي چې د ثور انقلاب ډاډمنه دفاع د شوروي پوځونو پرمټ شوني ده . په شوروي مشرتابه کې افغانستان ته د شوروي لښکر ليوالو د امين سره ورته لوبه پرمخ يووړله اوهغه يې په لوی لاس د ناسمو اطلاعاتو په ورکولو سره قانع کړ چې د تاجبيک د مانۍ د ډاډمن امنيت د ټينګښت او د بلواوو د مخنيوي په موخه د شوروي د مسلمانو پنځه سوه کسيز کنډک او وروسته د نورو دريو کنډکونو را تګ ته غاړه کيږدي. مسکو د دريو کندکونو پرځای دوې فرقې افغانستان ته راولېږلې او د هغو پرمټ يې امين ترور او خلقي واکمنۍ ته يې د پای ټکی کيښود. هېره دې نه وي چې کاسيګين افغانستان ته د شوروي لښکرد لېږلو د مخالفينو ځخه وو او د کمونست ګوند د سياسي بيرو د هغې غونډې برخه وال نه وو چې د۱۹۷۹ کال د دسمبر په دوولسمه جوړه شوې وه او افغانستان ته يې د شوروي لښکر د استولو پريکړه وکړه. پدې هکله چې شوروي اړخ هڅې کولې افغانان وهڅوي شوروي پوځيان وغواړي بيلګې لږ نه دي او دوې به يې دلته راوړل شي. د۱۳۵۷ کال د زمري په مياشت کې د بدخشان ولايت د جرم، بهارک ، کشم او شهربزرګ او د تخار ولايت د رستاق په ولسوالیو کې د سکتاريستي ډلو(سازا او سفزا) له لوري پوځي خوځښتونه او ښورښونه پيل شول چې حتی د ولايت د مرکز سقوط هم ليدل کيده. په بدخشان کې منصور هاشمي ته چې د حکومت د فوق العاده استازي دنده لرله شوروي سلاکار مشوره ورکړې وه چې د ګوابنونو د دفعې په موخه مرکز وهڅوي ترڅو د شوروي پوځيانو غوښتنه وکړي. د دې غوښتنې په ځواب کې د امين له خوا هاشمي ته لاندې تلګرام استول کيږي : « ملګری منصور هاشمي! ما هيڅکله هم ستا نه د يوه ګوندي ملګري او شخصي دوست په توګه دا توقع نلرله ، موږ څو ځله ويلي چې موږ داسې انترناسيونالستي مرستې ته چې لوی سلاکار تاسې ته وړاندیز کړی اړتيا نلرو. موږ به پخپله د انقلاب ځخه ساتنه وکړو، که هغوی د مرستې ليوال وي د يوه دوست هيواد په ځير د دوی اقتصادي مرستو

ته هرکلی وايو تاسو د مرکز (کابل) نه د پوځي مرستې منتظر اوسئ. » ۱۶۶ / ۱۱۵ په بدخشان کې د ښورښونو د ځپلو په بهير کې او وروسته يو شمير سازايي او سفزايي مشران او کدرونه ونيول شول او بشيربغلاني د سازا د مشرانو څخه يو په پټه منځنی آسيا ته ولاړ چې د شوروي د تېري وروسته د کارمل په څېر افغانستان ته راستون شو او څخه موده وروسته د عدليې د وزير او لوی څارنوال په توګه مقررکړل شو. دا بيا ښيي چې د بدخشان په اړودوړو کې د شورويانو مستقيم لاس وو چې د خپلو لاسپوڅو سکتاريستي ډلو پرمټ يې غوښتل وضعيت په لوی لاس کړکيچن او امنيت خړپړ کړي او پربله خوا يې افغان چارواکي هڅول چې له شوروي څخه پوځيان وغواړي. د هرات د پېښې پر مهال هم مسکو هڅه وکړه چې افغان لوری د مسکو څخه د پوځونو غوښتنه وکړي چې بيا هم بريالی نشو. حتی ويل کېدل چې د هرات په اړو دوړو کې هم د مسکو لاس وو. پدې اړه دوهمه بېلګه په مسکو کې د افغان سفير پکتين څرګندونې دي :« کله چې زه په مسکو کې سفير وم د شوروي اتحاد د کورنيو چارو وزير شيولوکوف ما ته وويل چې د حيرتان ـ کابل لاره ستراتيژيک اهميت لري او هغوی حاضر دي خپل قطعات په افغاني يونيفورم کې د ساتلو لپاره واستوي. کله مې چې تره کي ته په خاص ټلفون کې اطلاع ورکړه هغه په ځواب کې راته وويل څرنګه چې مورږ له دوی سره په خاصو اړيکو متهم يو خلک را سره جنګېږي ، که دوی دلته راشي نو مورږ به پخپله ملي قيام ته زمينه برابره کړي وي.» ۱۳۷ / ۲۴۱ – ۲۴۲ هېره دې نه وي چې تره کي د افغانستان خلک دموکراتيک ګوند د دواړو اړخونو مشرانو کې په ټولنه کې د شوروي دولت په اړه حساسيتونه درک کړي وو او په خپلو ويناوو کې يې د شورويانو او په تېره د اکتوبر د انقلاب او لينن د نامه له يادولو ډډه کوله. علي ګل پيوند خلقي شاعر راوړي چې ده د خپلو شعرونو يوه ټولګه تره کي ته ور وړې وه چې په سريزه کې يې د لينن نوم راغلی وو. تره کي ورته ويلي وو د لينن نوم اړين نه وو چې راوړل شوی وای ځکه چې خلک لدې نامه سره حساسيت لري. د هرات د پېښو پرمهال شوروي مشرانو تره کی مسکو ته دعوت کړ چې په هرات کې د پېښو د کابو کولو او په راتلونکې کې د ورته پېښو د مخنيوي په اړه ورسره خبرې وکړي. که څه هم په هماغه ورځ چې تره کی مسکو ته په لار کې وو(کب نه ويشتمه) ښورښيان وځپل شول او هلته بېرته دولتي واکمني ټينګه شوه. تره کي په مسکو کې د شوروي د ځينو لوړپوړو او په هغو کې د دفاع وزير، صدراعظم او بريژنف سره وکتل. څرنګه چې د کتنې اصلي موضوع د هرات په پېښو څرخيده او هغه مهال د دفاع وزارت چارې امين رهبري کولې ښايي شوروي اړخ تره کي ته سلا ورکړې وي چې د دفاع وزارت چارې يوه افسر ته وسپارل شي . تره کي د مسکو نه هيواد ته په راستنيدو سره د اقبال وزيري د اردو د سياسي رييس په وينا د انقلابي شورا په غونډه کې وويل :« ما اسلم وطنجار د باصلاحيته لوی درستيز په توګه وټاکه او پخپله د ملي دفاع وزارت په چارو کې ورسره مرسته کوم خو له بلې خوا د ملي دفاع وزارت سرسلاکار ګاريلوف دا تبديلي يوه تيروتنه بولي ...، د امين کمزورې نقطه روسانو ته معلومه وه. هغه د نومورې ځانغوښتنه وه.» ۶۰/ ۱۵۹ ګاريلوف او نورو شوروي سلاکارانو ته جوته شوې وه چې امين د دې پريکړې نه خوابدی شوی دی نو سلاکار دا تبديلي تيروتنه ګڼي چې د ځانپال امين په ټپونو مالګه ودوړوي او امين د تره کي په وړاندې ودروي. په رښتيا هم امين د تره کي لدې پريکړې خوابدی شوی وو ترڅو « د ملګرو په مرسته د امين او تره کي ترمنځ پخلاينه کيږي په پای کې تره کي پريکړه وکړه چې امين د لومړي وزير په توګه ، وطنجار د دفاع وزيراو يعقوب د لوی درستيز په توګه وټاکي. امين بيرته د ملي دفاع وزارت سره همکاري پيل کړه. » ۶۰ / ۱۰۷ يوه مسئله چې د خلقي حکومت د سمونو په اړه ده او د مسکو د انديښنې سبب شوې وه هغه په ازبکي او ترکمني ژبو د ګوراژ او يولدوز په نومونو د مجلو خپرول وو او حکومت پټېلې وه چې د هيواد د ميشتو لږکيو ورونو قومونو په ژبو به

لومړنۍ زده کړې پيلوي. که چيرې دا پروګرام پلی شوی وای اوهمدارنګه په ازبکي او ترکمني ژبو نورې رسنۍ ډګر ته راوتلې وای د ازبکستان او ترکمنستان شوروي جمهوريتونو او د منځنۍ آسيا د مسلمانانو روسي ضد روحيه لاپسې قوي کوله. دا ځکه چې د اکتوبر د انقلاب نه مخکې د منځنۍ آسيا خلکو چې غوځ اکثريت يې مسلمان دي عربي رسم الخط درلود. خو د اکتوبر انقلاب وروسته جبرآ پر هغوی روسي رسم الخط تحميل شو. پردې بنسټ د منځنۍ آسيا مسلمانانو نشوای کولای د قرآنکريم تلاوت وکړي. د افغانستان يو شمير ازبکان ، ترکمنان او نور چې د اکتوبر د انقلاب وروسته افغانستان ته کډوال شوي وو او د پولې د هغې خوا خپلوانو سره يې اړيکې ساتلې او په افغانستان کې د ازبکو او ترکمنو ژبو د غوړېدو څخه خبرېدل په شوروي کې ميشت ازبکو ، ترکمنو ، قرغزو او تاجکو هم پخپلو ژبو او عربي رسم الخط د رواجولو غږ پورته کاوه چې مسکو ته يې ستونزې جوړولې. پردې اساس مسکو په افغانستان کې د داسې يوه حکومت شتون نشوای زغملای . د شلمې پيړۍ په دوهمه نيمايی کې د مطبوعاتو او رسنيو رول د پام وړ وو او اوس مهال يې د انټرنيټ شبکې او ګرځنده ټلفونو د راځرګندېدو له کبله لا اوچت شوی دی. د خلقي حکومت له لوري د پښتنو او بلوڅو د خودارادیت د روحيې د اوچتولو په موخه د تبليغاتو او په ځانګړې توګه د ديورند د تپل شوې کرښې هغې لوري ته د ثور انقلاب د جريدې استول د پاکستان واکمنان اندېښمن کړي وو. د پاکستاني واکمنو دا اندېښنه هغه وخت افغاني لوري ته جوته شوه چې کله د۱۳۵۸ کال د وړۍ په لومړۍ اونۍ کې په کوبا کې د ناپېلو هيوادونو د کنفرانس په ترڅ کې تره کي او ضياءالحق سره وکتل. د خبرواترو پر مهال د پاکستان جمهور رئيس په پاکسان کې د ثور انقلاب د جريدې د توزيع په هکله خپله اندېښنه څرګنده کړې وه. دا واقعيت د لمر په څېر روښانه دی چې د دولتونو تر منځ اړيکې د ملي ګټو پر بنياد ټينګېږي او شتمن هېوادونه خوارو دولتونو ته د خدای تعالی د خوښۍ په خاطر مرستې نه دي ورکړې او په راتلونکې کې به هم همداسې وي. د وروسته پاتې هيوادونو مشرانو ته ښايي چې د نورو سره په تعاملاتو کې د مقابل لوري سره چنې ووهي او دواړو اړخونو ته د منلو وړ پريکړې ته ورسيږي نه دا چې د غښتلي او شتمن اړخ په ګټه د خپلو ملي ګټو په زيان او يا د سياسي او اقتصادي خپلواکۍ دلاسه ورکولو په بيه د پرديو ارادې ته سرټيټ کړي. خلقي واکمنۍ دې اصل ته په کتنې سره د نورو دولتونو او په هغو کې د شوروي اتحاد سره په تعاملاتو کې خپل پام راګرزولی وو چې مسکو د افغانستان د تيرو حکومتونو دريځونو او د افغانستان سره د متقابلو اړيکو تجربو ته په کتنې سره د خلقي واکمنو دا ډول دريځ د زغم وړ نه وو. ښه بيلګه يې شوروي اتجاد ته د ګازو بيه ده چې عبدالقدوس غوربندي د خپل کتاب (نګاهی به تاريخ حزب دموکراتيک خلق افغانستان) په ۷۶- ۷۷مخونو کې توضيحا ت ورکړي چې لنډيز به يې راوړل شي. د۱۹۷۹ کال په مني کې د شوروي يو پلاوی کابل ته راغی او د سوداګرۍ وزارت ته يې يو سند وړاندې کړ چې د۱۹۸۰ کال له پيل نه يې د نفتي توکو په بيه کې په سلو کې سل زياتوالی راوړی وو او لامل يې په نړيواله کچه د انرژۍ د بيې دوه برابره لوړيدنه ګڼلې وه او د سند په پای کې يې يادونه کړې وه که دا سند د سبا ورځې ترلسو بجو پورې لاسليک نشي دا بيې اعتبار له لاسه ورکوي او موږ نوې بيې ور کوو چې البته هغه به لوړې وي. دې ډول يادونې د التيماتوم معنی لرله. افغان لوري پريکړه وکړه څرنګه چې ګازهم په انرژۍ کې راځي او د افغانستان ګاز د نړيوالو بيو څخه درې ځله ټيټ شوروي ته صادريږي افغان دولت هم د ګازو بيه دری برابره لوړوي. هغه مهال يو مترمکعب ګازپه ۳۵ کليرنس ډالرشوروي ته صادريده او خلقي حکومت د يومترمکعب ګاز بيه ۱۱۵کليرنس ډالره وټاکله. شوروي اتحاد ته د ګازو د لېږد په اړه عجيبه دا وه چې د ګازو د لېږد مېټر د افغانستان په خاوره کې نه بلکې د پولې هغې خوا د شوروي اتحاد په خاوره کې نصب شوی وو.د ګازو د لېږد په ټرون کې راغلي وو چې

هرکال به په بيو کتنه کيږي خو د يحيى د کورنۍ عملاً دا کار نه کاوه. د حسن شرق په وينا په ۱۹۷۷ کې جمهوری دولت هم دا کار ونکړ. د يحيى کورنۍ واکمنو چې د هرڅه څخه زيات د خپلې کورنۍ د اقتدار د ساتلو په اړه فکر کاوه د طايې حاتم په څير د افغانستان سرچينې د پردیو د خوشالولو په موخه د هغوی په واک کې کښودلې . ښه بېلګه يې په ۱۹۷۲ کال کې د اېرانيانو سره د هلمند د اوبو تړون دی. په تړون کې په هره ثانيه کې ۲۲ مترمکعب اوبه ايران ته ورکول کېدلې خو ظاهرشاه څلور مترمکعبه نورې اوبه لکه خپله شخصي پانګه ايران ته ډالۍ کړه او سربېره پردې يې د ايران صدراعظم ته د ملي موزيم څخه يو تاريخي اثر هم ورکړ. د شوروي اتحاد سره په دوه اړخيزو اړيکو کې د خلقي واکمنۍ له لورې ملي ګټو ته لومړيتوب ورکول د دې لامل وګرزيد چې مسکو افغان دولت ته ستونزې جوړې، د هغه د نسکورولو لارې چارې ولټوي ترڅو يې د ۱۳۵۸ کال د مرغومي په شپږمه پخپل غلچکي خونړي پوځي يرغل سره هغه رانسکور او ببرک کارمل ېې د واک په ګډۍ کښولو. د شورويانو له لوي د خلقي واکمنۍ د نسکورولو د لاملونو څخه يو لامل د دواړو دو لټونواو ولسونو د ګټو او موخو ټکرهم وو.

د صداقت او منافقت ملګرتيا

د ټور د وسلوال پاڅون وروسته له رسنيو څخه د تره کي او امين له لوري د يو بل په پته ښکلو ويناوو د ټولو پام ځانته را اړولی وو. ډېرو فکر کاوه چې دواړه د يوه فکر او يوه ارمان کلک ملګري دي . امين د ګوند د جوړيدو پرمهال په امريکي کي په خپلې دکتورا کارکاوه چې د هغې په اخيستلو بريالی نشو. امين هيواد ته په راستنيدو سره د ا، خ، د،ګ غړيتوب ترلاسه کړ او ډير ژر د مرکزي کميټې علی البدل غړی شو. سربيره پردې په ګوند کي په يوه پياوړي او جنجالي څيره هم واوښت. ډېرى هغو ګوندي کدرونو چې د خلقيانو سره يې سازماني اړيکي وشلولې يا نوي سازمانونه جوړکړل د نورو لاملونو سربيره د امين کړنې انتقادوي او له هغه سره د مخالفتونو خبرې هم کوي. امين يوځل د بدخشي سره ګډه ګوندي جزا وليدله ، لدې کبله بدخشي له ګوند څخه ووت خو امين په پوره بردبارۍ سره جزا ومنله او لا په ډيرقوت سره يې د ګوند د پياوړتيا لپاره خپلو هلوځلو ته دوام ورکړ.نبي مصداق چې د امين له شاګردانو څخه دی وايي :« امين ګوند پخپل شمولیت سره ډير غښتلی کړ. تره کي پخپلو صفونو کي د دغسې يولايق روښانفکر په ور زياتيدو سره د خپل بخت هيڅ اندازه نه سوای کولای.» ۳ / ۲۴۲ زيری د ولسي جرګې د ديارلسمې دورې کانديد د تبليغاتي کمپاين پرمهال بندي شواو تره کی يې ليدو ته ورتللو يو ځل يې ورته ويلي وو:« مونږ په مرکزي کميټه کې لږ کسان پاتې يو او هغوی چې پاته دي کله يې ولايتونو ته خدمتي واستوي او کله يې بل ځای ته بيخي تبديل کړي نو ځني وخت حتی په غونډو کې دوه ، دری کسه سره ناست يو...، دغه د کافر زوی (امين) زياته جزا وليدل اوس ډير ښه سوی هم دی . زه وايم که يې مرکزي کميټې ته راولو، د يوې خوا به زما لاس په خلاص وي او د بله پلوه به د ګوند لپاره هم ګټور کار وي چې د پارلمان نماينده يې د ګوند د مرکزي کميټې غړی دی.» ۲۵۱/۴۰ دا چې تره کي د ګوند په مشرتابه کې د امين شتون ته ځانګړی ارزښت قايل وو هغه بايد د امين په ځانګړتياوو کې ولټول شي. امين د هرانسان په څير هم مثبتې او هم منفي ځانګړتياوې لرلې خو ډيرى پدې اند دي چې هغه زړور، ځيرک ، قوي سازمانده ، ناسيونالست او ځانغوښتونکی وو. ښايي د ځانغوښتنې پرته د هغه يادې ځانګړتياوې چې د يوه سياستوال د بريالوو راز پکې پروت دی د دې لامل ګرزيدلي وي چې تره کي د ګوند د عمومي منشي په توګه د نورو په پرتله پرامين زيات حساب وکړي. دا هم ويل کيږي چې د کابل پوهنتون د محصلينو د اتحاديې د اساسنامې د جوړولو پر مهال امين او کارمل دواړه د اساسنامې د جوړولو د کميسيون غړي وو اوامين د کارمل سره په دې ګډ کار کې په هغه شکمن شو چې د سلطنت سره اړيکي لري او ګوند ته په شاملیدو سره چې د تره کي او کارمل ترمنځ اړيکي خړې پړې شوې امين د تره کي له دريځ څخه څرګند ملاتړ کاوه. ښايي دا هم ددې سبب شوی وي چې تره کی د امين سره ګډه ژبه موندلې وي چې دواړه د کارمل ضد دريځ ونيسي او د دوستی او ملګرتيا مزي ټينګ کړي. دا چې ولې د ټور د اوښتون څه موده وروسته د دوی دا توده او خوږه دوستي سړه او په ترخې دښمنۍ واوښته تردې مهاله ورته قانع کوونکی ځواب ندی موندل شوی . د امين له لوري د تره کي د هېښوونکي درناوي په اړه هغه وخت پوهيدل شوني دي چې په واکمن ګوند کې د هغه مهال حالت او په خپله د تره کي او امين رواني ځانګړتياوې ترهر اړخيزې څيړنې لاندې ونيول شي. د ګڼ شمېر افغانانو او په هغو کې د خلقيانو له انده د تره کي په وړاندې د امين چلند

عجيب ،غيرمعمولي او هېښوونکی وو چې يومهال يې تره کي استثنايي سياستوال، خپل استاد ، د شرق نابغه او د افغانستان لينن ګڼلو او لاسونه يې وربښکلول او بيا يې داسې دښمن شو چې د واک څخه په

ګوښه کولو سره يې د دښمنۍ ګراف را ونه لويد، هغه او د کورنۍ غړي يې زنداني او بيا يې په وحشيانه ډول ووژلو او ټول کليوال يې هلمند ته تبعيد کړل. امين دوه ورځې مخکې تر دې چې تره کی يې عملاً بې واکه کړی هم وو شوروي سفير او دريو شوروي جنرالانو ته د تره کي په شتون کې ويلي وو: «که مړشم د تره کي نوم به مې په شوندو کې وي او مړ به شم . که تره کی مخکې له مانه مړ شي زه به يې ټول پلانونه سرته رسوم.» ۱۲۸ / ۸۸ د سفير پوزانوف د سپتمبر د ۱۹ يو يادداشت چې د هغه لومړي سکرتر ليکلی ورته څرګندونې پکې ليدل کېږي چې امين د ۱۹۷۹ کال د سپتمبر په دياړلسمه د تره کي په استوګنځي کې د شوروي سفيراو دريو جنرالانو په شتون کې وايي:« تره کي يو پېژندل شوی مشر دی او دی (امين) ويار لري چې د تره کي يو لاررو دی ...او که دی (امين) له تره کي مخکې مړسي نومړينه به يې ددې زباد وي چې خپله دنده يې سر ته رسولې ده. ان که تره کي د خپل تاټوبي له چوپړ څخه لاس واخلي، نو دی(امين) د تره کي د يوه ربښتوني پلوي او لاررو‌ي په توګه به ترخپلې وسې هر هغه څه وکړي چې د خپل استاد کار او هيله سرته ورسوي.» ۱۲۵ / ۱۳۲ د تره کي په پته دا ډول څرګندونې د امين سپين سترګي ښيي ځکه چې تره کی يې بېواکه کړی خو بيا هم هغه ستايي. د تره کي په وړاندې د امين د شخصيت په اړه رازمحمد پکتين ليکي :« امين دومره رياکار او دوکه باز و چې له يوې خوا يې د تره کي د را پرزولو لارې چارې لټولې له بلې خوا يې تره کي ته يو اوږد نوملړ القاب ورکړه او ځان يې تر ټولو وفادارښکاراوه ...، په لومړي سر کې د امين په دستور د ځوانانو د خلکي سازمان لخوا داسې ډندورې خپرې شوې چې تره کي صاحب اوس سپين ږيری دی . هغه بايد د ګوند افتخاري رييس وي او دولتي کارونه امين صاحب ته وسپاري.» ۱۳۷/ ۱۳۳- ۱۳۴ دا چې د امين د فرکسيون اړونده غړو د ثور د وسلوال پاڅون وړاندې هم د امين په ګټه تبليغات کول يو له هغو څخه عبدالرشيد جليلي وو. هغه چې د اکراين په کيف کې زده کړې کولې د هوايي قواوو اړونده خلقي محصلوافسرانو (شېرآقا حرکت ، محمد حکيم خوستي ، عزيز احمد عزيزي ، ضراب ګل او د دافع هوا افسر اسدالله) په يوه مجلس کې د امين د غوره ځانګړتياوو په اړه وينا کړې او د امين په نامه يې شعار هم ورکړی وو چې د محمد حکيم خوستي له سخت غبرګون سره مخامخ شوی او مجلس په ناندريو اوښتی وو. دا مجلس د شيرآقا حرکت د ډيلوم د ترلاسه کولو په موخه جوړشوی وو. د ګوند د واکمنۍ مخکې د تره کي او امين د دا ډول دوستانه او تودو اړيکواو ګډ دريځ په هکله د ګوند د باندې نور سياتوال څه چې د ګوند زياتره غړي هم نه پوهيدل. خو د ګوند د واکمنۍ پرمهال د يو بل په پته د دواړو ويناوو او د تره کي په وړاندې د امين له عجيب سلوک څخه خلکو ته دا انتباه پيدا شوه چې امين تره کي ته بې کچې درناوی کوي . د تره کي له لوري پرامين باور تردې بريده وو چې « تره کي د امين د مشورې پرته هيڅ کارهم نه کاوه.» ۱۲۲ / ۱۷۱ خوهغه څه چې په خبره پوه کسانو ته عجيب بريښيدل د امين له لوري د تره کي د لاسونو ښکلول او هغه ته د ډول ډول لقبونو کتارول وو. زمونږ په زمانه کې داسې بېلګه نشته چې کوم وزير د حکومت يا دولتي مشر لاسونه مچې کړي وي . يوازې روحاني او مذهبي مشران د هغوی د مريدانو له دا ډول درناوي څخه برخمن وي.

د بېلګې په توګه به د امين له لورې د تره کي په پته د هغه ځينې ويناوې ولولو. امين د ثور انقلاب د بري څه موده وروسته په خپله يوه وينا کې وايي :« هغه (لينن) د نړۍ د پرولتاريا مشر او دا بل (تره کی) د افغانستان د زيارايستونکو خلکو ستر لارښود دی. دواړو سترو رهبرانو دوه کارګري انقلابونه رهبري کړل ...، که خبره د ثور انقلاب څخه کوو نو خبره د ستر رهبر تره کي څخه ده او که خبره د اکتوبر انقلاب څخه کوو خبره د ستر لينن څخه ده. »۱۵۹ / ۷۶۱ د ثورانقلاب لومړۍ کليزه چې د امين په

نوښت د بهرنيوچارو په وزارت کې نمانځل کيدله امين وايي:« که لينن ستالين درلود او فېدل کاسترو خپل ورور راول کاسترو لري ، نو تره کی صاحب امين لري. » ۱۲۲ / ۱۶۷

د ثور ملي دموکراتيک انقلاب د بري وروسته د افغانستان حالاتو د نړيوالو څارګرو ادارو او رسنيو پام ځانته راګرزولی وو .د لويديځ په رسنيو کې د تره کي او امين ترمنځ اختلافونو ته هم کله ناکله ګوته نيول کيده همدا لامل وو چې نورمحمدتره کي د۱۹۷۹ کال د مارچ په نولسمه چې د هرات د پيښو سره سمون خوري وويل:«غواړم هغوی(لويديځو مطبوعاتو) ته ووايم چې زه او امين نوک او اوری يو. دا امکان نلري چې نوک او اوری دې سره بيل شي.» ژوند ښيي چې هغه وخت په حکومتونواو ګوندونو کې اختلافونه بربنډيري چې په حکومت او ګوند کې حالات کړکېچن او يا څرګندې ناکامۍ ترسترګو شي چې پېړه يې پردې يا هغه چارواکي يا مشر واچول شي. د هرات پيښو وښودل چې واکمني د خلکو د باور په ترلاسه کولو کې پاتې راغلې ده نو منطقآ چې د ځينو چارواکو سره دا پوښتنه پيدا کيدله چې علت يې څه دی او ملامت څوک دی ؟ ډيرو هغه مهال امين ته ګوته نيوله چې منطقآ د امين او د هغه د پلويانو منفي غبرګون يې درلود او پايله يې دا کيده چې خبره بهر ته ووزي او په نړيوالو رسنيو کې انعکاس وموميِ. پدې هکله د افغانستان تر وروستي افغانه کتاب دويم ټوک په ۲۸ مخ کې داسې لولو:« د تره کي پلويانو محمداسلم وطنجار، سيدمحمد ګلابزوی او شيرجان مزدوريار ته د مارچ په ۱۷ نيټه د انقلابي شورا په يوه غونډه کې موکه په لاس ورغله چې د ملي دفاع وزارت په اړه غونډې ته خپل اعتراضونه وړاندې کړي. په هغه وخت کې د ملي دفاع وزارت پر نامه د تره کي له خوا اداره کيده خو اساسي قدرت د امين په لاس کې وو.» د همدې موضوع په هکله يو شوروي ژورنالست ورته څرګندونې لري او ليکي :« افغانستان ته په راستنيدو سره تره کي په حيرانتيا ومونډل چې د خلقيانو ترمنځ څرنګه چې اړين دي يووالی شتون نلري ، د انقلاب اتلان وطنجار او ګلابزوی د انقلابي شورا په غونډه کې د وسلوال پوځ په وړاندې په څرګند ډول امين په ناسمو کړنو تورنوي چې امين له ځواکونو نه د عادي خلکو ضد استفاده کوي پداسې حال کې چې دا د کورنيو چارو د وزارت دنده ده.» ۶۳ / ۱۷۶ که چيرې پورتنيو نقل قولونو ته وکتل شي منځپانګه يې يوه ده چې په دواړو کې امين د دفاع وزارت د ځواکونو څخه د خلکو خلاف په ناوړه ګټه پورته کولو تورن کيږي. يوازې د انقلابي شورا د غونډې وخت پکې توپير لري . د تره کي د پلويانو له لوري د امين له کړنو سرټکونه او انتقاد ببله کومه شکه د تره کي د همغږۍ پرته نه کېدل دا بيا ښيي چې د دواړو مشرانو د ويناوو او څرګندونو خلاف په واکمنۍ کې د تره کي او امين تر منځ اختلافونو شتون در لود او په خپله د تره کي له لوري دا ډول ويناوې د دې اختلافونو د پټولو په خاطر وې . د ثور د سياسي اوښتون وروسته امين د يوې ځواکمنې څيرې په توګه واوښت اوعملآ په ګوند او حکومت بشپړتسلط وموند. ترکي دا حالت ليدلو او له همدې کبله يې د امين ارادې او غوښتنو ته غاړه ايښودله. داسې فکر کيږي چې تره کي غوښتل د هغه مهال په نازکو او حساسو شرايطو کې امين د يوه ځواکمن کس په توګه له ځان سره ولري ترڅو په ګډه بحراني حالت کابو کړي او حالات لا نور کړکېچن نشي. خو امين بيا په همدې هم قناعت نه درلود او د بشپړواک د ترلاسه کولو په موخه مخ په وړاندې ګامونه اوچتول . د تره کي په پته د امين د ويناوو په هکله پاکستاني ژورنالست انورراجا چې د کارمل د واکمنۍ پرمهال د پلچرخي په زندان کې بندي وو ليکي: « امين د تره کي سره غوړه مالي کول، هغه به يې په ګوندي او حکومتي غونډو کې په چاپلوسانه القابو سره ياداوه لکه د شرق ستوری، سترمفکر، سترلارښود او ډير نور.» ۱۶۷ / ۱۱۴ د تره کي په پته د امين له لوري د دې ډول ويناوو ، په څلورلارو کې د تره کي د سترو ستروعکسونو نصبول او د هغه بې کچې درناوي څخه موخه دا وه چې هغه ته د شخصيت کيش ورکړي او بيا يې د کيش شخصيت د درلودلو په تور محکوم کړي. بيځايه هم نه وو چې

« د امين لور په مکتب کې خپلې يوې ملګرې ته ويلي وو چې مورږ تره کې ته کيش شخصيت ورکړ...، دی پوهيدی چې تره کی د ګوند په بهرنيو اړيکو کې او هم د افغانستان په کين لاسو غورځنګونو کې د خپل دريځ له مخې ډېراغيزمن اوهرچا ته منلی دی. همدا لامل وو، چې امين د تره کې لپاره شخصيت پرستي راويسته. »۳ / ۲۶۳ – ۲۶۴

که چيرې دا موضوع په څو کرښو کې راونغاړو ويلی شو چې د امين په پته د تره کې له لورې څرګندونې اوهغه د خپل وفاداره شاګرد په نامه د يادولو نه موخه دا وه چې د امين له برلاسۍ او کارې وړتيا څخه د افغانستان د دموکراتيک جمهوريت د ستنو د ټينګښت او انقلاب د ودې په موخه ګټه پورته کړي او امين غوښتل تره کې ته د خپلې بې کچې وفاداری په ښودلو سره په ګوند کې د تره کې د اوتوريټې څخه په استفادې سره خپل دريځ لا پياوړی کړي او خپل هدف ته چې زعامت ته رسيدل دي ګټه پورته کړي. لدې نه معلوميږي چې تره کی او امين په بشپړ ډول دوه متضاد شخصيتونه وو او متضادې موخې يې لرلې. تره کې د امين سره د يوې عقيدې او يوه ارمان د ملګرې په توګه د ربښتينې ملګرتيا او دوستۍ لار نيولې وه او امين ورسره لوبې کولې . تره کې د امين د وړتياوو څخه د نظام د ټينګښت په موخه ګټه پورته کوله او امين غوښتل د تره کې د باور په ترلاسه کولو سره خپل هدف چې زعامت ته رسېدل دي ګټه پورته کړي. تره کې د۱۹۷۹ کال د سپتمبر په دوولسمه دوې ورځې مخکې چې امين د تره کې خلاف د بغاوت جنډه پورته کړې وه سروري او ګلابزوی ته چې هغوی دواړو هڅې کولې تره کی قانع کړي چې امين د هغه ژوند ته ګواښ دی ، د امين ضد کړنو اجازه غوښتله تره کې دوی ته ويلي وو:« ملګرو غورږ ونيسئ ! د خپل ژوند د ژغورنې لپاره به حتی مچ مړ نکړم. پرېږدئ چې زما تقديراو سرنوشت ګوند او خلک وټاکي. » ۱۰۸ / ۳۸ خو امين نه يوازې هغه له واکه ګوښه کړېلکې ژوند ته يې د پای ټکی کيښود.کله چې سروري اوګلابزوی تره کې ته ويلي وو چې امين لومړی تا وژني او بيا مورږ نو اجازه راکړه چې مورږ د هغه چاره وکړو تره کې ورته ويلي وو که تاسې له مرګه ويره لرئ وتښتئ خو زه چا ته اجازه نه ورکوم چې بل څوک و وژني. همدا لامل وو چې سروري د خپلو نږدې خلقي ملګرو سره تره کی په سختو ټکو انتقاد او حتی غندلو چې ولې يې د امين د وژلو اجازه نه ورکوله. د تره کې له لورې د هغوی غوښتنې ته منفي ځواب ښيي چې هغه د د امين سره په ملګرتيا کې ربښتينی وو او د امين سپکه او ورکه يې نه غوښتله .

د نورمحمد تره کي او حفيظ الله امين د اختلافونو بربنډېدل

د وروسته پاتې هېوادونو زياتره رونړ اندي پدې عقيده دي چې د دې هېوادونو ځينې مشران د زبرځواکونو د هژمونېستي تګلارو قرباني شوي دي.زمورږ په هيواد کې هم د محمد داود ، تره کي او امين په اړه دا ويل کيږي چې هغوی د وخت د زبرځواکونو د سيالیو قرباني شول. خو واقعيت دا دی چې سياست د دولتونو ، سياستوالو او ځواکونو ترمنځ د اړيکو او راکړې ورکړې د کيسې پرته بل څه نه دی او ماتې خوړلی او ناکام سياستوال هغه څوک دی چې د دې اړيکو په محاسبه کې تيروتنې کوي او يا اجازه ورکوي چې دا اړيکې د ده او د هېواد په زيان يې تمامې شي. زياتره د ا، خ، د ، ګ پروني غړي او همدارنګه يو شمېر شوروي څېړونکي د تره کي او امين تر منځ د اختلافونو په را پنځولو کې شوروي دولت او يا د دې دولت ځارګره اداره ملامتوي.پدې کې شک نشته چې شوروي سلاکارانو او د مسکو څخه پرله پسې راتلونکو پلاويو د خلقي مشرانو د اختلافونو په را پنځولو کې رول لوبولی دی خو دې

اختلافونو ته يې د هغو خلقي کدرونو په واسطه لمن ووهله يا د مسکو د لاس وسيله شول کوم چې يا د سياسي پلوه خام وو، اړينه ځيرکتيا او بصيرت يې نه درلود، د انترناسيونااليسم غولوونکي شعار کاڼه او ړانده کړي وو او يا دا چې د ليونتوب ترکچې ځانغوښتونکي وو. د دولتونو مشرانو ته ښايي د نورو دولتونو سره په اړيکو کې هوښيارانه او حساب شوي ګامونه اوچت کړي ،پر لويو ګټو فکر وکړي او بريالۍ دپلوماسي پرمخ بوزي. که د تره کي او امين ترمنځ د بې اتفاقيو په لمن وهلو کې له شورويانو څخه ګيلې کيږي دا که له يوې خوا د سياست څخه بيخبري ښيي له بله پلوه دا تصورهم زيږوي هڅه کيږي چې بيله استثنی دواړه خلقي مشران تره کی او امين غير مسئول او بې ګناه وګڼل شي . پدې اړه د پام وړ خبره داده چې ولې دا مشران او که دقيق وويل شي يو له دوی څخه د کرملن د موخو او ټګماريو ښکار او وسيله شو يا د ځانمنني او مقام پالنې له کبله پداسي کړنولاس پوري کړ چې په ګوند او حکومت کې مخامختيا او ټکر ته لار پرانيزي او شوروي اړخ بيا د هغو څخه ناوړه ګټه پورته کړي. له بده مرغه نامشروع سيالي د غوڅ اکثريت افغان سياستوالو يوه منفي ځانګړتيا او مزمنه ناروغي ده چې هغې د ا، خ، د، ګ په خلقي ګوند کې هم پخپل قوت سره ځان را څرګند کړ. دا واقعيت د لمر په شان روښانه دی چې خلقي مشران لکه ډېرى نور افغان سياستوال د دې جوګه نشول چې خپلمنځي ستونزې او اختلافونه د مسؤلانه خبرو له لارې حل کړي. سربيره پردې پېړيو پېړيو واکمن استبداد په ټولنه کې خشونت پالونکی ذهنيت او فرهنګ واکمن کړی دی چې هڅه وشي اختلافونه د احساساتو او زور ښودنې له لارې حل شي. د خلقي واکمنۍ پر مهال د امين له لوري د واک څخه د غلې کودتا له لارې د تره کي ګوښه کولو او بيا وژلو وښودل چې ددې ګوند مشرتابه دا وړتيا ونه موندله تر څو په ګوند کې اختلافونه په خپل وخت د پوهاوي له لارې حل کړي. دا بيا د خلقي مشرتابه د سياسی کمزورۍ څرګنده نښه ده. په هر سازمان کې د نظر اختلاف يوه طبيعي پديده ده ، هرڅوک ،هره ډله او هره طبقه خپل فکر،ليدلوری اوخپلې ګټې لري. دا هغه څه دي چې د وګړو ترمنځ واټن او اختلاف راوړي.دلته د سياست او سياستوالو دنده ده چې دا واټن او اختلاف له منځه يوسي ترڅو د کړکيچ ، شخړو، ټکرونو او جګړو مخه ونيول شي. د ا، خ، د، ګ خلقي مشران او کدرونه د انسانانو د يوې مجموعې په توګه په هغه کې د اختلافونو د منځته راتګ څخه نشي مستثنی کيدلای. مشرانو ته يې په کار وو چې په خپل وخت يې دا اختلافونه درک او د مسئولانه بحث له لارې له منځه وړي واى. خو د دې ګوند لنډې شل مياشتنۍ واکمنۍ وښودل چې دوی ونه توانيدل په ګوند او مشرتابه کې يې شته اختلافونه درک او له منځه يوسي بلکې د ورځو،اونيو او مياشتو په تيريدو سره هغه زياتيدل ،چاغيدل ، د مخامختيا او ټکرکچې ته ورسيدل او پايله يې د ګوند د دوو ټاپ مشرانو(تره کي او امين) وژل کيدل ، د خلقي واکمنۍ پای او شوروي اشغال شو.د څه د پاسه څلورو لسيزو په تېرېدو سره د تره کي او امين ترمنځ د سياسي ، ايديولوژيکي او د سمونونو په پلي کولو کې اختلاف ته نه د هغوی پلويانو او نه مخالفانو ګوته نيولې دا بيا ښيي چې اختلافونه سليقوي او يا د لعنتي واک پر سر وو.

اوس به د تره کي او امين د اختلافونو په بربنډيدو ، ژوريدو او په هغو کې د کرملن په دريځ ځغلنده نظر واچوو. د ثور د وسلوال پاڅون وروسته د ا، خ، د،ګ په واکمنۍ کې امين د بې تاجه ټولواک له دريځ څخه برخمن شو. ده په دولت کې د داسې دريځ نه برخمن وو چې هغه د بهرنيو دپلوماتانو او ولسي استازو سره د تره کي ليدنې کتنې او په غونډو کې د ګډون او يا نه ګډون پريکړه کوله. پدې هکله د اردو د سياسي چارو رئيس اقبال وزيري د امين له خولې ليکي : « تره کي صاحب راڅخه خفه دی چې ولې مې د می د لومړۍ نيټې د نمانځنې مراسمو ته نه دی بېولی. د دې خبرې په اوريدو سره هک پک شوم ځکه چې نورمحمدتره کی د دولت په سر کې دی او څرنګه امين چې په دولت کې دويم سړی دی دا

حق ترلاسه کړی چې د می د جشن په مراسمو کې د تره کي د ګډون او نه ګډون پریکړه وکړي. »۶۰ / ۱۰۸ کیسه دا سې وه چې امین باید پدې ورځ د تره کي استوګنځي ته ورغلی وای او یوځای مراسمو ته تللي وای خو امین د مراسمو ځای ته تللی او تره کي دا مراسم د تلویزیون څخه لیدلي وو. لکه څرنګه چې مخکې یادونه شوې وه د امین دا ډول شونتیاوې او بیساره واکونه د خلقي پوځیانو د بریالي پاڅون ، کاري وړتیاوو او دده څخه د سیاسي ښېرو او شورویانو د ملاتړ له برکته ترلاسه کړي وو. د دې سربیره شوروي سلاکارانو هم د یوې سناریو له مخې په خلقیانو کې د امین د اتوریټي او اعتبار د لوړولو لپاره هلې ځلې کولې او په ځانګړې ډول په پوځ کې د شوروي سلاکارانو له لوري د امین په ګټه سیستماتیک تبلیغاتي کمپاین تر سره کیده. د بیلګې په توګه کله چې په ۱۹۷۸ کال کې لومړی ځل د پوځ د مرکزي جزوتامونو د مبلغینو سره په حربی پوهنتون کې سیمینار جوړ شو په هغه کې د اردو د سیاسي رئیس سلاکار جنرال زاپلاتین په خپل لکچر کې څو ځله د امین د غوره شخصیت او کاري وړتیاوو یادونه وکړه چې ژباړونکی یې حبیب الرحمن حبیبي د امین له خپلوانو څخه وو. خو دې سلاکار یوځل هم د ګوند د عمومي منشي او د انقلابي شورا د رئیس نوم په خوله رانه ووړ. زاپلاتین په خپل لکچر کې حتی د امین د کار د مهال ویش خبره وکړه او دا یې ویل چې نومورې په څلېرویشتو ساعتو کې اتلس ساعته کار کوي اوهر ماخوستن د شوروي سلاکارانو څخه پوځي تکتیک زده کوي. د سلاکار دې ډول څرګندونو ښودل چې غواړي امین د یوه له انرژۍ ډک ګوندي او دولتي مشر په توګه معرفي کړي چې په خبر پوه ګوندیانو تري خپلې اخیستنې لرلې. هغه کسانو چې د څوکیو لیوال وو پدې هڅه کې شول چې څه ډول ځوان او د انرژۍ ډک مشرډلې ته چې انترناسیونالست شوروي دوستان یې هم تائیدوي ځانونه ور نږدې کړي . د زاپلاتین لکچر په واقعیت کې د امین لپاره کمپاین وو او هغه څه چې د امین په پټه زاپلاتین ویلي وو د پوځ په جزتامونو کې د شوروي مشاورینو له لوري تبلیغېدل. دې ډول حالت امین ته دا شونتیاوې په لاس کې ورکړلې چې ډیری پوځیان هغه د یوه وتلي مشر په توګه ومني .په بله خوا په ګوند کې د امین د دریځ دې ډول پیاوړتیا او د هغه د ارادتمندانو یکه تازۍ د ځینو ځېرکو ګوندیانو پټ او څرګند مخالفت ته لار هواره کړله. همدارنګه په ګوند کې د واک د انحصار واکمنې روحیې او د سیاسي مخالفینو نه زغمل ، د ځینو مسئولینو له لوري د دولتي ضد کړنو په تور د نیول شوو کسانو بیله محاکمې وژنو په هیواد کې د مخالفتونو او مقاومتونو لړۍ پیاوړې کړه چې پایله یې د وضعیت کړکیچن کیدل او د ګوند په مشرتابه کې یې هغو کسانو ته چې دا یې له بې تاجه ټولواک څخه ګڼل پلمه او موکه په لاس ورکوله چې د امین سیاستونه او کړنې انتقاد کړي او نور بیا په پټه د هغه خلاف تبلیغات پرمخ یوسي چې دې کار امین او امین ته د وفاداره کسانو منفي غبرګون له ځانه سره درلود. په ګوند کې د دې ډول وضعیت واکمنیدل په واقعیت کې خلقیان په دوو سیالو ډلو وویشل. هیره دې نه وي چې د ثور د پوځي پاڅون وروسته امین د صدراعظم د مرستیال ، د بهرنیو چارو د وزیر سربیره د هیواد د امنیتي بنسټونو(د دفاع وزارت ، کورنیو چاروزارت ، ځارګرې اداري یا اګسا) د لارښوونې او ځارنې مسئولیت هم درلود. هغه مهال د ګوند د سیاسي بورو هر غړي د حکومت د یوه ځانګړي سکتور د لارښوونې مسؤلیت درلود چې د هیواد د امنیتي سکتور مسؤلیت امین درلود. د حکومت د امنیتي بنسټونو په چارو کې د امین ښکیلتیا او لاسوهنې، پر مشرانو یې نفوذ او د خپلې ارادې تحمیلول ددې سبب شول چې د دې بنستونو مشران د امین خلاف دریځ ونیسي او حتی یو د هغوی نه عبدالقادر د امین د نه پخلاکیدونکي دښمن ،ببرک کارمل له ډلې سره لاس یو کړي.پدې هکله د جنرال عبدالقادر د خاطراتو په کتاب کې داسې راغلي: « امین تل ویل چې ګوښه یې کړئ او تقاعد ورکړه ! د لوړې کچې څخه تر ټیټې کچې هغوی تقاعد ته سوق کړه، ما مقاومت کاوه...، امین هره ورځ د دفاع وزارت ته راتللو، تاکید

او تکرارول يې چې پخوانيو جنرالانو او قوماندانانو ته تقاعد ورکړه. » ۱۶۸ / ۲۲۸، ۲۶۹ د(جنګ درافغانستان) نومي کتاب روسي ليکوالان پدې اړه ورته څرګندوني لري او ليکي : « له بله پلوه د امين او قادر ترمنځ شخصي سيالي او په يو بل نه باور، د هغوی ځانمنني او سرکشۍ د دوی ترمنځ زياته آزردګي منځته راوړه . قادرهغه مهال لدې کبله د امين د کړنو څخه په څرګند ډول خپله ناخوښي ښودله چې هڅه يې کوله پوځ ترخپل اغيزلاندې راولي. » ۱۰۶/ ۹ که څه هم عبدالقادر خلقي ګڼل کيده خو ويل کېدل چې د ګوند په پرتله شورويانو ته زياته وفاداري لرله .« شوروي وسلوال ځواک او ارګانونو پر عبدالقادر بشپړ داډ او زړه درلود، د کی جی بی ميشتې څارګرې څانګې د نومورې په اړه ډيرباور درلود او هغه ته يې د يوه اصولي او شوروي اتحاد ته د سرسپارلي او پالياله ملګري په سترګوکتل. » ۱۲۴ / ۳۰۶ببله شکه په ځانغوښتونکي او له سياسي پلوه خام عبدالقادر باندې د د بل ځانغوښتونکي امين دا فشارونه وو چې په غالب ګومان د شورويانو په اشاره هغه د خلقي واکمنۍ خلاف د پرچميانوسره ګډه ژبه موندلې وي او د کودتا په هڅه کې شوی وي. وروسته له څه مودې د څارګرې اداري (اګسا) مشر سروري هم ورته دريځ غوره کړ لکه څرنګه چې د شوروي سفارت د خارجی کشف د دفتر اپراسيونی مامور ويکتوربوينوف د محمود په نامه د خپل افغان اجنټ د څرګندونو پر بنسټ د۱۹۷۹ کال د جون په پنځمه خپل آمر ته دا رپوټ وړاندې کړ: « د ژمي د وروستيو او د روان کال د پسرلي څخه د اګسا آمر اسدالله سروري پدې فکر کې دی چې د افغانستان استخباراتي شبکه څوک ، د څه لپاره څاري او له منځه يې وړي. مخکې سروري بيله څه ويلو د امين هدايتونه عملي کول، امين هغه څوک وو چې سروري يې ګوند ته راوستی دی ، د ګوند په د ننه کې يې مطرح کړی او پدې مقام د امين له برکته ګومارل شوی دی...، خو پدې وروستيو ورځو کې د اګسا آمر شکونو ناآرامه کړی دی. معمولآ داسې وو چې امين به د نيولو او اعدامولو هدايت ورکاوه پداسې حال کې هغه چا نه ملامتاوه چې له بيځايه بيرحميو کار اخلي ، امين پاک او سپيڅلی پاتې دی . لدې کبله دی ، يعنی سروري د امين پټ امرونه پلي کوي او ټول هيواد هغه(سروري) وينې زيښونکی جلاد ګڼي. په همدې دليل د هغه لپاره ځوروونکي ده چې د نومورې څخه يې ډيرو نږدې دوستانو او خپلوانو مخ ګرزولی دی، د پسرلي د پيل نه سروري په مختلفو پلمو هڅه کړې د امين د امرونو د اجرا څخه ډډه وکړي. »۶۳ / ۱۹۴ د اګسا د اداري د اجرآتو په اړه عزيز اکبري د نومورې اداري لوړپوړی هم ورته نظرلري او وايي: « زما له نظره په ډيرو مواردو کې د نيولو او اعدام کولو تصميم امين نيوه ځکه چې د دې سازمان کار پخپله امين څاره. » ۱۱۶ / ۲۴۹ وطنجار او همدارنګه مزدوريار د دفاع او کورنيو چارو د وزارتونو په چارو کې د امين د لاسوهنو له امله د امين خلاف دريځونه ونيول. ميثاق هم په امنيتي بنسټونو او په تېره دفاع وزارت کې د امين د لاسوهنې خبره کوي چې د عبدالقادر د مخالفت سبب شول. يو غير ګوندي ليکوال چې د وطنجار سره يې په دفاع وزارت کې ليدلي وو داسې ليکي :« لدې سره سره چې وطنجار د دفاع وزير و، په واقعيت کې يې د واک زياته برخه د امين او د امين د پلويانو په لاس کې وه . کله چې ما(ليکوال) د وروستي ځل لپاره اسلم وطنجار د دفاع په وزارت کې وليد خپلې ځوکۍ ته يې اشاره وکړه او ماته يې وويل چې پردې ځوکۍ بيچاره رسولي ناست و او اوس يې ما ځای نيولی دی .» ۱۵۸ / ۲۸ دا ليکوال په ځانګړې توګه لوی درستيز يعقوب او سياسي رئيس اقبال وزيري د امين پلويان يادوي چې د وطنجار واکونه يې محدود کړي وو. د امين د خپلوانو او ارادتمندانو واک او په پوځ کې د هغوی خپلسري او سلسله مراتبو ته نه پاملرنه به د هغه مهال د کندهار د قول اردو د بولندوی محمد کبير کاروانی واورو چې د امين د نسکورېدو وروسته يې ليکوال ته ويلي وو: « کله چې يعقوب لوی درستيز وو زه د سياسي رياست د سازماندهي د مديريت مدير حبيب الرحمن حبيبي وروغوښتم او د قول اردو د چارو د څرنګوالي په اړه معلومات غوښتل او

زما کارونه يې انتقادول . وروسته لدې کتنې لوی درستيز محمد يعقوب ته ورغلم او شکايت مې وکړ چې حبيب الرحمن له کومه ځايه دا واک تر لاسه کړی دی چې د قول اردو قوماندان ورو غواړي؟ » د سياسي رياست کارکوونکو يوازې د جزوتامونو د سياسي آمريتونو د کار ځارنه کولای شوای او بس . که چيرې د عبدالقادر، وطنجار او سروري څرګندونو ته وکتل شي هغوی د هيواد د امنيتي بنسټونو مشران پاتې شوي دي. په هرهيواد کې امنيتي ارګانونه د واک او ځواک اصلي بنسټونه ګڼل کيږي او د افغانستان په څير يوه هيواد کې چيرې چې د واک ليږد د ټاکنو له لارې نه بلکې د کوتاګانواو پاڅونو له لارې ترسره کيږي بيله شکه د زعامت مدعيان امنيتي ځواکونو ته ځانګړې پام راګرزوي اوغواړي پرهغو بشپړتسلط ومومي. د امين سره د ا، د،ج د امنيتي بنسټونو د مشرانو او لوړپوړو پوځيانو(عبدالقادر، وطنجار، سروري ، مزدوريار) مخالفت د امين د هغو کړنو په وړاندې غبرګون وو چې غوښتل يې پرامنيتي ځواکونو بشپړه ولکه ټينګه کړي او دا مشران د نظام د مخالفينو د ځپلو او له منځه وړلو په موخه وهڅوي . پداسې يوه حالت کې تره کې د هيواد د مشر په توګه د امنيتي ارګانونو د مشرتابه له دريځ څخه ملاتړ کاوه کومو چې نه غوښتل د وسلوال پوځ د اعلی سر قوماندان په وړاندې موازي اعلی سرقوماندان سر را پورته کړي او هغه هم داسې څوک چې د مخالفينو د ځپلو او بې محاکمې وژلو تګلاره غوره کړې ده. پدې هکله د امين هڅې يوازې په وسلوالو ځواکونو پورې نه محدودېدلې بلکې په ټولو دولتي ادارو او په هغوکې د دولتي واک په سيمه ئيزو ارګانو کې هم ترسترګو کيدلې چې د ګوند په مشرتابه کې يې منفي غبرګونونه له ځانه سره لرل. امين خپل غير ګوندي مشر ورور عبدالله امين په شمال کې د کل مختاره واکدار په توګه ګومارلی وو او خپل اتلس کلن زوی عبدالرحمن يې د ځوانانو د خلقي سازمان مرستيال ټاکلی وو خو« کله چې امين خپل همدغه زوم(اسدالله امين) بيله کوم رسمي اعلان څخه د بهرنيوچارو د وزارت مرستيال هم ټاکي نو پدې مقرراتو باندې د تره کي لخوا امين په خپلوې پالنې سره په مخامخ خبرو کې وغندل شو، نو امين هم ډير په قهر سو او پر تره کي يې خوله را خلاصه کړه او داسې يې ورته وويل نو زه بايد خپله کورنۍ ووژنم. » ۲۶۴/۳ دا ډول حالت ددې سبب شو چې د خلقيانو د دوو ټاپ مشرانو ترمنځ اړيکې خړې پړې شي. اسدالله امين لکه ح. امين د نظام هرکاره وو . پدې اړه کشتمند هم د اسدالله امين په اړه پخپل کتاب کې راوړي چې کله دی په توقيف کې وو اسدالله امين به د اسدالله سروري سره يوځای د ده ليدو ته را تللو . هغه مهال اسدالله امين د کابل بنار د ګوندي کمېټې منشي وو چې د هغه دندې د بنديانو سره هېڅ ټراو نه درلود. دا بيا ښيي چې نه يوازې په خپله امين بلکې وراره يې هم د امنيتي او قضايي بنسټونو په چارو کې لاسوهنه کوله او ددې بنسټونو د مشرانو واکونه يې محدود کړي وو. سربيره پردې د امين له لوري د سياسي مخالفينو په وړاندې د زورزياتۍ څخه کاراخيستل او بيله محاکمې وژنو له کبله تره کي « يوه ورځ په غونډه کې ورته وويل چې خلک وژل کيږي يا خوار بيګناه خلک زندان ته اچول کيږي . حفيظ الله امين انکار وکړ او ويې ويل چې د تاسې له ارادې پرته د چنار يوه پاڼه هم په ځمکه نه لويږي اما تره کي وويل زه پاڼه څه کوم ونه چپه کيږي او زه نه خبريږم .» ۱۶۹ په ګوند او حکومت کې دا ډول غيرنارمل حالت د ځيرکو ګوندي او حکومتي کدرونو او په هغو کې د شوروي سلاکارانو څخه پټ نه پاتې کيدل. البته دا د شوروي اړخ لپاره ښه زيری وو چې د هغه څخه ګټه پورته کړي. هغه مهال د ګوند د مشرتابه(سياسي دفتر) لپاره په کار وو چې په ګوند او واکمنۍ کې د دې ګوابښمن ويروس(اختلاف) د ودې مخه نيولې وای. د ګوند يو شميرکدرونو د تره کي او امين ترمنځ دا اختلافونه احساسول خو د ګوند مشرانو داسې ښودل چې هغوی ترې خبرنه دي. فکرکيږي چې دوی له دې امله نه غوښتل د دواړو لوړو مشرانو د قدرت په مبارزه کې ځانونه ښکيل کړي چې د دوی خپل دريځ ته زيان ونه رسيږي غوره يې وګڼله چې ځان پدې حساسه مسئله کې ښکيل نکړي ، د دې

سيالۍ نندارە وکړي او کله چې هر يو پدې مقابله کې بريالی راوخوت د اتل په څيرد هغه په غاړې کې د ګلانو امپلونه واچوي. يو د دغو مشرانو څخه چې ګواکې د تره کي او امين ترمنځ د اختلافونو څخه بې خبره وو ليکي: « زه ترهغه وخته پورې چې په ارګ کې د دوی د محافظينو ترمنځ نښته وشوه د دوی په اختلافونو نه وم خبر...، مثلاً زه داسې خاطره نه لرم چې ميثاق، پنجشيری ، شرعي، دانش د دوی د اختلافونو نه خبرشوي وي .» ۴۰ / ۴۱۴ واقعيت دا وو چې پدې اړه ګوندي کدرونو خپلو مشرانو او په هغو کې همدې مشر ته خبرداری ورکړی وو او خپلې انديښنې يې ورسره شريکې کړې وې چې يو د هغو څخه ليکي:« ما څو ځله صالح محمدزيري ته مراجعه وکړه ولې هغه تل ويل زه او کريم ميثاق د سيستم د بدلولو اساسي اقتصادي او ټولنيزې چارې رهبري اوعملي کوو يعني کريم ميثاق مالي برخه او زه د ځمکو د توزيع کولو پروګرام پلي کوم ، دا چې د نورمحمدتره کي او امين ترمنځ څه تيريږي پرې.دئ چې هغوی يې پخپله حل او فصل کړي.» ۱۲۸ / ۸۵ حيرانوونکې او د خواشينۍ وړ خبره خولا دا وه چې ځينومشرانو بيا دې اختلافونو ته لمن وهله. د دغو مشرانو نه يوه د خلقيانو د واکمنۍ له نسکوريدو وروسته په ويارسره ويل:« وروسته له هغه مې چې د ګوند پوځيان د بيګ شوونيستانو (موخه تره کی او امين) ضد متحد کړل اوهغوی مې د يو بل خلاف راوپارول ، د تره کي له نسکوريدو وروسته د حفيظ الله امين د حکومت په لومړۍ ورځ له هيواد نه ووتم ، د انقلاب څخه د ډاډمنې دفاع او په ګوند کې د انحراف د مخنيوي په خاطر مې د شوروي دوستانو د قانع کولو په موخه چې خپل محدود قطعات افغانستان ته واستوي د امين د حکومت په وروستۍ ورځ کابل ته راستون شوم.» ۸۲ د دې مشر (دستګير پنجشيري) د پورتنيو څرګندونو په هکله ليکوال د نيازمحمدموند د ګوند د دارالنشاء د غړي سره خبرې کولې هغه وويل پنجشيری عادت لري چې د ځينو مسئلو په اړه مبالغه وکړي ښايي پدې هکله يې مبالغه کړې وي. ممکن د مومند انګيرنه سمه وي خو د پنجشيري د څرګندونو نه بريښي چې نوموړی د تره کي او امين د اختلافونو د پايلو او د شوروي د اشغال څخه راضي وو او په دې کې شک نشته چې په پټه يې دې اختلافونو ته لمن وهلې وي. بيځايه هم نه وو چې امين د خلقيانو په مشرتابه کې خپلو پټو مخالفانو ته کنجکيان ويل چې په برالا يې په سياسي بيرو کې خپل دريځ نه څرګنداوه او په پټه يې بيا د امين خلاف خپلو پلويانو ته ځانګړي دستورونه ورکول. د کنجکيانو په اړه ويل کېږي چې د ثور انقلاب وړاندې تره کي د مرکزي کمېټې په يوه غونډه کې زېړي ، ميثاق او پنجشيري ته وويل چې په کونج کې ناست يئ او د بحث لاندې موضوع په اړه څه نه وايئ. امين ددې خبرې په اورېدو سره په هغوی د کنجکيانو نوم کېښود . يو شوروي څارګر ليکي :« دستګير پنجشيري له زندانه نيغ په نيغه د ببرک مخې ته ودرول شو.ببرک په بورنوړي او تړتونکي غږ پر پنجشيري غاښ چيچنه وکړه : مورږ او شوروي ملګرو دواړو ته پنجشيری د يوه ربښتوني کمونست په توګه ګڼلې. تا له هغو شوروي ملګرو سره خيانت وکړ چې له تا سره يې په مسکو کې خبرې کړې وې . پنجشيري وويل : زه له امين سره همغږی او موافق نه وم . خو نه مې شوای کولای په برالا د هغه مخالفت وکړم . زه د هغه يو پټ مخالف وم . ترهغه ځايه چې له شوروي ملګرو سره زما په خبرو پورې تړاو لري ، ما ګومان کاوه چې په مسکو کې شوروي ملګري غواړي زما اميني ضد احساس ځانته څرګند کړي او که ما څه ويلي وای ، بيريدلم چې هغوی به يې بيرته امين ته ووايي . که زه د شوروي ملګرو په ربښتوني موخې پوهيدلای ، پدې کې هيڅ شک نشته چې ما به په بل ډول چلن له ځانه راڅرګند کړی وای. »۱۲۴/ ۲۲۹- د۲۳۰ د پنجشيري په خبرو کې دری ټکي د پام وړ دي.

الف- د کنجکيانو په هکله د تره کي انګيرنه په بشپړډول سمه وه چې دوی دا ميرانه نلرله چې د ګوند د کورنيو ستونزو په اړه څه ووايی او د حل په اړه خپل وړانديزونه او نظريات وړاندې کړي .

ب- پنجشيري د امين تر واکمنۍ پورې ليدل چې د تره کي او امين تر منځ د واک پر سر سيالۍ کې شوروي سياسي استازو او سلاکارانو له امين څخه بشپړملاتړ کاوه. لدې امله هغه په مسکو کې هم پدې باوردرلود که د امين خلاف څه ووايي ښايي شورويان امين ته رپوټ ورکړي او پدې صورت کې د ناوړه برخليک سره مخامخ شي نو هماغه دي چې د شورويانو سره په کتنو کې د تره کي خلاف د امين له کړنو ملاتړ کړی دی. همداراز يو شمېر خلقيان او په هغو کي « د تره کي پلويان باوري ول چې د شوروي اتحاد دولت او شوروي سلاکارانو امين ته د کودتا آسانتياوې رامنځته کړې چې د تره کي د رژيم را پرځولو ته يې لاره پرانيستله او په دولتي او ګوندي بدلونونو کې له امين سره نيغ په نيغه ښکيل ول د امين د رژيم د ملاتړ او د هغه د پياوړتيا په لاره کې د هيواد په وسله وال ځواک او امنيتي ارګانونو کې د شوروي اتحاد د سلاکارانو شتون ته د شوروي اتحاد د يوه ملاتړونکي ګام په توګه کتل کيدل. » ۱۲۴/ ۱۹۰

ج- د پنجشيري دا ډول دريځ پخپله ښيي چې دی او د سياسي دفتر غړي خورا کمزوري شخصيتونه وو چې د هغه ګوند کوم چې دوی يې بنسټ ايښودونکي وو د برخليک په اړه انديښنه نلرله بلکې د خپلو دريځونو اومقامونو د ساتلو په اړه يې فکرکاوه. هغه مهال د سياسي بيروغړي اووه تنه (تره کی، زيری، پنجشيری، ميثاق، امين ، شاه ولي او سوما) وو. دوه تنه وروستي د امين پلويان ګڼل کيدل او دری تنه پاتې د امين پټ مخالفين يا کنجکيان وو. تره کي د دې دريو تنو پاسيف ، ناځرګند دريځ او رواني ځانګړتياوو ته په کتنې سره غوره دا ګڼلې وه چې پرامين ډډه ولګوي او امين هم د تره کي لدې باور او د نورو له بې تفاوتۍ څخه ګټه پورته کړي او پدې ډول د نظام هرکاره شي. د کنجکيانو له ډلې ميثاق د ګوند د مشرانو د ځانګړتياوو په اړه ليکي:« واک او څوکيو ته په رسېدو سره زمور حيثيت معلوم شو. څرګند شول چې مور سياسي شخصيتونه نه وو، بلکې ډېر کمزوري، ځانپال ، ګټې غوښتونکي او څوکۍ پال وو. څرګند شول چې مور د عقيدې او کړنلارې لپاره مبارزه نه کوله ، بلکې د ځای ،مقام او شخصي ګټو لپاره هڅې کولې . کله چې مقامونو ته ورسېدلو ، د اساسنامې او کړنلارې د پلې کولو لپاره مو چې کلونه نغاړې ډنګولې هغه مو په بشپړ ډول هېرې کړلې...» ۷۹/ ۳۰۸

شوروي اړخ د تره کي او امين ترمنځ اختلافونو ته چې دوی ورته پکه وهله په کتنې سره بيا د خپلو نقشو د پلې کولو په موخه عجيبه لوبه پرمخ وړله. يوشمير سلاکارانو يې د امين او د امين د پلويانو ملا ور تړله ، نورو بيا د امين مخالفين هڅول چې د امين په وړاندې ودريږي او د همدغو مخالفينو په اړه د امين پلويانو ته د جاسوسانو په څېر رپوټونه ورکول. « د خلقي دولت تر سقوط وروسته د هغو کسانو لخوا چې د نورمحمدتره کي پلويان او معتبره کسان وه، اوريدل کيدل چې له دوی سره د امين د له منځه وړلو په لاره کې شوروي مشاورينو مرسته کوله اوهغوی ته يې مشوري ورکولې .هغه اضافه کوي عزيز اکبري چې د امين – تره کي د اختلاف په وخت کې په اګسا کې عمده سړی و. د ده او نورو امين پلوو کسانو له خولو اوريدل کيده چې شوروي مشاورينو د تره کي او د ده د پلويانو، په خاصه توګه د سروري ، وطنجار، ګلابزوی او مزدوريار لخوا د امين ضد فعاليتونو په اړه د اګسا، امين پلوو کارکوونکو ته راپور ورکاوه. » ۴۰ / ۴۱۵ – ۴۱۶ د شوروي اړخ دا ډول دريځ که له يوې خوا د دوستانوپه نامه د شوروي مشرانو منافقت ننداري ته ايږدي له بلې خوا د امين د څرګندو مخالفينو (سروري ، وطنجار، ګلابزوی ، مزدوريار) او پخپله د امين او د هغه د پلويانو ټيټ سياسي شعور او نه ځېرکتيا هم ښيي. د شورويانو له دا ډول لوبې څخه ښکاري چې په لومړي ګام کې هغوی هلې ځلې کولې ترڅو امين کاملاً په وضعيت او په ځانګړي توګه پر پوځ مسلط شي.په دوهم ګام کې د ځواکمن

امين پواسطه تره کی ګوښه ، ووژني او بيا دوی په خپله په ګوند کې د بدنام امين حساب ته ورسيږي. ځينې ځيرونکي او همدارنګه يو شمير پخواني خلقيان او پرچميان داسې فکرکوي چې ګواکې شوروي سلاکاران په دوو مخالفو ډلو ويشل شوي وو لدې امله يې د خلقي مشرانو د دې يا هغه مشر او يا د خلقيانو يا پرچميانو ملاتړ کاوه چې دا په بشپړ ډول ناسمه انګيرنه ده. هغه ډله لوړپوړي شوروي سلاکاران چې د ګوندي مشرانو ، وزيرانو او نورو ملکي او پوځي لوړپوړو سره يې سر او کار درلود هغه د شوروي دولت ډاډمن مامورين وو او زياتره يې د نوموړي هيواد د ځارګري اداري غړي او يا اجنټان وو، هغوی آزمويل شوي کسان وو چې د افغانستان اړوند د خپل دولت په سياستونو ښه پوهېدل او دشوروي دولت د ټګلارو او ستراتېژيو ربښتيني پلي کوونکي وو. له بله پلوه د شوروي په توتاليتار رژيم کې څه ډول يو شوروي جګپوړی مامور د خپل دولت د ټګلاری خلاف عمل وکړي دي بيا د لېونتوب او ځانوژنې معنی لرله. ځرګنده بيلګه يې د هغه مهال د شوروي اتحاد د کورنيوچارو د وزارت معيين پاپوتين دی. نوموړی په ۱۹۷۹ کال د نوامبر په وروستيو کې د امين سره وکتل او امين يې قانع کړ چې د شوروي اتحاد دری کنډکونه د افغانستان د واکمنۍ د ساتلو په موخه دې هېواد ته راشي. خو په عمل کې شورويانو د همدې ځواکونو او د تاجبيک د مانۍ شااوخوا له مخکې ځای پرځای شوي د مسلمانانو پنځه سوه کسيز کنډک پر مټ امين ترور کړ. کله چې د دسمبر په اته ويشتمه پاپوتين خبر شو چې شوروي لښکرامين له منځه وړی دی ښايي خپله نارضايتي يې ښودلې وې چې سمدلاسه په همدې ورځ (د دسمبر په اته ويشتمه) د هغه ژوند ته د پای ټکی کيښودل شو او شوروي دولت د نوموړي مرګ ځانوژنه اعلان کړه .البته ځينې لويديځوال پدې اند دي چې هغه د تاج بيک په مانې باندې د برېد پر مهال ووژل شو. دا نظرلدې امله د منلو وړنه دی چې د تاجبيک په مانې د کی جی بی جنګياليو او د مسلمانانو کنډک برېد وکړ نه د شوروي د پوليسو کوم ځواک ، ځکه چې پاپوتين د کورنيوچارو د وزارت مرستيال وو او منطقي نه بريښي چې د اردو او ځارګرو ځواکونو قومانده پوليس ته ورکړل شي او جنرال په خپله د يوه کوچني جزوتام (کنډک) ځانګړو عملياتو يعنې د يوې مانۍ په نيولو کې برخه واخلي . د شوروي سلاکارانو دا ډول دوه ګونی دريځ د يوې مخکې جوړې شوې سناريو له مخې پرمخ وړل کيده ترڅو د ا، خ، د،ګ کې کړکيچ ته لمن ووهي ، هغه چاغ کړي او د ټکر برېد ته ورسوي. د ګوند يو مشر له ډګره يا لوبې وباسي او بل چې د ګڼ شمېر خلقيانو باور يې له لاسه ورکړی او حتی دښمني يې ګټلې ده ترخپل کنټرول لاندې راوړي او خپلې نقشې د همدې کمزوري واکمن د واکمنۍ پرمهال پلي کړي.

ولې حفيظ الله امين کيوبا ته له تللو ډډه وکړه ؟

د۱۹۷۹ کال د سپتمبر د مياشتې په لومړۍ اونۍ کې په کيوبا کې د ناپېيلوهيوادونو کنفرانس جوړيده او په پلان کې وو چې امين د افغان پلاوي مشري ولري. خو« امين په توطېه آمېزه توګه د صحت عامې په تالار کې د فعالينو جلسه را وغوښته او په جلسه کې يې اعلان وکړ، چې په هاوانا کې د غير منسلکو هېوادونو په جلسه کې زمونږ محبوب رهبر ونډه اخلي. اصلاً تره کي صاحب له امين غوښتي وو،چې د هاوانا په غونډه کې هغه (امين) د پلاوي د مشرپه توګه برخه واخلي.» ۱۷۰ / ۶۵ امين چې د ځان ښودلو خورا ليوال وو ترڅو په هرسياسي تدبير کې ګډون وکړي تردې چې کله يې تره کی له واکه ګوښه کړ افغان فلم ته يې هدايت ورکړ چې د ثور د وسلوال پاڅون (انقلاب) په اړه يو مستند فلم جوړ کړي. امين شخصآ د فلم د اتل يا د ځوانانو په خبره د فلم د هلک په توګه پکې رول ولوباوه . ښايي

په نړۍ کې امين يوازينی دولتي مشر وي چې د يوه فلم په جوړولو کې د لوبغاړي رول لوبوي. دا چې امين د کيوبا په کنفرانس کې له برخې اخېستنې ډډه وکړله دا شکونه په واقعيت اړوي چې غوښتل يې د تره کي په نشتون کې واک ته د رسېدو نقشه بشپړه کړي. هغه مهال« ګريچکوف د مسکو څخه د کی جی بی مرکز ته تلګرام لېږي او پکې توصيه شوې وه چې تره کی د هاوانا له سفر څخه ډډه وکړي . په مسکو کې يې ګومان کاوه چې په کابل کې د تره کي د نشتون له کبله امين ګټه پورته کړي او ټول واک غضب کړي . له بده مرغه د افغانستان د دولت رئيس د کشف د اداري دليلونو ته غوږ ونه نيو.» ۶۳ / ۲۲۵ هغه مهال امين په بشپړ ډول په وضعيت واکمن وو په کابل کې د تره کي شتون يا نشتون کوم اغېز نه درلود. يا ښايي امين د تره کي د نشتون پر مهال ځېنې اقدامات چې د هغه په شتون کې يې نشوای ترسره کولای غوښتل د هغه په غيابت کې ترسره کړي . په وضعيت باندې د امين بشپړ واکمنېدل لدې برېښي چې د تره کي د دفتر مشر، لوی درستيز، د ګارد قوماندان، د مرکزي جزتامونو قوماندانان ، د هوايي او هوايي مدافعې قوماندان، د ژاندارم او پوليسو عمومي قوماندان د امين له پلويانو څخه وو. پدې سفر کې تره کي د پاکستان د ولسمشرضيآ ءالحق سره وکتل ، د دواړو هيوادونو ترمنځ د اختلاف وړ مسئلو د حل په موخه د دوه اړخيزه ليدنو کتنو په دوام ټينګار وشو. پدې کتنه کې چې د وخت د اطلاعاتو او کلتور وزير خيال محمد کټوازي ګډون درلود هغه وايي:

« - د دوو مشرانو په ملاقات کې ضياء الحق د مقدمې په توګه وويل، سوسياليسم له مسکو څخه لومړی منځنۍ آسيا ته راواوښت او اوس يې افغانستان ته ټوپ وواهه ، بل ګام به يې پاکستان وي.

- نور محمد تره کي وويل ، سوسياليسم د افغانستان لپاره نه دی، موږ فقط د يو پېښرفته او مترقي افغانستان په جوړولو لګيا يو.

- ضياءالحق :د ثورانقلاب اخبار چې پاکستان ته راځي په لومړيو وختو کې کنترولېدلای شوای اما اوس له کنترول څخه وتلی دی.تاسو لطفا دا اخبار موږ ته مه رالېږئ.

- ن ، تره کي:تاسو د افغان حکومت مخالفين په پاکستان کې ساتلي دي.

- ضياءالحق: موږ به هغه کسان تاسو ته تسليم کړو خو پدې شرط چې تاسو د ثورانقلاب ورځپاڼه پاکستان ته را ونه لېږئ او هغه کسان چې تاسو ته تسليم کړو ژوندي پاتې شي او د عادي کسانو په توګه ژوند وکړي... ، د غونډې په پای کې دواړو مشرانو اعلان کړل چې د دې موضوع د رسمي کولو لپاره زموږ د هېوادونو د بهرنيو چارو وزيرانو ته دنده ورکړل شي.»

« ن. م . تره کي له کيوبا نه د راستنيدو په وخت کې په مسکو کې د تم کيدو او له شوروي مشرانو سره د خبرواترو په ترڅ کې يوځل بيا د ح. امين د ناوړه نيت په باب هېښ کړای شو. هغه له ل . بريژنف او يوري اندروپوف نه پدې اړه يو لړ داسې خبرې واوريدې چې دی يې بيخي هک پک کړ. »۴۹ / ۹۲

عزيز اکبري وايي چې کله تره کي او بريژنف ملاقات درلود « سيد داود ټرون هم د شوروي چارواکو ، دولتي امنيت کمېټې يا کې جې بې سره اړيکې لرلې او ټرون هم يو ساعت – يا يونيم ساعت غايب وو. زه فکر کوم چې شورويانو هم بعضې مسالې هغه ته انتقال کړې وي او ټرون هم دا مسالې د تره کي کابل ته د راستنېدو مخکې امين ته رپوټ ور کړی وو يعنې امين يې په جريان کې اچولی وو. » ۶۹ / ۲۶۸ د دې لپاره چې شوروي چارواکي د امين په اړه د تره کي منفي ذهنيت لا پياوړی کړي ، هغوی په پرله

پسې ډول هغه ته د امين له لوري د خطر او ګواښ سيګنالونه رسول . د بېلګې په ډول کله چې تره کی د بريژنف سره د ليدنې وروسته ميلمستون ته راغی د مېلمستون په دهليز کې په کابل کې د تاس د آژانس خبريال ويني او هغه خپلې کوټې ته بيايي، د خبرو په ترڅ کې نوموړی هم تره کي ته د ګواښ سيګنال رسوي او ورته وايي:« په افغانستان کې يوه کودتا کيدونکې ده ، حفيظ الله امين غواړي تا له واکه ګوښه کړي ، ښايي کودتا په څو نېردې ورځو کې ترسره شي. » ۶۳ / ۲۲۸ پدې هکله د پام وړ خبره دا ده چې د تره کي سره په سفر کې د پلاوي يو غړی عزيزاکبري بوګدانوف ته د سيدداود تړون د شتون پرمهال د امين دا پيغام رسوي چې وطنجار، ګلابزوی، سروري او مزدوريار غواړي امين له منځه يوسي چې تړون هم پر دا ادعا تاييدوي . امين عزيزاکبري ته ويلي وو چې دا موضوع به بل څوک نه بلکې تړون بوګدانوف ته ژباړي. خو اکبري بيا د تړون په غياب کې بوګدانوف ته ويلي :« که خبره د توطئې وي ، هغه امين دی چې هغه يې پيل کړېده ، نوموړی غواړي تره کی را وپرزوي او په افغانستان کې ټول واک ترلاسه کړي. » ۶۳ / ۲۲۹ سربيره پردې په کابل کې شوروي سلاکارانو هم د تره کي او هم د امين پلويانو ته لمسوونکي اطلاعات ورکول. دبېلګې په توګه يې د تره کي پلويانو ته ويلي وو چې امينيان غواړي د تره کی الوتکه په هوا کې وولي . د امين پلويان وايي چې سروري غوښتل هوايي ډګر ته د تره کي هرکلي ته د تلو پر مهال امين ووژني او ميثاق په خپل کتاب کې را وړي چې امين څو ورځې وروسته په سياسي ببرو کې ويلي وو چې د تره کي پلويانو په هوايي ډګر کې د ده د له منځه وړلو پلان درلود. دواړه اړخونه د اضافي تدبيرونو او د ګواښ د له منځه وړلو په موخه اقدام کوي . د شورويانو لدې لوبې څخه ښکاري چې نه امين د تره کي د الوتکې د ويشتلو پلان درلود او نه سروري د امين د ترور نقشه لرله. يا ښايي داسې څه به وو او يا به لدې دواړو اړخونو څخه يوه کوم ناوړه پلان درلود. هرڅه چې وو خو شورويانو دواړو اړخونو ته د ناسمو لمسوونکو اطلاعاتو په ورکولو سره د خلقيانو په مشرتابه کې بشپړه بې باوري واکمنه کړې وه .ويل کېږي چې سروري د کابل شاوخوا د دافع هوا په جزوتامونو کې د خپل نفوذ له امله په هماغه ورځ خپل باوري کسان په نوکريوالۍ ګوماري. امين بيا د خلکو د کور او هوايي ډګر په سړک د ده د ډاډمن امنيت په موخه د څارګړي اداري د مسئولينو پرځای د ارګ ساتونکو ته د لارې د امنيت دنده سپاري. عجيبه لا دا وه چې د تره کي الوتکه د هوايي ډګر په فضا کې دوه ځله تاو راتاو شوه او د کيناستو اجازه نه ورکول کيده. دا بيا دا ګومان په واقعيت اړوي چې د امين پلويانو فکر کاوه چې د دافع هوا په جزوتام کې امين پلوي افسرانو ته موقع او چانس ورکړې چې د تره کي الوتکه وولي خو خبر نه وو چې د هغوی پر ځای سروري نور کسان په نوکريوالۍ ګومارلي دي. د امين پلويان وايي چې امين د تره کي هرکلي ته په خپل وخت نه وو ورغلی او الوتکې ته د کيناستو اجازه ورنکړل شوه ځکه هغه د بلې لارې څخه هوايي ډګر ته تللی چې په لار کې يې د سروري کسان ترور نکړي. تره کی په هوايي ډګر کې د دولتي مشرانو د تاوده هرکلي څخه برخمن شو او امين بيا هم د تل په شان د هغه لاسونه مچي کړل . تره کی د خلکو کور(ارګ) ته په رسيدو د وزيرانو د شورا غونډه را وبلله او ګډون والو ته يې کيوبا او شوروي اتحاد ته د خپل سفر په هکله رپوټ ورکړ او سفر يې ګټور وباله. د غونډې او چای څښلو وروسته ټول له ارګ (د خلکو کور) څخه ووتل او تره کی حرمسرای ته ولاړ او سبا ورځ په خپل کور کې پاتې شو او دمه يې وکړه. د امين پلويانو ويل چې په مسکو کې تره کي د پاتريس لومومبا په پوهنتون کې افغاني محصلينو ته په وينا کې ويلي وو چې په ګوند کې د سرطان دانه پيدا شوې ده هېواد ته په رسېدو سره به هغه عمليات کړم. خو د امين د پلويانو پرته بل څوک ددې خبرې پخلی نه کوي . د هاوانا او مسکو څخه هېواد ته د را ستنېدو وروسته د تره کي له لوري امين ته دا وړاندېز چې کوم سفارت ومني ښيي چې هغه شورويانو قانع کړی دی چې د امين له شره ځان خلاص

کړي. همدا لامل وو چې له سفر وروسته د وړي په دوه ويشتمه د امين سره په لومړۍ کتنه کې هغه ته يې وړاندیز وکړ چې په بهر کې سفير شي خو امين سپکې سپورې ورته ويلې وې. دا بيا ښيي چې امين هم د محمد داود په شان غوښتل له لوبې ونه وزي . ظاهرشاه د صدارت څخه د داود خان د استعفی وروسته له هغه غوښتې وو چې په فرانسه کې سفير شي خو هغه نه وو ورسره منلي ځکه غوښتل يې د کودتا لارې خپله تنده چې زعامت ته رسېدل دي ماته کړي. عجيبه خو لا دا وه چې امين اوولس مياشتې تره کي ته ډول ډول لقبونه ور کول او د يوه مذهبي پېشوا او استاد په ډول يې د هغه درناوی کاوه خو کله چې دې محترم استاد تره وغوښتل سفير شي سپکې سپورې ور ته وايي . دا بيا ښيي چې امين له يوې خوا ګوندي اصلونو او دولتي مقرراتو ته درناوی ونکړ او له بله پلوه د تره کي په پته يې څرګندونې او د هغه هېښوونکی درناوی د غوړه مالې او منافقت پرته بل څه نه وو او موخه يې د هغه باورتر لاسه کول او لدې باور څخه ناوړه ګټه پورته کول و تر څو زعامت ته ورسېږي.

د شاګرد بريالی بغاوت

تره کی هېواد ته راستون شو سبا ته يې په کور کې دمه وکړه او د خپلې کورنۍ د غړو پرته يې له چا سره ونه ليدل. د وړي په دوه ويشتمه سهارخپل دفتر ته ولاړ او له امين سره وکتل. امين له هغه وغوښتل چې « سروري ، ګلابزوی ، وطنجار او مزدوريار د انقلاب په وړاندې د توطېې له امله له دندو ګوښه کړي . د هغوی د ناوړه کړنو او په تېره د سروري څخه يې زيات سر وټکاوه. تره کي ورته وويل : ښايي ښه دا وي چې ته لږ له کارونو لاس واخلې او آرام شي. په کوم هېواد کي سفير شه ، هلته به وخت ولرې ترڅو فکر وکړې او بيا قوت ومومي. امين ورته وويل : تا ته ښايي غلی شې ،نشه توب او زړښت بې عقل کړی يې او بېله خدای په امانۍ له کوټې ووت. امين په همدې ورځ د ټيليفون له لارې تره کي ته خپل وړاندیز يو ځل بيا تکرار او دا يې هم ورته وويل که وړاندیز يې ونه منل شي د جمهور رييس په توګه يې د امرونو څخه اطاعت نه کوي.» ۶۳ /۲۳۳ دا نو د دولت د مشر په وړاندې د بغاوت اعلان وو. د همدې کتنې په اړه نبي مصداق ورته څرګندونې لري او ليکي: «... امين د تره کي سره وکتل او هغه ته يې د هېواد د حالاتو راپور ورکړ، اوهم يې په يو ټبل کاغذ کې ځنې وغوښته چې دا څلور کسيزه بانډ له کارونو څخه پسې واخلي. تره کي هم د امين خط ولوست او په نرمه موسکا يې ورته وويل، چې امينه ! ته ماته تر ټولو مهم يې ، خو وضعيت داسې راغلی چې زه فکرکوم د يوې لنډې مودې لپاره بهر ته د سفير په توګه ولاړسي ، په مجردې چې حالات سم سي نو بېرته به دې را وغواړم. امين پرې نه ښود چې تره کی خپلو خبرو ته دوام ورکړي ، په غصه او لوړ ږغ سره يې مخ پرې ور واړاوه او داسې يې ورته وويل همدا ته بايد ګوښه سي ، تا د شراب څښلو او زاړه عمر په وجه خپل حواس له لاسه ور کړي دي. لدی وروسته ناڅاپه ولاړ سو او له کوټې ووت». ۳/ ۲۹۶ (دا کيسه د تره کي مېرمنې د پلځرخي په زندان کې انور راجا پاکستاني ژورنالست بندي ته کړې وه.) په همدې ورځ مابنام اسدالله سروري د تره کي استوګنځي ته ورغلی د امين څخه يې سر ټکولی دی او تره کي ور ته ويلي وو : « د پنجشنبې په ورځ ته ، ګلابزوی ، وطنجار او مزدوريار راشئ . زه به امين را وغواړم چې سره کښېنو، چې څه خبره ده بحث به پرې وکړو. » ۱۷۰ / ۶۹

د وړي درويشتمه مخکې له غرمې څلور واړه پوځيان د تره کي دفتر ته ورغلل . جنرال عبدالقادر اکا د ګلابزوی له قوله ليکی:« په دوولسو بجو ټرون راغلی دی او تره کي ته يې ويلي دي چې د امين لور ناروغه ده هغه نشي راتلای. تره کي امين ته ټلفون کړی او ورته ويلې يې دي ته خو رانغلې ستاسې

په منځ کې څه دي چې نه تقسيمېږي . امين په ځواب کې ورته وايي ، زه نه درځم دوی ما وژني . تره کي ورته وويل دا څنګه کېدای شي چې زما په دفتر کې تا و وژني...، د يادو وزيرانو څخه دوه ځي او وطنجار او ګلابزوی د تره کي سره پاتې کېږي ...، د خبرو په ترڅ کې تره کي هغوی ته ويلي : تاسې نظامي مشاوران ياست جنګ مو خوښېږي . جنګ د حل لاره نه ده. تره کي د ګلابزوی د دې خبرې په اړه چې امين تره کی وژني ورته ويلي وو زه به په داسې کار چې زمونږ ګوند له د ننه ټوټې ټوټې کړي لاس پورې نکړم . تاسې ته هم سپارښتنه کوم، چې داسې اقدام ونکړئ ، چې وضعيت خراب شي ، زه به د خپل ژوند د ژغورلو په خاطر يو مچ هم و نه وژنم پرېږدئ چې زما سرنوشت ګوند او خلک وټاکي .» ۱۷۰ / ۷۰ شوروي سفارت د دې کتنې په اړه يو رپوټ مسکو ته استولی چې په يوه برخه کې يې راغلي دي :« د سپتامبر په ۱۳ نيټه تره کي ، امين ته بلنه ورکړه چې په مشرتابه کې د رامنځه شوې ستونزې د هواری د راوستلو لپاره دې خبرو اترو ته غاړه کېږدي . کله چې امين ته څرګنده شوه چې ګلابزوی ، وطنجار او مزدوريار هم را بلل شوي امين په پرېکنده ډول بلنه وغندله . تره کي ان د تلفون له لارې له امين سره ژمنه وکړه چې د هغه مخالفين به له واکمنۍ څخه ګوښه کړي او (وې ويل) چې امين به د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند د عمومي منشي په توګه و ټاکي خو بيا هم امين و نه منله. له تره کي څخه له دغو خبرو وروسته امين د ملي ګارد مشر جانداد او د وسلوال ځواک ستر درستيز يعقوب ته تلفون وکړ. امين هغوی ته امر وکړ چې د تره کي هېڅ امر دې و نه منی.» ۱۲۴/ ۱۱۷

د ويروس آ په نوم کتاب د شوروي ليکوالانو له مخې په همدې ورځ ماښښين سروري د بوګدانوف کور ته ورځي او په هيجاني حالت کې ورته وايي چې امين د ده او دريو وزيرانو د نيولو امر کړی دی او دوی بايد مرسته ور سره وکړي . بګدانوف ورته ويلي تاسو ټول تره کي ته ورشئ ، هغه سفارت ته ځي او په سفارت کې د شوروي مقاماتو د دستور له مخې سفير پوزانوف ، سترجنرال پاولوفسکی د شوروي اتحاد د ځمکنيو قواوو قوماندان، ګوريلوف لوی پوځي سلاکار ، ايوانوف د کی جی بی استازی او ريوريکوف ژباړن تره کي ته ورځي او امين هم ورغواړي ترڅو دوی ته د شوروي مشرتابه پيغام ورسوي. تره کي د پيغام په اړه ويلي وو:« پيغام سره لدې چې لنډ و خو په ځای،په وخت او د ژورې معنا لرونکی و. مونږ د يووالي او يو موټيوالي ملاتړ کوو. کله ناکله شخړې رامنځته کېږي... امين وويل تره کی يو پيژندل شوی مشردی او دی(امين) ويارلري چې د تره کي يو لارروی دی...او که دی (امين) له تره کي مخکې مړسي نو مړينه به يې د دې زباد وي چې خپله دنده يې سرته رسولې ده . ان که تره کي د خپل ټاټوبي له چوپړ څخه لاس واخلي، نو دی (امين) د تره کي د يوه رښتوني پلوي او لارروي په توګه به ترخپلې وسې هرهغه څه وکړي چې د خپل استاد کار او هيله سرته ورسوي.» ۱۲۴ /۱۳۲د شوروي پلاوي د منځګړيتوب له امله د تره کي او امين ترمنځ ظاهرآ کړکيچ له منځه ولاړ. د مازديګر په شپږو بجو ځلور واړه وزيران بېله مخکنی خبرتيا په يوه موټر کي سفارت ته پناه وړې ده. د سفارت د هځو او د تره کي د تلفون وروسته د شپې په يوولس نيمو بجو وزيران د خپلو کورونو په لور د سفارت څخه ووتل . هېره دې نه وي کله چې وزيران د سفارت مخکې په موټر کې ناست وو عزيز اکبري هم سفارت ته تللی او وزيرانو ته هم ورغلی دی. لدې وروسته ټرون بوګدانوف ته تلفون کړی او د خبرو په ترڅ کې ورته وايي لکه چې په سفارت کې کومه مېلمستيا لرئ. دې خبرې دا معنی لرله ټرون خبر دی چې وزيران سفارت ته تللي دي او فکر کېږي چې دا خبرعزيز اکبري ور رسولی وي او يا دا چې د امين نفرو پوځي وزېران څارل.

د وړې په څلېرويشتمه د جمعې ورځ هغه ورځ چې د استاد او شاګرد د دوستي او ملګرتيا مزي وشکېدل. پدې ورځ وفادار شاګرد د خپل استاد خلاف په څرګند ډول د بغاوت جنډه پورته کړله . دا ورځ

د استاد او شاګرد په سختو تلفوني خبرو پيل شوه او د دې خبرو وروسته امين پوځ ته د تيارسئ قومانده ورکړه. پدې هکله مسکو ته د دفاع وزارت د شوروي پوځي سلاکار په رپوټ کې داسې راغلي دي :« د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند په مشرتابه کې د اختلافونو د را څرګندېدو له امله د امين د دستورله مخې د سپتمبر په څوارلسمه په ۳۰ : ۹ د کابل ګارنيزيون قطعات د تيارسئ حالت ته راوستل شول. د سپتمبر په څوارلسمه ۲۰ : ۱۶ د يعقوب په قومانده د پوځ قطعات ښار ته ننوتل او په ۰۰ : ۱۸ يې مهم ځايونه اشغال کړل » ۱۰۶ / ۲۳۰ په همدې ورځ د سهار د اتو بجو شاوخوا د اګسا مرستيال نواب ، سياسي آمر سلطان احمد بهين او يو بل افسرغوښتل د اګسا د مشر سروري دفتر ته ننوزي. لکه څرنګه چې سروري په دفتر کې نه وو د سروري ياور قاسم دفتر ته د هغوی د ننوتلو مخه نيسي خو هغوی هڅه کوي چې په زوردفتر ته ننوزي او خبره د وسلې کارولو ته رسيږي، ويل کيږي قاسم په نواب ډزې کوي او بهين بيا قاسم وژني. بهين دفتر ته ننوزي خو هلته څوک نه وو. نواب څلورسوه بستريز روغتون ته ليږدول کيږي . روغتون ته د هغه د پوښتنې لپاره انجينرخيرمحمد او ډاکتر سورګل ورځي . د امين پلويان وايي چې د روغتون سرطبيب غني اندړ دوی دری واړه ووژل او بيا يې خپل ژوند ته پخپله د پای ټکی کېښود. دا چې په روغتون کې څه پېښ شول او دا وژنې چا کړې دي کره معلومات نشته. د سروري د دفتر پېښه ښيي چې ښايي د سروري دوو مرستيالانو(نواب او سلطان) چې د امين پلويان ګڼل کيدل غوښتل سروري ونيسي او يا يې و وژني. د دې پېښې وروسته امين په سفارت کې د کی جی بی له استازي ايوانوف سره د کتنې وړاندیزکوي ،ايوانوف او د هغه همکار بګدانوف او ژباړن ريوريکوف د امين سره په يوولسو بجو ګوري. بوګدانوف وايي چې امين ورته ويلي وو چې پرون د تره کي د استوګنځي څخه د شوروي ملګرو د وتلو وروسته د تره کي سره اوږدې خبرې لرلې خو کومې پايلې ته ونه رسېدل . ده د څلورو پوځي وزيرانو ګوښه کول غوښتل خو تره کي يوازې د سروري او ګلابزوی په ګوښه کولو او د سروري په ځای د عزيز اکبري د ټاکنو سره موافقه وکړه خو امين سيد داود ټرون د هغه پر ځای مناسب سړی ګاڼه . امين پدې کتنه کې وويل: « که شوروي ملګري ټينګار کوي ترڅو دی(امين) استعفی وکړي ، دی چمتو دی دا کار وکړي که څه هم دی پدې باور دی چې د ګوند فوق العاده پلنوم را وبلل شي او په هغه کې ټول اختلافونه حل کيږي.امين اضافه کړل چمتو دی هېواد پرېږدي او شوروي اتحاد ته لاړشي او حتی ځان و وژني.» ۱۲۴ / ۱۲۵ عجيبه ده کله چې تره کي له امين څخه وغوښتل سفير شي هغه ته سپکې سپوري وايي خو شورويانو ته د خپلې وفاداری د ښودلو په موخه حتی ځان وژنې ته هم چمتو دی. په اګسا کې د ډزو وروسته امين عزيزاکبري ته هدايت ورکړ چې د اګسا د اداري د مشرپه توګه کار وکړي . دې ټاکنې دا معنی لرله چې امين د دولت واګې په لاس کې نيولې دي او غلې کودتا يې بريالی شوې ده . « د سر وزير د لارښوونو پر بنسټ عزيزاکبري وروسته د بهرنيو چارو د وزارت د مرستيال اسدالله امين سره وکتل چې له نوموړي څخه اړونده لارښوونې ترلاسه کړي اسدالله امين د حفيظ الله امين وراره او زوم ، له عزيز څخه وغوښتل چې خپله دنده دې پرمخ بيايي او د اګسا له ودانۍ څخه دې له اجازې پرته نه وځي.اکبري ماپښين د تره کي هستوګنځي ته ورځي اوتره کي د خبرو په ترڅ کې ورته ويلي و زه بې وسې يم واک نه لرم او نه شم کولی اړين ګام اوچت کړم ... زه د زړه له کومې ګوند او ولس ته پاليالە وم . ګرانه زويه ! که مو بيا ونه ليدل ، نو د خدای په امان. » ۱۲۴ / ۱۲۶ ، ۱۲۹ محمدهاشم نوري چې هغه مهال د اردو د سياسي رييس مرستيال وو وايي چې د جمعې په ورځ د يوولسو بجو شاوخوا د ګلابزوی په کورکې وم چې عزيز اکبري ګلابزوی ته تلفون وکړ او ورته و يې ويل چې د مرکزی قول اردو قوماندان د عسکرو سره ستا د نيولو لپاره درځي

. محمد هاشم نوري ددې خبرې د اورېدو وروسته د تره کې سره د ټلفون له لارې خبرې کوي د نورو خبرو په ترڅ کې دا پوښتنې ترې کوي:
۱- آيا نظامي قوت ته اړتيا شته؟
تره کی ورته وايي ، زه نه غواړم چې ګوند په خپل منځ کې وجنګوم.
۲ – آيا د بهر ځخه د مرستې انتظار لرې ؟
هغه وويل ، هېڅکله هم نه ، دلته يو آزاد ولس پروت دی.

داسې ښکاري چې د عزيزاکبري د تلفون وروسته د زندان او مرګ له وېرې دری تنه سروري ، ګلابزوی او وطنجار په وطني جاموکې ګډ په يوه موټر کې د سفارت د يوه غړي کور ته چې د سفارت په اوه سوه متری کې دی پناه وروړي او مزدوريار د امين د پلويانو له لوري ترځارنې لاندې نيول کيږي. دا دری تنه وزيران د سپتمبر په اتلسمه په پټه لومړی شوروي اتحاد او بيا بلغاريا ته ليږدول کيږي. د افغانستان ځخه د دغو دريو تنو د اېستلو په اړه د نظر يووالی شتون نلری. د امين پلويان وايي چې دری واړه په تابوتونو کې د کابل هوايي ډګر ځخه شوروي اتحاد ته په پټه سفير واستول . دا ادعا ځکه منطقي نه ښکاري چې هغه مهال شوروي پوځيان چې په جکړو کې ښکيل وي شتون نه درلود چې دری تنه شوروي وګړي په تابوتونو کې د الوتکې په واسطه شوروي اتحاد ته ولېږدول شي. بل دا چې په تابوتونو کې د اکسيجن د نشتون له امله هغوی ژوندي نه پاتې کېدل. ځېنې روسي سرچينې وايي چې سروری د لرګيو ځخه په جوړشوي صندوق کې چې د آکسيجن دستګاه هم ورسره وه او دوه نور د اړين مکياژ وروسته چې مکياژګر شوروي تبعه دی له برلين ځخه را غوښتل شوی وو د شوروي په جعلي پاسپورتونو په يوه شوروي ترانسپورتي الوتکه کې وايستل شول او نورې شوروي چينې وايي چې دری واړه د مکياژ وروسته له افغانستان ځخه لومړی شوروي اتحاد او بيا بلغاريا ته ولېږدول شول. په همدې ورځ د مازديګر د ځلورو بجو وروسته د سفارت پرونی پلاوی بيا تره کي ته ورځي چې د تره کي او امين ترمنځ جوړه وکړي. ويل کيږي چې کله شورويان د تره کي استوګنځي ته ورغلي دي تره کي په خپله امين ته ټلفون کړی چې شوروي ملګري راغلي دي ته هم راشه خو د بهرنيو چارو وزير شاه ولي ځو ورځې وروسته د اکتوبر په شپږمه د سوسيالستي هيوادونو سفيرانو ته وايي چې امين ته د سفير ژباړونکي ټلفون کړی دی چې د تره کي استوګنځي ته ورشي. هېره دې نه وي مخکې لدې چې امين راشي جنرال ايوانوف د کې جې بي مسؤل تره کي ته ويلي ګنګوسې داسې وايي کله چې امين د خلکو د کور پر انګړ پښه کښېږدي ودې وژل شي . تره کي ويلي وو دا امکان نلري او دا درواغ دي. پدې اړه دا پوښتنه را پيدا کېږي ايوانوف ځرنګه خبر شوی دی چې امين د تره کي استوګنځي ته په رارسېدو سره وژل کېږي؟ لدې ځخه دوې پايلې را وزي چې په امين ډزې همدې جنرال ايوانوف تنظيم کړې وې چې د ده باډيګارد تر سره کړي يا دا چې امين دا ډزې تنظيم کړې وې او کله يې چې په يوولسو بجو د ک . گ . ب له جنرال سره ليدلي وو د هغه تر غوږو يې رسولې وي چې تره کی د ده د وژلو پلان لري.

امين د تره کي يا د شوروي ژباړونکي سره د تلفوني خبرو وروسته د ځو تنو ساتونکو سره د تره کي استوګنځي (حرمسرای) ته ورځي. تره کی په دوهم پوړ کې اوسېده او په زينو کې سيدداود تړون مخکې او د زيرک په نامه د امين ساتونکی ورپسې خيږي چې ډزې کېږي . پدې ډزو کې تړون وژل کېږي ، زيرک او د تره کي کورنی ډاکترجګتورن عظيم چې شورويانو ته يې چای ور ووړ تپيان شول. د شوروي ليکوالانو د ليکنو پر بنسټ« د ډزو په اورېدو سره ژباړونکي ته هدايت ورکول کېږي چې په احتياط دهلېز ته ووځي چې ځه پېښه ده. هغه وزي او د تره کي د ساتونکو ځخه يو ورته وايي پرمور ډزې وشوې او مور اړشوو متقابله ډزې وکړو.» امين د ډزو په اورېدو سره تښتي او ځان د دلکشا

مانۍ ته رسوي. د ډزو وروسته سفير تره کي ته وايي چې دوی به امين ته ورشي او هغه هم ورسره همغږي ښيي او شوروي استازي د امين د دفتر پر لور خوځيږي. د امين سره د شوروي استازو د کتنې په اړه د سفير په يادداښتونو کې راغلي دي : « هڅه مې وکړه امين وپوهوم چې سوء تفاهم منځته راغلی او د دواړو خواوو ساتونکي ملامت دي. »۶۳ / ۲۴۲ – ۲۴۳ د سفير په يادداښتونو کې دا هم راغلي دي چې د امين سره لږ تم شوو ځکه چې د خلکو په کور کې د ټانک ډزې وشوې او ضمناً په پرله پسې توګه امين ته ټليفونونه راتلل او پدې يې ورسره هوکه وکړه چې د ماښام په اوونيمو بجو به سفير د ده ليدو ته راشي. د محمود سوما د ليکنې له مخې سفير د ژمنې سره سم په خپل وخت د دلکشا مانۍ ته راغی او امين ته يې وويل :«په تا باندې د نورمحمدتره کي له خوا د سوء قصد عمل په تيره بيا هلته زما د موجوديت په مهال کې يو ډيرناوړی بد او د غندنې وړعمل و. خو ډيره ښه شوه چې ته ژوندی او روغ رمټ پاتې شوې. ته حق په جانب يې او موږ ستا څخه ملاتړ کوو. نوموړي سفير دا هم امين ته وويل چې که د قدرت څخه د نورمحمدتره کي د لرې کولو علت د ناروغۍ له امله استعفا وښودل شي ، نود ده دولت به نورمحمد تره کی د ناروغۍ په نوم شوروي اتحاد ته ورځنې بوزي.» ۱۷۱ / ۴۹- ۵۳ عبدالرشيد جليلي ورته څرګندونې لري :« د شپې په اتو بجو پوزانوف امين ته راغی ، د پېښې عاملين يې وغندل او د ټرون مرګ يې يو جبران نه منونکې حادثه وبلله او زياته يې کړه چې دا پېښه که داسې اعلان شي چې تره کی د روغتيا له امله استعفا وکړه او د تداوۍ لپاره شوروي ته ځي او پرځای يې حفيظ الله امين د انقلابي شورا له خوا وټاکل شو.» ۱۰ / ۹۷ د سفير په خبرو کې څرګند تناقض لدې معلومېږي چې له ډزو وروسته د امين سره په لومړۍ کتنه کې ډزې د واړو خواوو د ساتونکو سؤ تفاهم ګڼي خو د امين سره په دوهمه کتنه کې ډزې د تره کي لخوا پر امين سؤ قصد بولي.

اوس به د ډزو د څرنګوالي په اړوند بحث وکړو. پدې اړه جليلي ليکي: « ويل کيږي چې دا ډزې د تره کي د ياورانو قاسم او ببرک له خوا شوې دي او بيا نور وايي چې د پوزانوف د ساتونکو له خوا چې وسله وال وو شوې دي. » ۱۷۲ په پېښه کې د شوروي اړخ د ښکيلتيا په هکله جليلي ليکي: «البته کله چې پرامين د ننه د تره کي د دفتر د دروازې له خولې نه ډزې وشوې او له هغې نه بچ شو او بيرون د ګلخانې انګړ ته يې ځان ورساوه خو د مانۍ د انګړ له هغه ځای نه چې د شوروي سفير سره راغلي کوماندوګان ناست وو پرې بيا ډزې وشوې خو ژر يې ځان د ديواله بيخ ته پټ کړاو بيا د احتمالي مرګ نه وژغورل شو. » ۱۰ / ۷۸ د ډزو په هکله اقبال وزيري ليکي : « دا ځل بيا شوروي کوماندوګانو امين ژوندی پرېښود او روغ رمټ د دلکشاه مانۍ ته لاړ او تره کی يې د واک څخه ګوښه کړ. په امين باندې چې د بام څخه هم ډزې شوې وې ويني چې روسي کوماندوګان دي خو امين دا موضوع د ګوند څخه پټوي پدې دليل چې که ګوند خبر شي چې پدې موضوع کې د مسکو سيخ لاس دی نو ګوندیان به د ده څخه مخ واړوي. امين دا موضوع يوازې په هغه شپه سوما او جليلي ته کوي چې د دلکشاه په مانۍ کې د ده سره شپه وو.» ۶۰ /۱۲۰ جليلي ددې پېښې وروسته د امين د لومړي ګام په هکله ليکي:« د سنبلې د مياشتې د څلورويشتمې نيټې د پېښې اصلي لوبغاړي په همدغه ماښام د خپلو دندو نه ليرې کړای شول او پر ځای يې نور څلورکسان مقررشول چې د حفيظ الله امين لومړي وزير په پيشنهاد او د افغانستان د خلکو د سترمشر د افغانستان د خلکو دموکراتيک ګوند عمومي منشي او د افغانستان دموکراتيک جمهوريت د انقلابي شورا رئيس نورمحمدتره کي په منظورۍ دغه کسان نوي مقررشوي دي: فقيرمحمدفقير د کورنيوچارو وزير، صاحب جان صحرايي د سرحدونو چارو وزير، انجينر محمدظريف د مخابراتو وزيراو عزيزمحمد اکبري د اګسا رئيس »۱۰ / ۸۱-۸۰ ددې ټاکنو خبر جليلي د پوسته رسوونکي(ډاګي) په څېر راديو ته وړی وو.د امين د نږدې ملګرو سوما، جليلي او وزيري له ليکنو

څخه بريښي چې پدې پيښه کې شوروي اړخ ښکيل دی. بېله شکه د تره کي سره د شورويانو او امين کتنه د امين او سفير نوښت او يا يوه اړخ د پلان له مخې تر سره شوې ده.

تر اوسه مو د ډزو په اړه د شوروي اړخ او د امين د پلويانو يا د لوبې د بريالي اړخ څرګندونو ته ګوته ونيوله . د ډزو د شاهدانو ژوند ته بريالي اړخ دوې ورځې وروسته د پای ټکی کېښود. د څلورو پوځي وزيرانو څخه دريو د لوبې په وروستي پړاو(روند) کې سفارت ته پناه وړې وه او بل يې امين توقيف کړی وو. منطقآ هغوی د ډزو په اړه څه نشي ويلی . د ډزو د يوه شاهد چې د ډزو پر مهال د زينو ترڅنګ په دستشوی کې وو له هغه به واورو. هغه د ن . تره کي ورپره ملالی تره کي ده . هغه وايي:« مخکې له ډزو ببرک د تره کي صاحب ساتونکی راغی چې تا ته ټليفون دی ورغلم او مقابل لوری عزيز اکبري وو. اکبري راته وويل چې زما دفتر ششدرک ته راشه او يوليک درکوم چې هغه تره کي صاحب ته ورکړي. ما ورته وويل ما ستاسې دفتر ندی ليدلی . هغه وويل ډرېورانو ليدلی دی. ملالی وايي چې د عزيز اکبري مېرمن زما ملګرې وه . ما ششدرک ته د تلو احضارات نيول چې ببوجانې (د تره کي صاحب مېرمنې) را ته وويل چې زما زړه بد بد کېږي که څو ليمو په اوبو کې واچوې چې هغه و څښم . ببرک هم وويل چې زما هم زړه بدېږي. ملالی وايي چې د دوهم پوړ دهليز په يوه برخه کې يو اوړد ميز وو او خواړه به له هغه ځای څخه ويشل کېدل هلته به تل يو څوک وو خو نن هېڅوک هم نه وو راغلي. ما دوه ګيلاسونه د ليمو شربت هغوی ته جوړ او ورکړل. زه دستشوی ته لاړم چې خپل لاسونه ومينځم. دا دستشوی د زينو په يوه برخه کې وو او د زينو دا برخه سوروره او هلته يوه کوچنی قالينه پرته وه دستشوی ددې برخې په يوه کونج کې جوړ شوی وو . د لاسونو د مينځلو پر مهال ډزې وشوې ډېره ورخطا شوم او زينو ته مې مخ وګرزولو چې ټرون په زينه کې زما مخکې ته په قالينه باندې ولوېد او زيرک د امين ساتونکی له زينو څخه په ځغاسته کته کېده. د کاکا (تره کي صاحب) د کوټې د دروازې مخې ته ډاکتر عظيم چې په اوړه لګېدلی وو ولاړ وو. بېله اجازې د کاکا کوټې ته ورننوتم . هغه را ته وويل ملال زو څه خبره ده . ما ورته وويل ټرون يې ويشتلی دی. کاکا او شوروي ميلمانه چې کاکا مخکې او دوی ورپسې وو دهليز ته را ووتل . تره کي صاحب د خپلو ساتونکو څه وپوښتل چې ټرون تاسو ويشتلی دی؟ هغوی وويل مور ډزې قطعا ډزې ندې کړې تاسو کولی شئ زمور د ټوپانچو ميلونه بوی کړئ چې ډاډمن شئ مور ډزې نه دي کړې بلکې ټرون دوی په خپله وويشت او ډاکتر صاحب په اوړه لګېدلی دی. د تره کي صاحب خبرې ژباړونکي سفير ته ژباړلې .دوی ببرته کوټې ته ننوتل او د څو شېبو وروسته را ووتل. شورويانو له تره کي صاحب سره خدای په اماني وکړه او په زينو کې کته شول . دا مهال ما تره کي صاحب ته وويل کاکا جانه ته به هم ورسره تللی وې. هغه په ځير ځير را ته وکتل او څه يې ونه ويل. ملالی وايي چې کله به کاکا په چا باندې په قهر شو په ځيرځير به يې ورته کتل . وروسته لدې تره کي صاحب د ګارد قوماندان ته تلفون وکړ چې د ټرون جسد يوسي. څو شيبې وروسته ټلفون راغی او څه يې تره کي صاحب ته وويل . تره کي صاحب ورته وويل نه غواړم چې څو ټانکونه زما په ملاتړ او څو ټانکونه د امين په ملاتړ و جنګېږي. لدې وروسته تره کی صاحب دهليز ته را ووت او د ټرون د جسد سره څو شيبې ودرېد او ببرته کوټې ته ولاړ. لدې وروسته د کاکا ټلفون پری شوی وو. ډېر وخت تېر شو څوک را نغلل چې د ټرون جسد يوسي مور په ګډه په هماغه قالينچه کې لاندې يووړاو په يوه ګوښه کې مو کېښود. د شپې څوک راغلي دي هغه يې وړی وو. ملالی وايي ټرون په ورمېړ کې د غوړ ترڅنګ لګېدلی وو .» دا بيا ښيي چې په ټرون له شا يا کوم اړخ نه ډزې شوې دي.

شوروي ليکوالان په خپلو ليکنو کې د سفير او دريو شوروي جنرالانو او ژباړونکي له قوله ملالۍ د تره کي مېرمن ګڼي چې د ډزو وروسته د تره کي کوټې ته ننوتلې وه . ملالۍ د شوروي ليکوالانو په ليکنو کې دوې خبرې سمې نه ګڼي .يو دا چې د ډزو وروسته ژباړونکی دهلېز ته نه دی راوتلی . بل دا چې په ارګ کې د ټانک ډزې هم ندي شوې. ملالۍ وايي د استوګنځي دروازې او دېوالونه تر دې کچې پلن وو چې تره کي صاحب او شورويانو ډزونه نه وو اورېدلي. ملالۍ وايي کله چې سبا مابنام د ټلويزيون څخه خبر خپور شو چې کاکا د ناروغۍ له امله استعفی کړې ده زما پلار ته يې وويل دا دېر بد خبر دی وبه مي وژني او اعلان به کړي چې د ناروغۍ له امله مړشو . د ملالۍ تره کي له انده د عزيز اکبري له لوري هغې ته ټلفون چې دده دفتر ته ورشي او ليک ترلاسه کړي هغه خبر وو چې په حرمسرای کې کومه ناوړه پېښه پېښېدونکي ده چې پدې پېښه کې دې (ملالۍ) د ده د مېرمنې ملګرې ته کوم زيان ونه رسېږي.

دا چې د حرمسرای د ډزو طراح کوم مرکز وو، ډزونه چا وکړل ، موخه يې څه وه پرې پوهيدل ستونزمن دي ځکه چې پدې اړه څېړنې ونشوې . د دې پېښې په اړه ميثاق د يوه روسي خبريال د پوښتنې د دې ځواب سره همغږي وښودل شي: « پوهيږئ دا موضوع ډيره مبهمه ده . زه نشم کولی ووايم چې دا د امين خلاف د هغه د له منځه وړلو په موخه يو واقعي سوء قصد وو يا د يوې صحنې جوړول وو. حتی د کلونو په تيريدو سره دې پوښتنې ته ځواب نشم ويلی.» ۶۳ / ۲۴۳ دا چې امين د خپلې واکمنۍ پر مهال د حقايقو د موندلو په موخه د څېړنوهڅه ونکړله دا ګومان په واقعيت اړوي چې دا ډزې يا د امين له لوري يوه صحنه جوړونه وه او يا امين پوهېدلو چې دا ډزې سفير او ورسره راغلو جنرالانو تنظيم کړې وې لدې امله يې څېړنې اړينې نه ګڼلې. د امين د پلويانو له ليکنو څخه ښکاري چې هغوی ډزې کوونکي د تره کي ساتونکي ګڼي او شوروي اړخ ته هم د شک په سترګه ګوري . د امين د پلويانو نه رښتينولي لدې څخه ښکاري چې هغوی د تره کي د کورنۍ ډاکټر د ټپي کېدو په اړه هېڅ هم نه وايي . شوروي اړخ ملامتي د دواړو مشرانو په ساتونکو اچوي . خو په ګوند کې يوشمير کسان په خپله امين ته ګوته نيسي چې يوه نندارە يې جوړه کړه ترڅو د هغې څخه په استفادې سره بشپړ واک ته ورسيږي. داسې ښکاري چې د ډزو طراح لوبيانکه (د شوروي د کی جی بی مرکز) او پلې کوونکی يې په افغانستان کې د ک. ګ. ب مسؤل جنرال ايوانوف او يا په خپله امين وو. د دې پېښې او د امين د شخصيت او د وړې د څلېرويشتمې پېښې په اړه د « فيدل کاسترو زما ژوند » نومې په انګريزي ژباړل شوي کتاب په ۵۹۳- ۵۹۴ مخونو کې راغلي دي :« تاسو پېژنئ هغه مارکسيست مشران ، چې کله په واک کې وو، داسې کړکجانه او جنايت کارانه سلوک يې وکړل . د ببلګې په ډول حفيظ الله امين د افغانستان او لينګ ساری د کمبوديا. يو د دې دوو څخه په کال ۱۹۷۵ ز کال په کمبوديا کې د جېنوسايد مسؤل وو. څه خاطرې تاسو له دوی څخه لرئ ؟ په افغانستان کې په ۱۹۷۹ ز کال ، کله چې امين د هېواد لومړی وزير وو، د يو پټ ګروپ لارښوونه يې وکړه ، چې د ولسمشر ن. تره کي پر ضد توطېه وکړي ، په حقيقت کې کله چې تره کی په هاوانا کې وو او د څو ورځو په د ننه (خلکو کور ليکوال) کې کودتا وشوه چې د تره کي په مړينې پای ته ورسېدله ، هغه په مرموزه توګه ووژل شو او امين د ولسمشرۍ واګی تر لاسه کړ...، امين داسې سړی وو چې په کړنو کې د پولپوت سره ډېر زيات ورته وو. موږ په افغانستان کې د انقلاب تر بريا وروسته ، د ۱۹۷۸ په اپرېل کې ددې فرصت پيدا کړچې د امين سره ملاقات وکړو، تاسو تصور نشئ کولای چې يو خوش مشربه، خودمانی شخص! په ټوله معنی لکه لينګ ساری، چې هغه هم په کمبوديا کې د انقلاب وروسته کيوبا ته راغلی وو.»

د امين پلويان وايي د هاوانا څخه کله چې تره کی مسکو ته راغی او د بريژنف سره يې وکتل پدې کتنه کې کارمل هم ګډون کړی وو او پدې سلا شوي وو چې د امين د ګوښه کولو وروسته کارمل په ګوند او حکومت کې دوهم مقام ترلاسه کړي او پرچميان په واک کې بيا شريک شي. پدې هکله د امين د پلويانو او ځينې لويديځوالو پرته بله منبع څه نه وايي. خو د شوروي د هغه مهال پاليسي داسې وه چې په ختيځه اروپا کې پټ شوي پرچمي مشران(کارمل ، راتب زاد ، نور، وکيل ، بريالی ، نجيب) خورا پټ وساتي ترڅو خلقي مشران تحريک نشي. البته ځانګړی پام يې کارمل ته را ګرزولی وو. لدې کبله د تره کي سره د کارمل ليدنه په مسکو کې منطقي نه بريښي. پدې اړه هېڅ کومې شوروي يا روسي چينې ، کارمل او پلويانو يې څه نه دي ويلي.که کارمل د شوروي يرغل وروسته چې دی يې د واک په ګدۍ کينولو د تره کي سره د خپلې کتنې په هکله څه ويلي وای د هغه دريځ په هغو خلقيانو کې چې د امين مخالفان ګڼل کېدل قوي کېدلو خو هغه څه نه دي ويلي که څه هم د مرغومې د شپږمې وروسته د ګوند په لومړي پلنوم کې يې د تره کي او خيبر انځورونه د پلنوم په صالون کې ځړولي وو . پورتنيو څرګندونو او په تېره د وړې څلېرويشتمې د ډزو په ورځ د پېښو بهير او څرنګوالي ته که وکتل شي ليدل کېږي چې امين سهار په ۹:۳۰ پوځ ته د تيارسۍ امر ورکړ ، غوښتل يې د اګسا مشر ونيسي يا ووژني چې هغه په لاس ورنغی ، د کې جی بې له استازو ايوانوف او بګدانوف سره يې په يوولسو بجو وليدل او لدې کتنې وروسته يې عزيز اکبري د اګسا د مشر په توګه وګومارلو. په همدې ورځ وروسته له غرمې دری تنه برحاله وزيران په وطني جامو کې د امين له ډاره د شوروي د سفارت د کوم کارکوونکي کور ته پناه ور وړي. دا د دې معنی لري چې د امين کودتا بريالۍ شوې ده او د دوی ژوند ته ګواښ شتون درلود. د تره کی په استوګنځي کې د ډزو په اړه ګلداد د مرکزي کمېټې غړی داسې ليکي: «د همدغې ډول حالت په رڼا کې او د هغو کسانو له خولو څخه چې په همغو وختونو کې يې په ارګ کې د ننه دندې لرلې، د همغې پېښې له پېښېدو څخه لږې مودې وروسته ، د ګوندیانو منځ ته داسې خبرې راووتلې اوغلې غلې زمزمه کېدلې: کله چې د شوروي اتحاد سفيراو ورسره جنرالان ، د تره کي دفتر ته ورننوتل، د هغوی (دغو بهرنيانو) د ساتونکوله ډلې څخه کوم تن له دوی سره د تره کي دفتر تر دروازې پورې ورسره وه. د هغی په خبرو باندې ، کله چې امين له لومړي پوړ څخه دويم پوړ ته ختلو، همغه روسي ساتونکي له کوم کونج څخه پر امين باندې ډزې کوي او د امين پر ځای ټړون چې د امين مخې ته روان وه ، وژني. که چېرې دغه خبره سمه وي ، نو په دغې صورت کې بيا دوه احتماله شتون لرلی شي: يو احتمال دا چې همغې روسي ساتونکي ټړون نه وه پېژندلی او په هغه باندې يې د امين ګمان کړی وه.بل احتمال دغه کېدلی شي چې د دندې له مخې څخه امين نه وژلو او د خپل آمر په دستور باندې يې يوازې لوبه تر همدغې بريده پورې رسوله.» ۱۰۵ / ۷۶۰ پورتنيو څرګندونو ته په کتو سره د ګلداد دوهم احتمال چې ډزې پدې موخه شوې دي چې امين ولمسوي ترڅو د تره کي خلاف پرېکړونکی ګام اوچت کړي او هغه له ډګره وباسي د منلو وړ دی . د تره کي د ساتونکو له لوری پر امين سؤقصد ځکه منطقي نه برېښي چې که ساتونکو غوښتل امين له منځه يوسي د دوو تنو له لوري چې د هريوه د کلشنکوفونو په جاغورونو کې دپرش دپرش مرميو شتون درلود په زينه کې چې د لسو مترو لږ واټن دی په يوه ضربه شلو ـ دپرشو تنو ته مرګ او ژوبله ور اړولی شوای . کله چې د تره کي د وژنې وروسته نوبت د امين وژلو ته ورسېد کرملن پريکړه وکړه چې د اکتوبر په وروستيو کې کارمل مسکو ته راولي.« د کارمل سره د کار په موخه په پام کې وه چې کريچکوف چکوسلواکيا ته سفر وکړي. خو په وروستيو شيبو کې د کی جی بی رئيس اندروپوف د هغه سفر لغو کړ. اندروپوف کريچکوف ته ويلي وو ستا د هويت په افشا کيدو سره د زياتو ګواښونو د را منځته کيدو امکان شته . تر اوسه څرګند نه دي

چې پېښې څه ډول انکشاف مومي. د يادولو وړ ده چې هغه مهال د کريچکوف څيره خورا محرمه وه . پريکړه وشوه چې د پرچميانو پخوانی دوست هماغه معلوم الحاله الکسي پيتروف واستول شي. »۶۳ / ۲۷۸ « د اکتوبر په ۲۵ نيټه د کې جي بي د مرکز د اتم رياست د لوی درستيزوال مرستيال ډګرمن اې، وي ، پيتروف د يوه لوړپوړي چارواکي په توګه پراګ ته وليږل شو چې له ببرک کارمل سره کار وکړي... د نوامبر په مياشت کې د افغانستان راتلونکي مشران مسکو ته راوستل شول ، دوه تنه له چکوسلواکيا څخه ، درې تنه له بلغاريا څخه او دوه تنه نور چې په يوګوسلاويا کې پټ شوي ول. دوی ټولو د کې جي بي په زړه پوري او زړه راکښونکو لارښونو ته په ښې توسناکۍ پلټنې ووهلي.» ۱۲۴ / ۱۹۳

د ليکنې لدې برخې څخه دا پايله را وزي چې د شاګرد او استاد په درې ورځنۍ مقابله کې شاګرد خپل استاد ته ماتې ورکړه او د ثور د پرتمين انقلاب قوماندان رسماً سرقوماندان شو. د امين ساتونکی زيرک چې د تره کي په استوګنځي کې ټپي شوی وو په زندان کې خلقي زندانيانو ته ويلي وو:« په ځان پوه نشوم چې څنګه او له کومې خوا ولګېدم.» ښيي چې له يوه کونج او يا شا څخه کوم چا ډزې کړې دي. ښايي چې له کونج څخه د شوروي د ک ګ ب د استازي ساتونکي او له شا د امين کوم نږدې نفر ډزې کړې دي . له همدې امله د شوروي يوه چينه د افغانستان د اشغال پرمهال وايي چې « ټرون هم د۱۹۷۹ کال د سپتمبر په څوارلسمه په مبهمو شرايطو کې ووژل شو.»

البته لاندې دوې مسالې د امين له لوري د نندارې جوړولو ګومان پياوړی کوي :

الف – د تره کي استوګنځي ته د خپلو باډيګاردانو په ځای د خپلو خورا باوري کسانو د دفاع وزارت د سياسي رياست د لوړ پوړو حبيب الرحمن حبيبي اومصطفی ورتګ . يو شمېر خلقيان وايي چې دا دوه تنه د ثور پاڅون وروسته د امين د پټو نقشو پلې کوونکي پاتې شوي دي. دا چې سيدداود ټرون په ورمېړ کې ويشتل شوی وو هم ددې ښکارندوی دی چې هغه له شا ويشتل شوی دی. بل دا چې زيرک وايي « په ځان پوه نشوم چې څنګه او له کومې خوا ولګيدم» هم ښيي چې هغه د مخې له خوا نه دی ويشتل شوی.

ب – پدې ورځ په حرمسرای کې د خدمتګارانو د نشتون او په دروازه کې د ساتونکو د قوماندان پر خای د دولت وزيري موظفول ښيي تر څو په حرمسرای کې د پېښې واقعيت پټ پاتې شي . د پېښې دوه شاهدان او يا تورن کسان (د تره کي ساتونکي) هم ببله محاکمې ووژل شول . دولت وزيري ليکوال ته ويلي دي چې د حرمسرای د دروازې د ساتونکو مسؤل زما د ملګرو څخه وو او زه به کله ناکله هلته ورتلم او بنډار به مو کولو. پدې ورځ هم ورغللم خو سرتېرو وويل چې قوماندان نه دی راغلی . يوه سرتېري ته مې وويل يوه څوکۍ راوړئ چې پرې کينم او نن زه ستاسې قوماندان يم. دا عجيبه نده چې په خپله خوښه دولت وزيري د حرمسرای د دروازې د ساتونکو دنده ترسره کوي .

تورپلنوم

د۱۳۵۷ کال د ثورد اوومې نيټې نه د۱۳۵۸ کال د وړي تر پنځه ويشتمې پورې د ثور د انقلاب د قوماندان د ځلېدو پراو دی چې د تره کي په ګوښه کولو سره د قوماندانۍ څخه رسماً سرقوماندانۍ ته ورسيد. پدې لنډه موده کې امين وتوانيد بشپړ واک ته د رسيدو په موخه په کليدي څوکيو ده ته وفادار

کسان و ګوماري او په پوره آسانۍ سره تره کی له ډګره وباسي. د تره کي په استوګنځي کي له ډزو وروسته بله ورځ امین د وړي په پنځه ویشتمه د شوروي سفیر د مشورې له مخې د ګوند د سیاسی دفتر ، مرکزي کمیټي او انقلابي شورا غونډې را وبللي چې همدې دریو بنسټونو تره کی له ګونده اخراج ، له ګوندي او دولتي مقامونو څخه ګوښه او امین یې د رایو په اتفاق د ګوند د عمومي منشي او د انقلابي شورا د رئیس په توګه وټاکه او د رادیو ټلویزیون له لارې یې دا د درواغو خبر چې تره کي د ناروغۍ له امله استعفی کړې ده خپور کړ.

د ګوند د سیاسي بیرو د غونډې په هکله دستګیرپنجشیری لیکي : « د۱۳۵۸ کال د وړي په پنځه ویشتمه د حفیظ الله امین له لوري د سیاسي دفتر غونډه د دلکشاه په مانۍ کې راوبلل شوه. امین د اوښکو ډکو سترګو سره د غونډې کوټې ته راننووت. د خپلو دوو یاورانو د ټرون د مرګ او د زیرک د ټپي کیدو رپوټ یې په یوه هیجاني وضعیت کې وړاندې کړاو نورمحمدتره کی یې د خپل یاور د مرګ اصلي عامل معرفي کړ او وړاندیز یې وکړچې تره کی د ټولو ګوندي او دولتی مقامونو څخه ګوښه شي.»۲ / ۱۱۲ پدې مرموزو ډزو کې د تره کي کورنۍ ډاکټر هم ټپي شوی وو خو امین په خپل رپوټ کې د هغه یادونه ونکړله. دا بیا ښیي چې امین نه غوښتل سیاسي بیرو ته دا پوښتنه پیدا شي چې ډاکټر چا وویشت.لدې څخه منطقآ دا پایله راوزي چې یا دواړو ښکېلو اړخونو ډزې کړې دي او یا دا چې کوم چا د ډزو یوه نندارە جوړه کړې وه چې موخه یې د امین وژل نه وو . پنجشیری لیکي چې ده وړاندیز وکړ چې تره کی غونډې ته راوبلل شي ترڅو له خپله ځانه دفاع وکړي خو امین وویل چې د تره کي کورنۍ مسلح ده زه وس نلرم چې هغه راوغواړم که تاسو کولی شئ هغه را وغواړئ خو که په تاسو بریدوشو د هغه مسئولیت نشم اخیستی. پدې اړه زیری لیکي چې پنجشیري وویل:« زه د ګوند د تفتیش او کنټرول مسؤل یم ، نو به څو ملګري نورمحمدتره کي ته ورشو او د مسالې په اړه به معلومات ځینې وغواړي،خو حفیظ الله امین وویل ډېرښه به شي ،خو د تره کي صاحب محافظینو اخطار ورکړی دی، که څوک تلاش وکړي چې هلته ورشي ډزې به باندې وکړي.» میثاق هم لیکي چې کله امین سیاسي بیرو ته د ډزو رپوټ ورکړ د سترګو یې اوښکي راغللي . د میثاق او پنجشیري په څرګندونوکې یو شی ګډ دي چې امین اوښکي تویې کړې دي دا چې دا اوښکي د خفګان اوښکي وې یا د مکر او فریب هغه به له میثاق ولولو:« کله چې امین ډاډمن شو چې د سیاسی بیرو غړي به په پلنوم کې د سیاسي بیرو د غونډې ننګه وکړي مننه یې وکړه او امین په ورین تندي او له خندا ډکه خوله وویل ښه شول چې د سیاسي دفتر غړو د رایو په اتفاق وړاندیز تایید کړ.»

د سیاسي بیرو له غونډې وروسته د مرکزي کمیټي پلنوم را بلل شوی دی. میثاق لیکي ما په پلنوم کې وویل :« که تره کی صاحب هم پلنوم ته را وبلل شي ښه به وي ترڅو په غونډه کې د پلنوم غړي د هغه خبرې هم واوري . حفیظ الله امین مخکې لدې چې زما خبرې پای ته ورسېږي په بیړه او غوسې سره وویل. تره کی یو ترهګر دی ! یاوران یې د هغه د کوټې شا ته مسلح ولاړ دي او هرڅوک چې ورشي پرې ډزې کوي او په خپله دی هم یوه توپانچه لري ، که ته غواړې چې ووژل شې لاړ شه او تره کي راوله. د امین دا ډول غوسه ناکو خبرو ته په کتو سره ټول غلي شول . » ۳۸۲ / ۷۹ میثاق اضافه کوي وروسته لدې په پلنوم کې د تره کي خلاف او د امین ستاینې او هغه ته غوړه مالۍ پیل شولې او پلنوم د رایو په اتفاق د سیاسی بیرو پرېکړه تایید کړله. میثاق د پلنوم په اړه په یوه مرکه کې وایي:« ما او د سیاسي بیرو بل غړي پنجشیري وړاندیز وکړ چې پخپله تره کی غونډې ته را وبلل شي او راشي پدې هکله توضیحات ورکړي، امین په غوسه شو او ویې ویل تره کي نه غواړي د چا سره خبرې وکړي ، ټلفون ته ځواب نه ورکوي او خپلو ساتونکو ته یې امر کړی دی که هرڅوک هڅه وکړي د ده استوګنځي

ته نږدې شي بايد ډزې پرې وکړي. که ملګری میثاق دومره زړور يې بيا ترې کي ته ورشئ او هغه دلته راولئ. زه د امين په خبرو پوه شوم که زه ورشم د ده کسان به مې له منځه يوسي او ملامتي به د تره کي په ساتونکو واچوي. » ۶۳ / ۲۵۵

د امين په څرګندونو او د هغه مهال ځمکنيو واقعيتونوکې بربنډ تناقض ليدل کيږي . لومړی دا چې امين دا وس درلود چې د ګوندي او دولتي مشر د برخليک د ټاکلو يعني د ګوند څخه د هغه اېستلو په موخه د ګوند د سياسي بيرو غونډه او د مرکزي کمېټې پلنوم راوبولي، خو غونډې ته د تره کي د راوستلو په کار کې بيوسه دی . دا بيا ښيي چې هغه نه غوښتل چې د ډزو جاج واخلي او موخه يې يوازې د تره کي ملامتول او بشپړواک ته رسېدل وو. دوهم دا چې امين څرنګه وپوهېد چې تره کی د چا سره نه غواړي خبرې وکړي او خپلو ساتونکو ته يې امر کړی چې که څوک د هغه استوګنځي ته نږدې شي پرې ډزې به وکړي. البته د امين دا خبره سمه وه چې تره کي ټلفون ته ځواب نه ويلو ځکه چې د ډزو وروسته د ده په دستور د تره کي د ټلفون مزی پرې کړل شوي وو. د سياسي بيرو د غونډې او د ګوند د مرکزي کمېټې د پلنوم وروسته د انقلابي شورا غونډه وشوه او هلته هم د رايو په اتفاق د پلنوم پرېکړه تاييد شوله او پدې ډول تره کی له ټولو ګوندي او دولتي مقامونو ګوښه او امين د هغه پرځای وټاکل شو. د تره کي د خانه سامان سليم چې د تره کي د وژنې تر ماخوستنه په حرمسرای کې وو وايی : « دوه واړې يې د ټولي قوماندان ته ليک ورکړچې د سياسي بېرو غړو ته يې ور وړي . خو د ټولي قوماندان به پسې ورک شو او احوال به يې نه ښکارېدو. بيا يې د حرمسرای د دروازې قوماندان ته هم يوه پرزه ورکړه چې سياسي بېرو ته يې ورکړي. د حرمسرای د دلګي قوماندان نور بيا دې خواته را چپ نشو...» ۱۷۳ د پلنوم د دايرولو په اړه د دې خبرې يادول اړين ښکاري چې امين په حرمسرای کې د ډزو وروسته هرځه د شوروي سفير د ارادې له مخې پر مخ وړل او سفير هرځه له نږدې څارل. هغه مهال د دفاع وزير ، لوی درستيز او سياسي رياست دفترونه د خلکو په کور (ارګ) کې وو او د دفاع وزير د شوروي سلاکار دفتر هم په ارګ کې وو.کله چې د پلنوم غونډې دوام درلود د فاع د وزير د سلاکار جنرال ګوريلوف په وينا« سفير د ده په دفترکې ناست وو.» ۶۳ / ۲۵۵ د سفارت څخه مسکو ته په استول شوي تلګرام کې د جنرال ګوريلوف په دفتر کې د جنرال پاولوفسکي د شتون خبره کېږي او په يوه برخه کې يې راغلي دي: « د پلنوم له پای ته رسيدا سره سم شاه ولي د پاولوفسکي او ګوريلوف دفتر ته ورغی اوهغوی ته يې خبر ورکړچې تره کی له خپلو ټولو ګوندي او دولتي څوکيو ليرې کړای شو او د هغه پر ځای امين د ګوند د عمومي منشي په توګه غوره شو...، وروسته امين په خپله پاولوفسکي ته ورغی او هغه ته يې خبر ورکړ چې دی د ګوند د عمومي منشي په توګه و ټاکل شو.» ۱۲۴ / ۱۳۰ عجيبه دا ده ددې پر ځای چې جنرال پاولوفسکي د کې جې بې استازی امين ته د مبارکۍ په خاطر ورشي امين لکه يو ماشوم چې په آزمويښه کې بريالی شوی وي خپل پلار يا مور ته د خپلې کاميابۍ زيری ورکوي. د پلنوم په پرېکړه ليک کې راغلي وو:«څرنګه چې ملګري تره کي خپلو ساتونکو ته د ګوند د سياسي بېرو د غړي او د هېواد د لومړي وزيرحفيظ الله امين د وژنې دستور ورکړی وو او د شوروي د سفير په شتون کې د هغوی د ډزو په پايله کې سيدداود تړون ووژل شو او د امين يو ساتونکی ټپي شو يو نه ښونکی جرم يې ترسره کړ. لدې کبله بايد د مرکزي کمېټې د عمومي منشي له مقام څخه ګوښه او د ګوند له غړيتوب څخه و اېستل شي.» ۱۴۳ د اسنادو، شواهدو ، شاهدانو او د څېړنو پرته او يوازې د مدعي د ادعا له مخې يو انسان د قتل په تور محکومول غيرمسؤلانه پرېکړه ده. د جګړې په ډګر کې يوعادي سرتېری ته هم پداسې بيړه ببله پوښتنو د مرګ سزا نه ورکول کيږي خو د پلنوم برخه والو د ګوند او دولت مشر ته د هغه په نشتون کې پر امين د سؤقصد حکم صادر کړ.

پورتنيو څرګندونو ته په کتو سره ويلی شو چې دا د يوه سياسي ګوند د لوړ ګوندي ارګان (پلنوم) پرېکړه نه بلکې صحرايي محکمه وه او هر څوک به دې پلنوم ته تور پلنوم ووايي ځکه چې :

الف – د ا ، خ ، د ، ګ د اساسنامې له مخې که کوم ګوندي غړی له ګوند څخه اېستل کېږي د هغه په شتون کې په لومړي ګوندي سازمان او بيا هغه ګوندي مقام چې د ګوندي غړي د اېستلو واک لري پرېکړه کېږي. لدې امله د پلنوم برخه والو اساسنامه تر پښو لاندې کړي ده. د اساسنامې دا اصل د ګوند د کوم عادي غړي په اړه نه بلکې د ګوند د بنسټ اېښودونکي او عمومي منشي په اړه تر پښو لاندې شوی چې داسې غيرمسؤلانه چلند په هېڅ منطق او دليل د منلو وړ نه دی .

ب – د دې پلنوم برخه والو په واقعيت کې د پوليسو،څارنوالانو، قاضيانو او شاهدانو په رول کې د يوې جنايي قضيې په اړه د څو دقيقو په ترڅ کې چې يوازې مدعي شتون درلود نه تورن او نه شاهدان پرېکړه کړې ده . دا به د نړۍ په تاريخ کې يوه استثنايي پېښه وي چې د څو دقيقو په ترڅ کې بېله څېړنو دولتي مشر په مدعي(صدراعظم) د سؤ قصد په تور محکوميږي او عجيبه لا دا چې مدعي د تورن (قاتل) پرځای د رايو په اتفاق ټاکل کېږي.

ج – دې پلنوم د خلقي ګوند ټوټې کېدو ، د خلقي واکمنۍ نسکورېدو او شوروي اشغال ته لار هواره کړله ځکه چې خلقيان يې په دوو دښمنو ډلو(امينيانو او د هغه په مخالفانو) وويشل. ددې پلنوم وروسته خلقيانوخپل ګډ آدرس له لاسه ورکړ. د پلنوم درې اونۍ وروسته دې دښمنو خلقي ډلو د يو بل خلاف وسلې ته لاس واچاوه او پريوبل يې ګولۍ وويشتلې. دې دا معنی لرله چې خلقي غورځنګ د تاريخ برخه وګرزيد .

حفيظ الله امين د هيواد د مشر په توګه خپله لومړۍ وينا د وړې په شېڑويشتمه يعني يوه ورځ وروسته د راډيوټلويزيون له لارې واورولە . البته دا وينا يې د سياسي بيرو د غونډې خلاف د اوښکو نه په ډکوسترګو سره نه بلکې په موسکا او خوښۍ سره ور کړله . په خپله وينا کې يې په هيواد کې د قانونيت، عدالت او مصئونيت په ټينګښت ټينګار وکړ. په ګوند او دولت کې يې د شخصيت پالنې کيش محکوم کړ، د ظالمانو د واک د پای خبره يې وکړه او په يوه برخه کې يې راغلې وو:« چا چې خپل لويوالی د نورو په کوچينوالي کې ليده او خپل عظمت يې د خلکو د ځپلو له لارې تامينولو... د دې ظالمانو او ځانپالو حرص اوهوس پای ته ورسيد» ۱۷۴ چې اشاره ن، تره کي ته وه اوهغه يې د انقلاب د ودې د مخالف عنصر په نامه ياد کړ. عجيبه داده چې مخکې لدې امين تره کی د کارګري انقلاب!؟ لارښود ګڼلو او نابېره هغه د انقلاب د ودې په مخالف عنصر واوښت . د ثور انقلاب د بري وروسته هغه تبليغات چې د تره کي په اړه کيدل په هغو« ټول پوهيدل چې دا کار د تره کي د شخصيت اوحقيقت د زيانمنولو لپاره وو خو که ژور فکر وشي خبره ډيره ژوره وه . شوروي سلاکارانو او د کې جې بې غړو چې په دولتي دستګاه کې يې اغيزدرلود تره کی او امين يې يو په بل بې باوره کول، وروسته يې د دواړو د له منځه وړلو پلان ترلاس لاندې ونيو د تره کي د پرستيژ ټيټول د همدې توطئې يوه برخه وه. » ۱۷ / ۴۱۲

د تور پلنوم وروسته « د تره کي د کيش پرستۍ د غندلو لپاره د غونډو او ميټنګونو پراخه لړۍ پيل شوه، د حفيظ الله امين پلويانواو په خاصه توګه د اسدالله امين ځوانې ډلګکی هڅه کوله چې حفيظ الله امين ته د لازياتې وفاداری د ثبوت لپاره هغه کسان د نورمحمدتره کي پرضد وينا کولو ته مجبور کړي چې پخوا يې نورمحمدتره کي ته زياته وفاداري ښودله او د اوسنيو پېښو څخه د ملاتړ په هکله يې لا تراوسه څرګند دريز نه درلود...، د وړې مياشتې د ناوړه پېښو څخه وروسته مې هم په عادي توګه خپلې ګوندي دندې سرته رسولې. په ګوندي چارو کې د حفيظ الله امين څخه د سلا اخيستلو لپاره به د صدارت له ګلخانې مانۍ څخه د خلکو کور ته تلم او راتلم. هلته به مې د حفيظ الله امين د خورا نږدې کسانو له

خولې څخه د بيخي ورک شوي نورمحمدتره کي د اوسني ژوند په هکله د ټوکو او مسخرو په لړ کې ځينې خبرې اوريدلې. » ۱۲۲ / ۲۰۵- ۲۰۷ د تره کي د غندلو سربيره د کتابتونو څخه د هغه چاپ شوي آثارهم ټول شول.

د خلقي زعامت بدلون د نړيوالو څارګرو شبکو او رسنيو پام ځانله راګرزولی وو . د وړې په وروستۍ اونۍ کې د افغانستان د زعامت د بدليدو د څرنګوالي او د دې هيواد د راتلونکې په اړه راز راز اطلاعات خپريدل. د بيلګې په توګه د ۱۹۷۹ کال د سپتمبر په اوولسمه په کابل کې د امريکې له سفارت څخه واشنګټن ته په ۶۹۳۶ لمبر ريوټ کې راغلي دي:« د ډاډمنو اطلاعاتو پربنسټ د امين لور د سپتمبر په شپاړلسمه په خپل ښوونځي کې د تره کي انځورونه څيرې کړل او تره کی يې ناوړه سړی وباله، ډيری ډاډمن دي چې تره کی لا ژوندی دی ، خو مړکيږي او بالاخره رژيم د هغه مرګ اعلانوي ، تر اوسه څرګنده نه ده چې آيا شوروي حکومت د امين له لوري د تره کي خلاف عمل نه د مخه خبر و يا نه، د ديپلوماتانو او افغان مخورو عمومي نظر دا دی چې شوروي انديښمن نه دی خو په اوسني حالت کې بله لار نه لري بيله دې چې د ځانغوښتونکي او ظالم امين ملاتړ وکړي... »۴۹ / ۹۹

امين بشپړواک ته په رسيدوسره هڅې پيل کړې چې د خلقي واکمنۍ تيروتنو ته په کتوسره چې د ده ونډه پکې ټاکونکې وه پيره يې پر تره کي واچوي. د کورنيو چارو په وزارت کې يې د دوولسو زرو تنوشاوخوا يو لست ځوړند کړ چې ګواکې د تره کي په دستور وژل شوي دي. په لست کې داسې« کسان هم وو چې روغ رمټ په خپلو کورونو کې ناست وو» ۱۸ / ۱۳۲ يا په زندان کې شپې او ورځې تيرولې او يا دسپتمبر د څوارلسمې (د وړې درويشتمې) نيټې د پيښې وروسته بنديان شوي وو. د کورنيوچارو په وزارت کې د ځوړند شوي لست په هکله جنرال عبدالقادر وايي : « ټول د امين په دستور وژل کيدل . له دوولسو زرو څخه چې اعلان شول ښايي يو نفر يې هم د تره کي په دستور نه وي وژل شوی. » ۱۶۸ / ۲۲۹ نه يوازې عبدالقادر د دې وژنو اصلي عامل امين ګڼي بلکې زيات شمير د ګوند خلقي او پرچمی غړي او غيرګوندیان هم امين ته ګوته نيسي . د دې غيرګوندیانو څخه يو ليکي: « هم په هماغه دوران او هم په وروستيو کلونو کې ګوته د وژنو اصلي مسئول حفيظ الله امين ته نيول کيږي.» ۸۷ / ۱۵۳ زمونږ د هېواد د غوڅ اکثريت سياستوالو د ځانګړتياوو څخه يوه دا ده چې د حکومت غړي او حتی د حکومت مشر د واکمنۍ د تيروتنو، انحرافاتو او ناکاميو پيره د دولت په مشراچوي او دوی ځانونه غيرمسئول ګڼي چې امين هم يو له همدې کسانو څخه دی. مخکې يادونه شوې وه چې هغه د ثور انقلاب وروسته بې تاجه ټولواک وو او په سياسي بورو کې د امنيتي ارګانونو د چارو د څارنې او لارښوونې مسئوليت درلود. کله چې يو چارواکی د وسلوالو ځواکونو د لارښوونې اوځار واک ولري اود دې بنسټونو مشران ده ته د ځواب او ريوټ ورکولو مسئوليت ولري که بيګناه وګړي بنديان کيږي او بيله محاکمې وژل کيږي چې هغه لږ هم نه دي آيا امين هيڅ مسئوليت نلري ؟ آيا صدراعظم د وزيرانو او په هغو کې د امنيتي ارګانونو د لارښوونې مسؤليت نلري يا دا مسؤليت د ولسمشر دی؟ امين د وژل شوو زرګونو کسانو د لست په ځړولو سره په واقعيت کې د خپل ځان د محکوميت سند وړاندې کړی دی. آيا امين ددې زرګونو تنو د وژنو په اړه د کابينې د غړي او د حکومت د مشرپه توګه خبرنه درلود ؟ که بيخبره وو دا نو د نوموړي بې کفايتي ښيي او که تري خبر وو ولې يې مخه ونه نيوله او د داسې يوه حکومت نه چې زرګونه تنه وطنوال يې وژل کيدل استعفی ونکړه . البته دا د دې معنی نلري چې تره کی د ولسمشر په توګه مسؤل نه دی او د امنيتي او قضايي ارګانونو مشران سپينې کوترې وې.

ددې پلنوم د رابللو په اړه د دستګيرپنجشيري دريځ کوم چې دی په خپله ځان امين ضد معرفي کوي د تعجب وړ دی. پدې اړه شرعي جوزجاني ليکي چې د خلکو په کور(ارګ) کې د ډزو وروسته

مابنام پنجشېرى د ده کور ته ورغلى دى او د تره کي په استوګنځي کې د ډزو په اړه هغه ته معلومات ورکړي او شرعي ته دا هم وايي :« زه راغلى يم ستا سره يوه معامله وکړم. ومې ويل څه ډول معامله ! څرنګه چې دا برید د شوروي د سفير په شتون کې د تره کي په دستور شوى دى، سبا ته د دې پېښې د څېړنې لپاره د مرکزي کمېټې او انقلابي شورا غونډه رابلل کېږي. بايد تره کى د امين د وژنې د هڅې له امله له ګوند څخه خارج او ملګرى امين د هغه پر ځاى وټاکل شي. زه راغلى يم ستا څخه وغواړم چې يو ځاى د امين په پلوى غږ اوچت کړو او هغه د ګوند او دولت مشرتابه ته وټاکو.» ۱۴۳ داسې ښکاري چې پنجشيرى د امين په ِغوښتنه نه بلکې د شورويانو د دسستور له مخې دا کار کړى دى ځکه چې د پنجشيري په پرتله شرعي امين ته نږدې کس وو او امين به په خپله شرعي ته دا خبره کړې واى او يا به يې د خپل کوم بل نږدې ملګري پواسطه دا پيغام ورسولى واى. دلته دا ګومان قوت اخلي چې په حرمسراى کې په ډزو کې مسکو لاس درلود او دا کار يې د خپلو ساتونکو پر مټ ترسره کړ تر څو امين ولمسوي او تره کى له ډګره وباسي. پدې هکله دا انګېرنه او ارزونه « کا جى بى غوښتل چې د حفيظ الله امين تر وژلو د مخه خپله نورمحمد تره کى دده له خوا ووژل شي .» ۱۲۲ / ۱۹۱ منطقي ښکاري.

د نورمحمد تره کي وژنه

حفيظ الله امين د سپتمبر په شپاړلسمه د ګارد قوماندان جانداد ته دستور ورکړ چې د تره کي ساتونکي قاسم او ببرک ووژني. پدې اړه ويل کېږي امين جانداد ته ويلي وو هغوى ته يو ليک وليږي چې له دوى نه تحقيقات کيږي . دا ليک جانداد د ن. تره کي خانه سامان ته ورکړى وو. نور بيا وايي چې د لودسپيکر په واسطه يې د هغوى غوښتي دي چې د ګارد قوماندانى ته ورشي. ساتونکو نه غوښتل قوماندانى ته ورشي ځکه پوهيدل چې د هغوى نه تحقيق نه بلکې وژل کيږي. خو تره کي هغوى اړايستلي چې د ګارد د قوماندان دفتر ته ورشي. د تره کي ميرمن د ليک د ترلاسه کولو وروسته د ساتونکو د غبرګون په اړه وايي: « هغوى په پيل کې په قاطعيت سره وويل چې د امين د امرونو نه اطاعت نه کوي . تره کي هغوى قانع کړل. انقلاب يعني نظم ،لدې امله تاسو بايد اطاعت وکړئ . ساتونکو اعتراض ډوله ټينګارکاوه د امين په خبرو باور مه کوئ هغه لکه څرنګه چې پرون خپل دوست ټرون د ګوليو هدف وګرزاوه تاسې به هم په سړه سينه له منځه يوسي او هغه به تر پايه مخ په وړاندې لاړشي. تره کي په ډيره آرامه لهجه مخالفت کاوه نه ملګرو تاسو حق په جانبه نه يئ دا امکان نلري. مورږ پخواني ، ربښتيني او وفادار دوستان يو. ما خپل ټول ژوند د انقلاب لپاره وقف کړى دى او په ژوند کې مې بل هدف نه درلود لدې امله ولې ما له منځه يوسي. ببرک او قاسم د دې لپاره چې ځانونه د امين نفرو ته تسليم نکړي پريکړه وکړه چې يو بل و وژني. تره کي بيا هم هڅه وکړه هغوى لدې کار څخه ډډه وکړي . دا سم کار نه دى ټول به فکر وکړي چې تاسو توطئه ګر ياست او پدې ډول له مسئوليت څخه ځان ساتئ .ما هم هغوى قانع کړل چې دا کار ونکړي. زه او ميړه مو پدې باور وو چې ټول شيان به ښه شي. دوى دواړو ځانونه تسليم کړل او مورږ د امين د جلادانو وحشت وليدلو چې څه ډول هغوى لکه د وزلوبي(بزکشى) د وزې په څير کش کړل او کومې خوا ته يورل. انسانان يوازې هغه وخت دا ډول کشوي چې اعداموي يې. »۶۳ / ۲۶۷ عبدالودود د ګارد د مخابرې آمر او د ستردرستيز د کام مدير په خپلو تحقيقاتو کې ورته څرګندونې لري او وايي چې امين د ګارد قوماندان ته هدايت ورکړ: « غوره ده ساتونکو ته په کتبي توګه خبر ورکړل شي ترڅوهغوى په امين باندې د سوء قصد په اړه د تحقيقاتو لپاره قوماندانى ته حاضر شي.

سربيره پردې هغوی ته وويل شي چې دا تحقيق يوازې د دوی څخه نه کيږي بلکې د نورو څخه هم کيږي. وروسته له ۳۰ – ۴۰ دقيقو يې خبر ورکړ چې د تره کي ساتونکي چمتو دي قوماندانی ته راشي. د حرمسرای دروازه خلاصه شوله او ساتونکي را ووتل ، که څه هم هغوی بې وسلې وو خو بيا هم څرنګه چې سرتيرو ته هدايت ور کړل شوی وو هغوی په ساتونکو برید وکړاو هغوی يې ونيول...، پدې وخت کې (روزي) په بيړه ځان نيول شوو ساتونکو ته ورساوه او د نومورو سرتيرو لاسونه يې په روجايي وټرل...، ما د جانداد څخه د ورځې د نوم د اخيستلو وروسته د تره کي د ساتونکو سره يوځای چې سترګې او لاسونه يې ټرلي وو په دوو جيپونو کې د(روزي) سره د څلورمې زرهدارې قواو په لوري حرکت وکړ...، وروسته يې د تره کي د ساتونکو سترګې خلاصې کړې د يوې کندې په لور يې ورته لارښوونه وکړه ، ساتونکي کندې ته لاړل او هلته کيناستل...، ښايسته خپله توپانچه را وايستله ، روزي هم غوښتل د ساتونکو په وژنه کې برخه واخلي خو ښايسته ورته وويل دا ستاسو دنده نه ده وظيفه مورِ ته را کړل شوې ده. »۱۷۵ ښايسته د پلچرخي د زندان قوماندان وو.پدې توګه د امين جلادانو د تره کي ساتونکي ووژل او پدې ډول يې پر هغوی خپل د قانونيت ، عدالت او مصئونيت شعار پلی کړ. ښايي کله چې تره کي د خپلو ساتونکو سره د امين د جلادانو دا ډول چلند ليدلی پوهيدلی به وي چې د ده «پخوانی ، رښتينی او وفادار دوست» هغه څوک نه دی چې ده فکر کاوه او دی هم د خپلو ساتونکو په شان برخليک لري ، ګوند او خلک نه بلکې د ده وفاداردوست يې برخليک ټاکي. تره کی دری ورځې د خپلې کورنۍ د غړو سره يوځای ساتل کيده له دريو ورځو وروسته يې د کورنۍ نور غړي تر ې جلا کړل ، دی او مېرمن يې يو خای پرېښول او په پنځه ورځې وروسته يې د شپې د هغه ميرمن د درملنې په نامه تر ې جلا کړله او د کورنۍ ۲۷ تنه غړي چې د شپږو ورځو يو ماشوم هم پکې وو بنديان کړل. همدا رنګه يې د تره کي کليوال ، د سره کلي اوسيدونکي د هلمند ولايت خانشين ولسوالۍ ته پدې نامه چې هلته ځمکې ورکول کيږي تبعيد کړل. هغوی د۱۳۵۹ کال په پسرلي کې چې امين د شوروياتو لخوا وژل شوی وو بېرته خپل پلرنی کلي ته را ستانه شول . د امين له لوري د تره کي د خپلوانو بندي کولو او تبعيدولو وښودل چې هغه د جلاد محمدهاشم صدراعظم تګلاره پلي کوله .

په کابل کې د کی جی بی د مرستيال له قوله امين يوه ورځ سفير ته وويل: « که غواړئ له تره کي سره وګورئ هره شيبه کولی شئ خو سفيرله دغه شان ملاقات څخه ډډه وکړه . که چيرې د شوروي اتحاد سفير د تره کي ليدنې ته ورغلی وای امکان يې وو چې تره کی ژوندی پاتې شوی وای.» ۱۷۶ لکه څرنګه چې په حرمسرای کې له ډزو وروسته مابنام شوروي سفير امين ته ويلي وو چې تره کی به شوروي اتحاد ته بوزي خو « د امين د وراره له قوله امين بريژنيف ته يو پيغام وليږی ، چې پکښې ويل شوي ول : تره کی لا تراوسه همدلته دی . څه بايد ورسره وکړم؟ که تاسې وغواړئ نو مسکو ته يې درليږلی سم . د۱۹۷۹ کال د اکتوبر پرشپږمه د بريژنف دغه ځواب راورسيد: مسکو ته د تره کي د راليږلو ضرورت نسته . دا ستاسو مشکل دی . څنګه چې درته بهتره وي هغسې يې حل کړئ .» ۱۶۷ / ۱۸۰ ښايي د کرملن د چارواکو دا ډول منافقت چې ورته ويلي يې وو تره کی به مسکو ته بوزي امين د بهرنيو چارو وزير شاه ولي ته دستور ورکوي چې د سوسيالستي هيوادونو سفيرانو ته د سپتمبر د څوارلسمې نيټې د پيښې په هکله معلومات ور کړي او دا هم ووايي چې په هماغه ورځ د سفير د ژباړونکي لخوا د ټيليفون په کرښه امين ته د ده د خوندي توب ډاډ ورکړ چې د تره کي استوګنځي ته راشي. د دا ډول خبرې يادول ښيي چې ګواکې د امين خلاف سوء قصد کې سفير ښکيل وو. دې څرګندونو د مسکو غوسه راوپاروله خو ترهغه پورې يې غبرګون ونه ښود او له امين سره يې د پخوا په څېر دوستانه اړيکې وساتلې ترڅو تره کی پرې ووژني. د تره کي د وژنې وروسته سفير دا موضوع د امين سره طرحه کړه او پرهغې يې بحث

وکړ خو سفير د ده د ژباړونکي له لوري د ټيليفون څخه انکار وکړ.امين د شوروي دولت څخه وغوښتل چې خپل سفير وروغواړي. پدې اړه امين فکر کاوه چې سفير د شوروي دولت د پاليسيو خلاف ګامونه اوچتوي دا ځکه چې ګڼ شمير شوروي سلاکارانو ظاهراً د امين ملاتړ کاوه. خو د امين پدې سر نه خلاصېده چې د شوروي سفير د خپل دولت د پاليسيو پلې کوونکی دی او د شوروي په توتاليتارسيستم کې د دولت له پاليسيو سرغړونه د مرګ معنی لري. پر بله خوا امين دومره شورويانو ته وفادار وو چې د شوروي سفير په دستور يې تره کی وواژه. د ميثاق په وينا کله چې امين و پوهيدلو چې شوروي سفير د ده سره خاينانه لوبه پر مخ وړي برژنف ته ليک استوي چې هغه تبديل کړي او پدې اړه امين ميثاق ته ويلي وو:« همدې چټل پوزانوف زما لاسونه د تره کي په وينو ککړ کړل. هغه زه اړ ايستم تره کی و وژنم.» ۷۹/ ۴۰۷ يوه ورځ مخکې لدې چې د تره کي مرګ رسنيز شي امين د سياسي دفترغړي زيری او شاه ولي ورغواړي او ورته وايي :« له بده مرغه تره کي صاحب مړشوی دی . زيری پوښتنه تري کوي څنګه؟ ده وويل خودخوا سړی وو د دغې ناکاميو تاب يې رانه ووړ پرون د شپې مړشو. شاه ولي پوښتنه ځنې وکړه چې څه ناروغي ور پيښه شوه. امين ځواب ورکړ ويې ويل خودخواهي پخپله د ټولو مرضونو مور ده.»۴۰ / ۴۲۱همدا رنګه د سياسي بيرو غړی ميثاق د خپل کتاب په ۳۹۸ – ۳۹۹ کتاب کې راوړي چې هغه امين ور غوښتی وو ترڅو د تره کي د مړينې په اړه يې خبر کړي . د نوموړي د څرګندونو لنډيز دلته راوړل کيږي:« امين غمګين وو .هغه ځمکې ته کتل او د خجالت احساس يې کاوه، وروسته يې سر را پورته کړ او ماته يې وويل نن شپه د ډله ييزو رسنيو له لارې اعلانيږي چې نورمحمد تره کی د ناروغۍ له امله مړ شوی دی.کله يې چې دا موضوع را ته وويله ، غږ يې ټيټ وو...، د اوښکو دانې يې په سترګو کې راغلې چې د لاسونو په ورغويو يې پاکې کړلې ...، څو شېبې دواړه غلي وو ته به وايې له يو بل څخه شرمېدلو او نه مو شوای کولای يو بل ته وګورو. وروسته مې سر پورته کړ او ورو مې ورته وويل آخر دې وواژه. هغه هم ورو ځواب راکړ هو چاره نه وه...، زما لپاره يې بله لاره پرې نښودله ببله دې چې دا پيښه وشي يعنې چې ووژل شي...، ما ډېر د تره کي د راتلونکې په اړه فکر وکړ او ډېرې مشورې مې تر لاسه کړلې . په ربښتيا چې ما نه غوښتل هغه له منځه لاړشي، ما غوښتل چې تر آخره پورې يې په ارګ کې وساتم ، خو شوروي ملګرو ته د ژوندي پاتې کېدو کلمه ښه نه برېښېدله او د هغه ژوندي پاتې کېدل يې زما په زيان ګڼل او ... دا يې وويل او نور يې نه غوښتل د پيښې جزييات تر لاړشي او خپله جمله بشپړه کړي، خپل لاس يې د خدای په امانۍ په موخه را کړاو پدې وخت کې يې په لږ لوړ غږ له خولې ووتل : لعنت په سياست ...،کله چې د امين له دفتر څخه راووتلم له يوه نه شرح کوونکي حالت سره مخ شوم. ټول وجود مې له کرکې ډک شوی وو ، له خپله ځانه کرکه ، له حفيظ الله امين او له نورو کرکه . باور مې نه کاوه چې تره کی زمونږ په منځ کې نشته ...». ښايي ميثاق لدې کبله له خپل ځان، له امين او نورو يعنې د ګوند له مشرانو د کرکې خبره کړې وي چې په تور پلنوم کې يې د امين په ادعا پر ده د سؤقصد په تور له ګوندي او دولتي مقامونو څخه ګوښه کولو خو په واقعيت کې د هغه وژنې ته رايې ورکړې دي . په ربښتيا هم چې د خلقيانو د سياسي بيرو غړي د نفرت او کرکې وړ وګړي وو خو امين د بې کچې نفرت وړ ځکه دی چې واک ته د رسېدو او په واک کې د پاتې کېدو په موخه په هر خيانت او جنايت لاس پورې کاوه چې د تره کي او د هغه د ياورانو وژنه يې د جنايت څرګنده بېلګه ده. خو ددې سره سره د هغه پلويان دا جلاد اتل ګڼي . ربښيا هم امين اتل وو د وژلو اتل ، د غوړه مالۍ او منافقت اتل .

د اکتوبر په نهمه د مابنام په خبري سرويس کې وويل شول چې تره کي د ورپيښې ناروغۍ له امله مړشو او پخپله پلرنۍ هديره کې خاورو ته وسپارل شو. امين د هغه د جنازې او فاتحې اخيستلو ته

لدې کبله اجازه ورنکړله چې « له دغه کار څخه به دښمن ډيره استفاده وکړي او انقلاب به له ستونزو سره مخامخ کړي. »۴۰ / ۴۲۱ – ۴۲۲ د امين او د هغه د پلويانو له نظره د تره کي د جنازې او فاتحې مراسمو ترسره کيدل انقلاب ته ګواښ وو. واقعيت دا وو چې د هغه ژوندی پاتې کيدل او د جنازې او فاتحې د مراسمو تر سره کول د امين اقتدار ته ګواښ وو لکه څرنګه چې امين ته وفاداريوه لوړپوړی ويلي وو: « هغه بايد مړشوی وای، که نه نو د نوموړي په شاوخوا دده د پلويانو راټوليدنه به د حفيظ الله امين رژيم د خطرسره مخامخ کړی وای.» ۱۲۲/ ۲۰۷ دا زمونږ سياستوال دي چې پدې وروستۍ نيمه پيړۍ کې خپل مخالفان ، سيالان او عادي افغانان د قربانۍ د پسونو په څېر د جهاد، انقلاب ، اسلام، شريعت ،وطن ، دموکراسۍ او ملي ګټو په نامه وژلي دي.

اوس به وګورو چې تره کی څه ډول ووژل شو. تره کی دريو تنو(تورن محمداقبال د ګارد د کام آمر ، لومړي بريدمن روزي د ګارد د قوماندان سياسي مرستيال او لومړي بريدمن عبدالودود د ګارد د مخابرې آمر) د لوی درستيز يعقوب په امر وواژه. عبدالودود د اقبال په شتون کې د پلځرخي په زندان کې بل خلقي زنداني(محمد علي هوما) ته چې په يوه کوټه کې بنديان وو ويلي دي: « نورمحمدتره کی د خلکو کور د جمعې شپې په کوټې کې بندي وو. د ننوتو د دروازې په خوله کې به هميشه پيره دار ولاړ وو. لوی درستيز يعقوب مونږ ته وويل چې د نورمحمدتره کي د وژلو پريکړه شوې ده. ددې کار لپاره تاسو دوه کسه او روزي مؤظف شوي ياست. مونږ دری واړه په يادې شوې کوټې کې تره کي ته ورغلو. تره کی زمونږ په ورتګ سره پوه شو چې د څه لپاره ورغلي يو. له خپل لاس څخه يې لاسي ګړۍ (ساعت) خلاصه کړه او د ګوند د غړيتوب کارت يې له جيب څخه را ويوست او مونږ ته په راکولو سره يې وويل چې دغه امين ته ورکړئ . بيا يې لاسي بکس را واخيست او راته ويې ويل چې پدې بکس کې پنځه څلويښت زره افغانۍ زما ميرمنې ته ورکړئ. کله چې دا ټول شيان مو له ن.تره کي څخه تسليم کړل ، روزي خان ورته وويل چې په کټ کي پرمخ ځملە! ن. تره کی په کټ کي پرمخ ځملاست او روزی خان د ده لاسونه ټينګ ور وتړل، بيايې هغه پر ملا ځملاوه . اقبال د ن. تره کي پرګيډه او زه (ودود) د نوموړي پر پښو کيناستم. ددې سره سم روزي خان بالښت را واخيست او ترهغه وخت پورې يې د ن. تره کي پرخوله ټينګ ونيو ترڅو يې ساه ورکړه. »۱۲۲/ ۲۵۹ – ۲۶۰ پدې ظالمانه ډول امين تره کی چې د هغه رابطه يې له ګوند سره د روح او جسم رابطه ګڼله وواژه. ويل کيږي چې د ن. تره کي د دا ډول وژنې وړاندیز لوی درستيز محمد يعقوب کړی وو او دا يې هم ويلي وو چې دا ډول وژنه يې په کوم کتاب کې لوستي وه. د امين پلويان د امين له خوا د تره کي دا ډول وحشيانه خو له شرمه ډکه وژنه د پرچميانو تبليغات ګڼي خو کله چې تره کی وپوښتل شي چې تره کی څه ډول ووژل شو څه نه وايي او دا بيا ښيي چې د هغه وژنه د بالښت په واسطه سمه ده .

د عدليې وزير او لوی څارنوال شرعي جوزجاني ليکي چې د راډيو څخه د تره کي د مرګ د اورېدو « سبا ته چې د کار دوسيې مې امين ته ور وړې وې ، د هغه څخه مې د تره کي د مړينې پوښتنه وکړه، خو هغه بېله دې چې ځواب راکړي ، کښته يې کتل او زما څخه يې وپوښتل څه وايي؟ ومې ويل وايي چې په خپله يې وژلی دی، د عايشې دراني د لېسې په يوه ډېوال يې ليکلي دي :

سعديا شېرازيا ،پندې مده کمزاد را کمزاد اګر حاکم شود ګردن زند استاد را

ژباړه :(اې د شيرازسعدي ، کم اصل ته لار مه ور ښيه ، د کم اصل چې لاس بر شو ان د خپل استاد سرهم غوڅوي.) د واک څخه د تره کي د ګوښه کولو وروسته ځينې خلقي کدرونه د امين د نسکورولو په سوچ کې شول او د امين په وړاندې د پوځي عمل نيټه د تلې (ميزان) دوه ويشتمه چې د زرنګار په پارک کې د امين په ملاتړمظاهرې ته سازمان ورکړل شوی وو په پام کې وو. خو د امين څارګرو د دې

حرکت په اړه خبر ترلاسه کړی وو او د دې خوځښت ځينې فعالين يې ونيول. د پوځيانو ارتباطي غړی نيک محمد وردګ چې هغه مهال د سوداګرۍ د وزارت د مخصوص قلم مدير وو د حرکت د افشا کيدو نه په خبريدو سره په خپل دفتر کې د مکاروف توپانچې پواسطه خپل ژوند ته د پای ټکی کيښود او د ميز پر سر يې يوه جمله « د اردو د بې شميره ملګرو د ژوندي پاتې کيدو په خاطر»۱۸/ ۲۶ ليکلې وه. د ريشخورو اوومې فرقې خلقيانو په ټاکل شوې ورځ د خپل سوق الجيش څخه حرکت وکړ او د امين د پلويانو په لومه کې ولوېدل. د دې فرقې د امين ضد خلقيانواو دولتي ځواکونو تر منځ ۲۴ ساعته نښتو دوام وکړ، په پايله کې پاڅون وځپل شو. د دې پاڅون په ځپلو کې شوروي سلاکارانو د امين ملا ور وټرله او لوی پوځي سلاکار ګوريلوف ويلي وو: « ما هدايت ورکړی دی چې د کوماندو لوا جګه شي او همدارنګه د هوا څخه په ياغيانو برید وشي ... هغه او نورو پوځي سلاکارانو اړين اوامر ورکړي وو او ځينو يې حتی نيغ په نيغه په جګړه کې د پاڅون کوونکو په ځپلو کې برخه اخيستې وه.» ۶۳ / ۲۷۰ د ريشخورو د فرقې د پېښې په اړه کابيني ته امين ويلي وو:« دا کودتا د کارمل د پلويانواو د کريم زرغون د ګوندي ضد کوچنۍ ډلې پوځيانو لخوا ترسره شوله چې د شوروي سلاکارانو په مرسته د څو ساعتونو په ترڅ کې وټکول شوه.» ۷۹/ ۴۰۲ د دې پېښې وروسته څه د پاسه دری سوه تنه ملکي او پوځي خلقي کدرونه بنديان شول. دولت دا پېښه د افغان ملت د ډلې له خوا د يوې ناکامې توطئې چې مشري يې غلام محمدفرهاد لرله اعلان کړه پداسې حال کې چې فرهاد د دې پېښې څو مياشتې وړاندې بندي شوی وو. همدا رنګه عبدالکريم زرغون د۱۳۵۸ کال د چنګاښ په مياشت کې زنداني شوی وو. حکومت خلقي کدرونه لعل پادشاه عالمی، آقا ګل بائيس، پوهنيارعبدالسلام، پوهنيار عبدالعزيز بسام، پوهنيار زکريا،غلام رسول کهسان ، پوهيالی حبيب الله وطندوست ، محمدحنيف يرغل، حبيب الرحمن ، ډاکټرصدري، ډاکټرعوض شينډندي او ډګرمن نيک محمد د بغاوت د اصلي عاملانو په توګه بيله محاکمې چانواري کړل. په چانواري شوو کسانو کې يوازې دوه وروستي پوځيان وو. د اوومې فرقې د پاڅونوالو د وژلو په اړه د شوروي اړخ ليوالتيا د هغه مهال د غزني د ځوارلسمې فرقې د قوماندان جعفر سرتېر له ځرګندونو څخه معلوميږي:« زه د اسد امين دفتر ته ورغلم . هغه له ستړي مشي او زما د شخصي ژوندانه پوښتنو کولو څخه وروسته ، له ما څخه د غزني ولايت ځېنو اړوندو چارو په باب پوښتنې کولې ...، زمونږ د دغو خبرو منځ کې ، د ده د دفتر رييس راننوت او امين ته يې وويل چې شوروي سرمشاور (د کام رياست د ک .ج . ب سرسلاکار) له ژباړن سره راغلی دی او وايي چې ستا سره ګوري او اړينه خبره درسره لري. سرتېر ويل چې د اسد امين دفتر ډېر لوی وه.هغه ما ته وويل چې ته چوکۍ درسره واخله او په هغې کونج کې کښېنه! اسدالله دوی راوغوښتل او ما چوکۍ واخېستله په کونج کې لېرې کښېناستلم.کله چې سرسلاکار او ژباړونکی يې د امين له مېز سره نږدې کښاستل ، نو سرسلاکار په نورمال ډول اواز سره ، جګې خبرې پيل کړل. خو د هغه ژباړونکي په ټيټ اواز سره چې ما نشولې اوريدلی، د هغه د خبرو ژباړه کوله. دوی داسې فکر کولو چې ګنې زه په روسي ژبه باندې نه پوهيږم...، هغه اسدالله ته وويل چې دغه څوک چې د مشر امين صاحب د رژيم پرضد باندې يې کودتا (د ريشخور خوځښت) کوله، دوی بايد ووژل شي، ترڅو د نورو کسانو لپاره پند او عبرت شي او که داسې ونکړئ، هره اونۍ به دغه لوبې ګورئ.ځکه تره کی د ګوند جوړېدلو له وخت څخه د دې ګوند مشر وه او هغه په دغې ګوند کې ډېر ملاتړي او خواخوږي لرل او هغه نور به هم په آسانۍ باندې ،په قرار نه کښېنې.» ۱۰۵ /۷۶۳ – ۷۶۴ امين هم د خپلو شوروي ملګرو سلا ومنله دا کودتاچيان يې د تره کي په څېر بيله محاکمې ووژل. د پرچمي کودتاچيانو د ژوندي پاتې کېدو او د خلقيانو د وژنې په اړه ليکوال د محمودسوما څخه پوښتنه وکړه چې د پرچمي کودتا چيانو اعترافونه په رسنيو کې خپاره شول هغوی ونه وژل شول خو د يشخورو د فرقې

د پېښې د تورنو کسانو اعترافونه خپاره نشول او هغوی ووژل شول لامل يې څه وو؟ هغه ځواب راکړ شورويانو نه غوښتل پرچميان ووژل شی. ليکوال ورته وويل لدې څخه معلومېږي چې د امين او کارمل تر منځ هېڅ توپير نه وو دواړو د شورويانو د امر او نهی له مخې ګامونه اوچتول . هغه غلی شو او څه يې ونه ويل.

د حفيظ الله امين لنډه واکمنې

حفيظ الله امين د خلقي نظام کمزورو اړخونو او تيروتنو ته په کتو سره هڅې پيل کړې ترڅوهغه اصلاح او په يولړ سمونونو يې لاس پورې کړ چې په هغو کې لاندې اقدامات يې د پام وړ دي :

- د اساسي قانون د مسودې د جوړولو د کميسيون توظيفول چې غړي يې اکثرآ غيرګوندیان او استادان وو.
- د انقلاب د ملي دفاع سازمان جوړول ، ترڅو پدې خورا مهمه مسئله ډله ئيزغور اوعمل وشي او د چارواکو د يکه تازۍ او پخپل سر پريکړو مخنيوی وشي . –

د بند څخه د زيات شميربنديانوخلاصون او د زندانيانو د دوسيو بيا کتنه. (د بنديانو د خلاصون په اړه به وويل شي د ليکوال يو ملګری چې د امين د واکمنېدو پنځه مياشتې وړاندې د کندهار زندان ته اچول شوی وو د امين په واکمنېدو سره خلاص شو خو يوه مياشت وروسته بيا زنداني شو او دا ځل يې د څرخي پله زندان ته واستولو.) –

د کابل ښارملاامامانو ته د مالي او پولي مرستو پيل اود جوماتونو رغول.

- د امريکې او پاکستان سره د دوستانه اړيکو د ټينګښت هڅې.

امين په ګوند کې د خپل دريځ د لاپياوړتيا لپاره د تلې په ديرشمه د ګوند د مرکزي کميټې تشکيلاتي پلنوم جوړکړ او ځوان کدرونه يې د ګوند مرکزي کميټې ته راپورته کړل چې د ګلداد پرته نور ټول د امين پلويان ګڼل کيدل. امين د عزيز اکبري پرځای خپل وراره او زوم اسدالله امين د ځارګري اداري ، کارګري استخباراتي مؤسسه(کام) د مشر په توګه چې هممهاله يې څو نور مسؤليتونه هم درلودل موظف کړ. ځوان زوی عبدالرحمن يې د ځوانانود خلقي سازمان مرستيال وټاکه. د امين د کورنۍ د غړو د کړو وړو او د هغو په وړاندې د خلکو د غبرګون په اړه اقبال وزيري ليکي: « د امين وراره اسدالله امين ، د هغه ورور عبدالله امين او د هغه نورو خپلوانو د امين د موقف څخه ناوړه ګته اخيستنه او د شوروي سفارت او د کی جی بی اجنټانو د تره کي او امين ترمنځ په نفاق اچونه کې د هغوی د ناوړه اعمالو څخه زښته زياته ګټه هم پورته کوله. زمونږ د يوه مشر ملګري دا خبره په بشپړه توګه سمه ده چې ويل يې اسدالله امين او عبدالله امين به چې د هرې کوڅې نه تيريدل حفيظ الله امين ته يې دښمنان کول.» ۶۰ / ۱۰۸ دې مشربايد ويلي واى چې د دې کورنۍ د غړو سلوک خلک خلقيانو او خلقي واکمنۍ ته دښمنان کول. د ګوند لارښوونکي ارګان (مرکزي کميټې) ته يوازې امين ته د وفادارو ګوندیانواو د ځوانانو راپورته کول، د امين د کورنۍ د غړو بيساره واکونه او د تره کي او زرغون د پلويانو په نامه د سلګونو ګوندیانو بندي کول او وژل په ګوندي ليکو کې زياته نارضايتي منځته راوړه او د هغې سربيره مسکو چې د خلقي غورځنګ ورکه غوښتله دا ناراضه خلقي پېژندل شوي کدرونه او د امين پخواني خلقي مخالفان هڅول چې په دولت کې له کار کولوڅخه ډډه وکړي او شوروي اتحاد ته ولاړ شي. شوروي سلاکارانو او د سفارت کارکوونکو د مالیې وزير ميثاق، د اردو د سياسي چارو رئيس محمد اقبال وزيري ، علی محمدهوما د ګوند د دارالنشآ مشراو داود پنجشيري ته وړاندیز کړی وو چې شوروي ته سياسي پناه يوسي

او يا استراحت ته لاړشي . « حتی داود پنچشيري(د دستګير پنجشيري ورور) ته يې پاسپورت او ويزه هم جوړکړي وو او هغه له ډاره څخه دا ويزه امين ته وروړې وه.» ۶۰ / ۱۲۷ دا چې نوموړي له ويرې دا کار کړی يا يې کومه لوبه پر مخ وړله د مسلې يو اړخ دی خو دا ښيي چې شوروي سفارت داسې هلې ځلې کولې چې امين انديښمن کړي تر څو په شورويانولا زياته ډډه ولګوي او په وروستي ګام کې د هغوی په ځواکمنو منګولو کې ولوېږي . ښايي شوروي اړخ نور خلقي کدرونه هم هڅولي وي چې شوروي اتحاد ته پناه يوسي. ميثاق پدې هکله د خپل کتاب په ۴۰۴ – ۴۰۵ مخونو کې په تفصيل سره غږېدلی دی چې لنډيز يې دلته راوړل کيږي. ميرګن د سفارت کارکوونکي يوه ورقه را کړه چې ويې لولم په هغې کې ليکل شوي وو چې په ارګ کې تا ته دسيسه جوړه شوې ده او تا له منځه وړي او شورويان غواړي تا وژغوري چې شوروي اتحاد ته لاړشي. ميرګن په اشاره وپوهولم چې خپل نظر وليکم ځکه که خبرې وشي ښايي خبرې مو ثبت شي. ميثاق په ورقه کې ور ته ليکي:« فعلا د ويلو څه نلرم. لاړشئ دا موضوع له امين صاحب سره شريکه کړئ.» د ميثاق ځواب د يوه طالب مشر ځواب ته ورته دی چې کوم امريکايي ورته ويلي وو چې د ملامحمدعمر خلاف کودتا وکړئ موږ درسره مرسته کوو. طالب ورته ويلي وو چې دا خبره به له خپل امير سره شريکه کړم. امين د شوروي سفارت د کارکوونکو دې ډول کړنو ته په کتنې سره له مسکو څخه غواړي چې سفير او ميرګن اوف تبديل کړي او مسکو د هغه غوښتنې ته سملاسي مثبت ځواب وايي .

امين د دې دواړو د تبديلولو مساله ددې پر ځای چې د بهرنيو چارو د وزارت له لارې په رسمي بڼه مسکو ته واستوي د دفاع وزارت پوځي او سياسي سلاکارانو ته چې مسکو ته تلل او امين ته د خدای په امانۍ لپاره ورغلي دي ويلي وو چې د ده يو ليک به شوروي مشرتابه ته ورسوي چې اقبال وزيري به هغه ورکړي. سلاکارانو دا خبره د سفير ترغوږو رسولې وه او سفير هوايي ډګر ته د نوموړو څخه د تلو مخکې د ليک د ترلاسه کولو پوښتنه کړې چې ځواب يې منفي وو.اقبال وزيري ليک هغه مهال سلاکار ته ورکړ چې هغه الوتکې ته ننوزي. جنرال ګوريلوف څه د پاسه دوې لسيزې وروسته د دې ليک په اړه وايي :« زه مسکو ته ورسيدم او ليک مې لوی درستيز ته ور کړ. نيکولای واسيلويچ راته وويل : ليک ولولم که څنګه ؟ ومې ويل : ملګری مارشال ! پريکړه ستا سره ده . ښه به دا وي چې ليک کی جی بی ته ورکړو... دا چې په پاکټ کې څه وو خبر نلرم.خو ليک مې تسليم کړ، دا چې امين د بريژنف نه څه غوښتي وو، زه وروسته خبرشوم . هغه په شوروي اتحاد يا د افغانستان په هره برخه کې چې بريژنف وټاکي د ليدو هيله کړې وه .خو امين هيڅکله د خپل ليک ځواب ترلاسه نکړ. » ۱۷۷ ميثاق ليکي چې په ليک کې د سفير او تاجک توکمه ميرګن اوف د تبديلۍ غوښتنه شوې وه او دا هم شوني ده چې د برژنف سره د ملاقات غوښتنه هم شوې وي. د کې جي بي په سندونو کې راغلي دي : « امين څوڅو ځله شوروي سفير ته ويلي ول چې دی غواړي د ا،خ،د، ګ د مرکزي کميټې د عمومي منشي په توګه په هر وخت کې چې د مسکو لپاره مناسب وي شوروي اتحاد ته ولاړشي او له بريژنف سره وګوري . امين خپله وروستۍ غوښتنه د دسامبر په ۶ نيټه سفير تابييف ته کړې وه . د امين له دغو په ټينګار غوښتنو څخه په مؤدبانه ډول سترګې پټې شولې.» ۱۲۴/ ۲۱۴ ليدل کيږي چې امين بريالی نشو له بريژنف سره وګوري لکه څرنګه چې هغه د خپلې لنډې واکمنۍ پرمهال د زياتوهلوځلو سره سره ونه توانيد د امريکې سره دوستانه مناسبات ټينګ کړي. د امريکې سره امين د خپلو ناکامو هڅو په اړه د کام سياسي آمر سلطان احمد بهين ته ويلې وو:« د امريکا له متحده ايالاتو او نورو لويديځو هيوادونو سره د اړيکو د ښه کولو په لاره کې زما ټولې هڅې بې ګټې وختلې . زموږ ټول امکانات په اوبو کې لاهو شول.» ۱۲۴ / ۲۲۰ د امين له لوري د زياتو هڅو سره سره د دوو زبرځواکو د باور د نه ترلاسه کولو لامل بايد د زبرځواکونو د

ټکلارو سربېره د امين په رواني ځانګړتياوو کې ولټول شي. مسکو ليوال وو چې د افغان دولت په مشرتابه کې يوازې دوی ته لاس ترلی وفادار مشر وويني . واشنګټن هم ورته دريځ درلود او واشنګټن بيا د ا، خ، د،ګ پرځای اسلامپاله ډلې د خپلو موخو ډاډمنې پلې کوونکې ګڼلې. د امين د ځانګړتياوو په اړه بايد وويل شي چې د هغه د خبرو اوعمل ترمنځ ستر واټن ليدل کيده او کله ناکله د خپلو ځرګندونو خلاف هم ګامونه اوچتول چې ساده وګړي هم په داسې وګړو باور نه کوي او زبرځواکونه خو بيا د هر سياستوال د کرکتراو فعاليت ټول اړخونه په پام کې نيسي. ښه ببلګه يې د تره کي سره د امين چلند دی چې يو وخت يې لاسونه مچې کول او بيا يې د عزرايیل په څير ووژلو.

د ا، خ ، د،ګ کې د وړې د مياشتې د زعامت بدلون، د تره کي په پته منفي تبليغاتو او د هغه وژنې د ګوند اتوريته اواعتبار لا نور هم ټيټ کړ. امين بشپړ واک ته په رسيدو سره د داسې يوه حالت سره مخامخ شو چې له يوې خوا د وسله والو مخالفينو بريدونو دوام درلود له بله پلوه په خلقيانو کې د امين په وړاندې هم پټو او ځرګندو مخالفتونو قوت وموند. سربېره پردې د پرچميانو حکومتي ضد تبليغات هم زيات شول. د وسلوالومخالفينو ترشا پانګواله نړۍ او د ګوند د ننه امين ضد مخالفتونو ته مسکو لمن وهله چې موخه يې د خلقيانو واکمنۍ ته د پای د ټکي ايښودل او د پرچم واکمنول وو. امين د ده خلاف دا کړنې د شوروي سفير څخه ګڼل هماغه دي چې د هغه د بدلولو غوښتنه کوي او مسکو هم دده غوښتنې ته سمدلاسه ځواب ورکوي او افغانستان ته نوی سفير را لېږي. د مسکو له لوري د ده غوښتنې ته مثبت ځواب د دې لامل شو امين ډاډمن شي چې دی د مسکو بشپړ باور او ملاتړ لري هغه ناسم ګومان چې دی يې د مرګ کندې ته ور ټېل وهلو. امين د تره کي د واکمنۍ پرمهال د يوه خپلواک هېواد د صدراعظم په توګه د شورويانوسره د چنو وهلو او سياسي لوبو د مخته وړلو جوګه وو خو د دولت د مشر په مهال دا شونتياوې له لاسه ورکړلې او په بشپړ ډول د مسکو د لاس په وسيله واوښت. دا مهال مسکو په خورا زرنګۍ سره امين او د ده واکمنۍ ته د انقلاب ضد سربېره د تره کي د پلويانو له لوري د ګوابنونو خبرداری ورکولو . شوروي سلاکارانو د وسلوالو مخالفينو او حتی د امريکا د پوځي لاسوهنې د ګوابنونو ناسم انځور ايست او امين يې دې ته هڅولو چې د شوروي پوځيان راوبولي. له دې کبله يې د خپل استوګنځی چارچاپېر د شوروي اتحاد د پوځ پنځه سوه کسيز کندک ځای پرځای کړ او دشوروي دريو نورو کنډکونو را تګ ته غاړه کېښودله. پدې هکله د هغه مهال د ګارد قوماندان جګړن جانداد په زندان کې يوه خلقي زنداني ته ويلي وو:« د مرغومي له تورې ورځې څخه نږدې يوه اونۍ د مخه د شپې په يوولسو بجو شوروي سفير د حفيظ الله امين سره د بيرنۍ کتنې غوښتنه وکړه . حفيظ الله امين د ده غوښتنه ومنله . شوروي سفيرد خپلې کتنې په وخت کې حفيظ الله امين ته وويل چې شوروي ځارګرو راپور ترلاسه کړی دی چې امريکايان پلان لري د پاکستان خاوري نه د نورستان سيمې او بدخشان ولايت له لارې د افغانستان دموکراتيک جمهوريت په حريم باندې وسله وال تيری ترسره کړي، تاسې بيخي ډاډه اوسئ ، د امريکايانو ټول نظامي خوځښتونه د شوروي اتحاد تر هميشنې تعقيب لاندې دي ... تاسوبيغمه اوسئ مونږ هيڅ وخت خپل دوستان په بده ورځ کې يواځې نه پرېږدو...، څو ورځې وروسته بيا شوروي سفير د شپې ناوخته د حفيظ الله امين ليدلو ته راغی. په دا وار شوروي سفير د ډير هيجان په ترڅ کې حفيظ الله امين ته په ډاګه کړه چې امريکايانو د ا، د، ج په خاوره باندې وسله وال تيری پيل کړ. زمونږ پلې وسلوال ځواکونه د ثورانقلاب د دفاع په موخه د افغانستان خاوري ته راننوتل. پدې ترتيب حفيظ الله امين د شورويانو له خوا د سرته رسيدلي کار(انجام شوي عمل) سره مخامخ شو.» ۱۲۲ / ۲۶۵ ـ۲۶۶ د جانداد دا خبره چې امريکايانو د افغانستان په خاوره وسلوال تېری پيل کړ او د شوروي پلې ځواکونه د افغانستان خاوري ته ننوتل د منلو وړځکه نه ده چې د امريکايانو د برید سره سم دا شونې نه وه چې

شوروي ځواکونه افغانستان ته ننوزي . عجيبه دا ده چې امريکايي قوتونه د افغانستان خاورې ته ننوتلي وو خو د سرحدي ولايتونو ملکي او پوځي بنسټونو يوه هم مرکز ته رپوټ نه دی ورکړی. دا د جانداد ښکرور درواغ دي. جانداد پدې داستان سره که له يوې خوا غواړي د شورويانومنافقت ننداري ته کيږدي له بله پلوه هڅه کوي د امين لخوا د شوروي پوځيانو د راتلو سره همغږي يوه اړتيا او مجبوريت وګڼي او يا وښيي چې امين د يوه ترسره شوي کار سره مخامخ شو چې څه پې له لاسه پوره نه وو او پدې ډول هغه ته برائت ورکړي.

پورتنيوخرګندونو ته په کتنې سره او د هغه مهال د سياسي بهيرونو او د شته لاسوندونو او روايتونو نه داسې بريښي چې امين د شوروي سلاکارانو په مشوره د ده د واکمنۍ د دامنې ساتنې په موخه د شوروي د دريو کنډکونو راتګ ته غاړه اېښې ده چې د کابل په بالاحصار، بامياں او ګيله ګۍ کې ځای پرځای شي. د دې کنډکونو د راتګ په اړه يې اقبال وزيري ته ويلي وو : « د شوروي د دريو کنډکونو په راتګ خفه دی ځکه هغه د ثور انقلاب ملي ارزښت کموي. امين زياته کړه چې شورويانو ته يې ويلي دي چې د دغو دريو کنډکونو سرتېري بايد پټ وساتل شي چې افغانان يې ونه ويني که نه نو نيمايي افغانان به هېواد پرېږدي.» ۶۰ / ۱۵۴هماغه دي چې د دسمبر له څلېرويشتمې څخه د هوا له لارې کابل ته د شوروي پوځيانو او محاربوي تخنيک را استول پيليږي او د حيرتان بندر څخه هم شوروي پوځيان راتېريږي. د مسکو چارواکو د دريو کنډکونو پرځای دوې فرقې(يوه د هوا له لارې کابل او بله د حيرتان له بندر څخه) افغانستان ته راوليږدولې . دې رابلل شوو ميلمنو د دسمبر په اووه ويشتمه مابنام په کابل کې مهم دولتي بنسټونه او په مرکز کې پراته جزوتامونه تر څار لاندې ونيول او له مخکې نه د تاجبيک د مانۍ شااوخوا ځای پرځای شوي د مسلمانانو کنډک او د کې جې بې ځانګړې ډلې په کوربه باندې د خپلو ټوپکو خولې راوګرزولې ، هغه يې ترور او ببرک کارمل يې ظاهرآ د واک په ګډۍ کيناوه.

د مسلمانانود کنډک پرسونل چې افغاني پوځي يونيفورم يې درلود د۱۹۷۹ کال د دسمبرپه يوولسمه – دوولسمه د بګرام هوايي ډګر ته را ولېږدول شو او د دسمبر په اوولسمه د تاجبيک د مانۍ لويديځ اړخ ته ځای پر ځای شو او په خپله امين د دسمبر په شلمه دې جزيرې ته ورغی او پدې ډول يې پخپل برخليک شوروي پوځيان واکمن کړل. ميثاق په آلمان کې خپل خورزوی(خورپيې) ته پدې اړه ويلی وو:« کله چې امين صاحب د تاج بيک مانۍ ته وکوچيده ، يوه ورځ مې ورته وويل چې دلته ته د اخوانيانو لپاره يوه مړۍ يې . ملګري امين راته وويل : ملګری ميثاق شوروي ملګرو وويل چې موږ داسې وسله دلته ځای پرځای کړېده چې تر ديرش کيلومترمربع پورې د لايزر د شعاع پواسطه هر دښمن له منځه وړي . »۸۷ / ۲۶۹

د مسلمانانو د کنډک په اړه ليخافوسکي د افغان مېرانه اوغميزه نومي کتاب په ۸۲ مخ کې راوړي چې ددې کنډک د جوړولو چارې د ۱۹۷۹ کال د مې مياشتې په لومړيو کې پيل شولې . بنايي د تره کي په واکمنۍ کې يې هم تره کی هڅولی وي چې د خپل دامن خوندیتوب په موخه هغه ومني چې پدې کار کې پاتې راغلي دي. ددې سربيره شورويانو امين پدې قانع کړی وو چې غوره به دا وي چې د تاجبيک د مانۍ په پخلنځي کې د افغان آشپزانو پرځای شوروي آشپزان په دنده وګوماري تر څو د ده ژوند ته د افغانانو له لوري د ګواښ مخه نيول شوې وي. پردې اساس ويلی شو چې امين پخپله پخپلو پښو او لاسونو کې د شورويانو زولنې واچولې . همدې آشپزانو د هغه په خوړو کې زهر واچول او شوروي مسلمان کنډک د خپلو ټوپکو خولې د امين په افغان ساتونکو را وګرزولې ، هغوی يې له پښو وغورزول او ځانونه يې امين ته ورسول او هغه يې هم ووژلو. څه ښه يې ويلي دي چې په پردي لاس مار هم مه وژنئ !

د حفيظ الله امين ترور او د خلقي واکمنۍ پای

د شوروي د يرغل وروسته ببرک کارمل او شوروي دولت افغانستان ته د شوروي لښکر راتګ د افغانستان د دموکراتيک جمهوري حکومت په غوښتنه او د افغان- شوروي د دوستۍ د تړون د څلورمې مادې له مخې تبليغول. خو دا ادعا دومره بې بنسټه وه چې د هغه حکومت ټول غړي يې زنداني کړل او مشر يې ترور کړ چې دا تړون يې ورسره لاسليک کړی وو. که چيرې خلقي حکومت دا لښکر رابللی وي بايد چې مسکو او کارمل پدې اړه د تره کي يا امين يا د هغوی د حکومتونو رسمي غوښتنه ښودلې وای . پدې اړه محمد حسن کاکړ ورته ليدلوری لري او ليکي:« حتی همدې کودتايي حکومت (د خلقيانو حکومت) د شورويانو څخه نه دي غوښتي چې د تش په نامه ګواښ د مقابلې لپاره پوځي مرسته وکړي. که داسې غوښتنه شوې وي څرنګه چې د جګړې مسئله ده بايد د دوو خپلواکو هيوادونو ترمنځ د رسمي سند پر بنسټ صورت نيولی وي، دا سند يې بايد خپورکړی وای.» ۱۲۶ /۱۲۰ لکه څرنګه چې خلقي دولت د شوروي دولت سره افغانستان ته د سره پوځ د راتلو کومه رسمي هوکړه نده لاسليک کړې نو مسکو نشوای کولی داسې سند چې وجود نه لري هغه خپور کړي . البته د دريو کنډکونو د راتګ سره په خپلسر امين موافقه کړې وه بېله دې چې د ګوند له سياسي دفتر او حکومت سره يې مشوره کړې وي . پدې اړه د نجيب الله پوځي سلاکار محمداحمدويچ ګارييف ليکي :« يو وار بيا په خپل پخواني دريځ ټينګار کوم چې افغانستان ته د شوروي قطعاتو د رابلنې په هکله هيڅ کومه مصوبه او يا سند د ا، خ، د، ګ د مرکزي کميټې د پلنوم ، سياسي دفتر او د ا، د ، ج حکومت او انقلابي شورا له لوري نه دي لاسليک شوي او د ديپلوماتيکو لارو نه دي مبادله شوي. » ۱۷۸ لدې کبله پدې اړوند کوم سند شتون نلري او که سند موجود وي هغه به کارمل ورسره لاسليک کړی وي چې هغه هم نشته دی ځکه د واک دې تړي د امين په څېر د شوروي لښکر را تګ ته په شفاهي ډول لبيک ويلی دی . د شوروي پوځيانو د رابللو په هکله نجم الدين کاوياني محمداعظم سيستانی ته ويلي وو :« کارمل يوځل ما او خپلو څو تنو ارادتمندانو ته وويل : ملګري فکر کوي چې سور پوځ په خپله افغانستان ته راغلی دی . ما دری ځله او هرځل څو تختې کاغذ تور کړاو شوروي مشرتابه ته تسليم کړ ترڅو مې هغوی قانع کړل خپل پوځ افغانستان ته راوليږي . »۵ / ۱۷۲ کله چې د شوروي د تيري وروسته د اشغال خلاف ملي پاڅون پيل شو او په ټولنه کې کارمل د دوهم شاه شجاع يا روسي شاه شجاع نوم وګټلو مسکو چاره پدې کې وليدله چې د شوروي لښکر رابلونکي ن .تره کی او ح . امين معرفي کړي. دا دنده يې پخپله کارمل ته وسپارله او ليکلې وينا يې په لاس کې ورکړه چې هغه د هوايي او مدافعه هوايي منسوبانو ته ولولي. دا وينا د۱۹۸۰ کال په دوبي کې يعني د تيري څه د پاسه نيم کال وروسته ورکړل شوه. کارمل په وينا کې دا خبره وکړه چې تره کي او امين اتلس ځله د شوروي دولت څخه د ځواکونو غوښتنه کړې وه . وروسته له څه مودې شوروي دولت د دولتي رسنيو له لارې تبليغات پيل کړل چې شوروي ځواکونه د خلقي مشرانو د پرله پسې غوښتنو له مخې افغانستان ته استول شوي دي. پدې اړه يې د مستند فلم په نامه يو فلم هم نندارې ته کېښود چې په هغه کې تره کی د کاسټګين څخه د شوروي پوځونو د رالېږلو غوښتنه کوي .خو پدې مستند فلم کې د تره کي ، کاسيګين او د هغوی د ژباړونکي آواز يا غږ شتون نلري. دا بيا مستند فلم نه بلکې هنري فلم دی.

مخکې يادونه شوې وه چې شورويانو امين د ناسمو اطلاعاتو په ورکولو سره قانع کړ چې افغانستان ته د شوروي د دريو کنډکونو راتګ ته غاړه کېږدي .د جنرال لياخفسکي په وينا د دسمبر د څلېرويشتمې څخه تر اووه ويشتمې پورې ټولټال ۴۰۹ الوتنې ترسره شوې چې ۷۷۰۰ تنه پوځيان(۱۰۳ فرقه)،

۸۹۴ عرادې پوځي تخنيک او ۱۰۶۲ ټنه توکي افغانستان ته راولېږدول او۱۰۸ لمبر فرقه يې د آمو له سيند نه د پانتوني(شناور) پله پواسطه افغانستان ته د ننه کړه ، د بګرام په لورخپل مارش ته دوام ورکړاو د دسمبر په اووه ويشتمه بګرام ته ورسيدله. دا لښکر چې دوې فرقې وې بيله کوم خندۍ څخه خپلو موخو ته ورسيدلې يوازې د دسمبر په ۲۵ يوه الوتکه د غره سره ولګيده او پکې ۳۷ تنه ووژل شول. کله چې په شمال کې شوروي پوځيان افغانستان ته ننوتل د شمال ولايتونو مسئول عبدالله امين د حفيظ الله امين څخه پدې هکله پوښتنه کړې او امين په ځواب کې ورته ويلي وو: « ډاډه اوسه کومه خبره نشته دا ځواکونه د يوې کومکي لوزنامې پربنسټ چې لاسليک شوې ده د کابل او بګرام په لور راځي او موږ ته تجهيزات رسوي.» ۶۷ / ۱۳۶ د هغه مهال د ګوند د دارالنشاء د مشر د ليکنې له مخې امين د مرغومي په پنځمه د شوروي پوځيانو د راتګ په اړه د ګوند دارالنشاء او د مرغومي په شپږمه(د امين د ترور په ورځ) يې په هغه ميلمستيا کې چې د شوروي اتحاد څخه هېواد ته د دستګيرپنجشيري د راستنيدو په موخه جوړه کړې وه د سياسي بيرو غړو ته معلومات ورکړل. دلته ليدل کېږي چې د ګوند مشرانو يوه هم اعتراض نه دی کړی چې ولې امين د داسې يوې مهمې مسالې په اړه د دوی سره مشوره نه ده کړې او په خپل سر يې د شوروي پوځيانو له راتګ سره همغږي ښودلې ده . د امين د ترور په ورځ د امين د مخکښ دستور له مخې د ماپښين په دوو بجو د تاجبيک مانۍ ته د ټولنيزوعلومو د انستيتوت پوځي محصلين(سياسي کارکوونکي) راغوښتل شوي وو چې هغوی ته وينا اوروي. خو لکه څرنګه چې امين مسموم کړل شوی وو د اردو د سياسي چارو د رييس مرستيال په تالار کې منتظرو سياسي کارکوونکو ته ويلي چې امين ناروغه دی وينا نه اوروي او دوی يې رخصت کړي دي. د امين پلويان وايي چې نومورې غوښتل د شوروي پوځيانو له لوري افغانستان ته د پوځي تجهيزاتو د رسونې او بيرته خپل هيواد ته د ستنيدو په هکله معلومات ورکړي. منطقا داسې بريښي چې امين د شوروي د قطعاتو د راتګ په هکله وينا کوله نه د پوځي تجهيزاتو. که د پوځي تجهيزاتو په اړه يې وينا اوروله منطقا هغه يې ددې تجهيزاتو د رارسولو په درشل کې کړې وای تر څو کابليان د دريو ورځو پرله پسې الوتکو د راتګ له امله چې ناکراره کړي يې وو خبر شوي وای.

اوس به پدې تم شو چې څه ډول شوروي سلاکارانو اود تاجبيک د مانۍ شا وخوا ځای پر ځای شوي د مسلمانو کنډک او د کې جې بې ځانګړې ډلې د تاجبيک مانۍ د نيولو او يا د خلقي حکومت د نسکورولو په موخه چمتو کېدل او دا کار يې څرنګه ترسره او امين يې ترور کړ. د دسمبر په ۲۳ د مسلمان کنډک مشران سفارت ته وغوښتل شول . باريس ايوانوويچ (په افغانستان کې د کی جی بی مشر) د کنډک قوماندان ته د هغه د رپوټ د اورېدلو وروسته وويل :« د مانۍ د ساتنې په ځای که اړينه شي د هغې په نيولو فکر وکړئ » ۴۹ /۱۳۳همدارنګه د کنډک قوماندان ته وويل شول چې دوی ته به يو د ديسانت ټولی او د کی جی بی دوې ځانګړې ډلې هم ورکړل شي. د دسمبر په پنځه ويشتمه په کابل کې د پوځي جزوتامونو شوروي سر سلاکاران د کابل هوايي ډګر ته را وبلل شول تر څو هغوی ته د امين د رانسکورولو د بريالیو عملياتو د پرمخ وړلو په مهال ځانګړې دستورونه ورکړل شي. پدې هکله و، ګ سالکين د څلورمې زغره والې لوا د ژباړونکو د ډلې مشر وايي:« د دسمبر په پنځه ويشتمه ويکتور پياسيتسکي يې د څلورمې قوا سرسلاکار د کابل د خواجه رواش هوايي ډګر ته د پوځي سرسلاکارانو غونډې ته ور وغوښت. زه هم د ژباړونکو د ډلې د مسئول په توګه د نومورې سره ولاړم خو ماته يې اجازه رانکړه چې په غونډه کې ګډون وکړم...، د دسمبر په اووه ويشتمه پياسيتسکي زه د اړينو تدبيرونو د نيولو په اړه آشنا کړم . پدې ورځ هغه ټولو سلاکارانو ته دستور ورکړ خپلو استوګنځيو ته ولاړ شي.زه يوازې د تبليغاتو د سلاکار او پخپله د پياسيتسکي سره پاتې شوو. مابنام پياسيتسکي راته وويل که

زرهپوښونو ته ښار ته د تللو دستور ورکړل شي بايد په دريم ټانک کې سپاره شو، ځکه د مخکې نه توافق شوی وو که شوروي زغره وال کوماندو د هوايي ډګر څخه ځلورمې قوا ته راځي پدې ټانک ډزې ونکړي. دې دا معنی درلودله که ټانکيستان خپل وضع الجيش ته د ستنېدو څخه ډډه کوي پر هغوی برید وشي. ماښام نږدې په ۳۰ :۱۸ د قوا قوماندان احمدجان ته امر و شو چې يو کنډک ښار ته واستوي. هغه مهال هميشه ما او د قوا سرسلاکار د احمدجان تر څنګ ناست وو . احمدجان د سلاکار سره د سلا وروسته لومړي کنډک ته امر وکړ چې ټانکونه چمتو کړي او وروسته به د خوځښت دستور ورکړي ...، پياسيتسکي به تل خپل لاسي ګړۍ ته کتل او لوا ته د نويو دستورونو د ورکولو انتظار يوست. په ۱۵ : ۱۹ يې د احمدجان څخه وغوښتل چې ښار ته د کنډک د ليږلو په هکله ځانګړي دستورونه ترلاسه کړي خو د اړيکي د نشتون له امله اړيکه ټينګه نشوه. (دا مهال د کی جی بی مامورانو د مخابراتو په مرکز کې چاودنه کړې وه.) پياسيتسکي چې د اړيکو د نشتون له امله ډاډ من شو، احمدجان ته يې سلا ورکړه چې د ټلفون قابلوګاني(لينونه) کنټرول کړي . بيله ځنډه په پوره غور سره قابلوګاني کنټرول شوې او دې کار ۳۰ دقيقې وخت ونيو. د۰۰: ۲۰ شاوخوا د سرسلاکار په دفتر کې د قوماندان او سياسي آمر سره ناست وو چې ناڅاپه يو وارخطا رنګ الوتلي افسررپوټ ورکړ چې راډيو د امين د فاشيستي رژيم د نسکوريدو خبر خپروي...، خو دا رپوټ د کابل راډيو څخه نه دی...، ناڅاپه څلور زرهپوښونه په ډير تلوار سره د پوځي ښارګوټي له دروازې ټېرشول د قوا مانې يې محاصره کړله . د يوه زرهپوښ څخه يو شوروي افسر راووت . ځان يې معرفي کړ او پياسيتسکي يې يوې ګوښې ته کړاو د هغه سره وغږيد. وروسته يې د شرابو بوتل را واخيست او نور يې هم ور وبلل او احمدجان ته يې وويل په ښارکې ناآرامي ده او د زرهپوښونو استول اړين نه دي . قوماندان د سلا وروسته لومړي کنډک ته د استراحت امر وکړ...» ۲۶۳/۱۰۶ – ۲۶۵

مسکو د امين د اغفالولو په موخه د دسمبر په پنځه ويشتمه (مرغومي څلورمه) د شوروي اتحاد د کمونست ګوند په نشراتي ارګان (پراودا) کې يوه مقاله خپره کړه چې د امين په ملاتړ څرخيده ،يوه ورځ وروسته د افغانستان د راديو ټلويزيون څخه ددې مقالې ژباړه خپره شوه ترڅو ګوند او خلکو ته وښيي چې حفيظ الله امين د شوروي اتحاد له بشپړ ملاتړ نه برخمن دی. همدا مقاله د دسمبر په اووه ويشتمه (مرغومي شپږمه) د ځينو دولتي ورځپاڼو په لومړي مخ کې خپره شوه چې د لينن، بريژنف او امين انځورونه پکې چاپ شوي وو. دا دوهم ځل وو چې د امين په واکمنۍ کې د لينن انځور په رسنيو کې خپور شو.لومړی ځل د اکتوبر د انقلاب د کليزې په مناسبت د لينن ، بريژنف او امين انځورونه د ثور انقلاب په ورځپاڼه کې چاپ شوي وو. البته چې د افغانستان په رسنيو کې لومړی ځل د پرچم په جريده کې د دموکراسۍ په لسيزه کې هم د لينن ستر انځور چاپ شوی وو. د دسمبرپه ۲۶ د امين د وژلو يوه ورځ وړاندې د شوروي د مسلمان کنډک له لوري د ګارد د لوا ۱۵ تنو قوماندانانو او سياسي کارکوونکو ته ميلمستيا شوې وه. ددې ميلمستيا موخه دا وه چې د مسلمان کنډک مشرتابه د ګارد د لوا مشران او د جزوتامونو قوماندانان او سياسي کارکوونکي وپيژني. په همدې ورځ (مرغومي پنځمه) د ماښين د ځلورو بجو شاوخوا امين په مسکو کې افغان سفير رازمحمدپکتين ته چې په کابل کې و ويلي وو:« نور نو د ثور انقلاب تضمين دی همدا اوس مې قطعاتو ته امر وکړ چې شوروي دوستانو ته ځای ورکړي.» ۱۳۷ / ۱۵۲

د دسمبر په اووه ويشتمه د تاجبيک په مانۍ کې هيواد ته د پنجشيري د راستنيدو په موخه د امين له لوري ميلمستيا شوې وه او پنجشيري د ډوډۍ د خوړلو پر مهال ويلي وو: « د شوروي مشرتابه مې د تره کي د مرګ او د هيواد د ليډرشپ له بدلون څخه راضي کړل او سفر د سوسيالستی شوروي اتحاد د

جمهوريتونو سره د اړيکو په ټينګښت کې ګټور وو. هلته ټينګار وشو چې شوروي اتحاد به افغانستان ته زياتې پوځي مرستې ورکړي . ح، امين په ويار سره حاضرينو ته وويل: شوروي فرقې په لاره کې دي . هرڅه ښه پرمخ ځي. زه په دوامداره توګه د ملګري ګرومیکو سره د تلفون له لارې اړيکي لرم ، او مور دا مسئلې څيړو چې څه ډول نړيوالو ته مور د شوروی اتحاد له لوري د پوځي مرستو په اړه معلومات ورکړو.» ۱۴۴ / ۴۹ د ډوډۍ د خوړلو پر مهال د امين له څرګندونو څخه ښکاري چې هغه د ټولنيزو علومو د انستيتوت محصلينو ته د شوروي پوځيانو د راتګ په هکله وينا اوروله . خو شوروي آشپزانو په خوړو(سوپ) کې زهري مواد ګډ کړي وو ځکه چې امين د سوپ سره زياته ليوالتيا لرله او ښايي په زياته پيمانه يې سوپ څښلی وي او يا دا چې آشپز د ده په لوښي کې ډېر زهر اچولي وي . له همدې امله د امين د مسموميت کچه خورا لوړه وه او د کوما کچې ته رسيدلې ده . د پنجشيري پرته د سياسي بيرو ټولو غړو خواړه خوړلي او سوپ څښلی وو .کله چې ګوندي مشران د ډوډۍ د خوړلو له کوټې څخه بل سالون ته تللي د کمزورۍ، سرګرزيدنې او بيسيدۍ احساس يې کړی دی. امين دا مهال د ګوند د سياسي دفتر غړو ته ويلي چې حالت يې ښه نه دی او غواړي دمه وکړي .هماغه دي چې مشران د خپلو کورونو او يا دفترونو په لورخوځيږي. د زيري، ميثاق او سوما د ليکنو له مخې چې هغوی خپلو دفترونو ته تللي وو په خپلو دفترونو کې خوب وړي دي او جليلي ځلورسوه بستريز روغتون ته تللی دی. کله چې د امين وضعيت خراب شوی دی د ځلورسوه بستريز روغتون قوماندان او دوه شوروي ډاکټران او همدارنګه د شوروي سفارت څخه هم ډاکټران د تاجبيک مانۍ ته را غوښتل شوي دي . د ډاکټرانو د هڅو وروسته امين نورمال حالت ته راوګرزيد او په تعجب سره يې و پوښتل:« ولې دا زما په کور کې پيښه شوه؟ چا دا وکړل؟ تصادف وو که ورانکاري ؟»۴۹ / ۱۴۶ د مابنام په ۳۰ : ۱۹ شوروي پوځيانو دوه سره رنګه راکټونه فير کړل چې په مانۍ باندې د برید اشاره يا قومانده وه. د راکټونو په فيرولو سره د تاجبيک په مانې د۳۳۳ لمبر مسلمان کنډک ، شوروي ځارګرو او کوماندوګانو برید د شلکا په ډزو سره پيل شو. د ګارد جزوتامونه هم په خوځښت راغلل خو د هغو خوځښتونه د مسلمان کنډک تر ځارنې لاندې نيول شوي وو. د شوروي چينو له مخې کله چې د ټانک يوه قوماندان خپل کندک ته د خوځښت امر ورکړ شوروي پوځيانو هغه په خپل زرهپوښ کې واچاوه او سرتيرو د هغه د خلاصون لپاره د زرهپوښ په لور مندې پيل کړلې خو هغوی د شورويانو د ډزو سره مخامخ شول چې زيات شمير يې ووژل شول او نورو د زرهپوښ د تعقيب څخه ډډه وکړه. د تاجبيک مانۍ ته د کی جی بی جنګيالي او کوماندوګان چې شمير يې شپيته تنه وو ننوتل . اصلي مقاومت په مانۍ کې وو او د مانۍ ساتونکو چې شاوخوا ۱۵۰ تنه وو په پوره ميراني مقاومت وکړ. د شوروي ډاکتر الکسييف په وينا کله چې په مانۍ ډزې پيل شوې امين چې په لاس کې يې سيروم وو د خپل کوچني پنځه کلن زوی سره د مانې د دوهم پوړ په دهليز کې را څرګند شو چې سپينه زيرپيراهني يې اغوستې وه . آلکسييف وايي چې له هغه څخه مې د سيروم ستن واپستله. دا مهال په دهليز کې چاودنه وشوله د امين زوی چې ژړل يې امين تر پښه نيسي او د بار تر څنګ ديوال ته ډډه لګوي خو د چاودنو او ډزو له امله امين او يو شوروي ډاکټر چې د امين درملنه يې کړې وه هم وژل کيږي.

مخکې لدې چې په مانۍ برید وشي شوروي ورانکارې ډلې د پښتونستان په څلور لارې کې د ټلفون ارتباطي شبکه والوزوله . د تاجبيک په مانۍ د برید سره سم شوروي پوځيانو په کابل راډيو، صدارت ، دفاع وزارت ، کورنيو چارو وزارت ، ځارګرې اداري (کام) اونورو مهمو بنسټونو برید وکړاو هغه يې ونيول. د تاجبيک په مانۍ کې جګړې ۴۳ دقيقې دوام وکړ او يرغلګر وتوانيدل مانۍ ونيسي. د شوروي ډاکترآلکسييف او په جګړه کې د نورو شوروي پوځيانو د مرکو پربنسټ بريدکوونکو د امين

انځور درلود، کله يې چې د امين مړی پيدا کړ د انځور سره يې پرتله کړ او ډاډمن شول چې امين دی هغه يې په يوه قالينه کې واچاوه او د مانۍ د لويديځ اړخ په يوه تپه کې يې ښخ کړ. د شوروي تېرې کوونکو په وړاندې د تاجبيک د مانۍ د ساتونکو د اتلوال مقاومت سربېره د راديو تلويزيون ساتونکي په مېړانې و جنګېدل . همدا رنګه د بګرام د هوايي ډګر د محافظ کنډک او رادار ټولې منسوبين په پوره اتلولۍ سره د شوروي يرغلګرو په وړاندې وجنګېدل. ويل کېږي چې د بګرام په هوايي ډګر کې شاوخوا يونيم زره افغان پوځيان شهيدان شول.

د شوروی سرچينو له مخې د تاجبيک په مانۍ او شا وخوا يې د نښتو له امله ۸۶ شوروي او د۳۰۰ څخه تر۳۵۰ تنو پورې افغانان ووژل شول چې د امين سربيره يې دوه زامن او د سياسي بيرو د غړي شاه ولي ميرمن هم ووژل شوه . ۱۷۰۰ تنه افغان پوځيان اسير او د دريو ورځو وروسته افغانانو ته وسپارل شول. د امين د کورنۍ ټول غړي او په هغو کې يوه لور چې ټپي شوې هم وه د څرخي پله زندان کې زنداني شول. همدارنګه د زېرې مېرمن او بچيان يې چې ميلمستيا ته ورغلي وو هم د څو ورځو لپاره بنديان شول او د زېرې خپلوانو يې فاتحه هم اخېستې وه . په مانۍ د ډزو پرمهال لوی درستيز يعقوب غوښتل قوتونو ته قومانده ورکړې چې د خپل شوروي سلاکار له لورې په توپانچه وويشتل شو ،يعقوب چې ټپي وو دا مهال عبدالوکيل د کارمل د ترور زوی چې شوروي يونيفورم يې اغوستی وو پيدا کېږي لوی درستيز وژني. همدا رنګه د مرکزي قول اردو درستيزوال شهزاده هم د شورويانو له لورې په ارګ کې وژل شوی دی. د مابنام د اوو بجو شاوخوا د تاجکستان بوران نومې راډيو چې خپرونې يې د کابل د راډيو په څپوعيار کړل شوې وې د ببرک کارمل وينا خپره کړه چې ګواکې « د ا، خ ، د، ګ سالموغړو د امين واکمني ته د پای ټکي کيښود، امين محاکمه شو او دی يې د افغانستان د خلک دموکراتيک واحد ګوند د عمومي منشي اود دولت د مشرپه توګه وټاکه. » پدې ډول امين ووژل شو، ببرک کارمل واک ته ورسول شو او د خلقيانو شل مياشتنۍ واکمني ختمه شوله . د کورنيو چارو په وزارت کې د دې وزارت د سياسي رياست يو افسر وايي چې مابنام د کورنيو چارو د وزير په دفتر ډز وشو چې البته وزير په دفتر کې نه وو. د برېد وروسته شوروي پوځيان وزارت ته راننوتل او نوکريوال افسران يې په يوه ځای کې را غونډ کړل. د شورويانو سره دوه افغانان يو نوراحمدنور او بل جګړن بسم الله د مير اکبر خيبر ورور چې د کورنيو چارو وزارت کې يې دنده لرله همکاري کوله.

د ا، خ، د،ګ د خلقيانو په وړاندې د شوروي دولت او کی جی بی کړنو ته په کتنې سره کريستين اوسترومن او آډ آرنه ويستاد امريکايي پوهان پدې باوردي چې : (کی جی بی له سره تر پايه د خپلو ډنډورو د خپراوي او دسيسو جوړولو په عملياتي ګډولې کې د نوموړو هڅو په وړاندې او برخلاف کړووړو لاس واچاوه، کی جی بی د افغانستان د خلق ډيموکراتيک ګوند په دړې وړې کولو کې بشپړه(د دسامبرپه مياشت کې د شوروي يرغله مخکې) ونډه« او د افغانستان- شوروي د پالیسيو په شنډولو کې څرګنده ونډه لوبولې ده»۱۲۴/ ۱۰ همغږي وښودل شي . په ا، خ، د،ګ او حکومت کې د۱۹۷۹ او په تيره د وړې (سپټمبر) د مياشتې پېښو ته په کتنې سره څرګندېږي چې د خلقي ګوند په مشرتابه کې نورمحمدتره کې د مسکو موخې درک کړې وې چې غواړي د ده او امين ترمنځ د بې باورۍ او دښمنۍ تخمونه وکري ، پدې ډول د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند کې کړکيچ راشي او مسکو د هغه څخه ناوړه ګټه پورته کړي. خو امين دا وړتيا پيدا نکړه چې د مسکو موخې درک کړي بلکې د مسکو د خلقي ضد او افغاني ضد نقشو پلې کوونکی شي . پدې هکله ځيني روسي شنونکي هم پدې څرګند واقعيت اعتراف کوي چې : « د مسکو چارواکو د افغانستان راتلونکې په پام کې نه نيوله او هڅه يې کوله څو تره کی پدې پوه کړي چې امين يې دښمن دی خو تره کي له مسکوسره دا خبره نه منله .» ۱۷۶

که چيرې دا برخه په څو کرښوکې راونغاړو ويلی شو چې:
الف – کارمل او امين دواړه د شوروي پوځيانو په راتګ کې ښکېل دي. شورويانو په درغلۍ سره امين قانع کړ د خپل اقتدار د ساتلو په موخه د شوروي د پنځه سوه کسيز مسلمان کنډک او دريو کنډکونو راتګ ته غاړه کېږدي او کارمل په شفاهي او ليکنې ډول افغانستان ته د شوروي پوځيانو د استولو غوښتنه کړې ده. البته ددې دواړو ځانپالو توپير پدې کې دی چې مسکو امين د خپلو هژمونيستي تګلارو د پلي کولو په لاره کې خنډ ګانه ترور يې کړ او کارمل يې واک ته ورسولو. دا هم هېره نشي چې کرملن ناستي د ک ګ ب د ناسمو اطلاعاتو له مخې پر افغانستان د يرغل پرېکړه کړې ده .
ب- دولتي زعيمانو او د واکمنيو مشرانو ته ښايي ستري پرېکړې په ډله ييزه توګه ونيسي او په پردیو پوځونو باور ونکړي.
ج - سياستوالو او چارواکو ته ښايي چې د بهرنيو دولتونو سره په اړيکو کې محتاط اوسي، زيرکانه ډيپلوماسي پرمخ يوسي ، د حکومت او تقنينه ارګان سره د سلا او مشورو وروسته د دولتونو سره لوزنامې لاسليک کړي او د ډيپلوماتيکو لارو دا ډول لوزنامې مبادله کړي نه دا چې د امين په څېر په خپلسر د شوروي پوځيانو د راتګ سره موافقه وکړي.
د- هغه سياستوال چې د پردیو پوځيانو پر مټ خپل واک ساتي او يا د پردیو ځواکونو پرمټ غواړي واک ترلاسه کړي داسې حکومتونه او مشرتابه يې مشروعيت نلري او د ولس له مخالفت سره مخامخ کېږي . همدا حکومتونه د همدې پردیو له لوري رانسکورېدای او مشران يې له واکه ګوښه او وژل کېدای شي چې د امين د حکومت نسکورېدل او د امين ترور ، د کارمل واکمنول او پر ځای يې د نجيب الله مقرروول او د نجيب الله د واکمنۍ راپرزول يې څرګندې بېلګې دي.
پورتنيو څرګندونو ته په کتنې سره ويلی شو چې امين او کارمل د شوروي د سياست دوه مخونه وو پدې توپير چې امين د شوروي اتحاد د کمونست ګوند د انټرناسيونااليسم ښکلي سياسي شعار ړوند او کوڼ کړی وو چې شوروي پوځيان به د انټرناسيونااليستی مرستې په نامه د ده له واکمنۍ ساتنه کوي او دی به د افغانستان خپلواک مشر وي . خو کارمل دا وړتيا لرله و پوهېږي چې شوروي پوځيان پدې شرط د افغان حکومت څخه دفاع کوي چې مشر يې د يوه ګوډاګي په توګه ظاهرآ د واک په ګډۍ ناست وي او واک به د شوروي انټرناسونالستانو سره وي.

حفيظ الله امين د شوروي دوست يا دښمن !؟

د شوروي پوځيانو له لوري د امين د ترور وروسته شوروي دولت او د اشغال زېرنده حکومت دواړو امين د سی آی ای د جاسوس په نامه تبليغاوه. دا تبليغات او د شورويانو له لوري د امين ترور د دې لامل ګرزيدلي دي چې ځينې څېړونکي او سياستوال امين د شوروي دښمن وګڼي. له بله پلوه د هغه پلويان هم امين شوروي ضد ګڼي . دې پوښتنې ته چې امين د شوروي دوست وو يا دښمن اړينه بريښي د هغه ويناوو، کړو وړواو د هغه په اړه د هغه د ملګرو او شوروي سياستوالو او څېړونکو څرګندونو ته ځغلنده نظر واچوو. البته چې پدې برخه کې د نوموړي کړه وړه د هغه د پيژندنې ښه معيار دی. د هرڅه د مخه د امين له خوا د تاجبيک په مانۍ کې دده د استوګنځي د ډاډمنې ساتنې په موخه د پنځه سوه کسيز شوروي کنډک توظيف او په پخلنځي کې يې د شوروي آشپزانو شتون ښيي چې هغه د شوروي دوست وو. دا چې شوروي واکمنو د هغه سره خپله خاينانه لوبه پرمخ وړله د دې معنی نلري چې امين د شوروي دښمن وو. امين تردې کچې د شورويانو سره ليواتيا لرله او شوروي دولت يې دوست

شميرلو که کوم خلقي به د شوروي دولت د سياستونو اوحتی د شوروي ټولنې د نيمګړتياوو په هکله څه وويل پدې اړه به يې د خبرو کولو اجازه هم نه ورکوله. پدې هکله د هغه مهال د پکتيا والي ليکي : « دا خبره خو دې دلته وکړه چې بيا يې په هيڅ ځای کې تکرار نه کړې روسان زمونږ دوستان دي او په دوستۍ کې يې شک نشته . » ۱۷۹ / ۲۰۱ د کی جی بی ډګروال بوګدانوف چې د خلقيانو د واکمنۍ په مهال د شوروي په سفارت کې د کی جی بی مشر وو د شوروي د استخباراتو د خارجی کشف رئيس ګريچکوف ته ويلي وو : « يوځل امين د يوې کتنې په مهال زمونږ يوه پلاوي ته ويلي وو زه د تاسو شورويانو څخه شوروي پلوه يم. هيڅکله اوهيڅا هم زمونږ د هيواد په اړه د هغه څخه ناوړه خبره نه ده اوريدلې، دا مسئله په بشپړ ډول ثابته شوې ده . سربيره پردې که څوک د امين په وړاندې حتی په غير مستقيم ډول په شوروي کې ځينو نيمګړتياوو ته چې شتون لري ګوته ونيسي ، هغه بيله ځنډه د هغه خبرې پرې کوي او ټينګار کوي چې په راتلونکې کې هيڅکله هم دا ډول شيان په ژبه رانه وړي .»۶۳ / ۱۱۲

د امين د واکمنۍ په مهال « د هند صدراعظم موراجی ديسای په هند کې د افغانستان سفير پاچاګل وفادار د يوې کتنې لپاره ورغواړي او د دې کتنې په ترڅ کې نوموړی د وفادارځخه غواړي چې دی دې پخپله کابل ته سفر وکړي او امين ته د ده (د هند د صدراعظم) له خوا ووايي چې شوروي اتحاد په افغانستان باندې يرغل کوي...، د مخه تردې چې پاچا ګل امين ته د هند د صدراعظم پيغام وړاندې کړي امين د خپلو خبرو په ترڅ کې پاچا ګل وفادار ته وايي چې هر څوک د شوروي پرضد واوسي د ده له خوا به د جدي عمل سره مخامخ شي. پاچاګل د دې خبرې په اوريدو ويريږي او امين ته د هند د صدراعظم پيغام نه رسوي ...پاچا ګل بيرته هند ته راستنيږي او په هند کې د افغانستان د سفارت يو کارکوونکی ، چې زمری نومیږي او د امين نږدې خپلوان دی کابل ته استوي ترڅو د هند د صدراعظم پيغام امين ته ورسوي. زمري ته وفادار دا يادونه هم کوي چې امين ته ووايي که امين يې ښه ته وغواړي نو ښه نه ورځي. زمری کابل ته ځي اود هند د صدراعظم پيغام امين ته رسوي ... خو امين لکه چې د هند د صدراعظم له خوا پيغام ته جدي پام نه وي کړی.» ۶۰ / ۱۳۵ – ۱۳۷ په پورتنيو څرګندونو کې شوروي ته د امين د وفاداری سربيره د هغه شخصيت او رواني ځانګړتياوې هم انځورږي. هغه تر دې کچې شوروي اتحاد ته پالياله دی چې د يوه هيواد د حکومت د مشر پيغام ته چې د هيواد ملي واکمنۍ او خپلواکۍ او د ده ژوند ته پکې څرګند ګواښ ليدل کيږي بيا هم پام نه راګرزوي . د شورويانو سره د امين د دوستۍ کچه لدې نه ښه جوتيږي چې کله د۱۳۵۸ کال د مرغومی په شپږمه هغه د شوروي آشپزانو له لوري په خوړو کې د زهري توکو د اچولو له امله د سياسي دفتر غړو غيرنورمال حالت غوره کړ د ميثاق په وينا« پداسې حال کې چې مې ځان ناراحته احساساوه له امين څخه مې وپوښتل فکرکوم چې په خوړو کې يې څه شي اچولي دي !؟ رښتيا آشپز دې څوک دی؟ امين زما د پوښتنې په ځواب کې وويل انديښنه مه کوه ، زما آشپز او ساتونکي شورويان دي.» ۵ / ۱۶۳ د امين باوري دوستانو چې دی مسموم او د کوما حالت ته ورساوه او « د ډاکټرانو د پرله پسې هڅو له امله د امين وضع ګام په ګام ښه کيده او مازديګر ته په هوښ راغی او سترګې يې وغړولې يو څه وخت وروسته يې خبرې وکړې او دې ته يې پام شو چې دا څه پيښ شوي دي . بيا يې د ګارد قوماندان جانداد ته وويل چې د مانۍ د خدماتو کارکوونکي کورونو ته ولاړ نشي . امين پدې فکر و چې ګواکې په ډوډۍ کې زهردوی اچولي دي .خو جانداد ورته وويل چې ډوډۍ شوروي آشپزانو پخه کړې ده او هلته بل هيڅوک نشي تلای او ډوډۍ ته همدې شوروي آشپزانو زهر اچولي دي. امين جانداد ته په قهر شو او د هغه خبرې يې په جدي توګه رد کړې.» ۶۰ / ۱۶۱ د هوا په تياره کيدو سره چې شوروي کوماندوګانو او مسلمان کنډک د تاجبيک په مانې برید وکړ « حفيظ الله امين خپل ياور ته امر وکړ چې په مانۍ باندې د برید له امله شوروي سلاکاران خبر کړي، هغه

وويل چې شورويان مرسته کولای شي. ياور امين ته راپور ورکړ چې شورويان ډزې کوي . دې خبرې عمومي منشي عصبي کړ، هغه سګرټ داني واخيستله او ياور يې پرې وويشت ، چيغه يې وکړه چې درواغ وايي داسې نشي کيدای! وروسته هغه هڅه وکړه چې لوی درستيز او ځلورمې زغره والې قوا ته ټلفون وکړي خو اړيکې پرې شوې وې . وروسته هغه سوکه وويل ما هم داسې فکر کاوه ټول سم دي .» ۴۹ / ۱۴۹ وروستۍ خبرې په ځلور سوه بستريز روغتون کې د شوروي ډاکټراناتولي الکسييف دي چې د امين درملنه يې کړې وه .

الکساندرموزوروف په شوروي سفارت کې د کی جی بی مرستيال د افغانستان د دفاع وزارت د سياسي رياست د سلاکار جنرال زاپلاتين له قوله راوړي: « موږ دفاعي حالت درلود ځکه په کابل کې ځينو سلاکارانو او متخصصينو د هغو ستونزو په اړه چې د افغانستان خلق دموکراتيک ګوند کې شتون درلود له خپله ځانه له کچې وتلی غبرګون ښود. مسکو ته د هغوی رپوټونه دا وو چې هرشي مخ په خرابيدو دي او امين موږ ته ګوابښمن دی. ليدل کيدل چې جنرال ګريلوف (شوروي لوی پوځي سلاکار) پريشانه وو. زه هم پريشانه وم. زموږ نظر دا وو چې کيدای شي د امين سره کار وشي . هغه د شوروي دښمن نه دی . بايد د نوموړي د وړتيا او ښه لياقت څخه ګټه پورته کړو. » ۸۶/۱۸۰ جنرال لياخفسکي ليکي :« امين نه يوازې خپل ځان د شوروي پوځي سلاکارانو په محاصره کې راوړی وو ، بلکې د کی جی بی او د شوروي دفاع وزارت له پلاويو سره مشورې کولې. يوازې به يې شوروي ډاکټرانو ته مراجعه کوله او په بشپړ ډول يې پر هغوی باور درلود او په وروستي تحليل کې يې زموږ سپاهيانو ته تمه لرله .» ۱۸۱ / ۱۶۷ د امين له خوا پر شورويانو بشپړ باور د تره کي له هغو څرګندونو ښکاري چې شوروي اتحاد ته د افغانستان د پلاوي له لومړي سفر وروسته کابينې ته کړې وې. لکه څرنګه چې مخکې د افغانستان او شوروي اتحاد تر منځ د دوستۍ او همکارۍ ټرون سرليک لاندې راغلي وو چې د افغان او شوروي مشرانو رسمي لومړنۍ غونډه ببله کومې پايلې پای ته ورسېده خو په دوهمه ورځ شوروي اړخ افغانستان ته د زياتو مرستو ژمنې وکړلې. هېواد ته د پلاوي د راستنېدو وروسته تره کي د لومړۍ بې پايلې غونډې په اړه کابينې ته ويلي وو:« کله چې استوګنځي ته راورسېدو امين ته مې چې د شورويانو په مرستو يې زړه ټرلی وو وويل، ودې ليدل چې شوروي دوستانو ستا د انتظار خلاف چمتو نشول مرستې را کړي»۱۷۱ د تره کي دا خبره ښيي چې امين تل د تره کي تر غوږو رسول چې په شورويانو حساب وکړي خو تره کي کابينې ته دا خبره کړې چې امين په شورويانو زيات باور لري او د دوی پام يې دې ته هم را ګرزولی دی چې له شورويانو سره په اړيکو کې ځيرکانه او محتاطانه ګامونه اوچت کړي . د شورويانو سره د امين د دوستۍ په اړه به د هغه له مېرمنې واورو. هغې د ۱۳۷۹ کال د کب په يوويشتمه (۲۰۰۱ کال مارچ يوولسمه) د بي بي سي د فارسي څانګې سره په مرکه کې د تاجيک په مانۍ باندې د شوروي پوځيانو د ډزو په پيلېدو سره وايي:« امين صاحب د ګارد قوماندان جانداد ته وويل وګوره چې ډزې څوک کوي . جانداد معلومات واخيست او راغی ، امين صاحب ته يې وويل معلومېږي چې ډزې د روسانو له خوا دي خو امين صاحب وويل نه.» د امين پلويان وايي چې شورويانو د هغه زوم اسدالله د مرغومي د شپږمې څو ورځې وړاندې مسموم کړ . د هغه پلار عبدالله امين غوښتل هغه د درملنې لپاره هند ته واستوي خو امين هغه شوروي اتحاد ته واستولو او وروسته د هغه ژوندی اومړی معلوم نشو. د امين د فرکسيون غړو هم د شورويانو په دوستۍ بشپړ باور درلود او په مرستو يې زړه ټرلی وو ښه ببلګه يې ظريف د مخابراتو وزير دی چې د امين د واکمنۍ په وروستۍ ورځ کله چې نوموړي د شوروي د مخابراتو وزير مسکو ته د ستنيدو پرمهال د کابل هوايي ډګر په لور بدرګه کاوه د خپل يوه افغان ملګري د دې پوښتنې په ځواب کې چې شوروي پوځيان د څه لپاره راغلي

دي ځواب ور کړ:« غم مه خوره ! دوی د يوې لوزنامې پر بنسټ موږ ته د مرستې لپاره راغلي دي او و به ويني چې ډير ژر به د انقلاب ضد ټغر ور ټول کړي .» ۶۷ / ۱۳۶ ظريف هم د امين په څېر نه پوهېده چې دا پوځيان به د انقلاب ضد ټغر نه بلکې د امين او د هغه د فرکسيون ټغر ورټول او خلقي واکمنې به نسکوره کړي .

پرچميان امين د سی آی ای جاسوس ګڼی . تردې مهاله هېڅا هم داسې سند ندی خپور کړی وښيي چې امين د سي آی ای سره اړيکې درلودلې. يوری کوزنتس چې د ا، خ، د،ګ په مرکزی کميټه کې په ۱۹۷۸ – ۱۹۷۹ کې سلاکار وو د شوروي اتحاد د «سره ستوري» د ورځپاڼې د خبريال د دې پوښتنې په ځواب کې چې امين په ربښتيا سره د امريکايانو مامور وو وايي :«زه دې موضوع ته د شک په سترګه ګورم، د دې مسئلې د طرحې دليل د نومورې د يادداښت په کتابچه کې په هند کې د سيا د پلاني مامور د ټلفون ليکل وو چې ده ورته اړتيا لرله . د دې پرته ددې ادعا د تائيد لپاره هيڅ لاسوند شتون نه لري .» ۱۸۲ په کابل کې د وژل شوي امريکايي سفير په شمول امريکايي ډيپلوماتان د خپل هيواد د څارګړي اداري سره د امين اړيکې ناسم تبليغات ګڼي. امريکايي ليکوال ستيوکول او د واشنګټن پوست د ورځپاڼې مدير ليکي:« په کابل کې د ميشتو امريکايی ډيپلوماتانو لپاره امين يو ډيکتاتور وو چې د آدولف دابس قاتل هم ګڼل کيده. هغوی هم حتی د امين د سی آی ای د غړيتوب د اوازو نه خبر وو... دابس د خپل مرګ نه مخکې د سی آی ای د مسئول نه پوښتنه کړې وه څرنګه چې اوازې دي په ربښتيا سره امين د سي آی ای اجنټ دی؟ هغه په ځواب کې ويلې چې امين هيڅکله هم په سي آی ای کې کار نه دی کړی.دا خبرې جی بروس امستونز چې هغه مهال د آدولف دابس مرستيال وو او د دابس د وژنې وروسته د امريکا د سفارت شارژدافير مقرر شو ما ته وويل . د کتاب ليکوال د امستونز له وينا راوړې چې د منځنۍ ختيځ د سي آی ای افسرانو ما (امستونز) ته ويلې چې امين هيڅکله هم زموږ سره اړيکې نه لرلې او نه يې زموږ څخه حقوق تر لاسه کړي. »۱۸۳/ ۱۰۲ امريکايي خبريال سليک هريسن هم د امستونز له قوله امين د نومورې هيواد د څارګړي اداري سره د اړيکو نه لرونکی ګڼي بلکې د امريکايانو سره دښمن معرفي کوي او ليکي:« د۱۹۷۹ کال برخليک ټاکونکي مني کې امستونز پنځه ځله د حفيظ الله امين سره خصوصي ملاقاتونه لرل خو خبرې يې د اړينو پايلو پرته وې ...امستونز امين د امريکايانو په وړاندې يو ستيزه جو، غير قابل سازش اوانعطاف ناپذيره رهبر مومي.»۳۰ / ۱۶۷

د پورتنيو څرګندونو څخه دا پايله را وځي چې حفيظ الله امين د شوروي ربښتينی دوست وو نه دښمن، پربله خوا هغه د امريکا دښمن وو نه دوست. په هغه باندې د سي آی ای د اجنټ تورلګول يو بې بنسټه تور او پربله خوا هغه د شوروي ضد ګڼل د اپلتو پرته بل څه نه دي.

د افغانستان د اشغال لاملونه

د شوروي سره پوځ له لوري په افغانستان باندې د يرغل او د اشغال د لاملونو په هکله اندونه ويشلي دي .هر څوک د خپل سياسي- ايدئولوژيکي ليدلوري ، سازماني تړاوونو او بهرنيان بيا د خپلو دولتونو د تګلارو او ستراتېژيو له مخې دې مسئلې ته ګوري خو زياتره د افغانستان د اشغال لاملونه دا ګڼي :

۱– د شوروي پراختيا غوښتونکې تګلاره

۲- ايدئولوژيکي تړاوونه
۳- د اسلامي بنسټپالو سره د شوروي بهر مبارزه (امنيتي ملحوظات)
۴- په شوروي اتحاد کې د واک په سر مبارزه

د شوروي د هستوي فزيک پوه او د شوروي اتومي بمب جوړونکي اندريې سوخاروف له انده د « افغانستان د اشغال او يرغل ربښتيني انګيزه شوروي پراختيا غوښتنه وه.» ۱۸۴ / ۲۰ که چېرې په افغانستان کې د شوروي د يرغل وروسته ټيکاو ټينګ شوی وای هغه مهال يې امکانات ډېرېدل ترڅو شوروي اتحاد د فرضي کربنې د هغې خوا پښتنو او بلوڅو د ملاتړ د ترلاسه کولو له لارې په آسانۍ سره د هند سمندرګي ته ځان هم رسولی وای او د ستر پېتر خوبونه په واقعيت اوښتي وای . ځکه دا هم ويل کېږي چې شوروي تودو اوبو ته د رسېدو په موخه پر افغانستان يرغل وکړ. ببځايه نه وو چې د شوروي اشغال پر مهال په پاکستان کې «جهاد افغانستان دفاع پاکستان» شعارونه ورکول کېدل .

د ايديالوژيکي تړاوونو په هکله بايد وويل شي چې د زبرځواکونو او ځواکمنو دولتونو له لوري د ښکلو سياسي شعارونو لکه انترناسيوناليسم، ګلوباليسم، اسلامي اخوت ، بشري حقونه او دموکراسۍ وړاندې کول د وروسته پاتې نړۍ د ولسونو د تيرايستني او د زبرځواکونو لخوا د خپلو موخو او هژمونېستي تګلارو د پټونې لپاره د يوې وسيلې پرته بل څه نه وو او نه دي. د زبرځواکونو له لوري د نورو او په تېره وروسته پاتې دولتونو سره د هغوی د دولتي جوړښت ځرنګوالی ، د حکومتولۍ بڼه او د نورو هيوادونو سره د ايدئولوژيکي تړاونو پربنسټ د اړيکو تينګښت ستراتژيک هدف نه دی بلکه لنډ مهاله يا اوږدمهاله تکتيک دی. ښه بيلګه يې پخپله شوروي اتحاد دی. کله چې د ګرباچف د واکمنۍ پر مهال کرملن دې پايلې ته ورسيد چې نور د ا، خ، د،ګ چې د سوسيالستي ټولنې د جوړولو هوډ يې درلود د دوی ګټې نشي ساتلې او يا د نوموړي ګوند ملاتړ دوی ته دروند تمامېږي د برهان الدين رباني په مشرۍ يې د ۱۹۹۱ کال په نوامبر کې د مجاهدينو يو پلاوی مسکو ته وروباله او دې هوکړې ته ورسره ورسيد چې د کابل په پلاز به رباني کينوي او هماغه دي چې د ملګرو ملتو د سولې پنځه فقره ئيز پروګرام يې د ۱۹۹۲ کال د اپريل په اته ويشتمه د کارملي پرچميانو او د اسلامي جمعيت پر مټ شنډ کړ. دلته ليدل کېږي چې مسکو ته ايديولوژيکي تړاو هېڅ ارزښت نه درلود بلکې مسکو ته د هغوی ملي ګټې مطرح وې.که د ايديالوژيکي تړاو له مخې پر افغانستان يرغل شوی وي نو اشغالګرو ولې خلقيان له واکه ګوښه کړل او د کارمل په مشرۍ پرچميان واک ته ورسول چې خلقيانو هم د پرچميانو په څېر سياسي-ايديولوژيکي باورونه لرل .

د اسلامي بنسټپالو په وړاندې د شوروي بهر په افغانستان کې مبارزه . د دويمې نړيوالې جګړې وروسته د سوسيالستي بلاک د را څرګندېدو او د سوسيالستي ايديولوژۍ او مترقي اندونو د ودې او لاپياوړتيا د مخنيوي يوازېنۍ لاره پانګوالې نړۍ پدې کې ليدله چې شوروي اتحاد د اسلامي ځوښتونو په پياوړې کولو او اسلامي دولتونوپه واسطه محاصره کړي. همدا لامل وو چې لويديځ د سرطان او ټور انقلاب په وړاندې اسلامپالو ډلو ته مالي او تسليحاتي مرستې کولې او په افغانستان کې يې د جګړې اورونه بل کړل چې خلقي حکومت ته يې سرخوړی جوړ کړی وو او د وخت په تېرېدو سره دا ډلې پياوړې کېدلې . لکه څرنګه چې د شوروي اتحاد د منځنۍ آسيا ولسونه مسلمان وو او مسکو لدې څخه وېره درلودله چې اسلامي تنظيمونه په منځنۍ آسيا کې نفوذ وکړي. د وخت د کې جي بي د مشر اندروپوف په وينا مخکې لدې چې اسلامپالې ډلې شوروي اتحاد ته را ورسېږي بايد په افغانستان کې وځپل شي . هماغه دي چې پر افغانستان يې يرغل وکړ. پدې هکله بيا دا پوښتنه را پيدا کېږي چې ولې مسکو پخپل

يرغل سره خلقيان له ډګره وايستل او واک يې د کارمل دلې ته ولېږدولو. د کارمل د ډلې واکمنول هم د شوروي د هڅمونېستي پراختيا غوښتنې تګلارې تر سيوري لاندې عملي جامه واغوستله ځکه کارمل د يوه ګوډاګي په توګه د مسکو د موخو ربښتينې پلې کوونکی وو.

په شوروي اتحاد کې د واک په سرمبارزې په اړه بايد وويل شي چې دا مبارزه روانه وه . خو د سترو دولتونو سياستوال اړين بصيرت لري اوځانته اجازه نه ورکوي چې د خپل هېواد د اوږدې مودې په ترڅ کې منځته راغلې ستراتيژۍ خلاف ګامونه اوچت کړي. لدې امله په شوروي اتحاد کې د واک پر سر مبارزه قطعا د اشغال لامل نشي کېدای.

لکه څرنګه چې وينو د افغانستان اشغال لامل مختلف اړخونه لري . له بله پلوه ټولې سياسي ـ ټولنيزې پديدې د يوه زنځير د کړيو په څير د يوې بلې سره نه شليدونکی تړاو لري. له بله پلوه نړيوال شرايط هم د يوه هېواد په سياسي بهيرونو اغېز لري .لدې کبله اړينه بريښي چې د خلقي واکمنۍ مخکې جمهوري نظام ته ور وګرځو او د هغه مهال نړيوال حالات د شوروي دولت د وضعيت او دريځ پربنسټ وڅېړو.

د افغانستان د اشغال په درشل کې په نړۍ کې د شوروي اتحاد دريځ مخ په کمزورېدو وو . مصر د کمپ ديويد په تړون سره د مسکو له نفوذ څخه وتلی وو. سوريې هم د کورنيو بنسټپالو مذهبي ډلو له ويرې د مسکو سره په احتياط چلند کاوه . په عراق کې ځانغوښتونکي صدام حسين خپل دريځ پياوړی کړی وو او د مسکو پروا يې نه کوله په ليبيا کې ورته حالت تر سترګو کيده. د وارسا د تړون غړي هېوادونو کې شوروي ضد روحيه خورا غښتلې وه. شوروي دولتي اقتصادي سکتور خپل تېر رونق نه درلود او فساد د شوروي دولت او شوروي ټولنې له ځانګړتياوو څخه ګڼل کيدل . خو د شوروي سيال د متحده ايالاتونو او د هغه د ناټويي متحدينو اقتصادي وضعيت بد نه وو او واشنګټن سوسيال دموکراسي خوښتونه ، ګڼ شمېر ښي لاسي او يو شمېرکېڼ لاسي خپل لوري ته په نړۍ کولو سره په نړۍ د واکمنيدو په موخه راکښول او په منځني ختيځ کې عملاً واک چلاوه . که څه هم ايران يې له لاسه ورکړی وو خو پاکستان يې خپل کړی وو او د دوو ځواکمنو دولتونو چين او جاپان سره يې هم اړيکې دوستانه وې خو د شوروي اړيکې ورسره خړې پړې وې. چين د دې وضعيت څخه په ګټې اخېستنې سره د دريمې نړۍ د مترقي غورځنګونو د مشرۍ په موخه ګټه پورته کوله. امريکې په ويتنام کې ماتې خوړلې وه خو د سويلي کوريا سره يې اړيکې خورا تودې وې . د نړۍ په ګوټ ګوټ کې د امريکې د پوځي اډو د جوړېدو لړۍ په قوت سره دوام درلود او سمندري پوځونه يې د پاکستان تر بندرو پورې رسيدلي وو. په سيمه کې شوروي ته يوازې هند ور پاتې وو. دا مهال په افغانستان کې جهادي تنظيمونو د خلقي واکمنۍ خلاف مبارزه کوله او د وخت په تېرېدو سره غښتلي کېدل او د خلقي واکمنۍ د نسکورېدو له امله افغانستان هم د شوروي ضد تګلاره غوره کوله . ددې ګواښ د مخنيوي په موخه يې پر افغانستان يرغل وکړ او د کابل په پلاز يې ښه غوږنيوونکی کارمل کېنولو ترڅو د ايران کېڼ خوځښت ته قوت ور وبښي پدې تمه چې د ايران د اسلامي جمهوريت امريکايي ضد دريځ ته د توده يانو پواسطه د امپرياليزم پرضد د مترقي ځواکونو د مبارزې رنګ او بڼه ورکړي. په دواړو ګاونډيو هيوادونو افغانستان او ايران کې د پرچميانو او توده يانو په واکمنولو سره د سيمې د لويديځ پلوه دولتونو خلاف ولسونه راوپاروي پدې خام خيال چې مسکو به وکولی شي خپلې ماتې جبران کړي او خپل نړيوال اعتبار لوړ کړي. د کارمل د واکمنۍ په لومړيو کې د آيت الله خميني په پته د له درناوی ډک ليک استول او د امريکې د امپرياليزم خلاف د دواړو مسلمانو هيوادونو په ګډې مبارزې ټينګار د مسکو د ارادې پرته ناشونی وو.

څلورم څپرکی

افغانستان د شوروي اشغال پرمهال

د۱۹۷۹ کال د دسمبرپه اووه ویشتمه (مرغومي شپږمه) د تاجکستان د پلازمېنې دوشنبې د(بوران) په نامه راډیو چې د کابل راډیو فریکونسۍ نیږدې یې خپرونې لرلې د مابنام د اوو بجو شاوخوا د ببرک کارمل وینا خپره کړه چې په یوه برخه کې یې راغلي وو : « زه ببرک کارمل د افغانستان د خلک دموکراتیک واحد ګوند د مرکزي کمیټې، د افغانستان د دموکراتیک جمهوریت د انقلابي شورا ، د افغانستان دموکراتیک حکومت له خوا تاسو د افغانستان ځوریدلو مسلمانو سني او شیعیه هیوادوالو ، پوهانو او روحانیونو،د هیواد د اتل اردو سرتیرو او افسرانو،ملي سوداګرو او ملي پانګه والو ته د حفیظ الله امین دا د امریکي د خونخوار جاسوس اوعوام غولوونکي جبار دیکتاتور د فاشیستي رژیم د نسکوریدو له امله مبارکي وایم ...، د اردو او د ا ، خ ،د ،ګ د انقلابي حرکت له امله
او د امین د فاشیستي رژیم په نسکوریدو سره زمونږ د ګران هیواد افغانستان ملي خپلواکي او آزادي او د ثور پرتمین انقلاب ګټې خوندي شوې ... » ۱۸۶ / ۳ وینا په دې شعارونو پای ته رسیدلې وه : مرګ په نادري ستمګرو او ویني زبیښونکو امینیانو! مرګ په ارتجاع او امپریالیزم او د هغو په ځنځیري سپیانو! مخ په وړاندې د ثور د پرتمین انقلاب د سترو آرمانونو د سولې ،آزادۍ ...
د بوران رادیو په اړه باید وویل شي چې شوروي مقاماتو د ۱۹۷۹ کال د دسمبر په اتمه په افغانستان کې خپل سفارت ته داسې لارښوونه وکړه:« په کابل او نورو ولایتونو کې په ډېر ځیراو پاملرنې له دوشنبې څخه د افغانستان پر لور د بوران په نامه د خپرېدونکي خپرونې ځرنګوالی ترڅارنې لاندې ونیسئ او پدې اړه خپل اند مونږ ته راولېږئ چې خپرونې یې په څه ډول اورېدل کېږي.» ۲۰۰/۱۲۴ دې دا معنی لرله چې آیا د دې رادیو خپرونې د کابل د راډیو د فریکونسي سره برابرې دي که نه. د کارمل د وینا په پای کې شعارونه ښیي چې هغه د یوه سیاستوال او د یوه هیواد د مشر په څېر نه بلکه د یوې اعتراضیه مظاهرې د ښکنځلمار ویناوال په رول کې راڅرګند شو. د کارمل په وینا کې د نادري ستمګرو په پته د سپکو سپورو د ویلو اړتیا څه وه . ځکه هغه مهال نه د نادرخان کورنۍ واکمنه وه او نه دې کورنۍ د افغانستان د ننه کومه جبهه لرله. که د امینیانو خلاف یې سپکه ژبه کاروله کوم اعتراض شتون نه درلود ځکه امین په افغانستان واک چلولو. د شورویانو له تیري وروسته کارمل خپل لومړی مطبوعاتي کنفرانس د ۱۹۸۰ کال د جنوري په دریمه یعنې د اشغال یوه اونۍ وروسته د چهلستون په مانۍ کې ورکړ او دا پردیو واک ته رسولی د خپلواک مشر په رول کې د خبریالانو مخې ته ودرېده. کارمل مخکې لدې چې د خبریالانو پوښتنو ته ځواب ووایي هغوی یې د دوستو او د ښمنو هېوادونو په استازو ووېشل. هغه د بي بي سي د خبریال د دې پوښتنې چې « آیا د حفیظ الله امین حکومت د واکمن حکومت په توګه د خپل حکومت د نسکورولو په موخه شوروي قوتونه وغوښتل چې افغانستان ته راشي، په غوسې سره د سګرټو قوطی د خبریال پر لوري واچاوه او و یې ویل : د انګلیس د زاړه امپریالیسم استازی ! دری ځله مو زمونږ په هېواد تېری وکړ او غابښ ماتوونکی ځواب مو ترلاسه کړ! کفایت کوي.» ۱۸۷ لکه څرنګه چې هغه د خبریال پوښتنې ته ځواب نه درلود نو د یوه ماشوم په څېر یې خبریال ته د هغه د نیکونو د ماتې پېغور ورکړ. همدا رنګه له کارمل څخه د هغه په دوهم مطبوعاتي کنفرانس (مرغومي شلمه) کې د انګستان د تلویزیون یوه خبریال داسې پوښته وکړه. جلالتمآب لیونېد برژنف د مبارکۍ په تلګرام کې تاسې ته په دموکراتیک ډول د افغانستان د حکومت د مشر په توګه مبارکي ویلې ده.زما پوښتنه دا ده چې تاسې په څرنګه دموکراتیک ډول وټاکل شوئ ، په څه ډول شرایطو کې وټاکل شوئ او همدا

رنګه که داسې وي نو ولې شوروي ځواکونو تاسې ته د واک په نيولو کې مرسته وکړه ؟
ځواب: د بريتانيا د امپرياليسم د پخواني آشنا استازی چې پخوا يې دری واړې زمورږ هېواد اشغال کړ او دری واړې يې ماتې و خوړله ستا پوښتنې ته به ځواب ووايم . که ستاسې په ياد وي د ثور د ستر انقلاب وروسته زه د انقلابي شورا او صدراعظم مرستيال او د افغانستان خلک دموکراتيک ګوند منشي وم. وروسته له هغې چې د امين د باندې او د امينيانو په وجود کې د امريکا د امپرياليسم د سي آی ای د توطيې له امله ارواښاد نورمحمد تره کی په شهادت ورسېد د ا، خ ، د ، ګ غوڅ اکثريت د مرکزي کمېټې اصولي غړو او د افغانستان د دموکراتيک جمهوريت د انقلابي شورا اکثريت غړو پرېکړه وکړه چې د حفيظ الله امين د باندې په وجود کې د امريکا د امپرياليسم د سيا جاسوسي سازمان توطيه له منځه يوسي . هغه اصوليت چې زمورږ په ګوند او دولت کې موجود و دوی زه د راتلونکي عمومي منشي او د انقلابي شورا د رييس او صدراعظم په توګه و ټاکلم.»۱۸۸ / ۳۲۲ پدې اړه د اسوشتيدپرس خبريال تری پوښتنه وکړه : څرنګه چې جلالتمآب وفرمايل چې امين د امريکې جاسوس وو،ولې هغه د شوروي اتحاد لښکر راوغوښت؟ کارمل ځواب ورکړ: « حفيظ الله امين د امريکا اجنټ د شوروي اتحاد څخه د محدودو قطعاتو د مرستې غوښتنه نده کړې بلکې دا مرسته د افغانستان د دموکراتيک جمهوريت د انقلابي شورا په اراده او د رايو په اتفاق صورت نيولی دی.» ۱۸۷/ ۲۳۵ د کارمل د مرغومې د شپږمې وينا او لومړۍ دوې مرکې د اضدادو ټوليزې دي . لامل يې دا دی چې هغه چمتو نه دی واک ته د ده د رسيدو ربښتينی انځور وکاږي. کارمل ځان د هغه ګوند او حکومت مشر معرفي کوي چې همدې ګوند هغه څه د پاسه يو کال مخکې (د۱۳۵۷ کال د لينديز شپږمه) له ګوند څخه شړلی او حکومت هغه د هېواد له تابعيته محروم کړی وو. کارمل په خپله وينا کې هڅه کړې ثابته کړي چې د خلقي حکومت په راپرزولو کې افغان پوځ لاس درلود. خو واقعيت دا دی چې د دسمبر په اووه ويشتمه د واکمنۍ خلاف د پوځ يو کوچنی جزوتام (دلګی) هم نه و راپاڅيدلی بلکې واکمنۍ ته د شوروي لښکرخاينانه غلچکي يرغل د پای تکی کيښود. د جنرال لياخفسکي په وينا « کارمل ژمنه کړې وه چې د هغه ۵۰۰ تنه جنګيالي به زمورږ سره مل شي. د هغوی لپاره وسلې او بمونه راوړل شول ، انتظارمو ويوست . د۵۰۰ تنوڅخه يو تن راغی.» ۴۹ / ۱۵۰ ښايي دا يو تن د مير اکبر خيبر ورور بسم الله وي چې د کورنيو چارو په وزارت کې يې دنده لرله. د کارمل له لوري دا ادعا چې پوځ واکمنۍ ته د پای ټکی کيښود څه موده وروسته يې په خپله ناسمه وبلله او وايي: « که چيرې د شوروي سوسيالستي اتحاد بې غرضه او د وروګلوی مرستې نه وای د ثور بريالی انقلاب به خپل نوي پراو ته نه ننووت او نن به نه يوازې په افغانستان بلکه په سيمه کې يوه ستره غميزه منځته راغلې وه.» ۱۸۷/ ۱۵د کارمل پورتنۍ ضد او نقيض ويناوې ښيي چې نومورۍ هڅه کوي واقعيتونه پټ کړي چې دا امکان نلري ځکه لمر په دوو ګوتو نه پټېږي او بربنډ وسلوال يرغل او اشغال هم د پټېدو نه دي.« دلته که له انقلابي شورا څخه مقصد د نورمحمد تره کي انقلابي شورا وي نو د هغه په ژوند کې خو روسان رانغلل نو د هغه له مرګه وروسته روسانو د هغه ټرون عملي کاوه ؟ او که د امين د وخت له انقلابي شورا څخه مقصد وي نوهغه خو دی خپله ردوي چې امين نه دي راغوښتي . بله عجيبه خبره خو دا ده چې راغوښتي هغوی دي (!) خو قدرت ته يې دی ورساوه؟ » ۱۸۹/ ۱۸ البته مسکو هم ورته ستونزې لرلې او څرګندونې يې د کارمل په شان ضد اونقيض وې. د شوروي اړخ د ضد اونقيض څرګندونو په هکله باريس ګروموف په افغانستان کې د شوروي لښکر وروستی قوماندان د ملګرو ملتو په غونډه کې چې پدې غونډه کې شاه محمد دوست د بهرنيو چارو وزير د ډول ډول پوښتنو سره مخامخ شو د شوروي اتحاد د بهرنيو چارو وزير ګرومیکو خبرې راوړې چې شاه محمد دوست ته وايي: « تاسې ملګری وزير زيات دليلونه لرئ نه د تورن په بڼه بلکې د يوه اړخ په توګه وينا وکړئ . اړين دي پر دې ډډه ولګوئ

چې شوروي اتحاد د افغانستان د جمهوري حکومت د پرله پسې غوښتنو په ځواب کې د شوروي اتحاد مشرتابه د خپلو ځواکونو يوه برخه افغانستان ته واستوي. دا غوښتنې مخکې هم د نورمحمدتره کې د مسکو نه په خپلې لیدنې او هم د حفیظ الله امین لخوا شوې وې.» ۷۶/۱۹۰ دا چې کارمل په خپله لومړۍ وينا کې وايي د امين په نسکوريدو سره د افغانستان خپلواکي او آزادي خوندې شوه ځو کاله وروسته د شوروي اتحاد د صنفي اتحاديو د نشراتي ارګان (ترود) سره په مرکه کې ردوي او وايي : « ستاسو سلاکاران هر چيرې وو په پوځ ، په خاد ، په دولتي ادارو، په ډله ئيزو رسنيو، ښاروالۍ ، د لوړو زده کړو په بنسټونو، په هرځای کې، زه د يوه خپلواک او آزاد هيواد لارښود نه وم زمونږ هيواد يو نيول شوی هيواد وو چې په واقعيت کې تاسو فرمان ورکاوه .» ۱۹۱ / ۱۱۰ د کارمل دا کار د ستايلو وړ دی چې د خپلې بلواکي واکمنۍ ترخه واقعيتونه يې د خپل ژوند په وروستيو کې درک کړل خو د ده ځيني ملګري او په هغو کې د هغه صدراعظم کشتمند دا نه مني چې د شوروي لښکر د تيري له امله د افغانستان پرخلکو تپل شوي رژيم د « هر ډول خپلواکۍ نه بې برخې وو ، د کوچنيو کارونو څخه نيولې تر لويو پورې د شورويانو له خوا اداره کيدل. »۳۹ / ۹۳۶ عجيبه لا دا ده کارمل واک ته د ده د رسولو وروسته د ثور د اوومې وسلوال پاڅون ته د ثور ستر انقلاب وايي خو کله چې مسکوهغه د۱۹۸۵ کال په اپريل کې د واک څخه ګوښه کړ او په مسکو کې يې ساته همدې ستر انقلاب ته ستر جنايت وايي. د۱۹۸۹ کال په دسمبرکې د پراودا د شوروي کمونست ګوند ارګان خبريال د نوموړي څخه د ثور انقلاب په هکله وپوښتل وويل : « د اپريل انقلاب د افغانستان د خلکو په وړاندې يو سترجنايت وو. کله چې خبريال وويل : اوهو! خو تاسې ددې انقلاب د فعالو ګډون کوونکو او حتی مشرانو څخه وئ . نو تاسې هم يو جنايتکار ياست ؟ ببرک کارمل خپل لاس د اعتراض په ډول پورته کړ او ويې ويل : نه خير! زه مخالف وم انقلاب زما او د ګوند د ارادې پرته پيښ شو.» ۱۹۲ که د کارمل دا خبره ومنل شي نو د خپلې واکمنۍ پر مهال يې ولې د ثورانقلاب د نوي بشپړتيايي پړاو خبرې کولې ، د ثور د ستر انقلاب د بري شعارونه يې ور کول او ګوندیان يې هڅول چې د سر په بيه د ستر انقلاب يا د ده په خبره د سترجنايت په پايله کې راپنځېدلې واکمنۍ څخه ساتنه وکړي ؟

د پورتنيوځرګندونو په پام کې نيولوسره د بوران د راديو څخه د کارمل د وينا د خپريدو وروسته کله چې د کابل راديو هم شوروي پوځيانو ونيوله د کارمل ثبت شوې وينا چې د امين د واکمنۍ په نسکورېدو څرګندله څو ځله خپره شوله. کله چې د کارمل وينا خپريده « ببرک کارمل په بګرام کې د شوروي پاراشوټ – ديسانټ غوندې او د کی جی بی د اوومې اداري د ساتونکو په واک کې وو چې قوماندان يې ن.ای سردیوکف وو.د امين له وژلو وروسته د دسمبر د اووه ويشتم په مابنام يوری اندروپوف د کارمل سره اړيکه ونيوه هغه ته يې د خپل ځان او ليونيدايليچ بريژنف له لوري د انقلاب د دويم پړاو او د افغانستان د دموکراتيک جمهوريت د انقلابي شورا د رئيس په توګه د هغه د ټاکنې مبارکی وويله. » ۱۵۲/۴۹ کله چې په کابل کې شوروي يرغلګرو امين او د هغه لوړپوړي پوځيان ترور کړل او په وضعيت واکمن شول د دسمبر په اته ويشتمه کارمل او اناهيتا دواړه د شورويانو په پوځي يونيفورم ملبس د بګرام د هوايي ډګر څخه د کی جی بی د ځانګړي ځواک په ملتيا په ټانک کې ناست کابل ته راوليږدول شول. ويل کېږي لومړی صدارت او وروسته د چهلستون مانې ته يوړل شول. په همدې ورځ د مابنام په خبري سرويس کې د افغانستان د دموکراتيک جمهوريت دولت اعلاميه خپره شوه چې پکې راغلي وو:« د افغانستان دموکراتيک جمهوری حکومت د افغانستان د خارجي دښمنانو پرله پسې لاسوهنو او ورانکاريو ته په کتنې سره د ثورانقلاب د لاسته راوړنو، ځمکنۍ بشپړتيا، ملي خپلواکۍ او د سولې او امنيت د ساتلو په موخه د۱۹۷۸ کال د دسمبر د پنځمې د دوستۍ ، ښه ګاونديتوب اوهمکارۍ د لوزنامې

پربنسټ د شوروي اتحاد څخه په څوځو ځله او په ټينګار د پوځي مرستو په شمول د بيړنيو سياسي او اقتصادي مرستو غوښتنه کړې وه. د شوروي اتحاد لوري د افغان اړخ غوښتنو ته مثبت ځواب ورکړ.» ۲۵۲ / ۱۰۶ د دسمبر په اته ويشتمه (مرغومي اوومه) ډله ډله پرچميان اماني لېسې ته ورتلل او اړين دستورونه يې ترلاسه کول. جنرال نبی عظيمي د اماني ليسې د هغې ورځې د خپلو سترګو ليدلی حال داسې انځوروي :« په اماني ليسه کې سترمحشر دی،د ښاديو ولولې اوهورا ويل ، د چکچکوغږونه له لېرې اوريدل کيږي، د بغل کښيو بازار، د مچولو او د تودو غيږو نيولو بازار ...» ۳۸۶/۱۹۳ پرچمي ځوانانو چې سپين بازوبندونه يې لرل د ښار ځلور لارو او د دولتی بنستونو مخې ته چې شوروي ټانکونه او زرهپوښونه ولاړ وو تلل او ښاريانو ته د امين د رژيم د نسکوريدو او هيواد ته د شوروي لښکر د راتګ په اړه معلومات ورکول ګواکې چې دا لښکر د افغان ولس لاس نيوي او مرستې لپاره راغلي دی. خو افغان ولس ، ملي دموکراتيکو کړيو او په هغو کې غوڅ اکثريت خلقيانو د شوروي لښکر راتګ د افغان ولس او د دې هيواد د تاريخ د غميزې پيل ګڼلو.

د ببرک کارمل واک ته رسيدو نه د څه د پاسه د ځلورو لسيزو په تيريدو سره د خلق دموکراتيک ګوند په سندونو او د هغه د پلويانو له لوري د کارمل په اړه دوو پوښتنو ته ځواب ندی ويل شوی. يو د هغه قومي ټراو او بل د ا، خ، د،ګ د عمومي منشي، د ا، د،ج د انقلابي شورا د رئيس او صدراعظم په توګه د هغه ټاکنه. خو د کارمل په اړه دا واقعيت د لمر په څېر روښانه دی چې هغه د يوه ځانپاله لوېدلي وګړي په توګه واک ته د رسېدو په موخه هر خيانت او حتی وطن پلورنې ته چمتو وو له همدې کبله هغه ته ولس دوهم شاه شجاع ويل او خلکو دا لاندې بيت :

سکه زد بر سيم و زر شاه شجاع ارمني
نور چشم لارد و برنس خاک پای کمپني

داسې اړولی وو :

تکيه زد بر تاج و تخت کارمل پرچمي
نور چشم برېژنف خاک پای کې جې بې

کارمل ډېر ژر د ګوند نوې رهبري (مرکزي کميټه او سياسي بيرو) او خپله کابينه د مسکو د منظوري وروسته اعلان کړله. د هغه سياسي بيرو له پنځو تنو(ببرک کارمل، اناهيتا راتبزاد، سلطانعلي کشتمند، صالح محمدزيري او دستګيرپنجشيري) څخه جوړه شوې وه او د حکومت غړي يې لاندې کسان وو:

۱- ببرک کارمل ،د انقلابي شورا رئيس او صدراعظم	پرچمی
۲- اسدالله سروري، د صدراعظم لومړی مرستيال او د انقلابي شورا مرستيال	خلقی
۳ - سلطانعلی کشتمند ، د صدراعظم دوهم مرستيال او د پلان وزير	پرچمي
۴- شاه محمد دوست، د بهرنيوچارو وزير	پرچمی
۵ – محمدرفيع ، د دفاع وزير	پرچمی
۶- عبدالوکيل، د مالیې وزير	پرچمی
۷- عبدالمجيدسربلند، د اطلاعاتو او کلتور وزير	پرچمی
۸- عبدالوهاب صافی، د عدليې وزير	پرچمی
۹- اناهيتاراتبزاد، د ښوونې او روزنې وزيره	پرچمی
۱۰- عبدالغفارلکنوال، د کرهنې او ځمکواصلاحاتو وزير	پرچمی

۱۱ – فيض محمد، د سرحدونواو قبايلو وزير پرچمی
۱۲ - نجيب الله ،د دولتي اطلاعاتي خدماتو(خاد) رئيس پرچمی
۱۳-سيدمحمدگلابزوی ، د کورنيو چارو وزير خلقی
۱۴- محمداسلم وطنجار. د مخابراتو وزير خلقی
۱۵- گلداد ، د لوړو او مسلکي زده کړو وزير خلقی
۱۶- رازمحمدپکتين ، د اوبواو بريښنا وزير خلقی
۱۷ – نظرمحمد ، د فوايدعامي وزير خلقی
۱۸-شيرجان مزدوريار،د ترانسپورت وزير خلقی
۱۹- محمداسمعيل دانش، د کانواوصنايعو وزير خلقی
۲۰ - محمدابراهيم عظيم، د روغتيا وزير (ناڅرګند)
۲۱ -محمدخان جلالر، د سوداګرۍ وزير (هغه د ک . ګ. ب سره په اړيکو لرلو تورن دی.)

کارمل ته د خلقي مشرانو بيعت

د شوروي اشغالګرو له لوري د امين د ترور وروسته ماخوستن ناوخته کابل راډيو يوه اعلاميه خپره کړه او پکي راغلي وو چې د ګوند د مرکزي کمېټي ، انقلابي شورا او حکومت غړي سبا سهار د راډيو ټلويزيون تالار ته تشريف يوسي او دا اعلاميه د مرغومي په اوومه سهار بيا خپره شوله. که څه هم د مرغومي په شپږمه مابنام ګوندي مشران پوهېدل چې شوروي يرغلګرو دولتي مشر وژلی دی خو ځېنو يې ځانونه ناخبره اچولي لکه څرنګه چې زيری پدې اړه ليکي : « سهار مې ډېر تلوار وو، چې د افغانستان راديو ته ولاړشم، او ژر را معلومه شي څه پېښه ده.» ۴۰ / ۴۵۰ د دې اعلاميې په وړاندې د يو شمېر مشرانو د غبرګون په هکله د ګوند د دارالنشاء مشر ليکي: « سهار وختي مې د کابل راديو په څپو کې د وسله وال پوځ د سياسي چارو د لوی رييس محمد اقبال وزيري وينا واورېده چې د لاندې خبرو په ترڅ کې يې خپل ځان ته د کنځاوو په کولو سره خوشالي څرګندوله : د دکتاتور او تروريست حفيظ الله امين فاشېستي رژيم نسکور شو...، بيا د ګوند د مرکزي کمېټي او د دولت د انقلابي شورا غړو ته د راديو له لارې اعلان وشو چې په بېړه سره دې د ملي تلويزيون تالار ته تشريف راوړي.په ۱۰۴ بلاک کې د مرکزي کمېټي او انقلابي شورا استوګنو غړو ټاکل شوي ځای ته په داسي خندا او خوشالۍ سره تشريف يووړ چې تا به فکر کاوه چې بيا له سره په نويو، لوړو او دبدبه لرونکو پستونو باندې ټاکل کېږي.» ۱۲۲ / ۲۲۷– ۲۲۸ د غوربندي په وينا په تالار کې څوک ناسوب نه وو يعنې د دولت ټول لوړپوړي هلته ورغلي وو. دوی په تالار کې کارمل ته د دولت د مشر په توګه د مبارکی پيغام هم ليکلی او پدې ډول يې کارمل ته بيعت وکړ. د زيري په وينا تبريک ليک لومړی بارق ليکلی وو. خو«ميثاق هغه څيرې کړاو ويل چې بارق بيا هم کارمل تر ضرورت زيات ستايلی او غير لازمي خبرې يې ليکلې وې . وروسته ميثاق د ببرک کارمل په نامه تبريک خط وليکی .» دا مهمه نه ده چې د کارمل په پته ضروري يا غيرضروري خبرې ليکل شوې وې مهمه دا وه چې په خپله ميثاق او د ګوند ټولو مشرانو اشغال ته لبيک ويلی دی. د ميثاق ساده ګي پدې کې وه چې هغه په بيعت ليک جملو ته کتل نه د ليک منځپانګې ته چې ده پخپله پردیو واک ته رسولي ته بيعت ليک وليکلو او نورو ټولو که ځانونه د امين مخالفان ګڼل او يا د امين پلويان بربنډ اشغال ته سرونه ټيټ کړل . ګوندي مشران په راديو کې دوې ورځې وساتل شول او په دريمه

ورځ په دوولسو شوروي ټانکونو کې د ځرخي پله زندان ته ولېږدول شول. په ټانکونو کې د هغوی د کېنولو مسؤلیت دوو پرچمي کدرونو عبدالکبیر رنجبر او حشمت اورنګ لرلو، هغه رنجبر چې د ناټویي اشغال په ګټه په رسنیو کې خورا فعال وو ، ګوند یې هم جوړ کړی وو او د بلواک فاسد دولت د ولسي جرګې غړی هم پاتې شوی دی. د میثاق د وینا له مخې د امین د کابینې د غړو چورت هغه مهال خراب شو چې « ټانکونو د ځرخي پله په لور حرکت وکړ.» دا مهال د ځوکیو د شوقیانو سر خلاص شو چې د دبدبه لرونکو ځوکیو پرځای باید د زندان کړاوونه و ګالي. د خلقیانو له لوړپوړو څخه یوازې د مرکزي کمېټې د دارالنشاء د څانګې رییس محمد علي هوما د اشغال شپږ ورځې وروسته د ا ، خ ، د ، ګ د مرکزي کمېټې « تاریخي اعلامیه» خپره کړه چې پکې یرغل غندل شوی وو. دې اعلامیې هغه اته کاله د ځرخي پله د زندان مېلمه کړ.پدې هکله په زړه پورې دوې خبرې دي. یوه دا چې کله په زندان کې د عدلیې وزیر او لوی څارنوال شرعي جوزجاني لدې اعلامیې خبرېږي ویلي یې وو:« هوما څه حق درلود چې زموږ په غیاب کې دا ډول خپلسری کار وکړي.» بل دا چې د هوما په وینا د امین د دسترخوان یوه ملګري د هوما د زنداني کېدو په اړه ویل چې هغه دستوري بندي شوی دی. دې دا معنی لرله چې هوما د دوی په څېر د زنداني کېدو دوسیه نلري. هوما دا اعلامیه وروسته له هغې خپره کړله چې د ګوند د مرکزي کمیټې اپراتو ، د ګوندي کمېټو غړو ته اشغال د منلو وړ نه وو او دی یې هڅولی چې دا اعلامیه خپره کړي. په خلقي مشرانو کې اسدالله سروري هغه څوک وو چې د اشغالګرو سره یوځای راغی او د اشغال لاندې دولت کې دوهم مقام درلود خو ډېر ژر خپلې نه ښونکې تېروتنې ته متوجه شو او د اشغال ضد دریځ یې غوره کړ. د سروري د دریځ په هکله شوروي څارګرو او سلاکارانو مسکو ته دا رنګه رپوټونه استول: « هغه (سروري) د ۱۹۸۰ کال په لومړیو کې په ښکاره ډول ویل چې شوروي دې هغوی (خلقیانو) ته واک وسپاري او خپل هېواد ته دې ولاړ شي.» ۱۸۳ / ۱۸۸ د سروري د دا ډول دریځ پایله دا شوله چې هغه د سفیر په نامه منګولیا ته تبعید شي. د یرغل وروسته لومړیو ورځو کې د څه د پاسه ۱۶۰ تنه لوړپوړي خلقیان او څو تنه ځوانان د امینیانو په نامه زنداني شول خو د وخت په تېرېدو سره د باندېستانو،امینیانو او فرکسیونبازانو په نامه په مرکز او ولایتونو کې د خلقیانو بندي کولو لړی پیل او د ګوند د واکمنۍ ترنسکورېدو پورې یې دوام وموند. ویل کېدل چې د مرغومې د شپږمې د لومړیو ورځو په زنداني کولو کې دریو تنو لوړپوړو خلقي پوځیانو(سروري، ګلابزوی، وطنجار) رول درلود . وروسته خلقي کدرونه د پرچمیانو له خوا د شورویانو د همغږۍ وروسته زنداني کېدل . لومړی ډله خلقی مشران چې له بنده خلاص شول زیری او پنجشیري وو چې د یوې اونۍ وروسته آزاد شول بیا بارق، لایق ، میثاق او هاشمي خلاص شول. خو هاشمي بېرته زندان ته واستول شو. کارمل زېري ته د هاشمي بېرته زندان ته د لېږلو په هکله ویلي وو چې هاشمي د اشغال مخکې په بدخشان کې د حکومت د ځانګړی استازي په توګه ډېر خلک وژلي دي او ژوند ته یې ګوابښ دی. هاشمي د تنظیمونو د واکمنۍ په لومړیو کې په کابل پوهنتون کې ووژل شول . البته هاشمي او شېرمحمد ولسي یوازینی خلقي لوړپوړي وو چې د تنظیمونو په واکمنېدو سره ترور شول، نور پاتې بندیان د امینیانو په نامه په بند کې پاتې شول. دې بندیانو بیا د خپلې بېګناهۍ له امله کارمل ته دوهم لیک یا عریضه استولې چې د دوی له بنده خلاص کړي. هغه مهال او تردې دمه هغه خلقیان چې ځانونه د امین پلویان ګڼي وایي چې دوی د اشغال ضد وو. پداسې حال کې که دوی د اشغال ضد وای نو ولې یې د نوې بلواکي واکمنۍ بلنې ته مثبت ځواب ورکړ، را دیو ته لاړل او کارمل ته د مبارکۍ لیک خو په واقعیت کې بیعت لیک لاسلیک کړ ؟ دا بیا ښیي چې هغوی په خپله خوښه رادیو تلویزیون ته لاړل، د نورو خلقي مشرانو په څېر کارمل ته د مبارکۍ پیغام واستولو یعنې دا چې هغه ته یې بیعت وکړ. که دوی د زیري، پنجشیري او نورو په څېر له زندان څخه

خلاص شوې وای او د اشغال لاندې پرچمي واکمنۍ کې دنده ورکړې وای په پوره لیواتیا او رښتینولۍ سره به یې د اشغال زېږنده واکمنۍ کې دندې تر سره کړې وې. پردې بنسټ اشغال ته په لبیک ویلو کې په خلقي مشرتابه کې د امینیانو او د امین د مخالفانو ترمنځ هېڅ توپیر نشته دی. غوره بېلګه یې میثاق دی .هغه له بند ځخه خلاص شو او د شوروي د یرغل وروسته د ګوند په لومړي پلنوم کې د برخه اخېستونکي په نامه ور بلل شوی وو. خو کله چې مسکو خبر شو د هغه مخه یې ونیوله او پدې اړه به له ده ولولو: « دا وخت صالح محمد زیری راغی او د سالون د دروازې نه یې په اشارې سره وغوښتلم . زه له خپله ځایه پورته شوم او هغه ته ورغلم. هغه زما لاس ونیو او زه یې بهر ته بوتللم...، را ته و یې ویل د پلنوم دایرېدل ستا له املې ځنډېدلی دی. ما وپوښتل ولې؟ هغه وویل له هماغه ځایه احوال راغلی چې ته باید په پلنوم کې نه وې. ما وویل له کومه ځایه احوال راغلی دی؟ هغه وویل له هغه ځایه چې باید احوال راغلی وای. ما وویل هغه ځای څه حق لري چې زمونږ د ګوند په کورنیو چارو کې لاسوهنه وکړي؟ » عجیبه دا ده چې دواړه له شرمه یا له ډاره د هغه ځای نوم نه اخلي چې میثاق باید په پلنوم کې ګډون ونکړي . آیا د میثاق له انده د افغانستان نیول او د امین وژل د ګوند او افغانستان په کورنیو چارو کې لاسوهنه نه وه؟ خو کله چې د ده مخه نیسي چې د ګوند په مشرتابه کې راڅرګند نشي هغه د ده د ګوند په کورنیو چارو کې لاسوهنه ګڼي او که دی د مرکزي کمیټې غړی شوی وای هغه مهال به ده هم اشغال ته انترناسیونالستي دنده ویله .

د امین پلویان تر دې دمه ځانونه اشغال ضد او د اشغال زېږنده واکمني نامشروع ګڼي له همدې املې بندیان او یا په کورکې کېنول شول. خو ولیدل شول چې کله نجیب له بنده آزاد کړل زیاترو یې د نجیب د حکومت سره لکه نورو خلقي مشرانو همکاري پیل کړه. پدې اړه په زړه پورې خبره دا وه ترڅو چې د دوی سره شوروي سلاکارانو ونه لیدل د نجیب په حکومت کې د کارکولو فرصت ورنکړل شو . پدې هکله میثاق د خپل کتاب په۵۵۸ - ۵۵۹ مخونو کې توضیحات ورکړي چې دی او شاه ولي شوروي سفارت ته غوښتل شوي وو او د سفارت یوه کارکوونکي یعني د کې جې بې کوم غړي ورته ویلي وو:«اوس چې زمونږ پوځیان له افغانستان ځخه وتلي دي باید ټول ځواکونه د سولې او د ملي روغې جوړې له تګلارې ملاتړ وکړي او سره یو شي ترڅو جګړه په افغانستان کې پای ته ورسېږي ...، دا موضوع ستاسو یو ملي امر دی چې باید د خپل ګوند پخواني مخالفتونه هېر کړئ او باید یو نوی ارګانیګ یووالی منځته راشي. » لدې کتنې وروسته میثاق د کابل د بناروال په توګه مقررشو. دا کتنه ښیي چې د شوروي اشغالګرو له وتلو وروسته شوروي سفارت د لوړپوړو ګوندي او حکومتي چارواکو د ګومارلو او ګوښه کولو واک درلود. له بلې خوا دا هم ښیي چې د امین د پلویانو د اشغال زېږنده بلواکي پرچمي واکمنۍ سره همکاري پیل کړله. د امین د پلویانو له لوري د نجیب په حکومت کې کار کول دا معنی ورکوي چې ګواکې نجیب د شوروي اشغال زېږنده واکمنۍ چارواکی او د کارمل د واکمنۍ د وژنو او شکنجو دوزخي اداري (خاد) مشر نه وو. ددې بندیانو ځخه د ۱۳۵۹ کال د غبرګولي په میاشت کې دیارلس تنه اعدام او نور د نجیب الله د واکمنۍ پرمهال له بنده خلاص شول. د محمود سوما، عبدالرشید جلیلي او منصور هاشمي پرته د امینیانو په نامه خلقي مشرانو نجیب ته بیعت وکړ او د اشغال زېږنده حکومت سره د نورو خلقیانو په پرتله رښتیني همکاري پیل کړله. په زړه پورې لا دا ده چې نجیب دوی ته د بند د مودې تنخواوې هم ورکړې ، ځینو ته یې د بند د مودې ترفیع او زیاتو ډاډمنو ته یې ځو ترفیع ګانې ورکړلې. پدې بندیانو کې داسې یو پوځی هم وو چې بریدمن زنداني شو او د اتو کلو زندان تېرولو وروسته جنرال راووت. دې زیاتو ډاډمنو امینیانو ته په واقعیت کې زندان اکادمي یا پوهنتون وو.

د امينيانو په نامه يوه ټيت پوړي بندي د امين د دوو وزيرانو (صديق عالميار او ظريف) له خولې چې وروسته دواړه اعدام شول وايي: «عالميار ويل زه وژل کېږم خو تاسو ته وايم چې کله له بنده خلاص شوئ په ګوند او حکومت کې کار وکړئ ، شوروي ملګري به وپوهوئ چې موږ شوروي ته وفادار يو او پرچميانو تاسو غولولي ياست. ظريف ويل . مونږ ځان ملامت ګڼو چې موږ لښکر پرېښود اوهغوی ته مو ونه ويل چې څه وکړي.» د لښکر څخه د ظريف موخه خلقيان دي. د دې سوېتستانو له څرګندونوڅخه ښکاري چې هغوی د شوروي د خاينانه تيري په لومړيو ګړيو کې د رادیو څخه د اعلان وروسته ډاډمن شوي وو چې دوی ته شورويان څه نه وايي ، سبا ته راديوټلويزيون ته تللي چې هغوی به بيا په دبدبه لرونکو څوکيو و ګوماري . دې رښتينو سووېتستانو د خپلو شوروي دوستانو له لوري د بندي کېدو او بيا وژل کېدو هېڅ فکرهم نه کاوه خو په زندان کې د هغوی څخه د څېړنو وروسته پوهېدلي دي چې وژل کېږي خو سره لدې شورويانو ته وفادار وو او ځوانان يې هڅول چې د اشغال زېرنده واکمنۍ کې کار وکړي اوشورويانو ته وفادار پاتې شي. د صديق عالميار د شوروي پالنې په اړه د (کام) يو کارکوونکي وايي : « د مرغومي د شپږم په مابنام په صدارت کې وم . شوروي پوځيان صدارت ته را ننوتل او دږې يې پيل کړې . ددې دږو په اورېدو سره په هغه کوټه کې چې زما سره دوه تنه نور هم وو د کوټې لوی قنديل د کلا شنکوف په قنداق وواهه او بربېنا لاړه. څو شېبې وروسته دروازه پرانېستل شوه او شورويانو هرې خوا ته دږې پيل کړې موږ لا د مخه د کوټې په يوه خوندي ځای کې وو او ژوندي پاتې شوو. په صدارت کې د دږو د ختمېدو لنډه موده وروسته له کوټې ووتلو او يوه سالون ته ولاړو چې څو تنه نور هلته ناست دي. پدې ډله کې صديق عالميار ، ګلنواز او غني وثيق هم وو. د خبرو په ترڅ کې عالميار دا هم وويل: موږ سوېتستان يو او د شوروي ملګرو سره همکارۍ ته چمتو يو.» که د هېواد د ننه خلقي مشرانو د اشغال ضد غږ نه شوای اوچتولای لږ تر لږه يې د حکومت سره د همکارۍ دډه کولای شوای. که دوی د حکومت سره د همکارۍ دډه کړې وای ښايي زرګونوخلقيانو هم خپلو مشرانو ته په کتنې سره د اشغال په چوپړ کې نه وای درېدلي او نن به خلقي غورځنګ په ټولنه کې د شوروي اشغال د ملاتړي په نامه نه يادېده. البته په بهر کې خلقي دېلوماتانو دا شونتياوې لرلې چې د اشغال ضد غږ اوچت کړي چې په چکوسلواکيا کې د سفير محمد ياسين بنيادي پرته بل هېڅ کوم دېلومات دا کار ونکړ. په پراګ کې د افغانستان سفير او د ګوند د مرکزی کميټې غړي بنيادی د دسمبر په ۲۹ په افغانستان کې د رژيم د نسکورولو په اړه خبريالانو ته ويلي وو: « په هيواد کې اوسنی روان سياسي اکروکر د شوروي اتحاد له لاسه رامنځته شوی دی چې چکوسلواکيا ورسره ببرک ته د سياسي پناه د ورکولو له لارې مرسته وکړه . په ساده ژبه ويلای شم چې دا د افغانستان په کورنيو چاروکې يوه بربنډه لاسوهنه ده. » ۱۲۴/ ۲۴۱ هغه هېواد ته راستون شو او د چرګانو کوچنی فارم يې جوړ کړ او غريبانه ژوند يې درلود. يوه ورځ تصادفا په هالند کې په يوه موټر کې د دريو تنو نورو سره کېناستلم چې يو يې نظيف الله نهضت په کيوبا کې پخوانی سفير وو. د خبرو په ترڅ کې مې تری وپوښتل د شوروي اشغال پرمهال تاسې په هاوانا کې سفير وئ ولې افغانستان ته راغلئ او پرچميانو بندي کړئ ؟ هغه وويل :« پرچميانو ته خو شورويانو ويلي وو موږ ته يې نه وو ويلي.» د ده له ځواب څخه ښکاري چې هغه د شورويانو سره د همغږۍ له امله هېواد ته راستون شوی دی لکه په ملګرو ملتو کې د افغانستان استازی بسم الله سهاک. د هغه په اړه د (افغانسکي شتورم) پر افغانستان برید په نامه روسي کتاب په ۳۵۹ – ۳۶۰ مخونو کې راغلي دي . سهاک ته امريکايي مقاماتو د افغانستان په اړه د م ، م د بېړنۍ غوندې په درشل کې چې د شوروي د تېري خلاف درېځ نه دی نيولی ويلي وو چې له خپل استوګنځي څخه ووځي او ده دا ستونزه په م، م کې د شوروي استازي سره شريکه کړې او دا يې هم ورته ويلي دي چې غواړي په شوروي اتحاد کې د خپلې

کورنۍ سره ژوند وکړي او شوروي دولت ورسره مرسته وکړي. شوروي سفير دا موضوع له مسکو سره شريکه کړي او له دوو ورځو وروسته له مسکو څخه د سفير غوښتنې ته مثبت ځواب راغلی او شوروي استازی د سهاک سره ګډ هوايي ډګر ته لدې امله تللی چې امريکايان کومه ستونزه ورته جوړه نکړي او سهاک د خپلې روسي ميرمنې سره د شوروي اتحاد ډ ورونژ ښار کې ژوند پيلوي .

څه ډول وګړي يې واک ته ورسول ؟

دا چې شوروي ښکېلاکګرو څه ډول وګړي د کابل په پلاز کينول هغه به د جنرال مايوروف د کارمل د لومړي پوځي سلاکارڅخه واورو. نوموړی د خپل (په افغانستان کې ربښتيا څه تيريدل؟) نومې کتاب ژباړونکي ته ويلي وو:« ببرک کارمل ، نجيب، اناهيتا ... دا ټول مصنوعي خلک دي. په لاس جوړې شوې ځيرې دي... » د جنرال پورتنی خبره د دې څرګند واقعيت ښکارندوی ده چې شوروي اشغالګرو د کابل په پلاز د سياستوالو په نامه جوړې شوې ځېرې واک ته ورسولې چې د يوه هيواد د مشرانو له ځانګړتياوو څخه بې برخې وو. که څه هم ببرک او اناهيتا چې اصلي نومونه يې سلطان حسين او ناهيد دي د دموکراسۍ په لسيزه کې د ولسي جرګې غړي پاتې شوي وو خو د هغه مهال د ولسي جرګې د يوه غړي په وينا« په کابل کې دا هم ويل کېدل چې د شوروي اتحاد د خوشحالولو له پاره حکومت په انتخاباتو کې د ببرک کارمل او اناهيتا سره مرسته کړې ده .» ۴۱ / ۱۵۲ د دې معنی دا کيږي چې د دموکراسۍ په لسيزه کې کارمل او اناهيتا د ولس استازي نه بلکې د حکومت استازي وو. د دې لپاره چې د شورويانو پرمټ پرافغان ولس ټپل شوو پرچمي واکمنو په اړه پوه شو مشت نمونه خروار د دريو تنو(کارمل ، نجيب ، کشتمند) په اړه به د دوو شورويانو او دريو پرچميانو، مايوروف او ميتروخين ، ذبيح الله زيارمل ،عبدالقدوس غوربندي، او ثريا بها ولولو. مايوروف پنځلس مياشتې د دې مشرانوسره په هميشنيو کاري اړيکو کې پاتې شوی دی او واسيلي ميتروخين شوروي ځارګر د کی جی بی د آرشيف مرستيال وو . دری تنه افغانان لدې کبله غوره شوي چې هغوی له هر چا زيات خپل پرچمي مشران ښه پيژندل. البته چې جنرال مايوروف د ثور انقلاب د بشپړتيايي پراو د نورو پرچمي مشرانو(راتبزاد، نور، لايق ، رفيع ، بريالي ،جنرال ګل آقا او جنرال خليل الله) د ځانګړتياوو په هکله څرګندونې لري که پرهغې بحث وشي ليکنه اوږديږي. که د شوروي د اشغال په مهال د دولت او حکومت د مشرانو د ځانګړتياوو يوې برخې ته چې د هغوی د شخصيت ښکارندوی دي ګوته ونيول شي لوستونکی اړين معلومات تر لاسه کوي چې مسکو د خپل يرغل وروسته څه ډول وګړي د ا. خ. د. ګ او ټولنې په مقدراتو واکمن کړل.

کارمل چې د پرچميانو منلی لارښود شميرل کيده غوڅ اکثريت ځيړونکي هغه ځانغوښتونکی ، دايم الخمر او په اخلاقي لحاظ کمزوری وګړی ګڼي. په افغانستان کې د لوی پوځي سلاکار کاري ډلې په خپلو کې نوموړی شرابي اعلی سرقوماندان او راتبزاد د نادېړده (د لينن مېرمن) په نومونو يادول. د کارمل د شرابو څښل لوی پوځي سلاکار ته هم د زغم وتلی کار ګرزيدلی وو او هغه ته په ارګ کې د نوموړي په دفتر کې چې د شرابو(ودکا) بوتل يې په لاس کې وو، وايي: « زه ستر جنرال مايوروف د افغانستان په ديموکراتيک جمهوريت کې لوی پوځي سلاکار تاسي ببرک کارمل په ټينګه د شرابو څښلو

منع کوم او ټينګارکوم چې سملاسي له دغه کار نه لاس واخلئ... ملګری د ا. خ. د. ګ د مرکزي کميټې عمومي منشي او د افغانستان د ديموکراتيک جمهوريت د انقلابي شورا رئيس تاسي خبر ياست چې په هر ولايت کې د جګړې اور بل دی . هيواد په اور کې سوځي . سلګونه افغان او شوروي عسکر مري... که دی، ببرک کارمل ، همدا نن له شرابو څښلو نه لاس وانخلئ نو زه به يوري اندروپوف او ديمتري اوستينوف ته خبر ورکړم او هرڅه به په پای کې ليونيد بريژنف ته ورسيږي... او بله دا چې خو دا تا ته وايم له دې ځايه به داسې والوزي چې خدای خبر چيرته به ځمکې ته راکوز شي...، همدا سبا د کابل پرټلويزيون وينا وکړئ . د هيواد د حالاتو او د انقلاب د بريالوو په ساتنه کې له دښمن سره د وسله والې مبارزې د بريالیتوبونو په اړه وغږيږي... دوهمه او بنسټيزه خبره بايد عسکري چوپيو ته ورشي. له قوماندانانو، د ټبرونو له مشرانواو د ولايتونو د واليانو سره وګوري.» ۷ / ۱۲۳ ـ ۱۲۶ کارمل د جنرال د دستور پربنسټ د ټلويزيون له لارې ديرش دقيقې ملغلرې وشيندلې او څو ورځې وروسته جلال آباد ته ولاړ اوهلته يې هم يوې سترې غونډې ته خپله انقلابي وينا واوروله. کارمل د خپلې يوې کلنۍ واکمنۍ پرمهال يوځل د بګرام هوايي ډګرته تللی وو چې هلته د شوروي لښکر رابلونکي نورمحمدتره کی او حفيظ الله امين معرفي کړي او دا دوهم ځل وو چې د مايوروف په امر جلال آباد ته وخوځيد. دا چې ببرک د اناهيتا سره د مينې ککړ رومان درلود پدې هکله د شوروي استخباراتي سندونو کې راغلي دي:« د ببرک کارمل نفساني اخلاق هم ډير ټيټ ول. هغه د سياسي بيرو د غړې ميرمن اناهيتا راتبزاد سره ناوړه جنسي اړيکې درلودلې. »۱۲۴ / ۳۰۴ د کارمل – اناهيتا د رومان په اړه د (پرونده ناپديد) نومی کتاب ليکوال په ۱۶۱ مخ کې راوړي: « د داود د واکمنۍ پرمهال پوليسو د دواړو د رومان کستونه ثبت کړي وو ، د کورنيو چارو د وزير په دفتر کې ساتل کېدل او د ثور د وسلوال پاڅون وروسته د امين لاس ته لوېدلي وو او پدې اړه ذبيح الله زيارمل وايي: د دې کستونو راتلونکی برخليک ډراماتيک دی ،ځکه چې د دې لاسوندونو په بربنډېدو سره کارمل ومنل چې د خپلو نږدې ملګرو سره له هېواد څخه ووزي پدې شرط چې د کستونو محتوا افشا نشي... » يو وخت کارمل ژيا بها ته چې وروسته يې د نجيب د ورور صديق راهي سره واده وکړ د خپلې مينې احساس داسې بيانوي :« ته د اور يوه ټوټه يې چې ما سوځي! ته ما وژنې. زه ډير وخت په دې تمه وم چې د ډاکترجانې (اناهيتا) په نشتون کې وکولی شم د خپل زړه احساس تاته څرګندکړم .پوهيږې پدې پوهه او ميړانه چې ته يې لرې کولی شي ډير ژر د اناهيتا ځای ونيسي. اناهيتا زړه شوې ده او ته اتلس کلنه يې.» ۸۶/ ۱۲۵ مايوروف د خپل کتاب په ۱۲۶ مخ کې د کارمل سره خپلو پټلس مياشتنيو کاري اړيکو ته په کتنې سره د نوموړي د شخصيت داسې انځور کاږي: « په ژوند کې مې احمقان، لټان او شرابيان نه خوښېدل او دلته دا ټول صفتونه په يوه کس کې راټول شوي وو. او دا بيا ګوندي لارښود او د دولت مشر و.» هو! د مسکو واکمنو د خپل لښکر پرمټ په افغان ولس احمق ، لټ، بد اخلاقه او شرابي کارمل واکمن کړ چې تل خمار او له هرڅه بيخبره وي او شورويان په سړه سينه په افغانستان کې خپلې نقشې پلي کړي. د پرچم د فرکسيون د مرکزي کميټې غړی غوربندی د شوروي اتحاد د څارګړي اداري سره د کارمل د اړيکو په اړه ليکي:« کارمل د ګوند د قدرت منبع او سرچينه د ګوند څخه بهر لټوله او د دې سرچينې د اعتماد او باور د ترلاسه کولو په خاطر له هيڅ ډول هلوځلو ډډه نه کوله.بايد اعتراف وشي چې کارمل د روسانو د ربښتيني ماهيت په پيژندنې کې بې سياله استاد وو او په هغه هيواد کې يې د قدرت سلسله مراتب د هربل چا نه ښه درک کړي وو. هغه پوهيده چې هلته د ک. ګ. ب د واړه ضابط واک د بل هر سياسي او دولتي مقام نه زيات دی. د دې هوښيارۍ او زيرکۍ له امله وو چې هغه فخرخرځونه کوله او ويل چې د واک د ځنځيراصلي کړۍ ته يې لاس اچولی دی او پدې ډګر کې سيال نلري...، دا چې کارمل يوه ستره شبکه په کار اچولې

وه ترڅو ثابته کړي چې له ده پرته بل ښه نوکر نشته او څرنګه چې هغه د قدرت سرچينه د ګوند بهر ګڼله ملي واکمنۍ ته د رسيدلو امکان يې هم د ملي ارادې بهر لټاوه.لدې کبله دا تصادف نه وو چې شوروي د يوې نړيوالې رسوايۍ په منلو سره خپل سور پوځ په خوځښت راووست او د بشري ټولنې د ټولو نورمونو خلاف يې په يوه څرګند خونړي يرغل لاس پورې کړ.داسې دولت يې را نسکور کړ چې رئيس يې د شوروي دوست وو خو په خپلو کورنيو چارو کې يې د شورويانو لاسوهنه نه غوښتله مسموم او بيا ترور کړ او خپل(حلقه به ګوش) مزدور يې په اصطلاح تش په نامه د واک په ګډۍ کيناوه.» ۸۰ / ۵۰ کارمل د خپلې واکمنۍ پرمهال د ځوانانو يوې غونډې ته چې د وطندوستۍ درس ورکړي ويلي وو:« وطنپال افغان څوک دی؟ د نوي افغانستان انسان څوک دی؟ چې د افغان –شوروي دوستۍ ته وفادار وي.» ۱۷۴ د پرچمي مشرتابه شوروي پالنه او شورويانو ته خوش خدمتي ،د شورويانو د جنايتونو د پټولو هڅې او سربيره پردې خپل ولس ته سپکاوی به د دې سازمان د دوو نورو مشرانو (کشتمند او نجيب) له لوري د شوروي پوځيانو د يوه جنايت په وړاندې غبرګون کې ووينو.کيسه داسې وه چې د۱۹۸۱ کال د فبروري په ۱۵ شوروي پوځيانو د ګزمې يوه يوولس کسيزه ډله جلال آباد ته ځيرمه پرګزمه بوخته وه او دې ډلې پټپيلې چې خپل کنډک ته د کبابو لپاره د پسونو ډالۍ له ځانه سره يوسي. هغوی يوه کور ته د ديوال له لارې ننوزي چې د پسونو سربيره دری ښځې هم وينې . دا يوولس تنه د دوو ګړيو په ترڅ کې د دوو سپين ږيرو او۷ کوچنيانو ترمخه د ښځو پرعزت تيری کوي. هغوی په ښځو د جنسي تيري وروسته لومړۍ ښځې او بيا زاړه او ماشومان وژني. د زغره وال ګاډي د تيلو له ټانکۍ نه تيل را اخيستي ، پر شهيدانو يې شيندلي ، د پاسه يې کالي، کټونه، لمڅې او پوزي غورځولي او وروسته يې اور وراچولی دی. دې ډلې يوولس پسونه خپل کنډک ته ورسره بيولي وو چې ګواکې کليوالو د شوروي پوځ د ورځې ډالۍ وراستولې ده.(د فبروري درويشتمه د شوروي د پوځ ورځ بلل کيده) د وژل شوې کورنۍ يو دوولس کلن هلک چې په يوه ګوټ کې پټ شوی دا د وحشت ډکې صحنې ليدلې دي او د ډلې مشر يې پيژندلی دی. په شوروي کنډک کې د تحقيقاتو وروسته تورنو په خپل جرم اعتراف کړی او لوی پوځي سلاکار د دې پيښې له امله د ښنې لپاره صدراعظم کشتمند ته ورغلی دی ځکه چې دا مهال کارمل د شوروي د کمونست ګوند په ۲۶ کنګره کې د ګډون لپاره مسکو ته تللی وو. پدې اړه هغه ډيالوګ چې د کشتمند او شوروي جنرال ترمنځ ترسره شوی دلته کټ مټ رانقليږي :

کشتمند- د خاد رئيس او جنرال سپولنيکوف(د نجيب الله سلاکار) همدا لږه شيبه وړاندې خبر را کړ چې دا جنايت په بدلو جامو کې غليم پخپله کړی دی.

مايوروف – مورږ ځای پرځای د دغه جنايت په اړه پلټنې وکړې له بده مرغه هغه د څلويښتم لښکر پوځيانو ترسره کړی دی.

کشتمند- دا هيڅ امکان نلري. کشتمند دا وويل او بيا يې زما خوا ته د مکر له کتنې وروسته د هرڅه د بيا پلټنې اړتيا ته ګوته ونيوله.

مايوروف- نن به همدا کار وکړو هيله کوم چې خپل يو مرستيال هم د کميسيون د غړي په توګه وګمارئ. دوهم ځل سيمې او نوموړي کنډک ته پلاوی ولاړ او ور ته څرګنده شوه چې ترسره شوی جنايت شوروي پوځيانو کړی دی. لوی سلاکار او د پلاوي غړي کشتمند ته ورځې او دا ورته وايي چې جنايت شوروي سپاهيانو کړی دی او کشتمند ته د شوروي سپاهيانو له لوري د ترسره شوي جنايت له امله د خواشيني د

وړاندې کولوسربېره ښښنه غواړي. خو د مايوروف په وينا« د حکومت رئيس د دې پرځای چې زمونږ ښښنه ومني ، سره لدې چې ملکي وګړو ته زمونږ له خوا شوي سپکاوي ته يې بد وويل ، د پرې ډيره برخه يې پخپله پر افغانانو واچوله. ګواکې دا چې افغانان پخپله لکه ځناور بې نظمه دي او له همدې امله يې دې ته لاره هواره کړې چې دغسې چلند ورسره وشي. اوس هغه له دې امله له مونږ نه ښښنه غواړي.» په يوه بله افغاني ضد او د پښتنو د دود خلاف پيښه کې د نجيب کړنو ته په کتنې سره نوموړي ته جنرال مايوروف داسې پيغور ورکوي: «پښتانه له شريعت پرته د پښتونوالی يو دود هم لري. له هغه نه د سرغړونې سزا مرګ دی. نجيبه ته خو پښتون يې تا څنګه پښتونولي پريښوده ؟ » هغه څه چې پورته بيان شول د مايوروف د کتاب د ۳۳۳ څخه تر۳۵۴ مخونو مفصلو تشريحاتو لنډيز وو. د نجيب الله په اړه د سلاکار خبره د هغه جنايت په اړه ده چې هغه په هرات کې په يوه شپه د څلورو سوو تنوشاوخوا اسيران چې د هغوی سره ژمنه شوې وه که تسليم شي ژوندي به پاتې شي خو نجيب د کارمل د دستور له مخې هغوی ووژل. انګلوساکسوني اشغالګرو هم پرچمي مشرانو ته ورته لوټدلي او خپلو بادارانو ته پالياله وګړي واک ته ورسول چې د کشتمند په څېر د اشغالګرو جنايتونه په خپلو پوځيانو واچوي. غوره بېلګه يې د اشرف غني په واکمنۍ کې په کندز کې د بې پولې ډاکترانو په روغتون بمبارۍ وې چې امريکايانو دا جنايت ومنلو خو غني ويل چې دا بمبارۍ افغاني پيلوټانو کړې دي . که چيرې د ليکنې دا برخه په څو کربنو کې را ونغښتل شي دا پايله تري راوځي چې شوروي اشغالګرو په افغانستان داسې ځيرې واکمنې کړلې چې له يوه پلوه اخلاقي کمزورتياوې لرلې او له بله پلوه د ملي ګټو په پرتله يې شوروي ګټو ته لومړيتوب ورکاوه او ټول ګامونه يې د شورويانو د خوښۍ او د هغوی د بشپړ باور ترلاسه کولو په موخه اوچتول. اشغالګرو ته د اشغال زېرنده واکمنانو د شخصيت جوهر د هغه د مشر له وينا بربنډيږي چې د ګوند په دوولسم پلنوم کې وايي: « زمونږ انقلاب شا ته نه ځي ځکه زمونږ تکيه ګاه زمونږ ستر دوست شوروي اتحاد دی».

خپلواکي يا بلواکي ؟

ببرک کارمل په خپله لومړۍ ثبت شوې وينا کې هېواد ته د« ملي خپلواکۍ او آزادۍ » د راتګ زېرى ورکړ. دا د ملي خپلواکۍ او آزادۍ مدعي د دوو شوروي فرقو پر مټ واک ته ورسول شو. آيا د نړۍ په کوم هېواد کې پردي لښکر ددې هېواد ولسونو ته خپلواکي او آزادي راوړې ده چې کارمل يې ادعا کوي.دا دوې فرقې د وخت په تېرېدو سره په يوه ستر لښکر واوښتې چې شمېر يې يولک اوشل زرو تنوته ورسېد. دا د دې ښکارندوی وو چې ولس د دې خپلواکۍ او آزادۍ مدعي د واکمنۍ په وړاندې ودرېد او مسکو اړ شو نور ځواکونه افغانستان ته را ولېږي. خو بيا هم کارمل او د دسترخوان يارانو يې هغه محدود قطعات بلل. د محدودو قطعاتو په اړه اسدالله سروري په يوه مجلس کې د يوه خلقي په ځواب کې په خندا ويلي وو: «مونږ چې راتلو ما پخپلو سترګو وليدل چې دېرې محدودې وې . يو سر يې د خيرخانې کوټل ته رارسېدلی و بل سر يې په حيرتان کې و.» ۴۰ / ۴۶۸ سربېره پردې د يرغل وروسته د شوروي د زرګونو ملکي ، پوځي او استخباراتي سلاکارانو راتګ هم پيل شو چې البته د اشغال مخکې هم ګڼ شمېر شوروي سلاکارانو په هېواد کې شتون درلود. لکه څرنګه چې د سلاکار له نامه څخه ښکاري د هغه د نده سلا او مشورې ورکول دي خو د کارمل په واکمنېدو سره هغوی مشورې نه بلکې دستورونه او امرونه ورکول. پدې هکله د کې جې بې مرستيال شبارشين ليکي :« مونږ کې جې بې له افغانانو سره مرسته نه کوله ،مشوره مو نه ورکوله، بلکې قومانده مو ورکوله...» ۱۹۴/ ۱۴۰ پورتنۍ وينا ښيي چې

د۱۹۷۹ کال د دسمبر د اووه ويشتمې وروسته د افغانستان اصلي واکداران شوروي سلاکاران وو ، کارمل ، نجيب ، کشتمند، شرق ، خالقيار ، وزيران او واليان او قوماندانان يې د تمثيل لپاره کينولي وو. ددې بربنډ واقعيت د اثبات لپاره به څو بيلګې راوړل شي. کله چې مسکو د افغانستان د اشغال وروسته د کارمل لپاره ستر پوځي سلاکار وټاکه هغه د کی جی بی مشراندروپوف ور وغوښت او د ځانګړو دستورونو د ورکولو سربيره يې دا هم ورته وويل :« پوهيږو چې کارمل يوه کرغيړنه څيره ده . خو زمونږ لارښوونو ته کلک غوږ نيسي . د هغه ملاتړ وکړه ...، پدې توګه نو هرڅه پخپل لاس کې ونيسئ او عمل وکړئ.» ۷ / ۵ کله چې اندروپوف جنرال ته وايي هرڅه پخپل لاس کې ونيسئ يعني واک ستا سره دی هرڅه چې کوې هغه کوه . د پرچمي مشرانو په بيواکۍ د ښه پوهيدو لپاره اړينه بريښي د شوروي لوړپوړو پوځيانو او افغان ګوندي او حکومتي جګپوړو ځېنو څرګندونو ته لوستونکی راوبولم. د کی جی بي په افغانستان کې نومي کتاب په ۲۷۵ او۲۹۵ مخونو کې راغلي دي :« د ګوند د لوړپوړو غړو، د کی جی بی د پوځي سلاکارانو، د کورنيو چارو د وزارت، او د زونونو د اداري مشرانو ترمنځ غونډې يو په بل پسې نيول کيدلې. له افغان لوري د افغانستان د خلق ديموکراتيک ګوند د مرکزي کميټې او د انقلابي شورى هغه غړي چې د زونونو د اداري مشرانو په توګه ټاکل شوي ول او هم کشتمند،نور، زيري، رفيع ،ګلابزوی اونجيب الله دغو غونډو ته رابلل کيدل. د غونډو د اجندا په اړه پريکړه يواځې شورويانو کوله...، د ګوند د مشرتابه ډله په ګوند او هيواد کې د ننه د روانو چارو او ستونزو ږښتونی انځور نه شوای ليدلای. هغوی په خپلو عمومي دندو نه پوهيدل.د دغې خبرې د زياد لپاره هغه لاسوندونه شته چې د۱۹۸۰ زکال د جولای په مياشت کې د افغانستان د خلق ديموکراتيک ګوند د مرکزي کميټې پلنوم ته ټولې ويناوې او پريکړې د شوروي له لوري جوړې شوې وې . د دغه کار لويه برخه د کی جی بی د پلاوي د مالوماتو د ځانګې د مشراو د کی جی بی د لومړي لوی مديريت غړي جګړن الف.وي . پاولوف جوړه کړې وه.» لياخفسکي راوړي: « سربيره پردې ببرک کارمل او نجيب الله سياسي سلاکاران درلودل کومو چې د ا، خ، د،ګ ستراتيژيکې کرښې برابرولې او د ا، خ، د،ګ د مرکزي کميټې عمومي منشي ته يې مختلفو غونډو ته ويناوې چمتو کولې.» ۴۹ / ۳۶۶ د لياخفسکي موخه شوروي سياسي سلاکاران دي نه افغان سلاکاران.

د ګوند د عمومي منشي نجيب الله مرستيال فريداحمدمزدک د ګوند د واکمنۍ د نسکورېدو وروسته د خپلو پرچمي ملګرو سره په يوه فيسبوکي بحث کې د ګوند د سندونو د چمتو کولو په هکله وايي :« د ا، خ، د، ګ د اساسي سندونو د چمتو کولو په هکله د هغه د بنسټ ايښودلو څخه د ويکتورپيتروويچ پکنيچينکه تر وروستۍ ورځې پورې د تره کي او امين د زمانې د ځينو ليکنو او سندونو پرته داسې لاسوند نشته چې مونږ او تاسو چمتو کړی وي.» ۱۹۵جنرال عظيمي د دفاع وزير مرستيال ليکي :« يوازې د مسکو او د څلويښتمې اردو د قوماندان يوه اشاره د اردو لوی سلاکار ته کفايت کاوه چې د افغانستان د اردو وتلي قوماندانان له خلقي نه نيولې تر پرچمي پورې په مختلفو نومونو... تبديل او يا زندان ته واچول شي...، څرنګه چې مسکو امرکاوه هغه بايد عملي شي. »۱۲۹/ ۲۶۰ همدا رنګه فقيرمحمد ودان د ګوند د تبليغ او ترويج د څانګې مشر د جنرال عظيمي له قوله د نجيب الله د واکمنۍ پرمهال د هغه د مطبوعاتي کنفرانسونو او مرکو په اړه ليکي :« بېله شکه مونږ هغه ځوابونه ورکول چې مخکې د نجيب الله سرسلاکار ويکتورپتروويچ ديکتې کول او زمونږ په واک کې يې ايښي وو او مونږ اړ وو همغسې ځواب ور کړو.» ۱۹۱/ ۱۱۱ ګلدادخان د صدراعظم کشتمند مرستيال ليکي :« شورويانو ببرک کارمل ټاکلی و. شورويانو کارمل ايسته کړو او د هغه پر ځای يې نجيب الله وټاکلو. د شورويانو بې سلا او مشورې کشتمند او يارانو يې وزيران، رېيسان او د امنيتي وزارتونو د ټولیو قوماندانان هم بې د شورويانو

سلاو او مشورو نه ټاکلی شول او نه يې پوځي رتبې ورکولی شول، شورويانو د يوه دويمې رتبې ر ييس په ټاکلو کې هم بايد سر ښورولی وای.» ۱۰۵/ ۳۳۸ ، ۵۳۲ د نجيب الله پوځي سلاکار د جمهور رييس د واک په اړه ليکي :«ما هره ورځ د اعلي قوماندانۍ د بورد د غونډو د جوړيدو مخکې مابنام يا سهار د جمهوررئيس د دستورونو طرحه څيړله. معمولاً د اصلي مسئلو په هکله چې بايد دستورونه ورکړل شي هغه ما ليکل...» ۱۹۶/ ۱۵۳د شوروي سلاکارانو د بشپړ واک په هکله به ليکوال د کندهار د قول اردو د سياسي آمريت د مرستيالۍ څخه د خپل تبديلېدو په اړه رنا واچوي. ليکوال په روسي ژبه تسلط درلود او د سلاکار سره ښه ژباړونکي کاري اړيکي ساتلي . ليکوال ليوال نه وو په محاربوي جزوتام کې چې د ملي مقاومت سره نېغ په نېغه په جګړه کې ښکېل وي دنده تر سره کړي. دا موضوع يې د سياسي آمريت له شوروي سلاکار سره پدې پلمه طرحه کړله چې غواړي د قول اردو د جزوتامونو د سياسي کارکوونکو وړتياوو ته په کتو سره هر څوک په مناسب ځای و ګوماري. هغه دا وړانديز ونه منلو او ليکوال ورته وويل که زما وړانديز نه منل کيږي پدې څوکۍ کار نه کوم. سلاکار وړانديز ومنلو او يوه ورځ وروسته د دفاع وزارت د سياسي رياست څخه د سياسي آمريت د مرستيال د تبديلۍ شفر راغی. عجيبه دا وه چې په شفر کې په سياسي رياست کې يې پداسې څوکۍ ګومارلی وم چې هغې په تشکيل کې شتون نه درلود او پوره شپږ مياشتې وزګار وم يعنې احتياط ته سوق شوم. په شفر کې يې لدې کبله احتياط ته د ليکوال د سوقولو مساله نه وه ليکلې چې خلقيان کومه ګډوډي جوړه نکړي .دا ددې واقعيت ښکارندوی و چې د افسرانو د تبديلولو، ګوښه کولو او ګومارلو واک د سلاکارانو سره وو نه د قوماندانانو او سياسي آمرانو سره. همدا رنګه په ارګ کې شورويانو د کارمل ټول کړه وړه او ليدنې کتنې تنظيمول . د کارمل د ملګري حسن شرق په وينا « په ۱۳۵۸ کال کې د کارمل جمهوري رياست ته ورغلم.د انتظار په کوټه کې کښناستم.د ښاغلي عبدالرحيم هاتف د وتلو وروسته يې ماته اجازه را کړله چې د کارمل د کار کوټې ته ننوزم. له بده مرغه د پښو د دردونو له امله ښله لکښې مې نشوای کولای کوټې ته ننوزم. شوروي ساتونکي مخه ونيوله او ما هم مقاومت وکړ.زمونږ دواړو خبرې کارمل واورېدلې . په خپله هغه را ووت او له شوروي ساتونکي يې هيله وکړه چې د لکښې سره اجازه راکړي. لکه چې د هغه امر يې نه وي اورېدلی لرګی يې را څخه واخيست . کارمل خپلې کوټې ته ببرته ننووت او زه ګوډ ګوډ کوټې ته ننوتم او په مينې سره يې په غېږ کې ونيولم مچې يې کړم او و يې ويل په شوروي ملګرو ډېر ګران يم او زما د ځان د ساتلو په موخه زما امرونو ته هم پام نه راګرځوي » ۳۸ / ۲۳۹

د پورتنيو لنډو څرګندونو څخه جوتېږي چې د شوروي اشغال پرمهال او همدا رنګه د شوروي پوځيانو د وتلو وروسته د افغانستان په دموکراتيک جمهوريت کې بشپړ واک د شوروي سلاکارانو سره وو او افغان مشران د تمثيل لپاره کښنول شوي وو او دا خپلواکي نه بلکې بلواکي وه.

د پاک زړو خلقيانو فرصت غوښتونکي مشران

مخکې لدې چې پدې اړه بحث وشي اړينه ښکاري د شوروي د تېري پرمهال د خلقيانو د کورني وضعيت څخه خبرشو . د ليکوال درې خاطرې کولای شي لوستونکی د شوروي د اشغال پر مهال د خلقيانو د کورني وضعيت او د پاک زړو خلقيانو له لوري په خپلو مشرانو په کاذب باور وپوهېږي. په افغانستان باندې د شوروي لښکر يرغل ، د دولت او دفاع وزارت د مشرتابه ترور او د هيواد د مخابراتي سيستم شنډول خلقيان هک پک کړل او له يوبل سره يې اړيکي پرې شوې . له بله اړخه ۱۰۳ ورځې

مخکې د امين له لوري د تره کي ګوښه کول او بيا يې وژل چې د سلګونو خلقي کدرونو زنداني کيدل او وژل هم ورسره مل وو خلقيان په دوو دښمنو ډلو ويشلي وو. پداسې يوه حالت کې ډير پاخه او مجرب ګوند هم دا وړتيا نلرله چې مناسب دريځ غوره کړي.

الف – لومړۍ خاطره

هغه مهال ليکوال د کندهارد قول اردو په سياسي څانګه کي دنده لرله او د دې څانګې مشر په کابل کې وو، څانګې مرستيال هم نه درلود او ليکوال د دې څانګې د چارو د لارښوونې مسئوليت درلود. د راډيو څخه د کارمل د وينا په اوريدو سره د قول اردو قوماندان محمدکبير کارواني ته ورغی ترڅو وپوهيږي چې په کابل کومه ټکه لوښدلې ده. څو شيبې وروسته د سرحدونو وزير او د کندهار والي صاحب جان صحرايي او د ولايتي ګوندي کميټې منشي ميراحمدشاه خالص هم راورسيدل. په کابل کې د پيښو په اړوند خبرې پيل شوې چې د کارمل وينا بيا له راډيو څخه خپره شوه. کله چې وينا پای ته ورسيدله صحرايي قوماندان ته وويل: « په کابل کې چې څه پيښ شول په هغو کې د دستګير پنجشيري لاس دی او بايد چې قول اردو ته د کابل په لور حرکت ورکړې.» قوماندان ور ته وويل: « د قول اردو ډېرې جزوتامونه په شپږو ولايتونو کې ځای پرځای شوي دي د هغوی راټولول لږترلږه دوې – درې ورځې وخت نيسي او بيا کله چې د کابل په لور جزوتامونه په کتار کې ودرېږي او د مارش قومانده ورکړل شي د څوجنګي الوتکو د بمبارۍ له امله له منځه ځي او زه چمتونه يم دا کار و کړم. » صحرايي د قوماندان د خبرو په اوريدو سره ورته و ويل :« په ميټينګو کې د خپلې لاسی توپانچې په ښودلو سره وايې چې د انقلاب دښمنان به د هغې پواسطه له منځه وړم او اوس دا ډول خبرې کوې » کارواني ور غبرګه کړله:« هو! ماويلې دي چې د انقلاب څخه دفاع کوم نه له رهبرانو. » د دې خبرې په اورېدو سره صحرايي له خپله ځايه پورته شو او منشي ته يې وويل :« هرڅه څرګند شول راځه چې ځو » هغوی دواړه لکه مرور له دفترنه ووتل او د خپل ګاډي په لور وخوځيدل موږ هم ورپسې وخوځيدو خو هغوی بيله دې چې شاته وګوري او خدای په اماني وکړي پخپل موټر کې سپاره شول . د هغوی د تګ وروسته ليکوال قوماندان ته وويل ، ښايي صحرايي صاحب کومې خوا ته ولاړ شي. نومورې وويل که زما څخه مرسته وغواړي زه به د هغه سره د يوه سپين ږيرې په توګه هر ډول مرسته وکړم. خو وليدل شول چې صحرايي د کومې بلې خوا پر ځای کابل ته تللی وو.

که چيرې د صحرايي او کارواني مشاجرې ته ځيرشو ليدل کيږي چې د هغوی ترمنځ د څرګندې بې اعتمادۍ او مخامختيا نښې نښانې ليدل کيږي. هغه مهال په ټول ګوند کې ورته حالت واکمن وو چې پداسې يوه حالت کې يې نشوای کولای په ګډه اړينه پريکړه وکړي. هغه مهال چې د حکومت او د دفاع وزارت مشرتابه وژل شوي وو،مخابراتي سيستم شنډ او پر هغو سر بيره په ګوند کې د ژور بحران او بې اعتمادۍ شتون ټول د دې سبب شول چې وسله والو ځواکونو ته کوم امراوهدايت ورنکړل شي او هغوی هم کوم اړين غبرګون ونشي ښودلی ځکه چې وسلوال ځواکونه د اعلی سرقوماندان او يا لوی درستيز د امر له مخې فعاليت کوي اوهر قوماندان په خپل سر نشي کولای عمل وکړي. دې ټولو دې ته لار هواره کړله چې شوروي يرغلګر وتوانيږي ډير ژر پر وضعيت واکمن شي .

ب – دوهمه خاطره

د شورويانو له يرغل ، درۍ ځلور ورځې وروسته د قول اردو قوماندان وروغوښتم ، يوه ورقه يې راکړه چې ويې لولم. پدې ورقه کې ليکل شوي وو چې د قلات د ۴۳ قطعې امينيانو پټه غونډه کړې او غواړي غونډ اشرارو ته تسليم کړي .دا رپوټ د نومورې غونډ يوه پرچمي افسر د کندهار نوي والي(شهنواز شيواني) خلقي افسر ته چې د امين په واکمنۍ کې زنداني شوی وو ورکړی وو. قوماندان ليکوال

ته وويل دری کسيزه پلاوی مې چې ته يې يوغړی يې د غونډ د وضعيت د څيړلو په موخه ټاکلی دی ته به دا موضوع وڅيړي اوهمدا راز د سياسي رياست نه د راغلي پلاوي يو تن به ستاسوسره لاړشي ترڅو په هيواد کې د وروستيو پيښو په اړوند د غونډ ګوندیانو او منسوبينو ته معلومات ورکړي.موږ څلور تنه قلات ته ولاړو. ليکوال او د سياسي رياست استازي لومړی د غونډ له ګوندیانو سره وکتل چې پدې کتنه کې د غونډ قوماندان محمدآصف شور هم ګډون درلود. د سياسي رياست استازي دوهم بريدمن کوچې د انقلاب د نوي پراو په هکله غونډې ته خپله وينا واوروله چې د قهر اوغوسې نه له ډکو پوښتنو سره مخامخ شو . قوماندان چې د ليکوال ترڅنګ ناست وو وويل تر اوسه پورې ګوندیان راپاتي وو هغه هم دې ښاغلي اشرارکړل. پدې وخت کې مې اجازه وغوښتله چې پدې اړه څه ووايم. د غونډې برخه والو ته مې وويل ستاسو پوښتنې ، اندېښنې او نيوکې سمې دي چې د يوه هيواد مشر که ښه وي يا بد بل هيواد حق نه لري چې هغه ووژني او پرځای يې بل څوک کينوي او دا د دې هېواد په کورنيو چارو کې لاسوهنه ده. خو خبره دا ده پردې مساله وغږيږو چې اوس څه وکړو ؟ زما له نظره په دوو مسالو بايد بحث وشي:

۱- له وسله والو مخالفينو سره يوځای کېدل

۲– له واکمن حالت سره موقتآ ځان جوړول . د

ليکوال د لنډو خبرو وروسته ددې غونډې ګډون کوونکي چې شمير يې د ديرشو تنو شا وخوا وو پدې سلا شول چې د وسلوالومخالفانو سره چې د ثور انقلاب وروسته د جهاد په نامه د پردیو په اراده خپل وطن ورانوي اورون اندي وژني نشو کولای ګډه ژبه پيداکړو او وکتل شي چې د ګوند بنسټ ايښودونکي (زيری ، پنجشيری او ميثاق) په راتلونکی کې کوم برخليک لري. که هغوی په ګوند او حکومت کې خپل پخواني دريځونه تر لاسه کړي هغوی به په هيواد کې د داسې شرايطو د راوستلو لپاره مبارزه وکړي چې د انقلاب هدفونه پلی اوهيواد د نورو خپلواکه هيوادونو په کتارکې ودريږي او که هغوی له پامه وغورزول شول هغه وخت به بيا تصميم ونيسو. کله چې په غونډه کې حاضرين يوې نتيجې ته ورسيدل د هغه رپوټ څيړنه مې پيل کړه چې ګواکې امينيانو پټه غونډه کړې او د اشرارو سره د يوځای کيدو په لټه کې دي . د حاضرينو څخه د داسې يوې غونډې پوښتنه وشوه چې پرې خبردي که نه ؟ پدې وخت کې د غونډ قوماندان وويل دلته د امينيانو په نامه څوک نشته او چا پټه غونډه هم نده کړې . د مرغومي په اوومه لومړي ګوندي سازمان په هيواد کې د نوي وضعيت په اړوند غونډه درلوده او داسې پريکړه يې وکړه :

الف – د شوروي يرغل موږ ته د منلو وړ نه دی او اوس چې د ترسره شوي عمل سره مخامخ يوغوره دا ده چې شوروي پوځيان دې په ښارونو او کليو کې نه راڅرګندیږي بلکې پولې دې وترې ترڅو له بهر نه د اورپکو د راتګ مخنيوی وکړي.

ب – د ګوند څخه اېستل شوی ببرک کارمل او ملګري يې بايد د لومړنيو ګوندي سازمانونو له لارې ګوند ته ومنل شي او د ګوند رهبري د کنګرې له لارې وټاکل شي.موږ د دې غونډې پروتوکول د پستې له لارې د قول اردو سياسي آمريت ته درليږلی ښايي دررسيدلی وي يا در ورسيږي.

په دې ډول د ګوندیانو سره کتنه پای ته ورسيده او د رپوټ مسئله چې د درواغو پرته بل څه نه وو هم روښانه شوه . د دې سفرڅخه دې پايلې ته ورسيدم چې ددې غونډ خلقيانو او افسرانو لکه د کندهار د قول اردو د منسوبانو په شان د نيواک او د تپل شوي ګوندي مشرتابه ضد روحيه درلوده ، پرچميانو د خلقيانو د ځپلوخيال درلود او بل دا چې د ګوند خلقي برخې پخپلو مشرانو داسې کاذب باوردرلود چې د ژمنو رهبرانو په شان به داسې ګامونه پورته کړي چې د ګوند غښتلتيا او د يوه خپلواک او پرمختللي

افغانستان جوړول وي.خو د ګونديانو له لوري پدې بې پروا، فرصت غوښتونکو او د ځوکيو ليوالو مشرانو دا ډول باور د هغوی پاک زړي ښودله. دې مشرانو چې د واک خوند ليدلی وو او شوروي اتحاد يې د خپلو ايديولوژيکي باورونو له مخې د ثور انقلاب د بري ضمانت کوونکی شميرلو پدې ډول د شوروي اتحاد د هژمونيستي پاليسيو او افغاني ضد موخو رښتيني پلي کوونکي شول. دې پاک زړو ګونديانو فکرکاوه چې مشران به يې هم د دوی په څير د ګوند د اساسنامې د تطبيق په هڅه کې وي، د کنګرې د رابللو په موخه به هڅې وکړي تر څو د آزادو ټاکنو له لارې ګوندي لارښوونکي مقامات وټاکل شي. پرهمدې بنسټ وو چې دې ګونديانو په راتلونکو دوو ګوندي کنفرانسونو کې ټولې هڅې دې ته راوګرزولې چې غوره استازي هغو ته لار پيداکړي خو مشرانو يې «په ډيره سپين سترګی لستونې رانغښتي وو چې په انتخاباتو او کنفرانس کې د خلقيانو د مخالفت او بې نظمۍ مخه ونيسي.» ۴۰ / ۵۰۰ عجيبه داده چې ګوندي مشرانو د ګونديانواصولي دريځ ته او د اساسنامې غوښتنو پلې کولو ته د خلقيانو مخالفت او بې نظمي ويله. د خلقيانو دې مشرانو نه يوازې په ګوندي غونډو کې د ګونديانو له خوا د ناخوالو او نيمګړتياوو خلاف د جوړوونکو نيوکو مخنيوی کاوه بلکې په کاري غونډو کې چې په يوه ځانګړي ارګان ، اداره او يا سيمه کې د ستونزو او د هغو د حل د لارو چارو د موندلو په موخه کيدلې هم د خپلو ملګرو خولې ورټرلې چې دريمه خاطره د دې مشرانو له لوري د خلقي کدرونو د روا وړاندیزونو، غوښتنو او نيوکو مخنيوی ښيي.

ج – دريمه خاطره

د۱۳۵۹ کال د دوبی مياشت وه ، د کندهار ښارامنيتي وضعيت خورا کړکيچن وو.د دې حالت نه د وتلو په خاطر د پلازمېينې نه د سياسي بيروغړي خلقي صالح محمد زيری او پرچمي نوراحمدنور چې شوروي سلاکارانو ورته غبرګوني ورونه ويل او له هغو سره يو شوروي سلاکارهم راغلي وو. دې پلاوي د کندهار د ښار د امنيتي کړکېچن حالت له کبله د جنوب لويديځ زون آمر او د کندهار ولايت ملکي او امنيتي مسئولين،د هغوی شوروي سلاکاران او د قول اردو مشرتابه په قول اردو کې جرګه شوي وو چې ليکوال هم پدې غونډه کې ګډون درلود. د نوموړو ارګانونو مسئولانو هر يوه د وضعيت په اړوند خپل رپوټونه ور کړل او هغه څه يې ويل چې په کابل کې د ناستو مشرانو او شوروي سلاکارانو په مزاج ښه لګيدل خو د قول اردو د قوماندان وينا له نورو توپير درلود چې هغه د وضعيت د خړپړکيدو په اصلي لاملونو چې د جنوب لويديځ زون نويو واک ته رسول شوو پرچمي مشرتابه کړنو ته ځانګړې شوې وه. د قوماندان د خبرو پر مهال زيري هغه ته وويل چې ملګری قوماندان پردې موږ پوهيږو پرنورو مسالو خبرې وکړه خو قوماندان بيا هم پرهغو مسالوغږيده چې د وضعيت د خړپړکيدولاملونه وو لکه په ګوند کې د يووالی نه شتون ، د پرچميانولخوا د خلقيانو څخه غچ اخيستنه، د انقلاب د دفاع د کميټو د کمزوري کولوهڅې او د ملکي او امنيتي ارګانونو ترمنځ د پوهاوي او همغږۍ نشتون او.. يوځل بيا زيري د قوماندان په خبرو کې ورګډ شواو خپله خبره يې تکرارکړه چې د کارواني د زغم کاسه ډکه شوه و يې ويل که تاسو پوهيږئ خو زه غواړم چې ملګری نورهم پرې پوه شي .

دغونډې په پای کې د ګوند د منشيانو او د هغوی سره مل شوروي سلاکار ويناوې وکړلې او په ځانګړې ډول شوروي سلاکار وويل چې د جنوب لويديځ زون د مشرتابه او د قول اردو د قوماندان ترمنځ د نظريووالی نه ليدل کيږي چې دا د وضعيت په کړکېچن کېدو او خرابېدو اغيزلري. مياشت تيره نه وه چې د جنوب لويديځ د زون د مسؤلينو او د قول اردو د بولندوی ترمنځ د نظر د يووالي د تامينيدو په موخه د قول اردو قوماندان تبديل کړل شو او پرځای يې د ظاهرشاه د واکمنۍ بوډا پرچمي جنرال ميرطهماس رؤف مقررشو. ددې غونډې بهير ښيي چې ځرنګه زيري هغه خلقی مشر چې د قلات د

غوند ګوندیانو د ده او نورو خلقي مشرانو په خاطر د شوروي په لاس کینول شوې واکمنۍ په دفاع کې ودریدل او قربانۍ یې ورکړې خو زیري هغه چا ته د خبرو فرصت نه ورکاوه چې د دې ګوندیانو غوښتنې او اندیښنې او د جنوب لویدیځ زون د وضعیت د ښه کېدو په موخه خپل وړاندیزونه لوړو مقامونو ته رسول .

د نظام کاتبان او ساتونکي

د شوروي د تېري په پایله کې خلقي واکمني نسکوره او ظاهراً د کارمل په مشرۍ پرچمیانو ته واک ولېږدول شو. اشغالګرو خپلو موخو ته د رسېدو په موخه اړ وو چې یوازې په پرچمیانو بشپړباور ولري ، په حساسو څوکیو یې وګوماري او خلقیان لکه نور افغانان تر همېشنۍ څارنې لاندې ونیسي او د خلقیانو څخه د کاتبانو په څېراو د نظام د ساتونکو په موخه افزاري ګټه پورته کړي. د اشغال په لومړیو کې د ا، خ، د ، ګ د غړو شمېر د پنځلسو زرو شاوخوا اټکل کېده چې یونیم زره یې پرچمیان وو. لدې څخه معلومېږي چې د نظام د ملاتېر خلقیانو جوړاوه. پر دې اساس شورویان اړ وو چې خلقیان په واک کې شریک او د هغوی څخه د نظام د ټینګښت په موخه ګټه پورته کړي. اشغالګرو د خلقي لښکر د کابو کولو ، له هغوی څخه د نظام د کاتبانو او ساتونکو په موخه ځېرکانه ټګلاره غوره کړله چې هغوی هېڅکله هم ګډه ژبه سره و نه مومي. دا ټګلاره داسې وه چې د خلقیانو یوه ډله مشران یې په واک کې ور ګډ او بله برخه یې زنداني او یا په کور کېنول چې دې کار خلقیان په طبیعي ډول په دوو ډلو ووېشل او بل دا چې د خلقیانو داسې مشران او کدرونه راپورته کړي چې د سیاسي مشرتابه ځانګړتیاوې ونلري او د دې مشرانوڅخه بیا داسې یو څوک د خلقیانو د مشر په ستړۍ ودروي چې د اړین بصیرت څخه په بشپړ ډول بې برخې، اېدیولوژۍ ځپلی او ښه غوږنیوونکی وي. دا مشر صالح محمد زېری وو.هغه تردې کچې د اړین سیاسي بصیرت بې برخې وو چې د شوروي د تېري څه کم دوه کاله وروسته لا پدې اند وو چې شورویان د پرچمیانو په پېژندنه کې تېروتلي دي. هغه په ۱۳۶۰ کې یوه خلقي ګوندي کدر ته دنده سپارلې وه چې د پرچمیانو د مخورو او پېژندل شوو کدرونو د ټولنیز جوړښت په اړه ورته معلومات را غونډ کړي تر څو دا معلومات د شورویانو مخې ته کېږدي او ورته ووایي چې تاسو په اشرافو او شتمنو ډډه لګولې ده . زېری پدې نه پوهېده چې د افغانستان د استخباراتو په پرتله شوروي څارګرو افغان سیاستوال ښه پېژندل چې څوک، څوک دي؟ زېري که د خلقیانو او پرچمیانو مشران پېژندل خو د شوروي استخباراتو نه دا چې د ګوند د مشرانو او پېژندل شوو کدرونو د اروایي ځانګړتیاوو او وړتیاوو په اړه اړین معلومات درلودل بلکې د هغوی د قبیلې او طایفې له شجرو هم خبر وو. دلته لیدل کېږي چې شورویانو له ځان او جهان بې خبره زېری د خلقیانو د مشر په توګه پرخلقیانو تپلی وو. البته زېری یو پاک نفسه، متقي او پرهېزګار سیاستوال وو او هېڅا د هغه د مالي او اخلاقي فساد خبره نده کړې.

د زېري د نه وړتیا او د پرچمیانو د لاس د وسیلې په توګه یو خلقي کدر محمدیوسف سهار په ۱۳۵۹ کال کې د کورنیو چارو د وزارت د قرارګاه د ګوندي کمېټې منشي وایي: « یوه ستره ګوندي غونډه وه او ده د غونډې مشري کوله چې په غونډه کې د اړونده وزارت د ګوندي سازمانونو د استازو سربېره زېري او جنرال عبدالقادر هم برخه لرله. په غونډه کې سلطان الدین حساس د کورنیو چارو د وزارت د سرحدي قواوو (وروسته د انقلاب د دفاع عمومي قوماندانې) سیاسي آمرمخکې لدې چې خپله لیکلې وینا غونډې ته واوروي په شفاهي ډول یو شعر (مور سره خلقیان یو) وویلو. د دې شعرپه ویلو

سره خلقيانو چکچې کولې ، پرچميان جګ شول او له تالار څخه د وتلو په موخه د دروازې په لور وخوځېدل. دا مهال ګلابزوی د کورنيو چارو وزير وويل مه يې پرېږدئ ! خلقيانو د پرچميانو د وتلو مخه ونيوله او هغوی اړ شول ببرته خپلو ځايونو ته راستانه شي. دا مهال زېرې را ته وويل ويناوې ختمې اعلان کړئ او د غونډې پرېکړه ليک ولولئ. غونډه د پرېکړه ليک په لوستلو سره پای ته ورسېدله. د غونډې وروسته زېرې زه په خپل موټر کې کښېنولم او په مرکزې کمېټه کې يې نوراحمدنور ته ودرولم او هغه ته يې وويل چې دې سړي ګوندې غونډه اخلال کړه. نور د غونډې د څرنګوالې پوښتنې را څخه کولې او ما هم معلومات ورکول چې دا مهال ګلابزوی دفتر ته را ننووت او ما ته يې وويل وزارت ته لاړشه ، زه هم جګ شوم او د دروازې په لور وخوځېدم. نور غږ را باندې وکړ ودرېږه، ودرېږه خو زه د هغه له دفترڅخه ووتم .» زېرې د دې پر ځای چې په غونډه کې او يا د غونډې وروسته دا بې ارزښته پېښه او غونډه وارزوي، جاج يې واخلي د غونډې پرمخ وړونکی د يوه مجرم په څېر د ګوند بل منشي ، خو د واکمن فرکسيون ځواکمن منشي ته ودروي چې دې خلقي مجرم ته سزا ورکړي.

البته دا يوازې زېرې نه وو بلکې د زېرې په څېر يې هغه خلقيان ظاهراً په لوړو څوکيو ګومارل چې د پرچميانو د ديکټې او دستورونو د پلي کولو پرته د خپلو قانوني واکونو څخه د ګټې پورته کولو وړتيا او مېرانه نلرله او يوازې د کاتبانو په شان د خپلو شوروي او پرچمي آمرانو د هدايتونو پر اساس ګامونه او چټول. په خلقي مشرانو کې يوازې سروري، ګلابزوی او شهنوازتنې د خپلو واکونو څخه ګټه پورته کړې ده . اکثريت خلقي کدرونو د خپلو مشرانو دريځونو او مشورو ته په کتو سره ورته دريځ نيولی وو او پدې ډول د نظام د کاتبانو او ساتونکو دنده پرمخ وړله. البته داسې کدرونه هم لږ نه وو چې د خپلو قانوني واکونو څخه يې په سمه توګه ګټه پورته کوله او په ګوندي ژوند کې يې د ګوندي اصولو او پرنسيبونو له مخې عمل کاوه خو د هغوی د لا غوړېدنې مخه نيول کېده، ترور او له دندو شړل کېدل ، په پاسيفو دندو ګومارل کېدل او خلقي مشرانو هغوی منفي بافان، ماجراجويان او فرکسيونبازان ګڼل. شوروي سلاکاران چې د ۱۳۵۸ کال د مرغومې د شپږمې وروسته په ګوندي او حکومتي بنسټونو او وسلوالو ځواکونو کې بشپړ واک درلود د خلقيانو هغه پوځي کدرونه را جګول چې پرنسيبي، وړ، پوه او د آرام کرکتر خاوندان وو او پرچميانو بيا معامله ګر، څوکې پال، ناپوه او فاسد خلقيان را پورته کول او د ژمنو او با پرنسيبه خلقيانو د راپورته کولو مخه يې نيوله . لکه څرنګه چې د اشغال وروسته ملي مقاومت پيل شو ، امنيتي حالات کړکېچن شول او د وسلوالو مخالفينو سره مبارزه يوه حياتي مسآله ګرزېدلې وه همدا لامل وو چې په امنيتي ارګانونو کې د خلقيانو له ظرفيت څخه شورويانو پوره ګټه پورته کوله او هلته يې زړور او وړ خلقي افسران د جنګي جزوتامونو مشرتابه ته راپورته کول خو د پرچميانو هڅې پدې را څرخېدلې چې د زړورو، اصولي او ژمنو خلقيانو پرځای د آرام کرکتر خلقيان لوړو څوکيو ته را پورته کړي ترڅو د پرچميانو د يکه تازۍ په وړاندې و نه درېږي. په شوروي- پرچمي حکومت کې د پرچميانو او خلقيانو د رول او ځای په اړه چې پرچميان د نظام لوړپوړي او آمران او خلقيان د نظام کاتبان او مادونان وو د کارمل لومړی شوروي پوځي سلاکار مسکو ته په يوه رپوټ کې داسې راوړي :« د پرچم د غړو شمېر اوس يو نيم زر تنو ته رسېدلی دی. دا د سرسر کسان، ممتاز وګړي دي او په عمومي توګه په پلازمېينه کابل ،وزارتونو، مرکزي کمېټه ، ادارو او ولايتي مرکزونو کې واک د همدوی په منګولو کې دی. خو خلقيان دیارلس يا ديارلس نيم زره تنه دي چې په اردو کې اکثريت جوړوي ...، په دغسې يوه حالت کې نو ده(کارمل) او پرچمي پلويانو يې کولی شول په مرکز او اطرافو کې د مشرتابه حق له ځان سره وساتي او خلقيان شاته ، فرعي رول ته پورې وهي.» ۷ / ۶۶ ، ۹۷ په امنيتي ارګانونو کې خلقيانو ته اړتيا او د شورويانو له لوري د هغوی ملاتړ اوغوښتنو ته هرکلی د سياست او سياسي

لوبو څخه بې خبرو خلقيانو او پرچميانو کې دا ګومان پيدا کړی وو چې په پوځ او څارندوی کې شوروي سلاکاران د خلقيانو پلويان دي . دوی پدې نه پوهېدل چې شوروي سلاکاران د خلقيانو نه د واکمنۍ د ساتنې په موخه ګټه پورته کوي نه دا چې هغوی د خلقيانو پلويان دي. ښايي ځينو شوروي سلاکارانو د انقلاب د ساتنې په چاره کې د خلقيانو ربښتينولۍ ته په کتو سره د هغوی سره خواخوږي هم لرله خو د شوروي دولت پاليسي د پرچميانو په ملاتړ او د خلقيانو د کمزورلو او د هغوی څخه د افزارو په توګه د ګټې اخېستنې پر محور څرخېدله. پدې هکله به هم د جنرال مايوروف د کارمل له پوځي سلاکار ولولو چې پرچميانو غوښتل د خلقيانو سټه په پوځ کې هم وباسي خو شورويانو يې مخه نيوله :« که چېرته مو مخه نه وای نيولې نو وختي به لا د دې پوځ نښه هم نه وای. واک به د پرچم ممتازو وګړو ته رسېدلی وای او بيا به نو څوک نه وای چې د جګړې ډګر ته ولاړشي.» ۷ / ۲۹۹

په لوړو مقامونو د خلقي کدرونو د ګومارنې په اړه ټوکې ته د ورته يوې پېښې يادول اړين برېښي. ليکوال په ۱۳۶۰ کې د دفاع وزارت په سياسي رياست د تبليغ او ترويج په مديريت کې دنده لرله او په هغه ځانګه کې چې يې کار کاوه يو بل د آرام کرکتر، ژمن او پاک زړي خلقي (ډګروال عبدالرزاق پيکار)هم کارکاوه . دا خلقي د کورنيو چارو د وزارت د سياسي رياست د تبليغ او ترويج مدير محمد کريم سرباز د خپل مرستيال په توګه د دفاع وزارت څخه تبديل کړ. لکه څرنګه چې خبره د يوه وزارت څخه بل وزارت ته د سياسي کارکوونکي تبديلي وه د تبديلۍ دا بهير د ګوند د مرکزي کمېټې له لارې ترسره کېده. په مرکزي کمېټه کې د کورنيو چارو د وزارت د تبليغ اوترويج د مديريت مرستيالۍ ته وړاندېز شوی کدر د کورنيو چارو د وزارت د سياسي رييس د مرستيال په توګه وټاکل شو. پدې ډول چا چې هغه د خپل مرستيال په توګه پېشنهاد کړی وو هغه د ده د آمرپه توګه وګومارل شو. علت يې دا وو چې پيکار د آرام کدر خاوند وو . پرچميانو د آرام کرکتراو کمزورو خلقيانو د پورته کولو څخه دوې موخې لرلې . لومړی دا چې ښه غوږنيوونکی همکاران ولري او بل دا چې غير ګوندیانو او ولس ته وښيي چې خلقيان غوره ، پوه ، وړ او تکړه کدرونه نلري. پرچميانو چې د زړورو او ژمنو خلقيانو د ځپلو تګلاره غوره کړې وه دا ډله خلقي کدرونه اړشول چې په ملکي ادارو کې دندې پرېږدي د دفاع او کورنيو چارو وزارتونو ته مخه کړي اوهلته د افسرانو په توګه مقررشي چې پدې ډول د دفاع او کورنيو چارو وزارتونه د خلقيانو په سنګرونو واوړي ، د نظام د ساتونکو رول ولوبوي او پدې توګه د انقلاب د سون په توکو هم واوړي. د اشغال د دوام او د بلواک نظام د ساتنې له امله هم قرباني شي او هم د خپلو خلکو دښمني وګټي. هغه مهال به پرچميانو په خپلو کې ويل چې « خلقيان مو له اشرارو ساتي او شورويان مو له خلقيانو.»

ښايي لوستونکي ته دا پوښتنه پيدا شي خلقيان چې شورويانو يې هېواد اشغال او د دوی حکومت نسکور او دوی يې بېواکه کړل او دښمنانه چلند هم ور سره کېده خو بيا يې هم د اشغال لاندې حکومت کې دنده ترسره کوله ولې د اشغال خلاف ونه درېدل ؟ دې پوښتنو ته هغه مهال ځواب ورکول کېدای شي چې د هغه مهال د ملي او نړيوالو شرايطو سربېره په خلقي ګوند کې واکمن ذهنيت ، د خلقيانو کورنۍ وضعيت ، ټولنيز جوړښت او د خلقيانو په وړاندې د وسلوالو مخالفينو دريځ په پام کې ونيول شي . همدا رنګه د دې مسألې واقعبينانه ارزونه هغه مهال شوني ده چې دا ارزونه د افغانستان د ننيو شرايطو له مخې نه بلکې د افغانستان د هغه مهال د شرايطو له مخې ترسره شي. دې ټولو مواردو ته په کتو سره د اشغال لاندې حکومت سره د خلقيانو د همکارۍ په اړه شېڅو ټکو ته بايد پام را وګرزول شي چې پورتنۍ پوښتنې ته ځواب پکې شتون لري :

۱ـ غوڅ اکثريت خلقيان د خوارو او بې وزلو کورنيو له لمنې راوتلي وو . د ژوندي پاتې کېدو يواځېنۍ

منبع يې تنخوا وه . لدې امله خپلې کورنۍ ته د نفقې د برابرولو په موخه اړ وو په دولتي ادارو او امنيتي ارګانونو کې دندې ته دوام ورکړي او پدې ډول لکه لسګونه زره نور ماموران او افسران په دولت کې کار وکړي. د دولتي ادارو او امنيتي ځواکونو څخه په وتلو سره که په کوم شخصي کار بوخت شوي هم واى د جلب او احضار د ګروپونو له لوري نيول کېدل او پوځي خدمت (عسکري مکلفيت او احتياط دوري) ته سوقېدل . پدې توګه بيا هم د اشغال په چوپړ کې درېدل.

۲– بېله کومه شکه د هر هېواد وال رسالت او مسوليت دى چې د اشغالګرو په وړاندې ودرېږي . خلقيانو د شوروي اشغال پورې د محمد داود او خلقي واکمنيو کې دندې لرلې. دوى د جمهوري دولت او خلقيانو خلاف د جهادي ډلو مبارزه او کارنامې ليدلې وې چې هغه د دولتي مامورينو په تېره ښوونکو په ترور او د دولتي ، اقتصادي او ټولګټو بنسټونو په ورانولو او سوزولو کې خلاصه کېدلې نه يې غوښتل د جهاد په نامه د تنظيونو په ليکو کې ودرېږي او خپل هېواد وران او روړ اندي ووژني.

۳– د ثور د وسلوال پاڅون وروسته په پاکستان او ايران کې جوړشوو تنظيمونو د خلقيانو په وړاندې د سياست اوسياسي لوبو څخه د ناخبرو افغانانو د تېرايستنې په موخه د خلقي حکومت او خلقيانو پر ضد ډول ډول فتواګاني ورکړې وې. د بېلګې په توګه د مجاهدينو په يوه اعلاميه يا فتوا کې راغلي وو:« د يوه خلقي (د افغانستان د خلق دموکراتيک ګوندغړي) وژل د اتيا زرو لمونځونو ادا کولو ثواب لري. پدې تبليغاتو کې د يوه ملا له قوله ويل کېدل چې زمونږ ځوانان په يوه لاس کې قرآن او په بل لاس کې توپک (د کمونستانو) پرضد جنګېږي.» ۲۱ /۱۵۸ کله چې يوه بېسواده له سياست او سياسي لوبو بې خبره سپېځلي مسلمان ته يو ملا د يوه خلقي د وژلو له امله د دومره زيات ثواب خبره وکړي هرومرو به خلقي وژني او خلقيانو د خپلې واکمنۍ پرمهال د داسې پېښو شاهدان هم پاتې شوي وو . دوى جرآت نه کاوه چې د شوروي د يرغل وروسته خپلو کليو ته ولاړشي او يا دا چې د تنظيمونو په ليکو کې ودرېږي. يو شمېر خلقيان چې د اشغال وروسته خپلو کليو يا پاکستان او ايران ته ولاړل هلته د جهادي ډلو او يا د نومورو هېوادونو د څارګرو له لوري ووژل شول.

۴- غوڅ اکثريت خلقيان چې لوستي وو او د دې واقعيت د درک وړتيا يې لرله چې ايران او پاکستان د افغانستان سره تاريخي ستونزې لري ، د نظام د مخالفينو مرکزونه په همدې هېوادونو کې دي او د جهاد لارښوونه او قوماندې هم د همدې هېوادونو په لاس کې ده چې دا هېوادونه د افغانستان بربادي غواړي لدې امله يې نه غوښتل د تنظيمونو غړيتوب ترلاسه کړي او د خپل هېواد د تاريخي دښمنانو د لاس وسيله شي.

۵ – يو شمېرخلقيانو انقلاب او حکومت خپل ګڼل او پدې باور وو چې شورويانو د دوى د حکومت په نسکورولو کې تېروتنه کړې ده او واک يې پرچم ته ولېږدولو او شورويان به په خپله تېروتنه وپوهېږي او واک به بېرته دوى ته وسپاري.لدې امله يې په واکمنۍ کې چوپړ ته دوام ورکړ.

۶- يوه ډله خلقيان د هغه مهال د غولوونکي سياسي شعار(پرولتري انټرناسيوناليسم) ، ځپنې د څوکۍ او مقام د ساتلو او يا لاسته راوړلو په موخه په صادقانه ډول د نوي رژيم په چوپړ کې هم ودرېدل.

د شوروي – پرچمي واکمنۍ تګلاره

د شوروي اشغال پر مهال مسکو د وخت د واکمنۍ د تګلارې ستراتيژيکې کرښې ټاکلې، شوروي سلاکارانو د ګوند د مشرانو وينا وي،دستورونه او امرونه ليکل او افغان مشرانو به د وياندويانو

په څېر هغه لوستل او هغه به يې د خپلو دستورونو او امرونو په نامه خپلو مادونانو ته ورکول. پردې بنسټ د پرچمي واکمنۍ د مهموحياتي پريکړو د نيولو واک د شوروي اړخ سره وو. البته د فرعي پريکړو د نيولو واک يې افغان لوري ته ورکړی وو. کارمل په خپله دوهمه تلويزيوني - راډيويي وينا کې د خپلې واکمنۍ د تګلارې اساسي کربنې وړاندې کړلې چې په يوه برخه کې يې راغلې وو :«د افغانستان د ديموکراتيک جمهوريت نوې انقلابي شورا،ځان د ثور انقلاب د لوړو ارمانونو ادامه او وده ورکوونکی اعلانوي او خپله لومړۍ دنده ګڼي چې د ثورآزادي بښونکی انقلاب صراط المستقيمه لار ونيسي ، غملړلې تيروتنې اوغلطۍ اصلاح کړي،غميزې جبران کړي او کړکيچ حل کړي ... » ۸/ ۱۸۶ په تګلاره کې د رژيم د ټولنيز بنسټ په ټينګښت ، د سياسي بنديانو په آزادۍ، د وګړو د خپلسره ځارنې او نيونې مخنيوی، د کورونو او د عقايدو د پلټنې په ممنوعيت، د اعدام د قانون او همداراز د ټولو دموکراتيک ضد او انساني ضد مقرراتو پر لغوې ټينګار شوی وو. کله چې د انقلاب د نوي بشپړتيايي پراو او يا د انقلاب د لوړو ارمانونو د ادامې او ودې خبره کيږي معنی يې دا ده چې د ثور له وسله وال پاڅون وروسته پيل شوي ريفورمونه ، په هغو کې د ترسره شوو غلطيواو تيروتنو په سمولو سره ادامه پيدا کړي. د انقلاب په بشپړتيايي پراو کې پيل شوو ريفورمونو نه دا چې دوام و نه موند بلکې ترسختو نيوکو لاندې ونيول شول او په ټپه ودرېدل. کله چې په يوه ټولنه کې د انقلاب خبره کيږي اړينه برينې چې په اقتصادي برخه کې د واکمنو توليدي مناسباتو د ماتولو په خاطر عملي ګامونه پورته شي کوم چې د ټولنې د پرمختګ خنډ ګرزي يا دا چې د دولت په سياسي جوړښت او د دولت او ټولنې د اداري په ځرنګوالي او په اقتصادي او فرهنګي برخه کې سمونونه او بدلونونه راشي . په افغانستان کې د يوه زراعتي هېواد په توګه د انقلاب معنی بې ځمکو بزګرو ته د ځمکې په وېش ، د شاړه ځمکو خړوبول ، د کوچيانو د ځرځايونو د ستونزې حل او د اوبواو برېښنا بندونو او کرنيزو فارمونو جوړول وو. د انقلاب په دې پراو کې د ګوتو په شمېر بزګرو ځمکه ترلاسه کړله چې هغې هم لنډمهاله تبليغاتي موخې لرلې. د ساړې په توګه« د۱۹۸۲ کال په پسرلي کې دکتورلکنوال د کرنې اوځمکو د اصلاحاتو وزير د عسکري ټولګيو سره يوځای د چهارآسياب ولسوالی ته ولاړ او پنځو بزګرو ته يې ځمکه ورکړه دا ننداره په رسنيو کې په پراخه ډول تبليغ شوه خو بله ورځ بزګران د بغاوت کوونکو له ډاره د ځمکو له اخيستلو ډډه وکړه.» ۱۰۶ / ۲۹۳ دا پرچمي وزير امريکې ته د يوه رسمي سفر پرمهال ببرته هيواد ته راستون نشو او هلته يې سياسي پناه واخيستله.

که څه هم مسکو ليوال وو چې په افغانستان کې يوځه تر سره کړي ترڅو پخپلو تبليغاتو کې د ويلو څه ولري .خو د نيواکګرو خلاف ملي مقاومت پيل شو، امنيتي وضعيت لا کړکيچن شو او د اصلاحاتو او ريفورمونو د پلي کولو امکاناتو شتون نه درلود. لکه څرنګه چې نوې واکمنۍ د پرمختيايي پروژو د پلي کولو شونتياوې نه ليدلې خپل پام يې روښنايي چارو ته راوګرزاوه پدې برخه کې لومړی ګام د پلاروطني ملي جبهې جوړول او د تېرو واکمنيو پرمهال د جوړشوو ټولنيزو او صنفي بنسټونو وده او پراختيا وه . د پلاروطني ملي جبهې د جوړولو څخه موخه د هيواد په سياسي – ټولنيز بهير کې د ټولنې مختلفو قشرونو او طبقو ته د ګډون شرايط برابرول ، د حکومت د وګړنيز ملاتړ پياوړي کول او د مخالفينو په ليکو کې د اختلاف اچول وو. دې کار په لومړيو کې يو څه برياوې لرلې خو وروسته وليدل شول چې د جبهې مشري او رهبري واکمن ګوند لري او د نورو د نوښت او رول مخنيوی کيږي جبهې په ولسونو کې رېښې ونه زغلولې . وروستيو پېښو وښودل چې جبهه د ګټې پرځای په زيان واوښته ، په دې معنی چې يو شمير ډلو او کړيو چې د هماغه پيل نه يې خپلې موخې لرلې په جبهه کې د ګډون له امله ځانونه غښتلي کړل او په تيره « د شمال ځواکونو د همدې جبهې تر نامه لاندې قوت او امکانات تر

لاسه کړل او د مرکزي حکومت د ماتې او نسکورېدو شرایط یې برابر کړل. »۱۹۷ /۱۵۸ دا چې پلاروطنه ملي جبهه په یوه ځواک وانه وښتله س. کشتمند هغه « د پور ته ځخه د واک د ویش لپاره د اړیني سیاسي ارادې نشتون او د سیاسي کثرت ګرایۍ او سیاسي پلورالیسم نه منل »۳۹ / ۶۷۸ ګڼي .د پرچمي مشرانو ځخه یوه د پلاروطني ملي جبهې په هکله د ټوکې په انداز ویلي وو چې مورږ د جبهې پر ځای جبه جوړه کړله.

د پلار وطني ملي جبهې سربیره په نوي بشپړتیایي پړاو کې یو شمیر هغو شوروي پلوه ګوندونو ته چې د ثور له پاڅون مخکې شتون درلود د سیاسي فعالیت اجازه ورکړله او دې سازمانونو ته ور ته ځینې نور سازمانونه هم راڅرګندشول. د زیري په وینا ددې ګوندونو « د غړو شمیر لږ او د خاد ځخه یې مالي مرستې ترلاسه کولې. » ۴۰ / ۵۴۵ خلکو دا ګوندونه دولتي ګوندونه بلل او د هیواد په سیاسي بهیراو د امن او ټیکاو په ټیګښت بې اغیزې وو. لیاخسفکي چې په خپل کتاب کې یې زیاته هڅه کړې چې شوروي اشغال توجیه کړي ، پرچم فرکسیون یو منځلاری سازمان او احمدشاه مسعود په جهادي قوماندانانو کې وړ سیاسي شخصیت معرفي کړي د نورو کینې لاسو په اړه د کارمل د مخالف دریځ د نیولو خبره کوي او لیکي: « ببرک کارمل او همفکرانو یې د هیڅا سره د همکارۍ لیوالتیا نه لرله ، د هیڅا سره یې د واک ویشل نه غوښتل او برعکس ګوندیان یې پردې قانع کول چې اړینه نده د کینې لاسي دموکراتیک ځواکونو سره ګډه ژبه ومومي...» ۴۹ / ۳۶۲ کارمل واک ته په رسیدو سره امین لدې امله غندلو چې د ملي – دموکراتیکو ځواکونو سره د ګډې ژبې د موندلو او ګډې همکارۍ لیوالتیا نه لرله او د هغوی په بیرحمانه ځپلو یې لاس پورې کړ خو ده هم ورته دریځ ونیولو پدې توپیر چې په تبلیغاتو کې یې د نورو ډلو په پته لهجه نرمه وه خو زندانونه د تېرې واکمنۍ په ځېر له وسلوالو او غیروسلوالو مخالفینو ډک وو. ځرنګه چې د ثورانقلاب د بشپړتیایي پړاو د واکمنۍ بنسټ په درواغو او هغه هم د پردیو پوځیانو پرمټ کیښودل شو تر پایه پورې پر درواغو، سیاسي او اپراتیفي لوبو او معاملو ولاړه وه. پدې زمانه کې نه یوازې فرمایشي ګوندونه جوړیدل بلکې« د کارمل او د نجیب د واک د پیل د مرموزې پالیسۍ له امله ګوندي کارکوونکي اړکیدل چې په مستعارو نومونو لیکنې وکړي.» ۱۸/ ۷۴ دا د کارمل د دماګوژۍ پالیسي وه چې موخه یې د خلکو تېراېستنه وه.

د کارمل د واکمنۍ په لومړیو(د۱۹۸۰ کال د جنورې په اوومه) سیاسي بندیان آزادشول او د واکمنۍ هغه ډله مخالفین چې د انقلاب په لومړي پړاو کې د دولتي ضد فعالیتونو په تور بندیان او وژل شوي وو د هغوی کورنیو ته د غم شریکی د ښودلو په موخه د۱۹۸۰ کال د جنورۍ دیارلسمه د ملي ویر او د شهیدانو د ورځې په نامه رخصتي اعلان کړله او د عیدګاه په جومات کې د فاتحې د اخیستلو مراسم ونیول شول . دا فاتحه د ببرک کارمل او اسدالله سروري په حضورکې چې د یوې سیاسي نندارې پرته بل څه نه وه واخیستل شوه . ځېنو دا فاتحه د پرچمیانو او نورو د کارمل – سروري فاتحه بلله حتی د دا ډول فاتحې اخیستل په خپله د پرچم مشرتابه ته هم یوه مسخره نندارې برابیښیده لکه ځرنګه چې نوراحمد نور د ګوند د سیاسي بیروغړي او منشي ویلي وو: « د پرچمیانو او ټولو سیاسي بندیانو کار خو د اګسا له خوا کیده چې سروري صاحب یې رئیس و مورږ هم د پرچمیانو د شهیدانو بازماندګانو ته سروري د فاتحه اخیستونکي په ځیر کښینولی و.» ۴۰ / ۴۸۸ که چیرې هغه مهال د ملي ویر په نامه کومه ورځ یادیده نو هغه د مرغومي شپږمه وه.د اشغال لاندې واکمنۍ دا د ملي ویر او شهیدانو ورځ یوازې هماغه کال د عمومي رخصتۍ په توګه ونمانځله او بیا هغه هېره شوه ځکه چې «د مصیبت د مرغه (خاد) د لومړي کال په واکمنۍ کې دومره خلک مړه او تاراو مار شول چې نور نو شرم وو چې د شهیدانو د ورځې په نامه کومه ورځ یاده شي.» ۱۸ / ۱۸۸ نوې واکمنۍ د یوې سترې ستونزې سره لاس او ګریوان

وه چې هغه د پوځ او نورو امنيتي ارګانونو د ليکو پياوړتيا وه چې د جنګ جګړو له امله يې منسوبان وژل کيدل ، معلوليدل او تښتېدل. د پوځ څخه تېښته واکمنۍ ته يوه ستره ستونزه وه. له بلې خوا د عسکري مکلفيت وړ ځوانانو نه غوښتل چې د نيول شوي هيواد په وسله والو ځواکونو کې خدمت وکړي . واکمني اړه شوله چې د عسکري مکلفيت په قانون کې په پرله پسې توګه بدلون راوړي چې عسکري ته د جلب سن له يوويشت نه شلو او بيا اتلسو کلو ته راټيټ او د عسکري مکلفيت د خدمت دوره هم زياته کړي. همدارنګه د احتياط دوري هم خدمت ته راوبولي او عسکرى مکلفيت او احتياط د دوري موده په پرله پسې ډول غزوله يا پخپل وخت ترخيص ورنکړل شي . دا ډول حالت سرتېرو ته د زغم وړ نه وو همدا لامل وو چې په ځېنو جزتامونو کې د اعتراض په توګه مظاهرې هم ترسره کېدلې. په امنيتي ځواکونو کې د سرتېرو لږوالى حکومت ته دومره ارزښت پيدا کړ چې د جلب او احضار ګروپونو به له کوڅو او بازارونو او کورونو نه ځوانان نيول او عسکري خدمت ته استول يعنى دا چې جلب اواحضار د انسانانو د دولتي اختطاف بڼه نيولې وه . د جلب او احضار هغو ډلو به چې زيات شمير ځوانان اختطاف کړي وو په نقدي مکافاتو ، مډالونو او فوق العاده ترفيع ګانو نازول کيدل . په هيواد کې د ملي مقاومت د پيليدو، د وخت په تېرېدو سره د نوي رژيم په وړاندې د مخالفتونو زياتيدل او له هيواد نه د تيښتې د بهير زياتوالى د دې سبب شو چې د هيواد څارګره اداره خورا پلنه شي ترڅو په دولتي مامورينو او خلکو خپل کنترول او څارنه لا زياته کړي.نوې واکمنۍ پدې پوهيدله چې د پخواني څارګړي اداري (اګسا او کام) د چلند نه ولس ناوړه خاطرې درلودلې له دې امله يې د هغې نوم په خدمات اطلاعات دولتي (خاد) واړاوه خو د خلکو او بنديانو سره يې په چلند کې کوم بدلون رانغى تر دې چې په ډېرو مواردو کې د بنديانو سره د خادښتانو چلند وحشيانه وو چې څرنګه بنديان په روحي او فزيکي ډول شکنجه کړي ترڅو اړين معلومات تري ترلاسه کړي او يا هغه څه ووايي چې خادښتانو غوښتل. د ساري په توګه د پرچمي واکمنۍ مخکې دورو کې په صدارت کې توقيف شوي کسان په داسې کوټو کې ساتل کېدل چې رنا وې خو په پرچمي واکمنۍ کې د کوټو د کړکيو شيشو ته تور رنګ ورکړل شو چې بنديانو ته يې ورځ هم په توره شپه اړولې وه دا په خپله په بندي د روحي فشار راوړلو يوه هڅه وه. د وخت په تېرېدو سره د خاد اداره دومره ستره شوه چې د اطلاعاتي اداري نه په يوه اردو او بالاخره په دولت کې پر بل دولت واوښته چې د فرقو او لواګانو او همداراز د توپونو، ټانکونو ، زره پوښونو، د لنډ مزله او اپراتيفې توغنديو او د تبليغاتي، عدلي او قضايي بنسټونو خاونده شوه.

د نجيب الله د جمهوري رياست په زمانه کې د خاد نوم يې د دولتي امنيت په وزارت (واد) واړولو ځکه چې خاد کوم چې نجيب الله يې مشر وو د زجر او شکنجې، وژنواو ډار په سمبول اوښتى وو خو خلکو د دې اداري کارکوونکو ته بيا هم خاديستان ويل ځکه چې چلند او کړه وړه يې هماغه پخواني وو يوازې يې نوم بدل شوى وو . په ولسواکه هيوادونو کې څارګړي اداري د حکومتونو د نافذه قوانينو په چوکاټ کې فعاليت کوي او د حکومت په وړاندې د خپلو فعاليتونو او اجرآتو مسئوليت لري خو د کارمل- نجيب څارګره اداره پخپلو اجرآتو کې تردې کچې خپلواکه وه چې د حکومت مشر د هغې له تشکيلاتو څخه معلومات نه درلودل. دا اداره له دې کبله خپلواکه ،ځواکمنه او وپرسول شوه چې کارمل او نجيب الله دواړو په پوځ او څارندوى باور نه درلود او تري وېرېدل نو هغوى پدې کې شول ترڅو خپل باوري کسان په دې ارګان کې ځاى پرځاى کړي او هغه په يوه ډاډمن اطلاعاتي او استخباراتي مرکز ، ځواکمن پوځ او په دولت کې په بل دولت واړوي ترڅو د ګوند، دولتي ادارو او پرګنو په کړو وړو په خپلواکه توګه د نظارت، څارنې اوعدالت د پلې کولو جوګه شي.ښايي لوستونکي ته پوښتنه پيدا شي چې څارګره اداره څه ډول د عدالت د پلي کولو يو ارګان کيداى شي . واقعيت دا وو چې د امنيت د اخلالولو،

په دولتي ضداعمالواو سياسي فعاليتونو تورن او شکمن کسان اوهمداراز د خادیستانو استنطاق او محکمه د انقلابي اختصاصي بنستونو(څارنواليو او محکمو) له لوري ترسره کيدل چې کارکوونکي يې خادښتان وو او د عدليې د وزارت، سترې محکمې او د وسلوال پوځ د څارنوالۍ او محکمې سره يې هيڅ کاري تړاو نه درلود . له دې امله ويلای شو چې په ټولو سياسي بنديانو، د مخالفينو سره په اړيکو شکمنو کسانو، د جګړې په ډګرکې نيول شويو جنګياليو او د خاد په کارکوونکو د اختصاصي انقلابي محکمو له لوري عدالت پلی کيده يعني خاد- واد پرې عدالت پلی کاوه. «ببرک او د کړۍ ملګرو يې ژوره انديښنه درلودله چې په وسلوال ځواک او څارندوی کې پرچميان په سترګو نه ليدل کيږي. هغوی د داسې لارو چارو په لټه کې شول چې ربښتونی وسله وال ځواک د خاد او د ګوند د يو شميرځانګړو فعاليتونو په ستنه ودروي. » ۱۲۴ / ۲۹۷ د شوروي له تېرې وروسته د هيواد د څارګړي اداري د پراخولو او ځواکمنولو او د هغې په مشرتابه کې د هغو ډاډمنو کسانو ګومارل مطرح وو چې د شوروي د افغاني ضد او پښتني ضد تګلارو ربښتيني پلي کوونکي وي له همدې امله « د دې اداري زياتره څوکۍ د تاجکانو په لاس کې وي چې د پنځمې اداري د رئيس کريم بها له لوري معرفي شوي وو...، د شوروي لښکر د وتلو او د خپلواکې دفاع په مهال نجيب الله ځانګړی جنګي ګارد چې د جمهور رئيس د ګارد په نامه يې شهرت پيدا کړ جوړ او تاجک توکمه کدرونه چې له مخالفانو سره په مبارزه کې يې تجربه ترلاسه کړې وه د خاص ګارد په مشرتابه کې وګومارل .» ۱۹۸/ ۱۱ د مسکو هژمونيست واکمنان پوهيدل چې هغه مهال افغانستان پخپل شپاړلسم جمهوريت اړولی شي چې اکثريت په اقليت واړوي او واک پښتون دښمنه ړندو قومي متعصبينو ته وليږدوي چې واک ته د کارمل رسول د همدې پاليسۍ يوه برخه وه . شوروي ليکوال اوليانوفسکی د شوروي د اشغال په هکله ليکي:« موږ ځکه افغانستان ته لښکرکشي وکړه چې د اکثريت(پښتنو) ديکتاتوري ختمه او دولتي ځواک اقليتونو ته وليږدوو.» د اليانوفسکي دا وينا (درباره حقيقت انقلاب ثور) نومې رساله کې چې د بيهقي د کتاب خپرولو موسسې خپره کړه شتون درلود چې د څه مودې وروسته دا رساله د منفي غبرګونو له امله ټوله شوله.

د ثور انقلاب په بشپړتيايي پراو کې د پښتنو ضد تګلاره او د پښتو ژبې د ودې مخنيوی په خورا ماهرانه ډول پلی شو. د پښتنو د سيمو بمبارد او پښتو د ژباړې په ژبې اړول يې څرګندې بيلګې دي. د شوروي اشغال مخکې مشهورو ورځپاڼو لکه ثورانقلاب ، خلق ،انيس ، هيواد، اصلاح او نورو کې ليکنې د هيواد په دواړو رسمي (پښتواو دري) ژبو په متوازنه توګه تر سترګو کېدلې . د کارمل په واکمنېدو سره د ثورانقلاب (دافغانستان دخلق ديموکراتيک ګوندنشراتي ارګان) ورځپاڼې نوم د ثورانقلاب حقيقت باندې واوښت چې د شوروي اتحاد د کمونست ګوند نشراتي ارګان، پراودا (حقيقت) څخه اخېستل شوی وو. د خلق د جرېدې خپرونې ودرېدلې . د خلق جرېدې ليکنې د هماغه پيل څخه په پښتو او دري وې خو د پرچم په جريده کې غوڅ اکثريت ليکنې په دري وې او يوازې اعلانونه او شعرونه په پښتو ژبه خپرېدل. د پرچم په جريده کې پښتنو ليکوالو لکه خيبر او لايق هم په دري ژبه ليکنې کولې. د نوي حکومت په نشراتي پاليسۍ کې يو څرګند بدلون راغی. د لوړ تيراژ لرونکې ورځپاڼې په دري ژبه واوښتې او په هغو کې خپرې شوې ليکنې به په پښتو ژبه ژباړل کيدې چې دې ژباړنې ټاکلی وخت نيولو. په دري ژبه خپرې شوې ورځپاڼې به په ښارونو او دولتي بنستونو کې وويشل شوې او پښتو ژباړه به يې وروسته د چاپخانې راووتې چې د لوستلو اړتيا يې نه ليدل کيده ځکه چې پکې خبرې شوې ليکنې يې په دري - پارسي لوستې وې. ددې ډول پاليسۍ د پلې کولو څخه واکمنۍ دوې موخې لرلې. يو دا چې پښتو ژبه د ژباړې ژبه شي چې د يوه پوه په وينا ژباړه د ژبې پښتۍ ماتوي . بله دا چې پښتون ليکوال دا امکان ونلري چې د لومړي لاس ورځپاڼې ته پخپله ژبه مطلب وليکي پدې ډول پښتون ليکوال

د غوړيدو چانس نه درلود او ضمناً د مادي امتياز څخه هم بې برخې کيده. د پرچم په واکمنۍ کې نه دا چې د پښتو ژبې د ودې مخنيوی کيده بلکې د پښتون قوم سپکاوي ته هم ملا تړل شوې وه .پدې هکله محمدصديق روهي ليکي:« ما يوه ورځ د څو تنو په مخکې يوه غټ پرچمي ته وويل : تاسې څنګه اجازه ورکوئ چې په کابل پوهنتون کې داسې کتاب تدريس شي چې هيڅ علمي ارزښت نلري خو يوازې پدې خاطر تدريس کيږي چې پښتنو ته ښکنځل پکې راغلي دي . د مثال په توګه پوهاندجلال الدين صديقي ليکي چې پښتانه قبايلي خلک دي او قبايل ننګ او ناموس نه پيژني . البته واقعيت ددې په خلاف دی ، پښتنو ته له ناموس ساتنې څخه بل شی زيات ارزښت نه لري ...، ده په ځواب کې وويل : زه پوهاند جلال الدين صديقي ته په دې درناوی کوم چې تراوسه پښتنو ته څه ويل ټابو(ممنوع) ګڼل کيدل خو ده د لومړي ځل لپاره پښتانه د تقدس له حريم نه راوايستل او د دوی غرور يې ورمات کړ.»۱۹۹ د شوروي اشغالګرو د ګودااګيانو دښمني د پښتو ژبې سره لدې هم معلوميږي چې په ټلويزيون او سينماګانو کې يې د پښتو فلمونو په ښودلو بنديز ولګاوه پدې پلمه چې په هغوکې د بې حيايۍ صحنې دي او د دښمن هيواد لخوا جوړشوي دي.« ترکومه چې د بې حيايۍ خبره ده پرچميان د ايراني ،عربي نڅاوو په ښودلواو په تلويزيون کې د افغاني نجونو په نڅولو سره پخپله د بې حيايۍ تشويق کوونکي وو.» ۱۹۹که د بې حيايۍ خبره وي نوهغه مهال په ټلويزيون او سينماګانو کې د روسي او تاجکي فلمونو بازارخورا تود وو. په شوروي اتحاد کې د ښځو مخ لوڅې ، د وجود د نوروغړو بربنډتيا او په عامه ځايونو کې د نجلۍ او هلک ښکلول يوه عادي پديده او معمولي دود ګڼل کيده چې په روسي او تاجکي فلمونو کې دا صحنې ترسترګوکيدی چې په پښتو فلمونو کې نه وې. لدې څخه بريښي چې د پښتو فلمونو د نه ښودلو څخه موخه د پښتو ژبې د ودې او پرمختګ مخنيوی وو او دا هغه څه وو چې شوروي اشغالګرو غوښتل. دا برخه به په ننګرهار کې د کارمل د ځای ناستي پښتون نجيب الله چې پښتنو ننګرهاريانو ته يې په دري وينا کړې وه د پای ټکی کښودل شي. کله چې هغه يوګوسلاويا ته د ناپيلوهيوادونو د غونډې په نيت روان وو د جلال آباد په ښار کې تم شو. له خلکو يې وپوښتل په پښتو خبرې وکړم که په دري؟ ټولو وويل په پښتو. خو ده وويل ښښه غواړم په يوګوسلاويا کې څوک په پښتو نه پوهيږي او هلته زمونږ پښتو ترجمانان نشته او پښتنو ننګرهاريانو ته يې په دري وينا واوروله. د نجيب الله د دې خبرې په هکله چې په يوګوسلاويا کې څوک په پښتو نه پوهيږي په دري هم نه پوهېدل . په دري ژبه د نجيب الله د وينا علت دا وو چې هغه ته وينا شورويانو ليکلې او شوروي تاجکي ژباړونکو ژباړلې وه او نجيب الله اړ وو هغه پښتنو ننګرهاريانو ته په دري ژبه ولولي.

د اشغال په وړاندې غبرګونونه

لکه څرنګه چې د ثور انقلاب کرملن ته په شنه آسمان کې د تالندې په څير يوه پيښه وه ، خلقيانو ته بيا د افغانستان په دموکراتيک جمهوريت باندې د شوروي لښکر يرغل په شنه آسمان کې تالنده شوه . د اشغال په وړاندې غبرګونونه هم د کور د ننه او هم بهر ډېر سخت وو. افغان ولس د نيواک په وړاندې ودرېد. سليک اس هاريسون امريکايي ليکوال د شوروي د يرغل مخکې واکمنۍ او د يرغل وروسته واکمنۍ په وړاندې مخالفتونه داسې پرتله کوي:« که څه هم د شوروي د اشغال مخکې د مارکسيستي-لېنستي رژيم خلاف نامنظم بغاوتونه ، سيمه ئيز پاڅونونه او مذهبي مخالفتونه موجود وو، اوس د بهرنيو نيواکګرو پرضد په پراخ مقاومت اوښتي دي . » ۴۷/ ۶۷ د اشغال په وړاندې د افغان ولس مخالفت او مقاومت د الله اکبر په نعرو پيل شواو پدې ډول يې له اشغالګرو او نويو واکدارانو څخه خپله

کرکه څرګنده کړله.په پلازمېنه کابل کې د الله اکبر نعرې د ۱۹۸۰ کال د فبروري په ۲۱ پېل شولې چې سهار يې کابليان کوڅو ته راووتل ، پراخ لاريونونه يې پېل کړل او شوروي او حکومتي ضد شعارونه يې ورکول، د هېواد څخه يې د پردي لښکر وتل غوښتل چې دا خوځښت د کب د دريمې نيټې په نامه ياد شو. دا سوله ېيز لاريون د شوروي او دولتي ځواکونو له لوري وځپل شو.پدې هکله له کابل څخه مسکو ته د کې جې بې په ريوټ کې داسې راغلې دي :« د فبروري له ۲۰ تر ۲۳ نېټې پورې (چې د کب مياشتې د دريمې په پېښه شهرت لري) په کابل ښار کې د شوروي پر ضد لاريونونه را وپارېدل. د اکروکر په سمونه کې له پوځ څخه کار واخېستل شو. د ښار ګردچاپېره امنيتي کړۍ راتاو شوه. ښار ته د ننوتو لارې وتړل شوې...، د ۲۴ قطعې ۲۰۰۰ شوروي سرتيري ، دېرش شوبلې ، ۲۰۰ زغروال ګاډي او د افغان پوځ ۱۱ ټولې (تر ۱۰۰۰ زيات سرتېري) ۴۳ شوبلې ، ۴۰ زغروال ګاډي، ورسره خوځنده راکټ لانچر لارۍ د ښار د ځارنې د پاره په کار ولوېدل...، د خلکو د ډارولو لپاره شوروي الوتکو۱۵۸ او افغاني الوتکو ۴۹ ټيټې يرغليزې الوتنې ترسره کړې.د ۹۰۰ څخه زيات لاريون کوونکي ونيول شول او بنديان شول.» ۱۲۴ / ۲۶۳ د هغه مهال د ريشخورو د اوومې فرقې پرچمي قوماندان د افغانستان حالات داسې ارزوي :«بيله شکه په ۱۹۸۰ کې هر ځای د جګړې خبره کيدله اوهرځای د وينو او اور بوی وو. »۱۲۹ / ۲۵۱ پورتنۍ خبره په هيواد کې ملي مقاومت ښيي چې خلک د هيواد په ګوټ ګوټ کې د نيواکګرو په وړاندې جنګيدل، وينې تويېدلې ، د اور لمبې او لوګې وو . د اشغال په وړاندې په پوځ کې هم غبرګونونه منفي وو چې هغه د پوځ څخه د پوځيانو تيښته وه .« د اوومې فرقې په پنځه څلويښتم غوندې کې چې ډګرمن عبدالباقي د جنرال عبدالرزاق خان زوی يې نوی د غوندې د قوماندان په توګه ټاکل شوی وو په يوه شپه کې دوه سوه شل تنه سرتيري د خپلې وسلې سره وتښتېدل. » ۱۲۹/ ۲۵۰ په يوه شپه د دومره زياتو سرتېرو تېښته د دې څرګندوی ده چې سرتېرو ته نوی ټاکل شوی جنرال زاده قوماندان لکه د دولت جنرال زاده مشر هم د منلو وړ نه وو . د ثور انقلاب په بشپړتيايي پړاو کې له هېواد نه د خلکو د تيښتې بهير ګړندی شو چې پاکستاني سرچينې د جمهوري نظام د ټينګښت وروسته په نوموړي هيواد کې د افغان کډوالو د شمير لاندې ارقام ښيي : « د محمد داؤد واکمني (کال ۱۹۷۳) څوسوه تنه ، د نورمحمدتره کی واکمنۍ (کال ۱۹۷۸) ۱۵۹۹۰۰ تنه ، د حفيظ الله امين واکمنۍ (کال ۱۹۷۹ سپتمبر) ۱۹۳۰۰۰ تنه ، د ببرک کارمل د واکمنۍ پېل (دسمبر ۱۹۷۹) ۴۲۱۰۰۰ تنه ، ۱۹۸۰ کال د جون مياشت (څه د پاسه يو ميليون) ، ۱۹۸۱ کال می (دوه ميليون)، کال ۱۹۸۲ جون (۳، ۲ ميليونه)، کال ۱۹۸۳ می (۸، ۲ ميليونه)» ۱۰۶ /۱۳۳ پورتنۍ شمېرې د منلو وړځکه نه دي چې د پاکستان د افغاني ضد دريځ او تګلارې څخه اغېزمنې دي او کچه يې لوړه ښودلې ده خو د دې واقعيت څرګندوی دي چې د شوروي د اشغال وروسته د هيواد څخه تيښتې قوت موندلی دی.

که څه هم د اشغال په وړاندې د ا، خ، د،ګ خلقي مشرتابه کوم منفي غبرګون ونښود خو غوڅ اکثريت خلقي کدرونو د شوروي لښکر راتګ د هيواد د ملي واکمنۍ خلاف يوعمل شميره او هغه يې د دوو دوستو ګاونډيو ولسونو(افغانانو او شورويانو) د تاريخ تراژيدي ګڼله.د نوي بهير په وړاندې د خلقي کدرونو د مخالفت له امله وو چې د۱۳۵۸ کال د مرغومي په دوولسمه د ا، خ، د،ګ د مرکزي کميټې د دارالنشاء د اداري لخوا د افغانستان په خاوره باندې د شورويانو د وسله وال تيري په هکله(تاريخي اعلاميه) خپره شوه چې د کابل ښار په ټولو ګوندي کميټو کې وويشل شوه. ددې اعلاميې خپرونکی محمد علي هوما وايي :« د تېري سبا ته د کابل ښار د ګوندي کمېټې منشيان ، د مرکزي کمېټې اپارات او نور خلقيان د شوروي يرغل په اړه ډول ډول پوښتنې او د غبرګون په اړه څرګندونې کولې چې څه وکړو؟ ما به هغوی ته اړين توضيحات ورکول خو دې لړۍ دوام درلود او بالاخره دې پايلې ته ورسېدلم چې يوه

اعلاميه خپره کړم.» دلته ليدل کيږي چې د شوروي ځواکونو د راتګ په وړاندې د خلقيانو منفي غبرګون د ګوند د دارالنشآ د ځانګې مشر اړ ابستلی چې د اشغال خلاف اعلاميه خپره کړي. همدا رنګه په ځښو ګوندي سازمانونو کې د کنګرې د دايرېدلو وړاندیزونه وشول چې کنګره د نويو حالاتو جاج واخلي او د ګوند نوی مشرتابه وټاکي. د شوروي د يرغل په وړاندې د نړۍ او په هغو کې د شوروي ټولنې غبرګون ته ځغلنده کتنه وشي .

الف - افغانستان ته د شوروي لښکر د استولو په وړاندې د شوروي ټولنې غبرګون

شوروي ميډيا افغانستان ته د خپل لښکر استول د افغانستان د حکومت غوښتنه تبليغوله او دا يې هم ورسره غبرګول چې حفيظ الله امين د سي آی ای جاسوس غوښتل افغانستان د شوروي خلاف د امريکې په يوه اډه واړوي .هغه مهال په شوروي ټولنه کې آزادو رسنيو شتون نه درلود ، د لويديځ او حتی د بهرنيو راډيوګانو اوريدل جرم ګڼل کيدل او هغه څه يې چې د افغانستان د حالاتو په اړه خپرول هغه يې منل. البته په لويديځ کې چې وګړي يې بهرنيو رسنيو ته لاس رسی هم لري بيا هم ليدل کيږي چې غوځ اکثريت وګړي يې د خپلو دولتونو د رسنيو تراغيزلاندې هغه ډول فکر وکړي چې دا رسنۍ پرې شخوند وهي. د رسنيو د دې جادويي اغېز په اړه د آلماني نازيانو د تبليغاتو وزير ويلي وو:« ماته ډله ييزې رسنۍ په لاس راکړه ، زه له هر ولس څخه د خوګانو رمه جوړوم.» البته هغه لږکيو شوروي رون اندو چې خپلواکه فکر يې کاوه پدې پوهيدل چې افغانستان ته د دوی د پوځيانو استول د نړيوالو قوانينو خلاف يو تيري کوونکی عمل دی خو د واکمن توتاليتاردولت له وېرې يې د مخالفت د ښودلو جرئت نه درلود. «له اکراين څخه ترلاسه شوي عملياتي ګزارشونه وايي چې د دغې سيمې پوهانو افغانستان ته د شوروي د سرتيرو د ليږلو په اړه منفي غبرګون څرګند کړ.» ۱۲۴/ ۲۴۷ د اکراينې پوهانو د منفي غبرګون اصلي لامل دا وو چې په اکراين کې د لويديځ او حتی آلماني نازيانو اغېز ډېر قوي وو لکه څرنګه چې اوس هم قوي دی. دا بيا ښيي چې د دې غبرګون لامل او چينه لويديځ وو چې په اکراين کې يې کلکې ريښې ځغلولې وې.خو سره لدې د سره پوځ يرغل د شوروي اتمي فزيکپوه او د نوبل د جايزې ګټونکي سوخاروف او د هغه د پټې کړۍ له لوري په لويديځو رسنيو کې په سختو ټکو وغندل شو او پايله يې دا شوه چې سوخاروف د شوروي اتحاد د اتوم د بم پلار د ګورکي ښار ته تبعيد شي. د وخت په تېرېدو سره چې د افغانستان څخه شوروي ته د پوځيانو د جنازو او ټپيانو د ليږد لړۍ نه درېدله د اتيايمو کلونو په دوهمه نيمايي کې د شوروي ولس مخالفت هم بربنډ شو. په شوروي رسنيو باندې د شوروي ولس بشپړباور په اړه به ليکوال د خپلو زده کړو په مهال په مسکو کې يوه خاطره راوړي. موږ افغاني محصلين يې چې افغاني پوځي يونيفورم مو درلود د يوه موزيم ليدو ته بوولي وو. په موزيم کې يوه مېرمن د يوه اته يا لس کلن ماشوم سره زما مخې ته ودرېدل او دې مېرمنې چې ښوونکې وه ماشوم ته وويل: ته لدې افغان کاکا وپوښته چې ولې دې پلار په افغانستان کې ووژل شو؟ ليکوال مېرمنې ته وويل تاسې دا ماشوم ګرباچف ته بوزئ ترڅو هغه ځواب ورکړي . ددې مېرمنې د دې پوښتنې اصلي لامل په شوروي تبليغاتو باور وو چې ګواکې د دوی پوځيان د افغانستان د حکومت د غوښتنې له مخې افغانستان ته استول شوي دي .

ب - د اشغال په وړاندې د غيراسلامي نړۍ غبرګون

د شوروي لښکر له لوري د افغانستان نيول د نړۍ او په تيره د امريکې او د لويديځ له سخت غبرګون سره مخامخ شو. د امريکې ولسمشرجيمی کارتر سمدلاسه لئونيد بريژنف ته ليک واستاوه او په افغانستان کې يې د شوروي د مداخلې په اړه د خپلې انديښنې د څرګندولو سربيره دا عمل نړۍ ته يو ګوابښ وګانه او د هغه څخه يې وغوښتل چې شوروي پوځونه ببرته خپل هيواد ته ستانه شي. بريژنف د

۱۹۷۹ کال د دسمبر په ۲۹ د کارتر لیک ځواب کړ. د بریژنف د لیک په اړه لیاخفسکي د افغان میرانه او غمیزه نومي کتاب په ۱۵۵- ۱۵۶ مخونو کې رڼا اچولې او افغانستان ته د شوروي محدودو قطعاتو استول د افغان حکومت د پرله پسې غوښتنو پراساس ګڼي او دا یادونه هم پکې شوې وه چې شوروي پوځیان د افغان حکومت په راپرزولو کې ښکیل نه وو. همدارنګه په لیک کې د کارتر دې نیوکې ته چې افغانستان ته د شوروي قطعاتو د لیږلو مخکې امریکایي اړخ په جریان کې نه وو اچول شوی ویل شوي وو کله چې امریکایي سمندري پوځونه د فارس د خلیج حوزې ته واستول شول آیا شوروي اتحاد په جریان کې اچول شوی وو. جنرال ګروموف هم د خپل کتا ب په ۱۳۴ مخ کې پدې اړه ورته څرګندوني لري چې بریژنف ، کارتر ته لیکلي وو:«ستاسې په لیک کې دا یادونه هم د منلو وړنه ده او له واقعیت سره سمون نلري چې ګواکې شوروي اتحاد د افغانستان حکومت نسکور کړی دی. غواړم په قاطعیت سره یادونه وکړم د افغانستان په مشرتابه کې بدلون په خپله د افغانانو کار دی او یوازې د دوی په لاس ترسره شوی دی. پدې هکله د افغانستان د حکومت نه وپوښتئ.» واشنګټن د بریژنف د ځواب د ترلاسه کولو وروسته په شوروي اتحاد لاندې شپږ بندیزونه ولګول : د اقتصادي او فرهنګي راکړې ورکړې ځنډول ، په سوداګریزو اړیکو کې په شوروي اتحاد سخت قیودات ،د امریکې په اوبو کې شوروي اړخ ته د امتیازاتو مخنیوی، د۷۱ میلیونو ټنو غنمو د پلور لغوه (څه موده وروسته یې د غنمو پلورل پیل کړل) او د ۱۹۸۰ کال په دوبي کې په مسکو کې د المپیا د لوبو تحریم. د امریکې ولسمشر رادیوټلویزیوني وینا وکړه چې په هغې کې یې د امریکې دولت په پاکستان باندې د وسلو د بندیز لپرې کولو او د فارس په خلیج کې د چټک غبرګون د ځواکونو د ځومرحله یې ځای پرځای کولو ته هم ګوته ونیوله. پدې هکله د امریکي غیر رسمي غبرګون د افغان دولت مخالفینو ته د مرستو زیاتېدل وو. پرافغانستان باندې د شوروي لښکر تیري په نړیواله کچه د ځینو مخالفو او حتي دښمنو دولتونو ترمنځ همغږي پیدا کړله. څرګند ساری یې چین دی چې د امریکا او لوېدیځ سره یې د شوروي ضد جبهه ونیوله همدارنګه اسراییل او زیاتره عربي دولتونو ورته دریځ ونیولو.حتي د شوروي دوست سوسیالستي دولت رومانیا او د اروپا ځینو کمونستو او کیڼ لاسو سازمانو(انګلستان ،ایتالیا ، بلژیک ، پرتګال ، فرانسه ، سویدن ، هسپانیه) او نورو خپل هیواد ته د شوروي پوځیانو د ببرته ستنیدو غوښتنه کوله.

ج – د اسلامي نړۍ غبرګون

د اسلامي نړۍ غبرګون خورا توند وو او یوه میاشت وروسته (د۱۹۸۰ کال د جنوري په ۲۷- ۲۹) د بنګله دیش د ولسمشر شیخ مجیب الرحمن په وړاندیز د اسلامي کنفرانس د بهرنیوچارو د وزیرانو فوق العاده غونډه په پاکستان کې راوبلل شوه . غونډې د افغانستان نیواک محکوم کړ، د افغانستان څخه یې د شوروي لښکر د وتلوغوښتنه وکړه او په اسلا مي کنفرانس کې یې د افغانستان غړیتوب وځنډاوه.

د – د نړیوالو سازمانو غبرګون د

افغانستان د نیواک په وړاندې د ملګروملتو د سازمان امنیت شورا د۱۹۸۰ کال د جنوري په پنځمه یعني د تېري اته ورځې وروسته غونډه وکړه د افغانستان اشغال یې محکوم کړ او د افغانستان څخه یې د پردیو ځواکونو د وتلو غوښتنه وکړله خو شوروي د امنیت د شورا پریکړه ویټو کړه او استازي یې د شوروي پوځیانو وتل هغه مهال شوني وګڼل چې د افغانستان په کورنیو چارو کې لاسوهنې ودریږي. د امنیت د شورا د غونډې اته ورځې وروسته د دې سازمان عمومي بیړنۍ غونډه راوبلل شوه چې په هغې کې « د۷۰ هیوادو استازو ویناوې وکړې او زیاترو یې د افغانستان نیواک د ملګروملتو د منشور او نړیوالو قوانینو د سرغړونې له امله محکوم کړ. په هماغه ورځ یې پریکړه لیک صادر کړ چې د نیواک څخه سخته خواشیني څرګنده شوې وه او د افغانستان څخه سملاسي، بیله کوم قید او شرطه او په بشپړډول د

بهرنيوځواکونو د وتلوغوښتنه شوې وه .دا پريکړه ليک د۱۰۴موافقو، ۱۸ مخالفو او۱۸ مستنکفو رايو سره تصويب شو. يادشوي تعبيرونه په مختلفو ډولونو سره د رسنيو له لوري د تمسخر وړ وګرزيدل.»۴۷ / ۸۸ د تعبيرونو څخه موخه په پريکړه ليک کې د افغانستان څخه د بهرنيو پوځيانو وتل دي چې د اشغالګر هېواد د نامه له يادولو ډډه شوې وه. همدارنګه په همدې کال د نوامبر په مياشت کې د افغانستان په اړه د م، م عمومي کلنۍ غونډه وشوه چې د۱۱۱ موافقو، ۲۲ مخالفو او۱۲ مستنکفو رايو سره پريکړه ليک تصويب شو. په افغانستان کې د شوروي لښکر د شتون پر مهال هرکال د نوموړي سازمان په کلنۍ غونډه کې د افغانستا ن مسئله تر بحث لاندې نيول کيده او۹ ځله د افغانستان اشغال محکوم شو .البته چې د اشغال د مخالفانو شمير زياتيده څرنګه چې د م، م د۱۹۸۵ کال په کلنۍ غونډه کې ۱۲۲دولتونو شوروي اتحاد محکوم کړ. د افغانستان لپاره د م ، م استازی ديه ګوکوردويز وايي: « کوزيروف فکر کوم د نيمه ټوکې په ډول را ته وويل په مسکو کې مې وړاندیز وکړ چې شوروي د پرېکړه ليک په طرفدارۍ رايه ورکړي .» په م، م کې د شوروي اتحاد د استازي ټوکه ښيي چې شورويانو په دې نړيواله مؤسسه کې ليدل چې غوڅ اکثريت له شوروي اتحاد څخه غواړي د افغانستان څخه خپل پوځونه وباسي او شوروي اتحاد محکوموي له بله پلوه يې غوښتل ديه ګوکوردويز وپوهوي چې شوروي اتحاد ليوال دی له افغانستان څخه خپل سپاهيان وباسی. هيره دې نه وي چې د افغانستان د نيواک د مخالفانو د شمېر په زياتېدلو کې په م، م د پاکستان د استازي پرله پسې هڅو ځانګړی رول درلود.

کرملن ته ترخه پيغامونه

په افغانستان باندې د شوروي د يرغل پرمهال په نړۍ کې واکمن ذهنيت داسې وو چې د شوروي د سره پوځ په وړاندې ځوک د مقابلې وس نلري. ښايي دې ډول ذهنيت شوروي مشران هڅولې وي پر افغانستان د پوځي يرغل پريکړه وکړي. خو د کرملن واکمنو په افغانستان کې د خپل ژوراغيزاو نفوذ سره سره هغوی افغانان نه وو پيژندلي چې په خپل ټاټوبي کې پردی لښکر نشي زغملی. د مسکو بله تيروتنه د خلقيانو په اړه وه چې د خلقيانو د دوو مشرانو (تره کي او امين) په نشتون کې به خلقيان بېله څه ويلو د نوې واکمنۍ په چوپړ کې ودريږي چې داسې څه پېښ نشول. د شوروي واکمنو د دې تيروتنو او د افغانستان واقعيتونو د ناسم درک پايله دا شوه چې ډېر ژر د افغانستان څخه د خپلو پوځيانو د مرګ او ژوبلې ترخه پيغامونه ترلاسه کړي . د تېري څخه ديارلس ورځې وروسته د نهرين د۲۰ فرقې د توپچي په غونډ کې د شوروي سلاکارانو په چانواری سره پاڅون پيل شو. اشغالګرو په غونډ ځمکني اوهوايي پوځي عمليات ترسره کړل.« ددې جګړې له امله چې د جنوری له نهمې تر لسمې پورې دوام پيدا کړ د دې قطعې سل تنه پوځيان شهيد او د شوروي ځواکونو له لوري دوه تنه مړه او دوه تنه ټپيان شول .» ۴۹ / ۱۷۵ د وخت په تيريدو سره امنيتي وضعيت کړکيچن کيده او په دولتي بنسټونو او پوځي چوکيو د مخالفينو بريدونو شدت موند او د جګړو لمن پراخيده ،دولتي او شوروي ځواکونه اړکيدل چې د ولس زياتيدونکی مقاومت وځپي .په هغو سيمو کې چې د دولت وسله والو مخالفانو چې د ولس کلکه خواخوږي او همکاري ورسره وه دولتي سيمه ييزې اداري ترخپلې ولکې لاندې راوړلې هلته يې ځواکونه استول چې اکثرآ د مخالفينو د کمينونو سره مخامخ کيدل او بيا جنګيالي له سيمې څخه تېښيدل چې دا ډول جګړه د پښې او موږک لوبې ته ورته لوبه وه چې د منظمو پوځي ځواکونو لپاره ستړي کيدونکې، د لګښت ډکه او د زياتو تلفاتو سره مل وه. مسکو ته د شوروي پوځيانو د مرګ او ژوبلې د پيغامونو

سربيره د خلقيانو مخالفت او په تيره د ګوند او دولت د مشر په توګه د کارمل نه منل شوروي مشرتابه انديښمن کړي وو . د شوروي د اشغال په لومړيو ورځو کې د هرات ولايت « د ولايتي او ښاري ګوندي کميټي ګډه غونډه راوبلله ،تيرى يې په څرګند ډول محکوم کړ،د ګوندي کنګرې د دايريدو او د وضعې د ارزونې غوښتنه يې وکړه او اعلان يې کړل چې د روسي ځواکونو او د کارمل واک ته رسول د ګوندي لوړو ارګانو د پريکړې پرته صورت نيولى دى ، د دې تشې د ډکولو لپاره بايد د آزادو، مستقيمو او پټو ټاکنو له لارې د ګوند کنګره راوبلل شي ترڅو وضعيت پخپل صلاحيت سره وارزوي او تصميم ونيسي.» ۱۸ / ۲۱۴ د کابل ځخه د بارق شفيعي په مشرۍ يو پلاوى هرات ته واستول شو او دې پلاوي د ولايتي ګوندي کميټې منشي او څو تنه نور خلقيان بنديان کړل.همداراز د کارمل د واکمنۍ درې مياشتې نه وې تيرې شوې چې د کابل پوهنتون ګوندي سازمانو ټاکنې وکړې. ځرنګه چې د پرچميانو په پرتله د خلقيانو شمير زيات وو د ګوندي لومړنيو سازمانو په مشرتابه کې خلقيان وټاکل شول. دې مسئلې د پرچمي مخورو غوسه راوپاروله اود دې بهير خلقي فعالان تر سخت فشارلاندې ونيول چې له هغې ډلې نه « محمدسليم علمي ترور، ډاکتر جوکت سنګهه باور زنداني او نورو د دفاع او کورنيو چارو وزارتونو ته پناه يوړله او هلته د افسرانو په توګه جذب شول.» ۱۰۹ / ۱۷۳ د پرچميانو له لوري د خلقيانو په وړاندې د فشار او زور او په هغو کې د ترور او زنداني کولو له امله يو شمېرخلقي کدرونه اړشول چې د واکمن وضعيت ځخه د وتلو په موخه په پټو ځنځيري تشکيلاتو لاس پورې کړي چې مشري يې اسدالله سروري د انقلابي شورا مرستيال په غاړه لرله او د ګوند په مشرتابه کې ګلابزوى هم ورسره همغږى شوى وو . ليکوال د کندهار په قول اردو کې د دې پټو ځنځيري تشکيلاتو مسؤليت ورکړل شو. خو ځرنګه چې شورويانو او پرچميانو خپل دوربينونه د خلقيانو په لور توجيه کړي وو دا شبکه ډېر ژر کشف شوه . «د۱۹۸۰ز کال د مې په مياشت کې تابييف او ايوانوف سپارښت وکړ چې د شوروي اتحاد کمونست ګوند د مرکزي کميټې سياسي بيرو او کى جى بى دې له يو بل سره په سلا، همغږي شي چې سروري دې لومړى د طبي درملنې لپاره شوروي اتحاد ته وغواړي او له هغه وروسته دې منګوليا ته د سفير په توګه وليږل شي او پدې ډول د افغانستان د خلق په ديموکراتيک ګوند کې د خلق او پرچم د ډلو ترمنځ پر ناندريو دې د پاى ټکى کيښودل شي. له ګلابزوى سره دې همدې ته ورته چلند وشي.» ۲۹۸/۱۲۴ بهر ته د سروري د استولو وروسته دې ځنځيري کړۍ فعاليت ودرولو خو د پرچميانو د يکه تازۍ خلاف ددې کړۍ کړنې و نه دربدلې . د خلقيانو د تشکل د مخنيوي او د هغوى د کمزورولو په موخه واکمنۍ حتى د آزادخيالو خلقي کدرونو له ترور ځخه هم ډډه ونکړه ځرنګه چې مسکو ته د سفارت په يوه رپوټ کې راغلي دي : « په ځينو ځايو کې پرچميانو د خپلو سيالانو په وړاندې په ترهګرۍ لاس پورې کړ. د بلخ د ولايت لومړي سکرتر له لسو تنو نه زيات خلقيان له منځه يوړل.په ګوند او وسله والو ځواکونو کې خلقي فعالينو ته د خپل کار او خوندیتوب په اړه انديښنې را وپاريدلې. هغوى ډنډورې او ګنګوسې خپرې کړې چې شوروي اتحاد د بورژوازي رښتوني استازي ، پرچميان ، په کار ګومارلې چې نه د ولس ګټو ته پالياله دي او نه د افغانستان د ديموکراتيک جمهوريت د مشرتابه وړتيا لري. » ۲۹۷/ ۱۲۴ له بله پلوه د اشغال په وړاندې د افغان ولس پياوړى ملي مقاومت چې شورويانو ته د سراو مال بيساره تلفاتو پرته بله پايله نلرله شورويان اړ کړل د افغانستان د ډنډ ځخه د وتلو په فکر کې شي.

په افغانستان کې د شوروي لښکر جګړه

په افغانستان کې د شوروي اشغالګر پوځ مشري د شوروي اتحاد د دفاع وزیر لومړي مرستیال مارشال سوکولوف لرله او مرستیال یې د لوی درستیز مرستیال اخرامیف و اوهغوی د خپلې لویې ډلې سره په افغانستان کې د خپلو ځواکونو د فعالیت لارښوونه کوله او قرارګاه یې د تاجبېک په مانۍ کې وه. د افغانستان د نیواک په درشل کې د کرملین مغروره واکمنو فکر کولو چې افغانستان ته د خپلو پوځیانو په استولو سره به دا ځواکونه د دې جوګه شي چې په خپل سویلي ګاونډي هیواد کې ټیکاو راولي . د شوروي اتحاد د مشرتابه دا ډول تفکر د نومورې هیواد د د دفاع وزیر مارشال اوستینوف په دې وینا کې چې « په افغانستان کې به د شوروي سپاهیانو په څرګندیدو سره یوه ډله بغاوتګر بیله ځنډه وسله په ځمکه کیږدي او نور به وتښتي.» ۴۹/ ۱۲۱ بربنډیږي. د شوروي د دفاع د وزیر د دې خام خیال له مخې «سوکولوف او اخرامییف د افغانستان د جګړې په پیل کې پدې ګومان استول شوي وو چې دا ټوله خبره به د اونیو یا څو میاشتو د ننه غوڅیږي. په هغه هیواد کې به شوروي پلوه رژیم ټینګیږي او د افغانستان حالات به آرامیږي.» ۷/ ۱۲ همدارنګه جنرال ورینیکوف د شوروي ځواکونو بل لوی قوماندان به یوه مرکه کې پدې هکله وایي:« موږ په پیل کې پدې ګومان وو چې زموږ سرتیري به د سترو بریالیتوبونو په ګارنیزیونو کې ځای پرځای شي او د مختلفو بنسټونو ساتنه به کوي او په پوځي عملیاتو کې به برخه نه اخلو.خو دا کار د توطئو او زمونږ په عسکرو د بریدونو له کبله عملي نه وو.جګړه د واورې د توپ په څیر په خوښت راغلله.» ۲۰۰ افغانانو چې هیڅکله په خپل ټاټوبي کې د پردیو پوځیانو شتون ته غاړه نه ده ایښې دا ځل بیا د شوروي اشغال په وړاندې ودریدل چې د لویدیځ د هراړخیزملاتړ څخه برخمن هم شول او پایله یې دا شوه چې شوروي ځواکونه په ستومانه کېدونکې جګړه کې ښکیل شي. د وسلوالو مخالفینو په وړاندې د سترو پوځي عملیاتو پلانونه د څلوېښتم پوځ قرارګاه جوړول او هغه یې مسکو ته د منظورۍ په موخه استول او د مسکو د هوکړې وروسته عملي کیدل. پدې پلانونو کې هم د څلوېښتم پوځ او هم د افغان ځواکونو لپاره دندې ایښودل کیدلې چې یو نقل به د افغانستان د دفاع وزیر ته ورکول کیده او نومورې به د هغه پراساس د سترو جزتامونو قوماندانانو ته پوځي عملیاتو ته د خپل جزوتام د چمتو کولو امرونه ورکول. پوځي عملیات اکثرآ داسې جوړیدل چې یوه پراخه سیمه چې دا سیمه د وسلوالو مخالفینو تر ولکې لاندې وه هغه به د شوروي پوځونو له خوا محاصره کیدله . بیا به د چورلکو په واسطه تبلیغاتي پاڼې په سیمه خپریدلې یا د لودسپیکرو پواسطه له خلکو څخه یې غوښتل له سیمې ووځي او وسلوالو ته یې خبرداری ورکاوه چې دوی محاصره شوي، وسلې په ځمکه کیږدي او ځانونه تسلیم کړي . داسې هم پیښ شوي دي چې په سیمه کې د انقلاب د دفاع د کمیټو اړونده وسلوال کسان ددې اعلامیو وروسته د سیمې څخه د وتلو پرمهال د شوروي ځواکونو له لوري چې د محاصرې دنده یې لرله د وسلوالو مخالفینو په ګومان وژل کیدل . هغه مهال دا هم ویل کیدل چې د شورویانو له لوري د خلقي واکمنۍ پرمهال د انقلاب د دفاع د کمیټې د غړو وژنه د پرچمیانو د همغږۍ اوحتی هڅونې له مخې ترسره کیدله او دلیل یې دا راوړ چې هغه د امین پلویان دي .یا ښایي شورویانو د سیمې د خلکو د ژبې د نه پوهیدو له کبله هغوی د وسلوالو مخالفینو (اشرارو) په نامه وژل. دا ډول یوه پیښه د۱۹۸۰ کال په دوبی کې د کندهار د ارغنداب په ولسوالۍ کې پیښه شوله. د یادولو وړ ده چې د افغان ځواکونو قوماندانانو ته مخکې له مخکې د پوځي عملیاتو د پرمخ وړلو سیمه نه ویل کیده . شورویانو دا کار د احتیاط په خاطر کاوه چې په پوځ کې د وسلوالو مخالفینو سره ارتباطي کسان هغوی ته خبر ورنکړي. د کارمل د لوی پوځي سلاکار د ادعا له مخې دې حالت ته په کتو سره یو ځل لوی پوځي سلاکار د خپل

مرستيال سره دوې نقشې جوړې کړې يوه اصلي او بله جعلي او هغه پدې اړه ليکي:« دوهمه نقشه د غولولو لپاره غوره شوې وه. ټاکل شوې وه ببرک کارمل ته همدا نقشه وښودل شي او کيدای شوای ده او يا د دفاع وزير ته بيخي ور پرېښودل شي. د هرډول تيروتنې يا ناوړه پوهاوي (سؤتفاهم) د مخنيوي او دغه راز د دې لپاره چې د دوو نقشو د شته والي په اړه زما پريکړه بيخي پټه پاتې شي چيريومنيخ ته مې امر وکړ چې شوروي سفير د ک. گ. ب او د شوروي اتحاد د کمونست ګوند د مرکزي کميټې استازو ته همدا غولوونکې نقشه وښودل شي. البته چې هغه وخت مې لويه ګناه کوله خو يوازې د يوې موخې لپاره د خپل پلان د پټولو لپاره څو تر وسه زمونږ او د افغاني پوځيانو د ژوندانه ژغورنه شوني شي...، د ارګ د وړه بهر چيريومنيخ له شيطانۍ په ډکې موسکا وويل: مونږ سم کار وکړ. نقشه به د رفيع په ميز کې ساتل کيږي د هغه دفتر د خاد د غړو له خوا ساتل کيږي... او دا ساتونکي ټول خاين دي. » ۷/ ۶۰ - ۶۲ پدې هکله د کارمل په اړه د هغه د پوځي سلاکار څرګندونې د حيرانتيا سربيره د پوځ په اړه د پرچم د مشرتابه دريځ هم بربنډوي هغه ليکي: «ربښتيا خبره دا ده چې هغه (کارمل) نه له دغه پوځ سره مينه لرله او نه يې پرې باور کاوه . تري ډاريده د هغه له بريالیتوبونو، آن ډيرو وړو بریاوو نه ډاريده. د هغه له ماتو يې خوښې کوله ځکه همدا افغانستان ته د نورو او لا نورو پوځونو د رالېږلو په اړه مسکو ته د لمن غوړولو موجه پلمه وه. دلته اصلي خبره دا هم وه لکه چې ومې ويل د ا. خ. د. گ د پنځلسو زرو خلقيانو له ډلې نه د هغوی ډيرۍ برخې يانې ديارلسو زرو په پوځ کې خدمت کاوه. که چيرې په دغه هيواد کې يا د هغه په ځانګړو سيمو کې د ټينګې واکمنۍ په اوسني جوړښت کې پوځ په بنسټيز ځواک اوښتی وای د دې مانا د پرچميانو لپاره د مشرتابه د اوسني دريځ له لاسه تلل يا کمزوري کيدل راختلی شوه. له همدې امله وه چې ببرک په هيواد کې د ملي ديموکراتيکې واکمنۍ د ټينګښت چاره په عمومي ډول د شوروي په مټو ټينګول غوښتل. په دغې يوه حالت کې د مشرتابه حق له ځانه سره وساتي او خلقيان شاته، فرعي رول ته پورې وهي. ببرک کارمل او پلويانو يې د پرچم د ډلې د شميرمصنوعي ډيروالي ته ملاتړلې وه. د دې خبرې په پام کې لرلو سره چې ببرک د اندروپوف تر وزر لاندې دی. ما داسې پايله (نتيجه) راوايسته چې شوروي سفير او په افغانستان کې د ک. گ. ب نمايندګۍ د هغه او د پرچميانو ملاتړ کوي او په راتلونکې کې به هم دغه ملاتړجاري ساتي.» ۷/ ۹۷ په سيمه د توپچي اوهوايي بمباريو وروسته افغان پوځيان سيمې ته ننوتل اوهلته يې چانيز عمليات پرمخ وړل کله ناکله به شوروي پوځيان هم ورسره مل وو خو اکثرآ په لومړۍ ليکه کې به افغان پوځيان تر سترګو کيدل. په سيمه کې به عسکري چوپړ او احتياط ته مناسب ځوانان او مشکوک کسان نيول کيدل. پوځي خدمت ته مناسب ځوانان به پوځي خدمت ته استول کيدل اومشکوک کسان به خاد ته سپارل کيدل. سيمه به چې د مخالفينو څخه پاکه شوه چې البته د مخالفينو زياته برخه په تيښته بريالي کيدله. د څه مودې لپاره به هلته د افغان پوځ يو کنډک يا ټولی او د شوروي پوځيانو يو آولی يا بلوک پاتې شو ترڅوهلته دولتي نظم ټينګ او د انقلاب څخه د دفاع کميټې يا د انقلاب د سپاهيانو په نامه ډلې جوړې کړي ترڅو د مخالفينو په وړاندې د دولتۍ واکمنۍ ساتنه وکړي. کله به چې پوځي جزوتامونه بير ته خپل دايمي سوق الجيش ته راستانه شول بيا به وسلوالو مخالفينو پر نومورې سيمه عمليات پيل کړل او اکثرآ به دا سيمه ئيزې دولتي واکمنۍ (ولسوالۍ او علاقدارۍ) سقوط وکړ، سيمه ييز مسؤلين او مدافعين به يې ووژل او بيا به پدې سيمه د شوروي او افغاني پوځونو ګډ عمليات پيل شول. دې حالت د سيمه ييزو ادارو د مسؤلينو مورال ټيټولو. پدې اړه به د کندهار د خاکړېز د ولسوالۍ د يوه پرچمي ولسوال يادونه وشي چې د ولسوالۍ څخه د يوه ټولي د وتلو سره مخالفت ښودلی وو . کله چې ټولی له ولسوالۍ وتلو ولسوال هم غوښتل د ټولي سره ګډ کندهار ښار ته لاړشي. د ټولي قوماندان هر ځومره چې ورته ويلي وو تاسې بايد ولسوالي خوشې نکړئ خو

ځوان ولسوال پرېکړه کړې وه چې هرو مرو د دوی سره ولاړ شي. دا وخت د ټولې قوماندان ورته ویلې وو: ولسوال صاحب ! لومړی خو اشرار دومره ځواکمن نه دي چې ولسوالي ونیسي ځکه د ولسوالۍ ساتونکي کولای شي چې د ولسوالۍ ساتنه وکړي خو که احیاناً اشرار بریالي شي ولسوالي ونیسي او تاسې ووژني نوم به مو په تاریخ کې په زرینو کرښو ولیکل شي . ولسوال ورته ویلې وو « من میخواهم زندگی کنم و به مرگ طبیعي بمیرم در آنوقت نام مرا به خط زرین نی بلکه به سرگین بنویسند. » ژباړه « زه غواړم ژوند وکړم او په خپل طبیعي مرګ مړ شم هغه وخت مې دې نوم په زرینو کرښو نه بلکې په خوشیو ولیکي.» کله نا کله شوروي قطعاتو بیله دې چې افغان سیمه ئیز او یا مرکز خبر کړي په خپلواکه توګه پوځي عملیات هم ترسره کول. ځلویښتم پوځ د خپلو کشفي او استخباراتي چینلونو له لارې د مخالفینو د خوځښتونو په اړه د معلوماتو د ترلاسه کولو وروسته بمبارۍ کولې. شوروي ځواکونو د وسلوالو مخالفینو د ځپلو پر مهال د بیګناه ولسي وګړو د وژنو، جنسي تیریو او لوټمارپو څخه هم ډده نه ده کړې. پدې اړه د جنګ در افغانستان د کتاب روسي لیکوالان راوړي:« د ۹ کلو جګړې په مهال هرڅه وو.هم د بیګناه خلکو وژنه ، هم قاچاق او احتکار... هرهغه څه چې د یوه باوجدانه انسان کرکه یې راپارولې. د پوځي څارنوالۍ د لاسوندونو پراساس په ۱۹۸۳ په افغانستان کې د جنګي جنایتونو له امله ۵۵۹ تنه محاکمې ته وړاندې شول. یوه افسر چې د یوه افغان په وژنه تورن وو(د شرابو په څښلو کې د افراط له امله) په شوروي کې په اعدام محکوم شوی وو وویل: هو ما جنایت کړی دی ، سړی مې وژلی دی. خو د دې جنایت زمینه جوړوونکي ولې محکمې ته نه وړاندې کیږي؟ اوس په رسنیو کې خبره د قانون د واکمنۍ کیږي . ووایئ زمونږ دولت څه حق درلود چې مونږ افغانستان ته ولیږي؟ د کوم قانون پربنسټ؟ چیرې دی دغه قانون؟ یوازې اوس اعتراف کیږي چې دا کار(افغانستان ته لښکرکشي) ناروا او بې عقلي وه. هو مونږ د سیاسي تیروتنو قربانیان یو چیرې دی عدالت ؟ » ۱۰۶/ ۲۸۵ شوروي نیواکګرو د شلمې پیړۍ په اتیایمه لسیزه کې افغانان پدې جرم وژل چې انټرناسیونالست شوروي ځواکونه یې تیري کوونکي او د خپل هیواد نیوونکي ګڼل خو د یوویشتمې پیړۍ په لومړۍ او دوهمه لسیزه کې د پخواني شوروي اتحاد سیال امریکا او د هغه ناټویي متحدینو د ترهګرۍ سره د مبارزې په نامه هغه څه تر سره کړل چې انټرناسیونالستانو کړي وو. د یوویشتمې پیړۍ اشغالګر د شلمې پیړۍ د اشغالګرو په پرتله په وحشت، بربریت او جنایت کې مخکښ وو. که انټرناسیوناستانو افغانان وژل خو هغوی زندانونه نلرل او هلته یې افغانان نه شکنجه کول. ګلوبالستانو هم وژل ،هم سپکول اوهم ربړول تر دې چې افغان وطنپال جنګیالي یې په کیوبا کې د ګوانتانامو په بدنامه زندان کې زنداني او شکنجه کړل .

ګوندي ناندرۍ ، شخړې او وژنې

کارمل په مسکو کې په خپله ثبت شوې وینا کې ځان د افغانستان د خلک دموکراتیک واحد ګوند د منتخب مشر په توګه اعلان کړ. کله چې د واحد ګوند خبره کیده معنی یې دا وه چې نور پدې ګوند کې د خلق او پرچم په نامه او یا بله کومه ډله شتون نلري او کارمل د واحد ګوند مشر دی. خو ډیر ژر څرګنده شوه چې کارمل د پخوا په شان د پرچمیتوب په مزمنه ناروغۍ اخته دی . ټولې هڅې یې د خپل دریځ او خپلې ډلې په پیاوړتیا او د مقابل لوري ، خلقیانو په ځپلو متمرکزې کړې دي. لایق د خپلو یادداشتونو په نولسم ټوک ۱۰۳ - ۱۰۴ مخونو کې راوړي چې کله دی د قبایلو وزیر وو او مقر ته کاري سفر درلود ، مقر ته مخکې له تللو کارمل ور غوښتی او ور ته ویلي یې وو چې د اوومې فرقې خلقي قوماندان ته دوسیه جوړه کړي چې له دندې یې ګوښه کړي خو لایق نه وو ورسره منلي . کارمل د دې

کتنې په پای کې ورته ویلي دي:« زما وروستۍ خبره او د ملګرتیا مشوره دا ده تر څو یو خلقي په ګوند کې د ننه غږیتوب ولري ، تاسې یو پیاوړی اصولي ګوند نشئ جوړولای.» د کارمل پورتنۍ خبره ښیي هغه کله چې د واحد ګوند خبره کوله موخه یې د پرچم واحد ګوند دی او خلقیان پدې ګوند کې ځای نلري. همدا لامل دی چې لیکوال د ا، خ ، د ،ګ دوه جلا جلا ګوندونه او واکمنۍ یې هم دوې مختلفې واکمنۍ ګڼي. کارمل حتي شوروي اړخ هم د نومورې د دې هوډ سره همغږی ګڼي او په یوه غونډه کې وایي :« د شوروي سوسیالستي جمهوریتونو اتحاد یوازې د پرچمیانو مرسته کوي. خلقیان او د خلقیانو پلویان دې خپل غوږونه پدې خبرو ښه خلاص کړي که هر ډول ګوندیماري او ګوندي بېلتونپالنه د دولت په وړاندې په وسلوالې نښتنې واوړي . ترڅو چې د شوروي اتحاد د وسله وال ځواک یو سرتیرۍ ژوندی وي هغه به دې وړې کړي. » ۱۲۴/ ۲۸۹- ۲۹۰ د شوروي - پرچمي واکمنۍ هم وښودل چې شورویانو د پرچمیانو ملاتړکاوه. خو په افغانستان کې په دنده بوختو شوروي پوځي سلاکارانو چې د جګړې تودې او سړې زغملې او هره ورځ یې د خپلو او افغان پوځیانو مرګ او ژوبله لیدله او د افغانستان په اړه یې د خپل دولت د ستراتېژیو د درک وړتیا نه لرله چاره یې پدې کې لیدله چې د ا، خ، د ،ګ یو موټي وویني هماغه دي چې د ګوند د یووالي ضد پرچمي مشرانو په اړه مسکو ته رپوټونه استول چې په یوه کې یې راغلي دي: « د۱۹۸۲ کال د مارچ په میاشت کې سوکولوف او اخرامییف اوستینوف ته ګزارش ور کړ چې نور، بریالی او ګل آغا د ګوند د یووالي پرضد چلند کوي د هغوی ملاتړ کشتمند، نجیب الله او رفیع کوي. دغه کسان خورا زیات خطرناک دي ځکه چې د دوی د اغیز لمنه پراخیږي. هغوی تل د شوروي سلاکارانو له لیدلوري او وړاندیزونو څخه سترګې پټوي او د ریاکارو زاهدانو په شان چلند کوي. پوځي مشران وړاندیزکوي چې دوی سوکه سوکه له کلیدي پوستونو څخه لېرې او بهر ته دې واستول شي. » ۱۲۴/ ۳۰۶ د شوروي پوځي سلاکارانو ساده ګي پدې کې وه چې همدا خطرناک وګړي د مسکو د ارادې له مخې پر ګوند او واکمنۍ تپل شوي وو نوځرنګه به یې هغوی بهر ته لېږلي وای.ددې خطرناکو وګړو څخه یې نجیب الله ګوندي- دولتي مشرتابه ته هم راپورته کړ ځکه چې هغه په ګوندیماریۍ او ګوندي بیلتونپالنه او د خلقیانو په ځپلو کې ښه ځلېدلی وو هغه څه چې کی جی بی غوښتل. خو بالمقابل د خلقي اړخ هغه مشرانو(سروري ، ګلابزوی ، تنې) چې د پرچمیانو د یکه تازۍ اودسیسو په وړاندې ودریدل سروري یې د۱۹۸۰ کال د می په میاشت کې منګولیا ته د تبعیدي سفیر په توګه ولیږلو او د نجیب الله د واکمنۍ په لومړیو کې یې ګلابزوی په مسکوکې سفیر مقررکړ او تنی یې د پوځي کودتا په تور اړ کړ پاکستان ته وتښتي. «ببرک کارمل هیڅکله له دولتي پوستونو څخه د خلقیانو په ځانګړې توګه د ګلابزوی، مزدوریار، وطنجاراو سروري د شړلو له هڅو څخه لاس پرسر نه شو. هغه به تل ویل چې د دوی لاسونه تر اوږو پورې په سرو وینو کې ډوب دي. » ۱۲۴/ ۲۹۲ عجیبه دا ده چې کله سروري ، ګلابزوی او وطنجار د حفیظ الله امین له وړې شوروي سفارت ته پناه یووړله او شورویانو په پټه شوروي اتحاد او بیا بلغاریا ته ولیږدول ، د کارمل سره یې یووالي ته وهڅول او د نومورې سره یې ګډه ژبه ومومندله هغه مهال هغوی ربښتیني انقلابیان او د ا، خ، د،ګ سالم غړي وو. خوکله چې د وطنجار پرته دری نور د کارمل او شریکانو د ګوندیماریۍ په وړاندې ودریدل لاسونه یې په وینو ککړ شول. که چیرې د نومورو دریو تنو رواني ځانګړتیاوواو مخینې ته وکتل شي سره لدې چې سترې تیروتنې یې کړي دي خوهغوی د ګوندي او دولتي مشرانو د ناروا‌وو او ګوندیماریو په وړاندې دریدلي دي . هغوی د نورو خلقي مشرانو په شان د څوکۍ او مقام د ساتلو پرځای د امین ، کارمل او نجیب ګوندیماریو او خپلسریو مقابلې ته دانګلي دي چې دا ډول دریځ یې د ستاینې وړ دی. البته وطنجار د ثور انقلاب په بشپړتیایي پراو کې لکه د نورو خلقي مشرانو په څېر د مصلحت تګلاره غوره کړله . هغوی د ثور په

پوځي پاڅون کې د پريکنده رول د لوبولو له کبله د امين د وړاندیز له مخې لوړګوندي او دولتي دريځونه ترلاسه کړل . خو د خلقي واکمنۍ پرمهال هغوی د حفيظ الله امين له لوري د وسلوال پوځ (اردو ، څارندوی ، استخبارات) څخه ناوړې ګټې اخېستنې ته په کتنې سره د نوموړي په وړاندې ودريدل. اسدالله سروري د شوروي اشغال پر مهال د پرچم د يکه تازۍ په وړاندې د خپل پرېکنده دريځ له امله د مسکو او پرچميانو داسي دښمني وګټله چې پوره ۲۷ کاله يې په هندوستان ، پنجشير او کابل کې بند هم تير کړ. خلقي کدرونو ته د انقلاب په بشپړتيايي پراوکې د خپل سيال(پرچم) ناغيړي او ټګماري چې هڅې يې کولې خپلې ليکې په مصنوعي ډول پياوړې او خپل دريځ د غيرقانونۍ لارو غښتلی کړي هغه وخت بربنډې شوې چې شاه محمددوست يې د مرکزي کميټې د غړي او د بهرنيوچارو د وزير په توګه اعلان کړ چې نوموړی د خلقي واکمنۍ پرمهال د غيرګوندي په توګه د بهرنيوچارو د وزارت معيين وو . سربيره پردې د مرغومې د شپږمې څو ورځې وروسته د کابل ښاراو د ولايتونو ګوندي کميټو او د وسله وال پوځ سياسي څانګو ته د مرکز څخه د پټو (مخفي) ګوندي ملګرو په نامه اوږده لستونه واستول شول چې په ګوندي حوزو کې د ګوندیانو په توګه تنظيم کړل شي. پردې لستونو باندې په ځينو ګوندي کميټو او سازمانونو کې اعتراضونه و شول او حتي د امنيتي ارګانونو په ګوندي کميسيونو کې غونډې وشوې ترڅو د هغوی د پټې مبارزې رښتيا يا درواغ معلوم کړي . پدې غونډو کې د خلقيانو او پرچميانو ترمنځ هم مخالفتونه بربنډ شول. پرچميانو هغوی ګونديان ګڼل او خلقيانو بيا د هغوی د سازماني اړيکو د شتون يا نشتون پربنسټ د هغوی ګونديتوب مسئلې ته کتل. ليکوال هغه مهال د کندهار د قول اردو د سياسي آمريت د ګوندي کميسون د منشي (مشر) په توګه کار کاوه چې د دې کميسيون په څو پرله پسې غونډو کې د دې پټو پرچميانو څخه د هغوی د سازماني اړيکو په اړه پوښتنې وشوې چې د زياترو څرګندونې د منلو وړنه وې او د ګوند د غړو په توګه ونه منل شول. خو څه موده وروسته د اردو د سياسي رئيس په لاسليک يو مکتوب راورسيد چې ګوندي کميسيون دا صلاحيت نلري د مخفي ملګرو په رالېرل شوي لست بحث وکړي. هغوی بلا استثنی د ګوند غړي دي. پټ (مخفي) پرچميان هغه کسان وو چې د خلقي واکمنۍ پرمهال يا زنداني شوي وو او يا د نوموړو د ګوند د غړيتوب غوښتنو ته په دندو کې د نيمګړتياوو ، بې دسپلينې او نه وړتيا له امله منفي ځواب ورکړل شوی وو. هيره دې نه وي چې د ثور د پاڅون وروسته ګڼ شمير افسرانو او وړوضابطانو او ملکي مامورانو د مختلفو لاملونو او موخو له کبله ليوالتيا لرله چې د ګوند غړيتوب ترلاسه کړي.د انقلاب په بشپړتيايي پراو کې د خلقيانو او پرچميانو ترمنځ ناندرۍ او شخړې په لومړنيو ګوندي سازمانونو او په تېره پوځ او څارندوی کې زياتې وې. د ګوند د مرکزي کميټې په پلنومو کې ندي ليدل شوې چې خلقي مشرانو د ګوند د اساسنامې او ګوندي اصولو د پلي کولو په موخه په څرګند ډول هلې ځلې کړې وي. پرچميانو ددې ناندريو مخنيوی پدې کې ليدلو چې ژمن ، اصولو ته پالياله او زړور خلقي کدرونه د ګوندي او دولتي ارګانونو له مشرتابه ګوښه او پرځای يې پرچميان ،پرچميانو ته ليوال کسان او فرصت غوښتونکي او ضعيف النفسه خلقيان وګوماري. د دې لپاره بايد يوه پلمه او لاسوند موجود وای چې هغه شورويانو ته وښيي ځکه چې د شوروي اشغال پر مهال انقلاب واک د شوروي سلاکارانو سره وو چې څوک ګوښه او څوک مقرر يا زنداني کړي. لدې امله يې په هغوی د انتې سوويتست ، امينې يا باندیست او يا مشکوک ټاپې لګولې. پدې څنډنه کې يې په ملکي برخه کې اړيني بريادې لرلې خو د پوځ په ځينو جزوتامونو کې د مقاومت سره مخامخ شول. د ساري په ډول د ۱۹۸۰ کال په پيل کې د څوارلسمې فرقې د خلقي قوماندان جعفرسرتير پرځای پرچمي قوماندان عبدالصبور وګومارل شو چې د نوموړې فرقې د خلقيانو له منفي غبرګون سره مخ شو او نوی قوماندان اړ شو بيرته مرکز ته لاړ شي. دفاع وزارت د خلقيانو د څرګند بغاوت د حل په موخه

هلته غيرګوندي لوی درستيز تورن جنرال بابه جان او د دفاع وزارت لوی سلاکار فرقې ته ولېږل ، دا پلاوی پنځه ورځې هلته پاتې شو خو د هغوی سفر کومه اړينه پايله نلرله او خلقيان يې قانع نشوای کړای .دوهم ځل يې د دې ستونزې د حل لپاره د وسلوال پوځ لوی څارنوال محمدهاشم نوري او د شورويانو د پوځي قرارګاه مشر غزني ته واستول خو هغوی هم د ستونزې په حل کې پاتې راغلل او بېر ته کابل ته راستنيږي. نوري وايي چې حتی په فرقه باندې د بمباری خبره هم کېدله خو ما د شوروي قرارګاه مشر ته وويل زه به يوازې هلته لاړشم . هغه وويل سمه ده خو جعفر په هېڅ صورت هلته د قوماندان په توګه نه پاتې کېږي. نوري ورته ويلي زه هم لاندې شرطونه لرم:

۱. په فرقه کې به زه د خلقي له دريځه خبرې وکړم او هلته به خلقي قوماندان ټاکل کېږي. ددې خبرې معنی دا وه چې د خلقيانو د دريځ څخه به ملاتړ کوم.
۲. تر يوه کال پورې به هېڅ کوم خلقي د فرقې څخه د مقام د تنزيل په نامه نه تبديليږي.

اوهغه را سره ومنل . هماغه وو چې هلته بل خلقي قوماندان عبدالوکيل وټاکل شو. جعفر سرتېر يو مغرور ، با جرآته او په خپل ځان متکي افسر وو. سرتېر د فرقې له قوماندانی څخه د ګوښه کېدو وروسته د افسرانو په عالي کورس کې د استاد په توګه مقررشو. څوارلسمي فرقې د محمديونس په نامه يو عجيب پرچمي سياسي آمر درلود. د يونس په اړه وايي چې يوه ورځ د نوي قوماندان او د ده ترمنځ د قوماندان په دفتر کې شخړه وشوه چې خبره د سياسي آمر وهلو ته رسيدلې وه. سياسي آمرغوښتل د هغه له دفتر نه وتښتي خو قوماندان نومورې د هغه د جمپر له لستونې نيسي چې لستونې د قوماندان په لاسونو کې پاتې کېږي اوهغه په تيښته بريالی کيږي. کله چې بهر پوځيانو سياسي آمر په بې لستونو جمپر کې چې د واسکټ په څېر بريښيده ليدلی د هغه نوم يې واسکټ کيښود او په پوځ کې په همدې نامه مشهور شو. محمد يونس عجيب سړی او د سياسي هوښياری نه په بشپړول بې برخې وو.غواړم د ده په هکله خپله يوه خاطره دلته راوړم . ليکوال په ۱۹۸۷ کال کې په پوځي – سياسي پوهنتون په هغه ديپارتمنت (کافدرا) کې د استاد دنده لرله چې ډګروال محمديونس يې مشر وو. يوه ورځ د لکچر ورکولو پر مهال د پوهنتون مشرتابه ، د کافدرا آمر او د بې بې سي خبريال ټولګي ته راننوتل او خبريال له ليکوال سره مرکه پيل کړه. يوه پوښتنه يې د ليکوال د زده کړو په هکله وه او ليکوال هغه ته د خپلو زده کړو په اړوند معلومات ورکړل. دا مهال محمديونس خبريال ته وويل چې استاد په هندوستان کې هم زده کړې کړې دي . کله چې خبريال دا خبره واوريدله په انګريزي ژبه يې زما نه پوښتنه وکړه چې ما هغه ته په دري ځواب ورکړ. د خبريال د دې پوښتنې په ځواب کې چې ما ولې په انګريزي ځواب ور نکړ ووېل چې ما يوازې شپږ مياشتې او هغه هم د ژباړونکي له لارې په هند کې زده کړې کړې دي له دې امله په انګريزي ژبه څرنګه چې لازم دي خبرې نشم کولای. په دې ډول مې د بې بې سي د خبريال له جنجاله ځان خلاص کړ. يوه ورځ مې له يونس څخه وپوښتل چې ولې تاسو خبريال ته وويل چې ما په هند کې زده کړې کړې دي ؟ هغه وويل دا مې له دې امله وويل پر موږ دا تور دی چې يوازې د شوروي اتحاد سره اړيکې لرو، ما غوښتل دا تور ناسم ثابت کړم . د خلقيانو دا ډول دريځ او يا د پرچميانو ارادې ته د خلقيانو غاړه نه ايښودل د دې لامل شول چې په ځينو ځايونو کې پرچميان د خلقيانو په وړاندې په ترهګرۍ لاس پورې کړي. د خلقيانو د سرکښو ملکي او پوځي کدرونو د ترور بيلګې زياتې دي او يوې ته به يې ګوته ونيول شي. په کال ۱۹۸۲ کې د مرکزي قول اردو قوماندان عبدالودود په خپل دفتر کې ووژل شو. دولت اعلان کړل چې نومورې ځانوژنه کړې ده. عجيبه دا وه چې نومورې کين لاسی وو او توپانچه يې په ښي لاس کې ورته ايښې وه. دلته دا پوښتنې را پيداکيږي چې د قول اردو قوماندان ولې ځان ووژني .بل دا چې څرنګه يو کين لاسی په ښي لاس ډزې وکړي .هغه مهال د انقلاب په لار کې

قربانيان د شهيدانو په غوندې (مرنجان غوندې) کې خاورو ته سپارل کېدل خو واکمن فرکسيون هڅه وکړه چې د نوموړې جنازه د شهيدانو په تپه کې خاوروته ونه سپارل شي ځکه چې هغه ځانوژنه کړې ده او د نوموړې د وژنې مسئله هم ونه څيړل شوه خو د خلقيانو د فشار له امله هغه د شهيدانو په غوندې کې خښ کړل شو. د پرچميانو له لوري د خلقيانو ترور ته بهرنيانو هم ګوتې نيولې چې پدې اړه بروس ريچاردسن امريکايي ليکوال ليکي: « پرچميانو واک ته د رسيدو څخه وروسته په خلقيانو کې د خپلومخالفينو په وژلو پيل وکړ.» ۱۵۴/ ۳۸

بې سره لښکر

د شوروي اشغال پر مهال به شوروي سلاکارانو ويل :« پرچميان سر لري لښکر نلري ، خلقيان لښکرلري خو سر نلري .» د شورويانو دا ډول ارزونه سمه وه او عاملين يې په خپله شورويان وو چې د خپلو توطيو او دسيسو او بيا مستقيم پوځي يرغل له لارې د خلقيانو لښکر بې سره کړ ، د پرچميانو په لمسون سره يې ژمن خلقي کدرونه بې اغيزې کړل او بې لښکره کارمل يې هم پر خلقيانو او هم پر ولس واکمن کړ . البته هر اشغالګر بې لښکره سياستوال چې د خلکو له ملاتړ برخمن نه وي واک ته رسوي چې د اشغالګرو ملاتړ او لاس نيونې ته اړ وي. که څه هم هغه مهال کارمل د پرچميانو يوازينې منلی مشر وو خو سره لدې پرچم ونه توانيد په ولس کې ريښې وځغلوي او د ټولنې د مختلفوطبقو او اقشارو استازي ځان ته راکش کړي او د خپلې واکمنۍ د پايښت په خاطرډاډمن لښکر جوړ کړي . اصلي لامل يې دا وو چې ملتپالو رونړ اندو او قومي مخورو پرچم يوه پردې پاله ډله ګڼله او د هغې سره همکارۍ ته چمتو نه وو. همدا لامل د دې سبب شو چې پرچم وګړنيز ملاتړ ترلاسه نکړ. خو د هغه سيال خلقيانو د انقلاب په بشپړتيايي پراو کې سره لدې چې د پرچميانواو د شورويانو د فشارونو، توطيو او دسيسو سره مخامخ وو او د دولتي رسنيو له لارې تخريبدل بيا يې هم د غړو شمير د وخت په تيريدوسره زياتېده. علت يې دا وو چې خلقيانو ثور انقلاب او واکمني خپل ګڼل او د سر په بيه يې د هغه څخه ساتنه کوله. دا واقعيت ځوان نسل چې د دولتي حاکميت په ساحه کې ژوند کاوه درک کړی وو نوهماغه دي چې خلقيان کيدل او پدې توګه يې خلقي لښکر پياوړی کولو. خو دې زياتيدونکي لښکر سر(مشر) نه درلود او دا بې سره لښکرد پرچم د واکمنۍ د سون توکی وګرزيد. بيځايه يې نه دي ويلي چې سل دې ومري خو د سلو سر دې نه مري.دا واقعيت چې د يوه ګوند ټول مشران په سياسي مشرانو نه اوړي ، هر يو يې د يوه سياسي مشر ځانګړتياوې نلري او يا هغه نشي ترلاسه کولی. د تره کي ، امين او زرغون پرته نورو خلقي مشرانو په ډېرو مواردو او په تېره دوو حساسو شېبو کې د مشرتابه نه وړتيا او بربنډه کمزوري نندارې ته کيښودله. البته پدې اړوند د تره کي او امين له تېروتنو او په تېره د امين له لېونۍ ځانغوښتنې سترګې نشي پټېدلی چې په ټولنه کې يې د ګوند اعتبار ته زيان ورسولو.

لومړی ـ د۱۳۵۸ کال د وړی د مياشتې د ۲۵ نيټې تور پلنوم . پدې پلنوم کې د امين په شمول د ګوند مشرتابه (د امين پلويانو او مخالفانو) وښودل چې هغوی د دې پلنوم د پرېکړو د ناوړه پايلو د درک وړتيا نلرله .دا بيا ښيي چې هغوی د سياسي مشرانو د ځانګړتياوو ، وړتياوو او اړين بصيرت د لرلو څخه په بشپړ ډول بې برخې وو.

دوهم ـ د ۱۳۵۸ کال د مرغومي په شپږمه د شوروي ښکېلاکګرو په وړاندې غيرمسؤلانه دريځ . د ګوند مشرانو د خپل هيواد نيواک ته د خپلو ايديالوژيکي او سياسي باورونو يا د ډار ،جبن او مقام پالنې له مخې

هرکلی ویلی دی پدې تمه چې دوی به بیا لوړ مقامونه ترلاسه کړي. دوی کولی شول چې د هیواد څخه ووزي، یا کوم سفارت یا د ملګرو ملتو کومې نمایندګۍ ته پناه یوسي او هغه مهال هر دولت په ټبره لوبډیځ دوی ته سیاسي پناه هم ورکوله. که دا کار یې مناسب نه ګڼلو لږ تر لږه د اشغال لاندې بلواکي واکمنۍ سره یې له همکارۍ ډډه کړې وای . دوی په واکمنۍ کې د شریکډو وروسته هم په واکمنۍ کې د ناخوالو ،د پرچم د یکه تازیو ، د مخالفینو په وړاندې د زور زیاتۍ او د خپلو ملګرو په وړاندې د توطیو او دسیسو په وړاندې غبرګون ونښود. دوی د دري ژبو د دې خبرې په شان« پهلوان زنده خوش است » شپې او ورځې تیرولې او کوم خلقي به چې د شته ناخوالواو د خلقیانو په وړاندې د دسیسو خبره ورته و کړله د امیني ، منفي باف ، احساساتي ، ماجراجو او د سیاسي پوهې څخه بې برخې نومونه ایښودل یا چوپه خوله پاتې کیدل. ځینو به لا دا ویل چې پرون تاسو پرچمیان و ځورول اوس د هغوی وار دی. دوی خپلې ترسره کړې ټبروتنې او ګناوې په عادي ګوندیانو اچولې، هغه ګوندیان چې هم له پروني حالت څخه ځوریدل او د نن څخه یې هم شکایت درلود.

پدې برخه کې به د لیکوال په وړاندې د خاد د دسیسو څخه د یوې دسیسې او د خلقي لوړپوړو د بې تفاوتۍ او منفي دریځ په هکله یادونه وشي. ددې یادونې څخه موخه د خلقي مشرانو د کمزورۍ او نه وړتیا سربیره د خپلو ملګرو هڅول هم دي چې څرنګه خپل دریځونه وساتي، مصلحت ته لومړیتوب ور کړي ، د حالاتو سره ځان عیارکړي او هڅه وکړي چې شوروي سلاکاران خپل کړي. په ۱۹۸۲ کال کې لیکوال د حربي پوهنتون د سیاسي څانګې د مرستیال په توګه دنده لرله او لیکوال لومړی خلقي وو چې د شوروي یرغل وروسته د حربي پوهنتون د سیاسي آمریت د کارکوونکي په توګه وګومارل شو. د انقلاب د نوي پړاو وروسته د حربي پوهنتون څخه ټول خلقي قوماندانان او سیاسي کارکوونکي تبدیل شول. ددې کارڅخه د پرچمیانو موخه دا وه چې پوځ پرچمي کړي. پرچمیانو د۱۳۵۸ کال د مرغومې د شپږمې وروسته دا پلان درلود چې په تعلیمي موسسو کې یوازې پرچمیان د قوماندانانو او سیاسي کارکوونکوپه توګه وګوماري او پوځي تعلیمي مؤسسو ته هغه ځوانان ونیسي چې د پرچمیانو له لوري تضمین او یا معرفي شوي وي . خو د امنیتي وضعیت د خړپړ کیدو وروسته او د ملي پاڅون د پیل له امله دا پروژه پلي نشوه او پرچمیان اړشول چې ببله استثنی ټول داوطلب ځوانان پوځي تعلیمي مؤسسو ته ونیسي. کله چې لیکوال په حربي پوهنتون کې د سیاسي آمریت د مرستیال په توګه مقرر شو د اتلسو سیاسي کارکوونکو څخه یې یوازې یو تن خلقي وو. په حربي پوهنتون کې د لیکوال د اتو میاشتې دندې په تیریدو سره یوه ورځ ډګرمن عبدالغفار د پوهنتون اجتماعي مستنطق او استاد چې د ګوندغړی نه وو لیکوال ته و ویل:« خاد دری تنه محصلین پدې تور بندي کړي دي چې د قراول په مهال یې یو میل کلاشنکوف ورک کړی دی. د محصلینو د تحقیقاتو څخه راته معلومه شوه چې کوم خادپست دا وسله پټه کړې او محصلینو ته ویل شوي دي ووایي چې د سیاسي آمریت د مرستیال په دستور یې دا کلاشنکوف اشرارو ته ورکړی دی. دا تا ته یوه دسیسه ده . ما ورته وویل چاره څه ده؟ استاد وویل د وسلوال پوځ لوی څارنوال جنرال محمد هاشم کولای شي مرسته وکړي. هماغه ورځ مازدیګر د لوی څارنوال کور ته ورغلم. د نومورې سره د خبرو په مهال ګلابزوی د کورنیو چارو وزیرهم راغی او زمونږ خبرو ته یې غوږ ونیو.لوی څارنوال د مرستې څخه خپله بېوسې وښودله. دا مهال ګلابزوی لیکوال ته وویل سبا ته د کورنیو چارو وزارت ته راشه زه به تا پخپل وزارت کې مقرر کړم . خو ما د مننې په ویلو سره د هغه سره موافقه ونکړله. وروسته مې دا ستونزه د یوه ملګري سره طرحه کړه اوهغه وویل چې د مخابراتو د وزیر محمداسلم وطنجار له لارې به دا ستونزه حل کړو او زه به د نومورې یاورته ووایم چې ستا ملاقات ورسره تنظیم کړي. وطنجار ته ورغلم . د ځان د معرفي کولو وروسته د کښاستو اجازه را

کړه او هغه وويل :« دا ملګری چې دلته ناست دی د شوروي اتحاد د سياسي اکادمۍ څخه فارغ شوی او د هوايي پوهنتون د سياسي آمريت د مرستيال په توګه مقرر شوی دی اوس تاسو دواړه کولی شئ وطن ، خلکو او انقلاب ته وفاداره افسران اردو ته تقديم کړئ.» ما په ځواب کې ورته وويل د هوايي پوهنتون څخه خبرنه يم چې هلته محصلين څه ډول روزنه ويني خو په حربي پوهنتون کې محصلين په ملي روحيه نه روزل کيږي. ما خپلې خبرې نه وې بشپړې کړې چې وطنجار وويل:« هغه وخت چې تره کی صاحب وژل کيده چيرې وې چې اوس دا ډول خبرې کوې؟ » د وطنجار دې خبرې هک پک کړم او ورته ومې ويل . زه د تره کي صاحب په وژلو کې نه ښکېل وم او نه کوم وزير او قوماندان وم چې ځان ملامت و ګنم. چا چې هغه وژلی دی او چا چې د هغه وژنې ته لار هواره کړله هغوی پيژنم او هغوی ملامت دي نه نور خلقيان. د دې خبرې په کولو سره له ځايه جګ شوم او له دفتر څخه يې ووتلم. د وطنجار سره د ليدنې وروسته پدې فکرکې شوم چې دا مسئله د حربي پوهنتون د ګوندي فعالينو په غونډه کې طرحه کړم چې يوه اونۍ وروسته پلان شوې وه . د غونډې د چمتووالي ټولې چارې بشپړې شوې وې او د غونډې پرمخ وړونکی هم زه وم . د غونډې مخکې مې په پوهنتون کې يوازينی خلقي سياسي کارکوونکی لومړی بريدمن عبدالقادر راوغوښت او يوه ورقه سپين کاغذ مې د قلم سره ورکړل او ورته ومې ويل څه چې درته وايم هغه به وليکې . په ورقه کې د خاد د مديريت د دسيسو، د محصلينو د وهلو ټکولو او د ګوندي يووالي خلاف د قوماندانانو او سياسي کارکوونکو کړنو څخه يادونه شوې وه. هېره دې نه وي چې د ګوندي فعالينو په غونډو کې د غونډې د اساسي رپوټ او ويناوو وروسته نورو برخه والو ته وخت ورکول کيده چې په ليکلي ډول خپل انتقادونه او وړانديزونه رئيسه هيآت ته راوړي او هغو ته به مسئولين ځواب ورکړي. په غونډه کې د لوړو زده کړو وزير سرور منګل ، لوی درستيز بابه جان او د سياسي رياست استازي هم برخه لرله. غونډه په معمولي ډول پرمخ تلله او د برخه والو انتقادونه مې ترلاسه کړل او د هريوه په لوستلو مې پيل وکړ. هغه ورقه چې زما د شعبې ملګري ليکلې وه هغه مې هم ولوستله ، هغه مې تائيد او د پوهنتون له مشرتابه څخه مې هيله وکړه چې دې نه منونکي حالت ته د پای ټکی کيږدي. معمولا په ګوندي غونډو کې د لوړ مقام څخه راغلي ميلمه د غونډې او پدې ګوندي يا دولتي بنسټ کې د چارو د څرنګوالي نتيجه ګيري کوله خو منګل د غونډې بهيراو په پوهنتون کې وضعيت خورا ښه ارزيابي کړ اود دې مؤسسې له مشرتابه څخه يې مننه وکړه او پدې ډول غونډه پای ته ورسيدله. کله چې غونډه پای ته ورسيدله ما د غونډې له برخه والو وغوښتل چې د ميلمنو د وتلو وروسته په صالون کې پاتې شي. د ميلمنو د وتلو وروسته مې حاضرينو ته په پوهنتون کې د نه منونکي وضعيت او په تيره د خادیستانو دسيسې او منفي کړه وړه ، د پوهنځيو د قوماندانانو او سياسي کارکوونکو کړنې انتقاد کړل. د ليکوال خبرې په چکچکو بدرګه شوې چې نابېره د مخابرې د پوهنځي قوماندان، ډګروال غازي چې مخکې د کنړ د نهمې فرقې قوماندان وو په خپل ځای کې ودريده او ويې ويل څخه خبره ده چې چکچکي کوئ ! ليکوال د هغه څرګندونو ته پام را ونه ګرزولو او خبرو ته دوام ورکړ او د غونډې پای يې اعلان کړ.

د غونډې وروسته د سياسي آمرشعبې ته ورغلم . څو شېبې وروسته د خاد مدير پنجشيری احمدشاه د خپلو دوو تنو همکارانو سره يوځای دفتر ته راننوت او ما ته يې سپکې سپورې وويلې . ليکوال د خاد مدير ته وويل: « احمدشاه هرځه چې کولی شي ويې کړه خو زه سپکې سپورې نه درته وايم » سياسي آمر زما د دې خبرې په اوريدو سره نوموړي ته وويل له شعبې څخه ووزه . د شعبې څخه د خادیستانو د وتلو وروسته زه هم ووتلم . سبا سهار چې د پنجشنبې ورځ ده يوه عريضه سياسي آمر ته وړاندې کړه ترڅو د خاد د مدير سپک چلند وڅېړل شی . هغه وغوښتل چې دا عريضه رسمي بڼه

غوره نکړي ما ورسره ونه منل نوموړي عريضه قوماندان ته راجع کړه اوهغه هم د عريضې د رسمي کيدو سره مخالفت څرګند کړ خو ما ټينګار کاوه چې دا مساله هرو مرو تعقيب شي. هغه خپل شوروي سلاکار را وغوښت. هغه راغی او قوماندان د عريضې مسئله ورته وويله . سلاکار زما څخه هيله وکړه چې له عريضې څخه تيرشم. ماورسره ومنله ځکه پوهېدم چې د هغه د غوښتنې سره نه همغږي ناوړه پايلې لري ځکه شورويان د هيواد اصلي واکداران دي او له بله پلوه ما فکر کاوه چې سلاکار به هرومرو دا قضيه تعقيبوي . د قوماندان له دفتر نه راووتلم ګورم چې د سياسي رياست د ځوانانو د مديريت څخه عبدالواحدخرم چې خلقی ګنډ کېده د ځوانانو د مسئول سره ناست دی . ما تړې پوښتنه وکړه چې څنګه راغلی يې . هغه وويل پرون د پوهنتون د ګوندي فعالينو په غونده کې جنجال شوی دی او سياسي رئيس زه او د سياسي رياست د تبليغ او مالي چارو مديران د پلاوي په توګه راليږلي يو چې دا موضوع وڅيړو. هغوی سياسي آمر ته ورغلل او ماته يې وويل چې د ځوانانو د سازمان کارونه کنټرول کړم . زه خپل دفتر ته لاړم چې هرو مرو پلاوی زما سره ګوري خو څوک را نغلل. په دوولسو بجو د سياسي کارکوونکو شعبې ته ورغلم چې خرم لا هلته ناست دی او د هيآت په اړه مې تړې وپوښتل هغه وويل دوی ولاړل او ما ته يې وويل چې ته به د عملي په موټر کې خپل کور ته لاړ شې. هغه ته مې وويل زه سياسي رياست ته ځم کولی شم تا د سياسي څانګې په جيپ کې ښار ته ورسوم. هغه مې په ښار کې کښته کړ او زه د دارالامان مانۍ د دفاع وزارت قرارګاه ته ولاړم. په مانۍ کې مې تصادفا د سياسي رياست د پيژند مديرعبدالقيوم ولید او هغه راته و ويل همدا شيبه سياسي رئيس هدايت راکړ چې احتياط ته ستا مکتوب وليکم. ښه به وي چې شيخ محمد باور د رياست مرستيال ته ورشو . هغه ته ورغلو او نوموړي راته وويل چې زما په موټر کې د پوځي خاد رئيس جنرال عبدالحق صمدي ته ورشه. ما ورته وويل زه لومړی د سياسي رئيس سلاکار ته ورځم او د هغه د ليدو وروسته به صمدي ته ورشم. هغه راسره ومنله او سلاکار ته ورغلم. هغه ته مې د سياسي رياست د هيآت د راتګ او د ګوندي فعالينو د غونډې په اړه معلومات ورکړل. مشاور د تبليغ مدير راوغوښت او د هغه څخه يې د نوموړي د ماموريت په هکله معلومات وغوښت. مدير(خليل) ورته وويل « خاد په ملګري آصف کره اسناد لري چې د اشرارو سره اړيکې لري. څرنګه چې ملګری پېژنم هغه تضمينوم او زما وړانديز دا دی چې پدې خبره غټه ډبره کيږدو او ور پسې ونه ګرزو. » سلاکار زما نظر وغوښت ما ورته وويل «که خاد پرما اسناد لري هغه دې وښيي او دا مساله بايد وڅېړل شيي» سلاکار وويل چې د شنبې په ورځ په لسو بجو زه ، ملګری باور(د سياسي رييس مرستيال) او ملګری خليل(د تبليغ مدير) حربي پوهنتون ته درځو ته او سياسي آمرپه خپل دفترکې اوسئ .د هغه له دفتر نه ووتلم او باور ته ورغلم هغه خپل موتروان راوغوښت او ورته ويې ويل چې ما د نظامي خاد رياست ته ورسوي. د پوځي خاد رئيس راته وويل چې د حربي پوهنتون د خاد مدير په تا باندې عريضه کړې ده چې د خاد په چارو کې لاسوهنه کوي او ښايي دا د افغانستان د استخباراتو په تاريخ کې لومړۍ پېښه وي چې د استخباراتو مدير په چا باندې عريضه کوي. ما ورته وويل دا ښه خبره ده د هغې په اړه بايد څيړنې وشي . نوموړي وويل تا ته سلا درکوم چې د خلکوسره ګوزاره کوه، دا چې د محصلينو سره ناوړه چلند کېږي ته مه پسې ګرزه . ما ته دسيسې جوړوي او زه نه پسې ګرزم ته به څه وکړې . هڅه وکړه چې د دوستانو(شورويانو) سره ښې اړيکې وساتې او... د هغه له دفتر ووتلم. د شنبې په ورځ په ټاکلي وخت د سياسي رييس سلاکار، د سياسي رئيس مرستيال او د تبليغ اوترويج مدير راغلل زه او سياسي آمر يې سره کښينولو او د سياسي آمرڅخه يې وپوښتل چې د ستا د مرستيال د ادعاوو د څيړلو لپاره کوم پوهنځي ته لاړ شو هغه ورته وويل سياسي پوهنځي ته. بيايې ماته وويل چې پدې پوهنځي کې له هغومحصلينو سره چې بد چلند شوی دی د هغوی نومونه راکړه

. ما د څو تنو محصلينو نومونه په روسي وليکل او مشاور ته مې ورکړل او په ګډه پنځه تنه سياسي پوهنځي ته لاړو. مشاور د نومورې پوهنځي قوماندان ته نومونه ورکړل چې هغه ورته حاضرکړي. د څو دقيقو وروسته قوماندان دوه تنه محصلين راوستل او ويې ويل نور په اراضي کې درس لري. سلاکار د محصلينو خبرې واورېدلې او ويې ويل هرڅه روښانه شول له پوهنځي څخه ووتلو او سياسي آمريت ته راستانه شوو. د سياسي رياست سلاکار د حربي پوهنتون د قوماندان مشاور هم راوغوښت او دا نتيجه ګيري يې وکړه. « په حربي پوهنتون کې د چارو وضعيت د انديښنې وړدی ، سياسي آمر له وضعيت څخه په بشپړ ډول بې خبره دی او مرستيال يې له وضعيت څخه خبر دی خو کوم اقدام يې نه دی کړی اويوازې يې اسناد راټول کړي دي .» دا مهال د قوماندان مشاور د خبرو اجازه وغوښتله او ويې ويل سياسي مرستيال فرکسيونباز دی او ستاسو څخه هيله کوم چې هغه لدې ځای څخه تبديل کړئ. جنرال هغه تهديد کړ او ورته ويې ويل د هغه تبديلي ستا واک نه دی.پدې ډول غونډه پای ته ورسيده او زه خوښ وم چې لوبه مې وګټله . په هماغه ورځ خبر شوم چې په خيمو کې اچول شوي محصلين هم خلاص شول او د ورک شوي کلاشنکوف خبره هم هېره شوه . اونۍ لانه وه تيره چې د ليکوال د تبديلۍ مکتوب راورسيد او د ملکي مدافعې په رياست کې د تبليغ او ترويج د مسؤل په توګه وګومارل شو . د پورتنيو څرګندونو څخه جوتيږي چې خلقي مشرانو د کارمل او نجيب الله د واکمنۍ په دوران کې يوازې سترو مقامونو ته زړونه خوښ کړي وو خو د واکمن فرکسيون د ملي ضد او خلقي ضد تګلارو سره د جوړجاړي له کبله نه ځان ته څه وکړل ، نه خلقيانو ته او نه ولس ته. هغوی د خپل ګوند او د هغه د سياسي راتلونکې لپاره د غوڅې پريکړې د نيولو جوګه نشول . پدې ډول ستر خلقي لښکر د خپلومشرانو د مقام پالنې، ډار او يا د پېښو څخه د تېښتې د دريځ قرباني شول . د ليکوال په وړاندې د خاد د دسيسې او د خلقي يادو مشرانواو شوروي سلاکارانو له غبرګون څخه جوتيږي چې خلقي مشرانو يوازې او يوازې د خپلو دريځونو د ساتلو په هکله فکر کاوه او شوروي سلاکارانو د خلقيانو په ځپلو او کمزوري کولو کې د پرچميانو ملاتړ کاوه .

د وسله والو مخالفينو ښکار

د شوروي د څلويښتم لښکر کشفي او استخباراتي شبکو ، د خاد او د افغانستان د دموکراتيک جمهوريت په ګوندي او امنيتي ارګانونو کې شوروي سلاکارانو د وسلوالو مخالفينو د راخپلولو او د تنظيمونو ترمنځ د دښمنيو د تخمونو د کرلو په موخه پراخ اقدامات پيل کړل چې موخه يې د ملي پاڅون کمزوري کول وو. د دولتي واکمنۍ په محدوده کې د ملايانو او قومي مشرانو پيرل ، د ځايي جهادي قوماندانانو سره اړيکې ټينګول او په پاکستان او ايران کې په تنظيمونو او کډوالو کې نفوذ هغه اقدامات و چې په ګډه شوروي ځارګرو او خادیستانو ترسره کول. البته چې وسلوالو مخالفينو ورته چلند کاوه تر څو خپل وګړي د ا، خ، د، ګ ليکو، امنيتي ارګانونو او په تيره کشفي او استخباراتي بنسټونو ته ورننه باسي. وسلوالو مخالفينو د ګوند د دواړو ډلو(خلق او پرچم) دښمنيو ته په کتنې سره چې پرچم برلاسی دی خپل غړي او پلويان هڅول چې د خلقيانو خلاف په تبليغاتو او د خلقيانو په اړه خاد ته د ناسمو رپوټونو په ورکولو سره د پرچميانو باور ترلاسه کړي او ګوند ته ورننوزي چې پدې تکتيک سره د واکمن فرکسيون د اعتماد د لاسته راوړلو په موخه له يوې خوا د خپلو تنظيمونو په ګټه فعاليت وکړي او له بله پلوه خلقيان او خپل جهادي سيالان او په نظام کې د هغوی پلويان پرې وځپي. ښه بيلګه يې د اسلامي جمعيت د تنظيم نفوذ د دفاع وزارت د کشف په رياست کې وو. دا شبکه په کال ۱۹۸۲ کې کشف شوه

چې د دې رياست مشرتابه (رئيس ، مرستيالان او د خارجی کشف مدير) هم پکې شامل وو چې هغه ټول پرچميان او يا د پرچميانو پلويان وو. کشف د رييس جنرال خليل مېرمن روسی وه ښايي هغې ددې شبکې په کشفولو کې شوروي سفارت يا په افغانستان د کې جې بې مسؤلينو مرسته کړې وي. خادیستانو د شوروي ځارګرو تر لارښوونې لاندې نه يوازې د افغانستان په د ننه کې د تنظيمونو ترمنځ بې اتفاقيو او شخړو ته لمن وهله بلکه په ځينو هيوادونو کې يې پټې شبکې لرلې . دا فعاليتونه د دولتي امنيت د لومړۍ اداري له لوري تنظيمېدل. « دا ځانګې په کويټه،پيښور، اسلام آباد، ډيلي ، بمبئي، تهران، مشهد، بن ، انقره،کويټ ، کراچۍ او چمن کې وې چې له کابل سره يې اړيکې د شوروي ميشتو ځارګرو ځانګو له لارې ساتلې او شوروي کودونه يې کارول...، د بېل يې کړه ، اېل يې کړه متل پر بنسټ هڅې وشوې چې هره ډله له يو بل سره لاس او ګريوان کړي. د۱۹۸۰ ز کال په پای کې د ګلبدين حکمتيار پر ضد۸۰۰ شپه پاڼې چې د حرکت انقلاب اسلامي د ګوند د مشر محمدنبي له پلوه چې په پښتو ليکل شوې وې په پيښور کې د کډوالو د ورسکو او کچه ګړۍ په پنډغالو کې تيتې شوې.په همدې ترڅ کې د افغانستان د اسلامي ګوند د يوه ناپېژندلي غړي له پلوه يو ځانګړی ليک د م. نبي پرميز ايښودل شوی وو. په ليک کې ويل شوي ول چې ګلبدين حکمتيار غواړي تاسو ووژني. کی جی بی په بريالیتوب د افغانستان د اسلامي ګوند د مورچل د يوه جهادي بولندوی په نامه د ګ. حکمتيار له پلوه يو جعلي ليک جوړاو پر بنسټ يې په ورځپاڼه کې يوه ويړنده کره کتنه هم خپره کړه د دغه ليک خټه او موخه دا وه چې حکمتيار د مجاهدينو د مشرانو او د پاکستاني چارواکو په وړاندې بې اعتباره کړي.» ۱۲۴ /۳۲۰-۳۲۲ د جهادي قوماندانانو ښکار د ځلويښتم لښکر لپاره ډېر ارزښت درلود. ځکه چې د هغوی خپلول د وسلوالو مخالفينو کمزورولو ته لارهوارواله چې پدې ډول د شوروي پوځيانو د ځاني تلفاتو او مالي زيانونو د کمښت سبب ګرزيده. شورويانو د دولت سره همکارۍ ته د جهادي ډلو د ماتولو په چاره کې دوه ګونې تګلاره لرله .ځينې يې د دولت سره ځرګندې همکارۍ ته هڅولې او ځينې يې د پټو پروتوکولونو په لاسليکولو سره د دولت بهر د وسلوالو مخالفينو په نامه ساتلې. شورويانو پښتون توکمه وسلوال مخالفين د دولت سره مستقيمې همکارۍ او د هېواد په لرکيو پورې تړاو لرونکې ډلې پټې ساتلې او هغوی ته يې وسلې او نور د اړتيا وړ توکي ورکول. ددې کار څخه يې موخه داوه که د ا، خ، د ،ګ واکمنی نسکورېږي د افغانستان په پلاز لرکي ووينې. هغه مهال ځينو شوروي سياستوالو دا هم نه پټول چې امريکا اووه ګوني لرې ولې مورږ هم څو ډلې ونلرو. د ساري په توګه په هرات کې د شيرآقا چونګرعلي زي، آمرسيداحمد علي زي، عارف- آصف بارکزي، داود جوان نورزي او غني تيموري ډلې دولت ته تسليم شولې او د کړوخيل ، جبارقهرمان اوعصمت مسلم اخکزي د ډلو په څير خپلواکه وې چې د وسلوال پوځ جنرالان يې هم ډېولی او سپکولی شول.خو په هرات کې د تاجک توکمه يحيی سياوشان او تورن اسماعيل خان سره لکه د احمدشاه مسعود په شان پټې اړيکې ساتلې . د ساري په توګه به د اسلامي جمعيت د قوماندان احمدشاه مسعود په ښکار او خپلولو تم شو چې د هغه سره يې تړونونه لاسليک کړل ، د نوموړي سره يې د دوامدارو اړيکو د ساتلو سربيره سياسي او روزنيز کارهم پرمخ وړلو او د هغه د اتوريتې د لوړولو په هکله يې زياتې هلې ځلې وکړې او په وروستي ګام کې يې په کابل واکمن کړ . کې جې بې ته د نوموړي سره د اړيکو د ټينګولو سره سم پته ولګيده چې نوموړی هغه څوک دی چې دوی يې په لټه کې دي چې هغه د مسعود د منفي رواني ځانګړتياوې (ځانغوښتنه، تاجک پالنه او پښتني ضد روحيه) دي. ک ګ ب ډاډمنه شوه چې د مسعود په وجود کې خپلو موخو ته رسيدلی شي. لدې کبله يې په خپل ټول قوت سره خپلې هلې ځلې پدې راوګرزولې چې نوموړی په راتلونکې کې د افغانستان او يا لږترلږه د شمالي افغانستان يا لوی تاجکستان مشرۍ ته ورسوي. جنرال لياحفسکي د خپل کتاب ۳۵ مخه د مسعود سره

د شوروي پوځي او استخباراتي کړيو د اړيکو، د مسعود غوره ځانګړتياوو او اتلولیو په اړه بشپړ توضيحات وړاندې کړي چې په کتاب کې د هيڅ بل کوم افغان سياستوال حتی کارمل په اړه دومره معلومات يا په بله خبره تبليغاتي کمپاين نه دی شوی. لياخفسکي د خپل کتاب په ۵۳۰ مخ کې پدې هکله داسې اعتراف کوي:« په واقعيت کې ځرنګه چې ما وويل موږ په خپله تر يوې کچې له مسعود ځخه ملي اتل جوړ کړ.» هېره دې نه وي چې د مسعود د شخصيت د لوړولو لپاره فرانسويانو، انګريزانو، ايرانيانو او همدارنګه د افغاني جهادي ډلو معنوي پلرونو مولانافضل الرحمن ،مولانا سميع الحق او عربي جهادي عبدالله عزام د اسامه بن لادن نړۍ ملګري هم کمپاين کړی دی. ښه کومه شکه د امريکايي – انګريزي خونړي يرغل زيرنده واکمنۍ پر مهال مسعود ته د ملي اتل لقب ورکول د اشغالګرو د هوکړې له مخې صورت نيولی دی. د شوروي ليکوالو له ليکنو ځخه برېښي چې د ک ګ ب او مسعود ترمنځ اړيکې وروسته له هغې ټينګې شولې کله چې د ۱۹۸۰ ز کال په اپريل کې شوروي او افغان ځواکونو په پنجشير ګډ عمليات پيل کړل او د مسعود مليشو ته يې ځاني او مالي زيانونه ورسول مسعود اړشو چې د شورويانو ارادې ته سرټيټ کړي ، ور سره پټه همکاري پيل کړي ،ځلويښتم لښکر هغه ترخپل چتر لاندې ونيسي ، د وسلو او پيسو او هغه ته د شخصيت په ورکولو سره هغه ونازوي. ک ګ ب هغه وخت مسعود ډاډمن سړی وګاڼه چې «هغه(مسعود) پدې باوردی چې په افغانستان کې هيڅ يو رژيم نشي کولی د شوروي اتحاد له ملاتړ او دوستانه اړيکو پرته ژوند او دوام وکړي.»۴۹ / ۴۹۵ د مسعود سره د شوروي ځارګرو د اړيکو پايله دا شوه چې د ځلويښتم لښکراو مسعود ترمنځ يوه لوزنامه لاسليک شي چې د هغې له مخې « نوموړي ومنله چې د شوروي او دولتي ځواکونو خلاف به دښمانه عمليات نه تر سره کوي. د دې کار په بدل کې له هغه سره لوظ شوی وو چې په پنجشير به هوايي ګوزارونه نه ترسره کيږي، د ده کاروانو ته به د دري نه د ننوتلو او له هغې نه د وتلو اجازه ورکول کيږي، او همدارنګه د افغانستان اسلامي ګوند له سيالو ډلو ټپلوسره د احمدشاه د ډلو د وسله والو د نښتو پر وخت به د هوايي بمباريو او توپچي ګوزارونو له لارې له نوموړي ننګه او ملاتړ کيږي. » ۴۹ / ۴۹۵ د دې لوزنامې په لاسليک سره د ځلويښتم پوځ او مسعود ترمنځ د دوستۍ مزي ټينګ شول. « شوروي پوځي ځارګره اداره هم لاس ترزنې ناسته نه وه او پدې پراو کې د مسعود سره د خپلې همکارۍ په ټينګولو او لا پياوړتيا باندې بوخته وه. د ساري په توګه ډګرمن ت. اناتولي خورا اوږد وخت د احمدشاه په استوګنځي کې تير کړ او پدې ترڅ کې يې له هغه سره اړونده کار پرمخ بيوه . هغه يې د شوروي ژوند د بڼې او د مارکسيسم د بنسټ ايښودونکو له ليکنو سره هم بلداوه .» ۴۹ / ۴۹۶ په افغانستان کې د ځلويښتم لښکر وروستي قوماندان جنرال ګروموف د مسعود سره د خپل هيواد د ځارګرې اداري د بريالیو استخباراتي اړيکو په هکله ليکي :« د ځلويښتم لمبر لښکر د استخباراتي مرکزهځو په پای کې ټاکلي نتيجې ورکړې. په ۱۹۸۲ ميلادي کال کې موږ خپل لوی مقصد ته ورسيدو، له احمدشاه سره مو داسې ټينګې اړيکې پيدا کړې چې آن له افغانستان ځخه د شوروي پوځونو د وتلو تر وخته په خپل حال پاتې شوې. په افغانستان کې زموږ د پوځي حضور په ټولو کلونو کې له مسعود سره زموږ اړيکو بريالی وده مونډله، خو لدې سره سره د محدودو پوځي ټولګيو قوماندانۍ د ده د وسله والو باندونو فعاليت له نظره نه غورزاوه. په ۱۹۸۲ کال کې د ځلويښتم لښکر د استازو او شخصآ د مسعود له خوا يو ټرون لاسليک شو چې د هغه له مخې مسعود ژمنه کړې وه چې په جنوبي سالنګ کې به چې د ده بې رقيبه باداری سيمه وه ، پر شوروي پوځي قطارونو يرغل ته اجازه نه ورکوي... د مسعود سره د لاسليک شوي ټرون له مخې، مسعود خپلو وسله والو ته امر وکړ چې د حکومتي عسکرو خلاف دې له جګړې ځخه لاس واخلي او خپل ټول ځواک دې د مخالفې ډلې اسلامي حزب د باندونو پر خلاف جګړې ته اړم کړي.» ۱۹۰/ ۲۶۶ ـ ۲۶۷ البته د مسعود سره د

شورويانو اړيکو د هغه تر مرګه پورې دوام وموند. د شوروي لښکر د وتلو پرمهال د مسکو- مسعود اړيکې دومره دوستانه وې چې د مسکو- کابل اړيکې يې ترسيوري لاندې راوړې وې. دا مهال مسکو د نجيب هغو وړانديزونو ته منفي ځواب وايه چې په پنجشير پوځي عمليات تر سره شي. حتی کله چې د۱۹۸۸ کال په اګست کې کندز د لنډې مودې لپاره د دولت له کنترول نه ووت بيا هم مسکو د نجيب الله له لورې د پنجشير په جبهه کې د عملياتو وړانديز ته منفي ځواب ور کړ. ليکوال ته په هالند کې د دولتي امنيت د وزارت د کدراو پرسونل د رياست لوړپوړي نصرالله امیني کيسه کوله : « په دولتي امنيت کې په يوه ستره غونډه کې نجيب ته يو تن راغی او په غوږ کې يې څه وويل. کله چې نومورې له صالون څخه ووت نجيب غونډې ته وويل چې تاسو ته يو زيری لرم . د څو ګړيو وروسته به احمدشاه مسعود لاس تړلی کابل ته راوستل شي. ځکه چې هغه په پنجشير کې زموږ د ځواکونو په محاصره کې دی او د تيښتې ټولې لارې يې تړل شوي دي. ورځې تيرې شوې خو په کابل کې د مسعود څرک ونه لګيده. يوه ورځ مې د مکتوبونو د لاسليک وروسته تری وپوښتل. ډاکټرصاحب ! تاسي څو ورځې مخکې موږ ته وويل چې مسعود به لاس تړلی کابل ته راوستل شي خو د هغه درک نشته علت يې څه دی ؟ هغه وويل مسعود محاصره وو ، ناڅاپي د دوستانو هليکوپټر کښته شو او مسعود يې له هغه ځايه پورته کړ. مابنام يې د تخار څخه د بي بي سي سره مرکه وکړه.» د کارمل د واکمنۍ پر مهال د مسعود په شمول څو تنه جهادي قوماندانان چې يوازې جلال الدين حقاني پښتون توکمه وو په غيابي اعدام محکوم کړل ګڼې چې دا قوماندان خورا غښتلي قوماندانان دي .کله چې نجيب الله واک ته ورسول شو او هغه د ملي روغې جوړې تګلاره اعلان کړه په اعدام محکومو قوماندانانو پريکړه يې بيرته واخيستله او د څه مودې لپاره يې پدې نامه چې احمدشاه مسعود دفاع وزير شي دا څوکۍ تشه پرېښودله. دا د شورويانو له لوري مسعود ته د کريديت ورکولو يوه هڅه وه . مسعود دومره شورويانو ته پالياله او وفادار وو چې د نجيب د واکمنۍ په مهال د هغه جنګياليو د سالنګ په لار په تېرېدونکو شوروي پوځي کتارونو بريدونه نه ترسره کول خو په افغان امنيتي ځواکونو يې بريدونه کول. « د اګست په يوولسمه د سالنګ له لارې شوروي اتحاد ته تلونکي د شوروي پوځونو يوه کتار ته اشرارو د کوم خنډ پرته اجازه ور کړه. خو د اګست په ۱۵ دوی په دولتي کتار برید وکړ. دوی ۳۰ ګاډي، ۲ زرهپوښونه له منځه يوړل ، ۴۰ تنه يې ووژل او۲۰ تنه يې ټپيان کړل... ۵۰ تنه يې ګروګان ونيول.دوی لومړی د افغان پوځ په کتار ډزې وکړې، په هغوی پسې روان شوروي کتار ته يې بيله ډزو اجازه ورکړله او په هغه پسې د ځارندوی په کتار يې هم بريدونه تر سره کړل.»۴۹ / ۵۱۳ دا وو د احمدشاه مسعود مجاهد تر قوماندانۍ لاندې د کافرو اشغالګرو په وړاندې د اسلامي جمعيت د جنګياليو د سپيځلي جهاد يوه بيلګه . دې سپيځلو مجاهدينو کفارو ته د خپل هيواد په لارو کې د خوندي تګ او راتګ اجازه ورکوله خو په خپلو افغان ځواکونو يې بريدونه کول او هغوی يې وژل. يو افغان ليکوال چې د۱۹۹۲ کال د اپريل د اته ويشتمې وروسته د شمال له لوري کابل ښار ته د جهادي جنګياليو د راننوتو شاهد دی ليکي :«ما پخپله داسي کسان وليدل چې د خيرخانې له لياري د کابل ښار په لوري روان وو ، چې له اورمير نه پور ته افغانان معلوميدل ځکه چې پکول او ږيره يې درلوده ولې د اورمير نه لاندې يې ټولې جامې روسي مارک درلوده.» ۱۷۹/ ۴۹۶ د ځلويښتم پوځ ځارګرو د وسلوالو مخالفينو هغه ډلې ښکار او خپلې کړې وې چې د بېله څه ويلو د مسکو د افغاني ضد پاليسيو رښتيني پلې کوونکي وې . دا واقعيت د پټېدو نه دی چې نه يوازې شورويانو له مسعود سره اړيکې لرلې او هغه يې واک ته ورسولو بلکې د شورويانو د ارادې او دستور له مخې نجيب الله هم ورسره اړيکې ساتلې . ضميرالدين ميهن پور د دولتي امنيت د لومړۍ اداري رييس چې د ډاکټر ضمير په نامه مشهور دی د بهار تلويزيون سره (۲۰۲۳ کال د جنوري ځوارلسمه) په مرکه کې وايي چې د ظاهرشاه د زماني

سناتور حاجي ګلبت د نجيب ـ مسعود ارتباطی غړی وو او د خپلو ليدنو کتنو رپوټ به يې شخصآ نجيب الله ته ورکولو. هغه وايي چې زمونږ د اداري کارکوونکو به حاجي ګلبت تر چهاريکاره رسولو چې مسعود ته ورشي. يوځل مسعود د لينن د کلياتو دری ټوکې غوښتي وو او مونږ هغه سناتور ته ورکړل چې مسعود ته يې ورکړي.

مسکو د وتلو په لټه کې

د اشغالګرو په وړاندې د افغانانو اتلوال مقاومت او د نړيوالو د سخت منفي غبرګون سربېره د کارمل او پرچميانو په وړاندې د خلقيانو حساسيت او د شوروي پوځيانو د شتون سره د خلقيانو نه همغږي شوروي سلاکاران او د ځلويښتم لښکر مشرتابه وهڅول مسکو ته وړاندېزونه وکړي چې د افغانستان د کړکېچ سياسي حل ته مخه کړي . پدې اړه مزوروف د شوروي اتحاد د بهرنيو چارو لوړپوړی مامور په افغانستان کې د شوروي لښکر د عمومي قوماندان د مرستيال جنرال اخراميف له قوله د فارسي رو په ويب پاڼه کې د ګروګانهای تاريخ نومې مقاله کې راوړي :« په افغانستان کې وروسته له دريو مياشتو وپوهېدم چې بايد لدې هېواده ووځو.دا مفکوره زمو د پوځ د کمزورتيا له امله نه وه .زه وپوهېدلم چې يو شمېر افغانان چې مونږ ورسره کار کاوه هغه څه چې مونږ غوښتل نه غوښتل .» همدارنګه د شوروي اتحاد د دفاع وزيرد ۱۹۸۱ کال په فبروري کې په سياسي بيرو کې خپل يوه ملګري ته په يوه ليک کې راوړي :«د افغانستان د جګړې لپاره د پوځي حل هيڅ لاره نشته بايد د کړکيچ څخه د وتلو سياسي او ډيپلوماتيکي لارې و لټول شي.» ۴۷ / ۷۶ يا داچې د افغانانو اتلوال مقاومت ته په کتو سره د ځلوښتم پوځ قوماندانانو ته دا ډول پوښتنې پيدا شولې « آيا کولی شو چې د افغانستان په جګړه کې بريالي شو؟ سليم عقل حکم کوي چې د خلکو په وړاندې په جګړه کې بری ناشوني دی.» دې ډول حالت او شوروي اتحاد ته د پوځيانو د جنازو او ټپيانو رسېدو ته په کتنې سره کرملن ناستی پدې لټه کې شول چې څه ډول د افغانستان له ډنډ څخه ووزي. هماغه دي چې کارمل ته يې يوه طرحه ور کړله چې د افغانستان د کړکيچ حل ته ځانګړې شوې وه. پدې اړه د افغانستان د کشالې د سياسي حل په موخه د م، م استازی ديه کوردويز ليکي: «پنځه مياشتې وروسته د شوروي ترحمايي لاندې د کابل حکومت د افغانستان د سياسي کړکيچ د حل لپاره د پاکستان او ايران سره د مستقيمو خبرواترو لپاره ليوالتيا وښودله او د۱۹۸۰ ز کال د مې په پنځلسمه يې خپله طرحه وړاندې کړه چې دا طرحه په افغانستان کې د بهرنيو لاسوهنو پای ته رسول او د شوروي لښکر وتلو ته زمينه برابرول وو. همدا رنګه په طرحه کې راغلي وو چې د هند اوقيانوس او د فارس خليج د سولې په سيمه واوړي. د ملګرو ملتو سازمان دا طرحه رياکارانه وبلله او هغې ته يې پام راونه ګرزاوه. » ۴۷ /۸۸ که دا طرحه صادقانه هم و نه ګڼل شي خو د دې واقعيت ښکارندوی وو چې په افغانستان کې امنيتي وضعيت کړکيچن کيده نو ځکه افغان حکومت غوښتل چې د وضعيت د عادي کولو په موخه د ګاونديانو(ايران او پاکستان) همکاري ترلاسه کړي . هغه مهال يو شمېر هيوادونو او په هغو کې پاکستان د کارمل دولت په رسميت نه پيژاند او پدې هکله د پاکستان جمهوررئيس ضيآ ءالحق ويلي وو:« د داود او تره کي رژيمونه يې په رسميت پيژندلي وو ځکه هغوی په بهرنيو ټانکونو سواره واک نه وو قبضه کړی.» ۱۸۸/۴۷ مسکو چې په افغانستان کې د خپلو پوځيانو مرګ او ژوبلې او لګښتونو سرسام کړی وو هلې ځلې يې پردې را ګرزولې وې چې د افغانستان څخه د خپلو پوځيانو د وتلو يوه لار پيدا کړي. د مسکونقشه دا وه چې افغان حکومت د پاکستان او ايران سره مخامخ خبرې پيل کړي او يوه پوهاوي ته سره و رسيږي ، پدې ډول د دوی په لاس کينولي حکومت ته

مشروعيت ورکړي او له بله پلوه د افغانستان د کړکيچ حل نړيواله بڼه ونه نيسي. م،م د۱۹۸۰ کال په نوامبرکې د افغانستان د کړکيچ په هکله غونډه راوبلله د غونډې په پريکړه ليک کې راغلي وو چې د دې مؤسسې عمومي منشي د افغانستان د مسئلې لپاره ځانګړی استازی وټاکي، هغه څه چې مسکو د هغې څخه وښه لرله ، ځکه چې د افغانستان موضوع چې مسکو نيغ په نيغه پکې ښکيل دی نړيواله بڼه نيوله. لکه څرنګه چې د م، م عمومي غونډې د دې سازمان له مشر څخه غوښتي وو چې د افغانستان د کړکيچ د حل لپاره ځانګړی استازی يا منځګړی وټاکي هماغه دي چې د۱۹۸۱ کال د اپريل د۱۲ نه تر۱۶ پورې يې پريزدوکوئيلار افغانستان او پاکستان ته واستاوه. پريزدوکوئيلار څه موده وروسته د م،م د عمومي منشي په توګه وټاکل شو او د هغه پرځای ديه ګوکوردويز وګومارل شو. ترهغه پورې چې بريژنف په واک کې وو د م،م د ځانګړي استازي هلې ځلې هيله ښونکي نه بريښيدې او کله چې اندروپوف د برېژنف ځای ونيو د افغانستان د مسئلې حل هم قوت وموند خو د متحده ايالتونو د نه همکارۍ له امله د م، م د استازي فعاليتونه ګړندي نشول. د افغانستان د کشالي د حل لپاره د اندروپوف نقشه داسې وه که د افغانستا ن د کړکيچ د حل په موخه کومه لوزنامه لاسليک کيږي د افغانستان د دموکراتيک جمهوريت د حکومت برخليک پکې څرګند وي چې واشنګټن ورسره همغږی نه وو.په شوروي اتحاد کې د ګرباچف په واکمنۍدو سره د مسکو په بهرني سياست کې بنسټيز بدلونونه راغلل. د همدې بدلونونو له مخې په هغوهيوادونو کې چې شوروي د سترګو وړاغيز درلود دوديزه مشران ګوښه کيدو ته اړ ايستل کيږي او له ځينوهيوادو څخه د شوروي پوځيانو د وتلو چمتووالی نيول کيږي. له همدې کبله د ا،خ،د،ګ مشران (کارمل ،کشتمند، زيری، نجيب ، لايق او جنرال نظرمحمد) مسکو ته ور وغوښتل شول او ګرباچف د هغوی سره د شوروي پوځيانو د وتلو خبره شريکه کړه خو کارمل ورته ويلي وو :« که تاسې اوس افغانستان پريږدئ بيا به اړشئ چې يو ميليون سرتيري راوليږئ.» ۴۷/ ۲۰۷ ګرباچف د کارمل د منفي غبرګون له امله د هغه د ځای ناستي د غوره کولو په لټه کې شو چې هغه د خاد رئيس نجيب الله وو. هماغه دي چې هغه لومړی د ګوند د تشکيلاتو او امنيتي چارو د مسؤل دنده تر لاسه کوي چې په حقيقت کې يې هغه ته د ګوند د مشرتابه لپاره د تمرين فرصت ورکاوه. د ګوند حرفوي کار ته د نجيب د را جګولو په مسئله کې د کارمل او د هغه د پرچمي يارانو دريځ دا وو چې « دې څوکۍ ته دې يو بې تعصبه پشتون چې وفادار پرچمي وي وټاکل شي. » ۳۹ / ۷۰۹ د ګرباچف د واکمنۍ پرمهال دي چې د م، م ځانګړي استازی کابل ، اسلام آباد، مسکو ، واشنګټن او نورو هېوادونو ته سفرونه وکړل ترڅو د نوموړو دولتونو د مشرانو سره د افغانستان د کشالي د حل په موخه خبرې وکړي.همدارنګه يې د افغانستان او پاکستان د بهرنيوچارو وزيرانو سره په ژنيو کې د شپږو کلونو په ترڅ کې يوولس ځله وکتل ترڅو د کړکيچ د حل په موخه د هغوی دريځونه سره نږدي کړي. د دې هڅو پايله دا شوله چې د۱۹۸۸کال د اپريل په ځوارلسمه د افغانستان او پاکستان د بهرنيو چارو وزيرانو يوه لوزنامه لاسليک کړه چې مرکزي ټکی يې د افغانستان څخه د شوروي لښکر وتل وو .

ګوندي کنفرانسونه او نظرپوښتنې

د شوروي يرغل وروسته خلقيان پدې اند وو چې ګوندي کنګره کولی شي په ګوند کې ارګانيک يووالی راولي،د شوروی يرغل وروسته د حالاتو جاج واخلي، ټولو اويا غوڅ اکثريت ته منلي رهبري وټاکي او پدې توګه د هېواد د غميزې د دوام مخنيوی وکړي . خلقي کدرونو د کنګرې د رابللو اړتيا د شوروي سلاکارانو سره هم شريکوله. مسکو بالاخره د کنګرې د رابللو پرځای د ګوندي کنفرانس جوړيدو

ته غاړه کيښودله. البته شورويانو د خلقيانو د فشارونو سربيره د کنفرانس د رابللو څخه دوې موخې لرلې يوه دا چې خپل ولس او خپلو متحدينو د وارسا تړون اړونده هېوادونو او نړيوالو کينې لاسو سازمانونو ته وښيي چې په افغانستان کې د هغوی پوځي شتون پدې هېواد کې د دموکراسۍ د ټينګښت لپاره اړين دی او دوهمه دا چې د کنفرانس په دايرولو سره د دوی پرمټ واکمن مشرتابه ته مشروعيت ورکړي. هغه مهال د شورويانو او پرچميانو وېره لدې څخه وه چې په ګوند کې د خلقيانو اکثريت د دې لامل کېږي چې کنفرانس ته زيات خلقيان لار ومومي او د خپل د دې برلاسي دريځ څخه په ګټې اخيستنې سره د تيري وروسته راغلي سياسي بدلونونه چې د کوم باصلاحيته ګوندي ارګان د پريکړې پرته ترسره شوي دي ترپوښتنې لاندې راوړي. د دې لپاره چې په کنفرانس کې يې د دې ګواښ مخه نيولې وي د کنفرانس لپاره يې داسې طرزالعمل او مقررات جوړ کړل چې د پرچميانو د سترګو وړ برخه کنفرانس ته لار پيدا کړي. په طرزالعمل کې راغلي وو چې د کليدې ګوندي او دولتي مقاماتونو مشران هرومرو کنفرانس ته د استازو په توګه وټاکل شي چې غوڅ اکثريت يې پرچميان وو. د کارمل د لوی پوځي شوروي سلاکار په وينا « په عمومي توګه په پلازمينه کابل ، وزارتونو، مرکزي کميټه ،ادارو او ولايتي مرکزونو کې واک د همدوی (پرچميانو) په منګولو کې وو.» ۷/ ۴۴ سربېره پر دې د يادو مقامونو خلقي برخه اکثرآ هغه کدرونه وو چې يا بلې ګويان وو او يا د نوي بهيرسره د زړه له کومې همغږي وو او ظاهرآ يې د خلقيانو سره سر بنوراوه. سربيره پردې د کنفرانس د برخه والو څلورمه برخه د ګوند د مشرتابه له لوري انتصابيدله چې پردې بنسټ د ګوندي کنفرانس څخه د مشرانو جرګه جوړېدله. د خاد د تشکيلاتو په اړه حتی صدراعظم معلومات نه درلودل. پردې اساس کنفرانس ته د خاد د استازو شمېر هم تر پوښتنې لاندې وو. دې ټولو دې ته زمينه برابروله چې د کنفرانس د ګډونوالو زياته برخه واکمنې کړې او اشغالګرو ته پالياله ګوندیان وي. د دې سره سره خلقيانو کنفرانس ته د چمتووالي په پراو کې زيار وايست چې د دوی په اند خپل وړ استازي کنفرانس ته وټاکي . که څه هم خلقيان په پوځ، څارندوی او ولسوالیو کې وتوانيدل زيات شمېرخلقيان کنفرانس ته واستوي خو په ټوله کې په سلو کې د پنځوسو څخه زيات استازي د پرچم په فرکسيون پورې تړاو درلود. هغه مهال د کنګرې او بيا کنفرانس د رابللو په اړه د زياترو خلقيانو تيروتنه دا وه چې هغوی د شورويانو له لوری د خپل هيواد اشغال د شوروي مشرتابه تيروتنه ګڼله او فکر يې کاوه چې هغوی ته به شورويان فرصت ورکړي چې خپل استازي کنفرانس ته غوره کړي، د کنفرانس ګډونوال به د ګوند اوهيواد واکمن ترينګړي حالات په هراړخيزاو انتقادي ډول وارزوي او د دې حالت څخه د وتلو په موخه به اړيني پريکړې وکړي چې هم د افغانستان د خلکو او هم د شوروي ولس ګټې پکې خوندي وي. پدې هکله د خلقيانو تيروتنه دا هم وه چې په يوه نيول شوي هيواد کې د آزادو ټاکنو او کنګرې رابلنه چې د يوه عادل قاضي په څېر پرېکړې وکړي يو خوب او خيال وو. کنفرانس جوړ شو، هغه ته اساسي رپوټ کارمل ورکړ او اساسي رپوټ د ګوند د ځينو مشرانو او نورو ګډون کوونکو په تائيدي ويناوو سره بشپړشو چې البته د مشرانو ويناوې شوروي سلاکارانو ليکلې وې او دوی د ويياندانو په څېر ولوستلې .د زېړي په خبره« د کارمل وينا شوروي سلاکارانو ليکلې وه او د نورو ويناوې پخوا جوړې او ليدل شوې وې. ما ته هم د مرکزي کميټې مشاور زمريانوف د ګوندي وحدت د ټينګولو د ضرورت په اړه يوه د ملي او وطنپرستانه احساسات پاروونکې بيانيه جوړه کړې وه . دغه ما په پښتو ژباړلې وه . ماهم هغه په ښه جوش ولوستله .» ۴۰ /۵۱۰ د کنفرانس په بهير کې انتقادي ويناوې ، د واکمن وضعيت څخه نه رضايت ، د ګوندي او دولتي چارو د لارښوونې د څرنګوالي په اړه شکايتونه او د سمونې وړانديزونه د خلقی مشرانو رازمحمدپکتين او ګلابزوی له لوري کنفرانس ته وړاندې شول.هغه څه چې د ګوند په لومړي ګوندي سرتاسري کنفرانس (کال ۱۹۸۱) کې د پام وړ وو د انتقادي

ويناوو په وړاندې د خاد د رئيس نجيب تونډ غبرګون وو. نوموړی د خطابې د ميز شا ته راغی او د څو مقدماتي او تشريفاتي خبرو وروسته يې خپله اصلي خبره چې « قسم خورم تر څو مې خادیستان پدې ګوند(ا، خ،د، ګ) واکمن کړي نه وي يوه شيبه به آرامه ونه اوسم. »۱۸ / ۲۵۷ وکړله. نجيب الله په واقعيت کې هغه کسان ګوابنل چې جرئت يې کړی په ګوند او حکومت کې د واکمن وضعيت څخه شکايت وکړي . نجيب الله د خپلو خبرو په ترڅ کې مخ کارمل ته را وګرزاوه او د رهي معبري د شعر دا بيت:

مـــــوی سفيد رافلکم به رايګان نداد
اين رشته را به نقد جوانی خريده ا م

په لاندې ډول واړاوه او په احساساتو سره ووايه :

مـــــوی سفيد را فلکش به رايګان نداد
اين رشته را به نقدجوانی خريده است

د نجيب الله دا احساساتي وينا او شعر د پرچمي ګډونوالو له لوري په پرله پسې هورا ګانو اوچکچکو سره بدرګه شول چې دا مهال د صالون څخه غږ واوريدل شو څوک چې د ببرک کارمل مشري مني لاسونه دې جګ کړي. بيا هوراګاني ، چکچکې ،د خوښۍ ناري سوري ، په خپلو ځايونو کې دريدل او د لاسونو پورته کول د کنفرانس هوا خورا توده کړه . نه چا د مخالفې رايې خبره وکړه او نه د مستنکفې رايې. پداسې حال کې چې د کنفرانس په آجنډا کې تشکيلاتی مسئلې مطرح نه وې. لومړی ګوندي کنفرانس د دې پرځای چې په ګوند کې د يووالي د ټينګښت لپاره ګټور تمام شي او د ګوند د عمومي منشي دريځ پياوړی کړي پايلې يې منفي وې. «تر ټولومهمه دا چې د خلقيانو او پرچميانو ترمنځ يې درزونه لا ژور کړل ،نوې عقدې يې راوزيږولې او زړې يې بيرته تازه کړې...، همدارنګه د سراسري کنفرانس وروسته د صالح محمد زيري په پته د خلقيانو تبليغات پيل شول چې زيری پرچميانو ته تسليم شوی دی ...، زيری اړشو د کابل ښار د ګوندي فعالينوغونده د پوليټخنيک په تالار کې راوبولي او هلته خبرې وکړي ...، زما په هکله ويل کيږي چې زه تسليم شوی يم ، بلې زه تسليم شوی يم ، ملګري کارمل ته تسليم شوی يم ، پرچميانو ته تسليم شوی يم ، ملګري بريژنف ته تسليم شوی يم او د شوروي اتحاد کمونست ګوند ته تسليم شوی يم.» ۱۰۹ / ۲۲۷ – ۲۲۸ د کنفرانس د پايلو په هکله زيری کوم چې په کنفرانس کې د ده په خپله وينا په سپين سترګی سره يې د خلقيانو د مخالفت او بې نظمۍ مخه نيوله ليکي: « ليکن وروسته يو شمير خلقيانو شکايت کاوه چې د خاد په ګزارش کې هغه خلقيان چې د کنفرانس په انتخاباتو کې يې ضد خبرې کړې وې او يا يې د کوم پرچمي د انتخابيدو مخه نيولې وه ، تبديل او بيکاره کړل شول او يا په کومه دسيسه کې زنداني او حتی ترور کړل شول. » ۴۰ / ۵۱۳ دوهم ګوندي کنفرانس لومړي کنفرانس ته ورته يوه سياسي نندارە او بله مسخره ډرامه وه.

د دوو کنفرانسونو سربيره د نجيب الله د واکمنۍ پرمهال د نظرپوښتنې غونډې ګڼې پدې موخه راوبلل شوې چې ګوندیان د ګوند او واکمنۍ د اغيزمن فعاليت د منځته راوړلو په خاطر خپل وړاندیزونه د ګوند سره شريک کړي. پدې نظرغوښتنې کې خلقيانو د کنګرې په رابللو او په ګوند کې د اساسنامې د موادو په پلي کولو ټينګار درلود. دا کنفرانسونه او په تېره د نظرغوښتنې غونډې د واکمنې کړۍ له لوري د ګوند د نبض د معلومولو او د ژمنو ګوندیانو د په ګوته کولو په موخه جوړيدې ترڅو وروسته د هغوی سره اړين چلند وکړي يعني دا چې د ګوند له ليکوڅخه يې وشړي، له حساسو څوکيو يې ګوښه کړي او يا يې خوله ور وتړي.

په دولت کې دولت

د هر هيواد د ډاډمن ملي امنيت د خوندیتوب په موخه څارګړي اداري جوړيږي ترڅو د پردیو د جاسوسي فعاليتونو او ورانکاريو مخه ونيسي. څارګړي اداري د نورو دولتي بنسټونو او خلکو سره په همغږۍ کې د هيواد د موضوعه قوانينو په رڼا کې فعاليت کوي او خپل فعاليتونه د حکومت د مشر تر لارښوونې لاندې پرمخ وړي. په ولسواکه نظامونو کې دا اداره د ولسي وګړو د خپلې خوښې همکارۍ څخه برخمنه وي . خو په استبدادي رژيمونو کې دا بنسټ د خلکو د عقايدو د تفتيش په يوه مرکز،د حکومت د سياسي مخالفانو اوحتی د نظام د ننه آزادخيالو وګړو د څار ،ځورونو او شکنجو په ماشين اوړي. دا دولتي بنسټ هغه وخت په څرګند ډول په يوه ملي ضد ارګان بدليږي کله چې د پردیو پرمټ واکمنۍ جوړي شي او يا پردی لښکر په يوه هيواد کې شتون ولري. په خواشينۍ سره بايد وويل شي چې د تاريخ په اوږدو کې اکثراً افغانستان د ښو واکمنيو څخه بې برخې وو همدا لامل دی چې زمونږ څارګره اداره د دې پرځای چې خپله اصلي دنده چې د ملي امنيت خوندیتوب او د پردیو د جاسوسي شبکو د فعاليتونو او د پنځم ستون کړنې وڅاري د کور د ننه د سياسي مخالفينو په څار، بنديانولواو ځورونو لاس پورې کړی دی. د څارګړي اداري دې ډول کړنو د خلکو په ذهنيت خورا ناوړه اغيز پرې اينبی دی چې هغه په افغان حکومتونواو په تېره په څارګرو ادارو نه باور دی.د دا ډول وضعيت څخه بيا د هيواد دښمنانو ګټه پورته کړي چې د حکومت څخه ناراضه کسان، د سياسي شعور څخه بې برخې وګړي او د واک اوځواک تږي خپل کړي او بيا يې د افغان حکومتونو په وړاندې د يوې وسيلې په توګه وکاروي ، حکومتونو ته ستونزې جوړې اوهيواد ته غميزې راوړي. د افغانستان څارګره اداره په مختلفو نومونو(استخبارات، ضبط احوالات، ملي مصئونيت ، اګسا ، کام ، خاد ، واد ، ملي امنيت) نومول شوې ده. دا بيا ښيي چې د واکمنيو په اوښتون سره د څارګړي اداري په نومونو کې هم بدلون راغلی دی .

لکه څرنګه چې دا ليکنه د افغانستان د خلک ديموکراتيک ګوند فعاليت ته ځانګړی شوې ده د دې ګوند د واکمنۍ پرمهال د هيواد څارګړي اداره په څلور نومونو « د افغانستان ګټو ساتونکي اداره (اګسا) ، کارګري استخباراتي مؤسسه (کام)، خدمات اطلاعات دولتی (خاد) ، وزارت اطلاعات دولتي (واد) » يادېده . که چېرې دې نومونو ته وګورو دوه لومړي يې پښتو او دوه وروستي يې دري دي. دا بيا ښيي چې ګواکې د هېواد دوه لومړي مشران پښتانه او دوه وروستي يې غيرپښتانه وو . پداسې حال کې چې نجيب الله هم پښتون وو خو هغه د کارمل د مکتب د شاګرد په توګه چې ددې مکتب پيروانو پښتو ژبه د قبيلې ژبه بلله همدا لامل وو چې پښتون نجيب وښيي چې هغه له قبيلوي ژوند سره مخه ښه کړې او ګڼې متمدن شوی دی د خپلې څارګړي اداري نوم يې هم دري غوره کړی دی. ددې اداري د نومونو بدلون ښيي چې د ګوند د مشر په بدلون سره د هېواد د څارګړي اداري نوم هم اوښتی دی. خو د نامه په تبديليدو سره د دې اداري په کړنو کې کوم مثبت بدلون رانغی بلکې د خلکو د ځورونو او شکنجو کچه يې لاپسې لوړېده ، تشکيلات يې پرسيدل تردې چې د نجيب الله د واکمنۍ پرمهال هغه په دولت کې په بل دولت واوښتله. د ن. تره کي په واکمنېدو سره د څارګړي اداري (ملي مصؤنيت) په تشکيلاتو کې کوم بدلون رانغی خو نوم يې په (اګسا)واوښت. د تره کي د واکمنۍ پر مهال تر ډېره بريده د اګسا دنده ګوندي کمېټو او په وسله والو ځواکونو کې سياسي ځانګو پرمخ وړله يعنې د شکمنو وګړو څارل او په ګوته کول همدې ګوندي ارګانونو ترسره کول او څارګرو ته يې د نيولو امرونه صادرول. د ثور د وسلوال پاڅون وروسته حفيظ الله امين د بهرنيو چارو وزير او د صدراعظم د مرستيال مسؤليت در لود. هغه د دولت امنيتي او په سياسي بوروکي د تشکيلاتو او وسلوال پوځ (اردو، څارندوی او اګسا) د چارو لارښوونه

کوله. ددې معنی دا شي چې هم په حکومت او هم سیاسي بیرو کې د اګسا د چارو لارښوونه کوله . کله چې امین رسماً واک ترلاسه کړ ددې اداري نوم یې په کارګري استخباراتي اداره (کام) واړاوه او تشکیلات یې یو څه پراخ شول . د شوروي د اشغال په مهال د کام عمومي ریاست په خدمات اطلاعت دولتي واوښت چې ځوارلس ریاستونه یې لرل او په ولایتونو کې د مدیریتونو تشکیل ریاستونو ته لوړ شو. نجیب الله دا اداره په دولت کې په بل دولت واړوله. ځکه چې دې ارګان د استخباراتي او اطلاعاتي شبکو سربیره وسلوال ځواکونه ، د قانون اوعدالت د پلې کولو اداري (اختصاصی انقلابي څارنوالۍ او اختصاصي انقلابي محکمې) او فرهنګي اوسیاسي بنسټونه لرل. د شوروي استخباراتي د سرچینو له مخې« د دغې اداري د کارکوونکو شمیره د۱۹۸۰ز (۱۳۵۸ ل) کال د جنوري په میاشت کې ۷۰۰ تنه بښودل شوې وه چې په ۱۹۸۲ ز(۱۳۶۱ ل) کال کې ۱۶۶۵۰ تنو ته لوړه شوه. » ۱۲۴ / ۳۱۱ د نجیب الله د واکمنۍ د نسکوریدو په درشل کې یې شمیره ۹۱۵۰۰ تنو ته رسېدلې وه. د انقلاب په نوي بشپړتیایي پړاو کې د خاد پیاوړتیا د اندروپف په واکمنیدو سره ګړندۍ شوه چې پدې اړه د افغانستان درمنګنه ژئوپولیتیک نومې کتاب په ۴۵ مخ کې راغلي دي: « وروسته له هغې چې په شوروي کې اندروپوف راغی د خاد په واک کې یو لړ منابع ورکړل شول. د۶۰۰ تنو شاوخوا د کی جی بی سلاکارانو د خاد پراختیا ته مرسته کوله د خاد بودجه د۳۶ میلیون افغانیو څخه تر۱۹۸۳ پورې ۸ میلیاردو افغانیوته زیاته شوه. »

د شوروي لیکوالو له انده په دولت کې په بل دولت د څارګرې اداري د اړولو اصلي لامل دا وو چې« نجیب الله په دولتي امنیت ډډه لګوله او په پوځ او څارندوی یې باور نه درلود. داسې فکر کیږي چې ولسمشر د پوځ څخه ډاریده ...» ۴۹ / ۴۲۵ کله چې د شوروي د اشغال پر مهال د دولت ټولې اړتیاوې شوروي اتحاد برابرولې دا چې د خاد تشکیلات په وزارت اوړي او د دولتي امنیت په چوکاټ کې ستر جزوتامونه جوړیږي دا ټول د مسکو د ارادې له مخې پلي کېدل . د نجیب الله د واکمنۍ پر مهال د مسکو له لوري په دولت کې په بل دولت د خاد د اړولو څخه موخه دا وه ترڅو څارګره اداره په دولت کې د بل پولیسي دولت پواسطه د اشغال د زماني څخه ګوابښمن پلانونه پلي کړي. د یوه هیواد لپاره چې د۱۳۰۰۰۰ تنه پوځ ۹۰۰۰۰ تنه څارندوی او ډول ډول نوري وسلوالې ډلې لکه د انقلاب سپاهیان ، تسلیمي قوتونه او قومي ملیشې ولري څه اړتیا لیدل کیږي چې څارګره اداره په یوه جنګي وزارت واړوي چې ټولټال پرسونل یې ۹۱۵۰۰ تنه وي او په توغندیو، ټانکونو او توپونو هم سمبال وي. هغه مهال د دولتي امنیت تشکیلات تر دې کچې پرسول شوي وو چې پرسونل یې د خلقیانو د واکمنۍ د استخباراتو څخه ۱۳۰ ځله زیات وو.

کله چې نجیب الله دې پایلې ته ورسید چې ملي روغه جوړه یې عملي نده او د پرچم واکمني د پایښت چانس نلري ددې لپاره چې د پرچمي واکمنۍ او په تېره د خاد ملي ضد کړنې پټې په تیارو کې پاتې شي ، د سلیمان لایق په مشرۍ یې یو پلاوی وټاکلو چې د خاد د لاسوندونو سربېره د رادیو تلویزیون آرشیف وڅیړي او هغه څه چې اړین ګڼي له منځه یوسي او دې پلاوي د خاد هغه سندونه چې د خلکو د وژنو سره تړاو درلود په بالا حصار کې وسوځول. د رادیو تلویزیون له آرشیف څخه یې د ن.تره کي او ح. امین هغه ټلویزیوني او رادیویي وینا وې چې ملي او ولسي جنبه یې درلودله له منځه یوړلې او کومو ته چې د انتقاد ګوته نیول کېدله هغه یې وساتلې او د پرچمي مشرانو او په تېره د نجیب الله پارووونکې ، لمسوونکې او شوروي پالنې ویناوې یې هم له منځه یوړلې. نجیب الله دا کار د کی جی بی د تجربو او د کی جی بي د سلاکارانو د مشورو پربنسټ تر سره کړ . جنرال شیبارشین د کی جی بی له لوړپوړو څخه د اندروپوف له لوري پر افغانستان د پوځي تیري د لاسوندونو د له منځه وړلو په هکله

ليکي:«داسې پټ لاسوندونه چې د امين د رانسکوولو د پريکړې پر پروسې د کارمل تر مشر تابه لاندې د حکومت پر جوړيدو او افغانستان ته د شوروي پوځونو پر ليږلو باندې رڼا واچوي په ک.ج.ب کې شتوالی نلري. زما د ملګرو د کيسو او خبرو له مخې ډير لږو داسې لاسوندو شتوالی درلود. چې يوه کاپي يې درلوده او پخپله د اندروپوف (د ک. ج. ب رييس) په شخصي سپارښتنې سره له منځه وړل شوي دي. زه نه پوهيږم چې يوري اندروپوف د څه شي له مخې داسې عمل کاوه. ښايي چې ده به لا په هماغه وخت کې دا احساس کړی وو، چې چارې به بده پايله ولري. د رژيم پايداري، ټينګوالی او ابديت، د ښکتنيو لپاره د باور سمبول وو. کيدای شي چې د هغه د کچې شخصيت د بنسټيزې ډېرې ناپايداري او لنډ مهالتوب احساس کړی وي. د افغاني پوځي –سياسي کمپاين تاريخ ليکونکي دې ته اړ دي، چې په ډيرو د نه اعتماد وړ موادو، يعنې رسمي لاسوندونو او د شاهدانو په شواهدو باندې بسنه وکړي . » ۲۰۱ / ۱۴۶ پدې اړه واقعيت دادی چې کی جی بی د خلقيانو د واکمنۍ پرمهال شوروي مشرتابه ته په لوی لاس ناسم معلومات وړاندې کول ترڅو د شوروي اتحاد مشرتابه پر خلقي مشرانو بې باوره کړي او د هغوی د نسکورولو په خاطر کارمل واک ته ورسوي. لدې امله يې د خلقي واکمنۍ د رانسکورولو په موخه لاسوندونه له منځه وړل . د جنرال شبارشين په څرګندونو کې پخه خبره دا ده چې (د افغاني پوځي – سياسي کمپاين تاريخ ليکونکي دې ته اړ دي، چې په ډيرو د نه اعتماد وړ موادو، يعنې رسمي لاسوندونو او د شاهدانو په شواهدو باندې بسنه وکړي) او پدې ډول د څېړونکيو او ليکوالانو پام دې ته راګرزوي چې د شوروي په دولتي سندونو او په تېره د کی جی بی په لاسوندونو لکه (د کابل څخه مسکو ته ليږل شوي تلګرامونه ، د شوروي سلاکارانو مرکې او ويناوې) ډډه لګول پوره احتياط او اړين غورغواړي .

پرچميان يې هم د بې اتفاقۍ په ويروس ککړ کړل

پرچميان د ثور د وسلوال پاڅون څخه د ۱۹۸۶ کال تر لومړيو پورې متحد او يو موټي وو او کارمل يې ټولو ته منلی مشر وو. د ثورانقلاب په بشپړتيايي پراو کې پرچم د خپلو نقشو د پلې کولو يعنې د وسلوالو مخالفينو د ځپلو د ا، خ، د ، ګ له ګډې را وتلو کوچنيو ډلو او په هغو کې د خلقيانو په وړاندې ګډ دريځ درلود او په مشرتابه او ليکو کې يې د بې اتفاقيو کوچنۍ نښه هم نه ترسترګوکيده تر دې چې بارق او لايق هم د کارمل د نقشو رښتيني پلي کوونکي پاتې شول. د اسلامي انقلاب له بري وروسته ځينې پرچميان ځانونه د خيبر پلويان او د کارمل مخالفان معرفي کوي .خو د پرچم د فرکسيون د فعاليت پر مهال داسې لاسوند نه شته چې خيبراو يا د نوموړي پلويان د کارمل خلاف درېدلي وي او يا د پرچم په ډله کې د کوم مخالف فرکسيون شتون وښيي . دا ډله پرچميان نجيب هم د خيبر له پلويانو څخه ګڼي پداسې حال کې چې نجيب د کارمل له خورا ډاډمنو او نږدې کسانو څخه وو تر دې چې ډېرى نجيب د کارمل د ساتونکي(باډيګارد) اوځينې هغه د کارمل د فرکسيون غړى ګڼي. د خيبر سره د نجيب مخالفت لدې څخه څرګندېږي چې نجيب هغه حقوق چې د خلقيانو او کارمل د واکمنيو پر مهال د خيبر کورنۍ ته ورکول نجيب هغه ودرول . د ثور د پاڅون وروسته د خيبر کورنۍ ته هره مياشت د پنځه زره افغانيو سربېره په مکروريانو کې يو اپارتمان هم ورکړل شو او د کورمخې ته يې پيره ودروله . دا پيره د امين په واکمنۍ کې لږې شوه . د کارمل د واکمنۍ پر مهال هم دا پيسې ورکول کېدلې خو نجيب الله هغه ودرولې. د۱۹۸۲ کال په لومړي سرتاسري ګوندي کنفرانس کې چې ځينو خلقيانو د ګوند او حکومت په تګلارو نيوکې وکړې يوازينۍ څوک چې د دې نيوکو په وړاندې ودرېده هغه نجيب وو . پردې بنسټ

نجيب خيبر پلوی او کارمل ضد نشي کېدای. د پرچميانو په واکمنۍ کې د خيبر د ترور د پېښې څېړنه ونشوه او مازې د پرچم د فرکسيون د دې تئوريسن يادونه هم نده شوې. د شوروي اشغال پر مهال د پرچم په فرکسيون کې د کومې ډلې حتی يوه کس څرک ندی لګېدلی چې کارمل او د پرچم تګلاره انتقاد او په هغو کې په افغانستان کې د شوروي لښکر سره مخالفت ښودلی وي . دا چې نن يو شمېر پروني خلقيان او پرچميان د ګوند د واکمنۍ حالات انتقادوي دا ښه کاردی خو درواغ ويل ، د اتلانو، خاينانو او تاريخ جوړول د تاريخ قضاوت نشي اړولی. خو هغه څه چې د دې ګوند د واکمنۍ له نسکورېدو وروسته د کارمل پرچمي مخالفان په رسنيو او ټولنيزو شبکو کې خپروي د هغه ويروس ناوړې پايلې دي چې د اتلسم پلنوم په درشل(۱۹۸۶ کال می) کې شورويانو پرې ککړ کړل. پدې پلنوم کې د مسکو د ارادې له مخې د کارمل د خوښې خلاف نجيب د ګوند د مشر په توګه وټاکل شو. د ګوند د مشرتابه د دا ډول بدلون ورسته پرچميان په دوو دښمنو ډلو کارمليانو (د اتلسم پلنوم مخالفانو) او د نجيب په پلويانو ووېشل شول. د اتلسم پلنوم پايلې پرچميانو ته د خلقيانو د ۱۳۵۸ کال د وړې د۲۵ تور پلنوم په شان شوې چې پرچميان يې په دوو دښمنو ډلو و ويشل. دې وېش د پرچم د واکمنۍ نسکوريدو ته لار پرانېستله. په خلقيانو او پرچميانو کې د دا ډول حالت واکمنيدل د مسکو ارادې له مخې پېښ شول. توپير يې پدې کې وو چې په خلقي مشرتابه باندې مسکو داسې نفوذ نه درلود چې د پلنوم په رابللو سره تره کی په امين تعويض کړي بلکې د دوی ترمنځ يې بې باوريواو دښمنيو ته د يو شميرله سياست څخه بېخبره خلقيانو او د واک د مدعي د ځانغوښتنې څخه په ګټې اخيستنې سره د تره کي په استوګنځي کې د يوې ډرامې په جوړولو سره خپل پلان پلی کړ. په پرچمي واکمنۍ کې چې واک د شورويانو سره وو د کارمل څخه ګرباچف په مسکو کې وغوښتل چې د ګوند د عمومي منشي له مقام څخه ګوښه شي او کارمل هم ورسره ومنل. خو کارمل خپلو پلويانو ته لارښوونه وکړه چې هېواد ته د راستنېدو په ورځ اعتراضيه مظاهره وکړي ګواکې چې ګوند چمتو نه دی خپل لارښود له لاسه ورکړي. مسکو د کارمل دې دريځ ته په کتو سره سملاسي خپل دوه لوړپوړي څارګر افغانستان ته راولېږل ترڅو کارمل وپوهوي چې په مسکو کې کړې خپله ژمنه عملي کړي . لومړی کارمل اعتراض وکړ، بيا يې لکه ماشوم وژړل چې په واک کې يې پرېږدي خو کومه ګټه يې و نکړله . هماغه وو چې کارمل اړ شو د شورويانو له لوری د ګوند د مشرۍ څخه چمتو شوی استعفی ليک لاسليک کړي. د کارمل له لوري شوروي څارګرو ته د استعفی ليک د لاسليک وروسته د اپرېل په شپاړلسمه اتلسم پلنوم جوړ شو او نجيب د کارمل په ځای د ګوند د مشر په توګه وټاکل شو. لدې وروسته د کارمل پلويانو کوم چې د پرچم د فرکسيون اصلي برخه يې جوړوله د نجيب الله او د هغه د تګلارو د غندنې او د دولتي چارو په سبوتاژ لاس پورې کړ. په ګوندي بنسټونو کې د کارمل د پلويانو بيساري نفوذ لدې نه جوتيږي چې د نجيب الله د واکمنولو په درشل کې د ګوند په نشراتي ارګان (د ثورانقلاب حقيقت) ورځپاڼه کې يې يو کاريکاتورچاپ کړ چې يوغويی د ګوند د مرکزي کميټې د مانۍ په لور په حرکت کې ښيي. د کاريکاتور لاندې ليکل شوي وو: « سر يې غټ خوعقل يې لږ دی» چې اشاره نجيب الله ته وه چې هغه ته په کابل پوهنتون کې «نجيب ګاو» ويل کيدل. که څه هم دا اخبار په بشپړ ډول و نه ويشل شو خو ځينو دا اخبار تر لاسه کړی وو.د پلنوم وروسته نجيب د خپلو دې پرچمي ملګرو په وړاندې د مکافات او مجازات ، تهديد او تقدير تګلاره غوره کړه ځينې يې بيکاره او زندانونو ته واچول او نورو ته يې لوړمقامونه او امتيازات ورکړل چې پدې ډول به لومړی ډله وبيروي اودوهمه ډله به د ده څخه ملاتړوکړي. د دې ويرولو او تقديرولو لړی دوام وکړ . يوه ورځ به يو پرچمي کدر زنداني شو او څه موده وروسته به لوړ مقام ترلاسه کړ ښه بيلګه يې محمودبريالی دی چې له زنداني کيدو وروسته د صدراعظم مرستيال وټاکل شو. بريالي په زندان کې

ږيره پرې ايښې وه اوخپلو ملګرو ته يې ويلي وو: « نجيبه ! تا ږيره راباندې پريښوده ترڅو مې په تا ږيره نه وي پرې ايښې خپله ږيره به ونه خرڅيم.» دا بيا ښيي چې کارمليانو پريکړه کړې وه چې له نجيب الله څخه غچ واخلي. نجيب الله چې د خپلو پرچمي ملګرو د دا ډول مخالفتونو سره مخامخ وو هغه يې د کارمل څخه چې لا د سياسي بېړو غړی او د انقلابي شورا رئيس وو ګڼل چاره يې پدې کې ليدله چې کارمل د سياسي بېړو د غړيتوب او د انقلابي شورا د رياست څخه وباسي او د هېواد څخه يې هم وشړي. په دې صورت کې به ښايي پرچميان له مخالفت څخه لاس واخلي. هماغه دي چې شوروي اړخ ته مراجعه کوي ده ته اجازه ورکړي چې کارمل د سياسي بيرو د غړيتوب او انقلابي شورا له رياست څخه هم ګوښه کړي او دوی هغه شوروي اتحاد ته بوزي. جنرال ګروموف په افغانستان کې د شوروی پوځ وروستی قوماندان پدې هکله ليکي:« ملګري نجيب په کابل کې د ملګري ورانتسوف او په نورو ليدنوکتنو کې، په وروستيو ورځو کې پدې ټينګار درلود چې ډير ژر بايد ببرک کارمل د افغانستان د خلق دموکراتيک ګوند د مرکزي کميټې له سياسي دفتر او د افغانستان د دموکراتيک جمهوريت د انقلابي شورا له رياست څخه ګوښه کړل شي. ملګري نجيب ويل چې کارمل د ګوندي او دولتي کارونو څخه ډډه کړي په نيوکو يې پيل کړی او د ملي روغې جوړې پر ضد ګامونه اوچتوي .» ۱۹۰ / ۱۵۶د جنرال ګروموف څرګندونې ددې واقعيت ښکارندوی دي چې نجيب الله د خپل سلف په شان د مسکو د خوښې ، ارادې او اجازې پرته د سترو او مهمو پريکړو د نيولو واک نه درلود. کشتمند د انقلابي شورا څخه د کارمل د استعفی په هکله ليکي: « هغه (نجيب الله) له شورويانو څخه هيله وکړه چې ببرک کارمل شوروي اتحاد ته ور وغواړي. سره لدې چې شورويانو ومنله او کارمل ته يې بلنه ورکړه ، خو کارمل سخت مقاومت وښود او د هغوی بلنه يې رد کړه. نجيب الله غلی پاتې نشو او زيار يې وايست تر څو د هېواد څخه د کارمل د لېرې کيدو په اړتيا د سياسي بيرو غړي قانع کړي. کله چې ببرک کارمل د سياسي بيرو او د مرکزي کميټې د پريکړې په وړاندې چې شوروي اتحاد ته لاړ شي مخامخ شو بيله دې چې هغه ومني بله لاره نلرله» ۳۹ / ۹۸۴ کشتمند غواړي پدې توګه د پرچم خپلواکې وښيي چې ګنې کارمل د سياسي بېړو د غوښتنې له امله مسکو ته تللی دی. ميرصاحب کاروال چې د کارمل سره په مسکو کې ليدلي وو د کارمل له قوله ليکي :« دی (نجيب الله) مې د زوی په شان وروزلو او جګ مې کړ او هغه ناڅوانه حتي زما د فزيکي له منځه وړلو لپاره څو ځله آمادګي نيولې وه لکن شوروي اړخ ور سره موافقه نه وه کړې.» ۱۲۸ / ۱۵۱ د کارمل پورتنۍ وينا ښيي چې کرملن ناستو نه غوښتل دا طلايي آس له لاسه ورکړي هغه يې په مسکو کې وساتلو تر څو په اړين فرصت کې بيا پرې سپاره شي. پدې هکله د نجيب تيروتنه پدې کې وه چې د پرچميانو له لوري د ده په وړاندې مخالفتونه يې د کارمل څخه ګڼل پداسې حال کې چې د دې مخالفتونو تر شا مسکو ولاړ وو چې کارمل او د هغه پلويان يې د توکو په څېر کارول.

د نجيب الله د واکمنېدلو رښتيا

افغانستان د خپل جيوپوليتيک او جيوستراتژيک موقعيت له مخې مسکو ته دېر ارزښت درلود تر دې چې لينن « افغانستان د منځنۍ آسيا کلۍ » ګڼله. د افغانستان دا ډول ارزښت وو چې مسکو تل هڅه کړې ده چې له افغانستان سره دوستانه اړيکې ولري نه دا چې دا کلۍ د هغه د سيالانو په لاس کې و لوېږي . د ثور انقلاب بري شورويان اندېښمن کړل ځکه کرملن ناستو فکر کولو چې د داودخان بديل به پرچميان وي خو د مسکو د وړاندوېينې خلاف خلقيان واک ته ورسېدل. که څه هم د شورويانو د فشار له امله په خلقي واکمنۍ کې پرچميانو ته کابو نيمايي برخه ورکړل شوه خو د کارمليانو د ګوندي ضد کړنو

پايله دا شوه چې کارمل او د هغه ملګري له واکمنۍ وشړل شي . له بله پلوه د خلقيانو په وړاندې د جهادي ډلو د وسلوالې مبارزې له امله په افغانستان کې امنيت خرابېدلو او مسکو وېره لرله چې د خلقي حکومت په راپرزېدو او د جهادي ډلو په واکمنېدو سره د شوروي اتحاد منځنۍ آسيا ته به اسلامي ولولې خپرې شي. له بله پلوه د خلقي مشرتابه خپلواک دريځ د کرملن د هژمونيستو مشرانو لپاره د زغم وړ نه وو پرافغانستان يې تيرى وکړ خلقي واکمني يې نسکوره او پرچميان يې د واک په ګدۍ کينول پدې هيله چې د منځنۍ آسيا کلې ترلاسه کړي. د شوروي واکمنو د تمې خلاف افغانان د اشغالګرو خلاف ودرېدل چې نه يوازې د افغانستان په اړه د کرملن د واکمنو خوبونه او خيالونه چې دا کلې يې ترلاسه کړې ده د خاورو او ايروسره يو کړل بلکې د نومورې هيواد تاريخ يې هم په بل مخ واړاوه دا ځکه چې په افغانستان کې د شوروي سره پوځ لپاره جګړه « له هغو وروستيو ځان وژونکو ماينونو څخه راوختله چې يو لوى دولت پرې والوت او دړې وړې شو. » ۷ / ۳۹۶ مسکو چې د افغانانو له اتلوال مقاومت سره مخامخ شو او هره ورځ د خپلو پوځيانو د تابوتونو شاهد وو دا يې د کارمل د لټې ، عياشۍ او نه وړتيا څخه ګڼل او دې پايلې ته ورسېدل چې يابو (کارمل) بدل کړي ځکه د کارمل د پوځي سلاکار همکارانو په خپلو کې په کارمل د يابو نوم ابښى وو .لکه څرنګه چې په شوروي نظام کې(ک.ګ. ب) وروستۍ خبره کوله . همدې اداري د کارمل د بدلولو واک درلود. کې ګې بې ته جوته شوې وه چې د اشغال په وړاندې د مقاومت اصلى ځواک پښتانه دي نو پدې لټه کې شوله چې د تاجک پرچمي پرځاى پښتون پرچمي د هيواد د مشر په توګه نصب کړي ګڼې پښتانه به پرې راټول شي او يا دا چې د يوه بې بصيرته مزدور پښتون په وجود کې پښتانه ښه ځپلى شي . دا مشر نجيب الله د خاد رئيس وو. کله چې ک. ګ. ب د کارمل ځاى ناستى کرملن ته ور وپېژندلو . ګرباچف کارمل ، کشتمند، زيرى،نجيب ، لايق ،جنرال نظرمحمد په پټه مسکو ته ور وغوښتل . ګرباچف هغوى ته د شوروي پوځيانو د وتلو د خبرې د شريکولو سربېره ويلي وو:« هغه بدلونونه چې ښايي ستاسو په ګوند کې راسي اوس يې تصور هم نشى کولئ » ۴۰/ ۵۳۵ پدې غونډه کې کارمل د شوروي ځواکونو د وتلو په اړه مخالفت ښودلى وو او يوازې نجيب د ګرباچف خبره تاييد کړى وه. پدې اړه زيرى د کشتمند له قوله ليکي :« لکه چې کاليګين (د خاد سلاکار) د غونډې په باره کې نجيب ته پوره معلومات ورکړي و ، د نجيب څخه ليکلي مواد موجود وه. دغه نظريات چې پرون ګرباچف وويل ، نجيب لکه چې په کابل کې په خبر و، اى بچه را ملاکرده بود(دا هلک يې ملا کړى و)» ۴۰ / ۵۳۶ د زيري په پورتنيوځرګندونو کې دوه شيان د پام وړ دي . يو دا چې ګرباچف پلاوي ته په ګوند کې د داسې بدلونو خبره کړې ده چې دا خواران يې تصور هم نه کوي او بل دا چې د ا، خ، د، ګ د پلاوي له جملې څخه يوازې نجيب الله ته د ګربا چف د ليدنې د آجندا په اړه معلومات ورکړل شوي وو چې په غونډه کې څه ډول دريځ ونيسي. دا بيا ښيي چې کرملن پربېړه کړې وه چې نجيب الله په راتلونکې کې په ارګ کې وويني . د افغان پلاوي د سفر وروسته شوروي سلاکارانو د نجيب د واکمنولو او نوې تګلارې په پروژه کار پيلوي . ويکتورپيتروويچ د کارمل سلاکار د ګوند د نوې تګلارې(ملي روغې جوړې) د پلې کولو په موخه کار پيل کړ او ضمناً د کارمل د دريځ د کمزورولو په چارو هم بوخت شو. هغه لومړى په مرکزي کميټه کې د ګوند د اغېزمنو کدرونو يوه غونده راوبلله اوغونډې ته کارمل وينا واورولە چې هغه د مخالفانو سره په روغې جوړې څرخيده او د ګډونوالو نظر يې غوښت. دا وينا په رسنيو کې د مرکزي کمېټې د لسګونو تزسونو په نامه تبليغېدله خو کارمليانو د کارمل د لسګونو تزسونو په نامه يادوله . ځينو خلقيانو په خپلو کې په ريشخندۍ هغه د « کارمل لس تېزونه » بلل . د زيري په وينا ډيرى او په هغو کې نظام الدين تهذيب د ستري محکمې رئيس او عبدالمجيدسربلند د اطلاعاتواو کلتور وزير ددې تزسونو په مخالفت کې و درېدل . لدې غونډې وروسته

د ګوند د مرکزي کميټې شپاړلسم پلنوم جوړشو چې آجندا يې د ملي روغې جوړې د سياست اعلانول وو. د پلنوم په اساسي رپوټ کې چې کارمل ولوستلو د ګوند او دولت کارونه انتقاد او ناکام بلل شوي وو او همدارنګه په ګوند او دولت باندې د خلکو د نه باور خبره هم شوې وه. کله چې په رپوټ کې د ګوند او دولت ناکامۍ ته ګوته نيول کېږي او په ګوند او دولت د خلکو د نه باور خبره کېږي دې دا معنی ورکوله چې د ګوند او دولت مشر د خپلو مسئوليتونو په سر ته رسولو کې پاتې راغلی او بايد استعفی ورکړي . خو کارمل استعفی ور نکړه ځکه ده ځان ناکام نه بللو . هغه څه چې په رپوټ کې وو هغه د ده نظر نه بلکې د شورويانو ليدلوری وو چې ليکلی رپوټ يې ده ته ورکړی وو چې په پلنوم کې هغه د ويانډ په ځير ولولي . د١٩٨۶ کال د مارچ په مياشت کې په پام کې وه چې په کابل کې د قبايلو يوه ستره جرګه راوبلل شي . يوه ورځ شوروي سفير تابييف کارمل ته ورغی او ورته و يې ويل :« تاسي يې مسکو ته بللي ياست. زمونږ مشران غواړي ستاسي سره د اړينو مسئلو په اړه خبرې وکړي .» ٢٠٣ کارمل مسکو ته ولاړ د هوايي ډګر څخه يې د کمونست ګوند د مرکزي کميټې روغتون ته وليږداوه هلته شل ورځې بستر وو او دوې مياشتې نور هم په مسکو کې پاتې شو ترڅو هغه ګرباچف ور وغوښت او ورته ويې ويل غوره به دا وي چې د ګوند له مشرۍ نه ګوښه او خپله څوکۍ يوه ځوان ملګري ته وسپاري او کارمل ورسره ومنل. کارمل د می په لومړۍ کابل ته راستون شو. کابل ته په رسيدو سره د ده يو شميرپلويان چې زياتره يې نجوني او مېرمنې وې د مرکزي کميټې او ارګ مخامخ د ده په ملاتړ او د ګرباچف- نجيب ضد شعارونو په ورکولو سره اعتراضيه غونډه وکړله. په دې غونډه کې د کارمل ورور محمود بريالي هم ګډون کړی وو. پربله خوا د ګوند په مشرتابه او په تيره په پرچمي اړخ کې د کارمل د پلويانو له لوري د بې نظميو د منځته راوړو له امله انديښنو شتون درلود د ماخوستن تر ناوخته ګوندي مشران او شوروي سلاکاران د مرکزي کميټې په ځانګو کې پاتې کيدل البته د کارمل پلويان هلته نه تر سترګو کيدل. کابل ته د کارمل د رارسېدو په دوهمه ورځ (می دويمه) کوم شوروي سلاکار زيري، ګلابزوی ، محمدرفيع او د خاد رئيس يعقوبي ته دستور ورکوي کارمل ته ورشي او د ګوند د عمومي منشي له مقام څخه د ناروغۍ په نامه د هغه د استعفي غوښتنه وکړي. هغوی د ماخوستن په ٩ بجو کارمل ته ورغلل. د ډلې مشر زېړی وايي:« خبرې ما پيل کړې و مې ويل ته وينې چې په ګوند کې وضعه پيچلي ده مونږ راغلي يو د وضع د بهبود لپاره ستا څخه مرسته وغواړو. د سياسي بيرو ملګري پوهيږي چې تاسي د ګوند په جوړولو او روزلو کې زيات کار کړی دی. ټول ګوندیان تاسو ته احترام لري. اوس مو صحت ښه نه دی او د ګوند لپاره کار نه شی کولای. نو د کړکيچ د پای ته رسولو لپاره د ناروغۍ له کبله استعفی وکړئ د ګوند په ګټه ده...، زما خبرې رفيع ، ګلابزوی او يعقوبي په لنډو جملو او يا سر ښورولو تائيد کړي...، خو وروسته يې د ميز بلې خوا ته چې رفيع او يعقوبي ناست وه مخ واړوی او له قهره لږزيدلي ږغ يې رفيع خطاب کړ ، وويل ليکن ته ، ته څرنګه زما استعفی غواړې . ته ،ته څنګه دا خبرې کوې . له کومو غارو مې راويستې ، له مرګه مې خلاص کړې وزارت ته مې ورسولې، بيا يې يعقوبي مخاطب کړ ويې ويل دغه وګوره ، والله که چا پيژندی اوس د خاد ، د واد وزير ماته څه وايي... لږ څه شرم وکړئ . تاسو ته نه ښايدل ما ته راشئ او دغه خبرې وکړئ ...، زه به ستاسو د خبرو په اړه فکر وکړم بله ورځ به درته ووايم.» ۴٠ / ۵۵۵ .ددې ليدنې وروسته سبا ته د شوروي د څارګړي اداري دوه لوړپوړي جنرالان ګريچکوف او شبارشين کابل ته راغلل ، کارمل ته ورغلل او په مسکو کې يې د خپلو ژمنو د پلي کولو غوښتنه تري وکړه او استعفی ليک يې مخې ته ورته کېښود. کارمل ورته وايي: « ورته څرګنده نشوه چې په کوم اساس شوروي اتحاد د يوه خپلواک دولت په کورنيو چارو کې بيشرمانه لاسوهنه کوي. خو ګريچکوف په قاطعيت سره په خپل دريځ دريږي او وايي د استعفی د نوښت مرکز

کابل دی او مسکو یوازې افغان ملګرو ته مرسته رسوي. کارمل ته نه ښایي وضعیت لا کړکیچن او کړکیچن کړي...، دا د تشنج ډک دیالوګ د۱۹۸۶ د می په دریمه پدې پای ته ورسید چې د مانې خاوند د شوروي جنرالانو په شتون کې د ګوند د رهبرۍ څخه خپل استعفی لیک د افغانستان د خلق دموکراتیک ګوند جوړیدونکي پلنوم ته لاسلیک کړي» ۲۰۲ او هغه ګریچکوف ته وسپاري. پدې اړه د پشت پرده افغانستان په کتاب کې راغلي دي چې کابل ته د کارمل د رسیدو یوه ورځ وروسته د می په دوهمه ولادیمیر ګریچکوف د کی جی بی د لومړۍ اداري مشر چې په ۱۹۸۸ کې د کی جی بی رئیس شو د جنرال شبارشین د کی جی بی د مرستیال سره کابل ته راورسیدل . هغوی دنده لرله چې د کارمل د استعفی بهیرسمبال او تنظیم کړي. د جنرال شبارشین په وینا کله چې ګریچکوف کارمل ته دا خبره وکړه چې په مسکو کې خپلې کړې ژمنې عملي کړي « د کارمل رنګ تور شو. هغه منکر نشو چې په مسکو کې ځینو توافقاتو ته رسیدلی وو خو ګوتځنډنه یې وکړه چې ګوښه کیدنه یې نارضایتي او مخالفتونه زیږوي او د شوروي اعتبار ته جبران نه کوونکی زیان رسوي. وروسته لدې ناڅاپه پریشانه شو، ژبه یې بنده شوه او و یې ژړل. ما ووژنئ! قرباني مې کړئ ! زه مرګ ، زندان او شکنجې ته چمتو یم ! » ۲۰۳/ ۲۱۱

په لیکنې بڼه د کارمل د استعفی لیک د ترلاسه کولو یوه ورځ وروسته د می په څلورمه د مرکزي کمیټې اتلسم پلنوم راوبلل شو.د پلنوم د جوړیدو مخکې شپه « د کورنیوچارو د وزیر په دستور د کارمل نږدې ملګري ، همفکران او خپلوان د مؤسساتو د کنډک د قوماندان خلیل امین زاده له خوا ونیول شول او ارګ ته ولیږدول شول.» ۲ / ۱۵۲ همدارنګه د پلنوم په ورځ د الوتکو الوتنې هم ودرول شوې. د ثورانقلا ب په بشپړتیایي پراو کې ددې پلنوم توپیر له نورو پلنومونو نه پدې کې وو چې په نورو پلنومونو کې به د مرکزي کمیټې د غړو سربیره ځینو لوړپوړو چارواکو لکه د ولایتي ګوندي کمیټو منشیانو،والیانو، معیینانو،قوماندانانو او رئیسانو ګډون درلود خو پدې پلنوم کې یوازې د اسلامی شئونومعیین او د قومونو او قبایلو د وزارت نه دوو تنو ګډون کړی وو. په پلنوم کې کله چې د کارمل د استعفی خبره و شوه نظام الدین تهذیب او مجید سربلند د کارمل د استعفی لیک غوښتنه وکړه او نجیب ورته ویلي وو:« ملګري کارمل په خپل خط استعفی کړې ده هغه زموږ سره موجوده ده که ضرورت پیښ شو ملګرو ته به یې وړاندې کړو.» ۴۰ / ۵۵۷ پدې پلنوم کې په زړه پورې دا وه چې د کارمل پرځای د چا د ټاکل کیدو وړاندیز نه وو شوی چې د اسلامي شئونو معیین د خبروغوښتنه وکړه او د خبرو په ترڅ کې یې وویل: « محترم نجیب الله ! موږ ستاسو په انتخاب ډیرخوښ شوو او ستاسو د بریالیتوبو هیله کوو، نجیب پرې ږغ وکړ : مولوي صاحب ! زه تر اوسه کاندید شوی هم نه یم ته د ټاکل کیدو مبارکي راکوې. نوراحمد نور ورته وایي ستا بیانیه باید تر انتخاباتو وروسته ویل شوې وای .» ۴۰ /۵۵۷ – ۵۵۸ د سیاسي لوبو څخه د بې خبره ساده مولوي له وینا څخه دا تریخ واقعیت جوتیږي چې څرنګه د افغانستان په روان ناورین کې ځینې سست عنصره ملایان او روحانیون لکه یو شمیر رونې اندي د توکو په څیر پلورل او پیرل کیږي . پلنوم د رایو په اتفاق کارمل ګوښه او نجیب الله یې د هغه پرځای د ګوند د عمومي منشي په توګه وټاکه. په پلنوم کې بریالي او راتبزاد برخه نه وه اخیستې. په استعفی لیک کې راغلي وو: « ملګرو! له ډیرفکر وروسته ما پریکړه وکړه چې د مسئولیت د احساس او روغتیایي عواملو او نړیوالو مسئلو او ستونزو ته په کتنې سره د خپلو امکاناتو د ژوري ارزونې له مخې د افغانستان د خلق دموکراتیک ګوند د عمومي منشي له مقام څخه زما معذرت ومنئ .» ۳۹ / ۷۲۵ سره لدې چې کارمل د کی جی بی د دوو لوړپوړو سره د شوروي دولت خلاف ترخې خبرې لرلې خو په استعفی لیک کې د شوروي دولت څخه داسې قدرداني شوې وه : «خپله ملي او انټرناسیونالستي دنده ګڼم په همدې شیبه کې یو ځل بیا د

شوروي ستر ولس د ګوندي او دولتي مشر څخه زموږ ځوريدلي ولس ته د هراړخيزه انټرناسيونالستی مرستو د ورکونې څخه د زړه له کومې خپله مننه وړاندې کړم.» ۲۰۴د اتلسم پلنوم په درشل کې د کارمل د ځای ناستې په هکله د ګوند په مشرتابه کې نظرونه ويشلي وو خو مشترک ټکی پکې دا وو چې د ګوند د بنسټ ايښودونکو څخه يو وټاکل شي. په پرچميانو کې کشتمند او لايق هريوه ځان مستحق ګانه . خلقي زيري هم د ګوند د مشرۍ شوقي وو چې ځينو د خلقي اړخ د مرکزي کميټې غړو هم زيري ته ليوالتيا لرله. کاروال د ګوند رهبرۍ ته د خلقي اړخ په مشرتابه کې د واحد نظر د نشتون خبره کوي او ليکي: « صالح محمدزيري په لومړيو کې د نجيب الله مخالف وو او سلطانعلي کشتمند ته يې ترجيح ورکوله ځکه چې د ګوندي سابقې او د سلطانعلي کشتمند د نرم کرکتر له امله يې د کوچنيتوب او سپکاوۍ احساس نه کاوه. د نيازمحمدمومند او زما(ميرصاجب کاروال) لپاره د کارمل تبديلي په صالح محمد زيري او يا پنجشيري د منلو وړ وه.که څه هم موږ د سلطانعلي کشتمند سره ښې اړيکې لرلې. څرنګه چې وروسته معلومه شوله سيدمحمدګلابزوی د مخکنيومصلحتونو پر بنسټ د نجيب الله په اړه خپله موافقه ښودلې وه. د وطنجارلپاره اصلاً دا مطرح نه وه چې څوک دې شي؟ هغه په وروستيٍ تحليل کې د شورويانو د نظر تابع وو او کوم ځانګړی دريځ يې نه درلود. په هرصورت د شورويانو رول ټاکونکی وو.» ۱۲۸ / ۱۴۶ پدې هکله د افغانستان درمنګنه ژئوپوليتيک کتاب روسي ليکوالان د کتاب په ۵۹ مخ کې د مسکو رول ته ګوته نيسي او راوړي: « د کارمل د ځای ناستي په توګه د نجيب په غوراوي کې شورويانو ټاکونکی رول درلود. اندروپوف ، اوستينوف او پونوماريوف د نجيب وړتياوو ته لوړ ارزښت ورکاوه او هغه يې ښه پيژاند. پدې هکله نظريات داسې وو چې د کارمل د بدلولو په صورت کې يوازې نجيب کولی شي د هغه پرځای وټاکل شي .» د ا، خ، د،ګ د مشر په توګه د نجيب د غوراوی به د شوروي جنرال لياخفسکي ولولو: « د ۱۹۸۰ لسيزې په نيمايي کې په شوروي اتحاد کې د رهبرۍ د بدلون له کبله په افغانستان کې هم د مشرتوب د بدلولو خبره مطرح شوه، د ګرباچف د ټينګار په وجه ډاکترنجيب الله د مشرتوب لپاره غوره شو.» ۲۰۵ / ۱۹ پدې ډول د ګوند د اتلسم پلنوم په جوړولو سره د مسکو له خوا د نجيب الله په ګټه کودتا په بري سره سرته ورسيده.

د پورتنيو څرګندونو نه ښکاري چې کارمل د مسکو د ارادې او د کی جی بی د جنرالانو د فشارونوله امله د ګوند د عمومي منشي له مقام څخه استعفی ته اړايستل شو او پرځای يې نجيب الله وټاکل شو خو بيا هم کشتمند د اتلسم پولينوم دايريدل او په هغه کې د نجيب الله ټاکنه د ګوند د مشرتابه (سياسي بيرو) اراده ګڼې ، د شورويانو اغيزاو نفوذ نه مني او ليکي :«۱۹۸۶ کال داسې پيل شو چې يوځل بيا د رهبرۍ په د ننه کې اختلافونه زيات شول او دا ځل د رهبرۍ د مشر د تبديليدو پرته له منځه نه تلل. د سياسي بيرو اکثريت د رهبرۍ تغيير يو اړين ضرورت ګانه چې نجيب الله د کارمل پرځای وټاکي، کارمل شخصاً هم لدې څخه خبر درلود.» ۳۹ / ۷۲۵ هغه مهال ليکوال د دفاع وزارت د ملکي مدافعې په رياست کې دنده لرله. د اتلسم پلنوم د دايريدو وروسته ددې رياست عمومي رئيس جنرال دوست محمد د ګوند د مرکزي کميټې علی البدل غړي د رياست منسوبينو ته پدې اړه معلومات ورکړل او ټول خپلو څانګو ته لاړل . څو شيبې وروسته رييس ليکوال خپل دفتر ته و غوښت او ور ته و يې ويل: « نور څه غواړئ ببرک کارمل خو مو هم لېرې کړ.» ليکوال ورته وويل نه پوهيږم چې کارمل چا لېرې کړ ځکه چې څو ورځې مخکې ويل کېدل چې د سياسي بيروغړي په پام کې لري چې د ګوند د بنسټ ايښودونکو څخه يو د کارمل پرځای وټاکي .خو وينو چې نجيب د ګوند د سياسي بيرو د غړو د ارادې خلاف د ګوند د مشر په توګه وټاکل شو . د کارمل پر ځای د کشتمند يا زېرې د ټاکنې خبره رييس ليکوال ته کړې وه. په خپله نجيب الله ميثاق ته د ده واک ته د رسېدو په اړه داسې ويلي دي: « کارمل ته ويل شوي وو چې د ناروغۍ

په نامه د ګوند او دولت له رهبرۍ استعفی وکړي او شوروي ته د استراحت لپاره لاړ شي او هلته د ژوند کولو ټول امکانات او آسانتياوې ور ته چمتو کېږي.کارمل مقاومت کاوه او چمتو نه وو داسې سياست ومني. شوروي سلاکارانو د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند د مرکزي کمېټې د ټولو غړو سره کار پيل کړاو هر يوه ته يې جلا جلا دا سياست توضيح کاوه. په پای کې د محمود بريالي، اناهيتا راتب زاد، ظهور رزمجو، نظام الدين تهذيب او مجيد سربلند پرته د مرکزي کمېټې ټول اصلي او علی البدل غړي د دې تګلارې سره همغږي شول . بايد د مرکزي کمېټې پلنوم جوړ شوی وای او کارمل د ناروغۍ په پلمه استعفی ورکړې وای...»۷۹ / ۵۵۲ - ۵۵۳ د نجيب الله د واکمنېدلو رښتيا به په خپله له ده څخه هم ولولو. کله چې مسکو د ۱۹۸۹ کال د نوامبر په مياشت کې د برهان الدين رباني په مشرۍ د مجاهدينو يو پلاوی مسکو ته تللی وو او د دې پلاوي سره مسکو دې هوکړې ته رسېدلی وو چې د ۱۹۹۲د جنوری د لومړۍ وروسته به افغان حکومت ته پوځي تسليحاتي مرستې دروي. لدې پرېکړې وروسته نجيب الله په نهيلۍ او ګيلې سره د شوروي اتحاد د وخت بهرنيو چارو وزير شيواردنادزي ته يو ليک استولی او په يوه برخه کې يې راغلي دي:« ما نه غوښتل جمهور رييس شم ، تاسې زه رضا کړم. پرله پسې مو هيله وکړله او د ملاتړ ژمنې مو را کړلې ...، اوس مو زه او د افغانستان جمهوريت تقدير ته پرېښودل. څرنګه دا مسآله درک شي.»۲۰۱ /۱۹۴

ملي روغه جوړه

د کارمل پر ځای د نجيب الله د ټاکلو څخه د مسکو موخه دا وه چې له افغانستان څخه خپل پوځيان وباسي او نجيب پدې لاره کې ورسره کاملاً همغږۍ او همکارۍ ته چمتو وو خو کارمل ور سره مخالفت ښودلی وو . نجيب الله واک ته په رسيدو سره د مسکو له لوري د چمتو شوې نسخې پربنسټ رسماً د ملي روغې جوړې تګلاره اعلان کړه چې منځپانګه يې د وسلوالو مخالفينو سره په پخلاينې، د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند له لوري د واک د انحصار څخه ډډه ، په هيواد کې د سياسي ګوندونو او آزادو رسنيو فعاليت ، د پراخ بنسټه حکومت منځته راتګ او د افغانستان څخه د شوروي پوځيانو وتل وو. خو نجيب ادعا کوي چې دی د ملي روغې جوړې د تګلارې د غوره کولو نوښتګر دی. نجيب الله د۱۳۷۰ کال د تلې په دريمه په پارلمان کې دا پوښتنه طرحه کړه « چې د ملي روغې جوړې تګلاره له کومه ځايه پيل شوه؟ وويل، ځواب روښانه دی .څرنګه مې چې څو څو ځله د مختلفو مناسبتونو له کبله د دې مسئلې سره تماس نيولی دی چې پنځه کاله مخکې د پوهانو، روحانيونو او د افغاني مختلفو شخصيتونو سره ناستې او ليدنې کتنې ترسره کړې او د ۱۳۵۷ کال د ثور د اوومې وروسته تجربې راغونډې شوې. د ملي روغې جوړې لومړنۍ مفکوري د همدې ناستو او د نظرياتو د مبادلې څخه منځته راغلې . » ۲۰۶ / ۲۰۱ خو واقعيت دا دی چې د روغې جوړې تګلاره د شورويانو له لوري په چمتو شوي رپوټ کې چې کارمل د ګوند په شپاړلسم پلنوم کې ولوست اعلان شوله او وروسته هغه د مسکو له لوري د يوه جامع سند په توګه تنظيم او د نجيب الله په واک کې کېښودل شو. کاروال د هغه مهال د دارالنشاء غړی پدې هکله ليکي: « دا سند له روسي ژبې نه په تاجکي ژباړل شوی وو چې لومړی ځل د نجيب الله له لوري په سياسي بيرو کې مطرح شو.» ۱۲۸ / ۱۵۳ نه يوازې کاروال د ملي روغې جوړې د تګلارې نوښتګر مسکو ګڼي بلکې شوروي جنرالان او په هغو کې ګروموف ورته څرګندونې لري او ليکي: « د افغانستان د خلق دموکراتيک ګوند د عمومي منشي په توګه د نجيب الله د ټاکنې سره جوخت شوروي ګوندي سلاکارانو نوې ستراتيژي جوړه کړه چې موخه يې په هيواد کې د کورنۍ مخامختيا

کمول وو. دا ستراتيژي په ټوله نړۍ کې د ملي پخلاينې(ملي مصالحې) په نامه شهرت وموند.» ۱۹۰ / ۱۹۲ د نجيب له لورې د اعلان شوې ملي روغې جوړې د تګلارې په اړه (افغانستان در منګنه جيوپولتيک) نومي کتاب په دېرشم مخ کې داسې راغلي دي:« ببله شکه نجيب الله يو پياوړی ځيرک چلباز او سرزوری سياستوال وو. د اوازو خلاف نه هغه او نه کوم بل افغان مشر د ملي پخلاينې تګلاره اعلان کړله . د ملي پخلاينې سناريو د کرملن د مانۍ د لارښوونکو په دستور وليکل شوله او افغاني اړخ يې يو عادي پلې کوونکی وو. همدارنګه لياخفسکي د افغان ميرانه اوغميزه نومي کتاب ليکوال د کتاب په ۳۴۳ مخ کې د ځلويښتم پوځ له لوري مسکو ته د يوه ليږل شوي رپوټ يوه برخه راوړې چې دا رپوټ که له يوې خوا د ملي روغې جوړې جوړوونکی شوروي اړخ ګڼي له بله پلوه د دې تګلارې د ناکامۍ پيغام هم له ځانه سره لري. په رپوټ کې راغلي دي:« اوس معلوميږي چې د ملي روغې جوړې تګلاره چې د شوروي اتحاد د کمونست ګوند لارښوونکو وړاندې کړه او د افغانستان خلق دموکراتيک ګوند يې پلې کوي عملي نه ده . سربيره پردې هغه د مخالفانو په ګټه واوښتنه.» د ځلويښتم پوځ له لوري مسکو ته د استول شوي رپوټ ځخه ښکاري چې د ملي روغې جوړې ځخه مسکو موخه دا وه چې ځه ډول خپل لښکر له افغانستان ځخه وباسي. کارمل د پاخه سياستوال په توګه د مسکو پدې موخه پوهېدلی وو او د ګرباچف د وړاندیز په وړاندې ودريد خو ځوان نجيب الله دا درايت او هوښياري نه لرله. هغه نه يوازې د مسکو له لوري پدې پيل شوې لوبه کې خپل سر بايلود بلکې افغانستان يې د کړکيچ خورا ګوابښمن پراو ته ورټيل واهه چې د شوروي د اشغال نه يې پايلې افغانانو ته ګوابښمنې شوې. البته دا د دې معنی نلري چې د ملي روغې جوړې تګلاري ته اړتيا نه وه بلکې د هغې د بريا لپاره بايد ربښتينې هلې ځلې شوې واى. دا تګلاره هغه مهال بريالی کېدله چې د هرڅه د مخه نجيب په ګوند کې د خلقيانو او په واکمنۍ کې د نورو سياسي ډلو سره جوړه کړې واى ، د پرچمي له تنګ چوکاټ ځخه يې بايد ځان را ايستلی واى، د مخالفينو سره يې صادقانه خبرو اترو ته مخه کړې واى نه اپراتيفي لوبو ته. د ملي روغې جوړې د تګلاري د اعلانولو وروسته د نجيب الله له کړنو ځرګنده شوله چې هغه ګومان نه کولو چې شورويان د افغانستان ځخه خپل پوځيان وباسي همدا لامل وو چې د ملي روغې جوړې د تګلارې د پلې کولو په موخه يې ربښتينې هلې ځلې ونکړلې او خپلې اپراتيفي- خادښتي لوبې يې پر مخ وړلې. هغه د ژنيو د لوزنامې د لاسليک يوه اونۍ مخکې چې په تاشکند کې له ګرباچف سره وکتل سر يې پدې خلاص شو چې شوروي اړخ د خپلو پوځيانو په ايستلو کې جدي دى. د نجيب لخوا د دا ډول ناسم ګومان ، د هغه له لوري د اپراتيفي لوبو پر مخ وړل او دې ملي پروسې ته د يوې پروژې په ځېرد ليدلو پايله د ملي روغې جوړې ناکامي او په هېواد کې د تنظيمونو د وحشت واکمنېدل شول .

طرحه که عريضه !؟

د نجيب الله له خوا د ملي روغې جوړې د اعلان وروسته پرچميانو د وسلوال او غير وسلوال اپوزېسيون سره پټو او ځرګندو اړيکو ټينګولو ته مخه کړله چې دا اړيکې د اسلامي جمعيت او شيعه ګوندونو سره خورا تودې وې. تردې چې اته ګوني تنظيمونه يې په يوه دسترخوان کښول. د فقيرمحمد ودان په خبره «... د اسلامي وحدت ګوند په يوه اپراتيفي لوبه کې د دولتي امنيت د وزارت د مالي لګښتونو او تخنيکي امکاناتو له مخې منځته راغی او پروژه يې د جمهور رئيس له لوري جوړه شوله.» ۱۹۱/ ۲۵۱ د نجيب دې اپراتيفي لوبو د وطن تباهی ته شرايط برابر کړل. د يوې ملي مسآلې په اړه د هېواد له سياسي مخالفو او موافقو ډلو سره اپراتيفي او استخباراتي لوبې مردودې دي. خلقي مشرتابه دا اړيکې ليدلې خو

واکمن فرکسیون د دې اړیکو، د هغو د بهیر او پایلو په اړه سیاسي بیرو ته رپوټ نه ورکاوه او هرڅه د خلقیانو څخه پټ پرمخ تلل. د ودان په خبره « ترهغه ځایه چې لیکوال خبر یم د اسلامي ګوند سره په خبرو کې نجم الدین کاویاني،لایق او یعقوبي برخه لرله د اسلامی وحدت سره کشتمند او د هغه کاري ډلې کار کاوه . د نظار شورا سره د جمهوررئیس مرستیال محتاط یا محبوب الله کوشاني توظیفیدل. د پاچا د پلویانو سره سلیمان لایق اوعبدالوکیل همدارنګه د ملي محاذ او ملي ژغورنې سره د بهرنیوچارو ، د ګوند د نړیوالو اړیکو او اکثرآ د دولتي امنیت د وزارت له لارې مذاکرې پرمخ تللې. » ۱۹۱ / ۶۷ څرنګه چې ښکاري د مخالفینو سره د مذاکرو په پرمخ وړونکو کې د خلقیانو یو کدر نه ترسترګوکیږي پداسې حال چې د ګوند د مؤتلف سازا استازی پکې شتون لري. نجیب د خپلو سیاسي سیالانو ، مخالفانو او دښمنانو سره سولې او جوړجاړې ته چمتو وو خو د خپلو سازماني ملګرو سره یې د ګډ کار څخه ډډه کوله. دا که له یوې خوا د خلقیانو سره د هغه دښمني ښیي له بله پلوه د سولې او د افغان ولس سره هم دښمني وه.د نجیب له لوري د دا ډول دریځ غوره کول د ملي روغې جوړې په تګلاره د مخالفینو باور ته هم زیان رساوه او له بله پلوه په ګوند کې یې هم کورنیو کشمکشونو او مخامختیا ته لار هوارولە. کله چې ګرباچف د شوروي کمونست ګوند په اووه ویشتمه کنګره کې د افغانستان جګړه شوروي اتحاد ته ناسور ټپ وبلله او د افغانستان څخه یې د شوروي سپاهیانو د وتلو پریکړه افغاني مشرانو ته اعلان کړه په واک کې شریکو خلقي مشرانو دا خلقیانو ته ښه فرصت وګڼلو ګواکې چې د آزادۍ ساه د کښلو مناسب شرایط را رسېدونکي دي چې نور به په هېواد کې شوروي لښکر د داموکلس د تورې په شان خلقیان نه ګواښي او د خپل فعال شتون د ښودلو په موخه یې هلې ځلې پیل کړلې. خو د خلقیانو سره د پرچمیانو له لوري د مخالفینو سره د خبرواترو د بهیر نه شریکول یعنې د سولې له بهیر څخه لرې ساتل خلقی مشران وهڅول خپل کورني اختلافونه شا ته پریږدي او خلقي صفوف یې اړ شول چې د خپلو آزمایل شوو مشرانو تر شا ودریږي. خلقي مشرتابه د خپل دریځ د ساتلو په خاطر په واک کې شریکو نورو سیاسي ډلو سره د پوهاوي او ګډې ژبې د موندلو په موخه اړیکې ونیولې خو کومه بریا یې نه لرله . لامل یې د انقلاب په بشپړتیایي پراو کې د خلقي مشرتابه پاسیف دریځ ، د واک نشتون او په خپله د خلقیانو کورني اختلافونه وو.

د پرچمیانو سره په واک کې شریکو خلقي مشرانو د دې لپاره چې د شوروي پوځیانو د وتلو وروسته خلقیان په یوه قوت واوړي د۱۹۸۸ کال د اپریل په میاشت کې یوه طرحه جوړه کړله چې په مرکزي کمیټه کې د۳۰ تنو خلقیانو څخه ۲۸ تنو لاسلیک کړه او هغه یې د شوروي سفیر له لارې ګرباچف ته واستوله. هغه مهال د ګوند د مرکزي کمیټې غړي ۱۲۰ تنه وو. طرحه دوو تنو محمداسلم وطنجار او انجینر نظرمحمد لاسلیک نه کړه ځکه هغوی د نجیب الله ترځنګ دریدلي وو . ګرباچف ته د طرحې لیږل یو ځل بیا د خلقي مشرتابه نه وړتیا نندارې ته کیښودله .هغوی د دې پر ځای چې خپلې غوښتنې او وړاندیزونه په سیاسي بیرو یا مرکزي کمیټه کې طرحه کړي او د پرچمیانو سره یوه پوهاوي ته ورسیږي طرحه ګرباچف ته استوي . د خلقیانو د مشرتابه له لوري ګرباچف ته د دې طرحې استول په واقعیت کې د عریضې لیږل وو. خلقي مشرانو د مسکو له دوه مخې ،د شورویانو له لوري د خلقي غورځنګ د کمزورولو، او د هغه د رهبرانو د له منځه وړلو له ترخو تجربو څخه درس نه وو اخیستی او فکر یې کاوه چې په شوروي اتحاد کې د ګرباچف په واکمنیدو سره به شورویان د ربښتینو دوستانو په ځیر د افغانستان سره همکاري وکړي. دوی ددې واقعیت د درک وړتیا نلرله چې د شوروي اتحاد په شان د یوه ستر هېواد تاریخ نه یوه واکمن جوړکړی او نه یې یو واکمن اړولی شي. ګرباچف دا طرحه له یوه مکتوب سره ګډه نجیب الله ته واستوله چې پکې یې لیکلې وو دا ستاسو کورنۍ موضوع ده هغه پخپله

حل کړئ. د ګرباچف دا غبرګون منطقي او مناسب غبرګون وو چې يو حکومت يا يو سياسي ګوند خپلې کورنۍ ستونزې بايد پخپله حل کړي. په زړه پورې لا دا ده چې په مرکزي کميټه کې د ګرباچف ليک زيري هغه چا چې د طرحې سره متمم ليک لاسليک کړی وو ولوست . د ګرباچف مکتوب نجيب ته دا پيغام هم درلود چې خلقيان د ده له تګلارو سره همغږي نه دي د تشکل په لټه کې دي او کولی شي ده ته ستونزې جوړې کړي. د دې مکتوب په وړاندې د ولسمشر غبرګون دا وو چې د خلقيانو له تشکل مخنيوی وکړي او هغه خلقيان چې د ده د تګلارې په وړاندې درپېري له ډګره وباسي او څوک چې د ده له دريځ څخه ملاتړ کوي په خپل غېږ کې ونيسي. په دې موخه يې په خلقي مشرانو او کدرونو کار پيل کړ تر څو د هغوی دريځ ځانته معلوم کړي هغه کسان چې د خپلولو وړ دي خپل او هغوی چې ځانګړی دريځ لري ور سره اړين چلند وکړي . د ميثاق په وينا « کله چې په ۱۳۶۷ ل/ ۱۹۸۸ز کې ډاکټر نجيب الله د کارمل د پلويانو او د کارمل د همکارانو او همسنګرانو صالح محمد زېري ، دستګير پنجشيري ، نيازمحمد مهمند، ميرصاحب کاروال ، سيدمحمد ګلابزوی او يوشمير نورو خلقيانو د فشار لاندې راغی د امين د دوران ګوندياتو ته يې مخه کړه » ۷۹/ ۵۲۴ ترڅو دوی د ځانګړي دريځ لرونکو خلقي مشرانو او کدرونو خلاف لکه توکي وکاروي چې پدې کار کې بريالی هم شو. پدې برخه کې د نجيب بريا تر دې کچې وه چې د ګوند بنسټ ايښودونکي لکه ميثاق او شاه ولي هم خپل او د خلقيانو د سترې برخې په وړاندې يې ودروي . ميثاق د نووستي آژانس له خبريال سره په يوه مرکه کې ويلي وو :«نورمحمدتره کی د خلقيانو رهبراو ببرک کارمل د پرچميانو رهبر وو خو ډاکتر نجيب الله د ټول د ا،خ ، د ، گ يعني د خلق او پرچم د فرکسيونونو رهبر دی .» ۲ / ۱۴۴ ميثاق دومره نجيب ته وفادار دی چې د هغه په اړه د يوه څرګند واقعيت څخه سترګې پټوي او هغه دا چې نجيب لکه نور پرچمي مشران د سفاراتونو څخه د شتمنيو په لوټ کې ښکېل نه وو . هغه په خپل کتاب کې د پرچمي سفيرانو له لوري د سفارتونو د شتمنيو د وړلو کچه راوړې ده خو يوازې د نجيب لخوا د شتمنيو د وړلو په اړه څه نه ليکي.

محمد اعظم سيستاني د خلقي واکمنۍ د دولتي رسنيو پر بنسټ په خپل کتاب مقدمه برکودتای ثور و فجايع هشت ثور په ۱۱۳ مخ او ميثاق د خپل کتاب په ۳۲۰ – ۳۲۱ مخونو کې د سفارتونو د وړل شوو شتمنيو د کچې په اړه راوړي :

محمد اعظم سيستاني	عبدالکريم ميثاق
۱- ببرک کارمل ۷۵۰۰ ډالر	- ۷۰۰۰ ډالر
۲- اناهيتا راتب زاد ۷۶۰۰ ډالر	- ۱۱۰۰۰ ډالر
۳- نوراحمدنور ۲۱۰۰۰۰ ډالر	- ۲۲۰۰۰۰ ډالر
۴- عبدالوکيل ۲۰۰۰ ډالر	- ۱۰۰۰۰ انګريزي پوند او ۲۰۰۰ ډالر
۵- محمودبريالی ۲۴۰۰ ډالر	- ۵۰۰۰ ډالر او ۷۰۰۰ کلداري
۶- نجيب الله ۲۱ ميليون ريال	- صفر.

نجيب الله د خلقيانو د دريځ د معلومولو وروسته پدې کې شو چې هغه خلقي مشران چې د پخوا په څير د پرچم د ارادې سره سم ګامونه نه اوچتول په بهر کې دپلوماتيک مسئوليتونه او تحصيلي بورسونه ومني چې له ګلابزوی پرته نورو د نجيب الله وړاندېزونه ونه منل. کله چې د ګلابزوی د سفارت اوازې

خپرې شوې « د خلقي اړخ مشران د څارندوی په کلوپ کې سره جرګه شول د وطنجاراو انجینرنظر محمد پرته ټولو په یوه خوله وویل چې ګلابزوی باید په هیڅ صورت خارج ته ولاړ نشي ...،خارج ته د ګلابزوی په اړه اړینه بریښي وویل شي چې د وسله وال پوځ لوی څارنوال جنرال محمدهاشم نوري او د سیاسي بیرو غړی میرصاحب کاروال د هغه کور ته ورغلل ترڅو هغه قانع کړي چې خارج ته له تګ نه ډډه وکړي چې دا مهال د شوروي د سفارت نه د ټلفون زنګ راځي او ګلابزوی ته خبر ورکوي چې د مسکو نه ځانګړې الوتکه د ده لپاره راغلې او په هوایي ډګرکې د ده انتظار باسي ،سبا ته باید حرکت وکړي ،هغه موافقه وکړه او د خپلو کالیو په ټولولو یې پیل وکړ. » ۱۲۸ / ۱۶۴ له سفارت نه ګلابزوی ته ټلفون ښیي چې مسکو هغه مهال هم د افغانستان د دولت د چارو او په هغو کې د لوپوړو د مقرریو واک درلود چې څوک چیرې په دنده وګوماري او څوک لیږي یا بیواکه کړي . له هغه سره جوخت نجیب الله د خپلواپراتیفي لوبو پراساس د خلقي کدرونو د دریځ د معلومولو په موخه په ګوندي سازمانو کې د نظرغوښتنې ډرامه سازماندهي کړه. پدې نظرغوښتنې کې غوڅ اکثریت خلقیانو د کنګرې د رابللوغوښتنه کوله او کله چې دا موضوع په سیاسي بیرو کې طرحه شوله د نجیب الله ځواب دا وو چې « د کنګرې د دایریدو وخت نه دی،هیواد د جګړې په حال کې دی او کارملیانو د دې لپاره چې د خلقیانو او نجیب ترمنځ اختلافونه زیات کړي له دې مسالې سره علاقه وښودله هغوی هم د کنګرې د دایریدو سره سربښوراوه. » ۵۸۷/ ۴۰

نجیب الله چې د کنګرې د رابللو له توپان سره مخامخ شو، هڅوونکي یې خلقي مشران او په ځانګړې توګه زیرې ګانې. د زېرې په وینا نجیب هغه ورغوړي او ورته وایي: « د شفاخانې د راپور له مخې ته زیات ناروغه یې بهتره ده ته پولنډ ته د سفیر په څیر ولاړشې ، استراحت او خپل علاج به وکړې خو ما له دغه کار څخه د بیلابیلو علتونو په وړاندې کولو انکار وکړ ، څه وخت وروسته په کوم پلنوم کې زما د اخراج مسئله طرحه شوه. »۴۰ / ۵۹۱ داسې بریښي چې تردې وروسته د زېرې د فزیکي له منځه وړلو څو ناکامې هڅې کیږي چې په یوه کې یې د شوروي د سفارت د لاس لرلو شک هم کیدای شي. زیرې د دولتي امنیت د وزارت د سلاکار له خوا سفارت ته بلل کیږي د شپې نا وخته چې د سفارت څخه د کور خوا ته ستنیږي د آرتن پله ته نږدې په نوآباد کې د ده موټر ته بم ایښودل شوی وو ، ده ته کوم زیان نه رسیږي خو موټر یې ویجاړیږي او څه موده وروسته هغه د ۱۹۸۹ کال د اکتوبر په میاشت کې د مرکزي کمیټې په پلنوم کې د سیاسي بیرو نه وایستل شو. د پلنوم د دایریدو نه یوه ورځ مخکې شوروي سفیر ورانسوف زیرې ته ویلي وو چې« باید په ګوند کې د یووالي روحیه پیاوړې شي او هرچا ته مناسب ځای پیدا شي.»۱۲۸ / ۱۶۱ د خلقي مشرانو ګوښه کولو نه دا چې د یووالي روحیه نه پیاوړې کوله بلکې د دواړو اړخونو ترمنځ یې اختلافونه لا زیاتول.

د خلقي مشرتابه له لورې د دې طرحې د طراحانو کمزورې او نه وړتیا به په یوه بیلګه کې وړاندې کیږي. هغه مهال لیکوال په سیاسي – پوځي پوهنتون کې د استادۍ دنده لرله. یوه ورځ ډګروال محمدقاسم چې مخکې لدې د خوست د۲۵ فرقې سیاسي آمر هم په پوهنتون کې په تدریس بوخت وو. هغه د لیکوال سره د خلقي مشرانو له لورې د دې طرحې خبره شریکه کړله چې د هغې په اړه ګډ کار وشي. لیکوال دا طرحه یوه جامع سیاسي طرحه وګڼله خو دا یې پرې اضافه کړل چې د داسې یوې طرحې عملي کول یوه وړ او غښتلي مشرتابه ته اړتیا لري چې خلقیان هغه نه لري. یو سیاسي سازمان ځانله تکتیکي او ستراتژیکي هدفونه ټاکي . ځرنګه چې طرحه د خلقیانو د تشکل پیغام لري . کله چې د یوه سازمان خبره کیږي هغه باید تکتیکي او ستراتژیک هدفونه ولري . زه د خلقي سازمان دا تکتیکي او ستراتژیکي هدفونه نه وینم. ښه بیلګه یې ولسي جرګې ته ټاکنې دي. تاسې را ته ووایئ چې زمونږ د پوهنتون خلقیان او پلویان

يې ددې ناحيې د دريو کاندیدانو څخه کوم کاندید ته رایه ورکړي؟ هغه ځواب راکړ نه پوهیږم. لیکوال ورته وویل خلقي مشرانو د سترو موخو د پلې کولو لپاره مټې رانغښتي دي پداسې حال کې چې د تکتیکي او کوچنیو مسالو په هکله ځانګړی دریځ او د شته ستونزو د حل په اړه کومه نقشه نلري آیا دوی د دې ستر پیټې د وړلو وړتیا لري؟ لدې کبله په داسې مشرانو پسې تلل تېروتنه او د ځان تېرایستل دي او زه پدې برخه کې همکارۍ او ګډ کار ته چمتو نه یم . څه موده وروسته چې د ګرباچف لیک زیري د مرکزي کمیټې په پلنوم کې ولوست معنی یې دا وه چې هغه خپله تیروتنه ومنله چې طرحه یې مسکو ته استولې وه خو بیا یې هم په همدې پلنوم کې د پلنوم برخه والو ته د دې طرحې په سموالي ټینګار ونکړ او خپل دریځ یې د پلنوم له برخه والو سره شریک نکړ . د دې طرحې خو په واقعیت کې د عریضې وروسته بهیرونو څخه داسې ښکاري چې د دې کار ترشا هم مسکو ولاړ وو ترڅو خلقیان او پرچمیان د یو بل په وړاندې ودروي.

نجیب الله او ورسره زیاتیدونکي مخالفتونه

د ګوندي او دولتي مشر په توګه د نجیب الله د ټاکل کېدو وروسته ډېر ژر د هغه په وړاندې په ګوند کې مخالفتونه پیل شول او د وخت په تیریدوسره یې کچه لوړېدله . شورویانو چې په ګوند او دولت کې ژوري ریښې ځغلولې وې او له هر څه نه خبر وو د هغوی څخه یې یو لیکي:« خبره پدې کې ده چې د نجیب الله په واکمنېدو سره په ګوند کې داخلي ګوندي مبارزه کمزوري نه شوه بلکې برعکس لا یې قوت ومونده .»۴۹ / ۳۷۶ د نجیب الله په وړاندې د مخالفتونو د زیاتېدو لاملونه دا وو.

۱ – د نجیب الله تېروتنې

مخکې ویل شوي وو کله چې د پرچم خبره کېدله معنی یې د کارمل ډله وه . لکه څرنګه چې کارمل د شورویانو د فشار له امله د ګوند له مشرتابه ګوښه کړل شو او چمتو نه وو له خپل مقام څخه تېر شي ببله کومه شکه پلویانو یې د هغه د ځای ناستي ضد دریځ نیولو . دا چې نجیب الله د کارمل د همغږۍ پرته د ګوند مشرتابه ته زړه خوښ کړ دا یې ستره تېروتنه وه. بله تېروتنه یې دا وه چې د ګوند د عمومي منشي د مقام څخه د کارمل د ګوښه کولو وروسته د کارمل سپکاوی کېده چې دې ډول وضعیت نه یوازې د کارمل په ټپونو د مالګې دوړول وو بلکې د نجیب الله خلاف د کارمل پلویان هم لمسول . دریمه تېروتنه یې په خلقیانو نه باور او د هغوی د کمزورولو هڅې وې. د ملي روغې جوړې د تګلارې په اعلانولو سره ټولو ګوندې او حکومتي بنسټونو ته دستور ورکړل شو چې د سولې بهیر ته د مخالفینو را جلبولو ته مټې را ونغاړي. خلقي مشرانو او اغېزمنو خلقي کدرونو هم پدې لارکې هلې ځلې پیل کړلې او د خپلو اجرآتو رپوټونه یې په خپل وخت له مسؤلو مقاماتو سره شریکول. خو کله به چې د خلقیانو له لوري مخالفین چمتو شول چې له مخالفت لاس اخلي نجیب الله به هدایت ورکړ چې هغه له خاد سره تنظیم کړي که مخالفینو به د خاد سره د اړیکو د ټینګولو ډډه وکړه نو نجیب الله به همدې خلقي کدرونو ته هدایت ورکړ چې نور د هغوی سره اړیکې پرې کړي . د ببلګې په توګه خلیل الله کوهستاني د ګوند د مرکزي کمیټې غړی د « نجیب الله له خوا د مصالحې د پروګرام په خاطر تګاب او نجراب ته استول کېږي...،په تګاب اونجراب کې د محل له جهادي قوماندانانو سره یې وسیع او ثمربخش فعالیت وکړ. نومورې به په هرو درې میاشتو کې کابل ته راته او جمهور رییس ته به یې د کار ګزارش وړاندې کاوه.بالاخره جهادي قوماندانان د مصالحې پروګرام ته آماده شول.له دې وروسته خلیل الله کوهستاني نجیب الله ته ګزارش

ورکړچې جهادي قوماندانان آماده دي چې له مصالحې سره پيوست شي، نور نه غواړي جنګ ته ادامه ورکړي.نجيب الله هدايت ورکوي چې قوماندانان د خاد ارګان ته تسليم کړه ! خليل الله کوهستاني له هدايت سره سم ، جهادي قوماندانو ته اعلانوي – چې تاسو اوس د خاد ارګان ته تسليموم. جهادي قوماندانان کوهستاني صاحب ته وايي ، موږ له تا سره موافقه کړېده ، موږ خاد ته نه ورځو. کوهستاني صاحب بيا نجيب الله ته د عين موضوع ګزارش ورکوي .جمهور رييس نجيب الله ،کوهستاني صاحب ته هدايت ورکوي : تماس دې له جهادي قوماندانانو سره قطع کړه.» ۱۷۰ / ۲۲۲ – ۲۲۳ د نجيب الله دا ډول دريځ د خلقيانو سربېره د مخالفينو له لوري هم د روغې جوړې په تګلاره او په نجيب الله هم شکونه پيدا کول .

۲ - په ګوند کې د اختلافونو سرچينه

په هرسياسي سازمان کې د اختلافونو سرچينه د هرڅه د مخه د نوموړي سازمان په مشرتابه او اغېزمنو کدرونوکې بايد ولټول شي . په ا، خ ،د ، ګ کې تل د اختلافونو سرچينه ګوندي مشران او د ګوند د واکمنۍ پر مهال سياسي بېرو وه چې غړي يې يا د ګوند بنسټ ايښودونکي يا اغېزمن او ځواکمن کسان وو . دا مشران چې د افغاني قبيلوي ټولنې محصول وو دوی هم د ګوند د مشر وروسته لکه د قبيلو د مشرانو په څېر د ګوند د مشرۍ خوبونه ليدل. همدا لامل وو کله چې د۱۹۸۶ کال په لومړيو کې کله چې د واک څخه د کارمل د ګوښه کېدو ګنګوسې وې ويل کېدل چې د کارمل ځای ناستی به د ګوند د بنسټ ايښودونکو څخه يو وي . خو د ګوند په رهبرۍ کې د واکمن ذهنيت خلاف نجيب الله د کارمل ځای ونيو. له همدې امله وو چې د سياسي دفتر هغو غړو چې د زعامت خوبونه ليدل د نجيب الله خلاف دريځ غوره کړ. پدې هکله به دوې بيلګې راوړل شي:

الف – شاه محمود حصين خلقي کدر د۱۹۸۶ کال په لومړيو کې د دوو تنو سره لايق ته ورغلي وو په يوه ليکنه کې راوړي: « لايق صاحب په يوه پاريدلي رواني حالت کې وويل . عجيبه ده :هغه هلکانو چې لا يې پرتوګ نه وو اغوستی او زمور مخې ته دې خوا او هغې خوا ټوپونه وهل نن د ګوند او سبا د دولت مشري ترلاسه کوي.» ۲۰۷

ب- کشتمند هم چې له هره پلوه ځان د ګوند د مشرتابه مستحق ګڼلو ليکي :« د يادولو وړګڼم چې غوښتنو، وړاندیزونو او نظرياتو شتون درلود چې زه د ببرک کارمل په ځای د ګوند او دولت رهبري او رياست په غاړه واخلم ځکه چې د ګوندي او د دولتي کار،مشرتوب او صلاحيت ، ګوندي او وګړنيز ملاتړ په بشپړدول طبيعي او منل شوي ګڼل کيدل چې داسې بدلون راشي . د ګوند د ننه او په ټولنه کې داسې انتظاراتو شتون در لود ...، تصادفآ په دې مقام کې زه وم چې د ګوند د بنسټ ايښودونکو او د کارمل وروسته په ګوند کې دوهمه څيره شميرل کيدلم او په ګوند کې زما په وړاندې کوم مخالفت موجود نه وو خو ما شخصآ د رهبرۍ ادعا نلرله او يا بنايي اړين شرايط لا برابر نه وو.» ۳۹ / ۷۰۶- ۷۰۷ د پرچم د فرکسيون د پورتنيو دوو مشرانو څرګندونې ښيي چې هغوی ځانونه د ګوند د زعيم مستحق ګڼل خو باز د نجيب الله په سرکيناست او نجيب د دوی دواړو او د ګوندي زعامت د نورو ليوالو دښمني وګټله . د ګوند د مشر په توګه د نجيب الله د ټاکل کېدو له امله د زېړي او نور ناخوښي د زېړي له لاندې وينا نه جوتېږي:« يوه ورځ نوراحمدنور په دفتر کې ناخوښه رامعلوم شو، نو مې پوښتنه ځنې وکړه څنګه داسې مايوسه ناست يې نه وايي کاروانونه دې غرق سوي دي. دی له چورتونو راووتی ، و يې خندل او ويې ويل، آوو ، ته يې پرځه يې . ته بيچاره پرځه خبر يې . ما سمدستي جواب ورکړ ولې نه يم خبر ځوان فعال عمومي منشي مو دی . په هرڅه خبردی سړی اوس داسې فکر کوي چې يو څوک شته چې د وطن په باره کې فکر کوي، پلان لري نخشه جوړوي. د هغه بل غوندې خو بيغمه نه دی پروت. نوراحمد

وويل : بيشکه دغسې ده . ته به خود خوشاله يې کارونه ستا په طبيعت برابر دي ، زما له احواله به هغه وخت خبر شوی وای چې ميرزاعلم دې عمومي منشي شوی وای او تا يې ترلاس لاندې کار کولای...، ما او نور پر دغه خبره وخندل او ډير وخت مو يادول. څه وخت مو په خپلو منځو کې د نجيب نوم ميرزاعلم ايښی و.» ۴۰ / ۵۷۹ خوستی ميرزا علم حميدي خلقي کدر وو.همدا لامل وو چې نجيب الله کاروال ته د نهيلۍ په ډول ويلي وو:« زه په سياسي بورو کې دوست نلرم. هغوی ټولو د دښمن په څېر زما په وړاندې دريځ نيولی دی. زه يوازې يم. » ۱۲۸ / ۲۳۷

۳- د ګوند په تشکيلاتي چارو کې په خاد ډډه لګونه

« کله چې نجيب عمومي منشي شو نو کدرونه يې د تشکيلاتو له لارې نه، بلکې د خاد له لارې غوره کول او مهم ځايونه يې ورسپارل.پداسې حال کې چې د کارمل د دورې په ټوله موده کې دغه کار د تشکيلاتو د شعبې په معرفي کولو کيدی.» ۴۰ / ۵۷۸ دې هم د ګوند د مرکزي کميټې د تشکيلاتو څانګه او د سياسي دفتر او دارالانشاء غړي ناراضه کړي وو.

۴- د اپوزېسيون سره د نجيب الله د استازو د کتنو د بهيراو پايلو پټ ساتل

نجيب الله د ملي روغې جوړې د تګلارې په اعلانولو سره د دولت د وسلوال او غيروسلوال اپوزېسيون سره د خپلو استازو له لارې خبرې اترې پيل کړې خو د دې خبرو د بهير ، پايلو او د مخالفينو د غوښتنو په اړه يې د سياسي بيرو خلقي برخه او چپ دموکراتيک اتحاد اړونده سازمانونه او حکومت نه خبرول . دې کار په نجيب الله باندې د خلقيانو او د دې سازمانونو د مشرانو او د حکومت د ځېنو غړو بې باورۍ او مخالفت ته لاره هواره کړله .

۵- د نجيب الله اپراتيفي لوبې

مخکې موهم دې مسئلې ته ګوته نيولې وه چې ولسمشرپه ګوند او دولت کې د خپل دريځ د پياوړتيا لپاره د ګوندياتو او په تېره کارمليانو د تقديراو تهديد تګلاره غوره کړه. د نوموړي د تګلارو او يا نظرياتو سره د نه همغږۍ له امله ګوندي او دولتي کدرونه او چارواکي يا له دندو ګوښه کول ، يازندانونو ته اچول ، له څه مودې بند وروسته يې آزادول او په لوړو مقامونو ګومارل. دا ډول بهير د نوموړي د واکمنۍ تر پايه دوام وموند. د نجيب الله دا رنګه کړنې او بدليدونکی دريځ لامل پدې کې وو چې هغه کومه ځانګړې نقشه نلرله بلکې د ګوندي او حکومتي کدرونو سره يې چلند يوازې ده ته په وفادارۍ کې ليدلو او يا دا چې ټولې پريکړې او کړنې يې د پيښواو بهيرونو په وړاندې تحميلي غبرګون وو. د محمد آصف محسني د تنظيم پرته د شيعيه اوو ګونو څخه د وحدت د ګوند جوړول د هغه د اپرتيفي لوبو څرګنده بېلګه وه. په نړۍ کې داسې بېلګه نشته چې يو حکومت دې خپلې څو مخالفې وسلوالې ډلې په يوه محور را غونډې کړي خو نجيب الله دا کار وکړ او خپل دې کار ته يې اپراتيفي لوبه ويله. پدې هکله واقعيت دا وو چې دا د مسکو پلان وو چې غيرپښتانه وسلوال مخالفين او کارمليان په يوه تلواله کې تنظيم او د دې تلوالې پر مټ د م، م دسولې پروګرام شنډ کړي.

۶- د وسلوال اپوزېسيون له لوري د ملي روغې جوړې د تګلارې سره مخالفت

يوه مسئله چې په ګوند کې د نجيب الله په وړاندې د مخالفتونو د زياتيدو لامل کېده د تنظيمونو لخوا د ملي روغې جوړې د تګلارې سره مخالفت وو خو نجيب الله پردې تګلاره ټينګار درلود . البته هغه مهال سوله افغانانو ته د هوا په شان اړينه وه . خو واقعيت دا وو چې وسلوالو مخالفينو روغې جوړې ته نه دا چې هرکلی ونکړ بلکې هغه يې رد کړله. روغه جوړه يو طرفه لار نه ده بلکې مقابل لوری هم بايد هغې ته هرکلی ووايي. کله چې مقابل لوری روغې جوړې ته چمتو ندی خو پدې اړوند عملي ګامونه

اوچتېږي داسې کړنلاره بيله ناکامۍ بله پايله نلرله. ځرنګه چې د ملي روغې جوړې نوښت د مسکو سره وو او مسکوغوښتل د يوې لوزنامې له مخې خپل پوځونه له افغانستان څخه وباسي نجيب د يوه لاسپوڅي په توګه اړ وو چې د مسکو د ارادې له مخې ګامونه اوچت کړي بيله دې چې د دې تګلارې ناوړه پايلو ته پام را وګرزوي.

د ژنيو لوزنامې

د مسکو مغروره مشران پرافغانستان باندې د خپل خاينانه لښکرکشۍ وروسته په افغانستان کې د ملي پاڅون په پيل سره پوه شول چې ستره تيروتنه يې کړېده او پدې کې شول چې په آبرومندانه ډول د افغانستان څخه خپل پوځونه وباسي. د شوروي دولت دا هوډ هغه مهال جوت شو چې د۱۹۸۲ کال په نوامبر کې يوروي اندروپوف د کی جی بی رئيس د شوروي اتحاد د ګوندي او دولتي مشر په توګه وټاکل شو او د افغانستان د کشالې د حل په موخه يې هڅې پيل کړې. خو د نومورې هڅو لدې امله پايله نلرله چې هغه مهال متحده ايالاتواو پاکستان يوې سياسي معاملې ته چمتو نشول ځکه چې د افغانستان د کشالې د سياسي حل په اړه د اندروپوف نقشه د نومورو دوو دولتونو په پرتله د شوروي اتحاد او افغانستان د ګټو پرمحور څرخيدله. اندروپوف « ټينګارکاوه چې اسلام آباد د کابل د رژيم مشروعيت ومني او ضمناً په پام کې يې لرل، د کارمل ځای چې د افغانستان اکثريت خلکو د شوروي د ګوډاګي په توګه ترې کرکه لرله يو منل شوی شخصيت ونيسي ترڅو واک د غيرکمونست عناصرو سره وويشي. اندروپوف د کابل د رژيم ساتل پدې کې ليدل پاکستان ژمنه وکړي چې د ملګرو ملتو د سازمان د مذاکرو پربنست د شوروي ځواکونو د وتلو وروسته د مقاومت له مرستې لاس واخلي او متقابلاً کابل د پاکستان ضد ځواکونو ته مرسته ونکړي.» ۴۷ / ۱۰۵- ۱۰۶ پداسې حال کې چې د ګرباچف په پلان کې دې مسئلې ته پام نه وو راګرزول شوی . د افغانستان د کشالې د سياسي حل په موخه د مسکو د هلوځلو پايله دا شوله چې د۱۹۸۲ کال د جون په مياشت کې د ملګرو ملتو د استازي د سولې مأمۍريت پيل شي چې هغه له پاکستان سره د غير مستقيمو مذاکرو له لارې پرمخ تللو البته ايراني لوري له خبرو نه ډډه وکړه. پدې مذاکراتو کې د ګرباچف تر واکمنۍدو پورې پرمختګ نه ليدل کيده ځکه چې د شوروي مشرانو د نه نرمښت سربيره اصلي خنډ واشنګټن وو.د ملګروملتو د ځانګړې استازي ديه ګوکوردوويز د وينا له مخې کله چې دې مؤسسې د افغانستان د ستونزې د حل لپاره خپل استازی وټاکه په دې مؤسسه کې د متحده ايالتونو استازي(جورج شرمن) هغه ته ويلي وو: « متحده ايالتونه د خبرواترو له لارې د قضيې د حل غوښتونکی دی خو ليوال نه دی چې دپلوماتيکي هڅې پيل او دا کړکيچ حل شي .»۴۷ / ۱۰۱ د غيرمستقيمو خبرو په پيل کې د ښکيلو اړخونو کابل او اسلام آباد او د هغو ملاتړو مسکو او واشنګټن دريځونو زيات واټن درلود. واشنګټن -اسلام آباد د دری اړخيزه خبرو اترو (اسلام آباد، کابل ، ملګري ملتونه) او مسکو- کابل په دوه اړخيزه مذاکرو (کابل – اسلام آباد) ټينګارکاوه . البته خبرو د واشنګټن- اسلام آباد د طرحې پر بنسټ پيل او دوام ومونډ. مذاکرې په لومړي پړاو کې د شوروي لښکر پر وتلو او د افغانستان په چارو کې په نه لاس وهنې څرخيدلې. د افغانستان دريځ دا وو چې شوروي ځواکونه هغه وخت بيرته خپل هيواد ته ستنيدلی شي چې د افغانستان په کورنيوچارو کې لاسوهنې ودريږي او مقابل لوری د لاس نه وهنې تضمين ورکړي او پاکستان بيا د شوروي لښکر د وتلو د مهال ويش د ټاکلو موضوع راپورته کوله. کله چې ګرباچف واک ته ورسيد او په افغانستان کې د مسکو د ارادې له مخې هم زعامت تغيير ومونډ د ملګروملتو د استازي د ماموريت هڅو قوت ومونډ په تيره کله چې ګرباچف د شوروي کمونست ګوند په

اووه ویشتمه کنګره کې افغانستان (ناسورټپ) وباله او د افغانستان څخه يې د شوروي لښکر وتل وړاندې کړل خبرې دوهم پړاو ته ننوتلې چې هغه د افغانستان په کورنيو چاروکې د نه لاس وهنې او د افغانستان د راتلونکې حکومت د جوړيدو څرنګوالي ته ځانګړې شوې او مسکو په خپل دريځ کې زيات نرمښت وښود پدې معنی چې د خپلو ځواکونو د وتلو موده يې له دوه ويشت مياشتو نه نهو مياشتو ته راټيټه کړه پداسې حال کې چې پاکستان د شوروي سپاهيانو د وتلو موده د اوو مياشتو پر ځای نهه مياشتې ومنله.

د م، م د استازي کوردوويز په وينا کله چې مذاکرې پای ته نږدې کيدلې « هغه (نجيب الله) يو ځل بيا د خپل پخواني سلف په څير د دې په لټه کې شو چې د شوروي لښکر د وتلو په لار کې خنډ او د هغو د ځنډېدو سبب شي .» ۴۷ / ۲۱۷ د نجيب دا ډول دريځ ښودل چې هغه په لومړيو کې فکر نه کولو چې شوروي اړخ د خپلو سپاهيانو په وتلو کې جدي دی خو کله چې وپوهېدلو ګرباچف خپل پوځيان وباسي نو د سولې په وړاندې د خنډونو د جوړولو هڅې پيل کړلې. اشرف غني هم دېرش کاله وروسته کله چې امريکايي اشغالګرو په ۲۰۱۸ کال کې د طالبانو سره په دوحه کې د سولې خبرې پيل کړلې د سولې د ټينګښت په موخه عملي ګامونه ځکه پورته نکړل چې هغه ګومان نه کولو چې اشغالګر له افغانستان څخه وځي. نجيب الله په تبليغاتو کې د سولې او روغې جوړې خبرې کولې خو هڅې يې پدې راګرزولې وې چې په واکمن ګوند کې خپل سيال له ډګره وباسي او د وسلوالو اوغير وسلوالو مخالفينو سره استخباراتي اپراتيفي لوبې پرمخ بوزي چې دده د دې لوبو منطقي پايله د ده ناکامه تېښته او د حکومت مفتضحانه نسکورېدل شول. پدې توپير چې غني په تېښته بريالی شو اونجيب بريالی نشو . پدې اړه ګرباچف شل کاله وروسته د (اېخوا مسکوه) راديو سره په مرکه کې داسې وايي: «ما د نجيب سره په تاشکند کې وکتل .هغه په خپل ځان باورنه درلود او باور يې نه کاوه چې موږ په جدي ډول(د وتلو لپاره) تصميم نيولی دی. ټولو انتظار يوست چې ګواکې موږ له افغانستان څخه نه وزو. خولازم نه وو چې پاتې شو.» کله چې د سولې خبرې اترې د يوې لوزنامې په لاسليکولو سره په بري سره پای ته ورسېدلې د نجيب د پوځي سلاکار سترجنرال ګاريف په خبره « جمهور رييس ټينګار کاوه چې د شوروي سپاهيانو يوه برخه په افغانستان کې پرېږدو او يا د امکان له مخې په خپله خوښه سرتېرې د حيرتان د لارې او د خوراکي توکو اواکمالاتي موادو د ساتنې لپاره ور واستوو.» ۱۹۶/ ۵۱ البته هغه مهال نه يوازې نجيب د سولې د ټينګښت په لار کې د خنډونو د جوړولو په لټه کې وو ،بلکې وسله والو مخالفينولا ناوړه دريځ نيولی وو. هغوی که له يوې خوا د روغې جوړې تګلارې سره مخالفت څرګند کړ له بله پلوه د۱۹۸۸ کال د فبروري په نيمايي کې «مخالفينو پلان جوړکړی وو چې د م،م د منځګړي ديه ګوکوردوويز الوتکه به په ژنيو کې د خبرو اترو د ځنډولو په موخه را وغورزوي. »۴۷/ ۳۴۰ د م، م د استازي د هڅو په وړاندې د ستونزو او خنډونو د جوړولو سره سره د سولې خبرو شپږ کاله دوام وموند ، يوولس ځله د افغانستان، پاکستان او د م ،م د استازو ترمنځ په غير مستقيمه ډول مذاکرې پرمخ تللې او کله چې دا هڅې وروستي پړاو ته نږدې شوې د لوزنامې د لاسليک نه دری ورځې وړاندې د۱۹۸۸ کال د اپريل په يوولسمه د امريکې ولسمشر رونالدريګن وويل: « زه باور لرم چې متحده ايالات اوس کولای شي له شوروي سره يوځای د لوزنامې تضمين کوونکی شي.»۴۷/ ۳۶۹ د امريکا د ولسمشر له وينا وروسته د اپريل په څوارلسمه د ژنيو لوزنامې د م ،م د سرمنشي پريزدوکويلار تر څارنې لاندې د افغانستان او پاکستان د بهرنيوچارو د وزيرانو عبدالوکيل او زين نوراني په ګډون چې په تالار کې د امريکې او شوروي د بهرنيو چارو وزيرانو شولتز او شېواردنادزی شتون درلود لاسليک شوې. « دا مراسم ډېرساده او د جنازې مراسمو ته ورته وو او شل دقيقې يې وخت ونيو. » ۳۶۹/۴۷ د ژنيو د لوزنامې لاسليک

کوونکی شیواردنادزي وایي:« ما د لوزنامې د لاسلیک په مهال بد احساس درلود او دا کار راته ستونزمن بریښیده او په الوتکه کې د راستنیدو په لار کې وپوهیدم چې د نجیب الله سره مو خیانت کړی دی.»

لوزنامې پنځه فقرې لرلې لدې امله د ملګروملتو پنځه فقره يې پلان نوم يې خپل کړ او منځپانګه يې د افغانستان څخه د شوروي ځواکونو پر وتلو، هیواد ته د کډوالو په بیرته راستنېدو او د افغانستان او پاکستان له لوري د یو بل په کورنیوچارو کې نه لاسوهنه وه. که څه هم په لوزنامه کې دوو سیالو زبرځواکونو د بهرنیوچارو وزیرانو د تضمین کوونکو په توګه خپل لاسلیکونه کېښودل. خو د لوزنامې د لاسلیک وروسته بهیرونو وښودل چې دواړو تضمین کوونکو خپل نړیوال اخلاقي مسئولیت ته د یوه داسې هیواد د ولس په وړاندې چې د دوی د سیالیو اولاسوهنو له امله يې سلګونه زره تنه شهیدان او معلول او میلیونونه کډوال شول شا کړه او دې ولس ته يې نور بی شمیره کړاوونه راوړل. د ژنیو د لوزنامې د لاسلیکولو د مراسمو په پای کې شولتز وویل: « نن تاریخ جوړ شو، او زیاته يې کړه چې پدې اړه متحده ایالتونو شوروي ته اطلاع ورکړې وه چې امریکا د خپلو ژمنو مطابق د تضمین کوونکي په توګه دا حق ځانله ساتلی دی چې خپلې پوځي مرستې د افغانستان ګروپونو ته ورکړي که چیرې شوروي اتحاد په افغانستان کې موجودو ګوندونو ته محدودیت قایل شي، متحده ایالات به هم هغومره محدودیت عملي کړي.» ۴۷/ ۳۶۹ ـ ۳۷۰ د شولتز په څرګندونو کې دوه ټکي د پام وړ دي، یو دا چې شوروي په افغانستان کې د ا،خ،د،ګ پرته نورو ډلو ته هم مالي او پوځي مرستې ورکولې چې زیاتره په شمال کې سکتاریستي او پښتني ضد ډلو ته ګوته نیول کیده ، بل دا چې واشنګټن او مسکو پردې هوکړه کړې وه چې د لوزنامې له نافذیدو وروسته به بیا هم خپلو افغا ن چوپړیانو ته د پوځي او مالي مرستو په ورکولو سره په افغانستان کې په بل شوي اور غوړي تویوي او لیوال نه وو چې د افغان وژنې لړۍ ودرېږي.

د ژنیو د لوزنامې له لاسلیک وروسته د هغې د عملي کولو پړاو پیل شو چې هغه د شوروي ځواکونو وتل او د افغان کډوالو بیرته راستنیدل وو. د شوروي پوځیانو وروستۍ ډله د جنرال ګروموف په مشرۍ د حیرتان د پله نه وروسته له نهو کلو یوې میاشتې او اتلسو ورځو د۱۹۸۸ کال د فبروري په پنځلسمه (۱۳۶۷ کال د سلواغې شپږ ویشتمه) ووتله او نجیب الله دا ورځ د لوزنامې د لاسلیک څلور کاله وروسته چې نور د شوروي اتحاد په نامه دولت شتون نه درلود د آزادۍ ورځ او عمومي رخصتي اعلان کړه. عجیبه دا وه چې هغه د سلواغې شپږویشتمه د آزادۍ ورځ ونومولې خو د خپلې واکمنۍ په لومړیو درېو کلونو کې په خپلو ویناوو او د کورنیو او بهرنیو خبریالانو سره په مرکو کې داسې ملغلرې شیندلې : «مونږ د هغو شوروي سرتیرو او پوځیانو اوغیر پوځي کارپوهانو ،ډیپلوماتانو او ورځپاڼه لیکونکو او خبریالانو په وړاندې خپل سرونه ټیټوو چې خپل ژوند يې د خپل رسالت د ترسره کولو په لار کې له لاسه ورکړ. جګړې ډیرغمونه راوړل ، دا غمونه ژر نه هیریږي. همدا رنګه ډیر افغانان به د شورویانو مهرباني او میړانه ، انسانیت او رښتینولي له یاده ونه باسي. » ۱۰۶ /۳۲۵ یا دا چې له هغه څخه د ملي روغې جوړې د اعلان په لومړیو کې د لاس انجلس خبریال وپوښتل چې په ۱۹۷۹ کې د شوروي اتحاد د لاسوهنې وروسته ډېر افغانان له هېواد څخه ووتل آیا هغوی مخکې لدې چې شوروي ځواکونه ووځي ببرته به راستانه شي په ځواب کې وویل : « راځئ د لاسوهنې کلمه استعمال نکړو.دا کلمه د واقعیت سره سر نه خوري، خبره د وروړګلوۍ په مرسته کې ده ، یعنې خلکو خلکو ته ښله کومو شرطونو اوښله کومو موخو مرستې وکړلې .شوروي خلک زمونږ په خاطر زیاتو قربانیو ته چمتو شول ، باید داسې پدیدې بې ارزښته و نه ګڼل شي د داسې پدیدو ښلګې په تاریخ کې شتون نلري .» وګورئ یو وخت نجیب الله د اشغالګرو جنایتونو ته مهرباني ، میړانه ، انسانیت او رښتینولي ، د افغانستان په

کورنيو چارو کې د شورويانو لاسوهنې يا بربنډ تېري ته خلکو ته د خلکو مرستې وايي خو څو کاله وروسته چې نور دا پوځونه په افغانستان کې نه وو د افغانستان څخه د دې پوځيانو د وروستۍ ډلې د وتلو ورځ د آزادۍ ورځ اعلانوي. پدې ډول يې د خلکو په سترګو کې خاورې اچولې او له سياست څخه بيخبرې پرګنې يې تير اېستلې. له بده مرغه ځوان نسل چې اوس د هغه ثبت شوې ويناوې اوري هغه اتل ګڼي.آيا هغه څوک چې د پردي لښکر پر مټ واک ته رسېدلی وي هغه اتل کېدای شي؟

د لوزنامې د پلې کېدو د څارنې لپاره د م ،م کاري ډلې افغانستان او پاکستان ته استول شوې وې چې د شوروي لښکر د وتلو او د کډوالو د بيرته راستنيدو د بهير څارنه وکړي. دې ډلو د افغان او شوروي اړخ څخه د سرغړونو رپوټونه نه ورکول خو د پاکستاني لوري څخه د سرغړونو رپو ټونه موجود وو. د دې سرغړونو له امله « څو ځله افغان چارواکو له شوروي څخه غوښتي وو چې د ځواکونو وتل ودروي ځکه چې پاکستان او امريکا د ژنيو لوزنامه نه پلي کوي. » ۴۹/ ۴۸۱ خو مسکو دې غوښتنو ته مثبت ځواب ورنکړاو د لوزنامې د غوښتنې پر بنسټ يې د خپلو سپاهيانو اېستلو ته دوام ورکړ . د شوروي سپاهيانو له وتلو وروسته د افغانستان د وسله والو ځواکونو لپاره ستر آزمايښت (د خپلواکې دفاع) مسئله پرته وه چې هغه يې په ډاډمنه توګه ترسره کړله.د شوروي سپاهيانو د وتلو په درشل کې وسله والو مخالفينواو د هغو ملاتړو فکرکاوه چې د شوروي لښکر له وتلو وروسته به کابل ډير ژر راولويږي له دې امله يې په ۱۹۸۷کال د مارچ په مياشت کې په پيښور کې د احمدشاه احمدزي په مشرۍ د مجاهدينو انتقالي حکومت جوړکړ خو هغه د تنظيمونو د کورنيو اختلافونو له امله رنګ او د شوروي لښکر د وتلو وروسته يې بيا د اسلامي موقتي حکومت په نامه يوه اداره چې مرکز يې پيښور او مشري يې صبغت اله مجددي لرله جوړه کړه.

د شوروي ځواکونو د بشپړ وتلو وروسته د م،م استازي په افغانستان کې د داسې يوه منځ مهاله حکومت د جوړولو په موخه خپلوهڅو ته دوام ورکړ چې د ټولو افغانانو استازيتوب وکړای شي او د هڅو زياته برخه يې پردې را واړوله چې نجيب الله له واک نه ګوښه شي ترڅو په جګړه او د افغانستان په کړکيچ کې ښکېلې ډلې د راتلونکي حکومت د جوړولو په چارو کې له مساوي امکاناتو نه برخمنې وي. د نوموړي استازي له نظره پخوانی پاچا داسې يو څوک وو چې ولس پرې راټوليدلی شي خو پاچا عملي ډګر ته را و نه ووت يا دا چې لويديځ اجازه ورنکړله.ديه ګوکوردويز د افغانستان د راتلونکي حکومت د جوړولو په موخه د واشنګټن او مسکو سره په همغږۍ کې لاندې طرحه کابل ، تهران او اسلام آباد ته وړاندې کړه :

- د روغې جوړې په دوره کې دې افغانانو ته وخت ورکړل شي چې پخپل هيواد کې د بيا پيوستون او يووالي د ټينګښت په موخه فعاليت وکړي ترڅو نړيواله ټولنه وکولای شي هلته مرستې ورسوي.

– د يوه ملي حکومت بنسټ اېښودل چې د يوې ټاکلې مودې په ترڅ کې د سولې او بيا جوړونې چاپېريال رامنځ ته او لويه جرګه راوبولي. دا موده شپږ مياشتې په پام کې نيول شوې وه .

- د ملي حکومت د کار د پيل او له لومړۍ ورځې نه د مخالفينو او سيالو ډلو ترمنځ اوربند.

دا طرحه په حقيقت کې په افغانستان کې د يوې داسې واکمنۍ جوړول وو چې د اوربند او سولې لپاره اغيزمنه تمامه شي . وروسته څرګنده شوه چې طرحه د دواړو زبرځواکونو او يا د يوه اړخ د ګټو سره برابره نه وه او ديه کوردوويز د افغانستان د کشالې د حل له مامؤريت نه ګوښه کړل شو. هغه د دې مامؤريت نه د ده ګوښه کول «د خپل ځان په وړاندې د عمومي منشي د مرستيالانو له خوا کودتا ګڼي. »۴۷/ ۳۹۳ د کوردوويز پرځای بينن سيوان چې د افغانستان د راتلونکي حکومت د جوړولو

لپاره کومه ځانګړې نقشه او يا ليوالتيا نلرله وګومارل شو. دا بيا د دې ښکارندوی دی چې زبرځواکونو يا د زبرځواکونو يوه اړخ نه غوښتل چې د افغانستان کشاله حل شي. د ژنيو د لوزنامې له مخې لاسليک کوونکو مسؤليت درلود چې د افغانستان د جګړې ښکېلو خواوو ته به وسلې نه ورکوي خو ديه ګوکوردويز د امريکا او پاکستان لخوا د ژنيو له لوزنامې څخه سرغړونو ته ګوته نيسي او ليکي:« جورج شولتز په شيطاني ډوله موسکا توضيحات راکړل چې دا ستونزه څنګه حل شي . د شولتز په وينا ، جونجو (د پاکستان صدراعظم) د مارچ په دېرشمه په ټلفون ورسره اړيکه ونيوله او هغه يې و هڅولو چې مرستې دوام وموميِ.جونجو وويل چې پاکستان تر اوسه ليوال دی چې د مرستو پلې کوونکی وي . څو ګړۍ وروسته ضياء الحق د ريګن سره اړيکه ونيوله او ورته پيغام يې ورکړ. د شولتز په خبره چې د جمهور رييس په دفتر کې وو، ريګن له ولسمشر وپوښتل چې د لوزنامې څخه د سرغړونې له کبله به د شورويانو د تورونو په وړاندې څه کوي . د ريګن د څرګندونو له مخې ضياء ځواب ورکوي ،(مونږ به د خپلو پولو څخه د هر ډول مرستو د تېرېدو منکر شو. دا نوی شی نه دی. اته کاله دي چې مونږ همدا وايو.» هغه مخکې هم ويلي وو،« د مصلحت په موخه د درواغو ويل جواز لري.» ۴۷ / ۲۷۶

که چيرې د ژنيو لوزنامې د لاسليک وروسته د مسکو او واشنګټن او په تېره د م ، م چلند ته ځير شو ويلی شو چې د نړۍ په هيڅ ګوټ کې ملګرو ملتو د سولې او جوړجاړي او د سولې د ټينګښت په موخه داسې کرغېړنه لوبه نه وه کړې چې په افغانستان کې يې تر سره کړله .

د شوروي ځواکونو د وتلو بهير

ګرباچف پخپل هوډ چې شوروي لښکر له افغانستان څخه وباسي کلک ولاړ وو. هماغه دي چې د۱۹۸۶ کال د اکتوبر په مياشت کې د ښه نيت د ښودلو په موخه يې شپږ غونډونه له افغانستان څخه وايستل. په همدې مناسبت د اکتوبر په شپاړلسمه د کابل په بالاحصار کې يوه پرتمينه غونډه نيول شوې وه او په هغه کې نجيب الله په افغانستان کې د شوروي سپاهيانو د کارنامو په اړه ډېرې ملغلرې وشيندلې او دا يې هم وويل:« نن مونږ بيا شوروي انټرناسيونالست سپاهيان چې خپل سوله غوښتونکي هيواد ته ستنيږي بدرګه کوو.پدې وروستيو ورځو کې مونږ د خپلو شوروي دوستانو څخه د نه هېرېدونکې کورودانۍ د تودو احساساتو د ښودلو شاهدان يو. مونږ وليدل چې د شيندنډ څخه د شوروي په لوري په تلونکو ټانکونو د ګلابو ګلونه اچول کيدل...، مونږ د زرګونو افغانانو په سترګو کې د بيلتون د غمونو اوښکې وليدلې ، هغه اوښکې چې مونږ سره نښلوي. » ۱۰۶/ ۳۱۶ – ۳۱۷ کله چې لوستونکی د نجيب الله له لوري د اشغالګرو په پته چې د سلګونو زرو وطنوالو مرګ او ژوبله، د ميليونو کډوالي او د زرګونو کليو وراني يې له ځانه سره درلودله دا ډول څرګندونې اوري خو څه موده وروسته ددې انټرناسيونالستو پوځيانو د وروستۍ ډلې د وتلو ورځ د آزادۍ ورځ اعلانوي نه پوهيږي چې دا ډول وګړی په کوم نامه ياد کړي. د بالاحصار په غونډه کې يوه پېښه چې د نجيب الله د شل کلن ګوندي مشر (کارمل) د شخصيت ښکارندوی ده او له بله پلوه د کارمل په وړاندې د نجيب الله سپک چلند هم ښيي يادول يې اړين ښکاري. « کارمل چې په دغه وخت کې لا د انقلابي شورا رئيس او د سياسي بېرو غړی وو د نوروعادي ميلمنو سره کښينول شوی وو. خو له نجيب سره لوی مشاوران په خاص ځای ناست وو. دغه کار ټولو ميلمنو ته د تعجب وړ وو خو کارمل ته د تحمل وړ نه وو. وروسته يوې برندې ډول ځای ته راووتلو. ګوندي او دولتي مشران په برنده کې قطار ولاړ وو او د هغو قطعاتو رسم ګذشت کتنه يې کوله چې په دغه ورځ له افغانستان څخه وتل. نجيب او لوی مشاوران په منځ کې ولاړ وو او د تېرېدونکو سلام يې اخيستی ،

خو کارمل د مرکزي کميټې له غړو سره درول شوی وو. ببرک کارمل هم له هغه ځای څخه يوازې را کښته شو او لاندې يې په ميدانی کې په قدم وهلو پيل وکړ. په دغه ورځ زيات کورنۍ او بهرنۍ ژورنالستان راغلي وو، د شوروي نظاميانو او افغانانو سره يې مصاحبې کولې ، هغوی د کارمل په ليدو ډير خوښ او پرهغه راټول شوي وو. نجيب ورته متوجه شوی وو او يو څوک يې ور واستوئ ، چې له هغه ځای څخه يې ګوښه کړي...، کارمل يې بيرته راوستی وو او د نجيب شا وخوا يې ځای ور ته خالي کړ...، کله چې د پريټ مراسم پای ته ورسيدل نو ګوندي ـ دولتي رهبري په خپلو موټرانو کې د ښار پر لور حرکت وکړ. ځکه د خيرخانې په کوتل کې د وروستۍ خدای په امانۍ لپاره ترتيبات نيول شوي وو...، له بالاحصار څخه چې راووتلو نو ګوندي- دولتي رهبري نوموړې ځای ته د تګ په لاره کې د نجيب په موټر پسې روان وو...، ښايي کارمل به خپل موټروان ته امر کړی وي چې تر نورو د مخه شي . د تګ مسير ډير نری وو ، ځکه د شوروي قطعاتو ټانکونه ورو ورو حرکت کاوه . د سړک په دواړو غاړو مکتبيان او نور ګلان په لاس کې ولاړ وو...، نو د رهبرۍ د موټرانو لپاره د ټانکونو او خدای په امان کوونکو ترمنځ تنګه لار پاتې کيده. د کارمل موټر په دغه نری لار کې ځان تر نورو مخ ته کاوه. شوروي ټانک چلونکو لاسونه ښورول چې دغه موټر له لارې وايستل شي، خو د کارمل موټر پرمخ روان و. ګلابزوی کيسه کوله چې د لارې د صافولو لپاره يې د کارمل په موټر پسې حرکت کړی و او د کارته پروان په ساحه کې يې د هغه موټروان يوې کوڅې ته په ننوتلو مجبوره کړی و. په کوڅه کې يې موټروان تهديد کړی او امر يې ورته کړی و چې سړک ته راونه وزي او کارمل کور ته بوزي. » ۴۰ / ۵۶۰ – ۵۶۱ د دې پيښې څه موده وروسته يې کارمل د ځوانانو د دموکراتيک سازمان يوې غونډې ته د بلې سپکاوی لپاره ور بللی وو. کارمل غوښتل په غونډه کې وينا وکړي خو د ځوانانو د سازمان منشي فريد احمد مزدک ورته ويلي وو تاسو ناروغه ياست درته تکليف کيږي خو کارمل ځواب ورکړی وو هيڅ ناروغه نه يم جوړ تيار يم. خو مزدک د خبرو فرصت نه وو ورکړی او دا پيښه په ټلويزيون کې هم وښودل شوه. که چيرې په بالاحصار کې د شوروي سپاهيانو سره د خدای په امانۍ مراسمو ته وکتل شي هغه دولتي مراسم وو نه ګوندي مراسم. منطقي دا وه چې دولتي مشر (د انقلابي شورا رئيس) ببرک کارمل د نجيب الله ترځنګ ولاړ وای او د تېرېدونکو سلام يې اخيستی وای خو هغه يې د مرکزي کمېټې د غړو سره درولی وو. د ځوانانو د سازمان غونډې ته د کارمل وربلل او هغه ته د خبرو اجازه نه ورکول هغه ته سپکاوی وو. د پرچم په واکمنۍ کې د سترو غونډو د جوړولو نوښت او واک د شوروي سلاکارانو سره وو چې د دې غونډو برخه وال څوک وي. د ببرک کارمل د سپکاوي سناريو شورويانو جوړوله او ملامتي يې پر نجيب الله لوېدله. بيله شکه نجيب الله دا لوبه ليدله خو اړ وو چې د شورويانو د غوښتنو سره سم ګامونه اوچت کړي او يا دا چې ده هم غوښتل کارمل سپک کړي . د سياسي بيرو د غړي او د انقلابي شورا د رئيس په توګه د کارمل ساتل خو د واک څخه محروموول د مسکو خاينانه لوبه وه او پدې لوړو مقامونو کې د کارمل شتون پخپله نجيب الله ته هم سرخوږی وو. مسکو څرنګه چې د تره کي او امين ترمنځ ناباوريو ته لمن ووهله همدارنګه يې د کارمل او نجيب ترمنځ ورته لوبه پرمخ يوړله چې پدې دواړو لوبو کې بريالی راوخوت. کارمل ته په کار وو چې د بالاحصار مراسمواو د ځوانانو د دموکراتيک سازمان غونډې ته نه وای تللی خو هغه اړ وو چې لاړشي ځکه چې شورويانو ورته امر کړی وو. همدارنګه مزدک ته هم دستور ورکړل شوی وو چې کارمل ته د وينا اجازه ورنکړي . مزدک خپلو بادارانو ته د اخلاص د ښودلو له امله د ګوند مرستيالی ته ورسول شو او بيا يې د خپلو شوروی بادارانو په دستور د م، م دسولې پروګرام په شنډولو کې هم خپلو بادارانو ته خپله وفاداري ثابته کړله. تره کي او امين د خلقي واکمنۍ پرمهال سپک نشول خو کارمل او نجيب کلونه سپکاوي ومنل او هره

شيبه مړه کيدل دوی پدې خاطر ژوند کاوه چې زعيمان شي او يا زعيمان پاتې شي. راځو د بحث اصلي موضوع د شوروي پوځيانو وتلو ته. د ۱۹۸۶ ز کال په مني کې شوروي اتحاد ته د شپڑو غونډونو تګ و ښودل چې مسکو خپله پريکړه کړې وه چې خپل ځواکونه له افغانستان څخه وباسي. هماغه دي چې د ژنيو په مذاکراتو کې نرمښت ښيي او مقابل لوري ته امتيازات ورکوي ترڅو د يوه ټرون له مخې خپل پوځيان له افغانستان څخه وباسي. کله چې ټرون د لاسليک لپاره چمتو شو يوه اونۍ مخکې(۱۹۸۸ کال اپريل اوومه) ګرباچف ، نجيب الله تاشکند ته ور وغوښت او د هغوی په ګډه وينا کې راغلي وو چې د ژنيو په مذاکراتو کې وروستي خنډونه له منځه تللي او د هغې د لاسليک کولو څخه يې ملاټړ څرګند کړ. د دې کتنې وروسته د شوروي اتحاد د دفاع وزير يو ديرکتيف لاسليک کړ چې پکې راغلي وو:« د افغانستان او پاکستان ترمنځ د ژنيو د لوزنامې د لاسليک کولو په صورت کې د ځواکونو ايستل د تائيد شوي پلان له مخې په دوو پړاونو کې د۱۹۸۸ کال د مې ۱۵ څخه د۱۹۸۹ کال د فبروري تر۱۵ پورې ترسره کيږي.» ۴۹/ ۳۸۸ د ګرباچف او نجيب د کتنې يوه اونۍ وروسته (اپريل ۱۴) لوزنامه لاسليک شوله او د نافذيدو نيټه يې يوه مياشت وروسته د مې ۱۵ ښودل شوې وه . د ژنيو د لوزنامې د لاسليک پرمهال په افغانستان کې ۱۰۳۰۰۰ تنه شوروي پوځيانو شتون درلود چې په اتلسو مرکزونو کې ميشت وو. د شوروي د دفاع د وزير د ديرکتيف له مخې دا پوځيان په دوو پړاونو(د۱۹۸۸ کال د مې ۱۵ تر اګست ۱۵) او (د۱۹۸۸ کال اګست ۱۵ تر ۱۹۸۹ کال فبروري ۱۵) خپل هيواد ته ستنيدل. په لومړي پړاو کې د هيواد د۱۲ ولايتونو څخه ۵۰۲۰۰ تنه پوځيانو په دوو استقامتونو (حيرتان او کوشک) ووتل. د شوروي پوځيانو لومړی کتار چې شاوخوا ۱۲۰۰۰ تنه سپاهيان يې درلودل د ۱۹۸۸ کال د مې په ۱۵ د جلال آباد څخه د کابل په لور وخوزيد. په همدې ورځ په کابل ښار کې يو ستر ميټينګ چې د نجيب الله په شمول ګوندي او دولتي مشرانو پکې ګډون کړی وو جوړ شو. د دې پوځي کتار د ليدو لپاره د۲۲ هيوادونو څخه ۲۱۲ خبريالان راغلي وو چې په هغو کې د وارسا د ټرون د هېوادو سربېره د امريکې ، کانادا، بريتانيا، اطريش، فنلند، ايتاليا، هسپانيا، سويدن، لويديځ آلمان او جاپان خبريالان هم وو. د لومړي پړاو وروسته د شوروي پوځيان د افغانستان په شپڑو ولايتونو(کابل ، هرات، پروان، سمنګان، بلخ، بغلان) کې پاتې شول چې وروستۍ ډله يې د۱۹۸۹ کال د فبروري په پنځلسمه نيټه د شوروي د ځلويښتم پوځ د وروستي قوماندان او شوروي اتل جنرال ګروموف په مشری د حيرتان د دوستۍ له پله څخه تيره شوله او پخپله قوماندان د شوروي پوځيانو وروستی پوځي وو چې له پله تېر شو. ګروموف ترمز ته په رسيدو سره په هغه غونډه کې چې د شوروي پوځيانو د ورتګ په موخه جوړه شوې وه ويلي وو: « مونږ خپله دنده سرته ورسوله، مونږ خپل رسالت ادا کړ خو هغوی چې بيرته هيواد ته راستانه نشول د هغوی درد به مو آرام پرې نه ږدي .» ۱۰۶ / ۳۱۶ د افغانستان جګړه شورويانو ته په لويه بيه تمامه شوله د زياتو مالي لګښتونو او تاوانونو سربيره يې ۱۳۳۱۰ تنه پوځيان ووژل شول او۳۵۴۸۷ تنه ټپيان شول. د ملي روغې جوړې د تګلارې په اعلانولو سره شوروي پوځيان د ختيځ او سويلي سرحدي ولايتونو څخه د دې ولايتونو مرکزونو ته راوليږدول شول چې د هغوی سره ګډ افغان سرحدي ځواکونو هم دا سيمې پرېښودلې. د دې سيمو(ننګرهار ، کنر، ارګون، څمکنی، کندهار، هلمند، نيمروز، وازه خوا، خوست) څخه د سرحدي جزوتامونو د وتلو سره سم وسلوالو سيمه پيز مامورين او ددې سيمو حکومت پلوه اوسېدونکي ووژل چې په ځينو سيمو کې يې ډله ئيزه بڼه هم لرله. ډيری پدې اند وو چې دا د شورويانو له لوري يو عمدي کار وو چې له پښتنو څخه د خپلې ماتې غچ واخلي ځکه چې پښتانه د شوروي د اشغال په وړاندې د مقاومت اصلي ځواک ګڼل کيدل. د ژنيو د لوزنامې د پلي کولو لپاره د ملګرو ملتونو د څار ډلې په افغانستان او پاکستان کې ځای پرځای شوې وې . د سرغړونو

په اړه دواړو خواوو کابل او اسلام آباد ادعاوې کولې. « کابل شواهد ښودلي وو چې په دوامداره توګه د پولې څخه افراد او وسایل تېرېږي ،په سرحدي سیمو ډزې کیږي، د پوځي زده کړو دوام او د وسلو د دیپوګانو شتون، په هغو کډوالو فشارچې هیواد ته د ستنیدو لیوال دي، د دښمنۍ ډک سیاسي فعالیتونه او په هغوکې راډیویي تبلیغات. د پاکستان تورونه د بم ایښودلو پیښو او ورانکارۍ فعالیتونه وو.» ۳۸۸ /۴۷

خپلواکه دفاع

جهادي ډلو د ژنیو لوزنامه په هیواد کې جګړې ته د پای د ټکي د ایښودلو جوګه ونه ګڼله. تنظیمونو په خپله وسلواله مبارزه(جهاد) ټینګار وکړ او اعلان یې کړل چې د افغانستان په یوه سیمه کې به خپله موقتي اداره جوړوي او وروسته به ټاکنې ترسره کوي. د مجاهدینو دې اعلان ښودل چې هغوی به د رژیم تر نسکوریدو پورې جګړې ته دوام ور کوي. د دې سره سره شوروي اتحاد د خپلو سپاهیانو ایستل پیل کړل او وروستۍ ډله یې د ۱۹۸۹ کال د فبروري په پنځلسمه (۱۳۶۷ کال د سلواغې ۲۶) خپل هیواد ته ستنه شوله پدې ډول اشغال پای ته ورسېد. د ژنیو د لوزنامې له لاسلیک وروسته د لویدیځ په ډله ځیزو رسنیو کې د کابل د حالاتو ګوابښمن انځور کاږل کیده . د امریکې د اطلاعاتي مرکزونو د وړاندوېینې له مخې د شوروي لښکر د وتلو وروسته به د کابل حکومت د۳- ۶ میاشتو په ترڅ کې رانسکورېږي او مجاهدین به واک ترلاسه کړي. « له همدې کبله د۱۹۸۹ کال د فبروري په نهمه د متحده ایالتو د امنیت شورا جورج بوش ته مشوره ورکړه چې افغان مجاهدینو ته مرستې دوام و مومي.په دې وخت کې د افغانستان کین لاسي رژیم سره لدې چې د۱۹۸۹ کال د جنوري له لومړۍ څخه د شوروي اتحاد مالي او پوځي مرستې قطع شوې وې ، د لوړ مورال او د مادي او پوځي ذخیرو څخه برخمن وو. په عملي ډګر کې یې د سقوط هیڅ نښه نه تر سترګو کیده. » ۲۰۸ د شوروي عسکرو د وتلو په مهال(دسمبر ۱۹۸۸) په پیښور کې د صبغت الله مجددي ترمشرۍ لاندې د مجاهدینو موقتي حکومت اعلان شو.« د امریکایانو د انتظار خلاف د۱۳۶۸ کال په پسرلي کې د افغانستان د حکومت د ماتې نښې نه ترسترګو کیدلې لدې امله په پاکستان کې د امریکې سفیر(رابرت اوکلي) او د پاکستان صدراعظمې بینظیربوتو د افغانستان د مجاهدینو د ځواکونو له لوري د افغانستان د سرحدي مهم ښار جلال آباد د نیولو نقشه جوړه کړله.» ۲۰۸« د جلال آباد په ښار برید په دریو جبهو کې په پیښور کې د میشت افغان مجاهدینو په نامه بلواګرو د پاکستان د وسلوالو ځواکونو ، د بن لادن په مشرۍ د القاعده په نامه د سخت دریځ سازمان له لوري د۱۹۸۹ په پسرلي کې ترسره شو.» ۲۰۹ میرمن نسرین کتونا د هنګري دپلوماته ، د پوځي چارو ډاکتره او د افغانستان په قضیه کې م،م همکاري د جلال آباد جګړه د دویمې نړیوالې جګړې وروسته په نړیواله کچه ستره د پېچلو استخباراتي او اطلاعاتي عملیاتو سره مل جکړه ګڼي. مخکې لدې چې په ښار برید ترسره شي د مخالفینو او د هغوی د نړیوالو ملاتړو له لوري د افغانستان په دولت او وسلوالو ځواکونو کې پراخ استخباراتي کار پیل شو ترڅو وکولی شي سیمه ځیزچارواکي او پوځیان تطمیع یا جذب او هغوی په خپله ګټه استعمال، پدې ډول پوځ خپل مورال وبایلي او د جلال آباد د ښار نیولو ته لارهواره کړي. دا مهال د ننګرهار والي محمداعظم چې مخکې د مولوي خالص د اسلامي ګوند غړی وو او له دولت سره یو ځای شوی وو د فبروري په میاشت کې ښېر ته مجاهدینو ته ورغی او همدا رنګه د جنرال نوبهاري تر مشرۍ لاندې سرحدي قوتونو کې ګډوډي پیدا شوله او دا ځواک عملاً وپاشل شو. پداسې یوه وضعیت کې مجاهدینو پر ننګرهار ولایت برید وکړ. د دولتي امنیت د اطلاعاتو له مخې په جګړه کې ۱۳۰۰۰ مجاهدینو، ۲۷۰۰ پاکستاني ملیشو او ۱۳۰۰ عرب جنګیالیو ګډون درلود. د

مارچ په څلورمه ټانکونه او د بی ام ۲۱ يوه دستګاه د مخالفينو په لاس کې ولويدل او د مارچ په پنځمه د جلال آباد په ښار برید تر سره شو چې د پاکستان د توپچي ملاتړ يې درلود .ددې برید له امله جنرال ګل حبيب د۱۱ فرقې مرستيال شا تګ ته اړ شو او د فرقې سوق الجيش د وسلوالو مخالفينو تر ولکې لاندې راغی چې يوه اونۍ د هغوی په لاس کې وو. د فرقې تجهيزات چور شول او يو شمير پوځيان ګروګان ونيول شول. د مارچ په اتمه دولتي ځواکونو چې مشري يې د لومړي قول اردو قوماندان جنرال بارکزي لرله متقابل برید ترسره کړ چې پدې برید کې قوماندان شهيد شو. د وسلوالو مخالفينو د عملياتو رهبري عبدالرحيم وردګ د محاذ ملي د تنظيم اړونده غړي درلودله . په جلال آباد باندې د برید سره مل د هيواد په نورو ولايتونو(کندهار، هلمند، هرات ، لغمان ،غزنی ، خوست، کابل – حيرتان لار) هم د مجاهدينو(اشرارو) بريدونو دوام وموند. کابل هم د توغنديو هدف ګرزيدلی وو.ځرنګه چې د کابل – حيرتان لار د مسعود د نفوذ سيمه ګڼل کيده خو دا لار چې کابل ته د اکمالاتو يوازينۍ لار وه و نه ټرل شوه. که څه هم امريکايانو مسعود ته پنځه لکه ډالر ورکړي وو خو مسعود د دوو لاملونو له امله لار و نه ټرله. يو دا چې مسکو خوابدی نکړي او بل دا چې که مجاهدين په جلال آباد کې بريالي شوي وای د ده دريځ نه پياوړی کيده. په جګړه کې د هوايي قواوو او د لونا او سکاد توغنديو ټاکونکی رول ولوباوه . د جلال آباد د جګړې د ستراتيژيستانو پاليسي دا وه چې د ښار د نيولو سره سم به امريکا د مجاهدينو موقتي حکومت چې پايتخت به يې جلال آباد وي په رسميت پيژني او د هغه په پله به يې متحدين هم ګام ايږدي او خپلې مرستې به د مجاهدينو حکومت ته رسوي . هماغه دي چې د مارچ په لسمه د مجاهدينو د موقتي حکومت د ځوارلسو وزيرانو څخه د هغه د مشر په ګډون لس تنه وزيران د افغانستان د ننه د ديورند ټپل شوې کربنې ته نږدې د (شنای) په نامه روزنيز ګوريلايي کمپ کې غونډه وکړه. د غونډې وروسته مجددي خبريالانو ته وويل:«بله غونډه به مو د افغانستان به بله سيمه کې وشي.موږ د افغانستان په لور پر مخ روان يو. » ۲۰۸ د جګړې د پيل په مهال نجيب الله د شوروي دولت څخه وغوښتل چې افغان دولت ته د پوځي تجهيزاتو مرسته وکړي . پدې اړه د مارچ په دوولسمه د شوروي اتحاد د کمونست ګوند سياسي بيرو پريکړه وکړه چې افغانستان ته د پوځي تجهيزاتو مرسته بيا پيل شي او د شوروي دفاع وزارت ته لاندې دستور ورکړل شو:« د شوروي اتحاد دفاع وزارت دې مختلف توکي د څلورو ترانسپورتي کتارونو (۱۰۰ کامازه په هر يوه کې) د شوروي ملکي ډريورانو (په خپله خوښه) په واسطه او همدارنګه د تاشکند- کابل هوايي پل دې د شوروي د هوايي قواوو څخه د مرستې رسونې په موخه تنظيم کړي.» ۵۳۸/ ۴۹ د جلال آباد د جګړې په مهال د اپريل په شپږمه نجيب الله د روژې د مياشتې د رسيدو له امله له مخالفينو وغوښتل چې له جګړې لاس واخلي او هغوی ته يې د ائتلافې اداري د جوړولو وړاندیز وکړ خو کوم مثبت غبرګون تر سترګو نشو. همدا راز ولسمشر م، م ته يو ياددابښت واستاوه ترڅو د دې سازمان ځانګړي کتونکي د پاکستان او افغانستان د پولې په مختلفو سيمو کې ځای پر ځای شي چې هغې ته هم پام راونه ګرزول شو. دولتي ځواکونو د اپريل له پيل څخه د جګړې نوښت ترلاسه کړ او د جولای په پای کې يې مخالفين له تورخم څخه وشړل. د مخالفينو په لاس کې د لوېدلو څلورو ټانکونو څخه دوه له منځه يوړل شول او دوه يې مجاهدينو پاکستان ته ولېږدول. پدې جګړه کې د مخالفينو مرګ او ژوبله درنه وه چې د وژل شوو شمير د ۶۰۰۰ څخه تر۱۱۰۰۰ زرو او د ټپيانو شمير ۳۰۰۰ ، د دولتي ځواکونو تلفات ۳۰۰۰ تنه ښودل کيږي .همدا رنګه ګڼ شمېر ملکي وګړي شهيدان شول. د جلال آباد په جګړه کې د وسلوالو مخالفينو د ماتې لاملونه پدې کې وو چې جګړه د واحد مرکز له لورې نه رهبري کيده ، ترمنځ يې ګډه همکاري نه وه ، د جګړې په ډګر کې مجاهدين کله نا کله پخپلو کې سره نښتل چې څو ځله د اسلامي ګوند او محاذ ملي جنګيالیو ترمنځ نښتې وشوې، د جګړې

په پلان جوړونه او پلي کولو کې چې د پاکستان په پوځي اکادميو کې ترسره کيدل هم غلطۍ شتون درلود او د جګړې اکمالات هم نيمګړي وو. سربيره پردې مجاهدينو د منظمې جګړې د پرمخ وړلو تجربه نلرله .

د پاکستاني ډګروال محمديوسف په وينا « د جلال آباد د غميزې وروسته نور جهاد رونق تر لاسه نکړ.» ۱۵۴ / ۳۶۱ د دې جګړې له امله مجاهدين د پوځي پلوه کمزوري شول ، تنظيمونه نهيلي شول او ډيرى قوماندانان يې پدې هڅه کې شول چې د دولت سره خبرې پيل کړي. د جګړې وروسته د مجاهدينو د موقتي حکومت مشر مجددي ويلي وو:« زياتي جګړې مخته پرتې دي دا جګړه د هغې څخه چې مورږ فکر کاوه زياته موده به ادامه پيدا کړي. »۲۱۰د جلال آباد په جګړه کې د مجاهدينو ماتې د پاکستان په پرستيژ هم منفي اغيز پريښود اوهماغه وو چې د آی اس آی مشر تورن جنرال حميدګل له دندې ګوښه کړل شو. د جلال آباد جګړې د افغان پوځ ژمنتيا او مسلکي توب نندارې ته کيښود، پخپل ځان باور يې زيات شو او د واکمنۍ دريځ هم پياوړى شو چې البته وياړ يې جمهور رييس درلود.د شوروي اتحاد د سرچينو پر بنسټ د جلال آباد د جګړې وروسته د شوروي اتحاد څخه يو لوړپوړى پوځي پلاوى کابل ته ولاړ. دې پلاوى د ولسمشر سربيره د وسلوال پوځ د مشرتابه سره هم وکتل. د دې پلاوي د يوه غړي په وينا د هغوى سره د نجيب چلند هيښ کړ تردې چې پلاوي ته يې د کتنې پر مهال د ځښلو او خوړلو څه هم ورنکړل پدې نامه چې روژه ده. د دې پلاوي يو غړى د نجيب الله ، شهنوازتنې او غلام فاروق يعقوبي سره د ليدنې په اړه ليکي:«په افغانستان کې زما د استوګنې په مهال ما د نجيب الله سره څو ځلې ليدلي وو. خو دا ځل مې چې وليد د هغه کبر او غرور بلکل هيښ او حيران کړم. د ده له خبرې، چلند او پر ځان ډاډمنتوب څخه داسې معلومېدل چې هغه نجيب الله نه بلکې د يوه بل هېواد رييس جمهور دى...، تنې د زړه له کومې خوښ وو او په رښتينې ډول يې په حکومت او ګوند کې د وضعيت په هکله خپل ليدلورى را سره شريک کړ او د خلقيانو د ځپلو د امکان خبره يې هم وکړه خو د يعقوبي سره خبرو بله بڼه لرله چې ليوال نه وو څه ووايي.» ۴۹ / ۵۴۱ د شوروي جنرال په څرګندونو کې دوه ټکى د پام وړدي چې يو يې په خپل ځان او حکومت باندې د نجيب الله له کچې وتلى باور چې نور نو د هغه آس مخ په وړاندې ځغلي او برى يې حتمي دى او بل د پرچم له لوري د خلقيانو د ځپلو مسئله ده. د جلال آباد د جګړې څخه ولسمشر دا انتباه اخيستې ده چې نور نو مجاهدين د ده واکمنۍ ته ګواښ نه دي له همدې امله د وسلوالو او غيروسلوالو مخالفينو سره جوړجاړي ته اړتيا نه ليدل کيږي .پدې هکله د پخواني پاچا سلاکار او باجه مير محمدامين فرهنګ د ۲۰۲۲ کال د مى په يوولسمه د بهار په نامه د امريکا څخه خپرېدونکي تلويزيون سره په مرکه کې وايي:« نجيب پاچا ته يو ليک رالېږلى وو چې دى چمتو دى پاچا ته واک تسليم کړي او هغه د افغانستان د زعيم په توګه ومني. د پاچا له لوري ورته ويل شوي وو چې د دې وړاندېز په اړه به د خپلو سلاکارانو سره مشوره وکړي.خو کله چې د جلال آباد د جګړې وروسته د پاچا پلاوى کابل ته تللى دى، ګوري چې د نجيب په دريخ کې بدلون راغلى او پلاوي ته يې ويلي وو چې د ده په ټيم کې کار کولى شي.» د جلال آباد په جګړه کې د وسلوالو مخالفينو له ماتې وروسته نجيب الله او ملګري دې پايلې ته ورسول چې اوس نو د خپل سيال(خلقيانو) حساب او کتاب ته ورسيږي. د جلال آباد په جګړه کې د دفاع ،کورنيو چارو او دولتي امنيت منسوبين د وسلوالو مخالفينو په وړاندې جنګيدل او د جلال آباد په جګړه کې پوځ چې غوڅ اکثريت يې خلقيان وو ټاکونکى رول ولوباوه. تر دې چې د دفاع وزير شهنواز تنى د جګړې پر مهال پداسې يوه حالت کې په چورلکه کې جلال آباد ته ولاړ چې د جلال آباد د هوايي ډګر رانوې (ليکه) د وسلوالو مخالفينو او دولتي ځواکونو ترمنځ بېلوونکي کرښه وه. د خلقيانو د ځپلو په هکله بايد وويل شي چې هغه مهال د خلقيانو ځپل په

واقعيت کې په پوځ برید وو چې په پوځ د برید پایله د واکمنۍ کمزوري وه . سیاست هغه وخت بریالی سیاست دی چې هلته ټولو سیاسي کړیو ته د ګډون حق ورکړل شي نه دا چې نور حذف شي. نجیب هغه مهال ځواکمن کیده او حکومت یې ملاتړ ترلاسه کاوه چې په نظام کې شریکو ځواکونو په ګډه کار کړی وای لکه چې د جلال آباد په جګړه کې چې خلقیان او پرچمیان اوږه په اوږه و جنګیدل ، قربانۍ یې ورکړې او جګړه یې وګټله. که څه هم د شوروي لښکر د وتلو وروسته د رژیم دریځ پیاوړی شو او د جلال آباد د جګړې وروسته یې دریځ خورا غښتلی شوی وو. خو دې دا معنی نلرله چې نور به د نجیب الله آس مخ په وړاندې ځغلي او څوک به یې مخه نشي نیولی .

د پوځ د دړې وړې کولو نقشه

افسري کدرونه د هر پوځ د ملاتیرجوړوي او د هغوی لیدلوری ، رواني حالت او پوځي چمتووالی د پوځ په فعالیت او د سرتېرو په مورال مستقیم اغیزلري . د معاصرافغانستان د پوځ بنسټ د احمدشاه بابا په زمانه کې کیښودل شو او د امیرشیرعلي خان د واکمنۍ په مهال د منظمو تشکیلاتو او اصولنامو خاوند شو. پوځ د خپلې ودې په بهیرکې د ظاهرشاه په پاچاهۍ کې د وخت په عصري پوځي تخنیک سمبال شو. حربي ښوونځي چې د اردو د افسري کدرونو بنسټیز پوهنیز بنسټ ګڼل کیده تنکي ځوانان پکې روزل کیدل او هغوی ته به د معاصروعلومو د تدریس سره جوخت د وطنپالنې ، د هیواد د خپلواکۍ اوځمکنۍ بشپړتیا د ډاډمنې دفاع درس ورکول کیده چې د وخت په تیریدو سره د وطنپالنې روحیه پدې تنکیو ځوانانو کې په نه ماتیدونکي قوت بدلیدله.له بله پلوه دوو نورو مسئلو د دې ځوانانو په سیاسي – ټولنیز لیدلوري اغیزدرلود چې ملي روحیه یې پیاوړې او د یوه ډاډمن پوځي په توګه وروزل شي. یو دا چې په دې پوهنیز بنسټ کې خورا سخت مقررات د دې سبب کیدل چې هغه ډله ځوانان د هغو د زغملو وس پیدا کړي چې اکثراً له کلیوالي چاپیریال او زیارکښو کورنیو نه را وتلي وو. له بله پلوه په دې مؤسسه کې د هېواد د ټولو وروڼو قومونو استازي لیدل کیدل چې د یوې کورنۍ د غړو په څیر یې ژوند کاوه . دې دواړو لاس سره یو کړی وو چې د حربي ښوونځي زده کوونکی او د پوځ راتلونکی کدر ځان د ملي پوځ غړی وګڼي.کله چې د شوروي له یرغل وروسته پوځیانو او په تیره افسري کدرونو شوروي پوځیان پخپل هیواد کې ولیدل ځانونه یې سپک او توهین شوي شمېرل او د شوروي سلاکارانو سره یې چلند تغییر وموند . شوروي سلاکارانو دا حالت لیدلو او پوهیدل چې افغان پوځیان شورویان دوستان نه بلکې دښمنان ګڼي.

نویو واک ته رسول شوو پرچمیانو چې په پوخ کې یې اړین نفوذ او اغیز نه درلود یوازې په شوروي سلاکارانو ډډه لګوله او خپل سیالان خلقیان یې چې د پوځ د جزوتامونو مشري کوله د اشرارو سره په اړیکو لرلو تورنول او یا انتي سوویتیست (شوروي ضد) معرفي کول. له بله پلوه شوروي سیاسي او پوځي استازو مسکو ته د پوځ د ترکیب او فرکسیوني تړاو په اړه په دوامداره توګه رپوټونه ورکول او ځانګړي دستورونه یې تر لاسه کول. د کارمل لوی پوځي سلاکارد خپل یوه رپوټ په برخه کې د کې جې بې مشر اندروپوف ته لیکي چې په پوځ کې خلقیان اکثریت جوړوی اندروپوف هدایت ورکوي چې د پرچم پراختیا چټکه شي خو داسې څه پېښ نشول. دا د مسکو تلپاتي اندېښنه وه او بریالی نشو چې پوځ د پرچمیانو په ګټه واړوي . له همدې امله یې له پوځ څخه کرکه کوله او یوه ورځ فکرت احمدجانویچ تاباییف شوروي سفیر د کارمل پوځي سلاکارته ویلي وو: « دا پوځ ، دا لعنتي پوځ باید دړې وړې شي. »۷ / ۲۳۱ د سفیر لخوا له افغان پوځ نه کرکه پدې کې نه وه چې په هغه کې خلقیان ډېر دي

بلکې پدې کې هم وه چې افغان پوځ ربښتينې ملي پوځ دی چې نه يوازې د مسکو نه خوښيده بلکې واشنګټن ،اسلام آباد او تهران هم له هغه څخه کرکه لرله او د هغه د دړې وړې کولو په فکر کې وو. مسکو د اتيايمو کلونو په لومړيو کې د افغان پوځ د دړې وړې کولو په هڅه کې نه وو بلکې د هغه د تدريجي کمزورولو او بيا يې د دړې وړې کولو نقشې جوړولې.هغه مهال يې د پوځ بديل نه درلود ترڅو د شوروي لښکر سره ګډ د مخالفينو په ځپلو کې برخه واخلي . شورويانو د پوځ د کمزورولو لپاره چې دړې وړې کولو ته يې شرايط برابرول لاندې ګامونه پورته کړل :

- د کورنيوچارو په وزارت کې د اپراتيفي قطعو او نورو جنګي جزوتامونو جوړول.
- د قومي مليشو جوړول چې خبره يې فرقو ته ورسېده او زياتره يې د هيواد په لرکيو پورې تړاو درلود.
- د دولتي امنيت په چوکات کې د بل پوځ جوړول.
- د دولت له وسله والو مخالفينو څخه ځينې ډلې د دولت په لورجلبول .

پورتنۍ وسلوالې ډلې د اردو په پرتله له غوره امتيازاتو نه برخمنې وې . هغو ځوانانو چې د عسکري مکلفيت او احتياط د دورې تابع کيدل او د مختلفو لاملونو له امله چمتو نه وو چې د وسلوالو مخالفينو په ليکو کې ودريږي غوره دا ګڼله چې د پوځ پرځای نوموړو وسلوالو ځواکونو په تيره دولتي امنيت ته چې ښه امتيازات يې لرل مخه کړي او پايله يې د پوځ کمزوري کېدله چې د هغه د دړې وړې کولو لپاره يې لار هواروله. سربيره پردې يې آزاد خيال افسران د جګړې سختو جبهو ته لېږل چې د مرګ او ژوبلې احتمال يې ډير وو ترڅو پوځ د ډاډمنو وطنپالو افسرانو څخه بې برخې کړي. سره لدې د پوځ او سترو جزوتامونو په مشرتابه کې د ژمنو جنرالانو او افسرانو کمی نه وو او کولی يې شول د ملي ضد دسيسو او توطيو مخه و نيسي. له همدې کبله مسکو پدې هڅه کې شو چې په لومړي ګام کې د پوځ مشري هم پرچم ته ولېږدوي. مسکو خپل دې پلان ته رسيدل هغه وخت شوني ګڼل چې په ګوند کې د خلق او پرچم ترمنځ دښمنيو ته لمن ووهي ، دا دښمنۍ د ټکر ترکچې ورسوي او پدې ټکر کې د پرچم ملاتړ وکړي. د دې موضوع د ښې روښانتيا په اړه به د وخت د وسلوال پوځ د لوی څارنوال جنرال محمدهاشم نوري واورو. هغه يو سپېڅلی افسر، د آرام کرکټر خاوند او په مالي او اخلاقي فساد ککړ نه وو. لدې امله د خلقيانو او شوروي سلاکارانو له درناوي برخمن وو.اکثرآ شوروي سلاکارانو په مهمو مسالو کې د هغه سره سلا او مشوره کوله. نوري وايي:« د۱۳۶۶ کال د سنبلې په لومړۍ هفته کې مې د سترجنرال ورينيکوف سره ، چې د جمهور رييس مشاور و ، ملاقات درلود. دې ملاقات نږدې دری ساعته دوام وکړ.بحث ډېر اوږد و خو دلته به يې مختصر ټکي را واخلم. ما (نوري) خپل سوال داسې مطرح کړ: د شوروي اتحاد نظامي قوتونه له افغانستان څخه وځي ، تاسو مورږ اپوزيسيون ته لاس ټرلي تسليموئ ؟ او که لاس او پښې مو راته آزاد پرېږدئ؟ ورينيکوف په جدي لهجه راته وويل : ته ولې داسې فکر کوې؟ د ده د جدي لهجې په نظر کې نيولو سره مې دا سوال ټوکه وبلله ! په داسې حال کې چې چای ، شودې او بسکټ مو خوړل ، بحث دوام درلود. ما (نوري) وويل : مورږ د مستقلې دفاع لپاره تياري نيسو، خو هيله لرو چې تاسو مورږ ته دوه شرطه مهيا کړئ:

۱-انتخابات کول.

۲- ټول رزمي قوتونه (د څارندوی، خاد ، ګارد، قومي قطعات) په دفاع وزارت کې مدغم کړئ.

د ورينيکوف عکس العمل مې چې ولېد نو دريم سوال مې ونکړ ځکه ، ما ورته وويل چې مورږ د مستقلې دفاع لپاره تياري نيسو خو محترم ډاکټر صاحب تاسو ته ګزارشونه درکوي چې خلقيان کودتا کوي . ورينيکوف وويل : ما د نجيب سره په دې باره کې خبرې وکړې ، خو نجيب وايي دا به تهمت وي...، که ربښتيا ووايم له ورينيکوف څخه خفه را ووتلم ځکه هغه دپلوماسي را سره وکړه.

دوه ورځې وروسته د شوروي له سفارت څخه راته تيليفون وشو او د ملاقات غوښتنه يې وکړه. دا ملاقات په دريم مکرويان کې د ده په کور کې جوړ شو. هلته هم خوراکي مواد تيار وو. د هغه سړي د نوم سره بلد نه وم ... نوموړي يوازې پوښتنې کولې او ځوابونه يې اورېدل. د پوښتنو له محتوا څخه پوهېدم چې ستر جنرال ورينيکوف، سفارت ته خپل گزارش ورکړی دی. د سفارت د استازي غبرگون هم شديدالحن و. ده وپوښتل تاسي څنگه خپلواکه دفاع کولای شئ ؟ ستاسو امکانات کوم دي؟ ما دا ځواب ورکړ، چې موږ د هېواد سرتاسري پياوړی او مجرب گوند لرو او بله دا چې موږ پياوړی او مجرب وسلوال پوځ لرو... او برسېره پردې ښه تخنيک او لازم تجهيزات لرو. خو تاسو موږ ته دوه امکانه را کړئ. د سفارت نماينده خپل ښی لاس موټی کړ، په داسې حال کې چې غټه (بټه) گوته يې پورته نيولې وه په هوا کې يې يو منحني خط رسم کړ او د منحني خط د رسمولو سره يې يو ځای شپېلاق واهه او د خط په سر کې يې د نجيب الله نوم يادداوه د شپېلاق ... معنا يې دا چې د دواړو پېښنهادونو په صورت کې ملگری نجيب الله سرنگون کېږي . ما ورته وويل : ته کولی شي ماته رښتيا ووايي؟ ده وويل : هو، هر څوک چې د نجيب الله په مخالفت کې سر راپورته کړي ، که کابل د وينو په ډنډ بدل هم شي موږ به يې سرکوب کړو... ما ورته وويل چې که زما په خبرو باور نلرې ، نو نجيب الله ته دوه تختې کاغذ ورکړئ، په يوه تخته کې دې د هغو کسانو نومونه وليکې چې دغه کسان دې په سفارت خانو کې د مامورينو په توگه خارج ته ولاړ شي او په بله تخته کې دې وليکې چې دا کسان دې په کور کې کښي . يوځه معاش راکړي ځکه ډودۍ نلرو !! بالاخره مې ورته وويل : زه د شپې نوم نلرم ، ما خپل کور ته ورسوه ! بيا يې په توره ټنډه کور ته راورسولم.» ۱۷۰ / ۱۸۸ – ۱۹۰

ښايي پدې اړه دا پوښتنه پيدا شي چې ولې شورويانو ته نجيب الله دومره ارزښت درلود چې په کابل کې د وينود ډنډ په اوښتو سره د هغه څخه ملاتړ کوي ؟ د دې پوښتنې ځواب به د ميرصاحب کاروال څخه واورو:« د ملي دفاع وزير د نجيب الله سره د دفاع وطن د شورا په جلسه کې گډون لري ، د جلسې په پای کې شهنواز تنی ، نجيب الله ته پېښنهاد کوي :

داکټر صاحب ! که ممکنه وي زه او ته به يو څو دقيقې سره پاتې شو.جلسه ختمه ده دوی دواړه سره پاتې کېږي.

شهنوازتنی: ډاکټر صاحب ! زما او ستا تر منځ ولې فاصله پيدا شي ؟

شهنواز هغه ټول مشترک وجوهات چې د دواړو تر منځ په طبعي ډول موجود دي يادوي...، نو څه شی زما او تا ترمنځ نه تقسيمېږي ؟

ډاکټر صاحب نجيب الله : نو زه له خدايه نور څه غواړم، ته مې سراو سترگې يې ، ته مې وزر يې ...، د ډاکټر نجيب الله خوږې خبرې ډېرې زده وې چې بل څوک (مخاطب) جذب کړي. د ډاکټر نجيب الله خبرو په شهنواز تنې دومره تاثير کړی چې تنی يې کاملاً جذب کړی دی . لدې کبله شهنواز تنی ، ډاکټر نجيب الله ته وايي: ډاکټرصاحب ! کور دې ړنگ شه ، دغه تا ته د شورويانو توطيه ده !

نجيب الله : ډېره مننه چې زه د متوجه کړم، اوس پوه شوم چې ته مې ترهرچا نږدې دوست يې!

پدې ډول دوی دواړه د خوشحالۍ په فضا کې يو له بل نه رخصتېږي.

خو ډاکټرصاحب نجيب الله په سرسپردگۍ سره خپل صداقت کې جې بې ته ثابتوي او د خپل لوی مشاور (پولينيچکه) دفتر ته ورځي او د شهنواز تنې ټولې خبرې ور ته انتقالوي...

په بله ورځ د نجيب الله لوی مشاور(پولينيچکه) د ميرصاحب کاروال دفتر ته ورځي او ورته وايي چې د ملي دفاع وزير شهنواز تنی د شوروي ضد سړی دی ، د نجيب الله خبرې ټولې ميرصاحب کاروال ته بيانوي. په بله ورځ، کاروال د ډاکټر نجيب الله دفتر ته ورځي او نجيب الله ته د گيلې په شکل وايي چې د

دفاع وزير (تنې) له تاسو (نجيب الله) سره په وطني حساب يوه مرکه وکړه ، آيا ضرور وه چې دا موضوع دوستانو ته انتقال شي؟

ډاکټر نجيب الله : کاروالە ! ستا دې هم کور خراب شي ، دا اوس څو دقيقې د مخه زما لوی مشاور زما مخې ته ناست و او راته ويل يې : نجيب الله ! مه ناوخته کوه ، آمادګي ونيسه ، خلقيان در باندې کودتا کوي ... اوس نو زه د تا (کاروال) خبره ومنم او که د خپل مشاور خبره ومنم؟ مشاور خو پيسې راکوي ،سلاح راکوي ...نو ته خو هېڅ شی نه شې را کولی.» ۱۷۰ / ۲۵۶ - ۲۵۷ کله چې نجيب الله او تنی ګډ وجوهات (اسلاميت، افغانيت ، پښتونولي ، پکتياوالي ، د يوه ګوند غړيتوب) لري او سربېره پردې تنې يې د دفاع وزيرهم دی خو نجيب الله د شورويانو په اړه د تنې ليدلوری او اخېستنې هغوی ته انتقالوي ببله کومه شکه به د نجيب الله څخه په کابل کې څه چې په افغانستان کې د وينو د ډنډ د جوړېدو په بيه ملاتړ وکړي تر څو هغه په واک کې پاتې شي . مسکو چې د پرچميانو په واک کې د پاتې کېدو په موخه په هر کار لاس پورې کولو ته چمتو وو او خلقيان يې د پرچميانو بديل ځواک ګڼلو ددې بديل ځواک ځپل يې پدې کې شوني ګڼل چې خلقي پوځ دړې وړې کړي. هغه مهال د دواړو ډلو هغو مشرانو کوم چې د يوه پرمختللي افغانستان غوښتونکي وو د م، م د سولې د پروګرام د پلي کېدو په حساسو شېبو کې ورته په کار وو چې يووالی يې ساتلی وای . خو نجيب الله « د ۱۹۸۹ کال په وروستيو کې د هغوی (خلقيانو) د لېږانو په وړاندې په ځپونکو اقداماتو لاس پورې کړ.» ۴۹ / ۵۴۸ دې کارخلقيان اړ اېستل د نجيب الله په وړاندې ودرېږي. د وخت د صدراعظم شرق په وينا « ورانسوف چې د ا ، خ ، د ، ګ د يووالي لپاره د هلو ځلو مدعي وو خو په عمل کې د ده د سفارت پر مهال د خلق او پرچم تر منځ اختلافونه زياتېدل او اورېدل کېدل چې د ورانسوف په لارښوونه شوروي سلاکارانو د دواړو اړخونو د اختلافونو اور ته په پکه وهلو کې بې اغېزه او غلی نه وو.» ۳۸ / ۲۶۸

هغه مهال د ګوند د دوو سيالو ډلو تر منځ دښمنيو د را پنځولو په موخه شوروي سلاکارانو په خپل چلند کې داسې بدلون راوړ:

۱– د کارمل د واکمنۍ پر مهال شوروي سلاکارانو هڅه کوله چې په ګوند کې ماتيدونکی يووالی وساتي او کله به چې پرچميانو د خلقي کدرونو د ګوښه کولو يا زنداني کولو هوډ درلود شورويانو به د هغه ژوره ځارنه کوله چې د غچ اخيستنې په موخه نه وې شوې خو د شوروي پوځيانو د وتلو وروسته يې پرچميان هڅول چې خلقيان تر ځارنې لاندې ونيسي او حتی دوی د خلقيانو په اړوند د سمو او ناسمو رپوټونو په برابرولو کې مرسته کوله.

۲ - « کی جی بی نجيب الله ته خبرداری ورکړ چې د افغانستان د پوځ په وفاداریِ ډډه و نه لګوي ، له دې امله يې لازمې پيسې او تجهيزات ورکړل تر څو د جمهوري رياست نوی ګارد د لوړو حقوقو او امتيازاتو سره چې له يوه خصوصي پوځ پرته بل څه نه وو جوړ کړي. » ۲۵۹/۴۷ د شوروي سلاکارانو له مشورو او د کی جی بی د راپورونو له امله نجيب الله په پوځ په بشپړه توګه بې باوره شوی وو او « جمهوررئيس داسې ګامونه اوچتول چې پوځ په کابل کې کمزوری شي.»۴۹ / ۴۲۷ په پلازمېينه کې د پوځ کمزوري کول له دې امله مسکو ته ارزښت درلود چې وکولای شي ددې تشې نه په ګټه اخيستو سره په دفاع وزارت هم پرچميان واکمن کړي . د ولسمشرله لوري د اردو د کمزوري کولو له امله د شوروي سپاهيانو د وروستيو ټولګيو د وتلو په درشل کې اردو په داسې وضعيت کې وو چې د عسکري تعليمنامو د غوښتنو له مخې يې عملاً پوځي جګړه ئيزه وړتيا له لاسه ورکړې وه. لاندې رپوټ چې شوروي لوی سلاکار مسکو ته استولی وو د دې خبرې څرګند ثبوت دی. « د افغانستان وسله وال پوځ

ټولټال درې سوه زره تنه وو چې په هغه کې ۱۳۲۰۰۰ تنه اردو،سل زره تنه څارندوی ، اتیا زره دولتي امنیت او یوولس نیم زره تنه د ګارد منسوبان وو چې د اردو د اکمال کچه په سلو کې پنځوس،څارندوی په سلو کې شپیته او دولتي امنیت په سلوکې ۵ /۷۰ وه.» ۴۹/ ۴۲۵ د پوځي تعلیمنامې له مخې کله چې د یوه جزوتام د اکمال کچه په سلو کې د پنځوسو څخه لوړه نه وي هغه جزوتام د جګړې وړتیا نلري پردې اساس پوځ د جګړې پر مخ وړلو وړتیا نلرله.

د شوروي پوځیانو د وتلو وروسته افغانستان د تاریخ خپل حساس پړاو ته ورننووت چې هغه د رژیم پایښت وو. هر رژیم هغه مهال د پایښت څخه برخمن وي چې قوي مرکزي حکومت او غښتلي وسلوال ځواک ولري. سیاسي ډلو یې خپل اختلافاتونه یوه اړخ ته پرې اېښي وي او په ګډه د وسلوالو مخالفانو او بهرني ګواښونو په وړاندې مبارزې ته چمتو وي لکه څرنګه چې د جلال آباد په جګړه کې د وسلوالو ځواکونو ګډو پوځي عملیاتو دښمن ته ماتې ورکړه. خو د جلال آباد د جګړې وروسته نجیب ډا دمن شو چې د وسلوالو مخالفینو په وړاندې د درېدو وس لري هماغه دي چې د خلقیانو د ځپلو لپاره مټې را نغاړي چې منطقآ د خلقیانو منفي غبرګون یې درلود. له بله پلوه مسکو او واشنګټن د ژنیو د لوزنامې د تضمین کوونکو په توګه هم ظاهرآ د خپلو افغان متحدینو د غښتلتیا لپاره خپلو مرستوته ادامه ورکوله خو د پردې شاته پردې لګیاوو چې خپلو ډاډمنو چوپړیانو ته واک ته د رسیدو زمینه برابره کړي. مسکو ظاهرآ د م،م د سولې د پروګرام د پلي کولو اکټونه کول خو ټولې هڅې یې پدې څرخیدې چې هغه شنډ کړي. کرملن دې موخې ته رسیدل هغه مهال شوني ګڼل چې خلقیان وځپي او پوځ د اغېزمنو خلقي افسرانو څخه وځنډي او پدې ډول د پوځ مشري پرچم ته ولیږدوي او په راتلونکي ګام کې واک خپلو جهادي پروتوکولي ډلو ته ولیږدوي. هماغه دي چې نجیب الله هڅوي چې پر دفاع وزارت برید وکړي او نجیب الله هم ببله دې چې ددې کار ناوړه پایلو ته پام را وګرزوي په پوځ برید کوي چې په هغو به په راتلونکې برخه کې بحث وشي. نجیب الله د ولسمشر په توګه د خپل دې کار د ناوړه پایلو د درک وړتیا نلرله پداسې حال کې چې ډېرې افغانانو ددې کار د ناوړه پایلو د درک وړتیا لرله لکه څرنګه چې عبدالحمیدمبارز وایي: «که چیرې نجیب د دې اړخ (خلق) نه ځان نه وای لرې کړی د هرې توطئې په مقابل کې که له مسکو نه هم کیده مقاومت یې زیاتیده او مقاومت یې کولی شو. » ۸۸/ ۴۷

پدې اړه د کې جې بې - نجیب نقشه داسې وه چې دفاع وزیر شهنواز تنی په خپله خوښه له وزارت څخه ګوښه شي او پرځای یې پرچمي لوړپوړي چې ګوته دریو تنو کارملي جنرالانو(محمدنبی عظیمي، نورالحق علومي او محمدآصف دلاور) ته نیول کېده د دوی څخه یو مقررکړي . که احیانآ د دفاع وزیر له وزارت څخه په خپله خوښه ګوښه نشي په دفاع وزارت برید وکړي او د دفاع وزارت غبرګون د شهنوازتنې له خوا کودتا اعلان کړي او پدې برید کې اغېزمن خلقي افسران بندي او یا ووژني او په ځای یې پرچمیان مقرر کړي . خلقي لوري چې انقلاب او واکمنې یې خپل ګڼل پدې حساسو شیبو کې چې د انقلاب او واکمنۍ نه د خپلواکه دفاع سوال طرحه وو او د پرچم له لوري د مخالفینو سره د پټ جوړجاړي شاهدان وو چمتو نه وو چې د دفاع وزارت له لاسه ورکړي او د هغه له لاسه ورکول یې د خلقي غورځنګ د کمزوریدو سربېره د م ،م د سولې د پروګرام شنډیدل او د ثور انقلاب ماتې ګڼل. خو پربله خوا « د افغانستان د جمهوریت جمهور رئیس د خپل دریځ د پیاوړتیا لپاره له هرې وسیلې څخه کار اخیست چې خلقیان کمزوري کړي » ۴۹ /۵۴۸ او دا کمزوري یې د اردو د مشرتابه د ګوښه کولو له لارې شوني ګڼله. پرچمیانو د خلقیانو دې ډول هوډ ته چې چمتو نه دي د دفاع وزارت څخه تېرشي په کتلو سره خپلې هڅې دې ته راوګرزولې چې د دفاع وزیر اړ کړي چې په خپله خوښه استعفی ورکړي. د نجیب الله دا خبرې چې د تنې له خولې عظیمی ته ویلې وې:« مایې ټول صلاحیتونه سلب کړي ، جنرالان یې د هغه

له اجازې پرته نيسم ، مکافات او مجازات زه ورکوم او ځواکونه زه اداره کوم » ۱۲۹ / ۴۰۴ ښيي چې جمهور رئيس د دفاع وزير په يوه ستونزمن حالت کې درولی وو. سربېره پردې پرچمي لوړپوړو پوځيانو هم داسې چلند کاوه چې په پوځ کې يې د قوماندې او اداري د يووالي اصل چې د پوځ او ملکي اداري توپيرپه همدې مسئله کې دی له منځه وړلو او د دفاع وزير لپاره يې سرخوږی جوړکړی وو دغه څه هم د ولسمشر د همغږۍ او حتی دستور پرته نه تر سره کيدل. د ساري په توګه د هغه لومړي مرستيال او د کابل د ګارنيزيون قوماندان د وزير په وړاندې د اتمې فرقې بولندوی او د دې فرقې د يوه غونډ افسرانو ته چې د وزير له امر نه سرغړونه وکړي داسې هدايت ورکوي: «ما د فرقې قوماندان او د غونډ افسران راوغوښتل او ورته ومې ويل تر هغو پورې چې د تنې مساله نده حل شوې تاسې به د کابل په ګارنيزيون کې حاضري لاسليک کوئ او د تنې د اوامرو له اجرا نه به ډډه کوئ .» ۱۲۹/ ۴۹۶ همدارنګه « د ۱۹۹۰ کال د فبروري په مياشت کې د جلال آباد ځخه د دفاع وزيرشهنواز تنې د ليدو پر مهال د جلال آباد د جبهې قوماندان ډګرجنرال لودين (د پرچم د اړخ) د دفاع وزير هرکلي او ليدو ته رانغی او همدارنګه د قوماندانانو په غونډه کې يې ګډون ونکړ.» ۱۹۶/ ۸۲ سربېره پردې د تنې د لمسولو په موخه څه کم شپيته تنه خلقي جنرالان او افسران بيله دې چې وزير خبر وي دولتي امنيت بنديان کړل . پدې اړه «د وسله وال پوځ د سرقوماندانۍ په غونډه کې د نجيب الله او يعقوبي له لوري لنډ ګزارش ورکول کيږي چې ګواکې دا توطئه د مشاورينو لخوا د کيهاني امکاناتو په استفادې سره کشف شوې ده .» ۱۲۸/ ۱۹۵ پدې اړه د شوروي د مرکزي تلويزيون له خوا « په افغانستان کې د يوې توطئې د کشفولو او د عاملينو د نيولو خبر ورکول کيږي چې اکثريت يې افغان پوځيان دي خو د افغانستان تلويزيون دا خبر يوه ورځ وروسته خپروي.» ۱۲۸ / ۱۹۶ د شوروي اتحاد په تلويزيون کې د توطئې د خبر خپرېدل او وروسته د کابل د تلويزيون ځخه ددې خبر خپرېدل ښيي چې هرځه مسکو تنظيمول او کابل د هغې له مخې عمل کاوه. دفاع وزير له جمهوررئيس نه غواړي چې نوموړي افسران خوشي او يا د هغوی په اړوند لاسوندونه د ده په واک کې کيږدي خو ولسمشر دې غوښتنې ته ارزښت نه ورکوي. دا د دې سبب کيږي چې د دفاع وزير او ولسمشر ترمنځ اړيکې لا خړې پړې شي. هغه توطيه ګواکې چې شورويانو د خپلو کيهاني امکاناتو له مخې کشف او هغه يې په يوه تلويزيوني ويديو کې ثبت او د نجيب الله په واک کې ايښې وه . نجيب الله به دا ويډيو هر جګپوړي ملکي او پوځي کدر په تېره خلقيانو ته ورښودله ترڅو د تنې خلاف دريځ ونيسي . اړينه برېښي پدې مساله بحث وشي.

د ملي روغې جوړې د تګلارې په اعلان سره ټولو ګوندي او دولتي ارګانونو او په هغو کې د امنيتي چارو وزارتونو ته هدايت ورکړل شو چې د خپلو امکاناتو له مخې د سيمې د خلکو په همکارۍ د دولت له مخالفينو سره اړيکې ونيسي او هغوی د حکومت سره همکارۍ ته چمتو کړي .د همدغه دستور سره سم ، د دفاع وزارت اړوند د راکټو او هوايي دفاع قوماندانۍ يوې پوستې چې چهارآسياب ته څېرمه خير آباد کې ځای پر ځای شوې وه ، مشرتابه يې د هغې سيمې د سپين ږيرو په همکارۍ ، د سيمې له مجاهدينو سره اړيکې جوړې کړې وې. بېله کومه شکه د راکټو او هوايي دفاع قوماندان جنرال ولي شاه د دې اړيکو جوړولو رپوټ دفاع وزير شهنواز تنې ته ورکړی دی او د خپل شوروي سلاکار سره يې دا خبره شريکه کړې ده. شوروي سلاکاران د دافع هوا د پوستې د افسرانو اړيکې د مجاهدينو سره څاري او د خپلو امکاناتو له مخې يې ثبتوي او عکاسي کوي او هغه ولسمشر ته سپاري او پدې ډول ولي شاه او يو شمېر خلقي افسران د اشرارو سره د اړيکو د لرلو په تور زنداني کوي او د دافع هوا سياسی آمر د هغه په دفتر کې وژني او اعلانوي چې د دې توطيې د کشف له امله هغه په خپله ځان وژلی دی.

د کب د شپاړلسمې ډرامه

د ۱۹۹۰ کال د مارچ په پنځمه (۱۳۶۸ کال د کب شپاړلسمه) د کابل ښاریان یو ځل بیا د درنو او سپکو وسلو د ډزو او بمباریو شاهدان وو ، دا ډزې د دارالامان د تاریخي مانۍ شا وخوا او بمباریۍ په ارګ تر سره کېدلې. دولت دا پیښه سملاسي د تنې- ګلبدین کودتا اعلان کړه چې تردې مهاله دا پیښه د تنې د کودتا په نامه یادیږي. البته شاوخوا یو کال وړاندې په هېواد کې د تنې د کودتا اوازې خپرېدلې. هغه مهال واکمنۍ پدې ډرامه کې اسلام آباد ښکیل ګڼلو خو د ګوند د واکمنۍ د نسکورېدو وروسته پرچمیان په هغې کې د مسکو لاس ته هم ګوته نیسي. دا پیښه هراړخیزه څېړنه غواړي ترڅو لاندې پوښتنو ته ځواب و موندل شي چې په واقعیت کې څه پېښ شول ، لاملونه یې څه وو، کوم اړخ برید وکړ او د ښکېلو اړخونو موخې څه وې؟ خو واقعیت دا دی چې ددې پېښې یا ډرامې د پېړي سر له مسکو سره وو او موخه یې په پوځ باندې د پرچمیانو په واکمنولو سره لږکیو ته واک ته د لېږدولو لپاره د لارې هوارول وو . ددې لپاره یې باید خلقیان آو پرچمیان د پوځي ټکر تر کچې رسولي وای او پدې ټکر کې یې د پرچمیانو ملاتړ کړی وای . همدا لامل وو چې شورویانو په اصطلاح د خپلو کیهاني امکاناتو له مخې د یوې توطېې د کشفولو خبره کوله چې ګواکې ځېنې خلقي افسران له اشرار وسره اړیکي لري . د دې لاسوند پر بنسټ د۱۹۸۹ کال د نومبر په نیمایي کې شاوخوا شپېته تنه خلقي جنرالان او افسران د دفاع وزیر د خبرتیا پرته د دولتي امنیت له خوا زنداني شول چې د نجیب او تنې ترمنځ یې اړیکې ترینګړې کړې . له بلې خوا پټ او ښکاره لاسونه فعال وو ترڅو د هغوی ترمنځ مناسبات لا نور هم خراب کړي. د دفاع وزیر د۱۹۸۹ کال د دسمبر په دوهمه د جمهور رئیس سره د خبرواترو په ترڅ کې بریالی نشو چې د وزارت ستونزې او په هغو کې زنداني شوي جنرالان او افسران خوشي کړي . د دې بې پایلې کتنې وروسته وزیر پوځ ته د تیارسۍ امر ورکړ او د شپې ناوخته یې خپل دفتر ته یو شمیر خپل باوري افسران (جنرال محمدآصف شور د حربي پوهنتون استاد،جنرال عزیزالرحمن د۲۲ اکمالاتي لوا قوماندان، جنرال خان آقا باندیزی د افسرانو د عالی کورس قوماندان، ډګروال محمد کبیرکارواني د افسرانود عالی کورس استاد ، ډګروال نوراحمدناب د اوومې فرقې قوماندان، ډګروال خان محمد د راکټ د۹۹ لوا قوماندان، ډګروال دولت وزیری د اتمې فرقې درستیزوال، ډګروال عبدالمجید ارغستانی د اوومې فرقې سیاسي آمر، ډګروال عبدالغفور د ستر درستیزد قرارګاه د۲۳۵ قطعې قوماندان، ډګروال فیروزد دفاع وزارت د قرارګاه افسر) ورغواړي او د هغوی سره پردې پیښه چې له جمهور رئیس سره یې ډغرې وهلې دي مشوره وکړي چې راتلونکي ګامونه څه وي؟

د دې غونډې په لومړیو شېبو کې د راکټ د قوا قوماندان ډګروال خان محمد وزیر ته ویلي چې خادیستانو د نوموړې لوا د بطریو(توليو) اداره په لاس کې نیولې ده. تنې هغه ته هدایت ورکوي چې لوا ته لاړشي او د بطریو اداره د بطریو اړونده قوماندانان په غاړه واخلي او د ټلفون له لارې د خپلو اجرآتو رپوټ ورکړي.د حاضرینو لخوا مختلف نظرونه ورکړل شول او محمدآصف شور ویلي وو، خبره باید دې حالت ته نه وای رسېدلې اوس چې دا کار شوی دی باید چټک پوځي اقدام وشي. د دې وړاندیز په اړه وزیر ویلي وو چې مرکزي کمیټې (هدف د خلقي اړخ څخه دی) څلېرویشت ساعته وخت غوښتی دی. شور ورته ویلي وو: « ترملکه دې کړه ورکه دې کړه » او اضافه کوي چې پوځي عمل د ګوندیانو کار نه دی. په غونډه کې کومه پرېکړه نه ده شوې او وزیر حاضرینو ته ویلي چې پوځي چمتووالی ولري ، د راتلونکو هدایتونو انتظار دې باسي خو بیا هېڅکله هغوی ته د وزیر لخوا چې ټول دوهم ځل را وغواړي کوم هدایت ورنکړل شو. د دفاع وزیرلخوا پوځ ته د احضاراتو ورکول په واقعیت کې د اعلی

سرقوماندان په وړاندې بغاوت وو او انتظارايستل ځان وژنه وه. د دې غونډې وروسته بهيرونو او د تنې له دريځ او کړنو څخه ښکاري چې هغه د پوځي عمل هوډ نه درلود او لدې کار څخه يې موخه دا وه چې جمهور رئيس دې ته متوجه کړي چې پوځ يعنې خلقي اړخ له پامه ونه غورزوي. که داسې هم وي دا د تنې تيروتنه وه منطقآ د جمهورريس غبرګون دا وو چې څرنګه خپل ياغي وزيراو د هغه ملګري له ډګره وباسي. وايي چې له پاڅون سره لوبې د پاڅون کوونکو د ژوند سره لوبې دي خو هغه مهال دا نه يوازې د خلقي پوځيانو د ژوند بلکې د يوه سياسي خوځښت ، د پوځ او هېواد له برخليک سره لوبې وې. د تنې له لوري اردو ته د تيارسې له امر ورکولو وروسته بېله شکه جمهورريس د دفاع وزير او د هغه د ملګرو د ځپلو لپاره لارې چارې ټولې. هماغه دي جمهور رييس جنرال نبي عظيمي ته دستور ورکړ چې د احتمالي پوځي عملياتو(د دفاع وزير وفادارو ځواکونو سره د مقابلې او يا د هغوی د ځپلو) لپاره خريطې يا نقشې جوړې کړي. عظيمي هم دوې خريطې (نقشې)جوړوې . لومړۍ خريطه پدې موخه جوړه شوې وه که تنې بريد يا کودتا وکړي ولسمشر ته وفادار ځواکونه څرنګه د برید مخه ونيسي او بله په د دفاع وزارت د برید يا تعرض خريطه وه. ولسمشر دوهم وريانت تائيد کړې دی يعنې په دفاع وزارت او دفاع وزير ته په وفاداره جزوتامونو برید. دا بيا ښيي چې نجيب پدې پوهېدلو چې تنې د کودتا هوډ نلري بلکې دی پلان لري په دفاع وزارت برید وکړي او دا برید د تنې له خوا کودتا اعلان کړي.د احضاراتو د نيولو وروسته هغو حکومتي ځواکونو چې د دفاع وزارت په قرارګاه او وزير ته د وفاداره قواوو د ځپلو دنده لرله د کب په څوارلسمه او پنځلسمه د کابل په ښار کې پوروا (مشق اوتمرين) اجرا کړ ترڅو د راتلونکو عملياتو د ترسره کولو لپاره پوره آمادګي ونيسي. کله چې د خلقي اړخ مشرتابه د ولسمشر نه په ښار کې د دې ځواکونو د شتون وضاحت غوښتی هغه يې يوه تيروتنه بللې وه. همدا رنګه حکومت د کب په ۱۵ د مزارشريف د هوايی ګارنيزيون خلقي قوماندان جنرال ولي بندي کړ ترڅو د کب په شپاړلسمه د دفاع وزارت د برید په ورځ د دولتي ځواکونو خلاف کوم ګام اوچت نه کړي. وروسته لدې احضاراتو د کب په شپاړلسمه د دولتي امنيت ځواکونوپه دفاع وزارت برید وکړ او د راديو او تلويزيون له لارې يې دا پېښه د تنې – ګلبدين کودتا اعلان کړله.

ډګروال ارغستاني وايي چې د وزير له لوري د پوځي احضاراتو د اعلان څو ورځې وروسته د وزير ليدو ته ورغلی چې ميرصاحب کاروال هم هلته وو. د خبرو په ترڅ کې د پوځي احضاراتو خبره راپورته کيږي، تنې کاروال ته وايي: « ما خپل کار و کړاو نجيب مې متوجه کړ اوس ستاسو سياستوالو کار دی چې څه وکړئ ؟ کاروال ورته وايي بريتوره لکه چې وډار شوی. » کاروال ته د تنې له وينا او د دې خبرې نه چې يو وخت شاه محمودحصين وزير ته د پرچميانو له لوري د شکمنو فعاليتونو په اړه خپله انديښنه ښودلې وه ويلې وو :« مور د دفاع لپاره اړين چمتووالی لرو او پدې هکله د انديښنې ځای نشته. »۱۸ / ۴۵۴ معلوميږي چې تنې د پوځي عمل يا کودتا په فکر کې نه وو . خو داسې ښکاري چې د خلقيانو په مشرتابه کې داسې کسان هم وو چې پوځي مخامختيا ته يې لمن وهله .او د هغې د ناوړه پايلو د درک وړتيا يې نلرله او يا ډاډمن وو چې پدې سيالۍ کې بری د دوی سره دی هغه ډاډ چې په بشپړ ډول ناسم وو .هغوی پدې نه پوهيدل چې د دوی يو شميرخلقي جنرالان او افسران لامخکې نجيب خپل کړي دي او يا د وطنجار او انجينرنظرمحمد سره چې د نجيب الله ملاتړي وو اړيکې لرلې او دوه ګونی رول لوبوي . لکه څرنګه چې پدې هکله دستګير پنجشيری ليکی:« د جنرال هاشم زرمتي، جنرال شيخ محمدباور او د ستردرستيز د څو تنو افسرانو سرونه د محمداسلم وطنجاراو د ډاکټرنجيب د واکمن فرکسيون له ګريوانه راووتل.» ۲/ ۱۵۱ لکه څرنګه چې د شيخ محمد باور نوم ياد شو چې هغه د نجيب د فرکسيون سره تړاو درلود هغه به له محمدآصف شور واورو. هغه وايي « په ۱۹۸۵ د لنډې مودې

کورس لپاره مسکو ته استول شوی وو چې دې کورس ته باور او جنرال قادر اکا هم استول شوي وو. يوه ورځ باور چې جنرال قادر اکا هم ناست وو را ته وويل نجيب ، وطنجار او ګلابزوی وحدت کړی دی او نور بايد د پرچمي او خلقي خبرې ونشي . شور وايي هغه ته مې و ويل د پکتيا والو او زرمتيانو يووالی به دا ګوند لا نور هم مردار کړي.» دا د دې ښکارندوی دي چې شيخ محمد باور د نجيب د واکمنېدو وړاندې د هغه سره لکه وطنجار پټ تارونه غزولي وو. په هغو څو تنو کې چې د دسمبر په دوهمه وزير ورغوښتی وو داسې کسان هم وو چې په اصطلاح د تنې د کودتا وروسته چې څه کم زر تنه خلقيان بندي شول او له اتيا تنو زيات شهيدان شول هغوی ته چا څه ونه ويل او خپلو دندو ته يې دوام ورکړ. دا د دې واقعيت ښکارندوی دی چې د تنې سره دا ډول کسان لږ نه وو چې دوه ګونی رول يې لوباوه . څرنګه چې د لوبې د پړې سر له مسکو سره وو شورويانو دواړو اړخونو ته د غلطو او لمسوونکو اطلاعاتو او مشورو د ورکولو له لارې زمينه دې ته برابروله چې هغوی د پوځی مخامختيا تر کچې ورسوي. د ساري په توګه په مسکو کې سفير ګلابزوی پنجشيري ته ويلي وو: « که چيرې د نجيب د امنيتي دستګاه د برېد په وړاندې سوله ييزمقاومت ونشي نجيب د منظم اردو د کمزوري توب لپاره ښايي د خلقيانو اته سوه تنه غوره خلقي افسران د شفا ترنامه لاندې بنديان کړي او پدې نيرنګ سره د ځينو تنظيمي مشرانو د داخلي قوماندانانو سره د پردې شا د سياسي معاملو زمينه برابره کړي. د هغه د خبرتيا سرچينه د افغانستان لپاره د شوروي اتحاد د بهرنيوچارو د وزير شيواردنادزې د شوروي دولت د کميسيون نږدی همکاران وو .» ۲/ ۱۴۴ شوروي اړخ ګلابزوی ته د نجيب له لوري د شاوخوا اته سوه خلقي افسرانو د بندي کولو خبرداری ورکوي او پر بله خوا نجيب ته د خلقي پوځيانو داسې اسناد چې ګواکې د کيهاني امکاناتو له مخې يې يوه توطېه کشف کړې ده چمتو کوي. له بده مرغه دواړو خواوو ونشوای کړای د مسکو دا کرغيړنه لوبه درک کړي. هغه شمېره افسران چې شورويانو ګلابزوی ته ويلي وو هغومره کسان نجيب بنديان هم کړل . دا بيا ښيي چې مسکو بشپړ معلومات در لود چې څومره خلقيان بايد زنداني شي. شوروي اړخ زمونږ د خلکو د هغې مشهورې خبرې پر بنسټ عمل کاوه چې غله ته وايي غلا وکړه او د کورخاوند ته وايي ويښ اوسه. شورويان چې خلقيان کمزوري کړي د وطنجار ، انجينر نظر او رازمحمد پکتين سربېره د امين پلويان هم د نجيب سره همکارې ته وهڅول چې ښه ېلګه يې د دستګير پنجشيري لاندې خبره ده : « د څرخي پله په زندان کې مې د حفيظ الله امين د دولت د استخباراتي دستګاه د رييس اکبري څخه خبر شوم د شوروي اتحاد د بهرنيو چارو پخواني وزير شيوارد نادزې د نجيب او د حاکم فرکسيون د سازماني ، سياسي او پوځي دريځ د پياوړتيا لپاره د داکټرشاولي او کريم ميثاق سره په کابل کې ليدنې کړې وې چې د خلق د فرکسيون د دريځ په کمزورې او پاشلتيا کې يې لاسوهنې کړې او فعال رول لوبولی وو.» ۲/ ۱۶۷ د تنې لخوا اردو ته د تيارسې د امر ورکول ولسمشر ته ښه لاسوند شو چې د تنې د کودتا په اړه پراخ تبليغاتي کمپاين پيل ،تنې په اذهانو کې د يوه کودتايي وزير په توګه وټکوي او ضمناً د خلقيانو د ځپلو لپاره بشپړ چمتووالی ونيسي. نجيب الله د دفاع وزارت د ځپلو په موخه کابل ته د شمال نه د مليشواو پرچم ته د وفاداره ځواکونو په را ليږدولو او نورو سيمو ته د کابل نه د دفاع د وزارت د ځواکونو په استولو لاس پورې کړ ترڅو په پلازمينه کې پخپلو وفاداره ځواکونو متکي شي او په ډاډمنه توګه وکولی شي د دفاع وزارت ځواکونه وځپي.

اوس به وګورو چې پدې پوځي مخامختيا کې بری د کوم اړخ په برخه وو؟

د ثورانقلاب په بشپړتيايي پراو کې پرچم د بشپړ نوښت خاوند وو. د ګوند په کورنۍ مبارزه کې د خپل سيال د وهلو لپاره يې متحدانه عمل کاوه. دې حالت دوی سره راتولول د مشرتابه اوعادي غړو د ناخوښۍ اسباب يې نه برابرول . استخباراتي اداره په بشپړه توګه د پرچم په لاس کې وه او د خلقي اړخ له کورني

حالت نه يې اړين معلومات درلود. د بهرنيو ،سرحدونو، مالیې او د قبايلو وزارتخانې او بانکونه د پرچم په لاس کې وو، د مسکو او د وارسا د تړون د دولتونو له ټينګ ملاتړنه هم برخمن وو. ډله ييزې رسنۍ هم د پرچم د فرکسيون په لاس کې وې. دا هغه مثبت عوامل وو چې د پرچم د ډلې بريا پرې تړلې وه. خلقيان نه يوازې چې له يوه ژور کورنۍ بحران سره لاس او ګريوان وو بلکې په لاندې دوو د ښمنو ډلو ويشل شوي وو :

۱. هغه ډله خلقيان چې د شوروي له تيرې وروسته په واک کې وو.
۲. هغه ډله خلقيان چې د امينيانو په نامه بنديان او يا بيکاره شول .

کله چې نجيب په واک کې د شريکو خلقيانو د ځپلو تصميم ونيولو د امين پلويانو ته مراجعه وکړه له زندانه يې خوشي او په لوړو څوکيو يې مقرر کړل. هغه خلقيان چې له زندانه راوتلي وو او يا په زندان کې شپې او ورځې تيرولې پرچميانو او نجيب پلوه خلقيانو ورته ويل چې دوی د هغو خلقي مشرانو لخوا په زندان کې اچول شوي دي چې د پرچم سره په واک کې شريک دي. پدې اړه عبدالرشيدجليلی او د هغه سره له بنده خلاص شوو کسانو ته ويل شوي وو : « دومره موده چې په جيل کې پاتې شوئ ستونزې موجودې وې او اوس چې ستونزې له منځه ولاړې نو خوشي شوئ ، ددې ټکو نه مراد دا و چې هغه ډله خلقيان چې د حوت د شپاړلسمې نيټې کودتا په تورجيل ته واچول شول ګڼي. » ۱۰ /۱۷۳يوه مسئله چې د خلقيانو د ګډ دريځ د غوره کولو مخه يې نيوله خلقي اړخ منل شوي مشران نلرل ځکه تره کی او امين او هغوی هم د واک پر سر په سيالۍ کې له منځه ولاړل. د پرچم او خلق دا ډول وضعيت ددې سبب کېدلو چې پرچم د واکمن فرکسيون له دريځه د خپل سيال د کمزورولو ، دعامه اذهانو د خپلولو، د ډاډمنو پوځي قوتونو د راټولولو،د کابل نه دفاع وزير ته د وفاداروځواکونو د ايستلو او د احتمالی عملياتو د پرمخ بيولو لپاره بشپړ چمتووالی ونيسي.

پر بله خوا خلقيانو لومړی بايد پخپلو کې د اعتماد فضا را منځته کړې وای چې لاسته راوړنې يې نه لرلې. لدې وروسته خلقي مشران(نيازمحمد مومند، دستګير پنجشيری، ميرصاحب کاروال ، صالح محمد زېری، عبدالرشيد آرين، جنرال نظرمحمد،خليل الله کوهستاني او ګلداد) د وضعيت د هراړخيزې څېړنې په موخه د ډسمبر پر نولسمه يعنی يوه اونۍ وروسته له هغه چې د دفاع وزير پوځي احضارات اعلان کړل د پنجشيري په کور کې راغونډيږي او له خبرواترو وروسته دې نتيجې ته رسيږي :« د افغانستان د مسئلې پوځي حل روښانه راتلونکې نه لري ...، لدې امله بايد په ډله ييزه توګه مبارزه وشي ترڅو د خلکواو وسله وال پوځ غوښتنې د سوله ييزې لارې د نړيوالو بنسټونو او د م،م د سازمان ترڅارنې لاندې عملي شي .» ۲ / ۱۴۵ ددې غونډې بل برخه وال ګلداد د خپل کتاب(۴۴۴- ۴۴۸) مخونو کې بشپړ توضيحات ورکړي دلته به يې لنډيز راوړل شي. « پنجشيري له مسکو څخه دا معلومات راوړي چې نجيب غواړي اته سوه خلقيان محاکمه کړي. د غونډې برخه والو د شته معلوماتواو د پنجشيري د نويو معلوماتو له يوځای کولو وروسته دې پايلې ته ورسېدل چې نجيب الله او يارانو يې په بې جګړې ، غلې او تدريجي کودتا باندې لاس پورې کړی دی. په غونډه کې اصلي پوښتنه دا وه مورږ څه وکړو، آيا مورږ پر دوی باندې پوځي برید وکړو او که غلي پاتې شو؟ د خبرو په لومړي پيل کې د متقابل کلک ځواب ورکړې نظر درلودونکو کسانو تله درنه وه. د پوځي عمل په پايلو له بحث وروسته ټول په يوه اتفاق دې پايلې ته ورسېدل :

۱- د پوځي عمل مرګ او ژوبله به خامخا په لوړې کچې وي . مورږ د هغې مرګ ژوبلې مسؤليت پر غاړې باندې نشو اخستلی.

۲ – په دغې ګډوډ ګوندي او دولتي حالت کې چې د ډېرو کسانو دريځ ناڅرګند دی، د هېڅا برې تضمين

کېدلی نشي.نو په دغسې خړې پړې فضا کې د دومره غټ مسؤليت پر غاړې باندې اخېستل هم له لېونتوب څخه بل څه نشي کېدلی.

۳-که مرګ او ژوبلې ته هم ملا وتړل شي او داسې هم ومنل شي چې بری به هم ترلاسه شي . نو له بري څخه وروسته به امنيت څنګه وساتل شي؟ ځکه ، دولت په همدې اوس حالت کې له ډېرو او ګڼو ستونزو سره مخ دی. هغه مهال خو امنيتي قوتونه هم د شمېرې له مخې لږترلږه نيمه يې را ټيټېږي او هم يې مورال کمزوری او ټيټېږي.

۴- له دغو ټولو ستونزو څخه زياته ستونزه د امنيتي ارګانونو د وسلو،مهماتو او خوراکي توکو اکمال دی. دغه سترمشکل به څرنګه حل کېږي؟ د امنيتي ارګانونو تر څنګ ، د نورو دولتي ارګانونو د منسوبينو تنخواګاني او کوپراتيفي توکي به له کومه کېږي او څرنګه به ورته رسول کېږي؟ همدا ډول د عام ولس د لومړنيو اړتياوو توکو پيدا کول ، بازارونو ته رسول او اکمالول بله غټه ستونزه او دروند کار دی.دغه ټولې ستونزې او ورسره نورې اقتصادي او ټولنيزې ستونزې به څرنګه حل کوو؟» ۸۴۷/ ۱۰۵ په غونډه کې پردې هم خبرې وشوې چې د يادوو شويو اړتياو پوره کولو سرچينه شوروي اتحاد دی. که مورږ په پوځي زور واک ترلاسه کړو شوروي اتحاد به مو ملاتړ ونکړي بلکې که په ښکاره نه وي په پټې به مورږ له ماتې سره مخ کړي. برخه وال دې پايلې ته ورسېدل چې د مخامختيا پرځای د پخوا په شان د حکومت سره همکاري وکړي خو هڅې به وکړي چې بېګناه بنديان شوي افسران را خلاص کړي ، د ګوند د ننه به سياسي مبارزه چټکه کړي او د ګوندي کنګرې جوړولو لپاره به خپلې هلې ځلې لا ګړندۍ کړي.

د دې غونډې يوه ورځ وروسته (پنجشيری، مومند، جنرال نظرمحمد، ګلداد) د نجيب سره وکتل او دې موافقې ته ورسېدل چې د دفاع وزير به خپلې دندې ته ادامه ورکوي، په پوځ کې د امراو قوماندې او د مراتبو سلسله مراعات شي ، د افسرانو څارنه او زنداني کول دې ودرېږي او بنديان شوي افسران دې خوشي شي ،د تنې د پوځي شورا غړي به ترڅارنې لاندې نه نيول کېږي ،دا شورا به منحل او دفاع وزير به د سترډرستيز په غونډه کې خپل وروستي کړه وړه سؤتفاهم ګڼي. دا پلاوی دوه ورځې وروسته د شوروي سفير سره ګوري او د نجيب الله سره د دوی د کتنې په اړه معلومات ورکوي او د ولسمشر او دفاع وزير تر منځ د کړکېچ د حل په موخه د خلقيانو دريځ ورسره شريکوي. پدې کتنه کې شوروي سفير د تنې وروستۍ کړنې غندلې وې. لدې وروسته سفير په سفارت کې د نجيب او تنې ترمنځ جوړه وکړه او يوه يوولس ماده اي لوزنامه يې هم سره لاسليک کړه. د لوزنامې په اړه د محمد کبير کارواني له خوا له وزير څخه د تضمين کوونکي اړخ پوښتنه شوې وه چې هغې ته ځواب شتون نه درلود. د موافقې زيات شمير ټکي د دوو- دريو ورځو په ترڅ کې عملي شول. کله چې د دواړو اړخونو ترمنځ د توافقاتو عملی کيدل پيل شول تنې او کاروال د ولسمشر کور ته د وطني دود او دستور له مخې ورځې ترڅو د هغوی ترمنځ خوابدي او سؤتفاهم په بشپړ ډول له منځه لاړشي. پدې هکله د کب د شپاړلسمي ډرامې وروسته نجيب په يوه وينا کې وويل چې ګواکې ده تنې ته ميلمستيا وکړه، آشک يې ورته پاخه کړي وو چې د ده خلاف له کړنو لاس واخلي خو هغه په کودتا لاس پورې کړ.البته چې د دسمبر د دوهمې وروسته د نجيب او تنې ترمنځ په بشپړ ډول اړيکې شلېدلې وې. د توافقاتو له عملي کېدو او د نجيب او تنې د ملاقات وروسته نجيب الله د سياسي بيرو په غونډه کې رپوټ ورکړ چې «مسايل حل شوي ،ملګري تنې هم تيروتنه وکړه او ما هم جدي چلند وکړ ځکه چې مورږ د جګړې په شرايطو کې يو ټول سؤتفاهمات حل شوي او سر د نن نه داسې شی زمورږ ترمنځ نشته چې حل نشي. »۱۲۸ / ۲۰۱ لدې وروسته تنې د سياسي بيرو او د وطن د دفاع د شورا په غونډو کې بېرته ګډون کوي.

د هغه مهال د يوې غونډې په اړه يادونه اړينه ښکاري چې د کب د شپاړلسمې ډرامې سره تړاو لري. ددې غونډې د برخه وال ګلداد په وينا د دې پېښې څلور ورځې وړاندې د کب په دوولسمه د کريم ميثاق او د زندان څخه د امينيانو په نامه را خوشې شوو خلقيانو د نوښت له مخې د پنجشيري په کور کې غونډه وشوه. په غونډه کې زيري ، پنجشيري ، ګلداد او عبدالرشيد آرين له يوه اړخ او ميثاق، شاولي ، جوزجاني او غوربندي له بل اړخه برخه لرله. « د ناستې د ګډون کونکو مشرانو د خبرو پيل داسې وښودل شوله چې ګڼې د دغې ناستې موخه، په اصطلاح د امين ډلې نورو خلقيانو سره د بېرته يوځای کول او اتفاق جوړول دي. خو له څو خبرو ښکته پورته کولو وروسته ، رکارډ د اتفاق جوړولو له خبرو څخه واوښتلو او خبرې پر کودتا کولو او نه کولو باندې را وخرخېدلې او پيل شولې. ميثاق، جوزجاني ، غوربندي او شاه ولي به په خپلو خبرو کې په تکرار سره داسې وانمود کوله ، لکه دغه خلقيان کوم چې په دولت کې پاتې او بنديان شوي نه وو، کودتا کوي او دوی هڅې کوي چې هغوی له دغې کار څخه منع کړي.زېرې او پنجشيري به بيا په تکرار سره دا ورته ويل چې مورِ کودتا نه کوو . خو که چيرې ستاسو پر نجيب الله زور او وس رسېږي ، نو دا هڅې وکړئ چې هغه پر مورِ باندې له کودتا کولو منع کړئ. دا خبرې دومرې تکرار او ګرمې شولې چې د پنجشيري له خولې څخه دغه خبره ور ووتله: تاسې لکه چې نجيب الله توظيف کړي ياست . تاسې لکه چې غواړئ له مورِ څخه داسې خبرې وباسئ چې د دولت د پالیسۍ ضد وي. خو مورِ داسې پټ څه نلرو چې ستاسو په درد وخوري. د پنجشيري د خبرو لهجه او شکل داسې وو چې ګڼې تاسې زمورِ خبرې ثبتوئ او بيا يې نجيب الله او د امنيت وزارت مسؤلينو ته رسوئ ... ، زمورِ د هغې ناستې خبرې اوږدې وې ، خوکومه پايله يې نلرله. زمورِ هغه خبرې له دې امله بې پايلې پای ته ورسېدلې چې دوی ظاهراً د اتفاق جوړولو خبرو په نوم باندې راغلي وو ، خو موخه يې بله وه . د هغې موخې د پرې سر زمورِ په لاسونو کې نه وه ، بلکې د هغې موخې د پرې سر د نجيب الله او د هغه د يارانو او په خاصه توګه د شورويانو په لاسونو کې وه. زمورِ د بې پايلې خبرو په پای کې وټېبل شوله چې کومه بله ورځ به هغو خبرو ته دوام ورکوو. خو د هغې ناستې په دويمې ورځې باندې ، چې د کب ميا‌شتې څوارلسمه نېټه کېدله ،زما دفتر ته استاذ عبدالکريم فکور راغی. هغه ماته يوه پاڼه ليکلی کاغذ راکړلو او ويې ويل چې دغه اعلاميه (شبنامه) ميثاق، شاه ولي ، غوربندي او جوزجاني خپره کړې ده ...، دغو مشرانو په هغې پاڼې کې داسې څرګنده کړې وه چې دوی پرون د زېرې، پنجشيري، آرين او ګلداد سره ناسته لرله . د ناستې ګډون کوونکو د خپلمنځي اتفاق پر خبرو برسېره ، د کودتا په اړه هم خبرې سره وکړې. خو هغوی(زېرې ، پنجشيري، آرين او ګلداد) د خلقيانو له لوريه څخه د کودتا کولو امکانات نه ردول...، ما هغه شبنامه سر ترپايه ولوستله، داسې راته وبرېښېدله چې هغه خادېستانو له لوريه څخه ، مخکې له مخکې ليکل شوې وه او دوی ته د نجيب الله او يا يعقوبي په لاس باندې ورکړل شوې وه. ځکه په هغې شبنامې کې هغه ډول خبرې کومې چې مورِ پخپل منځ کې پرې غږېدلې او بحث مو پرې کړی وه ، هغه خبرې نه په سترګو کېدلې...، زما په فکر، ښه خبره دا وه چې د نجيب الله واکمنۍ له ړنګېدو څخه وروسته ،هغو مشرانو چې اعلاميه (شبنامه)، د دوی په نومونو باندې خپره شوې وه ، که دوی نه وه خپره کړې نو په رسنيو کې رد کړې وای. خو دوی لا تراوسه پورې په هغې خبرې باندې غلي دي.» ۱۰۵/ ۸۶۰ – ۸۶۳ يو شمېر خلقي کدرونه پدې اند دي چې د امينيانو په نامه ځينو خلقيانو د ولسمشر او دفاع وزير ترمنځ مخامختيا کې د ولسمشر ربښتيني ملاتړي وو چې دا شب نامه يې څرګنده بېلګه ده. که څه هم د امين پلويانو کوم منظم تشکيلات نلرل خو ميثاق او شاه ولي پر هغوی اغېز درلود. البته د شوروي يرغل وروسته په ۱۳۶۰ کې د « جنبش اصولي در حزب دموکراتيک خلق افغانستان » په نامه کله ناکله اعلاميې خپرېدې چې بنسټ ايښودونکي يې امين پلوه خلقيان وو چې کليدي کسان يې

عبدالکريم ميثاق ، بسم الله محشور او محمد يونس فکور وو. دوی د خلقيانو څخه د امين په نامه بندي شوو خلقيانو ته د مرستې په نامه پيسې ټولولې خو دا مرستې غوڅ اکثريت بنديانو ته نه دي رسېدلې .ددې غورځنګ د اعلاميو منځپانګه اشغال ضد او د هغو خلقيانو خلاف وه چې د کارمل په حکومت کې شريک وو.د شوروي اشغال پر مهال چا ندي اورېدلي چې د دې اعلاميو د خپرولو له امله د دې غورځنګ کوم غړی د اشغال زېرنده حکومت له لوري تر څارنې لاندې نيول شوی وي که څه هم په اعلاميو کې اشغال غندل کېده . عجيبه خو لا داده ميثاق د دې غورځنګ !؟ مشر په خپل کتاب کې ددې غورځنګ مازې نوم هم نه دی اخېستی. داسې ښکاري چې ددې خوځښت ترشاه مسکو- کارمل او يا خاد ولاړ وو او موخه يې د خلقيانو مصروف ساتل او د يوبل خلاف درول او مشرانو يې د پاک زړوخلقيانو د مرستو څخه ګټه پورته کوله.

د خلقيانو د کب د دوولسمې نېټې د غونډې په هکله د دستګيرپنجشيري په وينا پر درو مسئلو د نظر اختلاف وو او پريکړه وشوه چې پرهغو به په راتلونکي کې بحث ته ادامه ورکوي او خپل نظريات به سره تبادله کوي خو ددې غونډې په اړوند به د کومې اعلاميې له خپرولو څخه ډډه کيږي. د اختلاف ورټکي دا وو:

الف – د کنګرې مساله

د کارمل – نجيب سره په واک کې شريک اړخ د کنګرې د رابللو ليوال وو خو مقابل لوري(د امين پلويانو) ويل چې د کنګرې د دايريدو لپاره شرايط چمتو نه دي چې د ګوند ټول ځواکونه پکې برخه واخلي او دليل يې دا وو چې يو شميرملګري يې په زندان کې بنديا ن دي.

ب- د وسله وال پوځ د امتيازاتو مساله

لومړی ډلې غوښتل چې د وسله وال ځواک (اردو،څارندوی، دولتي امنيت) يو ډول امتيازات ولري خو د زندان نه راخوشې شوې ډلې د دې مسالې راپورته کول اړين نه ګڼل.

ج – لومړۍ ډلې د هرډول پوځي ماجراجويۍ چې له هرلوري (تنې يا نجيب) څخه وي په وړاندې مبارزه غوښتله خو د مقابل لوري وړانديز دا وو چې د هرډول کودتايي اقداماتو پرضد مبارزه وشي. د امين د پلويانو له لوري د کودتايي اقداماتو پرضد د مبارزې خبره په واقعيت کې د تنې له لوري د کودتا د ترسره کيدوسره تړاو درلود چې واکمن پرچمي فرکسيون تبليغاوه. په واک کې شريک اړخ يوه ورځ وروسته د نويو طرحو متن مقابل لوري ته وسپاره خو امينيانو د موافقې خلاف په همدې ورځ په اردو اوڅارندوی کې اعلاميه خپره کړه چې ګلداد هغه د امينيانو په نامه د خاد له لوري اعلاميه بولي.

د امينيانو له لوري د اعلاميې د خپرولو په ورځ په ښار کې هرې خوا ته د دولتي امنيت اړونده پوځيان ترسترګوکيدل او په مهمو دولتي بنسټونو کې ځای پرځای شوي وو. د زېري په وينا« د حوت په پنځلسمه د غرمې خوا ته نيازمهمند ستړی ستومانه په شورا کې زما دفتر ته راغی او و يې ويل ملګری زېری ! سياسی او نظامي وضعه پېچلې ده ، نظامي ملګري تشويش لري وايي نجيب د دفاع په وزارت حمله کوي ...، نظاميان هيله لري چې د ګوند سپين ږيري هلته ورشي او د نظامي نښتې مخه ونيسي.» ۵۹۴/۴۰ همدا لامل وو چې خلقي مشران ولسمشر او دفاع وزير ته ورځي او له هغوی څخه د حالاتو توضيح غواړي او که کوم سؤتفاهم پيدا شوی وي په ګډه هغه له منځه يوسي. پدې هکله زېری او پنجشيری په خپلو کتابونو کې توضيحات ورکړي دي چې دلته به يې لنډيز راوړل شي. زيری، پنجشيری، مومند، جنرال نظرمحمد، آرين ، ګلداد لومړی دفاع وزير ته ورځي او هغه خپله پوځي شورا را غواړي . دفاع وزير اندېښمن وو او دوی ته يې ويلي چې خندان د نظامي خاد مرستيال خپه وو او ښايي نن شپه د مخکنيو توافقاتو خلاف د ده ګوښه توب له رسنيو څخه اعلان کړي. نجيب بيله دې چې ستردرستيز په جريان کې

واچوي ملي ګارد يې د احضاراتو په حالت کې راوړی دی . ښايي د دفاع د وزارت د رهبرۍ د نيولو او يا د برید پلان ولري. شهنوازتني رپوټ ورکړ د ځواکونو تناسب مو مساوي دی. که نجيب په رهبري برید وکړي او وضعيت کړکيچن شي. اردو د خلکو د واکمنۍ څخه د دفاع پرته بله چاره نلري. پدې صورت کې اردو کولی شي د خلق د فرکسيون نه دفاع وکړي.د خلق د فرکسيون مشرتابه پداسې يوه حالت کې ځانونه د زرهداري ۱۵ قوا قوماندانۍ جنرال عبيدګل ته ورسوي. تنې اضافه کړل چې له نجيب څخه هيله وکړئ چې د۱۳۶۸ کال د قوس د شلمې ژمنې نقض نکړي. د تنې پوځي شورا پدې ټينګار درلود چې اختلافونه بايد د خبرو له لارې حل شي . جګړه او مخامختيا د هيڅا په ګټه نه ده. د آرين او ګلداد پرته دا خلقي مشران د تنې سره د ليدو وروسته ماخوستن جمهور رئيس ته ورځي. نجيب پدې کتنه کې د تنې څخه سر ټکولی او دا يې هم ورته ويلي دي .« تنی د سياسي بيرو اصلي غړي ، سترجنرالۍ او د جمهورريس مرستيالۍ ته راپورته کوم پدې شرط چې د دفاع وزارت څخه په خپله خوښه او بېله کوم غبرګون ګوښه شي.» د ليدنې په پای کې نجيب زېړي او پنجشيري ته ويلي وو په تاسو په قهر يم . زېړي په موسکا ورته ويلي مورږ کولی شې اوس بندي کړې چې آرام شې.نجيب دوی ته دنده سپاري چې سبا يا بل سبا ته خپل وړانديزونه ده ته وسپاري. هغوی له ولسمشرسره له کتنې وروسته خپلو کورونو ته ځي او مومند ته دنده سپاري چې د کتنې په اړه تنې ته معلومات ورکړي. د نجيب دا خبره چې دفاع وزير ته امتيازات ورکوم پدې شرط چې له دفاع وزارت ګوښه شي ښيي چې د وزير په توګه تنی نشي زغملی ځکه د دفاع د وزير په توګه د هغه پاتې کېدل د ده خو په واقعيت کې د شورويانو د پلانونو او نقشو خنډ ګرځي. تنی وايي :« کله چې دوی (خلقي مشرانو) له نجيب الله سره په نيمې شپې وکتل او خبرې وکړې ، نو بيا يې ماته په هغې شپې باندې له خپل منځ څخه نيازمحمدمومند را ولېږلو.مومند په ځرګندو ټکو کې را ته وويل چې نجيب الله دوه ښځې په يوې موزې کې کړې دي او وايي له خپل تصميم څخه نه اوړم » ۱۰۵/ ۸۷۹ يعنې دا چې تنی بايد د دفاع وزارت څخه ګوښه شي. ګومان کيږي چې تنی اومومند د نجيب دريځ او د دفاع وزارت د قرارګاه شاوخوا د دولتي امنيت د جزتامونو شتون ته په کتو سره او يا ښايي تنې ته د دفاع وزارت څخه د ګوښه کېدو پيغام ور کړل شوی وي دې نتيجې ته رسيدلي دي چې سبا سهار د خپلو کورنيو سره له هيواد څخه ووزي. تنی خپل ياور د هوايي قواوو د پخوانی سياسي آمر ډګروال حکيم کورته استوي ترڅو هغه وزير ته راولي . هغه د شپې ناوخته وزير ته ورځي او وزير له هغه نه غواړي چې ده ته ډاډمن پيلوټان ور وپېژني. همدا رنګه تنې د هوايي او مدافعه هوايي قوماندان جنرال عبدالقادر اکا د دفاع وزارت قرارګاه ته ور غواړي. اکا د دې کتنې په اړه ليکي :« په آخره ورځ مې چې شهنواز تنی ډېر نيازمند وليد، نو خپله مرسته مې له ده څخه ونه سپموله او بګرام ته مې پدې هيله ورساوه ،چې له هغه ځای څخه کوم مصؤن ځای (داخل يا خارج) ته د تګ امکان پيدا کړي.ګمان کېده چې تنی به د فرار کوم پلان ولري ...هغه وخت نو د شهنواز تنې حواسو او مفکورې کاملاً تغير وکړ او د بګرام ګارنيزيون قوماندې يې په خپل لاس کې ونيوله . نو په هغه لحظه کې پوه شوم چې زه د يوه تر سره شوي عمل سره مخامخ يم دا په داسې حال کې چې زما او نجيب الله ترمنځ ښې اړيکې وې.» ۱۷۰ / ۲۵۸ سبا سهارتنی د يوه جيپ په واسطه په پټه د خپلې قرارګاه نه د چهارکلاه-ميرويس ميدان له لارې ځان مرکزي سيلو ته رسوي اوهلته يې خپله کورنۍ ،نيازمحمدمومند اوکورنۍ يې ورسره يو ځای کيږي او شيرپور ته چيرې چې دوه ويشتمه لوا ده ځي اود نوموړې لوا قوماندان جنرال عزيزالرحمن سره ګډ د زرهپوښ په واسطه د خواجه رواش نه جنرال عبدالقادرآګاه هم ورسره اخلي او بګرام ته ځي. په همدې ورځ (د حوت شپاړلسمه) نجيب الله د يوولس بجوشاوخوا جنرال نظرمحمد ته ټلفوني وايي چې پرونی پلاوی چې نجيب هغه د سولې کميسيون يادکړی په يوه بجه ده ته

ارګ ته ورشي. د سولې کمیسیون د نیازمحمدمومند پرته په مرکزي کمیټه کې د پنجشیري په دفتر کې راټولیږي او د ولسمشر دفتر ته د ټلفون پواسطه د ورتلو خبر ورکوي خو دوی ته ویل کیږي چې ولسمشر نشته او دوی دې انتظار وباسي. ځوشیبې وروسته په ارګ باندې د الوتکو بمبارۍ پیلیږي. دا مهال جنرال نظرمحمد د بمباریو په اړه مختلفو ځایونو ته ټیلفون کوي او د دفاع وزیر د دفتر ځخه ورته ویل کیږي چې د دفاع وزارت په مقر د درنو وسلو ډزې روانې دي. د پنځو بجو وروسته د خاد وسله وال افسران په مرکزي کمیټه کې د نوموړو دریو تنو په لاسونو کې زولنې وراچوي او په ارګ کې یې بندیانوي. د هفتې په نامه د واکمن فرکسیون پټ اخبار د۱۳۷۰ کال د زمري د۱۷ نیټې په دریمه ګڼه کې راغلي وو :« ډاکټرصالح محمدزیری ، ډګرجنرال نظرمحمد اوغلام دستګیر پنجشیری د۱۳۶۸ کال د کب په ۱۶ د مرکزي کمیټې په مقر کې د رادیویي ویناوو او اعلامیو سره د رهبرۍ په انتظار ناست وو.» کله چې د مخکې ځخه چمتو شوو ویناوو او اعلامیو خبره کیږي غوره دا وه چې اخبار دا ویناوې او اعلامیې هم خپرې کړې وای او یا حکومت د پیښې په ورځ د رسنیو له لارې خپرې کړې وای . واقعیت دا وو چې نوموړي دری تنه نجیب الله ور غوښتي وو. له بله پلوه یوه ورځ مخکې تنې دوی ته ویلي وو که وضعیت کړکیچن شي او خبره پوځي مخامختیا ته رسیږي خلقي رهبري دې ۱۵ زرهداري لوا ته چیرې چې د دوی خوندیتوب تضمین دی لاړشي نه دا چې مرکزي کمیټې ته چیرې چې د دولتي امنیت د لسم ریاست اړونده پنځمې لوا د کنټرول لاندې ساحې ته چې مشر یې شاه پوراحمدزی د نجیب الله ورور وو ولاړ شي. دا به لیونتوب وي چې خلقي مشران داسې ځای ته لاړشي چې د امنیت دنده یې غلیم ولري.د دفاع وزارت په قرارګاه باندې د برید په اړه ویل کیږي چې د هوایي بمباریو نه مخکې په هغه برید پیل شوی وو او ځینې بیا د هوایی بمباریوسره سم په دفاع وزارت د درنو او سپکو وسلو د ډزو خبره کوي. د کب په شپاړلسمه له غرمې مخکې په مرکزي قطعاتو کې د مخکې نه د تثبیت شوو خلقیانو نیونې او وژنې هم پیل شوې وې . د پوځي مخامختیا یا کودتا په لومړیو شیبو کې د دولت له لوري د رادیو او ټلویزیون له لارې په پرله پسې توګه دا اعلانونه خپریږي چې د تنې او حکمتیار کودتا د دولتي ځواکونو له لوري شنډه شوه او د دفاع او کورنیو چارو نوي وزیران محمداسلم وطنجار او رازمحمد پکتین ټاکل شوي دي. تنې بګرام ته په رسیدوسره جنرال عبدالفتاح د هوایي او هوایي مدافعې قوماندان چې یوه ورځ مخکې بګرام ته تللی وو ترڅارنې لاندې نیسي اوله هغه ځایه جنګي الوتکو ته د ارګ د بمباریو اوامر صادروي. د دفاع د وزیر لخوا د قرارګاه پریښودل ددې سبب شول چې ده ته په مرکز کې وفادار ځواکونه په دفاع وزارت باندې د دولتي امنیت او د دوستم د ملیشو د برید له امله کوم غبرګون ونه ښیي ځکه چې هغوی ته کومه قوماندې نه وه ورکړل شوې. د دې خبرې ځرګند ساری په مکرویانو کې پرته د دافع هوا قطعه وه چې هلته یوه خلقي کدر د سرتیرې په توګه دنده لرله داسې کیسه کوي.زه د غونډې په انګړکې ولاړ وم چې په ښار کې ډزې پیل شوې دا مهال استاد ګلداد د مرکزي کمیټې غړی غونډې ته راننووت او د هغه سره یو ځای د قوماندان دفترته لاړم ، هغه د قطعې د درستیزوال ډګروال غلام حسین ځخه وغوښتل چې د دفاع وزیر سره اړیکه ونیسي چې څه خبره ده او غونډې څه وکړي ؟ د وزیر له دفتر نه کارواني ورته وایي چې پخپل نوښت عمل وکړئ. کله چې په پوځ کې امراو قوماندې نه وي او پوځیانو ته د خپلې خوښې او یا په خپل سر اجرآتو آزادي ورکړل شي دا نو پوځ نه بلکې یوه ملکي اداره ده چې په ملکي ادارو کې هم دا ډول خپلسریو ته اجازه نه ورکول کیږي. له بله پلوه ښیي چې د دفاع وزارت د کوم پوځي عمل یا کودتا لپاره کوم مخکښې پلان نه درلود چې د جزوتامونو دندې پکې تثبیت شوې وي.

د جنرال دوست محمد د دفاع وزارت د تفتیش ریاست د عمومي رییس په وینا لوی درستیز جنرال محمدآصف دلاور د کب په اوولسمه سهار وختی موږ(دوست محمد، جنرال فاروق ناصري

اوجنرال محمداسمعيل وردګ) د دفاع وزارت په قرارګاه کې چې د کب په شپاړلسمې شپه تيره کړې وه د جنرال بابه جان سره يو ځای راغی او ويې ويل: « مونږ په تنې ټولې لارې تړلې وې نه پوهيږم چې هغه په کومه لار له مانې نه وتلی دی.» بګرام ته په رسيدو سره تنې د نجيب الله خلاف هوايی ګوزارونه ترسره کړل هغه ګوزارونه چې د پلیو او ټانک ځواکونو د ګډوعملياتو پرته بې مفهومه ګوزارونه وو. د دفاع د وزير دا ډول چلند په حقيقت کې د لوبې د هغه ناکام لوبغاړي چلند ته ورته وو چې د لوبې منل شوي اصول او مقررات په پام کې و نه نيسی اوغواړي پرته له منل شوو اصولو او مقرراتو خپل سيال له پښو وغورزوي چې دا شوني نه ده. د۱۹۹۰ کال د مارچ د پنځمې (کب شپاړلسمې) نېټې د پوځي مخامختيا يا ډرامې چې هغه دولت د تنې – ګلبدين د کودتا په نامه تبليغ کړله څرګنديږي چې هغه د نبی عظيمی له لوري پلان شوي پوځي عمليات وو چې منظوري يې مخکې جمهوررئيس ورکړې وه. پدې اړه د پام وړ خبره دا ده نبي عظيمي چې د کب ۱۶ پوځي مخامختيا کې يې د دولتي ځواکونو د عملياتو لاربښوونه کوله د خپل اردو وسياست در سه دهه اخير نومي کتاب په ۴۱۵ مخ کې هغه څه ليکي چې د شهنوازتنې لخوا پوځي کودتا نفي کوي بلکې د پرچميانو له لوري په دفاع وزارت برید ښيي. نومورې د کب په پنځلسمه نيټه د کابل په ښار کې د دولتي امنيت د ځواکونو د شتون په اړه چې د جمهور رييس د مرستيال جنرال محمدرفيع په امر راوتلي وو ليکي :« رفيع فوق العاده وضعيت اعلانوي دی د مرحوم يعقوبي سره ګډ د کابل ګارنېزيون ته راغلی دی. له موضوع نه خبرشوم او ګارنيزيون ته راغلم . د ښار بنې عصبي کړی وم رفيع ته مې وويل ...زما په څوکې کې ناست يې او د تنې د لمسونې لامل ګرزيدلی يې مور سخته مشاجره پيل کړه ... وروسته يې راته وويل (منظورې نحيب الله وو) هغه وخت رارسيدلی دی چې خپله خريطه رفيع او يعقوبي ته پرانيزې او هغوی د کودتا د شنډولو په جريان کې واچوې. مور د ارګ د ګلخانې په دوهم پوړ کې کيناستو او دوی دواړو کومه اضافي خبره او نيوکه نلرله. يعقوبي د پلان د شتون له امله ډير خوښ شو او پريکړه وشوه چې پلان پلی شي.» د عظيمی له څرګندونو څخه معلوميږی چې د نجيب الله په دستور رفيع او يعقوبی کابل ګارنيزيون ته تللي چې عظيمی هغوی ته په دفاع وزارت باندې د پوځي عملياتو د برید خريطه (نقشه) ور وښيي که اړينه وي هغه اصلاح او بشپړه يې کړي او ګډې پريکړې ته له رسيدو وروسته ارګ ته ورشي ، د پرچمي ملکي مشرانو سره هم هغه شريکه کړي ، د هغوی هوکړه هم ترلاسه کړی او د کب په ۱۶ يعنی سبا ورځ هغه عملي کړي. د دوی دا فعاليت په واقعيت کې د پوځيانو په خبره د وضعيت محاکمه وه چې معمولآ د تعرض (برید) مخکې ترسره کيږي . د جمهوررئيس له لوري د وضعيت د محاکمې ترسره کيدل د صدراعظم کشتمند د ليکنې پربنسټ چې« يوه ورځ مخکې ويل کيدل د هوايي او مدافعې هوايي ټول ځواکونه د دولت پلويان دي ، خو وروسته څرګند شول چې جنرال قادراکا د هوايي قوا قوماندان تر وروستيو شيبو پورې وطنجارغولولی وو.»۳۹ / ۱۰۰۸ ښيي چې نجيب يا کشتمند د کب په پنځلسمه د پرچميانو د ملکی او پوځي ټيم سره په ټولو جزئياتو د مقابل لوري او حکومت ته د وفادارو ځواکونو د امکاناتو څيړنه کړې وه او برید ته يې بشپړه آمادګي نيولې وه خو د کشتمند په وينا چې جنرال اکا وطنجار غولولی وو او يا د اکا په خبره د نيازمند تنې سره يې همکاري وکړله د دوی محاسبه يو څه نيمګړې را وختله. د تنې سره د اکا مرسته د دې لامل شو چې هوايي قوتونه د نجيب الله د ځواکونو په ملاتړ نه بلکې د تنې په ګټه دريځ غوره کړي او پدې ډول پرچميان فکر وکړي چې ګواکې اکا وطنجار غولولی دی .

د کب په شپاړلسمه د بګرام په هوايي ډګر باندې د مزارشريف د هوايی ګارنيزيون د جنګي الوتکو د بمباريو له امله تنې او ملګري يې اړ شول چې يوه ورځ وروسته د کب په اوولسمه د يوې ان - ۱۲الوتکې او يوې چورلکې پواسطه د پاکستان په لور پرواز وکړي. الوتکه په پاره چنار کې کښته کيږي

او چورلکه چې په هغه کې تنې او نیازمحمدمومند وو د پاکستاني جنګي الوتکو لخوا په جمرود کې په یوه پوځي اډه کې کیناستو ته اړایستل کیږي. ځینې پیلوټان وایي چې د مزار شریف د هوایي ګارنیزیون د جنګي الوتکو سربېره شوروي الوتکو په بګرام او کابل ښار بمبارۍ ترسره کړلې.

یوه خبره چې لا تراوسه بې ځوابه پاتې ده او تنې هم د هغه په اړه له ویلو ډډه کوي هغه دا ده چې د تنې سره پا کستان ته تښتیدلي کسان د یوه تن (غلام جیلاني یفتلي) پرته ټول خلقیان وو. یفتلي د کابل پوهنتون د ښوونې اوروزنې د پوهنځي استاد، د بدخشان اوسیدونکی او د اسلامي جمعیت شک پرې کېده. د یفتلي شتون له تنې سره دا ګومان را پیداکوي چې تنې غوښتل د جمعیت د ډلې تر ولکې لاندې سیمې ته ولاړ شي. پاکستاني پوځیان له تنې او د هغې سره تښتیدلو ملګرو څخه غواړي چې بیرته خپل هیواد ته ستانه شي ،تنې دهغوی نه د تیلوغوښتنه کوي خوهغوی د تیلو له ورکولو څخه ډډه کوي . پاکستانیان تنې له نورو تښتېدلو افغانانو جلا کوي. په همدې ورځ (کب اوولسمه) مابنام د بي بي سي رادیو نه د تنې مرکه خپریږي چې په هغې کې د هغه له لوري د نجیب ضد کودتا خبره کوي اودا هم وایي چې ده ته وفادار ځواکونه د دولتي قوتونوسره په جګړه بوخت دي ، هغه څه چې واقعیت یې نه درلود ځکه چې د کب په اوولسمه په کابل کې قطعآ نښتې نه وې. البته د دفاع وزارت د قرارګاه د ۲۳۵ قطعې پرته د کب په شپاړلسمه د کابل په یوه جزوتام کې نښته ونشوله. دا چې د کب په شپاړلسمه د شپې په رارسېدو سره په کابل کې وضعیت نورمال وو هغه به له عظیمي ولولو :«د شپې پراتو بجو د کابل ګارنیزون سلاکار عظیمي دفتر ته ورځي او عظیمي ته وایي په سفارت کې وضع آرامه ده ټول او له هغو نه سفیر اوس ستاسو په بري باور پیداکړی دی.» ۱۲۹ / ۴۱۹ داسې ښکاري چې کله پاکستانیانو تنې له خپلو ملګرو جلا کړی دی د بي بي سي خبریالان یې هلته راوستلي دي او له تنې سره یې مرکه کړې ده. تنې او د هغه ملګري هغه شپه په نوموړې پوځي اډه کې تیروي او سبا ته پاکستانیان ګلبدین حکمتیار نوموړي اډې ته راولي او د افغانستان د دفاع وزیر ډګرجنرال شهنوازتنې او د هغه سره پاکستان ته تللي ملګري هغه ته ورسپاري.دې کار د دولت له خوا پرهغو تبلیغاتو د سموالي مهر ولګاوه چې ګواکې تنې او ګلبدین په ګډه کودتا کوله چې د دولتي ځواکونو لخوا شنډه شوه.عجیبه دا ده چې د کب د شپاړلسمې ډرامې وروسته ګڼ شمېر پوځي او ملکي کدرونه پاکستان ته وتښتېدل یا خپلو سیمو ته لاړل چیرې چې وسلوال مخالفین واکمن وو. دا ډله خلقیان که هر تنظیم ته ورغلي وو یا هغوی نیولي دي ټول یې د څه مودې وروسته اسلامي حزب ته تسلیم کړې دي . دا بیا ښیي چې د حکمتیار اسلامی حزب ته د تښتېدلو خلقیانو تسلیمول د پاکستان یا د هغه د نړیوالو ملاتړو نقشه وه چې هم خلقیان او هم د حکمتیار اسلامي حزب کمزوری کړي . همدا لامل وو چې د حکمتیار ځینو سازماني لوړپوړو له هغه څخه لاره جلا کړله .

که چیرې تنې او حکمتیارپه ګډه سره غوښتل د نجیب الله ضد کودتا وکړي د حکمتیار ډلې به هم د مارچ په پنځمه (کب شپاړلسمه)په کابل او یا نورو ولایتونو کې د دولت خلاف عملیات کړي وای چې پدې ورځ اسلامي حزب او یا بل کوم تنظیم هیڅ ځای په کوم دولتي ضد عمل لاس پورې نکړ. عجیبه دا ده چې د کب په شپاړلسمه د بګرام هوایي ډګر د احمدشاه مسعود د جنګیالیو د توغندیو هدف وګرزید. دې دا ښودله چې مسعود نه دا چې د افغانستان د خلق دموکراتیک ګوند د سیالو ډلو د پوځي مخامختیا څخه خبر وو بلکه د نجیب الله په ننګه او د تنې خلاف یې دریځ غوره کړی دی .د اسلامي جمعیت د تنظیم کدر محمداکرام اندیشمند د خپل کتاب« سال های تجاوز ومقاومت » نومي کتاب په ۱۱۷ مخ کې د کب د شپاړلسمې د ډرامې په هکله لیکي :« په پوځ کې د شهنوازتنې او ملګرو د کودتا خبر د کودتا څخه یوه اونۍ مخکې د نظار د شورا په نشراتي ارګان (شوری) کې چاپ او خپورشوی وو. احمدشاه مسعود د نجیب الله د رژیم په وسله والوځواکونو کې خپلو پلویانو ځواکونو ته هدایت ورکړی وو چې د تنې او

د حکمتيار د اسلامي حزب د کودتا د بري مخه ونيسي.» دا چې وسله وال مخالفين هم د تنې له کودتا څخه خبر وو ښيي چې ټول افغانستان د تنې له کودتا څخه خبر وو او تنې بيا هم کودتا کوله چې د سليم عقل خاوندان به په داسې يوه وضعيت کې کودتا ونکړي. خو واقعيت دادی چې تنې نه د کودتا خيال درلود او نه يې د کودتا هڅه کړې ده بلکه دا دوه احتماله شتون لري چې د کب په پنځلسمه د مابنام په رارسيدو سره د دفاع وزارت قرارګاه د دولتي امنيت د ځواکونو له لوري محاصره شوې چې دا کار شوی هم وو يا دا چې په همدې مابنام د نجيب الله پيغام تنې ته ابلاغ شوی دی چې د دفاع وزارت څخه ګوښه شي چې پدې دواړو حالاتو کې يې خپل ژوند ته ګواښ ليده، شپه يې د دفاع په وزارت کې تيره کړه او د رسمياتو په پيليدو سره په پټه له قرارګاه څخه ووت او ځان يې د بګرام هوايي ډګر ته د جنرال اکا په مرسته ورساوه. د کب په شپاړلسمه د غرمې وروسته د يوې بجې مخکې د دولتي امنيت او د جنرال محمدنبي عظيمي په مشرۍ د کابل ګارنيزيون ځواکونو او د دوستم مليشو په دفاع وزارت برید وکړ، د مرکز په جزوتامونو اوپوهنيزو پوځي بنسټونو کې يې خلقي افسران ونيول او ووژل او تنې په غبرګون کې د بګرام څخه جنګي الوتکو ته په ارګ د بمبارۍ اوامر صادر کړ.

د دولتي امنيت د ځواکونو لخوا د دفاع وزارت په قرارګاه برید يا د کب د شپاړلسمې ډرامې وروسته واکمن فرکسيون په خپلو تبليغاتو کې د حکمتيار او د پاکستان دولت سره د تنې اړيکو ته ګوته نيوله خود نجيب الله صدراعظم څو کاله وروسته د خپل حکومت د پخوانيو ادعاوو او څرګندونو خلاف ليکي:« پدې هکله چې ويل کيږي شهنوازتنې مخکې له حکمتياراو د پاکستان له پوځي استخباراتي ادارې سره اړيکه درلوده کوم لاسوند نشته ، خوهغه ښايي بله لارنلرله چې يوازې ځان هلته ورسوي .»۳۹/ ۱۰۱۱ د ۱۳۶۸ کال د کب د شپاړلسمې نيټې پوځي مخامختيا (ډرامه) محمدابراهيم عطايي داسې ارزوي : «د کی جی بی فعالانو وضعه داسې راوستله چې تنی اغفال او نجيب الله ته ووايي چې په ناڅاپي ډول پرهغه برید وکړي. دا پلان داسې ماهرانه ترتيب شوی وو چې جنرال تنی په وروستيو شيبو کې وپوهيږي، په بيړه سره هوايي بمبارۍ پيلوي او داسې ښيي چې لومړی برید د تنې له لوري ترسره شو.» ۱۷/ ۴۵۲ پدې ډرامه کې چې کی جی بی له نجيب الله سره همغږي وه او د هغه ملاتړ يې کاوه د نجيب الله پوځي سلاکارليکي:« د۱۹۹۰ کال د مارچ په بغاوت (د ۱۳۶۸د کب کودتا) کې لکه څرنګه چې وروسته وپوهيدم زمونږ د کی جی بی استازي د جمهور رئيس د مخکنيوآمادګيو څخه خبر وو، داسې معلوميږي چې په مسکو کې ناستو آمرانو يې اجازه نه وه ورکړې چې مونږ خبر کړي.حتی په مسکو کې د دفاع وزير او لوی درستيزهم په جريان کې نه وو اچول شوي.» ۱۹۶/ ۱۷۹ پدې پيښه کې زياتره وژل شوي پوځيان هغه پيژندل شوي خلقي جنرالان او افسران وو چې هغه مهال په تعليمي مؤسسو او قرارګاوو کې دندې لرلې او په نومورو بنسټونو کې هيڅ ډول دولتي ضد فعاليت نه وو شوی چې کيدای شي د حربی پوهنتون د تدريساتو رئيس ډګروال محمدزي نيک مل، د افسرانو د عالي کورس استاد ډګروال شهنواز شيواني او جعفر سرتېر، د حربي ښوونځي مرستيال ډګروال سيدانور او ډګروال فيروز د دفاع وزارت د قرارګاه افسر نه يادونه وشي. دا بيا ښيي چې پرچميانو د هغو ژمنو خلقيانو د له منځه وړلو پلان درلود چې د پرچميانو د واک د انحصار او يکه تازيو په وړاندې د دريدلو مخينه او په پوځ کې يې اړين اغېز او اعتبار درلود ترڅو په راتلونکې کې د واکمن فرکسيون د معاملو په وړاندې خنډ نشي. عجيبه دا وه چې د کب په اوولسمه د صدارت په دروازه کې د خلقي بنديانو لست خپرول شوی وو چې په هغه کې د وژل شوو او تبنټېدلو خلقيانو نومونه هم تر سترګوکېدل. دا بيا ښيي چې دا نوملړ د کب له شپاړلسمې مخکې ترتيب شوی وو.

د کب د شپاړلسمې ډرامې واقعيت د حربي پوهنتون د تدريساتو د رئيس محمدزي نيک مل له

وژنې معلومېږي. د کب په شپاړلسمه د غرمې مخکې يو شمير خلقي افسران د حربي پوهنتون د قوماندان جنرال عبدالستار دفترته غوښتل کېږي. هغوی د راټولېدو وروسته د سينما د تالار د ځمکې لاندې يوې کوټې ته وړل کېږي او نيک مل د تدريساتورئيس هم هلته تر نظارت لاندې نيول کېږي. ماپښين د حربي پوهنتون د انضباطو د ټولې قوماندان پنجشيری احمدجی رائې او نيک مل پدې نامه چې قوماندان غوښتی دی له ځان سره وړي. يوه ورځ وروسته يې جسد د ترميم خانې شا په يوه کنده کې پيداکېږي. که د حکومت ادعا ومنل شي چې تنې کودتا کوله او بمبارۍ د ماپښين په يوه بجه پيل شولې نو د حربي پوهنتون قوماندان د غرمې مخکې ولې خلقي افسران بنديان کړل . دا بيا ښيي چې حکومت په همدې ورځ د خلقيانو د ځپلو پلان درلود او پرچمي قوماندانانو د نجيب د مخکني دستور له مخې اجرآت کول. د حوت په شپاړلسمه د دفاع وزارت په قرارگاه (دارالامان) تاريخي مانۍ باندې د توپونو، ټانکونو او نورو درنو وسلو ډزې وشولې چې مانۍ يې سخته زيانمنه کړې وه . وروسته له دې چې دا مانۍ سخته زيانمنه شوه نجيب ته وفاداره ځواکونو (دولتي امنيت او د دوستم مليشو) په مانۍ کې پراخ تصفيوي عمليات چې د مانۍ چور او تالان وو پيل کړل، د ټلويزيونو نه نيولې تر سترو قنديلونو او يخچالونو پورې ټول لوټ او تالان شول. ددې عملياتو عمومي قوماندان جنرال عظيمي چې د دې بريالیوعملياتو له امله سترجنرال هم شو د دارالامان د مانۍ د تجهيزاتو او وسايلو د تالان په اړه ليکي : «له بلې خوا د کودتا ضد کسانوهغه داسې لوټ کړي وو چې په هغې کې هيڅ شی نه پيدا کيدل.»۱۲۹ / ۴۲۴ پدې پېښه کې اتيا تنه خلقي افسران ووژل شول او د اته سوه تنو شاوخوا بندي شول . محکمې سلو تنو پوځيانو او ملکيانو ته د اعدام حکم صادر کړاو نورو ته د دايمي او اوږدمهاله قيد سزا اورول شوې وه. د وژل شوو خلقي افسرانو جسدونه د ټلويزيون په پرده ځو ځله وښودل شول . کله يې چې د وژل شوو افسرانو جسدونه د ټلويزيون په پرده ښودل د وژل شوي کارواني ميرمني ويلي وو :« نجيبه! همداسې په ګوليو سوروی سوروی دې غواړم . » د شهنوازتنې د پوځي قرارگاه د غړو د وژنې يادونه هم اړينه ښکاري . د تفتيش د عمومي رئيس جنرال دوست محمد په وينا چې د کب په شپاړلسمه د دفاع وزارت په مقر کې يې د جنرال فاروق ناصري ، جنرال محمدآصف شور، جنرال خان آقا باندیزی ، جنرال محمداسمعيل وردګ ،ډګروال محمدکبير کارواني سره وو او شپه يې هلته تيره کړې وه وايي: « د کب په اوولسمه سهار وختي په تياره کې شور، باندیزی او کارواني د دارالامان له مانۍ څخه ووتل او د باندیزې له قوله دوی د ريشخورو په لور وخوځيدل او نور دری تنه په مانۍ کې پاتې شوو. په لار کې شوراو کارواني غوښتي چې په ريشخورو کې پرتې د توپچي لوا ته ولاړشي خو باندیزي نه دي ورسره منلي، هغه غوره ګڼلې چې پټ شي او سره جلاکيږي. شور او کارواني لوا ته ننوزي چې د لوا قوماندە نجيب ته وفاداره پوځيانو نيولې وه هغوی نيسي او د توپچي د لوا په مرکز ثابت د مخابرې په مرکز کې يې وژني او جنازې يې د دارالامان مانۍ ته لېږدولي ګنې هغوی په جګړه کې ووژل شول.په قرارگاه کې پاتې دری جنرالان د کب په اوولسمه نيټه د لوی درستيز دلاوراو جنرال بابه جان په واسطه د خاد پنځم رياست ته وړل کيږي هلته توقيف او وروسته د څرخي پله په زندان کې بنديانيږي.» د پوځي مخامختيا وروسته په پوځ کې عمومي څنډنه پيل او د سترو جزوتامونو په مشرتابه کې په پرچم پورې تړلي او د نجيب سره ولاړ خلقي جنرالان او افسران وګومارل شول. د څارندوی او اردو هغو خلقي جنرالانو او افسرانو ته چې د پرچميانو سره د خپلو خلقي ملګرو په ځپلو کې همکاري وکړه لکه جنرال عظيم زرمتی، ډګروال دريا زرمتی ،جنرال ولي، جنرال محسن هلالي ،ډګروال کاظم ،جنرال امام الدين، جنرال عبدالله او ...،په يوه يوه ترفيع ونازول شول. اسلم وطنجار ، فاروق يعقوبي ، آصف دلاور او نبي عظيمی ته د سترجنرالۍ رتبې ورکړل شوې. نه يوازې د افغانستان د وسله وال پوځ جنرالان او افسران چې د تنې د پلويانواو شکمنو خلقيانو په ځپلو کې ښه

ځليدلي وو تقدير شول بلکې « د هغو شوروي سلاکارانو د تقدير مساله هم طرحه شوه چې د۱۳۶۸ کال د کب د شپاړلسمې نيټې په خنثی کولو کې يې پوره ونډه اخيستې وه ، يوازې د کورنيو چارو په وزارت کې ديارلس تنه سلاکاران تقديرشول.»۱۲۸ /۲۲۱ د شوروي سلاکارانو تقدير ښيي چې د۱۳۶۸ کال د کب د شپاړلسمې نيټې ډرامه د مسکو او د پرچميانو ګډه دسيسه وه. پدې ډرامه کې ظاهراً نجيب الله بريالی شو خو اصلي ګټونکی يې مسکو او بايلونکی يې افغان لوری وو.

له پورتنيو څرګندونو څخه دا پايله راوزي چې د شورويانو د استحباراتي لوبو پر بنسټ نجيب او تنی د پوځي ټکر ترکچې ولوبول شول او د دولتي امنيت ځواکونو او د دوستم مليشو د تنې او د هغه د پلويانو د نيولو او وژلو په موخه عمليات پيل کړل ، تنی د بګرام هوايي ډګر ته د خپلې کورنۍ سره په تېښته بريالی شو او له هِغه ځای څخه يې په ارګ د بې مفهومه بمباريو قوماندە ورکړله او تنې ته وفادارو پلې او ټانک ځواکونو د دولتي امنيت په جزوتامونو باندې او يا د هغو خلاف کوم عمليات تر سره نکړل ځکه چې هغوی ته د عملياتو قوماندە نده ورکړل شوې او پايله يې دا شوه چې تنی او څو تنه پلويان يې پاکستان ته پناه يوسي او نجيب الله پلوي ځواکونه د تنې د اتيا تنوشاوخوا پلويان ووژني ، سلګونه تنه بنديان کړي او په دفاع وزارت خپل برید د تنې - ګلبدين د کودتا په نامه اعلان کړي. د تنې په قوماندە په ارګ بمباريو د حکومت هغو تبليغاتو ته چې تنې کودتا کوله د صحت مهر ولګولو او پدې ډول د نجيب الله له لوري پرخلقيانو د خپلې کودتا پېټی د خلقيانو په اوږو بار کړي .

د ګلداد د ليکنې له مخې شهنواز تنی د نجيب الله په وړاندې پوځ ته د تيارسۍ د قوماندې ورکولو، په ارګ د بمباریۍ او پاکستان ته د خپلې تېښتې په اړه لاندې دليلونه راوړي :

« ا۔ پوځ ته د تيارسۍ د ورکولو په هکله وايي چې ما پدې کار سره چې هغه « کوچنی اکټ » بولي د نجيب الله د غلې کودتا مخه ونيوله چې هغه د خلقيانو د بنديانولو او بيا د محکمې کولو له لارې غوښتل په بشپړ ډول د خلقي خوځښت هډونه ورمات کړي. پوځ ته د تيارسۍ ورکولو وروسته هغه د خلقي افسرانو له زنداني کولو او محاکمې ډډه وکړه او دا خپل برې ګڼي.

۲- په ارګ د بمباریۍ په هکله وايي کله چې زه په بګرام کې وم او په حربي پوهنتون او حربي ښوونځي کې د خلقي ملګرو له نيولو او وژنو او بيا په دفاع وزارت د برید معلومات را تلل د اکا او مومند سره د مشورې وروسته په ارګ د بمباريو پدې خاطر امر ورکړ چې هغوی (د نجيب الله پلويان) له وحشتونو او وژنو لاس واخلي.

۳ – پاکستان ته د تګ پرته بله چاره نه وه . شوروي اتحاد ته تګ ځانوژنه وه او ايران هم هغه مهال د نجيب الله سره ښې اړيکې لرلې که هلته تللي وای بېله شکه يې حکومت ته سپارلو. تنی د خپلې تېښتې دليل دا راوړي چې د کب په پنځلسمه د دفاع وزارت شاوخوا د دولتي امنيت ځواکونه ځای پرځای شول او دفاع وزارت ته راغلې لارې ټولې د دولتي امنيت د ځواکونو له لوري ترځارنې لاندې نيولې وې. پداسې يوه حالت کې زه بايد پدې تمه په خپل دفترکې د نجيب د پلويانو انتظار وباسم چې راشي بندي مې کړي يا مې ووژني او يا پوځ ته د متقابل برید يا حملې امر ورکړم. په لومړي حالت کې د بندي کولو وروسته د غيرانساني شکنجو له امله اړ شم ووايم چې ما کودتا کوله او ونيول شوم او خپل کودتايي ملګري هم د دوی په خوښه ورته معرفي کړم او بيا موږ د ملي خاينانو په توګه اعلان کړي . د نجيب د پلويانو له لوري زما د وژنې وروسته اعلان کړي چې د حکومت خلاف د پوځي هڅې له امله زه ووژل شوم او د ملي خاين په نامه ما او نور خلقيان اعلان او هغوی محاکمه کړي. متقابل برید او حمله مې ځکه نه کول چې زه د خپلو خلقي مشرانو د لېندې د شلمې پرېکړې ته ژمن وم. د هغې پرېکړې وروسته ما د نجيب ټول دستورونه او امرونه که زما په مزاج برابر هم نه وو عملي کړي نه دا چې جمهور رييس

فکر ونکړي چې زه په خپلو ژمنو ولاړ نه يم . لدې امله مې تېښته غوره وګڼله او بګرام هوايي ډګرته ولاړم او د پوځ کومې قطعې ته مې د جګړې قوماندې يا امر ور نکړ. د دفاع وزارت د ساتنې يوازېنۍ قطعه چې د دولتي امنيت د برېد هدف ګرزېدلې وه په هغې جګړه تحميل شوله او بل کوم جزوتام په جګړه کې برخه نده اخېستلې ځکه د جګړې امر نه دی ورکړل شوی.»

د کب د شپاړلسمې ډرامې په اړه پرچميان د خلقي مشرانو له لورې د ولسمشر سره د ليدنو کتنو او همدارنګه د نجيب او تنې ترمنځ د شوروي په سفارت کې د لوزنامې د لاسليک په اړه څه نه وايي او د هغه مهال حکومتي تبليغات تکراروي .په حربی پوهنتون ، حربي ښوونځي او د افسرانو د عالي کورس د خلقي افسرانو د وژنو په اړه يې شونډې ګنډلې دي . کشتمند خو بيا د دې پېښې په اړه نه دا چې ځان بې خبره اچوي بلکې کيسې جوړوي او ليکي:« د ۱۹۹۰ د مارچ په اوومه ، پداسې حال کې چې د وزيرانو د شورا نوبتي غونډه وه ، د ماپښين د يوې بجې وروسته يې فورآ ټليفون ته وغوښتلم . د ليکې هغه خوا د نجيب الله دستيار خبر راکړ چې د شهنوازتنې هوايي بريدونه پيل شوي دي...،ما ته د هوايي بريدونه هېښوونکي و،ځکه يوه ورځ مخکې ويل کېدل چې ټول هوايي او هوايي ضد ځواکونه د دولت په پلوی درېځ لري.» د وزيرانو د شورا دا نوبتي غونډه د دې شورا غړی ګلداد نه مني او ليکي:« ده دغه درواغ پدې خاطر ويلي دي چې لوستونکو ته داسې څرګنده کړي ، ګنې دی د هغې توطېې په اړه تر هغې شېبې پورې خبر نه وه. زه هم د وزيرانو د شورا غړی وم،خو زه د وزيرانو شورا له هغې نوبتي غونډې څخه خبر نه وم. حال دا چې د وزيرانو شورا د نوبتي غونډو خبر، د غونډې غړو او ګډون کوونکو ته په ليکلي توګه لږترلږه دوې اونۍ يا تر دغې زيات وخت د مخه ورکول کېدلو...، د وزيرانو د شورا د مرستيال سرورمنګل له دفتر څخه يوه اونۍ د مخه خبر راکړل شوی وه چې د کب په شپاړلسمې نېټې باندې، د ښوونې او روزنې وزارت اړوند کومې موضوع په باب ، د ده په دفتر کې ، په لسو بجو غونډه ده.ما د منګل دفتر په هغې غونډه کې ګډون کړی وه. په هغې غونډې کې د ښوونې اوروزنې وزير برسېره ، د لوړو او مسلکي تحصيلاتو وزير، د روغتيا وزير او...ګډون درلود.که چېرې په همغې ورځې باندې د وزيرانو شورا غونډه وای ، نو زه او دغه نور وزيران او پخپله سرورمنګل د صدارت مرستيال ، بايد او لازمي د وزيرانو شورا نوبتي غونډې ته خبرشوي وای او ګډون مو پکې کړی وای. » ۱۰۵/ ۸۷۲-۸۷۳

ددې ډرامې په جزېياتو پوهېدل ناشوني دی خو سره لدې يوشمېر خلقي مشرانو پدې اړه ليکنې کړې دي خو پرچميان د طوطيانو په څېرد هغه مهال د حکومتي رسنيو تبليغات زمزمه کوي او د کشتمند په څېر د درواغو داستانونه جوړوي . که څه هم کشتمند د خپل کتاب په ۶۷۷ مخ کې دا راوړي چې « پدې کودتا کې د مسکو او اسلام آباد شواهد نشته دي.» دا بيا هغه مشهوره خبره چې درواغجن حافظه نلري ښيي ځکه چې د ده د صدارت پر مهال تبليغات کېدل چې په کودتا کې پاکستان ښکېل وو. د محمدابراهيم عطايي په وينا د کب د شپاړلسمې ډرامه د افغانستان په پوځي پوتانسيل کې داسې چاودنه وه چې« نجيب يې د ګوندي او سياسي پلوه کمزوری کړاو د کارمل ملګرو چې تردې مهاله پټ فعاليت درلود د نجيب خلاف يې څرګند مخالفتونه پيل کړل ،ځکه چې نجيب کمزوری شوی وو.»۱۷ / ۴۵۳ لدې درنې چاودنې وروسته په پوځ هم کارمليان واکمن شول او نجيب د دوی په منګولو کې لکه په قفس کې د مرغه په څېر ولويد.

د مخامختيا پر ځای ملګرتيا

د ملي روغې جوړې ټګلارې ته وسلوالو مخالفينو منفي ځواب ورکړ، خلقيانو تري ملاتړ وکړ او کارمليانو ظاهراً له هغې څخه ملاتړ کاوه خو په پټه يې د هغې خلاف تبلغات کول او نجيب الله يې د ګوند ارمانونو ته په خيانت محکوماوه. د وخت د صدراعظم شرق د خپل تاسيس و تخريب اولين جمهوري افغانستان نومي کتاب په ۴۰۵ او ۴۳۶ مخونو کې ملي روغې جوړې ته د خلقيانو د ژمنتيا په اړه راوړي :« د تنې په مشرۍ د خلقيانو يوې برخې هڅه کوله چې نجيب الله او يو شمېر خلقي او پرچمي مشران استعفی وکړي ترڅو د مخالفينو سره د مذاکرو زمينه برابره شي.» دا چې وسلوالو مخالفينو روغې جوړې ته هرکلی ونه ويلو ، د جګړې په دوام ټينګار درلود او کارمليانو د ملي روغې جوړې ټګلاره تخريبوله د وسلوال پوځ په مورال يې منفي اغېز درلود . د پوځيانو د روحيې د راټيټېدو په اړه به د دفاع وزارت د کنفرانسونو په تالار کې د يوې غونډې يادونه وشي. نجيب د دفاع وزارت د قرارګاه منسوبينو ته د ملي روغې جوړې د ټګلارې په اړه وينا واورولە. ډګروال علم ګل واصل چې د ليکوال تر څنګ ناست وو د هغه څخه وپوښتل :« مورِ د قوت له دريځه د ملي روغې جوړې ټګلاره اعلان کړي يا د کمزورۍ له امله ؟» ولسمشر ځواب ورکړ د قدرت له دريځه. واصل ورته وويل دا چې ټول د اطرافو څخه مرکز ته د تبديلېدو هڅې کوي ښيي چې مورِ کمزوري يو. نجيب ورته وويل تا به د اطرافو په کومه قوا کې د قوماندان په توګه مقررکړم لاړشه د انقلاب څخه دفاع وکړه. واصل ورته وويل زه ولې دومره ساده شم چې په اطرافو کې قوماندانې و منم چې ټول غواړي مرکز ته راشي. »

دې ډول وضعيت ژمن جنرالان اوافسران اړکړل چې د واکمنۍ د سقوط د مخنيوي په موخه څه وکړي. همدا رنګه هغه مهال ګنګوسې وې چې پرچميان د اسلامي جمعيت سره واک ويشي. پدې صورت کې بيا هم جګړې دوام موندلو .دې د اندېښنې وړ نا څرګندې را تلونکې ته په کتو سره جنرال محمدآصف شور، ډګروال محمدکبير کاروانې ، ډګروال محمدزي نيکمل، ډګروال جعفرسرتېر او ډګروال فېروز دې پايلې ته رسېدلي وو مخکې لدې چې وسلوال مخالفان د زور له لارې واکمنې نسکوره کړي او يا پرچميان د م، م د سولې د پروګرام په شنډولو سره واک جمعيت ته وسپاري بايد دفاع وزير قانع کړو چې په پوځ کې د غونډونواو مستقلو کنډکونو قوماندانان داسې ژمن خلقيان و ګوماري چې له يوې خوا د مخالفينو او همدا رنګه جمعيت ته د واک د سپارلو په وړاندې ودرېږي. پوځيانو ته څرګنده ده چې د جګړې برخليک په غونډ او مستقل کنډک پورې تړلی دی. که هغه مهال ددې جزوتامونو قوماندانان ژمن افسران ټاکل شوي واى پوځ به ببله جګړې خپل مورچلونه وسلوالو مخالفينو نه پرېښودل لکه څرنګه چې د ۱۳۷۱ کال د ثور په لومړۍ اونۍ کې جهادي ډلو ته خپل مورچلونه پرېښودل او ببله جګړې يې قوتونه ور ته تسليم کړل.

نوموړو افسرانو د دفاع وزير شهنوازتنې سره دا مساله شريکه کړه او هغه هم ورسره همغږي ښيي او عملا کار پيلوي. د ډاډمنو افسرانو موندل بله ستونزه وه .ځکه زياتره رونِ اندي فطرتا د څوکۍ او مقام سره ليوالتيا لري او سست عنصره برخه يې د هرځواک سره سر ښوروي . د تنې له لوري پدې اړه د عملي ګامونو اخېستل ددې لامل وګرزېدل چې پرچميان تبليغات پيل کړي چې تنې کودتا کوي . دا تبليغات تر دې کچې زيات شول چې په کوڅه ، بازار ، سماوار، دفتر او مجاهدينو کې د تنې له لوري د کودتا خبرې کېدلې او د تنې د کودتايي ملګرو نومونه هم يادېدل. داسې ښکاري چې شوروي سلاکارانو د ک .ګ. ب په دستور د تنې تر غوږو هم رسولې وي چې تاسو حق په جانب ياست .

مخکې يادونه شوې وه چې د ۱۳۶۸ کال د لېندۍ په دوولسمه تنې پوځ ته د تيارسۍ امر ورکړ چې

جنرال شور د دې تيارسې ورکولوسره مخالفت کړی وو او له تنې څخه يې د چټک عمل غوښتنه کړې وه چې تنې نه و ورسره منلي . د دې پېښې وروسته د دې ډلې ترمنځ بې باوري منځته راغلله او دا ناباوري يا اختلاف هغه مهال زيات شو چې تنې د شوروي اتحاد په سفارت کې د ۱۳۶۸ کال د لېندۍ په شلمه د نجيب الله سره يوه لوزنامه لاسليک کړه او کله چې هماغه ماخوستن تنې دفاع وزارت ته راغلی وو او خپلې قرارګاه ته يې پدې اړه معلومات ورکړ، کبير کارواني ترې پوښتلي وو چې د دې لوزنامې تضمين کوونکی شتون لري ؟ تنې ځواب نه درلود او غونډه کړکېچنه شوې وه. د حکومت له خوا د خلقيانو له خوا د کودتا اوازو شور ، کارواني ، نېکمل ، سرتېر او فيروز دې ته اړاېستل چې د ولسمشر سره وګوري او هغه قانع کړي چې دوی ګډ کارته چمتو دي. هماغه دي چې محمد آصف شور جنرال فقيرمحمد د شپېتمې فرقې قوماندان ته چې د سرقوماندانۍ په غونډو کې يې ګډون کولو ويلي چې دوی غواړي له جمهورريس سره وويني. د کتنې موخه د ولسمشر سره همکاري ده. جنرال فقير د شور پيغام ولسمشر ته رسوي او هغه ورته وايي زه به هغوی حتمآ راوغواړم او ورسره و به ګورم. خو ولسمشر هغوی هېڅکله ونه غوښتل او د کب په شپاړلسمه او اوولسمه يې پنځه واړه(شور، کارواني، نېکمل، سرتېر، فېروز) پداسې حال کې د خپلو جلادانو پواسطه ووژل چې کوم وسلوال اقدام يې نه و کړی ځکه چې هغوی په تعليمي بنسټونو او قرارګاوو کې دنده لرله.

دا چې جنرال شور د نجيب الله ضد فعاليتونو نوښتګر ګڼل کېده د کب د شپاړلسمې ډرامې وروسته يوې غونډې ته دا خبره کړې وه چې د کودتا هڅوونکی آصف شور وو . دا بيا ښيي چې نجيب د خلقيانو له کورنۍ حالت څخه بشپړ معلومات درلود. دا چې جنرال شور د جمهور رييس سره د مخامختيا او مقابلې په ځای ملګرتيا او همکارۍ ته مخه کړې ده دری لاملونه لرلی شي .

لومړی ـ د لېندۍ د اتلسمې نېټې د خلقي مشرانو پرېکړې چې او د شوروي اتحاد په سفارت کې لاسليک شوې هوکړې ته ژمنتيا وه چې د نظام د ساتلو په موخه ګډ کار کوي.

دوهم - شور د يوه ځيرک افسر په توګه پدې پوهېدلو چې د ا، خ، د ، ګ واکمنۍ او خلقيانو ته ټولې ستونزې شورويانو جوړې کړې دي او شورويانو پر پرچميانو ستره پانګه اچولې ده ، د هغوی ملا يې ور ټرلې او د خلقيانو په وړاندې هرو مرو د پرچميانو ملاتړ کوي . لدې کبله غوره دا ده چې د تقابل پرځای له پرچم سره تعامل و کړي .

دريم - پرچميانو د واکمن اړخ په توګه د خلقيانو په پرتله زياد امکانات لري او پدې مبارزه کې د هغوی بريا حتمي ده نو منطقي دا ده چې د دې مخامختيا مخه ونيول شي.

د کب د شپاړلسمې ډرامې په درشل کې ليکوال د جنرال شور سره وليدل او د دوی لخوا د کودتا د اوازو په اړه وپوښتل چې آيا تاسې په رښتيا کودتا کوئ؟ ليکوال هغه مهال په مسکو کې زده کړې کولې او د سلواغې په مياشت کې د ژمنيو رخصتيو تېرولو لپاره هېواد ته تللی وو. شور وويل:« پوځيان پوهېږي چې کودتا په پټه او نابېره ترسره کېږي . کله چې ټول افغانستان خبر وي چې مور کودتا کوو پداسې يوه حالت کې کودتا کول حماقت او لېونتوب دی. مور کره شواهد لرو چې نجيب اسلامي جمعيت ته واک سپاري او مور د پرچميانو له لوري جمعيت ته د واک د تسليمولو په وړاندې احضارات نيسو. مور تنې ته قناعت ورکړی دی چې د پوځ د غنډونو او مستقلو کنډکونو قوماندانان هغه خلقي افسران مقرر کړي چې که پرچميان واک جمعيت ته سپاري د هغو په وړاندې ودريږي . اوس مهال مور هڅې کوو چې له حکومت سره د م، م د سولې پروګرام په پلي کولو کې همکاري وکړو . مور نجيب ته احوال لېږلی دی چې غواړو له ده سره وګورو.»

د کی جی بی پلان چې پرچميان او خلقيان د پوځي ټکر ترکچې ورسوي او پدې ټکر کې د پرچميانو

ملا وروټړي د ولسمشر له شوروي پوځي سلاکار واورو. هغه د خپل کتاب په ۷۸ او ۷۹ مخونو کې را وړي :« ما جمهور رييس (نجيب الله) ته په زغرده وويل چې بايد دې کشمکشونو ته د پای ټکی کېښودل شي.نشي کېدای چې يوازې په دولتي امنيت باندې په ډډه لګولو سره ملي روغې جوړې ته ورسېږئ.ما هغه ته سلا ورکړه چې په خلقيانو ډير حساب وشي. سربېره پردې مې د هغه پام دې ته را وګرزاوه چې په ډېرو مسألو کې د دفاع وزير حق په جانب دی، ځکه په کدري سياست کې د هغه خبره لږ اوربدل کېږي او ټولې پوځي چارې د جمهور رييس پوځي دستياران جنرال باقي او جنرال عبدالحق علومي څرخوي...، هغه دې د زده کړو لپاره شوروي اتحاد ته واستول شي.» د شوروي دفاع وزير ته مې وويل: « يا تاسې کابل ته راشئ يا تنې مسکو ته در وغواړئ او زياته مې کړله چې شهنواز تنې له ډېرې مودې راهيسې هيله لري چې د مسکو څخه ليدنه وکړي . خو نه په خپله د دفاع وزير راغی او نه يې تنې مسکو ته وروغوښت.» د نجيب د پوځي سلاکار له څرګندونو ښکاري چې هم نجيب الله او هم شوروي اړخ ليوال نه وو چې ددفاع وزير او ولسمشر تر منځ کړکيچ حل شي . البته د شوروي د دفاع وزير نشوای کولای پدې اړه کوم اقدام وکړي ځکه چې په شوروي اتحاد کې وروستی خبره کې جې بې کوله او همدې دوزخي سازمان تنې د دې لپاره د دفاع وزير په مقام ساتلی وو چې نجيب او تنې ترمنځ اړيکې خړې پړې کړي او د دولتي امنيت ځواکونو ته په دفاع وزارت د برید امر ورکړي ، خلقيان وځپي او پرچميان په بشپړ ډول په پوځ واکمن کړي. پدې ډرامه کې د کی جې بې ښکېلتيا د وخت د بهرنيو چارو د وزير عبدالوکيل له ليکنې څرګندېږي . هغه ليکي چې جمهور رييس د سياسي بېرو غړي ارګ ته ورغوښتي وو تر څو کودتا ته د تنې له خوا د چمتووالي په اړه معلومات ورکړي. دا مهال په ارګ بمباری پيل شوې او مورږ د حرمسرای لاندې پټنځای ته چې شورويانو د خپلو ځواکونو د وتلو مخکې جوړکړی وو لاړو. نجيب د ک گ ب د مشاور له لارې د ک گ ب د مشر ګريچکوف سره اړيکه ونيوله چې ژباړونکی يې د نجيب الله ورور شاه پوراحمدزی وو. نجيب الله له ګريچکوف وغوښتل چې شوروي جنګي الوتکې د دفاع وزارت مقر او د بګرام هوايي ډګر بمبارد کړي . ګريچکوف ورته وويل: « لکه څرنګه چې د افغانستان د دفاع وزارت د ښار سره نږدې دی دا کار امکان نلري خو په بګرام به د بريدونو د دوام په اړه فکر وکړو او پرېکړه به وکړو...، ځانګړې قطعه د بهرنی مرستې لپاره شخصآ ستاسې لپاره په پوله کې چمتو ده.» ۲۱۱ / ۶۱۸ لدې څخه ښکاري چې د امنيتي وزارت له لوري په دفاع وزارت برید په ټولو جزېياتو سره د نجيب او د ک گ ب د مشر ګربچکوف تر منځ کوردينه شوی وو تر دې چې که نجيب د شورويانو مرستې ته اړتيا ولري په پوله کې يې ځانګړې قطعه د مرستې لپاره چمتو کړي هم وه . له بله پلوه ښيي چې په شوروي اتحاد کې د واک اصلي مرکز ددې هېواد څارګره اداره وه نه د کمونست ګوند مرکزي کميټه .

خاينانه لوبې

له وروستيو دوو ليکنو څخه ښکاري چې نجيب الله د خلقيانو او پرچميانو تر منځ د ناباوريو د له منځه وړلو لپاره قطعآ ليوالتيا نلرله او د هېواد د وسلوال پوځ يوې برخې(استخبارات) ته په بله برخه (پوځ) د برید قومانده ورکړله. په تاريخ کې به داسې پاڅا ، امير او يا ولسمشر نه وي تېر شوی چې پداسې يوه خيانت لاس پورې کړي.دا بيا ښيي چې اشغالګروځه ډول وګړی د څارګرې اداري مشرۍ او بيا زعامت ته رسولی وو. که د پرچميانو دا ادعا چې تنې کودتا کوله و منل شي بيا دا پوښتنې پيدا کېږي چې ولې نجيب الله د کودتا مخه ونه نيوله او يا يې ولې د دفاع وزير په لاسونو کې زولنې ور

وانه چولې او محکمې ته يې ونه درولو؟ که په ربښتيا سره وزير کودتا کوله ، وزير د سر قوماندانۍ او په نورو ګوندي او دولتي غونډو او مجلسونو کې ګډون کاوه ولسمشر دا شونتياوې لرلې چې ددې غونډو مخکې او يا وروسته د هغه په لاسونو کې لکه د هغه د جنرالانو او د ګوند د مشرانو زېرې او پنجشېرې په لاسونو کې زولنې واچوي . ولسمشر کولای شوای هغه لکه د ګلابزوی په څېر مسکو يا بل کوم هېواد ته د سفير په توګه او يا زده کړو ته واستوي . دا بيا ښيي چې نجيب غوښتل تنې په کابل کې وساتي او د کب شپارلسمه ډرامه جوړه کړي. ښايله کومه شکه د دې ډرامې سناريو کې جې بې جوړه کړې وه ځکه چې د شوروي اتحاد دفاع وزير او د نجيب پوځي سلاکارهم تري خبر نه وو.

د نجيب الله دا خاينانه لوبه د هغه د دوو پرچمي ملګرو کشتمند او جنرال سلطان خندان له څرګندونو بربنډيږي. کشتمند ليکي:« يو ځل مې له نجيب الله پوښتنه وکړه چې ولې له هغه سره جوړه نه کوي يا ولې داسې لار نه لټوي چې د دې غميزې مخه ونيول شي، هغه په ځواب کې وويل د هغه (شهنواز تنې) سره جوړه شوني نه ده ، پرېږده لومړی هغه په کوم کار لاس پورې کړي. نه پوهېدلم چې د ده دا ډول دريځ يو ډول قېمار، ځانپالنه او زورښودنه وه يا د مقابل لوري ملامتول يا د چمتووالي د نيولو لپاره يې وخت ته اړتيا درلودله. » ۳۹ / ۱۰۰۴ د کشتمند پورته دری واړه ګومانونه (زور ښودنه ، د مقابل لوري ملاماتول او د تنې د ځپلوپه موخه وخت ته اړتيا) سم وو. جنرال سلطان خندان د يوه ليکوال د دې پوښتنې چې د تنې د کودتا په اړه ټوله اداره خبره هم وه ولې يې نجيب الله او يا نورو دولتي ځواکونو مخه نه نيوله په ځواب کې وايي:« ډاکترصاحب نجيب وويل چې دا هر څه تاريخ ليکي او زه نه غواړم چې متعرض شم انتظار اوباسم چې تنې څه کوي.» ۲۱۲ د نجيب دا خبره ښيي چې هغه غوښتل تنې يا خلقيان ملامت او بدنام کړي او هغه هم د يوې ډرامې د جوړولو له لارې . دا چې د خلقيانو د ملامتولو او بدناموlو ناوړه پايلې افغان ولس ته په کومه بيه تمامېږي هغه ته ارزښت نه درلود. دلته ليدل کېږي چې نجيب د خپل سازماني تعصب له مخې د ا، خ ، د ، ګ ته تاريخ جوړوي، داسې تاريخ چې خلقيان ملامت او پرچميان سلامت ثابت کړي. دې ته که خاينانه لوبه و نه ويل شي څه ورته ويلی شو؟

نجيب نه يوازې د خلقيانو سره خاينانه لوبې پر مخ وړلې بلکه د ملي روغې جوړې د تګلارې سره چې د سولې او جګړې، د نظام پايښت او پاشل ورسره تړلي وو هم لوبې پرمخ وړلې. د ملي روغې جوړې سره د نجيب د خاينانه لوبې په اړه به د وطن ګوند د يوه غړي ولولو چې نجيب د ګوند د غړو يوې غونډې ته ويلي وو: « له شماله به مسعود، له غربه به هزارګان، له جنوبه به حقاني او سياف او له ختيځه به عبدالحق په کابل راشي او په خپلو کې به داسې وجنګېږي چې د کابل په کوڅه کوڅه کې به وينې تويې شي ، مجاهدين به بدنام او دوی(د نجيب ملګري) به نېک نام شي. د غونډې په منځ کې تري وپوښتل شول ، چې داسې ده نو مورږ بايد د وطن د لوړو ګټو په خاطر يوه قرباني ورکړو او حکومت د مجاهدينو په منځ کې داسې چا ته وسپارو چې ثبات ټينګ کړای شي، خير دی زمورږ يو څو ملګري دې پکې قرباني شي، خو چې نظام بيخي و نه پاشل شي.د ډاکټر نجيب ځواب دا وو : د مجاهدينو په منځ کې حکمتيار دغه قوت لري ، خو هغه را نه ، نشي راتلای، زه غواړم هغه بيرون پاتې شي .کله چې ورته وويل شول، چې آيا مورږ پخپله د نظام پاشلو ته زمينه جوړوو؟ د نجيب ځواب دا وو: (همګي را ميمانيم ، خو حکمتياراز پيشم آمده نميتواند، وی بيرون و ديګران را داخل ميکنيم، باز ديګران از دست او حکومت کده نميتواند...) له دې څخه ښکاره معلومېږي ،چې دا د مسکو هغه نقشه وه چې نظام بايد روغ پاتې نشي» ۱۷۰/ ۲۰۰- ۲۰۱هېواد هم تباه شي او پدې ډول نجيب د مسکو دا افغاني ضد نقشه پلي کړله.

نجيب الله پلوي خلقيان څوک وو ؟

د کتاب له منځپانګې نه معلومېږي چې د ا، خ، د، ګ په نامه سياسي سازمان د ۱۳۶۸ کال د کب د شپاړلسمي ډرامې پورې هېڅکله يو موټی نه وو بلکې د دوو نه پخلاکېدونکو دښمنو ډلو (پرچم او خلق) څخه جوړشوی يو سياسي جوړښت وو .د دې دوو ډلو دا ډول له دښمنۍ ډک تاريخ ته په کتو سره دا پوښتنه پيدا کيږي چې ولې يو شمېر خلقي مشران د کب د شپاړلسمي په ډرامه کې د نجيب د پلويانو رول ولوبولو. مخکې لدې چې پورتنۍ پوښتنې ته ځواب ووېل شي دې خبرې ته بايد د لوستونکي پام راوګرزول شي چې د دې ډرامې په درشل کې د افغانسان د خلک دموکراتيک ګوند په نامه د خلق او پرچم د تلوالې د رهبري ارګان(مرکزي کمېټې) د ۱۲۰ تنوغړو څخه ډېرش تنه خلقيان وو.د دې ډيرشو تنو څخه دری تنه (وطنجار، انجينرنظر، پکتين) او پلويان يې همدا رنګه شاه ولي، ميثاق ، جوزجاني، غوربندي او همفکران يې چې د امينيانو په نامه يادېدل هم د نجيب الله سره ودرېدل .د نجيب الله سره د دې دواړو ډلو ملګرتيا ددې سبب شوه چې نجيب په خلقيانو برېد وکړي. د کب د شپاړلسمې ډرامې په درشل او ډرامه کې د پرچميانو په ګټه د نجيب الله پلوه خلقيانو رول ته په کتو سره هغوی په فوق العاده رتبو، مډالونو او بنډلونو روپيو ونازول شول.

دا چې د خلقيانو په ځپلو کې يو شمېر خلقيانو برخه اخېستې وه نه يوازې د نظام د ننه بلکې جهادي تنظيمونه هم څرګندونې لري .پدې اړه د اسلامي جمعيت کدر محمداکرام انديشمند ليکي:« د کودتا په ناکامۍ کې د پرچم ټولو ډلو او د خلقيانو په اړخ کې د حفيظ الله امين او د اسلم وطنجار او رازمحمد پکتين پلويانو رول درلود.» ۲۱۴ / ۱۱۰ دستګير پنجشېری هم د نجيب سره درېدلي خلقيان د امين پلويان او د خلق د فرکسيون د زرمل(زرمت) دری تنه مشران معرفي کوي. ميرصاحب کاروال د نجيب خلقي پلويان داسې راپېژني :«...له بله پلوه د سليمان لايق ترمشرۍ لاندې يوه نوې سيمه ځيزه نشنلستي ډله لکه انجينر نظرمحمد،اسلم وطنجار، رازمحمدپکتين ، وزيري ، منوکی منګل ، اسدالله پيام ، مبين يې پرځان راټول کړل که وکولای شي په لازم فرصت کې يې د خلقيانو خلاف استعمال کړي وروسته له هغې په امين پورې تړلي ځپنې مشران لکه غوربندي، شرعي جوزجاني، شاه ولي، فقيرمحمدفقير، خيال محمد کټوازي او حتی عبدالکريم ميثاق او نور ټاکلو سياسي موخو ته د رسېدو په خاطر ورسره يو ځای کېږي.»

اوس به د طرحه شوې پوښتنې په ځواب تم شو. د ګڼ شمېر پخوانيو خلقيانو له انده د امين د پلويانو په شمول لاندې پنځه کټګورۍ خلقي مشران او کدرونه له نجيب سره ودرېدل.

۱ ـ په اداري، مالي او اخلاقي فساد ککړ.

۲ـ سيمه ځيز تړاو.

۳ ـ د امتيازاتو او څوکيو شوقيان

۴ـ له مخکې د خاد سره تنظيم (دوه ګوني رول لوبوونکي)

۵ـ سوويتستان

د شوروي اشغال د هماغه پيله شوروي سلاکارانو او پرچميانو بلا استثنی ټول خلقيان څارل، ب ژمن خلقيان يې د حساسو څوکيو او په پوځ کې له محاربوي جزوتامونو څخه پاسيفه دندو(قرارګاوو او علمي بنسټونو) ته تبديلول، ضعيف النفسه، څوکی پال او بنه غوږنيوونکي خلقي کدرونه يې په لوړو څوکيو ګومارل او بلا استثنی په اداري، مالي او اخلاقي فساد ککړو خلقيانو ته يې دوسيې جوړولې. خادښستانو حتی په زندان کې د ځپنو امين پلوه خلقيانو د شخصيت کمزورو اړخونو او د خلقي واکمنۍ پر

مهال د هغوی تورو کارنامو ته په کتو سره د هغوی څخه د اجنټانو په توګه ګټه پورته کوله چې یوه بېلګه یې سلطان احمدبهین د خلقیانو د استخباراتي اداري (اګسا او کام) د سیاسي څانګې مشر وو. د عبدالرشید جلیلي په وینا « دا سړی (سلطان احمد بهین) چې پرچمیانو او په خاص ډول خاد ته د جاسوسۍ او خدمت کولو په تعهد سره د اعدام نه خلاص شوی و ، تر آخره پورې پرچمیانو او خاد ته وفادار او د خلقیانو د ځان غم شو. دې سړي یو څو نور ضعیف النفس کسان لکه نور آقا روښین او د هغه سره رابطه کې نور کسان پیدا کړل او د یوه پخواني پرچمي خلیل زمر سره چې د ثور انقلاب په لومړیو ورځو کې نوراحمدنور د هغه وخت د کورنیو چارو وزیر په دې اتهام بندي کړی و چې ګوندې داود خان استخباراتي اداري ته یې د پرچمیانو د پټو فعالیتونو او تشکیلاتو په هکله راپور ورکړی و ، یو ځای د خلقیانو د پخواني ګوندي او دولتي مشرتابه په مقابل کې په توطیو پیل وکړ.»۱۰ / ۱۴۶ - ۱۴۷ مخکې د میثاق له قوله راغلي وو کله چې د شوروي اشغالګرو له وتلو وروسته په حکومت کې شریکو خلقیانو د نجیب خلاف دریځ غوره کړ نو نجیب امینیانو ته مخه کړله له هغوی سره یې په زندان او زندان بهر سیاسی کار پیل کړ، هغوی یې خپل او له زندان څخه خوشې او په لوړو څوکیو وګومارل . له زندان څخه د خوشې شوو کسانو دریځونو ته په کتو سره د هغوی سره چلند کېدلو یعني هغه چا چې رښتیني همکاري پیل کړه غوره مقامونه او امتیازات یې ورکړل او چا چې همکاري نه کوله دندې یې ور نکړلې یا دا چې عادي ماموریتونه یې ورکړل. د بېلګې په توګه پدې اړه محمد دوست وردګ د مرکزي قول اردو پخوانی قوماندان د خلقیانو په یوه مجلس کې ویلي وو: « زموږ ځینې ملګري د نورو د تهدید او تطمیع تر اغیز لاندې راغلي دي او د مقام او شخصي دریځ په اړه فکر کوي. دا لوبه چې نورو پلان کړې ده زموږ لپاره تباه کوونکې ده. موږ ته د زندان څخه د خلاصېدو مخکې د دولتي مقامونو ژمنې شوې وې خو ځینو ته چمتو نه دي عادي حقوق هم ورکړي.دا د یوه بام او هوا لوبه څه معنی لري. یو شمېر ته یې ملکي او پوځي وزارتونه او معیینتونه ، ریاستونه او قوماندانۍ ورکړې او ما چې نه غوښتل د نورو ښکار شم حتی زما د تقاعد عادي حقوق یې هم اجرا نکړل .» ۱۸ / ۴۹۳ همدا رنګه په حکومت او یا کور کې کېنولو خلقي امین پلوه کدرونو سره ورته سیاسي او استخباراتي کار تر سره شو . ښه بېلګه یې د افسرانو د عالی کورس استادانو(احمد علي او ګلرنګ) ته د جنرالۍ د رتبو ورکول او د سترو جزوتامونو د بولندویانو په توګه ټاکل دي. د شوروي یرغل وروسته د افسرانو په عالي کورس کې د لسو څخه زیات د خلقي واکمنۍ د سترو جزتامونو قوماندانان د استادانو په توګه وګومارل شول . خو ولیدل شول چې د کب د ډرامې په درشل کې جمهور رییس د هغوی څخه دوو تنو احمدعلي او ګلرنګ ته جنرالي ورکړله او د قوماندانانو په توګه یې مقرر کړل. جعفرسرتېر چې هغه هم د افسرانو په عالي کورس کې استاد وو کیسه کوله چې نجیب الله د کب د شپاړلسمي څه موده وړاندې وروغوښتلم او راته ویې ویل: « تاسې ډېرې سختۍ وګاللې دا یو میلیون افغانۍ واخله چې لږترلږه نورمال ژوند وکړې .ما ورته وویل مننه ، زما ګوزاره کېږي دا پیسې کوم بل چاته چې اړتیا لري ورکړئ.» دا یوه بېلګه وه چې څه ډول نجیب خلقیان پېرل. نجیب له زندان څخه خوشې شوو امینیانو ته د ګوند د جوړولو اجازه ورنکړه خو لوړ لوړملکي او پوځي مقامونه یې ورکړل . دې دا معنی لرله چې هغوی د نجیب د حکومت د مامورانو په توګه د کار کولو حق درلود خو د سیاسي فعالیت اجازه یې نلرله. د شوروي اشغال پرمهال په واک کې شریکو خلقي مشرانو د اشغالګرو د وتلو وروسته هوډ درلود چې نور د پرچم امر او نهی ونه منې او لدې امله یې تنې د کودتا په تور بندیان کړل خو امینیانو د نجیب الله د حکومت د مامورانو په څېر د نجیب د واکمنۍ د ټینګښت په موخه د خپلو خلقي ملګرو خلاف د پرچم تر څنګ ودرېدل او پدې ډول یې دوهم ځل د خپلو خلقي ملګرو خلاف جبهه ونیوله.

ډېرى خلقيان چې له نجيب سره ودرېدل په مالي او اخلاقي فساد ککړ کسان وو. د بېلګې په توګه نجيب په مالي فساد ککړ انجينرنظرمحمد د وخت د ټولګټو وزير ته په يوه ستره غونډه کې ويلي وو: « زه خبر يم چې په خوشحال مېنه کې دې کور جوړ کړى دى .د حکومت د سمنټو او ګاډرو دې ګټه پورته کړې ده ، ګلکاران او ترکاڼان هم د حکومت خلک دي خلاصه هرڅه د حکومت دي. بيا د وسلوال پوځ له لوى څارنوال پوښتنه کوي د هغو شپاړلسو تنو دوسيه څنګه شوه چې له دفاع وزارت څخه ټولګټو وزارت ته تبديل شوي دي ؟ هغه ځواب ورکړ دوسيه بشپړه شوې ده. هغوى انجينران نه بلکې د قالينو سوداګر وو او اوس په جرمني کې سوداګري کوي ...، نجيب بيا د ټولګټو د وزارت د لومړي ګوندي سازمان د منشي څخه پوښتي چې هغه شپږ ميليونه افغانۍ څه شوې ؟ هغه ورته وايي هغه وزير صاحب اخېستي دي. وروسته نجيب الله نظرمحمد ته وايي له غونډې وروسته زما دفتر ته راشئ.» همدا لامل وو چې انجينر نظرمحمد د خپل مالي فساد له امله چې محاکمه نشي د خپلو خلقي ملګرو خلاف د نجيب الله ترڅنګ ودرېد. د محمد اسلم وطنجار له خولې په مسکو کې د انجينري اکادمي محصل افسر جګتورن نجيب الله وايي : « د ګوند د واکمنۍ د نسکوريدو وروسته په مسکو کې پاتې شوم او د اکادمۍ په کور کې له خپلې کورنۍ سره مې ژوند کاوه او د اکادمۍ د اداري له مسولينو سره مې دوستانه اړيکې لرلې تر دې چې زما د غوښتنې له مخې د اکادمۍ مشرتابه افغانانو ته د اکادمۍ اپارتمان هم ورکاوه . يوه افغان را ته وويل که وطنجار ته د کوم اپارتمان په ورکولو کې مرسته وکړي. ما ورته وويل د هغه سره مرسته نه کوم. تصادفا څه موده وروسته په يوه مجلس کې له وطنجار سره مخامخ شوم. وطنجار ګيله وکړه چې د اپارتمان په ورکولو کې مې مرسته نه ده ورسره کړې . ما ورته وويل لدې امله مې مرسته نه ده کړې چې د کب د شپاړلسمې په پېښه کې د نجيب سره ودرېدې . وطنجار وويل هغه اسناد چې نجيب په ما لرل که په تره کې صاحب يې هم لرلای هغه به هم د نجيب سره درېدلی واى. » کله چې د شورويانو او پرچميانو د ګډ پلان له مخې د خلقيانو د ځپلو فرصت راورسېد ، پرچميانو په فساد ککړو خلقيانو ته د هغوى د فساد دوسيې مخې ته کېښودلې. ور ته و يې ويل که د پرچميانو سره همکاري ونکړئ قانوني چلند به در سره وشي .دې خوارانو بله چاره نلرله بېله دې چې د نجيب سره ودريږي، د هغه هر دستور ومني او حتى د خپلو خلقي ملګرو په اړه د جاسوسانو په توګه تري ګټه پورته کړي او د خپلو ملګرو په وژلو او بنديانولو هم لاس پورې کړي.

بله ډله خلقيان هغه کسان وو چې د يوې ولسوالۍ او ولايت په کوچنۍ چوکاټ کې ايسار وو. هغوى د سيمه ييز تړاو له مخې له پکتياوال نجيب الله سره ودرېدل. البته د نجيب الله پر لوري د خلقيانو په را ماتولو کې شوروي سلاکارانو هم رول درلود لکه څرنګه چې ګلداد ليکي:« شوروي سلاکارانو د کورنيو چارو وزير محمد اسلم وطنجار، د برېښنا وزير رازمحمد پکتين او د ساختماني چارو وزير نظرمحمد درى واړه زرمتي خلقي وزيران ، د نجيب الله لور ته ورمات کړل او نجيب الله دغو کسانو ته د لا بهترو ګوندي او دولتي مقامونو ورکړې ژمنې ورکړلې او د دوى مالي امکانات يې لا زيات برابر کړل.» ۱۰۵/ ۸۲۱ جنرال محمدهاشم نوري چې هغه هم د زرمت دى يوه ورځ ليکوال ته په بلجيم کې وويل: « په يوه مجلس کې چې انجينر نظر، پکتين او څو تنه نورو زرمتيانو شتون درلود انجيرنظر ما(نوري) ته وويل چې مورِ زرمتيان بايد يوه خوله شو او تر دې وروسته د خلقيانو د مشرانو رول ولوبوو خو ما ور سره ونه منل او دا رنګه فکر مې وغندلو.» له بده مرغه د افغانستان د روان ناورين پر مهال شوروي او ناټويي اشغالګرو د بنکېلاک د هغه مشهور فورمول « بېل يې کړه اېل يې کړه» له مخې ناوړه ګټه پورته کړې ده . د لرکيو او ډېرکيو ، پښتنو او غيرپښتنو، درانيو او غلزيو، شمال او جنوب ، لويې

پکتيا ، لوی کندهار او لويې مشرقي ويشنې او د نجيب الله په ګټه د زرمتي خلقيانو استعمالول او د لږکيو د حقوقو په نامه د م، م د سولې د پروګرام شنډول يې څرګندې بېلګې دي.

د ګوند دوهمه کنګره

د افغانستان د خلک دموکر اتيک ګوند د مؤسسې کنګرې په دايريدو سره د واک د ترلاسه کولو پورې بله کنګره را ونه بلله. واک ته په رسيدوسره بيا هم ګوندي مشرتابه د کنګرې د رابللو لپاره ليوالتيا ونه ښودله پداسې حال کې چې د ګوند د اساسنامې له مخې په هرو څلورو کلونو کې بايد کنګره دايره شوې وای. ګوند واک ته په رسيدو سره د زعامت د ليوالو د ګوندي ضد کړنو له امله د کورنۍ کړکيچ سره لاس او ګرېوان شو چې پايله يې د ګوندي مشرانو او ګڼ شمېر کدرونو زنداني کېدل، وژل کېدل ، تبعيدېدل ،کودتايې هڅې او شوروي نيواک شو . د پېښو دا ډول بهير ته په کتو سره د شوروي اشغال پر مهال د خلقيانو له لوري د کنګرې د رابللو مسئله طرحه کېده تر څو کنګره د مرکزي کميټې د کړنو جاج واخلي او د هغو پربنسټ د ګوند نوی مشرتابه وټاکي . البته د خلقيانو په شل مياشتنۍ واکمنۍ کې چې هر څه د انقلاب د ولولو او بنسټيزو سمونونو تر اغېز لاندې پر مخ تلل د کنګرې د رابللو په اړه چا فکر هم نه کاوه. د شوروي يرغل وروسته د خلقيانو لخوا د کنګرې د رابللو غوښتنې ، پر واکمن فرکسيون او شوروي سلاکارانو فشار هغه وخت زور واخيست چې د شوروي پوځيانو د وتلو او د انقلاب څخه د خپلواکې دفاع مساله رامنځ ته شوه. د دفاع وزير او جمهور رئيس ترمنځ د اختلافونه د پيدا کېدو وروسته خلقيانو د کړکيچ حل د کنګرې په رابللو کې ليده خو د نجيب ځواب دا وو چې« د کنګرې د دايرولو وخت نه دی هيواد د جګړې په حال کې دی. » د نجيب الله د دې پلمې سره خلقي لوړپوړي (انجينرنظرمحمد ، وطنجار) او د امين پلويان همغږي وو. د پرچميانو له لوري په دفاع وزارت له برید وروسته چې د خلقيانو ستره برخه له ډګره وايستل شوه ،امنيتي حالات لا کړکيچن شول او جګړو زور واخيست د ۱۹۹۰ کې د جون په شپږويشتمه د ګوند دوهمه کنګره راوبلل شوه. مخکې لدې چې پرچميانو د کنګرې نه رابلل د جګړې له امله ګڼل، خبره په جګړه کې نه بلکې په ګوند کې د هغوخلقيانو شتون وو چې په کنګره کې د هغوی د ګډون له امله د مسکو په لاس پر ګوند تپل شوی مشرتابه بدلېده. د ګوند دوهمه کنګره چې ځينو د هغې دايريدل يومثبت ګام ګڼه او فکر يې کاوه چې هغه به داسې پريکړې وکړي چې په ګوند کې يووالی تينګ او اعتبار به يې لوړ شي. د کنګرې له دايرېدو وروسته د دې ګوندیانو دا هيلې هم په نهيلی واوښتې ځکه کنګرې ته ټاکنې رنې نه وې او د انتخابې غړو نه د انتصابې کانديدانو او د هغو کسانو شمير زيات وو چې د ګوندی مشرتابه له لوري نيول شوې پريکړې بېله څه ويلو او په پټو سترګو ومنې. کنګرې ته داسې استازو هم لاره موندلې وه چې د کنګرې په غونډو کې يا ويده وو يا نه پوهيدل چې هلته څه تيريږي يا څه ويل کيږي. د ساري په توګه کله چې د ګوند د لارښوونکي هيآت اوږد لست د فريد احمدمزدک له خوا ولوستل شو د بابه صاحب په نامه يو استازی چې د ګوند د تفتيش د کميسيون د غړي په توګه اعلان شوی هم وو لاس پورته کړ او ويې ويل :«ملګری نجيب الله! اوس چې ملګری دوستم د مرکزي شورا اصلي غړی شو او ځای يې تش شو زه ځان د مرکزي شورا مستحق ګڼم . لدې کبله هيله کوم چې د مرکزي شورا د علی البدل غړي په توګه وټاکل شم.» ۱۰۹ / ۲۸۵ کنګرې ته د استازو د ټاکلو په بهيرکې خلقي اړخ هيڅ ليوالتيا نه لرله ځکه چې د امين د پلويانو او نجيب الله ته د وفاداره خلقيانو پرته خلقي مشران او پېژندل شوي کدرونه چې شمير يې اته سوه شاوخوا وو بنديان او يا بهر ته تښتيدلي وو.ليکوال هغه مهال په مسکو کې زده کړې کولې. په شوروي اتحاد کې ګوندیان د کنګرې له دايريدو څخه له رسنيو خبر شول او وروسته ويل کيدل چې د سفير لخوا دوه تنه محصلين په

کنګره کې د ګډون لپاره استول شوي وو. کله چې د هیواد نه بهر کنګرې ته استازي انتصاب شوي دي دا چې په هیواد کې جګړه روانه وه ، د مرکز او ولایتونو، د ولایتونو د مرکزونو او ولسوالیو ترمنځ د تګ او راتګ نسبتآ خوندي لار هوایی کرښې وې څه ډول به ټاکنې ترسره شوې وي. غوربندی چې د نجیب الله له پلویانو نه ګڼل کیده د خپل کتاب په ۱۱۶- ۱۱۷ مخونو کې د کنګرې برخه وال په لاندې پنځو ډلو ویشي :

۱. د بریالي پټ تشکیلات چې ځانګړي رهبري ، موخې او سازمانونه یې لرل.
۲. د نجم الدین کاویانی او فریدمزدک ډله چې هغه د جمعیت د نظار د شورا پټ غړي بولي.
۳. د کشتمند ډله چې هغوی د کنګرې چلوونکي او فاسد بوروکراتان ګڼي.
۴. د تنې د کودتا په تور زنداني شوې سترې برخې پلویان چې د کنګرې پر قانونیت او د استازو او د ګوند د رهبرۍ د ټاکنو په څرنګوالي یې اعتراض درلود.
۵. نجیب الله او د ملي روغې جوړې تګلارې ته وفاداره برخه.

د ا، خ ، د ، ګ د زیاترو مشرانو له ځانګړتیاوو نه یوه دا وه چې هغوی د ګوند عمومي منشي ته د خپلې وفاداری په ښودلو او یا د خپل دریځ د ساتلو په موخه د هغه د هرې پریکړې که ور سره همغږي هم نه وو ملاتړ کړی دی چې غوربندي د هغو څخه یو دی .هغه په خپل کتاب کې د کنګرې ترکیب او د هغې د پریکړو ښه انځورکاږي خو د کنګرې د ګډون کوونکي په توګه د کنګرې د هغو پریکړو په اړوند چې پخپل کتاب کې یې له هغو څخه نارضایتي ښودلې ده کوم اعتراض ونکړ او د نورو په څیر یې د کنګرې ټولې پریکړې تائید کړې تر څو نجیب الله ته خپله وفاداري څرګنده کړي. هغه مزدک او کاویاني د جمعیت پټ غړي ګڼي خو هغوی ته یې د ګوند د مرستیالانو په توګه مثبته رایه ور کړه . ددې معنی داکېږي چې هغه جمعیتیانو ته د وطن ګوند د مرستیالانو په توګه رایه ورکړې ده . کنګرې نوې اساسنامه او کړنلاره تصویب او د ګوند نوم یې (وطن) کیښود. په نوې تصویب شوې اساسنامه کې د دموکراتیک سانترالیزم اصطلاح نه وه خو د ګوند په تشکیلاتي جوړښت کې هیڅ بدلون رانغی. یوازې یې د تیرو اصطلاحاتو پرځای د میر غلام محمدغبارد وطن د ګوند اصطلاحات لکه مرکزي شورا، ولایتي شورا او د عامل هیآت پرځای یې اجرائیه هیآت راوړل. د ګوند کړنلاره د ملي روغې جوړې د تګلارې یوه کاپي وه. د غوربندي په وینا کله چې په تشکیلاتي برخه کې د ګوند د نوي مشرتابه نومونه اعلان او د رایو په اتفاق تائید شول «د مرکزي کمیټې په لست کې هماغه پخواني نومونه ولیدل شول »۸۰ / ۱۱۷ د هغو کسانو نومونه چې زیاتره یې د شوروي اشغالګرو اردلیان او پاخه فرکسیونبازان وو، هغه نومونه چې په خبرو کې د ملي روغې جوړې سره سر ښوراوه خو په عمل کې یې هغه تخریب او سبوتاژوله او د شوروي اتحاد د پنځم ستون تله پکې خورا درنه وه. په کنګره کې کاویانی او مزدک د ګوند مرستیالان وټاکل شول چې وروسته یې د خپلو نویو دریځونو او ګوندي امکاناتو نه په استفادې سره د بغاوتګرو جنرالانو دوستم او مؤمن په لمسولو کې ټاکونکې ونډه لرله او همدا بغاوتګرجنرالان هم کنګرې د ګوند رهبرۍ ته راپورته کړل. د ګوند په نوي مشرتابه کې د کارمل ډلې او نورو سکتاریستي اندونو د خاوندانو دریځ خورا غښتلی شو چې نجیب الله یې اړایست له شوروي نه د کارمل راستنیدلو ته غاړه کیږدي. د کنګرې د رابللو په درشل او وروسته ویل کېدل چې نجیب الله د بریالي دې غوښتنې ته لبیک ویلی چې د هغه غوښتنې به مني پدې شرط چې نجیب د ګوند د عمومي منشي په توګه پاتې شي. په کنګره کې د ګوند لارښوونکي هیآت ته د کارمل د زیاتو پلویانو راپورته کیدو هم وښودل چې نجیب د بریالي غوښتنو

ته مثبت ځواب ورکړی دی . د نجیب الله له لوري د کنګرې د رابللو موخه د نومورې د هغې وینا څخه چې د کنګرې د جوړیدو مخکې د کابل ښار د ګوندي سازمان په کنفرانس کې کړې وه جوتیږي چې ویلي یې وو: «ملګرو! څرنګه چې زه د شوروي ځواکونو د وتلو ویاړ لرم د ګوند د دوهمې کنګرې د جوړیدو ویاړ هم زما دی.پدې بنسټ د ګوند دوهمې کنګرې د دایریدو موخه د نجیب الله د ویاړونو د لست اوږدول وو.» ۱۰۹/ ۲۸۰ عجیبه دا ده چې نجیب د شوروي د اشغالګرو ځواکونو د اېستلو ویاړ خپل ګڼي چې دا د خندا وړ خبره ځکه ده چې هغه د شوروي اشغال له برکته شورویانو وزارت او زعامت ته رسېدلی وو نو هغه به څرنګه خپل بادار ته ویلي وي چې پوځیان یې له هېواد څخه وباسي. که چېرې د کنګرې پرېکړو ته وکتل شي د ګوند نوم یې بدل کړ، نوې اساسنامه او کړنلاره یې تصویب کړه خو هماغه ناکام آزمایل شوي مشران د ګوند په مشرتابه کې پاتې شول او د دوستم په څېر افرادو هم د ګوند مشرتابه ته لار ومونډله . دا کنګره په واقعیت کې د موټر د ترمیم هغه ورکشاپ ته ورته وه چې سور رنګه موټر یې په شنه رنګې موټر واړولو خو انجن یې هماغه زوړ زنګ وهلی انجن وو چې د مقصود مزل ته یې سپرلۍ نشوای رسولی .

د ببرک کارمل نوی ماموریت

مسکو کارمل په ۱۹۷۹ کې د کابل په پلاز کېنولو په ۱۹۸۶ کې یې له واکه ګوښه او مسکو ته وغوښت هلته یې ورته د مېلمه په څېر د ژوند آسانتیاوې برابرې کړې او د ۱۹۹۱ کال د جولای په شلمه کابل ته ولېږلو. کارمل افغانستان ته د تګ پر مهال د مسکو په هوایي ډګر کې شاوخوا پنځوسو تنو ته چې د مخې ښې لپاره ورغلي دي ویلي وو:«... که افغانان وغواړي چې زه بیا د دولت مشر شم زما کابینه به هماغه پخوانۍ کابینه وي.» دا بیا ښیي چې هغه بیا د زعامت لیوال وو. فقیرمحمدودان د نجیب الله له قوله لیکي : « شوروي مقامونو ورته ویلي وو ، ببرک کارمل د افغانستان یو تبعه دی او حق لري په افغانستان کې ژوند وکړي . لدې کبله هیڅوک حق نلري هغه لدې حق څخه محروم کړي او نه باید چې محروم یې کړي.» ۲۰۶/ ۶۶ لدې وینا څخه معلومېږي چې شوروي حکومت یا د شوروي اتحاد په دولت کې ځانګړې ځواکمنې شبکې چې ښکه ک. ګ.ب ده کارمل د بل ماموریت د ترسره کولو لپاره افغانستان ته استولی دی او نجیب الله چاره نلرله بیله دې چې د خپل بادار دستور ومني. د پردیو په لاس کېنولو واکمنو برخلیک همدا دی چې د خپل بادار هرې غوښتنې ته که ورسره همغږي هم نه وي لبیک ووایي. مسکو کارمل د خپلو راتلونکو نقشو د پلي کولو په موخه له واکه ګوښه کړی وو او په مسکو کې یې ساتلو چې دا د ګرباچف له هغې وینا څخه څرګندیږي چې کارمل ته یې ویلي وو: «مورږ هر یو دا امکانات نلرو چې د وخت غوښتنو او په نړۍ کې بدلونونو ته اړین ځواب ووایو. البته د ملګري کارمل خدمتونه ستر دي او د هغه ونډه د انقلاب او د افغان- شوروي د دوستۍ په ټینګښت کې بېساري ده. خوعاقلانه به دا وي چې د عمومي منشي مقام یوه ځوان ملګري ته پرېښودل شي. د ببرک کارمل لپاره کار کړل ډېر ستونزمن دي باید د خپلې روغتیا په اړه فکر وکړئ مورږ په راتلونکې کې هغه ته اړتیا لرو.» ۲۱۴ دا اړتیا پداسې حال کې لیدل کیدله چې د شوروي په کمونست ګوند کې محافظه کار اړخ او که وویل شي ک .ګ. ب د ګرباچف خلاف کودتا ته چمتووالی نیولو چې په مسکو کې د ګرباچف د ګوښه کولو وروسته د پروسترویکا مخالفان چې د بریژنف د دکتورین پلویان ګڼل کیدل په واکمنیدو سره په کابل کې کارمل ورته ګام اوچت کړي او د خپلو پلویانو پرمت چې په اصطلاح د تنې د کودتا وروسته په پوځ واکمن شوي وو نجیب الله را وپرزوي. هغه مهال نوراحمدنور د نیویارک او جنرال عبدالقادر

د يوګوسلاويا څخه هم کابل ته تللي وو . دوې مياشتې وروسته د اګست په شلمه په مسکو کې د کودتا هڅه وشوه ګرباچف يې په کريميا کې تر څارنې لاندې ونيو خو د روسيې د جمهوررئيس باريس يلتسن د مخالفت له کبله کودتاچيان ټکني او کودتا ناکامه شوله خو يلتسن د ګرباچف په پرتله د بشپړ واک اوغوره دريځ څخه برخمن شو. کارمليانو ببله ځنډه کودتا په خوښيو ونمانځله او نجيب هم سملاسي بيله دې چې د کودتا برى يقيني شوى وي د کودتا مشرتابه ته د مبارکى پيغام واستاوه. په شوروي اتحاد کې د کودتا ناکامۍ د پرچم د دواړو سيالو مشرانو (کارمل او نجيب) لپاره ناوړه پيغام درلود. د کارمل د بيا واک ته رسيدلو خوبونه د اوبو ځک شول او نجيب الله په شوروي اتحاد کې خپل اصلي حامي د ک ګ ب مشر ګريچکوف له لاسه ورکړ . يلتسن او ټيم يې دې پايلې ته رسيدلي وو چې نور د شوروي اتحاد اقتصاد د افغانستان دولت د ملاتړ دروند پټې نشي وړلى او نشي کولى د ا، خ، د، ګ (وطن ګوند) ترمشري لاندې افغان دولت ته خپلې مرستې جاري وساتي او په افغانستان کې د واکمنۍ د بدلون لپاره چې لا مخکې يې ورته چمتووالى نيولى وو په ټول قوت سره مټې بډ وهلې. د روسيې مشرتابه غوره وګڼله چې د نجيب الله پرځاى خپل پروتوکولي غيرپښتانه جهاديان د کابل په پلاز وويني چې کارمل هم ورسره همغږى وو. د پروني انترناسيونالست او ننې ناسيونالست کارمل نوى ماموريت د شپيګل مجلې د خبريال سره د هغه له مرکې جوتيږي چې وايي : « موږ ناسيونال دموکراتان يو...، زه غواړم د لږکيو مليتونو د حقوقو د لاسته راوړلو په خاطرمبارزه وکړم.»۲۱۵ همدارنګه کارمل د شپيګل د خبريال ددې پوښتنې په ځواب کې چې د مسکو څخه د بيا راستنيدو انګيزه مو څه ده؟ بيا غواړئ سياست ته ور ودانګئ؟ وايي: « زه غواړم په افغانستان کې د سولې او امنيت د بيا راستنيدو لپاره مبارزه وکړم.د ځمکنى بشپړتيا ،د مليتونو د حقوقو، د دموکراسۍ د ارزښتونو د ساتنې او د بشرد حقوقو لپاره مبارزه وکړم.» ۱۶۶/ ۱۵۵ کارمل افغانستان ته د رسېدو سره سم زعامت ته د رسېدو په موخه فعاليت پيل کړ. په لومړي ګام کې يې پلويانو يوه اعلاميه خپره کړه چې د افغانستان د خلق دموکراتيک ګوند د۱۳۶۹ کال مرکزي کميټه دې غونډه وکړي چې د ګوند مشر وټاکي. بيله شکه نجيب الله دې کار ته ليواتيا نلرله خو هغه ته يې دا پيغام درلود چې کارمل او پلويان يې د واک د ترلاسه کولو هوډ لري. د کارمل دا لوبه د ګوند بهرهم ډيرو ته ځرګنده شوى وه او د محمدابراهيم عطايي د ليکنې پربنسټ« ببرک کارمل هيواد ته د راستنيدو وروسته خطرناکه لوبه پيل کړې وه د ګوند غيرپښتانه غړي چې ستمي روحيه يې لرله سره نږدې کول . د دې خطرناک خوځښت رهبري د محمودبريالي، کاويانې او فريد مزدک په لاس کې وه .» ۱۷ / ۴۸۵ نجيب د ده خلاف د خپلو پرچمي ملګرو نقشې او ملي ضد کړنو ته چې د هيواد د ميشتو وروڼو قومونو تر منځ دښمنيو ته په لمن وهلو څرخيدلې په مړو سترګو کتل او د مخنيوى په موخه يې تدبيرونه نه نيول . ترڅو خبره په شمال کې د پرچمي جنرالانو (دوستم ، مؤمن ، نادري) بغاوت ته ورسيدله او بيا يې هم د دې بغاوت د کابو کولو لپاره کارمليان استول. عجيبه دا ده چې نجيب الله د خپلو کارملي ضد همکارانو او د ده رښتينو خواخوږو اندېښنو او وړاندېزونو ته چې په کارمليانو بشپړ باورلرې او هغوى په شمال کې د ستونزو د حل لپاره ګوماري چې عاملين يې دوى په خپله دي پام نه راګرزوي. د بيلګې په توګه کله چې په شمال کې بغاوت پيل شو د دې بغاوت د کابو کولو لپاره عظيمي استوي او د کورنيو چارو وزير رازمحمد پکتين د مزارشريف د څارندوى د قوماندانۍ څخه يو شفر ترلاسه کړى وو چې عظيمي د کودتاچيانو سره همغږى دى. پکتين ليکي :« ما ډاکټرصاحب ته وويل چې ما د څارندوى له قوماندانۍ څخه داسې شفر اخيستى چې دوستم نبي عظيمي ته وظيفه سپارلې ده چې ځه کابل ته ولاړ شه موږ هم کابل ته درځو. ته هلته تياري ونيسه . ډاکټرصاحب بيله دې چې د شفر په هکله څه ووايي ما ته يې په ځواب کې وويل چې نبي عظيمي کارملى نه دى.»۱۳۷ / ۱۸۶ – ۱۸۷ د نجيب الله دا ډول دريځ د دې

واقعيت ښکارندوی دی چې هغه يوازې پخپلو پرچمي ملګرو باور درلود او خلقي پکتين ورته د ډاډ وړ همکار نه بريښيده. البته په پرچمي مشرانو کې داسې کسان هم وو چې د هغه مهال په حساسو شرايطو کې يې د پرچميانو يووالی غوښت چې يو له هغو څخه ظهور رزمجو دی. نوموړي د کارمل او نجيب ترمنځ د اختلافونو د حل کولو په موخه هڅې پيلوي. پدې هکله د۲۰۰۶ کال د مارچ د مياشتې د آزادۍ مجلې په ۷۱ ګڼه کې د ظهور رزمجو مرکه خپره شوې چې لنډيز يې دلته راوړل کيږي. رزمجو وايي ، ما نجيب الله قانع کړ چې د کارمل سره وګوري او د روانو پيښو په اړه ګډ دريځ غوره کړي . نوموړی دوه ځله د نجيب الله سره ګډ د کارمل ليدو ته ورغی او په دواړو ليدنو کې کارمل د اختلافونو د له منځه وړلو او ګډ کار ژمنه وکړله. خو کله چې رزمجو د دريم ځل لپاره کارمل ته ورځي دا مهال محمود بريالی ، د لغمان د ولايتي کميټې پخوانی منشي شفيق توده يي ، د ننګرهار د دولتي امنيت پخوانی رئيس معاذان او انجينر نعمت هم د کارمل کور ته راغلل. هغوی د رزمجو څخه پوښتنه کړې ده چې د څه لپاره راغلی دی اوهغه د خپل راتګ په هکله ورته ويلې دي چې پرچميان ګډ کار وکړي د هغوی د غوسې سبب ګرزي او د رزمجو په خبره « د دې خبرو په اوريدو سره، ګواکې د نړۍ نظم ګډوډ شو او د صغرا(کوچني) قيامت ننداره پيل شوه: ټولې چپلکې او بوټونه چې هلته وو پرما وويشتل او کومې ښکنځلې نه وې چې ما ته ونه ويل شوې؟!..» پدې ډول د رزمجو د منځګړيتوب ماموريت چې د کارمل پلويان د نجيب خلاف کړنو لاس واخلي ناکامېږي .

د دسترخوان ياران په غليمانو واوښتل

د کب د شپاړلسمې ډرامه کې نجيب الله د بريالي لوبغاړي رول ولوبولو خو دا بری د هغه د رالويدو پيلامه وه. ځکه چې په پوځ کارمليان واکمن شول هغه پرچميان چې د نجيب الله ورکه يې غوښتله او دې ته يې آمادګي نيوله چې له نجيب الله څخه د کارمل غچ واخلي. پدې هکله نبي عظيمي ليکي :« د ببرک کارمل پرچمي پلويانو د هيواد د دفاع هيله لرله سره لدې چې نجيب ته يې په سپکه سترګه کتل د خپل او خلکو د ژوند د ساتلو په خاطر هر ډول سرښندنو ته چمتو وو. خو د نجيب څخه غچ اخېستل اوهغه ته يې د ضربې ورکول نه هېرول .» ۱۲۹/ ۳۹۷ د کب د شپاړلسمې ډرامې وروسته د حکومت د پرله پسې ماتو لړۍ پيل شوه ځکه چې د پوځ مورال ټيټ او بر عکس د وسلوالو مخالفينو مورال لوړ شو . د نجيب الله پلويان هم دا مني چې د کب د شپاړلسمې ډرامې وروسته په پوځ د نجيب مخالفان واکمن شول کومو چې د خپلې واکمنۍ د نړېدو په بيه يې د نجيب څخه د غچ اخېستلو ډډه نکوله. د نجيب دستيار محمداسحق توخي پدې هکله ليکي: «دا کودتا د مسکو د سناريو پر بنسټ د دکتورنجيب الله د دريځ د کمزورولو په موخه ترسره شوه ، چې د هغې په پايله کې د دولت پوځي توان ته يې سخت ګوزار ورکړ او په وسلوال پوځ کې يې د ځواکونو توازن د هغوعناصرو په ګټه واړاوه ، چې يو کال وروسته د دولت پرضد د شمال په بغاوت کې د ملګروملتو د پنځه فقره يی د سولې د پلان په شنډولو کې يې ځيرې بربنډې شوې.» ۲۱۶ توخي ږښتيا وايي چې د کب د شپاړلسمې ډرامې سناريو مسکو جوړه کړې وه اوهغه نجيب الله عملي کړه خو توخي بيا هم د۱۹۹۰ کال د مارچ د پنځمې نيټې په هکله هماغه پخوانۍ حکومتي اپلټې وايي چې ګواکې شهنواز تنې کودتا کوله خو پدې توپير دا ځل د پاکستان پرځای د مسکو ښکيلتيا ته پکې ګوته نيسي. توخی هغه عناصر چې له کودتا وروسته قوي شول نه معرفي کوي ځکه شرميږي چې هغه د ده او د نجيب الله د دسترخوان ياران وو. توخي ته په کار دي له خپل ملګري عبدالوکيل څخه د کب د شپاړلسمې ډرامې د حقيقت په اړه واوري چې مسکو چا ته د کودتا په بري کې مرسته کړې

ده تنې يا نجيب ته . پدې اړه مخکې هم يادونه شوې وه چې يوځل بيا د کې جې بې د مشر خبره تکرارآ راوړل کيږی چې نجيب الله ته يې ډاډ ورکړی وو:« لکه څرنګه چې د افغانستان د دفاع وزارت د ښار سره نږدې دی دا کار امکان نلري خو په بګرام به د بريدونو په اړه فکر او پرېکړه وکړو...» د پرچميانو له کودتا څخه بهرنيان هم خبر وو لکه څرنګه چې بينن سېوان په خندا وکيل ته ويلې وو:« لکه چې تاسي کودتا په خپله ګټه تنظيم کړې وه.» د پوځ د کمزورۍ پايله دا شوه چې د ۱۹۹۰ کال د اکتوبر په مياشت کې تيرين کوټ د ارزګان مرکز او د ۱۹۹۱ کال د اپريل په مياشت کې د خوست لويې ولسوالۍ د وسلوالو مخالفينوپه لاس کې ولوېږي. په خوست کې زرګونه دولتي ځواکونه مخالفينو ته تسليم شول . د خوست سقوط چې هلته دوستمي مليشې د مخالفينو له لوري ونيول شولې مسکو او کارمليانو ته ښه لاسوند شو چې دوستم د نجيب الله خلاف ولمسوي هماغه دي چې په خوست کې د ازبکو د مليشو قوماندان ډګروال جوره بيګ دوستم ته داسې شفر ليږي :« ښه شوې چې ته رانغلې ټولې خبرې ستا پر سر وې . »۱۵۵ / ۲۴۲ په خوست کې د دوو زرو شا وخوا دولتي ځواکونه هم مخالفينو ته تسليم شوي وو چې دا دوستم ته کومه توطئه نه وه . پدې اړه اسدالله ولوالجی د(خروج جنرال دوستم و سقوط نجيب الله) نومی کتاب په ۲۴۲ مخ کې راوړي چې وروسته لدې دوستم د خپلو ملګرو سره غونډه وکړه اوپرېکړه وشوه چې رسول پهلوان دې په فارياب اوغفار پهلوان دې په سرپل کې د جهادي ډلو سره او سراج الدين صيادي به د دوستم اړيکې د مسعود او آزادبيګ سره ټينګې کړي . البته د جهادي ډلو سره د دوستم د اړيکو په ټينګولو کې اصلي رول پرچميانو او د لږکيو د حقوقود لاسته راوړلو د داعيې سازمانونو (ستميانو) ولوباوه. د خوست د سقوط وروسته «د داکټرنجيب الله او دوستم ترمنځ يو ډول ځانګړې وضعيت منځته راغی چې دوستم يې اغيزمن کړی وو.د ببرک کارمل پلويانو چې د دولت په څارګره اداره او د واکمن ګوند په مشرتابه کې د سترګو وړ نفوذ درلود دا ورته ښه لاسوند شو، د دی مسئلې د حساسيت په پام کې نيولوسره د نجيب الله څخه دوستم او له دوستم نه نجيب الله ته د تخريبوونکو اطلاعاتو په ورکولو سره د هغوی اړيکې ترينګړې کړي. » ۱۵۵ / ۲۳۲ هغه مهال نه يوازې کارمليان په دې وتوانيدل چې د دوستم او نجيب الله ترمنځ اړيکې ترينګړې کړې بلکه پدې هم بريالي شول چې د دوستم اړيکې د داسې اطلاعاتو په ورکولو سره چې« وايي عبدالعلي مزاري هزاره پرچميان پدې تور چې پرچميان دي نه وژني څه کيږي چې د هغه سره هم اړيکې ونيسو...، زمونږ ځينې ګوندي ملګري چې د شمالي دي وايي چې د مسعود سره يې اړيکې نيولې دي مونږ هم د هغوی له لارې د احمدشاه مسعود سره اړيکې ونيسو. » ۱۵۵/ ۲۴۵ – ۲۴۶ البته دا ټول د ک . ګ. ب په اراده ترسره کيدل. شوروي استخباراتي کړيو چې د نظار شورا سره له پخوا اړيکې لرلې او د وحدت ګوند سره يې يا په خپله يا ايرانيانو پرمټ اړيکې ټينګې کړې وې غوښتل يې د هغوی اړيکې په دولت کې د دوی د مزدورانو(کارملي پرچميانو) سره هم ټينګې کړي. د وحدت حزب په هکله مخکې ويل شوي وو چې هغه د نجيب الله د هڅو له امله د شيخ آصف محسني د ډلې پرته له نورو اوو شيعيه ډلو څخه جوړشو. په ايران کې د شارژدافير په توګه په هنګري کې د صدراعظم کشتمند د ورور اسدالله کشتمند مقرري د دې پروژې د بريالۍ مخ ته وړلو يوه برخه وه . له جمعيت سره د دوستم د اړيکو په ټينګولو کې د پرچميانو په پرتله د سازا (سازمان انقلابي زحمتکشان افغانستان) رول ټاکونکی وو . د سازا پلاوي کله چې لومړی ځل له مسعود سره وکتل او په دولت کې د نجيب الله ضد حرکت په هکله خبره شريکوي مسعود ور ته وايی: «دا د پرچم په ګوند کې نوی خوځښت دی چې د ببرک کارمل د پلويانو له خوا منځته راغلی او غواړي د کودتا له لارې نجيب الله نسکور کړي او د هغوی استازي څو ځله ما ته راغلي او منفي ځواب يې ترلاسه کړی دی له دې امله نه غواړم پدې بدنامه بهير کې شامل شم. د سازا پلاوی دوه ځله بيا هغه ته ورځي او

مسعود ته وايي دا حرکت دومره د کارمل له ډلې سره تړاو نلري ناسيونالستي صبغه يې پياوړې ده، د ده د نه ګډون له امله د واکمن ګوند پښتانه به کابل حکمتيار ته تسليم کړي هغه مهال به غير پښتنو قومونو ته ستر ګوابښ متوجه شي. سربيره پردې که د نظارشورا وغواړي او يا و نه غواړي د شمال پاڅون پيل کيږي او نوموړی سازمان (د نظارشورا) به له دې بهير نه لېرې پاتې شي. احمدشاه مسعود د سازا د پلاوي مشر ډګروال بسم الله ته وايي : تاسي ډاډمن اوسئ په شمال کې چې هر حرکت وشي د نظار د شورا پرته هغه په مخ نه ځي او زه پردې اعتقاد لرم.» ۲۷۰/۱۵۵ د احمدشاه مسعود او د سازا د پلاوي په خبرو کې دوه ټکي د پام وړ دي:لومړی دا چې مسعود هغه وخت د نجيب ضد حرکت سره يو ځای کيږي چې دا يو پښتني ضد بهير دی.دوهم دا چې مسعود په شمال کې د هردولتي ضد حرکت بری د نظار د شورا پرته نا شونی ګڼي دا ځکه چې په شمال کې د حکومتي ضد خوځښت د را پنځولو ترشا مسکو ولاړ وو او هغه مهال مسکو د هرچا نه زيات په مسعود حساب کاوه. د شوروي د يوه سرتيري د خاطرو نه چې « د مسعود د چريکانو سره زمونږ اړيکي دومره تودې وې چې د چريکانو مشران به ډله ډله زمونږ د ليدو لپاره زمونږ کنډک ته راتلل ، هغوی ته يوه ډيره ښه ميلمستيا هم ورکړل شوه. د چريکانو مشر مسعود او زمونږ قوماندان دا ژمنه سره کړې وه چې يو بل ته به زيان نه رسوي د دې ژمنپاڼې وروسته نور زمونږ ژوند بلکل په امن کې سو.»۲۱۷ / ۳۲ ۵۱۳ په مسکو کې د کرملن له واکمنو سره د برهان الدين رباني يو لړ پټې معاملې په جمعيت د مسکو ټينګ باور ښيي چې د هغو پربنسټ مسکو په راتلونکې کې غوښتل رباني د افغانستان د مشر په توګه وويني چې دې سفر د افغانستان په وروستيو انکشافاتو نيغ په نيغ اغيز درلود.

د۱۹۹۱کال د نوامبر(۱۱– ۱۵) په مياشت کې رباني د مجاهدينو د يوه پلاوي په مشرۍ مسکو ته سفر وکړ.د سفر په پای کې يوه ګډه اعلاميه خپره شوه چې د هغې په شپږمه ماده کې راغلي وو :« د شوروي لوری موافقه کوي چې د۱۹۹۲ کال د جنوري مخکې به د کابل رژيم ته تسليحاتي اکمالات ، پوځي تخنيک او د پوځي وسايطو لپاره د سون د توکو استول دروي . »۲۱۸ د دې پلاوي سره د دا ډول ګډې اعلاميې خپرول ښيي چې مسکو پټېلې وه چې د نجيب پر ځای رباني د کابل په پلاز کښوي. د مسکو او رباني ترمنځ له پټو معاملو نه هغه وخت پرده پورته شوه چې د رباني د واکمنۍ په لومړۍ دوره « په کال۱۹۹۲ کې په ملګرو ملتو کې د ملا رباني د حکومت استازي چې د رباني د پټ شفاهي توافق نه د شوروي له لوري د جګړې د تاوان د نه ورکړې په هکله خبر نه وو د افغانستان د ستونزې په اړوند بحث کې د پخواني شوروي نه د جګړې د زيانونو غوښتنه وکړه. د شوروي استازي په ځواب کې دومره وويل چې مخکې موږ پدې اړوند د رباني په مشرتابه د افغاني پلاوي سره توافق ته رسيدلي وو ...، او رباني وروسته په يوه مرکه کې وويل د جګړې مسؤليت د شوروي پخواني نظام په غاړه دی .» ۲۱۹مسکو ته د رباني سفر د افغانستان په کشاله کې د ښکيلو هيوادونو د افغاني ضد توطئو او دسيسو د ځنځير يوه کړۍ وه چې پدې هيواد کې د م، م د ژنيو لوزنامې د پلي کېدو مخنيوی وکړي او افغانستان ته ټيکاو او سوله رانشي. لدې سفروروسته « د دسمبر په دريمه د پاکستان جمهور رئيس غلام اسحاق خان او صدراعظم نوازشريف په اسلام آباد کې د افغاني مهمو تنظيمونو مشران ومنل د خبرو په ترڅ کې يې مسکو ته د مجاهدينو د پلاوي سفرمثبت ارزيابي کړاو د افغانستان د کشالې په سوله ييز حل ټينګار وشو دې هدف ته د رسيدو لپاره يې اړينه وګڼله چې پاکستان ته د روسيې د جمهوررئيس د مرستيال الکساندر روتسکوی د کيدونکي سفر نه ګټه پورته شي. » ۴۹ / ۵۸۵ رباني له مسکو وروسته سعودی او ايران ته هم سفرونه لرل چې د ده د واک ته رسولو په اړه تهران او رياض ته د مسکو د تګلارې په اړه معلومات ورکړي . د مارچ په لومړيو کې په تهران کې د روسيې سفير د وحدت اسلامي حزب له مشرانو سره

وکتل چې د دې کتنې وروسته د نوموړي ګوند ځينې قوماندانان تهران ته غوښتل کيږي. دا ډول کتنې د مسکو- تهران او اسلام آباد ګډې هڅې ښيي چې موخه يې د اسلامي جمعيت او وحدت ګوند ترمنځ د اړيکو د ډاډمن ټينګښت سربېره د واکمن نظام د نسکورولو په موخه د ځواکونو متحدول وو. هغه مهال مسکو نه يوازې له وسلوالو مخالفينوسره ليدنې کتنې کولې بلکې د وطن ګوند د ځينو مشرانو لکه مزدک او جنرال عظيمي هم کوربه وو. په مسکو کې مزدک عظيمی ته ويلي وو:« په مزارکې به داسې اور بل کړو چې وچ او لانده پکې وسوزيږي. د اختر زوی (هدف نجيب وو) ته به داسې درس ورکړو چې تاريخ هغه هېر نکړي. »۱۲۹/ ۴۹۶ دا دواړه د پرچم د فرکسيون لوړپوړي يو ځای د مسکو نه کابل ته په يوه الوتکه راځي تر څو لومړی په مزار او بيا په کابل کې اور بل کړي. دوی نه يوازې په مزار بلکې په ټول افغانستان کې داسې اور بل کړ چې وچ او لانده پکې وسوزيدل ، دوی نه يوازې د اختر زوی بلکې افغانانو ته داسې درس ورکړ چې تاريخ به هغه هېر نکړي. مسکو د نجيب د راپرزولو چاره د واکمن ګوند د ځواکمنو ځيرو پواسطه چې پر افغانستان واکمن وو، په مدرنو وسلو سمباله مليشو يې نفوذ درلود ليدله نوهماغه دي چې د عظيميانو او مزدکيانو په ځير کسان يې استخدام کړي وو چې د دې مليشو د مشرانو او په تېره دوستم او نجيب ترمنځ د بې باورۍ فضا را وپنځوي او هغوی د مرکزي واکمنی پر ضد استعمال کړي. دې هدف ته د رسيدو په موخه يې د مختلفو کانالونو څخه ګټه پورته کوله. د ساري په توګه «د انقلابي اختصاصي څارنوالۍ روسي سلاکار يوه دوسيه چې د دوستم اړيکي د آزادبيګ د شمال د اتحاديې سره ښودل د اختصاصي انقلابي څارنوالی سياسي مسؤل افسر مسعود ته چې د فاريياب د درزاب ولسوالۍ اوسيدونکی وو سپاري چې هغه په درۍ وژباړي ... ، سلاکار پدې خبر وو چې نوموړی د سيداکرام پيګيرسره چې د دوستم حامي دی اړيکي لري اوهغه ته دا دوسيه ښيي چې دوستم بايد محاکمه شي. » ۱۵۵/ ۱۹۷ د شوروي سلاکار موخه د دوستم خواخوړی هغه ګواښ ته متوجه کاوه چې دوستم د انقلاب ضد سره تړاو لري ترڅو د دولت نه خپله لار بيله او د انقلاب ضد په کتار کې ودريږي.همدارنګه « کارمل د دوستم سره د ترکمني عمرآغا په کور کې چې د دوستم د۵۳ فرقې افسر وو ګوري. د دوی دا کتنه لدې امله د دوستم يا کارمل په کور کې ونشوه چې دوستم د کارمل سره د اړيکو د جوتيدو نه وېرېده...، همدا راز فريداحمدمزدک هم دوستم خپل دفتر ته رابللی وو او هغه ته يې يوه تابلو ډالۍ کړه چې په هغې کې يو زمری د يوه غويي په څېرلو کې ښيی. دې تابلو د خپل سمبوليک والي له کبله دا ارزښت درلود، ټول پوهيدل چې نجيب د خپلو زده کړو په وخت د نجيب ګاو په نامه شهرت درلود.» ۱۵۵ / ۲۵۸ دا ټول د مسکو او د هغه د افغان چوپړيانو له لوري چې د نجيب د نسکورولو هوډ يې درلود په ګډه تر سره کېدل . پدې کې شک نشته چې شورويانو نجيب الله ته هم داسې اطلاعات ورکول چې پر دوستم او نورو ځواکمنو کسانو چې د هغوی د پنځم ستون رول لوباوه بې باوره کړي هماغه دي چې « په شمال کې ځينې لوړپوړي مسؤلين(جنرال مؤمن د حيرتان د ګارنيزيون قوماندان ،جنرال جمعه نظيمی د اتلسمي فرقې قوماندان ،جنرال هلال الدين هلال د مزار د هوايی مفرزې قوماندان او جنرال احمديار د بلخ د څارندوی قوماندان) له دندې ګوښه او پرځای يې نوي مسولين وګومارل. د حيرتان د بيز نوی قوماندان کله چې حيرتانو ته لاړ د جنرال مؤمن لخوا بندي شو او هلال هم مؤمن ته پناه وړ وړي پدې توګه له حيرتان نه د مرکزي واکمنۍ خلاف بغاوت پيليږي. په شمال کې د بغاوت د پيلېدو وروسته نجيب ته په کار وو چې د ټولومطرح سياسي ډلو او متنفذينو همکاري يې جلب کړي وای. خو داسې بريښيدل چې نجيب يوازې په خپلو پرچمي ملګرو باور درلود او هغوی يې په شمال کې د ستونزو د حل په موخه استول. په پرچمي توب کې ډوب نجيب ته د مجنون په څېر هر پرچمی ليلي برېښېده او پرهغوی يې اعتماد کاوه چې پايله د مرکزي واکمنۍ نسکوريدل شول. پدې هکله د هغه د دسترخوان يار

عظيمي په خپل کتاب کې راوړي په وروستيو کې« ډاکټر نجيب احمق شوی وو. زه به يې لږلم چې دوستم او مؤمن راضي کړم ، خو ما به هلته د ټولو جهادي او غير جهادي پوځي لږکيو ځواکونو ترمنځ اړيکي او نظم برابراوه او چې کله مو کابل ونيو، نو ده ته معلومه شوه چې موږ څوک يو او دی څوک دی.»۱۷۰ /۲۰۰ کله چې مؤمن له حيرتان څخه بغاوت پيل کړ د «جنرال حسام الدين د اتيايمې فرقې د مرستيال او جنرال دوستم نه د مرستې غوښتنه کوي او خپلې اړيکي د سياسي بيرو د ځينو غړو لکه فريدمزدک او کاويانی د وطن د ګوند د مرستيالانو سره ټينګوي او ويل کيږي چې محمود بريالي هم د مؤمن له لوري د مرکز له فرمانونه په سرغړونه کې رول درلود. »۱۵۵ / ۲۵۸ جنرال دوستم د ټولو نه مخکې د مؤمن څخه خپل ملاتړاعلان کړ پدې ډول د مسکو هلوځلو نتيجه ورکړه چې دوستم د دولتي واکمنۍ په وړاندې ودريږي. نجيب الله د وضعيت د کابو کولو لپاره شمال ته مختلف پلاوي چې مرکزي رول پکې عظيمي درلود استوي هغوی بغاوت کوونکو ته اړينې مشورې ورکولې او نجيب ته يې د وضعيت د ښه کيدو ډاډګيرنه ورکوله او د هغو سره جوخت يې مرکز ته داسي وړانديزونه کول چې د بغاوت ګرو دريځ لا پياوړی شي. جنرال عظيمی چې د بغاوت له پيل وروسته يې زياته موده په شمال کې تيروله ترڅو يې د دوستم قوتونه او هغه هم د نجيب الله د هدايت سره سم د ۱۹۹۲ کال د مارچ په اوولسمه مزارشريف ته داخل کړل. دوستم مزار ته په ننوتو سره لومړی عظيمی ته ورغی او ورته وايی :« د خپل ځان سره مې پنځه زره تنه او زيات ټانکونه او توپچي راوړي دي هرډول چې امر وکړئ اجرا به يې کړي. » ۱۹۸ / ۲۲ د جمهور رئيس دا پريکړه چې د دوستم مليشې مزارشريف ته ننوزي لدې امله د حيرانتيا وړ وه چې يوه ورځ مخکې هغه د کابل ښار د ګوندي کميټې فعالينو ته پخپله وينا کې د شمال د پيښو په اړوند د دوستم ،حسام الدين او مؤمن په پته سپکې سپورې ويلې وې. مزار ته د دوستم د مليشو په ننوتلو سره هغوی سملاسي د ځارندوی او اردو امنيتي پوستې بې وسلې کړې چې د هغو سره جوخت جهادي ډلې هم مزارشريف ته ننوتلې. د دولتي بغاوتګرو او جهادي ډلو له لوري د مزارشريف له نيولو وروسته په شمال کې نور ولايتونه هم مخالفينو ته سپارل کيږي. په همدې نيټه(مارچ اوولسمه) د احمدشاه مسعود په مشری يوه شورا جوړه شوه چې مرستيال يې حاجی محمدمحقق او دوستم يې د پوځي چارو مسئول ټاکل کيږي او د شمالي ولايتونو اداره په لاس کې نيسي. دا مهال په مزارشريف کې د کابل څخه د ګوند، اردو، ځارندوی او دولتي امنيت يو ګډ پلاوی موجود وو چې غړي يې د دوستم لخوا بندي شول خو نبي عظيمی او سيداکرام پيګير د ګوند د مرکزي شورا غړي يې بنديان نکړل . عجيبه دا وه چې د دوستم او جهادي ډلو له لوري د مزارشريف د نيولو په شپه نجيب الله د راډيو ټلويزيون له لارې د وينا په ترڅ کې د جمهوري رياست نه د ګوښه کيدو چمتووالی وښود. « د نوروز په شپه د سيدمنصورنادري د اسماعليه مذهبي ډلې د مشر په کورکې غونډه وشوه چې په هغې کې علم خان آزادي ،فهيم خان ، دکتور مشاهد،د وحدت ګوند استازي، جنرال دوستم ، جنرال مؤمن او پخپله ښاغلي نادري ګډون درلود ...،او پريکړه وشوه چې جنرال عظيمي، نه د دولت د ځانګړي استازي بلکې د خپل ځان له خوا د يوه تاريخي دود په توګه جنډه پورته کړي. »۱۹۸ / ۳۳ نجيب الله هم په همدې نيټه عظيمي ته هدايت ورکړ چې د نوروز په ورځ د حضرت علی (رض) د روضې جنډه پور ته کړي. د دوو دښمنو خواوو(نجيب او په شمال کې د وسلوالو مخالفينو) له لوري ګډه پريکړه دا ګومان په واقعيت اړوي چې د پردې شا اصلي مرکز چې هم نجيب د هغه د مشورو پربنسټ ګامونه اوچتول اوهم يې د شمال بلواګرو ملاتړ کاوه ولاړ وو چې هغه مسکو دی.عظيمي د ولسمشر د دستور له مخې د سيداکرام پيګير سره يوځای د روضې په انګړ کې چې هلته د مجاهدينو د قوماندانانو او دوستم سربيره يې سلګونه وسله وال جنګيالي موجود وو جنډه پورته او حاضرينو ته يې وينا وکړه. دا چې د دولت مخالفين او بغاوت چيان په مزارشريف واکمن

دي بيا هم عظيمي او پيګير ته اجازه ورکوي چې جنډه پورته کړي لامل يې دا وو چې هغوی يې خپل ګټل او ډاډمن وو چې په کابل به يې هم بيله کومې ستونزې دوی واکمنوي. د جنډې له پورته کولو وروسته عظيمي کابل ته ستنيږي ځکه چې هلته يې مسئوليت چې جهاديانو ته د شمال ولايتونه سپارل وو پای ته رسېدلی دی. کابل ته په را رسيدو سره هغه د وطن ګوند د اجرائيه بيرو په غونډه کې ګډون وکړ. د هغه نه غوښتل شوي وو چې د شمال د پيښو په هکله رپوټ ورکړي: « ستر جنرال عظيمي چې په شمال کې خپل پلان د بريالي ،کاوياني او مزدک د دستور له مخې پلی کړی وو د ويلو له پاره يې څه نلرل د بل ټاکونکي کارت نه يې استفاده وکړه او يوه هنري نندارە يې پيل کړه په ژړا يې پيل اوغټې غټې اوښکې يې پرمخ راغلې او داسې حالت يې غوره کړ چې د خبرو اړتيا پاتې نشوه او په پرله پسې توګه يې تکرارول زه يې سپک کړم نجيب الله له ځايه پاڅيد د مټې نه يې ونيو او ورته ويې ويل ته د وسله وال پوځ يو ستر افسر يې داسې وضعيت ستاسو سره نه ښايي کور ته ولاړ شئ ، دمه وکړئ وروسته به سره ووينو. » ۸۰/ ۱۲۷ کله چې شمالي ولايتونه د مرکز له ولکې ووتل نجيب له دوو انتخابونو سره مخامخ شو يا بايد د ملګروملتو د سولې پلان ته غاړه کېږدي يا د شمال د پيښو سمبالوونکو ته. « په لومړي حالت کې يې برخليک د تنظيمي ډلو او د ملګروملتو لخوا د ټاکل شوو تکنوکراتانو په لاس کې لويده چې د تنظيمونو په پرتله يې د رژيم سره زياتې عقدې لرلې په دوهم حالت کې يې برخليک هغو مختلفو ډلو چې د ده د پرچم اړخ پکې فعال رول درلود ټاکه، خو داسې بريښي چې هغه په وروستي فرصت کې دوهم حالت غوره وګڼه او پدې تمه چې رول به يې وساتل شي دوستم ته د عذر لمن نيسي او د کارمل د زړه سوي په هيله کښيناست. »۱۸ / ۵۷۹ له همدې امله يې عظيمي، مزدک ،بريالي ،پيګير او د هغوی په ځير خپل دسترخوان يارانو ته واک ورکړ هرڅه چې غواړي همغسې وکړي. عظيمي چې په دې خاينانه لوبه کې په پوره مهارت سره په شمال کې پښتنې ضد ځواکونه واکمن کړل چې د کارملیانو غوښتنه وه. پدې کارسره هغه د خپلو پرچمي ملګرو په منځ کې ښه وځليده ، د ده په وينا هغه دله پرچميان چې د نجيب د نسکورولو ليوال وو ده ته راتلل او داسې وړانديزونه يې کول. «جنرال لطيف راغی او ويې ويل معاون صاحب عظيمي اوس هغه وخت رارسيدلی دی چې نجيب بې وسلې شي او قدرت په لاس کې ونيسئ ، د دوستم او احمدشاه مسعود نه مرسته وغواړه او د زرګونو ګوندیانو ژوند چې په خطر کې دی وژغوره ...، يوازې لطيف نه وو بيشميره خلکو په هغو ورځو کې زما نه دا هيله لرله .»۱۲۹/ ۵۵۳ عظيمي او نورو کارملیانو د مسکو د سناريو پربنسټ او د خپلو ملګرو د خوښې له مخې او د هغوی پرمټ د اپريل په يوولسمه جبل السراج، په ديارلسمه چهاريکار او په ځوارلسمه بګرام د احمدشاه مسعود مليشو ته تسليم کړل. د مزار څخه کابل ته د عظيمي د راستنيدو وروسته د م،م ځانګړی استازی بينن سيوان د جمهور رئيس پرځای له هغه سره ګوري ځکه پوهيږي چې اوس د افغانستان اصلي واکدارعظيمي دی. بينن سيوان د اپريل په ديارلسمه مزارشريف ته ځي او د دوستم سره ګوري. کله چې مسعود د کابل ښار څنډو ته راورسول شو « د پروان په ولايت کې د ښاغلي مسعود تر مشری لاندې او د عبدالعلي مزاري او جنرال دوستم په مرستيالۍ د افغانستان د عالي جهادي شورا بنسټ کيښودل شو او د کابل د نيولو طرحه يې جوړه کړه. د کابل په ښار کې چې پوځي اختيارات د محمدنبي عظيمی سره وو د دې شورا پوځي ځواکونو ته د سرخوړی پرته د ننوتلو لارې هواري کړې وې. »۲۲۰ /۱۷ پدې شورا کې« احمدشاه مسعود، جنرال دوستم ،حاجی محمد محقق ،عبدالعلي مزاري ، سردارمحمدارغون د آزادبيګ استازي او يو شمير نورو جهادي قوماندانانو ګډون درلود. »۱۵۵ / ۲۸۹د دې شورا په جوړيدو سره د شمال ټلوالي سياسي جوړښت بشپړ شو چې مرکزي رول پکې خبيثه مثلث(اسلامي جمعيت ، وحدت ګوند او پرچم) درلود.

نه وطن نه کفن

د شوروي لښکر د بشپړ وتلو وروسته د کابل د عامې روغتيا په څلورلارې کې يو ستر مېټېنګ جوړ شو چې د نجيب الله په شمول د ګوند او حکومت مشرانو پکې ګډون کړی وو. د دې مېټېنګ ځانګړتيا پدې کې وه چې د ګوند د مرکزي کمېټې د څانګو د مشرانو په شمول د مرکزي کمېټې اپراتو او د ګوندي کمېټو غړو وسله په لاس ځانګړی يونيفورم هم اغوستی وو. نجيب الله په مېټېنګ کې وينا وکړه او د(يا وطن يا کفن) په زړه پورې شعار يې ورکړ. پدې شعار کې د وطنپالنې لوړ احساس پروت وو اوهغو افغانانو ته پيغور وو چې هېواد يې پرې اېښی او يا د پرديو د ارادې له مخې د خپلو خلکو په وړاندې جنګيږي. خو پر بله خوا ولسمشر څه موده وروسته خپله کورنۍ د هندوستان د (پونه) ښار ته د کفن له وړې واستوله او دې دا معنی ورکوله چې په خپله يې پدې شعار باور نه درلود. هندوستان ته د خپلې کورنۍ د استولو سربېره د ده د ناکامې تېښتې هڅه يې بله بېلګه ده چې د دې شعار د ورکولو څخه يې موخه د ځوانانو په احساساتو لوبه وه. تر دې دمه نه ده څرګنده شوې چې کوم ګواښ هغه اړ اېست د شپې په تياره کې بېله دې چې کابينه ، د ګوند مشران او حتی د هېواد د استخباراتو مشر د هېواد څخه د وتلو په اړه خبر کړي . د هغه دستيار پدې اړه ليکي: «د ۱۹۹۲ کال د اپريل د څوارلسم په شپه(۱۳۷۱ وري پنځه ويشتمه) د دکتور نجيب الله د تلفون زنګ راغی چې د هغه دفتر ته ورشم ، کله چې دفتر ته ورننوتم را ته و يې ويل ...، همدا اوس د اجراييه کمېټې غړي راغلي وو ، سليمان لايق، وکيل، مزدک ، کاوياني او بريالي د اسلامي جمعيت د نظار د شورا سره د ايتلاف مساله طرحه کړله...، او سربېره پردې يې زما استعفی هم وغوښتله خو ما په ځواب کې ورته وويل چې زما ګوښه کېدل له واکه او استعفی د ملګرو ملتو د عملياتو يوه برخه ده خو تاسو له يوه اړخه د ملګرو ملتو د عملياتو لاندې لاسليک کړی ، اوس د اسلامي جمعيت سره د ايتلاف سوال راپورته کوئ . زه د اسلامي جمعيت د نظار د شورا سره ستاسو د اعلاميې سره بالکل همغږی نه يم انتظار وباسئ چې سبا ته بينن سيوان راشي. دکتور نجيب الله وويل چې د وطن د ګوند د اجراييه کمېټې ډله ييزه راتګ او د اسلامي جمعيت سره د ايتلاف او زما د استعفې غوښتنې څخه و پوهېدم چې تر شا يې علاءالدين بالا ولاړ دی. د علا ءالدين بالا څخه د دکتور نجيب الله موخه د شوروي سفارت وو.» ۲۲۱ / ۲۷۷ په زړه پورې دا ده چې د شوروي سلاکارانو وروستۍ ډله يوه ورځ وړاندې د اپرېل په دياراسمه له افغانستان څخه ووتله او نجيب ته يې د ډاډمنو دوستانو په څېرسلا مشورې ورکولې خو نجيب يوه ورځ وروسته د اپرېل په څوارلسمه په روسانو بې باوره شو. لدې څخه ښکاري چې يا توخي رښتيا نه وايي يا دا چې نجيب تر دې کچې غبي وو چې خپل انترناسيونالست دوستان يې نه وو پېژندلي او د هغوی د وتلو يوه ورځ وروسته يې هغوی وپېژندل . بيا هم نجيب د امين په پرتله هوښيار وو چې د خپلو انترناسيونالستو دوستانو ماهيت او حقيقت د هغوی د وتلو يوه ورځ وروسته ورته روښانه شو خو امين يوازې د خپلو دوستانو پواسطه د ده د وژنو نيمه ګړی مخکې هغوی و پېژندل چې دی يې غولولی دی. عجيبه خو لا داده چې نجيب الله پوره څلور کاله د ملګروملتو په دفتر کې د توخي او خپل ورور سره ژوند کاوه لږترلږه يې د ده د واکمنۍ د بهيرونو ، د خپلو غدارو پرچمي ملګرو او انټرناسيونالستو دوستانو د خيانت په اړه خپلې خاطرې ونه ليکلې ترڅو افغانانو ته واقعيتونه معلوم شوي وای. لدې څخه ښکاري چې هغه د ليکلو لپاره څه نلرل ځکه چې ده کومه څرګنده تګلاره نه لرله او ټول ګامونه يې د شورويانو او خپلو پرچمي ملګرو د ارادې له مخې پورته کول. که د خپلې سياسي مبارزې او په تېره د خپلې واکمنۍ خاطرې او د ناکامې تېښتې واقعيت يې ليکلي وای اصلي مجرم دی راخوت . غوره يې دا ګڼلې وه چې د م، م په دفتر کې د هندي فلمونو ننداره

وکړي. د توخي د ليکنې په هکله بايد وويل شي هغه څه چې ده ليکلي دي واقعيت نلري بلکې د هغه پرچمي ملګرو له نجيب څخه نورې غوښتنې لرلې او که هغو ته يې لبيک ويلی وای د ده او د ده د ټيم کړنې يې ترغټې پوښتنې لاندې راوړلې او ښايي د ملي خيانت تور پرې لګول شوی وای. هماغه دي چې د م، م له کارکوونکو څخه غواړي د بينن سيوان سره اړيکه ونيسي او دی له هېواد څخه په قاچاقي ډول وباسي او هندوستان ته يې ورسوي. سربېره پردې کله چې د ۱۹۹۲ کال د اپريل په څوارلسمه د شمال د بلواګرو ملاتړو پرچمي جنرالانو(جنرال محمدنبي عظيمي، جنرال محمدآصف دلاور، جنرال عبدالفتاح او جنرال يارمحمد) خپل وروستی ګام چې جمهور رئيس د دوی غوښتنې هم ومني د نجيب الله سر پدې خلاص شو چې د دسترخوان ياران يې د ده سره نه دي ،دی يې غولولي او خيانت يې ورسره کړی دی هماغه دي چې د هغوی غوښتنو ته منفي ځواب ورکوي يا ښايي پدې هکله د فکرکولو وخت غوښتی وي ترڅو د تېښتې لارې ولټوي او پدې ډول د هغوی له شره ځان خلاص کړي. دا چې دې جنرالانو د ده څخه څه غوښتل، نه ده په خپله چا ته څه وويل ، نه يې رښتينو يارانو او نه يې غدارو يارانو . بېله کومه شکه هېڅکله به پرچمي جګپوړي د دې راز څخه پرده پورته نکړي ځکه چې د پرچمي مشرانو ټول تاريخ د ناولو معاملو او پټو رازونو ټولیزه ده . په هرصورت د ده پروني د دسترخوان غدار ياران خو ننني غليمان د نوموړي په پرتله ځيرک وو او دې يې تر کلکې څارنې لاندې نيولی دده د تېښتې خنډ ګرځي او اړ کېږي د م ، م دفتر ته پناه يوسي. د نجيب الله د ناکامې تېښتې وروسته د اپريل په پنځلسمه د ګوند د مرکزي شورا (سياسي بيرو) غونډه را بلل کېږي. پدې غونډه کې بريالی لايق د غونډې د رئيس په توګه پيشنهادوي چې دا پخپله يوه لوبه وه ځکه چې که په غونډه کې د ګوند رئيس نه وي معمولآ د هغه مرستيال د غونډې د مشرۍ مسؤليت لري. د غونډې په پيل کې مزدک کابل ته د د الوتکو پواسطه د دوستم د مليشو د رارسيدو رپوټ ورکړ چې د دې خبرې به اوريدو سره سمدلاسه غلام فاروق يعقوبي د دولتي امنيت وزير « پورته شو او ويې ويل : دا ستر خيانت دی او له جلسې ووت. » ۲۲۰/ ۱۷ هېره دې نه وي چې د دوستم مليشې يوه ورځ مخکې هوايي ډګر ته رارسول شوې وې او جمهور رئيس عظيمي ته هدايت ورکړی وو چې هغه چهارآسياب ته وليږي ترڅو کابل ته د حکمتيارد جنګياليو د ننوتلو مخه ونيسي . دا بيا ښيي چې نجيب خپله هغه خبره چې د ګوندياتو يوې غونډې ته کړې وه چې حکمتيارته به اجازه ورنکړم کابل ته ننوزي عملي کوله ترڅو په کابل کې د وينو لبتې وبهېږي. کابل ته د دوستم د مليشو رسول چې د نظارشورا جنګيالي يې هم د همدې مليشو په نامه په هوايي ډګرکې کښته کړي وو کودتا چيانو بشپړ ډاډ پيدا کړ چې نور يې بری حتمي دی د جمهور رئيس سره خپل څرګند مخالفت ښيي او يا د هغه څخه داسې غوښتنې لري چې هغه چمتو نه وو هغې ته غاړه کېږدي. ښايي هغوی داسې غوښتنې لرلې چې جمهور رئيس د مرګ ګواښ پکې ليدلو د خپل شعار(يا وطن يا کفن) په ځای يې (نه وطن نه کفن) غوره وګڼلو ،د کفن له وېرې له وطن څخه د تېښتې په لټه کې شو.هماغه دي چې په کابل کې د م،م له کارکوونکو سره د هېواد څخه د وتلو خبره شريکوي . د دې نړيوالې مؤسسې کارکوونکي د بينن سيوان سره چې په پاکستان کې وو اړيکه نيسي تر څو کابل ته راشي اونجيب الله له هېواد څخه وباسي. د سيوان الوتکه د شپې په يوه نيمه بجه را ورسېدله . نجيب الله او ور سره ملګري يې له څو امنيتي پوستو تير شول خو الوتکې ته ځيرمه د دولتي امنيت د وزارت اړونده پوستې د جمهور رئيس د تګ مخه ونيوله. نجيب الله اړکيږي چې بيرته ښار ته راستون او د م،م دفتر ته پناه وړي .دا مهال د دوستم مليشې د بينن سيوان الوتکه محاصره کوي او هغه ته د الوتکې څخه د وتلو اجازه نه ورکوي. بينن سيوان دا موضوع له نجيب سره شريکوي او د سيوان په وينا جمهور رييس د تلفون په کربنه ورته وايي چې د امنيت مسؤل (غلام فاروق يعقوبي د دولتي امنيت رييس) به درشي خو څوک نه ورځي . سيوان بيا

نجيب ته تلفون کوي او نجيب ورته وايي چې جنرال عظيمي به درشي ، عظيمي ورځي او بيا سيوان له هوايي ډګر څخه د م،م دفتر ته رالېږدوي. پدې اړه دا پوښتنه را پيدا کيږي چې ولې په افغانستان کې داسې حالات راغلل چې د واکمن ګوند او دولت مشراړ شو د هيواد څخه د تيښتې هڅه وکړي چې په تيښته کې هم پاتې راغی. د دې پوښتنې ته لاندې پنځه لاملونه او يا يې يوه برخه ځواب ويلی شي:
لومړی - د دا ډول وضعيت واکمنيدل د وخت د زبرځواکونو په پاليسيو کې بايد ولټول شي چې نه يې غوښتل په افغانستان کې د م ،م د سولې پروګرام پلی شي.
دوهم ـ دا واقعيت هم د ليدو وړ دی چې د ملګرو ملتونو استازی بيا سيوان په خپله له توطئې څخه لېرې نه وو. لکه څرنګه چې د ملګروملتو پخواني استازي ، ديه ګو کوردوويز چې د ژنيو د لوزنامې د لاسليک وروسته له دې دندې ګوښه کړل شو د ده ګوښه کول د خپلو مرستيالانو له لوري کودتا ګڼله. دې دا معنی لرله چې بيا سيوان د م، م د سولې د پروګرام د شنډولو په موخه ګومارل شوی وو.
دريم – نجيب الله ټولې هڅې د خپل او پرچميانو د دريځ د پياوړتيا په موخه متمرکزې کړې وې چې ټول د ده په وړاندې ودرېدل او کارمليانو بيا دده سره خاينانه لوبه پر مخ وړله .
څلورم – نجيب الله د ملي روغې جوړې د تګلارې څخه د يوې پروژې په توګه ګټه پورته کوله داسې سوله يې غوښتله چې ټول او په هغو کې وسلوال مخالفين د ملي پخلاينې په نامه ده ته تسليم شي.
پنځم ـ د نجيب الله په اړه د مسکو د دريخ بدلون.

کله چې د کرملن په مانۍ کې د کارمل د ځای ناستي په اړه بحث کېده « ګرباچف عقيده لرله چې نجيب الله د ک . ج . ب لومړی درجه نوکر د مسکو د هر هدايت د اجراکولو لپاره ډاډمن سړی دی.» ۱۸۳ /۱۹۹ د نجيب الله واکمنۍ هم وښودل چې هغه د کې جې بې ښه نوکر وو او خپل ټول ګامونه يې د کې جې بې په خوښه پورته کول . همدا لامل وو چې کې جې بې هغه ته دستور ورکړ چې له امريکايانو سره نږدې شي او د افغانستان په اړه د واشنګټن د تګلارو او نيت په اړه شورويانو ته معلومات ورکړي . پدې هکله شبارشين د ک . ج . ب لوړپوړی ليکي: «کله چې زه د کې جې بې د بهرنۍ څانګې مرستيال وم زمور په اجازه نجيب الله د خپلې واکمنۍ په وروستيو کلونو کې د امريکا سره نږدې شو. تر يوه وخته پورې د هغه د اړيکو د جزېياتو څخه خبر وو خو يو وخت راغی چې موږ خپله لار ورکه کړله.» د لارې د ورکولو معنی دا ده چې نجيب الله د شورويانو سره لوبې پيل کړې وې. دا نو د خپل بادار سره غداري وه او بادار هرومرو خپل غدار مزدور ته سزا ورکوي هماغه دي چې په واکمن ګوند کې يې خپل نور پرچمي مزدوران چې د دولت او په تېره دولتی امنيت او دفاع وزارت کې کليدی مقامونه لرل د نجيب الله خلاف ولمسول چې څه ډول خپل دې غدار نوکر ته سزا ورکړي.
نجيب د خپلې واکمنۍ تر وروستيو پورې خپلو پرچمي ملګرو ته د فعاليت بشپړ واک ورکړی وو او هڅې يې پدې متمرکزې کړې وې چې پر افغانستان يوازې دوی حکومت وکړي او خلقيان له ډګره وباسي. د نجيب الله د کابل ښار د ځارندوی خلقي قوماندان جنرال ولي احمدزی چې د نجيب الله له پلويانو نه ګڼل کيږي هغه ته عبدالرحيم وردګ د ځارندوی د دريمې فرقې قوماندان ويلي وو :« عظيمي را ته وويل که کوم وخت غږ درباندې وکړم چې فرقه دې زما د غوښتنې سره سم استعمال کړې دا کار به وکړې که نه. ما د جنرال وردګ دا خبره ولسمشر ته وکړله هغه را ته وويل تاسو خلقيان عظيمي تخريبوئ. څو ورځې وروسته جنرال وردګ د قوماندانۍ نه ګوښه کړل شو.» د جنرال ګوښه کول ښيي چې نجيب او د دسترخوان يارانو يې پلان درلود چې د وسله وال پوځ د ځواکونو په مشرتابه کې پرچميان او يا داسې ځيرې وويني چې د پرچميانو غوښتنو ته ښېله څه ويلو مثبت ځواب ورکړي او چا چې دې کار

ته غاړه نه ايښودله د ځواکونو له مشرۍ نه ګوښه او په پاسيفه دندو وګوماري . له بله پلوه نجيب الله د کارمل په ځپر د شورويانو د دستورونو ربښتينې پلې کوونکی وو چې په شمال کې د ځواکمنو قومي مليشو جوړول يې ښه ساری دی.ولسمشر ته په شمال کې د مليشو د جوړولو د احتمالي ګواښونو په هکله د هغه ربښتينو همکارانو داسې ويل : « که هره ورځ د نويو قطعو د جوړولو په هکله د دوستم وړاندیزونه ومنئ ډير ژر به په هر ولايت کې د دوستم ځواکمنې قطعې راڅرګندې شي او داسې ورځ به راورسيږي چې د مرکزي دولت نه اطاعت ونکړي. » ۱۲۹ /۴۹۴ددې سره سره بيا هم نجيب په شمال کې د مليشو د جوړولو لړۍ ونه درولە او پايله يې دا شوه چې دا مليشي دومره ځواکمنې شي چې د دولت خلاف بغاوت وکړي او همدا مليشې بيا د ۱۹۹۲ کال د اپريل په ځوارلسمه د خپلو پرچمي ملګرو په وړاندیزاو د ده د هدايت سره سم کابل ته راولیږدوي او کله چې دی د مرګ له ګواښ سره مخامخ شو اوغوښتل يې له هيواد ځخه وتښتي د ده په لاس جوړ شوي ګارد اوهمدغو مليشو يې د خواجه رواش په هوايي ډګر کې مخه ونيوه او اړ شو چې د م ، م دفتر ته پناه يوسي.

که چيرې د نجيب الله واکمنۍ او په تيره په شمال کې د۱۹۹۲ ز کال پيښو ته وکتل شي هغه « په سياست کې هيڅکله ځرګنده تګلاره چې سترانژيک او باثباته خصلت ولري نه لرله، هغه د ورځې په نرخ لوبغاړی وو ، تر وروستۍ ورځې پورې يې اپراتيفي اوخاديستي ځانګړتياوې له لاسه ورنکړي، هغه په هيڅا سربيره پر يوه ورور،يوه توخي او يوه جفسر اعتماد نه درلود ،د خپل واک په وروستيو ورځو کې يې خپل وفادار کسان لکه لايق او يعقوبي هم له خپله ځانه لېرې کړي وو.»۱۸ /۵۷۲ د ده دا ډول ځانګړتياوې ددې سبب شولې چې ټول دده نه مخ وګرزوي ،د ده شاوخوا کمزوري ، فرصت غوښتونکي او د مسکو په پنځم ستون پورې تړلې ځيرې راټولې شي او بالاخره دی اړشي چې د شپې په تياره کې د هغو سلګونو زرو افغانانو په شان چې په پټه قاچاقبرانو له هيواد نه ايستل د هيواد نه د تيښتې هڅه وکړي چې دا هڅه يې هم د ده په لاس جوړشوي ګارد شنډه کړه او په نهيلۍ سره د ملګروملتو دفتر ته پناه يوړله پدې تمه چې دا نړيوال سازمان به مرسته ورسره وکړي هندوستان ته چيرې چې خپله کورنۍ يې پخوا استولې وه ورسوي. دې سازمان هم ورسره مرسته ونکړه او ځه د پاسه ځلورکاله هلته پاتې شو ترڅو د ۱۹۹۶ ز کال د اکتوبر په پنځمه طالبانو دی او د ده ورور جنرال شاه پوراحمدزی د عامه روغتيا په ځلورلارې کې په دار وځړول . د نجيب الله پلويانو په لومړيو کې د هغه تيښته په نجيب الله تور ګاڼه خو کله چې پدې هکله فليپ کاروين د م،م د سازمان کارکوونکي په خپل « دافغانستان غملړلي برخليک» نومي کتاب کې د کابل ځخه د نجيب الله د تيښتې په اړه بشپړ معلومات خپاره کړل ملګرو يې د هيواد ځخه د هغه وتل د مخکنيو توافقاتو له مخې چې د ګوند او حکومت د همغږۍ له امله ترسره شوي وو ګڼي . د وطن د ګوند په مشرتابه کې د نجيب الله مخالفان او حتی ملاتړی لايق هم دا ادعا نه مني چې نجيب د ګوند او حکومت سره د هېواد ځخه د وتلو خبره شريکه کړې وي. د کارمل ډله دا هم وايي چې ده ته د اپريل په ځوارلسمه د خوندیتوب ژمنه ورکړل شوې وه خو هغوی خپلې شوندې ګندلې دي چې دوی له هغه ځخه ځه غوښتل چې د خوندیتوب ژمنه يې ور کړې وه. کله چې نجيب الله د م، م په دفتر کې پناه واخېستله ښايي د شهنواز تنې په اړه يې خپلې هغه سپکې ځرګندونې چې يوې سترې غوندې ته يې کړې وي ذهن ته راغلې وي د شرم احساس يې کړی وي ځکه چې زمری هم کله ناکله د ځو ښرمښانو ځخه تښتي. تنې د نجيب د پرچمي ښرمښانو له وېرې و تښتېدلو او نجيب هم د خپلو همدغو پرچمي ښرمښانو له ډاره د تيښتې هڅه وکړه خو هغوی يې مخه ونيوله.

د نجيب الله ناکامه تيښته

د نجيب الله د ناکامې تيښتې په اړه د ملګروملتو د کارکوونکي فليپ کاروين په کتاب کې راغلي دي. د اپريل په څوارلسمه (وري څلېرويشتمه) لوړپوړو پرچمي جنرالانو له نجيب الله سره کتلي له هغه نه يې داسې غوښتنې کړې دي چې نوموړي ته د منلو وړ نه وې او د هغو د نه پلي کولو له امله خپل ژوند په خطرکې ويني ، يوازينۍ چاره له هيواد څخه تيښته ګڼي او د ملګرو ملتو له استازو څخه يې هيله کړې چې دی له افغانستان څخه وباسي.
کله چې نجيب د اپرېل د ۱۴ / ۱۵ په شپه د پرچمي جنرالانو د غوښتنو په اړه په کابل کې د م، م دفتر ته معلومات ورکړی دی فليپ کاروين وروسته لدې د م، م د کارکوونکو د اجرآتو په هکله ليکي : « عوني بوتسالی (د بينن سيوان لومړي مرستيال) د۱۹۹۲ کال د اپريل په پنځلسمه په ۳۰ : ۷ په سهارنۍ غونډه کې خبر راکړ چې تيره شپه د بګرام هوايي ډګر بيله نښتي د احمدشاه مسعود ځواکونو نيولی دی. د ډګرمن لاوان په خبره اوس د کابل دفاع مسخره برېښي .ځکه د بګرام هوايي ډګر د مجاهدينو په لاس کې لويدلی دی .عوني موږ ته وويل چې نن شپه په دوولس نيمو بجو نجيب ټيليفون کړی وو او د بيطرفه شورا د بيرنۍ غونډې غوښتنه يې کړې ده اوهمدارنګه غواړي چې بينن عاجلا هغه په الوتکه کې کينوي او په خوندي ډول يې بهر ته ولېږدوي.
د دورځې ۳۰ : ۱۰
د کلنل ناولان په کوټه کې غونډه. ټولو وسايطو ته تيل واچوئ. ډاډمن شئ چې ټول وسايط فعال وي او په ټولو موټرو کې د ملګرو ملتوجنډې(بيرغونه) موجودې وي.
۱۹۹۲ ، اپريل ۱۶ ، شپې ۱۰ : ۱

دعوني بوتسالي ټيليفون ويښ کړم ويې ويل د پنځلسو دقيقو په ترڅ کې موټر در رسيږي او تا اخلي ما خپل کالي مخکې له خوبه چمتو کړي وو ترڅو په بيړه چمتو شم...

ساعت ۳۰ : ۱

د ملګروملتو يو موټر راورسيد. چلوونکي زه د اسګاپ قرارګاه ته يووړم. د هغه ځايه بيله ځنډه د نجيب د استوګنځي په لور وخوځيدو. نجيب يوه خړه خط داره دريشي اغوستې وه. يوه سوداګر ته ورته وو او په اښتيا سره يې خندل. توخي ، ميرمن او دوه ماشومان(يوه لور او يو زوی) ، د نجيب ورور، يو ساتونکی او يو خدمتګار هم له نجيب سره وو. په ټوله کې د نجيب په شمول۹ تنه کيدل. موږ موټر ته ننوتلو او بيله ځنډه توخي اوعوني د نجيب د استعفی په وينا کار پيل کړ. هغوی څو ورځې پرې کار کوي او اوس غواړي هغه پای ته ورسوي. عوني چې د نجيب په وينا باندې د توخي سره بوخت وو راووت ويې ويل بايد د هوايي ډګر په لور وخوځيږو. توخي په موټر کې د نجيب سره په وينا بحث کوي. نجيب وينا مخکې ليدلې او کوم د سترګو وړ بدلون نه دی پکې راغلی.

ساعت ۴۵ : ۱

موږ بکسونه بار کړل او تصميم مو ونيو چې په دريو موټرو کې د هوايي ډګر په لور وخوځيږو... موږ د غرمې وروسته د دولتي امنيت له وزارت نه د اخيستل شوي د شپې نوم څخه په استفادې سره د څو امنيتي پوستو څخه تير شوو. بينن د ملګروملتو په الوتکه کې د کابل په هوايي ډګر کې کيناست. هغه په

الوتکه کې زمور انتظارايست.ما فکرکاوه چې د بيطرفې شورا پنځلس کسيزه غړي به يې راوړي وي. لومړی پلان داسې وو چې هغوی به په همدې الوتکه کې چې نجيب الوزي کابل ته راوړي. پدې ډول د واک ليږد لاس په لاس ترسره کيده. خو چې بينن په نيمه شپه کې کابل ته راشي د دې کار مخه يې ونيوله...کله چې وروستۍ پوستې ته ورسيدو ودرول شوو. سرتيرو د تيريدو اجازه را نکړله. د شپې نوم چې د هغه په واسطه له څو پوستو تېر شوي وو ناڅاپه باطل شو. کوريکې څو ځله د شپې نوم تکرار کړاو ساتونکې د تېرېدو اجازه را نکړله. کوريکې په محلي ژبه خبرې وکړې ترڅو سرتيری قانع کړي چې هر شی سم او نورمال دي. هغه تکرارآ سرتيري ته ويل چې هرشی سم دي. خو سرتيري هيڅ څه نه منل. کوريکې کله چې خبرې کولې ، موټر يې سوکه سوکه مخ ته بوولو. هغه په شوخۍ سره خبرې کولې ، دا کار يې لدې امله کاوه چې موټر د ډګر د پارکينګ څنډې ته ورسوي. ، هغه وويل زړګيه اجازه راکړه. خو سرتيري څه نه اوريدل او شور يې نه خوړ او لدې امله چې کوريکي موټر مخ ته بوولو عصبي شو. شمېر يې دری څلور تنه وو. د هغوی څخه يوه خپله وسله د اوږې نه پورته کړله، ښه نه معلوميدل ځکه نيمه شپه وه او يوازينی څراغ زمور د موټرڅراغ وو... کوريکي موټر ودراوه او ويې ويل چې دوی بل يونيفورم لري. ما وويل دا يعنې څه ؟ ځواب يې را کړ، د نورو پوستو څخه يې يونيفورم توپيرلري... د نجيب ساتونکی د موټر څخه ووت. خپل کلاشنکوف يې واخيست ، خوهغه يې په اوږه کړ. هغه د ساتونکوسره مناقشه پيل کړله. کلنل ناولان د خپل موټر نه کښته شو او راغی تر څو وپوهيږي څه ستونزه ده. عوني بوتسال هم له خپل موټر څخه پلی شو. هغه غواړي واوري چې څه خبره ده. شورماشور پنځه دقيقې دوام وموند پدې وخت کې عوني د سيوان سره چې د ملګروملتو په الوتکه کې دی اړيکه ونيول. هغوی د موبايل له لارې په ترکی ژبه خبرې وکړلې... عوني زمور لوري ته راغی ترڅو وګوري څه پيښ شوي دي. په پوسته کې لوړ رتبه يو وړوکی ضابط دی. هغه موافقه وکړه چې خپل ضابط ته ټيليفون وکړي چې د نجيب د ساتونکي سره د خبرو لپاره پوستې ته راشي. د ازبک دوستم ځواکونو ډګر نيولی دی. هغوی هيڅا ته د تېرېدو اجازه نه ورکوي... په عين وخت کې بينن نشي کولی له الوتکې ووزي .هغه هدايت ورکړی چې د ملګروملتو الوتکه قلف شي ترڅو هيڅوک ونشي کولی چې د الوتکې څخه ووزي او يا ورننوزي. د نوموړي الوتکه د سرتيرو له لوري محاصره شوې ده. يو بريدمن له لسو دقيقو وروسته زمور خواته راغی او لفظي مشاجره وشوه. شورماشور ډير واوريدل شو. هرڅوک د هرچا نوم اخلي. دا يوه مباحثه نه ده ، بلکه ښکنځلې ، تهديد او سپکاوی دی. مور ناست يو او د وضعې شاهدان يو. د نجيب ساتونکی د بريدمن سره نجيب ته ورغلل. د عوني په وينا نجيب هغه ته ويل :« حرامي مور ته د تيريدو اجازه راکړئ . هرشی تنظيم شوي دي ، نجيب د زوړه ډک غږ درلود. حتی د موټر د ننه پوهيده چې ژوند يې له ګوابښ سره مخامخ دی . په افغانستان کې د دومره کلونو او د څومره وژنو ترشا اوس نابېره، ... احساس پرې واکمن شو که ونشي تښتيدلی له کوم برخليک سره به مخامخ شي. خو بريدمن ادعا وکړه هيڅ واک نلري چې نجيب ته ډګر ته د ننوتلو اجازه ورکړي. که دا کار وکړي ټوله ډله به يې په ډګر کې ووژل شي. ځکه چې د دوستم ځواکونه د۲۴ګړيو لپاره چا ته ميدان ته د ننوتلواو وتلو اجازه نه ورکوي ...، په اوسنی شيبه کې ازبکان چې هرڅوک ډګر ته نږدې شي ډزې کوي...(يادونه: دا راغلی پوځي بريدمن نه بلکې ډګروال عبدالوهاب نورستانی د دولتي امنيت د پنځمې لوا د کنډک قوماندان او کوډ هم وو.) د څو دقيقو غالمغال وروسته، نجيب خپله پريکړه وکړه. نوموړي چاره او نفوذ نه درلود او لږ دوستان يې لرل . نور يې ځواک نه درلود چې وبېروي يا تهديد کړي او بډې يې هم نشوای ورکولی. هغه عوني ته وويل چې وګرزي. هغه پدې پوهيدلو چې نن شپه الوتکې ته نږدې کيدای نشي. عوني نجيب ته وويل چې غواړي خپل استوګنځي ته ولاړشي؟ نجيب ځواب ورکړ« نه»

همدا ځواکونه چې له کابل څخه د وتلو خنډ شول ، که استوګنځي ته لاړ شم ما وژني. یوازیني خوندي ځای د اسګاپ قرارګاه ده. هغه ټینګار درلود چې م،م د ده د خوندیتوب مسئولیت لري... د شپې په دوو بجو زمونږ کتار راوګرزید او د اسکاپ د قرارګاه په لور وخوځېدو. مونږ د اسکاپ احاطې ته راورسیدو. عوني لا د موبیل په ټیلفون له بینن سره خبرې کوي. هغوی بیله وقفې په اړیکه کې دي. بینن زمونږ په بېرته راګرزیدو پوهېده. هغه خبر وو چې مونږ نجیب د اسګاپ قرارګاه ته راوستلی دی... عوني بوتسال وروسته راته وویل چې نجیب غوښتل خپلې میرمنې ته دهلي ته د خپلې تیښتې په هکله چې ناکامه شوه ټلفون وکړي. خوعوني ټینګار وکړچې هغه به د یوه دوو جنرالانو سره چې تراوسه ده ته وفادارپاتې دي ټلفون وکړي ترڅو سیوان ته چې په الوتکه کې بند پاتې دی او د مرګ له ګواښ سره مخامخ دی مرسته وکړي...

ساعت ۵۰ : ۲

بینن بیا زنګ وواهه. دری جنرالان په مرسدس کې ډګر ته راورسیدل. غالباً د نجیب په غوښتنه. نومونږي جنرال عظیمي او جنرال دلاور وپیژندل. هغوی د ملیشو سره خبرې وکړلې... نجیب همدارنګه له غلام فاروق یعقوبي سره لنډې خبرې وکړې او د وضعیت پوښتنه یې تري وکړه . هغه وویل چې څو شیبې وروسته به ټلفون وکړي. هغه بیا ټلفون ونکړ. بله ورځ آوازه شوه چې ځان یې وژلی دی.

ساعت ۰۰ :۳

بینن د آندره ګلیمور(د بینن سیوان ځانګړی سکرتر) د الوتکې نه د وتلواجازه ترلاسه کړله . هغوی بېله ځنډه د اسکاپ قرارګاه ته راغلل . همدا شیبه د ملګروملتو الوتکه د ازبک سرتیرو په محاصره کې ده.

ساعت ۱۵ : ۳

د ملګرو ملتو پیلوټ د موبایل ټلفون له لارې خبر راکړ چې د پرواز اجازه ورکړل شوه...
ساعت ۲۰ : ۳

بینن د جنرال عظیمي سره د هوایي ډګرځخه راورسیدل. عوني د هندوستان له سفارت سره د نجیب الله د سیاسي پناهندګۍ په اړه تماس نیولی وو. مونږ ګومان کاوه چې دوه ګړۍ وروسته د ورځې په رڼا کې سیمه ئیز کارګران قرارګاه ته راشي هغه وخت به ټول ښار او ټوله نړۍ وپوهیږي چې څه پیښه شوې ده.
ساعت ۰۰ : ۴

بینن د پاکستان د سفارت سکرترجنرال ته ټیلفون وکړ ترڅو په پیښور کې د مجاهدینو د رهبرانو سره پلان جوړ کړي. ددې پلان له مخې هندوستان ته د نجیب د خوندي تېرېدو سره یوه پوځي شورا عاجلاً د کابل اداره په لاس کې نیسي . دا شورا به جنرال عظیمي رهبري کوي. بیطرفه شورا به واک د پوځي شورا څخه تسلیموي. بینن غوښتل د واک سوله ئیز لیږد څه ډول چې په شمال کې پلی شو عملي شي. هغه د هغو کسانو نومونه چې باید د پوځي شورا غړیتوب ولري سکرترجنرال ته قرائت کړل.

ساعت ۲۰ : ۴

د پوځي شورا نظر رد شو. بينن بيا د عظيمي سره اړيکه ونيوله. د عظيمي د لست نومونه نور په لاس کې نه وو.

ساعت ۴: ۳۰

د هند شارژدافير راغی او ويې ويل چې فکر کوي کولی شي چې نجيب ته د هند په سفارت کې پناه ور کړي. خو هغه بايد د بينن سيوان څخه يو رسمي غوښتنليک ترلاسه کړي او د نوي ډهلي سره هغه شريک کړي. عوني له غونډې ووت ترڅو چې شارژدافير ته د يادداښت طرحه جوړه کړي.
ساعت ۱۵ : ۵

د هند سفير بد خبر راوړ. نوی دهلي نجيب ته د پناه ورکولو له امله په کابل کې د ميشت هندوانو څخه د غچ اخيستنې له امله ويره لري. لدې کبله ليوال نه دی چې نجيب ته پناهندګي ورکړي.
ساعت ۱۵ : ۶

د هند ، ترکيې ، ايران ، فرانسې ،پاکستان ، چين اوايټاليا له سفارتونو څخه پلاوي راغلي دي. بينن په بله کوټه کې بوخت دی.هغوی زما نه پوښتنه وکړله چې د څه لپاره راغوښتل شوي يو؟... بينن راورسيد او پلاوي ته يې وويل : هوډ يې درلود چې له نجيب سره هندوستان ته والوزي ، خو کله چې الوتکه کيناستله محاصره شوله. د دا ډول هرکلي تمه مو نلرله. په هوايي ډګر کې هيڅوک په انګريزي نه پوهيدل او ژباړونکي هم شتون نه درلود. زه له خپلو ملګرو سره برمټه شوی وم. بالاخره جنرال عظيمي پيدا شو او ما ته وويل شول که په کابل کې پاتې شم د ملګروملتو الوتکه د پرواز حق لري. هغه د الوتکې د عملې د خونديتوب له امله انديښنه لرله او ويې ويل چې وس يې پيدا نکړ چې نجيب نن شپه وباسي. د دوستم سرتېرو د عظيمي په مرسته موافقه وکړه چې د ملګروملتو الوتکه بيرته پاکستان ته ستنه شي.
ساعت ۴۵ : ۶

پاکستان موافقه وکړله چې نجيب ته د پاکستان په سفارت کې پناهندګي ورکړي. موږ يوه زرهداره وسيله چمتو کړله ترڅو نجيب او ورسره کسان د ملګروملتو د اسکاپ له قرارګاه څخه د پاکستان سفارت ته ولېږدوو. موږ هيله درلودله چې دا لېږد د څو دقيقو په بهيرکې ترسره شي ، مخکې لدې چې د کابل ښاريان وپوهېږي.

ساعت ۶:۵۵

بينن د پاکستان وړانديز نجيب ته وړاندې کړ.

نجيب – زه پاکستان ته نه ځم. دا د حل لار نه ده . زه د ملګرو ملتو په احاطه کې پاتې کېدل غوره ګڼم...

د ماپښين ۳۰ : ۱۲(۱۶ اپريل) بينن او زه د وطن ګوند قرارګاه ته د وطن د ګوند د اجرائيه کميټې سره د خبرو لپاره ورغلو. د مذاکرې مقابل لوری سليمان لايق دی.(د وطن ګوند د اجرائيه هيآت د غونډې رئيس).

د وطن ګوند د اجرايه هيآت(سياسي بورو) په غونډه کې د لايق او سپوان د ډيالوګ يوه برخه. لايق: تاسې مخکې زموږ نه غوښتي وو ترڅو واک د ملګروملتو له لارې يوې انتقالي اداري ته وسپارو موږ موافقه وکړله. موږ د ملګروملتو پلان ومنلو ملګري ملتونه کولی شي په خپلواکه ډول بيطرفه شورا

جوړه کړي . د غړو شميريې مهم نه دی . د موقتي حکومت تر جوړيدو پورې به دا شورا دنده ترسره کوي...
سيوان: خو تراوسه د نجيب مسئله طرحه ده . څرنګه چې تاسې پوهيږئ هغه د سولې د مذاکرو په لاره کې ستر خنډ وو. تر يوې اوږدې مودې پورې مو هڅه وکړه ترڅو دا خنډ لېرې کړو خو دا کار آسانه نه وو. بالاخره هغه مو د مارچ په ۱۸ قانع کړ چې د وينا په خپرولو سره خپل چمتووالی د ګوښه کيدو او په بيطرفه شورا يا په انتقالي حکومت کې نه ګډون اعلان کړي. سره لدې چې د نجيب الله ګوښه کېدل د ټولو ډلوغوښتنه وه، خو لدې څخه هم خبر وو چې د نجيب د استعفی له کبله د واک تشه منځته راځي . د نجيب الله شتون په کابل کې د سولې د بهير لپاره ګټور نه دی...، لدې امله اړينه ده چې هغه سمدلاسه له هيواد څخه ووزي. که د نوموړي سره څه پيښ شي د افغانستان لپاره ناوړه اغيز لري. د هغه لپاره له هيواد څخه خوندي وتل تضمين شي، ترڅو د سولې بهير په بري سره پای ته ورسيږي.

لايق: هغه څه چې تېره شپه پيښ شول اوغوښتل مو هغه له هيواد څخه بهر ته وليږدوئ د خواشينی وړ دي، په تيره چې هغه وکولی شول ملګري ملتونه پکې شامل کړي. هغه کار چې نجيب الله وکړ لکه يوغل په نيمه شپه کې له هيواد نه ووزي د خواشينی وړ دی، ځکه چې هغه نه د ګوند او نه له دولت سره سلا کړې وه ... هغه بايد خپل استوګنځي ته وليږدول شي. موږ يې خوندیتوب او صحت تضمينوو ترڅو چې د نوموړي د تګ په هکله پريکړه وکړو.

سيوان: تاسې ملګري ملتونه په يوه ستونزمن دريځ کې دروئ. نجيب الله د ملګروملتو څخه پناه غوښتې ده که موږ هغه و نه منو د سولې د پرمختګ بهير ته به مطلوب نه وي ...که دا ستونزه ژر حل نشي د سترو ستونزو د حل لپاره به لارې وتړل شي. تاسو بايد خپل تصميم ونيسئ ،کوم شی ستاسو لپاره ارزښت لري د نجيب الله د وتلو مخنيوی يا د سولې د بهيرسره همکاري. دا په تاسو پورې اړه لري.

لايق : اړينه وه چې د وضعيت د انکشاف مخکې د نجيب الله سره مو خبرې کړې وای.

سيوان : موږ موافقه کړې وه ، موږ ته مو د هغه د خوندي وتلو وعده راکړې وه .ولې مو پرې نه ښودل زموږ کاروان له پوستو تير شي؟

لايق: ټاکلي پروسيجرونه شتون لري چې په هرحالت کې بايد مراعات شي نه يوازې ستاسې په هکله .
سيوان: خو موږ موافقتنامه لرله.

لايق : دلته غلط فهمي شوې ده. لکه چې می وويل ټاکلي طرزالعملونه شتون لري چې په هرحالت کې بايد رعايت شي...

سيوان: ښه د نجيب الله په هکله څه وکړو؟
لايق: نجيب الله کولی شي ستاسو سره وي، خو اجازه نلري د ملګروملتو له حريم څخه خارج شي ، ترڅو د هغه په هکله تصميم ونيول شي چې چيرې لاړشي.
سيوان: اوس مهمه مسئله په هيواد کې د سولې پلې کول دي .په کابل کې د نجيب الله په ساتلو سره تاسو هيڅ نشی ګټلی او د هغه شتون دلته د سولې بهير شنډوي. څرنګه چې تاسې د امنيت مسئول ياست کولی شئ ماته ډاډ راکړئ چې د اوسګاپ د قرارګاه مخې ته ډله ئيزې مظاهرې به نه ترسره کيږي... دا چې

پريزيدنت نجيب الله استعفی کړيده او وړاندیز يې کړی چې له هيواد څخه ووزي يقيناً چې ستاسو سره يې سلاکړي ده ...

لايق: تاسې ډاډمن اوسئ چې د ملګروملتو د قرارګاه مخې ته به مظاهرې ونشي. خو هيله کوم چې تر هغه پورې چې مو درته ويلي نه وي هغه د اوسګاپ څخه لېرې نکړئ.

سيوان: زه ترهغه پورې چې دا مسئله حل نکړم له کابل څخه نه وزم ... تاسې که هغه ته د وتلواجازه ورنکړئ په کابل کې د هغه په وړاندې دښمنۍ هڅوئ . دا مهال بينن د نجيب الله استعفي په لوړغږ اجرائيه کميټې ته قرائت کړله.

لايق: مور دا ليک په رسميت نه پيژنو. نشو کولی هغه په دولتي راديو کې اعلان کړو.
سيوان: ... خو نړيوالې ډله ئيزئ رسنۍ يې کاپي په لاس کې لري اوهغوی به هغه خپره کړي.
لايق: د کابل خلک آرام دي . د دې خبراعلانول به هغوی ناآرامه نکړي ؟ اوس مهال په کابل کې د خوندیتوب احساس کولی شئ ، د ښار شاوخوا امنيت ښه دی . هو جنرال يعقوبي د دولتي امنيت وزير ځانوژلی دی، سبا ته يې جنازه خاورو ته سپارل کيږي.

سيوان: راځئ چې يبا په ۹ بجوسره ووينو. لايق : طبعآ.»

هېره دې نه وي مخکې لدې چې د لايق او بينن سيوان ترمنځ پورتنی بحث وشي بينن سيوان د ګوند د اجرائيه بيروغړو ته معلومات ورکړل چې په افغانستان کې د وروستيو دراماتيکو پيښو وروسته د تنظيمونو په غوښتنو کې بدلون راغلی دی چې هغوی د انتقالي حکومت پرځای غواړي واک د مجاهدينو ګډ حکومت ته ولیږدول شي چې البته هغوی به عمومي بښنه اعلان کړي پدې شرط چې واک په سوله ييز ډول ولیږدول شي او پدې هکله د اجرائيه شورا نظر غواړي. په غونډه کې د دفاع او کورنيو چارو وزيران د هرځواک سره چې وغواړي خپله اراده په وسلوالو ځواکونو تحميل کړي د مقابلې څخه خپله بيوسي وښودله.په غونډه کې د جګړو د مخنيوي په خاطر پريکړه وشوه چې مسعود او حکمتيار ته پلاوي واستول شي ترڅو هغوی پر کابل برید ونکړي او پريږدي چې د مجاهدينو مشران کابل ته راورسيږي او واک په سوله ييز ډول مجاهدينو ته ولیږدول شي.وکيل له مسعود او رفيع له حکمتيار سره مذاکرو ته چمتو شول. په رفيع باندې چهارآسياب ته د تلو په مهال د کابل د ګارنيزيون د ځواکونو لخوا ډزې وشوې تر څو د هغه د ماموريت په وړاندې خنډ شي خو هغه يوه ورځ وروسته حکمتيار ته ورځي او حکمتيار ژمنه کوي که د مسعود ځواکونه د کابل د امنيتي کمربند نه تير نشي هغه به هم په کابل برید و نکړي. خو حکمتيار خبر نه وو چې د مسعود جنګيالي په الوتکو کې د دوستم د ځواکونو تر پوښښ لاندې د کابل هوايي ډګر ته راليږدول شوي دي.

د شوروي - پرچمي واکمنۍ پای

د ملګرو ملتو دفتر ته د نجيب الله پناه وړل په واقعيت کې د پرچمي واکمنۍ پای وو ځکه چې په پلازمېينه کې د واک دوه مرکزونه د کابل ګارنيزيون او تش په نامه دولتي اداره را څرګندیږي خو د واک اصلي مرکز د کابل ګارنيزيون وو چې د وسلوالو ځواکونو رهبري يې لرله.د کابل ګارنيزيون واک لدې نه جوتيږي چې«عظيمي جنرال عزيز حساس (د کارمل د ګارد قوماندان) د لسم رياست د رييس په توګه ټاکي او د هغه په وړاندې پکتين د هاتف (د ولسمشر مرستيال) په شتون کې مخالفت کوي او عظيمي په

ځواب کې وايي چې عزيز حساس له پخوا پېژنم د جمهوري رياست په ګارد کې د کار مخينه لري او هغه څه چې د صلاحيت په هکله دي زما په اند په اوسنۍ شېبه کې مورږ هېڅوک قانوني صلاحيت نلرو ځکه چې د واک تشه ده او هرڅوک چې زور لري صلاحيت هم لري.» ۳۴۶/۱۹۱ د لسم رياست مشر جنرال باقي چې د نجيب له پلويانو څخه وو هغه هم د يعقوبي د وژنې په شپه د کودتا چيانو له خوا وژل شوی وو. وايي د غلو جګړه په غلا نه بلکې په وېش وي . پرچمي کودتا چيان هم د نجيب تر ګوښه کولو پورې متحد وو او د هغه له ګوښه کولو وروسته چې د واک وېش راورسېد په دوو ډلو ووېشل شول. لومړۍ ډله د محمودبريالي په مشرۍ د کارمل پلويان وو چې غوښتل يې په راتلونکي حکومت کې دوی ټاکونکی رول ولوبوي او د پوځي شورا د منځته راتګ ليوال وو چې د پوځي شورا د امکاناتو پر اساس د واک اصلي مرکز وي.بله ډله مزدک او کاوياني د اسلامي جمعيت پلويان چې د پوځي شورا پرځای يې غوښتل واک نظار شورا ته ولېږدول شي. هېره دې نه وي چې د نجيب الله پرچمي مخالفينو اوږد مزل وهلی وو او دا مزل د ملي روغې جوړې د تګلارې د اعلان سره سم يا ښايي لا د مخه پيل شوی وي. ددې معنی دا وه چې ددې تګلارې د اعلان سره سم پرچميانو(د نجيب پلويانو او د هغه مخالفانو) د وسلوالو او سياسي مخالفينو سره پټ معاملې پيل کړلې. پردې بنسټ نجيب الله او د دسترخوان پرچمي يارانو ته ملي روغه جوړه يوه پروژه وه. ددې معاملو څخه د نجيب موخه دا وه چې دی په واک کې پاتې شي او سيالانو يې غوښتل د کابل په پلاز د هېواد لرکي وويني ، هماغه دي چې د شمال تلواله يې واکمنه کړله. د نجيب الله د پرچمي مخالفانو په اړه چې د شمال تلوالې په واکمنولو کې يې ټاکونکی رول درلود هغه به د نجيب د پرچمي مخالفينو سره د م،م د کارکوونکو فليپ کاروين او عوني پوتسالي د بينن سيوان د مرستيال په ليدنو کتنو کې درک کړو. دا ليدنې کتنې په هغه ورځ وروسته له هغې ګړندۍ شوې چې د نجيب الله مخالفانو خپل وروستی ګام پورته کړ چې نجيب د دوی غوښتنو ته غاړه کېږدي او نجيب اړ شو د م، م د کارکوونکو پر مټ له هېواده وتښتي . عوني او فليپ د اپريل په ځوارلسمه چې ظاهراً نجيب الله واکمن دی په يوولسو بجو د بهرنيو چارو له وزير وکيل سره وکتل او هغه هغوی ته وايي:« د پروان په ولايت کې د مسعود ځواکونو جبل السراج او چاريکار، د کابل په شمال کې له حکومت څخه ونيول او زه د هغه سره په اړيکه کې يم ، کوښښ کوم د نوموړي سره د کابل د راتلونکې په اړه معامله وکړم ...هڅه کېږي د دولتي ځواکونو له لوري د عملياتو مخه ونيول شي مسعود د کابل په ۲۵ ميلي(۴۵ کيلومتري) د بګرام په هوايي ډګر فشار راوړي. مسعود ډاډمن دی چې له حکمتيار نه مخکې بګرام ترلاسه کړي...، وکيل وويل د څو اونيو راهيسې غواړي د يوې معاملې د ترسره کولو لپاره مسعود ته ورشي ، خو نجيب د دې کار خنډ ګرزي. وکيل وويل مسعود د افغانستان د اتلانو څخه دی... ټول د مسعود سره دوستانه او ښې اړيکې لري. د پروان په ولايت کې بشپړه آرامي ده.» د ملګروملتو دا استازی د وکيل سره د ليدنې وروسته د ماښنين په دووبجو د جنرال عظيمي سره ګوري او هغه ور ته وايي:« دوهمه فرقه (جبل السراج) د مسعود سره يوځای شوې ده ... او مسعود همدا مهال د بګرام په شمال جبل السراج او چاريکار کنټرول لري ، وضعيت آرام دی ... هغه د چاريکارو د نيولو په مهال د هغو ځواکونو سره چې د مسعود سره يوځای شوي دي په اړيکه کې دی هغوی د وضعې څخه رضايت لري اوغواړي هلته پاتې شي د دې پرځای چې کابل ته راشي... په پام کې نه لري چې په هغو سيمو عمليات پيل کړي چې د مجاهدينو په لاس کې لويدلې دي. »۲۲۲ / ۱۴- ۱۵ پوتسالي او کاروين يوه ورځ وروسته د اپريل ۱۵ په ۳۰ – ۱۱ د جنرال يارمحمد د دولتي امنيت د وزارت لومړي مرستيال د مزدک د ورور سره ګوري او نومورې دوی ته وايي:« په بګرام کې چې پرون د مسعود په لاس کې ولويد يو ائتلافي حکومت جوړ شو، هلته د نښتو کوم رپوټ نشته ، همداراز د بندي کولو کوم رپوټ هم شتون نلري ، يوې معاملې ګټه

وکړه ... د مسعود ځواکونو چې چاریکاراو بګرام ونیول کابل ته د ننوتلو هوډ نلري... پرون د افغانستان حکومت پریکړه وکړه چې د شمال ځواکونو سره چې د شمال ټلوالې په نامه یادیږي ، د دوستم او مسعود ترمنځ د ائتلاف اړیکې ټینګې کړي ، نن رسمي امرونه ورکول کیږي چې د وینې د توئیدو د مخنیوي او د ملګروملتو د سولې د پیاوړتیا په خاطرد شمال د مجاهدینو د ځواکونو سره یوځای شي... تیره شپه د وطن ګوند اجرائیه کمیټې (هیئت) اعلان کړل چې حکومتي ځواکونه د جمهور رئیس د مستقیم امر پرته په پوځي عملیاتو کې برخه وانخلي ... یوه ډله د مسعود خوا ته د تماس په موخه استول شوې ده ترڅو ورته ووایي چې د شمال په ائتلاف هوایي بریدونه ځنډول شوي دي.» ۲۲۲ / ۱۶، ۱۸ ، ۱۹ ، ۲۰ فلیپ د یارمحمد د ځرګندونو پربنسټ لیکي:« جنرال به ډیرخوښ وي چې د شمال په شان په کابل کې هم توافقات پلې شي ، پدې ډول به د حکومت او شمال ټلوالې متحد ځواک منځته راشي... جنرال یارمحمد پدې عقیده دی چې د کابل په ډیرو سیمو کې د حکومتي ځواکونو او شمال ټلوالې ترمنځ د یووالي شونتیا شتون لري. » ۲۲۲ / ۲۱ د جنرال یارمحمد په ځرګندونو کې په زړه پورې خبره دا ده چې هغه د کودتایې ځواکونو ټولې کړنې د بېواکه جمهور رئیس او حکومت پریکړې ګڼي . فلیپ کاروین د نجیب الله خلاف د کودتا انځور داسې کاږي :« د بګرام د هوایي ډګر له سقوط او د هوا له لارې د وطن ګوند د مرکزي شورا د غړي او د هوایي او مدافعې هوایی ځواکونو د قوماندان ډګرجنرال عبدالفتاح په وسیله د دوستم د افرادو تر پوښښ لاندې د کابل هوایي ډګر ته د دوستم او نظار شورا د ګډو افرادو په سمبولیکي لیږدونې سره د(پنځم ستون) له لورې چې د وطن ګوند د مرکزي شورا په ریاست او اجرائیه پلاوي کې د شاملو (سیاست بازانو) لکه محمود بریالی ،عبدالوکیل ، فریداحمد مزدک ،نجم الدین کاویانی اوسیداکرام پیګیر چې د ببرک کارمل او سلطانعلی کشتمند له ملاتړ نه برخمن وو او د وسله والو ځواکونو د لوړپوړو قوماندانانو لکه د وطن ګوند د مرکزي شورا د غړو هر یوه سترجنرال محمدنبی عظیمي ، سترجنرال محمدآصف دلاور، ډګرجنرال عبدالفتاح، ډګرجنرال سیداعظم سعید، ډګر جنرال عبدالعظیم زرمتی او ډګرجنرال یارمحمد نه جوړشوی وو کودتا پیل شوه کودتاچیانو د ولسمشر نیول،له هغه نه یې د اړتیا وړ (سندونو او اعترافونو) ترلاسه کول او په پای کې د هغه وژنه چې (ځان وژنه) به اعلانیده خپله موخه ټاکلې وه ...» ببله کومه شکه د کارمل پلوه جنرالانو د کودتا په اړه د فلیپ کاروین ځرګندونې د نجیب الله خبرې دي چې د م، م استازي ته ویلي دي چې ژوند یې له ګوابښ سره مخ دی او له هېواد څخه یې وباسي. د م،م دفتر ته د نجیب د پناه وړلو وروسته چې د واکمنۍ لوښدنه حتمي وه سیمه ئیز ملکي او پوځي چارواکي د سر او یا ځوکیو د ساتلو په موخه هڅې کوي چې د وسله والو مخالفینو سره معاملې وکړي که څه هم په زیاترو سیمو کې کارملیان واکمن وو چې لیوال وو واک د شمال ټلوالې او یا د هغې پلویانو ته ولیږدوي. د بیلګې په ډول په ننګرهار کې ډګرجنرال افضل لودین د مشرقي د تنظیمي عمومي آمر د سیمه ییزو چارواکو او جهادي شورا سره د ژمنو خلاف« حاجی قدیر ښار ته داخل کړ ... ، حاجي قدیر د ټولو مجاهدینو سره توافق ته رسیدلی وو او ټول مجاهدین یې جلال آباد ته داخل کړل او جنرال لودین نورهیڅ شو. » ۴۹۷/۱۹۱ –۴۹۸ د پرچمي لودین او جهادي قدیر له چلند نه معلومیږي چې حاجي قدیر په جلال آباد کې د تنظیمونو د راتلونکو احتمالي شخړو او جګړو د مخنیوي لپاره مسئولانه ګام پورته کړ خو لودین د خپلو همکارانو او جهادي شورا سره د شوې ژمنې خلاف د حاجی قدیر سره پټه معامله تر سره کړه .پدې ډول د هیواد په ولایتونو کې د واک د نیولو سیالي او د معاملو لړۍ پیل شوه، وضعیت کړکیچن کیده په تیره کابل له سترګوابښ سره مخامخ وو.د جنرال عظیمي د لیکنې پربنسټ د اپرېل څلېرویشتمه « د شپې په اوو بجو محمود بریالی ، مزدک، کاویانی ،وکیل، دکتور ضمیر، نورالحق علومي، عبدالحق علومي، عبدالرحمن د نظار د شورا مرستیال ، دکتورنجیب الله د حضرت مجددی زوی

،حميدالله وروسته د مالیې وزیر د کابل ګارنیزیون ته راغلل ، هغوی ویره وونکې امنیتي وضعه وڅیړله او نتیجه ګیرې یې وکړه که چیرې د صبغت اله مجددی دولت اعلان نشي د کابل ښار نن شپه او یا سبا سهار له حتمي لوړدو سره مخامخ دی...، لدې امله پریکړه وشوه چې دکتور عبدالرحمن او دکتورنجیب الله د پیښور د جهادي تنظیمونو په استازیتوب د پشاور فیصله خلکو ته ورسوي او له ما نه یې وغوښتل چې د خبرو په ترڅ کې د صبغت الله مجددي د دولت څخه د افغانستان د وسله وال پوځ ملاتړ اعلان کړم. » ۱۲۹ / ۵۸۲ د یادولو وړ ده چې د اپریل په څلېرویشتمه په پیښور کې د پاکستان د صدراعظم نوازشریف او د سعودي د استازي په ګډون د دوو میاشتو لپاره صبغت الله مجددی د افغانستان د اسلامي دولت د ممثل په توګه ټاکل شوی وو. په همدې شپه عظیمي د رادیو ټلویزیون له لارې د وسله وال پوځ په استازیتوب د مجددی د واکمنۍ نه ملاتړ اعلان کړ. د دې اعلان وروسته سبا سهار د (اپریل پنځه ویشتمه) له څلورو خواوو د تنظیمونو جنګیالي کابل ته راننوتل او هرې ډلې هڅه کوله چې د ښار زیاتې سیمې تر ولکې لاندې راوړي او د دولتي ادارو، اقتصادي او فرهنګي بنسټونو،پوځي تجهیزاتو ، وسلو او د وسله وال پوځ د بیزونو او دیپوګانو په لوټولو سره چې تر منځ یې نښتې هم کېدلې په کابل کې محشر جوړ کړ. یوازې « د ثور له پنځمې څخه تر اوومې پورې په کابل کې یو زر شاوخواه کابلیان په شهادت ورسیدل.» ۲۲۳ / ۳ د ثور په اوومه صبغت الله مجددي او ورسره ځېنې جهادي مخور د جلال آباد له لارې د کابل په لور وخوځېدل او د څرخي پله په سیمه کې یې نبی عظیمي هرکلی وکړ. مجددي د سردار محمدنعیم په کور کې استوګنه غوره کړه او یوه ورځ وروسته د ثور په اتمه رسمآ مجددي ته دولتي واک وسپارل شو چې پدې ډول د ا،خ،د،ګ څوارلس کلنه واکمني ختمه، د م ، م د سولې پروګرام شنډ او په افغانستان کې د اسلامي انقلاب د بري په نامه د تنظیمونو غوبل پیل شو. د اسلامي انقلاب د بري ربښتینی انځور د پوهاند محمد رحیم الهام پدې خبره کې چې د افغانستان د علومو په اکادمۍ کې یې یوه جمعیتي استاد ته کړې وه کښل شوی دی چې وایي:« کابل هیڅا ندی نیولی ، کابل فتح کیدونکی نه وو ، کابل یو شمیر ملي خاینانو تاسو ته تسلیم کړ، کابل د توطئې قرباني شو، هغه توطئه چې زموږ د هیواد یوموټي توب او ملي سلامتي له ګوابښ سره مخامخ کړی دی. » ۱۸/ ۵۴۴

د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند واکمنۍ ته کتنه

که د ا ،خ ،د ،ګ په نامه سازمان څوارلس کلنې واکمنۍ ته وکتل شي هغه د سولې او جوړونې دوره نه بلکې د جګړو او ورانونې دوره ده چې د دې بهیر او یا د جګړې د ښکېلو اړخونو تر شا پردي ولاړ وو. ددې معنی دا کیږي چې افغانانو د زبرځواکونو نیابتي جګړه پر مخ وړله. خو دا واقعیت د لمر په څېر روښانه دی چې دا جګړه لویدیځ د بنسټبالو اسلامي ډلو پر مټ پر افغانانو تحمیل کړله چې تخمونه یې د محمد داود د واکمنۍ پر مهال کرل شوي وو . شوروي اتحاد ته د دې تحمیلي جګړې د لمنې د پراخېدو له ډاره په مسکو کې ناستو واکمنانو پر افغانستان د پوځي یرغل پربکړه وکړله،خلقي واکمنې یې نسکوره او د کارمل په مشرۍ یې ظاهرا پرچمیان واک ته ورسول او دې یرغل د ثور انقلاب ناکامي یقیني کړه . البته دا د شوروي اشغالګرو یرغل او د افغانانو په وړاندې د هغوی د جنایتونو ته د برآت ورکولو معنی نلري. لکه څرنګه چې افغانانو هېڅکله هم په خپل ټاټوبي کې پردی لښکر نه دی زغملی دا ځل هم د اشغالګرو خلاف ودرېدل ، شوروي اشغالګر یې له افغانستان څخه وشړل او څه موده وروسته په خپله پرچمیانو د مسکو د ارادې له مخې خپله واکمني نسکوره او واک یې شمال ټلوالي ته ولېږدولو. د ۱۳۵۷ کال د ثور د وسلوال پاڅون په پایله کې چې واک د ا، خ ، د ، ګ ترلاسه کړ خپل نظام یې د افغانستان دموکراتیک جمهوریت اعلان کړخو پدې دموکراتیک جمهوریت کې د دموکراسۍ

څرک نه لګېده. ګوند واک ته په رسېدو سره د اساسنامې هغو غوښتنو ته چې په ګوند کې دموکراسي ټینګه او وده وموې او د کړنلارې مرکزي مسالې یعنې د ملي د موکراتیکې جبهې جوړولو ته شا کړله. که څه هم خلکو د وسلوال پاڅون د بري وروسته نوې واکمنۍ او د هغې له سمونونو څخه ملاتړ وکړ خو د واکمنۍ له لورې د واک د انحصار ، د بیان په آزادۍ او سیاسي فعالیتونو بندیز، د سیاسي مخالفینو په وړاندې د زورزیاتۍ د تګلارې د غوره کولو له امله د ولس منفي غبرګونونو ته لاره هواره کړله . پر بله خوا د وخت سیاسي ډلو او له واکه راپرزېدلو کړیو ببله ځنډه د نوې واکمنۍ په وړاندې و درېدلې چې منطقآ یې د واکمنۍ د غبرګون سبب کېده چې خپل ټول ظرفیت د مخالفینو د ټکولو په موخه وکاروې . پدې اړه دا پوښتنه را پیدا کېږي چې ولې هم واکمنۍ د مخالفینو په وړاندې د زورزیاتۍ او هم سیاسي ډلو د نوې واکمنۍ په وړاندې د دښمنۍ دریځ غوره کړ ؟ که څه هم په دریم او څلورم څېرکو کې تر یوه بریده رڼا اچول شوې ده چې دلته به یو ځل په هغو ځغلنده کتنه وشي:

د هر څه د مخه باید وویل شي چې د دواړو اړخونو د دا ډول دریځ د نیولو اصلي لامل دا دی چې زمونږ په وروسته پاتې ټولنه کې سیاسي مخالفت دښمني ګټل کېږي . همدا تریخ واقعیت ددې سبب شو چې دواړه اړخونه د یوبل خلاف د دښمنۍ دریخ ونیسي. لکه څرنګه چې د کتاب منځپانګه د ا، خ ، د ،ګ په اړه ده لدې کبله به یوازې د دې ګوند او د هغه د واکمنۍ په تګلارو تم شو چې په ټولنه کې یې منفي غبرګونونه را وپنځول.

- لکه څرنګه چې د ا. خ .د . ګ د مساوات د ډلې پرته د د دموکراسۍ د لسیزې د نورو ګوندونو په څېر په پټه جوړ شو او نیمه پټ فعالیت یې در لود هغه یو ناقانونه ګوند وو . لدې امله یو غیرقانوني سازمان هېڅکله هم دموکراتیک سازمان نشي کېدای بلکه یو انقلابي – پارتیزاني ګوند به وې. پردې اساس د یوه انقلابي ګوند څخه چې سیاسي اپوزیسیون وزغمي ، د بیان آزادۍ او سیاسي پلورالیسم ته ژمن وي تمه یو خوب او خیال دی.

- هغه څه چې د افغانستان په دودیزه وروسته پاتې اسلامي ټولنه کې د دې ګوند را څرګندېدل تر پوښتنې لاندې راوړل هغه د ګوند له لورې د علمي نړۍ لید په رڼا کې د یوه پرمختللي افغانستان په جوړولو او د شوروي اتحاد ، سوسیالستي بلاک او د نړۍ د کارګري او کمونستي غورځنګ سره په دوستۍ او د نړیوال پانګوال سیستم او امپریالیسم ضد تګلارې ټینګار وو. لکه څرنګه چې په اسلامي ټولنو کې کمونیسم د لا دینۍ او الحاد په نامه تبلیغ شوی دی او سربېره پر دې د پانګوال سیستم او امپریالسیم ضد دریځ نیول ددې سبب شول چې په هېواد کې د سمون او بدلون مخالفان او نړیوال ملاتړي یې دا ګوند د شوروی اتحاد سپوڑمکۍ او کمونست ګوند و بولي او پدې ډول د ارتجاع ، زېښناکګرو او د پانګوالې نړۍ دښمني و ګټي. دا دوه لاملونه هغه اصلي لاملونه وو چې د ا، خ ،د ، ګ د واکمنۍ(افغانستان دموکراتیک جمهوریت) په وړاندې نالوستي ، له سیاست څخه بې خبره دودیزه مسلمانو افغانانو ، ارتجاعي روحانیت، شتمنو طبقو،له واک څخه رالوېدلو او اسلامپالو ځواکونو د توطئو او دسیسو ښکارشي او پایله یې په هېواد کې بې ثباتي او د جګړې د اورونو بلېدل شي.

- د ثور انقلاب په بري سره د هېواد په تاریخ کې لومړی ځل د ټیټواو خوارو طبقو استازو واک تر لاسه کړ. دا که له یوې خوا د سیاسي انقلاب معنی لرله له بله پلوه د افغانستان په وروسته پاتې قبیلوي ټولنه کې د ټیټو طبقو د استازو واک ته رسېدل د واکمن ذهنیت خلاف یو نه منونکی بدلون وو په تېره شتمنو

او خانانو ته د کوچيانو ، بزګرانو او مزدورانو د بچيانو واکمنېدل د زغم وړ نه وو. همدا تفکر يا واکمن ذهنيت دی چې د ا، خ ، د ، ګ سيالان او مخالفان د کوچي زوی نورمحمد تره کي ته بې سواد او ساده دولتي مشر وايي ځکه د هېواد کوچيان او بزګران نالوستي او پاک زړي ساده وګړي دي. پداسې حال کې چې تره کی د افغانستان په تاريخ کې لومړی دولتي زعيم دی چې د شلو څخه د زياتو کتابونو مؤلف ، وتلی ليکوال او ژورنالست دی. دا څرګند واقعيت دی چې ژورنالستان او ليکوالان د هرې ټولنې د لوړې پوهې خاوندان او باسواده قشر څخه وي. –

تاريخي تجربې ښيي چې په وروسته پاتې ټولنو کې په خپله ګوندونه د ستونزو د جوړولو چينه ده چې د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند د هغې څخه نشي مستثنی کېدای. همدا لامل وو چې ګوند د پرله پسې کورنيو جنجالونو او کشمکشونو، انشعابونو ،کودتا ګانو او کودتايي هڅو او د زعامت د پرله پسې بدلېدو سره مخامخ شو چې هم يې ګوند او هم د هغې د واکمنۍ اعتبار ته زيان ورسولو. –

په ماشومتوب او بې تجربه ګۍ کې پر ګوند د واک تحميلېدل د دې سبب شول چې ګوند او واکمني يې د پرله پسې ټېروتنو سره مخامخ شي. د دې معنی دا کېږي چې ګوند سياسی بلوغ ته نه وو رسېدلی او قطعآ د دولت او ټولنې لارښوونې ته چمتو نه وو. ګوند پداسې شرايطو کې واک ته ورسېد چې د داود د پوځي کودتا وروسته افغانستان د وخت د زبرځواکونو په سيالیو او کشمکشونو اوښتی وو. د محمدداود د جمهوري نظام په وړاندې بنسټپالو ښې اوکين لاسو کړيو مبارزه کوله چې مرکزونه يې په پاکستان او ايران کې وو او ترشا يې لويديځ ولاړ وو. د ا، خ، د،ګ په واکمنېدو سره چې هغه د محمد داود په پرتله زيات سمونپال وو لويديځ همدا مخالفې ډلې د واکمنۍ خلاف ترهګريزو فعاليتونو ته وهڅولې چې پايله يې په هېواد کې د جګړې پيلېدل او د خلقي واکمنۍ له لوري د زورزياتۍ د تګلارې غوره کول شول. لدې څخه دا پايله را وزي چې د حالاتو په کړکيچنتيا کې د ا، خ ، د ،ګ سربېره د خلقي واکمنۍ د مخالفينو او د هغوی ملاتړو ټاکونکي وندې لرله . -

د ثور انقلاب وروسته په نوې واکمنۍ کې د زعامت د مدعيانو دريځونو او کړنو د نوي نظام اعتبار ته سخت زيان ورسولو . له بله پلوه د ګوندي او دولتي زعامت په پرله پسې بدلېدل او هغه هم د زورياتۍ او شوروي تېري له امله په ګوند او واکمنۍ يې د خلکو د باور کچه ټيټه کړله. د واکمنانو په بدلېدو سره چې هر يوه تېر واکمن ملامت بللی دی دې په خپله ګوند تر غټې پوښتنې لاندې راوړ . نويو واکمنانو د دې واقعيت د درک وړتيا نلرله چې دی هم د همدې ګوند له لوړپورو څخه وو او په ترسره شوو تېروتنو کې دی هم پر او ملامت دي. د ښلګې په توګه يو وخت نجيب الله ويلي وو: « مورِ خلکو ته د کور، کاليو او ډوډۍ وعده ورکړه خو مورِ خلکو ته د کور پرځای ګور، د کاليو پرځای کفن او د ډوډۍ پر ځای مرمۍ ورکړې.» نجيب الله دې ته پام نه راګرزاوه چې د ګوند په څوارلس کلنه واکمنۍ کې دی شپږ کاله د خاد رييس او شپږ کاله جمهور رييس وو چې د وسلوال او غيروسلوال اپوزيسيون سره د حساب او کتاب واک د خاد سره وو. که وژنې شوې دي هغه دده اداري کړې دي او که د پوځي عملياتو امرونه ورکول هغه جمهور رييس ورکول يعنې مرمۍ د ده د ارادې له مخې د ټوپکو له شپېلۍ وتلې او انسانان د ده په لاس جوړې شوې څارګرې اداري او يا د ده وسلوال پوځ ګور ته لېږل. پردې اساس د ټولو څخه زيات د ده په امر زياتې مرمۍ په خلکو لګېدلې دي خلکو ته ده ډېر کفنونه جوړ کړي او همدارنګه ډېر خلک ده ګور ته لېږلي دي.

سره لدې د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند په واکمنۍ کې او په تېره په خلقي واکمنۍ کې په هېواد کې يو لړښتيز بدلونونه او سمونونه چې د رښتيني انقلاب زېرى يې ورکاوه پيل شول ، د ښوونې

او روزنې په اړه پرمختګونه د پام وړ وو، هر کار زرګونه محصلين د لوړوزده کړو لپاره سوسیالستي هېوادونو ته استول کېدل، په ښارونو کې عمراني چارې پر مخ تللې ، زیاترو ښاریانو له حکومت څخه ملاتړ کاوه او د ولس یوه برخه د نظام د پایښت په موخه وسله په لاس د وسلوالو مخالفینو په وړاندې جنګېدله او قربانۍ یې ورکولې. د اداري او اخلاقي فساد کچه ټیټه شوې وه او ګونديانو په پوره شوق خلکو ته د چوپړاو د هېواد د هراړخیز پرمختګ په موخه په پوره ربښتینولۍ سره خپلې دندې ترسره کولې او د شتمنیو په ټولولو لګیا نشول . که په ګوند جګړه نه وای تحمیل شوې ښایي د خلکو په ګټه او د یوه پرمختللي افغانستان د جوړولو په لور ګړندي ګامونه اوچت شوي وای . خو جګړې د سمونونو مخه ونیوله ،هېواد ته یې زیات زیانونه ورسول او لګونه افغانان د جګړو خوراک شول . پدې جګړو کې یوازې د دې ګوند شاوخوا پنځوس زره غړي چې ستره برخه یې خلقیانو جوړوله د ثور انقلاب څخه د دفاع په لار کې قرباني شول . هېڅوک نشي موندلی چې د دې ګوند مشرانو او کدرونو مانۍ او ښارګوټۍ جوړ کړي وي او یا په بانکونو کې حسابونه ولري چې ددې ګوند د واکمنۍ مخکې او وروسته د واک خاوندانو شتمنۍ ټولې کړې دي او په واکمنیو کې یې په لوړه کچه فساد او اختلاص شتون درلود.

پنځم څپرکی

د اسلامي انقلاب بری

د۱۹۹۲ کال د اپریل په اته ویشتمه (۱۳۷۱ کال غویي اتمه) د بهرنیو چارو په وزارت کې د رسمي مراسو په ترڅ کې واک صبغت الله مجددي ته وسپارل شو. مجاهدینو دې سیاسي اوښتون ته د اسلامي انقلاب بری وویلو. د دې معنی دا کیږي چې ګواکې جهادي ډلو واکمن حکومت نسکور او دوی واک تر لاسه کړ. خو واقعیت دا دی چې د جلال آباد له جګړې وروسته تنظیمونه نهیلي شول او تمه یې نلرله چې واکمني نسکوره کړي. پدې هکله د۱۹۹۳ کال په اپریل کې احمدشاه مسعود د المسلمون عربي اونیزې سره په مرکه کې چې مرکه یې په ۴۲۶ ګڼه کې خپره شوې وایي:« ...هیڅوک نه پوهیدل چې څه به کیږي .ټولو د مجاهدینو څخه واټن نیولو.حتی ډیر نږدې کسان چې څوارلس کاله زمونږ سره صبر او زغم ښودلی وو د واکمن بن بست او پوځي وضعې څخه نهیلي شوي وو...، پخپله تنظیمونه د ډار او وېرې سره مخامخ وو.» د مرکې څخه خبریال دې پایلې ته رسیږي :« هغه (مسعود) لکه ګلبدین نه پخپلو ځواکونو او نه د اپوزیسیون په نورو تنظیمونو باور درلود ، بلکې هغه د وطن د ګوند او د افغانستان د وسله وال پوځ د هغو مشرانو پر مټ کابل ته راورسول شو چې د ملګرو ملتو د سولې د پلان او د ملي روغې جوړې مخالفین وو چې د مسکو په حکم یې سرونه ور ته ټیټ کړي وو. » د اسلامي انقلاب د بري ربښتیا د دې سیاسي تحول د اصلي لوبغاړي مسعود له مرکې څخه معلومیږي چې د بې بې سي سره یې ترسره کړې او په یوه برخه کې یې راغلي دي: « پوښتنه - تاسي د دولت د وسله وال پوځ له جنرالانو یعنی جنرال عظیمي ،جنرال علومي، جنرال دلاور، جنرال فتاح سره څه ډول چلند کوئ ؟

ځواب – جهادي مشرانو تل د وسله وال پوځ له جنرالانو او افسرانو څخه غوښتل چې د رژیم سره همکاري و نکړي او د مجاهدینو سره یوځای شي ، دې جنرالانو د جهادي تنظیمونو غوښتنو ته لبیک ووایه هم یې د رژیم په رانسکورولو او هم یې د کابل د ښار په امنیت کې زیاته همکاري وکړه نو دا جنرالان د تقدیر وړ دي نه د توبیخ وړ.

پوښتنه – د مجاهدینو په واکمنی کې به ښاغلی فرید احمدمزدک ، کاویانی، وکیل او نور وکولای شي له هیواد څخه ووزي یا نه ؟

ځواب ـ تر اوسه د جهادي مشرانو او جهادي شورا له خوا کوم مقررات چې څوک د هیواد څخه و نه وزي نه دي ترتیب شوي هغوی کولای شي چې په آزادانه ډول د هیواد د ننه او بهر ته سفر وکړي. » ۱۹۱/ ۳۳۱ که چیرې د خبریال پوښتنو ته ځیرشو هغه د وطن د ګوند د هغو پوځي او ملکي چارواکو په اړه پوښتنه کړې ده چې هغوی مسعود واک ته رسولی دی. لدې څخه بیا څرګندیږي چې د اسلامي انقلاب اصلي لوبغاړي جهادي ډلې او په شمال کې بغاوتګر پرچمي جنرالان نه بلکې په کابل کې د پرچم ګوند په مشرتابه کې سیاسي معامله ګر وو. جنرال مومن د بغاوت چیانو څخه یو په کابل کې ناست پرچمي ملکي او پوځي معامله ګر داسې معرفي کوي: « کله چې مزارشریف سقوط وکړ، پاڅون د وطن د ګوند د مرکزي کمیټې او په کابل کې د جنرالانو له ملاتړ نه برخمن شو.جنرال آصف دلاور لوی درستیز، جنرال نبي عظیمي د کابل د ګارنیزیون قوماندان ، جنرال سیداعظم سعید د جمهوري ریاست د ګارد قوماندان او لسګونو نورو جنرالانو پیغامونه را واستول او په څرګند ډول یې خپل پیوستون وښود .» ۲۲۵/ ۲۰۵ د احمدشاه مسعود او جنرال مومن مرکې د اسلامي انقلاب د بري اصلي لوبغاړي ښیي

چې د اسلامي انقلاب د بري په نامه يې د شمال تلوالې واکمنولو ته لار هواره کړله او پر بله خوا يې نه يوازې خلکو بلکې خپل ګوند ته هم خيانت وکړ. دا د اسلامي انقلاب بری نه بلکې د پرچميانو له لخوا د مسعود په ګټه کودتا وه چې د افغانستان تباهۍ ته يې لاره هواره کړله. د دې کودتا توپير د چنګاښ د شپږويشتمې او غويي د اوومې له کودتا وو څخه پدې کې وو چې لومړۍ دوې کودتاوې د حکومتونو او سياستونو خلاف تر سره شوې خو دا وروستۍ (د ثور اتمې) کودتا د افغانستان د شتون پر ضد کودتا وه. دا توره کودتا د افغانستان په لرغوني تاريخ کې يو تور داغ دی . البته د هغو رښتينو مجاهدينو اتلولۍ او سرشندنې چې د شوروی اشغال په وړاندې وجنګېدل د درناوۍ وړ دي خو د تنظيمونو د مشرانو او ځينو جهادي قوماندانو خاينانه معاملې او په هغو کې د م،م د سولې د پروګرام شنډول چې هېواد يې کورنۍ جګړې ته ور ټېل وهلو د ښېنې وړ نه دي . سره لدې بيا هم د جهاد ټيکه داران د غويي اتمه د جهاد د فتحې ورځ او يا د اسلامي انقلاب د بري ورځ ګڼي پداسې حال کې چې دا ورځ د ۱۳۵۸ کال د مرغومي د شپږمې او د ۱۳۸۰ کال د تلې د پنځلسمې په څېر د افغانستان د تباهۍ او بربادۍ توره ورځ ده ځکه چې:

الف - د م ، م د سولې د پروګرام يې شنډ کړ.

ب – ددې کودتا په پايله کې د شمال دا د شر اوفساد تلواله واک ته ورسېده کومه چې د ړانده قومي تعصب د لړکيو د حقونو د ترلاسه کولو په نامه يې د هېواد وروڼه قومونه په پښتنو او غيرپښتنو، ډېرکيو او لږکيو او هېواد يې په شمال او جنوب ويشلو چې پدې توګه يې د ملي نفاق تخمونه وکرل .

ج - تنظيمونو ته د واک د لېږد په ورځ (د غويي اتمه) د کابل په ښار کې چور او تالان ، د عامه شتمنيو لوټول او د وحشتونو لړۍ پيل شوله او دې بهير څلورکاله دوام ومونده. د دې وحشتونو په ترڅ کې د هېواد د تمدن ټولې نښې نښانې ، لرغوني آثار ،د دولتي ادارو، اقتصادي او فرهنګي بنسټونو او وسلوال پوځ تجهيزات او وسلې له منځه ولاړل. سربېره پردې په افغانستان کې داسې وحشت واکمن شو او داسې جنايتونه وشول چې قلم يې د ليکلو او ژبه يې د ويلو څخه شرمېږي . د په اصطلاح د اسلامي انقلاب د لوبغاړو موخه د عبدالعلي مزاري د مرکې څخه څرګندېږي چې د ۱۳۷۲ کال د مرغومي د جګړو وروسته د آزادۍ له رادیو سره کړې وه او وايي: « مسعود څو ځله ما ته هيات را ولېږه او ويې ويل چې مورږ او تاسې ټول محروم ملتونه يو.مورږ بايد ټول سره يو ځای او متحد اوسو او د پښتنو دوه سوه کلن استعمار ته نوره اجازه ور نکړو اوس واکمني محرومو ولسونو ته انتقال شوې ده بايد د هغې ساتنه وکړو.» ببله شکه چې د دې تګلارې پايله د کورنۍ جګړې پيلېدل او د هېواد تباهي وه.

ولې تنظيمي جګړې پيل شولې ؟

مخکې لدې چې پورتنۍ پوښتنې ته ځواب ووېل شي بايد لومړی دوو نورو پوښتنو ته ځواب ولټول شي . ولې اووه تنظيمونه په پاکستان او اته تنظيمونه په ايران کې جوړشول او ولې په افغانستان کې جهادي تنظيمونه واک ته ورسول شول. دې دوو پوښتنو ته د ځواب ويلو وړاندې بلې پوښتنې ته هم ځواب ورکړل شی چې څه وخت په افغانستان کې جهاد پيل شو. د ليکنې د دې برخې سرليک ته د څو پوښتنو د ځواب لټول ښيي چې سياسي – ټولنيزې پديدې لکه د ځنځير د کړيو په څېر له يوبل سره تړاو لري همدا لامل د سياسي – ټولنيزو بهيرونو پېچلتوب ښيي. که څه هم وروستۍ پوښتنې ته مخکې ځواب ورکړل شوی دی چې جهاد د سرطان د انقلاب وروسته پيل شو چې يوځل به بيا پرې ځغلنده کتنه وشی.

د ۱۳۵۲ کال د کودتا وروسته په هېواد کې د هراړخيزه سمونو د پلې کولو ژمنې ور کړل شوې. د دې سمونونو د اعلان سربېره د محمد داود مخينې او په جمهوري دولت کې د پرچميانو غوښينه برخه د دې لامل شول چې د هېواد محافظه کار او ارتجاعي ځواکونه او د شوروي اتحاد مخالفان نوی جمهوري نظام د شوروي اتحاد سپوڑمکۍ وبولي او د هغه خلاف يو تبليغاتي کمپاين پيل کړي. له بله پلوه د محمد داود اروايې ځانګړتياوې چې د سياسي مخالفينو شتون يې نشوای زغملای او د نوي نظام د مخالفينوخلاف يې د زورزياتۍ تګلاره غوره کړله مخالفين اړ شول پاکستان ته پناه يوسي، هغوی هلته تر پوځي روزنې لاندې ونيول شول او د نوي رژيم خلاف يې د جهاد په نامه افغانستان ته د ورانکاريو لپاره را ولېږل. دې دولتي ضد فعاليتونو تر هغو پورې دوام وموند چې داود خان لويديځ ته په ګونډو شي.د ثورد وسله وال پاڅون وروسته سمدلاسه د محمد داود د واکمنۍ سناريو پيل شوله . د افغانستان د پرمختګ دښمنانو او ملاتړو يې هغه وخت د واکمنيو خلاف د جهاد فتواوې ورکړې دي او د اسلام نه د يوې وسلې او وسيلې په توګه استفاده کړې چې واکمنيو په ټولنيزو- اقتصادي سمونو لاس پورې کړی دی خو دغو مفتيانو د اميرحبيب الله خان په څېر پاچا چې په عيش اونوش کې ډوب وو د خادم الملته الدين او هغو لسګونو بنځو ته چې د امير په حرمسرای کې يې په مختلفو نومونو ژوند کاوه هغوی ته يې د صباحه الحرم، مرجانه سراري او نور عربي لقبونه ورکول او ولس يې د دې پاچا اطاعت ته رابللی دی. دا ټول هغه اسلام دښمنه ځيرې وې چې د نړيوالو استکباري شيطاني مرکزونو په چوپړ کې ولاړې وې ، ترڅو افغانان په تورتم کې وساتي اود دې استکباري ځواکونو د ګټو خلاف ونه درېږي. دا هغه استخدام شوي دين پلورونکي وو چې د لږ مادي او دنيوي امتياز په وړاندې وطن پلوري. دې حالت ته په کتلو سره د هيواد هغو سياستوالو او واکمنانو ته چې د هيواد د آبادۍ او د خلکو د سوکالۍ په موخه يې مټې رانغښتې وې په کار وو چې د خپلو سمونونو د پلې کولو پر مهال يې د پوره غور او اړين احتياط څخه کار اخيستی وای او په ټېره د خلکو مقدساتو او دودونو ته يې پوره درناوی کړی وای ترڅو يې په کمين کې ناستو دينې سوداګرو ته دا پلمه نه وای ورکړې چې پردوی د کفر او الحاد تور ولګوي، د ولس له سپيڅلومذهبي او ملي احساساتو نه ناوړه ګټه پورته کړي او د جهاد په نامه هغوی د نړيوالو شيطاني ځواکونو او د هغوی د سيمه ييزو چوکره ګانو په چوپړ کې ودروي. له بده مرغه د اماني نهضت نه نيولې تر دې دمه د هيواد د مترقي غورځنګ لارويانو او په هغو کې د ا ، خ، د ، ګ و نشوای کړای دا تشه ډکه کړي. د دې ترخه واقعيت لامل پدې کې دی چې هغوی خپل تاريخ نه وو لوستی ، د خپل ولس رواني ځانګړتياوې ، دودونه او نرخونه يې درک نکړل، يا يې هغو ته ارزښت ور نکړ او يا دا چې پر داسو ظاهري بدلونونو چې د ټولنې د پرمختګ لپاره يې هيڅ ګټه نه لرله لاس پورې کړي او داسې اداره چې د خلکو د همکارۍ او ملاتړ د جلبولو جوګه شي جوړه نکړای شوه چې پايله يې د ريفورمونو دريدل ، د واکمنيو نسکوريدل او د محافظه کارو په پردیو پورې تړليو ډلو واکمنيدل شي. افغانان د نړۍ د نورو ولسونو په څېر د خپلو واکمنيو څخه د هرڅه ړومبی په هيواد کې د قانونيت اوعدالت د ټينګښت او د دوی مقدساتو او دودونو ته د درناوي هيله لرله او لري يې. ولس دې ته نه ګوري چې واکمنۍ يې ځانته اسلامی وايي يا دموکراتيکي، انقلابي يا ريفورميستي، جمهوريت يا امارت، ولسونه د واکمنيو عملي کړنو ته ګوري . غازي امان الله خان چې د انګرېزانو څخه د خپلواکۍ د ترلاسه کولو اتل دی داسې کارنامې هم لري چې د هغه د سقوط لپاره يې لار هواره کړله. هغه د اروپا له اوږده سفر وروسته داسې فرمانونه لکه په بنار کې د چادرۍ په اغوستلو بنديز لګول صادر کړل. د هغه په اداره کې داسې چارواکي هم تر سترګو کيدل چې استبداد او فساد يې ساری نه درلود. د بيلګې په توګه د پغمان په لويه جرګه کې د کابل يوه استازي چې دری لکه روپۍ يې د بسپنې په ډول حکومت ته د جنګي مهماتو د اخيستنې په موخه هم ورکړې وې

پاچا ته وايي: « ترهغه پورې چې ستاسو په فساد ککړ وزيران محکمې او دار ته و نه رسول شي په هيواد کې د هيڅ ډول سمونونو امکان نشته. » ۲۲۵ /۸۱۳ لکه څرنګه چې وايي «تاريخ د عبرت هنداره ده » د ا، خ ، د، ګ مشرتابه د اماني غورځنګ د نسکوريدو له ترخو تجربو څخه زده کړه نه وه کړې او د ريفورمونو په پلي کولو کې چې د وخت او ولس غوښتنه وه داسې تيروتنې او ناسنجول شوي ګامونه پورته کړل چې د اماني دورې سره يې هيڅ توپير نه درلود. که د امان الله خان په زمانه کې کوم والي د شريعت پر ځای د قانون د پلي کولو پر ضرورت ټينګار کاوه، د خلقي حکومت ځينو مسؤلينو بيا په کليو کې نالوستي وګړي او حتی ښځې اړ ايستلې چې د سواد د زده کړې کورسونو ته ولاړ شي يا دا چې د انقلابي شورا د اووم لمبرفرمان(د ښځو د حقونو) د پلي کولو په نامه د خلکو د ودونو د خوښيو د مراسمو مخنيوی وکړي او يا د ځمکو د اصلاحاتو په ترڅ کې د حکومت د سياستونو د بيانولو په نامه د ملاکانو او خانانو په پته سپکې سپورې ويلې او ملاکان يې سپکول. دا سپکاوی په هغه بزګر چې دولت وړيا ځمکه ور کوله هم ښه نه لګيده ځکه چې نوموړی خان د هغه له قوم او قبيلې څخه وو چې هغه ته يې سپکاوی ځانته سپکاوی ګانه. البته چې ګڼ شمير پرچميانو او د امين پلويانو په لوی لاس د حکومت چارې سبوتاژولې . پدې هکله سيستاني د خپل کتاب مقدمه بر کودتای ثور ۱۳۵۷وفجايع هشت ثور په ۱۱۱ مخ کې راوړي چې کله خلقيانو کارمل په پراګ کې د سفير په توګه وګومارلو هغه په هوايي ډګر کې هغو پرچميانو ته چې د ده سره مخه ښې ته ورغلي وو د کارمل يوازينی سپارښتنه دا وه چې « تاسې به په ټول قوت سره خپلې هڅې د تره کي ، امين د رژيم د ناکامولو په موخه را ګرزوئ.» د ا،خ،د،ګ هم د شاه امان الله په څېر واک انحصار او خپل طبيعي متحدين يې هم په واک کې شريک نکړل. ددې ګوند په واکمنۍ کې د غازي امان الله د حکومت په څيرد نظر او عمل يووالی نه ليدل کيده او د يو بل خلاف يې تحريکات کول، دې دا معنی لرله چې نوي انقلابي واکداران نه يوازې د وسلوالو مخالفينو سره په جګړه اخته وو بلکې په خپلو کې هم سره جنګيدل . د واکمنۍ په وړاندې د پرچميانو دريدل ، د امين لخوا د تره کي وحشيانه وژنه او د کارمليانو له لوري د م،م د سولې د پروګرام شنډول يې څرګندې بيلګې دي چې پايله يې د جهادي تنظيمونو واکمنېدل شول. .

پورتنيو څرګندونو ته په کتو سره به اوس لومړی پوښتنې ته چې ولې اووه ګونه او اته ګونه جهادي تنظيمونه جوړشول ځواب ووايو. د دې ډلو له جوړولو څخه د اسلام آباد او تهران او د هغوی د نړيوالو ملاتړو موخه دا وه چې دا ګڼ شمېر تنظيمونه د ا، خ، د ، ګ د واکمنۍ له نسکورېدو وروسته ګډه ژبه پيدا نکړي او يو مرکزي ځواکمن حکومت جوړ نکړي . کله چې دې د ښمنو ډلو د ګډ حکومت د جوړولو وړتيا نلرله په طبعي ډول سره نښتل او د جګړو اورونه بلېدل . له همدې امله يې جهادي تنظيمونه واک ته ورسول چې د يو بل د منلو او زغملو اراده او لېوالتيا يې نلرله . ددې دوو پوښتنو کې ځواب د هغه مهال د زبرځواکونو(شوروي اتحاد او امريکا د متحده ايالتونو) تګلارو او ستراتېژيو هم خپل رول خو ټاکونکی رول درلود. د تنظيمونو د واکمنېدو په درشل کې شوروي اشغالګر د افغان ولس د اتلوالې مبارزې په وړاندې په ګونډو شول او له افغانستان څخه ووتل، خو لکه څرنګه چې مسکو د وخت په افغان دولت او جهادي ډلو کې نفوذ او اغېز درلود او په تېره نجيب الله او د هغه د دسترخوان يارانو د مسکو د ښه غوښنيوونکو مزدورانو په توګه د شورويانو د دستورونو پلي کوونکي وو د شورويانو د دستورونو له مخې ګامونه اوچتول ښايه دې چې د دې دستورونو د اړتيا ، ګټورتوب او زيان په اړه سوچ وکړي . شوروي سلاکاران ترهغو پورې د نجيب الله ترڅنګ ناست وو اوهغه ته يې مشورې ورکولې چې هغه يې لاس ترلی پرچمي کارمليانو او د نظارشورا ته تسليم کړ. هغه مهال د کرملن ناستو نقشه دا

وه چې د پرچم ـ جمعيت تر مشرتابه لاندې واک شمال تلوالي ته ولېږدوي. د تلوالي له واکمنېدو سره د شورويانو سربېره ايران ، پاکستان ،هندوستان او لويديځوال هم همغږي وو. د تلوالي په واکمنېدو سره چې مرکزي رول پرچم ـ جمعيت ته پکې ورکړل شوی وو ، ددې تلوالي تګلاره د شوروي اشغال لاندې د کارمل ـ نجيب حکومتونو کاپي وه چې هغه د مسکو ګټو ته په لومړيتوب ځرخېدله . که چېرې شمال تلوالي په خپلو کې نه وای سره خوړلي بېله کومه شکه هغه به تر ډېرې مودې پورې پر افغانستان واکمنه پاتې شوې وای، ځکه چې د سيمه ييزو ځواکونو(روسيه، هند، پاکستان او ايران) له ټينګ ملاتړ څخه برخمنه وه. د م، م دسولي د پلان د شندولو او د شمال تلوالي د واکمنولو څخه د مسکو موخه دا وه چې په افغانستان کې يو قوي اسلامي دولت جوړ نشي چې د داسې يوه دولت د جوړېدو له کبله د شوروي اتحاد د منځنۍ آسيا اسلامي جمهوريتونه د خپلواکۍ او اسلامي ولولو څخه اغېزمن کېدل او پدې ډول شوروي امپراطوري له ګواښ سره مخامخ کېدله. همدا لامل وو چې د هېواد هغه لرکۍ ډلې چې پښتني ضد روحيه يې لرله واک ته ورسولې ترڅو پښتانه وټکوي چې منطقآ د پښتنو له غبرګون سره مخامخ کېدل او د جګړې اورونه بلېدل . د نجيب الله هغه خبره چې حکمتيار ته به اجازه ورنکړم کابل ته را ننوزي او د هغه څخه به دا نور حکومت ونکړي د مسکو نقشه وه چې نجيب په ناپوهۍ کې او کارمليانو په شعوري دول پلي کړله.

امريکا هم د شوروي اتحاد په څېر د ا، خ ، د ،گ د واکمنۍ د نسکورېدو وروسته په افغانستان کې د ځواکمن اسلامي دولت د جوړېدو له امله وېره لرله. لکه څرنګه چې د ا ، خ ، د ، گ د واکمنۍ د راپرزېدو يوه ورځ وروسته ګراهام فيلر د امريکا د سي آی ای د اداري پخواني مرستيال ويلي وو :« وروسته له هغې چې د جهاد له برکته يو ستر زبرځواک ماتې وخوړه په افغانستان کې د مجاهدينو له لوري د اسلامي دولت جوړېدل د امريکا او لوېديځ لپاره يو ستر ګواښ جوړوي. اسلام اوس مهال د مارکسيسم – لېنينسم ځای نيولی او په هماغه کچه د لوېديځ تمدن ته ورانوونکی دی.» ۲۲۶/ ۲۰۲ د واشنګټن ددې پالیسۍ په اړه ډګروال يوسف د آی اس آی د افغانستان د څانګې مشر ليکي :«زه عقيده لرم که چېرې د مجاهدينو بری د امريکا له ګټو سره سم وای د هغوی بری له کورنيو شخړو سره سره حتمي وو، له بده مرغه داسې نه وو.»۱۵۴/ ۱۹ پاکستان او ايران چې د چنګاښ د انقلاب وروسته د افغان حکومتونو ضد اورپکو ملاتړي وو هغوی هم په افغانستان کې د کمزوري حکومت شتون د خپلو ملي ګټو سره برابر ګڼلو ، د قوي مرکزي حکومت مخه يې ونيوله او د خپلو جهادي چوپړيانو پر مټ يې جګړو ته لمن ووهله. که چېرې په افغانستان کې مرکزي ځواکمن دولت جوړ شوی وای افغانستان د پرمختګ لوړو پړاوونو ته رسېده ، هغه مهال ايران او پاکستان د خپلو توليداتو بازار(افغانستان) له لاسه ورکاوه . له بلوه پلوه با ثباته او ځواکمن افغان حکومت د دې وړتيا موندله ، ايران او پاکستان ته پرېمانه تلونکې اوبه مهار کړي چې اسلام آباد ـ تهران دا هم نه غوښتل . همدا لاملونه وو چې اسلام آباد ـ تهران ، مسکو ـ واشنګټن او د هغوی متحدينو تنظيمي جګړو ته لمن ووهله. ددې لپاره چې واشنګټن د افغانستان څخه د شوروي اشغالګرو له وتلو وروسته په افغانستان کې د يوه اسلامي قوي دولت د جوړېدو مخه نيولي وي چې بېله شکه اسلام آباد هم ورسره همغږی وو لا د مخه چمتووالی نيولی وو. عبدالحميد مبارز د خپل کتاب (حقايق وتحليل وقايع مسايل سياسي افغانستان) په ۴۳ – ۴۴ مخونو کې د۱۳۶۸ کال د تلې په مياشت کې د بدخشان په توپخانه کې د مهمو جهادي قوماندانانو جلال الدين حقاني ، احمدشاه مسعود، سيد جګړن، قاري بابا، عبدالحق، ملاملنګ، خليفه عبدالودود،محمد امين وردګ، بلال نيرم، تورن نظري او نورو د يوې غونډې يادونه کوي چې آی اس آی او سي آی ای هغه را بللي وه چې ظاهرآ د

کابل له سقوط وروسته د واک د تشې مخنیوی وو خو موخه یې د واک د تشې مخنیوی نه بلکې « واشنګټن د اووه ګونو تنظیمونو جوړښت، ځواک او مشرتابه ته په کتلو سره هغه د خپلو ستراتېژیو د پلي کولو په وړاندې خنډ ګڼل .له همدې امله امریکایان د افغانانو په منځ کې د لیډرشپ د ماتولو په هڅه کې شول چې د ګوندونو او قوماندانانو تر منځ بې اتفاقي راوړي. په کال ۱۹۹۰ سي آی اې نېغ په نېغه د قوماندانانو ترمنځ د وسلې وېش پیل کړ دا کار یوه ښه وسیله شوه چې د قوماندانانو تر منځ شخړې پیدا کړي.» ۸۸/ ۴۲ سربېره پردې پدې کار سره جهادي قوماندانانو د خپلو تنظیمي مشرانو څخه د خپلواک دریځ شونتیا تر لاسه کوله . دا په تنظیمونو کې د ژور کړکېچ واکمنېدو او خپلسریو ته د لمن وهلو یوه بریالۍ هڅه وه. له یاده و نه باسو چې مخکې لدې قوماندانانو ته د وسلې وېش د تنظیمونو د مشرانو او آی اس آی له خوا تر سره کېدلو او اسلام آباد حتی سي آی اې ته اجازه نه ورکوله چې په تنظیمونو وسلې وویشي. د پورتنیو څرګندونو او وروستیو پېښو څخه داسې ښکاري چې د تنظیمونو ترمنځ جګړې د واشنګټن د پلان یوه برخه وه. له بله پلوه څرګنده شوله چې سي آی اې په تنظیمونو کې داسې قوماندانان لرل چې د دوی د نقشو ربښتیني پلې کوونکي وي چې د بدخشان د توپخانې د غوندې ستره برخه وال له همدې قوماندانانو څخه وو. پدې اړه ددې غوندې یوه ګډون کوونکي ملاملنګ یوه خلقي ته چې د ۱۳۶۸ کال د کب د شپاړلسمې ډرامې وروسته پاکستان ته تښتېدلی وو ویلي وو: « موږ مستقل خلک یو ، د قوماندانانو شورا لکه حاجي عبدالحق،رحیم وردګ او زه...، راځئ زموږ سره ، زموږ سره خبرې یعنې د امریکا سره خبرې ، موږ د امریکا خلک یو، د تنظیمونو او پاکستان پروا نلرو.» ۲۸۳/۲۲۷ – ۲۸۴ کله چې ملاملنګ د قوماندانانو د شورا غړي د امریکا خلک بولي دا د دې معنی ورکوي چې سي آی اې د جهاد په زمانه کې دا ډله قوماندانان ښه غوږنیوونکي او امریکا ته وفادار تثبیت کړي وو . همدا لامل هم وو چې کله امریکایانو په ۲۰۰۱ کې پر افغانستان یرغل وکړ څه موده وروسته یې رحیم وردګ د دفاع وزیرمقرر کړ ، ملاملنګ یې ولسي جرګې ته راپورته کړ او که عبدالحق طالبانو نه وای وژلي هرومرو به عبدالحق د امریکایي اشغال لاندې حکومت لوړپوړي وای . ببله شکه د امریکا همدې باوري قوماندانانو په خپلمنځي تنظیمي جګړو کې ټاکونکی رول لوبولی دی چې پدې ډول یې د یوه قوي اسلامي دولت مخه ونیوله او له بله پلوه یې اسلام چې« د مارکسیسم – لینینسم وروسته د لویدیځ تمدن ته ورانوونکی دی» هم بدنام کړ. البته په تنظیمو جګړو کې د مسعود رول لکه د لمر په څېر څرګند دی. دا هغه څه وو چې د وخت زبرځواکونو(شوروي اتحاد او د امریکا د متحده ایالتونو) غوښتل چې هغې ته هم ورسېدل . همدا لامل وو چې احمدشاه مسعود ته مسکو د م، م د سولې د پروګرام په شنډولو کې مرکزي رول ورکړی وو اوښایي دا کار د واشنګټن سره په همغږۍ کې ترسره شوی وي ځکه چې په روسیه کې یو شمېر څېړونکي د شوروي اتحاد وروستی مشر ګرباچف د امریکا د نقشو پلي کوونکی ګڼي .

د افغانستان خلق د موکراتيک ګوند(وطن ګوند) د نسکورېدو وروسته

کله چې د۱۹۹۲ کال د اپريل په نيمايی کې د افغانستان شمالي ولايتونه د مرکزي حکومت له کنټرول څخه ووتل د اپريل په ۲۴ په پېښور کې د پاکستان د صدراعظم نوازشريف او د سعودي عربستان د استازو په ګډون جهادي مشران سره جرګه شول او د افغانستان د راتلونکې واکمنۍ بنسټ يې پدې ډول کېښود چې صبغت الله مجددي په د دوو مياشتو لپاره د دولت ممثل او برهان الددين رباني به د څلورو مياشتو لپاره د افغانستان د سرپرست دولت رييس وي . د صدارت مقام اسلامي حزب او د دفاع وزارت به د جمعيت برخه وي. د کابينې غړي به د تنظيمونو د دويمې کچې له غړو څخه ټاکل کېږي. ددې شپږو مياشتو په ترڅ کې به د راتلونکي حکومت لپاره اسلامي متفق عليه شورا تصميم نيسي او د هغه انتقالي عمر به دوه کاله وي. ګلبدين حکمتيار په خپل کتاب (پټې توطېې او بربنډې ځېرې) کې د پېښور د غونډې په اړه راوړي:« آی اس آی ټينګار کاوه که چېرې مسعود د دفاع وزير، رباني او مجددي جمهور رييسان نشي بحران نه حل کېږي او په کابل مسلط ځواکونه چا ته واک نه سپاري.» د همدې لوزنامې له مخې د غويي په اتمه مجددي ته د اسلامي دولت د ممثل په توګه د بهرنيو چارو په وزارت کې چې د نجيب الله د واکمنۍ ګڼ شمېر لوړپوړو چې په هغو کې عبدالواحدسرابي د جمهوررئيس مرستيال او صدراعظم فضل الحق خالقيار هم ګډون درلود د ځانګړو مراسمو په ترڅ کې واک وسپارل شو. د جمهور رييس لومړي مرستيال عبدالرحيم هاتف پدې مراسمو کې ګډون ونکړ. کله چې د بهرنيو چارو په وزارت کې د واک د لېږد مراسم ترسره کېدل د کابل په ښار کې د تنظيمونو جنګيالیو د دولتي ادارو او مؤسسو د نيولو او له هغو څخه د مالونو او تجهيزاتو پر اېستلو بوخت وو. د وزارتخانو ، دولتي او اقتصادي بنسټونو د نيولو په خاطر جګړه ظاهراً د شمال ټلوالي او د حزب اسلامي تر منځ روانه وه خو پخپله د شمال ټلوالي جنګيالي هم د زياتو سيمو د نيولو او غنيمتونو د ترلاسه کولو په موخه په خپلو کې سره جنګيدل . په همدې وړځ د تنظيمونو له لوري د خلکو او ټولنيزو شتمنيو د غلا او خپلسرۍ څرګنده بېلګه دا ده :«کله چې پخوانی صدراعظم خالقيار د بهرنيو چارو د وزارت څخه پخپل موټر کې ووت، د مسعود نفرو د بهرنيو چارو د وزارت مخکې له موټر نه کښته کړ، موټر يې تري وتښتاوه خالقيار پلی روان وو ترڅو يوه پوځي افسر پخپل موټر کې يووړ. مابښام خالقيار د بابا جلندر د مسعود د قوماندان لخوا وتښتول شو او له هغه څخه يې پيسې غوښتې وې ترڅو د ځينو افسرانو په مرسته خوشی شو.» ۱۷/ ۴۶۸ کله چې د تېر نظام د صدراعظم سره دا ډول چلند وشو د هېواد عادي وګړي به له کومو ستونزو او ګوابنونو سره مخ وو. د جهادي ډلو له لوري د دولتي بيزونو او زيرمو څخه خوراکي توکي او لوازم په ټيټه بيه په بازارونو کې خرڅ شول ، نرخونه را ولويدل او مجددي به په ويار سره ويل: «زما د واکمنۍ په مهال د اوړو او خوراکي توکو نرخ ټيټ شوی دی خو هغه خبر نه وو چې دا توکي جهادي غلو غلا کړي او په ټيټه بيه يې بازار ته وړاندې کړي دي.»۲۲۳ / ۷ د مجددي د واکمنۍ انارشي او د تنظيمونو خپلسري له دې نه جوتيږي چې د « سوداګرۍ او امنيت وزيران شهباز احمدزی او جنرال نوروز د اسلامي وحدت جنګيالیو پرې نه ښودل چې نومورو وزارت خانو ته ننوزي. »۸۸ /۶۳ جهاديانو ته د واک د لېږد يوه وړځ وروسته مجددي د افغانستان د اسلامي دولت ممثل په ارګ کې د واک په ګډۍ ډډه ولګوله او عمومي بښنه يې اعلان کړه.هغه پداسې شرايطو کې د دولت مشري په غاړه واخيستله چې په هيواد او په ځانګړې ډول په پلازمينه کې تنظيمونو هلې ځلې کولې چې زياتې سيمې تر خپلې ولکې لاندې راولي . مجددي د دولت د اداري لپاره نه کوم پلان درلود او نه يې د امنيت د ټينګولو په خاطر کوم منظم امنيتي ځواک ، چې د ده د فرمانونو او امرونو له مخې عمل وکړي. پداسې يوه حالت کې چې د ځمکې پرسر د محشر

پرته بل څه نشو ورته ویلی ټول ولس او په هغو کې د ا، خ، د، ګ خلقي برخه او د نجیب الله پلویان د واکمن وحشت او انارشی څخه د خوندي پاتې کیدو په موخه غارونه لټول او د هیواد څخه د وتلو په لټه کې وو. پر بله خوا کارملیانو چې د واکمنۍ برخه جوړوله د واکمنانو اکټونه کول. د وخت په تېرېدو سره که څه هم د جګړو کمی نه وو خلقي مشرانو او کدرونوهڅې پیل کړې ترڅو خپل ګوند بیا په پښو ودروي . د هغوی د هڅو پایله دا شوه چې د شوروي اشغال پر مهال په دولت کې د شریک ارخ په استازیتوب زیری ، پنجشیری ، آرین او جنرال نظرمحمد او د امین د پلویانو څخه شاه ولي ، سوما، جلیلي او هاشمي سره جرګه شول. د سوما په وینا دوی د دې شرطونو له مخې د نوي ګوند په جوړولو هوکړه وکړله :

- د ببرک کارمل سره به جوړه نه کېږي.
- د ګوند نوم به بدلوي .
- د کنګرې تر جوړېدو پورې به د ګوند مشر او رییس نه وي.
- د مرغومي شپږمه به توره ورځ اعلانیږي.

د مجاهدینو په واکمنېدو سره چې کارملیان د دولت برخه او احمدشاه مسعود د اسلامي دولت بې تاجه ټولواک وو د ۱۳۷۱ کال د زمري په میاشت کې مسعود د خلقي مشرانو زیري ، پنجشېري ، جنرال نظرمحمد او آرین سره وکتل او دوی ته یې په هېواد کې د ژوند کولو ډاډ ور کړی دی . شا وخوا دری میاشتې وروسته یې بیا وربللي او په دې کتنه کې یې له دوی څخه غوښتي چې خپل پوځي ملګري وهڅوي ترڅو له حکومت سره همکاري وکړي . خلقي مشرانو ورته ویلې وو چې اوس مهال موږ کوم سازمان نلرو او له هغوی سره اړیکې نشته خوهڅه به وکړو چې هغوی تشویق کړو او ستاسې له استازی سره به د آرین سره په تماس کې وي . د زیري په وینا « موږ نه غوښتل د مسعود خبره پر ځمکه واچوو.» لکه څرنګه چې د وخت په تېرېدو سره تنظیمي جګړې نه درېدلي او د هېواد څخه تېښتي دوام درلود خلقیان هم له هېواد څخه وتل او ډېری یې پاکستان ته کډوال شول. خلقي مشرانو په پاکستان کې په۱۳۷۲ کال کې د سولې د غورځنګ په نامه د یوه سیاسي خوځښت بنسټ کېښود او مشر یې شهنواز تنی وټاکه. د دې خوځښت د جوړولو په غونډه کې خلقي مشرانو(زیري، پنجشیري، سوما، جلیلي ، مومند) برخه لرله . تنې یې لدې کبله د ګوند مشر ټاکلی دی چې په ګوند کې یې ناپېلی دریځ درلود. که د ا، خ، د ،ګ مشرتابه او په هغو کې خلقي مشرانو له خپلو پرله پسې تېروتنو او ناکامیو د عبرت درس اخېستی وای ور ته په کار وو چې له سیاسي مبارزې یې لاس اخېستی وای د یوې اعلامیې په صارولو سره یې له خپلو ملګرو او ولس څخه ښېنه غوښتې وای چې د دې جوګه نشول ګوند ، دولت او ټولنه په ښه توګه رهبري کړي او د ګوند له کدرونو یې غوښتي وای چې تېرو ترخو تجربو ته په کتو سره سیاسي مبارزې ته دوام ورکړی. یادوخلقي مشرانو د سولې د غورځنګ بنسټ کېښود خو عملاً یې د خپلې پرېکړې او ژمنې خلاف د سولې غورځنګ سره سازماني اړیکې وشلولې او خپلواکه سیاسي هڅې یې پیل کړلې. هماغه دي چې د جلیلي په مشرۍ د۱۳۷۵ کال د زمري د میاشتې په اته ویشتمه د پېښور په ښار کی شاوخوا د ۱۳۰ تنو په ګډون یوه غونده را وبلله او د ملي یووالي په نامه یې ګوند جوړ کړ چې مشران او پېژندل شوي کدرونه یې ټول د امین پلویان وو. همدا رنګه هغه مهال په مسکو کې یو شمېر پرچمیانو د حبیب منګل په مشرۍ د(نهضت اعتدالیون) په نامه د پرچمیانود بیا تنظیمولو هڅې پیل کړلې خو کومه لاسته راوړنه یې نلرله . دا هم د یادولو وړ ښکاري چې د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند د واکمنۍ د نسکورېدو وروسته یو شمېر کارملیانو د عبدالرشید دوستم ترمشرۍ لاندې د افغانستان د ملي اسلامي

غورځنګ په نامه ګوند جوړ کړ. هغه ډله پرچميان چې د شمال ټلوالي سره په حکومت کې شريک وو د۱۹۹۴ ترجنوري پورې چې دوستم د رباني خلاف په جګړه کې ماتې وخوړله وروسته سوکه سوکه د هيواد څخه په وتلو پيل وکړ چې غوځ اکثريت يې د شوروي اتحاد د ټوټې شوې امپراطورۍ په هېوادونو کې مېشت شول. په ۱۳۷۲ کال کې اسلامي ګوند(حکمتيار)، د ملي ژغورنې جبهې (مجددي) ، ملي اسلامي غورځنګ(دوستم) ، وحدت حزب (مزاري) د هماهنګۍ په نامه يوه شورا جوړه کړله او د رباني د حکومت خلاف يې بيا جهاد پيل کړ . په تنظيمي واکمنۍ کې شريک پرچميان چې د دوستم سلاکاران او ملاتړي ګڼل کېدل د هماهنګي د شورا فعالان وو. د دې نوي سياسي- پوځي ارګان په راڅرګندېدو سره د۱۳۷۲ کال د مرغومي يوولسمه (جنورۍ لومړۍ) د دوستم ځواکونو د حضورۍ چمن او مکرويانو څخه چې د اسلامي ګوند له ملاتړ څخه برخمن وو د ارګ په لور وخوځېدل تر څو ارګ ونيسي خو د دولتي ځواکونو له خوا شا ته وتمبول شول. د دې جګړو په ترڅ کې د باختر آژانس له خوا يو خبر خپور شو چې « يو شمير پرچميانو په ډله ييز ډول ځان وژنه کړې خو واقعيت دا وو چې د دولتي امنيت کارکوونکي چې شمير يې ديرشو تنو ته رسيده د مسعود د ځواکونو له خوا چانواري شوي وو .»۲۲۳ / ۳۴ هېره دې نه وي چې د رباني د ځارګرۍ دستګاه کارکوونکي خادیستان وو. هغوی دوستم د رباني پر ضد جګړې ته وهڅولو او د « جګړو په ترڅ کې يې غوښتل د رباني خلاف کودتا وکړي چې د کودتا د پلان په هکله جنرال بابه جان مسعود ته راپور ورکړی و. » ۸۸ /۹۳ ځيني پرچميان بيا ګوته جنرال يارمحمد د فريداحمدمزدک ورور ته ګوته نيسي چې مسعود يې د پرچميانو له پلان څخه خبر کړی وو. دا چې ولې مسعود پرچميان کوم چې دی يې واک ته رسولی و ووژل بايد وويل شي چې پرچميانو هغه مهال دوه اړخيزه خوځېدنه پيل کړې وه چې هم يې له مسعود سره راشه درشه او همکاري درلودله او هم يې د ملي – اسلامي غورځنګ له لارې چې د هماهنګۍ د شورا غړيتوب يې درلود له حکمتيارسره اړيکې ټينګې کړې وې. پرچميانو د پنجابيانو په څېر تل د خپلې سياسي مبارزې پر مهال دوه ګونی رول لوبولی دی او د خپلو ابتلافي ملګرو خلاف يې دريځ هم نيولی دی. ببله شکه مسعود هغه پرچميان وژلي دي چې په کودتا کې ښکېل وو . پدې هکله ډګروال شريف احمد د پرچم د فرکسيون غړی وايي:« د کودتا يوه ورځ وړاندې په بادام باغ کې چې د رباني د ګارد قرارګاه وه د ګارد درستيزوال تورن جنرال شمس الرحمن پنجشيري د ګارد د کنډکونو د درستيزوالانو غونډه راوبلله او ويې ويل موږ او تاسې بايد د خپل پرچمي ملګري جنرال دوستم سره همکاري وکړو ترڅو اخواني رباني له واک څخه ګوښه کړو. ما ورته ووېل چې زه دا کار نه کوم . هغه را ته ووېل ته د استادۍ صدقه شې . ما څه و نه ويل او له غونډې ووتلم او زما پسې د دافع هوا درستېزوال هم له غونډې ووت.» هغه وايي چې هغه مهال د پوځي قطعاتو قوماندانان جهاديان او درستيزوالان يې پرچميان وو.دا بيا ښيي چې د ۱۹۹۴ کال د جنورۍ په لومړۍ نيټه پرچميانو د رباني خلاف د کودتا هڅه کړې ده. عجيبه دا ده چې د هماهنګۍ د شورا تر جوړېدو پورې د حکمتيار مخالفت له رباني سره پدې کې وو چې ګڼې د دوستم مليشي او پرچمي کمونست جنرالان د رباني ترڅنګ ولاړ دي خو حکمتيار د همدې دوستميانو او پرچميانو سره د رباني خلاف ابتلاف وکړ. دا د دې معنی ورکوي چې د حکمتيار سره د «کمونستانو» په يو ځای کېدو سره هغوی د زم زم په اوبو غسل وکړ او له ګناوو پاک شول. د پرچميانو له لوري د کودتا په درشل کې په مسکو کې د پخواني حکومت د وسلوالو ځواکونو د يو شمېر افسرانو غونډه چې غوځ اکثريت يې پرچميان وو د دې کودتا سره تړلي ده يادونه يې اړينه برېښي. هغه مهال ليکوال په مسکو کې ژوند کاوه . د۱۹۹۳ کال د نوامبر په مياشت کې د پاتريس لومومبا په دولتی پوهنتون کې دا غونډه جوړه شوه چې ليکوال هم پدې غونډه کې د خبرېدو وروسته ګډون وکړ. په غونډه کې د۷۰ ـ ۸۰ تنو شاوخوا کسانو ګډون کړی وو

چې د ليکوال په شمول ځلور تنه پخواني خلقيان او ښايي نور ټول پرچميان وو. البته يوې ميرمنې هم پدې غونډه کې برخه لرله. په غونډه کې د کارمل د واکمنۍ د ګوند منشي او د دفاع وزارت د سياسي رياست رييس جنرال محمدياسين صادقي هم ګډون کړی وو. غونډه د افغانستان د وسلوالو ځواکونو د افسرانو د کميټې د جوړولو په نامه رابلل شوې وه. د غونډې مشرتابه د کورنيوچارو د وزارت خلقي جنرال اکرم هلالي، د امنيت د وزارت پرچمي جنرال عزيزحساس او د اردو پرچمي جنرال محمدهاشم رودوال کاوه. ددې غونډې لپاره مخکې له مخکې اساسنامه او کړنلاره جوړه شوې وه ، د هغو د لوستلو وروسته پرې بحث وشو. دا دوه سندونه په واقعيت کې د يوه سياسي غورځنګ اساسي سندونه وو. د غونډې په وروستۍ برخه کې د ګډون کوونکو پوښتنو او وړانديزونو ته وخت ورکړل شو. د تائيدي ځرګندونو ترڅنګ دريو تنو، دوو خلقيانو او يوه پرچمي چې دری واړه څنګ تر څنګ ناست وو د خپلو پوښتنوپواسطه د غونډې موخه تر پوښتنې لاندې راوړله. لومړۍ پوښتنه د پخواني پرچمي وه او ويې ويل : « تاسو دا غونډه په دولتي پوهنتون کې جوړه کړې ده ببله شکه د پوهنتون د مشرتابه د هوکړې او همغږۍ پربنسټ مو دا غونډه را بللې ده او دا د دې معنی ورکوي چې ددې خوځښت تر شا د دې هيواد ځارګره اداره ولاړه ده ...» خلقي وويل اړينه دا وه چې مورږ پدې غونډه کې په مسکو کې د کډوالو د ستونزو په اړه بحث کړی وای . د لومړۍ پوښتنې په اړه د غونډې پرمخ وړونکی جنرال رودوال وويل چې د پوهنتون په صالون کې د غونډې جوړول د شخصي اړيکو پرمټ صورت نيولی او د دوهم وړانديز په اړه وويل شول چې د کډوالو ستونزې به د دې غونډې د مشرتابه له خوا چې هغه به وټاکو حل کړي. دريمه لاندې پوښتنه ليکوال طرحه کړه : « په مسکو کې د افغانستان د وسلوال پوځ د افسرانو د کميټې د جوړولو اړتيا څه ده آيا مورږ بيا د کومې کودتا لپاره آمادګي نيسو تر څو واک تر لاسه کړو او مخکې له مخکې ورته تشکيلات جوړوو.» د دې پوښتنې په راپورته کولو سره ميرمن پاځېدله د افغانانو د يووالي د اړتيا په اړه يې په زړه پورې انقلابي وينا وکړله او دا يې هم وويل څوک چې دا غونډه سبوتاژوي هغه د دښمن ژرندې ته اوبه ورخوشوي . د غونډې پرمخ وړونکی جنرال رودوال هم د ليکوال پوښتنې ته د خپل منطق پراساس ځواب ورکړ. البته د غونډې په پای کې يې د کميټې مشرتابه چې يو اوږد نوملړ وو وړاندې کړ چې ډېری يې په غونډه کې هم موجود نه وو او رئيسه هيآت د ليکوال نوم هم پرې اضافه کړ. ليکوال وويل چې هغه د دې کميټې د جوړېدو مخالف دی او تاسې يې د هغې مشرتابه ته پيشنهادوئ او نه غواړي د دې کميټې په مشرۍ کې ځان ووينې.دا مهال د غونډې د رئيسه هيآت مشر پدې اوږده نوملړ رايګيري وکړله او ټولو مثبته رايه ورکړه . داسې بريښي چې دې غونډې د دوستم او پرچميانو له لوري د رباني خلاف کودتا سره تړاو درلود ، بری يې يقيني ګڼلو خو کودتا ماتې وخوړله او د پرچميانو دا هيله هم پوره نشوله.

لکه څرنګه چې د اسلامي انقلاب د بري وروسته په افغانستان او په تېره کابل کې د تنظيمونو د جګړو او انډوخر له امله وحشت واکمن شو او د واک مختلف مرکزونه منځته راغلل خو د واک يوازينی مرکز چې د نورو په پرتله منظم وو، د حکومتولۍ اړينه تجربه او غوره امکانات يې لرل هغه د کابل ګارنيزون وو چې مشري يې نبي عظيمي لرله او هغه په خپله پدې اړوند ليکي : « د دې ورځو په ترڅ کې د کابل ګارنيزون کابو د پخواني او نوي دولت د اداري په مقر اوښتی وو او عمومي اداره تر اوسه زما په لاس کې وه د کابل په ګارنيزون کې د اسلامي جمعيت د نظار د شورا مرستيال دکتور عبدالرحمن او د هغه قوماندانان اوسيدل ځکه چې د دولتي امنيت او ځارندوی د وسلو او اعاشې بيزونه د نظار د شورا په لاس کې وو، له دې امله سلګونه وسله وال قوماندانان او مجاهدين چې پکول او پټو يې درلودل

هغه ته راتلل اوهر يوه يې د تيلو، مهماتو ، اعاشې او د شپې نوم او د وسلې د ليږد ټکټ او نورغوښتل. هغه به د يوې کوچنۍ ورقې پواسطه نومورو بيزونو ته ليږل او يا به يې ماته معرفي کول. د دفاع وزارت ځانګو، دولتي ادارو لکه مرکزي سيلو، دولتي انحصاراتو، مخابراتو او بانکونو او نورو زما په لاسليک سره اجرأت کول . د کابل ګارنيزيون د ږيرورو وسله والو ځخه ډک وو پداسې حال کې چې هلته د پخواني دولت سلګونه کارکوونکي ، د ګوند غړي ، افسران او جنرالان ،د کابينې غړي اوحتی د جمهور رئيس مرستيالان د پکول او پټو سره تر مابنامه پورې اوسيدل. »۱۲۹ / ۵۹۷ د عظيمي څرګندونې ښيي چې د مجددي په واکمنۍ کې د واک اصلي مرکز د کابل ګارنيزيون وو چيرې چې جنرال عظيمي د پخواني حکومت او دکتورعبدالرحمن د مسعود مرستيال د نوي حکومت په استازيتوب د ګډ ائتلافي حکومت لاربښوونه کوله. همدا د کابل د ګارنيزيون واک او کليدي رول وو کله چې احمدشاه مسعود په چهاريکارو کې د خپل سيال (حکمتيار) د جنګياليو سره د جګړې نه وروسته کابل ته راغی د عظيمي دفتر ته چې هلته « آصف دلاور ، نورالحق علومي ، سيداعظم سعيد، فتاح ،عبدالحق علومي، اميرمحمد، داودعزيزي او نورو شتون درلود هغه پخپل غيرکې نيسي.» ۱۹۱/ ۲۲۳ د پرچم – جمعيت اېتلاف د نورالحق علومي له هغې مرکې څخه ښه جوتيږي چې د آلمان فدرال جمهوريت نه د مسکو له لارې د راستنېدو وروسته چې ملګرو يې هغه ته د کانتيننتال په هوټل کې مطبوعاتي کنفرانس سمبال کړی وو د بي بي سي د خبريال د دې پوښتنې په اړه چې تاسې د کومو شرايطو له مخې اسلامي جمعيت ته تسليم شوئ په ځواب کې وايي:« زمونږ ستر اېتلاف ته تسليمي مه وايئ. افغان ، افغان ته نه تسليميږي، مونږ اېتلاف کړی دی مونږ تسليم شوي نه يو.» ۵/ ۲۹۸ – ۲۹۹ د همدې اېتلاف له امله وو چې د مجددي او رباني په کابينه کې د پرچميانو څو تنه غړي ترسرګو کېدل او د خلقيانوځخه يو تن هزاره توکمه جنرال خدايداد د ملي امنيت د مشر په توګه د وحدت د ګوند له خوا معرفي شوی وو.

ولسمشران يا ممثلان

د ۱۹۹۲ کال د اپرېل په څلېرويشتمه په پېښور کې د پنجابيانو او سعوديانو د ارادې له مخې پروفيسور مجددي د دوو مياشتو او پروفيسور رباني د څلورو مياشتو له پاره د تمثيل په موخه د کابل په پلاز د ولسمشرانو په نامه کېنول خو د کابل اصلي واکمن احمدشاه مسعود وو . لکه څرنګه چې د اسلامي واکمنۍ بنسټ د يوې توطېې او هغه هم د پردیو دارادې له مخې کېښودل شو ددې واکمنۍ مخورو تر پايه د يوبل خلاف توطېو او دسيسو ته دوام ورکړ او د ګور د چنجيانو په څېر يو بل وخوړل او پايله يې دا شوله چې د جهادي تنظيمونو له ګډې را وتلې ربښتيني مجاهدين د طالبانو په نامه سر راپورته کړي او دا د شر اوفساد زېږوونکي لوټماران او لنډغر له ډګره وباسي.خو د شر او فساد د تلوالې د جګړو او وحشتونو له امله نه دا چې د دوی د جنګياليو ککرۍ ماتې شي بلکه د افغانستان د مدنيت ټولې نښې نښانې له منځه ولاړې، لسګونه زره کابليان شهيدان شول او لکونه نور د هيواد څخه وتښتيدل.د شمال تلوالې په واکمنۍ کې ډول ډول وحشتونو چې ساری يې په تاريخ کې نه دی ليدل شوی ترسره شول. د مجددي دوه مياشتنۍ واکمني د انساني ضد، ملي ضد او اسلامي ضد له وحشت، بربريت او انارشۍ ډکه واکمني وه. مجددي د دې وحشتونو مخه نشوای نيولی ځکه دی د تمثيل لپاره په ارګ کې کېنول شوی وو او واک د بې تاجه جهادي ټولواک د دفاع وزير احمدشاه مسعود سره وو او مسعود بيا د خپلو روسي ، اېراني، پنجابي او ... بادارانو د خوښې سره سم ګامونه اوچتول. ښه بيلګه يې د مجددي وينا ده چې د۱۳۷۱ کال د چنګاښ په اوومه کله يې چې واک رباني ته سپاره د اسلامي جمعيت او په ځانګړي ډول له رباني او مسعود څخه د خفګان په څرګندولو سره داسې ګيلې وکړلې :« د پېښور د لوزنامې د دويمې مادې پر بنسټ د رهبري شورا غونډې بايد د جهادي شورا د کار د پای وروسته دايرې شوې وی خو د استاد رباني تر مشرۍ لاندې رهبرۍ شورا غونډې کولې چې د رهبرۍ د شورا پريکړې د جهادي شورا سره په ټکر کې راتلې چې دا ډول اجرأت د يوه هيواد په اداره کې ګډوډي منځته راوړي...، اسلامي جمعيت او د نظار شورا راډيو ټلويزيون لکه شخصي ملکيت د خپل ګوند او د اشخاصو په چوپړ کې راوړی وو او زما ويناوې يې سانسور يا نه خپرولې ...، د دفاع وزير پداسې حال کې چې د امنيت د کميسيون رئيس هم وو د کابل د امنيت په هکله هيڅ اقدام ونکړ او حتی زما شخصي پيغامونو او هدايتونو ته يې ارزښت نه ورکاوه... » ۲۲۳/ ۱۰ – ۱۱ البته د رباني واکمني که د مجددي له واکمنۍ بده نه وه ښه هم نه وه . د افغانستان د اسلامي دولت د لومړي ممثل له پورتنيو څرګندونو څخه چې د هغه څرګنده بيواکي او د مسعود ټولواکي ښيي بريښنی چې اسلام آباد هغه « د دوو مياشتو لپاره د اسلامي دولت د(ممثل) په توګه تمثيل ته وړاندې کړی و خو اصلي واک د حضرت صاحب سره نه و، ځکه چې ده خو يوازې تمثيل کاوه واک خو د بل چا سره و. » ۲۲۸/ ۷۰ ـ۷۱ د دوو پروفيسورانو د واکمنۍ بله ځانګړتيا دا وه چې حزب اسلامي ته د رسېدلي د صدارت مقام صدراعظم استاد فريد د دفاع د وزير مسعود له وېرې اړ شو د صدارت څخه وتښتي او د خپل تنظيمي مشر سره يوځای په چهارآسياب کې مورچل ونيسي. حکمتيار خو دا جرآت نشوای کولای ښار ته ننوزي. د مجددي دوه مياشتنۍ واکمني په ټوله کې د اسلامي حزب او جمعيت د ګوند ترمنځ د سياسي واک پرسر او د نورو تنظيمونو ترمنځ د دولتي او عامه شتمنيو د چور او تالان په موخه د زياتو سيمو ترولکې لاندې راوړلو جګړو او د کابليانو د کړاوونو ټوليزه ده . که د مجددي دوې مياشتنۍ واکمنۍ ته وکتل شي د هغه د واک ساحه د ارګ څخه د کابل ښار نورو سيمو ته ونه غزېدله . د مجددي د واکمنۍ په وروستۍ اونۍ (جون دويمه) د دولتي ځواکونو(اسلامي اتحاد او

وحدت حزب) تر منځ جګړې پيل شولې. دا جګړې د شمال تلوالې د قوم پالنې او د احمدشاه مسعود له لورې د واک د انحصار له تګلارې سره تړاو درلود. د نظار شورا خپلو موخو ته د رسېدو لپاره د وحدت ګوند څلور تنه فعالان ترور کړل او دا ترور يې د اتحاد اسلامي کار وګانه او همداسې يې اعلان هم کړل. دا اعلان سبب شو چې د وحدت او اتحاد ترمنځ جګړه پيل شي. دې جګړې عملاً شمال تلواله په دوو دښمنو ډلو ووېشله. جمعيت(رباني) ، اتحاد(سياف) او ملي غورځنګ(دوستم) په يوه اړخ او د محمدآصف محسني د حرکت تنظيم ظاهراً بې طرفي غوره کړله خو د مذهبي تړاو له کبله د وحدت سره خواخوږي ښودله. دې جګړو د رباني په واکمنۍ کې دوام وموند چې د افشارو غميزه يې غوره ېيلګه وه چې پدې جګړه کې د جمعيت او اتحاد جنګياليو د زرو تنو څخه زيات بېګناه هزاره ګان ووژل. د مسعود د ړانده قومي تعصب په اړه د حزب وحدت په اخبار کې را غلي دي:« هغه چا چې جنايت کړی، عامې وژنې يې کړي دي او په شعوري ډول يې د (هزاره وژنې)، (ازبک وژنې) او(پښتون وژنې) شعارونه ورکړي څرنګه کولای شي سولې ته غاړه کېږدي...، که جګړه د ملي اسلامي غورځنګ سره ده د ازبکو سره د جګړې په نامه تبليغېږي، که جګړه د وحدت اسلامي حزب سره ده په څرګنده توګه (جګړه د هزاره ګانو او د هزاره ګانو څخه د غچ اخېستنې) په نامه تبليغېږي ...، کله چې د طالبانو پر ضد جګړه ده د پښتنو او پښتونېزم پر ضد جګړه او د پښتنو د بيا واکمنۍ په هکله تبليغېږي.» ۲۲۹/ ۲ عجيبه دا ده چې د امريکا په مشرۍ د ناټويي اشغال پر مهال همدې متعصب توکمپال ، د م ، م د سولې د پروګرام شنډوونکي او د تنظيمي جګړو اصلي لوبغاړي ته د ملي اتل لقب ور کړل شو. د مجددي د ځای ناستي رباني په واکمنۍ کې په حالاتو کوم مثبت بدلون رانغی ،د مجددي د واکمنۍ وحشت ادامه وموندله او په هيواد او پلازمينه کې عملا د واک مختلف مرکزونه چې د يوبل سره په جګړو لګيا وو شتون درلود. د کابل ښار په لويديځ کې شيعه تنظيمونو او اسلامي اتحاد ، جنوب لويديځ کې اسلامي حزب، حضوري چمن او مکرويانو کې اسلامي ـ ملي غورځنګ او په نورو برخو کې د نظار شورا واک چلاوه. د رباني په واکمنۍ کې د اسلامي انقلاب د بري د دوهمې کالېزې په درشل کې ربانی په ارګ او غازي اکبرخان مينه، حکمتيارپه چهارآسياب ، دوستم په بالاحصاراو د مرنجان غونډۍ ، مزاري د دريمې او څلورمې کارتې شاوخوا ، محسني د برچي د دښتې په سيمه او د مسعود جنګياليو د تلويزيون په غره کې مورچلونه نيولي وو. د رباني د حکومت مسخره وضعيت لدې نه معلوميږي چې« د اسلامي انقلاب د بري دوهمه کليزه رباني د ارګ مخکې ،حکمتيار په چهارآسياب ، مزاري په دريمه کارته ، محسني په حربي ښوونځي او دوستم په مزار کې او رباني بيا دريمه کليزه په پروان کې ونمانځله چې د رباني ـ مسعود ترځنګ قاضي حسين احمد د پاکستان د جماعت اسلامي مشر هم د پوځي پريټ نندارە کوله. » ۱۳۲/ ۲۹۴ حکمتيار او رباني دواړو چې د ځوانو مسلمانانو د غورځنګ د ګډې مبارزې مخينه لرله او ددې خوځښت د مشرتابه پرسر مبارزې له کبله لارې سره جلا کړې وې يوبل ښه پېژندل . حکمتيارد رباني په واک کې د پاتې کېدو ليوالتيا ته په کتو سره د هغه د واکمنۍ د دريو مياشتو په تېرېدو سره هغه ته خبرداری ورکړ چې د څلورو مياشتو په تېرېدو سره د پېښور د لوزنامې له مخې واک قيادي شورا ته و سپاري. خو رباني پدې نامه چې د واک تشه راځي د اهل الحل العقد د شورا تر جوړېدو پورې به خپلې دندې ته دوام ورکړي. همدا لامل وو چې د جولای په مياشت کې د حزب اسلامي ځواکونو په کابل د توغنديو باران پياوړی کړ او د کابليانو د کړاوونو او بدمرغيو کچه لا نوره هم لوړه شوله . يوازې د اسلامي حزب توغندي نه وو چې کابليان يې وژل بلکې د ښار په د ننه کې د شمال تلوالې اربکيانو چې بې مهاره مليشې وې په خپلو کې سره جنګېدلې . د دې لپاره چې رباني خپله واکمنۍ وغزوي د اهل الحل العقد شورا(۱۹۹۲ ، دسمبر دېرشمه) پداسې حال کې را وبلله چې په کابل کې د جګړو او نښتو

کمی نه وو. د شورا د را بللو په درشل د لېنډۍ میاشت کې اسلامی حزب ، نجات ملي ، ملي محاذ ، وحدت او د خالص اسلامي حزب د یوې اعلامیې په خپرونې سره شورا تحریم کړه. همدا لامل وو چې د شورا په غونډه کې د تنظیمونو د مشرانو څخه یوازې رباني او سیاف د الازهر د پوهنتون د اخوان المسلمین له ایدیولوژۍ اغېزمنو مشرانو ګډون کړی وو. دې شورا لکه د کارمل د زمانې د ګوندي کنفرانسونو په شان چې په هغو کې چکچکي کېدلې او هورا ګاني ویل کېدلې په چکچکو او د تکبیر په نارو سره بدرګه کېدله . د دولت د مشر د ټاکل کېدو لپاره سیال نوماند شتون نه درلود . په صالون کې د رایې اچولو لپاره دوه صندوقونه اېښودل شوي وو چې په یوه د رباني انځور نښلول شوی وو او په بل صندوق د چا انځور نه وو . دې شورا رباني د دوو کلونو لپاره د جمهور رییس په توګه وټاکلو او د حکومتي تبلیغاتو له مخې له ۱۵۰۰ تنو ګډونوالو نه ۹۰۰ تنو رباني ته رایې اچولې وې . په غونډه کې رباني یو شمېر کسان د پارلمان د غړو په توګه اعلان کړل خو د رباني د واکمنۍ تر پایه پورې چا د پارلمان مشر ونه پېژاند او نه پارلمان کومه غونډه وکړه . دا نو یو خیالي پارلمان وو. څرنګه چې د اهل الحل العقد شورا نوم خورا پیچلی او تلفظ یې ستونزمن وو او له بله پلوه د غونډې مسخره بهیر او د شورا برخه والو ته د پیسو ویش په ولس کې دا شورا دومره بدنامه کړه چې هغه یې د شورای حق و ناحق ، شورای پول نقد او شورای هک و پک په نامه یادوله. د شورا وروسته حکمتیار پر کابل فشار زیات کړ تر څو د پاکستان صدراعظم نوازشریف د ۱۹۹۳ کال په فبروریۍ کې کابل ته راغی او ویل کېدل موخه یې د جهادي مشرانو ترمنځ روغه جوړه وه. د نوموړي لومړی بریالی ګام د مولوي خالص او ملا رباني پخلا کول وو. د دوی له پخلا کولو وروسته « خالص رباني د اسلام برحق خلیفه وباله.» ۱۷/ ۴۸۳ خو د مولوي خالص او رباني پخلا کېدو او د خالص لخوا رباني د اسلام د برحق خلیفه اعلانولو په وضعیت کوم مثبت اغېز پرېښود یعني په جګړو کې کمی را نغی او جګړو لا قوت وموند. لدې کبله د جهادي ډلو سیمه ییز ملاتړي اړ شول تنظیمي مشران پاکستان ته ور وغواړي تر څو دا سیاسي ماشومان وپوهوي چې جګړو ته د پای ټکي کېږدي.

قرآن وهلي لوزنامه

شمال تلواله واک ته په رسېدو سره ونه توانېده د یوه حکومت په څېر عمل وکړي ځکه چې د لېدرشپ وړتیا یې نلرله. ترکیبي ډلې یې سمدلاسه لکه ښرمښان د یو بل په داړلو لګیا شول . له بله پلوه هغوی او په تیره د جمعیت مشرتابه تر دې کچې په تاجک پالنه کې ډوب وو چې د تلوالې غیرپښتانه ملګري یې هم نشوای زغملی. د دا ډول تګلارې پایله دا شوه چې د تلوالې هزاره او ازبک توکمه ډلې د افغانستان د اسلامي دولت په وړاندې ودرېږي . پر بله خوا د اهل الحل العقد د شورا د پرېکړې وروسته چې شورا د رباني د جمهوري ریاست دوره دوه کاله وغزوله حکمتیار هم خپل فشار پر کابل زیات کړاو تنظیمي خپلمنځي جګړو قوت وموند چې پایله یې د کابلیانو د مرګ او ژوبلې او بهر ته د کډوالۍ زیاتوالی شو. همدا لامل وو چې د مجاهدینو سیمه ییز ملاتړي(ایران، پاکستان، عربستان) دې پایلې ته ورسېدل چې خپل چوپړیان اسلام آباد ته ور وغواړي تر څو له جګړو لاس واخلي. د تنظیمونو مشرانو په پاکستان کې یوه لوزنامه لاسلیک کړه چې د اسلام آباد د لوزنامې په نامه یې شهرت پیدا کړ.دې لوزنامې د رباني د ولسمشرۍ دوره د دوو کلونو څخه اتلسو میاشتو ته را لنډه کړله. د دې پریکړې پربنسټ رباني هغه نسبي مشروعیت چې د اهل الحل العقد د شورا څخه اخیستی وو هم له لاسه ورکړ. رباني په دې کار سره د خپلو پلویانو د نیوکو او پوښتنو سره مخامخ شو او ده د هغوی په ځواب کې ویل چې پرده فشار وو او لوزنامه یې لاسلیک کړله. پدې هکله په زړه پورې دا ده چې « په اسلام آباد کې لوزنامه په انګریزي ژبه

چمتو شوې وه او لکه څرنګه چې شپه پای ته رسیده هغه (رباني) بیله دې چې لوزنامه ولولي لاسلیک کړي وه. » ۸۸ /۱۲۵ د دې لوزنامې د لاسلیک پر مهال د پاکستان صدراعظم نوازشریف، محمدي، حکمتیار، رباني ، محسني، ګیلاني، حسیني ، فاضل ،احمدشاه احمدزي او د سعودي او ایران استازو شتون درلود.غونډې حکمتیار د صدراعظم په توګه مؤظف کړ. د لوزنامې له مخې به حکمتیار په دوو اونیو کې خپله کابینه جوړوله ، مسعود به له دفاع وزارت څخه ګوښه کېده او د دې وزارت چارې به د یوه کمیسیون له لوري اداره کېدلې ، وسلې به تولیدلې... خو ځان غوښتونکي مسعود د شمال د تلوالې تر نسکورېدو پورې چمتو نشو چې لوزنامې ته غاړه کېږدي . معمولاً د ګوندونو او حکومتونو ترمنځ لوزنامې د دواړو اړخونو او یا څو اړخونو له لوري ترتیب، د هغوی د همغږۍ او پوهاوي وروسته لاسلیک کېږي خو د افغانستان د اسلامي دولت مشر رباني د پردیو له لوري جوړه شوې لوزنامه بیله دې چې هغه ولولي لاسلیک کړي وه. البته پروفیسور رباني لومړی افغان مشر نه وو چې لوزنامه یې بېله دې چې هغه ولولي لاسلیک کړې وه بلکې مخکې له دې پروفیسور مجددي هم هغه لوزنامه نه وه لوستې چې دی یې د افغانستان د اسلامی دولت د ممثل په توګه نومولی وو او د خپلې دوې میاشتنۍ بېواکه واکمنۍ په زمانه کې یې د لوزنامې په اړه ویل : « ما یې اصلي متن نه وو لوستی او په بېړه یې راباندې لاسلیک کړله...، استاد سیاف زما سره وعده کړې وه چې دا متن به رابنیي خو په خپله ژمنه یې وفا ونکړه. » ۱۷ / ۴۶۶ عجیبه خو دا ده چې لوزنامې او تړونونه د اړونده دولتي بنسټونو(وزارت خانو، ریاستونو) صدارت او جمهوري ریاست په آرشیفونو کې د مهمو دولتي سندونو په توګه ساتل کېږي خو په پېښور کې د افغانستان د اسلامي دولت د جوړېدو تړون د سیاف په کور، ګوندي دفتر یا ښایي په جیب کې ساتل کېده او د دولت ممثل ته یې نه ورښودلو. لکه څرنګه یې چې مجددي د دولت د ممثل په توګه اعلان کړی وو د افغانستان اسلامي دولت د دولت په نامه یو تمثیلي اداره وه .د اسلام آباد د لوزنامې له لاسلیک وروسته نوازشریف د تنظیمونو د مشرانو دا کاروان سعودي ته بیایي چې هلته د سعودي پاچا د تضمین کوونکي په توګه په لوزنامه لاسلیک ایږدي. جهادي مشران په مدینه منوره کې د حضرت محمد(ص) په حرم او بیا په مکه مکرمه کې قسم خوري چې لوزنامې ته به درناوی کوي. وروسته لدې « نوازشریف دا کاروان له سعودي څخه تهران ته وړي. مشران د ایران د جمهور رئیس رفسنجاني په وړاندې یوځل بیا ژمنه کوي، د ایران جمهوررئیس هم د تضمین کوونکي په توګه پرهغې لاسلیک کوي ...، یوه اونۍ تېره نه وه چې بیا تنظیمي جګړې پیلیږي. څرنګه چې په قرآن شریف باندې قسم اوهغه هم د اسلام د پیغمبر د قبر په وړاندې مات شوی وو خلکو لوزنامه قرآن وهلې لوزنامه بلله.» ۱۷ /۴۸۴د تنظیمونو د مشرانو د دې سفر وروسته د لوزنامې د پلې کولو په موخه حکمتیار د کابینې د جوړولو په چارو لګیا شو او د مارچ په شپاړلسمه په جلال آباد کې د جهادي مشرانو سره جرګه شو خو هغوی د کابینې په جوړولو سره جوړ نشول . حکمتیار خپل استوګنځي چهارآسیاب ته را ستنیږي د کابینې نوملړ جمهور رئیس ته استوي او دواړه په پلچرخي کې سره ګوري خو بیا هم کومې موافقې ته نه رسیږي ترڅو د سیاف په کور کې چې د کابینې پخوانیو او نویو غړو شتون درلود د می په اوولسمه حکمتیار د رباني په وړاندې لوړه ترسره کړه او په دې ډول له څه کم دوو میاشتو وروسته د کاغذ پرمخ د حکمتیار کابینه جوړه شوه. همدارنګه د سیاف په کور کې پریکړه شوې وه چې کابل ته دې د صدراعظم حکمتیار د خوندي راتګ لپاره یو کمیسیون جوړ شي. خو حکمتیار بریالی نشو چې ښار ته راننوزي. د کابینې لومړۍ غونډه چې باید په دارالامان کې شوې وای د لارې د بندیدو له امله دایره نه شوه او پریکړه وشوه چې د وزیرانو غونډه په چهارآسیاب کې وشي. « لسو تنو وزیرانو چې غوښتل یې د پلچرخي له لارې چهارآسیاب ته لاړشي د مسعود د ټوپک والو لخوا ونیول شول او وروسته د سعودي عرب د استازي په منځګړیتوب

خوشي شول.» ۲۷/ ۲۲۳ په دې ډول حکمتيار د مسعود د ټوپکيانو له لوري د خندونو د جوړولو او يا په بله وينا د مسعود له وېرې بريالی نشو کابل ته راشي او يا د خپل حکومت غونډه پخپل استوګنځي کې جوړه کړي نو هماغه دي چې قهرېدلي صدراعظم په کابل باندې د توغندیو بريدونه پيل کړل. د اسلامي انقلاب وروسته واکمنانو (مجددي او رباني) هيڅکله دا وس پيدا نکړ چې حتي په پلازمېينه کې يوه واحده اداره جوړه کړي بلکې په ښار کې د واک بېلابېل مرکزونه موجود وو. دا مرکزونه او يا خپلسره قوماندانان د بشپړ واک څخه برخمن وو او هرڅه يې چې غوښتل تر سره کول يې. د تنظيمونو د واکمنۍ پر مهال په هيواد کې داسې ناوړه پېښې وشوې چې د افغانانو په تاريخ کې يې ساری نه وو ليدل شوی چې ددې ميړني ولس په له برمه ډک تاريخ کې يې تور داغونه پرېښودل ، چارواکو يې مخه نشوای نيولی او په مړو سترګو يې ور ته کتل چې لاندې بيلګه کولای شي د واکمني انارشۍ، لنډغرۍ او د جمهور رئيس رباني بيوسي وښيي .د نوموړي په واکمنی کې يوه جهادي قوماندان يوه مېرمن تښتولې وه ، د ښځې خاوند رباني ته په دې اړه عريضه وکړه هغه په عريضه کې لاندې احکام ورکړي وو: « قوماندان صاحب محترم ! زن عارض را ايله کنيد. با احترام ، پروفيسور برهان الدين رباني ، رئيس جمهور دولت اسلامي افغانستان » ۲۲۸ / ۱۱۸ پربله خوا د واک دا مرکزونه داسې توري کارنامې لکه د خلکو په سرونو کې د ميخونو ټکول، د ښځو د تيو پرې کول، ژوندي انسانان په کانتينرونو کې سوځول او په نجونو ، مېرمنو ، هلکانو او لېونيانو جنسي تيري لري . د تنظيمونو حرفوي قاتلانو د مړو د نڅا او د نامحرمو ښځو د زېرېدنې له نندارې هم خوند اخيست. جهادي جنګيالیو سلګونه بېګناه خلک د هغوی د کورونو د غضبولو او شتمنيو د خپلولو په موخه ووژل. پدې ډله کې په مکرويانو کې د مسعود د جنګيالیو له لوري د خلقي واکمنۍ د وزير صالح محمد زيري د مېرمنې او ماشومانو وژنه او د هغه د اپارتمان غضبول د جهادي ډلو د وحشت يوه بېلګه ده. د هغه مهال د واکمن فساد ، اخلاقي انحرافاتو او بې حيايۍ کچه دومره لوړه شوې وه چې په کندهار کې « د خان محمد په نامه يوه قوماندان د يوه هلک سره واده وکړ او هغه يې په يوه موټر چې په ګلانو پوښلی وو سپور او د هغه تر شا د اوړو راکټونه وو او په هره ثانيه کې د کلاشنکوفونو زرګونه ډزې کېدې په ښار کې ګرزاوه چې دې رسوايۍ ټول ښاريان اندېښمن کړي وو...، او ټول د يوه بدلون په هيله وو چې د دې فاسدانو مخنيوی وشي.» ۱۷ /۵۱۰- ۵۵۱ همدا باتور لويديځ فکره جهادي قوماندان چې په کندهار کې د (خانو) په نامه مشهور وو د حامدکرزي په واکمنۍ کې د کندهار د امنيه قوماندان په توګه مقرر شو. تنظيمي اربکيانو د تنظيمونو په غوبل کې د دولتي ادارو، پوهنځيو او اقتصادي بنسټونو ټول لوازم او تجهيزات ، د کتابتونو کتابونه او د مرکزي موزيم زياته برخه لرغوني آثار غلا کړل او په دفترونو کې جهادي چارواکي د څوکيو او ميزونو پر ځای په توشکو کېناستل . دا د شمال تلوالې د واکمنۍ د بې شميره ناخوالو کوچنۍ بيلګې وې. دا چې څومره پاک لمنې نجونې او مېرمنې به بې پټه شوې وې او پر څومره هلکانو به جنسي تيري شوي وي د هغو کره شمېره ځکه نشته چې په افغاني ټولنه کې څوک نه حاضريږي چې د خپلو خپلوانو په اړه چې بې پټه شوې وي څه ووايي. د افغانستان د اسلامي دولت واکدارانو چې د اسلام او شريعت د ټينګولو په موخه ولسونه سرشندنو او اتلوليو ته هڅول واک ته د رسيدو وروسته د هغوی د بې کفايتۍ، ځانغوښتنې، د شتمنيو سره د مېنې، خپل منځې جګړو ، اسلام او اسلامي ارزښتونو ته نه درناوی پدې کې لېدلی شو چې د دوی په واکمنۍ کې د کابل په مرکزي جامع پل خشتي کې « تقريباً يو کال چا سجده ونکړای شوه ، دا سيمه د ګله يې او کوڅه ډبو سپيانو يوه ځاله جوړه شوې وه او د جومات په انګړ کې به په ډله ييز ډول ګرزيدل او راګرزيدل. »۲۲۸ /۱۱۹ هغه له زغمه وتلی او له شرمه ډک حالت چې د تنظيمونو په واکمنۍ کې زموږ په هيواد واکمن شو نقشې يې هغه وخت جوړيدلې کله چې سي آی ای ، آی اس آی او د ايران د پاسدارانو

سپاه د جهاد په نامه په پاکستان او ایران کې د جهادي ډلو په جوړولو او روزنه لاس پورې کړ. سید بهاوالدین مجروح د دې افغاني ضد سناریو پایله داسې لیدله :« بیلا بیل تنظیمونه به د افغانستان د مړه او رالویدلي جسد له پاسه سره وخوري. » ۲۱۷/ ۶ چې له بده مرغه همدغسې حالت د اسلامی انقلاب په بري سره په افغانستان کې واکمن شو. دا ډول وضعیت د دې سبب شو چې زیاتره ربښتیني مجاهدین مرکزي حکومت ته شا وګرزوي او یا د هغه د نسکورولو په لټه کې شي چې هغوی خپل خوځښت د طالبانو د تحریک په نامه اعلان کړ. البته د طالبانو د تحریک د راټوکیدو په اړه اندونه وېشلي دي . زیاتره افغانان او په هغو کې رباني هغه یو خپل پاځی خوځښت او مجددي هغه مرور مجاهدین ګڼي چې د تنظیمونو د وحشت او بربریت د ختمولو په وړاندې منځته راغی. ځېنې پدې اند دي چې د شلمې پېړۍ د اتیایمې لسیزې په دوهمه نیمایي کې« د پاکستان پوځي څارګرې دستګاه په ځرګند ډول یوه افغاني اردو روزلې ، غښتلې کړې ، کنټرول کړې...، او غواړي چې هغه د افغاني مقاومت د نورو ځواکونو او د پاکستان د پښتنو په مقابل کې استعمال کړي او دا طرحه د پاکستان سترو هدفونو ته د رسېدو په موخه چمتو کېږي .»۲۳۰ /۵۱ – ۵۲ نور بیا هغه د پاکستان د استخباراتو له لوري جوړشوی یو خوځښت بولي او طالبان د پاکستان لاسپوڅی ځواک تبلیغوي. بله ډله طالبان یوه پروژه ګڼي او پدې اند دي چې « د طالبانو پروژه د انګلستان په نوښت ، د عربستان په مالي مرسته ، د امریکا په ملاتړ او د پاکستان د روزنې پربنسټ ترسره شوه.» ۲۳۱

سره لدې چې ځېنی طالبان د پاکستان مخلوق تبلیغوي خو د طالبانو د ځواکمنېدو پر مهال په پېښور کې د امریکا قونسل واشنګټن ته د طالبانو په اړه لاندې رپوټ ورکړی وو: « طالبانو ته په عین وخت کې د پاکستان لاسپوڅي او پاکستان ضد ویل کېږي.خو د هغوی ملاتړو ته به ځرګنده شي داسې یو پرانګ یې جوړ کړی دی چې ټینګه اراده لري خپلواک عمل کوي او د هیڅا لاسپوڅي نه دی.» ۱۴۴/ ۴۳۲ دې ارزونې خپل سموالی هغه مهال وښود چې کله طالبانو اسلامي امارت اعلان کړ د پاکستان د وخت د کورنیو چارو وزیر نصرالله بابر د ملاعمرمجاهد لیدو ته کندهار ته ورغلی وو. د عوامي نشنل ګوند مشر اسفندیار د نصرالله بابر له قوله وایي: « یوه ورځ مې ملاصاحب ته د دیورند د کرښې خبره یاده کړه ، په یوه پټکه یې له کوره را ووېستم.» همدا راز د طالبانو کارنامو او په تېره د دوی په اړوند د اسلام آباد د چارواکو دښمنانه دریځ ته په کتو سره ویلی شو چې د طالبانو تحریک یو خپل پاځی ملي ګټو ته ژمن افغاني خوځښت دی چې دیني او مذهبي اړخ یې خورا درونه دی. ډېری افغانان پدې اند دي کله چې طالبانو په خپل پاځي توګه په کندهار کې سر راپورته کړ او د هېواد په جنوب لوېدیځ زون کې یې اړین امنیت ټینګ کړ او هلته ژوند عادي بڼه ونیوله د دا ډول وضعیت واکمنېدل د اسلام آباد پام ځانله را ګرزوي، د طالبانو سره اړیکې ټینګوي او اسلام آباد امریکا ، بریتانیا او سعودي چې د پاکستان متحدین ګڼل کېدل د طالبانو د غورځنګ پیاوړتیا ته هڅوي او هغوی هم د اسلام آباد غوښتنې ته لبیک وایي. د دې کار څخه د پاکستان موخه د افغانستان له لارې منځنۍ آسیا ته د توکو رسول وو او امریکا بیا غوښتل د با امنه افغانستان له لارې د منځنۍ آسیا ګازاو تېل د هند سمندرګي ته ولېږدوي. د هغه مهال له سیاسي بهیرونو او پېښو څخه داسې برېښېدل چې امریکا په پام کې لرل ترڅو طالبان او احمدشاه مسعود یوې موافقې ته ورسېږي چې پخوانی پاچا د دولت د مشر په توګه کابل ته راستون شي. همدا لامل وو چې کله طالبانو جلال آباد ونیو پاچا د یوې اعلامیې په ورکولو سره هېواد ته د راستنېدو چمتووالی وښود چې د سلطنت د نسکورېدو وروسته هېواد ته د هغه د راستنېدو په اړه لومړۍ خبرتیا وه. خو د امریکې د تمې خلاف د طالبانو او مسعود تر منځ جوړه ونشوله او طالبان وتوانېدل کابل ونیسي . جنرال رحمت الله

صافي چې هغه مهال د امريکا غړو او پخواني پاچا د ارتباطي کړۍ مسؤليت درلود او پاچا يې په افغانستان کې د روانو پېښو په جريان کې اچولو پدې اړوند ليکي:« د طالبانو پرمختګ پيل شو، امريکا غړو به هره ګړۍ ما ته خبر را کاوه او ما به روم ته. د جلال آباد تر نيولو او آن تر سروبي پورې خوښ ښکارېده. کله مې چې د کابل د نيولو راپور ورکړ څو دقيقې وروسته مصطفی(د پاچا لمسي) راته وويل چې د راپور په سموالي کې غور ته اړتيا ده ما ور ته وويل چې زه خبريال نه يم او د ټلفون غوږۍ مې کېښود...، پلان دا و چې اعليحضرت به د يوې معاملې په ترڅ کې راشي. کابل طالبانو ونيو او دا پلان هم بريالی نشو.» ۲۳۲/ ۸۴ – ۸۵ د شوروي اتحاد د ړنګېدو وروسته د منځنۍ آسيا د خپلواکو دولتونو د پرېمانه د ځمکې لاندې د ګازو او تېلو زېرمو د سترو دولتونو پام ځانله را ګرزولی وو او امريکا د نړۍ د سوپرځواک په توګه غوښتل چې د افغانستان له لارې پاکستان او هند ته د ترکمنستان څخه پايپ لاين وغزوي او هغه مهال طالبانو دا وړتيا لرله چې په افغانستان کې امن راوړي او و توانېدل په لنډه موده کې د بدخشان ، تخار ، پنجشير پرته چې د رباني د ځواکونو تر ولکې لاندې وې امنيت ټينګ کړي. سره لدې چې د طالبانو د تحريک په اړه اندونه ويشلي دي خو د طالبانو د غورځنګ د را څرګندېدو په اړه ډېرې پدې اند دي کله چې شوروي اشغالګر له افغانستان څخه ووتل يو شمېر مجاهدين له جګړې لاس پر سر شول او عادي ژوند ته يې مخه کړله. د اسلامي انقلاب د بري وروسته چې په هېواد کې د ځمکې پر سر محشر جوړ شو همدې په کور ناستو مجاهدينو د ملامحمد عمر مجاهد په مشرۍ و پټېله چې دې وحشت ته د پای ټکي کېږدي او د طالبانو د تحريک په نامه يې د واکمن شر او فساد په وړاندې مبارزه پيل کړله. پنځه ډېرش کلن ملامحمد عمر مجاهد د مولوي خالص اړونده تنظيم غړی وو. هغه د شوروي اشغالګرو د وتلو وروسته د کندهار د سنګ حصار د ګېشانو کلي کې چې د هلمند – کندهار لارې څېرمه پروت دی ديني مدرسه جوړه کړه په مدرسه کې د زده کړو سرېږه امامت هم کاوه. کله چې په هېواد کې د تنظيمونو وحشت واکمن شو د۱۹۹۴ کال د اکتوبر په ديارلسمه د هغه په مشری د طالبانو تحريک سر راپور ته کړ. هغه د خپل پاڅون په اړه وايي :« د بدامنيو، فساد او داړه ماری امامي زه د دې وضعيت د بدلون په فکر کې واچولم ، پداسې حال کې چې د دې حالت تغيير او اصلاح ډېر مشکل او حتی ناشونی برېښېده يوازې مې د خدای په توکل سره د فساد په ضد د مبارزې ډګر ته راووتلم.» ۲۳۳/ ۹۹- ۱۰۰ په يوه روايت د ملاعمر دېرشو تنو ملګرو چې شپاړلس تنو يې ټوپک لرل او په بل روايت اتلس تنو د واکمن وحشت په وړاندې لومړی ګام په هغه پاڼک بريد وو چې هلته دوې نجونې ساتل کېدلې او د هغوی ويښتان يې هم خرڅېلي وو . د بريد په پايله کې برمته شوې نجوني ژغوري او د پاڼک قوماندان هم وژني او پرېکړه کوي چې ولس د دې جګړه مارانو له شره وژغوري او دې کوچنۍ ډلې ډېر ژر د کندهار ښار د کوچني مقاومت پرته ترخپلې ولکې لاندې راووست . هلته يې جګړه ماران بی وسلې کړل او اړين امنيت يې ټينګ کړ. ګاونډي ولايتونه (زابل ، ارزګان ، هلمند او غزني) چې په کندهار کې د واکمن وحشت او ګډوډۍ پای ويني هم طالبانو ته هرکلی وايي. د کندهار څخه ترکابله د حکمتيار د اسلامی حزب پرته د نورو تنظيمونو قوماندانان او جنګيالي طالبانو ته ور واوښتل او يا يې مورچلونه بيله جګړې ور پرېښودل. کله چې طالبانو غزني ونيو جمهور رييس رباني په يوه مرکه کې طالبان يو «خپل پاڅی تحريک» او د سولې ملايکې وبلل او «کله چې د طالبانيزم څپې ګام په ګام د مرکز په لور رانږدې کيدلې ، د دولت الوتکو په دې خيال چې دا نوی ځواک د هغه نه پخلاکيدونکی سيال ځپي ، د اسلامي حزب پوځي سنګرونه په کندهار، غزني او ميدان وردګو کې بمبارول. تردې چې د استاد رباني په دستور د پيسو بنډلونه د مولوي سخيداد فايز، قاضي زاده او مولوي خليل الله مولوي زاده (چې وروسته د طالبانوسره يوځای شو) د طالبانو مشرتابه ته استول کيدل .» ۱۹۸/ ۶۳ خو کله چې طالبانو د

حکمتيار سنګر چهارآسياب ونيو او حکمتيار لغمان ته په تيښته بريالی شو کابل ته ځېرمه په ريشخورو او چهارآسياب کې د دولت او طالبانو ترمنځ جګړه پيليږي. دا مهال دي چې رباني اوحکمتيار لکه نورو جهادي مخورو « خپلې دښمنۍ هېرې کړې. د خبرواترو او پخلاينې لاره يې غوره کړه، البته دا لومړی ځل نه وو چې هغوی پدې ګوابښمن حالت کې د يووالي او ګډ دريځ د نيولو لپاره چمتو وو بلکې د نورو جهادي مشرانو په شان کله به چې کابل له نه ګرځيدونکي ماتې سره مخ کيده په کړکيچ کې ښکيلو خواوو به خپل پايښت د يو بل تر ځنګ ليده ټولې پخوانۍ دښمنۍ او د هغو له امله تلفات او زيانونه به يې هېرکړل او د يوبل تر ځنګ په معنی داره موسکا سره کيناستل. په تېرېدنې او ورورګلوۍ سره به يې مهم دولتي مقامونه پخپل منځ کې وويشل هغه وخت به يې هيڅ کوم اختلاف او خوابدي نه درلودله .» ۲۳۴/ ۳۵ دا ځل رباني او حکمتيار خپلې دښمنۍ او جګړې چې د کابل د ورانيدو ، لسګونو زرو کابليانو او نورو هيودوالو د وژل کيدو او د لکونو وطنوالو د کډوالۍ سبب شوې وې هېرې کړلې او پردې سلا شول چې د جمهور رئيس او صدراعظم په توګه ابتلافي حکومت جوړ کړي ترڅو د طالبانو خلاف غښتلي جبهه جوړه او پدې ډول په واک کې پاتې شي. حکمتيار د۱۹۹۶ کال د جون په اوومه کابل ته راغی او د صدارت عظمی په څوکۍ يې ډډه ولګوله. يوه ورځ وروسته رباني جلال آباد ته ولاړ ترڅو د جهاد د زمانې خپل ياران محمدي، خالص او ګيلاني لکه حکمتيار پخلا او نوي بهير ته چې موخه يې د طالبانو خلاف جبهې غښتلي کول او د لعنتي واک ساتل وو را جلب کړي خو پدې کار کې پاتې راغی. د رباني ـ حکمتيار د تمې خلاف « په جون کې محمدي، خالص، ګيلاني او د مجددي استازي په کندهار کې د طالبانو له مشرانو سره ګوري، هغوی د يوې اعلاميې په ترڅ کې رباني د هيواد د ټولو بدمرغيو عامل وګانه او د جمهوري رياست نه يې د هغه د ګوښه کيدو غوښتنه وکړه.» ۲۲۶ / ۳۴۱ دې اعلاميې وښودل چې نور د مسعود، رباني او حکمتيار ستوري په لويدو دي او هماغه دي چې طالبانو د۱۹۹۶ کال د سپتمبر په اووه ويشتمه کابل ونيو. حکمتيار د پلازمېينې څخه خپل او د خپلو ائتلافي ملګرو د تېښتې داسې انځور کاږي :« طالبان له دواړو خواوو پلچرخي ته راورسيدل په پلچرخي کې محدود شمير کسانو د څو محدودو ساعتونو لپاره مقاومت وکړ، کابل عملاً تخليه شوی و، قوماندانان او مسؤلين وتلي وو، زه په صدارت کې وم ورونو مسئولينو د وتلو اطلاع راکړه، ارګ ته ولاړم په ارګ کې له څو انضباطانو پرته هيڅوک نه وو، راته وويل شول چې استاد رباني په بلنداژونو کې ستاسو انتظارکوي هلته ورسيدم ګورو چې ټولو بار او بستره تړلي او د جبل السراج په لوري د خوزيدو لپاره تياري نيسي له دوی سره يو ځای په هغه لوري وخوزيدو او پدې ترتيب مظلوم کابل په ۵ / ۷ / ۱۳۷۵ د پنجشنبې په ورځ د طالبانو په لاس کې پريووت او د کابل منحوس ائتلافي حکومت را نسکور شو.» ۲۲۶/۲۳۵ ـ ۲۲۷ رباني ارګ پريښود خو تخت يې د ښکلي پيغلې په څير له کابل نه د تخار ولايت تر خواجه بهاوالدين پورې په غيږ کې نيولی ګرزاوه او ځان يې د افغانستان د اسلامي دولت جمهور رئيس ګانه او استازي يې په ملګروملتو کې د افغانستان د اسلامي دولت نماينده ګي په غاړه لرله .

د افغانستان د اسلامي امارت لومړی واکمنې

د طالبانو د تحريک را څرګندېدل د هغه نه زغمونکي انارشيزم، د هېواد د ځمکنۍ سلامتيا نړېدو ته ګوابښونو او د واکمن وحشت په وړاندې د افغان ولس هيلو ته ځواب وو ترڅو انارشيزم او وحشت پای ته ورسېږي ، د هېواد سلامتي تضمين او په هېواد کې امن اوټيکاو ټينګ شي. طالبان په هيواد کې د فساد او انارشيزم د له منځه وړلو، شريعت د پلي کولو، د امنيت د ټينګولو او د افغانستان د جغرافيايي يووالي د تضمينولو ترشعارلاندې لومړی ځل د کندهار څخه سر راپور ته کړ. په کندهار کې

د ملامحمد عمر د ملګرو له لوري د بشپړ امنيت ټينګښت پايله دا شوله چې په لنډه موده کې طالبان د کابل تر څنډو را ورسيږي. د ولس له لوري د طالبانو له تحريک څخه ملاتړ د دې لامل شو چې د ۱۳۷۵ کال د وري په څوارلسمه د کندهار په زړه ميخانيکي لېسه کې يوزر او پنځه سوه ديني عالمانو او ملايانو ملامحمدعمر ته د امير المؤمنين په توګه بيعت وکړ او د افغانستان اسلامي امارت يې اعلان کړ. طالبانو د ۱۳۷۵ کال د تلې په شپږمه د کابل ښار د کمزوري مقاومت وروسته ونيو او پدې ډول د حکمتيار په وينا منحوس ايتلافي حکومت نسکور او واکمنان يې لومړی پنجشير او وروسته مزارشريف ته وتښتېدل . د کابل د نيولو سره سم طالبانو نجيب الله او د هغه ورور د م، م له دفتر څخه واپستل ، بېله محاکمې يې چانواري کړل او جسدونه يې د عامې روغتيا په څلور لارې کې د نندارې لپاره را وځړول چې دا کار يې په کورنۍ او نړيواله کچه وغندل شو. د نجيب له وژلو وروسته ملا رباني د طالبانو د دولت مشر د يوه خبريال د دې پوښتنې په ځواب کې چې ولې مو نجيب بېله محاکمې چانواري کړ ويلي وو د هغه محاکمې ته اړتيا نه وه ځکه چې هغه په خپلو جنايتونو اعتراف کړی وو چې « مورږ خلکو ته د کور ، کالیو او ډوډۍ ژمنې کړې وې خو د کور پر ځای مو ګور، د کالیو پر ځای مو کفن او د ډوډۍ پر ځای مو مرمۍ ورکړې.» طالبانو د کابل له نيولو وروسته د تخار ، بدخشان او پنجشير د ولسوالۍ پرته په ټول هېواد ولکه ټينګه کړله. طالبان هر ځای چې واکمنېدل هلته يې محمدي شريعت پلی کاوه ، وسلې او پاټکونه يې ټولول او ډاډمن امنيت يې ټينګاوه . پدې ډول يې د پياوړي مرکزي حکومت بنسټ کېښود او افغانستان يې د حتمي تجزيې وژغورلو. هغه مهال هيواد د ټوټې کيدو له ګواښ سره مخ وو ځکه چې په هرات کې د اسمعيل خان امارت چلېده، په مشرقي کې د حاجي قدير پاچاهي وه او په کابل کې ګڼې واکمنۍ ترسترګو کېدې تردې چې په شمال کې د دوستم کرنسي هم چلېده او د شمالي سالنګ د تونل په خوله کې يې ستره لوحه لګولې وه چې پرې ليکل شوي وو (به خراسان خوش آمديد !). د دې معنی دا وه چې شمالي ولايتونه د افغانستان برخه نه بلکې د خراسان په نامه جلا هيواد دی . د طالبانو دا هوډ چې په افغانستان کې سوله ټينګه او د هېواد جغرافيايي يووالي تضمين شي چمتو وو د دوستم غوښتنې ته چې په افغانستان کې د فدرال سيستم د جوړولو ليوال وو لبيک ووايي. همدا لامل وو چې د پاکستان د کورنيو چارو وزير نصرالله بابر او مولانا فضل الرحمن د پاکستان د جمعيت العلمای اسلامي مشر په کابل او مزارشريف کې د اسلامي امارت او اسلامي – ملي غورځنګ له مشرانو سره ليدنې کتنې تر سره کړلې چې په پايله کې يوه پنځه ماده يې لوزنامه لاسليکولو ته چمتو شوه چې پنځمه ماده يې د فدرال سيستم په هکله وه. خو کله چې د افغانستان لپاره د ملګرو ملتو ځانګړي استازي رابرټ هول دا ماده ونه منله د طالبانو او اسلامي – ملي غورځنګ ترمنځ جوړجاړی هم له ماتې سره مخ شو. د طالبانو له لوري د فدرال سيستم منل ښيي چې هغوی غوښتل هيواد ته سوله او ټيکاو راوړي اود دې هيواد جغرافيايي يووالي تامين شي خو ملګرو ملتو يې مخنيوی وکړ. دا بيا ښيي چې هغه مهال ملګرو ملتونو نه غوښتل په افغانستان کې جګړه پای ته ورسيږي او افغانستان قوي مرکزي واکمني ولري. پداسې حال کې چې هغه مهال د شمال تلوالې د افغانستان د کشالې حل د افغانستان د تجزيې له لارې ګڼلو او غوښتل يې افغانستان په دوو ، شمالي او سويلي برخو وويشي. پدې اړه رزاق مامون د رد پای فرعون نومي کتاب کې په مزارشريف کې د ايران د پوځي قونسل تلفوني خبرې را وړې دي چې احمدشاه مسعود ته داسې وايي: « بالاخره په افغانستان کې د خپلو دوستانو او بهرنيو دوستانو سره د مشورې وروسته پرېکړې ته رسېدلي يو چې د افغانستان کړکېچ د منلو وړ د عادلانه حل لپاره بايد دا هېواد په دوو شمالي او سويلي برخو وويشل شي، ...ستاسې د معلوماتو لپاره غواړم ووايم چې د متحدې جبهې ټول مشران په تېره سپين ږيری (رباني) او پهلوان(دوستم) خپله بشپړه همغږي اعلان کړې ده .» د لته د شمال تلوالې ملي ضد دريځ او د يو موټي

افغانستان د شتون سره مخالفت او دښمني بربنډيږي. د طالبانو لخوا د کابل له نيولو وروسته رباني او ملګري يې شمال ته وتښتېدل لومړی يې مزارشريف او بيا د تخار ولايت د خواجه بهاوالين ولسوالي د افغانستان د اسلامي دولت د پايتخت په توګه غوره کړل. د خواجه بهاوالیدن ولسوالی چې دولتي ادارو ته اړيني ودانۍ نه لرلې رباني کانتترونه کښودل او هلته يې د وزيرانو لپاره دفترونه جوړ کړل او په يوه زاړه کور کې يې د جمهور رييس مقام غوره کړ لدې امله نړيوالو رسنيو د رباني حکومت « د استاد رباني کانټنري حکومت بللو» ۱۷ / ۴۹۲ خو د رباني د واکمنۍ غوره نوم ګرځنده حکومت وو . له ياده ونه باسو چې مسعود او يارانو يې يوه اونۍ مخکې تردې چې طالبان کابل ونيسي د کابل ځخه وسلې او پوځي تجهيزات او د بانک خزانه د پنجشير ولسوالۍ ته ليږدولي وو . د شمال تلوالې مشرانو شمال ته په رسيدو سره خپلې پرونۍ دښمنۍ او د يوبل د جنګياليو قصابۍ هېرې کړې او په خنجان کې يې د مسعود ، خليلي او دوستم تر مشرۍ لاندې د افغانستان د دفاع عالي شورا چې يوه پوځي ټلواله وه جوړه کړه چې پدې ډول هيواد په دوو شمالي او جنوبي جبهو وويشل شو. وروسته لدې شمال ټلواله د طالبانو تر ولکې لاندې سيمې د عادي توغنديو پرځای د سکاد، اوراګان او لونا توغنديو او الوتکو هدف ګرزوي . عجيبه داده کله چې د شمال ټلوالې د واکمنۍ پر مهال د هغې جهادي سيالانو کابل په توغنديو ويشت هغه يې غيراسلامي عمل او د خلکو په وړاندې جنايت ګانه خو شمال ټلوالې خپل دې کار ته جهاد او د مقاومت نوم ورکاوه. د طالبانو د راځرګندېدو پر مهال رباني طالبان د « سولې ملايکې » ګټل خو د کابل ځخه له تښتېدو وروسته يې ځواکونو د سولې ملايکې لکه شيطانان په توغنديو ويشتل او بمباردول . دلته ليدل کېږي چې څه ډول د اسلام له سپېڅلې نامه ځخه ناوړه ګټه پورته کېږي. د اسلامي دولت په واکمنۍ خو په واقعيت کې د تنظيمونو په انډوخر کې نه يوازې امنيت ګډوډ شو، د عامه او د خلکو د جايدادونه غضب پيل ،کابل په کنډواله واوښت او دولتي اداري لوټ شوې د هغه سره جوخت د مخدره توکو کښت او د هغه قاچاق وده موندله خو طالبانو د ډاډمن امنيت د ټينګولو ترڅنګ او د ملا محمدعمر د يوه فرمان له مخې په هغو سيمو کې چې طالب واک چلاوه په بشپړ ډول د تریاکو کرنه له منځه ولاړه . په کابل باندې د واکمنېدو سره سم طالبانو لاندې پنځه فقره ئيزه اعلاميه خپره کړله :

۱– ټولې اداري اسلامي دي.
۲ – هرچا چې د بيت المال ، مال وړی وي هغه دې نوموړو اسلامي ادارو ته وسپاري.
۳ – هرڅوک چې د امنيت په اخلالولو اوغلا باندې لاس پورې کړي سخته سزا به ورکړل شي.
۴ – ښځې به د بل امر پورې په کور کې ناستې وي او دفترونو ته د تګ اجازه نلري.
۵ – ښځې د کورڅخه د وتلو په مهال په بشپړه توګه په بورقو(چادريو) کې وي.

د دې اعلاميې د تطبيق لپاره د امربالمعروف او نهی عن المنکر اداره چې په نړيوالو رسنيوکې مذهبي پوليس يادېدل مؤظفه شوله. طالبانو د لمانځه ادا کولو مسئلې ته زيات پام راګرزولی وو او خلک يې اړ ايستل چې د لمانځه په وخت کې جوماتونو ته لاړشي . داسې هم پېښ شوي دي چې يوه تن د يوه وخت لمونځ څو ځله ادا کړي. طالبانو په موسيقي او دوديزو مېلو،سپورت ، انځوراخيستنې، د مجسمو جوړولو، رسامۍ او د ښځو په کاراو د نجونو په زده کړو بنديز ولګاوه. طالبانو ويل چې نجونو او ښځو ته به هغه مهال زده کړو او کار ته اجازه ورکړي چې اړين چاپېريال چمتو کړي خو د خپلې پنځه کلنې واکمنۍ تر پايه يې دا چاپېريال چمتو نکړ. طالبانو په بامیان کې د بودا سترې مجسمې و نړولې . د طالبانو د مقرراتو په وړاندې په هرات او کابل کې ښځو اعتراضيه لاريونونه او مظاهرې وکړلې. د۱۹۹۶ کال د جنورۍ په يوولسمه د هرات د ښځو لاريون د طالبانو له لورې وځپل شو. دا د ښځو په وړاندې دوهم

ځل وو چې د حکومت لخوا ځواک استعمالیږي. لومړی ځل د کارمل د واکمنۍ په مهال په ۱۹۸۰ ز کال کې کله چې د کابل د ځینو لیسو نجونې د شوروي د اشغال خلاف کوڅو ته راووتلې وځپل شوې چې مرګ او ژوبله یې هم لرله. د طالبانو له لوري د دا ډول مقرراتو پلي کول غوڅ اکثریت ځوانانو او ښاریانو ته د زغم وړ نه وو له همدې کبله د هیواد څخه د تیښتې بهیر چې د شوروي اشغال او د تنظیمونو د واکمنۍ په مهال یې قوت موندلی وو د طالبانو په واکمنۍ کې دوام وموند. سربیره پردې طالبانو په هیواد کې د نړیوالو خیریه مؤسسو په فعالیت پدې نامه بندیزونه ولګول چې عیسویت ترویجوي. ځینې بهرني اتباع یې وشړل او بندیان کړل. طالبانو د دوی د شکمنو فعالیتونو په اړوند شواهد او اسناد هم خپاره کړل. د طالبانو له لوري د تخار او بدخشان پرته د نورو شمالي ولایتونو د نیولو وروسته پاکستان ، سعودی عربستان ، اماراتو او بحرین د طالبانواسلامي امارت په رسمیت و پیژندلو خو بحرین ډېر ژر خپله رسمیت پېژندنه بېرته واخېستله . هیره دې نه وي چې د شمال خلک د افغانستان د سویلي سیمو د ولسونو په شان د شمال ټلوالي له وحشت څخه تر پوزو راغلي وو همدا لامل وو کله چې «طالبان د سري او بریښنا د فابریکې او اتلسمې فرقې شاوخوا و رسیدل د ښار په د ننه کې د طالبانو په ملاتړ پاڅون وشو.» ۴۲/۲۳۴ په مزارشریف کې د طالبانو په ملاتړ ولسي پاڅون ښیي مزاریانو چې غوڅ اکثریت یې د شمال ټلوالي په اند د هیواد د لږکیو سره ټراو لري هغو ډلو ته شا کړه چې د دوی د حقوقو د ترلاسه کولو په نامه یې جنډې پورته کړې وې .د مزاریانو پاڅون وښودل چې مزاریانو لکه د افغانستان د نورو سیمو اوسیدونکو افغانان په پښتنو او غیرپښتنو ، ډېرکیو او لږ کیو نه ویشل او هغوی غوښتل پخپل ټاټوبي کې یې سر، مال او پت خوندي وي که په واک کې پښتون وي یا غیر پښتون. مخکې وویل شول چې امریکې د طالبانوغورځنګ څخه پدې خاطر ملاتړ وکړ چې په افغانستان کې د امنیت د ټینګولو له لارې د منځنۍ آسیا انرژي او په هغو کې د ترکمنستان څخه پایپ لاین نړیوالو بازارونو ته وغزوي. هماغه دي چې امریکایی یونیکال کمپنۍ د طالبانو سره پدې ټراو مذاکرې پیلوي چې اړیني پایلې یې نلرلې او له هغه وروسته طالبان د ارجنتایني بریداس کمپنۍ سره خبرې پیل کړي چې د نوموړې کمپنۍ سره موافقې ته ورسېدل. لدې وروسته واشنګټن د افغانستان د اسلامي امارت د راپرزولو په نقشه کار پیلوي او هغه د بنسټپاله اسلامي ډلې په نامه چې ګواکې نړۍ ته ګواښ جوړوي د خپل تبلیغاتی ماشین موخه ګرزوي. دلته دا واقعیت بربنډیږي چې واشنګټن د نورو هیوادونو د سیاسي ډلو او حکومتونو سره په اړیکو کې خپلو ګټو ته لومړیتوب ورکوي که دې ډلو او حکومتونو د خپلو ملي ګټو په پرتله امریکایي ګټو ته لومړیتوب ورکاوه او د واشنګټن دیکتې ته یې غاړه ایښودله په غیر کې یې نیسي او هغوی چې خپلو ملي ګټو ته لومړیتوب ورکوي د واک څخه تر راپرزولو پورې مټې رانغاړي او رنګارنګ ناولي نومونه لکه ترهګر پرې اږدي. ژوند ښیي چې امریکا په سړه سینه د پرمختګ څه چې د انسانیت د دښمنانو سره همغږۍ او همغاړۍ شوې او په یوه جبهه کې دریدلې ده. امریکا د افغانستان د اسلامي امارت دریځ ته چې خپلو ملي ګټو ته لومړیتوب ورکاوه د دښمنۍ لاره غوره کړه پدې کې شوه چې ځرنګه دا ځواک د افغانستان له سیاسي ډګر څخه وباسي او خپل ګوډاګیان واک ته ورسوي. کله چې د ۲۰۰۱ کال د سپتمبرپه یوولسمه د امریکایانو د ادعا پر اساس دالقاعده شبکې د نیویارک په سوداګریز مرکز او پنټاګون ترهګریز بریدونه وکړل چې هغه مهال د دې شبکې مشر اسامه بن لادن د جورج بوش د کورنۍ پخوانی ملګری او تجارتي همکار په افغانستان کې مېشت وو وپتېیله د القاعده شبکې سره د مبارزې په نامه پر افغانستان برید وکړي. اسامه یمني الاصله عربستانی د شوروي اشغال پرمهال لومړی پاکستان او بیا افغانستان ته راغی. هغه په ۱۹۸۷ کال کې د پکتیا په ځائیو کې د القاعده شبکې بنسټ کېښود چې غړي یې ټول عرب جنګیالي وو. اسامه د شوروي د اشغال د ختمېدو وروسته بېر ته عربستان ته ستون شو. د

کويټ د جګړې وروسته چې زرګونه امريکايي پوځيان په سعودي کې مېشت شول هغه د امريکا او سعودي دولت خلاف دريځ غوره کړ او اړ شو سودان ته کډه شي. د اسامه د سياسي سلاکار مصطفی حامد(ابوالوليد مصري) په وينا« افغانستان ته د اسامه بن لادن راتګ د امريکا د متحده ايالاتو او سوډاني حکومت د قبلي تفاهم او موافقې له مخې تر سره شو، او دغه خبره د سوډان د استخباراتو د وخت رييس قطبی المهدي مونږ ته په واضح تورو کې وکړه چې افغانستان ته د اسامه بن لادن انتقال د امريکا د دولت ، سوډاني حکومت او خپله اسامه بن لادن په ګډه يوه پرېکړه ده.» ۲۳۶ مصطفی حامد د رباني د واکمنۍ پر مهال د عمر البشير د سودان ولسمشر په ځانګړې الوتکه کې له اسامه سره يوځای د ۱۹۹۶ کال د مې په مياشت کې د الخرطوم ځخه ننګرهار ته راغلی او دوی ټول د مولوي خالص په فاميليو کې د انجينر محمود په اړوندې يوې ودانۍ کې ځای پر ځای شوي دي . البته د رباني حکومت يو پلاوی سودان ته واستولو چې اسامه او ملګري يې افغانستان ته راولي. د اسامه د راتګ وروسته په سودان کې د القاعده د شبکې او د هغه د کورنۍ سل تنه غړي هم په دوو سوډاني الوتکو کې د افغانستان ننګرهار ته راولېږدول شول. رباني هغوی ته افغاني تذکرې ورکړلې. دا په خپله معما ده چې د امريکا تر تعقيب لاندې بن لادن د امريکا او سودان د حکومتونو د ګډې پرېکړې له مخې د سودان د ولسمشر په ځانګړې الوتکه کې افغانستان ته را لېږدول کېږي . د طالبانو په واکمنۍ کې اسامه او ملګري يې په کندهار کې د لويې ويالې څلور برجه کلا کې ځای پرځای شول . مصطفی حامد ملامحمدعمرمجاهد ته د اسامه د بيعت ورکولو په اړه چې بالنيابه يعنې د ده د استازي مصطفی په لاس د ۱۹۹۸ کال د نوامبر مياشتې په دوهمه وشو وايي:«ما پر اسامه بن لادن ډېر ټينګاردرلود چې هغه بايد له ملامحمدعمرمجاهد سره بيعت وکړي، خو نوموړي زما د دې غوښتنې په مقابل کې د ځنډ لپاره پلمې لټولې...، نوموړي چې کله زما اصرار وليده را ته يې وويل چې بس سبا به د ملامحمدعمر مجاهد دفتر ته د بيعت کولو لپاره ورځو!...، سهار وختي زه د اسامه استوګنځي ته ورغلم چې له نوموړي سره يوځای د امارت دفتر ته ولاړ شم ، خو هلته مې چې وضعيت وکوت داسې نه معلومېده لکه شيخ چې د امارت دفتر ته د تللو اراده لري. له لږ انتظار وروسته مې ور ته وويل : ما چې د امارت دفتر ته ستاسې د ورتلو کوم وخت ټاکلی پر هغه اوس يو ساعت اوښتی ، هغوی به انتظار وي ، تاسو به کله ورځئ؟ شيخ په ځواب کې راته وويل چې زمونږ مشوره دا شوه چې تاسو ورشئ او زما په نيابت ور سره بيعت وکړئ.» ۲۳۷ کله چې اسامه خپل سياسي سلاکار ته زمونږ د مشورې خبره کوي دا پوښتنه را زېږوي چې هغه له چا سره مشوره کړې ده او د« زمونږ» څخه يې موخه څوک دي ؟ د سپتمبر د يوولسمې مرموزې ترهګريزې پېښې وروسته د سپتمبر په شلمه امريکا له طالبانو وغوښتل چې اسامه او د القاعده ټول غړي امريکا ته وسپاري. طالبان په پېښه کې د هغوی د ښکېلتيا ثبوت غواړي خو امريکا دا وړانديز نه مني وروسته طالبان چمتو کېږي چې اسامه پاکستان ته وسپاري تر څوهلته محاکمه شي خو پروېز مشرف دې کار ته چمتو نشو. امارت د امريکايانو سره د ستونزې د حل په موخه د خبرو وړانديز وکړ چې امريکايا ن دا وړانديزهم رد کړ. وروسته لدې ملاعمر د اسامه په هکله د امريکايانو وړانديز د ملايانو غونډې ته راجع کړ او ملايانو پرېکړه وکړله چې اسامه دې په خپله خوښه له افغانستان څخه ووزي. خو امريکايانو د اکتوبر په اوومه (تلې پنځلسمه) پر افغانستان هوايي او د فارس د خليج څخه د اوږد واټن توغنديو بمبارۍ وکړلې چې لومړني ګوزارونه يې په کندهار او د ملاعمر په استوګنځي وو. هېره دې نه وي چې د سپتمبر د يوولسمې پېښې وروسته د شمال تلوالې مخورو امريکايانو ته د اسلامي امارت په نسکورولو کې د چوپړ ټټرونه و ډبول او امريکايانو هم د افغانستان په نيولو کې د هغوی او د هغوی له مليشو څخه د اجيرومزدورانو په توګه ګټه پورته کړله. د امريکايي – انګريزي هوايي او توغنديو د ګوزارونو او د شمال تلوالې د مليشو د يرغليزو

عملياتو له امله په پرله پسې توګه طالبانو د ولايتونو کنټرول له لاسه ورکاوه د شمالي ولايتونو زرګونه تنه جنګيالي يې په کندز کې د شمال تلوالې له خوا اسير او د نورو سيمو جنګيالي يې په ولس کې متواري شول پدې ډول د طالبانو اسلامي امارت نسکور او د هېواد په برخليک صليبي اشغالګر واکمن شول .

شپږم څپرکی

د ترهګرۍ ضد که ډیرمخیزه نه ختمیدونکې جګړه ؟

د ۲۰۰۱ ز کال د اکتوبر په اوومه (تلې پنځلسمه) امریکایي او انګرېزي الوتکو او توغندیو د القاعده شبکې سره د مبارزې په نامه پر افغانستان بمبارۍ پیل کړې او د شمال تلوالې ملیشو د یرغلګرو د مزدورو پلې ځواکونو په رول کې د اسلامي امارت په سنګرونو ور ختل چې په پایله کې د طالبانو اسلامي امارت نسکور او د شمال دا د شر اوفساد تلواله ظاهراً واک ته ورسول شوه. اشغالګرو پدې پلمه پر افغانستان یرغل وکړ چې ګواکې د ۲۰۰۱ کال د سپتمبر په یوولسمه د امریکا د متحده ایالتونو په سوداګریز مرکز برید د اسامه بن لادن له لوري تنظیم شوی دی. د امریکې د دولت رسمي روایت داسې وو چې د ۲۰۰۱ز کال د سپتمبر په یوولسمه د نیویارک په وخت سهار په ۸ بجو او ۴۵ دقیقو نولس تنه عرب چې پنځلس یې سعودیان وو د امریکې په خټېځه برخه کې څلورو الوتکو ته پورته شول او د الوتکو کنټرول یې پخپلو لاسونو کې ونیو .دوې الوتکې د نیویارک د سوداګریز مرکز له دوو ودانیو ، بله په واشنګټن کې د امریکې د دفاع وزارت د مانۍ (پنټاګون) سره وجنګولې او څلورمه په پنسلوانیا کې ولوېدله. د دغه برید قربانیان ۲۷۹۳ کسان وو. ددې پېښې په اړه بېله څېړنو د برید په ورځ د امریکې دولت پېره په اسامه بن لادن واچوله. انګلوساکسوني اشغالګرو د افغان ولس رواني ځانګړتیاوو ته په کتو سره چې د خپلواکۍ د ګټلو په موخه به وسلې ته لاس اچوي تر څو د خپلو ځانې او مالي تلفاتو کچه او د افغانانو مورال را ټیټ کړي خپل ناټویي او غیر ناټویي متحدین هم له ځان سره ملګري کړل. پدې ډول په افغانستان کې د پنځوسو هېوادونو پوځیان دېره شول. په افغانستان کې لویدیځ خپل پوځي شتون ته د ترهګرۍ سره نړیواله مبارزه اعلان کړله. خو افغان ولس د دې ډله ییز اشغال په وړاندې د آزادۍ جګړه پیل او دې جګړې څه کم شل کاله دوام وموند. د افغان ولس مقاومت چې مشري یې د طالبانو اسلامي تحریک لرله اشغالګر دې ته اړ ایستل له طالبانو سره د سولې خبرې پیل کړي ترڅو په ۲۰۲۰ کال کې د فبروري په ۲۹ په دوحه کې د طالبانو او امریکایانو تر منځ د سولې ټرون لاسلیک شو چې منځپانګه یې د افغانستان څخه د بهرنیو پوځیانو وتل وو. دا ټرون د م، م د امنیت په شورا کې ثبت شو. د ټرون د لاسلیک پر مهال د شپږ دېرشو هېوادونو استازي موجود وو. د ټرون له مخې به اشغالګر په څوارلسو میاشتو کې له افغانستان څخه وتل. خو امریکایانو د ټرون څخه سرغړونه وکړله او د اشغالګرو وروستۍ ډله د ۲۰۲۱ کال د اګست په یودېرشمه د شپې په تیاره کې لکه غله د کابل د هوایي ډګر څخه ووتل . پدې ډول د افغان ولس خلاف د ناټویي اشغالګرو توده جګړه پای ته ورسېدله خو ماتې خوړلې امریکې د افغانانو خلاف سړه (ارواپي او اقتصادي) جګړه و نه درولې. د ترهګرۍ په وړاندې د نړیوالې جګړې په اړه د ځېنو د نظر خاوندانو له څرګندونو معلومیږي چې د دې جګړې موخه مبهمه او ناڅرګنده او په اړه یې اندونه او تفسیرونه ویشلي وو چې دا د دې جګړې پېچلتیا جوتوي. تردې چې ځېنې امریکایي څېړونکي هم د سپتمبر د یوولسمې برید په پېښېدو کې امریکایي ځارګره اداره بنکېله ګڼي. د جګړې د پیل پر مهال د هغې په هکله د نړیوالې ټولنې ظاهري اجماع شتون درلود خو د وخت په تېریدو سره دا اجماع پیکه کېدله او سیمه ییز ځواکونه د واشنګټن – لندن په موخو شکمن شول او پدې هڅه کې شول ترڅو د افغان ملي مقاومت سره اړیکې ټینګې کړي او پدې ډول افغان ملي مقاومت په نړیواله کچه مشروعیت پیدا کړ. دې بنسټیز بدلون او د افغان ملي مقاومت په ځپلو کې د ناټویي ځواکونو د پاتې راتلو پایله دا شوله چې د دوحې ټرون لاسلیک شي . د ټرون د لاسلیک وروسته د اشغال لاندې

حکومت امنيتي ځواکونو جګړه ييز مورال تر دې کچې کمزوری شو مخکې لدې چې ټول اشغالګر ځواکونه له افغانستان څخه ووزي دوي اونۍ مخکې د اشغال زېږنده بلواک حکومت نسکور شو ، مشران يې بهر ته وتښتيدل، طالب جنګيالي کابل ته ننوتل او پدې ډول طالبانو د دوهم ځل لپاره د ۲۰۲۲ کال د اګست په پنځلسمه واک ترلاسه کړ. د افغانستان څخه د اشغالګرو د وتلو وروسته دا ځل طالبان په بشپړ ډول په ټول افغانستان واکمن شول چې پدې وروستيو ځلورو لسيزو کې يوه حکومت هم په ټول افغانستان ولکه نه وه ټينګه کړې . خو تر دې دمه (۲۰۲۴ کال د نومبر شلمه) يوه هېواد هم اسلامي امارت په رسميت نه دی پېژندلی. که کوم دولت د اسلامي امارت د په رسميت پېژندلو هڅه کړې د واشنګټن له تهديد سره مخ شوی دی .له بله پلوه واشنګټن په نوي حکومت ظالمانه بنديزونه ولګول ، د افغانستان اسعاري زېرمې يې کنګل کړلې ، د سوفيت بانکي سيستم څخه يې افغانستان و ايست چې د افغانستان په اقتصادي وضعيت يې ناوړه اغېز پرېښود. که ۲۰۰۱ کال کې په وروستيو کې دا جګړه د القاعده شبکې ضد جګړه ګڼل کېده خو د وخت په تېرېدو سره دې جګړې ته مختلف نومونه او تعريفونه ورکړل شول . د افغانستان د دې جګړې ځانګړتيا پدې کې وه چې هغه د يو چا (القاعده) په نوم د بل چا (افغان ولس) سره پر مخ تلله. له همدې کبله د افغانستان د دې ډير مخيزه نه ختميدونکي جګړې بهيراو څرنګوالي او په جګړه کې د ناټو د سازمان مرموز فعاليتونه او د افغانستان ځمکني واقعيتونه ددې سبب شول چې څېړونکي او سياستوال دې جګړې ته لاندې نومونه او تعريفونه ورکړي:

۱ــ د امريکې د ګټو جګړه
۲ـ د ترهګرۍ ضد جګړه
۳ ــ د افغانستان د خپلواکۍ د ګټلو جګړه
۴ ـ د پرمختلونکو او پرشا تلونکو ځواکونو ترمنځ جګړه
۵ ـ د نللیکو جګړه
۶ــ د افغانستان د هويت د بحران جګړه
۷ ـ نيابتي او تحميلي جګړه
۸ـ د افغانستان د بيلابيلو قومونو ترمنځ جګړه
۹ ـ د پښتنو د ځپلو جګړه.

پر افغان ولس د دې ټپل شوې جګړې په هکله مختلف تعريفونه په جګړه کې د ښکېلو اړخونو د نقشو، ستراتېژيو، څرګندو او ناڅرګندو موخو او تبليغاتو څخه اغېزمن دي .له بله پلوه د ځواکمنو دولتونو، سيمه ئيزو لوبغاړو او ګاونډيانو ستراتېژۍ او د متحده ايالتو برلاسی دريځ هم پکې ځانګړی ځای لري. دا په پام کې ولرو چې انګلوساکسوني لښکر د افغان ولس په غوښتنه ، د کومې لوزنامې او د ملګرو ملتو د سازمان د پرېکړې له مخې افغانستان ته نه بلکې د يوويشتمې پېړۍ د واکمن د ځنګل د قانون تر اغېز لاندې د ټولو نړيوالو قوانينو او نورمونو خلاف پرافغانستان يرغل ترسره شو، يرغلګرو د خپلې خوښې وګړي د واک په ګډۍ کينول چې دا د بشرد حقوقو د نړيوالې اعلاميې څخه څرګنده سرغړونه وه کومه چې ولسونه بايد خپل برخليک پخپله وټاکي. ښکېلاکګر عملاً د افغانستان پرځمکه او هوا واکمن وو او اشغالګرو په افغانستان کې هم ټولو ته څرګند فورمول «ببل يې کړه ، اېل يې کړه» عملي کړ . د آلمان د بن په کنفرانس کې د قومونو د ونډې او هغه هم په غيرعادلانه ډول د طالبانو وروسته واکمنۍ بنسټ ايښودل د ببل يې کړه ، اېل يې کړه د فورمول د پلي کولو لومړی افغاني ضد اقدام وو. د بن د غونډې د پريکړو له مخې د قومي تراوونو پربنسټ د واکمنۍ جوړول او وروسته قومي او ژبنيو اختلافونو ته لمن وهل، په هيواد او په تيره شمال او شمال لوېديځ کې د پښتنو په وړاندې پرله پسې زورزياتي ته په

کتنې سره ځينې دا جګړه د پښتنو د ځپلو جګړه ګڼي چې تر يوې کچې دا ډول ارزونه سمه بريښي ځکه چې اشغالګرو په افغانستان او پنجاب دا دانګرېز- امريکي مخلوق په پاکستان کې د پښتنو د ځپلو تګلاره غوره کړې وه . په رسنيو، ټولنيزو شبکو او د سياستوالو ترمنځ د پښتون او غيرپښتون ، ډېرکيو او لږکيو، افغان او افغانستاني ، درانيو او غلزيو د وېشونکو اصطلاحاتو کارول او د قومي شوراګانو جوړول ټولو ته څرګند دي چې افغان قومونه او پښتني قبيلې سره جلا او يو د بل په وړاندې ودروي. د۲۰۰۱ کال د اکتوبر په اوومه د امريکې- انګريز د پوځي ټلوالې لخوا پر افغانستان پوځي يرغل د نومورو دولتونو له لوري د امريکې په ۱۱۰ پوړيزه غبرګونو سوداګريزو ودانيو د ترهګرو بريدونو په وړاندې غبرګون وو چې ګڼې اسامه بن لادن تنظيم کړي وو. پدې هکله د پام وړ خبره دا ده چې د۲۰۰۹ کال د مارچ په ۲۸ په کانادايي (تورنتوسن) نومې مشهوره ورځپاڼه کې راغلي دي چې په نيويارک او واشنګټن باندې يرغل په هسپانيه او آلمان کې جوړ او طرح کوونکي او پلي کوونکي يې پاکستاني ، سعودي او عربي اتباع وو .

لکه څرنګه چې په تېر څېرکي راغلي وو چې د پاکستان د وخت صدراعظمه بينظير بوتو د طالبانو تحريک يوه پروژه بولي چې « د انګلستان په نوښت، دعربستان په مالي مرسته ، د امريکا په ملاتړ او د پاکستان د روزنې پربنسټ ترسره شوه .» که دا ادعا ومنل شي بيا دا پوښتنه را پيدا کېږي چې ولې د دې پروژې جوړونکو د خپلې پروژې د منځه وړلو په خاطر ګام اوچت کړ. واقعيت دا دی چې اسلامي امارت د يوه خپلواک حکومت په توګه هغه مهال د امريکې دښمني وګټله چې هغوی د افغانستان له لارې د نلليکې د غځيدا په تړاو د امريکايي د يونيکال د کمپنۍ وړاندیزونه ونه منل او د خپلې وندې برخليک د ارجنتاين د برايډاس کمپنۍ سره تړلی وو ځکه برايډاس د يونيکال په پرتله طالبانو ته د نلليکې د غځيدا او د سړکونو د جوړيدو په تړاو د لا ګټورو پانګو وړاندیز کړی وو.کله چې واشنګټن د طالبانو له دې هوډ څخه خبر شو د امريکې د بهرنيو چارو د وزارت مرستيالې کرستينا روکا طالبان پخپلې دې وينا وګواښل چې « يا به زمونږ د سرو زرو وړاندیز منئ يا به مو د بمونو تر باران لاندې شخ کړو.» ۲۳۸ په پانګوالو سترو صنعتي هيوادونو کې حکومتونه او واکمن سياستوال د غټو کمپنيو د ارادې پر بنسټ خپلې تګلارې جوړوي ان تردې چې دا کمپنۍ د دې هيوادونو مشران خپل نوکران ګڼي. د (هيڅوک جرآت نلري هغه توطئه وبولي) په کتاب کې د ديويد راکفلر، ريچارد نکسن او هنري کسنجر انځورونه يو ځای چاپ او د انځور لاندې ليکل شوي وو : « راکفلراو د هغه دوه نوکران.» همدا علت وو چې د واشنګټن واکمنو د يونيکال د کمپنۍ د ارادې له مخې پريکړه وکړه چې د طالبانو د اسلامي امارت د رانسکورولو لپاره پلمه ولټوي. د تېرې پېړۍ د وروستۍ لسيزې په نيمايي کې د واشنګټن ليوالتيا چې طالبان د کابل په پلاز وويني د مايکل بيرون چې د جهاد په دوران کې د سی آی ای غير رسمي وياند وو ښه څرګنديږي. کله چې طالبانو لومړی ځل کابل ونيو هغه وويل: «دا ځوانان د نورو نه بد نه دي . هغوی احساساتي بريښي خو د هغوی بری د کورنۍ جګړې څخه ښه دی. طالبان اوس په هغه خاوره واکمن شوي دي چې پاکستان او ترکمنستان سره نښلوي .اوس مونږ کولی شو چې د نفتو نلليکه د افغانستان نه تېره کړو.نفت او ګاز نورو بازارونو ته ولېږدوو او ټول بايد د هوساينې احساس وکړو.» ۲۳۹ د شوروي اتحاد د ړنګېدو وروسته امريکايانو د منځنۍ آسيا او د کسپين د حوزې د ځمکې لاندې طبيعي انرژۍ د لاس ته راوړلو په موخه اړينې څېړنې او ارزونې کړې وې او پدې اړه د يونيکال د کمپنۍ يوه لوړپوړي (جان مارسکا) د۱۹۹۸ کال د فبروری په دوولسمه د کانګرس يوې کميټې ته ويلي وو: «داسې بريښي چې د افغانستان له لارې د نلليکې غځول خورا لږ لګښت، لږ خنډونه او لږې فني ستونزې لري. افغانستان اوبو ته لنډه لار ده چې د منځنۍ آسيا نفت د آسيا نږدې بازارونو ته رسولای شي او لدې امله

د نفتو د لیږدولو ممکنه ارزانه لار ده»۲۳۰/ ۱۲۲خو کله چې د یونیکال کمپنۍ سره د طالبانو مذاکراتو نتیجه ور نکړه واشنګټن د طالبانو د اسلامي امارت د نسکورولو په لټه کې شو. په همدې بنسټ یو شمیر څیړونکي چې په هغو کې امریکایان هم شتون لري پدې اند دي چې د سپتمبر د یوولسمې پیښه یوه پلمه وه ، حتی ځینې هغه د سي آی اې لخوا یوه پلان شوې دسیسه ګڼي ترڅو ددې پیښې په پلمه نړیوال ملاتړ ترلاسه کړي، په افغانستان خپل پوځي یرغل توجیه کړي او پدې اند دي چې پر افغانستان یرغل له پخوا پلان شوی وو. ویل کیږي چې د امریکې متحده ایالتونه د یوه زبرځواک په توګه د نړۍ لس کلن تحولات پروګراموي. پدې هکله حبیب الله رفیع چې په ۱۹۸۹ کې په یوه پلاوي کې امریکې ته تللی وایي چې د مریلنډ د ایالت د یوه پوهنتون استاد د یوه لکچر په مهال وویل چې دی په سپینه مانۍ کې سلاکارهم دی او وایي:« موږ هلته د دنیا د بیلابیلو هیوادونو لپاره بېلابېلې کمیټې لرو ، چې هغوی د نړۍ لس کلن تحولات پروګرام کوي، زه د لبنان یم د منځنۍ ختیځ د کمیټې مشرهم یم او هر کال د لسو کلونو لپاره د منځنۍ ختیځ تحولات پروګرام کوو او سپینې مانۍ ته یې سپارو، چې هغه بیا عملي کیږي. »۲۴۰/ ۳ پدې کې شک نشته چې پر افغانستان د امریکې پوځي یرغل د همدې لس کلن پروګرام پراساس صورت نیولی وي. د دې معنی دا شي چې پرافغانستان یرغل له پخوا پلان شوی وو. پدې اړه محمدعثمان روستارتره کې لیکي:« د افغانستان د نیولو پلان د شوروي د امپراطورۍ د ماتېدو او د امریکې هژمونیستي د رسېدو سره تر لاس لاندې ونیول شو. د امریکې د ملي امنیت سلاکار برژنسکي کلونه مخکې د منځنۍ آسیا د شطرنج پر تختې کنټرول د آسیا په وچې باندې د تسلط وسیله ګڼله. د ترهګرۍ سره د جګړې په اعلان او د افغانستان او عراق نیول پلمه شوله چې د برژنسکي د خوبونو د ربښتیا کیدو په لور لومړی ګام پورته شي. » ۲۴۱ که د امریکا او د هغې د ستراتېژیکو متحدینو له لورې د ترهګرۍ ضد جګړې ته وکتل شي د افغانستان په شمول د هغو هېوادونو د لاندې کولو لپاره هڅه وه چې د سړې جګړې په لسیزو کې د امریکا له کنټرول څخه د باندې وو. د امریکا او متحدینو دا خوبونه په افغانستان او یمن کې د افغانانو او یمنیانو د اتلوال مقاومت له امله په اوبو کې لاهو شول او په سوریه کې د روسیې د مداخلې له امله واکمن رژیم په واک کې پاتې شو. البته په عراق او لیبیا کې امریکایان او متحدین یې بریالي شول.

پر افغانستان له پخوا پلان شوی یرغل

یو شمېر څېړونکي د واشنکتن د رسمي روایت خلاف پر افغانستان یرغل د نیویارک په سوداګریز مرکز او پنټاګون د بریدونو په وړاندې غبرګون نه ګڼي . هغوی پدې اند دي چې دا بریدونه په افغانستان د یرغل لامل نه بلکې یوه پلمه وه او د دغه یرغل لپاره د اوږدې مودې ستراتیژي له پخوا جوړه شوې وه . پر دې اساس د سپتمبر د یوولسمې نیټې بریدونه واشنګټن ته داسې طلایي چانس شو چې د ترهګرۍ په وړاندې د جګړې په نامه پر افغانستان یرغل وکړي اسلامي امارت نسکور او د خپلې خوښې حکومت واک ته ورسوي چې هم هدف ته ورسېږي ، هم نړیوال ملاتړ تر لاسه کړي او هم څوک د ملامتۍ پړه پرې وا نه چوي.د دې نظر خاوندان یو لړ فاکتونه او دلیلونه وړاندې کوي چې ځینو ته به یې ګوته ونیول شي. د افغانستان په اړه د متحده ایالاتو د تګلارې په اړه د هر چا څخه زیات زلمي خلیل زاد بشپړ معلومات درلود. هغه د استازي په نامه د خپل کتاب په ۱۲۶ مخ کې راوړي : « پردې سربېره موږ د طالبانو پر ضد دري – ګامه ستراتېژي را منځته کړې وه ، لومړی، یو امریکایي استازی به د طالبانو رژیم ته اخطار ورکړي چې له القاعدې سره خپلې اړیکې پرې کړي. که طالبان په دې برخه کې همکاري نه کوي نو متحده ایالات به په افغانستان کې د کورنۍ جګړې بندولو په موخه له طالب ضد ډلو سره پټې مرستې زیاتې کړي او د القاعدې پر مېشت ځایونو به د بریدونو لپاره ځایې ملیشه ځواک را منځته کړي ، پر دې سربېره متحده ایالات به د طالبانو د راپرځولو په موخه د نړیوال ایتلاف پر جوړولو لاس پورې کړي...، د مرستیالانو غونډې د سپتمبر په لسمه نیته پلان ومانه ، پلان د سپتمبر په یوولسمه د ولسمشر لاسلیک ته چمتو شو.» د خلیلزاد له لیکنې ښکاري چې د سپتمبر د یوولسمې پېښې یوه ورځ مخکې د اسلامي امارت د نسکورولو په موخه د امریکې پلان جوړ شوی دی او عجیبه دا ده چې د سپتمبر د یوولسمې پېښې په ورځ دا پلان د امریکې د ولسمشر د لاسلیک کولو په موخه چمتو شوی دی . سلیم عقل خو دا نه مني چې دپلان چمتو کېدل او د سپتمبر یوولسمه ترهګریزه پېښه تصادفا په یوه ورځ شوې وي. همدا رنګه میخایل شودوفسکي لیکي :«په واقعیت کې د امریکې د نوې جګړې لپاره پلان جوړونه د سپتمبر د ۱۱ نیټې د غمجنې پېښې څخه څه کم دری کاله مخکې پیل شوې وه .» ۲۴۲/ ۱۱۴ همدا راز دا خبره چې « په کال ۱۹۹۷ کال په متحده ایالتو کې یو غیر دولتي سازمان او فکري مرکز (د یوې نوې امریکایي پېړۍ لپاره پروژه) (پی ان سي) نومېږي جوړ شو ...، د تمرکز ډګر یې د امریکا بهرنۍ سیاست او په نړۍ کې د امریکا لېډرشیپ ته پراختیا ورکول ټاکل شوي وو. نوموړي بنسټ په ۲۰۰۰ کال کې ګزارش خپورکړ، ورځپاڼو هغه (پر نړۍ باندې د امریکا د واکمنۍ ابتدایي طرحه) وباله.ګڼ شمېر څېړونکو ، سیاستوالو او د جګړې ضد غورځنګ فعالینو دغه ګزارش د هیټلر (زما مبارزه) کتاب سره په تله برابر وګانه.په ګزارش کې د منځني ختیځ په اړه په ځرګنده توګه ، د ټولو هغو طبعي زېرمو چې لا نه دي ایستل شوي، په ټېره بیا د تېلو او ګازو د زېرمو نیونه ، د نویو پوځي اډو جوړونه او د اړتیا په صورت کې د رژیمونو بدلونونه غوښتل شوي دي » ۲۴۰ / ۴۰ ښیي چې پر افغانستان برید مخکې پلان شوی وو. د زلمي خلیلزاد په وینا د شوروي اتحاد له ړنګیدو وروسته واشنګټن داسې طرحه وړاندې کړه چې« له مخې یې متحده ایالتونه باید د هر نااندولە سیال د راپورته کیدو مخنیوی وکړي . په طرحه کې زیاته شوې وه : زموږ لومړۍ موخه د پخواني شوروي اتحاد په بڼه یا بله سیمه کې د هرهغه سیال د بیا راپورته کیدو مخنیوی وي ، چې موږ ته د پخواني شوروي په څېر ګواښ زیږوي. موږ د خپلې طرحې پر بنسټ پتېلې وه چې د سړې جګړې او نورو سترو شخړو د مخنیوي په موخه د دوه قطبي او څو قطبي نړۍ د راپورته کیدو مخه ونیسو.» ۲۴۳/ ۹۹هغه مهال د

امريکې ستراتژيستان پدې پوهېدل چې د افغانستان شاوخوا کې د داسې ځواکونو د راڅرګندېدو شونتيا لېدل کېږي چې په نړۍ د امريکې د لېډرشپ او هژمونيستي تګلارې په وړاندې ودرېږي لدې کبله د هغوی د خوښتونو د څارنې او ورته د ستونزو د جوړلو په موخه اړينه بريښيده په سيمه کې پوځي او استخباراتي شتون ولري چې افغانستان د خپل جغرافيايي موقعيت له کبله مناسب ځای وو. له همدې کبله يې پردې هيواد د يرغل نقشې جوړولې او د پلې کولو لپاره يې فرصتونه لټول. همدا لامل وو چې واشنګټن د سيمه ئيزه ځواکونو سره د طالبانو د راپرزولو په موخه سلامشورې هم سرته رسولې وې . پدې اړه شته لاسوندونه ښيي چې سپينه مانۍ د ۲۰۰۱ کال د جولای په مياشت کې دې پريکړې ته رسيدلې وه چې «په افغانستان کې پوځي عمليات د واورې د اورېدو نه، چې تر ټولو ناوخته نيټه به يې د اکتوبر منځ وي ترسره شي.» ۲۴۴ د جينز نړيوال امنيت په نامه له بريتانيا څخه خپريدونکې پوځي ستراتژيکې مجلې د ۲۰۰۱ کال د مارچ په پنځلسمه رپوټ ورکړ چې د امريکې نوي حکومت له هند، ايران او روسيې سره ګډ « په افغانستان کې د طالبانو د حکومت پرخلاف جبهه جوړوي. هند پوځي سامان آلې ، سلاکاران او د ځرخې الوتکو تخنيکران د شمال ټلوالې په واک کې ورکوي او همدارنګه هند او روسيه دواړه د خپلو عملياتو لپاره په تاجکستان او ازبکستان کې له پوځي اډو ګټه اخلي.» همداراز د انډيا ريکټز هندې مجلې د ۲۰۰۱ کال د جون په شپږويشتمه د طالبانو د حکومت پرخلاف د امريکې د متحده ايالتونو، هند، روسيې او ايران د ګډ چلند په اړه نور جزئيات په ډاګه کړل « که چيرې پر طالبانو لګيدلي نوي سخت اقتصادي بنديزونه د افغانستان بنسټيال حکومت پر ګوندو نکړي.نوهند او ايران به د طالبانو خلاف د يوه (متحد پوځي ګوزار) په مهال د امريکا او روسيې تر څنګ ودرېږي.» د ۲۰۰۱ کال د جون د مياشتې په پيل کې ولاديميرپوتين د روسيې ولسمشر د همګټوهيوادونو په غونډه کې څرګنده کړه چې د طالبانو خلاف پوځي ګوزار مخکې دی. د ۲۰۰۱ کال د سپتمبر په اتلسمه د بي بي سي خبريال جورج آرني د پاکستان د بهرنيو چارو د پخواني وزير نيازنايک له خولې رپوټ ورکړ چې امريکايي چارواکو ورته د اړيکو د يوې نړيوالې ډلې د پلان په باب ، چې د ملګروملتو ترمشرۍ لاندې په برلين کې کتلې وو خبر ورکړی وو که بن لادن په لنډ وخت کې ونه سپارل شي ، نو امريکا به له پوځي وسيلو نه کار واخلي چې هم بن لادن او هم ملا عمر ووژني يا ونيسي. د نوموړو ټولو موخه دا ده چې د طالبانو رژيم راوپرزوي.» ۲۴۵ د دې رپوټ له خپريدو څلور ورځې وروسته د سپتمبر په ۲۲ د ګارډين ورځپاڼې دا سناريو تائيد کړه او د هغې پر بنسټ افغانستان ته ګوتځنډنه د هغه څلور ورځني کنفرانس په ترڅ کې وشوه چې د جولای د مياشتې په منځ کې د برلين په يوه ميلمستون کې د امريکا، روسيې ، ايران او پاکستان د حکومتونو د استازو په ګډون جوړ شوی وو، دا د يو لړهغو نارسمي کنفرانسونو په بهير کې چې د افغانستان په اړه ليدموندنې (نظرياتی) تر نامه لاندې جوړيدل دريمه کتنه وه. د دې غونډې ګډون کوونکي پرنايک سربيره دری پاکستاني جنرالان، په م،م کې د ايران پخوانی سفيرسيد رجايي خراساني ، د شمال ټلوالې د بهرنيو چارو وزير عبدالله ، د افغانستان لپاره د روسيې پخوانی استازی نيکولای کوزيروف او د روسيې ګڼ شمير نور استازي او دغه راز (امريکايان)، په پاکستان کې د امريکا پخوانی سفيرټام سمينر، د سويلې آسيا په چاروکې د بهرنيوچارو مرستيال وزير کارل اينډفورت اولې کالډرين وو. دغه غونډه د افغانستان لپاره د م،م د هغه مهالنې او اوسنې ځانګړې استازي فرانسيس وينډرل لخوا وربلل شوې وه. پدې اړه چې د سپتمبر د يوولسمې وړاندې پر افغانستان د يرغل نقشې جوړېدلې د قبرس د ډلې د مشر همايون جرير له هغې مرکې جوتيږي چې د ۲۰۲۳ کال د دسمبر په مياشت کې د بن د کنفرانس په اړوند د افغانستان انترنشنل تلويزيون سره کړې ده هغه وايي: « د ۲۰۰۱ کال جولای او سپتمبر په ژنيو کې غونډې را بلل شوې وې چې د امريکا ، روسيې او ګاونډيانو استازو سربيره د قبرس ، روم او عبدالستار

سيرت ډلو پکې برخه لرله. سيرت وروسته د روم د ډلې سره يوځای شو. د غونډې آجندا د اسلامي امارت راپرزول، د راتلونکي حکومت په جوړښت او په افغانستان کې د ناټو د پوځيانو ځای پرځای کول وو. يوه امريکايي د راتلونکي حکومت د احتمالي مشرانوعبدالحق ، کرزي او پاچا خان ځدران ځخه يادونه وکړه . غونډو دوام درلود چې د سپتمبر پېښه وشوله او د م، م استازی غونډه ختمه اعلان کړه چې وروسته به غونډو ته دوام ورکړو . ځه موده وروسته د بن کنفرانس را وبلل شو.» له پورتنيو ځرګندونو ځخه ښکاري چې د سپتمبر د يوولسمې پېښه د افغانستان د اشغال لپاره يوه پلمه شوې ده. د امريکې له لوري پر افغانستان د يرغل لپاره هراړخيز چمتووالی هغه وخت بربنډ شو چې د امريکې د ملي امنيت مؤسسې اعلان کړل چې« د ازبکي، عربي او افغاني ژبو متخصصينو لپاره اړتيا لري. دا مؤسسه په پام کې لري پدې سيمه کې پوځي تطبيقات ترسره کړي چې په هغو کې به سلګونه امريکايي ، ازبک ، قزاق ، قرغز او ترک پراشوتيستان ګډون وکړي.» ۲۴۶عجيبه دا وه د هغو تطبيقاتو خبره کيدله چې امريکايانو، ازبکانو ، قزاقانو، قرغزانو او ترکانو پکې ګډون کاوه خو د افغاني اوعربي ژبو متخصصينو ته هم اړتيا وه. دې دا معنی لرله چې پر افغانستان اوعراق يرغلونه پلان شوي وو چې د پورتنيو هيوادونو له خاورې نه ګټه پورته شي ځکه افغاني او عربي ژباړونکو ته اړتيا وه. سربيره پردې هغه مهال کله چې «پنټاګون په افغانستان باندې د يرغل نقشې نهايي کولې د امريکې د بهرنيو چارو وزارت هم د افغانستان له لارې د پايپ لاين نقشې نهايي کولې، له همدې امله د امريکې سفيره په پاکستان کې د پاکستان د انرژۍ له وزير سره ګوري او د پايپ لاين د طرحې په اړه ورسره مذاکره کوي.»۲۴۷ وروستۍ دا چې د هاليوډ ډايرکټر، فلم جوړونکی ، بزنسمن او سياسي فعال آرون روسو وايي چې نيک روکفلر ورته« د۱۱ – ۹ پېښې له پېښېدو يوولس مياشتې د مخه وويل ، يوه پېښه پېښېدونکې ده او د دغه پېښې له امله به مونږ پر افغانستان تېری وکړو، ترڅو د کسپين سمندرګي له پايپلاين ځخه کار واخلو. مونږ به پر عراق هم برید وکړو ترڅو د تېلو زيرمې خپلې او په منځني ختيځ کې يوه (نظامي) اډه جوړه کړو...» ۲۴۸ د سپتمبر د يوولسمې پېښې وروسته شپو ورځو کې د امريکې د دفاع وزيردونالد رامسفلد ويلي وو:« که جګړه د نړۍ سياسي نقشې ته تغيير ورنکړي ، د امريکې متحده ايالات به خپلې اصلي موخې ته ونه رسيږي، بايد وويل شي چې يو ستر ارزښت پدې اړين بدلون کې نغښتی دی.» د رامسفلد خبره ښيي چې واشنګټن هوډ درلود چې د ترهګرۍ سره د مبارزې په نامه په سيمه کې د افغانستان سربيره په هغو هيوادونو ورودانګي چې د امريکې ډيکټې ته غاړه نه ايږدي، هلته د خپلې خوښې حکومتونه واکمن کړي چې معنی يې د نړۍ د سياسي نقشې اړول وو. ددې سربيره د سپتمبر د يوولسمې وړاندې امريکايانو د خپل يرغل لپاره عملي اقدامات پيل کړي وو چې هغه د طالب ضد ځواکونو او طالب ضد ځپرو متحدول وو. « د ۲۰۰۱ م کال له پيله په دوبۍ ، پاکستان، تاجکستان او لويديزو هېوادونو کې د سي آی ای له لوري زاړه قوماندانان، له طالبانو سره جنګېدونکي مخالفين او يو شمېر بهر مېشته افغانان سره جرګه کېدل او د طالبانو پر ضد د يوې داخلي ځواکمنې جنګي جبهې د جوړولو لپاره تېز کار روان وو، چې د بري په صورت کې له داخل نه د يوه ملي قيام نوم ورکول شي او د امريکا مداخله په ظاهره تثبيت نشي. » ۲۵۸/۲۵۹ – ۲۵۹ خو امريکايان بريالي نشول چې د افغانستان د ننه د طالبانو خلاف پاڅون تنظيم کړي. پدې لار کې د امريکا ملګرتيا پښتنې ضد شمال تلوالې لرله او په پښتون توکمه وګړو کې د حاجي عبدالقدير، حامد کرزي او ګل آغاشيرزي کورنيو ور سره همکاري کوله.

پر دې بنسټ ويلی شو وروسته له هغې کله چې د طالبانو او يونيکال ترمنځ د نللیکې د غځيدا په اړه خبرو نتيجه ورنکړه، امريکايانو، ملګرو ملتو او سيمه ئيزو ځواکونو پرافغانستان د يرغل پلانونه جوړول. او په پوره ډاډ حکم کېدای شي چې پرافغانستان د امريکې – انګريز پوځي يرغل د سپتمبر د

يوولسمې نيټې له بريدونو سره هيڅ تړاو نلري. پدې افغاني ضد پلانونو جوړولو کې د م، م ښکېلتيا د فيډل کاسترو په هغه وينا د صحت مهر لګوي چې د ملګروملتو سازمان د سي آی ای ملکي څانګه ده.

حمله که توطېه ؟

يو شمېر څېړونکي او پوهان د سپتمبر يوولسمه غمجنه پېښه د امريکې او اسرائيلو ګډه توطئه ګڼي. پدې اړه د توطئې د تئورۍ پلويان لاندې دليلونه وړاندې کوي .

۱ - سره لدې چې د امريکې دولت سيګنالونه او رپوټونه لرل چې يوه ناوړه پېښه د القاعده لخوا کېدونکې ده ولې يې اړين تدبيرونه ونه نيول او ترهګر يې پريښودل خپله نقشه پلې کړي ترڅو دولت ته پلمه پلاس ورشي پر افغانستان برید وکړي او د ترهګرۍ سره د مبارزې په نامه« د نړۍ سياسي نقشې ته تغيير ورکړي. » که د دولت روايت و منل شي دلته دا پوښتنه را پيدا کيږي کله چې ترهګرو د الوتکو د کنټرول د ترلاسه کولو په بهير کې له پيلوټانو سره مجادله کوله او دا ټول د رادار پواسطه د کنټرول د مرکز څخه ليدل کيدل او بيا الوتکو خپل مسير بدل کړ ولې هڅه ونشوه چې د تښتول شوو الوتکو مخه و نيول شي ؟ سربيره پردې ولې د پېښې وروسته د اف بی آی ، سي آی ای او نورو اړونده بنسټونو مسئولين په دنده کې د غفلت له امله مجازات نشول ؟

۲- د پېښې څو ګړۍ وروسته بوش په يوه پوځي اډه کې د صليبي جګړې يادونه وکړه. همدا راز د ټلويزيون په پردو داسې تصويرونه خپريدل چې فلسطينيان د ترهګريزو بريدونو څخه خوښي ښيي خو وروسته څرګنده شوه چې دا تصويرونه حقيقي نه بلکې د آرشيف څخه اخيستل شوي وو. د صليبي جګړې يادول او د فلسطينيانو د خوښۍ د جعلي تصويرونو ښودنې دا معنی لرله چې په اسلامي هېوادونو بايد برید وشي.

۳- د نيويارک په سوداګريز مرکز کې چې خاوند يې يهود وو ۴۰۰۰ يهودانو کار کاوه خو پدې ورځ دا يهودان کار ته نه وو راغلي . په قربانيانو کې يوازې پنځه تنه يهودان وو.

۴- د پېښې په اړه په چمتو شوي رپوټ کې دولت قصداً داسې مسئلې حذف کړې دي چې د دې پېښې د پېښيدو او په تيره د پېښې د مخنيوي په اړه د امريکا يې مقاماتو ناغيړي ، په پېښه کې د سعودي حکومت ښکېلتيا او د اسامه د نه نيولو ليوالتيا ته پام را ونه ګرځي. امريکايي پروفيسور ديويد ری ګريفن « د۱۱ سپتمبر د تحقيق د کميسيون ويلې او ناويلې» په نامه خپل کتاب کې راوړي چې په ۵۷۶ پاڼيز رپوټ کې د۲۰۰۱ کال د جون په مياشت کې په دوبۍ کې د اسامه سره د سي آی ای د مامورانو او د سعودي عرب د ځارګرې اداري د مشر ليدنې نه تر سترګو کېږي . د رويټر خبري آژانس په حواله د سپتمبر تر پېښې دوې مياشتې مخکې د اسامه بن لادن او د سي آی ای مامورينو ترمنځ د دوبۍ د متحده اماراتو په امريکايي روغتون کې چې د پښتورګو د ناروغيو په خاطر بستري وو ، ليدنې وشوې چې حالت يې د ښه کيدو وو...، په روغتون کې دا ليدنه د فرانسې د فيګارو ورځپاڼې د۲۰۰۱ کال په اکتوبر کې تائيد کړه او بيانوي : د۲۰۰۱ زکال د جون په مياشت کې دوبۍ د اسامه بن لادن او سي آی ای د محلي مامورينو د ملاقات ځای وو. د نومورې روغتون د اداري برخې يو مامور وايي چې د خلکو لومړی درجه دښمن د جون (۴ تر۱۴) نيټې پورې په همدغه روغتون کې بستري وو...، د فيګارو رپوټ د څو نورو ورځپاڼو

لخوا تائيد شوی دی چې د هغې ډلې څخه يې لندن ټايمز هم تائيدوي : اسامه بن لادن د دوبۍ په امريکايي روغتون کې د يوولسو ورځو په جريان کې د کانادايي يورولوژيست ډاکټر تري کالويي تر درملنې لاندې وو. » ۲۴۴/ ۵۰ ، ۵۳ همدارنګه « د سي پی ای شبکې د ويانده، دن رادر له قوله د ۲۰۰۱ کال د سپتمبر په لسمه د پيښې يوه ورځ مخکې اسامه بن لادن بيا ناروغه شو خو دا ځل د پاکستان په مهربانۍ چې د امريکې همېشنی متحد دی د پاکستان پوځي اطلاعاتو سی بی اس ته وويل چې اسامه بن لادن د راولپنډۍ په پوځي روغتون کې بستراو تر درملنې لاندې وو...،احمد رشيد چې د طالبانو په تړاو يې ډيرې ليکنې کړې دي وايي چې د سپتمبر ۱۱/۹ تر پيښې مخکې په اغلب ګومان پوځيان د هغه سره د مرستې لپاره هلته وو.» سره لدې چې د ملګروملتو د امنيت د شورا د۱۲۶۷ لمبر پريکړې(۱۵ اکتوبر ۱۹۹۹) له مخې چې بايد طالبان بن لادن يوې صلاحيت لرونکې مرجع ته تسليم کړي امريکايي، سعودي او پاکستاني څارګرو له اسامه سره اړيکې ساتلې او د هغه درملنه يې هم کوله. د دې څخه ښکاري چې امريکايي مقاماتو د اسامه د نيولو پلان نه درلود بلکه د هغه څخه يې د يوې پلمې او تبليغاتي وسيلې په توګه کار اخيست ، ترڅو پر افغانستان يرغل وکړي او پدې کار کې سعودي او پاکستاني مقامات ورسره همغږي وو. همدارنګه ويليام رودريګز چې د۱۱/۹ پيښې وروسته يې په سوداګريز مرکز کې ګڼ شمير کسان وژغورل او د اتل لقب يې تر لاسه کړ ادعا کوي چې د ده څخه پدې اړه دده سره مرکه وشوه خو د امريکې د دولت په رسمي رپوټ کې يې نه نوم شته او نه يې څرګندونې . ځکه ددې امريکايي نوم او څرګندونې په رپوټ کې نشته چې څه موده وروسته يې پدې پيښه کې امريکايي مقامات ښکېل وګڼل.

۵ - هغه څه چې د دې پيښې د پيښيدو په اړه د کارپوهانو، سياستوالو او شاهدانو شکونه زياتوي چې دا يوه جعلي پيښه يا توطئه وه د هغو کسانو څارنه ، تهديد او مرموزې وژنې دي چې د امريکې د دولت له روايت سره همغږي نه وو.

۶- عجيبه دا ده چې د نيويارک په نړيوال سوداګريز مرکز په دوو ودانيو يوه يوه الوتکه ولګيدله خو يوه بله (اووم لمبر) فولادي اسکليټ لرونکې ودانۍ هم ونړېده . د اووم لمبر ودانۍ نړيدنې دا پوښتنه را وزيږوله چې څه ډول يوه پخه د فولادي ستنو اسکليټ لرونکې ودانۍ د عادي اور لګيدنې له کبله په بشپړ ډول ونړيږي. انجينران او د تاسيساتو د ورانولو متخصصين پدې اند دي چې د ودانيو دا ډول عمودي او ګړندي نړيدل يوازې هغه مهال شونې دي چې په ودانۍ کې د ننه څخه چاوديدونکي توکي کارول شوي وي . د جم هافمن په نامه امريکايي متخصص د خپلو څېړنو د پايلوپه اړه ليکي : « د سوداګريز مرکز په خاورو او دوړو (ګرد) کې منفجره اور اچوونکي توکي (ناتوترميټ) کشف شوي دي ترڅو د نيويارک د ښار آسمان ځکي ونړول شي.» ستيون ارل جونز د هستوی فزيک پروفيسور وايي چې د ودانيو د نړيدو۹۹ په سلو کې توکي او مدارک ورک شوي دي، نوموړی په يوه څېړنيزه ليکنه کې دې پايلې ته رسېدلی دی چې «د۲۰۰۱ کال د سپتمبر په ۱۱ فولادي اسکليټ لرونکې ودانۍ د اورلګيدنې له امله ندي نړيدلي، بلکې ودانۍ د قوي چاوديدونکو توکو لکه ترميټ او ناتوترميټ چې د وسپنې او الومينيم ترکيب دی او د وسپنې ويلوونکې مواد توليدوي نړيدلي دي.» له بله پلوه عيني شاهدان هم د ودانيو د ننه د چاودنو خبره کوي چې د الوتکو د لګېدو څو شيبې مخکې يې اوريدلي دي. د(۱۱-۹سرګردانه فلم) جوړونکي وايي :«د۲۰۰۱ د سپتمبر په ۱۱سهار د نيويارک غبرګوني د الوتکو د سون موادو و نه نړول، برجونه د امريکا امنيتي سازمان وران کړل.» ويليام رودريګز چې شل کاله يې په سوداګريز مرکز کې کار کړی او د پيښې پر مهال د ودانۍ د ځمکې لاندې لومړي پوړ کې وو وايي چې ده او همکارانو يې د برج د لاندې پوړونو څخه د چاودنو غږونه اوريدلي او همدارنګه د يوه کس چې اور يې اخيستی وو

او د لاندې پوړ څخه د لفت له لارې راپور ته شو یادونه کوي. رودریګز په هماغه ورځ ګڼ شمیرکسان وژغورل، ځکه هغه داسې کلی لرله چې د ودانۍ ټول قلفونه پرې خلاصیدل. د دې کار له امله هغه ته د امریکې او د سپتمبر د یوولسمې اتل لقب ورکړل شو. په نړیوالو ورځپانو کې هم پرې تبصرې وشولې. خو کله چې نوموړي په ۲۰۰۴ کې په جورج ډبلیوبوش او ځینو دولتي مامورانو په فدرال محکمه کې پدې پیښه کې د لاس لرلو شکایت وکړ د ده د اتلوالۍ کیسې ختمې شوې ، وګوابنل شو، د اوباما په واکمنۍ کې لنډه موده زنداني هم شو او د درواغجن اوغولوونکي تورونه پرې ولګول شول. وروسته لدې هغه په رسنیو کې د جورج بوش سره خپل خپور شوی انځور د شیطان سره یادګاري انځور یادوي. د اووم لمبر ودانۍ د نړیدو په هکله د ۷۹ کلن امریکایي مهندس (مالکوم هاوام) چې ۳۶ کاله د سي آی اې غړی وو او د تخریباتو تخصص یې هم درلود د نیوجرسي په روغتون کې د مرګ په حالت کې ویلې چې دی د هغه څلور کسیزې ډلې څخه یو تن وو چې اووم لمبر ودانۍ یې ونړوله.

۷- د پیښې وروسته دوه سوه تنو تجربه لرونکو امریکایي پیلوټانوغونډه وکړله او یوه ګډه وینا یې خپره کړه چې پکې راغلي وو:«بې تجربې پیلوټان نشي کولی الوتکې له برجونو سره وجنګوي. »هغوی پخپله وینا کې پدې ټیګار کوي چې « امریکا د داسې پرمختللي تکنالوژۍ شونتیاوې لري چې الوتکه بیله پیلوټه والوزوي او د هرهدف سره یې چې غواړي وجنګوي.» څرګنده بېلګه یې ډرون الوتکې دي.

۸- یو شمیرځیرونکي،کارپوهان او شاهدان په پنتاګون(دفاع وزارت) باندې د الوتکې د لګیدنې دولتي ادعا ناسمه ګڼي او په پنتاګون کې هم وراني د توغندي لګیدنه ګڼي ځکه چې د ودانۍ په دیوال کې رامنځته شوی سوروی کوچنی دی او د الوتکې او د مسافرینو د توکو هیڅ نښې نښانې په سیمه کې تر سترګو نشوې . د وزارت د پارکینګ کامره یوازې د یوه توکي چې دود یې تعقیبوي او د ودانۍ په لور حرکت کوي ښیي. پنتاګون ته ورته په پنسلوانیا کې د راغورزیدلي الوتکې او د انسانانو د بدن یا بکسونو نښو نښانو شتون نه درلود. عجیبه دا ده چې هیڅ ځای د الوتکو تور بکس پیدا نشو.

۹- پروفیسور دیویدری ګریفین امریکایي لیکوال ادعا کوي چې د نولس تنو الوتکو تښتوونکو څخه چې دولت اعلان کړل شپږ تنه ژوندي دي. یو د هغو څخه (عبدالعزیزالعمری) نومیږي. هغه د پیښې پنځه ورځې وروسته د سپتمبر په شپږلسمه د عربستان د جدې په بنار کې د امریکې کونسلګرۍ ته مراجعه وکړه چې ولې یې نوم د ترهګرو په ډله کې چې ګواکې ووژل شول راوړل شوی دی او بل نفر د (ولیدالشهری) په نامه چې په امریکې کې یې د پیلوټۍ زده کړې ترسره کړې وې د ۲۰۰۰ کال د سپتمبر په میاشت کې له امریکې څخه وتلی وو خو نوم یې د ترهګرو په نومل کې راغلی دی.

۱۰ - هغه کسان چې د امریکې د رسمي روایت سره همغږي نه دي ځورول شوي او یا وژل شوي دي چې کورت ساننفیلد یو له هغو څخه دی. کورت ساننفیلد په بیړنیو شرایطوکې د مرکزي اطلاعاتو د سازمان پخوانی مامور او عکاس د څلورو عکاسانو څخه لومړی کس وو چې د صفر ټکي یا د چاودنې سیمې ته یې ځان ورساوه وایي: « داسې ویډیو په لاس کې لري چې د تخریب له امله ډبرې په کوچنیو ټوټو او خاورو اوښتې وې. » نوموړی د خپلې میرمنې د وژنې په تور زنداني شو ،محکمې برائت ورکړ خو د محکمې له پریکړې وروسته بیا هم څلورمیاشتې په زندان کې وساتل شو. کله یې چې د خپلې اداري څخه پدې اړه پوښتنه وکړه ورته وویل شول چې تاسې « تهدید» حسابیږئ خو کله چې له زندان څخه آزاد شو دفتر او کور یې تلاشي شوي وو کمپیوټراو ځینې فیتې وړل شوې وې. کور یې د دوامداري څارنې لاندې وو او لدې کبله اړشو ارجنتاین ته پناه یوسي. په کال ۲۰۱۰ کې د امریکې دولت د ارجنتاین

له دولت څخه وغوښتل هغه امریکي ته وسپاري خو ارجنتاین ورسره ونه منل. هغه په ارجنتاین کې د(ځوروړ شوي) په نامه کتاب ولیکه چې د خپل ژوند سربیره د سپتمبر د یوولسمې نیټې په اړه معلومات پکې لیدل کیږي. هغه په پوره ډاډ سره وایي چې د پیښې څخه دولت خبر درلود او امنیتي سازمانونه له سیمې وتلي وو.

د نایین اپلېون وروسته بله نړۍ

د ملګرو ملتو د سازمان مقر د نیویارک د سودا ګریز مرکز څېرمه پروت دی او د دې نړیوال سازمان استازي په سوداګریز مرکز د الوتکو د لګېدنې له املې د آسمانځکو(۱۱۰ پوړیزې ودانیو) د نړېدو او د اورونو لمبې لیدلې چې ښله کومه شکه یې هغوی هک پک کړي وو . کله چې بریدونه ختم شول د دې سازمان د امنیت شورا غړو وړاندیز وکړ چې پدې اړوند بېړنۍ غونډه را وبولي خو مشر یې پدې دلیل چې اکثرا کارکوونکي وتلي دي اود دې وېرې له املې چې بیا برید ترسره نشي د غونډې را بلل وځنډول . یوه ورځ وروسته د سپتمبر په دوولسمه د ملګروملتو امنیت شورا غونډه وکړه او ۱۳۶۸ لمبر پرېکړه لیک یې صادر کړ. دا پرېکړه لیک نړیوالې سولې او امنیت ته د تروریستي فعالیتونو د ګواښ په اړه وو نه پر افغانستان برید. پرېکړه لیک په امریکا غږ کوي چې برید کوونکي او د برید طرحه کوونکي محکمې ته را کش کړي او د برید مرستندویان ، ملاتړي او ځای ورکوونکي په جزا مسؤل دي.البته مرستندویان ، ملاتړي او ځای ورکوونکي م، م ته مسؤلیت لري نه امریکا ته. پرېکړه لیک امنیت شورا ته واک ورکړ چې د خپل منشور له مخې خپل مسؤلیتونه اجرا او اړین اجرآت وکړي. امنیت شورا د دې پېښې په اړوند د سپتمبر په اته ویشتمه بله غونډه را وبلله او ۱۳۷۳ لمبر پرېکړه لیک یې تصویب کړ چې اصلي ټکي یې دا وو:

- د ترهګرو د پیسو کنګلول او یا ضبطول
- د ترهګرو سره مرسته جرم شمېرل
- د ترهګرو په اړه د معلوماتو تبادله
- د ترهګرو څارنه ، تعقیب او نیونه.

که چېرې دواړو پرېکړه لیکونو ته وکتل شي په هغو کې د پېښې د عاملانو په وړاندې د ځواک د کارولو څه نشته خو په پرېکړه لیک دا ډول څرګندونې په« امریکا غږ کوي چې برید کوونکي او د برید طرحه کوونکي محکمې ته را کش کړي او د برید مرستندویان ، ملاتړي او ځای ورکوونکي په جزا مسؤل دي» په واقعیت کې امریکا ته شین څراغ ښودلی دی چې د برید ورکوونکو د ډلې مشر ته جزا ورکړي . ځکه واشنګټن ادعا وکړه چې دا برید د القاعده شبکې کار دی چې مشر یې اسامه بن لادن په افغانستان کې پناه اخېستې ده.همدا لامل وو چې د دې پېښې څه کم یوه میاشت وروسته د اکتوبر په اوومه امریکایي ـ انګریزي ځواکونو په افغانستان یرغل وکړ. په داسې یوه هېواد یرغل چې په پېښه کې یې یو تن هم نه لیدل کېده. دې نړیوالې مؤسسې چې اصلي دنده یې په نړۍ کې د سولې او امنیت ساتل دي پر افغانستان د برید په وړاندې هېڅ غبرګون ونښود پدې توګه یې خپلو مسؤلیتونو ته شا وګرزوله.پدې اړه په ملګروملتو کې د ناروې سفیر چې هغه مهال ناروي د امنیت د شورا غړیتوب درلود د یوه خبریال د پوښتنې په ځواب کې داسې وایي:" مونږ ټول په شوک او اندېښنه کې وو...، ما په هغه وخت کې ښله دې چې سوچ وکړم په زغرده مې د ترهګرۍ پرضد د جګړې سره موافقه وښوده ځکه زما په اند دغه برید پر مونږ ټولو برید وو...، کله چې په پرېکړه لیک کې مونږ ټول مکلف کړل چې د ترهګرۍ پرضد

بايد له ټولو وسايلو کار واخيستل شي . په طبيعي ډول پوځي وسايل يې هم په غېړ کې نيول...» ۲۵۰ هېره دې نه وي د دې پېښې وروسته د پېښې انځورونه په پرله پسې توګه نړيوالو ټلويزيونو خپرول او د هغو ترځنګ يې د عاملانو خلاف تبليغاتو زور اخېست چې په نړۍ کې يې يوه عاطفي ځپه را منځته کړه تر دې چې د چين او روسيې په څېر د امريکا مخالف دولتونو هم د امريکا سره ملګرتيا ته چمتو شول. دا د دې معنی لرله چې د ناين اېلېون وروسته نړۍ بدله شوې وه.خو دې حالت يوې لسيزې هم دوام ونه موند. په سوداګريز مرکز د برېد دوولس ساعته وروسته د واشنګټن په وخت د شپې په اته نيمو بجو د امريکا ولسمشر جورج بوش ملت ته وينا وکړه چې برېد يې د القاعده شبکې کار وګاڼه ېېله دې چې پدې اړه ځېرنې شوې وي او دا يې هم وويل چې" مونږ به د هغه کسانو او هغو دولتونو چې هغوی ته يې پناه ورکړې ده توپير ونکړو."د دې خبرې څخه ښکاره وه چې امريکا د القاعده شبکې ته د سزا ورکولو په نامه پر افغانستان د برېد هوډ لري ځکه چې د القاعده مشر اسامه بن لادن د رباني د واکمنۍ راهيسې په افغانستان کې ژوند کاوه. د ملګرو ملتو د سازمان مشر کوفي عنان د امريکې ډيپلوماتيکو هڅو او د پوځي عملياتو چمتووالي ته په کتو سره د برېد څخه ديارلس ورځې وروسته د سپتمبر په څلېرويشتمه د دې مؤسسې عمومي اسامبلې ته د کلني رپوټ د ورکولو په ترڅ کې وويل چې امريکي ته د نيويارک د پېښې له امله رسېدلی تاوان دا حق نه ورکوي چې د ترهګرۍ سره د مبارزې په پلمه په هرکار لاس پورې کړي .هغه د (اې بي سي) په يوه ټلويزيوني پروګرام کې د امريکايي خبريال (ديان سوير) د پوښتنې په ځواب کې وويل« د م،م مخکنی پرېکړه طالبان دې ته اړباسي چې بن لادن م،م ته وسپاري .که طالبان دغه غوښتنې ته هرکلی نه کوي ترتعزيراتو لاندې به راشي . خو د نظام بدلول د افغانانو کار دی نه د بهرنيانو.» ۲۵۱ مخکې ويل شوي وو چې امريکا لا د مخه پر افغانستان د يرغل تابيا نيولې وه. همدا لامل وو چې د خليل زاد په وينا د سپتمبر په يوولسمه پر افغانستان د يرغل پلان د بوش د مېز پرسر د لاسليک لپاره اېښودل شوی وو . البته د سپتمبر د پېښې وروسته پر افغانستان برېد ته چمتووالی چټک شو اوامريکايان په دوو(سياسي او پوځي) برخو کې لاس په کارشول .

الف- په سياسي برخه کې د امريکايانو هڅې په دوو استقامتونو متمرکزې شوې.د امريکا يوه ډله ډيپلوماتان ،پوځيان او ځارګر پرافغانستان د پوځي يرغل په موخه د تلوالې په جوړولو لګيا شول . په لومړي ګام کې انګلستان د امريکايانو دې غوښتنې ته هرکلی وکړ او د افغانستان د اشغال وروسته شا وخوا پنځوسو دولتونو خپل پوځيان افغانستان ته واستول. د افغانستان دا ډول ډله ييز اشغال ته د اشغالګرو چوپړيانو نړيواله مرسته ويله. دوهمه ډله امريکايي سياستوالو او ځارګرو هڅې پيل کړلې چې د افغانستان شاوخوا هېوادونه وهڅوي خپله ځمکه اوهوا د امريکايانو د پوځيانو په واک کې کېږدي . د ترکمنستان پرته د افغانستان ټولو ګاونډيانو پدې لاره کې د امريکايانو ملګرتيا وکړه. پر بله خوا يې لوستي افغانان د طالبانو وروسته حکومت سره همکارۍ ته چمتو کول .پدې کار کې يې د زلمي خليلزاد او اشرف غني په شان افغاني الاصله امريکايانو څخه ګټه پورته کړله. اشرف غني د افغانستان لپاره د ملګروملتو د ځانګړي استازي اخضرالابراهيمي سره د نړۍ هغو هېوادونو ته چې هلته زيات شمېر افغانان مېشت وو په سفر ووتل چې د دوی له انده با اعتماده افغانان او هغه هم په لوړو امتيازاتو دې کارته وموندي. پدې اړه عبدالکريم خرم ليکي :« کله چې د اسلام آباد په اشرافي سيمه کې د ښاغلي ګېلاني کور ته ورسېدو خدمتګارانو مېلمستون ته بوتلو.پېرصاحب او زامنو يې له الاخضر ابراهيمي سره ناسته درلوده.له نوموړي سره يو بل تن هم ملګری وو...، نوموړي (ابراهيمي) دا يادونه هم وکړه چې همکار يې دا دنده لري چې د نوي اداري له جوړېدو سره د نړۍ په هرګوټ کې کدرونه وپېژني او را يې ولي چې د ځانګړو امتيازاتو په بدل کې افغانستان ته راشي ...، چې کله مېلمانه رخصت شول د پېرصاحب له زوی نه مې

وپوښتل چې دغه سړی خو افغان ښکارېده ،دا څوک و ؟ هغه په ځواب کې راته وویل چې دا د اخضر الابراهیمي همکار ډاکټر اشرف غني احمدزی و.»۲۵۲ / ۱۵۶ د غني - ابراهیمي او نورو افغان توکمه امریکایانو او بهرنیو استخباراتي شبکو له لوري په لویدیځ او پاکستان کې غوره شوي افغانان د کرزي په اداره کې سترستر منصبونه لرل او د غني په واکمنۍ کې همدا کسان د واکمنۍ اصلي کړۍ وې چې افغانانو دوی ته ټامیان ویل. زیاترو یې مخکې د بهرنیو انجوګانو او د م ، م اړونده بنسټونو کې کار کاوه.

د انګریزانو په پوځ کې هغه پراشوتي پوځي ته ویل کېده چې د هوا له لارې د Tommy) (ټامي - جګړې لیکې ته استول کېده ، دا چې جګړه به تر ډېره پلې عسکرو په مخ وړله، دوی ته په جګړه کې اړتیا نه پیښیده ، نو له دې امله دوی ته ټامیان یعنې هغه کسان چې ځمکه نلري ویل کېدل . وروسته دا کلمه د پوځیانو په لیکو کې د ډارن، لټ، نازدانه او ښځونکي د پاره استعمالیده. د امریکایي اشغال پر مهال هغو دوه پاسپورته افغانانو ته ټامیان ویل کېدل چې له بهر څخه راغلي او په لوړو مقامونو ګومارل شوي وو. د دوی کورنۍ بهر ژوند کاوه او کله به چې له دندې ګوښه شول ببرته بهر ته تلل .
ب – د ناین اېلېون د پیښې وروسته د امریکا څارګر په پاکستان او افغانستان کې خورا فعال شول تر څو جهادي قوماندانان او د جهادي ډلو پلویان د طالبانو خلاف جګړې ته وهڅوي.لکه څرنګه چې شمال ټلواله په پنجشېر ، بدخشان او د تخار په یوه برخه واکمنه وه د امریکایانو اصلي موخه همدا مزدوره ټلواله وه . امریکایانو نه یوازې شمال تلواله د اسلامي امارت خلاف جګړې ته چمتو کوله بلکې په پښتون توکمه سیاستوالو او جهادي قوماندانانو یې هم پانګه اچولې وه ترڅو پښتني قبیلې هم د طالبانو په وړاندې وجنګوي. پدې اړه رابرټ ال ګرینیر په پاکستان کې د سي آی ای سیمه ئیزمشر په خپل کتاب کې راوړي چې د طالبانو خلاف یې د پښتني قبیلو چمتو کول د سپتمبر د یوولسمې پېښې یونیم کال مخکې پیل کړي وو.« د ګېرې شیرون د کتاب په حواله حامد کرزی په پښتنو کې لومړنۍ څېره وه چې د طالبانو پرضد د امریکا د دولت سره ملګری شو. نوموړی د سپتمبر د یوولسمې نېټې څخه څو ورځې وروسته په اسلام آباد کې د سي آی ای له مامورینو سره وکتل .» ۲۵۳ امریکایانو د افغانستان د نیولو او یا په افغانستان کې د خپل پوځي او استخباراتي شتون په موخه راز راز نقشې لرلې چې اصلي نقشه یې د افغانستان تجزیه وه . دې موخې ته د رسېدو په خاطر یې هڅې پدې را وګرزولې چې له طالبانو سره یوه معامله وکړي. پدې موخه یې هم د طالبانو د مخورو سره لیدنې کتنې درلودلې او هم یې د پاکستان دوه پلاوي یو د آی اس آی د مشر جنرال محمود ترمشرۍ لاندې او بل د پوځیانو اوعلماوو ګډ پلاوي کندهار ته استوي ترڅو ملاعمرمجاهد وهڅوي د امریکایانو سره معامله وکړي خو هغه ورسره موافقه نه ده کړې . پدې اړه ویل کېږي چې امریکایانو غوښتل د دریو مسالو څخه پر یوې د طالبانو د امیر سره معامله وکړي .

لومړی - اسامه او ملګري یې امریکایانو ته وسپاري .

دوهم - د واخان ستراتېژیکه سیمه د امریکایانو په واک کې کېږدي .

دریم - د کندهار شاوخوا څو ولایتونو کې طالبان واک و چلوي او نورې سیمې د هغوی مزدورانو ته پرېږدي.

د ناین ایلېون وروسته جورج بوش په چین کې د روسیې ولسمشر پوتین سره وکتل او هغه ته یې د تور او سپین په نامه افغانستان د ویش وړاندیز وکړ .پوتین د توراو سپین معنی تري پوښتلې وه .بوش ورته ویلي وو سپین افغانستان به د سالنګ شمالي برخه وي چې هلته به ستاسې پلویان لږه کې (شمال

ټلواله) واکمنه وي هلته به پرمختګ او تمدن روان وي. په تور افغانستان کې به طالبان واکمن وي ،هلته به جګړه وي.پدې اړه د تاجکستان ولسمشر امام علي رحمان په کابل کې کرزي ته چې په هغه مجلس کې مارشال فهیم او داودزي شتون درلود داسي ویلي ووو:« پوتین د شانګهای ترغوندې وروسته سملاسي تاجکستان ته راغی او زما څخه یې هیله وکړه چې د استاد رباني په شمول د شمال ټلوالې مشران ورته راوغواړم .ما هغه وخت استاد رباني را ونه غوښت ،خو فهیم خان او نور مشران مې ملاقات ته راوبلل ،سره لدې چې استاد رباني له ما څخه په ټینګه هیله وکړه چې له پوتین سره یې د ملاقات زمینه برابره کړم ،خو ما دا کار ونکړ، استاد رباني په همدې خبره له ماڅخه خفه دی...، پوتین ، فهیم او نورو ته د بوش پیغام ورساوه او د خپل هر ډول مستقیمې او نا مستقیمې مرستې ډاډ یې ورکړ، فهیم ورته یو موټی شګه لاس کې ونیوله ویې ویل :دې ته مورږ ریګ وایو ،دې ته هلمند کې شګه وایي دا یوه مانا لري ،ټول افغانستان یو دی.» ۲۵۴ /۵۵۸-۵۵۷ د افغانستان د تجزیې په اړه یو طالب مشر وایي :« زمورږ د حکومت وروستۍ ورځې وې ، مورږ تر ډېر فشار لاندې وو، په شمال کې پر طالبانو بریدونه روان وو او هغه سیمې مو له لاسه ورکولې. دغه مهال د آی اس آی مشر جنرال محمود ما ته احوال را کړ چې د یوه مهم ملاقات لپاره کوټې ته د ده لیدو ته ورشم.زما کاري ساحه داسي نه وه چې له هغه سره دې سر اوکار ولرم .په هرصورت د ملامحمد عمرمجاهد له اجازې وروسته هلته ورغلم.له جنرال محمود سره د لیدو پر مهال نومورې د افغانستان یوه لویه نقشه پرمېز وغوړوله او درې قلمونه یې چې ښې ښې رنګونه یې درلودل را واخېستل د نقشې پرمخ یې درې دایرې وکښلې .وې ویل چې مورږ له امریکایانو سره هوکړې ته رسېدلي یو نور ستاسو حکومت ختم دی ،خو تاسو کولای شئ چې په کندهار او شاوخوا سیمو کې پاتې شئ او حکومت وکړئ.نورې سیمې به د نورو کسانو په لاس کې وي.ما ونه منله ورته ومې ویل چې له ملامحمدعمر نه هدایت اخلم.کله مې چې په کندهار کې نومورې(ملاعمر) ته دغه کیسه وکړه هغه دا معامله رد کړه، کلونه تېر شول او ما یوه دوره زندان هم تېرکړی و.یوه ورځ په یوه بهرني هېواد کې په یوه غونډه کې یو بهرنی ماته را نږدې شو وې ویل چې زه یو امریکایي یم ،زه تا پېژنم خو ته مې نه پېژنې ،هغه ورځ دې چې په کوټه کې له جنرال محمود سره لیدنه وه او نومورې یو وړاندیز درته درلود چې تا ونه مانه .په هغه ورځ زما او ستا ترمنځ یوازې یو دېوال درېدلی و،که تا وړاندیز منلی وای زه د څنګ له اطاق نه راتلم او هغه هوکړې ته مې رسمیت ورکاوه.» ۲۵۲/ ۱۵۴- ۱۵۵ دا چې بوش پوتین ته وایي چې په جنوب کې به جګړې وي ، د دوو حالتونو څخه به یې یو وي .لومړی دا چې امریکایانو غوښتل په سویلي افغانستان کې داسي تګلاره عملي کړي چې هلته جګړه دوام ومومي او د دې برخې اوسیدونکي چې غوڅ اکثریت یې پښتانه دي د دې جګړو د سون توکې شي او دا قوم د ځمکې له سره ورک شي. دوهم لامل یې دا دی چې بوش پدې ښه پوهېده چې پښتانه د پردیو غلامي نه مني او د اشغالګرو په وړاندې به تر وروستي پښتونه جنګېږي چې ښکه شکه د جګړې پر مهال د تمدن نښې نښانې له منځه ځي ښوونځي او مدرسې بندېږي چې دا د تورتم یا تور افغانستان معنی لري . دا هم ویل کېږي چې پاکستان په لاندې درېو شرطونو د افغانستان په نیولو کې مرستې ته چمتو شو :

الف- په افغانستان کې د ځواکمن پوځ د جوړېدو مخنیوی.

ب- د افغانستان د صنعتي کېدو مخنیوی.

ج- د افغان دولت له لورې د دیورند د فرضي کرښې منل.

په افغانستان کې د امريکا پوځي شتون يا شل کلن نيواک هم وښودل چې د پاکستان غوښتنې منل شوي دي. د اشغال تر پايه امريکايانو افغان پوځ په پر مختللي پوځي تخنيک او تجهيزاتو لکه جيت الوتکو ، اوږدمزل توغندیو او توپونو ، د دافع هوا او رادارسيستم سمبال نکړ. د اشغال په شلو کلونو کې د افغانستان د صنعتي کولو په موخه ګامونه اوچت نشول. په کربنه اغزن تار وغزول شو او د پاکستان له لوري په پوله تحکيمات جوړ شول چې دا د فرضي کربنې منل وو. هېره دې نه وي چې د شمال ټلوالي مخور او پلويان د امريکا خيالونو ته په کتو سره د سپتمبر د يوولسمې پېښې وروسته فعال شول چې د طالبانو په رانسکورولو کې د امريکايانو په چوپړکې د خپل هېواد په نيولو کې مرسته وکړي.د پېښې څلور ورځې وروسته عبدالرشيد دوستم د سپتمبر په پنځلسمه او برهان الدين رباني په شپاړلسمه د بې بې سي سره په مرکو کې د طالبانو په ځپلو کې د همکارۍ چمتووالی وښود او د سپتمبر په نولسمه محمد يونس قانوني د امريکا ولسمشر ته ليک واستاوه چې منځپانګه يې د طالبانو د راپرزولو په موخه د امريکايي ځواکونو سره په ګډو پوځي عملياتو څرخېده.دلته د شمال ټلوالي د مشرانو ماهيت څرګندېږي چې واک ته د رسېدو په موخه د خپل هېواد پلورنې ته هم چمتو دي .وروسته لدې چې امريکايانو وطنپلورنکي و موندل « د سپتمبر په شپږويشتمه د زامې ماتوونکې په نامه دوولس کسيز پوځي ټيم افغانستان ته واستاوه، د هغوی سره يوازې يوچرمي دپلومات بکس وو چې دری ميليونه ډالر پکې وو.» ۲۵۵ د زامې ماتوونکې ډله د ګېرې شيرون په مشرۍ د ازبکستان څخه په چورلکه کې پنجشېر کې کته شوله. شېرون لومړی د نظار د شورا د استخباراتو د مشر عارف سروري سره وکتل . سروري د امريکايانو سره د هر راز همکارۍ ډاډ ورکړ. امريکايي څارګرو يوه ورځ وروسته د سپتمبر په اووه ويشتمه د قسيم فهيم سره د پنجشېر په بازارک کې وکتل .فهيم هم د همکارۍ ټټر وواهه او دا يې هم ورسره ومنل چې د کابل د شمال جبهې قوماندان ته به قوماندہ ورکړي چې د سي آی ای له ټيم سره همکاري وکړي. يوه ورځ وروسته شېرون او ملګرو يې د عبدالرب رسول سياف سره په ګلبهار کې ګوري.شېرون ليکي چې سياف ظاهراً داسې ښکارېده لکه آيت الله خميني ، خو په عمل کې د امريکا دښمن نه بلکې دوست وو. شېرون د عبدالله سره ملاقات وکړ.پدې کتنه کې عبدالله امريکايانو ته ويلي چې فهيم يوازې پوځي مشر دی او سياسي واک له ده سره دی او دی چمتو دی له امريکايانو سره په سياسي برخه کې همکاري وکړي. پدې ليدنو کتنو کې امريکايانو يادوکسانو ته د ډالرو بستې ورکړې چې د عبدالله برخه د ټولو څخه زياته وه .په پاکستان کې د سي آی ای مشر ليکي چې پر افغانستان د برېد څو ورځې وروسته يې په کويټه کې د ګل آغا شيرزي او د هغه له وراره يوسف پښتون سره وکتل .هغوی له موږ وغوښتل چې وسلې او امکانات ورته برابر کړو.لدې وروسته ګل آغا شېرزی، يوسف پښتون ، اکرم خاکرېزوال او خالد پښتون د سي آی ای په ملاتړ د جګړې لپاره چمتووالی ونيو. شيرزي او يوسف پښتون د اکتوبر په نه ويشتمه په اسلام آباد کې د امريکايانو له عمومي قوماندان جنرال ټامي فرانکس سره وکتل .وروسته لدې د دوی لپاره له پاکستان څخه وسلې برابرېږي او د سپين بولدک له لارې افغانستان ته واوښتل.همدارنګه امريکايي څارګر د نورو وطنپلورونکو(عبدالرشيد دوستم ، عطامحمد نور، حاجی محمدمحقق ،مصطفی کاظمي ، سيدحسين انوري، اسمعيل خان، ډاکټر ابراهيم غوري او قوماندان احمدخان مرغابي) سره ګوري او د طالبانو خلاف يې جګړې ته هڅوي او دوی د همکارۍ ډاډ ورکوي. بېله شکه دوی ته هم د ډالرو بنډلونه ورکړل شوي دي. کله چې د سپينې مانۍ چارواکي ډاډمن شول چې د افغانستان د نيولو لپاره افغان خدايي خدمتګاران لږ نه دي او هغوی د امريکايانو سره ګډ د طالبانو په ځپلو کې همکاري کوي په افغانستان کې د پوځي عملياتو د سمبالولو په موخه خپل لوړپوړي جنرالان او افسران د جنرال ټامي فرانکس په مشرۍ سيمې ته استوي.لومړی هغوی په اسلام آباد کې د پاکستان له

ولسمشر جنرال پرويز مشرف سره وکتل او بيا بله ورځ تاجکستان ته ولاړل .د تاجکستان د جمهور رييس امام علي رحمانوف سره د کتنې وروسته د شمال ټلوالې د مشرانو عبدالرشيد دوستم ، محمدکريم خليلي ، اسماعيل خان او محمدقسيم فهيم سره د جنرال تامی فرانکس په الوتکه کې ګوري او پرېکړه کېږي چې د طالبانو په وړاندې به هغوی د ځمکنيو قواوو قوماندانان وي، د اور ځواک به د امريکې اوعسکر به د شمال ټلوالې وي.پدې ډول د شمال ټلوالې مشرانو د امريکايانو د پلي ځواک د قوماندانانو په توګه د طالبانو خلاف د خپل هېواد په نيولو کې د مرستې ژمنه وکړله .
يو شمېر افغانان وايي که امارت اسامه امريکايانو ته سپارلی وای امريکايانو پر افغانستان يرغل نه کاوه چې دا ډول ليدلوری په بشپړ ډول ناسم دی . که طالبانو اسامه سپارلی هم وای امريکا بيا هم پلمه لټوله چې پر افغانستان يرغل وکړي او دا مهمه جيوپولتيکه او ستراتيژيکه سيمه ترخپلې ولکې لاندې راولي چې ښه بېلګه يې د ملا عمر د ويانډ لاندې ليکنه ده : «په ۱۹۹۹ز کال کې طالبانو اعلان کړل چې اسامه له افغانستان نه وتلی دی .د امريکا د بهرنيو چارو وزارت ويانډ جېمز رابن وويل که اسامه له افغانستان نه ولاړ هم شي ، د طالبانو په اړه زمونږ په ټګلاره کې به بدلون رانشي. » ۲۱۹ /۲۴۹

ويل کېږي چې پاکستان امريکي ته د طالبانو د ځپلو په موخه خپل دوه هوايي ډګرونه د درېو ميلياردو ډالرو په بدل کې په اجاره ورکړل خو شمال ټلوالې ټول هېواد په ۷۰ ميليون ډالرو خرڅ کړ. امريکايانو چې په ارزانه بيه وطنپلورونکي وموندل د اکتوبر په اوومه (تلې پنځلسمه) کابل ، کندهار، هرات ، کندز او نور ښارونه د کروز توغنديو اوهوايي بمباريو هدف وګرزول .دا بريدونه يې د ترهګرۍ پرضد جګړه وبلله او دا پوځي عمليات يې" د آزادۍ اوږد مهال عمليات " ونومول . پرافغانستان د برېد وروسته امريکايانو حامد کرزی په ارزګان کې ښکته کړ او عبدالحق د پاکستان له لارې افغانستان نه ننوزي طالبان هغه په لوګر کې نيسي او چانواري کوي يې. د يادولو وړ برېښي چې د سپتمبر په درويشتمه عربي اماراتو او په ځلېرويشتمه سعودي د طالبانو سره ديپلوماتيکې اړيکې وشلولې خو پاکستان د اسلامي امارت سره خپل سياسي تعلقات ونشلول.د امريکا - انګريز بمباريو د پيل په لومړيو کې داودجنبش د بی بی سي خبريال د اسلامي امارت اميرالمومنين ملامحمدعمر سره مرکه وکړه چې يوه برخه يې دلته وړاندې کېږي. خبريال : تاسې د امريکا د برېد په اړه څه غبرګون لرئ؟ ملاعمر د مقاومت خبره کوي اودا هم وايي :« تاسې يې منئ يا نه خو دا واورئ چې امريکا به د لېست له سره و د لېست و پای ته رائي." جنبش: تاسې څه نويو وسلو بند وبست کړی څه بلا؟ ملاعمر: دا د وسلو خبره نه ده مورږ دا ميدان په الهي نصرت ګټو.» د امريکايي- انګريزي هوايي بريدونو او د شمال ټلوالې د ځمکنيو بريدونو له امله طالبانو يو په بل پسې ولايتونه او ښارونه له لاسه ورکول او د امارت ړنګېدل يقيني کېدل چې داود جنبش د ملامحمدعمرسره بله مرکه وکړه چې دا مرکه د ملاعمر وروستۍ مرکه ده.خبريال تري پوښتي.پدې وروستيو څو ورځو کې د ډېرو ولايتونو کنټرول ستاسې له لاسونو څخه ووت ، تاسې بيا هم هيله من ياست چې همدغه پوځي برياوې به بيا تر لاسه کړئ؟ ملاعمر په ځواب کې وايي :« مورږ امېدوار يو لکه څرنګه مو چې اوس دغه تحول وليد، لږ وخت بعد به بيا دا بل تحول همداسې وينئ.» که د انګلوساکسون اشغال په وړاندې د افغان ولس مقاومت ته وکتل شي وليدل شول چې د ملامحمد عمر مجاهد وړاندوېينه سمه را وختله د اوولسو کلونو وروسته تحول راغی او امريکايان اړشول د طالبانو سره په دوحه کې د سولې رسمي خبرې پيل کړي . د څه کم شلو کلونو وروسته د ۲۰۲۱ کال د اګست په پنځلسمه په افغانستان کې بل ستر تحول راغی، د امريکايي اشغال لاندې واکمنۍ نسکوره شوله او د ملامحمد عمر پلويان بيا په کابل واکمن شول او اشغالګر د اګست په يودېرشمه له افغانستان څخه په بشپړ ډول ووتل. د ناټويي اشغال په وړاندې د طالبانو جهاد يو ځل بيا وښودل چې په جګړه کې بری د هغه

اړخ نصيب کېږي چې د جګړې انګېزه او په الهی نصرت باور ولري .
کله چې د۲۰۰۱ کال د نوامبرپه میاشت کې د هېواد ګڼ شمېر ولایتونه او په هغو کې پلازمېینه کابل هم د طالبانو له لاسه ووتله او یوازې په کندهار طالبان واکمن وو د اسلامي امارت مشر امیر المومنین ملامحمد عمر دې پایلې ته ورسېد چې نور یې جنګیالي د مقاومت جوګه نه دي او کندهار باید تخلیه کړي امریکایانو ته په غږیز پیغام کې وایي: « تاسو فکرمه کوئ چې د ښارونو په سقوط سره به ستاسي په مقابل کې افغانان تسلیم او له مقاومته لاس پر سر شي ،بلکې هغوی به له تاسو سره د مقاومت په خاطر غرونو ته خېږي او له هغه ځایه به ستاسي پرخلاف خپل جهاد ته دوام ورکوي.» ۲۵۶ د کندهار د تخلیې مخکې « ملامحمد عمر د یوه سوداګر په کور کې طالب مخور رابولي او ورته وایي راتلونکی ګام به څه وي؟ خاموشي وه ، ټول وېرې په سراخېستي وو، نه د جګړې د دوام وس و او نه هم د خپل امیر مقابل کې د دې احساس اظهار.بالاخره یو تن جرأت کوي ، سکوت ماتوي او وایي چې اوس د نړۍ مقابل کې مقابله ګرانه ده. ډېرې غړي په سکوت سره له دغه نظره د تائید اظهار کوي. ملاعمر وایي : اوس د امارت مشر زه نه ملاعبید دی ټول پوه سواست؟ څوک خو اعتراض نلري ؟ ټول د تائید په پار خاموش وو. ملا محمدعمر کلاشنکوف په لاس ، څادر په اوږه اچوي او همداسي د خدای په امانۍ پرته له خپلو باوري ساتونکو سره له کوټې وځي." ۲۵۷ پدې هکله د شپېګل آلماني مجله کې راغلي چې ملاعمر خپلو ملګرو ته وایي:« زه پوهېږم چې زما واک ، زما پوزیشن ، زما کورنۍ له ګوابښ سره مخ دي ، خو زه دې ته تیار یم چې ځان قربان کړم.زه نه غواړم چې د یوه نامسلمان ملګرۍ شم ځکه زما د ایمان ، عقیدې او زما د مذهب مخالفان دي ، زه پدې ویاړم چې ځان قربان کړم او تاسي هم داسي وکړئ.لدې خبرو څخه وروسته په یوه موټرسایکل سپورشو او له کندهاره احتمالاً د پاکستان په لور ولاړو.» ۲۵۸ د ملاعمر د تللو په اړه لکه څرنګه چې شپېګل او ډېرې پدې اند دي چې هغه پاکستان ته ولاړ خو (ببتی تم) یوه هالنديۍ ژېړونکي د ملاعمر له شخصي ساتونکي ملاجبارعمري سره مرکې تر سره کړې دي او پدې هکله یې د(ملاعمر پټ ژوند) په نامه کتاب لیکلی پدې باور ده چې ملامحمدعمر په افغانستان کې د ژوند تر پایه اوسېده او خپل جنګیالي یې د اشغال ضد رهبري کول تردې چې زیاته موده هغه په زابل کې د (وولورین) په نامه امریکایي پوځي ادې په پنځه کیلومترۍ کې اوسېده. د انګلوساکسون خونړۍ یرغل او د افغانستان د اشغال په وړاندې چې د طالبانو د جنګیالیو د ډله ئیزو وژنو په ملکي بنسټونو حتی روغتونونو، مدرسو ، جنازو ، ودونو او جوماتونو د بمباریو سره مل وې کوم دولت او ملګروملتو منفي غبرګون ونښود. البته اسلامي کنفرانس غونډه راوبلله د ترهګرۍ ضد مبارزه یعني د افغانستان اشغال یې تائید خو نورو اسلامي هېوادونو ته یې خپریدنه معقول کار ونه ګانه. په جهادي مشرانو کې حکمتیار، مجددي ، خالص او محمدي پر افغانستان د احتمالي برید سره مخالفت وښود خو د یرغل وروسته یوازې حکمتیار او خالص د اشغال ضد دریځ غوره کړ. د حکمتیار ځېنو ملګرو د اشغال لاندې حکومت کې لکه مجددي او ګیلاني کار ته دوام ورکړ او پخپله حکمتیار د۲۰۱۶ کال په لومړیو کې د دولت سره د سولې ټرون لاسلیک کړ او په شاندارو مراسمو سره کابل ته راغی. طالبان د دوو میاشتو مقاومت وروسته د دسمبر په اوومه نیټه د کندهار څخه هم ووتل او پدې توګه د طالبانو پنځه کلنې واکمنۍ ته د پای ټکی کېښودل شو .البته چې په کابل د نوامبر په دیارلسمه نیټه شمال ټلواله واکمنه شوې وه او برهان الدین رباني د دوهم ځل لپاره د ارګ په تخت کېښول شو.

د بن ناولی کنفرانس

د انګلوساکسوني اشغالګرو له لوري پر افغانستان د خونړي يرغل په وړاندې د ملګروملتو سازمان چوپه خوله پاتې شو ، يوازې د دې مؤسسې مشر کوفي عنان د يرغل وروسته په ژنېو کې وويل " بايد ډېر ژر دغه پوځي يرغل پای ته ورسي ،د افغانستان د خلکوملي ارادې ته په درناوي سره دې د دغه هېواد استقلال خوندي وساتل شي." خو کوفي عنان د م ، م د سازمان د مشر په توګه دا مکلفيت درلود چې د دې مؤسسې بېړنۍ غونډه راوبولي او د خورا مهمې نړيوالې مسألې چې د يوه هېواد د خلکو برخليک ورسره تړلی دی بحث وکړي او د بشرد حقوقو د نړيوالې اعلاميې څخه چې هر ملت پخپله خپل برخليک وټاکي دفاع وکړي. دې سازمان نه يوازې دا کار ونکړ بلکې د يرغل د څه د پاسه يوې مياشتې وروسته د دې سازمان د امنيت شورا د افغانستان په اړه ۱۳۷۸ لمبر پرېکړه ليک صادرکړ چې دا موسسه به په افغانستان کې اساسي رول لوبوي. دلته له ورايه ښکاري چې دا سازمان د نړۍ د سوپرځواک يا په بله وينا د انګلوساکسوني اشغالګرو په چوپړ کې دريږي .پرافغانستان د پوځي يرغل وروسته د افغانستان لپاره ددې سازمان ځانګړی استازی اخترالابراهيمي د افغانستان د راتلونکې په اړه لاندې پنځه فقره ای طرحه جوړه اوهغه يې د م،م د امنيت شورا ته وړاندې کړله:

۱- ملګري ملتونه دې ژر د شمال ټلوالې او د افغاني ټولنې د استازو په توګه د نورو افغان سياستوالو په ګډون يوه غونډه راوبولي چې د "سياسي لېږد پراو " پر محور بحث وکړي.

۲-پدې غونډه کې دې يوه موقتي شورا جوړه شي چې برخه وال يې د افغانستان د ټولو قومونو او د هېواد د هرې برخې استازيتوب وکړي .د دې شورا په مشرۍ کې د داسې يوه څېره وي چې د هېواد د ټولو قومونو،مذهبونو او سيمو د ملي يووالي سمبول وي.

۳- دا شورا به دنده لري چې د "منځ مهاله اداري" جوړښت او کړنلارې پېشنهاد کړي.

۴- د دې وړانديزونو د تائيد لپاره دې بېړنۍ لويه جرګه راوبلل شي.

۵- په پای کې دې دوهمه لويه جرګه د اساسي قانون د تصويب لپاره را وبلل شي چې د يوه کميسيون لخوا تسويد شوې وي.

لکه څرنګه چې د امريکا - انګرېز ځواکونو له لوري پر افغانستان يرغل د ملګروملتو د موسسې د پرېکړې پرته ترسره شو.پردې بنسټ د شلو کلونو په ترڅ کې په افغانستان کې د بهرنيو ځواکونو شتون او پوځي فعاليتونه په هېڅ منطق د ملګرو ملتو او يا د دغه سازمان د امنيت د شورا ماموريت نه دی . د ملګرو ملتونو او يا د امنيت د شورا هېڅ داسې پرېکړه ليک نشته چې په افغانستان يرغل ته يې اجازه ورکړې وي . يرغلګرو خپل يرغل د ملګرو ملتونو د منشور د ۵۱ مادې له مخې له ځان څخه دفاع وبلله. د ځان څخه دفاع امريکا ته دا اجازه ورکوله چې د القاعده شبکې غړي او مشر په افغانستان کې تعقيب کړي نه دا چې د طالبانو واکمني نسکوره او د خپلې خوښې حکومت هلته واک ته ورسوي. د نړۍ وتلې حقوق پوهان د امريکا او ناټو نظامي اشغال او کړنې د نړيوال قانون خلاف ګڼي.د ابراهيمي د طرحې له مخې د امريکايي مقامونو د ارادې او د ملګرو ملتو ترنظارت لاندې د نوامبر په اووه ويشتمه د جرمني د بن په ښار کې د افغانستان په اړه کنفرانس جوړ شو چې لاندې څلور ډلې يې د افغان ولس د استازو په توګه ور بللې وې .

۱- د روم ډله(د ظاهرشاه پلويان) : نولس تنه ،(يوولس رسمي غړي)، د ډلې مشر عبدالستار سيرت.

۲- اسلامي متحده جبهه (شمال ټلواله): شل تنه، (يوولس رسمي غړي)، د ډلې مشر محمديونس قانوني.

۳- د سولې او ملي يووالې ټولنه (د پېښور ډله): اووه تنه، (درى رسمي غړي) ، د ډلې مشر سيدحامد ګيلاني.

۴- د قبرس غورځنګ : لس تنه، (درى تنه رسمي غړي) ، د ډلې مشرهمايون جرير .

سربيره پردې ملګروملتو د مدني ټولنې د فعالانو په نامه د نړۍ له ګوټ ګوټ څخه د اويا تنو شاوخوا افغانان او يوه آلماني (توماس روتيګ)هم يو شمېر افغانان د غونډې ځای "پيټرسبورګ مانۍ " ته راوستلي وو. دې غونډې ته را بلل شوي د مدني ټولنې فعالانو غټه برخه د طالبانو وروسته واکمنۍ کې مهمو څوکيو ته ورسېدل. د غونډې برخه والو چې د رايو ورکولو او پريکړې حق يې در لود د روم د ډلې پرته چې اکثريت يې عمرخوړلي تکنوکراتان وو نور ټول د جنګي ډلو استازي يا په خپله جګړه ماران وو. په غونډه کې د امريکا له لوري څلورو تنو استازو(جيمز دابنز امريکايي ډيپلومات، زلمي خليل زاد، محمداشرف غني ، فاطمه ضيايي) اوهمداراز د انګلستان ، آلمان ، ايران او پاکستان استازو ګډون درلود. که څه هم د غونډې رسمي نوم "د افغانستان لپاره د ملګرو ملتونو خبرې اترې "اېښودل شوی وو خو د م ،م د استازو سربيره د پنځو دولتونو د استازو شتون ښيي چې هغوی ته دا حق ورکړل شوی وو چې د افغانستان د برخليک د ټاکلو واک ولري. هېره دې نه وي چې دې غونډې پر ځای پيټرسبورګ مانۍ کې د نورو دولتونو او په هغو کې د روسيې او هند استازو هم شتون درلود او د شمال تلوالې د ډلې مشر محمد يونس قانوني د هغوی سره په اړيکو کې وو. ددې غونډې برخه وال عبدالکريم خرم په کنفرانس کې د دوو افغاني الاصله امريکايانو د نفوذ په اړه ليکي:"د افغانانو په منځ کې ډاکتر زلمی خليل زاد او اشرف غني احمدزی داسې کسان وو چې اغېزاو نفوذ يې له لرې ښکارېدو. هغوی د اغېزناکو بهرنيانو يانې امريکا او ملګروملتونو په رازونو کې شريک وو.دوی د پروژې جوړونکو سره همکار وو. " عجيبه دا ده چې خرم غونډې ته د پروژې په سترګه ګوري هغه پروژه چې پردیو را پنځولې ده . د افغانستان شل کلن اشغال هم وښودل چې غني او خليل زاد د بن د پروژې مرکزي لوبغاړي پاتې شوي دي. د غونډې مشري د روم د ډلې مشر عبدالستار سيرت درلودله خو د پردې ترشا د غونډې لارښوونه امريکايي ډيپلومات جيمز دابنز کوله. په غونډه کې حامدکرزی نه وو او هغه ګواکې د ارزګان ولايت څخه د ټلفون له لارې په پښتو او دري ژبو شپږ دقيقه ای وينا واورولە او د لنډمهال حکومت او لويې جرګې په جوړولو يې ټينګار درلود. د کنفرانس له بهير او د کنفرانس د خينو برخه والو له څرګندونو څخه ښکاري چې د غونډې پرېکړې او سندونه له مخکې چمتو شوي وو او د غونډې برخه وال مجبور وو هغه لاسليک کړي او د برخه والو غوښتنو ته ارزښت نه ورکول کېده .د ساري په توګه حاجي عبدالقدير غونډه پدې نامه تحريم کړه چې ويناوې په پښتو نه ژباړل کېدې. په کنفرانس کې يوه تن هم په پشتو وينا نه ده کړې او حامدګيلاني په انګريزي ژبه وينا کړې وه . عبدالله وردګ د بي بي سي سره په مرکه کې وويل: " چا ته د خبرو اجازه نه وه .سهار په شپږو بجو يې له خوبه راپاڅولو ، اسناد يې په استازو لاسليک کړل خو ما سندونه لاسليک نکړل ." همدا رنګه د کنفرانس رييس سيرت د امريکا څخه د خپرېدونکي (آريانا تلويزيون) سره څه موده وروسته په مرکه کې وايي :"د دغه کنفرانس لارښوونه يوه امريکايي جنرال کوله اوهلته ما او د ملګروملتونو استازي هېڅ واک نه درلود.هرڅه له پخوا جوړ او پرمړ لاسليک شول. " د سيرت بې خبرې پدې کې ده چې نومورې امريکايي ډيپلومات جنرال ګڼي. د کنفرانس بل برخه وال خرم پدې اړه چې هرڅه مخکې له مخکې چمتو شوي وو ليکي : "مور لا د قبرس ګروپ په دفتر کې وو چې د دې ګروپ مشر همايون جرير ساه نيولی له يوه بل مجلس نه راغی .ګومان کوم چې د ايران له پلاوي سره يې ليدلې وو.نومورې چې اطاق ته راننوت مور ټولو ته يې په خطاب کې وويل : مور هسې کنفرانس ته درومو، هرڅه مخکې ټاکل شوي او پرېکړه شوي ده. تري ومې پوښتل څه ډول؟ ويل يې : دا پرېکړه شوې چې حامدکرزی به د نوې اداري د رييس په توګه ټاکل کېږي." ۲۵۲/ ۱۵۹- ۱۶۰ ياد کسان په دا ډول څرګندونو سره نشي کولی د خلکو او هېواد په وړاندې له مسئوليت څخه ځان خلاص او يا ځانته برآت ورکړي.د کنفرانس ټولو برخه والو د خپلو خلکو په وړاندې څرګنده جفا

کړي ده.هغوی نه يوازې اشغال ته سرونه ټيټ کړي دي بلکې داسې سندونه يې هم لاسليک کړي چې د افغان ولس ملي يووالی يې سخت زيانمن کړ . د بن د کنفرانس د رابللو اصلي موخه د طالبانو وروسته حکومت جوړول وو. دا غونډه پداسې شرايطو کې رابلل شوې وه چې امريکايي الوتکو د طالبانو د ځپلو په موخه پرله پسې بمبارۍ کولې او زر کيلويي بمونه يې د افغانستان په ګوټ ګوټ غورزول او د شمال تلوالي مليشو طالب جنګيالي قصابي کول. د کنفرانس را بلونکو(پردیو) برخه وال قانع کړي يا اړ ايستلی وو چې د راتلونکې حکومت مشر د روم اړونده ډلې څخه وي او يا د هغو له خوا وړاندې شي. دې ډلې دری تنه(عبدالستار سيرت ، حامدکرزی ، هدايت امين ارسلا) د حکومت مشرۍ ته کانديد کړل . د دې ډلې د رايو څخه څرګنده شوله چې سيرت د دوو نورو په پرتله زياتې رايې ګټلې وې خو سره لدې حامدکرزی د راتلونکي حکومت د مشر په توګه وټاکل شو." نور ګروپونه د ښاغلي سيرت په منلو کې زړه نازړه وو . ښاغلي قانوني ټينګار کاوه چې د حکومت مشر بايد پښتون وي له دې پرته د افغانستان ستونزه د حل لاره نلري."۲۵۲/ ۱۶۶ دا چې ولې کرزی د حکومت د مشر په توګه وټپل شو ابراهيمي په يوه مرکه کې وايي:" حامد کرزی د افغانستان د مشرتابه لپاره يو مناسب سړی وو.دا نظر په پښتنو، شمال ټلوالي ، پاکستانی او ايراني مقامونو کې هم وو...، د هرچا سره يو لست وو ، خو کرزی د ټولو لپاره د منلو وړ وو او په همدې دليل يې هغه وټاکلو..." د منځمهاله حکومت د مشر د ټپلو وروسته د حکومت غړي هم تثبيت شول او شمال ټلوالي ته پکې غوښينه برخه ورکړل شوه ، هغه ډلې چې په ۱۹۹۲ کال کې د م،م د سولې د پروګرام د شنډولو مخينه لرله. ښپله کومه شکه په راتلونکې حکومت کې د غوښينې برخې ورکول لدې کبله دي چې د افغانستان په اشغال کې يې د امريکا - انګرېز سره په خپله خوښه ملګرتيا کړې وه. دا بيا ښيي چې د کنفرانس واک د امريکا سره وو. دې ډلې ته د ۲۹ لوړو څوکيو څخه اتلس ورکړل شوې چې په هغو کې کليدي وزارتونه (دفاع ، کورنيو چارو، بهرنيو چارو او ملي امنيت) شامل وو.د راتلونکې حکومت دا ډول ترکيب چې د جګړه مارانو او پښتني ضد تلوالي تله پکې خورا درنه وه د يوه ژمن او خادم حکومت شتون يې تر پوښتنې لاندې راوړ . کنفرانس جګړه مارانو ته چې خپل ځواک په خپل توکم ، قوم ، طايفه او قبيله کې لټوي ښپله شکه دا ډول حکومت اېديال او د منلو وړ وو خو د خليل زاد، اشرف غني او عبدالستار سيرت په شان تکنوکراتانو او د لويديځ د ژوند سره آشنا کسانو څرنګه ځانته اجازه ورکړه چې په يوويشتمه پېړۍ کې په قومي بنيادونو ولاړ د جګړه مارانو يو حکومت جوړکړي.دلته وينو چې پردیو څرنګه لوښدلي د علومو ډاکتران او پروفيسران غونډې ته غوره کړي وو چې د پردیو هرځه ومني . عبدالکريم خرم ليکي چې کله مې د راتلونکي حکومت " لست ولید جټکه مې وخوړه ...، د ښاغلي احمدزي دفتر ته ورننوتم ...، ورته ومې ويل : ډاکترصاحب دا خو ډېره بده پرېکړه وشوه .د حکومت لپاره ډېر بد ترکيب رامنځته شو، ګواکې د جګړې يوه لوري حکومت جوړ کړی وي .وېره مې دا ده چې له بدمرغيو به و نه ژغورل شو. اشرف غني احمدزي په بړوسه څېره اوغوسه ناک غږ ځواب راکړ : ډېره ښه پرېکړه وشوه ، تردي غوره حکومت نشو کېدای." ۲۵۲ / ۱۶۷-۱۶۸ د بن د غونډې د امريکايي پلاوي مشر جيمز دابنز د ۲۰۲۲ کال د جولای په څوارلسمه د افغانستان انترنشنال ټلويزيون سره په مرکه کې وايي چې « ده د بن د کنفرانس مخکې سيمې ته سفر وکړ او د افغانانو او د سيمې د سياستوالو سره مې وکتل چې د پاکستان د استخباراتو د مشر سربېره ايران ، روسيې ، هند او د شمال تلوالي ځواکمنو کسانو قانوني، عبدالله او فهيم غوښتل چې د طالبانو وروسته حکومت مشر حامدکرزی وي. هغه دا هم وايی چې د بن د غونډې د شمال تلوالي نورو برخوالو غوښتل چې برهان الدين رباني د افغانستان مشر پاتې شي. کرزی د تاجکانو غوراوی وو او شمال تلوالي کرزی واک ته ورسولو. » په مرکه کې دابنز دا هم وايي چې امريکا قطعا نه غوښتل چې څوک د افغانستان مشر شي

دا نو د دابنز ټوکه وه . هغه مهال شمال ټلواله چې په کابل او د هېواد په زياته برخه واکمنه وه غوښتل يې چې لا زيات امتيازات ترلاسه کړي . خليل زاد وايي رباني د نوي حکومت نوملړ استولو ته غاړه نه اېښودله او د ايراني پلاوي د غوښتنې له امله هغه رباني ته تلفون کړی تر څو پر هغه فشار راوړي. د خليلزاد په وينا « له نېکه مرغه يوې امريکايي الوتکې زمورې له خبرو يوه ورځ وروسته په تصادفي توګه د رباني کور ته نږدې راکټ توغولی و، هيڅا ته زيان نه و رسېدلی ، خو رباني پوه شو چې مورې سګنال ور استولی ...» ۲۴۳/ ۱۵۲ خليل زاد دا هم وايي چې« د کنفرانس پر مهال ايراني پلاوي له شمال تلوالې سره ژوره خواخوږي څرګندوله ، کله به چې ايرانيانو فکر کاوه چې مورې شمال تلواله مصلحت ته اړ باسو ، نو د دوی په استازيتوب به يې خبرې کولې.» د" انټرنشنل ديفلېمنت ستدېز "يا د نړيوال پرمختګ درسونه» په يوه خپرونه کې د پې بی اس خبرې آژانس له قوله راغلي دي :"د امريکا د بهرنيو چارو وزير د غونډې پر مخ وړونکو ته ويلې وو د کنفرانس دروازه د هغوی (افغاني پلاوي) پرمخ وتړئ او پرې يې نږدئ چې بهر ولاړ شي، که هغوی (مخکې له هوکړې) خوشې کړو ببرته به يې تنظيمول ستونزمن وي." ۲۵۹غونډه د دسمبر په پنځمه پای ته ورسېدله او طالبان هم دوې ورځې وروسته د کندهارڅخه ووتل او کندهار ته د ګل آغاشيرزي قوتونه ورننوتل. مخکې لدې چې طالبان د کندهار څخه ووځي د طالبانو مشران ملاعبيدالله ، ملا عبدالرزاق ، اخترمحمدآخوند، طيب آغا او... شاولي کوټ ته د حامدکرزي ليدو ته ورغلل او ورته ويې ويل چې د جګړې څخه پدې شرط لاس اخلي چې په کندز کې يې زرګونه اسيران خوشي شي. کرزي ور سره ژمنه وکړه چې اسيران به نه وژل کيږي. خو وليدل شول چې زرګونه طالب اسيران د شمال ټلوالې له لوري چې امريکايي او انګريزي پوځيان او ځارګر ورسره وو په محدودو کانټينرونو کې اچول کيږي چې له کندز څخه مزار ته ولېږدول شي . په کانټرونو کې د هوا د نشتون له امله يې ګڼ شمېرمړه شول او هغه کسان چې ژوندي پاتې وو هغه يې هم په ډزو وويشتل او د ليلې په دښته کې يې په ډله ئيز ډول خښ کړل. همدارنګه امريکايي ـ انګريزي الوتکو پنځه سوه تنه طالب اسيران د مزارشريف په جنګي کلاه کې پدې نامه چې بغاوت يې کړی دی بمبارد او شهيدان کړل. دا ډله طالب اسيران په کندز کې وروسته له هغې چې " د طالبانو استازي ملافضل الله او ملا نوري شمال اتحاد ته وړاندېز وکړچې طالبان چمتو دي خپلې وسلې ملګرو ملتونو يا نړيوالو ځواکونو ته ورکړي، پدې شرط چې دوی ته د خوندي پاتې کېدو ډاډمنې ژمنې ورکړل شي .دوستم ، عطامحمد، محقق اوهمدا شان امريکايان او انګرېزان هلته وو.په پای کې پرېکړه وشوه چې د کندز د مقاومت اسيران وروسته لدې چې بې وسلې کيږي خپلو سيمو ته واستول شي .د القاعدې غړي او نور بهرنيان ملګرو ملتونو ته وسپارل شي. طالبانو د همدغې موافقې له مخې ځانونه وسپارل." ۲۶۰د اسلامي امارت د نسکورېدو وروسته امريکايانو او د هغو افغان مزدورانو چې زياتره يې د شمال تلوالې مخور وو د طالبانو خلاف ځورونو او وژنو ته ملا وتړله په کورونو يې چاپې وهل کېدلې طالبان د هغوی د کورنيو مخکې وژل کېدل او يا بنديان کېدل. تر دې وروسته طالب مشران د خپل امير ملامحمد عمر حکمت ته متوجه کيږي او ببرته د خپل مشر پرمحور را غونديږي او د اشغالګرو خلاف د خپلواکۍ د ګټلو ستونزمنه او ګواښمنه سپيڅلې آزادۍ غوښتونکې جګړه (جهاد) پيلوي.

امريکايانو د خپل خونړي يرغل وروسته کرزی لومړی د ارزګان په سرخاب کې د چورلکو پواسطه کته کړ خو طالبانو په هغه او د هغه سره امريکايانو بريد وکړ او د هغوی څخه يې ۶۰۰ ميله وسله هم ترلاسه کړله . لدې وروسته امريکايانو کرزی پاکستان ته د (جيکب آباد اډې) ته يووړ. له هغه ځايه يې دوه اونۍ تبليغات کول چې ګواکې دی په ارزګان کې دی او بيا يې په دهراووت کې کته کړ او د کندهار شاولیکوټ ته يې ولېږداوه. همدارنګه عبدالحق د دوبۍ څخه لومړی پاکستان او بيا د

ننګرهار له لارې لوګر ته راغی. هغه طالبانو د لوګر په ازره کې ونیو. « امنیه قوماندان د والي په امر عبدالحق کابل ته روان کړ، کابل ښار ته چې غرمه مهال نږدې شول ، له بن ساره (بیني حصار)، قلچه(قلعچه) او شهدای صالحین سره پر عمومي سړک ورته مخ ته د داخله وزارت پیک اپ موټر راغی. د داخله وزارت ، یو تن چارواکی ملا ظاهر ور نه را کوز شو او د امنیه قوماندان موټر یې ودراوه او د ملا محمدعمر یو لیکلی فرمان یې ور ښکاره کړ چې د مشر له خولې په ساده الفاظو لیکل شوي وو : د غه وطن فروش او خاین کابل ته تر رسېدو وړاندې و غځوئ او د کابل ښار یې په وینو مه پلیتوئ . دواړه موټر ببرته شا ته راغبرګ شول او د سنګ نوشتې له عمومي سړک نه چې ریشخور فرقې ته لارتللې ده، پر سړک یې عبدالحق او ډګروال حامد را کوز کړل او سترګې پرې وټرلې ...، دواړه یې په یوه وړه شپله کې وویشتل. ۲۴۹/ ۲۸۷پدې ډول د اشغال اردلي د حاجي قدیر ورور عبدالحق چې د کابل د قوماندان په نامه مشهور وو او د پوځ پخوانی افسر ډګروال حامد خپله سزا ولیدله.

د انګلوساکسوني اشغال زېږنده واکمنۍ تګلارې

شمال تلواله د انګلوساکسوني اشغالګرو پر مټ د ۲۰۰۱ کال د نومبر په دیارلسمه کابل ته ننوتله او پر کابل واکمنه شوله او پدې ډول رباني بیا د ارګ په تخت کښنول شو. رباني ارګ ته په ننوتو سره د اسلامي جمعیت اړونده غړي محمد یونس قانوني ، عبدالله عبدالله ، محمد قسیم فهیم او عارف سروري د ځلورو کلیدي وزارتونو مشران مقرر کړل . د بن د غونډې د پرېکړې له مخې د دسمبر په دوه ویشتمه واک حامد کرزي د لنډمهاله حکومت مشر ته و سپارل شو . پدې ډول د رباني ځلوېښت ورځنۍ دوهمه واکمني هم پای ته ورسېدله. د واک د لېږد په درشل کې رباني " داسې یو فرمان ترتیب کړ چې په یوه فرمان یې ټول مقرراو په یوه فرمان یې ټولو ته ځلورنیم کلن امتیازات ورپه برخه کړل ، د استاد رباني له خوا په دې فرمان کې چې حامدکرزي ته د واک تررسمي انتقال یوازې دوه ـ دری ورځې د مخه صادر او له دولتي رادیو تلویزیون څخه خپور شو، راغلي و ټول هغه اشخاص چې د مقاومت په ځلور نیم کلنه دوره کې له دوی سره پاتې شوي او د طالبانو تر واکمنۍ د مخه په کومو ځایونو کې مقرر وو، پرهمغو ځایونو ببرته مقرر دي ، دولت مکلف دی په یاده موده کې د دوی ټول معاشونه ، ترفیعات او نور حقوق ادا کړي."۲۵۴/ ۱۹۶ د پروفېسور رباني له مغزو راوتلي د دا ډول مسخره فرمان څخه ښکاري چې اشغالګر دا رنګه لوېدلي سیاستوال چې د ملي ګټو په پرتله ورته ګروپي او تنظیمي ګټو لومړیتوب درلود واک ته ورسول. البته چې د رباني په څېر د سیاستوالو شتون د افغانستان د غمیزې په پنځولو او ژورولو کې ټاکونکی رول لوبولی دی. دې جهادي مشر تردې کچې د واک سربېره له مادیاتو سره لېونۍ مینه لرله چې د خپلې لومړۍ واکمنۍ پرمهال« د ۲۰۰۱ کال د جنورۍ په دوهمه د آریانا افغان هوایي شرکت الوتکه د ایران د کسپین هوایي شرکت ته په ځلورنیم لکه ډالرو وپلورله چې اصلي بیه یې درې سوه لکه ډالره وه. هغه د خپلې اصلي بیې نه دوه سوه لکه او شپږ نوي زره ډالره ارزانه خرڅه شوې ده او د خرڅلاو پیسې یې دولتي حساب ته نه دي لېږدول شوې .» ۲۶۱ کله چې د یوه ګوند لارښود او د دولت مشر غل او فاسد وي نو د دې ګوند غړي او دولت مامورین هرو مرو غله او مفسدین را خېږي. د یوه حکومت د مشر تقوای او ژمنتیا تر ډېره بریده د دې حکومت په لوړپوړو اغېز لري . د ثور انقلاب د بري وروسته د والیانو او د معارف مشرانو ته د دولت مشر نورمحمدتره کي د وینا وروسته برخوالو ته د پوښتنې کولو وخت ورکړل شو یوه تن تري پوښتنه وکړه چې په تېرو حکومتونو کې بډې اخېستل

معمول وو او ډېرى ماموران پدې کرغېړن کار عادت شوي دي تاسي ددې منفي پديدې د له منځه وړلو په اړه څه مشوره راکوئ . تره کي يوازې دا ورته وويل: « زويه ! ته يې مه خوره دا بلا ورکېږي.» همدا لامل وو چې په خلقي واکمنۍ کې د رشوت په اړه څه نه ويل کېدل ځکه چې د خلقي حکومت مشر فاسد نه وو.

حامد کرزي ته د واک د لېږد په ورځ زړه بوګنوونکي او عجيبي پېښې وشوې چې د شمال ټلوالې ډروند قومي تعصب او پښتني ضد ماهيت هم ښيي. د واک د لېږد مراسمو ته د هېواد د ګوټ ګوټ څخه قومي مشران را بلل شوي وو. د نظار د شورا د ناسمو رپوټونو له املې د خوست د مخورو او مشرانو کاروان په ستو کندو کې د امريکايانو له لوري بمبارد شو چې پنځه شپېته تنه يې شهيدان او څلوېښت تنه يې ټپيان شول.د پکتيکا استازو ته په لوګر کې وسلوالو ستونزې او خندونه جوړکړل هغوى اړشول بېرته خپلو سيمو ته ستانه شي او د پکتيا مشرانو ته يې پدې نامه چې مراسم پيل شوي دي د مراسمو د ترسره کېدو ځاى ته د ننوتلو اجازه ور نکړه.د يادو سيمو د مخورو سره د دا ډول چلند موخه دا وه چې د نوې واکمنۍ په وړاندې ددې سيمې خلک راوپاروي .له بله پلوه د دې سپک چلند مخينه بايد په تاريخ کې ولټوو .د همدې سيمې ولسونو د حبيب الله کلکاني د واکمنۍ پر مهال د نادرخان ملا ور وتړله او هغه وتوانېد ددې خلکو په ملاتړ د کلکاني د وحشت او بربريت واکمنۍ ته د پاى ټکى کېږدي. د نظارياتو له لوري د دې سيمې د خلکو سره دا ډول سپک چلند او د مشرانو وژنه لدې کبله وشوه چې د کلکاني غچ تري واخلي.

د واک د لېږد وروسته ظاهرأ حامدکرزى د هېواد د ولسمشر په توګه د چارو واګې په لاس کې ونيولې خو هغه د هر لاسپوڅي په څېر د تمثيل لپاره کېنول شوى وو او د واک اصلي مرکز په کابل کې د امريکا سفارت او د واکمنۍ اصلي لوبغاړي يې د شمال ټلوالې مخور وو .دا چې د شمال ټلوالې مخور د واکمنۍ اصلي لوبغاړي وو د حامدکرزي د سلاکار زلمي هېوادمل څخه به يې واورو :" د کرزي صيب د پاچاهۍ لومړي وختونه وو،ما ته يې وويل ، که فهيم خان همدا اوس وغواړي ،نه به په ارګ کې ستا کورتۍ وي او نه به زما قره قلي " يې ښه بېلګه ده .خو بيا هم کرزي په دا ډول بې واکه تمثيلي ولسمشرۍ خوښ وو. کرزى داسې ولسمشر وو چې هم يې بايد د امريکايانو امرونو ته غاړه اېښې واى او هم د شمال ټلوالې د مخورو غوښتنو ته . دا نو ډبل ګودګى وو. البته د هغه ځاى ناستي محمد اشرف غني ورته حالت درلود. سره لدې چې واک د شمال ټلوالې سره وو خو همدې تلوالې بيا هم کرزى او غني داوړه په قومپالنه تورنول او د لږکيو د حقوقو د ترپښو لاندې کېدو نغاړې يې ډنګولي. غني ته خو يې بيا فاشيست ويل، پداسې حال کې چې غني خپل سکنى ورور، ورور نه ګانه او هزاره محمد سرور دانش خپل مرستيال يې ربښتينى ورور باله ګواکې چې دانش متعصب نه دى او ورور يې متعصب دى. د غني د دې غير متعصب ورور په دفتر کې د هزاره ګانو پرته بل څوک نه تر سترګو کېدل تا به فکر کاوه چې د کوم هزاره مېشتي کلي ميلمستون يا تکيه خانې ته تللى يې. د غني دې هزاره ورور د غني د حکومت له نسکورېدو وروسته په نيوزرلند کې په يوه مرکه کې د افغانيت څخه هم منکر شو. د بي ۵۲ الوتکو د بمباريو په پايله کې د جمهوريت په ټينګېدو سره په هېواد کې ظاهرأ د دموکراتيک او ولسواک نظام د جوړېدو بهير په خورا ګړندي ډول پيل شو . هماغه دي چې د سياسي ګوندونو ،مدني ټولنو، قومي شوراګانو د جوړېدو او د رسنيو د راڅرګندېدو خورا پياوړې څپه را منځته شوه. لسګونه سياسي ګوندونه، سلګونه مدني ټولنې او زرګونه قومي شوراګانې جوړې شوې او ګڼ شمېر رسنيو (ورځپاڼو ، مجلو ،راديويي مرکزونو او ټلوېزيوني چېنلونو) په فعاليت پيل وکړ. د قومي شوراګانو منځته راتګ د ملت جوړونې په لار کې ستر خنډ وو. ددې شورا ګانو ملي ضد موخه لدې څخه څرګندېږي چې د هوتکو په

نامه شورا په دفتر کې د ميرويس نيکه انځور ځړول شوی وو. پدې کار سره ميرويس نيکه چې ټولو افغانانو ته د يوه منلي ملي زعيم حيثيت لري او افغانان پرې ويارې دا ستر ملي شخصيت يې د هوتکو د قبيلې د مشر دريځ ته راټيت کړی وو . سفارتخانو او په افغانستان کې انجوګانو په پټه او يوناما په برالا دې ګوندونو، ټولنو، شوراګانو او رسنيو ته پدې نامه شنه ډالر ورکول چې مشران يې ددې بنسټونو د په پښو درولو او د رسنيو د چلولو وس نه لري. خو د دې لاسنيوي موخه د بنکېلاکګرو د هغه مشهور فورمول "ېپل يې کړه ، اېل يې کړه" پلې کول وو. د لسګونو کوچنيو ګوندونو د جوړولو څخه موخه د سترو ګوندونو د راڅرګندېدو مخنيوی وو چې د بلواک حکومت په وړاندې قوي اپوزيسيون را منځته نشي. همدا لامل وو چې دې ګوندونو ته انجويي ګوندونه ويل کېدل او بلا استثنی دې ګوندونو که اسلامي ، ملي ، مترقي او دموکراتيک مختارې لرل د اشغال په چوپړ او د اشغال زېړنده بلواک حکومت په ملاتړ کې درېدلي وو. اشغالګرو نه يوازې د بن په کنفرانس کې د قومي وندې پراساس د راتلونکي حکومت بنسټ کېښود او د ګڼ شمېر کوچنيو ګوندونو په جوړولو سره يې د سترو ګوندونو د جوړولو مخه ډب کړه بلکې شته ستر ګوندونه او تنظيمونه يې هم ټوټې ټوټې کړل . د بن د کنفرانس برخه وال جنرال عبدالرقيب جاويد کوهستاني وايي: "نړيوال دا تصميم لري چې د جهادي مشرانو پر ځای ځوانې ځېرې راولي او نوي ګوندونه وهڅوي او مرستې ورسره وکړي چې د اوسنيو ګوندونو ځای ونيسي. " ۱۸۹/۲۵۲ د سياسي ګوندونو د قانون له مخې هرګوند بايد لس زره غړي لرلی ، افغان او افغانستان شمول وای يعنې د هېواد د هرقوم او توکم او هر ولايت استازي پکې شتون لرلی او وسلوالې ډلې يې نلرلی.په عدليه وزارت کې داسې راجستر شويو ګوندونو شتون درلود چې د وسلوالو ډلو د لرلو سربېره په يوه قوم ، يوه مذهب او ځانګړې سيمې پورې تړاو درلود چې ملي اسلامي غورځنګ او شيعيه ګوندونه يې ځرګندې ببلګې دي.په ملي اسلامي غورځنګ کې به د ترک تباره هېوادوالو پرته د هېواد د بل قوم او په شيعيه ګوندونو کې د هزاره ګانو او شيعيه ګانو پرته د بل قوم او مذهب استازي نه ترسترګو کېدل . د ګوندونو په اړه ددې ټکي يادول اړين بريښي چې يا ګوندونه واکمن وي او يا په اپوزيسيون کې .خو په جمهوريت کې نه د واکمن ګوند په توګه کوم ګوند را ځرګند شو او نه په اپوزيسيون کې .ټول ګوندونه موافق ګوندونه وو يعنې د بلواکې واکمنۍ ملاتړي . دا د دې بنکارندوی وو چې هغوی هغه شنه ډالر چې له انجوګانو، يوناما او يا د ځواکمنو دولتونو له سفارتونو څخه ترلاسه کول په هغوی يې منلي وو چې د اشغال لاندې حکومت ملاتړ به کوئ يعنې چې اشغال به منئ او د اشغال ضد ځواکونو خلاف به دريځ نيسئ. غوڅ اکثريت ټلويزيوني چېنلونه په جګړه مارانو، پردي پالو او جګپوړو پورې تړاو در لود .پردې بنسټ به څرنګه يو پردی پال او جګړه مار د دموکراسۍ د ټينګښت او د بيان د آزادۍ لپاره خپل شخصي ټلويزيون وکاروي؟ دلته ليدل کېږي چې په افغانستان کې د دموکراسۍ او بيان د آزادۍ د نغارو ډنګول د خلکو په سترګو کې د خاورو د اچولو پرته بل څه نه وو. د رسنيو د منځپانګو او خپرونو څخه په بنکاره معلومېدل چې ټولو بلااستثنی اشغال ته نړيواله مرسته او د اشغال ضد ځواک(طالب) ته ترهګر ويل ،قومي او ژبنيو دښمنيو ته لمن وهله ، تاريخي ويارونو او ملي شخصيتونو ته يې سپکاوی کاوه او کوم بنسټ هم شتون نه درلود چې د دې ملي ضد بهير مخنيوی وکړي. د دې رسنيو په يوه ستره برخه دا شکونه کېدل چې هغه پرديو ډګر ته راوړاندې کړې او له مالي ملاتړ نه يې هم برخمنې دي او د پرديو ګټې ساتي . د اشغال د پای سره سم وليدل شول چې د دې رسنيو سترې برخې د مالي ستونزو له امله خپلې خپرونې ودرولې ځکه چې سپانسرانو يې نور په افغانستان کې شتون نه درلود او سربېره پردې اسلامي امارت هغه ډول تبليغاتو ته اجازه نه ورکوله چې د بيان د آزادۍ په نامه د پرديو د وياندويانو او مبلغينو رول ولوبوي . په ۲۰۱۰ کال کې د ويکي ليکس په نامه يوې وېب پاڼې د افغانستان په اړه لسګونه

زره سندونه خپاره کړل چې په هغو کې په افغانستان کې د رسنيو په اړه راغلي وو چې امريکايان ځپنو آزادو او دولتي رسنيو لکه د غزنويانو راډيو، د غزني راډيو، د جلال آباد ملي تلويزيون او په ننګرهار کې د شايق شبکې سره ټرونونه لاسليک کړي چې د هغوی له لوري ورکړل شوي مواد خپاره کړي او د هغوی د پروګرام سره سم به خپلې خپرونې تنظيموي. د اشغالګرو له لوري د افغانستان له نيولو وروسته غربي ميډيا د افغانستان د بيا رغونې، د دموکراسۍ او قانونيت د ټينګښت ، د لږکيو او ښځو حقوقو ته د درناوي او د ميلياردونو ډالرو د مرستې تبليغات پيل کړل او د اشغال اردليانو د مارشال د دوهم پلان د پلي کولو نغارې هم ډنګولې او اجوره شوو کارپوهانو دا هم ويل چې په يوه لسيزه کې به له افغانستان څخه سنګاپور، جاپان او... جوړشي. همدا لامل وو چې افغانستان ته د ايران او پاکستان څخه د لسګونو زروکډوالو د بېرته راستنېدو لړۍ پيل شوه.خو هرڅه پدې جګړه ځپلې هېواد کې سرچپه روان وو. د بيارغونې د داسې پروژې د جوړولو چې ستر وزګار لښکر ته د کارکولو زمينه برابره کړي څرک نه لګېده ، راستانه شوي کډوال په خيمو کې ژوند کولو ته اړشول او د هغوی سره هېڅ ډول مرستې نه کېدلې يا داسې مرستې کېدلې چې له لوړې مړه نشي.د خلکو او دولتي جايدادونو غضب لکه د تنظيمي واکمنۍ د زمانې په څېر بيا پيل شو چې د شيرپور تاريخي سيمه يې خرڅنده بېلګه ده.د جرمني د زيتونګ په نامه رسنۍ له قوله په شيرپور کې ۸۲۰۰۰ مترمربع ځمکه چې بيه يې شپاړلس ميليون ډالره اټکل کېده په دری لکه ډالرو په ۲۵۹ تنو پلورل شوې ده او يوازې ۲۱۷ تنو ته د محمدقسيم فهيم په امر ځمکه ورکړل شوې ده.عجيبه لا دا ده چې دا ځمکه ۷۸ پنجشېريانو،۳۵ پروانيانو ،۲۷ کابليانو،۱۳ مزاريانو ،۱۰ بدخشانيانو،۸ کاپيسايانو او۱۳ کندهاريانو ته ډالۍ شوې ده. په شل کلن امريکايي اشغال کې په دولتي ادارو کې فساد، فحشا ،د ځمکو غضب ،د مخدره توکو کښت ، قاچاق او استعمال د يوه معمولي کار بڼه ونيوله. د ځمکو غضب ته هر ځواکمن ملا وټرله خو د جهادي مشرانو او قوماندانانو ونډه پکې خورا درنه وه. حامدکرزي د ولسي فشار له امله د ۱۳۹۱کال د زمري په پنځمه ۱۶۵ لمبرفرمان صادرکړ ترڅو په هېواد کې د غضب شوې ځمکې کچه معلومه کړي . د ګومارل شوي کميسيون د رپوټ له مخې مجموعاً دوه ميليون جريبه ځمکه غضب شوې وه خو حکومت د غاصبانو څخه د دې دولتي ځمکې د مستردولوهڅه ونکړه .د مخدره توکو په توليد کې افغانستان لومړی مقام ترلاسه کړ.د اداري فساد کچه لدې څخه څرګندېږي چې د۱۳۹۹ کال د چنګاښ په لسمه له اداري فساد سره د مبارزې د څارنې او ارزونې کمېټې "ميک " يو رپوټ خپورکړ په هغه کې راغلي وو چې په ۲۰۱۸ کال کې دولتي ادارو له افغانانو څخه ۱،۶ ميلياردې ډالر بډې اخېستې دي چې د يوکال د ملي عوايدو"دوه نيم ميلياردې ډالرو "له نيمايي زياتې وې. البته په پورته شمېرو کې هغه رشوتونه شامل نه وو چې په ګمرکونو کې اخېستل کېدل.دا له هېڅا پټه نه وه چې د افغانستان په ګمرکونو کې د بل هر ارګان څخه فساد زيات وو. د کرزي ځای ناستي او د بن د کرغېړن کنفرانس وروسته حکومت هرکاره اشرف غني د ۲۰۲۱ کال په لومړيو کې په خپله اعتراف وکړ چې د ملي عوايدو نيمايي برخه حکومت ته نه ورکول کېږي او د مالېې وزير ولسي جرګې ته وويل چې هره ورځ په اوسط ډول په ګمرکونو کې اته ميليون ډالر غلا کېږي.

د بن د کنفرانس د پرېکړو له مخې د اساسي قانون مسوده جوړه شوه او هغه لويې جرګې تصويب کړه. د اساسي قانون مسوده د امريکا د متحده ايالتونو د" پنتاګون د رند د موسسې د کمېټې له خوا چې غړي يې لاندې کسان دي جوړه شوله:

- Barnet Rubin - Cheryl Benar - Zulmai Khalil Zad - Nina Hachigian – Khaked M.Abou El Fadl - Said Arjomand - Nathan Brown - Michael D.Rich

خو دا اساسي قانون هېڅکله هم تطبیق نشو او په خپله حکومت او ولسمشرانو د هغه څخه زیاته سرغړونه کړې ده. د حکومت ځېنو منتقدینو به ویل چې یوازې د اساسي قانون یوه ماده چې د افغانستان پلازمېینه کابل دی نه ده ترپښو لاندې شوې. د غني له لوري د اساسي قانون څخه سرغړونه لدې ښکاري چې د جمهوري ریاست دواړه دورې یې د اساسي قانون خلاف د ټاکنو د پایلو پربښتې نه بلکې د سیاسي جوړجاړي له مخې پرمخ وړې دي. غني د اساسي قانون خلاف اجرائیه ریاست رامنځته کړ خوهیڅا او په هغو کې ولسي جرګې چې د قانون د پلي کېدو نظارت یې اصلي دنده ده هېڅ غبرګون ونښود. همدارنګه د غني د واکمنۍ پرمهال د ولسي جرګې یوې دورې ته ټاکنې ونشوې او پخوانیو وکیلانو خپل کارته دوام ورکړ. کله یې چې ولسي جرګې ته ټاکنې ترسره کړې داسې له درغلیو ډکې وې چې د ټاکنو د کمیسیونو غړي یې زندانونو ته واچول خو د همدې کمیسیونو له خوا اعلان شوې له درغلیو ډکې پایلې قانوني وګڼل شوې او په درغلۍ راغلي استازي د ولس د استازو په توګه د ملت په کورکې ناست وو.

د ناټوییې شل کلن اشغال پر مهال ځلور ځله ولسمشرۍ او دری ځله ولسي جرګې ته ټاکنې وشوې خوهره ټاکنه د تېرې په پرتله د درغلیو ډکه وه. دا بیا ښییې چې اشغالګرو د افغاني ټولنې د فاسدولو پالیسي پر مخ وړله . د اشغال پرمهال داسې ریشخند ټاکنې تر سره شولې چې ښایي په نړۍ کې یې ساری نه وي لیدل شوې چې هغه په یوه وخت کې دوه ولسمشران د لوړې مراسم ترسره کړي او دا مراسم د۲۰۲۰ کال د مارچ په لسمه(۱۳۹۸د کب نولسمه) په ارګ او سپېدارمانۍ کې اشرف غني اوعبدالله عبدالله ترسره کړل او دواړو ځانونه منتخب ولسمشران اعلان کړل.پدې توپیر چې غني ځان ته منتخب او عبدالله ځان ته منتخب ټولشموله ولسمشر وویل .امریکا چې د طالبانو وروسته نظام حامي ګڼل کېده سفیر یې دغني د لوړې په مراسموکې برخه لرله او په یوه اعلامیه کې یې دعبدالله اعتراضونه هم د پام وړ وبلل.د دې معنی دا کېدای شي چې حق د عبدالله سره دی یعنې چې غني د درغلیو په پایله کې ولسمشر اعلان شوی دی. د امریکا له دا ډول دریځ څخه دا اخېستنه کېدای شي چې امریکا په لوی لاس کړکېچ ته لمن وهله ،کمزوری حکومت یې غوښت او د واک دوه مدعیان یې په واک کې ساتل چې د هر یوه څخه ناوړه ګټه پورته کړي . غني او عبدالله امریکایانو ته د خپلې وفادارۍ په ښودلو سره سیالي کوله او د امریکایانوسره هر ډول ملي ضد معاملو ته چمتو وو. ښه ېښلګه یې د ۲۰۱۴ کال د ولمشرېزو ټاکنېز کمپاین کې د افغانستان او امریکا تر منځ د امنیتي تړون د لاسلیکولو اړوند د دواړو ځرګندونې دي . یوه ورځ یوه خبریال له عبدالله څخه ددې تړون د لاسلیک په اړه وپوښتل هغه په ځواب کې وویل که په ټاکنو کې بریالی شي یوه اونۍ وروسته به دا تړون لاسلیک کړي. همدا پوښتنه څو ورځې وروسته له غني څخه وشوله هغه ځواب ورکړ چې په ټاکنو کې د بري یوه ورځ وروسته به دا تړون لاسلیک کړم په خپله ژمنه ودرېد او د تاکنو د پایلو د اعلان یوه ورځ وروسته یې امنیتي تړون یا د افغانستان د خرڅلاو تړون لاسلیک کړ.

لکه څرنګه چې پردیو په بن کې د واکمنۍ بنسټ کېښود او بیا وروسته د پنځوسو دولتونو پوځیان او ځارګر په هېواد کې ځای پرځای شول،ښېله کومه شکه د قدرت په سیمه ئیزو دولتي ارګانونو او ولس کې هر هېواد خپل جاسوسان لرل ، هغوی یې نازول او چاغول.ددې لپاره چې ولسمشرهم دوی نازولي وي او هم یې باداران خوشاله ساتلې وي دوی ته یې تل باج ورکاوه. د پیسو څخه نیولې تر زرې ګاډو،امنیتي ساتونکو اونورو.پدې باج اخېستونکو کې هر څوک ، جهادي قوماندان ، ملا ،ملک ، قومي مشر، تکنوکرات ، لنډغر، قاچاقبراو بدلمنې ښځې خلاصه هرڅوک چې د اشغالګرو ملاتړ یې درلود تر سترګوکېدل.د دا ډول مفتخورو لپاره د سلاکار دنده چې نه یې د ولسمشر د لیدو لیوالتیا لرله او نه ولسمشر د هغوی لیدو ته اړتیا لرله ،ځکه د هېواد او دولت د لارښوونې او اداري اصلي مرکزونه د امریکا او

نورو ځواکمنو دولتونو سفارتخانې وې . محمداسمعيل يون چې د ولسمشر کرزي په واکمنۍ کې د امنيت شورا د لوړپوړو څخه وو ليکي : "د ځينو راپورونو پر بنسټ ولسمشر کرزي په ټوليز ډول (۱۱۰) تنه مشاورين لرل چې له هغې جملې څخه يې(۶۰) تنه مشاور وزيران دي. "۲۵۴ / ۲۱۰ کرزي پنځه دېرش تنه قومي او پنځه تنه ديني سلاکاران لرل. منطق دا حکم کوي چې په ديني چاروکې دوو تنو سلاکارانو ته اړتيا ده ځکه د افغانستان مسلمان خلک د دوو مذهبونو پيروان دي.ددې څخه معلوميږي چې پدې کچه د سلاکارانو شتون د ځواکمنو کسانو خوشالول وو. البته وزيرانو هم سلاکاران لرل. د ليکوال يوه دوست کيسه کوله چې د اطلاعاتو او کلتور وزير عبدالباري جهاني يوه سلاکار ورته ويلې وو چې ما د وزير صاحب له سلا او مشورو څخه زياته ګټه پورته کړه. د دې سلاکار له خبرې معلوميږي چې ده وزير ته نه بلکې وزير ده ته مشورې ورکولې. دا چې د اطلاعاتو او کلتور وزير خپل سلاکار ته د څه په اړه مشورې ورکولې د خداى تعالى پرته يوازې دوى دواړه(وزير او سلاکار) پرې پوهيږي. عجيبه خو لا داوه چې دا سلاکار پخوانى پوځي وو چې د اطلاعاتو او کلتورپه وزارت کې د سلاکار په توګه ګومارل شوى وو. د اشغال د نازولو بله بېلګه د ګڼ شمېر وزارتونو او ادارو جوړول وو. د اشغال د پاى په درشل کې د افغانستان د اسلامي جمهوريت حکومت ۲۹ وزارت خانې لرلې . ښايي چې افغانستان به د نړۍ د زياتو وزارت خانو ريکارډ تينګ کړى وي. د ناټويي اشغال پر مهال ارګ د مالي او اخلاقي فساد مرکز وو. د غني د واکمنۍ پرمهال په رسنيو کې په ارګ کې د اتلس ډوله غوښو د خوړلو خبرې کېدلې او ددې فاسدې واکمنۍ د نسکورېدو وروسته يوې ښځينه د پاخه عمر وزيرې وويل چې لدې څخه هم په ارګ کې د غني د ټيم د يوه غړي له لورې د جنسي اړيکې غوښتنه شوې وه .

که د ناټويي اشغال لاندې واکمنۍ د لوړپوړو کړنو او په واکمنۍ کې بهيرونو او حالاتو ته وکتل شي چارواکي يې د شتمنيو د ټولولو سربېره د اشغالګرو د زړونو د لاسته راوړلو په فکرکې وو او د دې واکمنۍ ځانګړتيا فساد،زورزياتۍ ، قانون ماتونه او پردى پالنه وه نه يې هېواد او خلکو ته د چوپړ انګېزه لرله او نه ليوالتيا . په دولتي ادارو کې د فساد کچه د امنيتي وزارتونو د يوه وزير(معصوم ستانکزي) لدې خبرې معلوميږي چې د دفاع وزارت د يوه رياست رييس په اړه يې ويلې وو: « هغه تردې کچې فاسد دى چې پنځه زره ډالر رشوت هم اخلي.» ددې خبرې معنى دا کېږي چې د يوه جنرال لپاره پنځه زره ډالر رشوت اخېستل شرم دى. پدې واکمنۍ کې داسې عجيبې غريبې پېښې شوې دي چې د نړۍ د هېڅ هېواد تاريخ يې بېلګه نه راکوي.

اړينه بربښي چې د کرزي اوغني د واکمنيو د ځينو عجيبو پېښو او وضعيت په اړه هم لږ شانتي بحث وشي تر څو لوستونکي ته د اشغالګرو پر مت د جوړشوي نظام د ځرنګوالي په پېژندلو کې مرسته وکړي.

- د افغانستان د اسلامي جمهوريت لوړپوړى د کينو اندونو خاوند رنګين سپنتا د خپل کتاب (سياست افغانستان روايتي از درون) نومي کتاب په ۲۶۴ مخ کې کابل ته د اوباما د مرستيال جوبايدن د سفر او په ارګ کې د کرزي په وړاندې د هغه د سپک چلند په اړه ليکي : « د ډوډۍ پر مهال کرزي جوبايدن ته د امريکايي عسکرو له خپلسرۍ شکايت وکړ او هم د پاکستان په اړه خپل شکايتونه ور سره شريک کړل . خو جوبايدن پرته له دليله عصباني شو. کرزي ته يې وويل چې له تاسو مورږ ته پاکستان پنځوس ځله زيات اهميت لري . کرزي هڅه وکړه چې د جوبايدن غوسه سړه کړي مګر هغه لاسپاکى په دسترخوان ولي او په غوسه د ارګ له ډوډۍ څخه ولاړېږي او په خپله مخه ځي.» سپنتا په ۲۷۰ مخ کې دا هم راوړي چې په ۲۰۱۰ کال کې په واشنګټن کې کرزي او ورسره پلاوي ته امريکايانو ويلي دي تاسو نشئ کولى ببرته زمورږ په الوتکه کې کابل ته ستانه شئ او د خپل ځان غم په خپله وخورئ او پلاوى

اړ کيږي په کرايي الوتکه کې افغانستان ته را شي. دا وو د امريکايي مقامونو چلند د خپلو افغان مزدورانو سره .

- عبدالکريم خرم د کرزي د دفتر مشر د افغانستان او امريکي تر منځ د ستراتژيک ټرون د لاسليک په اړه د څلوېښت کاله په توپان نومي کتاب کې د ۳۸۹ څخه تر ۳۹۵ مخونو کې مفصل غږېدلی دی چې دلته به يې لنډيز وړاندې شي .« پدې ورځ ارګ تش شوی وو د جګپوړو ساتونکي ، د لسم رياست زياتره غړي ، د جمهوري ګارد عسکر، د امنيت د شورا او ولسمشر د دفتر مامورين او... ټول له ارګه وتلي وو.د ولسمشر مرستيالان فهيم او خليلی ، د امنيت شورا مشر سپنتا او مرستيالان او ولسمشر په يوه صالون کې ناست وو او ولسمشر هغوی ته ويلي چې بارک اوباما راځي او پدې مراسمو کې ګډون کوونکي د امريکايانو له خوا تلاشي کېږي تر دې چې د فهيم پکول ، د خليلي او مجددی لونګی به هم تلاشي شي. ولسمشر خرم ته ويلي دي چې مېز او څوکۍ چې د ټرون د لاسليک لپاره کارول کېږي بايد تنظيم کړي خو هغه ورته ويلي دي په ارګ کې څوک نه دي پاتې چې دا کار وکړي او ټول خپلو کورونو ته استول شوي دي . کرزی په غوسه او حيرانۍ پوښتنه کړې چې دا کار چا کړی ؟ ځواب يې ورکړی دامنيت د شورا دفتر اوپي پي ايس. امريکايانو د د ژورنالستانو د راوستلو مسؤايت پخپله غاړه اخيستی وو.په هغه کوټه کې چې بايد د اوباما سره ملاقات شوی واى هلته يوه وسلواله امريکايۍ د کوټې مسوله ټاکل شوې وه افغانانو ته يې اجازه نه ورکوله چې د کوټې له منځه يوې او بلې خوا ته لاړ شي. اوباما د شپې په يوولس نيمو بجو ارګ ته په هليکوپتر کې راغلی او د هليکوپتر شاوخوا يې امريکايي ټانکونه ځای پر ځای شوي وو. اوباما د چای او آن د هغو اوبو له څښلو ډډه کړې ده چې د ارګ خدمتګارانو راوړې وې او هغه يوځل د خپل ساتونکي له بوتله اوبه څښلې دي ، ټرون يې لاسليک کړی دی او بېرته د بګرام هوايي اډې ته تللی دی.»

- بله سپکه چې د اشغال زېږنده واکمنۍ ذلالت ښيي هغه دا وه چې په ۲۰۱۷ کال د اکتوبر په څلېرويشتمه د امريکا د بهرنيو چارو وزير بګرام ته راغلی وو او ولسمشر غني او د اجراييه رييس عبدالله يې بګرام ته ورغوښتي وو. سبا ته د دوی د ملاقات خبر او انځورونه د هېواد په رسنيو کې خپاره شول ګواکې چې هغوی په کابل کې ورسره کتلې دي . خو څو ورځې وروسته نيويارک تايمز افشا کړل چې دا انځور فوتوشاپ شوی دی تر څو وښودل شي چې ګني دا ليدنه د بګرام په هوايي اډه کې نه ده ترسره شوې. خرم د خپل کتاب په ۳۲۳ مخ کې د ځانګړې قطعې د يوه تن له قوله وايي چې دا قطعه د امريکايي پوځيانو د « بلو ټيم » په نامه د يوه ګروپ سره ګډ عمليات تر سره کول وايی ددې ګروپ « چې غړيو يې اوږدې ږيرې او برېتونه پرې اېښي دي او د سختو دندو مسؤليت يې پر اوږو دی په کومه ورځ چې ددې ګروپ کسانو څوک نه وي وژلي ډېر ناآرامه وي او آن له ډوډۍ خوړلو ډډه کوي .»

- د۲۰۰۹ کال د ثور په اتمه چې د اسلامي انقلاب د بري جشن لمانځل کېدلو ، د ستېژ له مخامخ کورونو نه ډزې وشولې چې مرګ او ژوبله يې هم لرله.دې ډزو داسې ګډوډي راوړله چې د پوځي پرېټ لپاره چمتو شوي عسکري ټولګي د سترګو په رپ کې له سيمې وتښتېدل او پدې ډول پرتمين پوځي پرېټ په پرتمين پوځي فرار(تېښته) واوښت يعنې مراسم سبوتاژ شول.دلته ليدل کېږي چې هغه مهال افغانستان څه ډول بې دسپلينه او ډارن پوځ درلود. عجيبه خو لا داده چې ولسمشر د ده د ساتنې ځواک منسوبينو ته چې پي پي اس يادېده د مکافاتو په نامه يوه مياشتې اضافي تنخواه ورکړله چې ګواکې ولسمشر يې په مېړانې او سرشندنې سره له سيمې ويوست.

- د۲۰۱۹ کال د مارچ په څوارلسمه په مزارشريف کې کمساري پېښه وشوله چې د اشرف غني عجيبه حکومتولي نندارې ته اېږدي . ټولو ته څرګنده وه چې د کرزي د واکمنۍ پر مهال د بلخ والي عطامحمد

نور د بلخ د شهنشاه لقب ګټلی وو خو کرزي هغه وزغملو .البته چې کرزي هر زوروا کی زغملو او د دې زوروا کو هرې روا او ناروا غوښتنو ته يې غاړه ايښودله چې په ولايتونو باندې د پنجشېر او دايکندي ولسوالیو اړول يې ځرګنده بېلګه ده چې د خپلو مرستيالانو محمدقسيم فهيم او محمدکريم خليلي په غوښتنه يې دا کار وکړ. کله چې اشرف غني ولسمشر شو غني چې د ډوزو ، لاپو شافو اوغوړو ژمنو اتل وو ويل چې زوروا کي او د قدرت جزېرې به ختمې کړم . ساده ګان څه چې د لوړو زده کړو خاوندان يې هم تېر ايستلای شوای . خو دې سياسي ماشوم دا وړتيا نلرله و پوهېږي چې دا زوروا کان د ده په ځېر پردیو د واک او ځواک خاوندان کړي دي او يوازې اشغالګر کولای شي زوروا کان پخپل ځای کښنوي. غني پرېکړه وکړه چې د نوموړي شهنشايی ته د پای ټکی کېږدي . غني عطا د يوې پټې معاملې له مخې قانع کړ چې له ولايت څخه ګوښه شي. هغه ګوښه کړل شو او د غني سياسي خياطانو تبليغات پيل کړل چې غني د قدرت جزېرې له منځه وړي . غني د کرکتر له مخې هېڅکله هم په خپلو ژمنو نه دی درېدلی . همدا لامل وو چې غوښتل يې په بلخ کې د خپلې خوښې امنيې قوماندان وګوماري خو په کور ناست بې تاجه شهنشاه عطامحمد نور ورسره مخالفت وکړ او غني اړشو د کابل څخه ځانګړي امنيتي ځواکونه مزارشريف ته ولېږي او د پوځي عملياتو پرمټ نوی قوماندان د امنيې قوماندانی په ځوکی کينوي. دې عملياتو د مرګ او ژوبلې سربېره په سيمه کې پرتو ودانيو اوهټيو ته مالي زيانونه هم ورسول.خو د دې قوماندان د مسؤليت دوره ډېره لنډه وه او د پنځه ويشتو ورځو وروسته غني اړشو د کورناستي شهنشاه ارادې ته سر ټيټ کړي او د پوځي عملياتو پرمټ کښنول شوی قوماندان ګوښه او د شهنشاه سړی هلته د قوماندان په توګه وګوماري. داسې بربښي چې اشرف غني د نوي امنيه قوماندان په ګومارنه کې د حبيب الله کلکاني له تجربې څخه استفاده کړې ده .وايي چې کلکاني يو نوی حکمران مقررکړ خو پخوانی حکمران چمتو نه وو خپل مقام پرېږدي. کلکاني د ستونزې د حل لپاره د حکمرانی مدعيانو ته احوال استولی چې دوی دې غېږې ونيسي هرچا چې مقابل لوری ځملاوه هغه حکمران دی. د نړۍ دوهم متفکر د ۹۰ کلونو په تېرېدو سره په مزارشريف کې د بلخ د امنيې د قوماندان د ګومارنې لپاره د کلکاني د تزس خو د غېږې نيولو پرځای د دواړو اړخونو د وسلوالو ځواکونو څخه استفاده وکړله. همدا لامل وو چې ځېنو د طالبانو وروسته واکمنيو ته دريمه سقاوي ويله . دوهمه سقاوي د شمال تلوالې واکمني وه .د غني د ريشخندې حکومتولی بله بېلګه د هغه د تېښتې په درشل کې يوه مسخره پېښه ده چې هغه جنرال مرادعلي د دايکندي د والي په توګه مقرر کړ هغه يې د يوه وزير سره په چورلکه کې کينولو او ولايتي مسولينو ته يې هدايت ورکړ چې په هوايي ډګر کې د پلاوي او نوي والي هرکلی وکړي . خو چورلکې ته د الوتنې پر مهال دستور ورکړل شو چې بېرته را وګرځي او جنرال مراد علي خپل مراد ولايت ته و نه رسيد او بل ځای هم مقرر نشو . د غني له لوري په جوزجان کې د داودلغماني په نامه مقرر شوي والي و نکړای شول د ولايت مقام ته لاړ شي هغه يې د قول اردو په قرارګاه کې د والي په توګه معرفي کړ دوی اونی يې په قول اردو کې ولايت وکړ خو غني اړشو د شمال د بل شهنشاه مارشال دوستم ارادې ته غاړه کېږدي او د دوستم د خوښې وړ سړی په جوزجان کې د والي په توګه وګوماري.

- د ناټويي شل کلن اشغال پر مهال د حامدکرزي او اشرف غني په شمول غوڅ اکثريت جګپوړو نه دا چې ولسي رېښه نلرله بلکې په ټولنه کې منفور هم وو . همدا لامل وو چې د خپلو اداروا و کورونو شا وخوا يې سمنټی ديوالونه درولي وو . کرزي او غني د خپلو نړيوالو ملاتړو د ارادې له مخې د پردیو د موخو پلي کوونکو، جګړه مارانو ، د اشغالګرو بړېځو، لوټمارانواو د خپلو خلکو د قاتلانو درناوی کاوه ، غټ ِغټ مقامونه اوهغوی ته د اتلانو او مارشالانو لقبونه ورکول او پوهنيز بنسټونه يې د جګړه مارانو او حرفوي قاتلانو په نامه ونومول.ځرګندې بېلګې يې مسعود (ملي اتل) ، فهيم (مارشال)، دوستم (مارشال

)، رباني (د سولې شهيد) او مزاري (د ملي يووالي شهيد)دي.که د يادو کسانو د تورو کارنامو يادونه وشي د يوه کتاب له حوصلې وتلی کاردی . آيا کوم حکومت به مسعود ته د ملي اتل او دوستم ته د مارشال لقبونه ورکړي چې لومړي په پټه د شوروي اشغالګرو سره د دوستۍ او همکارۍ پټ ټړونونه لرل او دوهم يې د شوروي اشغالګرو سره ګډ د افغان اولس د ملي مقاومت د ځپلو له امله د افغانستان د جمهوريت د اتل لقب ترلاسه کړی وو. همدې دواړو(مسعود او دوستم) په ۱۹۹۲کال کې د ملګروملتو د سولې پروګرام شنډ کړ کوم چې د هېواد څوارلس کلنې جګړې ته يې د پای ټکی ايښود.د سولې د پروګرام په شنډېدو سره نه يوازې په افغانستان کې وحشت او بربريت واکمن شو بلکې د هېواد د تمدن ټولې نښې نښانې پوپناه شوې ، وسلوال پوځ له منځه ولاړ او کابل په کنډواله واوښت. په بل هر هېواد کې به د مسعود او دوستم په څېر وګړي د ملي خاينانو په توګه پېژندل شوي وای خو زمونږ د همدې زمانې پرا و حکومتونو يو ملي اتل اعلان کړ اوبل ته يې مارشالي ورکړه. د اشغال په لومړيو کې چې د اشغال ګڼ شمېر اردليانو کومو چې د مارشال د پلان د پلي کولو اپلټې ويلې او د يوې لسيزې وروسته يې په سنګاپور او جاپان د افغانستان د اړولو نغارې ډنګولې د دوی د خوښې وړ ولسمشر چې هغه يې د نړۍ دوهم مفکر بللو خو همدې نړيوال مفکر په ۲۰۲۰ کال کې په هېواد کې د فقر لاندې کرښې هېواد والو شمېر په سلوکې (۹۰) اعلان کړ او نړيوالو بيا د اشغال زېرنده حکومت د نسکورېدو په درشل کې(اګست ۲۰۲۱) د هېواد د پنځه دېرش ميليونو خلکو څخه اتلس ميليونه بېرنيو مرستو ته اړمن اعلان کړل. آيا دا وګړي به اوس د وجدان د عذاب څخه نه ځورېږي؟ اشغال ګڼ شمېر ناوړه او کرغېړن ميراثونه افغاني ټولنې ته پرېښودل چې کلونه به زمونږ خلک له هغو څخه ځورېږي چې يو له هغو څخه شا وخوا درى نيم ميليونه معتادان او نېشه يان دي او بل د پردیو په مرستو روږدي کېدل او د بهرنيو استخباراتي شبکو سره همکاري چې دې همکاريو (جاسوسۍ) ته يې کاري اړيکې ويلې. د افغانانو د لوړې او معتادانو په اړه پورتني ارقام ښيي چې اشغالګر د يوه هېواد د آبادولو لپاره دا هېواد نه نيسي بلکې د هغې د شتمنيو د لوټلو، د ټولنې د فاسدولو او يا نورو سياسي موخو ته د رسېدو په خاطر هېوادونه اشغالوي. د اشغالګرو افغاني ضد موخې لدې څخه څرګندېږي چې هغوی په جاپان کې دې هوکړې ته ورسېدل چې افغانستان په ترانزيتي هېواد واړوي. پداسې حال کې چې افغانستان د صنعتي کېدو او پانګې اچونې غوره شونتياوې لري . خو اشغالګرو غوښتل افغانستان يو استهلاکی هېواد وي نه صنعتي هېواد تر څو په خپلو پښو و نه درېږي او پردیو ته اړ وي .

د امريکايي اشغال پرمهال پخواني خلقيان او پرچميان

د انګرېزی- امريکايي ځواکونو د خونړي يرغل وروسته زمونږ د زمانې د فرعون او د هغه د متحدينو لسګونه زره پوځيان او ځارګر لکه وړې لېوان د افغانانو په داړلو لګيا شول. دا مهال د لويديځ يو سر او زر ژبو رسنيو په افغانستان کې د داسې يوه زمانې پرا و د رارسېدو تبليغات پيل کړل چې ګواکې پدې هېواد کې د ټولنيز ستر انقلاب په څېر د بنسټيزو بدلونو لړۍ پيل شوې ده . دې تبليغاتو د افغانستان غوڅ اکثريت لوستی قشر داسې اغېزمن کړ چې بېله استثنی ټولو کينې لاسو اوښې لاسو ، مذهبي او غيرمذهبي ډلو بربنډ اشغال ته نړيواله مرسته ويله او د اشغال زېرنده فاسدې واکمنۍ په ملاتړ کې ودرېدل او سياسي فعاليتونه يې پيل کړل. پداسې يوه حالت کې پخوانيو خلقيانو او پرچميانو د هېواد د ننه او بهر د خپلو ټوټې شوو ګوندونو د بيا په پښو درولو هڅې پيل کړې .البته دا هڅې د هېواد بهر او په تېره لويديځ کې ډېرې محسوسې ځکه وې چې هلته مېشت پخواني خلقيان او پرچميان د اقتصادي ستونزو سره مخامخ

نه وو. په افغانستان کې دا هڅې ځکه پيکه وې چې هغوی د بېساره اقتصادي ستونزو سربېره د سياسي فعاليت څخه هم وېره درلودله چې د دوی پرونۍ دښمنې جهادي ډلې کومې چې د واکمنۍ د ملاتير يې جوړولو ورته ستونزې جوړې نکړي . البته دا هڅې د پرونيو فرکسيوني تړاوونو پربنسټ پيل شولې. له څه مودې وروسته جوته شوله چې ددې بهير لارښوونه پروني ځېنې خلقي او پرچمي مشران کوي. ددې آزمايل شوو مشرانو د بيا فعاليت پايله دا شوله چې د يوه سترملي - مترقي غورځنګ راڅرګندېدل يو خوب او خيال پاتې شي او کوچنۍ ډلې را څرګندې شي. دی نويو سازمانونو ټولو بلا استثنی لکه نورو سياسي ډلو ناټويي اشغال ته نړيواله مرسته ويله . پدې توګه دا سازمانونه يو ځل بيا د خپلو خلکو ترڅنګ و نه درېدل . البته غوڅ اکثريت پخوانيو خلقيانو او پرچميانو د کوم سازمان سره اړيکې ټينګې نکړلې او غوره يې و ګڼله چې پدې کوچنيو وچو جزيرو کې ځان و نه ويني.

د بېلګې په توګه به په هالند(ندرلند) کې د خلقيانو په هلوځلو مکث وشي چې وروسته يې څه ډول په اروپا کې د نورو اروپايي هېوادونو د خلقيانو سره ګډې هڅې پيل کړلې او د دې هلوځلو پايله د يوه ستر سازمان جوړول نه بلکې د پرونيو ګروپي او فرکسيوني تړاوونو له مخې د ګوندونو په نامه د کوچنيو بې اغېزه سازمانو منځته راتګ شو. په هالند کې د ۲۰۰۲ ز کال د جنوري په شپږويشتمه يعنې د انګلوساکسوني خونړي يرغل څه کم څلورمياشتې وروسته د(هيلورسوم) ښار کې يوه غونډه جوړه شوله چې په هغې کې د دېرشو تنو شاوخوا پخوانيوخلقيانو برخه لرله. پدې غونډه کې د خلقي اړخ د مرکزي کمېټې اصلي او علی البدل غړو محمود سوما ، محمد اسمعيل دانش ، نيازمحمد مومند، اقبال وزيري ،خيال محمدکټوازي او محمد فاروق کارمند ګډون کړی وو. پدې مشرانو کې يوازې سوما د ملي يوالي ګوند د مشرتابه څخه برخه لرله. غونډه دانش پرانېستله لنډه وينا يې وکړه او دا يې هم وويل " مونږ د خلقيانو رهبرۍ هرڅه چې وکړل و مو کړل اوس تاسو ځوانان خپل ټوټې شوی ګوند په پښو ودروئ ، مونږ به تاسو ته سلامشوري درکوو او د نننۍ غونډې له مشرۍ هم ډډه کوو." دريو تنو د ګوند د بيا په پښو درولو کې د دوی په شتون ټينګار درلود خو دوی ونه منله او دليل يې دا وو چې مونږ په ټولنه کې د کمونستانو په نامه پېژندل شوي يو، لدې امله پدې خوځښت کې زمونږ شتون د ګټې پر ځای زيان لري. کله چې د ګوند يو مشر وايي مونږ په ټولنه کې د کمونستانو په نامه پېژندل شوي يو ، معنی يې دا ده چې هغه د ګوند د مشرتابه په تېرو درېځونو او تېروتنو اعتراف کوي چې د افغانستان په څېر وروسته پاتې ټولنه کې يې د پرمختللو هېوادونو نسخې پلې کولې. د غونډې پر مخ وړونکي په خپلو خبرو کې دا هم وويل چې د لندن ملګرو د غونډې د برخه والو شهرت غوښتی دی. لدې خبرې څخه معلومېدل چې د دې بهير ترشا په لندن کې مېشت مشران(زيری ، شاولي او ميثاق) ولاړ دي . که چېرې دې مشرانو په ګډه ددې کارلارښوونه کړې وای ښايي غوره پايلې يې لرلای ځکه هر يوه يې د شوروي د اشغال مخکې او وروسته خپل ځانګړي درېځونه لرل او که دا مهال هغوی ګډ درېځ نيولی وای او د فرکسيوني تمايلاتو او ځانغوښتنې سره يې مخه ښه کړې وای يقيناً چې د دې شونتيا کچه لوړه وه چې د خلقيانو د يوه ستر خوځښت بنسټ کېښودل شي. په غونډه کې زياتره ګډونوالو د خلقي خوځښت د بيا په پښو درولو ټينګار درلود او غونډه دې پايلې ته ورسېدله چې د ملګرو، علاقمندانو او رونړ اندو د تنظيمولو او د يوې سترې غونډې د رابللو په موخه د تدارک اته کسيز کمېسيون وټاکل شو چې ليکوال يې هم غړی وو. دې کميسيون هره اونۍ غونډې کولې او د غونډو د بهير د څرنګوالي څخه ليکوال شکمن شو چې ددې خوځښت لارښوونه زېرې کوي. د تدارک کميسيون څو غونډې وکړې اړين سندونه يې چمتو کړل او د اپريل په اوومه عمومي غونډه راوبلل شوله.د غونډې د رابللو په اړه دا پوښتنې پيدا شوې چې څوک غونډې ته را وبلل شي او دا کار څرنګه ترسره شي .لکه څرنګه چې ددې خوځښت موخه په يوه واحد

جوړښت کې د افغان رونړ اندو تنظيمول وو ،د تدارک کميسيون هم اړين سندونه په هالند کې د مېشت افغان کډوالو تنظيمولو ته را ګرځولې وه. زياترو کسانو وويل چې د شخصي اړيکو پربنسټ بايد خلقي ملګري راوبلل شي. پدې اړه د ليکوال لخوا دا نظر ورکړل شو چې دوه مياشتې پدې کار وشو چې په هالند کې به د افغان رونړ اندو غونډه جوړوو په کار ده چې د هالند د کډوالو په کمپونو اوهغه بنسټونو کې چې د کډوالو سره کاري اړيکې لري اعلاميې خپرې شي چې ټول ليوال افغانان پدې غونډه کې ګډون وکړي خو دا وړانديز پدې دليل ونه منل شو که د مختلفو اندونو کسان پدې غونډه کې برخه واخلي ښايي تخريبکارعناصر دا غونډه اخلال کړي.د دې دليل په اورېدو سره ليکوال دې پايلې ته ورسېد چې خلقيان په يوازيتوب د يوه ځواکمن غورځنګ د جوړېدو جوګه ندي او که د خلقيانو کوم سازمان هم جوړيږي هغه به د پخوانيو ډله بنديوڅخه رنځ وړي چې شتون به يې ګټور او اغېزمن نه وي . د تدارک د کميسيون د پرېکړې له مخې ددې کمېسيون غړو د شخصي اړيکو له مخې هرچا خپل خلقي ياران يا په بله وينا همفکران غونډې ته راوبلل او غونډه د اپريل په اوومه د شاوخوا شپېتو تنو په ګډون سره چې د ملي يوالي ګوند دريو غړو هم پکې برخه اخېستې وه جوړه شوه او اووه کسيزه د انسجام کميټه د ټاکنو پر اساس غوره شوه. ليکوال ددې غونډې وروسته ددې بهير سره اړيکې وشلولې. په همدې بڼه په ټولو اروپايي هېوادونو کې په اصطلاح د خلقي ګوند د بيا په پښو درولو هڅې شوې دي.

د ۲۰۰۲ ز کال د اپريل په يوويشتمه په دنمارک کې د پخوانيو خلقيانو د اروپايي هېوادونو استازو غونډه شوې او بله غونډه يې د اګست په يودېرشمه د آلمان د کولن په ښار کې شوې چې د ۵۰۰ څخه تر ۶۰۰ تنو خلقيانو پکې ګډون کړی وو .د شاه محمودحصين پرته د غونډې نورو ويناوالو په افغانستان کې د ناټويي پوځيانو شتون تائيد او هغه يې په افغانستان کې د ولسواکۍ د ټينګښت لپاره اړين بللی دی . د حصين له وينا وروسته يوه برخه وال د حصين وينا طالبي تفکر بللی وو. عجيبه دا ده چې د حصين د مرګ وروسته همدې ښاغلي د حصين د کارنامو او ښو ځانګړتياوو په اړه يوه ليکنه په ټولنيزو شبکو کې خپره کړله .غونډې د نوي جوړشوي خوځښت نوم (د تفاهم بهير) کېښود. يوکال وروسته په ۲۰۰۳ ز کال کې د تفاهم د پروسې بله غونډه د سويدن د مالمو په ښار کې را وبلل شوه. پدې غونډه کې د خوځښت نوم د تفاهم په نهضت واړول شو چې موخه يې د نورو خلقي ډلو سره يو جوړجاړي ته رسېدل دي. د تفاهم د نهضت دريمه غونډه په۲۰۰۴ ز کال کې بيا په جرمني کې جوړه شوله .پدې غونډه کې د تفاهم د نهضت مشر د رپوټ په يوه برخه کې راغلي وو چې مورږهلې ځلې وکړلې چې د خلقيانو د شته سازمانونو سره ګډه ژبه پيداکړو چې بريالي نشوو خو لکه څرنګه چې په افغانستان کې يو شمېر ملګرو ملي ګوند جوړکړی دی او زياتره د تفاهم نهضت غړي پدې باوردي چې ددې ګوند غړيتوب تر لاسه کړي او د تفاهم نهضت خپل شتون ته د پای ټکی کېږدي.ددې وړانديز څخه ګڼ شمېر برخواله ملاتړ کړی ، د مخالفت غږونه هم پورته شول او هغوی پدې اند ووچې تراوسه د تفاهم نهضت د خلقي ريښه لرونکو سازمانو سره جوړجاړي ته نه دی رسېدلی او د ملي ګوند سره يوځای کېدل د سترخلقي ګوند د جوړېدو مخه نيسي. خو د اکثريت په رايو دا وړانديز ونه منل شو. په اروپا کې د تفاهم د نهضت زياته برخه د ملي ګوند سره لاړله. يو شمېر د تفاهم د نهضت په نامه خپل شتون ته دوام ورکړ او ګڼ شمېر ناپېيلي پاتې شول چې پدې ډول د تفاهم نهضت په دريو برخو وېشل کېږي.پدې غونډه کې د سلو تنو شاوخوا کسانو برخه لرله.البته په کابل کې د ملي ګوند مشر عبدالرشيد آرين چې د زيري له کلکو پلويانو څخه شمېرل کېږي غوره شوی وو.

پرچميانو هم په همدې بڼه د خپل پاشل شوي سازمان د بيا په پښو درولو هلې ځلې پرمخ وړلې. د کارمل پلويانو لومړی د نهضت ميهني په نامه يو جوړښت را منځته کړ او هغه په دوو ډلو د بريالي په

مشرۍ د نهضت ميهني او د نورالحق علومي په نامه د ملي متحد ګوند په نامه ډلو ووېشل شو.البته د نجيب پلويانو د وطن د ګوند په نامه فعاليت درلود چې غړي يې نجيب الله پلوي خلقيان او پرچميان وو. په همدې ډول د خلقيانو او پرچميانو پخوانيو کدرونو د شلو څخه زيات ګوندونه جوړ کړل. لدې څخه ښکاري چې دواړه ډلې بريالۍ نشوې يو يا دوه ستر سازمانونه جوړ کړي . د خلقيانو او پرچميانو له ګډې څخه را وتلي سازمانونه (ملي ګوند ، حزب مردم افغانستان، ملي يووالی ګوند، د وطن ګوند) د نورو ډلو په پرتله د کميت له مخې ځواکمن وو او غوڅ اکثريت غړي يې د پاخه عمر پخواني کدرونه وو . ويل کېدل چې د ملي ګوند او حزب مردم افغانستان ترشا صالح محمد زېرى او نوراحمد نور ولاړ وو دا هغه مشران دي چې د شوروي د اشغال پرمهال روسانو غبرګوني بلل. د خلقي آرين او پرچمي محمد آصف بکتاش تر مشرۍ لاندې ډلو د افغانستان د ترقۍ ملي ګوند تر نامه لاندې يووالی وکړ. خو کله چې آرين د کارمل د پلويانوحزب مردم افغانستان سازمانونو سره د يووالي خبرې پيل کړې پرچمي بکتاش مخالفت وښود او له ګوند څخه ووت . خو د يوالی پايدار نه وو او د عبدالحی مالک په مشرۍ د خلقيانو يوه ستره برخه له يووالي ووتله خو آرين او يو شمېر نورخلقيان د داود راوش ترمشرۍ لاندې په يوه ګوند کې پاتې شول . د ناټويي اشغال پر مهال د ا،خ،د،ګ له ګډې څخه راوتلو سازمانونو هڅې وکړې چې تر يوه چتر لاندې راسره غونډ شي خو کومې اړينې پايلې يې نلرلې. د خلقيانو له ګډې راوتلو دوو ځواکمنو ډلو (ملي ګوند او ملي يووالي ګوند) ترډې کچې د يووالي په بهير کې مخته لاړل چې په ځېنو هېوادونو کې يې سازمانونه هم منحل کړل خو بېرته سره جلا شول. په کال ۲۰۱۰کې په هالند کې د يوه دوست د بلنې له مخې مې د همدې دوو ډلو د يووالي په غونډه کې ګډون وکړ. خوغونډه په ناندريو او مشاجرو واوښتله . د غونډې له بهير څخه ليکوال دې پايلې ته ورسېد چې د خلقيانو او پرچميانو او بيا په هره ډله کې د هغوی فرکسيوني مخينې ته په کتو سره امکان نلري هغوی په يوه ټغر کېني. هره ډله يې ځان سلامت او مقابل لورى ملامت ګڼي او چمتو نه دي په تېر انتقادي نظر واچوي او حقايقو ته غاړه کېږدي.ددې ډلو غړي ترډې کچې په خپلو کوچنيو ډلو او په خپلو سياسي مرشدانو مينې دي که يووالي ته يې غاړه هم اېښې ده حتی د خپل نامه نه دي تېر شوي. دلته به يې يوه بېلګه راوړل شي. کله چې د آرين ترمشرۍ لاندې ملي ګوند د بکتاش تر لارښونې لاندې د ترقي ګوند سره يووالی وکړ نوم يې(دافغانستان ملي ترقي ګوند) غوره کړ چې په نوي ګوند کې د هرګوند د پخواني نوم يو څه شتون ولري .همدې د افغانستان ملی ترقي ګوند د افغانستان د خلکو ګوند د کارمل له ارادتمندانو(حزب مردم افغانستان) سره يووالی وکړ او د نوي ګوند نوم يې (د افغانستان د خلکو ملي ترقي ګوند) ته وده ورکړه .همدې ګوند د نورالحق علومي تر رياست لاندې (ملي متحد ګوند) سره يووالی وکړ اونوم يې(دافغانستان د خلکو د ملی متحد ترقی ګوند) ته ارتقا وکړه او ځېنو بيا په ټوکو دې ګوند ته د (وغيره ګوند) ويل. علومي هم لنډه موده وروسته د (وغيره ګوند) څخه ووت او په خپل پخواني ملي متحد ګوند په نامه يې فعاليت ته دوام ورکړ. د پخواني ا ، خ، د ، ګ له ګډې راوتلي کوچني سازمانونه ځانونه کېن لاسي بلل خو په کړنلارو کې يې د کېنو اندونو څه نه ليدل کېدل. پدې اړه په زړه پورې دا وه ، سره لدې چې دوی عملاً د خپل پروني ليدلوري او باورونو سره مخه ښه کړې ده خو د نورو جهادي يا غير جهادي سازمانونو سره يووالي او يا ائتلاف ته زړه نه دی خوښ کړی او نور ګوندونه يې انجويي ګوندونه بلل .

پدې اړه به ليکوال د عبدالرشيد آرين سره په هالند کې د يوه خلقي په کور کې د يوه مجلس يادونه وکړي چې شپږو اوو تنو نورو پخوانيو خلقيانوهم شتون درلود.آرين په خپلو خبرو کې وويل چې د نوراحمدنور سره يې ملاقات کړی او د دې کتنې موخه دا وه که د حزب مردم افغانستان سره يووالی وشي. ليکوال تري و پوښتل چې په افغانستان کې لسګونه ګوندونه فعاليت کوي ولې تاسو د دې ګوندونو

سره يووالی نه کوئ چې يوازې په پرچميانو پسې ګرزئ؟ هغه وويل دا نور ټول انجويي ګوندونه دي او مورږ هغوی نه پېژنو . ليکوال ورته وويل فکرکوم دا ټول به شکمن ګوندونه نه وي ،ښايي د ملي فکرخاوند ګوندونه او وګړي پکې شتون ولري او د اړيکو په ټينګولو سره شوني ده ، هغوی وپېژنئ او جوړجاړي ته هم ورسره ورسېږئ .د پرچميانو او خلقيانو مخينه معلومه ده چې شوني نه ده په يوه سازمان کې ګډ فعاليت وکړي. د ليکوال له ليدلوري يوازې فاروق کارمند ملاتړ وکړ خو آرين خبره بلې خوا ته يووړله، ځکه چې قانع کوونکی ځواب يې نه درلود. که چېرې د ناټويي اشغال په وړاندې د پخواني د ا،خ،د،ګ له ګډې څخه رازپرېدلو سازمانونو دريځ ته وکتل شي بربنډ اشغال ته يې نړيواله مرسته ويلې او د اشغال لاندې فاسد حکومت څخه يې ملاتړ کړی دی. دوی ځانونه د چپ او مترقي غورځنګ ملاتړي ګڼل خو په ولسمشريزو ټاکنو کې د جهادي ريښه لرونکو يا د لويديځ څخه ديسانت شوو نوماندانو ملاتړ کړی نه د خپلو پرونيو همفکرانو او سازماني ملګرو څخه .غوره بېلګه يې د۲۰۰۹ ز کال ټاکنو کې د شهنوازتنې او حبيب منګل پرځای د کرزي او عبدالله څخه ملاتړ او حتی هغوی ته ټاکنيز کمپاين وو. هغه مهال ليکوال د ملي ګوند له يوه غړي و پوښتل چې تاسې په ټاکنو کې د چا څخه ملاتړ کوئ هغه وويل له کرزي څخه . ليکوال تري پوښتنه وکړه ولې د تنې يا منګل څخه ملاتړ نه کوئ هغه په ځواب کې وويل د دوی بريا ناشوني ده . دا وه ددې ګوندونو مبارزه چې بايد د قوي کانديد ملاتړ وکړي او دا ورته ارزښت نلري چې هغه څه ډول مخينه او ليدلوری يا تګلاره لري. د خلقيانو او پرچميانو تلپاتې دښمني لدې ښه جوتېږي چې کله په همدې ټاکنو کې تنې د بدخشان او هرات څخه زياتې رايې ګټلې وې د کارمل پلوي حزب مردم افغانستان يوه غړي ليکوال ته وويل چې زمورږ ملګرو سکاېپي غونډه راوبلله ترڅو تنې ته په بدخشان اوهرات کې د زياتو رايو ګټلو لامل پيدا کړو. تنې پدې ټاکنو کې ۲۹۶۴۸ او منګل ۲۱۵۱۲ رايې ګټلې وې چې تنې شېږم او منګل نهم ځای در لود او کرزي چې ولسمشر شو ټولټال ۲،۲۸۳۹۰۷ رايې ګټلې وې. په ټولنه کې د دې سازمانونو اعتبار او نفوذ له دې ښه معلومېږي چې د ملي يووالي د ګوند مشر عبدالرشيد جليلي ولسي جرګې ته په ۲۰۰۹ ز کال کې د ننګرهار څخه او د ملي ګوندمشر عبدالحی مالک او داود راوش د حزب مردم افغانستان د ګوند مشر په ۲۰۱۹ ز کال کې د کابل ښار څخه ولسي جرګې ته ځانونه کانديد کړل خو بريالي نشول.

د پورتنيو څرګندونو پربنسټ دې پايلې ته رسېږو چې د پخواني د افغانستان خلک دموکراتيک ګوند د ګډې څخه راوتلو سازمانونه وچو جزېره ته ورته ډلې وې چې ښايي ستر سازمان يې د څلورو زرو تنو څخه زيات غړي نه لرل .که څه هم د ګوندونو د قانون له مخې هغه مهال يو ګوند په عدليه وزارت کې راجستر کېدای شوای چې لس زره تنه غړي ولري خو د اداري فساد له امله عدليې وزارت هغوی راجستر کړي دي يا دا چې عدليې وزارت ته ويل شوي وو هر څوک چې د ګوند د جوړولو ليوال وي او د اشغال زېږنده واکمنۍ ملاتړ کوي هغه راجستر کړئ تر څو وښودل شي چې په جمهوريت کې د هرې ايديولوژۍ او فکر خاوندان کولای شي سياسي فعاليت وکړي .د دې سازمانونو ټيټ کميت او کمزوری سياسي فعاليت ښيي چې ددې جوګه نشول په ځوان نسل کې ريښې و ځغلوي او د خپلو پخوانيو ملګرو ملاتړ يې هم تر لاسه نکړ. که څه هم د خلقيانو او پرچميانو له ګډې را وتلو کوچنيو ډلو د اشغال زېږنده واکمنۍ څخه ملاتړ کړی دی خوعجيبه دا وه چې همدې بلواکې واکمنۍ پر پرچميانو باور کړی دی او لوړ مقامونه يې ورکړي خو خلقيانو ته يې پام نه دی را ګرزولی .د اشغال زېږنده جمهوريت کې پرچميانو غوره درېځونه درلودل ، په واکمنۍ کې سربېره د ولسمشرانو سلاکاران هم پاتې شوي دي لکه نورالحق علومي، محمد عالم رزم، محمد حنيف اتمر، عبدالرشيد دوستم، ذکي ، شاکر ، ډاکترسهيلا صديق، جنرال افضل لودين ، خليل الله زمر، سليمان لايق، عبدالوهاب ساپي او ... وروستي دوه تنه د

ګوند د بنسټ اېښودونکي کنګرې برخوال وو او زمر د د پاڅون وړاندې د پرچم د رهبرۍ غړی وو. زمر د ټور د پاڅون وروسته زنداني شو او د نجیب الله د واکمنۍ په وروستیو کې له زندانه خوشی کېږل شو . پرچمیانو د ده د زنداني کېدو لامل دا ګڼلو چې هغه د داودخان حکومت ته د پرچمیانو په اړه رپوټونه ورکول . عبدالوهاب صافی او جنرال لودین د غنی سلاکاران وو. غني غوښتل چې لودین د دفاع وزیر و ګوماري خو د ځېنو چارواکو د مخالفت له امله د دفاع وزیر په توګه د هغه په مقررۍ بریالی نشو. د ځېنو په اند غني لدې کبله په پرچمیانو ډډه لګوله او باور در لود چې هغه د دموکراسۍ په لسیزه کې د پرچم د سازمان سره سازماني اړیکي لرلې. پدې اړه مسکین یار چې د امریکې څخه د یوه تلویزیون متصدي دی په یوه پروګرام کې وایي چې غني دی د کارمل او اناهیتا کور ته هم بوولی وو.

ناکامې هڅې

کله چې یو څوک په شعوري ډول سیاست ته مخه کړي ، د یوه ګوند غړیتوب یې منلی وي او ډېره موده ددې ګوند حرفوي کدر پاتې شوی وي معنی یې دا کیږي چې د داسې یوه وګړي ژوند د همدې خوځښت او دهغه د ملي او انساني هدفونو سره تړلی دی او هیله لري دا غورځنګ د هېواد د سیاسي ډګر یو اغېزمن لوبغاړی پاتې شي. یو د داسې کسانو څخه د کتاب لیکوال دی.له همدې امله د ګوند د ټوټې ټوټې کېدو وروسته لیکوال هڅې وکړلې چې ددې پاڅل شوي خوځښت په بیا په پښو درولو کې ونډه واخلي. له بده مرغه دې هلو ځلو کوچنۍ بریا نه لرله .ښایي د نورولاملونو سربېره د اړیني پوهې نشتون او د ګوند د واکمنۍ پر مهال د غوره دریځ نه لرل وي . لکه څرنګه چې مخکې راغلي وو د ناټوییې اشغال په لومړیو کې په هالند کې د ګوند د په پښو درولو له بهیر څخه دې پایلې ته ورسېد چې د ملي یووالي او د سولې غورځنګ سربېره د بل خلقي خوځښت جوړول ګټور نه دي. د همدې کبله پدې فکر کې شو که امکان ولري په هالند کې ټول پخواني خلقیان په یوه سازمان کې تنظیم شي. لدې وروسته دا لړۍ نورو اروپایي هېوادونو او افغانستان ته وغزېږي اوپدې ډول د خلقیانو د یوه واحد ګوند د بیا په پښودرېدو خوب په واقعیت واوړي. له همدې امله د ځینو ملګرو سره د همغږۍ وروسته د هالند د امستردام په ښار کې د داسې غونډې د سمبالولو کار ته اوږه ورکړه چې په هغو کې په هالند کې د ملي یووالي ،سولې غورځنګ ، د تفاهم د نهضت اړونده ډلو استازي اوغیر سازماني پخواني خلقیان برخه ولري او د ګډ فعالیت یو سند لاسلیک شي. دا غونډه د۲۰۰۳ کال په لومړیو کې جوړه شوه. په هالند کې د سولې غورځنګ ، د ملي یووالي ګوند ، د تفاهم د بهیر مسؤلین د خپلو څوځو تنو ملګرو او څو تنو غیر سازماني ملګرو چې ټولټال پنځلس تنه کېدل په غونډه کې برخه لرله.د غونډې په پیل کې د ملي یووالي مسؤل لیکوال ته وویل: " موږ کوم سند نه لاسلیک کوو." د دې خبرې په اوربدو سره لکه چې په اور اوبه واچوې خواشینی شوم او له ځان سره مې وویل چې سند نه لاسلیکوئ نو د څه لپاره راغلي یاست.هغه ته مې وویل سمه ده .په غونډه کې ټولو د خلقیانو پر یووالي ټینګار وکړ خو داسې ښکاربدل چې د تفاهم نهضت او د غیرسازماني ملګرو پرته د سولې غورځنګ او د ملي یووالي ګوند استازي د ګډ فعالیت سره لیوالتیا نلري او ویل یې چې موږ خپل ګوندونه جوړکړي دي ځوک چې د مبارزې لیواتیا لري زموږ د ګوندونو دروازې د هغوی پرمخ پرانېستي دي.پدې ډول غونډه ببله کومې پایلې پای ته ورسېدله. دې ناکامې هڅې نهیلی نکړم او پدې فکر کې شوم چې داسې یو مرکز را وپنځول شي چې خلقیان ګډ کار ته وهڅوي ، دا ګډ کار دې ته لاره هواره کړي چې د خلقیانو ترمنځ سلیقوي اختلافاتونه له منځه لاړشي او

د يو کېدو لپاره اړين شرايط برابرشي او سربېره پردې د هېواد د روانو سياسي –ټولنيزو بهيرونو او پېښو په اړه د خلقيانو دريځ ولس ته ورسول شي. د ليکوال له انده اړينه وه چې يوه ويب پاڼه را وپنځول شي . دا مسأله د هالند د ځېنو ملګرو سره طرحه شوله او ټولود عادت له مخې په پوره شوق سره پدې لار کې د مرستې او قلمي همکارۍ ټټرونه وډبول.د ملګرو دې ليوالتيا ته په کتو سره په ۲۰۰۴ ز کال کې د خلقي شته سياسي ډلو اوعلاقمندانو کوچنۍ ناسته راوبلل شوه.دا مهال د تفاهم له نهضت څخه ملي ګوند زيږېدلی وو چې د دې ګوند استازو هم په ناسته کې برخه اخېستې وه. په غونډه کې ټولو د وېب پاڼې جوړول اړين وګڼل او د (۲۸ - اسد) په نامه مو د وېب پاڼې د جوړولو پرېکړه وکړه.خو کله چې د دې پاڼې د جوړولو تخنيکي پروسيجر پای ته ورسېد او د لګښت مساله را پورته شوله د ملي ګوند د غړو او څو تنو غيرسازماني ملګرو پرته نورو برخه وانه اخېستله.همدارنګه د عصمت الله رسا پرته نورو خلقيانو په خپلو تحليلي ليکنو سره د پاڼې د غوړېدو سره مرسته ونکړه که څه هم ځېنو شعرونه او کيسې راولېږلې نه سياسي او ټولنيزې شننې او ارزونې . د خلقيانو مشر صالح محمدزيري دری ليکنې چې يوه يې تحليلي او دوې کيسې وې پاڼې ته رااستولې دي. پدې هکله عجيبه خبره دا وه چې يوه ورځ حبيب منګل د پرچميانو له مشهورو کدرونو څخه د ټلفوني خبرو په ترڅ کې را ته وويل " زيري صاحب زما څخه وغوښتل چې د ۲۸ - اسد ويب پاڼې سره قلمي همکاري وکړم " خو منګل د پاڼې سره همکاري ونکړه.ليکوال ته داسې ښکاره شول چې منګل ليکوال په ديلوماتيکه ژبه وپوهولو چې ګواکې د۲۸- اسد پاڼه زيری رهبري کوي.داسې ګونګوسې هم خپرېدې چې دا وېب پاڼه په ملي ګوند پورې تړلې ده .که دا ويب پاڼه ملي ګوند خپله پاڼه ګڼله د دې ګوند د نظر او قلم خاوندانو چې په رسنيو او ټولنيزو شبکو کې فعال وو او يو شمېر يې د ناټويي ځواکونو پرمټ د واکمن بلواک حکومت په ملاتړ تحليلي ليکنې کولې او په ګردیو ميزونو کې هم د سياسي کارپوهانو په نامه را ځرګنديدل پدې ويب پاڼه کې به يې يوه مقاله خپره کړې وای.دا ډول بې بنسټه تبليغات او د خلقيانو نه همکاري د دې لامل وګرزېدل چې له دريو کلونو خپرونو وروسته ويب پاڼه خپلې خپرونې ودروي.د وېب پاڼې د خپرونو د درولو اصلي لامل دا وو چې دا پاڼه د خلقيانو د اندونو په نشراتي ارګان او د خلقيانو د يووالي په مرکز وانه وښتله . البته پاڼې د لوستونکو پام ځانته راګرزولی وو او د مختلفو نظرياتو د خاوندانو ليکنې پکې خپرېدلې .په ۲۰۰۵ ز کال کې د پالتک په نامه يوې رسنۍ د شته افغاني ويب پاڼو په اړه نظرسنجي کړې وه چې پدې نظرسنجۍ کې د۲۸ - اسد ويب پاڼې دريم ځای ترلاسه کړی وو. ښايي نورو پخوانيو خلقي او پرچمي کدرونو د افغانستان د ننه او بهر ورته هلې ځلې کړې وي خو دا چې هلوځلو يې اړينې پايلې نلرلې د هغوی د هڅو ناکامي هم ښيي .

خلقي خونې

په ۲۰۱۷ کال کې د افغانستان د خلکو ملي ترقي ګوند خلقي اړخ د انټرنيټ په مجازي نړۍ کې د "خلقي خونو" په نامه خونې جوړې کړې . د دې خونو نوښتګر په امريکا کې مېشت زمری کمالپوري د څارندوی پخوانی افسراوعبدالقيوم د شوروي د تېري وروسته د کندهار د ښاري ګوندي کمېټې منشي او په کابل کې عبدالله حبيب سرحدي برحال افسر او احمدستانکزی پخوانی افسر وو. دوی هغه خلقيان چې فېسبوکي اکاونټونه لرل په خونو کې ابډېټ او تري ويې غوښتل چې د خپل ټوټې ټوټې شوی ګوند په پښو درولو کې برخه واخلي . ګڼ شمېر پخوانيو خلقيانو دې بلنې ته مثبت ځواب ورکړ او د څو ورځو په ترڅ کې د دې خونو برخوال تر اته سوو تنو هم واوښتل. ليکوال هم په پوره ليوالتيا پدې فکر چې ښايي

پرونيو سازماني ملګرو يې د افغانستان د اوږد مهال ناورين، اشغالونو او د ګوند د واکمنۍ د ترخو تجربو څخه د عبرت درس اخېستی وي د ډله بندیو سره به يې مخه ښه کړې وي او غواړي يو ملتپال سياسي ګوند جوړ کړي کوم چې د ناټويي اشغال خلاف دريځ غوره کړي . په خونو کې د ليکوال فعالې وندې ته په کتوسره د خونو د فعاليت سمبالوونکي ، زمري کمالپوري ورسره اړيکې ټينګې کړلې او د خونو د چارو د ښه سمبالولو په موخه يې سلا مشورې غوښتلې .د خونو د فعاليت په لومړيو کې اکثريت برخه وال د خونو د فعاليت څخه راضي برېښېدل . په خونو کې د يووالي د بهير په اړوند د فعالو برخوالو د اندونو او نظرياتو څخه چې شمېر يې شاوخوا پنځلس تنه کېده جوت شول چې ډېرى په پرون کې ژوند کوي ، تراوسه د مخکنيو ډله بندیو درانه پېټي ليږدوي د خپل ګوند د اته ويشت کلن تاريخ او د هېواد د روان ناورين څخه يې زده کړه نه ده کړې. د خونو د فعالانو دريځونو ته په کتو سره هغوى په دريو ډلو وېشل شوي وو.

لومړى ډله هغه کسان وو چې فرکسيوني تمايلات يې نلرل ، د ګوند پخواني مشران تره کي او امين يې سياسي مرشدان نه ګڼل . هغوى د خلقيانو د يوه سترخوځښت د جوړولو په سوچ کې وو. دوهمه ډله د امين پلويان وو او دريمه ډله چې ظاهراً د تره کي پلويان شمېرل کېدل. دا ډله بيا په دوو برخو ويشل شوې وه چې يوې ډلې تره کی ته د ګوند د بنسټ اېښودونکي په توګه درناوی کاوه نه دا چې د نوموړي په نامه سوداګري وکړي .دوهمه ډله يې هغه سياسي سوداګر وو چې د شوروي د اشغال پرمهال د امين سره د مخالفت په تمثيل سره په ستېژ کې ناست وو. په خونو کې د لومړۍ ډلې(د فرکسيونيزۍ سره پردي او ناپېيلي) اغېز ځکه محسوس نه وو چې هغوى متشکل نه وو ،خو دوو نورو ډلو ځانګړى اغېز درلود ځکه چې هغوى سازماني تشکيلات لرل او د يوه مرکز څخه رهبري کېدلې. دې دواړو ډلو د خونو په فعاليت او پرېکړو ټاکونکی اغېز درلود پدې معنی چې د خلقيانو د يووالي کلې د دوی سره وه . دا متشکل خلقيان د خلکوملي ترقی ګوند(عبدالحی مالک) او ملي يووالي ګوند(عبدالرشيد جليلي) سازمانونو غړيتوب درلود. د خلقيانو د ګډې څخه راوتلو دوو نورو سازمانونو سولې غورځنګ(شهنوازتنی) او د افغانستان خلق انقلابي ګوند(شيرګل اوستا)استازو هم په خونو کې شتون درلود خو هغوى ناندريو او پرونيو اختلافونو ته لمن نه وهله. د خونو د جوړېدو په درشل کې د سولې غورځنګ مشر شهنوازتنې د خلقيانو په پته شعار ور ته دا پيغام «ته رهبر زه دې عسکر»خپور کړ. د دې شعار ډوله پيغام معنی دا وه چې دی د يووالي په موخه د مشرتابه څخه هم تېر دی. هممهاله د دا ډول پيغام خپرېدل او د خلقي خونو جوړېدل هم عجيب برېښېدل . د نظرونو د اختلاف سره سره د خونو اکثريت برخه والو په ليکنو او کمنټونو کې دوه ګډ دريځونه درلودل ،يو دا چې تېرهېراو خلقيان په يوه خوځښت کې راټول شي او بل دا چې د پرچميانو سره ګډ فعاليت شونی نه دی او له هغوى سره بايد اړيکې وشلول شي چې دا اشاره د خلکو ملي ترقي ګوند ته وه چې د پرچمي داود راوش په مشرۍ د افغانستان د خلکو ملي ترقي ګوند کې تنظيم وو . د خلکو د ملي ترقي ګوند د پرونيو خلقيانو اکثريت د پرچم سره د سازماني اړيکو د پرېکون ليوال وو.البته د دې ګوند هغه غړو چې د عبدالرشيد آرين پلويان شمېرل کېدل د يووالي په بهير کې د ټولو ملي او مترقي ځواکونو پر يووالي ټينګار درلود چې په غير مستقيمه توګه موخه يې د پرچميانو سره د خپل يووالي څخه دفاع وه .د خونو د لنډې مودې فعاليت وروسته څرګنده شوله چې عبدالرشيد آرين او عبدالرشيد جليلي د خلقيانو د يووالي د بهير سره همغږي نه دي او پايله يې دا شوه چې غوڅ اکثريت د ملي يووالي غړي چې هغه مهال د نوموړي سازمان مشر عبدالرحيم سالارزی وو د جليلي خلاف دريځ ونيسي .جليلي دې وضعيت ته په کتو سره د خپلو همفکرانو ځانګړې ډله جوړه کړله او سربېره پردې د ببرې امين (د امين زوی) په مشرۍ هم ددې ګوند يو شمېر غړو لدې ګوند څخه لار

بېله کړي او پدې ډول د ملي يووالي ګوند په دريو ډلو ووېشل شو. ملي ترقي ګوند هم عملاً په دريو ډلو ووېشل شو .د عبدالحی مالک په مشرۍ د ګوند يوه برخه د پرچم څخه جلا شوه ،آرين او پلويان يې د پرچم سره پاتې شول او بلې ستړې برخې يې د منظمې سياسي مبارزې څخه لاس واخيست. پدې ډول دا دواړه ګوندونه ټوټې ټوټې شول . د خونو د جوړېدو بله پايله دا شوه چې د پرونيو خلقيانو ترمنځ واټن لا زيات شي. د خونو فعاليت وښودل چې خلقيان د بيان د آزادۍ او د ډيالوګ او مشاجرو له لارې د اختلافونو د حل سره پردي دي او ډېرى يې په پرون کې ايسار پاتې دي او بده دا چې اکثرآ د ناټويي اشغال په ملاتړ کې ولاړ دي . د خونو د جوړېدو څه موده وروسته د ملي يووالي ګوند د خونو سره پدې نامه بايکاټ وکړ او جلا خونه يې جوړه کړله چې غوښتنو ته يې پام نه راګرزول کېږي ،ځکه چې عملاً د خونو رهبري د ملي ترقي ګوند سره وه. همدارنګه يو شمير ناپېيلو خلقيانو د خونو نه اغېزمنتوب او د دوی وړانديزونو ته نه پاملرنې ته په کتو سره د خپلواکو خلقيانو په نامه جلا خونه جوړه کړله او خپل وړانديزونه او خپلې طرحې يې خونو او ګوندونو ته لدې لارې وړاندې کولې .په خونو کې د خپلواکو خلقيانو په اړه د ملي ترقي ګوند دريځ له هماغه پيل څخه دوستانه نه وو او د هغوی په اړوند د ملي يووالي ګوند دريځ د وخت په تېرېدو مثبت لورى نيولو . ښايي د ملي يووالي د سازمان دا دريځ لدې امله وو چې د خپلواکو خلقيانو په څېر د هغوی وړاندېزونو ته هم د خونو نوښتګرو او چلوونکو پام نه را ګرزولو.د ملي يووالي ګوند اړونده فعالانو پردې ټينګار کاوه چې د يووالي په بهير کې د خپلواکو خلقيانو طرحې ومنل شي. خپلواکو خلقيانو کوم تشکل نه درلود او د نوي تشکل د راڅرګندېدو ليواتيا هم نلرله .د دې ډلې مرکزي کسان سيدرحمن رحماني، نورالحق نبي زاده څلى ، عصمت الله رسا او ليکوال وو. خپلواکو خلقيانو د خلقي خونو وضعيت ته په کتو سره چې دا خونې د خلقيانو د يووالي لپاره ګټه نلري بلکې د خلقيانو لا پاشلو ته لار هواروي او که نېغ په نېغه د خونو سره پريکون وکړي د نه يووالي ملاتي به پر دوی واچول شي. هغه مهال به اصطلاح خپلواکو خلقيانوغوره وګڼله چې لنډه موده به د خپلواکو خلقيانو په نامه فعاليت وکړي که دا دريځ يې يووالي ته مرستندوی شي موخې ته به رسيدلي وي او که دې موخې ته هم و نه رسېږي د خپلواکو خلقيانو په نامه خونه به وټړي. هماغه دي چې د يوشمېر نورو ملګرو لکه عصمت الله سهاک ، اسدالله زغرد او تاج محمدحبيب سره ګډ د خپلواکه خلقيانو په نامه فعاليت ته دوام ورکړ او څه موده وروسته يې خپل فعاليت ودرولو. البته د ملي ګوند او ملي يووالي اړونده فعالان لا تر اوسه ځانګړې خوني لري او د سياسي فعاليتونو په نامه خپل بنډارونه پر مخ وړي .

د دې خونو د فعاليت پايله دا شوله چې پخواني سازماني او غير سازماني خلقيان يې لا نور هم سره وويشل شي او يا په بله وينا د خلقيانو د يووالي پرځای يې ببلوالی راوړ ، د خلقيانو نسبي دوه غټ ګوندونه يې ټوټې ټوټې کړل او د خلقيانو ترمنځ يې د بې باورۍ کچه لوړه کړله. ببله کومه شکه د هر چا څخه زياته پېره د خونو په نوښتګرو لوېږي .د خپلواکو خلقيانو د خونې د ټرلو څه موده وروسته ليکوال ته د محمد سرور خوشحال لخوا يو عجيب مسېج راغی چې له ليکوال څخه يې يو لړ پوښتنې کړې وې. يوه يې دا وه چې خواتي د محمد کبيرکارواني په وژنه کې لاس درلود. دا پوښتنې هغه ته د ملي ګوند او د دې ګوند د پلويانو د يوې سکاېپي غونډې له امله پيداشوې وې چې د ليکوال په پته يو لړ نور تورونه هم لګول شوي وو. که څه هم خوشحال په ليکوال د تور لګوونکي نوم نه وو راوړی خو وروسته معلوم شول چې هغه معلم قيوم د شوروي خاينانه پوځي يرغل له برکته د کندهار د ښاري ګوندي کمېټې د منشي په توګه ګومارل شوی وو. ليکوال خوشحال ته ځوابيه مسېج ولېږلو چې هغه د ليکوال د دولتي دندو په اړه وو تر څو دا ښاغلی وپوهېږي چې کله اروابنساد کارواني د شهنواز تنې د کودتا په تور د پرچميانو له لوري ووژل شو ليکوال په مسکو کې زده کړې کولې. خوشحال ځوابيه مسېج راولېږه چې ځينې

برخې يې دا دي :« په پوره درناوي او ښېنه غواړم چې داسې پوښتنې مې درته وړاندې کړې دي. اوس مې ياد ته راغلل ته د حربي پوهنتون د سياسي آمريت معاون وې. هغه وخت زه پوهنځی پياده کې محصل وم ترسخت فشار لاندې وم ...، زه تا د يو سپېځلي خلقي په توګه پېژنم. د اردليانو په نامه ستا يو پوست مې تاييد او شېر کړی وو، هغه ماته په خونو کې جنجال جوړ کړ. دغه پوښتنې چې ما درته وړاندې کړې وې ما غوښتل چې درواغ او ربښتيا معلوم کړم. له داسې بېځايه ټاپو لګولو رنځ وړم... » که د نوموړې سکاپيې غوندې برخه وال دا څو کرښې ولولي ښايي وپوهېږي چې قيوم سياسي فعال دی يا د امريکايي اشغال ملاتړی . د قيوم سره ليکوال هېڅ ډول اړيکې او مناسبات نلرل او ښايي د ليکوال د اشغال ضد دريځ ددې سبب شوی وي چې د هغه دښمني وګټي لکه څرنګه چې محمد سرور خوشحال ته يې د ليکوال د اردليانو په اړه ليکنې خپرولو جنجال جوړ کړی وو. ددې څخه ښکاري چې معلم قيوم له هغو افغانانو سره دښمني لري چې اشغال ضد دريځ يې درلود. د معلم قيوم په اړه به يوه بل واقعيت ته ګوته ونيول شي او هغه دا چې ښايي هغه لومړی خلقي مجاهد !؟ وي داسې مجاهد چې د هېواد څخه د شوروي اشغالګرو له وتلو وروسته د ا. خ. د . ګ د واکمنۍ خلاف جهاد کړی دی هغه ګوند چې دی يې د کندهار په څېر د ستر ښار د ګوندي کمېټي منشي وو. دا کومه ادعا نه بلکې د دې خلقي مجاهد خپلې څرګندونې دي چې د « استبداد» په نامه په خپل کتاب کې يې د خپلو جهادي کارنامو يادونه کړې ده . دا خلقي مجاهد جهاد ته د مجاهدينو قوماندان ملاملنګ چمتو کړی دی . هغه د خپل کتاب په ۲۸۴ مخ کې د مجاهد ملاملنګ دا خبرې راوړې چې قيوم ته يې په پاکستان کې کړې وې :« زمونږ سره خبرې د امريکا سره خبرې .مونږ د امريکا خلک يو . د تنظيمونو او پاکستان پروا نلرو. دا خبرې مې د نياز محمد مهمند ، قادر اکا او ګلداد سره شريکې کړې او خوند يې ورنکړ.» دا هغه مهال دی چې د کب د شپارلسمې ډرامې وروسته يو شمېر خلقيان پاکستان ته وتښتېدل چې قيوم يو له هغو څخه وو. که څه هم هغه د مجاهدينو سره د همکارۍ په اړه خبره د دريو تنو مهمند ، اکا او ګلداد سره شريکه کړې او هغوی د اړين بصيرت له کبله د جهادي ډلو سره همکارۍ ته ليوالتيا نه ده ښودلې او د قيوم په وينا خوند يې ورنکړ خو ده د ملاملنګ له اربکيانو سره ګډ په هلمند او کندهار کې د حکومت خلاف جهاد کې برخه اخلي .

د يادولو وړ ښکاري هغو ژمنو خلقيانو چې د زړه له تله يې هيله لرله چې خپل ټوټې ټوټې شوی ګوند بېرته په پښو ودروي او د يووالي په موخه يې خونو ته مخه کړه ورته ښايي دې پوښتنې ته د ځواب موندلو په لټه کې شي چې په ۲۰۱۷ ز کال کې ولې د يووالي په ځای بېلوالی راغی ، دا تصادفي پېښ شول يا د خونو د طراحانو نقشه همداسې وه . د خلقي خونو د نوښتګرو نه رښتينولي په لاندې بېلګه کې د پوهيدو وړ ده. يوه ورځ زمري کمالپوري د مسنجر له لارې را سره اړيکه ونيوله او د خبرو په ترڅ کې يې وويل چې « د شهنوازتنې او عبدالرحيم سالارزي ترمنځ مې د يووالي د هوکړه ليک د لاسليک مخه ونيوله ، پداسې حال کې چې هغوی دواړو عبدالله حبيب سرحدي ته انتظار ايست او ما سرحدي ته وويل چې ورنشي.د خپل دې کار لامل يې دا ګڼه چې ملي ترقي ګوند د امينيانو سره د يووالي ليوال نه دی.» ليکوال ورته وويل تاسې چې د امينيانو سره يووالی نه کوئ نو بيا مو ولې د ټولو خلقيانو د يووالي شعار اوچت کړی دی؟ ښايي نوموړي زما له دريځ څخه چې په ځېنو مواردو کې د امين منتقد پاتې شوی يم ، فکرکاوه چې زه به ورسره همغږی وم .پداسې حال کې چې د يوه سياستوال او يا د ګوند د مشر منتقد پاتې کېدل د هغه او يا د هغه د همفکرانو سره د دښمنۍ معنی نلري او په بله خوا د يوه ارمان د همفکرانو سره منافقت په هېڅ دليل د منلو وړ نه دی.

د خلقي رنګارنګ خونو د فعاليت او د خلقي ريښې لرونکو ډلو د فعالانو د پرله پسې لېدنو کتنو پايله دا شوه چې د کاغذ پر سر د ۱۳۹۹ لمريز کال د چنګاښ په ديارلسمه د(۲۰۲۰ زريز کال ،جولای دريمه)

په کابل کې يو هوکړه ليک لاسليک او د جولای په اوومه زمري کمالپوري په خپل وال کې خپور کړ چې په يوه برخه کې يې راغلي وو:"تر اوږدې مودې بيلتون وروسته شپږو سياسی جوړښتونو؛ د افغانستان ملی يووالي ګوند؛ د افغانستان د ملی ترقی ګوند؛ د افغانستان د خلکو د سولې او نېکمرغی سازمان؛ د افغانستان د سولې، دموکراسی، او بيا رغوني لپاره د تفاهم نهضت، د واحد، سراسري اغيزمن خلقي ګوند د جوړولو له پاره د تفاهم او انسجام کميټې او د همفکرو ملګرو د يووالي مرکز تر زياتو هڅو او هاند او اوږدو جدي بحثونو وروسته د وحدت د سندونو- تفاهمليک، د عمل مؤقتی برنامې او د وحدت د ميکانيسم- طرحې تصويب کړې." ددې اعلاميې له خپرېدو دوې ورځې وروسته د چنګاښ پنځلسمه په فېسبوک کې د افغانستان د سولې غورځنګ ګوند،د خلق کارګرګوند، د سترتره کي د ښوونځي پلويان ، روسيه کې د خلق دموکراتيک ګوند پخواني غړي،د قضاوت ټولنه ،د يووالي خوځښت د عام او تام سازماني او انقلابي ، مفکوروي او سياسي يووالي اعلاميه هم خپره شوله. ددې اعلاميو د خپرېدو سره هممهاله دې ډلګکيو د يو بل خلاف تبليغات پيل کړل. ددې اعلاميو د خپرولو وروسته د دوی د فعاليت په اړه څه ندي اوربدل شوي . د امريکې په مشرۍ د ناټويي اشغال تر پايه کوم خلقي ګوند چې لږترلږه د دوو- دريو ډلو څخه جوړشوی وي را څرګند نشو. د ناټويي اشغال پر مهال چې په کابل کې د ګوندونو کارخانه جوړه شوې وه رنګارنګ ګوندونه يې توليد او بازار ته وړاندې کړل. همدې کارخانې خورا بې کيفيته توکي يعنې د يو شمېر پخوانيو خلقيانو او پرچميانو څخه هم د ګوندونو په نامه خورا بې کيفيته توکي بازار ته وړاندې کړل .دا ګوندونه د اشغال د بدعتونو څخه يو بدعت وو. داسي ګوندونه پدې کارخانه کې توليد شول چې مشتريان يې نلرل خو عايد يې ډېر وو. شل کلن ناټويي اشغال وښودل چې ولسپال ګوندونه د پرديو په اشارو او مالي مرستو سربېره په پمنو فکرونو، سياسي نيرنګونو او خبرنو معاملو نه جوړېږي.

له جګړې ترمصالحې

د ۲۰۰۱ کال ناين اېلېون ترهګريزو بريدونو وروسته د امريکا ولسمشر جورج ډبليو بوش په خپله وينا کې وويل :" مونږ به د هغه کسانو او د هغو دولتونو چې هغوی ته يې پناه ورکړې ده توپير ونکړو." همدارنګه د دې پېښې په ورځ يې بيله څېړنو د پېښې پړه په القاعده شبکې واچوله .دې ډول څرګندونو ښودل چې افغانستان د امريکا د پوځي يرغل له ګواښ سره مخ دی . پداسي يوه بېړني حالت کې چې يوه اړخ ، امريکا د جګړې او مقابل لوري اسلامي امارت د جوړجاړي دريځ غوره کړی وو، سليم عقل او د م ،م د منشور غوښتنه دا وه چې رامنځته شوې ستونزه د سياسي لارې حل شي .خو د نړۍ سوپر ځواک له امارت د يولږ نورو غوښتنوسربېره دا هم غوښتل چې بيله څه ويلو اسامه بن لادن امريکايانو ته وسپاري او امريکايانو ته اجازه ورکړي چې په افغانستان کې ټول پوځي مرکزونه وځاري .د طالبانو له لوري د امريکايانو غوښتنو ته د غاړې نه اېښودل د دې لامل شو چې امريکا – انګرېز پر افغانستان تېری وکړ. د تېري يوه ورځ وروسته د اکتوبر په اتمه بوش پخپله بله وينا کې طالبانو ته وويل : " يا به وژل کېږئ يا به بنديان کېږئ." دا نو د يوه باتور ولس ته د زمانې د فرعون التيماتوم وو. د دا ډول التيماتوم معنی مرګ او يا ذلت ته غاړه اېښودل وو. افغان مرګ مني خو ذلت نه ، او هغه د قربانی د پسه په شان ځان قصاب ته نه سپاري بلکې د قصاب په وړاندې هم درېږي . د بوش دا پيغام کوم سوداګريز ريکلام نه وو بلکې عملاً يې خپلو پوځيانو ته د طالب جنګيالي او هر سرکښ افغان د وژلو او ترلو دستور ورکړ. څرګنده بېلګه يې په ليلي دښته او د مزارشريف په جنګي کلا کې د زرګونو طالب

اسيرانو ډله ييزه وژنه ده . د انګلوساکسون د اشغال وروسته په لومړيو کلونو کې هم حامدکرزي او هم امريکايانو د طالبانو د تخم د ورکولو خبرې کولې همدا لامل وو چې هغو طالب مشرانو او جنګيالیو چې عادي ژوند ته مخه کړې وه د ملي امنيت د دستګاه ، پوځ او د شمال تلوالې د ځورولو، وژلو او ټرلو له ګوابنونو سره مخامخ شول د طالب او تر شک لاندې افغانانو په کورونو چاپې پيل شوې. دا ډول کړنې ددې لامل وګرزېدلې چې ګڼ شمېر پښتون توکمه هېوادوال اړشي غرونو ته وخيږي او يا پاکستان ته کډه شي او پدې ډول د اشغال خلاف وسلوال ملي مقاومت پيل شي.پدې اړه د دې واقعيت يادول اړين بربښي چې د نجيب الله د واکمنۍ د نسکورېدو په درشل کې د شمال تلوالې په جوړېدو سره افغاني ټولنه جبرآ د يوې پردۍ د سناريو له مخې د پښتون او غير پښتون د ويش له ګوابنې سره مخ شوه. شمال تلوالې واک ته په رسېدو د پښتنو د ځورولو سربېره په هېواد کې د ځمکې په سرمحشر جوړ کړ او په رنګارنګ وحشتونو لاس پورې کړ. همدا لامل وو چې د دې وحشت د ختمولو په موخه طالبانو له کندهار څخه سر راپورته کړ او غوڅ اکثريت پښتنو دې تحريک ته مخه کړله . البته د نورو وروسته قومونو استازي هم د طالبانو د تحريک تر ځنګ ودرېدل خو په مشرتابه کې يې د پښتنو وندې غوښينه وه ، لکه څرنګه چې په شمال تلواله کې پښتنوهم شتون درلود خوغوڅ اکثريت يې غيرپښتانه او په مشرتابه کې يې تاجک توکمه مخور ولاړ وو.همدا لامل وو چې د انګلوساکسوني اشغال پرمهال هرپښتون طالب ګڼل کېده او تر ګوابنې لاندې وو. لکه څرنګه چې مخکې ويل شوي وو ملامحمدعمر د طالبانو د اسلامي امارت مشر د کندهار د سقوط وړاندې د راديو له لارې امريکايي چارواکو ته دا پيغام خپورکړ :"تاسو فکرمه کوئ چې د بنارونو په سقوط سره به ستاسې په مقابل کې افغانان تسليم او له مقاومته لاس په سرشي ،بلکې هغوی به له تاسو سره د مقاومت په خاطرغرونو ته خيږي او له هغه ځايه به ستاسې پر خلاف جهاد ته دوام ورکړي. " ژوند هم د ملاعمرپه وړاندوپينه د صحت مهر ولګاوه ، د اشغال خلاف مقاومت پيل شو اود دې مقاومت د ملاتير طالب جنګيالیو جوړ او لاربنوونه يې هم ملامحمد عمرمجاهد کوله. د امارت د نسکورېدو څه کم پنځه مياشتې وروسته طالب جنګيالیو د۲۰۰۲ ز کال د مارچ په څلورمه د پکتيا ولايت په شاه وليکوټ کې په امريکايي اډه برېد وکړ او څو چورلکې يې ور ويجاړې کړې.د برېد دوه اونۍ وروسته جنرال ټامي فرانکس د امريکايي ځواکونو قوماندان اعتراف وکړ چې د طالبانو په برېد کې دوه چورلکې ويجاړې ، اته تنه عسکر ووژل شول او۸۲ تنه ټپيان شول. د وخت په تېرېدو سره د جګړو لمن او ورسره جوخت د طالبانو د ولکې سيمې پراخېدې خو د طالبانو په اړه د امريکايانو په ستراتېژۍ کې چې د جګړې او طالبانو د بشپړې ماتونې ستراتېژي وه د بدلون کوم څرک نه لګېده.کله چې د امريکې د۲۰۰۸ کال ولسمشريزې ټاکنې دموکرات ګوند وګټلې اوباما د طالبانو د ماتولو په پار په افغانستان کې د اشغالګرو ځواکونو شمېر له پنځه څلوېښتو زرو څخه يو لک اودېرشو زرو ته ورسولو، او بنايي چې دا شمېره لا لوړه وي ځکه چې اشغالګرو د خپلو پوځيانو کره شمېر هېڅکله هم نه دی ويلې .خو د اشغالګرو ځواکونو زياتول او د هغوی وحشيانه بمباريو او د پوځي عملياتو زور نه دا چې اشغالګرو او د هغه مزدور حکومت ته ګټه ونکړه بلکې د افغانانو د غوسې، د طالبانو د پياوړتيا او د بهرنيو پوځيانو د مرګ او ژوبلې د زياتېدو سبب وګرزېدل . غوره بېلګه يې په۲۰۰۹, ۲۰۱۰ او ۲۰۱۱ کلونو کې د هغوی د تلفاتو زياتوالی دی چې په ۲۰۱۰ کال کې لوړ رقم ۷۱۰ ،په ۲۰۱۱ کې ۵۵۹ او په ۲۰۰۹ کې ۵۱۶ تنه ښودل شوی دی.لدې املې اوباما د خپلې لومړۍ دورې په وروستيو کې اړشو چې د طالبانو سره د جوړجاړې په اړه فکر وکړي. د امريکا په تګلاره کې د دا ډول بدلون معنی دا وه چې امريکا د آسمان څخه ځمکې ته راکښته شوله . که څه هم امريکايانو د طالبانو سره پټې خبرې اترې په ۲۰۰۷ کې پيل کړې وې خو په ۲۰۱۲ کال د جنورۍ په دريمه يې له طالبانو سره خبرې رسنيزه کړې چې د مارچ

تر شپاړلسمې پورې يې دوام وموند. طالبانو دا مذاکرات لدې امله ودرول چې ګواکې امریکایان په خبرو کې رښتینې نه دي اوغواړي د مذاکراتو څخه رسنیزه ګټه پورته کړي. دا چې ولې امریکایانود طالبانو سره خبرو ته مخه کړه د اشغالګرو د تلفاتو او لګښتونو سربېره د سیمې د هېوادونو(چین ، روسیه ، ایران) نوی دریځ وو چې د ترهګرۍ سره د مبارزې په نامه د امریکا په نیت شکمن شول او نور يې د امریکا سره رښتینې همکاري نه کوله او د طالبانو سره يې اړیکې ټینګې او پاللې.دا امریکایانو ته د خطر زنګ وو چې له طالبانو سره په سوله او جوړجاړي فکر وکړي. هماغه دي چې د۲۰۱۳ کال د جون په اتلسمه (۱۳۹۲ل کال دغبرګوني اته ویشتمه) د قطر په پلازمېنه دوحه کې د نوموړي هېواد د بهرنیو چارو د وزیر د مرستیال له لورې په رسمي ډول طالبانو ته سیاسي دفتر پرانیزي. مخکې لدې حامدکرزي ویل چې د طالبانو پته څرګنده نه ده چې د هغوی سره د سولې او پخلاینې خبرې وکړي.خو کله چې دا دفتر پرانستل شو کرزي پدې نامه اعتراض وکړچې پدې دفتر کې د طالبانو د اسلامي امارت جنډه رپیږي او د دفتر په دروازه د طالبانو د اسلامي امارت لوحه ځړول شوې ده چې دا د طالبانو د امارت په رسمیت پېژندنه ده او له امریکا یانو يې وغوښتل چې دفتر وتړي. حامدکرزی د طالبانو د سیاسي دفتر پرانستلو تردې کچې سربداله کړی وو چې د آزادۍ د رادیو له قوله هغه د یوې ورځې په ترڅ کې دوه ځله پدې اړه د امریکا د بهرنیو چارو وزیر ته تلفون کړی دی او پدې اړه د نوموړې رادیو د۱۳۹۲ کال د غبرګولي په دېرشمې نېټې وېب پاڼه کې داسې راغلي دي: " د امریکا د بهرنیو چارو وزیر جان کرې له ولسمشر حامد کرزي سره د چارشنبې په ورځ دوه ځلې تیلیفوني خبرې کړي دي او نوموړې ته يې ډاډ ورکړی چې په قطر کې د طالبانو له سیاسي دفتر سره واشنګټن هم د افغانستان د اسلامي امارت د سیاسي دفتر په نوم موافق نه دی." د قطر هېواد د طالبانو د دفتر نه د امارت جنډه او لوحه لرې کړله . د دفتر د پرانېستلو له امله موافقه شوې وه چې دوه ورځې وروسته به د امریکا او طالبانو تر منځ مذاکرات پیلېږي خو کله چې امریکایان په ټاکلې ورځ دفتر ته ورغلل طالبانو له خبرو ډډه وکړه.

اسلامي امارت په دوحه کې د خپل سیاسي دفتر د پرانستلو موخه په هماغه ورځ د لاندې اعلامیې په خپرولو سره روښانه کړه:

۱ – د نړی له هیوادونو سره د تعلقاتو د ښه کولو لپاره افهام او تفهیم او خبرې کول.

۲ - د یو داسې سیاسي او سوله ییز حل ملاتړ کول چې په هغه کې د افغانستان د اشغال خاتمه، او هلته د یو خپلواک اسلامي نظام قایمېدل، او واقعي امنیت راتلل چې د ټول ملت غوښتنه او هیله ده یقیني وي.

۳ – د وخت له مقتضی سره سم له افغانانو سره لېدنې کتنې تر سره کول.

۴- له ملګرو ملتونو، نړیوالو او سیمه ییزو سازمانونو او غیر حکومتي موسساتو سره تماس نیول.

۵ - د اوسنیو سیاسي حالاتو په اړه سیاسي بیانونه د مطبوعاتو په اختیار کې ورکول.

که څه هم دفتر فعال نه وو خو د طالبانو د دفتر کارکوونکي هلته ترسترګو کېدل او طالبانو د دې دفتر له لارې نړیوالو سره اړیکې ساتل . دا ډول اړیکې چې د طالبانو د سیاسي بریالیو هلوځلو او یا ښایي د نورو دولتونو لیوالتیا وه د طالبانو لپاره اړینې پایلې لرلې چې دا بیا واشنګټن ته نوي چلنجونه جوړول او بې تفاوته پاتې کېدل د لوبې څخه د وتلو معنی لرله . کله چې په ۲۰۱۴ ز کال کې روسي پوځیان په سوریه کې د بشارالاسد په ملاتړ د دمشق د وسلوالو مخالفانو خلاف چې د لویدیځ له ملاتړ برخمن وو دېره شول ، د بشارالاسد مخالفان يې کمزوري کړل او د سوریې حکومت له نسکورېدو بچ شو د امریکا او روسیې ترمنځ هم مخالفتونو زور واخېست او روسانو په ۲۰۱۵ زکال کې د افغانستان په شمال کې د ناڅرګندو چورلکو خبرې کولې چې ګواکې هلته داعشیان رسوي او هغه يې د روسیې امنیت ته ګواښ ګانه. روسانو دا پوښتنه کوله لکه څرنګه چې د افغانستان هوایي قلمرو د ناټو له خوا کنټرول کېږي او دا

ناڅرګندې چورلکې څه ډول په شمال کې جنګيالي کښته کوي؟ د دې معنی دا کېدله چې دا د ناټويي ځواکونو کار دی چې سيمه بې ثباته ، روسيې او متحدينو ته يې ستونزې جوړې کړي.له همدې امله روسيې د سيمې د هېوادونو سره د دې ګواښ د له منځه وړلو په موخه ګډې هڅې پيل کړې چې هغه يې په افغانستان کې د سولې او ټيکاو په ټينګښت او د طالبانو سره په دوستانه اړيکو کې ليدلې. د دې هڅو پايله دا شوه چې د ۲۰۱۶ز کال د دسمبر په مياشت کې د افغانستان د حالاتو د ارزوني په موخه د چين ، پاکستان او روسيې ګډه غونډه را وبولي.په غونډه کې د افغانستان د حکومت نه را بلنه د دې معنی لرله چې افغان حکومت تجريدېږي. د دې غونډې دوه مياشتې وروسته لومړۍ غونډې ته ورته دوهمه غونډه راوبلل شوه چې د هند او ايران استازو هم پکې ګډون کړی وو. دريمه غونډه د۲۰۱۷ کال د اپريل په مياشت کې جوړه شوه چې د روسيې ،چين ، هند، ايران او پاکستان سربېره د امريکې پلاوي هم پکې برخه لرله.خو ځلورمه غونډه چې په سپتمبر کې جوړه شوله د امريکا استازې پکې ګډون ونکړ. د سپتمبر په غونډه کې د امريکايي پلاوي د نه ګډون لامل دا کېدای شي چې د اګست په يوويشتمه دونالدټرمپ د سويلي آسيا او افغانستان لپاره بشپړه جنګي ستراټېژي اعلان کړه.لدې امله نور واشنګټن ته د سولې خبرې بابيزه ښکاريدې او ډاډمن وو چې د دې ستراټېژۍ پرمټ به طالبان کمزوري او له جګړې لاس واخلي او د حکمتيار په شان به حکومت ته تسليم شي. د افغانستان د وضعيت په اړه دا ډول غونډې چې موخه يې د افغانستان د کشالي سوله ئيز حل وو واشنګټن ته د خطر زنګونه وو چې هرو مرو د پوځي لارې طالبان وټکوي. همدا دليل وو چې ټرمپ د خپلې جنګي ستراټېژۍ د اعلام پر مهال په خپله وينا کې ځلور ځله د بري او اووه ځله د ماتې کلمې استعمال کړې . د همدې جنګي ستراټېژۍ له مخې وحشيانه بمباريو زور واخيست تردې چې د بمونو مور ستر بم هم د افغانستان په خاوره واچول شو. د دې ستراټېژۍ په ملاتړ د کابل اداري او د اشغال اردليانو اتڼونه کول او د طالب د تباهۍ او تسليمۍ د نغارو ډنګول يې پيل کړل.خو يوولس مياشتې وروسته جوته شوه چې طالبان نه تباه کېږي،هماغه دي د۲۰۱۸ کال د جولای په لسمه ټرمپ هدايت ورکړ چې په ستراټېژۍ له سره کتنه وشي او نيويارک ټايمز په جولای کې رپوټ ورکړ چې ټرمپ دستور ور کړی دی چې له طالبانو سره د سولې خبرې پيل شي.د جولای په وروستۍ اونۍ کې د امريکا يو پلاوی چې د بهرنيوچارو، پنټاګون او سي آی ای له مامورانو څخه جوړشوی وو په دوحه کې د طالبانو د سياسي دفترسره دوه ورځنۍ غونډه وکړه .واشنګټن د طالبانو سره د سولې د بهير د مخ ته وړلو په موخه زلمی خليلزاد د بهرنيوچارو د وزارت د استازي په توګه ګوماري هغه او د نوموړي ټيم د طالبانو سره خبرې پيلوي. د طالبانو سره د خليلزاد په مشرۍ د پلاوي په لومړۍ غونډه کې طالبانو د متقابل اعتماد او باور د را منځته کېدو په موخه لاندې درې غوښتنې وړاندې کړلې:

- د بنديانو مبادله
- د تورلست څخه د طالب مشرانو ايستل
- د هېواد څخه د پردیو پوځيانو د وتلو د مهالوېش اعلانول.

امريکايي اړخ د خبرو اترو په ترڅ خپلې هڅې پدې را وګرزولې چې طالبان د کابل اداري سره خبرو ته اړباسي ترڅو پدې ډول وښيي چې د افغانستان روانه جګړه کورنۍ ريښې لري . تردې چې د امريکايانو او طالبانو ځلورم پړاو خبرو ته د کابل پلاوی هم دوحې ته ورغلی وو خو طالبانو د هغوی په شتون کې له امريکايانو سره له خبرو ډډه وکړه او ويل کېدل چې پلاوي د خبرو اترو د کوټې بهر په دهليز کې انتظار ايست که طالبان پرې ورحمېږي دوی ته هم په خبرو اترو کې د ګډون اجازه ور کړي خو داسې څه پېښ نشول. پربله خوا مسکو هم غلی نه وو او د همدې ۲۰۱۸ کال د نوامبر پر نهمه يې په

مسکو کې يوه غونډه راوبلله چې هم طالبان اوهم د حامد کرزي په شمول ګڼ شمېر اردليانو پکې برخه لرله چې هغوی د طالب د يوه مشر په امامت لمونځ هم ادا کړ. دې غونډې امريکايان وهڅول چې د سولې خبرې اترې په قوت سره پر مخ بوزي. خو د کابل اداري غبرګون هم د دوحې د مذاکراتو او هم د مسکو د غونډې په وړاندې منفي وو تر دې چې اشرف غني د مسکو غونډه (افسانه سي سانه) يعنې بې ګټې غونډه وبلله او د دوحې د خبرواترو په وړاندې يې ځکه توند غبرګون نشوای ښودلای چې دا خبرې د امريکا د افغان حکومت د بادار په اراده پر مخ تللې او د بادار په وړاندې نوکر کله توندە خبره کولی شي. دا هم د يادولو وړ ده چې نه يوازې حکومت د سولې د خبرو اترو څخه خوښ نه وو بلکې درجن درجن انجويي ګوندونو او په هغو کې د افغانستان د خلک د موکراتيک ګوند د ګډې څخه راوتلو ډلو د سولې د خبرو په وړاندې منفي دريځ نيولی وو ، يوازې د عبدالرشيد جليلي په مشرۍ د افغان ستر ملت د يووالي ګوند د مذاکراتو څخه ملاتړ ښودلی دی.

امريکايي اړخ يوځل پدې نامه چې په کابل کې په يوه برېد کې يې يو پوځي ووژل شو مذاکرات و درول خو له لنډې مودې وروسته يې بېرته مذاکرات پيل کړل ترڅو چې د يوولس پراونو مذاکراتو وروسته د ۲۰۲۰ کال د فبروري په نه ويشتمه په دوحه کې د امريکا او طالبانو ترمنځ د سولې هوکړه ليک لاسليک شو. دا هوکړه ليک ملا عبدالغني برادر او زلمي خليلزاد لاسليک کړ چې د امريکا د بهرنيو چارو د وزير په شمول د شپږديرشو دولتونو د بهرنيوچارو وزيرانو او استازو پدې مراسمو کې ګډون کړی وو. د هوکړه ليک له مخې به بهرني پوځيان د ۲۰۲۱ کال د مې ترپايه له افغانستان څخه وتل ، پنځه زره طالب او زر تنه افغان بنديان به د لسو ورځو په ترڅ کې له بنده خلاصېدل ، طالب مشران به له تورلست څخه وتل ، دواړه خواوې به پو يو بل بريدونه نه کوي ، د حکومت او طالبانو ترمنځ به مستقيمې خبرې پيلېدلې او د نوي حکومت په جوړېدو او اوربند به موافقه کېدله. د دوحې ترون د م، م د امنيت شورا لخوا هم تاييد شو. عجيبه دا وه هغه مهال چې په دوحه کې ترون لاسليک کېده په کابل کې هم د امريکا د دفاع وزير د حکومت سره يو ترون لاسليک کړ چې د امريکا او ناټو سازمان له لوري د افغان حکومت په ملاتړ څرخېده. د ترون د لاسليک وروسته طالبانو په کلکه د ترون مواد پلي کړل خو امريکايي اړخ په کراتو طالبان بمبارد کړل، شپنې عمليات يې ترسره کول او د جوبايدن په راتګ سره ، امريکا د خپلو پوځيانو وتل د اګست د مياشتې تر پايه وځنډول. طالبانو د دوحې د ترون له مخې په لسو ورځو کې د حکومت زر تنه بنديان خوشي کړل خو حکومت د طالبانو بنديان په شپږو مياشتو کې او هغه هم د امريکايانو د فشار وروسته خوشي کړل. همدا لامل وو چې د حکومت او طالبانو ترمنځ مذاکرات وځنډېدل، جګړې زور واخېست او د طالب بنديانو د خوشې کېدو وروسته د طالبانو او حکومت ترمنځ مذاکرات پيل شول. د مذاکراتو لپاره د حکومت د پلاوي غوره کولو هنګامه جوړه کړه او يو ستر لښکر يې مذاکراتو ته چمتوکړی وو . طالبانو دا پلاوی ونه منلو او په ټولنيزو شبکو کې په طنز سره دا پلاوی د واده ورا وبلل شوه. د حکومت او طالبانو مذاکراتو کومه پايله نلرله او هر اړخ مقابل لوری ملامتاوه چې مذاکراتو ته ليوالتيا نلري او خنډونه جوړوي.د دوحې د ترون د لاسليک وروسته د کابل د اداري او د وسلوال پوځ مورال ټيټ شول او د ولسواليو او ولايتونو د سقوط لړۍ پيل شوه. دې حالت ته په کتو سره شمال تلوالې د حکومت سره په همغږۍ کې د ولسي خوځښتونو په نامه خپل جنګيالي بيا وسلوال کړل ترڅو د امنيتي ځواکونو سره ګډ د خپلې فاسدې واکمنۍ ساتنه وکړي. ولسمشر اشرف غني هرات او مزار ته لاړ او هلته يې د بدنامو جګړه مارانو(اسماعيل خان، عطا محمد نور، عبدالرشيد دوستم) سره وکتل او ويل کېدل هغوی ته يې پرېمانه پيسې ورکړې وې ترڅو د طالبانو په وړاندې ودريږي. هغوی هم لاپې وهلې چې طالبان به مات کړي . لومړی ولايت چې د طالبانو په لاس کې ولوېد د نيمروز

ولايت وو. دا ولايت مخکې تخليه شوی وو. طالبانو د تمې خلاف د ۲۰۲۱ کال د اګست له پيله لومړی د شمال ولايتونو د نيولو لپاره پراخ عمليات پيل کړل او دا ولايتونه يې د کمزوري مقاومت وروسته ونيول ، تسليم شوي پوځيان يې خوشې کړل او خپلو سيمو ته د تلو سفريه هم ورکړله. لدې وروسته د ولايتونو د لوېدو لړۍ قوت مومي . لومړي کسان چې وتښتېدل د شمال شهنشايان دوستم اوعطا وو. دوستم ترکيې او نور ازبکستان ته وتښتېدل او طالبانو اسمعيل خان په هرات کې د جګړې پرمهال ونيو خو هغه يې هم خوشې کړ، وروسته هغه ايران ته وتښتېده. کله چې طالبانو يو په بل پسې ولسوالۍ نيولې غني په ولسي جرګه کې د شپږو مياشتو په ترڅ کې د طالبانو د زنګنو د ماتولو خبره کړې وه او په يوه بله غونډه کې يې ويلې وو چې امان الله خان ته درناوی کوي هغه له هېواد څخه وتښتېده او دی د تېښتې سړی نه دی. خو د اګست په پنځلسمه رسنيو خبرونه خپاره کړل چې غني د خپلو نږدې کسانو سره په ځلورو چورلکو کې د غرمې وروسته له ارګ څخه د تاجکستان په لور وتښتېدل.ويل کېږي تاجکستان خپلې خاورې ته دې فرارياتو ته اجازه ورنکړه خو ازبکستان اجازه ور کړه او له هغه ځای څخه اماراتو ته ولاړل. د تېل شوي جمهوريت د ولسمشر لومړي مرستيال امرالله صالح د اګست په ديارلسمه د رسنيو په وړاندې را څرګند شو اولاپې يې ووهلې چې حکومت د طالبانو په وړاندې د مقاومت جوګه دی خو يوه ورځ وروسته پنجشېر ته تښتېدلی وو.

د اګست په پنځلسمه د کابل امنيتي کمربند مات شوی وو او ځېنې حوزې تشې شوې وې . دې حالت ته په کتو سره حامد کرزي ، عبدالله او حکمتيار د عبدالله په کور کې جرګه شول او دې پايلې ته ورسېدل چې په کابل کې د ګډوډۍ د مخنيوي په موخه په دوحه کې د طالبانو سره اړيکه ونيسي او له هغوی څخه يې وغوښتل چې طالب جنګيالي ښار ته ننوزي . پدې اړه خليلزاد په يوه مرکه کې وايي چې په دوحه کې طالب مرکچي ده ته ويلي وو چې امريکايان دې د کابل امنيت وساتي خو د امريکا عمومي قوماندانۍ (سنټکوم) دا وړانديز و نه منلو .وروسته لدې طالب جنګيالي کابل ته ننوتل ، د واک واګې يې په لاس کې ونيولې او پدې ډول تېل شوې فاسده واکمنې رژيم او طالبان د دوهم ځل لپاره واک ته ورسېدل. په همدې ورځ سهار طالبانو يوه اعلاميه خبره کړې وه چې دوی ښار ته نه ننوزي ترڅو يوې هوکړې ته په رسېدو سره په سوله ييزه توګه واک تسليم کړي. همدا رنګه يوه ورځ وړاندې د اګست په څوارلسمه غني په ارګ کې د سياستوالو سره په ليدنه کې موافقه کړې وه چې يو باصلاحيته پلاوی به دوحې ته استوي ترڅو د طالبانو سره د سولې جدي مذاکرات ترسره کړي او د يوه لنډ راديو- تلويزيوني پيغام پواسطه يې دا مسله د ولس غوږو ته ورسوله. د اګست په پنځلسمه د کورنيو چارو وزير هم د لنډ پيغام په اورولو سره خلکو ته ډاډ ور کړ چې پوليس د طالبانو سره موافقې ته تر رسېدو پورې د کابل ښار د امنيت چارې پر مخ وړي. خو په همدې ورځ ټول چارواکي لکه غله تري تم شول او يو شمېر يې د کابل هوايي ډګر ته چېرې چې شپږ زره امريکايي او انګرېزي پوځيانو شتون درلود ولاړل او هغوی يې د نورو يولک او شل زره خپلو چوپړيانو سره د دوو اونيو په ترڅ کې له هېواد څخه وايستل. په همدې ورځ د غرمې وروسته اسلامي امارت بله اعلاميه خپره کړه چې پکې راغلي وو: « زمونږ ځواکونه له کابل څخه د باندې دي او مونږ نه غواړو له نظامي لارې کابل ته داخل شو خو اوس راپورونه رارسېږي چې د کابل په ښار کې حوزې تخليه شوې دي، پوليسو د امنيت ساتلو دنده پرېښې ده، همدا ډول وزارت خانې هم تخليه شوې دي او د کابل اداري امنيتي کسان تښتيدلي دي.نو د دې لپاره چې خدای مه کړه په کابل کې عام چور او تالان ګډ نشي، سوء استفاده کوونکي افراد خلکو ته ضرر او صدمه و نه رسوي، اسلامي امارت خپلو ځواکونو ته امر وکړ چې د کابل هغو ساحو ته داخل شي له کومو څخه چې دښمن تللی او سيمې د چور او تالان له خطر سره مخ دي.بناء د کابل ښاريان دې له مجاهدينو څخه هيڅ ويره

نه محسوسوي، زمونږ ځواکونه به په ډير آرام سره د کابل ښار ته داخليږي، له هيڅا سره کار نه لري، حکومتي نظامي او ملکي کارکوونکي دې ډاډه اوسي چې هيڅوک په هغوی کار نه لري، مجاهد ته اجازه نشته چې د چا کور ته داخل شي، يا ځوک وځوروي او يا د چا د آزار او اذيت سبب شي.» ۲۶۲ پدې ډول د غني او د حکومتي چارواکو نابښره تښتې ټول هک پک کړل او د واک سوله ييز لېږد شنډ شو. دا چې غني دا تښته د امريکايانو سره په همغږۍ کې وکړه قضاوت ستونزمن دی. خو لکه څرنګه چې د افغانستان د هوايي قلمرو واک له امريکايانو سره وو ، بېله شکه د هغوی د رادار سيستم يا د الوتکو د کنترول مرکز د ځلورو چورلکو الوتنه د هېواد په فضا کې ليدله دا چې د دې چورلکو او تاجکستان او ازبکستان ته د شا وخوا شپېتوچورلکو د تښتې مخه يې نه ده نيولې ښيي چې هرڅه د امريکايانو سره په همغږۍ کې تنظيم شوي وو. که څه هم امريکايانو ويل چې غني د امريکايانو د غوښتنو خلاف وتښتيده. پيلوټان او د هوايي چلند مسؤلان پوهېږي چې د هوايي ډګرونو ځخه يوه الوتکه او چورلکه د الوتکو د کنترول د مرکز د اجازې پرته نه هوا ته جګېدلی شي او نه کته کېدای شي. نو څرنګه شوني وه چې شاوخوا شپېته چورلکې د کابل له هوايي ډګر څخه والوزي او امريکايان يې مخه ونه نيسي. دا چې چورلکې د اګست په پنځلسمه د هوايي ډګر د کنترول د مرکز د اجازې پرته د الوتنې اجازه نه لرله د هغه افغان پيلوټ له مرکې ښکاري چې خپله چورلکه يې په کونړ کې کته کړله . هغه وايي مرکز ته مې وويل چې د ازبکستان په لور الوزم او اجازه يې را کړه . د الوتنې وروسته مې د چورلکې رادار خاموش کړ چې زما خط السير معلوم نشي او د کونړ په لور مې پرواز وکړ. د اشغال زېرنده فاسد حکومت پداسې شرايطو کې نسکور شو چې د کابل په هوايي ډګر کې شا وخوا شپږ زره امريکايي او انګريزي پوځيانو شتون درلود او د دې پوځيانو وروستۍ ډله د اګست په يو دېرشمه په توره شپه کې له کابل څخه داسې ووتله چې د ورانکارو ډلو په څېر يې الوتکې، چورلکې او د هوايي ډګر تجهېزات ويجاړ کړي وو او پدې ډول د ناټو څه کم شل کلن اشغال پاي ته ورسېد او افغانستان بيا د خپلواکۍ څخه برخمن شو. کابل ته د طالبانو د ننوتلو وروسته په ولس کې تبليغات پيل شول که هرڅوک غواړي له افغانستان څخه ووځي د کابل هوايي ډګر ته دې ورشي او امريکايان به هغوی له افغانستان څخه وباسي. د افغانستان په څېر خوار هېواد چې د فراري غني په وينا په سلو کې ۹۰ يې د فقر لاندې کرښې ژوند کولو چې وړيا د امريکې په شان شتمن هېواد ته استول کېږي زرګونه تنه واړه او زاړه، نارينه اوښځې هوايي ډګر ته ولاړل ، هلته يو محشر جوړ شو تر دې چې څو تنو په الوتکو پسې ځانونه وځړول له هوا څخه راولوېدل او شهيدان شول. نړيوالو رسنيو يې انځورونه خپرول او دا يې ورسره غبرګول چې افغانان د طالبانو له وېرې له هېواد څخه تښتي. دا د لويديځ له لوري د طالب انځور کاږل وو چې ګواکې افغانان له طالبانو څخه کرکه لري.

په نړۍ کې کله ناکله تاريخي پېښې تکرارېږي . په ۱۹۷۴ کال کې امريکايان په سرتېټې د ويتنام له سايګون څخه و تښتېدل او د سايګون د اداري جګپوړي امريکايي الوتکو ته په کتارونو ولاړ وو چې هغوی له ځانه سره بوزي. د سيګون څخه د امريکايانو له وتلو وروسته د سيګون مزدور حکومت نسکور شو. په ۲۰۲۱ کال کې ورته پېښه د امريکايي اشغالګرو او د هغوی د افغان چوپړيانو سره په کابل کې تکرار شوله. البته توپير يې پدې کې وو چې د سيګون مزدور حکومت د خپلو بادارانو د وتلو سره جوخت رنګ شو خو د کابل مزدور حکومت د خپلو بادارانو د وتلو دوې اونۍ مخې نسکور شو. د نسکور شوو مزدورو حکومتونو د چارواکو او امنيتي منسوبينو سره د سايګون او کابل د فاتحانو(ويتکانګيانو او طالبانو) توپير پدې کې وو چې ويتکانګيانو د و يتنام د مزدور حکومت دوه نيم لکه ماموران او پوځيان وطن او خلکو ته دې خيانت له امله ووژل خو طالبانو هغوی وبښل. د اسلامي امارت دا کار

د ستاينې وړ وو.د اسلامي امارت له لوري د کابل د نيولو وروسته د مسعود زوی احمد د دوهم مقاومت د جبهې د پرانستلو اعلان وکړ . طالبانو ورسره د سولې خبرې پيل کړې خو کومه پايله يې نلرله او بالاخره طالبانو له څو خواوو په پنجشېر پوځي عمليات پيل کړل او له پنځو ورځو جګړو وروسته پنجشير هم طالبانو ونيو. په پنجشير کې طالبانو د وسلو او پوځي تجهيزاتو سترې زيرمې ترلاسه کړلې او د امرالله صالح په کور کې يې شپږنيم ميليون ډالر وموندل . پدې دول طالبان په ټول افغانستان واکمن شول. د طالبانو په بيا واکمنېدو سره جګړه ماران او لنده غر د سترګو په رپ کې تري تم شول ، د قدرت جزيرې له منځه ولاړې او له ۴۴ کلونو وروسته مرکزي حکومت په ټول افغانستان واکمن شو. د طالبانو په بيا واکمنېدو سره په ټول هېواد کې بشپړ امنيت ټينګ شو. نوې واکمنۍ په يو لړ سترو پروژو کار پيل کړی دی چې د قوش تيپې ستره پروژه يې غوره بېلګه ده . واکمنۍ د ښارونو څخه په نيشه اي توکو روږدي کسان ټول او تر درملنې لاندې ونيول چې اوس مهال په ښارونو کې د دې معتادانو څرک نه لګيږي . په ښارونو کې عمراني کارونه روان دي او حکومت د لويو سړکونو بيا رغونې او سمسورولو لپاره ځانګړې توجه را ګرزولې ده . د تریاکو کشت او کار هم لږ شوی دی. د معتادانو را ټولول او د مخدره توکو د کښت او کار محدودول د امارت سترې لاسته راوړنې دي چې څوک سترګې نشي تري پټولی. امارت دا دری کاله خپله عادي او انکشافي بودجه د کورنيو عوايدو له لارې تمويلوي پداسې حال کې چې په جمهوريت کې په سلو کې ۷۵ بودجه د بهرنيو مرستو پر مټ پلي کېدله.اداري او مالي فساد کم شوی دی او سترو ښارونو د ښارونو بڼه غوره کړې ده. د بهرنيو اسعارو په وړاندې د افغانۍ ارزښت ثابت پاتې شوی دی . په نړۍ وخت کې به د واخان له لارې افغانستان د چين سره ونښلول شي. په بهرني سياست کې اقتصاد محوره ناپېيلی سياست پلي کېږي چې پدې لاره کې هم امارت اړيني بريالې لري. د نوې واکمنۍ څه د پاسه دری کاله تېر شول خو لا تراوسه امارت اساسي قانون نلري او کابينه يې سرپرسته ده . د جېنکيو پر مخ د متوسطه او لوړو زده کړو د بنسټونو دروازې ټرلې دي او د روغتيا ، پوليسو او ښوونې او روزنې په چارو کې پرته په نورو بنسټونو کې مېرمنو ته د کار زمينه نه ده برابره شوې چې دا د امارت له څرګندو ناکاميو څخه حکايت کوي. سره لدې امريکايانو د دوحې د ټرون خلاف چې افغانستان سره به دوستانه مناسبات ساتي، د افغانستان په بيا رغونه کې به برخه اخلي او د طالب مشرانو نومونه به له تور لست څخه باسي دا کار يې ونکړ بلکې نوی حکومت امريکي او نورو دولتونو هم په رسميت و نه پېژندلو، په امريکا او اروپا کې د افغانستان بانګ نه نيم ميليارد ډالر زېرمې کنګل شوې. امريکي اقتصادي بنديزونه پر نوي حکومت ولګول ، افغانستان يې د سوفيت بانکي سيستم څخه وايست او د نورو بانکي محدوديتونو څخه افغانان او په تېره سوداګر کړپږي . دا ټول د افغانستان د اسلامي امارت خو په واقعيت کې د افغانانو خلاف د امريکا او د هغې د ناټويي متحدينو دښمنانه چلند يا د افغانانو څخه د خپلې ماتې غچ اخېستل دي.د هغې سره جوخت نړيوالو معتبرو رسنيو، د م، م مختلفو بنسټونو او نورو نړيوالوموسسو په پرله پسې توګه داسې تبليغات چې په افغانستان کې بشري ناورين راتلونکی دی، بشري حقونه تر پښولاندې کېږي او په افغانستان کې د شلو څخه زياتې ترهګرې ډلې شتون لري پيل او لا ادامه لري. دا تبليغات په واقعيت کې د اسلامي امارت او افغانانو په وړاندې ارواپي جګړه ده .

ولې ناټويي اشغالګر له افغانستان څخه ووتل ؟

ښايي لوستونکي ته د دې پوښتنې طرحه او په هغې بحث منطقي ونه ښږښي ځکه چې د سليم عقل خاوندان پوهيږي چې د امريکې په مشرۍ ناټويي اشغالګر د افغان ولس د اتلوالې مبارزې له امله اړ شول په قطر کې د اسلامي امارت سره د سولې خبرې پيل او د دوحې د ټرون په لاسليک سره خپله ماتې ومنې او له افغانستان څخه په سرکوزۍ ووزي. خو د ناټويي اشغال د پای او د اشغال زېږنده فاسدې واکمنۍ له نړېدو وروسته ليدل کيږي چې په رسنيو او ټولنيزو شبکو کې د سياسي چارو د کارپوهانو او د نظر د خاوندانو په نامه د نسکور شوې واکمنۍ پلويان يا په بله وينا د نړيوالې ټولنې (اشغالګرو) چوپړيان د اشغالګرو ماتې نه منې او وايي چې ناټويي ځواکونه په خپله خوښه ووتل او طالبان يې هم واک ته ورسول. عجيبه خو لا داده چې پدې وګړو کې داسې کسان هم لږ نه دي چې په افغانستان کې د انګرېزانو او شورويانو ماتې هم نه منې او وايي چې هغوی هم په خپله خوښه ووتل. دا عجيب مخلوق د خپل ليدلوري اواندونو د سموالي د اثبات لپاره يو لږ غيرمنطقي دليلونه راوړي . هېره دې نه وي چې دا ډله وګړي ناپوهان ندي بلکې له لاندې دريو کټګوريو څخه به يو وي :

لومړی – اېديولوژيو ځپلي

دوهم – ړانده قومي متعصبين

دريم – د پردیو استخباراتي شبکو سره تړاولرونکي.

لومړی به د دې ډله وګړو د څرګندونو يا که دقيق وويل شي اپلتو څو ښپلګې راوړل شي او د هغو د ناسموالي په اړه به رڼا واچول شي . هغوی وايي افغانانو انګرېزانو، شورويانو او امريکايانو ته ماتې نه ده ورکړې بلکې افغانان يې مات کړي دي ځکه لندن ، مسکو او واشنګټن آباد دي او افغانستان وران شوی دی . دوی ددې څرګند واقعيت څخه سترګې پټوي چې افغانان لندن ، مسکو او واشنګټن ته نه وو ورغلي بلکې انګرېزان ، شورويان او امريکايان افغانستان ته راغلي وو او افغانان اړ شوي دي په خپله خاوره کې د ښکېلاکګرو په وړاندې و جنګېږي چې منطقآ افغانستان ورانېدلو نه انګلستان ، شوروي اتحاد او يا متحده ايالتونه. دوی پدې اپلتو سره غواړي د افغانانو آزادۍ ښونکې مبارزې او سرشندنې تر پوښتنې لاندې راوړي ګواکې که افغانان د ښکېلاکګرو په وړاندې نه وای جنګېدلې ټاټوبی به يې نه ورانېدلو او افغانستان به د ترقۍ او پرمختګ لوړو پړاوونو ته رسېدلی وای . دا وګړي پدې بل مسخره دليل سره اشغالګر مات نه ګڼي چې ګڼي هغوی د ټرونونو په لاسليک سره له افغانستان څخه ووتل نه دا چې هغوی د افغانانو په وړاندې په ګونډو شول . د دې وګړو پدې سر نه خلاصيږي چې هره جګړه او هر اشغال د خبرو اترو او جوړجاړي وروسته د سولې د ټرون په لاسليک سره پای ته رسيږي . هغه سياسي کارپوهان چې د اشغالګرو راتګ او بيا بېرته تګ د هغوی د خپلې خوښې کار بولي آيا دوی ته دا پوښتنه نه ده پيدا شوې چې اشغالګر د څه لپاره راغلي وو او ولې بېرته لاړل . آيا هغوی سيلانيان وو چې له افغانستان څخه ليدنه وکړي . که هغوی سيلانيان وای ، سيلانيان د ټانکونو، توغندیو او وسلو سره نه راځي . ددې غيرقانوني سيلانيانو د راتګ موخه او هغه هم د وسلو سره د افغانستان نيول او د افغانانو غلامول وو خو د دوی د خيالونو او نيتونو خلاف د افغانانو له اتلوال مقاومت سره مخامخ شول او اړ شول لدې هېواد څخه په نهيلۍ ووزي . د نړيوالې ټولنې د چوپړيانو له ليدلوري او يا اپلتو نه ښکاري چې هغوی د خپل هېواد له برمه ډک تاريخ چې افغانان په خپل ټاټوبي کې نه اشغالګر زغملی

شي او نه د اشغال زېړنده واکمنۍ بې خبره دي او د ماشومانو په څېر فکر کوي ځکه چې چا تاريخ نه وي لوستی د ماشوم په څېر فکر کوي. ځوک چې خپل ولس ، خپل پلرونه او نيکونه نه پېژني معنی يې دا ده چې هغه ځان نه پېژني. د ناټويي پوځيانو د ماتې وروسته ګڼ شمېر واقعبينه څېړونکو او حتی د ناټويي دولتونو سياستوالو او دولتي مشرانو په افغانستان کې په خپله ماتې اعتراف کړی او يوشمېر يې د ستراتېژيکي ماتې خبرې هم کوي. د ۲۰۲۴ کال د مې په څلېرويشتمه د امريکا ولسمشر جوبايدن د کينيا د جمهور رييس ويليام روتو سره په يوه مطبوعاتي کنفرانس کې د يوه کينيايي خبريال ددې پوښتنې په ځواب کې چې امريکا غواړي په بهر کې خپلې جګړې پای ته ورسوي خو له کينيا غواړي هايتي ته چې دوولس زره کيلومتره له کينيا لرې پرته ده پوځيان واستوي د نورو خبرو سربېره دا هم ويلي وو:«افغانستان د امپراطوريو هديره ده .» همدا رنګه بايدن د ۲۰۲۴ کال د جولای په يوولسمه د ناټو د ۷۵ کالیزې په غونډه کې وويل چې د افغانستان اشغال يوه تېروتنه وه . البته که ناټويي لښکرو په افغانستان کې ماتې نه واى خوړلې دا خبره يې نه کوله او په افغانستان کې به يې د ترهګرۍ خلاف د بريالۍ مبارزې کېسې کولې . پر بله خوا دونالد ټرمپ ، جوبايدن پدې هم تورنوي چې طالبانو ته تسليم شو خو افغان اردليان په خپل ټاټوبي کې د ناټو سربېره د انګرېزانو او شورويانو ماتې هم نه مني . دا نو خپلو نيکونو، پلرونو او هېوادوالو او د افغانستان تاريخ ته ځرګند سپکاوی دی. هېره دې نه وي چې کله د نااين اپلېون پېښې وروسته امريکايانو پر افغانستان يرغل ته چمتووالی نيولو د شوروي اتحاد وروستي ولسمشر ګرباچف بوش ته خبرداری ورکړ چې پر افغانستان يرغل ونکړي نه دا چې د شوروي اتحاد له برخليک يعنې ماتې سره مخامخ شي . د شوروي او ناټويي اشغالګرو د مشرانو خلاف د ناټوی اشغال د اردليانو دريځ ته په کتو سره د دوی په هکله زمونږ د خلکو هغه مشهوره خبره چې « مدعي د خپلې ادعا څخه ثبر شو خو شاهد له خپلې شاهدۍ نه ثبرېږي» سر خوري . البته په خپله شاهدۍ کلک ولاړ شاهدان يوه موخه لري او هغه دا چې د خپلو خلکو ذهنونه مغشوش او هغوی د اسلامي امارت په وړاندې ودروي او پدې ډول وروسته له څلورنيمو لسيزو راغلی سياسي ټيکاو او امنيت کړکيچن کړي ، د جګړو اورونه په هېواد کې بل شي او افغانستان بيا د پردیو د لاسوهنو او يرغلونو هدف وګرزي. دا دې هم هېره نه وي چې د سياسي پديدو او ټولنيزو پېښو را پنځېدل او ژورېدل او د ټيکاو ټينګښت او په هغو کې د يوه هېواد اشغال او د اشغال پای ګڼ شمېر لاملونه لري چې په هغو کې يو يا څو لاملونه ټاکونکی رول لوبوي .

ددې لنډې سريزې وروسته به د ا فغانستان څخه د امريکې په مشرۍ د ناټويي ښکېلاکګرو د وتلو او اشغال زېړنده واکمنۍ د نسکورېدو لاملونو ته ګوته ونيول شي. البته پدې اړه اندونه ويشلي دي . هر څوک او هره ډله د خپلو سياسي اوعقيدتي باورونو، پوهې او سازماني تړاوونو له کړکۍ هغو ته ګوري چې دا لاملونه په لاندې درېو کتګوريو ويشلی شو :

لومړی - ذهني لاملونه

دا لاملونه د هغو کارپوهانو او سياستوالو له لوري وړاندې کېږي چې لا تراوسه ماتې خوړلو اشغالګرو ته پاليالې پاتې شوي دي ، د پردیو استخباراتو شبکو سره تړاو لري او يا د پردیو تر فکري اسارت لاندې دي تر څو د اشغال خلاف د افغانانو ملي مقاومت او مبارزه (جهاد) تر پوښتنې لاندې راوړي. هغوی لاندې بې بنسټه اوغيرمنطقي څرګندونې چې د ځمکنيو واقعيتونو سره په څرګند ټکر کې دي په رسنيو، ټولنيزو شبکو او غونډو کې خپروي:

- طالبان د امريکايانو لښکر دی او امريکايانوهغوی واک ته ورسول
- حامدکرزي او اشرف غني نه غوښتل د طالبانو خلاف ربښتيې مبارزه وکړي

- زلمي خليلزاد د سولې په خبرو کې خپله آجندا پرمخ وړله
- دغني او خليل زاد ترمنځ سيالي او دښمني
- واشنګټن ته د افغانستان په پرتله د اکراين ارزښت
- د واکمنۍ څخه د مجاهدينو شړل
- غني نه غوښتل افغانستان د اکراين په څېر وران شي.

د دې څرګندونو په هکله بايد وويل شي:

- که طالبان د امريکانو لښکر وي نو ولې يې خپل لښکر په ۲۰۰۱ کې له واکه ګوښه کړ او شل کاله ورسره و جنګېدل ، د ميلياردونو ډالرو د لګولو او زرګونو پوځيانو د مرګ او ژوبلې وروسته يې بېرته خپل لښکر واک ته ورسولو.

- آيا کوم مزدور به د خپل بادار د ارادې خلاف ګام او چت کړي؟ آيا کرزي او غني د اشغالګرو د ارادې خلاف د طالبانو په وړاندې رښتيني مبارزه نه کوي دريځ نيولی شو؟ دا تبليغات د ړندو پښتون دښمنه متعصبه وګړو له لوري زمزمه کېږي چې ګواکې دا دواړه پښتانه وو او زياتره طالبان هم پښتانه دي.

- خليل زاد د امريکا يو مامور وو او د سولې په خبرو کې د هغه سره لويه ډله (د امريکې د مختلفو بنسټونو او په هغو کې د ځارګرې شبکې غړو) شتون درلود . پداسې يوه ستر ټيم کې خليلزاد څرنګه کولای شول د دوحې په مذاکراتو کې خپله آجندا پر مخ بوزي.بل دا چې د امريکا دولت د افغانستان د اشغال زېړنده فاسد دولت په څېر دولت نه دی چې هر مامور يې خپلې شخصي آجنداوې پر مخ بوزي او د امريکې د دولت د پاليسيو خلاف عمل وکړي .دې وګړو د غني د واکمنۍ انډوخر او په خپله د غني نه وړتيا ليدلې وه چې فرمان يې په ارګ کې هم نه چلېده . دوی فکر کوي چې د امريکا په دولت کې هم د کرزي او غني د شړېدلې او شرمېدلې اداري په څېر انارشي شتون لري او خليلزاد هم د دوستم، عطا او رازق په څېر خپلې نقشې پر مخ وړلی شي . په امريکا کې سيستم حکومت کوي نه يو فرد.

- د غني د حکومت د ملا تير مجاهدينو جوړاوه . آيا عبدالله مجاهد نه وو چې د کابينې نيمايي د هغه برخه وه .آيا د غني مرستيالان امرالله صالح او محمد سرور دانش د جهادي تنظيمونو(جمعيت او حدت) غړي نه وو؟

- امريکايانو په ۲۰۱۸ کې د اسلامي امارت سره د سولې خبرې پيل کړلې او د اکراين جګړه په ۲۰۲۲ کې پيل شوه او دا جګړه اکراين د امريکې لاسپوڅي دولت نه بلکې روسيې پيل کړله. پر دې بنسټ د اکراين د جګړې له کبله د افغانستان څخه د اشغالګرو وتل منطقي نه ښکاري .

- که د زېلنسکي پوځ څه د پاسه دوه کاله د روسانو پر ضد جګړه کوي ، د غني تر قوماندې لاندې پوځ پوره اووه کاله د طالبانو خلاف جنګېده او کله چې طالبانو د کابل او پنجشير پرته ټول افغانستان ونيولو غني و تښتېده .آيا د افغانستان نور دوه دېرش ولايتونه او زرګونه کلي د افغانستان د جغرافيې برخه نه وه چې د جګړو له امله ورانېدل . آيا يوازې کابل او پنجشېرافغانستان دی. که غني د افغانستان وراني او تباهي نه غوښتله په ۲۰۰۱ کې به د اشغالګرو په رکاب کې افغانستان ته نه راتللو او په بلواک افغانستان کې به يې وزارت او زعامت نه منلو.څوک چې رواني ناروغ وي او يا يې د عقل سترګې ړندې وې دا اپلټې به ووايي چې غني لدې امله له هېواد څخه وتښتېده چې افغانستان وران نشي. بل دا چې د اګست په پنځلسمه غني غوښتل د دفاع وزارت څخه ليدنه وکړي خو وزير تری تم شوی وو او د کابل اصلی واکمن د هغه لومړی مرستيال امرالله صالح يوه ورځ مخکې په پټه پنجشېر ته تښتېدلی وو. غني چې و ليدل د دفاع وزير يې ورک دی د ده سر پدې خلاص شو چې دی هم بايد خپلې پښې سپکې کړي او له هېواد څخه لکه غل وتښتي. ده د تښتې وروسته وايي چې په چپلکو کې له هېواد څخه ووتلو.

الف- فرعي لاملونه

فرعي لاملونو د اشغالګرو په ماتې کې رول درلود چې ولس له بلواکې اداري څخه واټن ونيسي، د طالبانو ملګرتيا وکړي او پدې ډول افغان مقاومت لا قوت وموميِ چې هغه دا دي:

- په دولت کې پراخ فساد او د قدرت بېلابېلې جزيرې
- دوه سرې حکومت
- د دولت په نامه سهامي شرکت
- د قومونو د وندې پربنسټ د حکومت شتون او د ملي يووالي ضد کړنې
- په واکمنۍ کې د ټاميانو او جګړه مارانو مخامختيا
- د پوځ څخه د تجربه لرونکو پوځيانو تقاعد
- د ملي پوځ په نامه د مزدور پوځ جوړول
- په هېواد کې متوازن انکشاف ته نه پاملرنه .
- د زېربنايي پروژو جوړولو ته نه پاملرنه
- د شتمنو او بې وزلو تر منځ د واټن زياتېدل
- په فرضي کربنې د اغزن تار تېرول او د تحکيماتو او دروازو جوړول
- په هېواد کې د ناټويي اشغالګرو غوښل (ډله ييز اشغال) چې هر يوه يې خپلې آجنداوې هم درلودلې او خپلې نقشې پلې کولې.

ب - اصلي لاملونه

- د افغانانو اروايي ځانګړتيا چې اشغال او د اشغال زېړنده واکمنۍ نه مني
- د بدنامه جګړه مارانو پر مټ د يوه ژمن خادم حکومت د را منځته راتګ مخنيوی
- د پښتنو سره زور زياتی.

البته د اشغالګرو د ماتې او د جمهوريت د نړېدو اصلي لامل د افغانانو اروايي ځانګړتيا ده چې د اشغالګرو خلاف ودرېدل او ملي مقاومت پيل شو. البته په ملي مقاومت کې مرکزي او کليدي رول د طالبانو اسلامي تحريک درلود. امريکايانو د افغانانو مخ په زياتېدونکي اتلوال مقاومت او د اسلامي امارت سره د سيمه ييزو ځواکونوخواخوږۍ ته په کتو سره چې پوځيانو ته يې مرګ او ژوبله اوښتله او زيات لګښتونه پرې راتلل اړ شول د طالبانو سره دې هوکړې ته ورسېږي چې خپل پوځيان له افغانستان څخه وباسي . شل کلن اشغال وښودل چې جګړه ماران خپل واک او ځواک په جګړه او لوټمارۍ کې ويني له همدې امله د يوه يولاسي حکومت د ټينګښت خنډ ګرزېدل چې پايله يې د واکمنۍ خلاف د خلکو درېدل او د اسلامي امارت د دريخ پياوړتيا کېدله . د ناټويي اشغال وروسته واکمنۍ ماشين يا اصلي ځواک پښتنې ضد شمال تلواله وه چې ددې تلوالې د جوړښت فلسفه د پښتنو د واک ، اقتدار او هويت له منځه وړل وو. د طالبانو تحريک چې اکثريت يې پښتانه وو د شمال تلوالې د واکمنۍ وحشت ته د پای ټکی کېښود چې ددې تلوالې دښمني يې وګټله. همدا لامل وو چې د ناټويي اشغال پر مهال يې بيا د پښتنو په سپکولو ، ځورولو، په شمال او لوېديځ کې د هغوی د جايدادونو د غضبولو او د هغوی د کليو او کورونو په بمباريو لاس پورې کړ او دې حالت پښتانه اړ کړل چې د طالبانو په کربنو کې ودرېږي او د ملي ضد واکمنۍ او اشغالګرو خلاف د خپلواکۍ د ګټلو په موخه قربانيو ته چمتو شي ، اشغالګر يې اړ کړل له افغانستان څخه ووزي او پدې ډول اشغال ختم او د اشغال زېړنده تش په نامه جمهوريت هم د شګو د دېوال په څېر ونړېږي.

د شوروي او امريکايي اشغالونو پرتله

د تاريخ په اوږدو کی بشريت د ډول ډول آفتونو سره مخامخ شوی دی خو په دې آفتونو کې د اشغال آفت ډېرېد آفت دی ځکه چې :
لومړی - اشغالګر تر ټولو بې هويته او لوېدلي وګړي د ولس په برخليک واکمنوي.
دوهم – اشغال د نيول شوي هېواد اوسيدونکي د خپل مشهور فورمول " ببل يي کړه ، اپل يي کړه " پر بنسټ د قوم ، توکم ، ژبې او مذهب له مخې وېشي چې د دې هېواد د اوسيدونکو تر منځ مخامختيا او دښمنيو ته لمن وهي چې دا بيا د يوه ملت لپاره ناورين دی او د ملت جوړونې بهير ته زيان رسوي .
دريم – اشغال فرهنګي او اخلاقي ککړتيا را منځته کوي.

څلورم -اشغال کله ناکله د هېواد د ټوټې ټوټې کېدو سبب هم کېدای شي.

پنځم – د اشغالګرو په وړاندې هرو مرو درېږي تر څو د خپل پټ او ټاټوبي ساتنه وکړي او دا د دې سبب ګرزي چې د جګړې اورونه بل شي چې په جګړه کې انسانان وژلې کېږي ، کلي او ښارونه ورانېږي او د نېول شوي هېواد د تمدن ټولې نښې نښانې له منځه ځي چې دا د يوه ملت لپاره ناورين او ناتار دی.

شپږم- ښکېلاکګر د نېول شوي هېواد شتمنۍ او لرغوني آثار غلا کوي.

لدې څخه ښکاري چې په يوه هېواد د پرديو واکمنېدل د دې هېواد د ولس او تاريخ لپاره ناورين دی . د هېوادونو اشغالونه که په هره پلمه اوهر نامه ترسره شي ګډ ې ځانګړتياوې لري. د بابا آدمه نيولې تردې دمه اشغالګرو نيول شوي هېواد ته د غميزو پرته بل څه نه دي راوړي. فکري غلامان او د اشغالګرو اردليان دي چې اشغال ته توجيهات لټوي . له بده مرغه پدې وروستيو ځلورنيمو لسيزو کې زمور هېواد دوه ځله د خونړيو يرغلونو او اشغال هدف وګرزيد. د١٩٧٩ کال د دسمبر په اووه ويشتمه شوروي اشغالګرو پخپل خونړي تيري سره خلقي واکمني راوپرزوله او د ببرک کارمل په مشرۍ يې خپل پرچمي لاسپوڅي واک ته ورسول او د ٢٠٠١ کال د اکتوبر په اوومه امريکايي- انګريزي نيواکګرو په خپل وحشيانه يرغل سره د افغانستان اسلامي امارت نسکور او د برهان الدين رباني په مشرۍ يې جګړه ماران او لوټماران واک ته ورسول.سره لدې چې شوروي جمهوري سوسيالستي اتحاد او د امريکا متحده ايالتونه دوه مخالف سياسي – اقتصادي(سوسيالستي او امپرياليستي) سيستمونه پېژندل شوي وو خو زمور په هېواد کې يې کړنو توپير نه درلود ته به وايې چې شوروي او امريکايي اشغالګر د يوې مور زامن وو او ګډه تګلاره او ستراتېژي يې لرله. البته دواړو اشغالونو د ګډو وجوهاتو په لړلو سره خپلې ځانګړتياوې هم درلودلې چې دا ځانګړتياوې د هغوی توپير ښيي. پدې ليکنه کې به د دوو اشغالونو ګډو وجوهاتو او توپيرونو ته ځغلنده کتنه وشي.

– شوروي اشغالګر د افغانستان د وخت حکومت ته د پوځي مرستې په نامه خپل دوست حکومت نسکور او افغانستان يې اشغال کړ. انګلوساکسوني اشغالګرو د دښمن په نامه په برالا ډول واکمن حکومت نسکور او افغانستان يې ونيو.

– د شوروي اشغال په نړيواله کچه محکوم شو او م، م په پرله پسې ډول له اشغالګرو غوښتل چې له افغانستان څخه ووزي خو د امريکې له لوري د افغانستان اشغال نه دا چې محکوم نشو بلکې د م، م له

لوري د جرمني د بن په ښار کې د اشغال لاندې افغانستان لپاره د حکومت بنسټ کېښودل شو او د شل کلن اشغال پر مهال د م، م سازمان د امریکایي اشغال په چوپړ کې ولاړ وو.

– د شوروي اشغال پر مهال ملي مقاومت د لویدیځ او د هغه د متحدینو د بشپړ سیاسي ، معنوي، تسلیحاتي او اقتصادي ملاتړ څخه برخمن وو او په پرمختللو پوځي تجهیزاتو یې سمبالولو خو د امریکایي اشغال پر مهال چا په بربنډ ډول د افغان ملي مقاومت څخه ملاتړ نه دی کړی او د ملي مقاومت اغېزمنې وسلې واسکټ او بوشکي وې چې هغه یې هم په خپله جوړول.

- دواړو اشغالګرو یو فورمول « ببل یې کړه، ابل یې کړه» پلی کړ. د شوروي اتحاد د اشغال په مهال د لومړي ځل لپاره د لږکیو او ډېرکیو ویشونکي تبلیغات پیل شول او د قومونو او قبایلو په وزارت کې د قومونو ځانګړي معیینتونه په اداري تشکیلاتو کې اضافه شول. د دې ترڅنګ قومي ملیشي هم جوړې شوې. امریکایانو د بن په کنفرانس کې په بربنډ او رسمي ډول د راتلونکي حکومت بنسټ د قومونو او توکمونو پراساس کېښود. د شل کلن اشغال پر مهال د خراسان ، هزارستان او سویلي ترکستان د جنډو جګول ، په فاسده ولسي جرګه او مزدورو رسنیو کې د پښتنو او غیرپښتنو د ویشنې څرګندونې او په تذکرو کې د قومونو لیکل د واحد او یوموټي افغانستان شتون تر پوښتنې لاندې راوړی وو.
– په دواړو اشغالونو کې ملي ارزښتونو او تاریخ ته سپکاوی شوی دی. توپیر یې پدې کې وو چې په شوروي اشغال کې دا کار په زیرکانه او غلي ډول خو په امریکایی اشغال کې په بربنډ ډول پلی کېده .
- د دواړو اشغالونو پرمهال بې تومنې ، پردی پال او فرصت غوښتونکي وګړي د واک او ځواک خاوندان شول.

- شوروي اشغالګرو یوازې له فاسدو جګړه مارانو څخه د افزارو په توګه د ملي مقاومت په ځپلو کې ګټه پورته کوله. امریکایي اشغالګرو ټول دولتي ماشین فاسد کړ ، نه یوازې دولتي ماشین د جګړه مارانو په چوپړ کې وو بلکې په ملي شتمنیو هم جګړه ماران واکمن وو . د امریکایي اشغال پر مهال په دولتي ماشین کې ژمنو مامورانو په بشپړ ډول ځانونه پردي احساسول.

- د سره اشغال پر مهال شوروي سلاکارانو د افغان ځواکونو د لارښوونې او قوماندې مستقیم واک نه درلود. د تور اشغال پر مهال ناټویی سلاکارانو د امر او قوماندې بشپړ واک درلود ترڅو چې امریکایانو د ملي امنیت د صفري قطعاتو د روزنې، لوژیستیکي تامیناتو او په جګړه کې د استعمالولو بشپړ واک درلود . د ملي امنیت مسؤلین د دې قطعاتو د فعالیت د څرنګوالي څخه په بشپړ ډول بې خبره وو. ددې معنی دا کېږي چې د ملي امنیت صفري قطعې د امریکا د سي آی اې په چوکاټ کې د امریکایي پوځ برخه وه .

- شوروي اشغالګرو خپلو چوپړیانو ته ظاهراً د نوکر په سترګه نه کتل او هغوی یې په ټولنه کې نه سپکول خو ناټویي اشغالګرو خپل چوپړیان لکه توکي کارول او هغوی یې خپل مرېیان ګڼل. غوره بېلګه یې د دونالد ټرمپ له خوا بګرام ته د اشرف غني احضارول او د امریکایي پوځیانو په کتار کې درول وو چې د ده وینا واوري او د امریکایي سرتېري په شان یې وینا ته چکچکې وکړي .

- شوروي اشغالګرو په افغانستان کې د افغانانو لپاره زندانونه نلرل خو ناټويي اشغالګرو خپل زندانونه لرل تردې چې افغانان يې د ګوانتانامو په بدنامه زندان کې بنديانول او شکنجه کول. عجيبه خو لا داوه چې نه يوازې امريکايي پوځيانو زندانونه لرل بلکې ملکي وګړو يې هم په افغانستان او حتی د کابل په ښار کې زندانونه لرل.

- شوروي اشغالګرو د افغانستان د دولتي او ټولګټو بنسټونو د پياوړتيا لپاره تر يوې کچې اغېزمن ګامونه اوچت کړل خو ناټويي اشغالګرو يوازې د خپلو چوپړيانو د پياوړتيا او شتمن کولو لپاره هلې ځلې کولې. دې خاينانه تګلارې په ټولنه کې د خوارو او شتمنو تر منځ واټن زيات کړ او پدې ډول يې خپل چوپړيان په ميلياردرانو او فرعونانو واړول .

- شوروي انترناسيونالستانو افغانستان ته يو پياوړی وسلوال پوځ جوړ کړ چې ساري يې په سيمه کې شتون نه درلود خو امريکايي ګلوبالستانو د پوځ په نامه اربکيو او مليشو ته ورته ځواک جوړ کړ چې يوازې د ملي مقاومت او ولس د مهارولو او ځپلو وړتيا ولري خو د بهرني يرغل په وړاندې د درېدو وس ونلري.

– شوروي اشغالګرو په افغانستان کې د مالي او اخلاقي فساد د رواجولو ستراتېژي نلرله خو امريکايي اشغالګرو د مالي، اداري او اخلاقي فساد پاليسي پر مخ وړله. په ادارو کې پراخ فساد ، په ارګ او دولتي ادارو کې فحشا ، د امن د کورونو په نامه د فحشا د مرکزونو جوړول ، امريکايي اډو ته د بدلمنوښځو وړل او د شا وخوا درې نيم ميليونو معتادانو شتون په افغانستان کې د امريکايي اشغال د فساد د رواجولو د پاليسۍ ځرګندې بېلګې دي .

- د شوروي اشغال پر مهال افغانستان داسې باوري پوځ درلود چې د جګړې انګېزه يې لرله او د خپلو سياسي اوعقيدتي باورونه له مخې د واکمنۍ د ساتلو لپاره قربانۍ ته چمتو وو . ناټويي اشغالګرو افغانستان

ته داسې امنيتي ځواکونه را وپنځول چې د ناټويي اشغالګرو د بشپړې وتلو دوې اونۍ مخکې خپل مورچلونه ، چوپړ او حوزې خوشې کړلې او خپلو کورونه ته لاړل . د ناټويي اشغال پر مټ جوړ شوي پوځ عسکري لوړې او ملي ګټو ته قطعا ژمنتيا نلرله او وسلې ته يې د ناموس په سترګه نه کتل.همدا لامل وو چې کله د وسلوال مقاومت بری حتمي شو د خپلو وسلو او پوځي تجهيزاتو سره ايران، تاجکستان او ازبکستان ته وتښتېدل. د افغانستان د اسلامي جمهوريت وطنپلورونکو پيلوټانو يوازې ۶۳ الوتکې او چورلکې ازبکستان ته وتښتولې . دهغوی سره ۶۰۰ تنه لوړپوړي ملکي او پوځي هم ازبکستان ته وتښتېدل. خو د ا، خ، د، ګ د واکمنۍ د نسکوريدو په درشل کې يوه پوځي هم يو ټوپک بهر ته نه دی وړی.

- شووروي انټرناسيونالستو پوځيانو خپلې مودرنې وسلې افغان پوځ ته ډالۍ کړې او دوی ووتل خو امريکايي اشغالګرو تر څو کولای شول خپلې وسلې له ځانه سره يووړلې او يا پاکستان ته ورکړلې . تر دې چې د بګرام او کابل د هوايي ډګرونوتجهيزات او الوتکې يې د وتلو پر مهال ويجاړ او حتی د هوايي ډګر رانوې (ليکه) هم ويجاړه کړله. دلته د امريکايانو افغاني ضد ماهيت او موخې بربنډ ښکاري.
- د سره اشغال پرمهال پنجابيانو دا جرآت نه کاوه چې د افغانستان خواته په سپکه سترګه وګوري ځکه پوهېدل چې هم افغان حکومت او هم يې بهرنی ملاتړی سخت غبرګون ښيي. د تور اشغال پرمهال پاکستانيانو په کراتو د افغانستان سرحدي ولايتونه د توغنديو او توپچي هدف ګرزولي چې ځاني او مالي زيانونه يې لرل خو امپرياليستي اشغالګرو کوم غبرګون نه دی ښودلی او د دوی له لوري جوړشوي اربکي پوځ د غبرګون او متقابله برید شونتياوې نه درلودلې . سربيره پر دې د امريکايي اشغال پرمهال پاکستاني اړخ د ديورند په فرضي کرښه اغزن سيم تېر کړ او دروازې يې ولګولې . دا بيا د دې واقعيت څرګندوی دی چې د افغانستان او پاکستان اړوند د واشنګټن پاليسي پدې څرخېدله چې افغانستان د پاکستان په ستلايت بدل کړي. همدا لامل وو چې د اوباما مرستيال جوبايدن کرزي ته ويلي وو چې امريکې ته پاکستان د افغانستان په پرتله پنځوس ځله زيات ارزښت لري.

- د افغانستان څخه دواړه ښکېلاکګر د سولې د ټرونونو په لاسليک کولو سره ووتل پدې توپير چې شوروي سپاهيان په ځانګړو مراسمو سره وتل پيل کړل چې د نړۍ له ګوټ ګوټ څخه لسګونو خبريالانو پدې مراسمو کې برخه لرله او د شوروي پوځيانو وروستۍ ډله په رنا ورځ د حيرتان له پله څخه تېره شوله . خو د ناټويي لښکر د وتلو څخه هېڅوک هم نه خبرېدل او وروستۍ ډله پوځيان يې لکه غله په توره شپه کې د کابل له نړيوال هوايي ډګر څخه و تښتېدل . دا بيا ښيي چې امپرياليستي ښکېلاکګر او لاسپوڅې واکمنۍ يې په ټولنه کې په بشپړه توګه منفوره او رټل شوې وه او لامل يې دا وو چې دا واکمنۍ د جګړه مارانو، قاتلانو ،غلو، لوټمارانو او د مختلفو دولتونو د جاسوسانو او مزدورانو يوه ټولیزه وه.
- دواړه اشغالګر کله چې د افغانانو د اتلوال مقاومت په وړاندې په ګوندو شول خپلو دوستانو خو په واقعيت کې چوپړيانو ته شا کړله او هغوی يې د دوی په غليمانو تعويض کړل.

- شوروي اشغالګرو خپلو هغو پوځيانو ته چې د افغانانو سره زورزياتی کاوه او د ملکی بېګناه افغانانو په وژنو تورن وو د قانون منګولو ته سپارل خو ناټويي اشغالګرو خپلو جنايتکارو پوځيانو ته ګوتځنډنه هم نه کوله تر دې چې د بريتانيا شهزاده په خپل کتاب کې په ويار سره په هلمند کې د افغانانو د وژنو يادونه کړې او دا وژل شوي ملکي افغانان د شطرنج داني بولي.

پورتنيو څرګندونو ته په کتو سره ويلی شو چې اشغالونو موږ ته ناورينونونه راوړل ، ميليونونه تنه شهيدان، معلولان او کډوال شول . دری نيم ميليونه افغانان معتاد کړل . غوره مغزونه له هېواد څخه ووتل .ملي يووالی مو سخت زيانمن شو. په خپل خان اتکا او باور مو له لاسه ورکړ . اوس مهال پردي پالنه او جاسوسي شرم نه ښکاري. ددې ټولو ناخوالو او بدمرغيو سره سره اشغالونو پښتانه د هېواد د ستر قوم په توګه د غفلت له خوبه را ويښ کړل ځکه ويې ليدل چې د اشغال لاندې افغانستان کې يې هويت او ژبه دواړه د ګوابنونو سره مخ دي. دا بيا ښيي چې ښکيلاکګر په اشغال شوي هېواد کې ډېرکي تر سخت فشار لاندې نيسی تر دې چې هغه په اقليت اړوي. همدا لامل وو چې پښتانه د خپلې ژبې د غورېدو په سوچ کې شول او پدې لار کې ټاکلې بریاوې هم لري. په افغانستان کې د اشغالونو دې ناوړه پايلو ته په کتو سره دا درس تر لاسه کېږي چې واکمنې او سياستوال بايد د خپلو خلکو مقدساتو او دودونو ته درناوی وکړي ، د خپلو خلکو سره د زور زياتي پر ځای د پوهاوی تګلاره غوره کړي ، د خپلو خلکو او زماني د غوښتنو سره سم خپلې تګلارې عيارې کړي، د پردیو او د پرمختللو ټولنو د نسخو د پلي کولو او د واک د انحصار څخه په کلکه ډډه وکړي . سياستوالو ته بويه چې هېڅکله هم په پردیو باور ونکړي چې هغوی به يې هېواد آبادوي . چارواکو او سياستوالو ته ښايي چې د هېوادونو او په ټېره ځواکمنو دولتونو سره په اړيکو کې محتاطانه ګامونه اوچت کړي. اوسنيو او راتلونکوچارواکو ته بويه چې ناپېيلی اقتصاد محوره سياست پر مخ بوزي . سياستوالو ته ښايي چې د ښکلو سياسي شعارونو لکه انټرناسيونالسم، ګلوبالېسم او اسلامي اخوت ښکار نشي او هرڅه د ملي ګټو په تله و تلي او د ښوونځي او مدرسې واټن له منځه يوسي. اوسني او راتلونکو واکمنيو ته ښايي چې د شوروي او امريکايي ښکېلاکګرو څخه د جګړې غرامات وغواړي. همدارنګه اوسنۍ او راتلونکو واکمنيو ته ښايي چې د ښکېلاکګرو او کورنيو جګړه مارانو جنګي جنايتونه مستند کړي اوهغه نړيوالې محاکمې ته وسپاري . کورني ژوندي او مړه جنايتکاران او د اشغال لوړپوړي اردليان محاکمه کړي. ددې جنايتکارانو لپاره يو ځانګړې هديره غوره شي ،هغه د جنايتکارانو يا توري هديرې په نامه و نومول شي او په يوه مرمرينه ډبره کې د دې وطنپلورونکو او جنايتکارانو نومونه وليکل شي تر څو ولس او راتلونکي نسلونه هغه وپېژني او پدې ډول ټولو ته د عبرت درس شي .

اخځونه

۱ – محمد حسن کاکړ، د سرطان کودتا د افغانستان د اوږدې بې ثباتۍ پیلامه،د افغانستان د کلتوري ټولنې ودې ټولنه ،۲۰۰۹ ، مخ ۵۷ .

۲ – غلام دستګیر پنجشیري، ظهور وزوال حزب دموکراتیک خلق افغانستان،۱۱ جدی ۱۳۷۷، مخ ۱۸۲.

۳ – ډاکټر نبي مصداق، افغانستان سیاسي کمزوري او بهرنۍ مداخله،علامه رشاد خپرندویه ټولنه،۱۳۸۹ ، مخ ۲۷۹.

۴- بې بې سي، پښتو،۲۰۱۳ ،می نهمه ،د کابل پوهنتون اتیا کلن تاریخ

۵- کاندید اکادمیسین محمد اعظم سیستاني،مقدمه یی بر کودتای هفت ثور و فجایع هشت ثور در افغانستان ، ۱۹۹۵ ، مخ ۱۰۸ .

۶- د افغاني محصلینو مجله ،لومړۍ ګڼه ،حمل -ثور ۱۳۵۹ .

۷ - سترجنرال الکساندر مایوروف، په افغانستان کې ربښتیا څه تېرېدل ؟ ۱۳۸۲ ،مخونه ۳۲۵ – ۳۲۶

۸ – اکادمیسین محمد انور نومیالی، د ثور پاڅا ګردشي،استقلال ویب پاڼه.

۹ – اقبال وزیري، پاڅا خان اندونه، مخ ۱۷ .

۱۰ – پوهنوال عبدالرشید جلیلي، غمیزه څنګه منځته راغله ؟ دانش خپرندوی ټولنه ، ۲۰۰۸ ، مخ ۴۳.

۱۱ – میرغلام محمد غبار، افغانستان در مسیر تاریخ، جلد دوم ، مؤسسه نشراتی میوند، مخ ۲۰۴ .

۱۲ – دکتر عبدالرحمن زمانی،قیام سال ۱۳۳۴ صافی های کنر،قسمت دهم،افغان جرمن آنلاین،دوم جون ۲۰۰۴ .

۱۳ – سیدقاسم رشتیا، خاطرات سیاسی، مخ ۹۶ .

۱۴ – محمدعلم بڅرکی ،ویښ ځلمیان د افغانستان یو سیاسي تحریک ، مخ ۳۰ .

۱۵ – شاه محمود حصین ، جمعیت ویش ځلمیان ، مخ ۵۱ .

۱۶ – سیدشمس الدین مجروح ، سرګذشت من ،افغانستان تایمز کابل ، ۱۹۹۱ ، مخونه ۹۵- ۹۶ .

۱۷ – کاندید اکادمسین محمد ابراهیم عطایی،نګاه مختصر به تاریخ معاصر افغانستان،۱۳۸۴،مخ ۳۲۶.

۱۸ – شاه محمود حصین ، مثلث بی عیب، ۲۰۰۱، مخ ۲۹۱ .

۱۹ – محمدحسن شرق ، تاسیس و تخریب اولین جمهوری افغانستان ،مخ ۵۲ .

۲۰ – آدمک لویک،شخصیت های سیاسي افغانستان از ۱۷۴۷ – ۱۹۴۵ ،ګراس ، اطریش، ۱۹۷۵، مخ ۲۴۶ .

۲۱ – برهان الدین کشککی،نادرخان،لومړی چاپ، کابل ، ۱۳۱۰ ، مخونه ۳۴۹ .

۲۲ – عبدالغفارخان (پاچاخان) ، زما ژوند او زما جد او جهد ، دانش خپرندوی ټولنه، ۱۳۸۷ ، مخ ۳۴۰ .

۲۳ – استوارت ریه تالی، آتش در افغانستان ،۱۹۱۹ – ۱۹۲۹ ،لومړی چاپ، پېښور، ۱۳۸۰ ،مخونه ۴۹ – ۵۰ .

۲۴ – حبل المتین ، ۱۳۰۹ ، ګڼه ۱۹۵ .

۲۵ – آدمک لویک ، مسایل خارجی افغانستان در وسط قرن بیستم،پوهنتون آریزونا ،۱۹۷۴ ، مخ ۱۸۰.

۲۶ – نهرو جواهرلعل ، نګاهی به تاریخ جهان،جلد دوم،محمد تفضیلی،تهران ،۱۹۶۷ ، مخ ۱۶۶۶ .

۲۷ – یوری تیخونوف،نبرد افغانی استالین،عزیز آریانفر،مسکو ، ۲۰۰۸ ، مخونه ۴۴۸ – ۴۴۹ .

۲۸ – ډګرجنرال عبدالرزاق، افغانستان در جریان زندګی من، مخونه ۶۷-۶۶ .

۲۹ -کرسچن ساینس مانیتور، نوامبر لومړی ، ۱۹۶۵ .

۳۰ – میر محمد صدیق فرهنګ ،افغانستان در پنج قرن اخیر ،جلد دوم ،میوند مطبعه ، ۱۳۷۱ ، مخ ۶۹۸.

۳۱ – محمد حسن کاکړ ، مجله بی المللی شرق میانه ، اقتباس از پیام ها و کنفرانس های مطبوعاتی رهبرملی ، مؤسس جمهوریت ، چاپ وزارت اطلاعات وکلتور،کابل نمبر ۲۶ ص ۵/ ۱۰ جولای ۱۹۷۳ ، ۱۷ جولای ۱۹۷۴ .

۳۲ – صباح الدین کشککی ، دهه قانون اساسی ، بنګاه نشرات مطبعه میوند، ۲۰۰۰، مخ ۱۸ .

۳۳ – کابل تایمز ،۹ سپتمبر،۱۹۶۴ .

۳۴ – لویي دوپري ،کتاب افغانستان ، امریکا ،۱۹۸۰ ، مخونه ۶۱۷-۶۱۶ .

۳۵ – ګلبدین حکمتیار، اسلامي نهضت، مخ ۹۹ .

۳۶ – البدر جریده (عربي) ، لمړی ګڼه ، دریم کال ،۱۹۸۸ .

۳۷- کاروان جریده ،اکتوبر ۱۶ ، ۱۹۶۹ .

۳۸ – محمد حسن شرق ، کرباس پوشان برهنه پاه ،سبا کتابخانه ، پېښور ، مخونه ۱۰۵ – ۱۰۶ .

۳۹ – ساطانعلي کشتمند،یادداشت های سیاسي و رویدادهای تاریخي، ۲۰۰۲ ، مخ ۱۱۳- ۱۱۷ .

۴۰ – صالح محمد زیری، د نیمې پېړۍ خاطرې، ۱۳۸۴ ، مخ ۱۷۴ .

۴۱ – عبدالغفار فراهي، افغانستان د دموکراسۍ او جمهوریت په کلونو کې ، ۲۰۰۳ ، مخونه ۲۱۵-۲۱۷.

۴۲ -لیودوویک آدمک،تاریخ روابط سیاسي افغانستان از زمان امیرعبدالرحمن تا استقلال ،علي زهما، ۱۳۴۹ ، مخونه ۱۲ -۱۳.

۴۳ – سلیمان لایق، د ۱۳۶۸ لمریزکال ځېنې سیاسي یادداشتونه،نولسم ټوک،روهی ویب پاڼه ، ۲۰۱۴ /۷ / ۷ .

۴۴- عتيق الله مولوي زاده ،از دين پروری تا دين فروشی، آريايي ويب پاڼه.

۴۵ – حق مل ضياء ،وحشي جنرالان ،الاماره ويب پاڼه۲۰۱۵ / ۱۰ / ۲۷ .

۴۶ – علامه عبدالحق مجددي ، افغانستان از امير کبير تا رهبرکبير،۱۳۷۸، مخ ۵۵۶ .

۴۷ – ديه گو کوردويز او سليک اس هاريسون ، پشت پرده افغانستان، ۱۳۷۹،مخ ۱۶.

۴۸- سيدخليل الله هاشميان،ترجمه مقاله جناب محمد آصف خواتي، افغان – جرمن آنلاين، ۲۰۱۵ / ۵ / ۲۳.

۴۹ – الکساند لياخفسکي، د افغان غمېزه او مېرانه، روسي چاپ ، ۱۹۹۳، مسکو، مخونه ۲۲- ۲۳ .

۵۰ – ولاديميرپلاستون او ولاديمير اندريانف ،افغانستان در منگنه ژيوپولتيک،پشاور، ۲۰۰۱، مخ ۵۵.

۵۱-خاطره زندان،سالنامه انجمن سالمندان افغان،کاليفارنيای شمالي ،۲۰۰۸ ، مخونه ۱۶ / ۲۸ .

۵۲ – غوث الدين فايق ، رازې را که نمی خواستم افشاء گردد، ۱۳۷۹ ، مخ ۲۱.

۵۳ – شاه زمان ستانزی ، سهل انگاری محمد داود خان و کودتای ۷ ثور ، مخ ۶ .

۵۴ – عبدالحميد محتاط، سقوط سلطنت ،۲۰۰۴ ، کيف ، مخونه ۴۹ – ۵۱ .

۵۵ – خراسان مجله ، مخونه ۲۱- ۲۲ .

۵۶ – شهرت ننگيال ،شاه سابق محمدظاهرشاه ،مرکزنشراتی ميوند ،پشاور ، ۲۰۰۱، مخ ۶۹ .

۵۷ – محمد آصف آهنگ ، مرکه، دويچه ويلي ، ۵ /۱/ ۲۰۰۶ .

۵۸ – سيد عبدالله کاظم ، نظراندازی در لابلای واقعيت های تاريخی ، افغان – جرمن آنلاين،۱۷ اگست ۲۰۱۵ .

۵۹ – خاطرات محمدظاهرشاه در گفتگوی اختصاصی با بي بي سي، ۵ سپتمبر ۲۰۰۵ .

۶۰ – محمد اقبال وزيري ،د ثور پاڅون ، د کې جې بې دسيسيې او د شوروي يرغل ، دانش خپرندويه ټولنه ، ۲۰۰۷ ، مخ ۵۲ .

۶۱ – ميرعنايت الله سادات ، افغانستان سرزمين حماسه و فاجعه ،آلمان ، ۱۹۹۸ ، مخ ۱۳۶ .

۶۲ – سيد عبدالله کاظم ، اظهارات يک شاهد عينی در باره آخرين سفر اعليحضرت محمدظاهرشاه در لندن برای تداوی چشم و عواقب آن ، ۱۷ جنوری ۲۰۱۵.

۶۳ – ولاديمير سينگروف ، چگونه ما با ويروس آ هجوم بر افغانستان مواجه شديم ، غوث جانباز ،مخ ۵۴ .

۶۴ – پروفيسور عبدالرسول امين ، د افغاني ټولنې د زعامت خلا، آزادافغانستان ليکوالو ټولنه ، فرانکفورت، ۱۹۹۷، مخ ۲۵ .

۶۵ – انيس ورځپاڼه ، ۱۹۷۳ ، اگست ۲۳ .

۶۶ - پروفيسور داويدوف ، مسايل صلح و جنگ، ژباړونکی عزيز آريانفر ، ۱۹۹۶ ، مخ ۳۵ .

۶۷ – محمد نذیر کبیر سراج ، رویدادهای نیمه اخیر سده بیست در افغانستان ، فرانکفورت ، ۱۹۹۷، مخونه ۲۱- ۲۲.

۶۸ – جمهوریت ورځپاڼه ، ګڼه ۴۱ ،۳۱ / ۶ / ۱۳۵۲.

۶۹ – امین الله دریځ ،افغانستان در قرن بیستم ، مخونه ۲۹۰ – ۲۹۱ .

۷۰ – محمد همایون اعتمادی ، مشاهدات و نظریات، مجله آیینه افغانستان، جنوری ۱۹۹۴ .

۷۱ – لویی دوپری ، بیرق سرخ بر فراز افغانستان، قسمت اول ، جنبش های چپي در افغانستان، ۱۹۷۶ ، مخ ۱۰ .

۷۲ ـ داود ملکیار ، رد اتهامات و شرح واقعیت ها ، قسمت هشتم ، افغان – جرمن آنلاین ، ۲۱ / ۱ / ۲۰۱۶ .

۷۳ ـ کودتای میوندوال بر اساس خاطرات بازمحمد منګل در کتاب شهسوار سنګروال نیازي، احمدفواد ارسلا، ۶ / ۱ / ۲۰۱۶ .

۷۴ – عبدالصمد اظهر، خودکشي یا قتل ، اسرارمرګ محمد هاشم میوندوال ، مخ ۱ .

۷۵ – افغان جرمن آنلاین، سیدعبدالله کاظم ، نظر اندازی در لابلای واقعیت های تاریخی، مطالبي از کتاب خاطرات ډګرجنرال عبدالرزاق ، ۱۷ / ۸ / ۲۰۱۵.

۷۶ – افغان جرمن آنلاین، احمد فواد ارسلا ، مرحوم ډګرجنرال غلام فاروق خان ، شهید داودخان و ریاست محاکمات اردو ، ۱۵ / ۲ / ۲۰۱۵ .

۷۷ – افغان جرمن آنلاین ،سیدعبدالله کاظم ، داود خان و اردو ، ۵ / ۸ / ۲۰۱۵ .

۷۸ – افغان جرمن آنلاین ،ارمغان زندان ، یادداشت های عبدالملک عبدالرحیم زی ، مخ ۵۹ .

۷۹ – عبدالکریم میثاق،خاطره ها ګپ هایی از ګذشته ،انتشارات امیری ، ۱۴۰۱ ، مخ ۴۱ .

۸۰ – عبدالقدوس غوربندی ، نګاهي به تاریخ حزب دموکراتیک خلق افغانستان ، جرمنی ، ۱۳۹۷ ، مخ ۱۲.

۸۱ – پروفیسور عبدالحکیم شرعي جوزجانی، یادداشت های مختصر در باره تدارک و جریان کار کنګره مؤسس حزب دموکراتیک خلق افغانستان ، آریایی ویب پاڼه.

۸۲ – محمد اسمعیل اکبر، غلام دستګیر پنجشیري آنچه ګفته ...، د وطن پیغام ویب پاڼه ، ۲۱ /۲/ ۲۰۰۹.

۸۳ – عبدالحکیم شرعي جوزجاني ، د اووم د ثورځپني پېښې، فیسبوک ۲۹ / ۱۲ / ۲۰۱۹.

۸۴– خلیل الله زمر، بي بي سي، فارسي ویب پاڼه، ۲۴ / ۱۲ / ۲۰۰۷ .

۸۵ – د خبر او نظر نړۍ، عبدالجلیل وجدي، ۱۳۸۷، کاروان مطبعه ، مخ ۷۳ .

۸۶ – ثریا بها ، رها در دریا ،انتشارات امیری ، چاپ سوم ، ۱۳۸۲ ،مخونه ۱۰۸ – ۱۰۹

۸۷ – محمداکرام اندیشمند ، حزب دموکراتیک خلق افغانستا ن ،حاکمیت و فروپاشي ، انتشارات میوند، اکتوبر ۲۰۰۹ ، مخونه ۶۲ ، ۷۱ .

۸۸– عبدالحمید مبارز،حقایق و تحلیل وقایع سیاسی افغانستان ،مرکزنشراتی حمید نور ، ۱۳۷۶ ، مخ ۷۰ .

۸۹– د امپراطوریۍ وروستۍ جګړې نومی فلم ، ګېنریخ او بریا نوویچ بورویک.

۹۰ – محمدحسن کاکړ، رڼا او دفاع ، پېښور ، ۱۹۹۸ ، مخ ۱۶۲ .

۹۱ – په افغانستان کې کودتاوې او مرګونه ، ۱۹۸۲ ، نوامبر ۲۲

۹۲ – عبدالحکیم طبیبي ، خاطرات چهاردهه زندګي دپلوماتیک من در خدمت افغانستان و جهان ، مخ ۱۸۱ .

۹۳ – عبدالولي خان،پاچاخان او خدایي خدمتګاران ، لومړی توک، پېښور ، ۱۹۹۳ ، مخ ۴۹۱.

۹۴ – محمدعزیز نعیم ، مقاله پاکس پاکستانیکا، مجاهد ولس ، جون ۱۹۹۸.

۹۵ – عبدالولي خان، پاچاخان او خدایي خدمتګاران، دریم ټوک ، ۱۹۹۸، مخ ۱۷۰.

۹۶ – عبدالولي خان ، پاچاخان او خدایي خدمتګاران، دوهم ټوک ، ۱۹۹۴ ، مخ ؟؟؟؟

۹۷ – عبدالله بختانی ، فخرافغان او افغانستان ، پېشور ، ۲۰۰۸ ، مخونه ۹۱ – ۹۲.

۹۸– د افغانستان ۱۳۳۹ – ۱۳۴۰ کلنۍ ، مخ ۲۷۲ .

۹۹– تاریخ نوین افغانستان ، مخ ۳۹ .

۱۰۰ – دانش نامه خراسان ، ۱۰ آربان ، ۱۳۸۰ .

۱۰۱ – ارغنداوي عبدالعلي ، ژوندۍ خاطرې ، مخ ۱۴۸ ؟؟؟

۱۰۲ – روسانه کلاس ، افغانستان : ستره لوبه بیا را پیل سوې ، ۱۹۸۷ ، نیویارک ، مخ ۱۴۱ .

۱۰۳ – شعله جاوید، خاکستري بجا مانده از مائویسم افغاني،بې بې سي ، فارسي ، دسمبر ۲ ، ۲۰۱۳ .

۱۰۴ – هنری برادشر ، افغانستان تجاوز شوروی مقاومت مجاهدین ،دفهرنشراتی میوند، دریم چاپ ، پېښاور، ۱۹۹۱ ، مخ ۵۲ .

۱۰۵ – اکادمیسین ګلداد ، ګنځ ، ۲۰۱۲ ، مخونه ۱۷۷- ۱۷۸ .

۱۰۶ – ګروهی از دانشمندان انستیتوت تاریخ نظامی فدراسیون روسیه ، جنګ در افغانستان ، عزیز آریانفر، ۱۹۹۱ ، مخونه ۵۳ – ۵۴ .

۱۰۷ – کاروان جریده ، ۱۰ جون ۱۹۶۹ .

۱۰۸ – جورج آنی ، افغانستان ګذرګاه کشورګشایان ، سیدمحمد یوسف علمی و حبیب الرحمن هاله ،پېښور، میوند ، ۱۳۷۶ ، مخ ۷۴ .

۱۰۹ – جمعه نوپرور، از موج تا توپان ، ۱۳۸۲ ، مخونه ۱۱۲ – ۱۱۳ .

۱۱۰ – سلیمان لایق ، یادداشت های ۲۰ ثور ۱۳۵۶ ، کابل .

۱۱۱ – کابل ناتها ، ګڼه ۵۷ ، څلورم کال ، چنګاښ ۱۳۷۴ .

۱۱۲ – غرزی لایق ، نګاهي برنیم رخ دیګر واقعیت ، آریایی ، ۱ جون ۲۰۱۴ .

۱۱۳ – عبدالوکیل ، از پادشاهی مطلقه الی سقوط جمهوری دموکراتیک افغانستان ، مخ ۲۴۴.

۱۱۴ – دپلوم انجینر کریم عطایي ،قیام و جمهوریت ۱۳۵۲ تحت قیادت سردار شهید داودخان ، ۲۰۰۴ ، سویزرلند، مخ ۲۱

۱۱۵ – هفته نامه پیمان ، قتلي که کودتای در پی داشت ،وحیدمژده ، ۲۰۰۴ ، جولای درویشتمه .

۱۱۶ – محمد ظاهر طنین ، افغانستان در قرن بیستم ،۱۹۰۰ – ۱۹۹۵ ، از مجموعه برنامه های بی بی سی، ناشرمحمدابراهیم شریعتی ، تهران ۱۳۶۴ ، مخونه ۲۰۱ – ۲۰۲ .

۱۱۷ – ځلمی محمدولي ، د کابل نومیالی ورځپاڼې او جریدې ، مخونه ۱۶۷ – ۱۶۸ .

۱۱۸ – هنری برادشر ،ایس هنری ، ۱۹۸۵ ، تاریخ او ټولنیز علوم ، لانګ دیوالی ، مخ ۳۷ .

۱۱۹ – بي بي سي فارسي ،۲۰۰۸ ، اپریل اوولسمه،

۱۲۰ – نوشیروانی کیهانی زاده ، روزنامک ویب پاڼه ، کمونست نمازګزار، ۲۰۰۶ ، دسمبر ۱۳ .

۱۲۱ – جنرال زاپلاتین ، تاریخ فلسفه ، زافترا ورځپاڼه ، ۵۱ / ۳۱۶ .

۱۲۲ – محمدعلی هوما ، زما نصیب ، دانش خپرندویه ټولنه ، ۱۳۸۹ ، مخونه ۱۳۰ – ۱۳۱ .

۱۲۳ – روبین ، ۱۹۹۱ ، واک فوندیشن ، ۱۹۹۹ ، مخ ۵۵ .

۱۲۴ – واسیلی میتروخین ،کې جې بې په افغانستان کې ، دانش خپروندویه ټولنه ،پیښور ، رحمت آریا ، مخ ۳۰۴ .

۱۲۵ – بورورویک آرتیوم، پټه جګړه ، ۱۹۹۰ ، مخونه ۵- ۶ .

۱۲۶ – محمد حسن کاکړ ، افغانستان د ۶۶ کال پسرلي کې له روسانو سره په جنګ کې ،مخ ؟؟؟

۱۲۷ – محمدالله وطندوست ، سرګذشت سرخ ، مخ ۱۳.

۱۲۸ – میرصاحب کاروال ، درس های تلخ و عبرت انګیز افغانستان، انتشارات میوند، ۲۰۰۵ ، مخ ۷۶.

۱۲۹ – محمدنبی عئیمی ، اردو وسیاست در سه دهه اخیر ، ۱۳۷۷، پیښور، مخ ۲۴۴

۱۳۰ – عبدالصمد غوث ، سقوط افغانستان ، دوهم چاپ ، محمدیونس افغان ، مخ ۲۵۷ .

۱۳۱ – افغانستان د یرغلونو په لاره کې ، پوهاندخیرمحمدمامومند، دوهم چاپ ، ۲۰۱۳ ، مخ ۲۳۶ .

۱۳۲ – محمدآصف خواتی،افغانستان تر سلطنت وروسته ، دانش خپرندویه ټولنه ، ۱۳۸۹ ، مخ ۲۹۴ .

۱۳۳ – سیاسنګ عبدالصبور و آن ګلوله باران بامداد ، فردا ویب پاڼه ، اتمه برخه

۱۳۴ – عبدالحکیم شرعی ، قیام ثور چګونه پیروز شد؟؟؟

۱۳۵ – داود ملکیار ، آیا فرد را برای نظام و یا نظام را برای فرد باید خواست؟ افغان – جرمن آنلاین ، ۲۱ جون ۲۰۱۵ .

۱۳۶ – محمدحسن کاکړ، د ثور انقلاب او دهغې ناوړه پایلې ، مخ ۷۴ .

۱۳۷ – رازمحمد پکتین ، افغانستان له دوهمې نړیوالې جګړې وروسته ، دانش خپرندویه ټولنه، ۱۳۹۴ ، مخ ۷۴ .

۱۳۸ – فارسي رو ویب پاڼه ، د سره ستوري ورځپاڼې سره د یوري کوزنتس مرکه .

۱۳۹ – وهاب صالحه واصل ، کودتای پنجم در سقوط جمهوری سیاه سرخ وسبز ،یوولسمه برخه ، افغان – جرمن آنلاین ، ۲۷ / ۶ / ۲۰۱۶ .

۱۴۰ – خیرمحمد بایگان ،نقش استعمار نوین جهان ابرقدرت در افغانستان ،۱۳۷۹ ، مخونه ۱۴۳ -۱۴۰.

۱۴۱ – شوفیلد ، ۱۹۹۳ ، مخ ۱۰۴ .

۱۴۲ – وبلاک چکاد ، ژباړه عزیز علی زاده .

۱۴۳ – شرعی ، حادثه خونین ارگ ،آریایی ، جون ۲۰۲۰ .

۱۴۴ – ستیوکول ، د پیریانو جګړې ،ژباړه غلام محمد زرملوال ، دانش خپرندویه ټولنه ، ۲۰۰۷ ، مخ ۸۱۷ .

۱۴۵ – میل بیورلی ، انقلابي افغانستان -تازه اورونه ، ۱۹۸۲، لندن، مخ ۱۳۰ .

۱۴۶ – شپیګل ، نولسمه ګڼه ، ۱۹۷۸، می اتمه .

۱۴۷ – محمد اعظم سیستاني ، اصلاحات ارضي در افغانستان ، ۲۰۰۸ ، مخ ۲۵۱ .

۱۴۸ – ندیم شاهد ، اختصاصي مرکه ، دهیرالد ، پاکستان ، می ۱۹۸۸.

۱۴۹ – میک کولوم ، بل ، د سي آی اې مخلوق ، واشنګټن پوست ، ۱۹۸۹ ، سپتمبر لسمه ، مخ ۳۱.

۱۵۰ – افغان شمله ،مخونه ۱۳۲ – ۱۳۳ .

۱۵۱ – محمود حبیبي ،مکاتب افغاني ،دریم کتاب ، مخ ۱۳۳ .

۱۵۲ – نومیالی محمد انور ، د ثور پاڅا ګردشي، استقلال ویب پاڼه .

۱۵۳ – فتاحي کالییز ، بې بې سي فارسی ،۴ / ۱۱/ ۲۰۱۵ ، ۱/ ۶ / ۲۰۱۶.

۱۵۴ – ډګروال محمدیوسف او مارک اوکین ، تلک خرس ، دوهم چاپ، ۲۰۰۹ ، ژباړن داکتر نثاراحمد، مخ ۳ .

۱۵۵ – ولوالجي اسدالله ، خروج جنرال دوستم و سقوط نجیب الله ، دانش خپرندویه ټولنه ،پیښور، ۲۰۰۱ ، مخ ۲۴۹ .

۱۵۶ – روبین برنت ، د افغانستان شخړه ، پوهنتون یله کاننګ ، ۱۹۹۵ ، مخ ۱۸۵.

۱۵۷ – روهي ویب پاڼه،ملي رهبر شاغلي حامد کرزي د خوشحال بابا فکري بهیر ځانګړې غونډه ، ۱۵ / ۴ / ۲۰۱۶.

۱۵۸ – غلام محمد زرملوال ،افغانستان تر وروستي افغانه ، دوهم ټوک ، مخ ۲۱ .

۱۵۹ – د افغانستان کلنۍ ، ۱۳۵۷ ، مخ ۶۷ .

۱۶۰ – نظیف الله نهضت ، د پردیو فتنې ، دانش خپرندویه ټولنه ، پیښور، ۲۰۰۷ ، مخ ۳۴ .

۱۶۱ – احمدشاه فروزان ، قیام هرات ،انتشارات میوند،مشهد، لومړی چاپ ،۱۳۷۲ ، مخونه ۶۲ – ۶۳.

۱۶۲ – مصباح زاده ،کودتای ثور و پیامد های آن ، پیام آفتاب ، بخش چهارم ،۲۳ / ۲ / ۱۳۸۷ .

۱۶۳ – مارک اربن ، جنګ په افغانستان کې ، مخ ۳۶ .

۱۶۴ – شرعي جوزجانی، اولین سفر هیات حزبی و دولتی ج ، د ، ا به مسکو، ۲۰ / ۱ / ۲۰۲۰ .

۱۶۵ – هنری برادشر ، افغانستان او شوروي اتحاد ، مخ ۸۷ .

۱۶۶ – جنرال عزیز احمد عزیزي،افغانها ملتی که دو ابر قدرت جهان را به زانو در آورد ،اداره دارالنشر افغانستان ، ۱۳۷۸ ،مخ ۱۱۵.

۱۶۷ – انور راجا ، د افغانستان غمیزه لومړی لاسي بیان ، ۱۹۸۸ ، مخ ۱۱۴ . ۱۶۸
- خاطرات سیاسی جنرال عبدالقادر ، ۱۳۹۲ ، هامبورګ، مخونه ۲۲۸ – ۲۶۹ .

۱۶۹ – جامعه باز ، روزنامه برای زندگی ، انقلاب ثور بر ما تحمیل شد، ګلاب زوی ، ګفتګو محمد اسلم جواد.

۱۷۰ – جنرال عبدالقادر (اکا) دافغان تراژیدي – د روسي تجاوز زېرنده ، سروش کتاب پلورنځی ، ۱۳۹۸ ،مخ ۶۵ .

۱۷۱- پوهاند محمود سوما ، د ثور وسلوال پاڅون او د افغانستان مسآله ، پیښور ، ۲۰۰۸ ، مخونه ۵۳ – ۵۴ .

۱۷۲ – یوالي جریده ، ۱۳۸۰ ، څلورمه ګڼه ، مرغومي شپږمه .

۱۷۳– یارمحمد تره کی ، د نورمحمد تره کي تلین ، ۸ / ۱۰ / ۲۰۲۲ .

۱۷۴ - فلم مستند دو روز پی در پی ، د افغانستان د تلویزیون محصول ، ۱۳۷۲ .

۱۷۵ – انیس ورځپاڼه ، ۱۳۵۸ /۱۱/۷ .

۱۷۶ – بورووېک په نامه روسي مستند فلم.

۱۷۷ – د جنرال ګوریلوف مرکه ، دیدګاه ویب پاڼه ، ژباړه عزیز علی زاده.

۱۷۸ – څرنګه افغانستان ته راغلم ، صدیر مجله ، ژباړه مسعود رؤفي ، ګڼه ۲۵ ، آلمان ، ۱۹۹۸.

۱۷۹ - محمد عثمان صافی ،د ثور نظامي پاڅون او دخلقی ګونديا‌و هیلې ، یادداشتونه او واقعیتونه ، ۲۰۰۵ ، مخ ۲۰۱

۱۸۰ - حقایق پشت پرده تهاجم شوروي بر افغانستان ، مخ ۸۶

۱۸۱ - توپان در افغانستان مخ ۱۶۷.

۱۸۲ – فیاض نجیمی ، معمای تجاوز شوروی در افغانستان ، دیدگاه ویب پاڼه

۱۸۳- جورج آنی،افغانستان گذرگاه کشورکشایان،سیدمحمدیوسف علمی وحبیب الرحمن هاله ،پشاور،میوند،۱۳۷۶ ، مخ ۱۰۲

۱۸۴ – د افغانستان جګړه او ګورکي ته زما تبعید، ژباړه زرین انځور، اګست ۲۰۰۴ ، مخ ۲۰ .

۱۸۵ - نیکیتامندوکوویچ ، روسیه فاکتور پشتونها ، فارسي رو ویب پاڼه.

۱۸۶ -ببرک کارمل ، در راه تحکیم حاکمیت خلق ، مجموعه بیانیه ها و نوشته ها ،۱۳۵۸- ۱۳۵۹ ،موسسه نشراتی کمیته مرکزی حزب دموکراتیک خلق افغانستان ، مخ ۳ .

۱۸۷ – د دولتي تلویزیون آرشیف ،۱۳۵۸ ،مرغومي څوارلسمه .

۱۸۸ – کلنی ، ۱۳۵۸ – ۱۳۵۹،ګڼي ۴۵ /۴۶ ، مخ ۳۲۲ .

۱۸۹ – وفا جریده ، ۱۳۷۴ ، مخ ۱۸ .

۱۹۰ – باریس ګروموف ،سري لښکري په افغانستان کې ، مخ ۷۶ .

۱۹۱ – فقیرمحمد ودان ، حقایق پندارها و کردارها ،مخ ۱۱۰ .

۱۹۲ – ولادیمیر سینګروف ،مصاحبه با کارمل ، دیدگاه ویب پاڼه.

۱۹۳- محمدنبی عظیمي، من و آن مرد موقر، مخ ۳۸۶

۱۹۴- شبارشین ، دست مسکو ،مخ ۱۴۰ .

۱۹۵– سخنې در نقد از حزب دموکراتیک خلق افغانستان ،آسمایي فیسبوک ، ۱۵/ ۶ / ۲۰۱۲.

۱۹۶– جنرال محمد قاریيف ، افغانستان بعد از بازګشت سپاهیان شوروي،ژباړن عزیز آریانفر،تهران، ۱۹۹۸ ، مخ ۱۵۳ .

۱۹۷– بصیراحمد دولت آبادي ،شناسنامه احزاب و سازمانهای سیاسي ، قم ایران،۱۹۹۲ ، مخ ۱۵۸.

۱۹۸– رزاق مامون ، رازخوابیده اسرار مرګ دکتر نجیب الله ،دوهم چاپ ،۲۰۰۸ ، مخ ۱۱ ؟؟؟

۱۹۹– افغان ملت جریده ، ۱۳۷۴ ، د تلې ۲۵ ګڼه.

۲۰۰ – پای عساکر مارا به افغانستان کشانیدند، پیمان ملي ویب پاڼه ،مرکه کونکی هارون امیرزاده.

۲۰۱ – ل. ای . شبارشین ، د مسکو لاس ، ژباړن محمدطاهر کاڼی ، مخ ۱۴۶ .

۲۰۲ – دوست وفدار شما ،دیدگاه ویب پاڼه ، دوهمه برخه .

۲۰۳ – عبدالجبار ثابت ، پشت پرده افغانستان ،مخ ۲۱۱.

۲۰۴- حقیقت انقلاب ثور ، ۱۵/ ۲ / ۱۳۶۵.

۲۰۵ – بريدجنرال الکساندر لياخفسکی ،ډيوه مجله ،لندن ،۱۹۹۵ ،دسمبر ، مخ ۱۹ .

۲۰۶ – فقيرمحمد ودان ، دشنه های سرخ ، ۱۹۹۰ ، مخ ۲۰۱.

۲۰۷ – شاه محمود حصين ، مکثی کوتاهی برنقلی از هزارويک پيشامدغرزی لايق ، ۲۰/ ۱۰ / ۲۱۷ ، استقلال ويب پاڼه.

۲۰۸ – نسرين کتونا ، د افغان ځورېدلي واس غږ ويب پاڼه.

۲۰۹ – ويکي پيديا ، د جلال آباد جګړه.

۲۱۰ – انديا تلګراف ،نوی ډهلي ، ۳۰ / ۹ / ۱۹۸۹.

۲۱۱ – عبدالوکيل، ازپادشاهی مطلقه الی سقوط جمهوری دموکراتيک افغانستان،مخ ۶۱۸ .

۲۱۲- اجمل اټک يوسفزی ،شهنواز تنی ولې کودتا ته اړووت؟ فيسبوک ، لومړی برخه ، ۶/ ۶ /۲۰۲۰.

۲۱۳-محمد اکرام انديشمند،سال های تجاوز و مقاومت ، مخ ۱۱۰.

۲۱۴ – سنګيروف ، اسير سربيرياني بود ، اګست ۱۹۸۹ .

۲۱۵ - شپيګل ، جون يوولسمه ، ۱۹۹۱ ؟؟؟ سقاوی کې وکتل شي ؟؟؟؟؟

۲۱۶ -محمد اسحق توخي ، دکتورنجيب الله و خروج نيروهای شوروي از افغانستان ، نهضت آينده ويب پاڼه ، ۹ / ۲ / ۲۰۰۹ .

۲۱۷ – بروس ريچاردسن ، د لستونې مار ، ۱۹۹۸ ، ژباړن نثاراحمد صمد ، مخ ۳۲.

۲۱۸ – نيمروز جريده ، لندن ، مارچ ۱۹۹۶.

۲۱۹ – محمدعثمان تره کي ،معضله تاوان غرامات جنګ در افغانستان ،بعد حقوقي مسآله ،ټول افغان ويب پاڼه ، ۱۵ / ۸ / ۲۰۰۷.

۲۲۰ – اسدالله ولوالجي ، در شمال چی می گذشت ، ۱۹۹۸ ، پيښور ، مخ ۱۷.

۲۲۱ – محمد اسحق توخي ، مداخلات فرامرزی و فاجعه سقوط جمهوريت ،۲۷۷ – ۲۸۰.

۲۲۲ – فليپ کاروين ، د افغانستان غملړلی برخليک ، مخ ۱۵ – ۱۶.

۲۲۳ – شاه زمان وريځ ستانزی ،از پاتک شاهي تا کېبل شاهي ،انتشارات زرنګار ، ۱۳۷۹ ، مخ ۳.

۲۲۴ – حامد علمي، سفرها و خاطره ها، مخ ۲۰۵.

۲۲۵ – ميرغلام محمد غبار، افغانستان در مسير تاريخ ، لومړی ټوک ، مخ ۸۱۳.

۲۲۶ – جميل الرحمن کامګار ، کرونولوژي حوادث تاريخی افغانستان ، انتشارات ميوند، ۲۰۰۸ ، مخ ۲۰۲.

۲۲۷ –عبدالقيوم حکيم زی ،استبداد ، مخونه ۲۸۳- ۲۸۴

۲۲۸- سمسور افغان ، دويمه سقاوي ، د افغانستان کلتوري ودې ټولنه ،۱۹۹۸ ، مخنه ۷- ۷۱.

۲۲۹ – نوې پاڼه ، وحدت حزب ، پېښور، ۱۹۹۵ ، مرغومي اووه ويشتمه ، ګڼه ۲۱ ، مخ ۲.

۲۳۰ – خواجه احمد انصاري ، افغانستان در آتش نفت ، انتشارات ميوند، ځلورم چاپ ، ۲۰۰۳ ؟؟، مخونه ۵۱- ۵۲.

۲۳۱ – لوموند، انګلستان ، ۲۰۰۰، اکتوبر دېرشمه .

۲۳۲ – جنرال رحمت الله صاقي ، مسعود پېژنئ؟ مخونه ۸۵-۸۴

۲۳۳ – حقاني مولوي حفيظ الله ، د افغانستان طالبان (عربي)اسلام آباد ، ۱۹۹۷ ، مخونه ۹۹- ۱۰۰

۲۳۴ – محمدظاهر عظيمي ، افغانستان و ريشه دردها ، مخ ۳۵.

۲۳۵ - ګلبدين حکمتيار ، پټې توطېې بربنډې ځېرې ، مخونه ۲۲۶- ۲۲۷

۲۳۶ – ثاقب عبدالرحيم ، له اسامه بن لادن سره زما لومړی ملاقات ، نن ټکی آسيا ، می دريمه ، ۲۰۱۸.

۲۳۷ – ثاقب عبدالرحيم ، له طالبانو سره د القاعده غير مقيد بيعت احتمالي اضرار، نن ټکی آسيا ، می ۲۶ ، ۲۰۱۹. ۲۳۸

– بروس ريچاردسن ، درغلنې لومې ترهګري ، ژباړن رحمت الله آريانا ، افغان – جرمن آنلاين ، ۶/۲۸/ ۲۰۰۱. واشنګټن پست ۲۰۰۱/۶/۱۸ .

۲۳۹- The US and the Taliban a don dool la monde Diplomatuque jan 5. 2002

۲۴۰ –نيکولای سنچنکوايوانويچ ، توطيه نړيوال سياست څوک مخته بيايي؟ ژباړونکی نورالحق نبي زاده ، ۱۳۹۷ ، مخ ۳

۲۴۱ – محمد عثمان روستار تره کی ، يازده سپتامبرشمال و جنوب دو سکوی پرتاب در تخته خيز افغانستان ، نن ټکی آسيا ، ۱۰سپتامبر ۲۰۱۸.

۲۴۲ – ميخايل شوسودوفسکي ،جنګ امريکا با تروريسم ، ژباړن جمشيد نوايي ،موسسه نشرات نګاه تهران، ۱۳۸۹ ، مخ ۱۱۴.

۲۴۳ – خليل زاد ، استازی ، ځلورم چاپ، ژباړن لطف الله لطف ، ۱۳۹۷ ، مخ ۹۹ .

۲۴۴ – واشنګټن پست ، ۱۸ / ۱۱/ ۲۰۰۱.

۲۴۵ – پاتريک مارتين ، د افغانستان جګړه د يوولسمې څخه پخوا اعلان شوې وه ، فارسي رو ويب پاڼه ، ۲۸/ ۵ / ۲۰۰۸.

۲۴۶ – نيوزويک ، ۲۰۰۱/۶/۱۸.

۲۴۷- Peshawer Pakistan/ October 11/2001. Pronitor Post

۲۴۸- Paul Joseph Waston Rokdfellers

۲۴۹ – عبدالحی مطمئن، ملامحمدعمر طالبان او افغانستان ،افغان خپرندويه ټولنه ، لمړی چاپ ، مخونه ۲۵۸-۲۵۹.

۲۵۰- Politikenzondag 11/09/2001

۲۵۱ – محمدعثمان روستار تره کي،په افغانستان کې د نړیوال نظامي اټلاف تر منځ اختلاف ، افغان – جرمن آنلاین ، ۲۰۰۸/۱/۱۲.

۲۵۲ – عبدالکریم خرم ، څلویښت کاله په توپان کې ، مخ ۱۵۶ .

۲۵۳ - رابرت ال ګرینیر، مخ ۳۱۶.

۲۵۴ – محمداسمعیل یون ، د ارګ ناویلي خبرې ، دانش خپرندویه ټولنه ، ۱۳۹۶ ، مخونه ۵۵۷ – ۵۵۸.

۲۵۵ – تایمز ورځپانه ، لندن ، ۱۱/۱۹/ ۲۰۰۲.

۲۵۶ – ثاقب عبدالرحیم ،تر یرغل پنځلس کاله وروسته طالبان ،نن ټکی آسیا،۱۰/۲۰۱۶ / ۸

۲۵۷ - شفیع اعظم ، طالب جنګیالي سخت ترهېدلي وو، نن ټکی آسیا ، اپرېل ۲۳ ، ۲۰۲۰.

۲۵۸ - شپېګل آنلاین ، د طالبانو مشر ملامحمدعمر اروا ، فرانکفورت ، الګینه څېتونګ.

۲۵۹- پامیر پیکار، وقایع افغانستان از ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۴، افغان- جرمن آنلاین ، لسمه برخه ۲۰۱۵/۱۱/۲۰.

۲۶۰ – لوموند دپلوماتیک ،سپتمبر ۲۰۰۲.

۲۶۱ – پژواک خبري آژانس ویب پاڼه ،۱۲ /۱ / ۲۰۱۰

۲۶۲- نن ټکی آسیا ، اګست ۱۵ ، ۲۰۲۱.

د دې کتاب منځپانګه د افغانستان د سیاسي غورځنګ برخلیک او د مطلقه پاچاهۍ وروسته د هېواد د سیاسي – ټولنیزو بهیرونو او په هغو کې د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند ځای ځایګي او فعالیت ته ځانګړې شوې ده. د دې زمانې له تراژیکو پېښو او د نظامونو د پرله پسې ړنګېدو څخه ښکاري چې چارواکو او سیاستوالو مو یا تاریخي تجربو ته ارزښت نه دی ورکړی او یا د خپلې ټولنې ، نړیوالو واقعیتونو او د زمانې د غوښتنو د درک وړتیا نه لرله. له بله پلوه د افغان لیکوالانو او څېړونکو له لورې د افغانستان د تاریخ د دې پړاو د حالاتو د ارزونې څخه ښکاري چې هغوی په خپلو ارزونو کې یا ناپېلې نه دي پاتې شوي او د تاریخ سره یې سیاسي چلند کړی دی. دا بیا د ریالي استوارت ددې خبرې سموالی ښیي چې«د افغانستان ربښتینی تاریخ یوازې د خلکو په سینو کې موندلی شئ نه په پاڼو او سندونو کې .» دې تشې ته په کتو سره په کتاب کې هڅه شوې ده چې د روان ناورین د واقعیتونو رون او ښکاره انځور وکاږل شي او سربېره پر دې لوستونکي ته ملي فکر ولېږدول شي. ښایي په کتاب کې یو لړ واقعیتونه د نویو کتنو او څېړنو مینه وال را وهڅوي . همدا اوس اوس شاوخوا لس میلیونه هېوادوال په بهر کې او دری میلیونه د کور د ننه کډوال دي او غوڅ اکثریت ولس مو وزګار او د اقتصادي ستونزو سره مخامخ امنیت دی. د دې ترخه واقعیت په پام کې نیولو سره که بیا هم زموږ سیاستوال له تاریخ زده کړه ونکړي همداسې به نړیوال را پورې خاندي، زموږ په برخلیک لوبې روانې وي او له هېواد څخه به د مغزونو او ځوانانو د تښتې لړۍ و نه درېږي.